BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
27/1
3

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

43 43
6 6
32

Digitized by Google

14-32 d 13

Digitized by Google

SPHÆRA CIVITATIS,
Hoc eſt,

REIPVBLICÆ RECTE AC PIE SECVNDVM LEGES

adminiſtrandæ ratio;

CVIVS INGENTEM VTILITATEM, NECNON doctrinam neceſſariam, quæſtiones poſt præfationem ad Lectorem Chriſtianum poſitæ, & deinde libris octo tractatæ, luculenter demonſtrant.

AVCTORE

M. IOANNE CASO OXONIENSI, OLIM Collegij D. IOANNIS præcurſoris ſocio.

Cum INDICE rerum ac verborum memorabilium copioſiſſimo.

BIBLIOTECA NA ROMA VITTORIO EM.

M. DC. XVI.

SOC IESV BIBL SEG COLL

Francofurti ad Mœnum, curantibus Rulandiis, Typis IOANNIS BRINGERI.

ſo ~

Philosophorvm ΣΟΦΩΤΑΤΩ Æscvlapio Svo.

Viuere cui vires & robora ſana dediſti,
Scribere ni vellem, ne robore durior eſſem.
Ergo mihi (quæ priuato pertingere nulli
Case datur) tecum ſatis & ſatis Aſtra tueri eſt.

Quam

QVAM bene CÆLESTI CIVILIS machina formæ
Congruat, & quam ſit paribus diſtincta figuris,
Vnica pro multis Reſpublica noſtra loquetur.
Aſpicis alterno circumgyrantia curſu
Sidera, & æquali cauſas quæ pondere librat
IVSTITIAM: noſtri centrum inuariabile mundi?
Aſpicis emenſos SEPTEM ſpatia ampla PLANETAS,
Quorum quiſque ſuo ſtudioſe præſidet orbi?
VBERTAS RERVM, Luna: & FACVNDIA, Regni
Mercurius: Venus eſſe poteſt CLEMENTIA Regis.
Par ſoli PIETAS mediis diffunditur Aſtris.
VIS ANIMI iuſtis Mauortem ſpirat in armis.
Nata Iouem ſimulat PRVDENTIA prouida patrem:
Saturnumque graui MAIESTAS plena timore.
Hæ ſunt quæ noſtras colluſtrant Lampades oras
Præcipuæ: verum his Octauam apponere Sphæram
Luminibus fixis, claris, variiſque micantem
Iam libet, vtque olim STELLATVM dicere CÆLVM.
Cælum Stellatum CAMERA eſt STELLATA Britannis,
Conſiliis munita piis; Procerumque frequenti
Nobilium ſtipata manu, qui munia Regni
Ardua procurant, & magna negotia verſant.
Omnibus impendet globus is, cui MOBILE PRIMVM
Nomen; & amplexu nexus qui continet omnes.
Tu VIRGO, REGINA potens, tu MOBILE PRIMVM
ELIZABETHA, rapis tecum molimina Gentis.
Inde reluctantes animos, menteſque rebelles
Debilitas; MOTV QVE trahis ſuprema DIVRNO.
Hic ordo: ſic conſpirat ſtatus ORBIS, & VRBIS:
Hæc tamen hoc tantum diſcrimine diſtat ab ILLO,
Quod non perpetuo firmari poſſit vt ILLE.
Ergo diu SPHÆRÆ SVMMA MOTRICE ferantur,
Ergo diu SPHÆRAS & MOTRIX SVMMA gubernet.

Richardus Late-vvar, collegij D. Ioannis Præcurſoris ſocius.

I. VNDERHIL. S. THEOL. *Doctoris, Carmen.*

SPhæra figura alia quacunque capacior extat,
 Exterius teres eſt, interius ſolida eſt;
Sic tua ſphæra Caſe eſt: nam plurima & optima pandit
 Multiplici & ſolida cognitione liber.
Quodque erit aſtronomis ea cælica ſphæra futuris,
 Hoc eſt iudicibus ciuica ſphæra tuis.

AD VRANIAM, QVÆ SPHÆRAM enixa eſt ciuilem, proſopopœia.

Muſa ſphæræ ſecularix.

VRania Herculeo clypeo te protege, Muſa
 Oxonienſis opem quære Oxonienſis alumni:
Oxonienſis Atlas ſphæræ Oxonienſis, & Anglus
Angla, inconcuſſa ceruice attollet vtramque.
Præſidet illuſtris ſtellato HATTONVS *in orbe;*
Suſtinet HATTONVS *ciuilem illuſtrior orbem.*

ILLV-

ILLVSTRISSIMO HEROI, SVMMA VIRTVTE, SAPIENTIA AC DOCTRINA PRÆDITO, D. CHRISTOPHORO HATtono, Magno Angliæ Cancellario, aureæ Periſce'idis Equiti clariſſimo. Regiæ Maieſtati a Sacris conſiliis, domino ac patrono ſuo multis nominibus colendiſſimo.

Mirabilem & fatalem hunc annum mundi (vir auguſtiſſime) multi ex minacibus Sibyllæ folijs vaticinantur fore: & ſane toruus cœli vultus, prodigioſus terræmotus, formidoloſus Cometarum aliorumq; meteorum aſpectus in hac tempo rum canicie animos mortalium neſcio quo metu, quaq; expectatione malorum vulnerant & proſternunt: ſed vetus hoc eſt, Sapientes dominantur aſtris, quippe quæ ſolum inclinant *(vt loquuntur Philoſophi)* neceſsitatem autem non imponunt. *In hac ergo ætate mundi, in qua plures politici quam vere ſapientes ac iuſti eſſe contendunt; plurimi quidem ſunt æſtimandi Ariſtides, qui iuſtitiam religioſe colunt, quiq; rerumpublicarum ſphæras ad motum primi mobilis, nutumq; primi motoris ſapienter vertunt. Aduerſus quem quicunq; nituntur, errant, & ſe ſuaſq; reſpubl. (quas regunt) in Scyllam malorum pertra-* Lib. de Cælo.

hunt. Non eſt enim conſiliũ aduerſus Dominũ. Hæc cũ vera ſint, Vir honorifice, dabis veniam, ſi tuo nomine diuino numini gratias immortales agam, quod te hoc anno Scæuolam, *id eſt, oraculum ſapientiæ;* Ariſtidem, *id eſt aſylum iuſtitiæ nobis, patriæ,* [redacted] *dederit. Oratio inſignis illa tua,* [*quam ſummo honore donatus de iuſtitia, de æquitate, de fauore in populũ, de amore in patriam habuiſti*] *ſtatim à voce, à tribunali tuo in ciuium aures & mentes fluxit, omneſque & ſingulos ad incredibile tui honoris colendi ſtudium mirifice flexit & inflammauit. Magna quidem vis vocis tuæ, quæ tibi amorem, maior virtutis, quæ tibi honorem dedit. Cum omnes in hoc publico & communi bono patriæ tibi hoc forum iuſtitiæ gratulentur: equidem à me impetrare non poſſum, vt in hoc frequenti omnium ſermone mea vox de ſingulari meo in honorem tuum affectu conticeſcat. En ergo, Vir honoratiſsime, ſignum amoris, teſſeram officij erga te mei: Tibi reipubl. Cancellario, ciuitatis ſphæram voluendam & reuoluendam trado. Scio equidem indignam eſſe honore, indignam ſapientia tua. Veruntamen, quoniam in eo centrum immota iuſtitia eſt, linea æquitas & conſcientia, circumferentia Deus, eandem à me gratiſſima mente datam, à te honorificà manu fore acceptam ſpero. Ariſtoteles mihi auctor eſt, illum vt interpres ſequor: de republica ſuum inſcripſit librum, ſphæram ciuitatis appello meum. Ipſum auctorem, nomen Philoſophi, auctoris hoc opus lumen patriæ & miraculum ſapientiæ in hac ætate Dominus Theſaurarius mihi commendauit. Doctus auctor, doctum opus, ſapiens iudex vtriuſque. Quid multis? Inter alios multos vnus & tibi vnicus Vntonus* [*radioſum & illuſtre ſidus ſui generis*] *mihi etiam calcar ad hoc opus addidit: qui de arcanis reipublicæ, vt audio, multa Attice, multa accurate ſcripſit, quæ ſi ederet, Sidnei iam defuncti animam*

mam in Vntoni pectus exiſtimes immigraſſe, Hæc mouerunt vt ſcriberem, hæc ſuaſerunt vt academiæ, patriæ, tibi deſcriptam hanc ſphæram commendarem, tibi dico, quia nihil aptius mihi videbatur quam illi globum ciuitatis offerre, cui [redacted] *ciuitatis clauum voluit committere. Verte (ſi placet) Vir illuſtriſſime, verte hunc globum, immobile in eo centrum, ſimplicem motum, rectas lineas, mouensq; primum & infinitum ſpecta, per immobile centrum immutabilem iuſtitiam, per ſimplicem motum, actionem virtutis, per rectas lineas, leges ciuitatis; per primum motorem Principē, ſi velis, aut potius in Principe Deum intelligo: hæc tuta via eſt, hæc recta norma adminiſtrandæ ciuitatis, alia inuenta hominum deuia & incerta ſunt, ſuiſq; auctoribus pernicioſa, hanc viam ingreſſus, Heros ampliſſime, Spartam quam ornes habes, non tamen cæca ſors, non genus (quamuis in eo ſplendor & amplitudo ſit) ſed virtus per dextrā Principis hanc tibi palmam honoris dedit. Chriſtum precor, vt diutiſſime hæc virtus, hæc palma, hæc dextra* [redacted] *viuant. Intonent tum Magi, ominentur ex ſiderum ignito trigono & aſpectu malum: ſperabimus tamen in Deo, & minaces eorum furias minime formidabimus. Quippe florente iuſtitia retrogredietur ſol, vt viuat Ezechias, ſtabit in medio cæli, donec Ioſua vincat & proſternat hoſtes. Qui aliud optant patriæ, ſi domi ſint, cum Chore, Dathan, & Abiram conſpirantibus in Moſem; cum Abſolono ingratiſſimo filio conſpirante in patrem, cum Iuda proditore conſpirante in Chriſtum, pereant: ſin foris hoſtes ſint, Deus illorum arcum conterat, arma confringat, ſcuta comburat, vincula à noſtris pedibus, à noſtris ceruicibus iuga lōge diſpellat. Det nobis pacem in diebus noſtris; & ſane ſi illum diligamus, ſi iuſte viuamus, dabit. Sed quid ago? Ex theſauro animi os abundātius loquitur. Ad me ergo [Nobiliſſime Cācellarie]*

2. Reg. 20. Ioſ. 10. Num. 16. 2 Reg. 15 16. 17 18. Matth. 26 Mar. 14. Luc. 22. Ioan. 18. Pſal. 45. & 2.

Cardanus de varietate rerum.

reuerſus, à te id quod velim peto: Græci olim Hippocrati prædicenti morbum, Athenienſes Beroſo prædicenti malum magnum dederunt præmium: Deum teſtor, me neque aurum cum Hippocrate, neque præmium cum Beroſo petere. Quid ergo? hoc ſolum vt ſub vmbra palmæ tuæ florentis, (qua multos regis) in beata (qua fruor) paupertate viuam, Sphærasq; alias Philoſophiæ, ſi mihi vitam Deus indulſerit, deſcribam. Vale.

Honoris tui alumnus

humillimus,

IOANNES CASE.

AD CHRISTIANVM LECTOREM, POLITICES STVDIOSVM,

Joannis Caſi Præfatio.

QVONIAM *dixit ſtultus in corde ſuo: non eſt Deus,* opportune quidem (Chriſtiane lector) in iſto occaſu mundi (in quo permulti ſine Deo, ſine fide, ſine Chriſto viuunt) & Deum eſſe & præeſſe mũdo contendimus demonſtrare. *Pſal. 14. & 53.* Si enim hæc plene animis mortalium non ſit præconcepta, altisq; radicib. infixa perſuaſio; fruſtra omnino de ſphæris rerumpubl. (quas Deus vertit) fruſtra de legibus ciuitatum (quas homo condit) hic ageretur. Poſito namque Deum non eſſe, aut (quod multi ſomniant) actiones humanas negligere; terræ protinus filij ſumus, & diutius ſolem non intuemur. Quod vero nonnulli fanatico quodam ſpiritu acti, inſidiiſq; antiqui ſerpentis obcæcati, numen in rebus humanis lucere negent, defectio fidei, morum corruptio, immanis nouorum ſcelerum excogitatio, odioſa Epicureorum multitudo (qui Deum, omnemque Dei prouidentiam tollunt) apertis quaſi tabulis probant & conuincunt. Nam etſi forſan non ſint hodie, qui audent cum blaſphemo illo Holoferne dicere, *Oſtendam tibi, quod non eſt Deus*; ſunt tamen, ſunt inquam nimis multi, qui cum Meli incolis Atheiſmum colunt, Deumq; vita nõ voce negant. *Gyraldus dial. 9. hiſt.* Aliter enim dic mihi, vnde illi monſtroſi angues in manus ac ſinus hominum irrepſerint, quorum alter de tribus impoſtoribus mundi, Moſe, Elia, Chriſto (ſic enim blaſphemus loquitur) alter de portentoſis rerumpub. fatis ac formis funeſta neſcio quæ dogmata euomit. *Doletus, Argentinus & Machiauell.* Iſti vt vides more *Goliath* aduerſus Deum & Chriſtum veniunt, vociferantur palam. Quid? An hæc monſtra nullos Philiſtæos ſequaces? An nullos pſeudo-Chriſtianos fautores habent? Vtinam certe non haberent. Sed res aperta eſt. Babel & cõfuſio, Sodoma & Gomorrha, execrabilis ac deteſtanda licentia diſſolutioq; vitæ in hac ætate nimis hoc verum eſſe arguunt & loquuntur. Tempus ergo iã monet, ſiue de fide, ſiue de vrbe, ſiue de vita theorica, ſiue de politica inſtituatur ſermo, vt ab hac vna perſuaſione exordiamur, Deum nimirum eſſe. Nam ſi hoc nobis ratione perſuaſum ac demonſtratum fuerit, & melius credemus, & viuemus ſanctius.

Sed vt nunc rem aggrediar, quid tibi vis Luciane pernicioſe ſophiſta? *Suidas,* Quid tibi vis Iuliane atrox Apoſtata? An Deum? An Chriſtum eſſe non creditis? *Hiſt. eccleſ tripart. lib 6. c. 4.* Peſſime ſophiſta, an ſic Epicureos tuos & porcos doces? Impie Apoſtata, an ſic tuos ſubditos & ciues fallis? *Theo. eccl hiſt. lib. 3. cap. 25.* Negatiſne id quod natura, id quod ratio, id quod fides, id quod omnia inter cœlum & tartarum (vbi iam eſtis) ſuadent? Merito tu quidem Luciane à ca-

nibus laceratus, merito etiam & tu Iuliane cœleſti fulmine confoſſus iaces Stulti adhuc non creditis? Cauſam quæſo oſtendite, cur non credatis. Hæc opinor eſt, quia omnia vi ac motu naturæ ſine Deo fiunt. Id falſum eſt; naturæ enim liber in fronte Deum conſcriptum habet. O ptimum naturæ interpretem (ſi placet) legite, hæc habet verba: *Deus inquit eſt*: iterum, *Deus vnus eſt*: adhuc, *Deus vniuerſum mundum moderatur ac regit*: & paulo poſt, *Ea quidem quæ in aere fiunt, quæ in terra, quæ in aqua, ea certe Dei opera eſſe merito diximus; Dei in quam opera.* Philoſophi de Deo loquentis emphaſin ſpectate; mirabile eſt quod addit: *Cunctorum*, inquit, *quæ rerum natura complectitur, conſeruator eſt Deus, tum vero omnium quæ in hoc mundo perficiuntur auctor.* Sed ſuſpectum hunc librum habebitis fortaſſe: non eſt cauſa cur ſuſpicemini, nam in aliis idipſum loquitur.

Deus, inquit, *perpetuam rerum originem fabricatus mundum omnibus ſuis numeris expleuit*: & alibi, *Deus eſt vnus, ſimplex, immenſus, infinitus quoque & ſempiternus, vltra cœlos in excelſo habitans, nullis locis circumſcriptus, vbique tamen ſubſiſtens, plus quam dici poteſt beatus, qui mutare poteſt omnia, ipſe vero mutari non poteſt.* Reſpondete mihi, non hæc ſufficiunt? Adhuc dicetis non eſt Deus? Littus aro (vt aiunt) Pauca vero addam, ſi forſan magis vrgeam. *Deus*, inquit Philoſophus, *Dominus eſt, vt bena malaque meritis diſtribuat*; cauete ſceleſti, *Qui dubitant, An Deus ſit, idemque colendus, diram merentur pœnam*: exhorreſcite. Vana hæc verba ſunt, argumenta petimus. Veriſſima ſunt, ſed argumenta audietis.

Attollite ergo oculos animoſque veſtros, globum naturæ vertite, conſiderate mecum an id verum ſit, quod olim Empedocles dixit, *Deus eſt cuius centrum vbique, & cuius circumferentia nuſquam.* Videte cœlum, videte terram, in cœlo ſolem, in terra muſcam; non in vtroque videtis Deum? Nam vt à minimis incipiam, narrate mihi quid finxit muſcam? Ridicula hæc quæſtio eſt. Omiſſis verbis narrate, inquam, mihi, quid finxit muſcam. Sol & putredo? At viuit, ſentit, & quodammodo ſapit muſca. An hæc ſol & putredo? An oculos, pedes, alas? An motum, ſenſum & vitam animalculo maiori vix atomo ſol & putredo tribuunt? Solis & putredinis magnam potentiam miror. Eſt quoque in muſca occulta natura mouens. Itane? Quæ hæc occulta natura mouens tandem? Ea ſcilicet quam Philoſophi definiunt principium motus. Ea vero in re ipſa eſt, at nihil mouetur, quin etiam foras ab alio moueatur: quæ illa motrix cauſa? Aer, non Deus, vt tu exiſtimas. Aer eſt quidem medium, in quo mouetur, at quæ ſit prima mouendi cauſa quæro Cur ſtatis? Cur dubium non reſoluitis? Neſcitis (inſani) ne ſcitis inquam niſi Deum (qui eſt prima in omnibus mouendi & quieſcendi cauſa) vel in ipſa muſca, hoc eſt, in rebus minimis eſſe fateamini: ſurgite ergo à naturæ ſomno, & diutius naturæ vi ac motu omnia fieri, ne ſomnietis; nam quamuis naturali magia aquam in ſanguinem, virgam in ſerpentem poteſtis commutare: *Aaronis* tamen virga veſtras

deuo-

Li.7.Phyſ 6. Meta. .10.lib. de mundo.

Lib. 2. de virtu, c. 10. Li. 8. Phyſ. .6. lib. 1. De cœlo, c.). lib. 2. de cœle, cap. 3. lib. 7. Eth. a. 1. lib. II Metaph. c. 7. lib. 2. mag. mor. cap. 8. Lib. Top. 1. cap. 9. Ratio 1.

Exo. 7. 12. & 8. 19.

deuorabit, & digitus Dei in muſca & pediculo (quæ ſunt omnium creatorum infima) vos penitus confundet, veſtramque incredulitatem refutabit. Sed quoniam naturæ motui, tantum aſcribitis, ratiocinationem (qua Philoſophus à motu Deum eſſe manifeſte conuincit) diſcite. Sic eſt: omne mobile ab alio mouetur: ſed primum cœlum eſt corpus mobile: ergo primum cœlum motorem habet. Quid negas? In ſcala naturæ, ſi à gradu infimo ad ſummum ſcandas, cæcus es, ſi orbem inferiorem à ſuperiore moueri neges. Sed quid tum orbem ſupremum mouet? Non corpus vlterius dices; nam vltra ſupremum aliud non eſt, eſt tamen motor. At quis hic motor niſi primus? Et quis hic primus niſi Deus? Quem Philoſophi mouentem omnia immobilem tamen, ac immutabilem motorem vocant; & in hoc ſane ancilla cum domina recte conſpirat: nam dicitur, *Ego Deus & non mutor*. Et iterum, ***Apud quem non eſt tranſmutatio***. Quid addam plura? ***Non eſt Deus quaſi homo, vt mutetur.*** *Rat. 2. ex lib. 2. Phyſ.* *Mal 3.6.* *Iac. 1.17.* *Nu. 23.9.*

Sed pergo vt à cauſarum ordine hoc ipſum probem, rationem ſic nectit Philoſophus; præter cauſas internas (materiam & formam intelligit) aliæ ſunt effectrices cauſæ, quæ in quodlibet opus & effectum naturæ influunt, ex his vero ſunt quædam mediæ: ergo eſt vna prima, quæ cauſa cauſarum & Deus dicitur. Inſanit igitur, qui in prima naturæ tabula cauſas medias cernit, & per eaſdem veluti per ſcalæ gradus ad primam animo ſuo non aſcendit: facile enim eſt per media ad ſummum peruenire, Deumque ex mediis cauſis (quæ ſine prima eſſe non poſſunt) demonſtrare. *Ratio 3. ex 2. Metaph.*

De ordine & comparatione rerumpubl. quid dicam? In quibus certe imago Dei & veluti expreſſa idea ipſius diuinitatis cernitur. Diuinitatis dico, quia *inuiſibilia ipſius à creatura mundi per ea, quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoq; eius virtus & diuinitas*. Sed quis hic ordo? Quæ hæc comparatio? Aperto iam naturæ libro, ſpectate mundum, qui ex globis cœli & elementis conſtat, videte centrum (terram intelligo) diſcite quomodo æquis quaſi trutinis libratum in aere pendeat. Sed hoc punctum eſt, immenſum quæro: à centro igitur ad circumfluentem Neptunum pergite: quis quæſo hunc veluti furentem in mœnib. concluſit? Quis fluere & refluere ad Lunæ motum & influentiam docuit? Parum hoc eſt, ſuccedit aer, in quo nubes, nix, grando, in quo tonitru & fulmen, in quo cometa præmuncius mali, aliaq; miranda & obſtupenda non ſine vi numinis generantur meteora. Quid multis? In gyrum ſuprema pars aeris ab igne accenſa vertitur, ignis elementorum ſupremum ab orbe lunæ ad ſtadium cœli rapitur, orbem lunæ orbis Mercurij, hunc orbis Veneris, at Veneris orbem globus ſolis, globum ſolis ſphæra Martis, ſphæram autem Martis Sphæra Iouis, hanc currus Saturni ſequitur. Quid vltra? Infinitis ſideribus ſplendide ornatum cœlum, quod motu diurno ab ortu ad occaſum, retrogrado ab occaſu ad ortum, trepidationis à meridie ad ſeptentrionem miraculoſe volui & agitari cernitur. Adhuc quid vltra? Certe Deus, qui hæc omnia *Ratio 4. Epiſt. ad Roman. c. 1.20.*

à centro

à centro ad cœlum, à puncto ad immenſum & glorioſum hoc corpus in admirabili ordine fecit & collocauit. Nam hęc quid facere, quid ſic collocare poteſt niſi ſolus Deus? *Cuius gloriam enarrant cæli, cuius opera annunciat firmamentum.* Tetrica progenies Atheorum, cur ratione victi non dicitis, *Deus eſt qui fecit nos, & non ipſi nos*? Cur cœlorum ordine perſpecto non exclamatis? *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.*

Pſalm. 19.
Pſal. 100.
Pſalm. 32.

Sed hunc ordinem rerum comparatio ſequitur, per quam Philoſophi quoq; inuenerunt Deum. In primo gradu res inanimatas, vt elementa & mixta: in ſecundo res animatas, vt plantas; in tertio res ſenſu prædi-tas, vt belluas; in poſtremo rationis participes vt homines poſuerunt. In hominib. vero corpus & animum conſiderantes, illud à terra ortum, hunc vero à Deo proxime diuinitus conſtitutum eſſe docuerunt: eſt enim animus expers corporis, eſt ſpiritus expers paſſionis, eſt ſubſtantia æterna & immortalis: vi ergo naturæ non fit: dic ergo vnde niſi à ſolo Deo, cuius imaginem gerit. Si à ſolo Deo; eſt ergo Deus: indignus es igitur animo, indignus vita, ſi ſpiritu & mente non colas Deum.

Ratio 5.
Li. 1. de an. c. 4. lib. 3. cap. 5.

Ab animo humano Philoſophi ad intelligentias, aliaſq; diuinas naturas ſimpliciter ſpirituales volant, hæ; vt aiunt, æternã & immutabilem primæ cauſæ maieſtatem intuentes, non ſine ineffabili voluptate ſuas ſphæras in ſempiternũ mouent: ſimillimum quiddam, hoc eſt ſomnio Iacob Patriarchæ, qui reclinans caput in lapidẽ dormiuit, viditq; in ſomnis *ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum, Angelos quoq; aſcendentes & deſcendentes per eam, & Dominum innixum ſcalæ dicentẽ ſibi, Ego ſum Dominus Deus Abrahã patris tui, & Deus Iſaac.* Lux hæc incredibilis naturæ fuit, qua veluti per ſcalam ac ordines ſpirituum (ne dicam Angelorum) Philoſophi ad videndum quodammodo Deum penetrarunt. O vtinam cum viderent, vt Deum, coluiſſent Vis vt hæc duo argumenta preſſius conficiam? Animus humanus ex nulla materia conſtat, à traduce non fluit, interitũ non ſentit: vi ergo naturæ nõ fit: eſt ergo proxime à prima cauſa: at prima cauſa Deus eſt: eſt ergo Deus. Spiritus quoq; ſubſiſtunt, ſed ſine corporis mole incorporũt eſſe: cauſam ergo eſſentiæ habent, quam quæſo niſi Deum? eſt ergo Deus.

Ratio 6. ex lib. 1. de cœlo, c. 9. lib. 12. Metap.
Geneſ. 28. 12. 13.

Cęterũ quoniam de animo humano nunc agitur, in quo ſunt multa ſymbola & veſtigia Dei, non faceſſam (vti ſpero) beneuolo lectori moleſtiam, ſi nebulas Atheiſmi ab animis mortalium argumentis ab ipſo animo deductis pellere & fugare coner: & vt primũ ab appetitu (quę eſt vna ex infimis potentiis) exordiar, quis eſt vel mediocriter verſatus in philoſophia, qui eundem perpetuis, quaſi facib. accenſum, in infinitum ferri non intelligat? Detur Roma Cæſari, orbem quærit; detur mundus Alexandro, plures petit: nemo contentus ſua ſorte viuit, imo quod magis vrget, ſancti & religioſi viri infinito affectu & appetitu ſummi boni ardent. Optat Moſes in hac vita videre faciem Dei, multorum vir deſideriorum ipſe Daniel fuit, *heu mihi*, inquit Dauid, *quoniam incolatus meus prolongatus eſt multum, incola fuit anima mea.* In via recte appe-

Ratio 7. ex lib. Eth. 1.
Exo. 33. 18.
Dan. 9. 23.
Pſal 119. 5.

tendi eſt nullus finis, in mundo eſt nulla quies, omnes incolæ ſumus, ſi nobis ſingulis cuncta ſub cœlo pateant, eſt tamē vlterius quiddam ꝙ appetamus, & quid hoc vlterius obſecro niſi Deus? concludam iterum: eſt ergo Deus, cuius maieſtas in aliis animi potentiis, nempe in mente & voluntate, tanquam in ſpeculis vnita & reflexa ad confuſionem omnium Atheorum & Epicureorum multo conſpectius lucet.

Mens (vt omnes definiunt Philoſophi) eſt diuiniſſima pars animi, in qua ratio, conſilium & ſapientia ſedent: virtutes enim mentis ſunt ars, ſcientia, prudentia, intelligentia ac ſapientia, quibus comitata muſis veritatem in cōtemplatione rerum tam humanarum quam diuinarum ad viuum diſcutit. Veritatem dico, quæ eſt proprium obiectum mentis: verum cum mens ſit infinita & immutabilis natura ſua; neceſſe eſt vt infinitam veritatem & incommutabilem ſibi vltimum obiectum habeat: at veritas in omnibus creatis à rebus incertis mutabilibus pendet: eſt ergo prima aliqua æterna & incommutabilis veritas, ad quam per medias veritates tendit. At quid eſt hæc prima veritas? Eſt certe Deus. Da veniam quæſo ſi hanc concluſionē ſæpe ingeminem: eſt ergo Deus, qui veritas æterna in prima philoſophia dicitur. *Ratio 8. ex 10. Eth. & 4. Metaph*

Huc addo quod vt mens verum: ita voluntas bonū, materiam & obiectum habeat: at verum duplex eſt, dependens, quo vti; abſolutum & ſimplex, quo frui dicimur. Eſt ergo bonum medium quod cadit, eſt etiam vltimum, ſimplex atque (vt ita loquar) eſſentiale, & hoc eſt Deus. Chriſtum precor, vt Athei noſtrorum temporum hoc bonum ardētius mente & voluntate quærant, Deumq; eſſe credentes religioſe colant. *Ratio 9. ex lib. 3. Eth.*

Ex his duabus potentiis animi elicitur conſcientia, cum quadā ſcintilla, quam vulgo *Synderiſin* Græci appellare ſolent: in conſcientia lux quędā naturæ eſt, qua flectimur ad bonum; in *Synderiſi* morſus eſt, quo folles & alimenta gehennæ perpetuo in cōmittendo ſcelere vulnerantur: conſcientia naturæ ſolius lumine illuſtrata ſuadet Deum eſſe, ſolumq; id faciendū quod eſt honeſtum; cui cōtrarium cum agant mali, quibus furiis dies noctesq; crucientur, mortalium nemo intelligit, niſi ipſi ſcelerati, qui vermes putridos & mordaces tanquam mille teſtes atrocium facinorum corruptis conſcientiis gerunt. Nonne hęc dilucide Deum eſſe probant, quin mentibus humanis æternum & immotū diſcrimen honeſtorum ac turpium, adeoq; diuini iudicij fu[illegible] ſenſum ac metum naturaliter inſeruit, fixit, cōfirmauit? *Gentes* (inquit D. Apoſtolus) *quæ legē non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt*: ſed vnde hoc notum? Sequitur in textu, *teſtimonium reddente illis conſcientia*: ſit ergo hæc ratio: Vis cōſcientiæ in malis (quos ſpinæ flagitiorum pungunt) in bonis (quos benefactorum memoria conſolatur) Deum eſſe arguit: eſt ergo Deus; qui ſi non eſſet, cur deſperaret *Nero*, qui electos Dei occidit? Cur deſperaret *Iudas*, qui Dominum in manus peccatorum tradidit? *Ratio 10.* *Epiſtol. ad Ro. c. 2. 14*

Miror profecto vel potius admiror inconſideratiam huius ætatis, in qua nunc viuimus: ſaturitas panis cæcitatē peperit, & veluti ſquammis oculis atheorum obduxit, quæ ſine tonitru vocis diuinæ excuti non *Ratio 11.*

2. Pet. 3. 4. poſſunt. Si Deus (inquiunt) ſit, contra naturæ nutum oſtendat dextrã & potentiam ſuam, *Cœlum & terra, omniaque in vniuerſo theatro mundi ſic ſunt, vt olim ab initio fuerunt, vbi ergo eſt promiſſio? Vbi aduentus eius?* quem cum grandioribus miraculis & prodigiis idque breui aduenturum melancholici iſti augures tam diu ſomniarunt? O dementes & dementatos homines, adhuc æternitatem Dei non agnoſcitis?

2. Pet. 3. An hoc vos latet? Quod apud eum ſit *vnus dies ſicut mille anni, milleque anni vt vnus dies*. Veniet quidem & veniet cito. Sed miracula & prodigia hæc gens requirit. O vtinam viſis miraculis hæc gens intelligeret, ſaperet, prouideret. Chriſtus à Virgine natus eſt: non hoc miraculum: Cæcis viſum, claudis pedem, ægrotis ſanitatem, mortuis vitam dedit, non hoc miraculoſum? Quicquid de Chriſto dicis, omnino non credimus: illumne putemus luto & ſputo ſanaſſe cæcum? Galenus non credidit, nec nos credemus. Cæci eſtis qui non creditis, accedam ergo

An. 1572. & 1573. propius, Stella non diu abhinc & altius & diutius longe quam Cometa apparuit, non hoc miraculũ? Terra & mare contremuerunt ſimul, idq; in eodem inſtanti, non hoc miraculoſum? Viſæ ſunt ſub Aquilone per multos annos terribiles flãmæ & colũnæ, in quo climate mundi rariſſime halitus (qui ſunt illorum cauſæ) generantur, non hoc prodigioſum? Si naturam hæc omnia feciſſe dicatis, cauſas oſtendite, ſin minus poteſtis, cur Deum eſſe non confitemini? Mihi quidem placet hæc ratio, vltra ſortem vireſque naturæ fiunt miracula: eſt ergo Deus, qui Dominus ſubſiſtens omnium, potentiam naturæ ſuperat.

Ratio 12. Oceanus immenſus eſt rationis, in quo oratio nunc natat mea, portum & exitum non inuenio, vbertas enim cauſæ ex ſterili fœcundum reddit: ſed anchora defixa preſſius & ſuccinctius agã, vt ad ea quæ reſtant diſcutienda veniam. Adeſdum *Caligula* quo nemo vnquam audacius negauit Deum, nemo furentius negatum ſtuduit contemnere:

Sueton. in Calig. c. 51. Adeſdum Magne *Alexander*, qui diutius cum patre tuo *Philippo* mortalis appellari non vis, ſed apud *Scythas*, & etiam apud *Græcos* Deus. Ad ſtrepitum cadentis folii, ne perhorreſcas *Caligula*, & eris mihi magnus

Diui Ambroſ. poſtulatio. *Apollo: fac tale cœlum, terram, & mundum (Magne Alexander) & dicam te Deum eſſe.* Quid? Non poſſunt hæc facere Imperatores mundi qui cælum & terram ſubiecta habent. Cur igitur criſtam attollimus? immo cur Chriſtum Deum eſſe, & creatorem omnium non confitemur? Cur inquam vt Deum & ſeruatorem non veneramur? Cur quæris? *Lucifer* ſuperbus à cœlo præceps in orcum cecidit, ſuperbia ſola in animis mortalium lepram peccati & atheiſmi genuit.

Ratio 13. Ex hiſtoria eccleſ. Non dicam plura, dicam tamen hoc vnum, eſt diabolus *Iuliane*, quẽ ab inferis reuocatum à tuis magicis timuiſti: eſt ergo Deus (qui *Sauli* & tibi hoc malum prohibet) quem timeres: eſt ergo (iterum atque iterum dicam) eſt ergo Deus. Is enim veriſsime dicitur, *qui neque poſt*

D. Auguſt. *non eſſe ſuum eſſe, neque poſt ſuum eſſe non eſſe habet*: quæ ratio (vt ita loquar) eſſendi in nulla parte naturæ, neque in tota natura cernitur: Hic Deum (vt vides) eſſe ex creatorũ globo, & veluti ex lib. naturæ multis

mo-

modis & argumentis tibi demõſtratur: crede nunc Deum eſſe, ſi ſapias, & in illum crede; nam *accedentẽ ad Deum oportet credere*, & quãdo acceſſeris, oportet recte viuere: fac ſæpe comparationẽ ab effectis ad cauſam, ab opere ad artificem, à teipſo ad creatorẽ tuum: ſic quidem ex eſſentiis rerũ Deum eſſe, ex numero vnum, ex perpetuitate æternum, ex magnitudine infinitum, ex ordine ſapientẽ & prouidentem, ex gubernatione vltra quam cogitari poteſt bonum intelliges; illum igitur ama & time. *Hebr. 11.*

Veruntamen quoniam non eſt ſatis Deum credere vnum, æternum, infinitum, incommutabilem eſſe, niſi etiam trinum & vnum vbiq; per ſe ſubſiſtere tibi perſuadeas: operæpretium erit naturæ filios cõtumaces & incredulos (qui fidei lumine non illuſtrantur) vberibus philoſophiæ ad hoc myſterium concipiendum allectare: hoc dico non quod non exiſtimem naturam, rationem, philoſophiam, omnemque ſapientiam humanam in hoc myſterio trinitatis hebeſcere & cæcutire (Deus enim verius mente cogitatur quam ratione diſcitur:) ſed quia hoc ſæculo multi ſunt, qui nihil credunt, niſi quod rationis chirographo ſit ratum, impreſſum & obſignatum. *Deus vnus & trinus eſſe probatur.* *Ratio cur rationi myſteria probantur.*

Conſtat ſuperius imaginem ac ſimilitudinem Dei maxime in animo hominis emergere & eminere; videamus nunc ergo, an vllum quoque in eo veſtigium trinitatis luceat. Magnus ille Philoſophus *Ariſtoteles* hoc vnum pulchre ac ſapienter docet, nimirum intelligibile & intellectum idem omnino eſſe, cum mens in ſe reflexa ſeipſam intelligit: ſic (ſi opus cum creatore liceat conferre) Deus ab æterno ſeipſum intelligens filium coæternum genuit, qui vnus & idem in eſſentia eſt, quamuis perſona differat; nam *Trinitas ad perſonam refertur, vnitas ad naturam*: non eſt ergo Deus ſterilis, non eſt infœcundus, filium enim ab æterno habet: verum ergo eſt, quod Propheta ait, *Ego qui generationem aliis tribuo, ipſe ſterilis ero?* Quaſi diceret, non ſum, quia filium dilectum habeo: vt ergo vnitas aliunde non eſt, & tamen de ſe vnitatem gignit: ita Deus pater ab ente nullo eſt, & tamen ſeipſum intelligens, *alterum ſe non aliud* (vt ita loquar cum Auguſtino) generat. *Ratio 1.* *Lib. 3. de Anim.* *D. Auguſt. de fide.* *Eſa. 66. 7*

Da veniam vt pergã in ſimili, ſicut idẽ ergo eſt intellectus, & id quod intelligitur, cum intellectus ſeipſum intelligat; ita nõ video quin idem ſit intellectus, & id quod diligitur, cũ intellectus ſeipſum diligat: nam idem tum eſt quod diligit & quod diligitur. Hæc ſi vera ſint, dic mihi, an non quodammodo in ſpeculo naturæ videas eſſentialem (vt ita loquar) amorem, quo ſe pater & filius in ſempiterno diligunt, eundem Deum eſſe? hic enim amor nõ eſt accidens, quippe nullũ in Deo eſt: eſt ergo ipſe Deus. Concludo igitur Deum ſic vnum & trinum eſſe, vt neq; trinitas vnitatis ſimplicitatem, neq; vnitas trinitatis myſterium tollat. *Ratio 2.*

Sed magis vrgeo, vides in animo tuo tres primas potentias, nempe memoriam, intellectum & voluntatem? video. Dic ſerio num ſunt hæ tres diſtinctæ potentiæ animi? Sunt. At tres iſtæ potentiæ vnitæ ſunt vnus animus. Fateor Age ergo & attende quomodo hinc luceat beatiſſimę trinitatis imago. Expedias id velim. Sic igitur comparo, vt tres po- *Ratio 3.*

ſentiæ animę non ſunt confuſæ, ſed diſtinctę, ita quidem ſunt tres perſonæ trinitatis: ſed hæ tres potentię ſunt vnus animus: ergo hæ tres perſonæ ſunt vnus Deus. Pernoſce ergo teipſum, Deumq; trinum & vnum noueris, ad cuius ſimilitudinem factus & creatus eras.

Ratio 4. *Ex D. Auguſt. lib.* 6. *cap.* 10. *de Trinit. Sabel. Ennead.* 8. *lib.* 2. *c.* 11. *Fulg. lib.* 7. *cap.* 6. *Arrius.*

Quid plura? Theatrum vniuerſitatis rerum ponamus ob oculos, quicquid eſt vſpiam perluſtremus, certū eſt rem quamlibet præ ſe ferre quodammodo imaginem trinitatis: quæcunq; enim arte diuina facta ſunt, vnitatem quandam in ſe oſtendunt, ſpeciem, & ordinem: ex vnitate eſſentiæ patrem: ex ſpecie filium, qui eſt imago patris: ex ordine & ornatu ſpiritum (qui ſua prouidentia ſuauiter diſponit omnia) recte intelligas. Adhuc non credis *Olympi* peſſime *Arriane* beatam trinitatem eſſe? equidem non miror, te in conſpectu multorum tribus ignitis punctis in vnum veluti contractis, cœlitusque demiſſis conſumptum fuiſſe: qui in balneis lauans coram multis auſus eras Deum trinum & vnum conuitiis & blaſphemiis inceſſere: dignus profecto fuiſti hac & multo grauiori pœna, qui magiſtri tui (qui propter blaſphemiam in trinitatem ſua viſcera effudit) exitum & tormentum non perhorrueris. Caueant Trinitarij noſtrorum temporum, qui (perhorreſco dicere) qui inquam hoc ineffabile Trinitatis myſterium Cerbero tricipiti illi cani Inferno aſſimulant. O quanta eſt iſta cæcitas? Quanta ingratitudo hominis, qui in ſe & omni opere naturæ expreſſam triadis ideam videt, & tamen eandem audet verbis conſcindere?

Ratio 5. *ab inductione exemplorum.*

Otioſe ignoras penitus naturam rerum: nam ſi ſcires, cur tot exemplis victus non credis? Reſponde: nō noſti ternarium eſſe vnum numerum? Si concedas, quid obſtat quo minus concludam aliquid eſſe & trinum & vnum? Ex hoc ergo ſi placet imaginem trinitatis diſce. Tres anuulos ſæpe in vnum arte compactos digito glorioſe geſtas, ſi diſiungas tres ſunt, at ſi componas, vnus. En te gemmarius Trinitatem docet. In ſole eſſentiam, ſplendorem & calorem vides; cur ergo patrem, qui eſt ens entium? Cur filium, qui eſt ſplendor patris? Cur ſpiritum, qui eſt calor & amor vtriuſque negas? Ignis in ſe tria habet, flammam, lucem & feruorem: diuide ſi potes *Arriane* ignem, & tunc demum diuide trinitatem, ſed quoniam non potes, veni mecum, aſcendamus ad montes & fontes ſacros veritatis; Clamemus cum Seraphin apud Prophetam: *Sanctus, ſanctus, ſanctus*, in honorem trinitatis: addamus etiam & hoc, *Dominus Deus Sebaoth*, ad confeſſionem diuinæ vnitatis. Cantemus alta voce cum Dauide: *Benedicat nos Deus Deus noſter, benedicat nos Deus*, ter Deum nominando: adiungamus quoque & illud, *vt metuant eum omnes fines terræ*, vnitatem agnoſcendo. Quid ſtas frater? Progrediamur ſimul, & ſi forte cum Abrahamo aut Lotho videamus tres vel duos, vnum tamen ſolum adoremus, eumque vnum & trinum (quamuis indigni ſumus) in tectum noſtrum inuitemus. Ter enim beatus erit, qui trinitatem hoſpitem ſub ſuo tecto capit.

Iſa. 6. 3. *Pſal.* 66. 6. *Gen.* 18. 3. & 19. 1.

Creatio mundi.

Ex his nunc perſpici poteſt quod Deus ſit, idemque trinus & vnus, nondum autem hoc ſatis eſt, niſi probemus Deum ex nihilo creaſſe

mun-

mundum, poſt lapſum à Paradyſo expuliſſe hominē, promiſiſſe Chriſtum, ædificaſſe eccleſiam, reges ac reſp. inſtituiſſe, religionem deniq; vt perpetuam vitæ normam & nobis & patribus commendaſſe, hæc inquam omnia verbo expediam.

exilium hominis, adventus Christi, ædificatio eccleſiæ, Regū inſtitutio, vita ſanctitas, & religionis ratiõe probantur.

Quid vis diuine Plato, qui Deum, exemplar, & materiam tria principia mundi poſuiſti? An Deum artificem? An creatorem putas? Si artificem, opus eſt materia; ſi creatorem, Idæis tuis conceptis quid opus habet? Fateris cum tuo diſcipulo Deum eſſe infinitæ potētiæ: Poteſt ergo ex nihilo creare mundum: at *poſſe & velle in Deo idem ſunt*: ergo ſi poteſt quod concedis, voluit quod non negares. Veruntamē vt ex influentia ſolis multa fiunt interim nulla in ipſo ſole cōtingat mutatio; ita omnia in mundo diuina potentia ac voluntate creantur: & tamen in Deo (qui eſt auctor & principium omnium) nulla ſpecies mutationis cernitur. Si quæras hic quæ cauſa mundi, Reſpondeo iterum, ſolam voluntatem Dei, qui ab æterno infinite bonus te felicitatis hæredem ac poſſeſſorem voluit; infinite enim in ſe ſubſiſtens bonus, ſuum bonum (quod nec minui nec augeri poteſt) ad ſuam ipſius gloriam communicare ſtatuit Quid moror? totum mundum ex nihilo creauit, vide potentiam: tibi creatum, omniaq; in eo facta ſubiecit, vide amorem; nec te, nec mundo indiguit, & tamen vtrunq; finxit, vide immenſam bonitatem.

Lib. 3. Phy.

Hoc fecit (*Adam*) vt ſummū bonum intelligeres, intelligendo amares; amando poſſideres: ſed heu nobis poſteris lapſus es, fugiſti; à Deo vocatus es, erubuiſti; expulſus paradyſo, & te & nos in puluerem (vnde ſumus nati) pertraxiſti. Sed quod remedium? Certe *ſemen mulieris quod caput ſerpentis conteret.* Quid eſt hoc ſemen mulieris? Chriſtus. At is Deus eſt vt ante docuiſti. Quid ni? An hoc cōuenit vt Deus homo fieret? Conuenit. Dic cauſam. Vt Deo patri pro peccatis mortalium ſatisfaceret. Cur Angelus, aut homo hoc opus nō præſtitit? Quia infinitum peccatum infinitum ſacrificium poſtulat; Homo finitus eſt qui peccauit, cur ergo peccatū infinitum fuiſſe aſſeris? Homo quidē natura finitus, ſed volūtate peccandi in infinitū rapitur: tam ergo reſpectu voluntatis, vnde fluit, quā reſpectu diuinæ maieſtatis, in quam committitur peccatū, exiſtens infinitum, hoſtiam infinitā poſtulauit: non potuit ergo homo, nō potuit Angelus, ſed ſolus Chriſtus, qui Deus & homo exiſtit, pro peccatis hominū ſatisfacere. Sed feſtino ad ea quæ ſequuntur.

Chriſtus. Geneſ. 3. Ratio cur Chriſtus venit.

Hic Chriſtus, hic Agnus Dei ab initio mundi occiſus, ſuo ſanguine fundauit eccleſiam, in qua elegit cohabitare cū filiis hominum, huius eccleſiæ columina & patronos Reges & Cæſares in terra conſtituit: ait enim per Prophetam: *Erunt Reges nutricij tui, & reginæ nutrices tuæ.* Audite Reges, audite Principes, Rex regum & dominus dominantium, qui vos creauit, vobis ſuam ſponſam manu tuendam, mammis lactandam dedit: & ſane ſic fieri decuit, *nam vos eſtis dij terræ*, in vobis lucet imago Dei: Rex enim perſonam Dei & ciuitatis gerit. Quorſum hæc? Quorſum quæris? Hoc vnum à te quæro, credisne Deum eſſe? Probaſti, credo. Sed hoc non eſt ſatis: credisne eundem trinum & vnum eſſe? Id

Eccleſia.

Iſa. 49. 23.

Pſal. 81.

quoq; probaſti, credo. Cum ſit poteſtate infinitus idē Deus, mundum & hominem ex nihilò creaſſe credis? Non nego. At homo ingratus fuit, lapſus eſt, Chriſtum venturum promiſit Deus, an etiam hæc credis? quid ni? Hic Chriſtus nunc venit, ſanguinem fudit, precium perſoluit, ciuitatem Dei ſtruxit, Reges ac principes in ea vt nutricios & nutrices
Eſa.49. conſtituit. Hæc omnia concedo; dic quid velis? Dicam; ſi hæc ſint vera cur caſte & religioſe non viuis? Cur rectas ſemitas virtutis non ſequeris? Cur Machiauelli omniumque pſeudopoliticorum Idola non execraris? Ciuitatem Dei decet ſanctitudo vitæ non aſtutia, religio non turpitudo, pietas, quæ eſt vera ſapientia, non hypocriſis, quæ eſt inſidioſa malitia, & ineſcatio hominum. Pulchre tu quidem: quaſi vero Ariſtoteles tuus (in quem nunc ſcribis) vnquam de religione ſomniauerit.
Religio. Non ſomniauit certe, ſed eam oppido vigilans perſuaſit: quippe nullam rempubl. ſine virtute, nullam politiam ſine iuſtitia, nullam ciuitatem ſine religione cōſtare poſſe, vbiq; in his politicorum libris demonſtrauit. Liquido quidem conſtabunt hæc tibi, ſi proximum caput legere non graueris. Mihi ſane nunquam perſuadebis Philoſophum ad hanc (de qua nunc agis) religionem in his libris, De republica nos adhortari. Id non contendo, ſcio quidem ignoraſſe. Veruntamen vt erubeſcas, & dico & affirmo Philoſophum Deum agnouiſſe, adeoq; aſſeueraſſe non ſine Deo, non ſine virtute, non ſine cultu Dei, hoc eſt, non ſine religione ciuitates aut conſtare diu, aut adminiſtrari poſſe.

Age vtcunq; vrges, certum eſt religione & pietate reſpub. & imperia plurimum eneruari. Blaſpheme qui id doces? Vide Iudæorū ſceptrum, à quo Chriſtus venit; Vide Romanorum imperium, à quo Chriſti religio in vrbem repſit: nonne illud in puluere, nonne hoc elumbe & ſine neruis vides? Inſanis profecto, ſi id religioni attribuis, quod ſceleri & impietati hominum attribuendum vides: non enim religio Chriſti,
Coperus in Theſauro. ſed Chriſti proditio Iudæorum gloriam: non religio, ſed ſuperſtitioſa ambitio Romanorū imperium ſuſtulit: hoc olim (quod obiicis) vaniſſime obiecerūt Pagani, ſed Oroſius venerabilis ille ſacerdos 7. lib. egregie in iſtos ſcripſit, in quib. imperiū ciuile religione firmius muniri, quam vlla ex parte labefactari ꝓbat: ſi enim Deus & reges & regna dedit, quid magis reges & regna decet quam religio, quę eſt cultus & adoratio Dei?

Exempla in hac re deſiderari non poſſunt, hiſtorias ſacras & prophanas legite, toties populus Dei miraculoſe vicit, quoties ſerio religionem coluit; ab ea quoties defecit, toties vt puluis ac ſtipula coram hoſte fugit. Græci (vt conſtat) auguſtum diu tenuerūt imperium, ac contempta religione in vallum ſuorum phantaſmatum præcipitanter lapſi, velumque Tartareæ ignorantiæ non ſine iactura imperij ſub Turcica tyrannide & olim diu ſenſerunt, & nunc (proh dolor) ſentiunt. Sed
Beda lib.3. hiſt c.1. vt propius accedam: In Anglia ſucceſſores Æduini nempe Oſricus & Fanfridus ſtatim poſtquam à luce Euangelij ad priſtinam Idololatriam defecerunt, ſperantes ſe eo modo & perſecutionem poſſe effugere, & incolumitatem regni poſſe tueri, regnum ſimul & vitam amiſerunt: re-

gnum

gnum ergo ſine religione eſt corpus ſine anima, eſt enim lex regum pia religio, cuius cultores nec vult, nec poteſt Deus relinquere. Valeant igitur & faceſſant longe Machiauelliani, valeant Athei, magi & magici noſtrorum temporum, qui in Deum, in Chriſtum, in religionem tanquam in peſtes ciuitatis ſubmurmurant: ſentient, ſentient (inquam) illi tandem Gygis annulum fallacē eſſe, & Reſpublicas ſine Deo, ſine Chriſto, ſine religione manere nō poſſe: eſt enim ciuitas tanquam ſphæra, cuius immobile centrum iuſtitia, cuius lineæ rectæ vitæ actiones, cuius circumferentia ſine principio, medio, & fine Deus: hinc nomen meo nunc demum libro impono, Sphæramque reipubl. ac ciuitatis appello; quippe in eo Philoſophum ſequutus, omnia ad centrum Iuſtitiæ, ad lineas honeſtæ vitæ, ad circumferentiam diuinæ prouidentiæ (quæ mundi globum ad arbitrium vertit) omnino referenda volo. Si moueatur hoc centrum, ſi incuruentur lineæ, ſi extra circulum viuatur in vrbe, ciuitate, imperio; mortem, ruinam, miſeriam videas: nam tolle iuſtitiam, quæ vita? tolle virtutem, quæ anchora? Deum tolle, quæ beatitudo ciuitatis manet? Iterum ergo dico, valeant Machiauelli Tragicæ comediæ, in quibus actores ſine Deo viuunt, in quibus ſpectatores à centro iuſtitiæ ad fraudem, à linea virtutis ad licentiam vitę, à gyro diuinæ prouidentię in malorum abyſſum, à cultu Dei & religione in Chriſti contemptum, vel potius odium pertrahantur.

Concluſio.

Ratio nominis huius libri.

Periculoſum eſt Machiauellū legere.

Sed dices, hic annus mundi climactericus eſt, infeſta iam ſidera minitantur malum, vulpes & vultures vbiq; ſunt, qui fraude non fide, gladio, non religione, vi non lenitate aut prece vinci ac ſuperari debent. Quid audio? Climactericus hic annus mūdi eſt. Vnde id noſti? Olim Sibylla docuit. Quid docuit Sibylla? Audies vt Leontius refert. Eloquere;

Poſt mille expletos à partu Virginis annos,
Et poſt quingentos rurſus ab orbe datos:
Octogeſimus octauus mirabilis annus
Ingruet, is ſecum triſtia fata feret.

Perge.

Si non hoc anno totus malus occidet orbis,
Si non in nihilum terra fretumque ruent:
Cuncta tamen mundi ſurſum ibunt atque deorſum
Imperia, & luctus vndique grandis erit.

Quid hinc infers? Quid concludis? An ideo nos tanquam Canibales ſine fide & religione viuere contendis? Imo ſi hæc fata ominantur ſidera, cur ſanctius non viueres? Cur Deum magis non timeres? Sed dic mihi, qui noſti hæc vera eſſe? An omnia Sibyllæ folia, Merlini ſomnia, Chauceri de rebus futuris carmina, pro oraculis tibi habentur? Audi ergo veriorem prophetam. Defeciſti in multitudine cōſiliorum tuorum, ſtent & ſaluent te Augures cœli, qui contemplabantur ſidera, & ſupputabant menſes, vt ex eis nunciarent tibi. Quid vltra? Quid vltra quæris? Suadeo ne ſis nimis credulus, quod eſt temeritatis, ſuadeo etiam ne nimis ſecurus & ſupinus in laqueos incidas. At qui caueam cum totus mundus prauus ſit & in maligno poſitus? Audi,

In proœmio.

Iſa. 47. 13.

Sebaſtia. Brant. c. de contẽptu æternorum gaudiorũ.

Tranſibit mundus,tranſibunt gaudia mundi,
Tranſibit pariter quicquid in orbe viret.
Vrges tu quidem,ſed vbique ſunt aſtuti & inſidioſi homines.
Cernimus & tales hominum ſine fine ruinas,
Cernimus occaſus,cernimus exitia.

Suaſiſti penitus, Quid reſtat? Id ſolum quod diximus, vt credamus Dcum eſſe, & viuamus pie: ſi hæc fecerimus, omnia Epicureorum & arheorum Idola, vt Dagon coram arca cadent: nam vt luce ſolis nubes,ita virturis radiis denſæa theiſmi tenebræ diſſipantur. Vides (Chriſtiaue lector) fundamenrum quod ieci Ethnici politica expoſiturus, hoc tibi perſuaſum velim quod ille voluit, nimirum Deum eſſe, adeoq; ſine religione ciuitatem nec eſſe, nec diu flotere poſſe. Supereſt nunc tandem vt breuiſſime dicam rationem huius interpretationis meæ. Primum quidem librorum omnium omnia capita & in eis ſingula argumenta Ariſtotelem auctorem ſecutus, more dialecticorum reſeraui. Dialecticornm more dico, vt ſtudioſus lector artem rationis neceſſariam ad omnem ſcientiam eſſe intelligat, nec non eiuſdem vſum & fructum ſimul percipiat: plura me argumenta quam quæ in textu ſunt, aliquando inrriuiſſe viderit, id ipſum interpreribus quos ſequor acceptum feret. Interpreres autem quos ſequot nominatim ſunt, Thomas, Donatus, Verſor, Borteus inrer veteres: Victorius, Sepulueda, Freigius, Oſyrus, Regius, aliiq; tum Galli, tum Itali inter neotericos & recẽtes. In exponendo textu tria propoſui, argumentorum ſeriem in qua ordo quæſtionem in qua lis & diſtinctio, dubium in quo quædam lectoris recreatio ineſt. Recreationis autem cauſa in quouis fere capite dubia perpoliui, ne ſtudentium animi longiore expoſitionis penſo trahendo fatigati, nullo ingenii ſale ad nouum excitentur eorum, quæ ſequuntur, ſtudium. Libri octo ſunt, ſeges eorum ampla, legendi meſſis fructuoſa. In primo libro ciuitatis partes, in ſecundo Philoſophorum de ciuitate lites, in tertio ſpecies, in quarto magiſtratus & honores, in quinto conſeruationis & euerſionis cauſas, in ſexto gubernandi modos & leges, in ſeptimo diuinæ reipublicæ formas & ideas, in vltimo vires muſicæ ciuiumq; mores cum Ariſtotele deſcribo. Labores quos in his libris ſumpſi, & eorum partum (vt ſpero) non abortiuum tibi ſolũ commendo, te autem Deo. Plura etiam polliceot, ſi anguſtiæ mearum rerum & infirma valetudo (quæ nunc potius ad ſepulchrum quam ad prelum tendit) patiantur: quippe nihil ſane in votis & optatis magis habeo quam aurea Ægyptiorum ſpolia, hoc eſt, Philoſophorum opera in terram ſanctam deferre, Deoque & tibi conſecrare. Abſurdũ enim non eſt, ſi abſciſsis vnguibus & crinibus Cananita cum ſanctis, filia cũ matre, ancilla cum domina, Philoſophia humana cum diuina permittatur viuere & florere. Vale in Chriſto. Anno ſalutis 1588. menſis Maii die 12.

3. Reg. 4. 5

FRANCISCVS WILLIS
Vicecancellarius Oxon.

QVIS verum neget augurium mirabilis anni?
Aurea iam rediit poſt ferrea ſecula proles.
Cælicolæ liquere polum, terraque locantur.
Infima ſupremis concertant ſidera ſignis.
Vna Deos eademque heroas ſphærula pandit
[redacted]
Vtraque complexu virtutem continet omnem.

LAVRENTIVS HVMFREDVS.

NON petis à nobis verſus Caſæ modosve,
Recte: non poſſum ſcribere, febricitans.
Num pumex vndas fundet? Num carduus vuas?
Noſti febriculam ſomnia vana dare.
O Deus aſſideas clauo, ſphæramque gubernes,
Atque tua dextra publica quæque regas:
Floreat vt regnum, reſpublica rota beetur,
Vt ſanctum ac ſacrum ſit politeuma Dei.

EDVARDVS CRADOCCVS.

CASE precor, pergas, & plura volumina ſcribas:
Inuideant alij: gloria iuſta tua eſt.
Ne dubita, dabitur tibi iuſta aliquando corona,
Poſteritasq; tuum grata reuoluet opus.

EDMVNDVS LYLIVS.

LEx, natura, Deus, ratio, virtus, decor, vſus,
Vtilitas, pax, ordo, ſalus, ſolamen, honeſtas;
Suadet, alit, firmat, iubet, auget, conficit, vrget,
Iungit, unit, decorat, retinet, conglutinat, ornat;
Iura, vrbes, ciues, ſocios, fora, fœdera, leges,
Regna, tribus, claſſes, thalamos, commercia, cœtus.
Orbis in vrbe micat; quid multa? hanc aſpice ſphæram,
(Aſpexi) inuenies quicquid tibi dulce putatur.

MARTINVS HETON.

QVOD lux obſcuris, dumeto ſemita, clauis
Occluſis, riuus fontibus eſſe ſolent:
Illud Ariſtotelis, tua commentaria, Caſe,
Præſtant, ingenij dexteritate tui.

MAT. GVVINNE ALMAE ACADEmiæ Procurator.

MOſes Hebraice ſcribens Deus,& Plato Moſes
Oreloquens Græco, Plato, Tullius ore Latino,
Iura ferunt, Moſes, Plato, Tullius, optima iura.
[redacted] Caſus Moſen, grauitate Platonem,
Eloquio ſequitur Ciceronem: ciuica iura
Dictat Ariſtoteles qui vincit in omnibus omnes,
Semet in hoc; patilis methodo, grauitate; lepore,
Proprietate thori mèlior, ſobolisque, reique:
Omiſſa pietate minor Stagirita Platone.
Vicerunt libros tabulæ ter quatuor omnes,
Has tabulas tabulæ binæ bis quinque iubendo,
Omne ferat punctum, tabulas qui iungat vtrasque.

I. PRIME IN I. C. SPHÆRAM diſtichon.

NON *caret effectu prædictio temporis huius:*
Annus enim SPHÆRAM *protulit iſte nouam.*

EIVSDEM.

Noſcere cœleſtes vt ſit ſatis vtile ſphæras,
Vtilius at Caſi ciuica ſphæra magis.

IOH. LYLII AD AVLICOS decaſtichon.

POLITICVS fieri vult; Aulicus Aulice fies,
Sed tamen vt fias Aulice quid facies?
Ibit in extremum feruens labor ocius orbem?
Crede mihi, longa eſt hæc via, vita breuis.
Præteriti euolues tot mille volumina ſæcli?
Non regnum tanti vel vagus orbis erit.
Caſus vbique valet, cecinit ſic Naſo; ſed audi,
Non caſu vtendum eſt, vtere quæſo Caſo.
Conſilium, ingenium, & quicquid regum micat aulis,
Ex Caſi hoc certum eſt emicuiſſe caſa.

NICOLAVS MORICIVS.

VRBIS *ſphæra voluta tua molimine dextra,*
Credo mihi, ethereos fundit ab axe ſonos.
His tamen abiectis ſphæris quas voluis in vmbra,
Vrbis cœleſtis volue reuolue globum.

DOCTISSIMO ATQVE HVMANISSIMO VIRO IOANNI CASO S.

QVis te C A S E, dehinc putabit orbum,
Tribus filiolis patrem beatum?
Cui primum L O G I C E. puella nata eſt,
Præſtans iudicio, ſagax pudica,
Et vere ingen-j puella magni.
Excepit Soboles virilis illam.
M O R A L I S, referens magis parentem,
Iuſtus, magnanimusque, liberalis,
Temperansque ſibi, omnemque clarus,
Virtutum cumulo decentiore.
En, noniſſimus exiit P O L I T E S,
Diuinus, iuuenis, ſciensque rerum,
Natusque imperiis praeeſſe magnis,
Cui mores hominum vrbiumque noti:
Omnes ingenio tuo creati,
Vt nata eſt cerebro Iouis Minerua.
Omnes nobilitant patrem, ſenique
Annos reſtituent, morique fama
Vetabunt ſolida, potente, longa,
O te filiolis tribus beatum!

Gulielmus Gagerus.

GVLIELMI PADDY MEDICINAE ſtudioſi, Carmen.

ARTIS Ariſtoteles moriens tibi credidit omne
Arcanum innumeris CASE voluminibus.
Defuncto officium, patriæ ter gratus amorem
Soluiſti, ttinos parturiendo libros.
Infracta quantos viciſti mente labores,
Inſigne hoc præſtat ſedulitatis opus.

QVÆSTIONES ET DVBIA, QVÆ in octo libris Politicorum continentur.

IN PRIMO LIBRO.

VLla ſit efficax & vera politia ſine virtuto? PAGINA 1
Ciuitas ſit obiectum politicæ ſcientiæ? 6
Ciuitas præſtantiſſimi boni cauſa ſit inſtituta? ibid.
Deſpoticus, œconomicus, politicus, & baſilicus ſpecie & natura differant? ibid.
Societates naturales, ex quibus coaleſcit ciuitas, recte diſtinguantur? ibid.
Ciuitas ſit à natura? 15
Homo ſit animal politicum aut ciuile à natura? ibid.
Solitaria vita ſit toleranda in ciuitate? ibid.
Ciuitas ſit domo prior? ibid.
Domus ſolum ex trina ſocietate, herili, nuptiali & paterna conſtet? 22
Poſſeſſio rerum à nobis partarum, aut à maioribus relictarum, ſit pars familiæ? ibid.
Seruus recte definiatur, & an ſit à natura? ibid.
An Liceat fœminis imperare? ibid.
An Præter ſeruum à natura ſit ſeruus lege? 33
An Capti bello ſint vere ſerui? ibid.
Nobilitas ſit à natura? ibid.
Vlla ſit amicitia domini cum ſeruo? ibid.
Ratio acquirendi pecuniam ſit re eadem cum arte adminiſtrandi familiam? 42
Ratio acquirendi pecuniam ſit pars domus vel miniſtra? Et ſi ſit, vtrum inſtrumentum vel materiam prabeat? ibid.
Ratio quærendi victum ſit à natura? ibid.
Ad hominis vſum omnia fiant? ibid.
Commutatio rerum ſit naturalis & licita in republica? 51
Indigentia ſit cauſa commutationis? ibid.
Multitudo pecuniarum ſint veræ diuitiæ ciuitatis? ibid.
Pecunia ſit neceſſaria ad commutationem? ibid
Medicina ſit pars œconomiæ? 60
Vſura ſit licita aut toleranda in ciuitate? ibid.
Vxor, filius & ſeruus eodem modo regi & gubernari debeant? 68
Sit eadem parentis & imperantis virtus? ibid.

DVBIA.

AN animus corpori imperio herili? & 32
An mens appetitui imperio ciuili præſit? ibid.

An ex

An ex bonis boni natura generentur? 41
An bellum in feras & barbaros ſit legitimum & naturale? 50
Vtrum licite in infinitum expetantur diuitiæ? 59
Vtrum liceat cum Thalete res vili emere, vt eaſdem ſtatim vendamus carius? 67
An maximum decus feminæ ſit ſilentium? 73

IN LIBRO SECVNDO.

An

VNitas in communitate omnium magis diſſoluat quam conſeruet ciuitatem? 74
Magiſtratus debeat eſſe perpetuus? ibid.
Vxores & liberi debeant eſſe communes? 82
Nuptialis coniunctio viri & feminæ, adeoque diſtincta cura habendæ ſobolis ſit ex iure naturali? ibid.
Rerum ac poſſeſſionum communitas ſit legitima? 93
Definitus numerus ciuium præſcribi debeat? 100
Æquatio bonorum ſit toleranda? ibid.
In recte adminiſtrata ciuitate cuique liceat prout vult ac poteſt diuitias accumulare? 107
Liceat auitas hæreditates vendere? ibid.
Res militaris pacis tempore exerceri debeat? ibid.
Sacra Deo offerentibus partem reipub. poſſidere liceat? 115
Iniuria, damnum, cædes tantum ſub iudicium cadant? ibid.
In bene adminiſtrata ciuitate ſummum debeat eſſe tribunal ad quod appellatio fiat? ibid.
Filij in bello occumbentium pro patria publicis ſumptibus alerentur? ibid
Meliore lege inuenta prior ſit abroganda? ibid.
Serui indulgentius vel aſperius in ciuitate tractari debeant? 126
Tutius diuites quam pauperes in magiſtratum eligantur? ibid.
Ad reddendam officij rationem impelli debeat magiſtratus? ibidem.
Aliquis cogi poſſit ad magiſtratum? ibid.
Nulla lege data contingat offendere? 135
Liceat ſponte ſuſceptum deſerere magiſtratum? ibid.
Diſſentientibus principibus viris ciuitatis, litis populo diiudicandæ plena poteſtas detur? 140
Liceat vni plures vna ſuſtinere magiſtratus? ibid.
Innocens falſe accuſatus iuſte aliquando condemnari poſſit? 147

D V B I A.

AN vnitas ordinis conſeruet ciuitatem? 80
An multiplicatio vxorum politice ſit approbanda? 91

An armorum poſſeſſio ſeruis interdicenda ſit, ne communitati ſtudeant? 98
An feminæ bellum vnà cum viris gerere debeant? 105
An opifices ſint ciues? 114
An melius ſit viua voce quam ſcripta tabula iudicem in foro ſententiam ferre? 125
An conuiuia publica celebrari debeant in ciuitate? 134
An liceat populo impedire magiſtratum quo minus in iudicio ſententiam ferat? 139
An liceat magiſtratum emere? 141
An ebrius flagitium committens grauiore pœna ſit affligendus, quam ſi ſobrius commiſiſſet? 149

IN LIBRO TERTIO.

An
Ciuis & ciuitas rectè definiantur? 151
Mutato ſtatu reipubl. idem ciuis maneat? ibid.
Ciuitas à loco numeroque hominum eadem vel diuerſa dicatur? 160
Eadem ſit virtus boni viri ac boni ciuis? 163
Magiſtratus vir bonus eſſe debeat? ibid.
Diſciplinam obtemperandi perdiſcere principibus, expediat? ibidem.
Reſpublica rectè definiatur? 173
Vltimus finis ciuitatis ſit honeſtè & beatè viuere? ibid.
Tantum ſint tres ſpecies rectæ reipubl. totidemque non rectæ? 180
Rectè definiantur ſingulæ? ibid.
Actio virtutis ſit ſola menſura diſtribuendi honoris? 187.
Fœderatæ ciuitates inter ſe eandem rempubl. efficiant? ibid.
Populus, vel tyrannus, diuites vel probi viri, optimus vnus vel lex rempubl. adminiſtrare debeat? 194
Expediat magis populum quam paucos ſtudioſos imperare? ibid.
Summum imperium concedatur populo? ibid.
Cuiuslibet boni excellentia ſit honore aliquo ciuili remuneranda? 206
Species monarchiæ rectè aſſignentur? 217
Ciuitas melius ab optimo rege, quam ab optima lege adminiſtretur? 223
Rex potius ſucceſſione quam electione ſit creandus? ibid.
Quæ non ſunt deciſa lege magiſtratus arbitrio relinquantur? 231

DVBIA.

VTrum pacta tyranni mutato ſtatu ſeruari debeant à ciuitate? 158

Vtrum

Vtrum expediat politico diſtincte ſcire ciuium, urbium, portuumque numerum in ſua republ. 162
An opifices ſordidi ac mercenarij decem totos annos à foro & mercatura deſiſterent, ſuiſq; acquiſitis opibus honeſte viuerent; antequam ad magiſtratum ſint admittendi? 171
An princeps ſapienti medico, propitio patri, vigili gubernatori, bono ac ſtudioſo paſtori recte ab Ariſtotele comparetur? 178
An bona ſit diuiſio reipublicæ in rectam & non rectam? ibid.
An libertas populi ſit cauſa litigandi pro imperio? 186
An aliquis poſſit eſſe iudex in ſua ipſius cauſa? 192
An monarchia ſit optimus ſtatus reipublicæ? 202
Vtrum in ferendis legibus vtilitas potius bonorum quam totius multitudinis ſpectari debeat? 210
Vtrum oſtraciſmus in bene inſtituta ciuitate ſit approbandus? Hoc eſt an liceat inſigniter excellentes viros ad tempus in exilium mittere & relegare? 211
An naturalis ſit monarchia præſtantis virtute viri? 216
An rex necis & vitæ potentiam in ſuos ciues habeat? 221
An ſatellitium regibus ſit neceſſarium? 229

IN LIBRO QVARTO.

An
Politici ſit reipubl. optimæ ſpecies, differentias, vires & leges deſcribere, tametſi talis nuſquam poteſt exiſtere? 235
Tyrannis ſit deterrima labes reipubl. 241
Differentiæ rerumpubl. recte aſſignentur? 247
Decreta populi pro legibus habeantur? 251
Forma ciuitatis mutata eadem leges ad tempus ſint retinendæ? 259
Nothi ſint ciues? 264
In ſimplici ariſtocratia idem ſit vir bonus ac ciuis bonus? 268
Optima inſtitutio legum ſit vt iiſdem latis pareatur? 272
In politia diuitum pauperumque filij eodem modo educari debeant? 276
Liceat tyrannum patri illegitime ſuccedentem è vita tollere? 282
Ciuitas ex mediis ciuibus compoſita ſit præ aliis reipubl. formis politicè eligenda? 286
Egentes ac mendici ſint in ciuitate tolerandi? ibid.
Pro qualitate & quantitate ciuium omnis reſpubl. ſit temperanda? 291
Liceat in politia ſophiſmatis populum decipere? 295
Senatus recte definiatur ac diſtinguatur? 300
Recte definiatur magiſtratus? 304

An Electio magiſtratus per ſortes in republ. approbetur? ibid.
De minimis inter ciues contentionibus forenſe fieret iudicium? 313.

DVBIA.

AN difficilius ſit deprauatam rempubl. corrigere, quam ab initio nouam conſtituere? 214
An praſtet labes reipubl. ignorari à populo quam à politico demonſtrari? 245
An equi ad bellum alendi ſint in ciuitate? 250
An aſſentatores aulici ſint cauſa tyrannidis? 257
An deterior ſit ſimplex oligarchia quam mixta? 293
An liceat magiſtratibus mercedem ſumere? 267
An expediat magis ariſtocratiam ſimplicem quam mixtam florere? 231
An liceat legibus male latis parere? 275
An iuſte in politia irrogetur mulcta recuſantib. officium? 281
Vtrum magna ciuitates paruis ſint diuturniores? 290
An periculoſum ſit plus diuitibus in repub. quam multitudini tribuere? 294
An cuiuis liceat in republ. arma poſſidere? 298
Vtrum ſacerdotes in republ. ciuilem magiſtratum gerant? 310
An cædes inuoluntaria homicidij pœnam mereatur? 317.

IN LIBRO QVINTO.

An SEditio ciuium ſit primum conuerſionum ſeminarium in omni ſtatu ciuitatis? 319
Vlla ſit propenſio humana natura ad mutationem rerumpubl. 325.
Cauſa ſeditionis recte aſſignentur? 328
Nobilium factio ſit maxima peſtis in ciuitate? 334
Democratia ſit maxime obnoxia mutationi? 339
Cauſa conuerſionum in oligarchia recte aſſignentur? 343
Cauſa conuerſionum in ariſtocratia & politia recte aſſignentur? 348
Cauſa conſeruantes rempub ſint corrumpentibus contraria? 353
Minimis malis exortis in ciuitate remedium praſens adhiberi debeat? ibid.
Ad munus principis neceſſario reipubl. dilectio, potentia & iuſtitia requirantur? 362
In duce exercitus eligendo potius ſcientia rei militaris, quam amor virtutis aut ciuitatis ſpectari debeat? ibid.
Regnum & tyrannis recte diſtinguantur? 367

An Regibus conueniat academias tollere, artiumque ſcholas prohibere? 375
Sit certa & fatalis regnarum periodus? 386

DVBIA.

VTrum ſeditio ſit toleranda potius quam per tyrannum deuaſtetur ciuitas? 324
Vtrum periculoſa ſit in rempubl. peregrinorum admiſſio? 333
Vtrum magici eorumque fauteres capitali pœna iuſte ſint plectendi? 337
Vtrum in ductoribus populi eloquentia cauſa ſit, quo minus ſeditiones fiant? 342
Vtrum adulatores populi permittendi ſint in ciuitate viuere? 346
Vtrum liceat nobilibus viris quocum velint affinitatis iure ſe copulare? 351
An tutius ſit paruos honores diu, quam breui ſpatio magnos concedi? 359
An ludi & chori in ciuitate permitterentur? ibid.
Vtrum tyrannis poſſit eſſe diuturna? 372
Vtrum rex publica fama laborans regno priuari debeat? ibid.
An liceat exploratores & auſcultatores paſſim collocare? 383
An permittenda ſit omnibus de regibus loquendi libertas? ibid.
Vtrum ad bene adminiſtrandam rempubl. vlla cœli influentiæ ratio ſit adhibenda? 392
Vtrum facilior ſit in formam vicinam quam in extremam rerumpublicarum conuerſio? ibid.

IN LIBRO SEXTO.

An Officium ſit bonorum principum rerumpublicarum labes vi & armis diſſoluere? 396
Ciues in democratia maiorem quam in regno & optimatum potentia libertatem habeant? 401
Expediat, ſi ciuis pari numero in ſenatu diſſentiant, res magnas per ſortes definire? 404
n democratia agricolæ paſtoribus & mercenariis ſint præferendi? 408
Bona damnatorum potius Deo, quam principibus pauperibusq; in republica conſecrentur? 418
Oligarchia in omnibus democratiæ contrarietur? 425
Peſſima rerumpublicarum forma firmiora ſemper poſtulent præſidia? ibid.
Athletarum palæſtra in ciuitate recte inſtituta ſint permittenda? 429

Nobi-

An Nobiles ex officio templa Deo, palatia vrbi conſecrare debeant? ibid.
Magiſtratus rectè in ſuas ſpecies diuidantur? 435

DVBIA.

VTrum vulgus ad ſtudium agriculturæ incitari debeat? 416
Vtrum falſi accuſatores eaſdem pœnas ſubirent, quas aliis intenderent? 423
Vtrum ludorum magiſtri in rectè inſtituta ciuitate ſint permittendi? 440
Vtrum expediat eundem dare & exequi ſententiam mortis? 441
Vtrum ad diſciplinam intemperantium fœminarum creandi ſint magiſtratus in ciuitate? ibid.

IN LIBRO SEPTIMO.

An
Ciuilis beatitudo magis in internis quam externis conſiſtat bonis? 445
Sit eadem beatitudo ciuium cuiuſque & totius ciuitatis? 448
Legitimum ac iuſtum ſit bellum inferre finitimis quo augeatur imperium? ibid.
Optima vita ciuium magis theorica eſſet quam practica, magisq; in virtutibus mentis quam moris poneretur? 453
Magnitudo ciuitatis ſit hominum numero vel potentia definienda? 457
Vna vrbs magna ſeu metropolis debeat eſſe in quauis regione, eiuſdemque ſitus prope mare? 461
Claſſis bellica & naualis copia ſint in omni metropoli neceſſaria? 465
Peregrinatio ſit vtilis? ibid.
In temperatis regionibus ac climatibus mundi habitantes ſint ad praxim politicæ ſcientiæ omnium docilimi? 473
Omnia (ſine quibus conſtare non poteſt ciuitas) ſint vere partes ciuitatis? 477
Sordidi artifices creari poſſint ſacerdotes? Quaque ætate ſint initiandi? 480
Agricultores in beata ciuitate debeant eſſe barbari & ſerui à natura? 484
Vrbes orientem & ſeptentrionem verſus ſint ſalubrius ſita, quam quæ meridiem ſoliſque occaſum ſpectant? 487
Vrbes mœnibus, caſtris, turribuſque circumcingi & muniri debeant? ibid.
Prope ſacras ædes, forumque liberum artificibus ſordidis habitare liceat? 493

An { Eſſent in omni urbe loca celebriora, in quibus cuiuſque facultatis ciues diſtinctè epulentur? ibid.
Conſideratio medij & finis omnem actionem vitæ praecederet? 497
Ad beatos ciues efficiendos plus ratio quam natura aut diſciplina valeat? ibid.
Sit è re ciuitatis vt iuuenes in ea magiſtratus gerant? 502
Felicitas moris ad felicitatem mentis tanquam ad bonum perfectius & nobilius referatur? ibid.
In bello fortitudo & conſtantia, in pace Philoſophia, in vtroque temperantia & iuſtitia virtutes ſint neceſſariæ? 507
In diſciplina ac inſtitutione vitæ prior corporis & appetitus quam mentis & rationis cura haberi debeat? ibid.
Liceat in bene inſtituta republ. pueris & adoleſcentibus vxores ducere? 511
Ad vitandam nimiam multitudinem ciuium liceat abortum facere? ibid.
Lacte ſolum, eodemque potius matris quam nutricis alerentur infantes? }

DVBIA.

AN virtus ſplendorem ab animo, vel animus à virtute habeat? 447
An beatitudo in Deo ſit accidens? ibid.
An ciues à magiſtratu cognoſci & diſtingui debeant? 460
An iure ſeuerius in notos (ſi peccent) quam in ignotos animaduertere liceat? 477
An adulterium ſit per ſe malum? & an in eo plus vir quam mulier peccet? 517
An infantes frigori ſint aſſuefaciendi? 522
An permittendum ſit vt ſæpe plorent pueri? ibid.
An liceat pueris cum ſeruis verſari, picturas videre, fabulas audire? 523

IN LIBRO OCTAVO.

An { Diſciplina ſeu inſtitutio adoleſcentum publica eſſe debeat? 523
Adoleſcentes ad honores ciuiles admittendi liberales ſcientias abſolute & accurate perdiſcerent? 527
Muſica in omni humana vita ſtatu ſit vtilis? 531
Vtile ſit pueros gymnaſticæ arti aſſuefieri? 536
Muſica ſolatij potius quam virtutis cauſa ſit perdiſcenda? 540
Vita contemplatiua magis quam actiua muſica indigeat? ibidem. }

An { *Vocalis & instrumentalis muſica omni ætati conueniat?* 545
Muſica fiſtularis à republ. exterminari debeat? ibid.
Muſica conducat ad tria? 550

DVBIA.

AN ars pingendi ſit pueris & adoleſcentibus perdiſcenda? 536
An corporis labor ingenij vires frangat? 540

PROLEGOMENA.

An vlla ſit efficax & vera Politia ſine virtute.

SCRIBENTI de repub. illud Ariſt. ſæpe in mentem venit, Oportere optimam ciuitatem de virtute maxime eſſe ſolicitam. Senſit vir ſapiens nullam peſtem eſſe maiorē in ciuitate quam morum licentiam, nullam luem in repub. eſſe tetriorem quam improbitatem. Nam vt delicate viuentium corpora laxatis & diſſolutis neruis languida redduntur, diſcordiaque elementorum corrumpuntur: ita malis ciuium moribus inermes fiunt ciuitates, eorumque perfidia magna ſæpe deuaſtantur imperia. Sapienter olim Antiſthenes: Ciuitates, inquit, tum quidem cadunt & intereunt, cum boni nequeunt à malis diſcerni. Ne ergo quis putet ſic à me ſcribi de politicis, vt refractis quaſi omnium virtutum repagulis cuiuis quod libet liceat, hanc in ipſo veſtibulo neceſſario mouendam quæſtionem putaui, An vlla ſit efficax & vera politia ſine virtute? Machiauellus Florentinum illud monſtrum affirmat eſſe: Socrates, Plato, Ariſtot. omnesque & ſinguli, qui vere philoſophantur, negant. Ille *a* ſine fide, *b* ſine clementia, *c* ſine religione, *d* ſine vlla denique virtute recte adminiſtrari rempub. (neſcio quo dæmone obſeſſus) dixit: hi vero ſine his labefactari, imo penitus extingui & deleri veriſſime demonſtrârunt. Sed audiamus belluam; ſic enim loquitur: Fides, clementia, liberalitas, omnes denique virtutes ſunt damnoſæ ciuitati. Loquatur iterum, nam hoc eſt parum; Principi peierare, fallere & diſſimulare ſine vlla dubitatione licet. Pie profectó loquitur, eloquatur ſæpius. *a* Religio animos hominum deprimit, *b* ſæuitia ſubditos in officio retinet. Delectat hic ſermo, adhibeantur reliqua. *c* Felix eſt princeps, quem populus non diligit, *d* tuta eſt ciuitas quæ diſſidia & factiones nutrit: Rex ille ſapiēs qui boni publici ſtudioſos & amantes tollit. Dic quæſo, an plura? Sexcenta ſunt alia, iſtis longe pulchriora. Pulchra appellas? O miſeram ætatem quæ iſtud portentum aluit! ô miſeriorem quæ recepit! ô miſerrimam quæ

Lib. 3 Pol. Virtutis in politia neceſſitas.

Antiſth. apud Diog. lib. 6.

Libr. de princ. cap. 15. Machiauelli improbitas. cap. a 18. b 17. c 18 d 15.

Libr. de princip. cap. 18.

a *Comm. in Liu. lib.* 2. *cap.* 2.

b *cap.* 17.

c *cap.* 17.

d *Comm in Liu. lib.* 1. *cap.* 4.

tam peſtiferi impoſtoris monumenta ſcelere & veneno plena, vbique legi, vendi, & edici ſinit! Hæc ſcripſi vt politicorum ſtudio addicti intelligant, me Machiauellum odium Dei ac hominum, tanquam canem & anguem in hiſce præceptis fugere ac deteſtari. Nam quamuis multa in illo ſpeciem ſapientiæ habent, tamen quia plus fellis quam mellis, ſceleris quam virtutis nobis propinat; non legendum, non audiendum cenſeo. Nam vt Paracelſus in medicina: ita Machiauellus in ſua politia facit. Ille ſua pharmaca ſpecie pulchra, precio magna, eſſentia & proprietate mirifica: at non ſine interitu corporis: Hic ſua præcepta prima fronte docta, primoque auditu rara, at non ſine pernicie ciuitatis venditat. Quare vt ille eſt fugiendus, ne admiſſo intereant homines: ita tollendus eſt iſte, ne recepto ruant ciuitates. Oppono me ipſum igitur Machiauello, eiuſque axiomata de inſtituenda republ. ac ciuitate vt anathemata animo deteſtor meo, adeoque vere contra eius aſſertionem profiteor, ſine fide, ſine iuſtitia, ſine Chriſto non ſtare ciuitatem, non eſſe politiam: quippe ſine his armis non rex ſed tyrannus, non ciuitas ſed furioſa multitudo, non reſpubl. & ordo, ſed horrenda confuſio dicitur. Hinc Philoſophi & ſapientes olim viri omnem politiam ad virtutis ac religionis normam referendam eſſe iudicarunt; quorum aliquot rationes & argumenta (quibus idipſum probarunt) hic recenſere ſtudeo. Et vt primum à natura quæ parit & alit ciuitatem exordiar; quæro, An virtutis influentia magis quam morum licentia conſeruetur natura? Conſeruatur certe. Si id conſtet, vlterius quæro, An pater & filius, vir & fœmina, dominus & ſeruus, omniſque ſocietas domus ac ciuitatis à naturæ vtero emerſerit? Emerſit ſane. Si id etiam in confeſſo ſit, miror qua fronte affirment aliqui ſine virtute eſſe naturam, ſine virtute conſtare ciuitatem? Quod enim eſt in natura monſtrum, id eſt in ciuitate vitium: at monſtrum eſt error & defectio naturæ; proinde vitium eſt horror & confuſio ciuitatis. Si ergo natura ſit mater & nutrix ciuitatis, & ſi virtus (vt ait Philoſoph.) ſit conſeruatrix naturæ, ſequitur quod ſine virtute non cohæreat natura, nec vllo modo floreat reſpubl. quæ eſt (vt definit Ariſtot.) ciuitatis ordo, conſenſus & harmonia. His poſitis, dic quæſo quæ politia, quæ adminiſtratio eſſe poteſt ſine virtute? Si dicas tyrannidem quæ eſt quædam conſtitutio reipubl. adhuc manere: Reſpondeo, vt monſtrum nec eſt, nec appellatur natura propter defectionem ordinis: ita tyrannis nec eſt nec appellatur ciuitas propter defectionem virtutis. Præterea vt relicta natura primam cauſam regum & rerumpublicarum intueamur: quis neſcit hominem in mente per verum, in voluntate per bonum Deo, (qui eſt ſummum verum bonumque) coniungi debere? Si ergo Deus eſt qui reges, ſceptra & ciuitates dedit, quis eſt tam impius ac ſceleratus, qui audet dicere hominem aut ciuitatem Deo qui eſt ſummum bonum & verum, ſine bono & veritate poſſe adhærere? Infinitum nunc eſſet ruinas & veluti proiecta cadauera multarum ciuitatum, gentium, nationum ac imperiorum (quæ reciſis virtutis ac pietati

Paracelſus & Machiauellus comparantur.

Sine Chriſto non eſt politia. Virtus politia regula.

Natura virtute conſeruatur.

Prima ratio à natura. Vitium ciuitatis monſtrum. Pol. 3. c. 4. Pol. 3. c. 5.

Secunda ratio à prima cauſa homo iungendus Deo in mẽte per verũ, & volun-

tati

tate per bonum.

taris fibris conſenuerunt) oſtendere. Sub quo nunc Africa? Sub quo nunc Aſia? Sub quo eximiæ Europæ partes languent? Si ſub Turca dicas, cauſam quæro; aliam certe dare non potes, quam quod à fide & virtute prius deſciuerint, quam ſuam felicitatem tam horribili miſeria & calamitate funeſtari ſenſerint. Sed quid longe peto exempla? Abundant vicina. Reliquiæ euocatæ ab inferis Machiauelli, poſtquam diu adoratæ fuerunt in Italia, translatæ ſunt tandem in Galliam, & alias nobis propinquas nationes. Quot, Deus bone, ſeditiones? Quot inteſtina bella? Quot ſtrages? Quot funeſtas & miſerabiles tragœdias monſtri cineres excitarunt? Quot iam mouent? Quot intendunt? Chriſtum precor vt nos præmoniti & præmuniti id dictum audiamus:

Cauſa cur magna pars mundi ſubÿciatur Turcæ.

Tunc tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Adhuc illum in vernaculum ſermonem translatum populus non didicit, adhuc eius virus non ſenſit. Male profecto egit qui Anglice Ouidium de Arte amandi tranſtulit; peius, qui Albertum de feminarum ſecretis; at peſſime de noſtra republica merebitur, ſi quis venenum iſtius viperæ in ora imperitæ multitudinis inſperſerit. Sed reſtant aliæ rationes quibus hæc cauſa probatur, quarum altera conſuetudine & experientia maiorum, altera à fine ad quem deſtinatur ciuitas ducetur. Priſci olim patres noſtri, qui de repub. multa & præclara monumenta nobis reliquerunt, in hoc omnes amice quaſi conſpirant, quod legumlatores ac magiſtratus ſolicite contenderent vt ſuos ciues bonos, iuſtos, ac pios redderent. At quorſum obſecro idipſum nobis toties & tantopere inculcarent, ſi vllam pacem ſine fide, ſi vllam politiam ſine virtute conſtare poſſe ſomniaſſent? Hinc Solon apud Athenienſes, Lycurgus apud Lacedæmonios, Numa Pompilius apud Romanos legum ſanctarum tabulas inuenerunt, quibus eorum ciuitates per multa ſæcula iuſte ac tranquille regebantur. Nam ab orbe condito experientia (ſcientiæ mater) hoc ipſum docuit, quod ſola virtus in omni imperio triumpharet.

Tertia ratio à conſuetudine. Virtus legumlatorum, veterum ſcopus

Non audiantur ergo in vere politica ciuitate iſta noua & periculoſa paradoxa: *a* Ante omnia optandum eſt principi vt pius videatur, non tamen vt ſit. *b* Oportet principem ſemper aduerſarium in ſe alere, vt eo oppreſſo potentior videatur. *c* Princeps ingenium verſatile, arte vſuq; factum in ſæuitiam & perfidiam habere debet; reipſa talem ſe præſtet quoties expedierit. Talia theoremata maiores noſtri nunquam didicerunt, imo (ſi vnquam peruerſitas naturæ humanæ in eà proruperit) diriſſimis ſupplicijs eorum auctores & fautores adiudicarunt. Nouerunt enim ſapientes illas non diu poſſe conſeruari ciuitates, quarum vulpes, lepus & leo, id eſt, fraus, timor & furor cuſtodes fiunt. Nos Anglos moueat Richardus tertius, qui vulpis caput, & caudam leonis habuit, ſanguine ſuorum petiit ſceptrũ, ſanguine ſuo amiſit regnum.

Pernicioſa axiomata Machiauelli.

a *Cap.* 18.
b *Cap.* 20.
c *Cap.* 18.

Cuſtodes mali ciuitatu, fraus timor, & furor.

Richardus tertius tyrannus.

Poſtrema ratio ſequitur, nempe à fine ciuitatis, quæ eſt ipſa beatitudo omnibus bonis accumulata; at ſi hanc inueniri putes ſine virtute, id ſolum agis vt nimia ratione inſanias. Quod vero omnis ciuitas omniſq; politia ſit boni alicuius cauſa inſtituta, nemo eſt, ne ipſe Machiauellus,

Quarta ratio à fine.

Virtute acquiritur beatitudo quæ eſt finis ciuitatis.

qui negauerit: is enim non ad malum, ſed ad bonum, non ad perniciē, ſed ad ſalutem, non ad ignominiam, ſed ad dignitatem & honorem omnem ſuum de repub. ſermonem ſe retuliſſe a ſcribit: ſi ad bonum, cur mediis honeſtis non vtitur? Sed aſtutè ille ſub ſpecie pietatis iugulum virtutis fodit. Cæterum ſi vere ratiocinari velis, ſic tua deberet formari ratio: Finis cuiuſq; rei bonus bona requirit media: ſed finis ciuitatis eſt bonus: ergo bona requirit media. Hæc bona ſunt, conſilium non temeritas, clementia non furor, fides non diſſimulatio, ſtudium pacis non ſeditio, pietas ciuium non diſſolutio morum. His mediis felix homo, fortunata domus, beata ciuitas vere efficitur. Vis ergo eſſe politicus? Suadeo tandem vt ſis virtutis ſtudioſus. Nam omnis politia ſine ſtudio virtutis eſt quaſi plumbea regula ſine manu artificis.

a Præf. in lib. 1. & 2. commēt. in Liui. Media quibus gubernatur ciuitas quæ ſunt.

Virtus politiæ neceſſaria ex cauſis 4.

Politia probatur non eſſe efficax ſine virtute, à

- Materia
  - Ex qua conſtat, quę eſt multitudo hominum cohabitantium ſub eodem imperio, & iure virtutis.
  - Circa quam verſatur, quæ eſt ciuium ad virtutem, ſecundum rectas leges inſtitutio.
- Forma, quæ eſt prudens adminiſtratio magiſtratuum, in qua iuſtitia cernitur.
- Efficiente cauſa quæ eſt vel
  - Remota, vt Deus ad quem omnia referuntur per virtutem.
  - Proxima, vt natura à qua omnes ſocietates fluunt & ſuſcipiuntur, non tamen ſine nexu virtutis.
- Fine, qui eſt
  - Externus, vt pax, honor & affluentia rerum quæ debentur virtuti.
  - Internus, vt ipſa beatitudo, & quies ciuium. Sed hæc ſolam virtutem loquuntur, prohibentque contrarium: ergo ſine virtute nulla eſt vera, nulla eſt efficax politia.

Opp. *Omnia quæ ſunt licita, fieri poſſunt in ciuitate: ſed multa quæ fraude fiunt ſunt licita: ergo multa quæ fraude fiunt, fieri poſſunt in ciuitate. Minor probatur, quia ſtratagemata inſidiaque in bello ſunt licita, quæ tamen animo decipiendi fiunt: hoc datu, ſequitur quod omnis politia non ſit coniuncta cum virtute.*

Cic. pro Cecin.

Reſp. *In bello ſilent leges, in bello cum hoſte, in pace cum ciue agitur. Licet cuiuis vitam defendere cōtra hoſtem capitalem: hoc ergo argumentum non mouet, quia vera politia in pace, non in bello, in ordine & recta adminiſtratione ciuitatis, non in contentione viget. Non tamen licet in bello perfidiam in hoſtem exercere, imò neceſſe eſt cum Regulo fidem perſoluere.*

Opp

Opp. *Politia aliquando permittit occidere innocentem: ergo omnis politia non eſt coniuncta cum virtute. Antecedens probatur: quia hoc poſito quod populus Syllano alicui in ciuitate propter ſingularem iuſtitiam aut ſapientiam ita faueat, vt depoſito ſuo Nerone conetur eundem recuſantem ad ſceptrũ promouere: Regi tum exiſtenti licet hunc Syllanum è medio tollere, vt ebiecte innouationis ſublato, omnis in repub. populi extinguatur ſeditio. Nam minus eſt malum, ciuem tametſi bonum tollere, quam totam remp. vulnerare.* Cic. 1. offic. Ab effectis.

Reſp. *Quamuis hoc ipſum in ciuitate fiat aliquando: quæſtio tamen eſt an iure fiat. Nihil hîc definio, quia prohibemur malum facere vt inde eueniat bonum. Cæterum hoc dilemmate duorum malorum poſito, vt vel pereat vnus vel tota reſpub. periclitetur: tolli vnum potius natura & prudentia ſuadent, quam vt totum in diſcrimen ruat. Quemadmodum enim multa in natura violento motu concutiuntur, quæ dicuntur fieri contra ſingularẽ naturam, non tamen contra vniuerſalem, quæ hoc modo conſeruatur: ita in ciuitate, ſi contingat aut cadendum regi, aut cedendum ciui: potius ciuis tollendus eſt qui priuats, quam princeps qui totius ciuitatis perſonã gerit.* Rom. 3. 8.

Opp. *Legibus mandatum eſt in omni fere politia, vt proditorum filij, tametſi innocentes, aut vita, aut ſuis ſaltem patrimoniis priuentur: ſed animaduertere in innocentes virtus quidem vetat: ergo omnis politia cum virtute non cohæret. Maior patet. Minor probatur ex 5. Ethicor. vbi ſeueritatis ferrum in malos ſæpe, at nunquam in bonos & innocentes iubemur acuere & conterquere.* A re iudicata.

Reſp. *In perſona regis ſpectantur duo. Imago diuinæ iuſtitiæ, & quaſi vegetatio totius Reipublicæ. Plectuntur proditorũ filij ex imitatione diuinæ iuſtitiæ, quia cum principis maieſtas læditur, non tam in hominem quam in Deum peccatur: at Deo ſemel offenſo vnius ſcelere in totam humani generis ſobolem tranſlatum eſt crimen, nec non pro eo debetur ſupplicium. Præterea quoniam princeps eſt anima ciuitatis, ad maiorem terrorem ſæpe proditorum puniuntur filij, quippe aliqui magis poſterorum prauiſo naufragio commouentur, quam ſuo ipſorum malo interitu, vt conſtat de illis reis apud nos, qui vt poſteritati hæreditatem relinquant, ſe potius lapidibus obrui, quam laqueo ſtrangulari ſinunt.* Quare Proditorum filij puniuntur.

Opp. *Ariſtoteles docet malum virum bonum ciuem eſſe poſſe, ergo politia non ſemper à virtute pendet. Argumentum ſequitur, quia ſi politicus ſit malus, politia non poteſt eſſe bona.* A teſtimonio Pol. 3. c. 3.

Reſp. *Malus vir poteſt eſſe bonus ciuis in virtute officij, non in virtute viri. Nam viri virtus eſt, quæ virum bonum reddit, vt iuſtitia, temperantia: virtus officij eſt in ſutore bonos calceos conficere, in architecto recte ædificare: quæ fieri poſſunt, tametſi viri boni non ſint qui ea faciunt.* officii. Virtus viri.

Opp. *Politia aliquando requirit vſuram vt in Anglia, lupanaria vt in Italia: ſed hæc ſunt mala: ergo omnis politia virtuti non ſubijcitur.* Ab effectis.

Reſp. *Politia iſta aliquando permittit non requirit: tolerat non approbanda cenſet: imo potius abolenda & extirpanda iudicat, ſi fieri id potuiſſet ſine magno malo ciuitatis: At tam fera & tam intolerabilis eſt malitia ho-*

minis, vt omne malum à ciuitate radicitus euellere nemo vnquam mortalium poſſit. Hoc ſatis eſt in iuſta politia, vt peccantibus vel infamiæ notam infligat, vel ſi non reſipiſcant, grauiorem pœnam infligat, quod facit in iſtis duobus malis quæ proponuntur. Nam fœneratores facti ſunt lege omnibus odioſi, & lenones cum ſuis meretriculis ſunt verbi & excommunicationis fulmine perculſi.

CAP. I.

An ciuitas ſit obiectum politicæ ſcientiæ?
An ciuitas præſtantiſſimi boni cauſa ſit inſtituta?
An deſpoticus, œconomicus, politicus & baſilicus ſpecie & natura differant?
An ſocietates naturales, ex quibus coaleſcit ciuitas, recte diſtinguantur?

Politica nomen. Obiectum. Fructus. Definitio politicæ. Quæſtiones de Auctore, Modo, Obiecto, Genere, Fine. Ariſtoteles perfecit ſcientiam politicam. Methodus Ciuitatis, Cauſæ, Partes, Totum, Vires. Pol 2.c.1. & l.3.c.3. Quæſtio 1. Obiectum

PLATO Ariſtotelis præceptor in decem illis præclaris libris, quos de Repub. ſcripſit, hoc vnum maxime vrgere videtur, quod nulla ſcientia ſit vel nomine auguſtior, vel obiecto amplior, vel fructu diuinior, quã quæ de ciuitate inſtituitur. Nomen enim à ciuitate ampliſſima hominũ ſocietate duxit, vnde & ciuilis dicitur: Obiectum ſeu materiam habet ipſam ciuitatẽ: Fruct⁹ eſt optima inſtitutio vitæ, totiusq; generis humani perpetua conſeruatio. Hinc definitur doctrina politica nihil aliud eſſe quam iuſte ac ſapienter adminiſtrandæ ciuitatis ſcientia. Multa hic ſolent quæri à priſcis interpretibus de auctore, de genere, de obiecto, de modo, de fine huius ſcientiæ. De auctore, an Socrates, Plato vel Ariſtoteles eam perfecerit; de genere, an ſit ſcientia practica vel ſpeculatiua: de obiecto, an ſit ciuitas, lex, vel publica inſtitutio vitæ; de modo docendi, an ſit à cauſis ad effecta per ordinem naturæ, vel ab effectis ad cauſas per ordinem diſciplinæ; de fine, an ſit in bene gubernando ſumma prudentia, an potius in iuſte viuendo perennis beatitudo ciuium. Hæc inquam omnia quamuis lubens prætermitterem, pauca tamen de illis dicam, vt dilucidiora quæ ſequuntur fiant. Ad primum dico quod Ariſtoteles omnium primus hanc artem perfecerit. Rationem reddit Albertus, quia quæ à Socrate, Platone, aliiſque philoſophis didicit, ea omnia in meliorem hic formam ordinemque digeſſit. Hùc illud addo, quod multa ipſe inuenerit, quæ (vt ait Victorius) plurimũ dignitatis & admirationis habent. De methodo philoſophi quid dicam? Eſt enim vſitata & facilis; primum enim cauſas & partes ciuitatis diſcutit, hinc totum definit, poſtremo vires ac proprietates de illo toto demonſtrare contendit. Cauſæ ciuitatis ſunt Deus, homo & natura: partes ſunt variæ ſocietates hominum qui in eodem tecto, familia aut pago cohabitare nequeunt; Totum eſt ipſa multitudo hominum ſub vno imperio ſecundum leges in ciuili ordine pace viuentium. Vires ac proprietates ſunt ſalutares leges condere, ci-

ues

ues in officio continere, res omnes neceſſarias acquirere, fortunate feliciterq; viuere Obiectum vt placet Alberto eſt ciuis, vt placet Doctori ſancto, eſt ipſa ciuitas. Ciuitatem eſſe defendo, quia latiſſime omnium in hac ſcientia diffundatur, quia proprietares de illo vt de ſuo ſubiecto pemonſtrantur, & deniq; quia omnia in hac ſcienria tractata ad eam ſolam reducuntur, quæ ſane de ciue dici non poſſunt. Nam leges ſancire, reges creare, ciues beatos reddere, aliaq; ſexcenta non vnum hominem, ſed rotam multitudinem omnium, non priuatum iudicium, ſed conſenſum poſtulant & requirunt. Genus huius ſcientiæ eſt praxis non theoria, actio non ſpeculatio. Non enim in hac ſcientia quærimus ſolum quid ſcire, ſed quid agere & quomodo in Luce hominum iuſte & ſtudioſe viuere oportet. Si ergo inter theoricam & practicam ſcientiam hoc interſit, quod illa ad ſolam cognitionem veritatis, hæc ad opus deſtinetur; neceſſe eſt politicam ſub practica philoſophia comprehendi, cum ciuitas ſit quoddam opus humanæ rationis. Cæterum cum ratio operetur aut per modum effectionis, quando in materiam exteriorem tranſit, vt ædificare; aut per modum actionis, quando in operante manet, vt eligere: priori modo mechanicæ artes dicuntur practicæ, poſteriori vero hæc etiam practica nominatur Finis huius ſcientiæ non eſt prudentia ciuium, ſed accumulatio & affluentia bonorum omnium: omnium dico, nam quamuis in vnum ciuem omnia non cadant, in totam tamen ciuitatem vberrim fluunt Aggredior nunc tandē Ariſt. qui in fronte primi c. ipſum docet, quod nos de fine conamur dicere. Sic enim loquitur: Quandoquidem videmus omnem ciuitatem ſocietatem eſſe, omnemque ſocietatem boni alicuius gratia coire; neceſſe eſt eam quæ eſt omnium maxime princeps ac domina, quæq; cæteras continet, id ſibi bonum propoſitum habere, quod ſit omnium ſummum ac præſtantiſſimum. Ex his concludo tam ciuitatem quæ eſt materia, quam hanc ſcientiam quæ eſt omnium reliquarum domina, ad ſummū & nobiliſſimum bonum referri. Nam vt ciuitas obiectiue: ita ciuitatis ſcientia effectiue (vt aiunt) ſummum bonum ſuū finem habet. Sed vt eodem ordine procedam, quo ipſe philoſophus in textu vtitur; animaduertendum eſt præcipue quatuor in hoc c. tractari, nempe definitionem ciuitatis, eiuſdem diſtinctionem, enumerationem partiū & deniq; earum inter ſe comparationem. In definitione oſtendit duo, eſſentiam & finem: eſſentiam cum ſocietatem omnib. bonis abundantem eſſe demonſtrat, finem cum eam ad omnium bonorum ſummum ac diuiniſſimum refert. Rationes in textu ſic formari poſſunt. Omnis ſocietas eſt alicui⁹ boni cauſa: ſed ciuitas eſt ſocietas: ergo ciuitas eſt alicuius boni cauſa. Altera hoc modo, Tanto præſtān⁹ eſt bonū cuiuſq; ſocietatis quanto nobilior eſt ipſa ſocietas: ſed ciuitas eſt omnium ſocietatum longe nobiliſſima: ergo ciuitas omnium bonorum præſtantiſſimum ſui finem habet. Hinc ſequitur diſtinctio in qua quæritur, an adminiſtratio regia, à politica, An deſpotica ab œconomica ſolum ratione vel ſpecie differat? Inſinuat in textu Socratem &

ſcientia politica. *Ciuitas cur ſit obiectum.* *Genus politices.* *Actio & effectio quomodo differunt.* *Finis politica ſcientia.* *Pol. 3. c. 8. Eth. 1. c. 2.* *Quaſt. 2.* *Cap. diſtrib. in 4.* *Ciuitas quid.* *Cap. ſolutio.* *Deſpotica ab œconomica*

quomodo differat. Plat. in Politico.

Platonem exiſtimaſſe hæc inter ſe tantum multitudine ac paucitate, non genere & natura diſcriminari: Exempli cauſa; Si quis paucis eiſdemq; ſeruis præſit deſpoticus ſeu herus; ſi pluribus eiſdemq; tam liberis quam ſeruis œconomicus ſeu paterfamilias; ſi adhuc aliquanto pluribus, politicus vel magiſtratus; ſi deniq; omnibus, baſilicus, rex, ſeu princeps haberi debet. Hinc ſecundum illos nihil intereſt inter magnam domum & paruam ciuitatem. Sed hæc vt ait philoſophus vera non ſunt, quod probat in 3. parte huius Cap. nempe in enumeratione & deſcriptione partium, ex quibus coaleſcit ciuitas. Si enim partes ciuitatis non ſolum numero, ſed etiam natura & officio diſtinguantur, neceſſario ſequitur has adminiſtrationes ſerui, familiæ, ciuitatis, regni pluſquam multitudine & paucitate diſſidere. Nam aliud eſt ſeruum regere, aliud domum, aliud paruam ciuitatem, aliud imperium. Deſpoticus ergo, œconomicus, politicus & baſilicus, id eſt, ſi interpretari velis, dominus, paterfamilias, magiſtratus & princeps, pluſquam nomine numeroque differunt. Nam etſi omnes & ſinguli ſint homines in vna ſpecie dialectica ac natura humana communicantes; eſſentia tamen & ſpecie politica differunt, quia hæc nomina officia hominum, quæ ſunt natura diſtincta; non ſimplicem naturam hominis, quæ eſt vna eademq, in omnibus, declarant. Eſt enim aliud homo, aliud pater; aliud homo, aliud princeps; quippe hominis nomen ſubſtantiam, patris & principis nomen, relationem & officium (quæ natura differunt a ſubſtantia) ſignificat. Nec illud vrget quod vnus idemque homo ſit nunc Dominus, nunc paterfamilias, nunc moderator vrbis, nunc totius imperator ciuitatis, quandoquidem multa diſparata accidentia, quæ natura ac proprietate diſſociantur, in eodem ſubiecto ſimul reſidere queunt; vt cōſtat de calore & ſiccitate in igne, de frigore & humiditate in aqua. Cum ergo hoc loco docemus deſpoticum ab œconomico, politicum à baſilico natura differre, non natura hominis ſed ordinis, non proprietatem viri ſed loci, non proportionem multitudinis, ſed rationem dignitatis & adminiſtrationis intelligimus. Diſtinctione iam facta, duo ſequuntur, enumeratio & comparatio partium. In enumeratione explicantur tria: Ordinis ratio, multiplicis ſocietatis deſcriptio Barbarorum, qui ſuis feminis pro mancipiis vtuntur, reprehenſio. Ratio ordinis hunc ſyllogiſmum habet. Quemadmodum ad cognitionem totius in aliis rebus neceſſe eſt partiri compoſitum in ſimplicia principia, vt orationem in literas, mixtum in elementa: ita ad cognitionem ciuitatis, quæ eſt quiddam totum, neceſſe eſt eam diuidere in minimas ſui partes: ſed neceſſaria eſt talis partitio in aliis totis: ergo etiam in ciuitate. Hinc patet ordo, quo vtitur philoſophus in hoc opere, nempe vt diuiſo toto in ſua principia ab ipſis elementis ac partibus ciuitatis incipiat; quæ partes ſunt naturales ſocietates hominum, ex quibus conſtat componiturque ciuitas. Harum prima eſt viri & fæminæ, ſecunda domini & ſerui, tertia patris & filii, quarta pagorum & vicinitatum, quæ longe lateq; diſperſæ ciuitatem colunt. De prima in

Expoſitio 3. Quæſtio.

Species. Dialectica. Politica.

Enumeratio partiū.

Partes naturales ciuitatis. Societas coniugalis.

textu

extu ſic loquitur Ariſtoteles: Neceſſe eſt primum eos coniungi & co-
ulari, quorum alter ſine altero eſſe non poteſt, vt marem & fœminam
procreationis cauſa Appetit autem vir fœminam non vt ſeruum ſed vt
ocium, non vt mancipium libidinis, ſed vt ſolatium vitæ. Iure ergo
reprehendit Barbaros & agreſtes, qui ſuis feminis vt ſeruis vtuntur.
Quippe non eſt femina vt Delphicus gladius, qui pluribus vſibus de-
ſtinatur. De ſecunda ſocietate, hæc legas in textu verba. Copulantur
etiam natura id quod imperat, & id quod imperio paret propter ſalu-
tem. Sunt ergo natura dominus & ſeruus: Dominus qui mentis acie
excellit, ſeruus qui corporis vi aut mole præſtat. Ex hiſce duabus ſo-
cietatibus oritur tertia, nimirum domus & familia, in qua maxime pa-
tris & filij relatio cernitur, non quod ex hac ea ſolum conſtet, ſed quia
in ea veluti imago viri & vxoris perpetuo conſeruatur. Eſt enim filius
imago patris, in qua pater ſepultus viuit. Cum ergo natura in re qua-
libet tam æternitati quam ſuæ ſimilitudini ſtudeat, conſentaneum fuit
eam à natura homini ingenerari facultatem vt vxorem eligat, filios
procreet, familiam augeat, alat & conſeruet. Eſt ergo familia ſocietas
compoſita, eademque non ad tempus, ſed in omnes vitæ dies à natu-
ra parta & conſtituta, in qua coniuncti, participes & conſortes eiuſ-
dem foci & cibi ab Epimenide dicuntur. Quarta ſocietas ex prædictis
omnibus compacta, pagus definitur. Hæc ea eſt, quæ ex multis fa-
miliis olim nata in immenſum creuit, coloniaſque & gentes peperit, in
quibus filij & filiorum filij (ad mutuum ſubſidium) cohabitarent. Po-
ſtremo vt pagus ex multis familiis: ita ciuitas (quæ eſt vltima ſocietas,
de qua nunc agitur) ex multis pagis & coloniis fluxit. Concludit ergo
Ariſtoteles in calce huius capitis, quæ eſt de comparatione partium,
probabile quidem eſſe ab initio fuiſſe natura reges. Nam ſi ſeruus do-
mino, ſi vxor viro, ſi filius patri, ſi domus rectori, ſi pagus imperio na-
turæ obtemperauit, veriſimile quoque eſt ciuitatem non ſine rege vn-
quam extitiſſe. Hoc probat à ſigno, quia primarum ætatum homines
finxerunt Deos ipſos ſub Iouis imperio viuere, quod certe non dixiſ-
ſent, ſi ciuitates & gentes reges non habuiſſent ſuos. Hæc tandem ſum-
ma eſt primi capitis ſtudioſe lector, quod præfationis loco ab Ariſtote-
le & nobis adhibetur. Textum ipſum non intriui, eiuſdem tamen ſen-
ſum pro viribus reſeraui: Illum non addidi, ne maius volumen fieret,
hunc tamen plenius retexui, ne lumen deficeret: quod hic feci di-
uina ope fretus, in cæteris Libris me facturum ſpero:
faxit Deus, vt non deficiam, det Chriſtus
vt ſatisfaciam.

Femina eſt ſolatium vitæ.

Societas domini & ſerui.

Vide c. 4.

Pater ſepultus in filio viuit.

Ariſt. 2. de anima, c. 4. Gal. de vſu part. l. 14. Cic. 1. de offic. 5. de fin. 1. de leg.

Pagus.

Reges ab initio fuiſſe veriſimile eſt.

BREVES DISTINCTIONES QVÆSTIONVM.

Diſtinctio 1. quæſtionis.

An ciuitas ſit obiectum politicæ ſcientiæ?

In ciuitate ſpectantur:
- Conſtitutio, quæ eſt à natura per appetitum ſocietatis.
- Gubernatio, quæ eſt à lege per habitum virtutis.
- Perfectio, quæ eſt ab ordine per affluentiam felicitatis.

His tribus modis accepta eſt obiectum politicæ ſcientiæ: rationes ſunt, quia
- Latiſſime eiuſdem nomen in hac ſcientia diffunditur.
- De illa propriæ paſſiones ciuis demonſtrantur.
- Ad illam omnia ciuium ac magiſtratuum officia ſpectant & reducuntur.

Oppoſitio contra primam quæſtionem.

A diſparatis. *Materia operis & opus differunt, vt patet de ferro & gladio: ſed ciuitas eſt opus ciuilis ſcientiæ, ergo non eſt eiuſdem materia. Minor probatur, quia vnio ciuium ſecundum ordinem eſt opus politicæ ſcientiæ: ſed ciuitas eſt nihil aliud quam vnio ciuium ſecundum ordinem: ergo ciuitas eſt opus politicæ ſcientiæ.*

Reſp. *Et ſi placet Verſori, quod ciuitas materialiter ſumpta quoad conſtitutionem, & non formaliter accepta quoad vnionem ſit obiectum politicæ ſcientiæ: Albertum tamen ſequor, qui reſpondet diuerſo reſpectu & opus & materiam eſſe.* Opus *vt perficitur, materia vt tractatur. Fit enim hæc vnio ſecundum ordinem à politico, & ſic eſt opus, & circa eam iam factam conſultando verſatur, & ſic materia ſeu obiectum dicitur.*

A badiuncto. Opp. *Ciuitas de omnibus in politica ſcientia non dicitur; ergo non eſt eiuſdem materia. Antecedens patet, quia de ciue, de lege, de magiſtratu, quæ tractantur in hac ſcientia, non dicitur. Argumentum probatur, quia omne ſubiectum attributionis de omnibus in ea ſcientia cuius eſt ſubiectum dicitur: ſed omnis materia circa quam verſatur ſcientia, eſt ſubiectum attributionis: ergo omnis materia de omnibus in ſcientia comprehenſis diceretur. Maior eſt Ariſt. in libris analyticis, & inductione exemplorum probatur, quia numerus de omnib. in Arithmetica, magnitudo de omnib. in Geometria, harmonia de omnibus in* Muſica, *ens rationis de omnibus in Dialectica dicitur: ergo etiam ciuitas de omnibus in politica diceretur, ſi ſit ſubiectum eiuſdem ſcientiæ.*

Reſp. *Non eſt neceſſe ſubiectum attributionis de omnibus in aliqua ſcientia comprehenſis, abſolute & in abſtracto prædicari. Numerus enim de vnitate in Arithmetica, magnitudo de puncto in* Geometria, *ens rationis de ſubſtantia in* Dialectica *non dicitur. Satis ergo eſt ſi omnia in aliqua ſcientia tractata, ad ſubiectum vi ſua aut comparate reducantur: ſic vnitas ad*

nume-

numerum, ſic punctum ad magnitudinem, ſic omnia in hac ſcientia ad ciuitatem referuntur.

Opp. *Omne ſubiectum ſcientiæ habet proprietates aliquot in eadem ſcientia de ſe demonſtrabiles: ſed ciuitas tales proprietates in hac non habet, ergo non eſt ſubiectum. Minor confirmatur, quia ad tribunal ſedere, de legibus conſultare, magiſtratus eligere & ſimilia, quæ proprietates dicuntur, ad ciues potius quam ad ciuitatem pertinent.* Ab adiunctis.

Reſp. *Ciues effectiue, at ciuitas (vt aiunt) formaliter & perfectiue hæc omnia facit. Eſt enim in ciue ſuffragium, at in ciuitate eſt imperium, non enim vnus, ſed vnio ciuium hæc præſtat.*

Opp. *Omne obiectum ſcientiæ debet eſſe neceſſarium ac æternum. Sed ciuitas non eſt, ergo non eſt obiectum huius ſcientiæ. Maior eſt Ariſtotelis 6. libro Ethicorum, cap. 3. Minor probatur, quia ciuitas ex partibus interitui & fortunæ ſubiectis conſtat. Ratio eſt, quia ſæpe familiæ, pagi, gentes & imperia aut vetuſtate antiquata, aut furore Martis deleta, concidunt. Præterea quæ nunc eſt monarchia, nunc in ariſtocratiam aut democratiam commutetur. Quod mutabilem & caducam naturam ciuitatis arguit.* Ab adiuncto. Pol. 3. c. 11.

Reſp. *Duo in politica ſcientia conſiderantur, demonſtratio theorematum & actio ciuium: quoad demõſtrationem theorematum, ciuitas eſt quiddam neceſſarium, æternũ & incommutabile. Nam quamuis Aſſyriorum, Perſarum, Macedonum & Romanorum imperia cadant, vniuerſalis tamen & formalis ciuitas ſub demonſtratione huius ſcientiæ manet. Quare licet quoad flexibilem voluntatem & actionem hominum frequenter mutetur ciuitas, non tamen quoad formam & demonſtrationem, quæ ſpecie non numero, præcepto non exemplo continetur.* Ciuitas quomodo æterna.

Diſtinctio 2. quæſtionis.

An ciuitas præſtantiſſimi boni cauſa ſit inſtituta?

Bonũ, ad quod refertur ciuitas, præſtantiſſimum eſſe dicitur, propter

- Communitatem, non enim vni vt ethicum, ſed omnibus vt publicum conuenit, & communicari debet.
- Dignitatem, quippe eſt finis nobiliſſimæ ſocietatis humanæ, in qua reliquæ omnes vniuntur. *Eth. 1. c. 1.*
- Affluentiam rerum externarum; omnium enim tam naturæ quam fortunæ bonorum copia abundat & excellit ciuitas.
- Conſtantiam & perpetuitatem; in iuſtitia enim, prudentia & æquitate (quæ ſunt optimæ conſeruatrices ciuitatis) conſiſtit hoc bonum.

Opp.

. maiori. Opp. *Summo nihil poteſt eſſe præſtantius: ſed hominis bonum eſt ſummum: ergo hominis bono nihil poteſt eſſe præſtantius. Quo dato, excellentius non eſt bonum ciuitatis quam hominis. Nam hominis bonum eſt felicitas, vt 1. & 10. Ethicorum probatur.*

Reſp. *Summum bonum conſideratur duob. modis: vel quoad eſſentiam, & ſic idem eſt bonum vnius hominis ac totius ciuitatis: vel quoad exiſtentiam, & ſic ciuitatis bonum eſt excellentius. Ratio eſt, quia bonum ethicum vni homini, bonum politicum toti ciuitati accommodatur.*

. diſpara- s ı Lib. ſeta. Opp. *Prima veritas eſt nobiliſſimum obiectum & bonum, vt in 10. Ethicorum probat philoſophus: ſed finis ciuitatis non eſt prima veritas: ergo ciuitatis bonum non eſt nobiliſſimum. Maior probatur, quia prima veritas eſt Deus. Minor patet, quia aggregata felicitas, non æterna veritas eſt finis ciuitatis.*

Reſp. *Illic de vita theorica, hic de politica agitur: illic etiam de remoto fine, hic de proximo diſputatur: illic denique relatio intellectus ad ſummum verum, hic relatio voluntatis ad ſummum bonum diſcutitur ac demonſtratur.*

Opp. *Multa ſunt deformitates in ciuitate, multa infortunia: ergo aggregata felicitas non eſt illud præſtantiſſimum bonum cuius gratia inſtituitur. Antecedens patet, quia nulla ciuitas ſcopulis & procellis fortunæ caret. Præterea cum nulla ciuitas ſit tam beata, quin portu & manu aliarum nationum vti aliquando cogatur: non video qua ratione aureum illud flumen omnium bonorum in ciuitatis portas flueret & permanaret.*

Reſp. *Deformitates ciuitatis vt fures, homicidæ, & cætera pro partibus ciuitatis non habentur. Quod obiicis de infortuniis, nihil eſt: Nam etſi aliquando irruant illa quidem, conſulari tamen prouidentia felicitatem ciuibus non tollunt, imo eos longe prudentiores reddunt: Poſtremo quod vrges de mutuis ſubſidiis aliarum gentium, parum mouet, nam hæ res externæ ſunt, & ſi aut caſu aut per ſe eueniant, ſatis eſt.*

Diſtinctio 3. quæſtionis.

An deſpoticus, œconomicus, politicus & baſilicus ſpecie & natura differant?

In his nominibus perpendi ſolent duo.
- Natura ſeu ſpecies dialectica, & ſic natura non diſtinguuntur. Nam omnes in eſſentia humana conſpirant.
- Officia politica, & ſic natura differre dicuntur, tum
  - Propter diuerſos reſpectus quos ſignificant.
  - Propter diſtinctos fines quos reſpiciunt.

Opp. *Reſpectus non mutat eſſentiam: ſed omnia hæc nomina ſunt quidam reſpectus: ergo non mutant eſſentiam. Maior probatur, quia reſpectus eſt tantum modus & comparatio rei non eſſentia rei. Minor conſtat, quia ſunt nomina ordinis & officij quæ ſunt reſpectus.*

Reſp.

Reſp. *Reſpectus non mutat eſſentiam in abſolutis, at in reſpectiuis & comparatis mutat. Nā comparata eſſentiam in reſpectu habent. exempli cauſa. Socratem cum ſuo patre compares, naturam filij: ſi vero cum ſuo filio compares, naturam patris habet, qui duo reſpectus in relatione eſſentia differūt, quamuis in uno Socrate diuerſo reſpectu ſimul conſiſtant.* | Reſpect⁹ quomodo mutat eſſentiā.

Opp. *Hi omnes in ciuitate vnum & eundem finem habent, nempe bonum commune reipubl. ergo infirma eſt ea probatio quod ideo natura differant, quoniam diſtinctos fines habent. Antecedens probatur, quia omnes & ſinguli ciues ad bonum publicum referuntur, quod eſt finis ciuitatis.*

Reſp. *Conſiderātur iſti vel communiter, vt ciues, & ſic vnum remotum finem habent, nempe bonum commune totius ciuitatis: vel proprie in ſuis ipſorum officiis, vt hic ſit pater, ille dominus, & ſic diuerſos fines ſortiuntur.*

Diſtinctio 4. quæſtionis.

An ſocietates recte diſtinguantur?

Omnis ſocietas eſt, vel
- Simplex, quæ à natura inſtituitur, vel propter
  - Conſeruationem ſpeciei, & hæc eſt prima inter virum & vxorem.
  - Succeſſionem rerum, & hæc eſt ſecunda inter patrem & filium.
  - Ordinem perſonarum, & hæc eſt tertia inter dominum & ſeruum.
- Mixta, quæ deſtinatur ad vitæ actus, eoſdemque aut
  - Priuatos & quotidianos, exempli cauſa, vt ſimul ad eundem focum ſedere, eadem menſa communicare, vnde familia.
  - Communes, eoſdemque aut propter
    - Coniunctionem ſanguinis, vnde coloniæ & pagi, in quibus olim conſanguinei ſolum ad ipſorum ſubſidium cohabitarunt.
    - Communicationem dignitatis, vnde ciuitas omnium ſocietatum nobiliſſima, in qua omnes & ſingulæ hæ ſocietates mirifice conſpirant & vniuntur.

Opp. *Paterna ſocietatis in textu mentio non fit: ergo defeciſſe videtur Philoſophus in enumeratione partium.*

Reſp. *Ratio non ſequitur: Nam ſub prima ſocietate, quæ eſt viri & vxoris, hanc ipſam comprehendit. Si enim ulla ſocietas inſtituitur ad procreationem filii & conſeruationem ſpeciei, neceſſe eſt vt hac ſub illa intelligatur.*

Cate-

Cæterum rectè vtriuſq; adhibetur diſtinctio, quia vxor vnum finem in procuratione, filius alterum in ſucceſſione habet.

Opp. *Tres primi ordinis ſocietates ſunt vna familia, multa familiæ ſunt vnus pagus, multi pagi ſunt vna ciuitas: ergo videntur hæ ſocietates multitudine & paucitate tantum differre, quod Plato ſenſit: hoc autem ſi verum ſit, fallitur Ariſt. qui eas inter ſe ſpecie diſtingui putauit.*

Reſp. *Materialiter pro hominibus ſumptæ hæ ſocietates ſolum multitudine & paucitate differunt: at formaliter in ſuis proprijs finibus conſideratæ, vt ſupra oſtendimus, ſpecie & natura diſtinguuntur.*

Dubium Cap.

An feminis vt ſeruis vti liceat?

Vxore quomodo vtendum.

Durus es Demea ſi vxorem contempſeris, barbarus ſi percuſſeris: Deus enim ſociam, natura æqualem facit. Si infirma ſit, imitare Socratem: ſi fidelis & caſta, vt parem non vt ſeruam amplectere, quippe nata eſt parere non parere: paret tamen vt libera ſuo viro, iugo vt barbara non ſubmittitur. Æquam familiæ curam gerit, cur ancillam? Pars tui eſt in ſinu, cur ſeruam? Facunda ſpes gregis eſt, cur mancipium appellas? Labor præmium, amor ſidem, vteri tumor honorem poſtulant.

Fœmina & ſeruus differunt in
- Conſtitutione naturæ, nam fœmina eſt lege & natura libera cum virum ſumpſerit.
- Inſtitutione vitæ, nam fœmina ad ſeruilia & abiecta opera vitæ non cogitur vt ſeruus.
- Ratione propoſiti ac finis, nam feminæ bonum eſt filios parere, & ea quæ ſunt acquiſita à viro in domo conſeruare.

Lib. Oecono.

Opp. *Seruus eſt à natura qui minus ingenio valet, vt eſt in textu, ſed femina minus ingenio valet: ergo femina eſt ſerua à natura. Minor probatur ex hoc ipſo libro, vbi docet Philoſophus, quod femina ſit infirma & minus valens ad conſilium.*

Reſp. *Femina ingenio minus valere dicitur, non quod eſſentialiter, vt aiunt minus valeat, ſed quod ex infirmitate naturæ in illa plerumq; ita affectus animi tumultuentur, vt raro cõſilium & conſtantiam videas. Cæterum animaduertendum eſt quod omnis infirmitas naturæ, & defectio ingenij ſeruos non faciat. Nam quamuis aliquot feminas non aliter ac viros mancipia naturæ agnoſcit Philoſophus, feminas tamẽ coniunctas viris nullo modo, vt ſeruas tractandas voluit. Tunc enim aliam inſtitutionem vitæ aliumq; finem diuerſum à ſeruis vendicant & ſortiuntur.*

Secundo phyſi.

Opp. *Femina probari poteſt monſtrum ex Ariſtotele: ergo non eſt durum appellare ſeruam. Antecedens probatur, quia omnis imperfectio naturæ eſt monſtrum: omnis femina eſt imperfectio naturæ: ergo omnis femina eſt monſtrum.*

Femina non eſt monſtrũ.

Reſp. *Ridicula eſt iſta probatio, & longe à Philoſophi ſententia aliena. Sed vt diſtingaam, duplex eſt imperfectio naturæ, alia in partibus, alia in humoribus. In partib. imperfectio contingit trifariam, vel ex defectu ma*

materia vt in monoculo, vel ex exceſſu, vt in tripode, vel ex mala cõcinnitate & diſpoſitione partium, vt in gibboſo: & in his trib. modis accepta omnis imperfectio errorque naturæ monſtrum dicitur. Si vero ſit in humoribus ſolum, qualis eſt in feminis, non monſtrum, ſed pulchrum naturæ opus & effectum arguit. Si enim externas partes & lineamenta naturæ ſpectes, feminæ ſunt plerumque pulchriores viris: ſi vero humores, longe molliores & infirmiores habentur.

Opp. *Virtutes feminis negat ineſſe Ariſt. in 8. cap. huius libri: ergo femina videtur eſſe ſerua. Is enim ſeruus eſt qui virtute caret.*

Reſp. *Non negat virtutes ſimpliciter ineſſe feminis, ſed eodem reſpectu, quo inſunt viris, ineſſe negat. Verbi cauſa: Iuſtitia datur viro, vt aliquãdo ad tribunal ſedeat, datur feminæ, vt domum & familiam recte diſponat. Fortitudo datur viro, vt hoſtem feriat, datur etiam feminæ, vt virũ quantumuis impatientem ferat, ſuoſque affectus & paſſiones, vi & imperio rationis vincat.* Virtutes aliter inſunt feminis ac viris.

CAP. II.

An ciuitas ſit à natura?
An homo ſit animal politicum aut ciuile à natura?
An ſolitaria vita ſit toleranda in ciuitate?
An ciuitas ſit domo prior?

HOMO qui eſt in ſeipſo quodammodo ciuitas, vel potius (vt loquitur Ariſt.) minor mũdus, hoc inſitum à natura habet, vt ardentiſſime præ cæteris animantibus ſocietatem quærat. Hinc appetitus menti ſubiicitur, vt ſitiat; Ratio datur, vt conſeruet communionem. Quod ſi ita eſt, errant meo iudicio qui ciuitatem negant id opus eſſe naturæ, ad quod homo veluti natus ſitientius quotidie incitatur. Sed vt citra omnem litem ac cõtrouerſiam res diluceſcat, Ariſtoteles ciuitatem omnium ſocietatum perfectionem in vtero naturæ conceptam, ab illa partam, in eiuſque veluti gremio & amplexu enutritam probat. Ratio prima eſt à materia, quia eiuſdem partes ſunt à natura; Secunda ab efficiente cauſa, quia appetitus ſocietatis naturæ vim ac impulſum ſequitur: tertia eſt à fine, quia ipſa natura (vt ait Philoſophus) eſt bonum ſeu finis ciuitatis. Huc addi poſſunt aliæ à forma, quæ eſt vnio ciuium, & denique ab effectu, qui eſt ordo & adminiſtratio ciuitatis. Prima ratio hanc formam habet. Partes ciuitatis nempe ſocietates illæ ſimplices & mixtæ, de quibus diſputatum iam eſt, ſunt à natura: ergo & ipſa ciuitas. Secunda formatur hoc modo; Appetitus ciuitatis eſt naturalis: ergo & ipſa ciuitas. Tertia ſic. Finis cuiuſq; rei eſt à natura, vt patet de forma hominis & equi: ſed ciuitas eſt finis reliquarũ ſocietatum: ergo eſt à natura. Duæ aliæ rationes in textu nõ ſunt, vim tamẽ & pondus habent. Nam ſi ſocietatum reliquarum tam expetitio quam conſti-

Ciuitas à natura.

Rationes à materia, efficiente, fine, forma, effectu.

tutio

tutio ſit à natura, non video rationem quo minus earundem vnio naturalis habeatur. Quemadmodum in aliis rebus nõ ſolum eſt propenſio ac diſpoſitio materiæ ad formam, ſed formæ etiam cum materia quædam copulatio: ita in ciuitate, quæ eſt opus naturæ, non ſolum procreantur partes, ſed etiam partium illarum vnio quæ eſt forma ciuitatis. Poſtrema ratio ab effectu perſpicua eſt, nam fruſtra natura partes, fruſtra partium connexionem, fruſtra ipſam ciuitatem intenderet, ſi ſine ordine & prouidentia ſua eam vt chaos rude ac impolitum relinqueret. In cœlis, in ſtellis, in elementis, in plantis, quid multis? In rebus omnibus vi ſua partis, materiam, formam, ordinem & pulchritudinem poſuit. quid? In hoc ſolo opere, quod eſt omnium perfectiſſimum, quaſi languida defecit? Certe non defecit. Quippe ſi in homine ſit non ſolum impetus naturæ, vt ſocietatem appetat; ſed etiam ratio & intellectus, vt ſe in officio & in ordine contineat; non minus hoc opus intellectus, nempe ordo, quam effectus ille voluntatis nempe conſociatio reſpectu hominis à natura dicitur. Ieiune igitur ac aride nimis diſtinguunt illi, qui ciuitatem inchoatam ſolum & nullo modo perfectam eſſe à natura contendunt. Nam quamuis aliquid ſplendoris additur ciuitati à fortuna, plurimum à prudentia & virtute; eſt tamen in vnione & ordine, (quæ duo ab intellectu & ratione manant) quædam naturalis ciuitatis perfectio & conſummatio. Eſt ergo ciuitas à natura quoad materiam in qua partium multitudo; eſt quoad formam in qua partium vnio; eſt quoad finem in qua perfectio quædam naturæ cernitur. Quippe vt poſtea docet philoſophus, natura eſt finis ciuitatis. Altera quæſtio de homine. An ſit ciuile animal à natura, hanc modo diſputatam vt vmbra corpus ſequitur. Quippe ſi ciuitas ſit à natura, homo vi etiam naturæ animal ciuile erit, idque eo magis, quia eſt materia & pars ciuitatis. Argumenta in textu tria ſunt. Primum à toto ad partem, alterum à contrariis, tertium ab effectis. A toto hoc modo: Ciuitas eſt à natura, vt iam probatum eſt, ergo homo ad ciuitatem natus animal ciuile erit. A contrariis, quoniam qui fugit ciuitatem, aut belluam immanitate, aut hominem religione ſuperat, quorum primo olim hoc verſu maledixit poeta:

Natura nõ deficit.

Ciuitas à natura perficitur.

Secunda quæſtio.

Homo natura eſt ciuile animal.

Rat. 3. à toto, contrariis effectis.

Cui neque curia, nec lex, neque veſta lareſque.

Sed hic obiter mouetur quæſtio, An ſolitaria vita ſit vllo modo tolerabilis? Reſpondet philoſophus fieri poſſe vt aliquis ſit expers ſocietatis 3. modis, vel ex nimia aſperitate fortunæ, vt pauperes & mendici; vel ex intolerabili prauitate morum, vt fures & inſidioſi; vel ex ardenti ſtudio ac pietate animi, vt qui contemptis rebus mortalibus, ſe totos accommodant rebus diuinis. Hoc genus hominum rarum eſt, nam ſanctum & religioſum eſt. Vbi ſunt nunc dierum Thaletes, qui abiectis & immerſis pecuniis philoſophiæ ſtudent? Vbi Democriti, qui euulſis ſuis ipſorum oculis contemplationi ſoli incumbunt? Vbi ſunt Socrates, qui relictis ſuis Xantippis, cicutã pro vno Deo libenter hauriunt? Tales homines noſter Ariſtoteles in hoc textu meliores homi-

Homer.

Quæſtio Tertia.

Solitaria vita cauſa triplex.

Diog. Laert.

nibus

nibus appellare audet. Addit etiam rationem, quia tales ſuis pollent opibus, ſuisq; bonis contenti viuunt. Concludit ergo, nec feram, id eſt, agreſtem, nec Deum, id eſt, vt multi interpretantur, hominē inſigniter religioſum eſſe partes naturalis ciuitatis: illum enim malicia, hunc excellentia excludit. Horum primum genus a quodam nō inepte dicitur infortunatum, quod miſeria: Secundum maledictum, quod infamia: Tertium perbeatum, quod vitæ ſanctimonia ſequitur. Homines primi ordinis ſunt tolerandi in republica: quippe non ſponte, ſed neceſſitate coacti ciuitatem relinquunt. In ſecundo autem genere, quia ſunt quaſi vultures inter aues, & quaſi lupi inter oues, id eſt, homines cæde & ſanguine ſolum capti & ſaginati, ad enſes, ad cruces, ad præcipitia ſunt condemnādi. Poſtremo in tertio genere qui ſunt, quoniam Deum pro ſe & pro ciuitate placant, non ſolū tolerandi, ſed etiam ſapientibus, vt rara exemplaria virtutis imitandi videntur. Hæc hactenus de vita ſolitaria à Philoſopho ſunt interiecta: nunc tandem tertium illud argumētum à proprietate humana ſequitur, quo probat Ariſtoteles id quod propoſuit, nimirum hominem eſſe animal ciuile à natura. In hoc argumento proponuntur duo: ratio & comparatio; Ratio quæ eſt, quod loqui & ratiocinari ſint propria hominis, quodque in homine inſint non ad effectum tantum ſignificandum, vt vox in belluis, ſed ad iuſtum & iniquum, verum & falſum, bonum & malum diſcutiendum; at ex his coaleſcit ciuitas, ſine his conſeneſcit cito; homo ergo propriis naturæ viribus natus eſt ad ciuitatem, animalque ciuile rectè à natura dicitur Comparatio in hoc argumento eſt inter apem & hominem, ſcilicet quod homo ſit magis animal ſociabile quam apis. O vtinam tamen apem in regno, apem in prouidentia & melle ſequeretur homo. Apes regnum ſuum habent, totum examen regi obtemperat, rex ſine aculeo, ſine labore viuit; tubam quaſi clangit, armantur greges; euolat, in turma & ordine ſequuntur omnes. Cæterum in his ſolum inſtinctus naturæ ineſt, in homine vero præter inſtinctum naturæ eſt vſus & ſplendor rationis. Poſtrema quæſtio, quæ in hoc cap. tractatur, eſt, An ciuitas ſit domo à natura prior? Priorem eſſe affirmat Philoſophus. Si rationes quæras, hæ ſunt; omne totum eſt prius ſua parte: ſed ciuitas eſt totum: ergo ciuitas eſt prior domo, quæ pars ciuitatis dicitur. Maior propoſitio docetur à ſimilitudine, quia vt manus ſeparata à toto corpore, non magis eſt manus quàm lapis (cum omnes partes per ſua officia, quæ habent in toto, definiantur) ita domus pars ciuitatis dici non poteſt, ſi ciuitas natura non præexiſtat. De aſſumptione ſyllogiſmi, nempe quod ciuitas ſit totum, nemo Philoſophorum dubitat. Altera ratio eſt ab intentione naturæ, quod finis primum à natura intendatur: ſed ciuitas eſt familiæ finis: ergo ciuitas eſt familia intentione naturæ prior. His ſic poſitis & diſputatis, concludit Ariſtot. omnem hominem, niſi ſit aut fera aut Deus, ſtudio ciuitatis mirifice teneri. Attamen (inquit) vt homo omnibus ſuis numeris abſolutus, animal eſt omnium animalium optimum: ita qui à lege & ciuitate ſemotus ſit,

Solitarius nō eſt pars ciuitatis. Pol. 3. c. 9.
Solitarius, Infortunatus, Maledictus, Beatus.
Homo ciuile animal.
Homini cum ape cōparatio. Virg. Georg. 4.
Quarta quæſti. Ciuitas natura prior domo.
Homo animalium optimū & peſſimum. Plat. 2. de leg.

Eth. 6. c. vlt. cauſa pietatis aut neceſſitatis viuit, omnium animalium deterrimum haberi debet. Talis enim armatus eſt ad omne facinus: at quanta pernicies armatam malitiam ſequitur?

ic. de Na Deor. lib. 3

Diſtinctio primæ quæſtionis.

An ciuitas ſit à natura?

Ciuitas conſideratur duobus modis, aut

- Materialiter pro partibus, & ſic Verſor & quidam alij defendunt ſolum eſſe à natura, ſed iſta interpretatio eſt nimis arida.
- Formaliter, quoad naturalem vnionem ordinemque partium, & ſic etiam Thomas aliique ſanioris iudicij interpretes affirmant ciuitatem eſſe à natura. Sed de hac re ſatis perſpicue ſuperius à nobis eſt diſputatum.

Opp. *Quicquid aliter aſſueſcere poteſt non eſt à natura: ſed ciuitas aliter ac eſt aſſueſcere poteſt: ergo non eſt à natura. Maior eſt in primo cap. lib. 2. Ethicorum. Minor probatur, quia ſtatus ciuitatis quotidie (vt experientia docet) mutantur.*

Ab adiuncto. Eth. 2. c. 1. Pol. 3. c. 11. Pol. 3. c. 2.

Reſp. *Aliter ac eſt non aſſueſcit ciuitas: quod vrges de mutato ſtatu, vt nunc ſit monarchia nunc ariſtocratia: Reſpondeo mutato ſtatu deleri ciuitatem illam quæ fuit. Nam ſtatus ciuitatis eſt forma ciuitatis, & ſublata forma res ipſa tollitur. Si ergo mutetur ciuitas, ciuitas quidem deletur, non tamen ſpecie quæ eſt æterna, ſed numero, quæ, vt Plato ait, ſuum tempus & ætatem habet.*

A teſtimonio. Op. *Albertus, Borreus, Donatus, Victorius, Verſor, & alij permulti aiunt ciuitatem ſolum inchoatiue & materialiter à natura eſſe: ergo male defendis formam quoque ciuitatis naturalem eſſe.*

Reſp. *Nihil antiquius apud me eſt quam auctoritati cedere, nihil religioſius obſeruo quam veterum iudicio ſubſcribere. In hoc tamen (illorum ſalua reuerentia) dicam quod ſentio, ſterilem eſſe interpretationē illam, ſi hoc modo exponunt. Ciuitas eſt à natura, id eſt, ſola materia ciuitatis: quaſi vero in opere naturali, quale eſt ciuitas, non tam formam quam materiam natura pariat. Quemadmodum ergo natura non ſunt ſolum dominus & ſeruus, pater & filius, vir & vxor, ſed etiam eorum naturalis connexio & habitudo: ita nō ſolum eſt ciuitas quoad partes, ſed etiam quædam earum partium naturalis conglutinatio & ordo, à quo vere nomen ciuitatis ducitur. At hæc conglutinatio, hic ordo, ſunt naturales formæ ciuitatis.*

A diſparatis. Opp. *Quæ ſunt à ſola virtute non ſunt à natura: ſed vnio ciuium & ordo ſunt à ſola virtute nimirum prudentia: ergo vnio & ordo ciuitatis non ſunt à natura, quo dato, ciuitas à natura eſſe recte non defenditur. Maior eſt in 2. Ethiorum. Minor eſt in Politicorum 4.*

Eth. 2. Reſp. *Verba Ariſtotelis in calce huius cap. quod homo natus ſit prudentia & virtute præditus me mouent vt exiſtimem, non ſolum nudas facultates*

intelle-

intellectus & voluntatis, ſed etiam illarum actus primos quales ſunt ratio & oratio, homini ineſſe à natura: quæ ſi ita inſint, quorſum quæſo, niſi vt naturaliter loquendo & ratiocinando cum aliis rectius viuatur, à quo hic ordo ciuitatis, de quo eſt nunc diſputatum, naſcitur? Attende vero quod aliud ſit ratio, aliud recta ratio: nam hæc à virtute, illa à natura oritur. Illa naturalis prudentia appellata, naturalem hunc vnionem & ordinem ciuitatis edit. Eſt ergo in ciuitate duplex ordo, vt eſt in homine duplex ratio: eſt ordo connexionis à natura, eſt ordo perfectionis à iuſtitia: illum prudentia naturalis, hunc prudentia ciuilis perficit.

Quales actus virtutē ſequantur docet; quales nō.

In ciuitate ordo duplex, connexionis, perfectionis.

Opp. *Iudicium eſt ordo ciuitatis: ſed iudicium non eſt à natura: ergo nec ordo. Maior eſt Ariſtot. in fine huius cap. Minor probatur, quia iudicium eſt approbatio iuris perfectioque iuſtitiæ, quæ non à natura ineſt.*

A ſpecie.

Reſp. *Eſt quædam iuſtitia naturalis, vt quod tibi fieri non vis, alteri non facias. Eſt ſimiliter etiam quoddam iudicium confuſum & inchoatū à natura. Reſpondeo igitur duplicem eſſe gradum ordinis: alium à ratione & iudicio confuſo, quem nos à natura ineſſe ciuitati defendimus: alium à perfecta prudentia iudicioq; accurato natum, qui hoc loco ordo ciuitatis dicitur. Sed hunc gradum ordinis non à natura, ſed à virtute perfici in ciuitate non aliter quam animam in homine à ſcientia dicimus.*

Iuſtitia diuina, naturalis, ciuilis, iudicialis.

Patr. de reg. lib. 8. tit. 2.

Ordo à cōfuſo iudicio, perfecta prudentia.

Diſtinctio ſecundæ quæſtionis.

An homo ſit animal politicum aut ciuile à natura?

Homo animal ciuile dicitur, vel

- Inchoate ſecūndum potentiam actiuam animi, & ſic à natura politici naſcimur, id eſt, ſimpliciter apti ſumus ad ciuitatem.
- Perfecte, vel ſecūdum
  - Materiam ciuitatis, & ſic homo eſt animal ciuile à natura. Nam quilibet aut pater aut filius, dominus aut ſeruus à natura dicitur.
  - Formā, & ſic etiā eſt propter
    - Vim appetitus, quo ſocietatem quærit.
    - Vim intellectus, quo eā regit.
    - Vſum rationis & ſermonis, quo eundē ordinem præſcribit.
    - Commune bonum, ad quod homo naturaliter contendit.

Opp. *Aliqui fugiunt ciuitatem natura vt melancholici, aliqui prauitate vt ſcelerati: ergo omnis homo non eſt ciuile animal à natura.*

Ab inſtantia.

Reſp. *Reſpondetur huic argumento bifariam, vel quod particularis inſtantia ab actu ducta, vniuerſalem propoſitionem in multis quæ inſunt à natura non deſtruat: vt non eſt ſatis dicere, Heraclitus non ridet, ergo omnis homo non eſt natus ad riſum: mutus non loquitur, ergo omnis homo non eſt natus ad ſermonem: Melancholicus actu fugit conſortiū, ergo omnis homo non eſt natus ad ciuitatem. Vel (ſi placet) reſpondetur melius, quod*

melancholici non à natura, ſed præter naturam fugiunt ciuitatem: Nam dum eſt iuſta proportio eiuſdem humoris in homine, expetit ciuitatem: at cum eſt exceſſus vel aduſtio, morbus eſt, idemq; præter, aut contra naturam. Non ergo à natura, ſed præter aut contra naturam melanc holici lucem & theatrum fugiunt. De ſceleratis dico, quod non à natura, ſed ſuo vitio minus apti ſunt ad ciuitatem.

Ab oppoſitis. Opp. *Voluntarium & naturale ſunt oppoſita: ſed eſſe animal ciuile eſt voluntarium: ergo non eſt naturale. Maior probatur, quia voluntas ex libertate: natura ex neceſſitate agit. Minor docetur, quia ſolitariam agentes vitam, eligunt potius ſolitudinem quam ciuitatem.*

Reſp. *Voluntas & natura ſemper & in omnibus non pugnant, multa enim optamus, quæ ſunt à natura, vt vitam & ſanitatem. Reſpondeo igitur, quod ſit quodammodo voluntarium & tamen naturale eſſe animal ciuile. Nam etſi Thales eligat ſolitudinem potius quam ciuitatem, hæc tamen aptitudo vt ſit animal ciuile manet: Non riſit Heraclitus, & tamen potuit. Elias, Ioannes Baptiſta, Macedonius, Antonius, Hilarion, aliique ſexcenti* Marulus & Caſſianus. *in eremis, in montibus, in latibulis vixerunt, & tamen in luce & corona ciuium viuere potuerunt.*

Diſtinctio tertiæ quæſtionis.

An ſolitariam degentes vitam ſint ciues, aut tolerandi in republica?

Solitarie degentes variis de cauſis.

Homines degunt vitam ſolitariam, vel

- Neceſſitate fortunæ coacti, vt pauperes, & tales ſunt tolerandi, ſi non ex vitio hominis, ſed ex caſu, qualis eſt naufragium in tempeſtate, contingat.
- Prauitate animi, idq; bifariã, aut
  - Ex vitio humoris, vel melancholici, furentes ac inſani.
  - Ex vitio hominis, vt ſicarij, fures, homicidæ, qui in ſyluis latitant, vt aliis inſidientur, ac tales ſunt perſequendi.
- Pietate commoti, quales ſunt vere theorici & cõtemplantes Philoſophi, qui exuti ac liberati rerum mortalium curis, intentius multo rebus diuin s ſtudent.

Ab adiuncto. Opp. *Mendici in republ. non ſunt tolerandi: ergo ſolitarij inopia & neceſſitate fortunæ coacti, non ſunt tolerandi. Antecedens probatur, quia erratici cum ſint, plus nocent quam proſunt ciuitati, cuius publicum & commune bonum exhauriunt, leges violant, ordines peruertunt.*

Reſp. *Aliud eſt eſſe mendicum, aliud pauperem. Fateor equidem apud Iudæos, Lacedæmonios & Romanos olim rariſſimum fuiſſe hoc genus hominum, & vtinam apud nos pauciores eſſent: id quidem optandum eſſet, vt quædam hoſpitia publico ære pecuniisque ciuitatis vbique extruerentur, in quibus pauperum neceſſitati melius conſulatur. De mendicis reſpondeo, ſ*

ſin

ſint diſſoluti, aut ad opera, aut ad ſupplicia eos cogendos eſſe. Sed vide hac de re lib.4 cap.11.

Opp. *Qui vinculum & vnionem ciuium diſrumpunt, qui publicum & commune bonum ciuitatis non augent, nec pro ciuibus ſunt habendi, nec ſunt tolerandi in republica: ſed contemplationis cauſa viuentes monaſtice, & vnionem ciuium diſrumpunt, & publicum bonum ciuitatis non augent: ergo nec pro ciuibus ſunt habendi, nec ſunt tolerandi in republica. Maior patet, quia vnio eſt forma, & publicum bonum eſt finis ciuitatis. Minor conſtat, quia monaſtice viuentes ab vnione ciuitatis ſe ſeparant, & publico bono ſe non accommodant.*

Ab effectis.

Reſp. *Vnio ciuium non ſolum eſt externa in bono vtili & iucundo, ſed etiam interna in bono honeſto ciuitatis, quamuis Heremitæ & ſolitarie viuentes ſe ſeparant ab vnione externa bonoque vtili & iucundo, ſunt tamen coniuncti in vnione interna & bono honeſto, cui non minus imo multo magis ſtudent, quam qui in theatro ciuitatis lucent. Cum ergo non minus pietate, conſilio, ſapientia reip. proſunt, quam qui arma gerunt, aut qui publica negotia tractant, & ſunt pro ciuibus habendi & etiam tolerandi in ciuitate, maxime in ea, in qua, vt in 7. lib. docet philoſophus, ciuis bonus à bono viro non diſtinguitur.*

Vnio, externa, interna. Bonũ vtile, honeſtum.

Opp. *Inuita Minerua, & contra naturam monaſtice ac ſolitarie viuentes agunt: ergo non ſunt tolerandi. Antecedens probatur, quia naturale eſt vt quiq; mortalium ſit appetentior ſocietatis non ſolitudinis. Argumentum tenet, quia nihil contra naturam, eſt in ciuitate tolerandum.*

Reſp. *Duplex eſt natura in homine, animalis & intellectualis: illa in ſolitarie viuentibus ſupprimitur, hæc vero longe excellentior & diuinior redditur: at hæc eſt proprie natura hominis. Nam vt res qualibet eſt ſua forma: ita homo eſt in eſſentia nihil aliud quam mens ſua, vt teſtis eſt Ariſtoteles in decimo libro Ethicorum, capite vltimo, vbi docet illum humanam vitam ſolum viuere, qui ſecundum intellectum & ſapientiam, non ſecundum appetitum & concupiſcentiam viuit.*

Homin is natura, animalis, intellectualis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Diſtinctio quartæ quæſtionis.

An ciuitas ſit domo prior?

Duo in hac quæſtione conſiderantur,
- Ordo generationis, & ſic partes ciuitatis ſunt priores ciuitate.
- Ordo perfectionis & intentionis naturæ, & ſic ciuitas eſt prior ſuis partibus, nempe domo & pagis.

Opp. *Domus prius intenditur à natura quam ciuitas: ergo intentione naturæ ciuitas domo prior eſſe male defenditur. Antecedens probatur, quia id primum facere intendit natura, quod primum fieri neceſſario debet, ſed domus neceſſario fieri debet, antequam ciuitas fiat: ergo primum domum, non ciuitatem intendit natura.*

Ab efficiente.

Ab abſurdo.

Reſp. *Ratio hæc eſt fallax, à ſecundum quid ad ſimpliciter: fateor enim quod natura intendat domum primum fieri, in ordine tamen ad ciuitatem: quippe intendit primum ciuitatem tanquam perfectionem domus. Cæterum quoniam ciuitas fieri non poteſt ſine domo, domum primum quidem facit vt partem, non autem intendit vt finem operis.*

Opp. *Ridiculum eſt docere domum primum fieri, & tamen negare domum primum eſſe: ergo ſi natura intendat domum primum fieri, intendit etiam domum primum eſſe, & ex conſequenti domus prior erit in ciuitate. Antecedens probatur: quia res non fit, niſi etiam eſſe dicatur.*

Fieri, & Eſſe.

Reſp. *Aliud eſt fieri, aliud eſt eſſe. Nam quamuis eſſe ad fieri ſequatur, tamen fieri modum generationis, eſſe modum perfectionis ſignificat, & hoc eſt quod nos contendimus, ciuitatem eſſe primum in ſuo eſſe & modo perfectionis, domum eſſe primum in ſuo fieri & modo generationis.*

CAP. III.

An domus ſolum ex trina ſocietate, herili, nuptiali & paterna conſtet?

An poſſeſſio rerum à nobis partarum, aut à maioribus relictarum ſit pars familiæ?

An ſeruus rectè definiatur, & an ſit à natura?

An liceat feminis imperare?

Methodo ua facilior ſit Ariſtoteles aſequi obſcurus.

Domus perfecta partes.

Partes familiæ, nuptialis, paterna, herilis.

QVAMVIS Ariſtot. ſit planè Delphicus & obſcurus, ordo tamen, quo in ſcribendo vtitur, illum longè faciliorem reddit. Vt enim lux tenebras noctis, ſic ordo nebulas obſcuritatis ſpargit. Propoſuit in initio ſe primum de ſimpliciſſimis partibus ciuitatis acturum, eundem nunc ordinem proſequi contendit, quippe tres partes domus hic ordine deſcribit, vt quid ſit domus perſpecto, quid demum ſit ciuitas perſpiciatur acutius. Domus (inquit) perfecta ex ſeruis & liberis conſtat; rectè ait domus perfecta: Nam domus pauperis ex domino & boue aliquando tantum conſiſtit. Per ſeruos & liberos herilem, nuptialem & paternam ſocietatem hominumq; connexionem intelligit, ex qua domus compacta hic rectè definitur. Sed (ais) domus non eſt pars ſimpliciſſima ciuitatis, rectè mones. Non ergo de domo abſolute, ſed de partibus eiuſdem comparate hoc loco agitur. Ac primum (vt ipſe ait) de domino & ſeruo, quorum coniugationem natura primo peperiſſe videtur: in homine enim intellectus domini, appetitus mancipij & ſerui rationes ſubiit. Sed vt ordine procedam, mihi videtur philoſophus in in hac parte cap. mouere quatuor. Primum, an ex ſocietate herili, paterna, nuptiali conſiſtat familia? Alterum, An res poſſeſſa ſit pars familiæ? Tertium, An ſeruus ſit à natura? Poſtremum, an feminæ imperare liceat? Quæ hic interſerit Ariſt. de opinione illorum, qui herilem adminiſtrationem eandem cum regia & politica ſomniarunt, omnino non

attin-

attingam: quippe ſatis de hac re primaque iam mota quæſtione in primo tractatu à me diſputatū eſſe exiſtimo. Qui plura requirit, primam diſtinctionem & argumenta huius capitis legat. Nunc ad ſecundam quæſtionem venio, quæ eſt: An res poſſeſſa ſit pars familiæ? Videtur non eſſe. Quippe ex aliis partibus quam ex ſeruis & liberis non conſtat domus, quaſi vero res partæ aut relictæ ſeruorum rationem nō habeant? Non certe. Dic cauſam: quia ſerui & liberi homines ſunt, at res poſſeſſæ ſunt inanimatæ, vt ager, ſupellex, & pecuniæ. Quid, an hæc ſolum? Imo. Erras profecto toto cœlo. Nam ſeruus quem tu hominem appellas, res etiam poſſeſſa dicitur. Qui tandem id probas? Vt Ariſt. in textu probat. At qua ratione ille? hac nimirum: quia eſt in poteſtate & poſſeſſione domini. Eſt autem quædam diſtinctio rerum poſſeſſarum. Dic illam. Rerum poſſeſſarum (inquit Philoſophus) aliæ ſunt inanimæ, aliæ animatæ. Inanimæ ſunt vt clauus, pecten & radius textoris; Animatæ ſunt vt bos, canis & ſeruus præcipientis. Eſt ergo res poſſeſſa pars quidem familiæ, eſt etiam ſeruus res quidem poſſeſſa. Quod ita ſit, neceſſario ratio docet, quia ſine his inſtrumentis, domus nec eſſe, nec bene eſſe poteſt. Quemadmodum enim gubernatori nauis, inanimatum inſtrumentum clauus eſt, animatum vero is, qui ad clauum ſedet: ita patrifamilias ſupellex inſtrumentum inanimum, at ſeruus inſtrumentum animatum à natura datur. Et vt nauis non eſt tuta, ſi illa non ſint: ita domus non eſt ſalua, ſi hæc in familia gubernanda deſint. Hoc addam, quia vt res inanima eſt ad manum artificis: ita ſeruus eſt ad nutum domini ac poſſeſſoris. Cōcludit ergo recte Ariſtoteles, ſeruum & rem poſſeſſam & inſtrumentum eſſe: rem poſſeſſam, quia ſub imperio domini tenetur; Inſtrumentum, quia illo dominus non aliter ac inſtrumento vtitur. Eſt tamē inſtrumentum animatum vt dixi, quia alia inſtrumenta inanima nec ſe mouere, vt Dedali ſimulachra; nec ſe tueri, vt tripodes Vulcani poſſunt, quos ait poeta:

Diuinum vel ſponte ſua certamen iniſſe.

Cum ergo nec radij textoris vi ſua texunt, nec plectra citharam vi propria pulſant, nec deniq; vlla alia inſtrumenta inanima per ſe actionem pariunt; neceſſe erat vt aliud inſtrumentum natura pareret, quod animo præditum opera ſui domini expeditius rectiusq; abſolueret. At hic ſeruus eſt, qui ſpecie & natura ab aliis inſtrumētis diſtinguitur. Hoc probat Philoſophus duabus rationibus à triplici diſtinctione inſtrumenti ſumptis. Prima hæc eſt. Inſtrumenta actiua, vt aiunt & factiua differunt, ſed ſeruus eſt inſtrumentum actiuum; ergo ab aliis quæ ſunt factiua differt. Actiua ſunt, quorū opera nihil acquiritur præter vſum, vt veſtis & ſeruus: Factiua ſunt, quib. aliquid præter vſum acquiritur, vt pecten & gladius. Altera ratio ſic ſe habet. Actio & effectio ſpecie & natura diſſident, ergo & inſtrumenta, quibus illa indigent. Nam ſicut actiones per obiecta, potentiæ per actiones: ita inſtrumenta per ſuos effectus differunt. Poſtrema ratio eſt, quod vita ſit actio (eſt enim actio prima animæ vigentis) ſed ſeruus eſt inſtrumentum vitæ, ergo ſeruus

Res poſſeſſa eſt pars familiæ.

Seruus in ſtrumentū eſt & res poſſeſſa.

Res poſſeſſæ vel inanimæ ſunt, vel animatæ.

Seruus inſtrumentū animatū. Plato in Menone.

Inſtrumentum actiuum, factiuum.

Ariſt. Eth. lib. 1. c. 1.

Seruus quid. eſt inſtrumentum actionis Quo dato, ſequitur, quod re & natura ſeparetur ab illis, quæ inſtrumenta paſſionis habentur. Ex his omnibus ſerui definitio elicitur: Vt ſit inſtrumentum animatum, actiuum, ſeparatum, alterius homo exiſtens, vtenſque ratione aliena non ſua, cui naturale & vtile eſt ſeruire. Si optes hanc definitionem planius exponi, dicitur inſtrumentum animatum, ſic ab inanimato; actiuum, ſic ab effectiuo; ſeparatũ, ſic a coniuncto, homo alterius exiſtens, ſic à libero; vtens ratione aliena non ſua, ſic a liberto; cui naturale & vtile eſt ſeruire, ſic à captiuo differt. Ferunt ſeruum ab Ariſtotele hic definitum, ab Apelle olim ſic graphice delineatũ fuiſſe, vt aures aſininas, nares porcinas, manus omni inſtrumentorum genere refertas, humeros patulos, macilentum ventrem, pedes ceruinos, labia duabus ſeris clauſa & obſerata haberet. Per aures aſininas tarditas in audiendo cõſilio; per nares porcinas, velocitas in olfaciendo herili commodo; per manus inſtrumentis plenas, voluntas ad omnia ſubeunda opera; per humeros patulos robur ad omnia ſuſtinenda onera; per macilentum ventrem viræ frugalitas; per pedes ceruinos corporis agilitas, per labia ſeris duabus clauſa animi fidelitas intelligitur. Seruũ hic deſcriptum, ſeruum depictum habes. Altera nunc quæſtio ſequitur. An hic ſeruus ſit a natura. Affirmat eſſe, idque probat à prouidentia naturæ, à multiplici diſtinctione rerum, a comparatione animi & corporis, ab exemplo maris & feminæ, à robore & vaſtitate multitudinis. A prouidentia naturæ, quæ in neceſſariis non deficit; à multiplici diſtinctione rerum, quia in omnibus quoddam imperium & ſeruitutem arguit; a comparatione animi & corporis, quia illum vt dominum imperare, hoc vt ſeruum parere docuit; ab exemplo maris & feminæ, quia in omni genere animantium hæc illi inſeruire diſceret; à robore & vaſtitate multitudinis, quam ſolam ad ſeruitutem natura deſtinauit. Mira eſt prouidentia naturæ in ſeruis procreandis meo quidem iudicio Nam aliter quæ domus? Quæ ciuitas? Quod imperium? Quis ordo? Quæ rerum cura & adminiſtratio eſſe poteſt? Quorſum alios ſolertes & ingenioſos, alios hebetes & plumbeos produceret? Quorſum in elementis, in plantis, in belluis, ordinem dignitatis & ſeruitutis præſcriberet, hominibus vero quos dominos illorum finxit imperium denegaret? Pulchrum eſt profecto intueri theatrum rerum omnium, & in eo hoc vnũ animaduertere, quomodo inferiora omnia ſuperioribus, vt mancipia dominis ſubiiciantur; ſic terra aquæ, aqua aeri, aer igni, omnia elementa, & ex eis mixta imperio cœli ſubiecta influentiam, motum, lumen: nõ aliter quam ſerui à ſuis dominis rationem, veſtem & victum habent Seruum igitur à natura negas? Tu ipſe ergo delicatule, ſentinam in naui haurias, raſtris & aratris terram fœcundiorem reddas; hæc quidẽ præſtanda ſunt ſi viuas, & tibi certe ſi ſeruos eſſe a natura neges. Leuis & inconſiderate homo, nonne in teipſo corpus animo, appetitum menti, affectum voluntati ſubeſſe à natura vides? Tu ipſe ciuitas es, cur ergo in ciuitate id a natura non ineſſe aſſeris, quod in teipſo ineſſe cõfiteris? Vide ma-

Seruũ quomodo depinxit Apelles.

Quæſtio 3. Seruus eſt natura. Prima ratio. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta.

Serui neceſſitas.

Galen. 13. therapeut. Plut. de Placit. philoſoph. 4. Cic. de na. deor. l. 2.

rem, vide fæminam, nonne illum quaſi potentiam, nonne hanc vt im-
potentiam fecit natura? Sed opportune poſtrema nunc quæſtio diſcu- *Quæſtio 4.*
tienda venit. Audi philoſophum. Mas cum femina comparatus meli-
or eſt, hæc autem deterior, & ille quidem imperare, hæc autem impe-
rio parere debet. At caue ne virus ex his verbis haurias. Nam multæ *Feminis*
ſunt feminæ meliores viris, quas magis regnare quā parere decet. Non *non nega-*
dicit Philoſophus omnem virum, ſed virum femina meliorem eſſe. Nō *tur prorſus*
dicit omnem feminam, ſed feminam ſubeſſe viro. Vt ergo ſermone vti *imperium.*
aut dominari in hominem quidem cadit à natura, omnibus tamen ſub
homine comprehenſis non conuenit: multi ſunt muti, multi ſunt ſer-
ui: ita meliorem eſſe femina in virum à natura cadit, omnibus tamen, *Feminæ*
ſub hoc nomine comprehenſis, nequaquam cōuenit. Multi enim ſunt *celebres.*
ſtulti, ſunt multi ad ſeruitutem nati. Errant ergo & hallucinantur o-
mninò, qui ex hoc loco Ariſt. feminis conſilium & imperium negant,
qui omnes iugo ſeruitutis premunt, qui omnes ab omni virtutis arce
& mercede pellunt. Inter illas enim ſunt *a* Sabæ, quæ inſigni ſapientia;
b Corneliæ, quæ multiplici rerum cognitione; *c* Artemiſiæ, quæ rara a 3. *Reg.*
fortitudine; *d* Suſannæ, quæ mira caſtitate ipſos viros ſuperant. Huc *cap.* 10.
adde, ſi placet, quod *e* Tamyris Cyrum, *f* Heſter Hamonem, *g* Iudith b *Quinti-*
inermis Holofernem vicerit. Quid? Sunt inter feminas quædam à na- *lianus.*
tura liberæ, ſunt ingenioſæ, ſunt ſcientia, conſilio, pietate, omniq; vir- c *Gellius*
tutum genere decoratæ: & tamen pro ſeruis & mancipiis habentur? *lib.* 10.
Nunquam hoc ſenſit Philoſophus. At ſenſit quidem. Dic vbi. In po- d *Daniel.*
ſtremo c. huius libri, in cuius principio hæc verba habet: Mas ad prin- 3.
cipatum obtinendum aptior eſt quam femina à natura. Non pudet te e *Iuſtinus.*
hunc locum mancum & mutilatum protrudere? Cur ea quæ ſequun- *lib.* 1.
tur verba diſſimulas? Sic enim loquitur Philoſophus. Mas ad principa- f *Heſt. c.* 6.
tum obtinendum aptior eſt quam femina a natura, niſi forte ita com g *Iudith.*
paratus eſt, vt a natura deſciuerit: hoc ipſum (*Niſi*) iniquum te eſſe iu- *cap.* 13.
dicem huius cauſæ prodit. Præterea nec rem de qua agitur, nec vim
pronunciati diligenter attendis. Non rem, qui de mari & femina. Non
de omni mari, de omni femina diſputatur. Non vim pronunciati, quia
de femina ſubiecta viro in nuptiali communione hic locus intelligi-
tur. Sed quid reſpondes loco ſequenti in eodem capite, quod femina
habeat illa quidem conſultandi facultatem, ſed irritam & imbecillam?
Simile illic de virtute feminæ habetur iudicium, nempe quod ſit qui-
dem in illa virtus, ſed languida & imperfecta. Hæc de femina nupta
non libera, de coniuncta viro non ſoluta & immuni intelliguntur o-
mnia. Concludam ergo; natura feminam ſæpe ſolertem, induſtria lite-
ratam, educatio piam, experientia ſapientem facit; quid obſtat igitur,
quo minus adminiſtret rempublicam? Iterum natura eam ſæpe libe-
ram parit, cur ſeruiret? Eam regni hæredem parit, cur non regeret? Hęc
piæ leges, hæc gentium mores, hæc inſtituta patrum, hæc ſacrarum li-
terarum exempla probant. Inſanis ergo furentius vir bone, qui odio in
vnam feminam incitatus monſtroſum regnum feminarū doces. Hoc

vnum diſce, ſi ſis Philoſophus, quod in feminis imperfectio humoris non ſit in illis defectio virtutis. Molliores ſunt viris fortaſſe corpore, at viris virtute non ſunt ſecundę. Si illis ſceptrũ natura dederit, cur regnũ negas? Si ſplendore virtutis re multum ſuperent, cur debitum & officium non perſoluis? [redacted] bas.

[redacted]

Diſtinctio primæ Quæſtionis.

An domus ex herili, nuptiali & paterna ſocietate conſtet?

Domus partes inſtrumẽta, finis.

In domo conſiderari debent
- Partes
  - Materiales, vt pater, filius, dominus, ſeruus, vir & vxor. Hæ enim perſonæ materiam domus repræſentant.
  - Formales, quę ſunt materialium illarũ partium in ſuis officiis vniones & reſpectus naturales, vt in viro & vxore ad conſeruationem ſpeciei: in domino & ſeruo ad adminiſtrationem rei familiaris.
- Inſtrumenta quæ dicuntur, aut
  - Animata, eademq; aut
    - A natura, vt ſerui.
    - A lege, vt conductirii.
  - Inanimata, vt omnia ſupellectilia ad vſus neceſſarios deſtinata.
- Finis
  - Proximus, vt adminiſtratio & conſeruatio familiæ.
  - Remotus, vt adminiſtratio & conſeruatio ciuitatis.

Ab inſtantia.

Opp. *In omni domo trina ſocietatum copula ſeu connexio non eſt: ergo domus hoc modo non recte definitur. Antecedens patet, quia in domo aliquando deſunt liberi aut ſerui, vt experientia docet.*

Reſp. *Domus diſtinguitur in perfectam, quæ hic ab Ariſtotele definitur: & in imperfectã, in qua aliquando vna iſtarũm connexionum deſideratur.*

A diſtributione, ab effectis.

Opp. *Acquiſitio, poſſeſſio & adminiſtratio rerum (in textu) partes familiæ dicuntur: ergo ſunt plures his tribus, quæ hic à Philoſopho aſſignãtur.*

Reſp. *Ratio acquirendi, poſſidendi & adminiſtrandi res neceſſarias, pars domus in textu dicitur, quia ſub illa forma ipſius domus (quæ eſt naturalis ſocietatum iſtarum vnio) comprehenditur. Diſtinguunt ergo quod aliæ ſint partes materiales, vt Pater, Filius, Dominus, Seruus, Vir & Vxor: alia formales, vt ſcientia iuſte acquirendi pecunias, & ratio prudenter adminiſtrandi res neceſſarias, ſine quibus (vt ait in textu Philoſophus) familia nec eſſe, nec bene eſſe poteſt.*

Opp

Opp. *Partes domus ſunt à natura: ſed inſtrumenta & ſupellectilia non ſunt à natura: ergo non ſunt partes domus. Maior conſtat in hoc cap. quia tota domus eſt à natura. Minor probatur, quia inſtrumenta & ſupellectilia ſunt plerumq; bona fortunæ, quæ arte potius quam natura conſtant. Exempli cauſa, raſtrum & aratrum agricolæ, ſceptrum & coronam principi, aliaque mille, ipſa ſcientia non natura finxit.* Ab efficiente.

Reſp. *Reſpondent quidem omnia inſtrumenta & ſupellectilia in domo eſſe à natura quoad materiam, non quoad formam: verbi cauſa. Natura dedit lanam non veſtem, lignum non lectum, corium non calceum, ferrum non gladium, & in ſimilibus. Sed hoc reſponſum parum placet, quia hæc omnia in materia ſola conſiderata non ſunt magis partes familiæ quam alterius cuiuſcunq; rei, quæ ex illis conſtet. Reſpondeo igitur omnes eſſentiales partes domus eſſe à natura, quales ſunt ſocietates illæ & illarum connexiones: ſed hæ ſunt partes fortuitæ & accidentales (vt aiunt) quæ exiſtentiam potius quam eſſentiam ſpectant.*

Opp. *Illa ſunt ex eſſentia, ſine quibus aliquid nec eſſe nec bene eſſe poteſt: ſed ſine inſtrumentis & ſupellectilibus domus nec eſſe nec bene eſſe poteſt: ergo ſunt ex eſſentia, & ex conſequenti non ſunt partes fortuitæ ſolum & aduentitiæ. Minor eſt in textu Ariſtotelis.* A definitione.

Reſp. *Multa ſunt accidentia neceſſaria, tam ea quæ materiam ſequuntur, vt dimenſiones reſpectu corporis; quam ea quæ formam, vt ſplendor & radius reſpectu ſolis: ſic inſtrumenta & ſupellectilia ſunt valde neceſſaria reſpectu domus, cuius eatenus partes dicuntur, quatenus vſum in illa habent. Ad locum reſpondeo, quod eſſe & bene eſſe illic pro eſſe (vt aiunt) exiſtentiæ, vſuq; eiuſdem perfecto ſumuntur. Nam vt beatus aliquis vulgo non dicitur qui inſtrumentis fortunæ eget, quamuis eſſentia felicitatis in ſola virtute maneat: ita domus populariter eſſe non habetur, quæ iſtis inſtrumentis fortunæ caret, quamuis eſſentia domus in trina ſocietate propriè emineat & ſubſiſtat.*

Diſtinctio ſecundæ Quæſtionis.

An poſſeſſio rerum à nobis partarum aut relictarum ſit pars familiæ?

Poſſeſſio accipitur bifariam, aut
- Materialiter pro rebus ipſis poſſeſſis, & ſic ſunt partes fortuitæ & accidentales, vt ſupra docuimus.
- Formaliter pro vſu & adminiſtratione, & ſic eſt formalis pars domus, aut ſaltem ſub illa parte comprehenditur.

Opp. *Nullæ ſubſtantiæ ſunt partes accidentales: ſed res poſſeſſæ ſunt ſubſtantiæ, vt patet de lana, oleo, grano, &c. ergo non ſunt partes accidentales Nam ſubſtantia accidens nec eſt, nec eſſe dicitur.* A diſparatis.

Reſp. *Vt homo, quamuis ſit ſubſtantia, in prædicamento relationis accidens dicitur reſpectu domini aut ſerui: ita res poſſeſſa vt veſtis, calceus, ager, licet ſint ſubſtantiæ, accidentia dici poſſunt reſpectu familiæ, cuius eſſentia in relatione non in ſubſtantia ponitur.*

A forma.

Opp. *Vnio & ordo adminiſtrandi res neceſſarias eſt forma domus: ſed poſſeſſio non eſt vnio aut ordo adminiſtrandi res neceſſarias: ergo non eſt forma domus, & per conſequens pars male formalis dicitur.*

Pars familię primária, minus primaria.

Reſp. *Pars familiæ dicitur vel primario, quæ eſt ipſa rei forma, vt ratio reſpectu hominis, ordo reſpectu domus: vel minus primario, quæ eſt affectio conſequens ipſam formam, & ſic poſſeſſio forma aut pars formalis dicitur. Hinc in 2. cap. 1. libri Oeconomicorum ait Philoſophus. Domus quidem partes ſunt homo & poſſeſſio, homo materia, poſſeſſio forma rationem habet.*

Ab adiuncto.

Opp. *Poſſeſſio rerum partarum aut à parentibus nobis relictarum mutari poteſt manente domo: ergo non videtur eſſe pars domus. Antecedens probatur, quia talis poſſeſſio vendi aut mutari poteſt. Argumentum ſequitur, quia non manet ſublata parte.*

Reſp. *Domus non manet ſi tota poſſeſſio ruat. Poſſunt quidem res ipſæ ſubiectæ poſſeſſioni in commutationem iuſte mutari: at ſi omnino poſſeſſa tollantur, domus eodem motu labefactata cadit.*

Diſtinctio tertiæ quæſtionis.

An ſeruus ſit à natura?

Seruus à natura ſex de cauſis.

Homo conſideratur, vt
- Ante lapſum, & ſic ſeruitutis pœnam non ſenſit.
- Poſt lapſum, & ſic à natura inter mortales ſeruus eſſe debet, quod probatur
  - Prouidentia naturæ, quæ in neceſſariis non deficit, quod quidem fieret, ſi ſuum lapſum & miſeriam, ſeruorum ope non reficeret.
  - Ordine & diſpoſitione aliarum rerum, quarum aliæ aliis antecellunt
  - Comparatione totius animi, qui regit corpus mentis quæ appetitum vt ſeruum habet.
  - Exemplo viri, cui feminam in matrimonio natura ſubiecit.
  - Intentione naturæ, quæ alios ſolertes, alios hebetes & minus ingenioſos parit.
  - Effectu, quia alios vaſtos & deformes, alios pulchros & elegantes conſtituit.

Ab adiuncto.

Opp. *Omnis impotentia ſiue defectus eſt præter naturam: ſed ſeruitus eſt quædam impotētia ſeu defectus: ergo ſeruitus eſt præter naturam. Maior eſt Ariſt. in ſecundo Ethicorum. Minor probatur, quia minus valere animo*

& virtute eſt quædam defectio: ſed ſeruus minus valet animo & virtute: ergo ſeruus eſt quædam defectio.

Reſp. *Quamuis ſeruus ſit quidam defectus reſpectu Domini, non tamen ſic eſt reſpectu naturæ, quæ ſeruum neceſſario efficit & intendit. Fateor hoc ipſum (minus valere animo) eſſe defectum ſane: at verum hoc eſt ſi cum Domino conferatur, non ſi in ſua ipſius natura conſideretur ſeruus: nam ſeruum minus valere ingenio vtile eſt, quia ei ſeruire perfectio eſt: Abſolute ergo Philoſophus non loquitur, cum dicat impotentiam & defectum eſſe præter naturam: intelligitur propoſitio ſolum in illis, quorum perfectionem intentam à natura quædam (præter optatum) naturæ imperfectio ſequitur, vt ſi intendat hominem, & producat monſtrum. Præterea ſunt quædam impotentiæ, quæ etiam naturales dicuntur, vtpote fœminæ, ſenectus, infantia, quas ſi eſſe præter naturam dixeris, erras, quia ab ipſa natura procreantur.* Seruus quomodo defectus ſit. Serui perfectio ſeruire. Impotentiæ naturales, ſenes, feminæ, infantes.

Opp. *Natura omnibus & ſingulis hominibus eandem eſſentiam, eaſdem potentias animæ, eandem libertatem voluntatis dedit: iniuſta ergo eſſe videtur, ſi alios ad ſeruitutis iugum coegerit, alios ad dignitatis & honoris ſolium pertraxerit. Antecedens negari non poteſt. Argumentum probatur, quia iniuſtum eſt libertatem in animi eſſentia concedere (quam omnibus ſecundum Philoſophum dedit natura) & eandem iam datam vinculis duræ ſeruitutis premere & coercere.* Ab efficiente.

Reſp. *Natura omnibus & ſingulis eandem eſſentiam, eaſdem potentias animæ, eandem libertatem voluntatis dedit, ſed ita dedit, vt eodem modo in omnibus & ſingulis non afficerentur, neque hoc ipſum eſt iniuſtum in imperio naturæ, quia proſpiciens hoc fore inutile & pernicioſum ſibi, ſi omnes regerent, ſua dona pro ſumma prudentia variis modis diſtribuit. Quare ſicut in omnibus mixtis compenendis natura proportionem obſeruat, non illam ad pondus (vt aiunt) ſed ad iuſtitiam, vt vnum elementum in quolibet mixto prædominetur, ſubſeruiat alterum: ita in conſtituenda ciuitate, quæ eſt veluti mixtum opus naturæ, eam obſeruat æquitatem, vt alius imperare, alius parere poſſit. Et ſicut in illis eſt iuſtitia, vt nihil præter naturam fieri dicatur: ita in his eſt ordo, vt nihil iniuſte à natura efficiente intendi videatur.* Naturæ iuſtitia.

Opp. *Si ſeruus is ſit à natura habendus, qui minus & animo & virtute valet, duo magna incommoda in ciuitate ſæpe ſequentur: ſed hoc fieri non debet: ergo ſic non eſt definiendus ſeruus: Maior probatur, quia honorandi reges, qui ſæpe minus ingenio & virtute valent, & venerandi ſenes qui delirant, pro ſeruis à natura haberentur: quibus incommodis nihil abſurdius, nihil immanius excogitari poteſt.* Ab abſurdo.

Reſp. *Concedo equidem reges & ſenes aliquando minus ſagaces ingenio, minus inſignes virtute eſſe: nec hos nec illos tamen natura ſeruos eſſe concedo. Nam in rege non vnum hominem, ſed totam ciuitatem intelligo. Quare etſi in homine, qui rex eſt, ſit quædam rationis aut virtutis defectio: in rege tamen qui eſt perſona ciuitatis, nec ratio nec virtus deficit. In ſene dico conſiderandum eſſe vitæ anteactæ curſum ac rationem: Si olim ingenio*

&

Diſtinctio quartæ Quæſtionis.

An liceat feminis imperare?

Rationes quibus probatur quod femina imperare poſſit, ſunt

1 Quia ipſa natura aliquando feminas hæredes regnorum facit, quibus depoſitis non ſolum ſeditio ſed etiam confuſio in republ. orietur.

2 Quia femina non minus quam vir ſecundum naturam, animi conſilio, prudentia, virtute, valere poteſt; at qui ita pollent & excellunt à natura, domini in textu eſſe dicuntur.

3 Quia leges, inſtituta, exempla maiorum noſtrorum hoc licitum eſſe confirmant.

4 Quia corporis mollities, aut imperfectio humoris in femina illam non magis quam ſenem aut infirmum à mercede virtutis, id eſt honore, debet ſecludere.

5 Quia teſtimonio ſacræ philoſophiæ imperium feminarum approbatur.

Femina poteſt imperare.

Opp. *Omne imperfectius perfectiori iuxta naturæ ordinem & præſcriptum ſubeſſe debet, ſed omnis femina eſt imperfectior viro, ergo omnis femina ſubeſſe debet. Maior conſtat. Minor probatur, quia omnis femina eſt naturalis quadam impotentia & imperfectio naturæ, vir autem naturalis potentia & perfectio naturæ dicitur.* Ab adiuncto.

Reſp. *Duplex eſt reſpectus in femina, videlicet animi & corporis: fatemur omnem feminam eſſe naturalem quandam impotentiam & imperfectionem naturæ, ſi aut mollitudinem corporis aut infirmam temperaturam humoris ſpectes: ſed hoc loco imperium naturale non ſolum corporis viribus, ſed mentis etiam dotibus & ornamentis definitur, in quibus femina aliquando (ut ante docuimus) ipſos viros ſuperat.* Imperant qui dotibus animi præſtant.

Opp. *Mores animi ſequuntur temperaturam corporis: ergo. ſi femina ſit imperfectior corpore, veriſimile eſt quod ſit etiam imperfectior animo. Antecedens probatur, quia dum mens eſt in corpore, tam diu corporis organis & inſtrumentis utitur ad ſuos actus producendos.* A pari.

Reſpon. *Mores animi plerumque non ſemper temperaturam corporis ſequuntur, imo corpore infirmo ac morituro ſæpe animus vegetior redditur: cauſa eſt, quia tum diſruptis quaſi ſervitutis vinculis ad ſuam* Mores ſequuntur temperaturam.

immor-

immortalitatem ac libertatem volat. Concedendum quidem eſt in plerisq; feminis non aliter ac in viris animos infirmiores eſſe: hec tamen in omnibus contingere pernegamus. Sunt enim plurimæ, quæ deuictis ac ſedatis perturbationum procellis mentes placatas ac tranquillas gerunt.

A diſparatis.

Opp. *Valde indecorum eſt in natura vt feminæ leges condant, vt viris praſcribant, vt bella gerant, vt bonos, animoſos & ſapientes doceant: ergo valde indecorum eſt vt feminæ ius imperij in viros teneant. Antecedens probatur ex philoſopho, vbi docet quod adferat decus omni feminæ ſilentium: ſi dicat omni, excludit nullam. Præterea in omni bene inſtituta repub. feminæ à ſenatu vt nimis garrulæ, leues, & inconſtantes abiguntur, illis in conciliis loqui aut garrire non permittitur, iure ciuili aut canonico illis imperium non conceditur.*

Pol.lib.1. cap.8.

Reſp. *Multa quidem ſunt in hoc argumento quæ vrgent, quæ vero cogunt aut vincunt, nulla. Indecorum non eſt in natura vt femina virtute excellens cum conſenſu ſuorum ſubditorum leges condat, vt conſulari dignitate ac vigilantia vtens viris præſcribat, vt forti animo prædita bella iuſta ſuſcipiat, vt bonos animoſos, ſapientes ad ſuum conſilium admittat, vt conſtans, grauis, & prudens, cum Lacedæmoniorũ feminis in ipſum ſenatũ veniat. De conciliis, de iure ciuili & canonico quod adfers, dico imperium per illa feminis negari, non quod non poſſint imperare à natura, ſed quod opere plerumque id minus præſtent, quod ab ipſa natura ſuſcipiunt.*

Opp. *Ariſtotelis verba in hoc Cap. ſunt, quod Mas imperare, quod femina parere debeat. Iterum, Mas melior eſt à natura femina. Iterum in c. 8 Liber ſeruo, Mas feminæ imperare debet. Adhuc Mas ad principatum obtinẽdum aptior eſt quam femina, niſi vir à natura deſciuerit: huc adde quod feminam ſilentium deceat, quod virtutem non habeat niſi admodum infirmam & imbecillam. Sexcenta ſunt alia loca quæ eundẽ ſenſum ac ſententiam habent: ergo non eſt probabile quod Ariſt. feminis imperium concedere licitum putet, nedum laudabile.*

Reſp. *Omnia hæc loca de feminis coniunctis viris (vt ante reſponſum eſt) intelligi debent, quæ maritis quidem parent, ſe imperant familiæ, vel pares dum vxores, vel ſolæ dum viduæ aut virgines.*

Dubium capitis.

An { *Animus corpori imperio herili* / *Mens appetitui imperio ciuili* } *præſit?*

Animus corporis herus. Cic. 5. De finib. Plat. in Timæo.

Diſces melius quid ſit ciuitas, ſi in teipſo quodammodo ciuitatem diſcas. Animus in corpus, mens in alias potentias animi imperium tenet; iubet animus, ad nutum & iuſſum mouetur corpus præſcribit ratio, aliæ animi partes obſequuntur. Sed attẽde quod corpus vt ſeruus ſuo domino, quod appetitus vt ciuis ſuo regi ſubſit. Nam corpus ſic eſt

in poteſtate animi vt non repugnet. Appetitus vero ſic eſt in poteſtate mentis vt eius imperio ſæpe reſiſtat. Herile ergo eſt imperium animi in totum corpus, ciuile autem mentis reſpectu appetitus.

Ciuitas accipitur vel
- Vere vt eſt antea deſcripta.
- Analogice, & ſic in homine eſt quędam imago & ſimilitudo ciuitatis, quia
  - Animus corpori,
  - Mens voluntati,
  - Omnes præſtantiores potentiæ inferioribus dominantur.

Plat. Pol. 4. 8. & 9.

Opp. *Omnis ſeruus eſt inſtrumentum domini: ſed corpus non eſt inſtrumentum animi: ergo non eſt ſeruus, & per conſequens animus imperium herile in corpus nõ habet. Maior eſt in hoc capit. Minor eſt Ariſtot. tertio de Animo, vbi docet quod animus ſit inorganicus, id eſt, ſine inſtrumentis.*

A definitione.

Reſp. *Intelligitur illic Philoſophus de inſtrumentis coniunctis non ſeparatis, quale eſt ſeruus. Animus enim non habet propria inſtrumenta coniuncta ſibi in eſſentia, ſed dum eſt actus corporis, vtitur organis eiuſdem pro imperio ad ſuos actus producendos: ſic oculis ad videndum, lingua ad loquendum, auribus ad audiendum vtitur.*

Opp. *Appetitus in primo Ethicorum expers rationis dicitur: ergo in illum potius herile quam ciuile mentis debet eſſe imperium. Ratio probatur, quia ciuile imperium eſt, vt ait Philoſophus in textu, ſolum in liberos.*

Ab adiuncto.

Reſp. *Appetitus conſideratur aut*
- *Abſolute in eſſentia, & ſic expers rationis eſt ſeruus contumax: hoc modo mentis in illum eſt herile imperium.*
- *Comparate, & ſic aliquando factus eſt quaſi obediens filius: hoc vero modo imperium animi in illum ciuile habetur.*

CAP. IV.

An præter ſeruum à natura ſit ſeruus lege?
An capti bello ſint vere ſerui?
An nobilitas ſit à natura?
An vlla ſit amicitia Domini cum ſeruo?

PRÆTER ſeruitutem à natura datam, aliam lex ciuitatis dedit, de qua hoc loco acturus eſt Philoſophus. Hæc quatuor (quæ in capitis fronte intueris) dubia multas hic nugas & vmbras ingenii pa-

Seruitus legalis.

riunt,quæ à Butidano & aliis, de diſtinctione ſeruorum, mouentur: quas tamen motas lubens prætereo, illis enim tanquam tricis, animus lectoris impeditus ſe facile intra limites auctoris non continebit. Eſt ergo ſeruorum alius à natura, de quo diximus. eſt alius à lege, de quo dicturi ſumus Seruus à natura is eſt, qui ingenio, conſilio & virtute deficit. Seruus lege, qui bello victus in alterius poteſtatem venit. Exempli cauſa. Lis orta eſt inter reges, bellum indicitur, pugnatur, pars vna vincitur; lex iubet vt is qui fortunæ ceſſit, alteri qui vicit, obſequatur. At legem hanc iniuſtam eſſe dico. quid ita? Quia imperium non potentia ſed virtute, non fortuna ſed conſtantia animi, non incerto belli exitu ſed multiplici optimarum rerum ornatu definitur. Hæc quidem vna opinio eſt in textu, ſed audi quomodo reſpondeat altera, nempe quod hæc victoria (non ſine virtute acquiſita) carere non debeat triumpho, in quo captos ſeruos & captiuos teneat. At ſic meliores ſæpe minus in bello fortunati barbaris, ſapientes ignaris, boni malis ſubſeruirent. Concedo. Quid hoc abſurdius? Imo ſi ſic non fieret, quid hoc in republ. periculoſius? Oſtende cauſas. Tres aſſignantur in textu. Quæ ſunt? Prima eſt à ratione legislatorum, ſecunda ab vtilitate vincentium, tertia à conditione eorum qui ſuperantur; à ratione legislatorũ qui politice ac prouidenter hoc modo remunerandos eſſe victores in ſignum virtutis ſuæ ac fortitudinis putauerunt. In ſignum virtutis dico, quippe cum animos & intima cogitata hominum videre non poterant, vt ſolam virtutem remunerarent, ſapienter in illos propenſi ſunt, in quibus inſignia virtutum conſpiciuntur. Cum ergo victores tales ſunt, in quibus veſtigia & quaſi expreſſæ imagines veræ fortitudinis ac magnanimitatis apparent: Lege non penitus iniuſte ſancitum fuit, vt capti in bello vincentibus ſubſeruirent. Secunda ratio ab vtilitate vincentium ducitur, quia hac ſpe allecti, animoſius ciues pro patria pugnant, nec non alios ſuo accendunt exemplo, vt ſtrenue ac fortiter dimicantes ciuitatem defendant. Nihil enim militi animum alacriorem ad dimicandum addit quam remunerari, nihil animum magis eneruat, quam poſt periculum vitæ penitus contemni, nedũ multis acceptis vulneribus aut fame perire, aut reſti ſuffocari. Vtinam ſane armatis melius conſuleretur, non enim in altis mœnibus ciuitatum, ſed in expertis manibus armatorum militum conſiſtit imperii ſalus & tutela. Tum acrius vtriuſq; pugnatur, cum ſpe prẽmii miles ad pugnãdum rapitur. Poſtrema ratio eſt à conditione illorum, qui ſuperantur in bello: quippe illis etiam vtile eſt iam inclinata fortuna à mortis faucibus liberari, eiſque ſeruire, qui illos potius ſeruare quam occidere & mactare elegerunt. His iam datis, alia legis ratio adhiberi poſſit, quod bellicoſi homines ad furta, ad homicidia, ad omnia deniq; flagitia facile accurrant, ſi nullum præmium ex ſpoliis hoſtium & captiuorum expectarent. Quoniam nunc conſtat ratione non ſolum natura, ſed lege etiam ſeruum definiri: videamus paucis qualis ſit ille tandem qui lege gis edicto ſeruus appellatur; ſi is ſit qui in bello capitur, quæſtio eſt, an vere

Seruus ex lege quis.

Plato ex Pindaro 4. & 5. De legibus.

Legalis ſeruitutis rationes tres. Prima.

Secunda.

Spes præmij militẽ animoſum reddit.

Milites mœnia ciuitatis.

Tertia.

vere ac iuſte hic nominetur ſeruus. Soluit hunc nodum in textu philoſophus diſtinguendo. Eſt inquit iuſtum ſimpliciter, & iuſtum ex parte. Iuſtum ſimpliciter eſt, vt mancipium à natura ſimpliciter & abſolute ſeruus appelletur. Eſt vere iuſtum ſecundum quid & ex parte, in bello captus ſerui nomine inſigniatur. Rationes in textu tres ſunt, à cauſa belli, à præſtantia captiui, à conſequentia mali: à cauſa belli, quæ ſi ſit iniuſta, iniquum eſt in natura, vt victus perditorum iugum durumq; imperium ſuſtineret. A præſtantia captiui; qui ſi ſit à natura nobilis & virtute excellens, iniurioſum eſſe videtur vt ignobilibus ſubſeruiat. A conſequentia mali, quia miſerum eſt, vt boni à malis, iuſti ab iniquis, domini à ſeruis, præſtantes viri & eorum filii à barbaris & ſicariis vendantur: ſic tamen agere cum illis licet, qui furore martis perculſi, in tyrannorum poteſtatem veniunt, ſimul enim cum captis vita, ſalus, libertas & honor capiuntur. Eſt ergo lex, quæ captos in bello ſeruos definit, iuſta illa quidem, ſed non ſimpliciter: eſt iuſta ob cauſas quas in prima quæſtione diximus; non eſt iuſta ſimpliciter, ob cauſas quas in hac ſecunda hypotheſi tradidimus: ſimili & pari ratione ſeruus eſt ſimpliciter, & ſeruus eſt ex parte: ille à natura, hic à lege datur. Hoc probat Philoſophus à contrario, quia is nobilis à natura dicitur, (non qui vt barbarus domi,) ſed qui vbiq; terrarum eandem lucem nobilitatis habet.

Quæſtio 2. Iuſtū ſimpliciter, & ex parte.

Sed hic opportune de tertia quæſtione agitur, quæ eſt an vera nobilitas ſit à natura. Magna olim fuit & nunc eſt inter mortales de nobilitate contentio, ſæpius enim agitur de honore & titulis imperii, quam de virtute & ornamentis animi. Quot hodie in altum per gradus fortunæ ſcandunt? Quot hodie à ſolio in viſcum & lutum cadunt? Quam pauci tamen ſunt qui quid ſit verus honor recte intelligunt? Vis vt definiam? Eſt verus honor reuerentia quædam ſolum bonis debita & data in ſignum virtutis. Eſt etiam vt hic probatur quædam nobilitas à natura. Nam ſicut in radice eſt quædam potentia ac diſpoſitio naturæ; cuius vi ac influentia in ramos ſuccus, vita & fructus deriuantur: ita in ipſa natura eſt quædam facultas & propenſio, cuius motu à patre in filios nobilitatis quaſi ſapor diffunditur. Neq; eſt nuda in homine (vt ait Verſor) ad nobilitatem à natura intentio aut inclinatio, ſed ab ea cum inclinatione quædam ſitis & ordo fluunt, vt multi auidius, idque à natura, eiuſdem amplexum & quaſi connubium quærant; hinc illud, Dina eſt ſpecies quæ imperet. & hoc in textu:

Quæſtio 3.

Honor verus qui.

Honor naturalis quo modo dicatur.

Diuina vtraque ſtirpe prognatum, quis hunc
Seruum vocare non iniquum cenſeat?

Helena Theodectæ.

Eſt ergo duplex perfectio nobilitatis, alia à natura in diſpoſitione entis, alia à virtute in directione voluntatis. Natura multis animos viuiores, multis ſpiritus hebetiores dedit, in illis quædam nobilitas, his quædam defectio ineſt. Si ita hæc ſint, qui fit, quod ſæpe ex bonis mali, ex ſapientibus ſtulti, ex liberis ſerui, ex nobilibus ignobiles &

Nobilitas duplex.

diſſoluti procreentur? Nempe vel propter inualetudinem gignentium, vel propter abundantem aut deficientem materiam, vel propter educationem minus bonam, vel propter exercitationes improbas quibus flos pueritiæ corrumpitur. Quare quemadmodum dicimus non omnes homines ſeruos, ſed ſeruos à natura fieri: ita non omnes nobiles, ſed nobiles à natura procreari hic demonſtramus. Fatendum eſt Hippocratem ſummum ac ſapientem virum ſtultiſſimos generaſſe filios: fatendum eſt Hecubam concepiſſe flammam, peperiſſe incendium, aluiſſe Troianum exitium: non tamen ſequitur, quin natura in multis ad celſum nitatur honoris faſtigium. Poſtrema nunc quæſtio ſequitur: An vlla ſit inter dominum & ſeruum amicitia? Verbo abſoluam. Ponit hoc loco Philoſophus diſcrimen inter ſeruum à natura, & ſeruum à lege; illum communicare cum domino in amicitia, hunc omnino diſſociari putat. Hoc probat à relatione & conditione vtriuſque: à relatione, quia idem vtriſque prodeſt. Nam vt pars ſe habet ad totum: ita ſeruus ad dominum: ſed prodeſt parti vt regatur à toto, ergo prodeſt ſeruo vt regatur à domino. A conditione, quia inter dominum & ſeruum à natura, eſt quidam animorum conſenſus, ſed hæc duo in ſeruis lege non ſunt: non primum, quia idem vtrique non prodeſt, non alterum, quia inter illos conſenſus animorum non cernitur. Seruus ergo lege & ſeruus natura differunt. Cæterum attende, quod hæc amicitia inter dominum & ſeruum ſit impar & inæqualis, ita tamen vt in relatione vtriuſq; bonus dominus bonuſq; ſeruus dicatur, iuxta illud Heſiodi:

Ariſt. Rhetor. lib. 2. Paris.

Quæſtio 4.

Optimus ille quidem, qui per ſeſe omnia nouit:
hic de domino.
Ille bonus rurſus monitus qui recta ſequatur.
hic de ſeruo loquitur.

Animaduertendum hic eſt, quod in calce huius Cap. Ariſt. retexat dubium, quod de diuerſis adminiſtrationis generibus in primo capit. mouebat, nempe an gubernatio deſpotica ab œconomica, politica & regia natura differat. Oſtendit vt nos illic antea oſtendimus, has ſpecies adminiſtrandi cauſa, ſubiecto, materia & fine inter ſe differre. Sed acta non agam: hoc ſolum nunc dico, me ea quæ ſic ſparſa ſunt, & quaſi in variis tabulis depicta ab Ariſtotele in ſua loca ita collecturum, vt vbi mouentur quæſtiones, illic etiam ſolutiones habeantur. Hoc eo conſilio me nunc feciſſe & dehinc facturum polliceor, ne diſtractus nimium lectoris animus deſiderio langueſcat cognoſcendæ veritatis.

Gubernatio Deſpotica, Oeconomica, Politica, Regia.

Diſtinctio primæ Quæſtionis.

An ſit ſeruus lege?

Seruorum alius

- Naturalis, vt antea probatum eſt.
- Legalis, idemque aut
  - Militia captus, qui ſeru' eſſe probatur
    - A ratione legiſlatoris, qui tales conſtituendo ſeruos communi & publico bono ciuitatis conſulit.
    - Ab vtilitate vincentium, qui ſic remunerati fortius & animoſius pugnant.
    - A conditione eorum qui vincuntur, quos ratio iubet illis ſeruire, à quibus iam victi conſeruantur.
    - A conſecutione multorũ malorum, ſi hoc non fieret. Nam bellicoſi hac ſpe ſublata omnes crudeliter trucidarent, ſeque ad rapinas & alia immania ſcelera penitus conuerterent.
  - Pecunia conductus, qui ad tempus, lege, non aliter quam ſeruus præſtare debet officium ſerui.

Seruus legalis duplex.

Opp. *Lex (cum ſit ratio iuſtitiæ) contradicere non debet naturæ & æquitati: ſed lex, quæ victos in bello facit ſeruos, naturæ & æquitati repugnat: ergo ſeruos lege ponere præter ſeruos à natura non oportet. Maior conſtat. Minor probatur, quia eſt contra naturam & æquitatem, vt ciuilis barbaro, ſapiens ſtulto, iuſtus ſcelerato ſeruiat, at tales ſæpe in bello ſuperantur.*

Ab oppoſitis.

Reſp. *Humana prouidentia finita eſt, omneſque caſus & euentus rerum futurarum in legibus de futuris ſanciendis non videt. Hinc lex de ſeruitute captorum in bello à notis & ſignis externis pendet. Legiſlator enim proſpiciens victoriam eſſe ſignum internæ virtutis (nempe fortitudinis) iubet victores captiuorum ſeruitute remunerari: non eſt ergo contra naturam & æquitatem, vt capti in bello captiui fiant, quippe lex in hoc ſolum intendit bonum: quod aliter contingat aliquando, id inconſtantiæ & leuitati fortunæ, non legis iniquitati aſcribi debet.*

Opp. *Lex (quæ eſt iuſtitiæ norma) ſimpliciter iuſta eſſe debet: ſed hæc lex de ſeruis lege non eſt ſimpliciter iuſta: ergo per ſe lex non eſt. Quo conceſſo, hoc quoque ſequetur, quod ſeruus lege ſeruus non ſit. Maior eſt Ariſtot.*

A forma.

Reſp. *Vt homo, quamuis ſit ſubſtantia, in prædicamento relationis accidens dicitur reſpectu domini aut ſerui: ita res poſſeſſa vt veſtis, calceus, ager, licet ſint ſubſtantiæ, accidentia dici poſſunt reſpectu familiæ, cuius eſſentia in relatione non in ſubſtantia ponitur.*

A forma.

Opp. *Vnio & ordo adminiſtrandi res neceſſarias eſt forma domus: ſed poſſeſſio non eſt vnio aut ordo adminiſtrandi res neceſſarias: ergo non eſt forma domus, & per conſequens pars male formalis dicitur.*

Pars familiæ primaria, minus primaria.

Reſp. *Pars familiæ dicitur vel primario, quæ eſt ipſa rei forma, vt ratio reſpectu hominis, ordo reſpectu domus: vel minus primario, quæ eſt affectio conſequens ipſam formam, & ſic poſſeſſio forma aut pars formalis dicitur. Hinc in 2. cap. 1. libri Oeconomicorum ait Philoſophus. Domus quidem partes ſunt homo & poſſeſſio, homo materia, poſſeſſio formæ rationem habet.*

Ab adiuncto.

Opp. *Poſſeſſio rerum partarum aut à parentibus nobis relictarum mutari poteſt manente domo: ergo non videtur eſſe pars domus. Antecedens probatur, quia talis poſſeſſio vendi aut mutari poteſt. Argumentum ſequitur, quia non manet ſublata parte.*

Reſp. *Domus non manet ſi tota poſſeſſio ruat. Poſſunt quidem res ipſæ ſubiectæ poſſeſſioni in commutationem iuſte mutari: at ſi omnino poſſeſſa tollantur, domus eodem motu labefactata cadit.*

Diſtinctio tertiæ quæſtionis.

An ſeruus ſit à natura?

Seruus à natura ſex de cauſis.

Homo conſideratur, vt
- Ante lapſum, & ſic ſeruitutis pœnam non ſenſit.
- Poſt lapſum, & ſic à natura inter mortales ſeruus eſſe debet, quod probatur
  - Prouidentia naturæ, quæ in neceſſariis non deficit, quod quidem fieret, ſi ſuum lapſum & miſeriam, ſeruorum ope non reficeret.
  - Ordine & diſpoſitione aliarum rerum, quarum aliæ aliis antecellunt
  - Comparatione totius animi, qui regit corpus mentis quæ appetitum vt ſeruum habet.
  - Exemplo viri, cui fœminam in matrimonio natura ſubiecit.
  - Intentione naturæ, quæ alios ſolertes, alios hebetes & minus ingenioſos parit.
  - Effectu, quia alios vaſtos & deformes, alios pulchros & elegantes conſtituit.

Ab adiuncto.

Opp. *Omnis impotentia ſiue defectus eſt præter naturam: ſed ſeruitus eſt quædam impotẽtia ſeu defectus: ergo ſeruitus eſt præter naturam. Maior eſt Ariſt. in ſecundo Ethicorum. Minor probatur, quia minus valere animo*

&

& virtute eſt quadam defectio: ſed ſeruus minus valet animo & virtute: ergo ſeruus eſt quadam defectio.

Reſp. *Quamuis ſeruus ſit quidam defectus reſpectu Domini, non tamen ſic eſt reſpectu natura, qua ſeruum neceſſario efficit & intendit. Fateor hoc ipſum (minus valere animo) eſſe defectum ſane: at verum hoc eſt ſi cum Domino conferatur, non ſi in ſua ipſius natura conſideretur ſeruus: nam ſeruo minus valere ingenio vtile eſt, quia ei ſeruire perfectio eſt: Abſolute ergo Philoſophus non loquitur, cum dicat impotentiam & defectum eſſe prater naturam: intelligitur propoſitio ſolum in illis, quorum perfectionem intentam à natura quadam (prater optatum) natura imperfectio ſequitur, vt ſi intendat hominem, & producat monſtrum. Praterea ſunt quadam impotentia, qua etiam naturales dicuntur, vtpote femina, ſenectus, Infantia, quas ſi eſſe prater naturam dixeris, erras, quia ab ipſa natura procreantur.*

Seruus qüomodo defectus ſit

Serui perfectio ſeruire.

Impotentiæ naturales, ſenes, feminæ, infantes.

Opp. *Natura omnibus & ſingulis hominibus eandem eſſentiam, eaſdem potentias anima, eandem libertatem voluntatis dedit: iniuſta ergo eſſe videtur, ſi alios ad ſeruitutis iugum coegerit, alios ad dignitatis & honoris ſolium pertraxerit. Antecedens negari non poteſt. Argumentum probatur, quia iniuſtum eſt libertatem in animi eſſentia concedere (quam omnibus ſecundum Philoſophum dedit natura) & eandem iam datam vinculis dura ſeruitutis premere & coercere.*

Ab efficiente.

Reſp. *Natura omnibus & ſingulis eandem eſſentiam, eaſdem potentias anima, eandem libertatem voluntatis dedit, ſed ita dedit, vt eodem modo in omnibus & ſingulis non afficerentur, neque hoc ipſum eſt iniuſtum in imperio natura, quia proſpiciens hoc fore inutile & pernicioſum ſibi, ſi omnes regerent, ſua dona pro ſumma prudentia variis modis diſtribuit. Quare ſicut in omnibus mixtis componendis natura proportionem obſeruat, non illam ad pondus (vt aiunt) ſed ad iuſtitiam, vt vnum elementum in quolibet mixto pradominetur, ſubſeruiat alterum: ita in conſtituenda ciuitate, qua eſt veluti mixtum opus natura, eam obſeruat aquitatem, vt alius imperare, alius parere poſſit. Et ſicut in illis eſt iuſtitia, vt nihil prater naturam fieri dicatur: ita in his eſt ordo, vt nihil iniuſte à natura efficiente intendi videatur.*

Naturæ iuſtitia.

Opp. *Si ſeruus is ſit à natura habendus, qui minus & animo & virtute valet, duo magna incommoda in ciuitate ſape ſequentur: ſed hoc fieri non debet: ergo ſic non eſt definiendus ſeruus: Maior probatur, quia honorandi reges, qui ſape minus ingenio & virtute valent, & venerandi ſenes qui delirant, pro ſeruis à natura haberentur: quibus incommodis nihil abſurdius, nihil immanius excogitari poteſt.*

Ab abſurdo.

Reſp. *Concedo equidem reges & ſenes aliquando minus ſagaces ingenio, minus inſignes virtute eſſe: nec hos nec illos tamen natura ſeruos eſſe concedo. Nam in rege non vnum hominem, ſed totam ciuitatem intelligo. Quare etſi in homine, qui rex eſt, ſit quadam rationis aut virtutis defectio: in rege tamen qui eſt perſona ciuitatis, nec ratio nec virtus deficit. In ſene dico conſiderandum eſſe vita anteacta curſum ac rationem: Si olim ingenio*

&

Diſtinctio quartæ Quæſtionis.

An liceat feminis imperare?

Rationes quibus probatur quod femina imperare poſſit, ſunt

1 Quia ipſa natura aliquando feminas hæredes regnorum facit, quibus depoſitis non ſolum ſeditio ſed etiam confuſio in republ orietur.

2 Quia femina non minus quam vir ſecundum naturam, animi conſilio, prudentia, virtute, valere poteſt; at qui ita pollent & excellunt à natura, domini in textu eſſe dicuntur.

3 Quia leges, inſtituta, exempla maiorum noſtrorum hoc licitum eſſe confirmant.

4 Quia corporis mollities, aut imperfectio humoris in femina illam non magis quam ſenem aut infirmum à mercede virtutis, id eſt honore, debet ſecludere.

5 Quia teſtimonio ſacræ philoſophiæ imperium feminarum approbatur.

Femina poteſt imperare.

Opp. *Omne imperfectius perfectiori iuxta natura ordinem & praſcri-tum ſubeſſe debet, ſed omnis femina eſt imperfectior viro, ergo omnis femi-a ſubeſſe debet. Maior conſtat. Minor probatur, quia omnis femina eſt na-uralis quadam impotentia & imperfectio natura, vir autem naturalis po-ntia & perfectio natura dicitur.* — Ab adiuncto.

Reſp. *Duplex eſt reſpectus in femina, videlicet animi & corporis: fate-ur omnem feminam eſſe naturalem quandam impotentiam & imperfe-ionem natura, ſi aut mollitudinem corporis aut infirmam temperaturam umoris ſpectes: ſed hoc loco imperium naturale non ſolum corporis viribus, d mentis etiam dotibus & ornamentis definitur, in quibus femina ali-iando (vt ante diximus) ipſos viros ſuperat.* — Imperant qui dotibus animi præſtant.

Opp. *Mores animi ſequuntur temperaturam corporis: ergo ſi femina imperfectior corpore, veriſimile eſt quod ſit etiam imperfectior animo. ntecedens probatur, quia dum mens eſt in corpore, tam diu corporis orga-s & inſtrumentis vtitur ad ſuos actus producendos.* — A pari.

Reſpon. *Mores animi plerumque non ſemper temperaturam corporis quuntur, imo corpore infirmo ac morituro ſape animus vegetior red-ur: cauſa eſt, quia tum diſruptis quaſi ſeruitutis vinculis ad ſuam* — Mores ſequuntur temperaturam.

immor-

immortalitatem ac libertatem volat. Concedendum quidem eſt in plerisq; feminis non aliter ac in viris animos infirmiores eſſe: hoc tamen in omnibus contingere pernegamus. Sunt enim plurimæ, quæ deuictis ac ſedatis perturbationum procellis mentes placatas ac tranquillas gerunt.

A diſparatis.

Opp. *Valde indecorum eſt in natura vt feminæ leges condant, vt viris præſcribant, vt bella gerant, vt bonos, animoſos & ſapientes doceant: ergo valde indecorum eſt vt feminæ ius imperij in viros teneant. Antecedens probatur ex philoſopho, vbi docet quod adferat decus omni feminæ ſilentium: ſi dicat omni, excludit nullam. Præterea in omni bene inſtituta repub. feminæ à ſenatu vt nimis garrulæ, leues, & inconſtantes abiguntur, illis in conciliis loqui aut garrire non permittitur, iure ciuili aut canonico illis imperium non conceditur.*

Pol.lib.1. cap.8.

Reſp. *Multa quidem ſunt in hoc argumento quæ vrgent, quæ vero cogunt aut vincunt, nulla. Indecorum non eſt in natura vt femina virtute excellens cum conſenſu ſuorum ſubditorum leges condat, vt conſulari dignitate ac vigilantia vtens viris præſcribat, vt forti animo prædita bella iuſta ſuſcipiat, vt bonos animoſos, ſapientes ad ſuum conſilium admittat, vt conſtans, grauis, & prudens, cum Lacedæmoniorũ feminis in ipſum ſenatũ veniat. De conciliis, de iure ciuili & canonico quod adfers, dico imperium per illa feminis negari, non quod non poſſint imperare à natura, ſed quod opere plerumque id minus præſtent, quod ab ipſa natura ſuſcipiunt.*

Opp. *Ariſtotelis verba in hoc Cap. ſunt, quod Mas imperare, quod femina parere debeat. Iterum, Mas melior eſt à natura femina. Iterum in c. 8 Liber ſeruo, Mas feminæ imperare debet. Adhuc Mas ad principatum obtinẽdum aptior eſt quam femina, niſi vir à natura deſciuerit: huc adde quod feminam ſilentium deceat, quod virtutem non habeat niſi admodum infirmam & imbecillam. Sexcenta ſunt alia loca quæ eundẽ ſenſum ac ſententiam habent: ergo non eſt probabile quod Ariſt. feminis imperium concedere licitum putet, nedum laudabile.*

Reſp. *Omnia hæc loca de feminis coniunctis viris (vt ante reſponſum eſt) intelligi debent, quæ maritis quidem parent, ſe imperant familiæ, vel pares dum vxores, vel ſolæ dum viduæ aut virgines.*

Dubium capitis.

An { *Animus corpori imperio herili* / *Mens appetitui imperio ciuili* } *præſit?*

Animus corporis herus. Cic. 5. De finib. Plat. in Timæo.

Diſces melius quid ſit ciuitas, ſi in teipſo quodammodo ciuitatem diſcas. Animus in corpus, mens in alias potentias animi imperium tenet; iubet animus, ad nutum & iuſſum mouetur corpus præſcribit ratio, aliæ animi partes obſequuntur. Sed attende quod corpus vt ſeruus ſuo domino, quod appetitus vt ciuis ſuo regi ſubſit. Nam corpus ſic eſt

in poteſtate animi vt non repugnet. Appetitus vero ſic eſt in poteſtate mentis vt eius imperio ſæpe reſiſtat. Herile ergo eſt imperium animi in totum corpus, ciuile autem mentis reſpectu appetitus.

Ciuitas accipitur vel
- Vere vt eſt antea deſcripta.
- Analogice, & ſic in homine eſt quędam imago & ſimilitudo ciuitatis, quia
  - Animus corpori,
  - Mens voluntati,
  - Omnes præſtantiores potentiæ inferioribus dominantur.

Plat. Pol. 4. 8. & 9.

Opp. *Omnis ſeruus eſt inſtrumentum domini: ſed corpus non eſt inſtrumentum animi: ergo non eſt ſeruus, & per conſequens animus imperium herile in corpus nō habet. Maior eſt in hoc capit. Minor eſt Ariſtot. tertio de Animo, vbi docet quod animus ſit inorganicus, id eſt, ſine inſtrumentis.* A definitione.

Reſp. *Intelligitur illic Philoſophus de inſtrumentis coniunctis non ſeparatis, quale eſt ſeruus. Animus enim non habet propria inſtrumenta coniuncta ſibi in eſſentia, ſed dum eſt actus corporis, vtitur organis eiuſdem pro imperio ad ſuos actus producendos: ſic oculis ad videndum, lingua ad loquendum, auribus ad audiendum vtitur.*

Opp. *Appetitus in primo Ethicorum expers rationis dicitur: ergo in illum potius herile quam ciuile mentis debet eſſe imperium. Ratio probatur, quia ciuile imperium eſt, vt ait Philoſophus in textu, ſolum in liberos.* Ab adiuncto.

Reſp. *Appetitus conſideratur aut*
- *Abſolute in eſſentia, & ſic expers rationis eſt ſeruus contumax: hoc modo mentis in illum eſt herile imperium.*
- *Comparate, & ſic aliquando factus eſt quaſi obediens filius: hoc vero modo imperium animi in illum ciuile habetur.*

CAP. IV.

An præter ſeruum à natura ſit ſeruus lege?
An capti bello ſint vere ſerui?
An nobilitas ſit à natura?
An vlla ſit amicitia Domini cum ſeruo?

PRÆTER ſeruitutem à natura datam, aliam lex ciuitatis dedit, de qua hoc loco acturus eſt Philoſophus. Hæc quatuor (quæ in titis fronte intueris) dubia multas hic nugas & vmbras ingenii pa- *Seruitus legalis.*

 tiunt,

riunt, quæ à Buridano & aliis, de diſtinctione ſeruorum, mouentur: quas tamen motas lubens prætereo, illis enim tanquam tricis, animus lectoris impeditus ſe facile intra limites auctoris non continebit. Eſt ergo ſeruorum alius à natura, de quo diximus. eſt alius à lege, de quo dicturi ſumus Seruus à natura is eſt, qui ingenio, conſilio & virtute deficit. Seruus lege, qui bello victus in alterius poteſtatem venit. Exempli cauſa. Lis orta eſt inter reges, bellum indicitur, pugnatur, pars vna vincitur; lex iubet vt is qui fortunæ ceſſit, alteri qui vicit, obſequatur. At legem hanc iniuſtam eſſe dico. quid ita? Quia imperium non potentia ſed virtute, non fortuna ſed conſtantia animi, non incerto belli exitu ſed multiplici optimarum rerum ornatu definitur. Hæc quidem vna opinio eſt in textu, ſed audi quomodo reſpondeat altera, nempe quod hæc victoria (non ſine virtute acquiſita) carere non debeat triumpho, in quo captos ſeruos & captiuos teneat. At ſic meliores ſæpe minus in bello fortunati barbaris, ſapientes ignaris, boni malis ſubſeruirent. Concedo. Quid hoc abſurdius? Imo ſi ſic non fieret, quid hoc in republ. periculoſius? Oſtende cauſas. Tres aſſignantur in textu. Quæ ſunt? Prima eſt à ratione legislatorum, ſecunda ab vtilitate vincentium, tertia à conditione eorum qui ſuperantur: à ratione legislatorũ qui politice ac prouidenter hoc modo remunerandos eſſe victores in ſignum virtutis ſuæ ac fortitudinis putauerunt. In ſignum virtutis dico, quippe cum animos & intima cogitata hominum videre non poterant, vt ſolam virtutem remunerarent, ſapienter in illos propenſi ſunt, in quibus inſignia virtutum conſpiciuntur. Cum ergo victores tales ſunt, in quibus veſtigia & quaſi expreſſæ imagines veræ fortitudinis ac magnanimitatis apparent: Lege non penitus iniuſte ſancitum fuit, vt capti in bello vincentibus ſubſeruirent. Secunda ratio ab vtilitate vincentium ducitur, quia hac ſpe allecti, animoſius ciues pro patria pugnant, nec non alios ſuo accendunt exemplo, vt ſtrenue ac fortiter dimicantes ciuitatem defendant. Nihil enim militi animum alacriorem ad dimicandum addit quam remunerari, nihil animum magis eneruat, quam poſt periculum vitæ penitus contemni, nedũ multis acceptis vulneribus aut fame perire, aut reſti ſuffocari. Vtinam ſane armatis melius conſuleretur, non enim in altis mœnibus ciuitatum, ſed in expertis manibus armatorum militum conſiſtit imperii ſalus & tutela. Tum acrius fortiuſq; pugnatur, cum ſpe præmii miles ad pugnãdum rapitur. Poſtrema ratio eſt à conditione illorum, qui ſuperantur in bello: quippe illis etiam vtile eſt iam inclinata fortuna à mortis faucibus liberari, eiſque ſeruire, qui illos potius ſeruare quam occidere & mactare elegerunt. His iam datis, alia legis ratio adhiberi poſſit, quod bellicoſi homines ad furta, ad homicidia, ad omnia deniq; flagitia facile accurrant, ſi nullum præmium ex ſpoliis hoſtium & captiuorum expectarent. Quoniam nunc conſtat ratione non ſolum natura, ſed lege etiam ſeruum definiri: videamus paucis qualis ſit ille tandem qui lege gis edicto ſeruus appellatur; ſi is ſit qui in bello capitur, quæſtio eſt, an

Seruus ex lege quis.

Plato ex Pindaro 4. & 5. De legibus.

Legalis ſeruitutis rationes tres. Prima.

Secunda.

Spes præmij militẽ animoſum reddit.

Milites mœnia ciuitatis.

Tertia.

vere ac iuſte hic nominetur ſeruus. Soluit hunc nodum in textu philoſophus diſtinguendo. Eſt inquit iuſtum ſimpliciter,& iuſtum ex parte. Iuſtum ſimpliciter eſt, vt mancipium à natura ſimpliciter & abſolute ſeruus appelletur. Eſt vere iuſtum ſecundum quid & ex parte, in bello captus ſerui nomine inſigniatur. Rationes in textu tres ſunt, à cauſa belli, à præſtantia captiui, à conſequentia mali: à cauſa belli, quæ ſi ſit iniuſta, iniquum eſt in natura, vt victus perditorum iugum durumq; imperium ſuſtineret. A præſtantia captiui, qui ſi ſit à natura nobilis & virtute excellens, iniuriofum eſſe videtur vt ignobilibus ſubſeruiat. A conſequentia mali, quia miſerum eſt, vt boni à malis, iuſti ab iniquis, domini à ſeruis, præſtantes viri & eorum filii à barbaris & ſicariis vendantur: ſic tamen agere cum illis licet qui furore martis perculſi, in tyrannorum poteſtatem veniunt, ſimul enim cum captis vita, ſalus, libertas & honor capiuntur. Eſt ergo lex, quæ captos in bello ſeruos definit, iuſta illa quidem, ſed non ſimpliciter: eſt iuſta ob cauſas quas in prima quæſtione diximus; non eſt iuſta ſimpliciter, ob cauſas quas in hac ſecunda hypotheſi tradidimus: ſimili & pari ratione ſeruus eſt ſimpliciter, & ſeruus eſt ex parte: ille à natura, hic à lege datur. Hoc probat Philoſophus à contrario, quia is nobilis à natura dicitur, (non qui vt barbarus domi,) ſed qui vbiq; terrarum eandem lucem nobilitatis habet. Sed hic opportune de tertia quæſtione agitur, quæ eſt an vera nobilitas ſit à natura. Magna olim fuit & nunc eſt inter mortales de nobilitate contentio, ſæpius enim agitur de honore & titulis imperii, quam de virtute & ornamentis animi. Quot hodie in altum per gradus fortunæ ſcandunt? Quot hodie à ſolio in viſcum & lutum cadunt? Quam pauci tamen ſunt qui quid ſit verus honor recte intelligunt? Vis vt definiam? Eſt verus honor reuerentia quædam ſolum bonis debita & data in ſignum virtutis. Eſt etiam vt hic probatur quædam nobilitas à natura. Nam ſicut in radice eſt quædam potentia ac diſpoſitio naturæ, cuius vi ac influentia in ramos ſuccus, vita & fructus deriuantur: ita in ipſa natura eſt quædam facultas & propenſio, cuius motu à patre in filios nobilitatis quaſi ſapor diffunditur. Neq; eſt nuda in homine (vt ait Verſor) ad nobilitatem à natura intentio aut inclinatio, ſed ab ea cum inclinatione quædam ſitis & ordo fluunt, vt multi auidius, idque à natura, eiuſdem amplexum & quaſi connubium quærant; hinc illud, Digna eſt ſpecies quæ imperet. & hoc in textu:

Quæſtio 2. Iuſtu ſimpliciter, & ex parte.

Quæſtio 3.

Honor verus quis.

Honor naturalis quo modo dicatur.

Diuina vtraque ſtirpe pregnatum, quis hunc
Seruum vocare non iniquum cenſeat?

Helena Theodecte.

Eſt ergo duplex perfectio nobilitatis, alia à natura in diſpoſitione mentis, alia à virtute in directione voluntatis. Natura multis animos diuiniores, multis ſpiritus hebetiores dedit, in illis quædam nobilitas, in his quædam defectio ineſt. Si ita hæc ſint, qui fit, quod ſæpe ex bonis mali, ex ſapientibus ſtulti, ex liberis ſerui, ex nobilibus ignobiles &

Nobilitas duplex.

diſſoluti procreentur? Nempe vel propter inualetudinem gignentium, vel propter abundantem aut deficientem materiam, vel propter edu cationem minus bonam, vel propter exercitationes improbas quibu flos pueritiæ corrumpitur. Quare quemadmodum dicimus non om nes homines ſeruos, ſed ſeruos à natura fieri: ita non omnes nobiles ſed nobiles à natura procreari hic demonſtramus. Fatendum eſt Hip pocratem ſummum ac ſapientem virum ſtultiſſimos generaſſe filios fatendum eſt Hecubam concepiſſe flammam, peperiſſe incendium, a luiſſe Troianum exitium: non tamen ſequitur, quin natura in multi ad celſum nitatur honoris faſtigium. Poſtrema nunc quæſtio ſequi tur: An vlla ſit inter dominum & ſeruum amicitia? Verbo abſoluam Ponit hoc loco Philoſophus diſcrimen inter ſeruum à natura, & ſer uum à lege; illum communicare cum domino in amicitia, hunc o mnino diſſociari putat. Hoc probat à relatione & conditione vtriuſ que: à relatione, quia idem vtriſque prodeſt. Nam vt pars ſe habet a totum: ita ſeruus ad dominum: ſed prodeſt parti vt regatur à toto ergo prodeſt ſeruo vt regatur à domino. A conditione, quia inter do minum & ſeruum à natura, eſt quidam animorum conſenſus, ſed hæ duo in ſeruis lege non ſunt: non primum, quia idem vtrique non pro deſt, non alterum, quia inter illos conſenſus animorum non cernitu Seruus ergo lege & ſeruus natura differunt. Cæterum attende, quo hæc amicitia inter dominum & ſeruum ſit impar & inæqualis, ita ta men vt in relatione vtriuſq; bonus dominus bonuſq; ſeruus dicatu iuxta illud Heſiodi:

Ariſt. Rhetor. lib. 2.

Paris.

Quæſtio 4.

Optimus ille quidem, qui per ſeſe omnia nouit:
hic de domino.
Ille bonus rurſus monitus qui recta ſequatur.
hic de ſeruo loquitur.

Animaduertendum hic eſt, quod in calce huius Cap. Ariſt. retex dubium, quod de diuerſis adminiſtrationis generibus in primo cap mouebat, nempe an gubernatio deſpotica ab œconomica, politica regia natura differat. Oſtendit vt nos illic antea oſtendimus, has ſp cies adminiſtrandi cauſa, ſubiecto, materia & fine inter ſe differre. S acta non agam: hoc ſolum nunc dico, me ea quæ ſic ſparſa ſunt, & qu ſi in variis tabulis depicta ab Ariſtotele in ſua loca ita collecturum, vbi mouentur quæſtiones, illic etiam ſolutiones habeantur. Hoc conſilio me nunc feciſſe & dehinc facturum polliceor, ne diſtra ctus nimium lectoris animus deſiderio langueſcat cognoſcendæ veritatis.

Gubernatio Deſpotica, Oeconomica, Politica, Regia.

Diſtinctio primæ Quæſtionis.

An ſit ſeruus lege?

Seruorum alius
- Naturalis, vt antea probatum eſt.
- Legalis, idemque aut
  - Militia captus, qui ſeru' eſſe probatur
    - A ratione legiſlatoris, qui tales conſtituendo ſeruos communi & publico bono ciuitatis conſulit.
    - Ab vtilitate vincentium, qui ſic remunerati fortius & animoſius pugnant.
    - A conditione eorum qui vincuntur, quos ratio iubet illis ſeruire, à quibus iam victi conſeruantur.
    - A conſecutione multorũ malorum, ſi hoc non fieret. Nam bellicoſi hac ſpe ſublata omnes crudeliter trucidarent, ſeque ad rapinas & alia immania ſcelera penitus conuerterent.
  - Pecunia conductus, qui ad tempus, lege, non aliter quam ſeruus præſtare debet officium ſerui.

Seruus legalis duplex.

Opp. *Lex (cum ſit ratio iuſtitiæ) contradicere non debet naturæ & æquitati: ſed lex, quæ victos in bello facit ſeruos, naturæ & æquitati repugnat: ergo ſeruos lege ponere præter ſeruos à natura non oportet. Maior conſtat. Minor probatur, quia eſt contra naturam & æquitatem, vt ciuilis barbaro, ſapiens ſtulto, iuſtus ſcelerato ſeruiat, at tales ſæpe in bello ſuperantur.* Ab oppoſitis.

Reſp. *Humana prouidentia finita eſt, omneſque caſus & euentus rerum futurarum in legibus de futuris ſanciendis non videt. Hinc lex de ſeruitute captorum in bello à notis & ſignis externis pendet. Legiſlator enim proſpiciens victoriam eſſe ſignum internæ virtutis (nempe fortitudinis) iubet victores captiuorum ſeruitute remunerari: non eſt ergo contra naturam & æquitatem, vt capti in bello captiui fiant, quippe lex in hoc ſolum intendit bonum: quod aliter contingat aliquando, id inconſtantiæ & leuitati fortunæ, non legis iniquitati aſcribi debet.*

Opp. *Lex (quæ eſt iuſtitiæ norma) ſimpliciter iuſta eſſe debet: ſed hæc lex de ſeruis lege non eſt ſimpliciter iuſta: ergo per ſe lex non eſt. Quo conceſſo, hoc quoque ſequetur, quod ſeruus lege ſeruus non ſit. Maior eſt Ari-* A forma.

 ſtot.

ſtot.in 5.Ethicorum, vbi lex vox iuſtitiæ recte definitur. Minor eſt in textu, vbi docet Philoſophus hanc legem eſſe ex parte ſolum, non abſolute iuſtam.

Reſp. *Non dicit in textu hanc legem eſſe ex parte iuſtam, ſed eſſe ſecundum quid iuſtam, vt meliores in bello capti pareant deterioribus. Lex iuſta eſt quamuis euentum legis aliquando videatur durum. Lex alia iubet, vt latro idoneis teſtibus victus & condemnatus hac luce priuetur, Ariſtides aliquis accuſatur, graues ſed falſi & laruati teſtes ſubornantur, capitis ſententia fertur in crucem tollitur, iuſtus Ariſtides quidem: propter hunc malum euentum legem iniuſtam, iudicem iniquum appellabis? Si hoc feceris, iniuriam facis.*

Opp. *Plura ſunt genera ſeruorum quam hæc duo: ergo mala eſt hæc diuiſio ſeruorum. Antecedens probatur, quia opifices mercede conducti, milites ſub imperio ducis, ciues ſub auctoritate regis ſerui ſunt. hij enim omnes & ſinguli aliis tanquam dominis obſequi & obtemperare coguntur.*

Reſp. *Hij ſub ſeruis à lege analogice continentur, quippe lex iubet mercenarios ſe conducentibus, milites imperantibus, ciues ſuis regibus ſubijci & obedire: eſt tamen diſcrimen inter hos & illos, quia in hoc ciuile exercetur imperium.*

Opp. *Qui vim & oppreſſionem inferri iubet, eſt iniuſtus, ſed iſtius legis inuentor vim & oppreſſionem inferri iubet: ergo eſt iniuſtus: Minor probatur, quia hoc poſito quod cauſa belli ſit iniuſta, iniuſta [illegible] victoria, iniuſta autem victoria exiſtentis tyrannus & oppreſſor eſt, qui deuictos & ſuperatos perditorum tyrannidi ſubeſſe iubet.*

Reſp. *Sepulueda & alij reſpondent, hanc de captiuis legem de bello iuſte ſuſcepto dari, putant enim ſi iniuſta ſit cauſa belli, iniuſtum eſſe omnino, vt capti captiui teneantur. Sed aliter hunc nodum ſoluit Borreus: quod licet bellum ſit iniuſtum, non tamen eſt iniuſtum ſimpliciter vt capti victoribus obſequantur. Rationem addit, quia legislatoris intentio eſt, vt virtus vincentis ſit honoretur.*

Diſtinctio ſecundæ Quæſtionis.

An capti in bello ſint vere ſerui?

In ſeruitute legali ſolemus duo reſpicere,
- Cauſam belli, quæ eſt aut
  - Iuſta & ſic eſt ſeruus ſecundum quid, vt aiunt.
  - Iniqua, & ſic eſt ſeruus ſimpliciter, quia iuſte malus in mala cauſa cadit.
- Naturam captiui, quę eſt aut
  - Bona, & ſic eſt ſeruus ex parte ſecundum legem.
  - Deprauata, & ſic eſt ſeruus abſolute ſecundum naturam.

Opp. *Iniqua cauſa belli ſimpliciter ſeruum non facit: ergo male diſtinguitur. Antecedens probatur, quia iniquitas cauſæ in rege motore belli ſolum conſiſtit, non autem in ſubditis, qui in periculum pugnante rege inuiti fortaſſe pertrahuntur, videtur ergo impium & iniquum, vt pro vnius iniuſti temeritate tot homines ſimpliciter ſerui habeantur.*

Reſp. *Parum attente conſideratur diſtinctio ſi ſic concludas: non enim hic docemus omnes & ſingulos cadentes in mala cauſa eſſe ſimpliciter ſeruos, ſed illos ſolum qui auctores fautoreſque iniuſti belli exiſtunt: quippe mali ſunt & ſcelerati. Sunt etiam & reliqui à lege ſerui, at non ſimpliciter & eodem moderatione eſt, quia etſi regem pro officio defenderunt, iniuſtæ tamen cauſæ omnino non fauebant.*

Opp. *Legalis iuſtitia eſt optima ſpecies iuſtitiæ, vt docet Philoſophus in 5 Ethicorum: ergo ſimpliciter, & non ex parte iuſtum in republica pro lege poneret. Quo dato, legalis ſeruus aut eſſet omnino ſeruus, aut penitus ſerui nomine non afficeretur.* A diſtributione, ab effectis

Reſp. *Legalis iuſtitia optima dicitur, quia maxime bono communi ciuitatis conſulit. Cæterum cum ſpecialis lex de ſingulis rebus dari non poteſt, deficiente lege moderatur æquitas. Non eſt ergo aut in lege aut iuſtitia defectio, ſed in humana prouidentia, quæ minus rerum futurarum euenta hominumq; acta & cogitata perſpicit.*

Diſtinctio tertiæ Quæſtionis.

An nobilitas ſit à natura?

Nobilitas eſt vel
- Naturalis, eademq; bifariam, aut
  - Succeſſione ſanguinis, ſic ex nobilibus nobiles gignuntur.
  - Intentione virtutis, & ſic eſſe naturalis probatur, quia
    - Virtute magis quam vitio conſeruatur natura.
    - Bona diſpoſitione corporis, quæ eſt à natura, mens actu nobilior redditur humana.
- Ciuilis, & hæc eſt in
  - Applauſu multitudinis, quæ eſt leuis, inconſtans & peritura.
  - Habitu virtutis, quæ à fortuna & natura abſolute non pendet.

Nobilitas diſtinguitur.

Opp. *Natura propenſior eſt ad vitium quam ad virtutem: ergo Vera nobilitas, quæ eſt virtutis comes, à natura non fluit. Antecedens probatur, quia natura humana eſt corrupta & deprauata, ex quo ſequitur quod magis ad malum, quam ad bonum tendat.* A proprietate naturæ.

Virtus eſt medicina mentis.

Reſp. *Natura quidem hominis infirma eſt & vulnerata, non tamen penitus corrupta. Quare vt infirmus medicum, vulneratus medicinam: ita natura virtutem, qua conſeruatur, quærit. Hoc datum eſt lapidi vt ſuum bonum idque à natura petat, hoc datum eſt homini vt luce naturæ illuſtratus ſuam perniciem fugiat. Cum ergo in vitio ruinam, in virtute ſalutem videat, ad hanc à qua conſeruatur potius, quam ad illud à quo corrumpitur vi propria tenderet: lapſus autem non tendit. Nam ſine gratia diuina non aliter quam infans ſine manu nutricis cadit.*

A partib⁹.

Opp. *Nobilitas neque à materia, neq; à forma humana fluit: ergo non eſt à natura. Antecedens probatur: non à materia, quia nemo nobilis à trunco corporis dicitur: non à forma, quæ ſolum eſſe, non nobile eſſe ſuæ materiæ tribuit.*

Nobilitas quomodo à natura.

Reſpon. *Nec à materia, nec à forma per ſe, ſed ab intentione naturæ & diſpoſitione vtriuſque fluit nobilitas. In multis enim ſic diſponit materiam ipſa natura, vt tam corpore quam animo proniores ſint ad virtutem, à qua vera nobilitas eſt ſuſcepta. Non ergo in natura eſt ſolum inchoatio nobilitatis, ſed etiam quædam diſpoſitio motus & ordo, (adiutricis induſtriæ) cito acquiritur.*

A cauſa.

Opp. *Honor & nobilitas, à Deo ſunt: ergo garriunt Philoſophi, qui à natura & induſtria hæc eſſe contendunt.*

Reſp. *Deus fons eſt prima cauſa omnis virtutis omniſque honoris, impium tamen non eſt neque abſurdum media & quaſi inſtrumenta alia docere: erras, ſi ſomnies nos Deo quicquam detrahere, cum audias nos multum naturæ aliiſque cauſis aſcribere. Hoc enim eſt magis laudare Deum, quoniam illum in operibus reddit glorioſum.*

Diſtinctio quartæ Quæſtionis.

An vlla ſit amicitia inter dominum & ſeruum?

Amicitia communiter dicta eſt inter dominum & ſeruum.

Amicitia ſumitur, aut
- Stricte, pro conſenſione parium in virtute, & ſic non eſt.
- Communiter, pro mutua concordia & conſenſu in bono vtili quod vtrique prodeſt; & ſic inter dominum & ſeruum eſt quædam amicitia.

A comparatis.

Opp. *Seruus poteſt cum domino in virtute conſentire: ergo poteſt veram micitiam cum domino contrahere. Antecedens patet, quia virtus ſerui non negatur.*

Virtus in ſeruo imbecilla.

Reſp. *Eſt virtus in ſeruo ſed imbecilla, eſt conſpiratio in virtute, ſed non libera Nam ſi ait dominus, non negat ſeruus: ſi iubeat dominus, non reſiſtit ſeruus. Eſt enim ſeruus eius, non is qui dominus: id eſt ſeruus non alter ego dicitur.*

Opp. *Vis omnem diuellit amicitiam: ſed inter dominum & ſeruum eſt vis: ergo inter dominum & ſeruum non eſt amicitia. Maior eſt 8. Ethicor. Minor probatur, quia in bello captus ſeruus eſt, qui vi martis ad ſeruitutem cogitur. Praterea voluntas ſerui naturalis, coacta non libera, eius ratio impulſa non ſoluta eſſe videtur. Ratio eſt, quia alterius eſt homo non ſui, aliena ratione vtitur nen propria.*

A repugnantib.

Reſp. *In primo exemplo ad idem non diſputatur. Nam hic de ſeruo naturali, non de ſeruo legali agitur. Quod vrges de ſeruo naturali, dice nec voluntatem in eo, nec rationem eſſe coactam. Vult enim ſeruus idque à natura ſuo domino inſeruire, vult ſibi prodeſſe, quod certe non fieret, ſi alterius imperio ſe non ſubiiceret.*

Dubium capitis.

An ex bonis boni natura generentur?

Vetus eſt illud, Qualis pater talis filius, quippe ex bona cauſa bonus effectus naſcitur. Vt ergo monſtrum eſt ſi ouis lupum, ſi canis leonem: ſic monſtrum eſt ſi bonus Neronem gignat. Sapienter Zeno, bonus eſt filius? Pars patris eſt: malus eſt? vomitus naturæ dicitur. Degeneras pari, quid hoc ſceleſtius? Auitos mores tenes Auguſte, quid hoc excelſius? Vis bone adoleſcens perſcrutari cauſam? Degener eſt qui generi ſuo labem aſpergit, filius eſt qui bonos parentes imitatur.

Boni boni prognati ſunt.

Filius bonus pars patris, malus natur vomitus.

Bonum eſt duplex,
- Entis, & ſic omne ſimile gignit ſibi ſimile, idq; vi naturæ, vt eſt in lib. 1. de ortu & interitu.
- Moris, & ſic etiam natura ex bonis bonos contendit gignere
  - Infundendo potentias virtutis.
  - Inclinãdo animam ad ſtudium honeſtatis quo conſeruatur.
  - Aptando in multis corpus ad imperium mentis.
  - Demonſtrando Deum eſſe ſummũ bonum ad quod hominem naturali vi rationis & intellectus trahit.

Bonum Entis, Moris.

Opp. *Quicquid mutari poteſt naturaliter non conuenit: ſed bonos filios ex bonis parentibus naſci mutari poteſt, vt experientia docet: ergo naturaliter non conuenit. Maior eſt ſecundo Ethic. c. 1.*

A propr etate naturæ.

Reſp. *Quicquid conuenit naturaliter, abſolute & ſimpliciter mutari non poteſt. Hoc autem ex parte diſpoſitionis & ordinis natura conuenit, non autem ex parte finis & perfectionis.*

Opp. *Simpliciter conuenit homini vt hominem, bellua vt belluam gignat: ergo ſimpliciter conuenit bono vt bonum generet. Argumentum eſt Ariſt. in textu.*

A pari.

Reſp. *Argumentum à ſimili recte docet & illuſtrat, non tamen in omni-*

Simile il

luſtrat nō probat. Malus filius bonorum parētum monſtrum naturæ dicitur.

bus ſimpliciter & abſolute tenet. Vt ergo homo hominem, ita bonus bonum in intentione, ordine & diſpoſitione natura gignit, non quod natura bonum moris in lucē edat, ſed quod ad illud in quo maxime cōſeruatur, omni veluti ſtudio & conatu tendat. Qui ergo natus à bonis, malus exiſtit, is ſi propoſitum natura ſpectat degener, ſpurius, & grauius quid dicam, monſtrum natura dicitur. Hinc diſcant bonorum filij ſe bonos non malos eſſe debere, nam multi natura lumen obſcurant, motum impediunt, ordinem peruertunt, ab intento fine illam ſponte & ſcelerate pellunt. At qui hac faciunt, quid aliud agunt & conantur, quam vt cum monſtris à pulchritudine, ordine, amplexuq; natura longiſſime diſcedant ac ſeparentur?

CAP. V.

An Ratio acquirendi pecuniam ſit re eadem cum arte adminiſtrandi familiam?

An Ratio acquirendi pecuniam ſit pars domus vel miniſtra? & ſi ſit, vtrum inſtrumentum vel materiam prabeat?

An Ratio quarendi victum ſit à natura?

An ad hominis vſum omnia fiant?

ORDO in omni ſcientia rebus lucem, auctori fidem & laudem addit. Abs re ergo non eſt, ordinem, quē hic obſeruat Philoſophus, verbo attingere. De prima parte domus (quæ eſt ſocietas domini & ſerui) egit, ſeruum natura, ſeruumque lege definiuit; illum partem domus, inſtrumentum domini, rem poſſeſſam eſſe concluſit; nunc ergo ſequitur vt ipſam poſſeſſionem artemque vtendi rebus poſſeſſis tradat. Sed huius tractationis ſunt tria Capita, in quorum primo de facultate acquirendi victum, in ſecundo de arte comparandi pecuniam, in tertio de modo inueniendi vſum differit. Hoc ordine (quo nihil eſt dilucidius) iā paucis deſcripto, id quod eſt huius loci ac inſtituti aggrediamur. Tritū eſt illud. Sine Cerere & Baccho friget Venus. Non eſt vita ſi non ſit cibus, non eſt familia ſi non ſint ad victum cultumque neceſſaria. Vt ergo ſatis in natura non eſt, dediſſe partes domus, niſi etiam res paret quibus conſeruetur: ita ſatis non eſt in hac ſcientia has partes delineaſſe, niſi etiam artem acquirendi neceſſaria eiſdemq; acquiſitis bene vtendi traderet. Primum igitur hic quærit Philoſophus, an ratio acquirendi pecuniam (per quam intelligit neceſſaria) ſit re eadem cum arte adminiſtrādi familiam, cui hæc duo nectit, An ſit pars domus vel miniſtra? Etſi ſit miniſtra, An inſtrumentum vel materiam præbeat? Non ſoluit hæc omnia in hoc cap. Ariſt. Cæterum promiſſi haud immemor quod prius dederim, ſingulas quęſtiones in propriis ſuis locis facilitatis cauſa pro viribus abſoluam. Ad primam ergo reſpondet Philoſophus, rationem acquirēdi pecuniam eandē non eſſe cum arte adminiſtrandi

Quæſt. 1. Acquirendæ pecunia

fami-

ratio nõ eſt eadẽ cum adminiſtratione familiæ.

familiam. Nam etſi per rationem acquitendi pecuniam ſcientia comparandi omnia neceſſatia, & per artem adminiſtrãdi familiam tota œconomia intelligatur: eſt tamen, ſi impenſius rem ipſam conſideres, inter has duas artes (nempe cogendæ pecuniæ & gubernandæ familiæ) plana, efficax & aperta diſtinctio. Argumenta quibus hoc ipſum probo duo ſunt, alterum à diſparatis, alterum à diuerſis vtriuſque finibus. A diſparatis hoc modo. Illæ facultates re differunt, quarum altera acquirit, altera vtitur: ſed prima facultas eſt acquirendi, vtendi altera: ergo re & natura hæ duę facultates differũt. Maior conſtat. Aſſumptio in textu eſt, vbi dicit Philoſophus, quod ſolius gubernationis domeſticę ſit vti his rebus quæ in domo ſunt. A diuerſis finibus hoc etiam modo. Fines harum facultatum ſunt diuerſi: ergo ipſæ facultatęs inter ſe differunt. Antecedẽs probatur, quia finis pecuniariæ facultatis, eſt parare inſtrumenta; finis domeſticæ, bene vtendo illis inſtrumentis totã familiam tueri & conſeruare. Quantum ergo modus rei ab vſu, quantum inſtrumentum à fine: tantũ ratio acquirendi pecuniam ab arte adminiſtrandi familiam differt. Proxime iam quæritur, vtrum hæc ratio cogendæ pecuniæ ſit pars domus vel miniſtra: Certe non multum refert an partem vel adminiſtratricem affirmes. Nam vt pecunia materia quidem belli eſt & etiam inſtrumentum, vt manus pars corporis eſt, & etiam organum, ita ratio acquirendi pecuniam pars domus & inſtrumentum appellari poteſt. Pars, ſi formam, inſtrumentum, ſi vſum ſpectes. Sunt tamẽ hic quidam interpretes, qui potius adminiſtram quam partem definiendum eſſe ſerio exiſtimant. Nam aiunt, quemadmodum quædam artes aliis dignioribus (vt ars chirurgica medicinæ, ars pectinaria textrinæ) ſubiiciuntur; ita hæc ratio res neceſſarias comparandi ſub illa gubernandi non aliter quam famula & adminiſtra ponitur. Et vt illa nunc materiam, ſicut quę æs molitur ſtatuario, nunc inſtrumentum, ſicut quæ radios conficit textori, ſubminiſtrant: ita hæc ratio acquirendi pecuniam aliquando materiam vt lanam, granum, oleum, aliquando inſtrumentum vt veſtem, aurum & argentum ſuggerit. Agnoſco equidem eſſe aliquot eoſdemq; non parui æſtimandos interpretes, qui docent, non materiam vt lanam, ſed ſolum inſtrumentum vt veſtem, hanc facultatem adminiſtrare. Verum cum facultas acquirendi neceſſaria dicatur, cumq; inter neceſſaria ad domum, non ſolum inſtrumenta, ſed res alias quæ locum materiæ habent annumeramus, rationem certe non video, qua id confirmare poſſunt, quod loquuntur. Inexpertus & minus frugi eſt ille paterfamilias, qui non paſtionem ex qua pecora, id eſt, qui non materiam ex qua inſtrumẽta habeat, conetur acquirere. Vt enim Faber non ſolum gladium, ſed ferrum, gemmarius non ſolũ anulum ſed aurum; ita paterfamilias non ſolum bouem ſed agrum, id eſt, non ſolum inſtrumentum, ſed materiam quęrit. Concludo igitur ea, quæ in fronte huius capitis mouẽtur dubia, nempe rationem acquirendi pecuniam differre ab arte adminiſtrandi familiam, eandemq; vno reſpectu partem, alio miniſtram exiſtentem, nunc

Quæſt. 2.

Quaſt. 3. & 4.

materiam vt ferrum, nunc inſtrumentum vt gladium ſuppeditare. Finitis his tandem opportune ſequuntur alia, nimirum, An ratio acquirendi neceſſaria ad victum ſit à natura? & an omnia quæ fiunt, ad hominis vitam vſumque deſtinentur? Generatim modo de vita, ſpeciatim de victu iam diſputatur. Nam vt ratio querendi neceſſaria ad vitam patrifamilias eſt meditanda: ita ſolertia comparandi neceſſaria ad victum, in quo ſalus & vita domus continentur, præ cæteris omnibus eſt perdiſcenda. Quippe vt ſine alimento omnino non viuitur: ita ſine hac victus ratione domus non conſeruatur. Animaduertendum eſt, quod etſi hæc cura victus parandi in rebus multis conſiſtit, maxime tamen in agricultura (quæ nutrix ciuitatis dicitur) eandem hoc loco Ariſt. ponit. Hinc multiplex tam victus quam vitæ diſtinctio & comparatio in textu traditur. Victus & vitę dico, quia varia ipſius vitæ genera ex multiplici victus ratione emanare conſtat. Sed vt ſummatim ea omnia dicam, quæ in textu ſparſim & confuſe latent, ſedulo ac diligenter attende, quod duo ſunt præcipua victus genera: alterum in ipſis viſceribus & quaſi medullis naturæ poſitum, alterum à natura quoque fluens, ſed arte & induſtria conſummatum: illud immediate, hoc remote ab vtero naturæ deriuari dicitur. Illud eſt exempli cauſa, vt pabulum quod pecori; hoc eſt, vt alimentum quod homini comparatur. De illo agens Philoſophus in hac parte capitis ſic diſtinguit, vt aliud ſit primarium, aliud minus primarium: primarium in agriculturam & paſtoralem facultatem; minus primarium, in prædatorium, piſcatorium, venaticum & mixtum ex his genus diuiditur. Agricultura eſt laborioſa quaſi nutrix ciuitatis. Paſtoralis facultas eſt cuſtos pecoris. Sed quid ego? hæc non definit hoc loco Philoſophus: id potius in comparatione docet, quod quemadmodum belluarum quædam gregatim, quædam ſparſim & vage viuunt, & vt aliæ animantibus, aliæ fructibus, aliæ omni genere pabuli veſcuntur: ita hominum alij hac, alij illa ratione victus delectantur. Hinc multi ex agricultura, multi ex paſtorali facultate, nonnulli ex venatione, plurimi ex piſcatu, omnes & ſinguli ex his aut illis, de quibus diximus impetu naturæ ſuum victum quæritant. Huc adde, quod hæc omnia ſint naturalia: ergo ratio victus à natura oritur. Si firmius probari hoc ipſum cupias, ſic accipe. Omnis ars quæ acquiritur ſine medio id quod natura fundit propter animal, eſt maxime naturalis homini: ſed ars acquirendi victum eſt huiuſmodi; ergo eſt naturalis. Patet ratio, quia nihil fruſtra facit natura, neque deficit in neceſſariis: at multum deficeret quidem ſi animalia produceret ſolum vt mater, & non etiam vt nutrix aleret & conſeruaret: ſed nutrix tenera eſt natura, eademque fouet quæ produxit. Hoc videre licet in omni genere animantium, quæ vel ſemine vel putredine oriuntur. Miraculi inſtar eſt in ouiparis, quomodo vna pars oui ad vitam, alia ad victum & alimentum pertinet. O quanta cura, quantumque ſtudium naturæ eſt; quæ tantum victum vna cum fetu parit, vt ſatis eſſe poſſit ad alendum id quod natum eſt, donec ipſum ſibi ſuppeditare alimentum poſ-

Victus duo genera.

Agricultura nutrix ciuitatis.

Natura & mater & nutrix eſt. Oui pars ad vitam, pars ad victum pertinet.

ſit

ſit. His iam perfectis, quis negat victus comparandi artem eſſe naturalem? De altero remotoſ genere minuſque primario acquirendi victus, quod in commutatione verſatur, hoc loco non agit Philoſophus. Ad poſtremum ergo dubium huius cap. mea iam feſtinat oratio, hoc eſt, An ad hominis vſum omnia à Deo & natura fiant? Poſtquam ſapienter Ariſt. terram plantis, belluis, belluas hominibus cibaria ſubminiſtrare animaduertit, in eam tandem venit ſententiam, vt aperte & præclare dicat elementa, plantas, belluas, & denique omnia, quæ vnquam natura finxerit, hominis principis animantium cauſa fieri, & ad eius ſolius vſum ab ipſa natura deſtinari. Recte ille:

Hominis ad vſum fieri à Deo omnia.

Cuncta timent hominem, quia præſidet ipſe creatis.

Hoc ipſum probari poteſt à gradu rerum, ab ordine diuinæ prouidentiæ, à proprietate hominis, a virtute mentis. Gradus rerum quatuor ſunt, 1. eſt ſimpliciter naturalium, 2. eſt animatorũ, 3 ſenſibilium, poſtremus eorum, quæ ratione vtuntur. In his gradibus ſic comparatum eſt, vt omnia quæ ſunt imperfectiora perfectiorum cauſa fiant, vtque ſic conſtituta homini in vltimo gradu exiſtenti obedienter ſubſeruiant & obſequantur. Prouidentia diuina hoc etiam probat, quia illa ſic omnia in ordinem digeſſit, vt ſuperiora in inferiora principatum teneant. Proprietas humana, ratio & prudentia eſt, quæ imperium in belluas, in plantas, in elementa ſuo iure vendicat. Virtus mentis denique ſapientia & quædam imago Dei eſt, cui propter influentiam diuinæ naturæ omnia, quæ natura fiunt, ſubiiciuntur. Hoc imperium hominis olim pulchre depinxit Poeta:

Virgilius.

Sic vos non vobis vellera fertis oues:
Sic vos non vobis mellificatis apes.
Sic vos non vobis fertis aratra boues:
Sic vos non vobis nidificatis aues.

Sic omnia à Deo creata primum Deo, tum homini ex iure naturæ ſui vſum & fructum ferunt. Tibi ergo ô homo cœlum & terra, planta & bellua, tibi omnia & ſingula naturæ opera ſubiiciuntur? Quorſum hæc? Quorſum hæc quæris ingratiſſimum animal? Vt tu Deo ſubeſſe diſcas, qui te in hoc gradu collocauit. At dices cœlum mihi non obtemperat. Non de a Ioſua hic loquar, ad cuius vocem ſol ipſe ſtetit, non de b Elia, qui ignem de cælo euocauit, ſed de ſapiente, qui (vt eſt in prouerbio) ipſis ſideribus dominatur; ſi ſideribus, multo magis aliis rebus in his imis ſedibus naturæ poſitis, quæ à cœlo ſuum eſſe & bene eſſe habent. Ex his concludo cum Ariſtot. omnia hominis cauſa fieri, & ad eiuſdem vſum ab ipſa natura deſtinari.

Cuncta nobis ſubſũt, vt nos Deo ſubiiciamur.

a *Lib. Ioſua, c.10.*
b *4. Reg. cap.1.*

Sapiens dominabitur aſtris.

Diſtinctio.

Ratio acquirendi pecuniam differt ab arte adminiſtrandi familiam in

1 Obiecto, quia obiectū illius eſt pecunia, i. res omnis neceſſaria: obiectum vero huius eſt tota familia.

2. Forma, quia illa eſt adminiſtra domus, hæc vero perfectio, in qua ordo & pulchritudo eminet.

3. Proprietate, quia illius eſt acquirere neceſſaria, huius autem acquiſitis bene & prudenter vti.

4. Fine, quia illius finis eſt parare inſtrumenta, huius autem iiſdem paratis probe vtendo totam familiam ruezi & conſeruare.

A parte ad totum. Opp. *Pars non differt à toto: ſed ratio acquirendi pecuniam eſt pars domeſtica adminiſtrationis: ergo ab ea non differt. Minor probatur, quia vt manus eſt in corpore, ita ratio acquirēdi pecuniam eſt in œconomia: ſed manus eſt pars corporis, ergo ratio acquirendi pecuniam eſt pars domeſtica adminiſtrationis.*

Reſp. *Pars vt manus hominis bifariam conſideratur, aut in propria ſua eſſentia, & ſic differt à toto, vel in completa eſſentia totius, & ſic non differt. Eſt enim totum ſic acceptum nihil aliud quam ſua partes. Agnoſco igitur artem acquirendi pecuniam eſſe quidem partem œconomia, ſed reſpondeo quod in ſua propria eſſentia officioque hi: conſideretur.*

A ſubalternis. Opp. *Artes, quarum altera alteri ſubalternatim (vt aiunt) ſubiicitur, inter ſe natura non differunt: ſed ratio acquirendi pecuniam rationi adminiſtrandi familiam ſubiicitur: ergo re & natura ab ea non differt. Maior eſt Ariſtot. in Analyticis, & ratione ſic probatur in exemplis de chirurgica arte & medicina, de magia naturali & Philoſophia, &c. Minor probatur, quia ratio acquirendi pecuniam ſuppeditat inſtrumenta, quibus ratio adminiſtrandi vtitur.*

Reſp. *Conſiderantur artes ſubalterna non aliter quam partes vel per ſe, & ſic differunt: vel in eſſe totius, & ſic vnam artem completam faciunt, vt chirurgica & medicina, œconomia & moralis philoſophia. Eſt quidem chirurgia pars medicina, eſt œconomia pars moralis philoſophia. Caterum vt illa diſtincta ſubiecta, proprietates, & fines habent, ſi ſeparatim conſiderentur: ita & ha dua rationes in illis (quorum mentionem fecimus) diſtinguuntur.*

A neceſſario. Opp. *Ea natura non differunt, quorum alterum ſine altero eſſe nō poteſt: ſed ratio adminiſtrandi familiam non eſt ſine arte comparandi pecuniam, ergo ha dua rationes natura non differunt. Maior conſtat à definitione neceſſarij. Minor probatur, quia non poteſt eſſe rerum adminiſtratio, niſi ſit prius earum rerum acquiſitio.*

Reſp.

Reſp. *In hu eſt neceſſitas conſequentia, non neceſſitas cauſa. Quemadmodum enim non eſt electio, ſi non ſit pracedens deliberatio, & tamen deliberatio non eſt re eadem cum electione: ita non eſt adminiſtratio rerum, ſi non pracedat acquiſitio: & tamen acquiſitio ab adminiſtratione re & natura differt.*

A cauſa.

Opp. *Cauſa non differt ab effectu: ſed ratio acquirendi pecuniã eſt cauſa vtendi illa: ergo ratio acquirendi pecuniam à ratione adminiſtrandi non differt. Minor probatur, quia adminiſtratio ab acquiſitione fluit.*

Reſp. *Cauſa interna non differt ab effectu, ſed cauſa externa differt. vt ſol à luce, ignis à calore, non tamen hoc loco rationẽ acquirendi pecuniam œconomia cauſam eſſe cenſemus, niſi dicas cauſam ſine qua non, qua in hoc vt in omnibus à ſuis effectis natura ſeparatur.*

Diſtinctio ſecundæ quæſtionis.

Ratio acquirendi pecuniã eſt, vel
- Pars quoad formam in qua eſt ordo, non quoad vſum in quo eſt perfectio domus.
- Adminiſtra præbens aliquando
  - Materiam, vt lanam, aurum.
  - Inſtrumentum, vt veſtem & anulum.

A diſparatis.

Opp. *Pars & inſtrumentum diſtinguuntur, ſed ratio acquirendi pecuniam eſt pars domus: ergo non eſt eiuſdem famula aut inſtrumentum. Maior probatur, quia pars coniuncta eſt cum toto, inſtrumentum autem ſeparatur.*

Reſp. *Vt ſeruus eſt pars domus & etiam inſtrumentum diuerſo reſpectu: ita ratio acquirendi ſeruum & alia neceſſaria, & pars & inſtrumentum dici poteſt: pars, qua domus vt quiddam totum abſoluitur. Inſtrumentum, quo domus in rebus neceſſariis comparandis vtitur.*

Ab enumeratione.

Opp. *Ratio acquirendi pecuniam non eſt pars materialis nec formalis: ergo non eſt pars omnino. Antecedens probatur. Non eſt materialis, quia tres ſocietates materiam domus abſoluunt: non eſt formalis, quia domum à ciuitate (in qua eſt ſcientia acquirendi) non diſtinguit.*

Reſp. *Forma duplex eſt rerum, communis & remota, qua non diſtinguit: proxima, qua rem definitam ab aliis omnibus differre facit: hac eſt forma communis & remota, non propria & proxima.*

A non neceſſario.

Opp. *Natura materiam vt lanam, oleum vinumque parat: ergo ars acquirendi res neceſſarias materiam non ſuggerit.*

Reſp. *Natura materiam ſuppeditat communiter & remote, ſed ars comparandi neceſſaria diſtincte & proxime ſubminiſtrat, eandemq; ad hunc vel illum ordinem & vſum in adminiſtratione domus accommodat.*

A diſſentaneo.

Opp. *Ratio acquirendi neceſſaria in domo eſt ipſum inſtrumentum: ergo inſtrumentum non prabet. Antecedens eſt in textu. Argumentum probatur, quia idem ſeipſum non poteſt generare.*

Reſp. *Non eſt mirum vt malleus malleo fiat, aut vt malleus cultrum aut gladium aut alia inſtrumenta fingat. Fateor ſeipſum non poſſe gignere, ſi-*

mile

mile tamen ſibi poſſe producere cum Ariſt. affirmo. Quare etſi ratio acquirendi neceſſaria ſit inſtrumentum domus, alia tamen inſtrumenta ad neceſſitatem vitæ poteſt ſuppeditare.

Diſtinctio 3. quæſtionis.

An ratio acquirendi victum ſit naturalis?

Ratio acquirendi victum naturalis eſſe probatur

1. Multiplici materia victus, quam ipſa natura ſine opere humano fundit.
2. Mirifica vi & facultate naturæ, quæ omni animanti alimentum, vt lac & id genus aliud, ad nutriendum fœtum conceſſit.
3. Ineffabili cura & deſiderio fouendi & cõſeruandi ea, quæ non ſine labore & periculo oriuntur.
4. Diuina prouidentia naturæ, quæ neque vitam ſine victu dedit, neq; in neceſſariis ad vtrumque vnquam deficit.

Ab oppoſitis. Opp. *Ars & natura opponuntur: ſed victus à multis in republica arte acquiritur: ergo ratio acquirendi victum non eſt naturalis. Maior conſtat in ſecundo Phyſicorum, cap. primo, vbi oſtendit Philoſophus diſcrimen inter artem & naturam. Minor probatur, quia laborioſis & mechanicis artibus multorum manus atteruntur, vt victus & ſibi & familiæ comparetur.*

Reſp. *Duplex eſt ratio victus, alia immediate ac ſimpliciter à natura, vtpote qua ex agricultura, paſtione, aucupio, venatione (de quibus eſt modo diſputatum) dependet: alia remota & minus propria, vtpote qua ex mercatura, arte, rerumque commutatione fluit, de illa præcipue hic loquitur, de hac in ſequentibus diſputatur, illa abſolute naturalis, hac partim naturalis, partim artificioſa dicitur. Hoc reſponſum* Burlet *eſt & ſane probabile, pace tamen tam docti interpretis dico, quod licet in commutatione materia aut inſtrumentum, quo victus acquiritur, non ſit naturale: Ratio tamen acquirendi, qua omnibus à natura data eſt ad acquirendum victum, mihi videtur naturalis. Nam etſi ſutor calceos conficit vt victum paret: naturalis tamen ratio ſutorem impulit, vt calceos in hunc finem faceret & concinnaret.*

A diſparatis. Opp. *Nullum violentum eſt naturale: ſed quædam rationes victus acquirendi, quas enumerat Ariſtotel. ſunt violentæ, ergo non ſunt naturales. Maior conſtat. Aſſumptio probatur, quia latrocinio alios ſpoliare, aucupio auiculas interimere, venatu feras laniare, eſt res quidem ferox & truculenta.*

Reſp. *Per latrocinium in textu Ariſt. Artem prædatoriam intelligit. Ad reliqua exempla reſpondeo, non eſſe violentum hoc imperium humanum in aues, piſces & feras, præſertim cum hæc omnia eius cauſa fiant, & ad hunc ipſum vſum deſtinentur.*

Opp.

A teſtimonio.

Opp. *Aperte Ariſt. in princip. ſexti cap. dicit, ſpe[illegible] variarum genu quærendi victus, meritiſſime artificiale nominari. Præterea paulo poſt initium eiuſdem capitis ponens diſcrimen inter vtramq; rationem quærendi victum, hac verba habet. Conſtat autem earum altera natura, altera non natura, ſed vſu quodam potius arteque tractatur atque exercetur: ergo inepte doces hanc etiam rationem eſſe à natura.*

Reſp. *Reſpondeo hanc rationem in communicatione rerum poſitam, conſiderari duobus modis, inchoatiue, & ſic eſt naturalis: perfectiue, & ſic artificioſa dicitur. Cum ergo doceat Philoſophus meritiſſime artem appellari, adeoque arte non natura conſtare, quoad formam, non quoad materiam, quoad vſum artis, non quoad motum naturæ loquitur. Nam quemlibet monet natura ad quærendũ alimentum, etſi hunc motum ars ipſa abſoluat.*

Ab otioſo.

Opp. *Nihil otioſum & ſuperfluum naturale dicitur: ſed mixtum genus vitæ eſt otioſum & ſuperfluum: ergo non eſt naturale. Minor probatur, quia miſcent & coniungunt multi plura genera viuendi, verbi cauſa, agriculturam cum aucupio, venatu, aut paſtione, vt omnibus copiis cumulati & referti iucunde & otioſe viuant, ſi neges in hunc finem fieri, dico hanc rationem connexionis in textu reperiri.*

Natura & neceſſitati & voluptati cõſulit. Quod deſunt multa, hominum auarorum eſt vitium.

Reſp. *Dicit Philoſophus in textu miſceri plura genera à multis, vt omnibus copiis cumulati iucunde, nõ vt otioſe viuant. Reſpondeo igitur naturam ex theſauris ſuis elargiri mortalibus non ſolum ad neceſſitatem omnia, ſed ad delectationem & voluptatem plurima. Manus enim naturæ non eſt parca, non eſt auara. Quod vero multis deſunt multa, hoc non eſt vitium naturæ, ſed aut ſocordiæ in illis quibus deſunt, aut auaritiæ in multis, qui omnia ſine vllo iure motuque naturæ, non aliter quam vultures in ſuos vngues loculosque rapiunt.*

Diſtinctio quartæ quæſtionis.

An ad hominis vſum omnia à Deo & natura fiant?

Aperte probatur φ omnia hominis cauſa fiant, à

Gradibus rerum, quarum imperfectiores naturaliter perfectiorum cauſa fiunt: ſic terra plantis, plantæ belluis, hæc omnia hominibus alimentum præbent.

Ordine diuinæ prouidentiæ, quę ſic naturaliter omnia diſpoſuit, vt ſubſeruirent homini.

Multiplici proprietate hominis, nempe ratione, ſolertia & ſermone, quæ omnem potentiam & facultatem belluarum longe excellunt.

Virtute mentis, quæ ad ſummum bonum ac infinitum verum præ cæteris omnibus naturæ effectis contendit.

Ab inſtinctu naturæ.

Opp. *Homo plantas ſecuri percutit, belluarum vero ſanguinem effundit: ergo nõ videtur à natura comparatũ, vt plantæ & belluæ naturaliter homi-*

ni inſeruirent. Argumentum probatur, quia natura abhorret ab hoſte, eiuſque imperio ſponte non cedit, qui vulnerat, nedum ei qui occidit.

Pythagoræi crudele putarũt eſſe mactare belluam.

Reſp. *Etſi Pythagoræi impulſi hoc argumento arbitrabantur eſſe admodum crudele & inhumanum beſtiolam occidere, carneſque deuorare, tamen parũ vel ad ordinem naturæ, vel ad diuinam prouidentiam attendunt iſti, quorum decreto hoc factum eſt naturale, quod viſu atrox & inhumanũ eſſe videtur: cum enim omnia naturæ inſtinctu cedant in vſum præſtantiorum: cumq; homo ſit princeps & moderator omnium quæ fiunt, non eſt crudele in homine, ſi ea ad illum vſum accommodet, ad quem natura ea deſtinauit. Alij reſpondent ad hoc argumentum, quod licet ſit contra naturam particularem, vt hæc planta, illa bellua intereat: non eſt tamen contra naturam vniuerſalem, quæ hoc modo conſeruatur.*

A conſequentib.

Opp. *Cœlum aliquando famem, ſæpe peſtem in perniciem humani generis ſuo malo aſpectu & influentia generat: elementa procellis, belluæ venenis aliisq; ſexcentis modis hominem inuadunt & offendunt: ergo homini imperio omnia nata non ſunt obtemperare*

Iuſtinus. Creatura bonis ſeruit, malis aduerſatur.

Reſp. *Agnoſco cœlum aliquando veluti in æs, terram quaſi in ferrum commutari. Agnoſco Xerxis exercitum ad demoliendum Apollinis templum nauigantem, crebris fulminibus cõcidiſſe. Scio Miloni plantam, Alexandro lethale non peperciſſe venenum. Sed quid hinc? Vt paucorum error non tollit veritatem: ita paucorum furor non tollit hominis imperium. Mihi cœlum non fauet, agnoſco lapſum: inuadit me fera, agnoſco Deum: ei mihi prudenti cœlum vt ſeruum: ei mihi peccanti cœlum vt hoſtem fecit.*

Ab impoſſibili Dominium, Imperij, vſus.

Opp. *Siderum aſpectum curſumq; cœli mutare aut impedire non poteſt homo: ergo omnia eius imperio ſubiici non videntur. Ratio ſequitur, quia propriè ſeruitus eſt ad voluntatem domini.*

Reſp. *Dominatio conſiſtit in duobus. Vel in imperando, vel in vtendo. quamuis homo ſic cœlum ſibi ſubiectum non habet, vt imperando regat: ſic tamen habet vt vtendo eiuſdem lumine, motu, ac influentia, multo felicius in hoc centro viuat.*

Dubium capitis.

An bellum in feras & barbaros ſit legitimum & naturale?

Vide plura de hoc dubio, lib. 6. cap. 1.

Cyclope immanior es (homuncule) qui cæde & ſanguine delectaris: Pulchre hoc dictum putas:

> *Sæpe etiam curſu timidos agitabis onagros,*
> *Et canibus leporem, canibus venabere damas.*

Pulchre fortaſſe hoc dictum eſt, at factum male. Nam quæ eſt ſæuitia meticuloſas beſtiolas telo transfigere? quæ eſt victoria in aſinum & leporem triumphare? ludis philoſophe, lectoremque à ſeriis ad taloſ auocas. Ludo, ſed ad meipſum redeo. Quid ergo? putas naturam feris & barbaris bellum indicere? puto: at contra naturam eſt occidere; non eſt, ſi iure & imperio fiat. putas in barbaros hoc ius & imperium

cadere?

cadere? quid ni? at barbari ſunt homines: ſunt quidem ſed immanes, in quos non aliter quam in truculentas feras bellum nos gerere natura docuit.

Bellum in barbaros probatur legitimũ & naturale,
- Ex imitatione & exemplo naturæ, quæ homines perſequi feras venando docuit: ſed barbari ſunt quaſi feræ, qui ſubiici & obtemperare imperio niſi coacti nolunt.
- Ex naturali imperio hominis quod habet in ſeruos à natura: ſed barbari & infideles ſunt ſerui à natura.
- Ex ordine & bono pacis quod intendit natura in ciuitate, ad quod bonum barbari nullis modis niſi armis pertrahuntur.

Opp. *Iniuſta cauſa bellum iniuſtum facit, ſed belli in barbaros ſuſcepti cauſa eſt iniuſta: ergo & ipſum bellum eſt iniuſtum. Maior conſtat. Minor probatur, quia vim inferre in ipſa natura eſt iniuſtum. Vox enim naturæ eſt, Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.* Ab Antexis.

Reſp. *Bellum barbaris indicere, nec eſt vim inferre, nec eſt iniuriam facere. Nam vt iudex nec vim inferre, nec iniuriam facere dicatur, cũ ad ſupplicium reos ſceleris condemnat: ita qui in homines immanitate barbaros bellum gerunt, non vim, ſed imperium, non iniuriam, ſed præſcriptum naturæ exequi & exercere dicuntur.*

Opp. *Infideles habentur pro barbaris: ſed in infideles bellum non licet ſuſcipere: ergo nec in barbaros. Maior conſtat de Scythis & Indis. Minor probatur, quia ad fidem nulli ne barbari quidem ſunt cogendi. Eſt enim fides ſolum à Deo non vi impreſſa, ſed voluntate accepta.* A ſpecie ad genus.

Reſp. *Etſi libenter non audio nimiam Hiſpanorum & Portugalenſium in Indos ſeueritatem, quam in memorabili ſua peregrinatione exercuerunt: barbaros tamen ad ordinem & imperium (quod ratio naturæ iuſſit) pellere & coercere oportet. Quare licet infideles, vt ſunt à fide alieni, non ſint cogendi ad fidem, ad amplexum tamen ſtudiumque ciuilis vitæ vi & armis ſunt pertrahendi.* Oroſius in Emanuele.

CAP. VI.

An commutatio rerum ſit naturalis & licita in republica?
An indigentia ſit cauſa commutationis?
An multitudo pecuniarum ſint veræ diuitiæ ciuitatis?
An pecunia ſit neceſſaria ad commutationem?

QVONIAM duplex eſt opes quærendi ratio: altera prorſus naturalis vt agricultura, venatio, &c. altera in commutatione poſita, vt mercatura & cauponatio. De illa cum iam ſatis ſit diſputatum, reli-

quum nunc eſt, vt de hac ſuo loco & ordine diſputemus. Primum ergo quæritur: An commutatio rerum ſit naturalis eademque licita in republica? Etſi in textu bis terve Ariſtoteles hanc ſpeciem cogendæ pecuniæ ab illa quærēdi victus, (at artis & induſtriæ nomine) diſtinguat; illam enim ad naturam, hanc ad artem ſolertiamq; humanam reuocat. Si tamen limatius cauſas vtriuſq; animo perluſtres, hanc etiam pecuniariam artem ab ipſa natura aliquo modo manaſſe videas. Diſtinguo igitur illam victus rationē ſimpliciter & omnino eſſe naturalem; hanc vero pecuniariam facultatem ab ipſa natura inchoari, perfici autem ab arte, vnde formam vſumq; ſuum proprium habet; hinc potius ab arte quam natura, à forma & vſu quam à materia motuque naturæ nomen ſortita eſt. Attamen ſiue indigentiam humanam, qua eſt ipſa commutationis cauſa; ſiue materiam, quæ res omnis ad vſum humanum parta; ſiue potentiam naturæ, qua homo ad hoc medium viuendi cogitur, accuratius tecum conſideres; inuenies certe id verum eſſe quod nunc defendimus, nempe hanc quoque rationem, quæ in commutatione ponitur ex parte eſſe naturalem. At dices: natura nec ſordidam mercaturam, nec inſulſam pecuniam dedit. Loqueris quidem vt Philoſophus, ſed parum amice nobiſcum agis, cum locum præcedentem diſſimulas, vbi oſtendit ille quidē eſſe conſentaneum naturæ, vt talis habeatur rerum commutatio. At ſi ſordidula dicatur mercatura, inſulſa pecunia, vt dicitur, qui licitam in republ. hanc artem ac rationem eſſe defendis? dicuntur hæc reſpectu quodam nō abſolute. Nam vt artes mechanicæ, ſi cum liberalibus comparentur, ſordidæ: ita mercatura, quæ tota eſt in congerendis pecuniis, ſi cum victus ratione conferas, illiberalior appellatur. Vt ergo illa, nempe ratio victus quærendi, eſt neceſſaria in repub. ita hæc quidem licita eſt & permittenda. Hoc indigētia naturæ docuit, hoc neceſſitas rerum commutandarum poſuit, hoc longa experientia confirmauit. Indigentia naturæ, quia aliter ſuis defectibus non medetur; neceſſitas rerum commutandarum, quia aliter confuſio negotiorum in ciuitate naſcitur; experientia quia ſine hoc medio beata reſpubl. in bonis fortunæ non omnino redditur. Sed cū duplex ſit commutandi ratio: vel cum res commutantur inter ſe, vt frumentum pro lana, vinum pro oleo; vel cum pro nummo (qui eſt menſura commutationis) res comparentur; illam prorſus naturalem & legitimam eſſe defendo, hanc quoque (ſi ad ſordidum quæſtum non progrediatur) neceſſariam ac licitā eſſe puto. Verum cum duplex ſit cuiuſq; rei commutabilis vſus, communis & proprius: videamus paucis in quo legitima commutandi cauſa verſetur. Duplex (inquit Philoſophus) cuiuſque rei poſſeſſæ vſus eſt: alius proprius, alius communis; proprius eſt, vt calceo pedes defendere ne lapillis vulnerentur; communis eſt ipſa calcei commutatio, quæ quidem inuenta eſt neceſſitatis cauſa, vt rebus iis traditis quibus abundamus, aliæ illorum loco vltro citroque tribuantur. Exempli cauſa Angliam beauit Deus frumento, Galliam vino: Gallus indigens tritico in Angliam tranſportat vinum, hinc naſcitur vera illa, de qua nunc

Commutatio à natura inchoatur.

Indigentia naturæ, neceſſitas rerum, experientia, cōmutationem neceſſarium eſſe probant.

Commutatio duplex.

Rei poſſeſſa duplex vſus.

nunc agitur, commutatio. Vis ergo cauſam ſcire commutandi? Indigentia eſt rerum ad vſus neceſſarios vitæ. Tu pane, ego veſte careo: à me tibi panis, à te mihi veſtis datur; hoc modo indigentiæ rerum ſuccurritur, hoc modo defectus naturæ tollitur, hoc modo pax ciuitatis conſeruatur. Philoſophus in textu hoc genus commutandi maxime naturale appellat, quia in his rebus verſatur, quæ naturæ opem & ſuppetias ferunt. Aliud vero quod vltra limites naturæ progreditur, quod turpiſſimum quæſtum ac lucrum quaſi finem intuetur, quod in pecuniis augmentum & non vſum perſequitur, penitus à natura alienum eſſe ſapienter exiſtimat. Commutatio inuenta eſt ad quærenda neceſſaria, non ſuperflua: mercaturam ergo illam hoc loco turpem ac ſordidam appellat, quam odioſi fœneratores profitentur, qui non ad victum, ſed ad quæſtum, non ad vſum, ſed ad exceſſum, non ad neceſſitatem vitæ, ſed ad augmentum pecuniæ (cuius nullus eſt modus) ſuas res omnes locant & nundinantur. Iſti ſunt voraces quaſi corui in republ. & quaſi lupi inſatiabiles, quorum ſitis non extinguitur, quorum hydrops nullis curatur herbis aut medicinis. Eſt tamen aliud genus mercaturæ vtile & fructuoſum in ciuitate, cuius ſolius cauſa nummus (qui eſt menſura rerum commutandarum) inuentus & formatus fuit. Hoc genus quamuis pecunia quidem vtitur, ad pecuniam tamen, vt finem non refertur; vtitur pecunia vt medio ac inſtrumento, non vtitur vt eius mancipetur imperio. Miſer enim eſt qui nummos admiratur. Quod vero nummus ſit commutationis cauſa inuentus, adeoque ad eam neceſſarius, probatur à Philoſopho quatuor modis; à diſtantia locorum, à differentia temporum, à quantitate rerum, ab indigentia & neceſſitate hominum. A diſtantia locorum in quibus res ſunt commutandæ. Exempli cauſa. In Arabia ſunt aromata quæ deſunt Anglis, commode illuc ex Anglia res aliæ commutabiles tranſportari non poſſunt, vt puta lana aut ferrum; neceſſe ergo eſt rem aliquam inueniri paruæ quantitatis, quæ eiſdem rebus æquiualere poteſt. A differentia temporum, exempli cauſa. Habeo hoc anno multum vini, in proximum ſeruare non poſſum ne aceſcat, granum aut oleum mihi non dabis: neceſſe ergo eſt vt pecuniam quæram. A quantitate rerum quæ commutantur, verbi cauſa, Equum habeo, at cibus & veſtis deſunt. Si equum pro alimento mutem, adhuc veſtimentum deeſt: neceſſe ergo eſt, vt nummos quæram quibus & cibum & veſtem habeam. Ab indigentia hominum exempli cauſa. Pauper opus facit, vt neceſſaria ad victum habeat, tu vero, pro quo hoc opus facit, nummum non cibum in promtu habes: neceſſe ergo eſt, vt nummum ſic pauper capiat, quo ſibi & ſuis alimentum paret. Ex his ſatis conſtat pecuniam cõmutationis cauſa eſſe inuentam, & eandẽ in ciuitate eſſe valde neceſſariam, quo etiam perſpicuum hoc vnum redditur, nihil eſſe periculoſius ciuitati, nihil ciuibus pernicioſius quam ſæpius mutari legitimam pecuniam, quam rerum commutandarum menſuram, eandemq; permanentem iuſtitia fecit. Multas numiſmatis conditiones le-

Effectus commutationis.

Fœnus mercatura turpis.

Fœneratores quales.

Inuentio pecuniæ neceſſaria quatuor de cauſis.

In numiſ-

mate quæ requirantur. go. Prima eſt, vt ſit quantitate paruum. 2. vt ſit alicuius principis ſimulachro notatum. 3. vt ſit certo pondere & valore diſtinctum. 4. vt non facile exeſum & corruptioni obnoxium. 5 vt ſit ratum & pretioſum. 6. vt ſit ad vſus pauperum in partes minimas diuiſum. Poſtrema, quæ eſt omnium maxima, vt ſit ad commutationem neceſſariam, non ad ſordidam vſuram deſtinatum. Hinc illud eſt, quod in poſtremo loco tractatur, nempe quod multitudo pecuniarum non ſint veræ diuitiæ ciuitatis. Recte Marcus Tullius. Animus hominis diues, non arca appellari ſolet. Quæ ergo eſt iam mundi in commemoranda pecunia tam vana oſtentatio? Quam ſtulta pro opibus hominum contentio? Vis diues eſſe? Pecunias fuge, diuitias cupis? Virtutes cole. Audi Ariſtot. de hac re loquentem. Nugatorium quiddam videtur eſſe nummus. Rationem addit, quia decreto illorum, qui eo vtuntur, mutatus nihil eſt, neque ad vllam rem neceſſariam parandam vtilis Sequuntur etiam hęc verba. Quod ſæpe is, qui nummis circumfluit, rebus ad victum vitamque neceſſariis egeat. Si exemplum deſideres, proponit Midam, qui auteo voto à Ioue conceſſo ſtultus inedia tandem contabuit. Videtur Philoſophus ſic diſputare. Quæcunque ſunt incerta, veræ ciuitatis diuitiæ non ſunt, ſed pecuniæ ſunt inſtabiles & incertæ, ergo veræ ciuitatis diuitiæ non ſunt. Iterum, illa non ſunt veræ diuitiæ ciuitatis humanæ, quarum poſſeſſores aliquando defectu neceſſariorum ad victum pereant: ſed pecunioſi ſæpe defectu neceſſariorum ad vitam pereunt: ergo pecuniæ non ſunt veræ diuitiæ ciuitatis. Adhuc, pecunia iam in vſu edicto principis, res prorſus inutiles fiant, ergo verę diuitiæ ciuitatis non ſunt. Poſtremo qui bona ciuitatis dicantur pecuniæ, cum illis tam mali quam boni vtuntur? Non eſt ergo audienda vox illa:

4. *Quæſtio.*

Pecuniarũ copia non ſunt veræ diuitiæ.

Midas.

O ciues ciues, quærenda pecunia primum eſt,

Virtus poſt nummos. Nam quamuis veriſſimum ſit illud dictum, *In mundo ſummus rex eſt hoc tempore nummus*: In nummis tamen nō ſunt veræ diuitiæ ciuitatis. Multus quidem eſt Ariſtoteles in minuenda illa opinione hominum de congerendis pecuniis, idipſum docet quod olim poeta cecinit:

Creſcit amor nummi quantum ipſa pecunia creſcit.

Infinita inquit eſt ſitis, infinita cupiditas pecuniarum, nulla ſatietas, nullus modus. Ratio eſt:

Quo plus ſunt potæ, plus ſitiuntur aquæ.

Hoc vrget vehementius Ariſtot. & oratorio quaſi more vrget, eo conſilio (vti opinor) quo animos fœneratorum vulneret, vt ſi mores ſuos tandem non deponant, lenius ſaltem viſcera & præcordia ciuitatis rodant. Nam vt nihil magis iuuat rempubl. quam honeſta rerum commutatio & mercatura: ita peſtis lethalior non eſt in ciuitate quam mordax pecuniarum exactio & intolerabilis vſura. Sed quoniam de hac re in proximo cap. eſt diſſerendum, nunc plura de eadem dicere ſuperſedebo.

Diſtinctio ſecundæ quæſtionis.

An commutatio ſit licita & naturalis?

Commutatio duplex eſt,

- Rerum cum rebus, vt vini pro oleo, & hæc eſt ſimpliciter naturalis & legitima.
- Rerum pro pecunia, & hæc conſideratur, aut
  - Inchoatiue, & ſic eſt natutalis.
  - Perfectiue, & ſic artificialis dicitur, hæc legitima eſt propter
    - Neceſſitatẽ naturæ, cuius defectib. ita ciuitas medetur.
    - Facilitatẽ commutationis, quia ſic res facile menſurantur.
- Pecuniarum cum pecuniis, & hæc nec naturalis eſt, nec tolerabilis (vt docet Philoſophus) in ciuitate.

Opp. *Defectus ſeu indigentia rerum non eſt naturalis: ſed prima commutatio eſt ex defectu & indigentia rerum: ergo non eſt naturalis. Maior probatur, quia natura in re qualibet appetit finem & perfectum. Minor probatur ex textu, vbi docet Philoſophus, quod indigentia rerum ſit cauſa commutationis,* Ab adiũcto.

Reſp. *Quamuis indigentia rerum non ſit proprie naturalis, commutatio tamen, qua hic indigentia emendatur, recte naturalis appellari poteſt. Præterea licet indigentia proprie naturalis non ſit reſpectu huius & illius naturæ, tamen reſpectu totius vniuerſi recte naturalis dicitur, vt morbus qui ex intemperie: ſenectus quæ ex tabe & defectione humorum gignitur.*

Opp. *Meum & tuum non natura, ſed auaritia inuexit: at commutatio à meo & tuo pendet: ergo commutatio à natura non eſt.* Maior eſt Platonis, *qui docuit naturam omnia communia dediſſe, omnesque homines feciſſe æquales. Aſſumptio probatur, quia ab inæquali poſſeſſione rerum, commutatio ſecundum indigentiam oritur.* A contrariis cauſis.

Reſp. *Meum & tuum conſiderantur bifariam, vel quoad poſſeſſionem, vel quoad vſum: poſſeſſio propria eſt, at vſus communis eſt ſecundum naturam. Vt enim ſplendor ſolis proprius eſt ſi inhærentiam, communis autem ſi influentiam ſpectes: ita res qualibet commutabilis propria eſt quoad ius poſſeſſionis, communis vero quoad vſum ciuitatis. Rem commutabilem dico, ne vxores intelligas, quas quidem proprias tam poſſeſſione quam vſu, ſuis ipſarum viris ipſa natura & lex diuina dederunt.*

Opp. *Pecuniam natura non finxit: ergo commutatio rerum pro pecuniis non eſt naturalis. Antecedens eſt in textu, vbi docetur quod pecunia ſit res artis non naturæ. Ratio tenet, quia nomen & formam hæc ſpecies commutationis ab ipſa natura hauſit.* Ab actu.

Reſp. *Hæc ſpecies commutationis duobus modis conſideratur: vel inchoa-*

e, & ſic eſt naturalis, quia res commutandæ in hac ſpecie ſunt naturales: vel perfectiue, & ſic artificialis potius quam naturalis dicitur.

A maiore. Opp. *In domo, quæ eſt maxime naturalis, non eſt omnino commutatio: ergo probabile eſt, quod naturalis nulla ſit commutatio. Antecedens eſt Ariſt. in textu, Argumentum eſt à maiore ad minus.*

Reſp. *Non minus à natura eſt magna ciuitas quam parua domus. Nam etſi domus ſanguine coniunctiores, ciuitas tamen plures numero ſocietates habet: quod in domo non ſit commutatio, hominum paucitas: quod in ciuitate fiat, hominum multitudo rerumque indigentia efficit.*

Diſtinctio ſecundæ quæſtionis.

An neceſſitas rerum ſit cauſa commutationis?

Cauſa commutationis eſt, aut
- Materialis, nempe res ipſa commutabilis, quæ aliter acquiri & poſſideri non poteſt.
- Formalis, lex iuſta & modus commutandi.
- Efficiēs, eademq; aut
  - Primaria, quę primum hominē ad commutandum mouet, & hæc eſt indigentia rerum.
  - Minus primaria & inſtrumentalis, & hęc eſt ipſa pecunia.
- Finalis, quieta poſſeſſio vſusque rerum.

A diſparatis. Opp. *Indigentia in 5. cap. 5. Ethicorum naturalis menſura rei commutandæ dicitur: ergo male hoc loco primaria cauſa commutationis definitur. Argumentum tenet, quia menſura ſeu inſtrumentum eſt cauſa minus primaria.*

Reſp, *Indigentia duo reſpicit, rem & perſonam: reſpectu rei menſura, reſpectu perſonæ cauſa primaria dicitur. Rem enim ponderat vt menſura: hominem ad commutandum mouet vt cauſa.*

Ab inſtantia. Opp, *Multi res ſuas commutant pro pecuniis, qui nullis rebus ad vitā victumq; neceſſariis indigent; ergo indigentia non eſt ſemper cauſa commutationis. Antecedens conſtat, quia auari aliquot mercatores omni rerum neceſſariarum copia affluentes per mare, per terram feruntur, vt rebus commutatis theſauros augeant. Ratio probatur, quia vbi nihil deeſt, indigentia commutationis cauſa dici non debet.*

Reſp, *Indigentia perſonam tam ementis quā vendentis ſpectat. Quamuis ergo indigentia diuitē mercatorem ad commutandum non cogit, emptorem tamen fortaſſe cogit. Præterea indigentia cauſa generalis reſpectu totius ciuitatis, non ſingularis reſpectu vnius hominis cauſa commutandi dicitur.*

Ab abſurdo. E Phyſicorum. Opp. *Inopia ſeu indigentia rerū arguit naturam defeciſſe in neceſſariis: ſed hoc eſt contra Philoſophum: ergo non videtur eſſe cauſa commutationis. Maior probatur, quia indigentia rerum arguit non ſatis ad vitam dediſſe naturam. Aſſumptio eſt Ariſt. Concluſio ſequitur, quod ſi ſatis in neceſſariis natura ſuggereret, indigentia cauſa commutationis non exiſtit.*

Reſp.

Reſp. *Natura conſideratur bifariam, aut generatim, & ſic non deficit: aut ſpeciatim & ſic aliquando deficit. Satis tamen natura dedit omnibus, ac huic plura, illi pauciora: hoc autem eo fecit, vt vltro citroq; datis & commutatis rebus ſumma concordia oriatur. Recte ille.* ——natura beatis Omnibus eſſe dedit, ſi quis cognouerit vti. *Per hoc ipſum vti intelligi poteſt commutatio rerumq; prudens adminiſtratio.*

Diſtinctio tertiæ Quæſtionis.

An pecunia ſit neceſſaria ad commutationem?

Pecunia ſumitur duobus modis, aut
- Generaliter pro omni medio acquiſitionis, & ſic quælibet res commutabilis pecunia dicitur.
- Specialiter pro menſura nota & diſtincta rerum commutandarum, & huius inuentio probatur neceſſaria à
  - Diſtantia locorum, ad quæ res facile non tranſportatur.
  - Differentia temporum, in quibus res commutabiles alterantur.
  - Quantitate rerum, vt prius dictum.
  - Indigentia ciuium, vt ſupra patet.

Opp. *Quicquid ita requiritur ad commutationem, ſine quo non poteſt eſſe ciuilis commutatio, illud eſt à natura: ſed pecunia non eſt à natura: ergo pecunia non eſt neceſſaria ad commutationem. Maior patet, quia natura non deficit in neceſſariis. Minor eſt in textu, quod pecunia ſit legis non naturæ inuentum.*

A definitione neceſſarii.

Reſp. *Verbum hoc neceſſarium accipitur duobus modis, aut ſimpliciter, & ſic pecunia non eſt neceſſaria, quippe ante inuentionẽ pecuniæ fuit commutatio: aut comparate, ad bene eſſe ciuitatis, & ſic pecunia neceſſaria dicitur, quia bene conſtare non poteſt ciuitas, ſi iſta rerum menſura deſit. Præterea natura in neceſſariis deficere non eſt putanda, ſi rationem inueniat qua reſtauretur.*

Neceſſarium ſimpliciter, comparate.

Opp. *Beatiores reſpublicæ ſunt quæ carent pecuniis quam quæ vtuntur: ergo pecunia non eſt neceſſaria. Antecedens probatur, quia illæ maxime viuunt ſecundum naturam. Hoc quoq; probatur exemplis Spartanorum & Athenienſium, quorum illis Lycurgus, his Solon vſum pecuniarum ſuſtulit.*

Ab Exemplo.

Reſp. *Ex impoſſibili ſequitur quodlibet: fieri non poteſt vt homo viuat ſine anima, fieri non poteſt vt ciuitas conſtet ſine pecunia. Quod dicis beatiores eſſe reſpublicas, quæ carent pecuniis quam quæ vtuntur, primum quæro vbi ſunt illæ ciuitates? Si Athenas & Spartam nomines, hanc vnam*

fuiſſe cauſam, cur nunc iacent, affirmare audeo. Quod dicas illas reſpublicas magis viuere ſecundum naturam, nego: Ratio eſt, quia pecunia in ſubſidium naturæ deficientis venit.

A conſequentib.

Opp. *Sublata pecunia duo monſtra è ciuitate vna tolluntur, nempe ſordida auaritia & vſura; ergo pecunia videtur non tam vtilis & neceſſaria ad ciuitatem. Antecedens probatur, quia pecunia eſt ſeges vel materia iſtorum, quæ ſublata ipſa conciderent neceſſario: hoc docuit exemplum Lycurgi qui cum videret in ſua republica multitudinem inhiare pecuniis, argentum in plumbum, aurum in ferrum commutauit, tantæq; molis ac ponderis denarios fecit, vt vix tres obulos humeris ſuſtinere potuiſſes. Sic ſenſim vir ſapiens ſitim pecuniarum extinxit, populumq; ſuum ad naturalem rerum commutationem tandem reuocauit.*

Vſura reipublicæ viſcera vt cancer oſſa exedit.

Reſp. *Primum nego auaritiam & vſuram in nummis ſolum conſiſtere. Nam etſi finis pernicioſi fœneratoris ſit augmentum pecuniæ, etſi inſtar monſtri parturientem pecuniam quærat: peſtis tamen iſta latius in viſcera reipublicæ ſerpit, & quaſi cancer eiuſdem oſſa & neruos etiam exedit. Exempli cauſa, das mihi hoc anno centum oues, pactum eſt vt proximo ducentas habeas, vſura eſt, quamuis pecunia deſit: vbi ergo dicit Philoſophus fœneratorem pecuniam vt finem intueri, non æs ſolum aut argentum intelligit, ſed omne medium commutationis, quo non vt medio ſed vt fine vtitur. Exemplum quod tantopere vrges non laudo, nam vitium hominis eſt non pecuniæ ſi ciues ardentius quam par eſt pecunias expetant.*

Diſtinctio quartæ Quæſtionis.

Verum pecuniæ ſint veræ diuitiæ ciuitatis?

Pecuniæ non ſunt veræ diuitiæ ciuitatis,

- Quia ſunt inſtabiles & incertæ, omniq; fortunæ tempeſtati obnoxiæ.
- Quia pro arbitrio principum mutari poſſunt.
- Quia illis poſſeſſis ciuitas fame aliiſque modis languere poteſt.
- Quia mali in perniciem ciuitatis illis ſæpius quam boni fruuntur.

Opp. *Veræ ſunt diuitiæ ciuitatis quæ bene eſſe ciuitatis abſoluunt, ſed pecuniæ bene eſſe ciuitatis abſoluunt: ergo ſunt veræ diuitiæ ciuitatis. Maior & Minor conſtat ex verbis Philoſophi, vbi docet defectibus naturæ in ciuitate commutationem rerum cum pecuniis mederi.*

Reſp. *Bene eſſe ciuitatis eſt, vel internum in bonis animi, vt in prudentia, iuſtitia, æquitate: vel externum in bonis corporis & fortunæ, vt in viribus & affluentia rerum: illa bona per ſe, hæc vero per accidens eſſe ciuitatis abſoluunt.*

A diſtributis.

Opp. *Politia non tam reſpicit internum bonum quam externum, ergo pecuniæ poſſunt eſſe veræ diuitiæ ciuitatis. Antecedens probatur ex ipſo A-*

riſt.

riſt. hoc libro vbi docet, quod bonitas ciuis non in virtute conſiſtit. Poteſt enim eſſe (vt inquit) bonus ciuis quamuis ſit malus vir.

Reſp. *Male hic concludis, nam etſi poteſt eſſe bonus ciuis in virtute officij, vt bene pugnare ſi ſit miles, bene iudicare ſi ſit magiſtratus: non tamen ſequitur, quin politicus bonum animi vt ſcopum ciuitatis ſibi proponat & admiretur. Caſu contingit aliquando vt malus vir externum officium recte iubeat, hinc concludis totam politiam virtutes morum negligere & aſpernari. Lege Philoſophum quid ſit diſcriminis inter iuſtum & iuſte agere, ibique inuenies, quod malus aliquando bonum & iuſtum agat, at bene & iuſte nunquam.*

Malus bonum aliquando facit, at bene nunquam agit.

Opp. *Pecunia poſſunt eſſe vera diuitia in illa ſpecie ciuitatis in qua virtus exulat, ſed tyrannus eſt quadam ſpecies ciuitatis à qua virtus exulat: ergo in illa pecunia poſſunt eſſe vera diuitia. Maior & Minor ſunt Ariſt.*

Ab inſtantia.

Reſp. *Tyrannis non eſt ſpecies ciuitatis, niſi analogice, vt poſtea declarabitur. In illa enim non eſt ordo ſed confuſio, non pax ſed ſeditio, non honor ſed perpetua ignominia & turpitudo ciuium.*

Dubium capitis.

Vtrum licite in infinitum expetantur diuitia?

Immenſam habes gulam, helluo voraciſſime, qui ipſum Oceanum diuitiarum tam ardenter expetis: non domus, non vna ciuitas, non regnum ſufficit? certe totus mundus non ſufficiet. Stulte, mors à tergo hæret: ſi mihi non credas, vide ſepulchrum. O vtinam velis cogitare infernum. Quid quæris? Nummos. quid ſomnias? Nummos. dic quæſo quid colis? Nummos. Quam vocem audio? Mundi. Vult mundus nummos? Totus profecto nummos. At hoc non licet, dic cauſam. Eſt modus rerum. At non pecuniæ. Erras ſi vſum ſpectes, non erras ſi vſuram.

Pecunia quarenda modus ſit. Totus mundus ſitit pecunias.

In facultate pecuniaria ſpectantur duo,
- Acquiſitio neceſſariorum ad vſum rei familiaris; & ſic licite ſed non infinite expetuntur diuitiæ, quod probat Philoſophus in textu,
  - Similitudine artis, quæ finem habet.
  - Neceſſitate rationis, quæ vſum quærit.
- Amplificatio pecuniarum ad cupiditatem fœnerantis, & ſic infinite expetuntur. hoc probat Philoſophus ab
  - Exemplo medicinæ, quæ infinite optat ſanare.
  - Exemplo vſuræ, quæ ſatiari non poteſt.

Opp.

A proportione.

Opp. *Licet in Adminiſtratione rei familiaris infinite pecunias expetere: ergo erraſſe videtur Philoſophus, qui aliter defendit. Antecedens probatur. Conſulere poſteritati licet in infinitum: ergo etiam licebit infinite pecunias cogere. Antecedens à proprietate naturæ ducitur, quæ poſteris viuendi æternitati ſtudet.*

Reſp. *In poſteritate duo ſpectantur, ſucceſſio liberorum, & ſic contendimus infinite viuere: Poſſeſſio liberorum, & ſic conamur id ſolum poſteris, quod ſatis eſt relinquere. Exempli cauſa, Vectigal centum librarum habes, id trade filio vt nepoti tradat, votum hoc tamen infinitum eſt, ſi vitam poſteriorem: at circumſcriptum, ſi rerum vſum ſpectes.*

Ab impoſſibili. in lib. De ſenſu & ſenſato.

Opp. *In vſura infinite expeti pecunia non poſſunt: ergo falſum eſt quod defendit Philoſophus. Antecedens probatur, quia proportio debet eſſe inter potentiam & obiectum potentiæ: ſed neq; potentia, qua appetuntur pecuniæ, eſt infinita, neq; ipſa pecunia: ergo infinite expeti non poſſunt. Maior eſt Ariſt. Minor probatur, quia appetitus eſt rei finitæ, nempe hominis potentia, & pecunia eſt rei certæ & terminatæ menſura.*

Reſp. *Etſi homo ſit ens finitum, vt docent Philoſophi, eſt tamen in homine pars vna diuina, cuius potentia infinita habentur. Mens enim humana nullis ſeptis, nullis cancellis clauditur: vt ergo probe inſtructus appetitus vſum & modum in pecuniis quærit: ita deprauatus ad immenſum tam voluptatum quam pecuniarum deſiderium rapitur.*

CAP. VII.

An medicina ſit pars œconomiæ?
An vſura ſit licita aut toleranda in ciuitate?

AGITATA eſt in principio quinti Cap. hæc dubitatio, vtrum ratio acquirendi neceſſaria ſit pars domus vel miniſtra: & ſi ſit, An materiam vel inſtrumentum præbeat? Huius expoſitionem illic non tradit Philoſophus, ſed hic abſoluit; cæterum ne mora exſpectationis lectoris animum diſtraheret, vbi mota, ibi reſerata eſt à nobis quæſtio. Summa eorum quę de hac re hic diſputata ſunt, huc venit, quod natura cibum, induſtria vſum pariat. Nam vt ſcientia ciuilis homines non generat, ſed iiſdem à natura acceptis vtitur; ita neceſſaria ad victum ex terra marique non procreat, ſed iiſdem procreatis pro arbitrio & prudentia gaudet: & vt artis textoriæ non eſt lanam producere, ſed ea vti; ita rationis domeſticæ non eſt neceſſaria ad vitam victumque gignere, ſed ea tam ad vſum accommodare, quam ne vnquam deficiant prouidere. Sed hic inquit Philoſophus dubitare poſſit aliquis, quamobrem ars pecuniæ quærendæ rei domeſticæ particula ſit, Medicina autem nō ſit? præſertim cum bene valere oporteat eos qui domi ſint non minus

Medicina an pars œconomiæ.

quam

quam viuere. Recte olim Galenus, Vita non eſt viuere,ſed valere. Nihil menti diuinius contingit quam virtus, nihil corpori quam ſalus. Eſt ergo tam patrisfamilias in domo,quam principis in ciuitate maximã habere curam, vt ſibi ſubiecti & recte viuere & benevalere poſſint, hoc autem opido tum fecerint, ſi medicinam in hac re ſedulo ac diligenter conſulant. Sed medicina duplex eſt: alia à natura fuſa, alia vſu arteque comparata; illa ad præfectum domus & ciuitatis eſt neceſſaria, hæc ſolum ad Galeni & Hippocratis candidatos pertinet, illam ſcire patremfamilias & præfectum decet;hac quoq; vti,ſi vrgeat neceſſitas, oportebit: illam habes,ſi operis, victus & aeris rationem habeas; operis,quo moderate exerceantur; victus, quo ſalubriter reficiantur; aeris, quo à contagio liberentur ciues. Quippe in exercitio corporis,in ſalubritate victus, in amœnitate aeris, maxime conſeruatio ſanitatis ponitur. Hæc medicina quodammodo pars domus ac ciuitatis eſt, nam tota à natura pendet.quippe labor, victus & aer res naturales ſunt horum vſum ipſa natura docuit. Mirari igitur ſatis non poſſum, cum videam multas ciuitates eaſdemque belle ſitas fœdiſſimis ſentinis, peſtemque exhalantibus ſterquiliniis periclitari. Nimia eſt iſta incuria ciuium,nimia negligentia magiſtratuum; medicinam natura dedit, cur ea non vtimur? Eiuſdem vſum edocuit,cur aſpernamur? Præſcribit illa vt verrantur ædificia, vt expurgentur ſentinæ, vt remoueantur ſterquilinia, vt pro infectis peſte procul à ciuitate habeantur hoſpitia. At vbi hæc fiunt quæro, vbi certe non fiunt ſcio. Sed his omiſſis ad grauiora venio.Proxime de vſura agitur,quæriturque an ſit in republica licita& toleranda. Cum duplex ſit quærendarum pecuniarum ratio, altera ex rebus à natura procreatis, puta fructibus & animalibus, altera (à qua abhorret natura) ex ipſa Pecunia: illam hoc loco laudat, hanc multum reprehendit Ariſtotel. Verum quoniam quatuor ſunt ſpecies iſtius rationis, quam pecuniariam vel potius quæſtuariam appellant; nempe mercatura, fœneratio, mercenaria illa operandi facultas, & mixta: ſciendum eſt de fœneratione (quam vſuram vocant) hoc loco potiſſimum diſputari. O peſſima beſtia omni aſpide nocentior, vtinam ſane aut nunquam fuiſſes, aut ſaltem in florentes ac bene adminiſtratas reſpubl. nunquam irrepſiſſes. Natura te quaſi ſtercus euomuit, auaritia te monſtrum ſuſcepit, immanis cupiditas te peſtem multarum ciuitatum auxit & enutriuit. Sed quid ago? Philoſophandum nunc eſt, vſuram exercere in ciuitate non licet: ergo falleris Antecedens ſic probo: Natura id negat, iuſtitia prohibet: ergo non licet: natura negat, quia monſtrum eſt vt pecunia pecuniam gignat: iuſtitia prohibet, quia iniquum eſt, vt aliquis vſum pecuniæ vendat. Verum vt hæc planius intelligantur omnia, vna vel altera facta diſtinctione in ſyllogiſmos deducam ſingula. Diſtinctio prima hæc eſt, quod in rebus poſſeſſis conſiderentur duo, ſubſtantia & vſus: vſus vero vt ſupra oſtendimus duplex eſt; proprius, vt in domo habitatio; communis, vt commutatio. Huc adde quod res poſſeſſæ ſunt quoque duplices, aliæ

Quæſtio 1. Medicina, naturalis. artificialis.

Conſeruatio ſanitatis in exercitio corporis, in ſalubritate victus, in amœnitate aeris conſiſtit.

Quæſtio 2.

Vſura an ſit licita.

Mater & nutrices vſuræ.

In rebus poſſeſſis cõſiderantur ſubſtantia & vſus, idemque

qua-

communis & propria. quatum Dominium cum vſu in alium transferatur, vt panis, vinum, oleum; aliæ quarum dominium cum vſu non transferatur, vt domus & ager: in illis ſi quid vltra ſortem pro vſu ſumas vſura eſt, in his reſeruato dominio & poſſeſſione rei aliquid pro vſu poſtulare licet. Ratio eſt, quia vſus à re & res ab vſu in multis, vt domus ab habitatione, & ager à locatione ſua diſtinguitur. His poſitis ſic argumentor. Quicquid eſt contra legem naturæ non eſt licitum: ſed vſura eſt contra legem naturæ: ergo vſura non eſt licita. Maior conſtat. Aſſumptio probatur. Quicquid naturalem vſum rei peruertit, eſt contra ius naturæ: ſed vſura peruertit naturalem vſum pecuniæ: ergo eſt contra ius naturæ. Minor patet, quia naturalis vſus pecuniæ eſt vt ſit menſura rerum, at vſura eandem rem commutabilem facit. Præterea quicquid fœtum aut partum quærit ex iis quæ vim pariundi non habent, vt ex ferro aut lapide, illud ipſum eſt plane contra ius naturæ. Sed vſura pecuniam quaſi fœtum ex pecunia veluti ex matre quærit (cum tamen pecunia vim generandi non habet) ergo vſura eſt plane contra ius naturæ. 3. Non ens vendi, aut eandem rem bis vendi eſt contra ius naturæ: ſed in vſura aut non ens venditur, aut res vna bis venditur: ergo eſt contra ius naturæ. Maior conſtat, quia ſecundum ius naturæ non licet alium fraudare aut opprimere. Minor patet, quia aut vſus, qui non eſt, venditur: aut pecunia, quæ cum vſu ſuo tranſlata eſt, bis venditur; quo nihil eſt vel in ipſa natura odioſius, vel in bene adminiſtrata republ. deteſtabilius. 4. Rem cuius vſus eſt ipſa conſumptio ab vſu ſeparare, eſt contra ius legitimum ſeu poſitiuum: ſed vſura id facit: ergo vſura eſt contra ius legitimum ſeu poſitiuum. Minor probatur, quia pecuniam, oleum, vinum & ſimilia, quorum vſus eſt ipſorum conſumptio, vſura ab ipſorum vſu ſeparat, indeque turpiſſimum quæſtum exigit & venatur. Poſtremo infinitum appetitum pecuniarum tam ius naturæ quam lex ciuitatis vetat: ſed in vſura eſt infinitus appetitus pecuniarum, ergo vſuram tam ius naturæ quam lex ciuitatis vetat. Minor eſt Ariſtot. in 6. Cap. huius libri, ratione tamen probatur, quia tametſi verbi cauſa decem ſolum libras pro centum capis, pro illis tamen decem & pro aliis in infinitum ſemper aliquid vltra ſortem cupis: hinc etſi finita ſit pecunia quam requiris, infinita tamen eſt culpa quam committis; ea enim metienda eſt non cum re in qua verſatur, ſed cum voluntate tua à qua ſuſcipitur, quippe voluntas tua concipit, actio prodit peccatum. Nihil hic de iure diuino loquor, * quod tamen expreſſe vetat vſuram. Summa horum omnium eſt, quod in vſura ſit inſatiabilis pecuniarum ſitis, quod ſit deteſtabilis peruerſio naturalis vſus, quod ſit monſtroſæ generatio prolis, quod ſit læſio ciuis, quod ſit violatio tam humanæ quam diuinæ legis: ſequitur ergo quod vſura non ſit in bene inſtituta republ. licita, non ſit laudabilis. Sed hic quæritur, an tolerari poſſit? Deus multis parcit, in multis conniuere ſolet. Quod malum eſt, iuſtitia vetat, politica tamen experientia malum aliquando tolerat, tolerare malum, non eſt approbare malum. Ferox, immanis, truculenta

Vſura peruertit naturalem vſum rei.

Deut. 23. v. 19.

Vſura an ſit toleranda.

eſt

eſt natura humana, conſilio ſemper non regitur, iudicio non coercetur. Hinc toletantia malorum quædam irrepſit in ciuitatem, hinc lupanaria, hinc vſura, non quod iuſta reſpublica hæc mala approbet, ſed quod (ne grauiora mala ſequantur) permittenda cenſeat; ſed ita permittenda, vt peccantes impune ſuum ſcelus non ferant. Nam perſiſtentes in his malis inter viuos maledicti, inter mortuos inſepulti, idq; legum cenſura, iacent. Permittit ergo lex, & tamen prohibet, tolerat, & tamen percutit; ſic clauſis quaſi oculis videt hæc mala, ne nimis perſpicax videret monſtra. Quæ certe non ſine ſepulchro & naufragio ſui cerneret, ſi in multis iiſdemque magnis malis aliquando non conniueret. Quippe tanta eſt infirmitas humana, tam facilis deſcenſus auerni, vt ſæpe lapſu prohibito in immanitatem ſceleris præcipitantius cadat. Sequitur nunc apud Ariſtotelem alia pars capitis, in qua de praxi & vſu quæſtuariæ facultatis diſputat, docetque in prima facultate oportere vt paterfamilias ſcientiam animalium, agrorum, paſtionum, cæterarumq; rerum omnium ad vſum vitæ ſpectantium habeat: in ſecunda rationem acquirendi pecuniam in quatuor ſpecies diſtribuit, nempe in mercatoriam (vt aiunt) in feneratoriam, in mercenariam, & in mixtam, quam vulgo metallicam appellant. Mercatoriæ tres partes tradit, nauigationem, quę fit nauibus; deuectionem, quę fit iumentis, negotiationem, quæ iiſdem in locis vbi merx nata eſt factitatur. Poſt hæc actiones harum facultatum comparat, vt aliæ artificioſiſſimæ, aliæ ſordidiſſimæ, aliæ maxime ſeruiles ignobileſq; dicantur. De his vt plura perdiſcamus, nos refert ad quoſdam auctores, qui de his rebus ſcripſitarunt, nominatim ad Charetem, Parium & Apollodorum Lemnium, qui, vt olim Cato & Columella, de re ruſtica ediderunt opera. Ex his ſuadet vt hauriamus præcepta quibus imbuti cum Thalete Philoſopho diuites fiamus. Thales hic cum ei mendicitatem quidam obiiceret; ſtulte (inquit) facile eſt Philoſopho diteſcere cum velit. Proſpiciens ergo vir aſtrologus futuro anno magnam oliuarum ſterilitatem fore, totum oleum iam vili pretio in ciuitate emit, quo reſeruato ad tempus, proximus annus venit, oliua vt ſolet fructum non fundit, audito Thaletem habere, turba ad illum ruit. Thales hoc modo diues euaſit, ſpecimenq; ſapientiæ ſuæ populo oſtendit. Quid tandem nunc Thales, facile eſt Philoſopho diteſcere cum velit? Fœcunda erat oliua, quæ te diuitem, beata Philoſophia, quæ te ſapientem fecit; ſed audi Philoſophe,

Cur mala quædam in ciuitatibus tolerantur.

Tres partes Mercaturæ.

Thales ſapientiæ ſtudio comparauit diuitias.

Tempora mutantur, & nos mutamur in illis.

Oliua nunc dierum non fluit, vſura Philoſophis vix pallium conceſſit.

Eruditio parui penditur.

Diſtinctio primæ Quæſtionis.

Medicina eſt vel
- Naturalis, quæ eſt inſita quædam ratio tuendæ ſanitatis, & hæc eſt quodammodo pars œconomiæ conſiſtens in
  - Exercitio corporis.
  - Salubritate victus.
  - Amœnitatis aeris, quæ tria oportet patremfamilias & præfectum ciuitatis ſuis præſcribere & procurare.
- Artificioſa, quæ eſt ſalubrium, inſalubrium, mediorumque ſcientia, qua domus & ciuitatis præfectos vrgente neceſſitate vti oportet.

A diuiſione.

Opp. *Medicina nec eſt formalis, nec eſt materialis pars domus vel ciuitatis: ergo pars nulla eſt. Argumentum tenet à ſufficienti diuiſione partium.*

Reſp. *Omnis pars interna eſt materia, aut forma, ſed medicina inter partes externas & aſſumptas ponitur, nempe inter neceſſaria inſtrumenta, quibus domus & ciuitas ad ſuorum conſeruandam ſanitatem vtuntur.*

A proprio

Opp. *Eſt officium medicinæ artificioſæ rationem motus & quietis, ſalubritatem victus, amœnitatem aeris præſcribere: ergo minus videtur ad medicinam naturalem pertinere. Ratio ſequitur, quia natura & ſcientia opponuntur.*

Reſp. *Natura & ſcientia de natura non opponuntur. Eſt enim natura materia & obiectum talis ſcientiæ. Præterea non hic docemus requiri exactam & exquiſitam horum ſcientiam in præfectis domus aut ciuitatis, ſed prout diuturnus vſus & experientia docuit.*

Diſtinctio ſecundæ Quæſtionis.

An vſura ſit licita?

Deſcriptio vſuræ.

Vſura eſt illicita quædam exactio pecuniæ, pacto expreſſo vel occulto facta, qua accipiens ex rebus (quarum vſus eſt ipſarum conſumptio) aliquid vltra ſortem reddere tenetur. Breuius ſic: Vſura eſt quæſtus illegitimus ex rebus, quæ à ſuis vſibus non ſeparantur.

Cauſæ

Cauſę cur vſura non habeatur licita ſunt:

- Quia vſum naturalem pecuniæ peruertit.
- Quia monſtroſum ortum pecuniæ ex pecunia quærit.
- Quia aut non ens vendit, aut idem bis vendit.
- Quia vſum à re, quæ eſt omnino inſeparabilis à ſuo vſu, diuellit.
- Quia infinite pecuniam expetit.
- Quia expreſſum Dei mandatum violat: ſed hęc omnia aperte ſuperius declarantur.

Opp. *Quicquid ius ciuile concedit, licitum eſt: ſed vſuram ius ciuile concedit: ergo vſura eſt licita. Maior patet, quia fundamentum eiuſdem iuris eſt iuſtitia. Minor conſtat in multis legibus imperatorum.* Ab autoritate.

Reſp. *Ius ciuile permittit vſuram (vt ante docuimus) ſed non approbandam cenſet. Hoc conſtat, quia in ipſo iure ciuili dicitur, quod res quæ vſu conſumuntur, neque ratione naturali, neque ciuili vſumfructum recipiant.*

Opp. *Licebat Iudæis vſuram accipere ab alienis & extraniis, vt patet in lege Moſis: ergo vſura eſt licita.* Ab exemplo. Vſura aliquo modo Iudæis permiſſa, nobis omnimodo negatur.

Reſp. *Permiſſum Iudæis fuit, vt non licitum, ſed ad maius malum euitandum. Magna fuit infirmitas huius populi, hinc illorum legiſlator permiſit diuortium, tolerauit vſuram: ſed ſi attendas reſtrinxit hoc malum: permiſit enim vt à gentibus & alienis à domo Dei, non à fratribus vſuram exigerent. Iam autem velo ipſius templi ſciſſo, viaque gentibus ad ſalutem patefacta, fratres nos omnes ſumus. Si ergo expreſſe mandatum ſit, vt à fratrib. non accipias, ſimpliciter & omnino prohiberi videtur. Nam id ſæpius ingemino, Nos omnes iam fratres ſumus.* Matth. 27 v. 51.

Opp. *Argentum & aurum Cæſaris imagine notata, ab argento & auro fuſis in vaſa diſtincta ſpecie non differunt, ſed licet aliquid pro his vltra ſortem exigere: ergo etiam pro illis nempe pecuniis. Maior patet, quia aurum & argentum tam in pecuniis quam in cratere, eandem ſpeciem habent. Minorem vſus & experientia docent.* A comparatis.

Reſp. *Quemadmodum multa res naturales eandem habentes materiam, forma & ſpecie differunt, vt pene mixta omnia, ſic in rebus artificioſis contingit, quæ licet eandem materiã habent, natura tamen diſtinguuntur. Reſpondeo igitur aurum in nummis, aurumque in vaſis differre ſpecie. Nam aurum in nummis ab auro in vaſis, diuerſam formam & finem habet, illius enim vſus transferri non poteſt ſine dominio, huius vtro poteſt.*

Opp. *Prodeſſe ciuibus ſemper res licita fuit: ſed vſura prodeſt ciuibus: ergo eſt licita. Minor probatur, quia indigentia multorum ſic tollitur, magnaque copia diuitiarum vltra id quod vſura exigit comparatur.* Ab vſu.

Reſp. *De futuris non eſt certa ſcientia, are tuo oppreſſus poteſt fortaſſe multum lucrari: poteſt etiam ſi fortuna non faueat pati naufragium. Tu ex pacto iniuſto requiris certum, is fluctuante fortuna ancipitem venatur quaſtum. Audi ergo, licet prodeſſe ciuibus, ſed iuſtis modis, at monſtroſus naſcitur fœtus ex pecuniis.*

A conditione naturæ.

Opp. *Nemo volens iniuſtum patitur, ſed multi libenter & ſponte patiuntur vſuram, ergo vſura non eſt iniuſta, & ex conſequenti non eſt illicita. Maior eſt Ariſt. in 5. Ethic. Minor conſtat experientia.*

Reſp. *Contractus voluntarius dicitur duobus modis: vel ſimpliciter, & ſic vſura non eſt ex parte recipientis abſolute voluntaria: vel comparate, & ſic eſt: ſed hoc non probat vſuram eſſe iuſtam:* Ratio eſt, *quia recipientis voluntas non libera, ſed neceſſitatis aculeo coacta, hoc ipſum patitur.*

Ab incommodo.

Opp. *Si omne datum vltra ſortem in rebus, quarum vſus eſt conſumptio, ſit vſura: tum pro certo ſpatio redituum pecuniis emere non liceret: ſed hoc eſt abſurdum: ergo aliquo modo vſura eſt licita. Maior probatur, quia in annuo reditu pro certo ſpatio aliquid vltra ſortem ex pecuniis redundat & acquiritur. Minor patet, quia omne inſtrumentum locari poteſt pro certo pretio: ſed pecunia eſt inſtrumentum mutationis: ergo poteſt exponi & locari pro certo pretio: ſit illud exempli cauſa annuus reditus aut ſtipendium.*

Gandauus in ſuis quodlib.

Reſp. *Docti & ſapientes quidam exiſtimant annuos reditus pro certo ſpatio coemi non debere, exemplũ vrgent: ſi ciuis alicui centum libras Anglicanas daret, vt pro octo annorum ſpatio quotannis viginti libras recipiat, quia vltra ſortem ex pecuniis ſic locatis octo annorum ſpatio ſexaginta libras in lucro habet, vſura eſt, nam pecunia hoc modo ex pecuniis gignitur. Eſt ergo duplex inſtrumentum: aliud cuius vſus conſiſtit in conſumptione, & tale locari non debet: aliud cuius vſus non conſiſtit, & hoc locari poteſt, vt ſupra oſtenditur.*

Ab inſtantia.

Opp. *Vſura eſt aliquando in rebus, quarum vſus non eſt conſumptio: ergo male definitur. Antecedens probatur exemplo. Petis mutuo centũ libras à mercatore, is negat ſe habere pecunias, merces tamen tradit vt reuendas, tu coactus neceſſitate merces, pro quibus libras centum ſolues, alteri pro octoginta vendis. Venit mercator, ſuas merces ab altero ſubordinato carnifice libris octoginta redimit, ſic viginti libras non ex pecuniis (vt vides) ſed ex mercibus, quod videtur legitimum, prorſus lucratur.*

Reſp. *Peſſimus eſt hic dolus & nimis frequens, mala mens, malus animus (vt ait poeta.) Argumento tamen huic facile quidem reſpondebis, ſi acquiri hoc lucrum ex mercibus fraude, ex pecuniis reuera dixeris. Nam intentio erat ex octoginta libris elicere & aucupari centum, vt euentus docet. Simile eſt illud de quodam ſutore, ad quem acceſſit pauper, rogans, vt viginti ſolidos mutuo pro anno daret. Dabo inquit, ſed ea lege, vt pro renouato ſcripto, quod ipſe peritus ſcribendi fecero, ſingulis menſibus concedas ſolidum. pactum eſt, ſcripſit ſæpe hic ſutor, pauper oppreſſus ſcriptis ad magiſtratum venit, vſura accuſat, reſpondet niger hic nebulo, ſe non nummum*

Fraus in ſutore.

ex nummo, ſed nummum pro ſcripto poſtulaſſe. Ait Iudex, videte quam egregie Diabolus fraudem iſtum futorem docuit.

Opp. *Vſura eſt per ſe malum, vſura eſt quædam ſpecies furti & rapinæ, vſura tendit in damnum ciuitatis & diſpendium ipſorum ciuium: ergo vſura non eſt permittenda in probe adminiſtrata ciuitate. Hæc argumenta paucis collecta in ſecundam partem quæſtionis inſinuantur.* Ab applicitis.

Reſp. *Satis fecimus huic argumento in ſuppoſitione: hæc enim à iuriſprudentibus traditur regula, quod tum conniuendum ſit in malis, cum iiſdem ſubito prohibitis funeſtiora conſequantur. Vt ergo in fidibus tenendis muſici inſtrumenti: ita in malis tollendis ciuitatis ſenſim, ac pedetentim agere oportet: illa ſtrident & rumpuntur ſi intendas ſubito, hæc tumultuantur ſi tollas repentino.*

Dubium Cap.

Vtrum liceat cum Thalete res vili emere, vt eaſdem ſtatim vendamus carius?

Quid ſibi velint iſtę ſarcinæ (mercator) quibus onuſtus in forum venis? Diſcede hinc auide, non tibi licet res tanti vendere: pigmenta emiſti vili, iam ornamenta vocas: noui fraudem, noui aucupium tuum. Quanti eſt hæc merx tua? Ab India venit. Reſponde ad rem. prectioſa res eſt: at quanti quæro? certe amice tecum agam, nihil lucrabor. Nugas agis, dic mihi quanti vendes? Ab India venit, res pretioſa eſt, habebis viliori pretio tamen quam ipſe dedi. Metiris omnia. Nam heri emiſti vili, & hodie magno nundinari cupis. Sed hoc non decet, ſi verum ſit quod Philoſophia docet. Quid Philoſophia? Certe vt ſtatim coemptum non vendas, vt rem commutabilem meliorem reddas, vt occultum rei vitium emptori demonſtres. Mercator ſum, non Philoſophus. At hæc profecto ageres ſi velis haberi iuſtus. *Mercator mendax.*

Opp. *Si vilius emere non licet vt carius vendamus, nullus eſſet quæſtus: at quæſtu ſublato omnis tolleretur mercatura: ergo vilius emere licet, vt carius vendamus.*

Reſp. *Licet vilius emere vt carius vendas, attamen vt ſtatim hoc agas antequam res empta melior tua opera fiat, lege quidem prohibetur. Nam vide incommodum, venit auarus in forum, totumq́; granum vilius emit. Ad hunc vndiq; concurſum eſt: carius nunc iſte vendit, iniuſte hoc factum eſſe quis non videt? At quæris quomodo res melior à mercatore fiat. Reſpondeo in multis hoc fieri artificio, in multis opera. Nam quamuis res in India nata à mercatore non mutatur, traiectione tamen ad Angliam in meliorem vſum conuertitur.*

ſubiciatur regi ſi regnum natura dederit, ſoluta imperare poteſt. Neque eſt quod magis infirmitatem mulieris contemnas, quam olim Ægyptii Amaſis ſui Imperatoris ignobilem locum & paupertatem. Hic Amaſis rex Ægypti fuit, cui cum populus parentes ſuos viles artifices indignabunde obiecit, eique parere pro officio recuſauit; vas quoddam aureum (in quod principes Ægyptiorum vomere & meiere ſolebant) in celebre idolum fundi & commutari iuſſit, in templo erexit, inſtituit feſtum, coegit populum, nouum Deum admirantur omnes, venerantur ſinguli Amaſis rex ſapiens in altum aſcendit ſic affatur: Chariſſimi ciues cur me contemnitis, & tamen Deum ex matula conflatum adoratis? O ciues non locum, ſed virum, non me ſeruum, ſed regem reſpicite. Hoc intellecto populus proſtratus cecidit, contemptũ regem adorauit. audi ergo vt humilitas loci huic inſigni viro imperium non negauit; ita infirmitas naturæ omni feminæ aditum ad dignitatem non interclusit. Sed de hæc re antea ſatis, nunc ad ſecundam quæſtionem venio, in qua quæritur, An eadem ſit virtus tam parentis quam imperantis. Primum in hac quæſtione de ſocietate domini & ſerui agens Philoſophus ſciſcitatur, An præter virtutem, quæ ad inſtrumenta & miniſteria pertinet in ſeruo ſit alia, verbi gratia, temperantia, fortitudo aut iuſtitia? Diſputat Ariſt. in vtramque partem. Nam ſi ſit alia, quî inquit à domino ſeruus natura differt? at ſi non ſit, quomodo particeps rationis diceretur? Agnoſcit ergo tam ſeruo quam domino, tam parenti quam imperanti virtutes ineſſe, ſed ita ineſſe, vt hæ ab illis natura & ſpecie diſtinguantur. Hoc probat à contrariis, à ſimilibus, à teſtimoniis. A contrariis, quia parere & imperare ſpecie & natura differunt. A ſimilibus, quia à virtutibus mentis & moris deriuantur. A teſtimoniis Gorgiæ rhetoris & Sophoclis poetæ. Ratio prima ſic ſe habet. Parere imperio & imperare ſpecie differunt: ergo virtutes parentis & imperantis natura differunt. Secunda ſic. Quemadmodum in anima virtutes mentis à virtutibus moris differunt: ita in ciuitate virtutes parentis, qui appetitum, & imperantis, qui intellectum ſequitur, inter ſe natura differunt, ſed conſtat illas diſtingui ſpecie, ergo etiam neceſſe eſt has ſpecie diſtingui. Poſtrema eſt ab auctoritate, in qua partim refellit Socratem, qui eaſdem virtutes moris in viro & femina eſſe putauit; partim laudat Gorgiam atque Homerum, qui proprias virtutes viro propriaſq; feminæ aſcripſerunt. Hinc illud:

luta viro imperare poteſt.

Amaſis Ægyptius.

Generis humilitas honorem virtuti non negat.

Secunda Quæſtio. Virtus an in ſeruo alia præter inſtrumentalem.

Adfert decus omni feminæ ſilentium.

Sed quæ eſt iſta iam noua opinio de virtute? quo tandem Philoſophum contradicendi ſtudium & malicia rapuit? Socrates in feminis eandem temperantiam, eandem iuſtitiam, eandem æquitatem animi ac in viris poſuit, quia Socrates poſuit, negauit Ariſtot. etras, non ideo negat, cum veritate negat. Quid? Non eſt in femina vera temperantia? Non eſt vera iuſtitia? Eſt. Cur ergo negat? Affirmo iterum quod non

Duo in homine politico conſiderari debent: Eſſentia animi & ratio officii.

neget. Quid ergo dicit? Hoc nimirum, quod omnes (intelligit virum, vxorem, dominum, ſeruum, patrē, filium) participes eſſe debeant virtutum. Verum non eodem modo, ſed quantum quiſque poſtulat ad munus ſuum obeundum. Recte quomodo hæc verba intelligis? Attende In homine duo conſiderare oportet, eſſentiā animi & rationem officii: ſi eam ſpectes, eaſdem virtutes domini & ſerui, viri & vxoris, patris & filij, eſſe exiſtimo. Si vero hanc, id eſt, rationem officij, non item. Aliud eſt eſſe hominem, aliud ſeruum; aliud eſt eſſe hominem, aliud regem: hinc quædam virtutes viri, quædam virtutes officii dicuntur. Exempli cauſa, Prudenter vir, mulier quoq; prudēter viuit. Vtriq; ineſt eadem prudentia, ſi habitum virtutis, non tamen eadem, ſi officium vtriuſq; ſpectes Nam prudentia viro ineſt, vt vxori & feminæ ſtudioſe conſulat; mulieri ineſt, vt viro ſuo in legitimis officiose obediat. Sicut ergo odedire in hac ab imperate in illo: ita prudentia in hac à prudentia in illo differt; verum tamen hoc eſt non quoad eſſentiam animi, ſed quoad rationem & exiſtentiam officii. Summa hæc eſt, virtutes parentis & imperantis in quatuor differunt: in ſubiecto, obiecto, actu & fine: in ſubiecto, nam alius imperat, alius paret: in obiecto, quia obiectum imperantis eſt imperium, obiectum parentis eſt ipſius officium; in actu, quia aliter imperantes, aliter parentes agunt; in fine, quia illius eſt præſcribere & imperare, huius vero ſubſcribere & obedire. Hinc vbi dicit Philoſophus, in ſeruo non eſſe omnino conſultandi facultatem, in fœminis eſſe quidem, ſed imbecillam, in pueris etiam eſſe ſed imperfectam, intelligit reſpectu officii, in quo eſt inæqualitas, non reſpectu viri in quo par ratio virtutis ineſſe poteſt. Inique igitur quidam in feminas contorquent hæc loca, ac ſi eſſent non ſolum ab omni virtute & imperio alienæ, ſed etiam quædam monſtra & portenta naturæ. Male profecto ille, mulier eſt imperfectio naturæ: ergo monſtrū. Mulier eſt natura imbecillior viro: ergo ei non daretur regnum. Decet feminam ſilentium: ergo non imperium. Non eſt in feminis vt in viris virtus: ergo illis reipublicæ non concederetur clauis. Non eſt in feminis efficax conſilium: ergo monſtroſum eſt illarum imperium. Hæc & ſexcenta alia ſtultiora argumenta ex his aliiſq; locis Philoſophi ſine ſenſu, ſine iudicio eruuntur. Riderent iſti ſi contraria hoc modo colligerem. Mulier eſt maioris pietatis quam vir. Mulier eſt plerumq; ingenioſior viro. Mulier verecundia, clementia & conſilio ipſos viros ſuperat Quid ni ergo imperio ſuperaret? Sed hæc omitto, agnoſcens quidem permulta non ſine cauſa in hunc ſexum dici: eſt enim plerumque loquacior, eſt petulantior, eſt inconſtantior viro. Sapienter ille ſi de femina mala legas. Mulier eſt hominum confuſio, inſatiabilis beſtia, ſolicitudo continua, indeſinēs pugna, quotidianum damnum, caſtitatis impedimentum, domus tempeſtatis, prælium aſperrimum, pondus grauiſſimum, aſpis intolerabilis, humanum mancipium. Sed quid ago? Virtutes non vitia feminarum quæro. Requiuntur (vt hic docet Philoſophus) in bona vxore, caſtitas vt honeſte, ſobrietas vt mo-

Propugnatio feminæ.

Mulier mala definitur.

Virtutes bonæ vxoris quinq.

derate

derate, ſilentium vt quiete, conſtantia vt iuſte, fides vt ſola cum ſuo viro viuat. Sequuntur in fine iſtius cap. duo, nempe comparatio ſerui cum artifice, & repetitio eorum, quæ in hoc libro continentur. Comparatio eſt quod ſeruus ſit à natura, artifex autem à ſcientia: quod ſeruus ſit vna nobiſcum in eadem domo, artifex ſolum conducendus pretio; quod ſeruus bonum moris ad obtemperandum, artifex bonum artis ad bene operandum habere debeat. Quid multis? hic ſuadet Philoſophus, vt rex & ſubditus, dominus & ſeruus, vir & vxor, pater & filius, omneſq; & ſinguli (qui in luce ciuitatis viuunt) virtutibus morum ſtudeant & incumbant. Præclare Seneca:

Conſertur ſeruus cum artifice.

Virtuti omnes debent incumbere.

Nunquam ſtygias fertur ad vmbras inclyta virtus.

Beata ergo domus, beata ciuitas, in quibus maxime honoratur virtus. Repetitionem, quam hoc loco habet Ariſt. in tabula quadam poſt argumenta inuenies. Quare hic iam ceſſo, primumque hunc librum claudo. Vides lector deſcriptionem domus, vides imaginem ciuitatis. In aliis libris contendam, vt ipſam ciuitatem videas.

Diſtinctio primæ Quæſtionis.

An vxor, filius, ſeruus, eodem modo regi & gubernari debeant?

Imago ciuitatis in tribus cernitur reſpectu

- Imperii regalis quod pater habet in filios, quibus arbitrio præeſt.
- Imperii ciuilis quod vir habet in vxorem, quam vt liberam & ciuem, non vt ſeruam & mancipium; quam legibus reſtrictus non pro libidine immunis regit.
- Imperii herilis quod dominus habet in ſeruos, quibus vt inſtrumentis pro ſua libertate vtitur.

Opp. *Quicunq; patris imperium in filios cum regali, & viri in vxorem cum ciuili imperio comparat, ipſam domum quaſi paruam ciuitatem facit: ſed ita hoc loco adminiſtrationem domus cum adminiſtratione ciuitatis Ariſt. comparat: ergo domum quaſi paruam ciuitatem facit. Quo conceſſo videtur ſibi contradicere in primo c. huius libri, vbi reprehendit Platonem & alios, qui ſic domum cum ciuitate compararunt.*

A toto vniuerſali.

Reſp. *Turpe eſt doctori cum culpa redarguit ipſum: ſed in hoc non offendit Ariſt. Nam ille quidem reprehendit eos, qui domum nihil aliud dixerunt eſſe, quam paruam ciuitatem, idipſum etiam hoc loco docet. Nam quamuis ſit quadã analogia domus cum ciuitate in ſimilitudine adminiſtrationis: eſt tamen magnum diſcrimen, ſi eſſentiam & rationem conſtitutionis ſpecles. Hæc ergo omnia analogice non vniuoce in comparatione vtriuſq; dicuntur*

A diſſimili.

Opp. *Licitum eſt regi malos ciues è vita tollere, ſed patri non licet malos filios è vita tollere: ergo patris imperium non eſt regium.*

Reſp. *Modo docuimus hanc comparationem non eſſe abſolutam, ſed analogicam & reſpectiuam, ſatis eſt ergo ſi in quadam ſimilitudine ac proportione conueniant, & ſic quidem conueniunt. Nam vt rex pro arbitrio ſuos ciues: ita pater pro auctoritate (quam natura dedit) ſuos filios regit.*

A relatis.

Opp. *Ciuile imperium eſt in quo viciſſitudo exiſtit imperandi: ſed in nuptiali non eſt viciſſitudo imperandi. ergo nuptiale perperam cum ciuili comparatur. Maior conſtat. Minor probatur, quia poſita viciſſitudine imperandi vxores imperarent, quod eſt, vt docet Philoſophus, contra legem naturæ.*

Reſp. *Eodem modo huic quo alteri argumento reſpondetur, nempe quod in omnibus hæc duo non conueniant, ſed analogice & ex parte.*

Diſtinctio ſecundæ Quæſtionis.

An ſit eadem virtus parentis & imperantis.

In parentibus & imperantibus conſiderantur duo,
- Eſſentia animi, & ſic eadem virtus ſpecie tam in parentibus quàm imperante eſſe poteſt, vt fortitudo, temperantia.
- Exiſtentia officii, & ſic virtutes vtriuſq; differunt
  - Subiecto,
  - Obiecto,
  - Actu,
  - Fine,
  - Vt ſupra probatur.

A diſtributione.

Opp. *Virtutes parentis & imperantis aut ſunt moris aut mentis, ſed illæ ſolum appetitum, hæ ſolum intellectum in omni homine ſubiectum habent. ergo virtutes parentis & imperantis ſubiecto non differunt. Maior & minor conſtant 2. Ethicorum.*

Reſp. *Appetitus & intellectus conſiderantur bifariam: aut abſolute reſpectu animi, & ſic in omni homine ſunt ſubiecta virtutum: Aut comparate reſpectu officij, & ſic aliter in ſeruo, aliter in domino afficiuntur. Exempli cauſa. Intellectus ſerui patiens reſpectu virtutis, intellectus domini agens reſpectu auctoritatis dicitur. Sic de appetitu & voluntate dicendum eſt. Nam quamuis formaliter (vt aiunt) & eſſentialiter intellectus, appetitus, voluntas, aliaque potentiæ animi in parentibus & imperantibus (quatenus ſunt homines) non differunt: tamen ſi diuerſa officia ſpectes.*

Ab eodē.

Opp. *Temperantia in viro eadem eſt cum temperantia in femina: ergo eadem eſt virtus parentis & imperantis. Antecedens probatur, quia idem obiectum nempe voluntatem, idem ſubiectum nempe appetitum, eundem actum nempe moderari affectum, eundem finem nempe caſtam vitam habet.*

Reſp.

Reſp. *Temperantia & omnis virtus conſiderari poteſt duobus modis: abſolute, & ſic in viro & femina eſt eadem temperantia: reſpectiue, & ſic non eſt, nam reſpectus officij mutauit naturam. Exempli cauſa, temperantia abſolute ſumpta hominem bonum efficit & feminam bonam: temperantia vero reſpectiua maritum bonum in imperio, vxorem bonam in officio reddit. Abſoluta ergo virtus eſt hominis, comparata autem eſt reſpectus. Sed vt homo qui eſt ſubſtantia, & princeps qui eſt reſpectus differunt: ita virtus abſoluta à virtute reſpectiua differt. Reſpondeo ergo quod temperantia eadem ſit in viro & femina, ſi abſolute ſumantur: at ſi pro viro & vxore accipiantur, quæ ſunt reſpectus, ſic eadem non eſt, ſed diuerſa.*

Eadẽ virtus abſolute ſumpta in viro & femina, nõ vero cõparate & reſpectiue ſumpta.

Opp. *Non eſt omnino virtus in ſeruo: ergo male hic contenditur quod ſit diuerſa. Antecedẽs probatur, quia ſi ſit virtus in ſeruo, tum ſeruus poteſt eſſe dominus, nam virtute antea dominum à ſeruo Ariſt. diſtinxit.*

A contradicentib.

Reſp. *Virtute mentis non moris dominum à ſeruo Ariſt. diſtinxit: requirit tamen hoc loco vt ſeruus virtutibus morum perornetur. Nam ſi ſeruus ſit iniuſtus, ſi ſit intemperans, quæ erit adminiſtratio domus?*

Dubium capitis.

An maximum decus feminæ ſit ſilentium?

TAce garrula, nimis mihi moleſta es loquacitate tua. Tace tu, nam ego te imperante non ſilebo. Pica es, pergin' adhuc loqui? Pica non ſum, ſed loquar tamen At ſilentium te magis decet. Teipſum doce. Sed tu hoc diſceres. Imo tu. Proterua es. Falſum id eſt. Impia es. Id quoq; fictum. Meretrix es. Mentiris furcifer. Adhuc non ſiles? Dic cur ſilerem? Audi Philoſophum. Stultiloquum diceres. Attende quæſo. Fiat id tandem ſi me exores. Natura te docuit frontis modeſtiam, philoſophia te docuit oris ſilentium. Naturam audio, philoſophiam non audio. Sed audi. Certe non audiam. Dic quæſo cauſam? Quia ſilentium imperat. An hoc moleſtum. Iniuſtum diceres. O ſtulta mulier recuſas gemmam. Aerem verberas, non retinebo linguam. Retinere licet ſit moderatis. Moderari placet ſi tu diſcederes. Victus diſcedam, verboſa vale. Diſcedam victrix, vir bone vale.

Silenti decet omnes feminas, ſed perpaucis adeſt.

Silẽtium maximum decus feminæ eſſe docetur, quia

- Arguit impotentiam naturæ (quæ plerumque ad loquendum profuſior eſt) rationis imperio refrenari.
- Arguit animi modeſtiam, nam petulantia linguæ animi inconſtãtiam, taciturnitas opportuna prudentiam notat.
- Parit firmiorem viri amicitiam, ſuique in adminiſtranda domo maximam quietem. Nam vt lac extinguit tartareum puluerem: ita ſilentium feminæ viri iracundiam.

Ab inductione.

Opp. *Sunt quædam feminæ prudentes & diſertæ: at ſilere illis non conuenit: ergo omnes feminas, vt doces ſilentium nõ decet. Maior conſtat, quia cum in ſacris tum in prophanis hiſtoriis legimus, quaſdam feminas prudentia & contentione eloquentiæ excelluiſſe. Tales enim fuerunt Saba, Iudith, Heſter, & apud Romanos Hortenſia, Cornelia & Sibylla, quæ pro oraculis ſapientiæ habebantur. Minor probatur, quia ſilere in illis eſt veluti gemmas pretioſas corporis mole opprimere, & ſine vſu reipublicæ magnas virtutes in Cimmeriis tenebris quaſi ſuffocare.*

Reſp. *Natura cunctis feminis loqui, induſtria perpaucis eloqui, pauciſſimis autem philoſophari dedit. Si tamen ſint Saba, audiant Salomonem: ſi ſint Hortenſiæ, cauſas in ſenatu dicere permittantur. Hæc autem nõ probant quin reſpectu ſexus in quo imperfectio quædam eſt feminarum virtus dicatur ſilentium, non vt omnino ſileant, ſed vt vltra lanam & telam (ſi rudiores ſint) non progrediantur.*

A metaphora.

Opp. *Verba feminis arma ſunt, & lingua veluti ſcutum quæ ſuam impotentiam nec non ſæpe innocentiam tegunt: iniquum ergo eſt illis ſilentium imperare.*

Reſp. *Imperare ſilentium feminis hoc loco non eſt verba, ſed verboſitatem, non linguam, ſed petulantem rixandi & garriendi licentiam illis negare, rectumque vſum ſermonis & linguæ praſcribere: loquentes enim tum ſilent, & ſilentes loquuntur feminæ, cum frenis modeſtiæ vſæ, ſe gerunt decore.*

LIBER SECVNDVS.

CAP. I.

An vnitas in communitate omnium magis diſſoluat quam conſeruet ciuitatem?
An magiſtratus debeat eſſe perpetuus?

Methodus & ſcopus lib. 2.

IMAGO ciuitatis & politicæ adminiſtrationis in domo eſt, Quoniam ergo copioſe de ea eiuſdemq; partibus diſputauit Philoſophus, nunc incipit de ipſa ciuitate ac eius ordine (qui reſpubl. nominatur) diſſerere. Sed (ne ſomnia & phantaſmata quorũdam nomine inſignium Philoſophorum lucem veritatis obſcurent) primum fallaces & falſas eorum opiniones de ciuitate tollit, antequam ſuam ipſius ſententiam ponit. Factum hoc quidem ſapienter. Nam vt ſalutaris herba inter ſpinas non creſcit: ita veritas errorum vinculis ſuppreſſa non lucet. Quare vt ſpinas radicitus euellere, ſi terræ fertilitatem: ita errata funditus extirpare debes, ſi veritatis ſpeciem ac pulchritudinem intueri velis. Claſſicum ergo hic canit Philoſophus, in primis Socrati, claſſicum Platoni, Phaleæ, Hippodamo, aliiſq; nonnullis,

qui nouas ciuitatis adminiſtrandæ formas inuexerũt, nouas leges intulerunt. Diuiditur hic liber (vt ait Donatus) in duas partes, in prima redarguit ſcriptas, in ſecunda exiſtentes reſpublicas, quæ ſua tempeſtate recte gubernari videbantur Primæ partis ſunt 6. capita, in quorum quatuor Socratem & Platonem de communitate vxorum & poſſeſſionum, in quinto Phaleam Chalcedonium, in ſexto Hippodamum Mileſium refellit. In principio primi cap. aperit inſtitutum, aditumque facit ad vulnerandum Platonem, qui tum & propter nouitatem opinionis, & propter diuinitatem nominis per ora hominum volitauit: inſtitutum eſt, errata tollere, vaniſsimaque de republica dogmata refutare. Ingreſſus quem facit, à diuiſione eſt, nempe, quod in bene inſtituta ciuitate aut omnia, aut nulla, aut ſaltem aliqua debent eſſe communia. Erras inquit ſi dicas nulla; nam ciuitas ſocietas eſt multorum, qui eodem loco habitationis, eadem libertate legis vtuntur. Sed magis tu erras Plato, qui vt omnino vnam facias ciuitatem, omnia in ciuitate communia, fortunas, vxores, liberos, eſſe debere putas. Noua & inaudita eſt hæc tua opinio (erudite Plato) nullius principis diplomate obſignanda, nullius Philoſophi chirographo ſubſcribenda. Abhorret Iuſtitia cum fortunas, abhorret natura cum vxores, cum liberos, communes eſſe debere doces. Ciuitates enim domicilia virtutis, non lupanaria meretricum eſſe definiuimus. Dulcis eſt hæc doctrina tua, ſed periculoſa; pulchra, ſed miſeriis plena; optata fortaſſe multis; ſed ſuis cultoribus pernicioſa. Feneſtram enim aperit ad omnem licentiam morum, ad omnem cõfuſionem rerum, ad ſeditionem ciuium, ad ruinam & naufragium omnium. Sed antequam hoc tuum de vxorum communitate dogma examinemus, dic cauſam quæſo cur omnia communia eſſe in ciuitate velis? Si quemadmodum doces, vt ciuitas inde ſit maxime in communitate vna, longe in eo tua pace falleris, nam vnitas potius diſſoluit quam conſeruat ciuitatem, idque 4. argumentis probo, primum à diſparatis hoc modo. Quicquid diſſoluit & corrumpit ciuitatem, optimum ei non eſt; ſed vnitas diſſoluit & corrumpit ciuitatem: ergo optimum ei non eſt. Aſſumptio probatur, quoniam id quod ad vnam domum vel vnum hominem deducit, corrumpit ciuitatem: ſed maxima vnitas id facit: ergo maxima vnitas corrumpit ciuitatem. Maior conſtat, quia diſſolutio compoſiti in partes eſt corruptio eiuſdem. Minor patet, quia ciuitas eſt multitudo, quæ ſi magis magiſque ad vnitatem redigatur, neceſſe eſt vt tandem ad vnam domum adeoque ad vnum hominem deueniat, in quo diſſoluitur non conſeruatur ciuitas. 2. argumentum eſt à forma ciuitatis, quæ in multitudine hominum ſpecie, ordine, fortuna & inſtituto vitæ differentium ponitur. Ratio ſic ſe habet. Quicquid tollit aut peruertit diſtincta officia hominum in ciuitate, ipſam ciuitatem diſſoluit: ſed maxima vnitas tollit & peruertit diſtincta officia hominum in ciuitate: ergo eandem diſſoluit. Maior patet, quia ciuitas ex diſſimilibus partibus, vt planta, vt homo, vt harmonia, vt res pene omnis natu-

Primi capitis inſtitutum.

Plato 5. De legibus. Communionis Platonica incommoda.

Plato Polit. 5.

Quæſtio 1. Ciuitatis vnitas quatuor argumentis refutata. Vnitas ad domum redigit. Ergo deſtruit. Deſtruit multitudinem ſpecie differentium, ergo ciuitatem

Tollit vices parẽdi & imperandi, ergo ciuitatem.
Lege Roma ſancita Ci. 3. de leg.
Deſtruit ſufficientiam, ergo ciuitatem. Polit. lib 1. cap. 2. Ariſt. in œcon.

ralis conſtat. Minor probatur, quia in maxima vnitate non eſt diſtinctio, ſed confuſio rerum. 3. argumentum ab abſurdo ducitur ad hunc modum. Quicquid viciſſitudinem parendi & imperandi tollit, id etiam ciuitatem tollit; ſed maxima vnitas viciſſitudinem parendi & imperandi tollit: ergo maxima vnitas ciuitatem tollit. Propoſitio aperta eſt, quia nulla exiſtit ciuitas, ſi nulla ſit ſpes dignitatis: nulla reſpubl. ſi nulla viciſſitudo imperij ac magiſtratus. Aſſumptio probatur, quia vnitas mutuam & reciprocam magiſtratum gerendi ciuibus rationem & æqualitatem negat. 4. argumentum à fine ciuitatis ſumitur, quæ eſt copia & affluentia bonorum omnium, quibus fortunata & beata redditur. Hanc vnitas Platonis ſterilem, hanc nullam facit; quæ enim fæcunditas in vnitate; quæ affluentia in ſterilitate ineſt? Fortunatior eſt domus, teſte Philoſopho, quam vnus homo, beatior eſt pagus quam vna domus, longe feliciſſima ciuitas, quæ hominum, quæ domus, quæ multorum pagorum copiam & affluentiam habet. Non eſt ergo expetendum, vt ciuitas ſit maximè vna; nam vnitas inopiam, ſocietas affluentiam bonorũ parit. Summa omnium quæ diximus hæc eſt, maxima illa vnitas, quam ſomniauit Plato multitudinem diſſoluit, ordinem & officia reipubl. confundit, ſpem & viciſſitudinẽ parendi & imperandi tollit, fontes bonorum omnium in ciuitate claudit: ergo beatitudo ciuitatis in eo non eſt, vt maxime vna efficiatur & exiſtat. Miraris fortaſſe (ſtudioſe lector,) cur in hoc cap. illa non deſcribatur quæſtio, quam priſci interpretes hic ſolent mouere, nempe an vxores & liberi debeant eſſe communes. Reſpondeo me paſſim veſtigia Ariſto. ſequuturum, qui in primo quidem capite eandem mouet, ſed in 2. perſequitur & abſoluit. Primum enim theſin proponit, an ciuitas debeat eſſe maxime vna? hypotheſin deinceps diſcutit. An ſit maxime tum vna cum nulla vxorũ & liberorum habetur diſtinctio? Multi hic (vt pauca adiiciam) exiſtimant Ariſt. ex verbis Platonis corruptum & malum extorſiſſe ſenſum. Nam aiunt Platonem non de æqualitate poſſeſſionis, ſed de communitate vſus, non de confuſione rerum, ſed de vnione ciuium animorumque conſenſu diſputaſſe. Vana eſt certe hæc ab iſtis Platonis introducta defenſio, res enim aperta eſt, negari non poteſt: æqualitatem rerum poſſeſſarum expreſſe voluit, iure reprehenditur; communitatem vxorũ ac liberorum ſtatuit, iuſte refutatur. Quod iſti adferunt de vnitate ordinis & conſenſus, ex ſuis ipſorum cerebris effingunt, ex Platonis ſcriptis non eliciunt. Hoc vnum tamen fateor Platonem nõ poſtulaſſe, vt ciuitas ſit vna omnino numero, quemadmodum accepit Ariſt. in primo huius cap. argumento, ſed potius vt ſit vna in proportione & æqualitate rerum: vna in ratione & dignitate ciuium: vna denique in conſpiratione vſuque virtutum. Verum enimuero vt vna ſic fieret, duo peſſima inuenit media, nempe communitatem rerum contra iuſtitiam, communitatem vxorum contra naturam; putauit enim tum maxime vnam fore ciuitatem, ſi omnia omnibus eſſent communia. Sed in hoc candor Philoſophi defecit, quod aculeos iſto-

Platonica vnitatis damna.
Pro Platone commenta.
Solutio.
Vnitas Platonica qualis.

rum monſtrorum, id eſt, euenta iſtarum communitatum penitus non proſpexerit: euenta ſunt (vt poſtea copioſe oſtenditur) negligentia rerum, licētia morum, oſcitantia ciuium, ruina ciuitatum, horribilis denique vxorum, liberorum, omniumque in republica confuſio ac perturbatio. Hinc enim lites, hinc iurgia, hinc clandeſtina cōſilia, hinc bella, tumultus, cædes, aliaque ſexcenta mala, quibus veluti magnis terræmotibus fūndamenta ciuitatum concutiuntur. Sed de his poſtea, nunc ab vnitate ciuium ad vnitatem magiſtratus hic accedit Philoſophus, & quamuis quodam accepta modo vnitas diſſoluit ciuitatem, eſt tamen vnitas quæ conſeruat, ea ſcilicet quæ in oculata prudentia iuſti & peruigilis magiſtratus cernitur. Verum quoniam hoc loco non tam de vnitate quam de perpetuitate & ſucceſſione magiſtratuum diſſerit Ariſtoteles, opportune certe mouebitur hæc quæſtio, An perpetuus debeat eſſe magiſtratus? Per vices inquit Philoſophus eſt imperandum, parendum etiam per viciſſitudinem, Siccine? at quid hoc eſt per vices obſecro imperare? num annuos vt gerant magiſtratus, ſicut olim Romæ conſules, ædiles, prætores & tribuni plebis? Num ita verti magiſtratus debent, vt ſtatis temporibus hi munus ineant, alij deponant; hi inaugurentur, alij ſe abdicent? Scio equidem Græcis Aeſymnetas, Romanis dictatores opere confecto, exacto tempore faſces ſui imperij abieciſſe: hæc tamen non conuincunt, quin in placato reipublicæ ſtatu magiſtratus perpetui eſſe poſſint. Ita ne? vbi tum ſpes agricolarum? vbi præmium virtutis? vbi honoris participatio? quorſum munera dignitatis in ciuitate ſunt, ſi vni perpetuo & non viciſſim ſingulis diſtribuantur? imperandum ergo eſt, & imperandum ſingulis, ſed non niſi ad tempus, non niſi per vices imperandum. Siccine agis? An quod canit poeta,

Communionis Platonica effecta mala.

Omnia fert ætas animum quoque —— ei concinit hoc loco Philoſophus, Sua eſt vt corpori ſic menti ſenectus? an magiſtratus qui ſunt animi ciuitatis, ortum & interitum, infantiam & ſenectutem habent? eſtne in mente ætas? in ſapientia conſulati tempus? eſt quidem. Vis ergo per vices ſuſceptos geri magiſtratus? volo, at muſcas iam diu ſatiatas depelli? locū vt cedant recentibus quæ aduolant famelicæ, haud ſcio an equus magis ſcabie laborans optet, quam Sicilia à Verre expilata ferat. Sed iſta tua viciſſitudo & alternatio, nouos culices acrius mordentes, ad cadauera oppreſſorum ciuium aduolare quadam auctoritate iubet: conſultius ergo eſt & tutius reipubl. vt Cæſar perpetuam dictaturam gerat, quam vt Sylla, Clodius, aut alij rapaces vultures alternatim ſuccedant, qui diffidentes tempori, temporis quaſi falce ciues iam laborantes vulnerant. Quamobrem ne ſaturis famelici in aurea meſſe ciuitatis, ne expertis rudes & imperiti, ne iuſtis & ſapientibus viris carnifices & ſutores in ſenatu & magiſtratu ſurrogentur, plurimum à multis magiſtratuum æternitas commendatur. Verum vt hæc omnia apertiora fiant, diſtinguamus (ſi placet) magiſtratum in Regium, Senatorium, & communē. Regius eſſe debet perpetuus ne fiat ſeditio: Se-

uato-

natorius quoque continuus, ſed pro voluntate regis: Communis vero ſæpe mutari debet, vt reliquis ciuibus via ad honorem pateat. De maieſtate regia & conſulari dignitate poſtea diſputabitur, nunc ſolum de communi agitur. Communem autem appello, vt in pace vrbis præfectum, in tumultuoſa martis tempeſtate dictaturam. Hunc magiſtratum tempore & loco definire & circumſcribere ſpes ciuium, ordo ciuitatis, conſuetudo maiorum, iuſtitia ipſa ſuadent. Spes ciuium, qui ſtimulis honoris ad virtutis ſtudium alacrius incitantur: Ordo ciuitatis, qui hoc poſtulat & præſcribit, vt ciues conſilij & magiſtratus pro merito virtutis participes fiant: Conſuetudo maiorum quia à raſtro ad ſenatum, à ceſpite ad ſolium dignitatis plurimos euehere ac promouere ſolebant: Iuſtitia, quæ ideo lances reipublicæ tenet, vt dignitates ciuitatis non vni perpetuas, ſed ſingulis promeritas diſtribuat ac partiatur: quod certe fieri nõ poteſt, ſi omnes magiſtratus perpetui creentur.

Diſtinctio quæſtionis.

Vnio Platonica magis diſſoluit quam conſeruat ciuitatem propter
- Deſtructionem multitudinis; multitudinem enim ciuitatis ad vnam domum vnumque hominem tandem deducit.
- Confuſionem ordinis, omnem enim rationem dignitatis, omnem officiorum varietatem & diſtinctionem tollit.
- Perturbationem adminiſtrationis, quippe omnem parendi & imperandi ſpem & viciſſitudinem delet.
- Corruptionem perfectionis, quippe finem ciuitatis, quæ eſt affluentia bonorum omnium, penitus ſubuertit.

A forma.

Opp. *Forma rei rem ipſam non tollit: ſed vnio ciuium eſt forma ciuitatis: ergo vnio ciuium non tollit ciuitatem. Propoſitio eſt perſpicua, quia forma rei eſt eiuſdem perfectio. Aſſumptio eſt Ariſt. in 1. lib. vbi definitur ciuitas, numeroſa hominum vnita legibus multitudo.*

Reſp.

Plat. pol. lib. 2. & 6. de legib. Ariſt. Eth. lib. 5. cap. 3. 4. 5.

Vnio eſt duplex, vel
- *Rerum, eademq; vel*
  - *Arithmetica, vt omnia omnibus ſint æqualia, & hæc in nullo ſtatu reipubl. eſt toleranda.*
  - *Geometrica, vt bona ciuitatis pro merito virtutis diſtribuantur, & ſic vnio rerum eſt approbanda.*
- *Perſonarum, eademq; vel in*
  - *Communitate poſſeſſionis ſine vlla mei tuiq; diſtinctione, & hæc non eſt forma, ſed lues ciuitatis.*
  - *Æquitate rectæ rationis: & hæc vnio ciuium forma ciuitatis dicitur.*

Opp.

Opp. *Perfecta & fidelis amicitia maxime in ciuitate eſt optanda: ſed vnio ciuium, vt Plato intellexit, perfectam & fidelem amicitiam parit: ergo vnio Platonica in ciuitate eſt maxime optanda. Minor probatur, quia vnio Platonica eſt vt ciuitas ſit maxime vna, vtq; omnes ciues ſint vnus homo non aliter quam amicus eſt alter ego.*

Ab effecto, Plato 3. de legibus. Plato 6. de legibus.

Reſp. *Rara fides inter duos, rariſſima inter multos. Fateor equidem eo ſpectaſſe Platonem, vt quam maxime ciuitatem vnam in conſenſu virtutis efficeret, ſed parum attente hoc vnum animaduertit, vnitatem virtutis cum communitate rerũ ſimul nõ poſſe cohabitare. Communitas enim non charitatem, ſed diſcordiam, non animorum conſenſum, ſed odium capitale nutrit.*

Plato in ſympoſ. Ariſt. pol. 2.c.2. & 3.

Opp. *Beata eſt ciuitas maxime in fine: ſed finis ciuitatis eſt vnus: ergo beata eſt ciuitas maxime cum ſit vna: quo conceſſo, ſequitur veram eſſe opinionem Platonis; quod beatiſſima dicatur ciuitas, quæ maxime vna in ſuo fine efficitur.*

A fine.

Reſp. *Non vnitas, ſed dignitas finis beatam ciuitatem efficit: non ergo dicitur beata ciuitas, quia vna, ſed quia perfecta eſt in ſuo fine: nam vna eſt, ſi conſtitutionem, beata ſi perfectionem ſpectes.*

Opp. *Natura omnia quaſi vnum in ciuitate fecit: ergo ratione non eget. Antecedens probatur, quia natura nec meum nec tuum genuit: res quidem dedit, ſed res in meas & tuas non diſtinxit, ex quo ſequitur beatam eſſe ciuitatem quæ in communicatione rerum maxime vna redditur, quæque iſtam diſtinctionem non audit, hoc meum eſt; hoc tuum eſt.*

Ab efficiente. Vide c.1.

Reſp. *Natura omnia quaſi vnum in ciuitate fecit, quoad vſum rationis, quam etiam homini tantum conceſſit. Quod ergo rationis (quæ à natura eſt) lumine & imperio fiat, id contra naturam fieri non putamus. Res ergo natura dedit, res etiam meas & tuas dedit: nam quamuis communis natura res non diuiſit, hominis tamen natura, quæ eſt ratio, ſic diſtinxit, idq; recta ratio ex illa nata lege approbauit.*

Opp. *Bonum vnius hominis & ciuitatis eſt idem: ſed bonum vnius hominis eſt, vt ſit maxime vnus: ergo bonum ciuitatis eſt, vt ſit maxime vna. Maior eſt Ariſtot. 1. lib. Ethicorum. Minor eſt in lib. de hiſtoria animalium. Ratio additur, quia bonum cuiuſq; rei naturalis eſt vnitas formæ, quæ rem ipſam perficit.*

A fine. Cap. 2.

Reſp. *Bonum vnius hominis & ciuitatis idem eſt in eſſentia boni, non autem in exiſtentia eiuſdem. Vbi vero dicitur quod hominis bonum ſit, vt maxime vnus exiſtat in habitu naturæ. Reſpondeo, non inde ſequi, vt ciuitas ſit maxime vna in ratione exiſtentiæ ſuæ, nam perfectio hominis ab vnitate, perfectio ciuitatis à diſtinctione & varietate pendet.*

Opp. *Plato in vnitate quærebat æqualitatem (vt patet in textu) ſed æqualitas ciuitates tuetur & conſeruat, vt in Ethicis docuit: ergo vnitas potius conſeruat quam diſſoluit ciuitates.*

Ab adiuncto. Lib. 1. c. 4. Pla. pol. 6.

Reſp. *Æqualitas accipitur bifariam, vel arithmetice, vt omnes ciues ſint fortuna & dignitate pares, & ſic dominus à ſeruo non differt: vel geometrice, vt ſit mutua & reciproca rerum ac dignitatum diſtributio, prout iuſtitia ſingulis præſcribit, & hæc æqualitas conſeruat (vt docet Philoſophus)*

Æqualitas Arithmetica; Geometrica.

ohuc) ciuitates. Cæterum non hanc, ſed illam æqualitatem diuinus Plato docuit.

Diſtinctio ſecundæ quæſtionis.

An magiſtratus eſſe debeat perpetuus?

Magiſtratus diſtinguitur in
- Regium, qui ſimpliciter perpetuus eſſe debet.
- Senatorium, qui comparate perpetuus eſſe ſolet.
- Cõmunem, qui mutari quidẽ debet, bonus etiamſi ſit qui illum teneat; Rationes apertæ ſunt: illas igitur libentius prætermitto.

Opp. *Omnis mutatio in republ. eſt periculoſa: ergo magiſtratus mutari non debet. Antecedens eſt Ariſt. huius ſecundi ſexto.*

Reſp. *Mutatio eſt duplex, rerum & perſonarum: illa periculoſa eſt, quia innouationem arguit: hæc vero ſalutaris, quia ſeditionem tollit.*

Opp. *Iniuſtum eſt virtuti premium negare: ergo iniquum eſt homini virtute prædito magiſtratum, qui eſt virtutis quaſi præmium, detrahere.*

Reſp. *Prudentia quæ mens eſt ciuitatis, in hac alterna magiſtratuũ ſucceſſione, bonum non priuatum reſpicit, ſed publicum. Fieri enim non poteſt ſine ciuium iniuria, vnus vt ſemper ſedeat ad gubernacula, cui pares ſubinde ſentinã exhauriant. Sed vt illi de vigilibus in bello, ſic mihi de magiſtratibus in pace præfari liceat,* Succedant, ſeruentque vices. (Vir. Æneid. 9.)

Dubium capitis.

An vnitas ordinis conſeruet ciuitatem?

Omnia vnum. Myſterium illud philoſophiæ admiror, quod omnia ſint vnum. Præclare Philoſophus, ens (inquit) vnum & bonum conuertuntur. Per ens rerum multitudo, per vnum ordo, per bonum perfectio, à quibuſdam recte intelligitur. In vnum multitudo, in vnum ordo, in vnum rerum perfectio tẽdit; in vnũ dico, quia omnia ſunt vnum; omnia ſunt vnum dico, quia omnes rerum omnium eſſentiæ in prima cauſa, vt infinitæ lineæ in vno puncto vniuntur: hoc vnum bonum eſt ensq; perpetuum & incommutabile, à quo omnia & eſſe & bene eſſe habent. Hæc tria, multitudo, ordo & perfectio, ciuitatem abſoluunt; nam in multitudine materia, in ordine forma, in perfectione finis ciuitatis cernitur. Eſt ergo ciuitas plurimorum hominum beata vnitas. *Vnitas multiplex.* Sed attende, hęc vnitas eſt ordinis non confuſionis, eſt virtutis nõ communitatis; hæc vnitas principium & finis eſt multitudinis, cauſa & perfectio ciuitatis. Qui igitur in ciuitate hanc vnitatem violat, enſe feriendus eſt, n; vel alios

exem-

exemplo lædat, vel totam ciuitatem in diſcrimen trahat. Ciues enim vnum locum, vnum forum, vnam vocem, vnamque mentem habentes, vna multitudo multorumque vnitas dici poſſunt; hoc autem tum fiet, cum in media ciuitate templum pacis & vnitatis extruatur, vt omnes in vnum conſpirantes, ex multis quaſi vnus fiat. Studendum eſt ergo vnitati, ſtudendum ordini, non vt omnes omnia, ſed vt ſinguli dextra iuſtitiæ ſibi data & conceſſa teneant. At proh dolor; vbi eſt in iſta decrepita ætate & canitie mundi hoc templum pacis? vbi hoc ſtudium vnitatis; arma, arma delirãs mundus clamat, templum pacis diruitur, templum Martis colitur, ſancta hæc vox olim fuit. Iniquiſſima pax iuſtiſſimo bello eſt anteferenda Nunc illa placet, alenda eſt factio vt cautius ab hoſte viuas. O monſtrũ hominũ Machiauelle, qui ex ouis à Nerone, Caligula, Commodo & Seuero partis tot ſis enixus ſcorpiones, ot Baſiliſcos, qui ira mordent, ira pungunt, ira inficiunt, vulnerantque nimos multorum hodie, vt ab omni vnitate, ordine, pace, religione diſtracti, ſine fide, ſine Chriſto, ſine Deo viuant: vides in tartaro ſepulus, vides nunc miſer, quæ euenta execranda tua pſeudopolitia habeat quas tragœdias moueat, quos luctus vbique fecerit. Vtinam ſane aut atus non fuiſſes, aut iſta tua Politica in multarum ciuitatum ruinam on ediſſes. Cauete reges, cauete ciues, ciuitas non ſit vnitas, politia on eſt ſi non ſit vnitas, zelotypia principum inter ſubditos vnitatem, bditorum timor in principes omnem fidem & veritatem dirimit. Veis eſt illud, Qui vadit plane, vadit ſane. Concordia & perfidia, vnitas diſſenſio, ordo & ſeditio, fides & diſſimulatio vna cohabitare neeunt. Concordia enim, vnitas, ordo, fides ciuitatem ponunt. Perfia, diſſenſio, ſeditio, diſſimulatio tollunt.

Ciuitas vt vna ſit.

Apoſtrophe ad iuſtam querelam. *Cic. ad A. lib. 7. epiſt. 14.* *Macch. princ. c. 20*

Diſtinctio dubij.

itas or- is eſt, ex { Præſcripto naturæ, vt id ſolum agas alteri quod tibi fieri velis. / Præcepto iuſtitiæ, vt obedias { Magiſtratibus, / Legibus, / Inſtitutis maiorum, } in quibus tutela ciuitatis conſiſtit. }

Opp. *Probatum eſt antea quod vnitas magis diſſoluat quam conſeruet atem: ergo male hic defenditur quod conſeruet.*

Reſp. *Illic vnitas Platonica in communitate rerum, hic vnitas vere poa in ordine perſonarum circa obiecta ciuitatis intelligitur. illa conuellit abefactat, hæc defendit & conſeruat ciuitatem.*

A teſtimonio.

Opp. *Vnitas ordinis in ciuitate eſt, vt omnes ciues quaſi vnus fiant: ſed fieri non poteſt: ergo vnitas ordinis non eſt optanda. Maior conſtat, quia as ordinis nihil aliud eſt quam connexio ciuium in ſtudio pacis. Minor atur, quia ex multis vnum fieri eſt effectus vera amicitia, qua non inter os, ſed inter paucos tantum conſiſtit.*

Ab effecto.

Amicitia. Habitus charitatis, Affectus volũtatis.

Reſp. *Vera amicitia ſumitur bifariam. vel pro habitu charitatis inter paucos, vel pro affectu volũtatis inter multos: hac in ciuitate plurimos quaſi vnum conſenſu facit, illa morum ſtudiorumq; ſimilitudinem inter paucos gignit: hac nempe in affectu voluntatis conſiſtens, debito ordine ciues cõiungit, eoſdemq; legibus inſtitutisq; ſeniorum obtemperare docet, in hac vnitas illa eſt, ſine qua non poſſe conſeruari ciuitatem demonſtrauimus.*

A diſparatis.

Opp. *Viuere ex voto maximeq; ex ſententia animi, non eſt ſemper viuere in vnitate ordinis: ſed in optima ciuitate homines deberent viuere ex voto maximeq; ex ſententia animi: ergo non ſemper in vnitate ordinis. Quo dato, ſequitur quod vnitas ordinis non ſemper conſeruet ciuitatem. Maior probatur, quia ex voto animi viuere, non eſt legibus aſtringi, non eſt dominis mancipari, non eſt inſtitutis maiorum ſubiici, ſed libere pro arbitrio viuere. Minor eſt Ariſt. in fronte huius capitis.*

Reſp. *Viuere ex voto bonis eſt ſecundum legem ordinemq; viuere. Nam lex & magiſtratus libertatem non tollunt, ſolum licentiam negant. Cum ergo ciuitas ex bonis conſtaret, nihil impedit quo minus ex voto ciues in illa viuant. Ratio eſt, quia legibus ac inſtitutis maiorum ſponte, ſcienter ac conſtanter obtemperant, eandemq; ſtudioſe agunt, vt ciuitatem in ordinis vnitate, & vnitatem ordinis in ciuitate habeant.*

CAP. II.

An vxores & liberi debeant eſſe communes? An nuptialis coniunctio viri & feminæ, adeoque diſtincta cura habenda ſobolis ſit ex iure naturali?

PAMPHILI iſtorum temporum aureum illud proculdubio putarent ſeculum, in quo prout fax Veneris accendit, ſibi Baccho plenis & diſtentis cum quauis Glycerio volutare liceret. Dulcis profecto malorum eſca eſt iſta rerum vxorumque communitas, ſub qua hamus venenatus latet; corrupta hæc ætas eſt, vitaque humana hac lepra infecta nimis. Nam quæ virgo intacta? Quæ vxor intentata? Quæ Veſta intemerata viuit? Quis votum vnitatis? Quis caſtitatis thorum? quis gradum ſanguinis aut affinitatis reſpicit? Licet quod libet; trahit ſua quemq; voluptas. Alij vxores non ducunt, ſed libidine lapſi in quamlibet ſine modo feruntur: alij ducunt, ſed tædio vnitatis veluti læſi, cõmunitati Platonis ſtudent. Attamen ſi fides, qua nos imbuti vnam vni dediſſe & coniunxiſſe Deum credimus, non perſuadeat; audiamus rationem qua impulſi fateamur, nec non faciamus illud quod prima ac vera philoſophia docuit.

Communio dulce malum. Cõmunionis peſtes. Virg. Ecl. 2

Poſtquam Philoſophus vnitatem Platonis non prodeſſe, ſed plurimum obeſſe ciuitati oſtẽdit: nunc communitatem eiuſdem, vt perniciosãm radicem multorum malorum, euellere & extirpare conten-

Summa cap. 2.

lit. Cæterum in principio huius capitis paralogiſmum Platonis ab æquiuoco ductum de maxima vnitate ciuitatis, refellit, antequam ad communitatem vxorum refutandam venit. Dicebat enim Plato, redacta ciuitate ad vnitatem in communitate omnium, omnes contentiones, lites, ſeditioniſque flammulas euaneſcere. Rationem addit, quia tum (vt ait) omnes dicere quidem poſſunt, hoc eſt meum, nemo reſponderet, hoc non eſt tuum. Fallacem hanc ratiocinationem eſſe narrat Ariſtot. in hac voce (Omnes) quæ aut diuiſim ſeu ſigillatim, aut collectim ſeu vniuerſim ſumi poteſt: ſi diuiſim vt omnes, id eſt ſinguli dicerent, hoc eſt meum, tum quidem feliciter ſuccederet Platonis ſententia; ſed hoc fieri nequaquam poteſt, vt vnuſquiſque dicat de re communi, hoc eſt meum, cum potius diceret hoc eſt noſtrũ. Quippe quod publicum eſt, multitudinem ac communitatem, non diſtinctionem ac proprietatem reſpicit. Hoc quidem demonſtrat exemplo trium vnitatum hinc, trium illinc poſitarum, de quibus collectim ſumptis licet dicere, hæ ſunt partes de quibus diuiſim ſumptis ſic dicere non licet. Concludit ergo bonum eſſe ciuitati, ſi omnes, id eſt, ſinguli dicerent, hoc eſt meum: ſed vti iam docuit hoc nullo modo nulla ve ratione fieri quidem poteſt. Nam communitas, quam Plato voluit, has voces (meum & tuum) in portas ciuitatis admitti non patietur. Refutato iam tandem litigioſo hoc argumento, vires & arma in arcem Platonis conuertit Philoſophus, ipſamque crebris veluti rationis ictibus, vel potius fulminibus, concutit & demolitur. Sed ne inanior videatur hæc de communitate vxorum diſceptatio: videamus quid demum id ſit, quod Plato de hac re ſuaſerit. Libro quinto, de rebubl. cuſtodibus ciuitatis, hoc eſt militibus & magiſtratibus communes vxores eſſe ſtatuit, virgines ad 20. annum in numerum ſponſarum, viros circa 30. ad liberum feminæ amplexum admitti iuſſit. Grauidas in publico loco ſeruari, publico ſumptu ali, earum filios pro liberis reipub. haberi, ſuis matribus ereptos publice educari voluit, ſe inuicem pro fratribus, maiores natu pro parentibus agnoſcere ſine vllo diſcrimine ac diſtinctione præcepit. Deus bone, quæ iſta eſt politia? Quę conſtitutio ciuitatis? Quæ confuſio omnium? Quo tẽdit cerebroſa curioſitas humana? Quo vadit curioſa mortalium ſapientia lũce diuina deſtituta? In hoc errauit Socrates quamuis Apollinis oraculo iudicatus ſapiens, in hoc ſomniauit Plato quamuis nomine diuinus fuerit. Sed videamus malleos quib. hanc hæreſim contundit Philoſophus. Prima ratio qua vtitur ſic habet. Lex illa pernicioſa haberi debet quæ curam vxorum & liberorum tollit: ſed lex Platonis id facit, ergo lex Platonis eſt pernicioſa. Negas maiorem? Si ex animo neges, omni profecto bellua immanior & truculentior mihi eſſe videris. Nam lex naturæ omni animanti hoc primum indidit & mandauit, vt curam ſingularem ex ſe nata totum gereret, quam certe non ſine periculo vitæ ſæpe (docente experientia) habet: vt in Pelicano conſtat, qui ſuo ipſius roſtro effoſſo pectore, pullos ſuo ipſius effuſo ſanguine nutrire dicitur: at ſi exiſtant

Plat. 5. Pol. & in initio Timæi.

Vide cap. 3. ad finem.

Et in Timæo.

Platonis inſtituta de communitate.

Tollit curam liberorum, ergo mala.

Pellicanus ſuo ſanguine pullos alit.

communes vxores communesq; liberi, vbi erit renera & ſingularis hęc cura? vbi mollis ardensque parentum in filios affectio? Vbi lachrymæ? Vbi oſcula? Vbi amplexus? Vbi præcordia? Quis non videt communia negligi, ſolumque curari propria? Communitas negligentiam, proprietas diligentiam & amorem gignit. Vera ergo eſt aſſumptio huius rationis, nempe quod lex Platonis omnem curam liberorum tollat. Hoc etiam probat exemplo multorum ſeruorum, qui negligentius ſæpe negotia tractant, & ex incertitudine eorum qui procreantur, vt in textu dilucide apparet. Altera ratio ſic ſe habet. Lex illa eſt deteſtanda, quæ gradus ſanguinis & propinquitatis tollit: ſed idipſum lex Platonis facit: ergo lex Platonis eſt deteſtanda. Propoſitio firma eſt, nam à natura ipſa fundamenta petit, natura enim ad maiorem efficiendam charitatem diſtincta conſanguinitatis vincula, lineas, gradusque dedit.

Cõmunia negliguntur, ergo cura tollitur.

Tollit gradus propinquitatis, ergo mala. Quid conſanguinitas, ſtirps, linea, gradus.

Quippe, conſanguinitas eſt naturalis quædam ab eadem ſtirpe multorum connexio. Stirps eſt naturalis radix affinitatis. Linea eſt naturalis collatio perſonarum ſanguinis vinculo coniunctarum. Gradus eſt naturalis diſtantia, qua tandem quota ſit propinquorum generatio, certiſſime intelligatur. In omnibus his definitionibus hanc vocem Natura ingeminari vides. Conſanguinitas à natura, ſtirps à natura, linea à natura, gradus omniſque affinitatis diſtinctio à natura ducitur. Quam ingratus ergo & iniuſtus naturæ filius habendus eſt Plato, qui lege communitatis ſuæ naturæ certitudinem in confuſionem, ſanguinis diſtinctas lineas in vanitatis gyros commutauit? quibus huc & illuc quaſi vertiginis procella agitati ciues, neſcirent an eundem fratrem aut filium, an eundem patruelem aut conſobrinum nominent? quæ eſt confuſio ſi hæc non ſit? At placeret (credo) hæc confuſio, illa modo obtineat communio: nec refert cuius ſit, modo ſit: nec intereſt an patruelis, an nepos, an filius ametur, modo pro filio, nepote, patruele amentur omnes. *Siccine eludis Plato?* At ſic non euades. Tertium eſt quo confodiare telum. Quid? An quiſque vt ſuos amabit omnes? qui quæſo ex omnibus agnorit ſuos? at vt ille prudentem filium, qui in ſuis cuiuſque nuptiis, ſuum & certum ſibi patrem legerit; ſic patrem exiſtimes ſapientem qui in iſta vxorum communione ſuum ſibi vendicari filium. At & apud Garamantas & apud Libyas ſuperiores vxorum eſt (tu quam cupis) communio, & liberorum ex forma (nos quam obiicimus) electio: Hinc Andromacha, —— *hos vultus meus Habebat Hector, tali inceſſu fuit, Habituque talis; ſic tulit fortes manus, Sic celſus humeris, fronte ſic torua minax.* Taceo Antiochi nepotes & filios, anchoram in femore geſtantes, taceo Thibios, qui geminam pupillam vno habuerunt oculo, equi effigiem altero: Equa illa Pharſalica, quæ filios patribus edendo perſimiles cognomen iuſtæ meruit, quid docet, niſi id quod poeta canit;

Põponius Mela. Seneca in Troad. Iuſtin. Plinius. Seneca in Troad. Heliodorus.

Redit ad auctores genus, Generoſa in ortus ſemina exurgunt ſuos? Vna forte poſt multa (ſi placet) ſecula Perſina Æthiops albam peperit Charicleam. At opus erat, vt ne quid dicam prauius, ad opus illud imagi

natione fortiore quam quæ in feminæ conſtantiam (non dico, poteſt, id dico) ſolet cadere. Quod ſi liberi parentum ſint anima, vt Euripides; non modo imagines aut vita quaſi altera, vt alij ſenſerunt; tu Plato argue: Communes ſunt, vt ergo proprij? Nos contra, ex vultu cognoſcentur proprij. Dic ergo quomodo ſunt communes liberi? Quarta ratio ab euentis hoc modo ducitur. Lex illa eſt periculoſa cuius occaſione contentiones, vulnera & cædes inter conſanguineos & affines naſcuntur, ſed occaſione legis Platonicæ talia oriuntur: ergo lex Platonis eſt periculoſa. De maiore nemo dubitare debet, nam leges ad pacem & quietem ciuitatis, non ad ſeditionem & motum tenderent. Minor probatur in textu, quia frequentius hæc mala euenire ſolent vbi ignorantur, quam vbi ſciuntur & diſtinguuntur liberi. Cæterum in iſta communitate & confuſione nemo pro certo cognoſceret ſuum, ſequetur ergo contentio, exardeſcet inuidia. Quinta ratio hæc eſt. Lex illa eſt omnium iniuſtiſſima quæ patres cum filiabus, filios cum matribus, fratres cum ſororibus coire permittit: ſed lex Platonis hæc permittit: ergo lex Platonis eſt iniuſtiſſima. At dices, Plato horribilem hunc inceſtum & immane piaculum prohibere videtur: opportune mones. Sed quare id faciat, oſtende cauſam, quia ex tali coitu vehementiſſima voluptas exiſtit, turpiſſima diceres, non ergo idcirco duntaxat amplexus cognatorum euitandos eſſe docebat, quo nefas eſſet patrem cum filia, fratrem cum ſorore, filium cum matre volutare; ſed quod ex tali venere ineffrænata libido & concupiſcentia fluat. Libidinoſum enim amorem (qui nihil honeſtatis habet) illis concedit, concubitum tamen nimis frigide & diffidenter negat. O quam indigna Philoſopho ſunt hæc phantaſmata, quam vana humanæ curioſitatis deliramenta? Sexta ratio eſt quod lex illa ſit abolenda, quæ omnem metum & reuerentiam magiſtratus tollit: ſed id efficit lex Platonis; ergo lex Platonis eſt abolenda. Maior conſtat: quia vinculum pacis eſt ordo & ſubiectio multitudinis. Aſſumptio probatur: quia poſita communitate vxorum & liberorum, fæx populi intumeſcet, langueſcet auctoritas, tota maieſtas ciuitatis cadet: quippe agricolæ, artifices, omneſque infimæ conditionis homines hac data licentia morum, iugum auctoritatis non ferent, debitam reuerentiam magiſtratibus non ſoluent: omnem amicitiam ciuitatis, quæ in officioſa obedientia conſtat, omnino conſcindent & exterminabunt. Sapienter Seneca: Propenſa erit multitudo ad ſeditionem, ſi voluptatis laxentur habenæ. Ratio eſt, ſi plebi plus liceat quam par eſt, plus vult quam licet. Intereſt ergo prudentis ac iuſti magiſtratus coercere libidinem populi; ne occaſione mali rebus nouis ſtudeat, auctoritatem contemnat, aliquid ſiniſtri in rempubl concipiat & moliatur. Septima ratio probat quod longe aliter contingat ciuitati ex poſitione iſtius legis quam Plato optabat; is enim ſancita hac lege, communitatis concordiam mutuamq; animorum conſenſionem quærebat, vt perſpicuum eſt vbi Ariſtophanem introducit docentem, maxime in ciuitate optandam eſſe amicitiam, quæ

Hinc propinquorũ ſæpe cædes, ergo mala.

Amor propinquorũ turpis, non ſolum concubitus, ergo male admittitur. Pietas geminato creſcit amore, Myrrha apud Ouid. Tollit reuerentiã, ergo mala.

Cõmunio tollit amicitiam, ergo mala.

Plato in ſympoſ. & 5. de legib.

ex multis veluti vnum facit. Sed ſi accuratius rem tecum conſideres, plane contrarium euenit, cauſa eſt: quoniam in turpi iſta ſentina communitatis vera amicitia ſuffocatur, quo enim in plures diſpergitur amor, eo magis diminuitur amicitiæ ardor: at ſecundum legem Platonis, nemo poteſt certe dicere, hic meus eſt pater, hic meus eſt filius, ille meus amicus. Vetus eſt illud, *Qui vbique eſt, nuſquam eſt.* Similiter hoc verum, *Qui omnes habet amicos, nullos habet.* Pulchre igitur Ariſt hanc amicitiam Socratis & Platonis aquoſam nominat: aquoſam, aut quia fluit nimis, aut quia frigida cum ſit, cito extinguitur. Nam vt parum mellis in multum aquæ fuſum, mellis guſtum non habet: ita vnius amor in infinitos diſperſus, amicitiæ nomen non meretur. Vnita vis fortis ſemper, diſperſa languet. Poſtrema ratio huius cap. eſt de mutua genitorum in republ. tutela ac educatione. Statuit enim Plato vt cuſtodum filij agricolis, & agricolarum liberi cuſtodibus ciuitatis traderentur. Hoc iuſſit ille quidem, ſed viam qua hoc ipſum fieret, omnino non inuenit. Per cuſtodes ciuitatis, magiſtratū & militem; per agricolam, plebem & turbam populi intellexit; magiſtratus ſceptro & conſilio, milites ferro & auxilio, opificis manu& negotio conſeruari ciuitatem voluit: & in hoc recte ac prudenter fortaſſe quidem fecit, ſed quomodo imperium cum æqualitate rerum, ſenatus cum vxorum ac liberorum communitate cohæreat, nec deſcribit Plato, nec intelligit Ariſtot. Sed his omiſſis id maxime in calce huius capit. vrget Philoſophus, quod ignotos filios ignotis parentibus tradi & committi debere ſenſerit; ſic (inquit) ruſtici educabunt proceres, ſic nobiles ad raſtrum, ſic Corydones ad regnum venient; ſed quæ iſta confuſio? Quæ perturbatio omnium? Miror equidem quid te (ô Plato) ad iſtam ponendam ſententiam impulerit? Tibi vero Socrates ignoſcendum eſſe puto, quia tonitru ac tempeſtate Xantippæ tuæ ſæpe vulneratus, optaras fortaſſe omnem communem, aut nullam potius habere, quam apud te rixoſam retinere tuam. Date veniam ſapientes viri ſi cum Philoſopho ex ſcriptis veſtris hanc mendam eximam, agnoſco vos eſſe in Philoſophia patriarchas, ſed in hoc valde periculoſe ſomniaſſe puto. In duabus primis rationibus huius capitis probatum fuit, legem Platonis eſſe incommodam, quoniam omnem curam liberorum tollit, omnemque gradum & nexum affinitatis ſoluit. Hinc ſecunda, de qua nunc agimus, emergit quæſtio. An nuptialis coniunctio viri & vxoris, adeoque priuata cura filiorum ſit de iure naturali? Coniunctio maris & fœminæ eſt, vt diſtinguunt Philoſophi, duplex, vel communis, vel propria; illa animantis in genere, hæc hominis in ſpecie dicitur; illa in primo libro à natura eſſe probatur, quippe appetitum acquirendi ſocium vitæ ac generandi ſibi ſimile cuiuis animanti ingenerauit natura. Hæc quoque nuptialis inter virum & vxorem conſociatio (quæ vulgo connubium vocatur) eandem matrem, eandem nutricem habet; nam ſi in ratione ac mente hominis natura conſiſtat, abſurdum eſt vt homo non aliter quam bellua pro omni metu libidinis ad communitatem rapiatur. Duce ergo

Amor diffunditur, ergo minuitur.

A ſimili.
Amoris duo vincula, Proprium, Amabile.
Plato poli. 3. ad fin. & 4. Educandi ratio platonica refellitur.

Ad ſecundam quæſtionem tranſitio.
Coniunctio maris & fœmina, Cōmunis Animatium, Propria hominum, cap. 1.
Vtraque à natura.
Matrimonium à natura.

natura homo vnitati vxoris, non communitati ſtudet. Duce natura diſtinctam vitæ & amoris ſociam non confuſam & incertam quærit. Duce natura firmiorem cum vna quam cum multis fidem & amicitiam tenet, hunc nodum natura ſtrinxit, diſtringit nihil niſi ſcelus. O quam longe abſunt hodie permulti ab hoc ſtudio vnitatis, qui cum ethnicis plurimas vxores ſimul amplecti volunt, qui poſt diuortium (leuiſſimis ſæpe de cauſis factum) nouas nuptias cogitant, qui nihil conſiderantes affinitatis gradus, impura & inceſtuoſa connubia faciunt, qui nulla ſorte contenti, omne fœdus ac fidem violant, qui omnem virginem, omnem matronam, omnem (quod dictu horrendum eſt) ſexum ſpuma libidinis ſuæ defœdare conantur. Nonne hæc tendunt ad Platonis rempubl. Nonne ad perniciem & confuſionem omnium? Auctor naturæ vnam vni finxit ac dedit, at infirmitas naturæ diuortium peperit. Sed hæc obiter, vt vehiculum (in quo heu nimis multi ad Platonis & Socratis ſolatium feruntur) aut tardius moueatur, aut reuocetur tandem. Altera pars huius quæſtionis eſt, vt probemus diſtinctam curam habendam eſſe liberorum, idque à natura. Sed hic diſtinctionem Philoſophorum video, quod genitorum alij ſibi ſufficiunt, alij auxilio & cura parentum egent: horum iterum alij curam matris ſolum deſiderant, vt quadrupedes: alij curam tam paternam quam maternam poſtulant, vt columbæ & homines; homines dico, quia natura in homine rationis compos eſt, & non ſolum productionem prolis, ſed etiam conſeruationem & perfectionem intendit, quæ duo fieri non poſſunt commode, ſi duo deſint, id eſt, pater qui prouidentia, mater quæ indulgentia ſuos filios iuuet. Recte Ariſtoteles in Ethicis docuit, nos tria à parentibus habere, eſſentiam, nutrimentum, diſciplinam, quę tria vt in nobis perficiantur, longum tempus, magnam curam, nec non ſingularem prudentiam flagitant. Eſt ergo diſtincta habenda cura nobis genitorum, ſi ducem ſequamur naturam. Contra naturam ergo docuerunt Socrates & Plato, qui communitatem vxorum & liberorum ponentes, omnem definitam curam parentum ſuſtulerunt.

Pia querela.

Cura liberorum.

Diſtinctio primæ quæſtionis.

An communitas Platonica ſit toleranda?

Communitas vxorum ac liberorũ nõ eſt toleranda, quia eſt contra

- Naturam quia
  - 1. Gradus conſanguinitatis confundit.
  - 2. Ordinem naturæ peruertit, nexumq; naturalem viri cum femina diſſoluit.
  - 3. Fœcunditatem impedit.
  - 4. Certitudinem filiorum curamq; parentum tollit.
- Iuſtitiam quia
  - 1. Bonum ciuitatis, id eſt, concordiam & amicitiam dirimit.
  - 2. Reuerentiam magiſtratus detrahit.
  - 3. Rabidam concupiſcentiam ac voluptatem nutrit.
  - 4. Vulnera, cædes & ſeditiones mouet.
  - 5. Contemptum omnis ordinis, æquitatis & dignitatis infert.
  - 6. Felicitatem totius ciuitatis, id eſt, actionem virtutis delet.

Argumenta in primam quæſtionem.

b effici- ate.

Opp. *Ad quodcunq; nos flectit & inclinat natura, id licitum & tolerandum eſt: ſed ad communitatem vxorum & liberorum nos flectit & inclinat tura: ergo communitas vxorum & liberorũ eſt licita & toleranda. Maior patet, quia natura ab agente diuino, qui falli non poteſt, regitur ac mouetur. Minor conſtat, quia in omnibus brutis animantibus hanc communitatem teneri videamus.*

latura onfuſa, ſtincta.

Reſp. *Natura animantis duplex eſt, confuſa in genere, & diſtincta in ſpecie: natura hominis diſtincta eſt rationis imperio ſubiicienda, quæ ratio propter infinita mala, quæ inde fluunt, nefandam iſtam communitatem cenſuit. Quare etſi natura à diuino agente regitur, & ſi in belluis (quæ ratione carent) promiſcue agitur, in homine tamen eadem cauſa diſtinctius mouente id ipſum non permittitur.*

b effe- o.

Opp. *Quicquid magis conſeruat & auget humanam ſpeciem eſt licitum in ciuitate: ſed communitas vxorum magis quam vnitas conſeruat augetque humanã ſpeciem: ergo communitas vxorum eſt licita in ciuitate. Maior nota eſt, quia humana ſpecies in numeroſa generatione ac fœcunditate liberorum conſeruatur. Minor conſtat, quia poſita communitate, quilibet poteſt ex pluribus ſegetem reipublicæ pregignere, quod quidem vni alligatus non poteſt efficere.*

Reſp.

Reſp. F*allax, vel potius falſum eſt fundamentum iſtius rationis, nam ex iſta licentia communitatis potius ſterilitas quam fœcunditas oritur feminarum. Raro meretrices cuilibet proſtituta, vterum tumentem gerunt: ratio eſt, quia natura contrarietate læditur, nimiaque venere langueſcit & vulneratur.*

Ariſt. in Problem

Opp. *Amicitia teſte Philoſopho eſt quiddam optimum in ciuitate: ſed ex communitate vxorum ſequetur maxima amicitia: ergo communitas vxorum eſt permittenda. Minor probatur, quia tum omnes feminas quaſi ſuam vxorem, omnemq; filium quaſi ſuum quiſpiam diligeret.*

Reſp. *In Epicureiſmo non eſt amicitia, diſperſus amor ſibi non conſtat. Omnes feminas diligere eſt plane nullam amare: vera amicitia fixa eſt & definita, nulliſq; ſeditionis ſcopulis alliſa: at iſta fluit & refluit, omniq; tempeſtati ſubiecta eſt. Sed de hoc argumento ſatis in expoſitione textus dicitur.*

Ab adiuncto. Hoc ipſo Cap. & Plat. 3. De legibus.

Opp. *Appetitus concupiſcibilis à natura infinitus eſt: ergo eſt contra naturam eiuſdem vni obſtringi & mancipari. Quo dato ſequitur quod potius communitas quam proprietas vxorum ſecundum naturam ſit appetenda.*

Ab aduerſis.

Reſp. *Natura humana non ſolum ſenſu & appetitu, ſed ratione & intellectu conſtat: etſi ergo appetitus, in quo habitat concupiſcentia, in multa voluptatis feratur obiecta, habenis tamen rationis (quæ naturam humanam complet) ad ordinem ac modum reuocatur.*

Appetitus Ratio.

Opp. *Ciuitas communis omnium ſocietas definitur: ergo communitas potius quam proprietas eiuſdem naturæ conuenire videtur. Præterea hominis affectio libera eſt, electio libera: inſtitutum ergo videtur vt vnius vxoris tædio quilibet defatigetur, vnius vinculo coerceatur.*

A definitione.

Reſp. *Ciuitas communis omnium ſocietas definitur, non quod omnia in ea deberent eſſe communia, ſed quod communis conſenſus rerum gerendarum ſecundum leges, in ea inſit. Nam vt ſingula corporis humani partes ſuas proprias vires habent, quæ tamen omnes in vno homine puta Socrate conſentiunt: ita ſinguli ciues de ſuo iure propria quadam in poſſeſſione tenent, qui tamen omnes in communi bono ciuitatis inter ſe conſpirant.*

Communia poſſeſſione, conſenſu.

Opp. *In Libya ſuperiore, vt eſt in textu, communes ſunt feminæ; in Aegypto, vt narrat Sabel. ſunt Adamitæ, qui religionem in communitate vxorum ponunt: apud Indos, vt hiſtorici nunc ſcribunt, nuptiæ non celebrantur: exempla ergo arguunt non naturam, ſed legem hanc proprietatem inuexiſſe.*

Ab exemplo.

Reſp. *Belluæ & barbari nihil contra quæſtionem probant, eorum exempla non vrgent. Ad rationem ergo reſpondeo, ſexcenta barbarorum exempla non arguere communitatem vxorum inuectam eſſe à natura, ſed potius illos penitus contra naturam viuere, qui rationem, ordinem, iuſtitiam deſerentes, immanitati & feritati ſtudent.*

Diſtinctio ſecundæ Quæſtionis.

Cauſa coniugij.

Nuptialis coniunctio viri & feminæ, curaque filiorum ſingularis probari poteſt eſſe à natura, aut

- Exemplo aliorum animantium, quæ impetum & inſtinctum ſolius naturæ ſequuntur, vt turtures, columbæ, cygni, pelicani.
- Præſcripto inſitæ rationis, quæ hunc nexum parit propter
  - Conſeruationem hominis in ſpecie.
  - Diſtinctionem prolis.
  - Obſeruationem ordinis.
  - Augmentationem rei familiaris.
  - Perfectionem amoris & charitatis.
  - Propagationem ſanguinis certæq; poſteritatis.

Ab adiuncto. Opp. *Natura per ſe libera eſt, ergo aſtringi & mancipari vni non eſt natura conſentaneum. Antecedens probatur, quia natura eſt in re qualibet a gens liberum & immune. His datis ſequitur quod nuptialis coniunctio viri cum femina non ſit naturalis.*

Reſp. *Natura per ſe in re qualibet libera & immunis dicitur, non quod nulli omnino neceſſitati alligetur (agit enim neceſſario) ſed quod in ſuis cauſis & effectis minime impediatur. Cum ergo doceat Philoſophus nuptiale fœdus eſſe à natura, naturam humanam intelligit, qua ordinem in ſocietate, rationem in ipſo ordine & amore reſpicit.*

Ab efficiente. Opp. *Coniunctio nuptialis ſocietatem, ſocietas tædium, tædium diſcordiam & odium inter virum & vxorem gignit: ergo non videtur eſſe naturalis. Antecedens probatur, quia, vt ſenſus varietate obiectorum: ita animus multitudine delectabilium capitur. vnum ergo obiectum idemq; immutabile moleſtum eſt & tædioſum. Argumentum tenet, quia natura nunquam in ſui perniciem tendit.*

Natura hominis Senſibilis, Ratiocinatrix. Reſp. *In homine non ſolum naturam ſenſitricem, ſed ratiocinatricem conſiderandam eſſe docemus: illam enim belluis communem, hanc ex ſuo ipſius iure tenet. Inſuper ſenſus varietate obiectorum ſic delectari dicimus, vt vnuſquiſq; ſuum proprium obiectum habeat: ita ferri quidem poſſunt homines vi ſenſus in multa voluptatis obiecta, modo vnuſquiſq; ſuam ipſius vxorem teneat.*

A pari. Opp. *Ariſtoteles in ſeptimo Politicorum multis gradibus publicam curam & educationem puerorum priuatæ anteponit: ergo ſingularis & diſtincta cura non videtur eſſe naturalis. Ratio antecedentis eſt, quia in publica educatione ratio non affectio, intellectus non appetitus, virtus multorum in ciuitate, non voluntas paucorum in familia regit & præſcribit.*

Reſp. *Fatendum eſt publicam educationem eſſe quidem laudatiſſimam non tamen hinc ſequitur quin priuata parentum in filios cura & affectio ſi*

maxim

maxime naturalis: præſertim cum ipſa natura diſtenta vbera ad paſcendũ, ſingularem amoris inſtinctum ad amplectendum, priuatam multarum rerum poſſeſſionem ad locupletandum dederit.

Opp. *Natura ad optimum tendit: ſed publica educatio eſt omnium optima, vt antea probatur: ergo ad publicam potius quam ad priuatam educationem tendit natura.* A fine.

Reſp. *Ad optima tendit natura, ſed per gradus, idq; eo tandem quo poſſit non vltra, priuatam ergo curam filiorum parentibus inſeuit, publicam magiſtratibus ciuitatis reliquit: illa naturalis, hæc vero legalis & ciuilis dicitur.*

Opp. *Multa olim extructa Academiæ, multa collegia, gymnaſia, hoſpitia, publicæ non priuatæ educationis nobis tam monumenta quam exempla relinquuntur: ſed in his maiores noſtri veſtigia naturæ ſequebantur: ergo publica etiam educatio eſt naturalis. Minor probatur, quia in his extruendis infinitæ poſteritatis ſucceſſioni (quod eſt naturæ proprium) ſtuduerunt.* Ab effectis.

Reſp. *Studium maiorum noſtrorum beatiſſimæ memoriæ laudibus ſatis celebrari non poteſt. O vtinam plures in hac decrepita ætate mundi, illorum exempla ſequerentur. Sed ratione reſpondeo vt ſupra. Nam quamuis aliqua ex parte publica educatio concedatur eſſe naturalis, non inde tamen ſequitur, quin priuata magis naturalis ob cauſas à nobis ſuperius recitatas habeatur.* Educatio priuata, publica.

Dubium.

An multiplicatio vxorum politicè ſit approbanda?

QVID? Nos rides Socrates? Cur aliis vxorum communitatem proponis, cum vna Xantippe tibi ſufficerit? Dic ſodes, non in votis tibi eſſet cicutam ter bibere, quam prima defuncta aliam Xantippam ducere? Vetus eſt illud, ictus piſcator ſapit, ſi non inſaniat. Qui ſemel vmbram dentatam tetigit, verebitur vt opinor, aliam ſibi adiungere, ne vmbra in cacodæmonem transformetur: vtramq; vmbram bigamia habet. Quid? Vna ſepulta aliam vxorem ducere minus legitimum eſſe putas? Non ſane: licere hoc ipſum volo, laudare tamen non inſtituo. Verbis id negas Philoſophe quod factis probas. Nam viduatam vxorem habes: at vnam. Quis tandem bigamus? Qui ſimul aut duas tenet, aut aliam prima extincta ducit. Primum id genus hominum pernicioſum quidem eſt, at cur alterum non laudas, cauſas iam quæro; referre te poſſum in hac re ad diuum Hieronymum, ſed quoniam nimis ſeuerus pater in bigamiam extitit, illius auctoritatem & argumenta taceo. At tua quæ ſunt? inter multa hæc tria, quorum primum à vinculo nuptialis tedæ, alterum à periculo noui fœderis, poſtremum ab exemplo libertatis vel potius licentiæ ducitur. Vinculum nuptia-

Cum Socrate ſermocinatio de bigamia.

Quis bigamus.

nuptiale non ſolum corporis ad delectationem, quę eſt momentanea, ſed etiam mentis ad dilectionem, quę perpetua eſſe debet. Quare tam etſi coniux in puluerem reuertatur, vinculum mutuæ dilectionis indiſſolubile manet: ſi ergo in hoc nexu tuam turturem dilexeris, diſſoluto corpore mentis fœdus retineres. *Periculum noui fœderis.* De periculo noui fœderis ac ſocietatis quid dicam? Nam quis nouercas iniuſtas ac malitioſas eſſe non agnoſcet? Quis non fatebitur? propago enim (vt ait Seneca) primæ vxoris tum tandem corrumpitur, cum ſecundæ nuptiæ celebrantur. *Exemplū effuſæ voluptatis.* Poſtremo exemplum effuſæ voluptatis iſta nuptiarum ingeminatio habet; nam quo termino humana tenetur voluptas, ſi tot nouas ducendi feminas concedatur libertas? Præterea quæ pugna eſt rationis cum appetitu? Quæ victoria cupiditatis ſi ſitim & ardorem voluptatis nouis facibus nuptiarum accendas? *Laus viduitatis.* Poſtremo cur à politicis virgines & viduæ præferuntur nuptis? cur tantis præmiis à legumlatoribus cumulantur, ſi tot quot velis vxores ducere habetur laudabile? Sunt ergo bigamia & polygamia res quidem licitæ, minus laudatæ tamen: nam affectum patrem; matrem infirmitatem habent.

Diſtinctio dubii.

Bigamia duarum ſimul. Secunda poſt priorem.

Bigamia ſumitur, aut pro coniunctione
- Viri ad duas vxores ſimul, & ſic eſt intolerabilis.
- Viri cum vidua, quæ licet ſit vna numero, natura tamen ingeminati contractus duarum vxorum loco habetur, & hæc eſt legitima.
- Viri ad duas vxores ſucceſſiue, & hæc eſt minus laudabilis propter
  - Vinculum vnitæ dilectionis, quæ in mente perpetuo reſideret.
  - Periculum contentionis, quia nouerca infeſta & iniuſta eſt prioris vxoris liberis.
  - Exemplum effuſæ voluptatis, quia concupiſcentia potius in vna quam in pluribus reprimitur.
  - Præmium quo hic ſtatus viduarum nuptiali à quibuſdam anteponitur.

Ab auctoritate.

Opp. *Quicquid licitum eſt in bene inſtituta ciuitate, laudabile quoque eſt: ſed licitum eſt plures vxores viciſſim ducere: ergo eſt etiam laudabile. Maior probatur, quia quod licitum eſt, fundamentum ipſam iuſtitiam habet, quæ eſt omnium virtutum laudatiſſima.*

Licita ex Æquitate, Infirmitate.

Reſp. *Omnia licita ſemper non conueniunt. Reſpondeo ergo quod licita aut æquitatem per ſe, aut infirmitatem humanam vt ſui cauſam ſpectent: primo modo accepta vera laudabilia ſunt, quia vt ſuo pro fundamento iuſtitiam haben: : ſecundo vero modo accepta, ſunt minus laudabilia, quia potius permitti quam praſcribi, tolerari quam laudari videntur, & ſic vſura. ſic polygamia.*

Opp. *Quicquid iuſte ac legitime magis auget & conſeruat ciuitatem eſt magis laudabile, quam quod minus auget & conſeruat, ſed bigamia ſeu ſucceſſiua multiplicatio vxorum, iuſte & legitime magis auget & conſeruat ciuitatem quam vnius cum vna copulatio: ergo bigamia ſeu ſucceſſiua multiplicatio vxorum eſt magis laudabilis. Minor probatur, quia legitima ſucceſſio vxorum maiorem ciuium multitudinem reipublic. pollicetur & præſtat.* — Ab effecto.

Reſp. *Id in hoc argumento pro conceſſo ponitur: quod non eſt ſemper & abſolute verum, nempe multiplicationem vxorum fœcundiorem ciuitatem reddere: imo multiplicatio vxorum potius ſterilitatem, quam fœcunditatem, vt antea probatum eſt contra Platonem, parit: non ergo magis auget & conſeruat rempubl. bigamia quam vnius viri cum vna vxore perpetua copulatio, & per conſequens non eſt magis laudabilis, vt procedens ratio à falſo fundamento orta, videtur probaſſe.*

CAP. III.

An rerum ac poſſeſſionum communitas ſit legitima?

MVLTI hodie vxorum, ſed pauci rerum communitati ſtudent; illos luxuria, hos ſiticuloſa auaritia faſcinaſſe videtur. Quot iſtis temporibus (proh dolor) ſunt paſſim, & vbique vultures, quorum vnguibus nulla præda (quantumuis ſit illa ampla & opima) ſufficit? O ſtulti dum aureos montes ac mundos ſomniatis, mortis ſpiculis confoſſi relinquetis omnia. Voluerunt Socrates & Plato omnia omnibus eſſe communia, hoc vobis diſplicet; voluit Pythagoras onera laboreſque ciuitatis humeris paucorum exantlari, vos vero diuites fructibus illorum laboribus partis ſaginari, hæc vobis (vt opinor) arridet ſententia. Sed audite, vult hic Ariſtoteles fundos veſtros & agros ſeorſim poſſideri, fructus autem in vſum publicum efferri; dura eſt hæc opinio fortaſſe dicitis, nam inſatiabilis eſt veſtra venandi & aucupandi cupiditas. Cæterum hoc loco non quid ambitio, ſed quid ratio & Philoſophia ſuadeat quærimus. In rebus poſſeſſis, de quibus hoc loco agimus, duo conſiderari debent, natura & vſus: natura & ſic diuinæ ſubiiciuntur poteſtati, cui ad nutum obſequuntur omnia: vſus, & ſic homo rerum externarum naturale dominium ac poſſeſſionem habet. Hinc aliud eſt res conſiderare, vt agros, vineas, pecudes; aliud vſum ac fructũ rerum, vt puta, granum, vinum, oleum, & ſimilia; vnde ſi ſit communitas talium, aut res ipſæ (vt ait) erunt communes & fructus diuidentur; aut poſſeſſiones erunt propriæ, fructus autem in communi ciuitatis vſu: vel deniq; vtrumq; commune tam res quam fructus, vt Socra-

Plat. Polit. 3. & 7. De leg. 5. & in Timao.

Fundorũ poſſeſſio propria, fructus communis. Poſſeſſionũ natura, vſus.

Plato 9. De legibus.

Argumenta Ariſtotelis in bonorum communitate.

Lis maior ex communione.

Inæqualitas in opere rixas parit.

Fundi proprii fructus communes approbãtur. Propria curantur, negliguntur communia. Vide cap. 2.

Omnes ſe amant, ergo iucunda propria. Vid. Plat. 5. de leg. & Ariſtot. Eth. 9. cap. 8

Ex propriis liberalitas & amicitia. Communione tollitur temperantia, liberalitas.

Factum in Spartana repub. ergo poteſt in cæteris.

tes & Plato voluerunt. Dicebant enim illi, ſi nihil eſſet in ciuitate proprium, nullam omnino inter ciues orituram diſcordiam; ſed vt de communitate vxorum turpiter errarunt, ita de communitate rerum ac poſſeſſionum vehementius hallucinantur. Nam communitas iſta rerum potius barbaras contentiones & tragœdias, quam vllã vitæ quietem in ciuitate alit. Hoc probat Philoſophus duobus in textu ſignis, nempe peregrinantium & famulantium ſimul; nam ſi inter peregrinantes & famulantes (qui pauca admodum communia habent) acerrima nonnunquam de rebus paruis oriatur contentio, vt ſæpiſſime cõtingit; quanto capitalior inter ciues de rebus maximis dimicantes naſcetur offenſio? Quanto atrocior diſcordia & criminatio? Nam pone exempli cauſa res omnes eſſe communes, hic magis, ille minus fortaſſe laborauit, alius plura, alius pauciora percipit, alter gemmas format, alter ſentinam ciuitatis purgat, euehitur orator ad tribunal, ad ſtercus & vectigal arator cogitur, quantas offenſiones ac inimicitias inæqualitas iſta laborum, fructuum, artium & conditionum nutriet, infans & inexpertus rerum eſt qui non videat. Sapienter ergo hanc communitatis legem Socrates non inuexit, cum in lege ſancienda ſingulares mores actioneſque hominum (quæ lege communitatis regi non poſſunt) parum diligenter conſiderauit. Hac communitate rerum ac fructuum refutatã, proxime oſtendit Ariſtoteles, formam illam res poſſidendi eſſe præſtantiſſimam, quæ ex proprietate poſſeſſionis & communitate vſus componitur: hoc in textu probat multis rationibus, quę ordine ſequuntur. Prima eſt à neceſſario, quippe neceſſarium eſt, vt homo proprio iure aliqua poſſideat; ratio eſt, quia magis ſolicite vnuſquiſque ſua ipſius quam quæ aliorum ſunt curat & conſeruat: iuxta illud Iſocratis, Propria creſcunt, communia neglecta iacent. Videre hoc licet in familia, in qua pauciores ſerui melius quam turba opera & negocia ſuorum dominorum faciunt. Confuſa enim multitudo ac turba diſtrahitur, in paucitate vnita conſenſio ineſt. Altera ratio à iucundo petitur, nam vt verbis Philoſophi in textu vtar, Nemo dicendo conſequi poſſit, quantum referat ad voluptatem exiſtimare aliquid eſſe proprie ſuum: non enim fruſtra ipſe erga ſe amicitiam vnuſquiſque gerit, ſed hoc à natura habet, vt ſeipſum diligat: eſſe ſui amantem non reprehenditur, at pluſquam decet indulgere habetur vitioſum. Tertia ratio ab honeſto ducitur, quia ex proprietate poſſeſſionis liberalitas & beneficentia erga inopes, ſocios & amicos per manus noſtras fluunt, ſublata vero tolluntur. Nam ſi omnia ſint communia, quæ liberalitas? Quæ magnificentia? Quæ charitas & amicitia exerceri poſſint? Iuſte ergo Socratem & Platonem hîc carpit Philoſophus, quod poſita vxorum communitate, temperantia; rerum vero communitate conſtituta, omnis munificentia pereat. Quarta ratio eſt à decoro & ordine, quoniam rectius & ordinatius res propriæ tractantur quam communes, priuata enim ſolicitudo non tam poſſeſſionem quam ordinem & decorum in rebus procurandis & diſponendis ſeruat. Quin-

Sic Cimon Atheni. ſuos agros fecit vſu publicos. Plut. Bona diuiſa: ergo mala querela.

Propter contentiones res ad diuiſionem plerumque peruenit. L. in re Communi, De ſeruit. vrb. prad.

Litigia non ex proprietate, ſed ex improbitate.

ta ab exemplo Lacedæmonum hauſta, hunc ſtatum rerum ex proprietate poſſeſſionis & communitate vſus, præclare docet: nam illi tenentes propria, ſeruis tamen, equis, canibus, & viatico ex præſcripto Lycurgi in communi vtebantur. Poſtrema ratio à bono totius ciuitatis ducitur, quod maxime in pace & concordia cernitur; at deſtinatis vnicuique ſuis, quæ cauſa motus? quæ cauſa litis erit? Quare vt fratres luctantur, ſi hæreditatem (quam communem inter ſe habent:) diuiſam non relinquas: ita ciues facile diſtrahentur certe, ſi poſſeſſiones rerum ſecundum legem æquitatis non diſtinguas. Et vt illi diuiſione facta in pace fraterna ſine inuidia: ita hi poſſeſſione cognita quaſi in portu quietis ſine vlla diſcordia viuunt. Concludam ergo verbis Ariſtotelis, quod multo magis inter ſe diſſideant, qui res communiter tenent, quam qui ſeorſum facultates in ciuitate habent: nam communitas litem, proprietas, ſi iuſta ſit, ſummam quietem alit. Sed dices, litigioſa eſt proprietas poſſeſſionum, vt ipſa experientia docet. Reſpondeo hoc non ex proprietate poſſeſſionis, ſed ex malitia & improbitate hominis euenire. Nam etſi grata & ſpecioſa lex illa communitatis quibuſdam videri poſſit, ſeruata tamen proportione plura inter communiter viuentes quam priuatim & ſeorſim poſſidentes inuidiæ & contentionis ſemina nutriuntur. Alia pars Cap. nunc ſequitur, in qua Philoſoph. ſex argumentis oſtendit debiles & infirmas fuiſſe cauſas, quibus Plato perſuaſus eſt ad hanc ſententiam communitatis. Prima eſt, quod Plato ab Hypotheſi falſa originem fraudis & erroris traxerit, nempe in eo, quod hoc modo maxime vnam fieri ciuitatem exiſtimauerit. ſed hoc aliter contingit, vt antea probatum eſt. Nam ſic longius progreſſa ciuitas, ne ciuitas quidem erit: quippe vt concentus in vnius vocis ſonum redactus, non diutius ſymphonia, vt numeroſus ſermo ad vnum pedem contractus diutius oratio non dicitur: ita ciuitas ad maximam vnitatem reuocata, diutius ciuitas appellari non debet. Ciuitas ergo, quod parum impenſe animaduertebat Plato, non communitate, ſed diſciplina, non publica poſſeſſione rerum, ſed morum honeſtate, non Lacedæmoniorum conuiuiis & deliciis, ſed bonarum artium ſtudiis, maxime vna fiet Secundum argumentum quo arguit claudicaſſe Socratem in hac lege communitatis ſtatuenda, demonſtrat nihil abſurdius eſſe, quam repubĺ. in magiſtratus, opifices & agricolas à Platone diuiſa, nullam omnino adminiſtrationis formam præſcribi, nullum communicationis modum explicari. Nam cum omnia ſint inter cuſtodes, agricolas & artifices communia, quomodo (inquit) illi ab iſtis differant, certe non video niſi callide magiſtratus id machinentur randem, quod olim Cretes, qui cætera omnia vt communia ſuis ſeruis permittebant, duntaxat exercitatione, vſu, armorumq; poſſeſſione interdixerunt. Tertio reprehendit, quod Plato agricolis Poſſeſſionem fructuum diuiſionemq; permiſerit. Quid aliud (inquit) hoc eſt quam fæcem populi magiſtratibus præferre, ſeditioniſq; ſcintillas accendere ac diſſipare? Sic Olim Elotæ, montani & agreſtes illi

Secunda pars cap. Contra leges Platonis de communione.

Quod nimis eſt vnum, interit.

Nec vniſonus eſt ſymphonia, nec vna ciuitas.

Mores & leges vnũ faciunt non communio.

Agricolæ poſſidens, ſed vectigal penſitant:

Satyri

Satyri Lacedæmoniis; ſic Peneſtæ rudes & ſordidi Corydones Theſſalis infeſtiſſimi extiterunt. Quarto ineptam ſimilitudinem Platonis deridet Philoſophus, qua à pari in cæteris animantibus probare contendit eadem ſtudia ſequi, eademque munera obire feminas atque viros oportere. Quæ hæc eſt comparatio inquit inter belluas & feminas cum illæ nullam vim rationis habeant, hæ vero ſtudio & adminiſtratione rei domeſticæ delectentur? Quinto proprietatem magiſtratuum quam voluit Plato, non eſſe cauſam quietis narrat; nam ſi apud contemptiſſimos abiectiſſimoſq; intercludi aditum ad dignitatem ſeditionis cauſa exiſtat, quanto magis apud animoſos & bellicoſos viros, qui acceſſum quotidie ad rempublicam ſuis factis quærunt & demerentur? Neque fabuloſa comparatio illa iuuat Platonem, qua docet in ipſo ortu Deum quibuſdam auium, quo magiſtratus; quibuſdam æs & argentum, quibus agricolas & artifices deſignat, infudiſſe. Nam etſi Deus ordines & conditiones hominum diſtinxit, in libera tamen ciuitate præmium virtutis quaſi in ſtadio palmam omnibus propoſuit, cuius ſpe ſublata, quis curret? quis laborabit? Nam vt honos artes, ita ſpes dignitatis ciues ſtudioſos alit. Poſtremo licētiam datam agricolis in diſtribuendis fructibus reipubl. & habendis, non aliter ac ſuis cuſtodum vxoribus, omnem à fundamentis (vt aiunt) labefactare beatitudinem ciuitatis docet. Nam quæ eſt beatitudo reipublicæ, in qua magiſtratus ab agricolis quodammodo mendicare coguntur, in qua ſordidi & illiberales Vulcani, id eſt, opifices libere liciteque cum principum vxoribus voluntare poſſunt.

ergo elati ſunt. Plut. in vita Demetrij. Plat. 5. De leg. Ariſt. Pol. 2. cap. 7. Mulieres œconomicæ, beſtiæ non item, ergo iniqua comparatio. Plat. Pol. 5. Ariſt œconom. 2. Xenoph. œcon. cap. 12. Plat. Pol. 3 ad finem.

Diſtinctio.

An rerum ac poſſeſſionum communitas ſit legitima?

In rebus datis hominib. ad vitam victūque, duo conſiderari debent

- Poſſeſſio, & ſic non debēt eſſe communes vt à Philoſopho probatum eſt locis in textu
  - à Neceſſario, quia communia plerumq; negliguntur.
  - à Iucundo, quia proprietate rerum homines delectantur.
  - Ab Honeſto, quia vſu propriarum rerum beneficia exercentur.
  - à Decoro quia res propriæ melius quam communes diſponuntur.
  - ab Exemplo, quia Lacedæmonii eadem lege proprietatis vſi, felices habebantur.
  - A bono ciuitatis, quia pax, virtus, & quies, hoc modo conſeruantur.
- Vſus, & ſic communes eſſe debent; modo obſeruentur
  - Ordo ex præſcripto rationis.
  - Proportio ex præſcripto æquitatis, id eſt, vt quiſque id ſolum teneat quod meretur, non vt quiſq; ſibi pro arbitrio, ſed vt cuiq; legalis iuſtitia pro merito concedat.

Opp. *Hac nomina poſſeſſionis & proprietatis, hac duo pronomina me-m & tuum natura non dedit, ſed vt omnibus mater, nemini nouerca exti t, ita omnibus ſua dona æqualiter diſtribuit: ergo potius communitas re-rum vt omnes, quam proprietas vt pauci euadant beati, eſt admittenda. Antecedens probatur auctoritate Senecæ & Iſidori, qui aiunt, quod commu-is omnium poſſeſſio ſit, omniumq; vna libertas.* Ab efficiente. Seneca in moralib. Iſidorus in lib. Etymol.

Reſp. *De nominibus non contendimus cum de rebus conſtet, dedit na-tura ſtellis, plantis, lapidibus, proprias vires, & quare hominibus pernega t? Probatum eſt antea dominos & ſeruos procreaſſe, nec non aliis aurum, iis æs & argentum ſecundum Platonem naturam infudiſſe: quod certe eo iudicio, non feciſſet, ſi nullam in reb. externis diſtinctionem pro meritis ominum inſinuaſſet, Iſidorus & Seneca intelliguntur in illis ſolum bus, in quas homo habere dominium non poteſt, quales ſunt cœlum, r, ignis & aqua, quæ iure naturali ab omnibus quodammodo poſſi-ntur.*

Opp. *Lites ſæpe ex proprietate poſſeſſionum oriuntur in ciuitate: ergo mmunitas eſt præferenda. Antecedens experientia probatur, quia nihil agis inuidiam conflat, quam rerum auctarum propria poſſeſſio.* Ab effecto. Plato 9. de legibus.

Reſp. *Soluitur hoc argumentum antea, nempe non ex proprietate poſ-ſionis, ſed ex prauitate hominu has lites concitari.*

Opp. *Propria poſſeſſio omnium ſolius Dei eſt: ergo homini eandem con lere eſt contra ius naturæ. Antecedens probatur duobus modis, & quia eus eſt auctor omnium, & quia ius diuinum huic conſentiens communi-tem potius quam proprietatem laudat. Argumentum tenet: quia à diui-agente ipſa natura regitur.* A diſparatis.

Reſp. *Deus vt auctor, homo vt diſpenſator rerum poſſeſſionem habet: fecit non ſibi ſed homini, proprietatem dedit poſſeſſionis, communitatem ro vſus, vt homo non ſibi ad auaritiam, ſed aliis ad beneficentiã viueret*

Opp. *Quo communius bonum eſt, eo melius, vt patet 1. Eth. ergo in bo-ciuitatis communitas eſſet anteponenda proprietati.* Ab adiuncto.

Reſp. *Verum eſt ſi vſum; non autem ſi poſſeſſionem ſpectes. In vſu enim exiſtentia, quo communius eo melius habetur bonum: in eſſentia tamen m & incommutabile manet.*

Opp. *Omnes naturali iure ad humanitatem & amicitiam nati ſumus, us lex prima eſt, vt omnia amicorum ſint communia: ergo communitas ius quam proprietas rerum in ciuitate eſt commendanda.*

Reſp. *Non ſolum qui debemus eſſe, ſed etiam qui ſumus, politicum con-trare decet, fieri certe non poteſt vt omnes & ſinguli amicitiam colant. m diuerſis moribus, variis affectibus hic & illic mancipamur. Præterea icorum communitas non de iure poſſeſſionis, ſed de reciprocatione vſus in gitur.*

Opp. *Res poſſeſſa ac poſſeſſiones dantur ad vitã victumq; neceſſaria, vt etur 1. Polit. ſed iure naturali neceſſaria ad vitam victumq; non magis quam ille, vnus quam alter vendicare poteſt: ergo iure naturali res pro-eſſe non debent.* A fine. Cap. 5.

Reſp. *Natura dominum & dominium rerum ad vſum domini nobis conceſſit, non enim dominum ſine imperio, non imperium ſine inſtrumentis imperandi (quæ ſunt naturæ & fortunæ bona) finxit. Quare ad vitæ victusque neceſſitatem plura & ampliora dominis quam ſeruis dedit, vt in illis magnificentiam, in his obedientiam retineret: vendicare ergo poteſt vnus quam alter plura, idq; vt vides iure naturali.*

A pati. Opp. *Expedit bona animi eſſe communia, quæ ſunt nobiliſſima: ergo etiam expedit bona naturæ & fortunæ eſſe communia, quæ ſunt illorum tantum inſtrumenta. Antecedens probatur, quia expedit ea eſſe communia, quorum communitas omnibus prodeſt, obeſt vero nemini: ſed ita eſt in bonis animi: ergo expedit illa eſſe communia.*

Reſp. *Non eſt par ratio omnium bonorum, quia ſimilis non eſt conditio omnium hominum: nam alii ad ſceptrum, alii ad raſtrum nati ſunt. Quare etſi optandum eſt vt bona animi in omnium ciuium præcordia à ſuis fontibus veluti per riuos fluant, non tamen ſequitur quin inſtrumenta virtutis, id eſt, bona naturæ & fortunæ aliter atq; aliter diſponantur.*

Ab adiuncto. Opp. *Tempore neceſſitatis, puta cum hoſtis inuadit patriam, expedit bona externa eſſe communia, vt ab interitu conſeruetur ciuitas: ergo neceſſitas (vt ante docetur) proprietatem non docuit. Antecedens probatur, quia indignus eſt vocari ciuis, qui languente patria ſuos theſauros claudit.*

Reſp. *Sophiſticum & fallax eſt hoc argumentum, à ſecundum quid (vt aiunt) ad ſimpliciter. Nam non ſequitur, quia tempore imminentis periculi expediat bona eſſe communia: ergo ſimpliciter & omnino. Neq; hoc loco ciuitatem bello concuſſam, ſed pace beatam intelligimus.*

Dubium Cap.

An armorum poſſeſſio ſeruis interdicenda ſit, ne communitati ſtudeant?

Seneca in Hippol. Ariſt. Pol. 2 cap. 7. Sub Rich. Iuuenal. Ariſt. Pol. 1 cap. 2. Cic. de nat. deorum l. 3 Plaut. in Captiuis. Serui ſi nudi ſint timent, ſi armati tentant imperia.

CVI plus licet quam par eſt, plus vult quam licet, vt eſt in prouerbio. Da gladium ſeruo; leuiſſime offenſus iugulum domini vulnerabit. In armis enim non timor, ſed furor ineſt: Elotę Lacedęmonas, Peneſtæ Theſſalos, niger ille Vulcanus ſtramineusque carnifex armorum data licentia Anglos funeſtis olim bellis concuſſerunt. Sapienter ergo Cretes (vt eſt in textu) multa ſuis ſeruis permittentes, armorum poſſeſſionem pernegarunt: Sic Galli Ruſticis Sed quos ſeruos nominas? non ciues, non libere natos, non lege aſtrictos regi: mancipia intelligo, ſceleriſq; inſtrumenta, qui ſine metu, ſine fide, ſine Deo viuunt: iſtos ſi armes teipſum perdis. Melius eſt Scythas ac barbaros ſaltationibus & delitiis effeminari, quam haſtis & gladiis in domo rebelles ac contumaces factos acuere. Aſperius miſero nihil eſt cum ſurgit in altum Armata malitia nihil periculoſius ducitur. At quæ fides in ſeruis ineſt, qui ſe opprimi, qui ſe contemni putant? Si nudi ſint, timebunt verbera, at armis muniti tentabunt imperia.

Diſtin-

Diſtinctio.

Armorum vſus ſeruis eſt interdicendus
- Ne fiant inſolentes & ſuperbi.
- Ne fiant negligentes & otioſi.
- Ne fiant inuidi, ac in ſuos dominos malicioſi.
- Ne cum aliis conſpirantes in rempubl. rebelles & pernicioſi fiant.

Cur arma ſeruis abiudicanda.

Opp. *Iniuſtum eſt negare illud quod natura dedit: ſed natura ſeruis arma dedit: ergo eſt iniuſtum ſeruis negare arma. Minor probatur, quia dentes, manus & vngues ſeruis natura dedit, quæ arma à Plutarcho hominis appellantur.* A ſimili.

Reſp. *Metaphoricè arma, verè naturalia organa & inſtrumenta vocantur. Arma belluis dedit quidem natura, vt leoni dentes, ſerpenti aculeum, at hominib. arma induſtria finxit, eoq; finxit, vt pro imperio rationis (quæ ſeruis vſum armorum negat) armis vterentur.*

Opp. *Ignorantia armorum ſæpe dominis magnum periculum creat: ergo vſus armorum eſt ſeruis permittendus.* Ab effectis.

Reſp. *Non omnino vſum vt diſcant Martem, ſed poſſeſſionem armorum, ne inuadant patriam, mancipiis nego. Præterea hoc argumentum ſimpliciter & abſolute non probat arma eſſe permittenda ſeruis, cum maiora pericula ex ſeruili armorum poſſeſſione quam ex priuatione ciuitati contingant.*

Opp. *Plato & Socrates (vt eſt in textu) voluerunt vt fœminæ non minus quam viri vterentur armis; ſed magis decorum eſt vt ſerui vterentur quam fœminæ: ergo arma etiam ſeruis ſunt permittenda. Præterea quid aliud ſunt gregarij milites quam ſerui, qui ad foſſas ad mœnia ciuitatem defendunt.*

Reſp. *Vt abſurdam communitatem defenderet Plato, fœminas marti huiuſq; publicis non minus quam viros propoſuit, at non teſtimonium quod ſellitur, ſed argumentum & rationem quæro. Si obijcias Amazonas, reſpondeo exemplum vnum legem non facere. Præterea ratio non tenet fœminis liberis ac ſolutis licere: ergo ſeruis & mancipiis vitæ. Inſtantia gregariorum militum non vrget, quia illi aut nati ſunt ciues, qui pro aris & focis dimicant: aut tempore neceſſitatis coacti ſerui, qui metu perculſi non offendunt.* A minori. Plato 7. De legib. & in Critia.

Diſtinctio ſecundæ Quæſtionis.

Cauſa coniugij.

Nuptialis coniunctio viri & feminæ, curaque filiorum ſingularis probari poteſt eſſe à natura, aut

- Exemplo aliorum animantium, quæ impetum & inſtinctum ſolius naturæ ſequuntur, vt turtures, columbæ, cygni, pelicani.
- Præſcripto inſitæ rationis, quæ hunc nexum parit propter
  - Conſeruationem hominis in ſpecie.
  - Diſtinctionem prolis.
  - Obſeruationem ordinis.
  - Augmentationem rei familiaris.
  - Perfectionem amoris & charitatis.
  - Propagationem ſanguinis certæq; poſteritatis.

Ab adiuncto. Opp. *Natura per ſe libera eſt, ergo aſtringi & mancipari vni non eſt natura conſentaneum. Antecedens probatur, quia natura eſt in re qualibet agens liberum & immune. His datis ſequitur quod nuptialis coniunctio viri cum femina non ſit naturalis.*

Reſp. *Natura per ſe in re qualibet libera & immunis dicitur, non quod nulli omnino neceſſitati alligetur (agit enim neceſſario) ſed quod in ſuis cauſis & effectis minime impediatur. Cum ergo doceat Philoſophus nuptiale fœdus eſſe à natura, naturam humanam intelligit, quæ ordinem in ſocietate, rationem in ipſo ordine & amore reſpicit.*

Ab efficiente. Opp. *Coniunctio nuptialis ſocietatem, ſocietas tædium, tædium diſcordiam & odium inter virum & vxorem gignit: ergo non videtur eſſe naturalis. Antecedens probatur, quia, vt ſenſus varietate obiectorum: ita animus multitudine delectabilium capitur. vnum ergo obiectum idemq; immutabile moleſtum eſt & tædioſum. Argumentum tenet, quia natura nunquam in ſui perniciem tendit.*

Natura hominis Senſibilis, Ratiocinatrix. Reſp. *In homine non ſolum naturam ſenſitricem, ſed ratiocinatricem conſiderandam eſſe docemus: illam enim belluis communem, hanc ex ſuo ipſius iure tenet. Inſuper ſenſus varietate obiectorum ſic delectari dicimus, vt vnuſquiſq; ſuum proprium obiectum habeat: ita ferri quidem poſſunt homines vi ſenſus in multa voluptatis obiecta, modo vnuſquiſq; ſuam ipſius vxorem teneat.*

A pari. Opp. *Ariſtoteles in ſeptimo Politicorum multis gradibus publicam curam & educationem puerorum priuatæ anteponit: ergo ſingularis & diſtincta cura non videtur eſſe naturalis. Ratio antecedentis eſt, quia in publica educatione ratio non affectio, intellectus non appetitus, virtus multorum in ciuitate, non voluntas paucorum in familia regit & præſcribit.*

Reſp. *Fatendum eſt publicam educationem eſſe quidem laudatiſſimam non tamen hinc ſequitur quin priuata parentum in filios cura & affectio ſi*

maxim

maxime naturalis: præſertim cum ipſa natura diſtenta vbera ad paſcendū, ſingularem amoris inſtinctum ad amplectendum, priuatam multarum rerum poſſeſſionem ad locupletandum dederit.

Opp. *Natura ad optimum tendit: ſed publica educatio eſt omnium optima, vt antea probatur: ergo ad publicam potius quam ad priuatam educationem tendit natura.* A fine.

Reſp. *Ad optima tendit natura, ſed per gradus, idq; eo tandem quo poſſit non vltra, priuatam ergo curam filiorum parentibus inſeuit, publicam magiſtratibus ciuitatis reliquit: illa naturalis, hæc vero legalis & ciuilis dicitur.*

Opp. *Multæ olim extructæ Academiæ, multa collegia, gymnaſia, hoſpitia, publicæ non priuatæ educationis nobis tam monumenta quam exempla relinquuntur: ſed in his maiores noſtri veſtigia naturæ ſequebantur: ergo publica etiam educatio eſt naturalis. Minor probatur, quia in his extruendis infinitæ poſteritatis ſucceſſioni (quod eſt naturæ proprium) ſtuduerunt.* Ab effectis.

Reſp. *Studium maiorum noſtrorum beatiſſimæ memoriæ laudibus ſatis celebrari non poteſt. O vtinam plures in hac decrepita ætate mundi, illorum exempla ſequerentur. Sed ratione reſpondeo vt ſupra. Nam quamuis aliqua ex parte publica educatio concedatur eſſe naturalis, non inde tamen ſequitur, quin priuata magis naturalis ob cauſas à nobis ſuperius recitatas habeatur.* Educatio priuata, publica.

Dubium.

An multiplicatio vxorum politice ſit approbanda?

QVID? Nos rides Socrates? Cur aliis vxorum communitatem proponis, cum vna Xantippe tibi ſufficerit? Dic ſodes, non in votis tibi eſſet cicutam ter bibere, quam prima defuncta aliam Xantippam ducere? Vetus eſt illud, ictus piſcator ſapit, ſi non inſaniat. Qui ſemel vmbram dentatam tetigit, verebitur vt opinor, aliam ſibi adiungere, ne vmbra in cacodæmonem transformetur: vt tamq; vmbram bigamia habet. Quid? Vna ſepulta aliam vxorem ducere minus legitimum eſſe putas? Non ſane: licere hoc ipſum volo, laudare tamen non inſtituo. Verbis id negas Philoſophe quod factis probas. Nam viduatam vxorem habes: at vnam. Quis tandem bigamus? Qui ſimul aut duas tenet, aut aliam prima extincta ducit. Primum id genus hominum perniciosum quidem eſt, at cur alterum non laudas, cauſas iam quæro; referre te poſſum in hac re ad diuum Hieronymum, ſed quoniam nimis ſeuerus pater in bigamiam extitit, illius auctoritatem & argumenta taceo. At tua quæ ſunt? inter multa hæc tria, quotum primum à vinculo nuptialis tedæ, alterum à periculo noui fœderis, poſtremum ab exemplo libertatis vel potius licentiæ ducitur. Vinculum

Cum Socrate ſermocinatio de bigamia.

Quis bigamus.

nuptia-

nuptiale non ſolum corporis ad delectationem, quę eſt momentanea, ſed etiam mentis ad dilectionem, quę perpetua eſſe debet. Quare tamerſi coniux in puluerem reuertatur, vinculum mutuæ dilectionis indiſſolubile manet: ſi ergo in hoc nexu tuam turturem dilexeris, diſſoluto corpore mentis fœdus retineres. De periculo noui fœderis ac ſocietatis quid dicam? Nam quis nouercas iniuſtas ac malitioſas eſſe non agnoſcet? Quis non fatebitur? propago enim (vt ait Seneca) primæ vxoris tum tandem corrumpitur, cum ſecundæ nuptiæ celebrantur. Poſtremo exemplum effuſæ voluptatis iſta nuptiarum ingeminatio habet; nam quo termino humana renetur voluptas, ſi tot nouas ducendi feminas concedatur libertas? Præterea quæ pugna eſt rationis cum appetitu? Quæ victoria cupiditatis ſi ſitim & ardorem voluptatis nouis facibus nuptiarum accendas? Poſtremo cur à politicis virgines & viduæ præferuntur nuptis? cur tantis præmiis à legumlatoribus cumulantur, ſi tot quot velis vxores ducere habetur laudabile? Sunt ergo bigamia & polygamia res quidem licitæ, minus laudatæ tamen: nam affectum parem, matrem infirmitatem habent.

Periculum noui fœderis.

Exemplũ effuſæ voluptatis.

Laus viduitatis.

Diſtinctio dubii.

Bigamia duarum ſimul. Secunda poſt priorem.

Bigamia ſumitur, aut pro coniunctione
- Viri ad duas vxores ſimul, & ſic eſt intolerabilis.
- Viri cum vidua, quæ licet ſit vna numero, natura tamen ingeminati contractus duarum vxorum loco habetur, & hæc eſt legitima.
- Viri ad duas vxores ſucceſſiue, & hæc eſt minus laudabilis propter
  - Vinculum vnitæ dilectionis, quæ in mente perpetuo reſideret.
  - Periculum contentionis, quia nouerca inſeſta & iniuſta eſt prioris vxoris liberis.
  - Exemplum effuſæ voluptatis, quia concupiſcentia potius in vna quam in pluribus reprimitur.
  - Præmium quo hic ſtatus viduarum nuptiali à quibuſdam anteponitur.

Ab auctoritate.

Opp. *Quicquid licitum eſt in bene inſtituta ciuitate, laudabile quoq; eſt: ſed licitum eſt plures vxores viciſſim ducere: ergo eſt etiam laudabile. Maior probatur, quia quod licitum eſt, fundamentum ipſam iuſtitiam habet, quæ eſt omnium virtutum laudatiſſima.*

Licita ex Æquitate, Infirmitate.

Reſp. *Omnia licita ſemper non conueniunt. Reſpondeo ergo quod licita aut æquitatem per ſe, aut infirmitatem humanam vt ſui cauſam ſpectent: primo modo accepta vere laudabilia ſunt, quia vt ſuo pro fundamento iuſtitiam habent: ſecundo vero modo accepta, ſunt minus laudabilia, quia potius permitti quam praſcribi, tolerari quam laudari videntur, & ſic vſura, ſic polygamia.*

Opp.

Opp. *Quicquid iuſte ac legitime magis auget & conſeruat ciuitatem eſt magis laudabile, quam quod minus auget & conſeruat, ſed bigamia ſeu ſucceſſiua multiplicatio vxorum, iuſte & legitime magis auget & conſeruat ciuitatem quam vnius cum vna copulatio: ergo bigamia ſeu ſucceſſiua multiplicatio vxorum eſt magis laudabilis. Minor probatur, quia legitima ſucceſſio vxorum maiorem ciuium multitudinem reipublic. pollicetur & præſtat.* Ab effecto.

Reſp. *Id in hoc argumento pro conceſſo ponitur: quod non eſt ſemper & abſolute verum, nempe multiplicationem vxorum fœcundiorem ciuitatem reddere: imo multiplicatio vxorum potius ſterilitatem, quam fœcunditatem, vt antea probatum eſt contra Platonem, parit: non ergo magis auget & conſeruat rempubl. bigamia quam vnius viri cum vna vxore perpetua copulatio, & per conſequens non eſt magis laudabilis, vt procedens ratio à falſo fundamento orta, videtur probaſſe.*

CAP. III.

An rerum ac poſſeſſionum communitas ſit legitima?

MVLTI hodie vxorum, ſed pauci rerum communitati ſtudent; illos luxuria, hos ſiticuloſa auaritia faſcinaſſe videtur. Quot iſtis temporibus (proh dolor) ſunt paſſim, & vbique vultures, quorum vnguibus nulla præda (quantumuis ſit illa ampla & opima) ſufficit? O ſtulti dum aureos montes ac mundos ſomniatis, mortis ſpiculis confoſſi relinquetis omnia. Voluerunt Socrates & Plato omnia omnibus eſſe communia, hoc vobis diſplicet; voluit Pythagoras onera laboreſque ciuitatis humeris paucorum exantlari, vos vero diuites fructibus illorum laboribus partis ſaginari, hæc vobis (vt opinor) arridet ſententia. Sed audire, vult hic Ariſtoteles fundos veſtros & agros ſeorſim poſſideri, fructus autem in vſum publicum efferri; dura eſt hæc opinio fortaſſe dicitis, nam inſatiabilis eſt veſtra venandi & aucupandi cupiditas. Cæterum hoc loco non quid ambitio, ſed quid ratio & Philoſophia ſuadeat quærimus. In rebus poſſeſſis, de quibus hoc loco agimus, duo conſiderari debent, natura & vſus: natura & ſic diuinæ ſubiiciuntur poteſtati, cui ad nutum obſequuntur omnia: vſus, & ſic homo rerum externarum naturale dominium ac poſſeſſionem habet. Hinc aliud eſt res conſiderare, vt agros, vineas, pecudes; aliud vſum ac fructũ rerum, vt puta, granum, vinum, oleum, & ſimilia; vnde ſi ſit communitas talium, aut res ipſæ (vt ait) erunt communes & fructus diuidentur; aut poſſeſſiones erunt propriæ, fructus autem in communi ciuitatis vſu: vel deniq; vtrumq; commune tam res quam fructus, vt Socrates

Plat. Polit. 3. & 7. De leg. 5. & in Timao.

Fundorũ poſſeſſio propria, fructus communis. Poſſeſſionũ natura, vſus.

Plato 9. De legibus.

tes & Plato voluerunt. Dicebant enim illi, ſi nihil eſſet in ciuitate proprium, nullam omnino inter ciues orituram diſcordiam; ſed vt de communitate vxorum turpiter errarunt, ita de communitate rerum ac poſſeſſionum vehementius hallucinantur. Nam communitas iſta rerum potius barbaras contentiones & tragœdias, quam vllā vitæ quietem in ciuitate alit. Hoc probat Philoſophus duobus in textu ſignis, nempe peregrinantium & famulantium ſimul; nam ſi inter peregrinantes & famulantes (qui pauca admodum communia habent) acerrima nonnunquam de rebus paruis oriatur contentio, vt ſæpiſſime cōtingit; quanto capitalior inter ciues de rebus maximis dimicantes naſcetur offenſio? Quanto atrocior diſcordia & criminatio? Nam pone exempli cauſa res omnes eſſe communes, hic magis, ille minus fortaſſe laborauit, alius plura, alius pauciora percipit, alter gemmas format, alter ſentinam ciuitatis purgat, euehitur orator ad tribunal, ad ſtercus & vectigal arator cogitur, quantas offenſiones ac inimicitias inæqualitas iſta laborum, fructuum, artium & conditionum nutriet, infans & inexpertus rerum eſt qui non videat. Sapienter ergo hanc communitatis legem Socrates non inuexit, cum in lege ſancienda ſingulares mores actioneſque hominum (quæ lege communitatis regi non poſſunt) parum diligenter conſiderauit. Hac communitate rerum ac fructuum refutata, proxime oſtendit Ariſtoteles, formam illam res poſſidendi eſſe præſtantiſſimam, quæ ex proprietate poſſeſſionis & communitate vſus componitur: hoc in textu probat multis rationibus, quę ordine ſequuntur. Prima eſt à neceſſario, quippe neceſſarium eſt, vt homō proprio iure aliqua poſſideat; ratio eſt, quia magis ſolicite vnuſquiſque ſua ipſius quam quæ aliorum ſunt curat & conſeruat: iuxta illud Iſocratis, Propria creſcunt, communia neglecta iacent. Videre hoc licet in familia, in qua pauciores ſerui melius quam turba opera & negocia ſuorum dominorum faciunt. Confuſa enim multitudo ac turba diſtrahitur, in paucitate vnita conſenſio ineſt. Altera ratio à iucundo petitur, nam vt verbis Philoſophi in textu vtar, Nemo dicendo conſequi poſſit, quantum referat ad voluptatem exiſtimare aliquid eſſe proprie ſuum: non enim fruſtra ipſe erga ſe amicitiam vnuſquiſque gerit, ſed hoc à natura habet, vt ſeipſum diligat: eſſe ſui amantem non reprehenditur, at pluſquam decet indulgere habetur vitioſum. Tertia ratio ab honeſto ducitur, quia ex proprietate poſſeſſionis liberalitas & beneficentia erga inopes, ſocios & amicos per manus noſtras fluunt, ſublata vero tolluntur. Nam ſi omnia ſint communia, quæ liberalitas? Quæ magnificentia? Quæ charitas & amicitia exerceri poſſint? Iuſte ergo Socratem & Platonem hîc carpit Philoſophus, quod poſita vxorum communitate, temperantia; rerum vero communitate conſtituta, omnis munificentia pereat. Quarta ratio eſt à decoro & ordine, quoniam rectius & ordinatius res propriæ tractantur quam communes; priuata enim ſolicitudo non tam poſſeſſionem quam ordinem & decorum in rebus procurandis & diſponendis ſeruat. Quinta

Argumenta Ariſtotelis in bonorum communitate.

Lis maior ex communione.

Inæqualitas in opere rixas parit.

Fundi proprii fructus communes approbatur. Propria curantur, negliguntur communia. Vide cap. 2.

Omnes ſe amant, ergo iucunda propria. Vid. Plat. 5. de leg. & Ariſtot. Eth. 9. cap. 8

Ex propriis liberalitas & amicitia. Communione tollitur temperantia, liberalitas. Factum in Spartana repub. ergo poteſt in cateris.

ta ab exemplo Lacedæmonum hauſta, hunc ſtatum rerum ex proprietate poſſeſſionis & communitate vſus, præclare docet: nam illi tenentes propria, ſeruis tamen, equis, canibus, & viatico ex præſcripto Lycurgi in communi vtebantur. Poſtrema ratio à bono totius ciuitatis ducitur, quod maxime in pace & concordia cernitur; at deſtinatis vnicuique ſuis, quæ cauſa motus? quæ cauſa litis erit? Quare vt fratres luctantur, ſi hæreditatem (quam communem inter ſe habent:) diuiſam non relinquas: ita ciues facile diſtrahentur certe, ſi poſſeſſiones rerum ſecundum legem æquitatis non diſtinguas. Et vt illi diuiſione facta in pace fraterna ſine inuidia: ita hi poſſeſſione cognita quaſi in portu quietis ſine vlla diſcordia viuunt. Concludam ergo verbis Ariſtotelis, quod multo magis inter ſe diſſideant, qui res communiter tenent, quam qui ſeorſum facultates in ciuitate habent: nam communitas litem, proprietas, ſi iuſta ſit, ſummam quietem alit. Sed dices, litigioſa eſt proprietas poſſeſſionum, vt ipſa experientia docet. Reſpondeo hoc non ex proprietate poſſeſſionis, ſed ex malitia & improbitate hominis euenire. Nam etſi grata & ſpecioſa lex illa communitatis quibuſdam videri poſſit, ſeruata tamen proportione plura inter communiter viuentes quam priuatim & ſeorſim poſſidentes inuidiæ & contentionis ſemina nutriuntur. Alia pars Cap. nunc ſequitur, in qua Philoſoph. ſex argumentis oſtendit debiles & infirmas fuiſſe cauſas, quibus Plato perſuaſus eſt ad hanc ſententiam communitatis. Prima eſt, quod Plato ab Hypotheſi falſa originem fraudis & erroris traxerit, nempe in eo, quod hoc modo maxime vnam fieri ciuitatem exiſtimauerit. ſed hoc aliter contingit, vt antea probatum eſt. Nam ſic longius progreſſa ciuitas, ne ciuitas quidem erit: quippe vt concentus in vnius vocis ſonum redactus, non diutius ſymphonia, vt numeroſus ſermo ad vnum pedem contractus diutius oratio non dicitur: ita ciuitas ad maximam vnitatem reuocata. diutius ciuitas appellari non debet. Ciuitas ergo, quod parum impenſe animaduertebat Plato, non communitate, ſed diſciplina, non publica poſſeſſione rerum, ſed morum honeſtate, non Lacedæmoniorum conuiuiis & deliciis, ſed bonarum artium ſtudiis, maxime vna fiet Secundum argumentum quo arguit claudicaſſe Socratem in hac lege communicatis ſtatuenda, demonſtrat nihil abſurdius eſſe, quam republ. in magiſtratus, opifices & agticolas à Platone diuiſa, nullam omnino adminiſtrationis formam præſcribi, nullum communicationis modum explicari. Nam cum omnia ſint inter cuſtodes, agticolas & artifices communia, quomodo (inquit) illi ab iſtis differant, certe non video niſi callide magiſtratus id machinentur tandem, quod olim Cretes, qui cætera omnia vt communia ſuis ſeruis permittebant, duntaxat exercitatione, vſu, armorumq; poſſeſſione interdixerunt. Tertio reprehendit, quod Plato agricolis Poſſeſſionem fructuum diuiſionemq; permiſerit. Quid aliud (inquit) hoc eſt quam fæcem populi magiſtratibus præferre, ſeditioniſq; ſcintillas accendere ac diſſipare? Sic Olim Elotæ, montani & agreſtes illi

Sic Cimon Atheni. ſuos agros fecit vſu publicos. Plut. Bona diuiſa: ergo mala querela.

Propter contentiones res ad diuiſionem plerunque peruenit. L. in re Communi, De ſeruit vrb. præd.

Litigia non ex proprietate, ſed ex improbitate.

Secunda pars cap. Contra leges Platonis de communione.

Quod nimis eſt vnum, interit.

Nec vniſonus eſt ſymphonia, nec vna ciuitas.

Mores & leges vnũ faciunt non communio.

Agricola poſſidens, ſed vectigal penſitant:

Satyri Lacedæmoniis; ſic Peneſtæ rudes & ſordidi Corydones Theſſalis infeſtiſſimi extiterunt. Quarto ineptam ſimilitudinem Platonis deridet Philoſophus, qua à pari in cæteris animantibus probare contendit eadem ſtudia ſequi, eademque munera obire feminas atque viros oportere. Quæ hæc eſt comparatio inquit inter belluas & feminas cum illæ nullam vim rationis habeant, hæ vero ſtudio & adminiſtratione rei domeſticæ delectentur? Quinto proprietatem magiſtratuum quam voluit Plato, non eſſe cauſam quietis narrat; nam ſi apud contemptiſſimos abiectiſſimoſq; intercludi aditum ad dignitatem ſeditionis cauſa exiſtat, quanto magis apud animoſos & bellicoſos viros, qui acceſſum quotidie ad rempublicam ſuis factis quærunt & demerentur? Neque fabuloſa comparatio illa iuuat Platonem, qua docet in ipſo ortu Deum quibuſdam auium, quo magiſtratus; quibuſdam æs & argentum, quibus agricolas & artifices deſignat, infudiſſe. Nam etſi Deus ordines & conditiones hominum diſtinxit, in libera tamen ciuitate præmium virtutis quaſi in ſtadio palmam omnibus propoſuit, cuius ſpe ſublata, quis curret? quis laborabit? Nam vt honos artes, ita ſpes dignitatis ciues ſtudioſos alit. Poſtremo licetiam datam agricolis in diſtribuendis fructibus reipubl. & habendis, non aliter ac ſuis cuſtodum vxoribus, omnem à fundamentis (vt aiunt) labefactare beatitudinem ciuitatis docet. Nam quæ eſt beatitudo reipublicæ, in qua magiſtratus ab agricolis quodammodo mendicare coguntur, in qua ſordidi & illiberales Vulcani, id eſt, opifices libere liciteque cum principum vxoribus voluntare poſſunt.

ergo elati ſunt. *Plut. in vita Demetrij.* *Plat. 5. De leg.* *Ariſt. Pol. 2. cap. 7.* *Mulieres œconomicæ, beſtiæ non item; ergo iniqua comparatio.* *Plat. Poli. 5.* *Ariſt œconom. 2.* *Xenoph. œcon. cap. 12.* *Plat. Pol. 3 ad finem.*

Diſtinctio.

An rerum ac poſſeſſionum communitas ſit legitima?

In rebus datis hominib. ad vitam victûque, duo conſiderari debent

- Poſſeſſio, & ſic non debet eſſe communes vt à Philoſopho probatum eſt locis in textu
  - à Neceſſario, quia communia plerumq; negliguntur.
  - à Iucundo, quia proprietate rerum homines delectantur.
  - Ab Honeſto, quia vſu propriarum rerum beneficia exercentur.
  - à Decoro quia res propriæ melius quam communes diſponuntur.
  - ab Exemplo, quia Lacedæmonii eadem lege proprietatis vſi, felices habebantur.
  - A bono ciuitatis, quia pax, virtus, & quies, hoc modo conſeruantur.
- Vſus, & ſic communes eſſe debent; modo obſeruentur
  - Ordo ex præſcripto rationis.
  - Proportio ex præſcripto æquitatis, id eſt, vt quiſque id ſolum teneat quod meretur, non vt quiſq; ſibi pro arbitrio, ſed vt cuiq; legalis iuſtitia pro merito concedat.

Opp.

Opp. *Hæc nomina poſſeſſionis & proprietatis, hæc duo pronomina meum & tuum natura non dedit, ſed vt omnibus mater, nemini nouerca extitit, ita omnibus ſua dona æqualiter diſtribuit: ergo potius communitas rerum vt omnes, quam proprietas vt pauci euadant beati, eſt admittenda. Antecedens probatur auctoritate Senecæ & Iſidori, qui aiunt, quod communis omnium poſſeſſio ſit, omniumq; vna libertas.*

Ab efficiente. Seneca in moralib. Iſidorus in lib. Etymol.

Reſp. *De nominibus non contendimus cum de rebus conſtet, dedit natura ſtellis, plantis, lapidibus, proprias vires, & quare hominibus pernegaret? Probatum eſt antea dominos & ſeruos procreaſſe, nec non aliis aurum, aliis æs & argentum ſecundum Platonem naturam infudiſſe: quod certe meo iudicio, non feciſſet, ſi nullam in reb. externis diſtinctionem pro meritis hominum inſinuaſſet, Iſidorus & Seneca intelliguntur in illis ſolum rebus, in quas homo habere dominium non poteſt, quales ſunt cœlum, aer, ignis & aqua, quæ iure naturali ab omnibus quodammodo poſſidentur.*

Opp. *Lites ſæpe ex proprietate poſſeſſionum oriuntur in ciuitate: ergo communitas eſt præferenda. Antecedens experientia probatur, quia nihil magis inuidiam conflat, quam rerum auctarum propria poſſeſſio*

Ab effecto. Plato 9. de legibus.

Reſp. *Soluitur hoc argumentum antea, nempe non ex proprietate poſſeſſionis, ſed ex prauitate hominis has lites concitari.*

Opp. *Propria poſſeſſio omnium ſolius Dei eſt: ergo homini eandem concedere eſt contra ius naturæ. Antecedens probatur duobus modis, & quia Deus eſt auctor omnium, & quia ius diuinum huic conſentiens communitatem potius quam proprietatem laudat. Argumentum tenet: quia à diuino agente ipſa natura regitur.*

A diſparatis.

Reſp. *Deus vt auctor, homo vt diſpenſator rerum poſſeſſionem habet: ille fecit non ſibi ſed homini, proprietatem dedit poſſeſſionis, communitatem vero vſus, vt homo non ſibi ad auaritiam, ſed aliis ad beneficentiã viueret*

Opp. *Quo communius bonum eſt, eo melius, vt patet 1. Eth: ergo in bonis ciuitatis communitas eſſet anteponenda proprietati.*

Ab adiuncto.

Reſp. *Verum eſt ſi vſum; non autem ſi poſſeſſionem ſpectes. In vſu enim & exiſtentia, quo communius eo melius habetur bonum: in eſſentia tamen idem & incommutabile manet.*

Opp. *Omnes naturali iure ad humanitatem & amicitiam nati ſumus, cuius lex prima eſt, vt omnia amicorum ſint communia: ergo communitas potius quam proprietas rerum in ciuitate eſt commendanda.*

Reſp. *Non ſolum qui debemus eſſe, ſed etiam qui ſumus, politicum conſiderare decet, fieri certe non poteſt vt omnes & ſinguli amicitiam colant. Nam diuerſis moribus, variis affectibus hic & illic mancipamur. Præterea amicorum communitas non de iure poſſeſſionis, ſed de reciprocatione vſus intelligitur.*

Opp. *Res poſſeſſa ac poſſeſſiones dantur ad vitæ victumq; neceſſaria, vt habetur 1. Polit. ſed iure naturali neceſſaria ad vitam victumq; non magis hic quam ille, vnus quam alter vendicare poteſt: ergo iure naturali res propria eſſe non debent.*

A fine. Cap. 5.

Diſtinctio.

Armorum vſus ſeruis eſt interdicendus

Ne fiant inſolentes & ſuperbi.
Ne fiant negligentes & otioſi.
Ne fiant inuidi, ac in ſuos dominos malicioſi.
Ne cum aliis conſpirantes in rempubl. rebelles & pernicioſi fiant.

Cur arma ſeruis abiudicanda.

Opp. *Iniuſtum eſt negare illud quod natura dedit: ſed natura ſeruis arma dedit: ergo eſt iniuſtum ſeruis negare arma. Minor probatur, quia dentes, manus & vngues ſeruis natura dedit, qua arma à Plutarcho hominis appellantur.* A ſimili.

Reſp. *Metaphorice arma, vere naturalia organa & instrumenta vocantur. Arma belluis dedit quidem natura, vt leoni dentes, ſerpenti aculeum, at hominib. arma induſtria finxit, eoq; finxit, vt pro imperio rationis (qua ſeruis vſum armorum negat) armis vterentur.*

Opp. *Ignorantia armorum ſæpe dominis magnum periculum creat: ergo vſus armorum eſt ſeruis permittendus.* Ab effectis.

Reſp. *Non omnino vſum vt diſcant Martem, ſed poſſeſſionem armorum, ne inuadant patriam, mancipiis nego. Praeterea hoc argumentum ſimpliciter & abſolute non probat arma eſſe permittenda ſeruis, cum maiora pericula ex ſeruili armorum poſſeſſione quam ex priuatione ciuitati contingant.*

Opp. *Plato & Socrates (vt eſt in textu) voluerunt vt feminæ non minus quam viri vterentur armis; ſed magis decorum eſt vt ſerui vterentur quam feminæ: ergo arma etiam ſeruis ſunt permittenda. Praeterea quid aliud ſunt gregarij milites quam ſerui, qui ad foſſas ad mœnia ciuitatem defendunt.*

Reſp. *Vt abſurdam communitatem defenderet Plato, feminas marti bellisq; publicis non minus quam viros propoſuit, at non teſtimonium quod ſellitur, ſed argumentum & rationem quæro. Si obijcias Amazonas, reſpondeo exemplum vnum legem non facere. Praeterea ratio non tenet feminis liberis ac ſolutis licere: ergo ſeruis & mancipiis vita. Inſtantia gregariorum militum non vrget, quia illi aut nati ſunt ciues, qui pro aris & focis dimicant: aut tempore neceſſitatis coacti ſerui, qui metu pertulſi non offendunt.* A minori. Plato 7. De legib. & in Critia.

CAP. IIII.

An definitus numerus ciuium præſcribi debeat? An æquatio bonorum ſit toleranda?

Platonis 1. Politia 5. de legibus deſcripta probatur inſufficiens.

PLATO præter opus de repub. libros de legibus conſcripſit, in quorum 5. nouam ciuitatis formam (in quam nunc inuehitur Ariſtoteles) tradit in libris de republ. vxorum ac bonorum communionem, in libris de legibus rerum ac bonorum æquationem eſſe voluit; illam primam ſuam rempubl. hanc ſecūdam nominat. In illam ſatis, in hanc nunc paucis loquitur Philoſophus. Sed ne moleſta minusq; grata ſit hæc noſtra in refutatione diſputatio, pro numero in textu concluſionum, diſtinctæ à nobis eximentur quæſtiones, quæ legētibus ſtudioſe haud mediocrem vtilitatem, nec non delectationem pollicentur. Primū ergo quæritur, An definitus numerus ciuium præſcribi debeat? 2. An æquatio bonorum ſit toleranda? Fateor equidem ſecundam hanc quæſtionem de æquatione bonorum vberius multo in 5. cap. contra Phaleam, quam in hoc 4. contra Platonem demonſtrari: hoc tamen loco eandem lubens diſcutio, partim quia ipſe Plato mouet quem Phaleas ſequitur, partim ne illic aucto quæſtionum numero, verbis moleſtior videatur oratio. Lectorem ergo precor vt iſtos aduerſarios Ariſt. nempe Platonem & Phaleam vna quaſi catena vinctos, vna etiam opera victos & ſuperatos videat: duoq; hæc capita (in quibus vterq; eiuſdem damnantur errati) coniungat, iunctaque diligenter legat. Sed ad rem venio. Reprehēdit Ariſt. in hoc cap. numerū ciuium, patrimoniorum æquationem, magiſtratus perpetuitatem, diuiſionem ædificiorū, nouam reipubl. quā Plato conſtituit, formam. in prima ſua repub. mille homines eſſe, qui arma tenerent, in 2. de qua nunc agitur, quinquies mille & quadraginta requirit Plato. Hanc turbam & multitudinē cum ſuis liberis, vxoribus, ſeruis, ex publico ciuitatis ærario alendā cenſuit. Hinc quæſtio prima naſcitur, An certus numerus ciuium præſcribi ac definiri debeat? Præſcribi non debere putat Philoſophus, idq; probat tribus argumentis; ab abſurdo, ab incommodo, à difficili. Ab abſurdo, quia immenſa ciuitas illa eſſe deberet, quæ tantam in otio viuentium præter ipſos ciues multitudinem comprehenderet. Vix enim Babylon confuſa gens illa potius quam ciuitas tanto militū ciuiumq; numero ſufficeret, cui ſi addas vxorum, liberorū, ſeruorumq; turbam, Oceanū diuitiarum in vna parte ciuitatis alēda ſiccum (vt aiunt) aridumq; reddes. Ab incommodo, quia onus nimis graue & moleſtum ciuitati imponeretur, tantum gregem cibo, veſte, armis ſuſtētare, præſertim cum tam exilis bonorum proportio ad frugalitatem tantum, non ad liberalitatem ciuibus à Platone deſtinetur. A difficili, quia arduum eſt legib. tantam hominum multitudinem coercere: nam non ſolum à legumlatoribus

Ciuium numerus, Bonorum æquatio, Magiſtratus perpetuitas, Ædium diuiſio, Forma reipub. reprehenduntur.

Plato de legibus.

Argumenta in primum.

Vix alat Babylon otioſorum 5040. minor ergo ciuitas non poteſt.

Vide Ariſt. Pol. 3. c. 2. Diod. Sic lib. 3. c. 4. Plin. lib. 6. c. 26

latoribus locus habitationis, moresque multitudinis, ſed etiam vicinitas hoſtis, quam Plato neglexit, in conſtituenda ciuitate conſiderari debent: huc addi poſſunt, incertitudo generationis, ſenectus ciuium, furor martis, inſtabilitas fortunæ, aliaq; ſexcenta euenta mutationeſque rerum, quæ numerum ciuium præſcribi ac definiri vetant. Incertitudo generationis, quia alii fœcundiores, alii ſteriliores inter ciues manent, illorum liberis negare ciuitatem, ne augeatur numerus; horum accuſare infirmitatem, vanum & abſurdum eſſe videtur. Senectus ciuium, furor Martis, inſtabilitas fortunę quotidie varios caſus in ciuitate gignunt. Quid? Si cadant morte aut armis centum, ſi augeantur decem, eſt ne neceſſe vt ruat ciuitas, quia definitum numerū ſuum nō habet? Natura ergo non numero, lege non multitudine, ciuium virtute non hominum turba definiri debet recte inſtituta ciuitas. Proxime in textu de bonorum æquatione agitur Ait enim Plato tantum cuiuis ciui concedi debere, quantum homini temperanti ſufficit. At nón ad temperantiam ſolum qua tenuiter, ſed etiam ad liberalitatem qua honorifice viuitur, aliquid cōcedi debere exiſtimauit Philoſophus: quippe frugalitas vnum, liberalitas amicum iuuat. Sed quid Platoni in mentem venit, vt patrimoniorum æqualitatem introduceret, nihilque de multitudine liberorum omnino definiret? Quorſum æquationem bonorum docuit, cum rationem ęqualitatis faciendę non deſcribat? Hanc vanam opinionem refellit Philoſophus tribus potiſſimum rationibus. Prima à proprietate, Secunda ab effectu, Tertia à teſtimonio ducitur. A proportione poſſeſſionis & multitudinis, quæ duo nunquam adæquari poſſunt. Nam quis naturæ modum, fœcunditati feminarum definitū numerum, inſtabili & inconſtanti fortunæ ſcopum poteſt præſcribere? Fieri certe non poteſt, vt certa omnium, qui naſcuntur & cadunt in ciuitate, habeatur ratio, vt omnium bonorum, quæ cum Euripo fluunt ac refluunt, habeatur eadem ſemper proportio, vt ſimiles cunctis naſcentibus rerum ac patrimoniorum fiat diuiſio, niſi fortaſſe hoc Plato voluerit, vt quiſq; certum numerum filiorum gigneret, quod quam ridiculū ſit, nemo eſt qui non videat. Ab effectu, quia aucto numero filiorum, fames, paupertas, ſeditio vrgent: nám data proportione omniū, qui fieri poteſt vt hic viginti filios exiguo patrimonio alat, cū pari hæreditate alius vix decem nutriat? Multo melius nos Angli maioribus natu ius hæreditarium, minoribus vero aliud pro facultatibus noſtris beneficium, puta artem aut pecuniam, concedimus. A teſtimonio Phidonis legumlatoris antiquiſſimi, quia à Platone & Socrate in adæquatione bonorum plurimum (vt in textu patet) diſſenſit. Interpretes alias rationes & argumenta in hanc ſententiā ferunt, nempe quod qualis hic bonorum ſenſus, & natura iuſtitiæ diſtribuentis, quæ cuiq; pro merito virtutis tribuit; & natura ciuitatis, quæ ex diſpari gradu dignitatis conſtat, impediatur. Quare vt communitas vxorum ac rerum magnam confuſionem; ita æqualitas poſſeſſionum incredibilem miſeriam ciuitati incurit ac minitatur. Attendendum hic eſt, Platonem in

Lex vicinos debet reſpicere. Alia certi numeri impedimenta

Plato 7. de legibus.

Aequatio

Platonica qualis.

3. De Magiſtratibus

5. de legibus, non ſic æqualſe patrimonia, vt nullus ciuis plus altero poſſideat, ſed pro claſſium multitudine, ordine, ac dignitate pares ſortes omnibus tribui & aſſignari iuſſit, quam partitionem, bonorum æquationē hic vocat Ariſt. eandemq; vt vides refutauit. Tertium quod hic agitur, eſt diſcrimen inter magiſtratum & illos qui imperio ſubiiciuntur. Dixit Plato 5. De legib. magiſtratum differre quidem à ciuib. ſicut ſtamen differt à trama: vt ſcilicet ciues ſint inſtat ſtaminis, illi autem qui imperium tenent inſtar tramæ (quæ ex meliori fit lana) habeantur. Hæc vt opinor dixit Plato, vt inter magiſtratum & ſubditum haberetur diſtinctio, at modum rationemq; iſtius diſtinctionis omnino non edocuit. Quartum de quo in hoc cap. diſſeritur, eſt amplificatio diuitiarum ad quintuplum vſq; & non vltra idq; eo vt quiſq; binas diſtinctas teneret ædes. Sed quorſum inquit Philoſophus duas ædes habere iuſſit, cum quiſq; vix vnam poſſit recte odminiſtrare familiam? Poſtremum quod tractatut eſt forma reipubl. quam Socrates & Plato excudere voluerunt, mediam illam quidem (vt ait Ariſt.) inter monarchiam & democratiam, vt ſexto de Legibus dilucide habetur. Hanc conſtitutionem & ſtatum refellit duabus rationibus, vna ab exemplo, altera à gradu comparationis. Ab exemplo nimirum Lacedæmoniorum, qui rempubl. præſtantiſſimam ex omnibus politiæ formis temperatam & permixtam habuerunt: verbi cauſa, ex monarchia in regibus (quos binos perpetuos habuerunt) ex oligarchia in ſenatoribus, ex democratia in Ephoris quos ſingulis annis quinos ex populo eligebant: ſed Platonica reſpubl. ex omnibus his formis non coaleſcit: ergo non eſt optima. A gradu comparationis hoc modo Si Platonis politia haberet aliquid ex monarchia, eſſet fortaſſe optima: at nihil habet ex monarchia: ergo non eſt optima. Aſſumptio probatur, quia inclinare videtur in oligarchiam & paucorum potentiam: quod quidem apparet tum ex magiſtratuum creatione, tum etiam electione ſenatus, quæ duo ad ſortem & lancem optimatum à Platone reuocantur. Sed quoniam de diſtinctione adminiſtrationis ciuilis poſtea plurimis dicendum eſt, huic longiori refutationi Platonicæ reipubl. colophonem addam, & ad alia quæ iam ſequuntur feſtinabo.

4. De aditiis. Plat. respubl. in nullo eſt certo reip. genere: ergo aliud cupit, aliud agit.

5. de forma reipubl. Vide pol. 2. cap. 7. Pla. 3. & 4. de legibus. Plut. in Lycurg. Xenoph. de rep. Spartana. Vid. pol. 3. cap. 10 Vide pol. 4. cap 9. Oligarchiam Plato legibus ſtatuit, nec ſentit.

Diſtinctio primæ Quæſtionis.

An definitus numerus ciuium præſcribi debeat?

Numerus ciuium conſiderati poteſt duobus modis,
- Simpliciter, & ſic ciues numerari poſſunt, nec non ſæpe vrgente neceſſitate debent.
- Comparate, vt illis æqualis proportio bonorum in communitate rerum deſtinetur, & ſic nec definiri poteſt, nec præſcribi debet, vt aperte antea probatur.

A pari. Opp. *Rerum proportio & ciuium multitudo æquiualere debent: ſed certa eſt*

eſt proportione rerum, non infinita: ergo certa ac definita debet eſſe multudo ciuium. Maior probatur, quia aliter aut defectione rerum langueſcet, ut infinita multitudine hominum oppreſſa ſuccumbet ciuitas.

Reſp. *Nec certa nec infinita debet eſſe multitudo ciuium, indefinita tamen. Nam definita multitudo nec augmentum, nec decretionem patitur, quod eſt abſurdum, cũ ancipites ac variæ ſint mutationes caſusque rerum: non infinita, ne dum multitudo ciuium excedat multitudinem rerum, fame, peſte, bello, deuaſtetur ciuitas.*

Opp. *Abſurdum videtur illud paradoxum, nempe quod diuturna pax ciuitatem conſumat, ſed praxi optimarum rerumpubl. confirmatam ciuitatem habet. Nam Romani quolibet biennio, Lacedemonij quolibet quinquẽnio cum exteris (ne in infinitum ciuium multitudo creſceret) gerebant bellũ. Quo dato, videtur conſultiſſimum fore vt in qualibet rectè inſtituta republ. definita multitudinis habeatur ratio.* Ab exemplo.

Reſp. *Neſcio an plus laudem vel reprehendam illam in bello gerẽdo ſanctam conſuetudinem Romanorum aliarumq; gentium, vt Marte conſumpto populo, metus oppreſſionis, famis aut peſtis tolleretur. Cæterum hæc non probat certam præſcribendam eſſe multitudinem: pax quidem longa exedit ciuitatem, ſi ingratus Deo aut ignauus ſit ciuis patriæ: aliter (cum non minor turba naturali iure extinguatur, quam de nouo generetur quotidie) causam non video quin in perpetua quiete floreat reſpubl. interim multitudine non ſuffocetur. Exempli cauſa. Anglia per viginti iam nouem annos pace tranquilla (quam Deus nobis conſeruet) freta, adhuc ſuccretione ciuium non contabuit, at vicinæ nationes, Martis fulminibus concuſſæ elumbes ſiunt.*

Opp. *Diſtribui debet ciuitas in certas claſſes ordinesq; ciuium, vt in magiſtratus, qui in imperio: milites, qui in ſubſidio: agricolas & opifices, qui in opere verſantur: ſed hii ordines ſunt certi: ergo eiſdem deſtinata multitudo incerta eſſe non debet.* A pari.

Reſp. *Multitudo ciuium conſiderari poteſt bifariam, aut in genere & ſic certa debet eſſe quoad officia & ordines in ciuitate: vel in ſpecie, aut ſingulari potius diſtinctione ciuium, & ſic maneret ſemper indefinita.*

Opp. *In Academiis collegia ſunt expreſſa rerumpubl. imagines & ſimulachra, nam præſides inſtar principum, ſeniores inſtar ſenatorum, alumnos muſarũ inſtar ciuium, ſeruos inſtar artificum, optima ſtatuta inſtar legum habent: ſed in illis eſt certa & definita multitudo: ergo vt parua cum magnis comparentur, in ciuitate etiam certa debet eſſe multitudo.* A ſimili.

Reſp. *In præclaris & ſacratis Deo ædibus, quas ſimul cum Academiis Chriſtus noſter in perpetuum defendat, ſimilitudo non in multitudine, ſed in adminiſtratione cernitur. Nam in collegiis copia vnius aut paucorum, in ciuitate autem omnes omnium opes vniuntur: illis pauci, his pene infiniti ſuſtentantur.*

Diſtinctio ſecundæ Quæſtionis.

An æquatio bonorum ſit toleranda?

Æquatio bonorum conſiderari poteſt duobus modis, aut ſecundum
- Quantitatem poſſeſſionis, & ſic eſt abſurda, quia hoc modo
  - Nulla eſſet diſtinctio ciuium.
  - Magnaterum oriretur confuſio.
  - Perpetua ciuium haberetur contentio.
- Proportionem æquitatis, & ſic eſt approbanda, quia æquitas cuiq; pro merito bona & dignitates reipubl. concedit.

Opp. *Inæqualis diſtributio rerum ac dignitatum magnas (vt experientia docet) in omni repub. tragœdias mouet: ergo æquatio bonorum, quæ cuiq; parem concedit ſortem eſt approbanda.*

Reſp. *Diſpar proportio rerum ac dignitatum non ſemper inæqualem diſtributionem arguit, niſi iniqua iniuſtaq; ſit diſtributio: quippe omnes vi natura non ſumus pares; nam alij domini, alij ſerui à natura ſumus: tum ergo in poſſeſſione eſt æqualitas, cùm in partitione rerum pro merito obſeruetur æquitas. Reſpondeo ergo inæqualem diſtributionem rerum ac dignitatum magnas ſæpe mouere procellas, at inæqualem illam diſtributionem eſſe nego, quæ ab æquitate pendet: imo Platonicam æquationem bonorum iniuſtam eſſe affirmo, cum non virtutis, ſed pondus ac momentum facultatis reſpicit.*

A fine, Opp. *Platonica æquatio bonorum meritum virtutis reſpicit, ergo iniuſte Philoſophus illam reprehendit. Antecedens probatur, quia Libro quinto de legibus in diuerſos gradus claſſesque ciuitatem partitus eſt, neq; ſummis, mediis, infimis ita bona reipublicæ diſtribuit, vt infimi cum ſummis in pari rerum proportione contenderent, ſed vt ſingulis ſecundum ordinem & gradum æquatis cenſu fructuque rerum potitis, omnis ſeditionis tolleretur occaſio.*

Reſp. *Vt in tota multitudine ciuium, ita etiam in ſenatorum ordine alter alteri prælucere poteſt, indignum ergo eſt, ſi æquitatem ſpectes, vt omnes qui clauum reipublicæ tenent, pari rerum ac dignitatum cenſu donentur, neque hæc diſtincta ſummorum virorum patiuntur officia, quorum vt alia aliis ſunt ampliora: ita ampliora rerū ſubſidia & ſplendidiora virtutis ornamenta poſtulant. Verum vt ingenue fatear, quod de Platone cenſeo, puto equidem diuini Philoſophi verba in corruptum aliquantulum flecti & detorqueri ſenſum: & vt hæc melius intelligantur, in medium nunc*

oppor-

opportune adferã, quæ à Platone didici. Summa hæc eſt. Plato ſic ſuam rem publicam inſtitui voluit, vt quam maxime vna exiſtens in vnitate conſenſus perpetuo cõquieſceret: hoc autẽ vt commodius fieret, ciuitatem cuſtodibus ad præſidium & imperium, artificibus ad commutationis negotium, agricolis ad opus præſtandum ſapienter tradidit. Cuſtodes cum paſtoribus comparauit; nam vt paſtores gregem ab infeſtis animalibus: ita cuſtodes rempubl. ab immanitate hoſtium liberarent. Ex his quoſdam magiſtratum gerere, quoſdam excubias perpetuo agere in defenſionem ciuitatis voluit: eodem pacto ex ciuibus quoſdam (quibus Deus quaſi æs aut ferrum infudit) agricolas, quoſdam (quibus aurum impreſſit) magiſtratus, aut cuſtodes quaſi virgula diuina aſſignatos nominauit. Mendicos, miſeros, ac infortunatos nullos in republ. paſſus eſt: hinc lege ſuaſit, vt rerum in ſingulis claſſibus ciuitatis haberetur proportio, & veluti bonorum adæquatio, non vt quiſque haberet æqualia, ſed vt nemo ciuium confoderetur miſeria. Si recta hæc ſint, cur accuſas? Si falſa, cur poſtea vt vera defendis Ariſtoteles? Suſpectum te habeo in multis Philoſophe, cum te in paucis idque contra Platonem nimis dentatum videam. Sed nihil hic adfers (de communitate vxorum ais) habes certe aliquid in quo triumphes Ariſtoteles, laruatus non ſum, Platonem in hac re non excuſo, etſi ſunt qui dicant, illum hic communes vxores voluiſſe, non vt ſe inuicem turpiter commiſcerent, ſed vt omnes ardenter vereq; pietatis affectu diligerent, quippe credibile non eſt tantum & tam caſtum Philoſophum hoc tandem ſuaſiſſe, vt omnes in ſua republ. ſe fœdiſſimis voluptatibus obſtringerent & manciparent, præſertim cum in Phœdro diſertis verbis turpem amorem ex animo deteſtetur.

Mẽdici in Platonica republ. nõ permittuntur.

Dubium capitis.

An feminæ bellum vna cum viris gerere debeant?

DIcis paulo poſt initium huius cap. Ariſto. Platonem præceptorem tuum abſurde docuiſſe, quod feminæ vna cum viris bellum gererent, omniaque munera ciuitatis non minus quam viri exercerent; ſi dixerit cur indignum refutatione putas? Si non dixerit, cur tam acerbe reprehendis? Sed eſto vtcunque res eſt, opportune mouetur dubium. Non eſt certe quod in re vera latum (vt aiunt) vnguem à te diſcedam: hoc quod vis ſenſit quidem Socrates, ſuaſitque Plato, ſed quibus id mediis probant ab illis quæro. Natura feminis martis vexillum, Minerua autem mentis triumphum negat; mars enim lacertos corporis, bellum impauidos actus fortitudinis in ſuis tragœdiis peragendis poſtulat: at feminæ carne molles, toto corpore graciles & infirmæ, animo inſtabiles, actione minus cautæ, pugna feroces & temerariæ, ingenio pauidæ, ancipites conſilio, rei militaris penitus indoctæ & inexpertæ habentur. Quid ergo feminæ cum marte? Quid cum belli tormentis agerent? Noua res eſſet videre feminas proſilientes in aciem enſibus, haſtis, ſcorpionibus armatas fugare hoſtem, per terram, per mare cum

7. de legib. Feminis nihil cum marte.

viris conferre pedem Hoc potius ad illas ſpectat, vt domi telā ex penſo trahant, dum viri in bello ſua tela tractent.

Diſtinctio.

Cur feminis negentur arma.

Feminæ vna cum viris bellum non gerunt, propter
- Imperfectionem naturæ, ſunt enim infirmæ & imbecilles corpore.
- Defectum experientiæ, ſunt enim rei militaris penitus imperitæ.
- Priuationem conſtantiæ, ſunt enim plerumque inſtabiles & temerariæ.
- Terrorem militiæ, ſunt enim ingenio pene omnes pauidæ & meticuloſæ.
- Inſtitutionem iuſtitiæ, quæ præſcripſit vt ſolum domeſtica tractarent negotia.

A minori.

Opp. *Feminis antea conceſſum eſt imperium, vt recte rempublicam adminiſtrent: ſed minus eſt bellum gerere quam rempublicam recte adminiſtrare: ergo feminis vna cum viris res bellicas tractare licet. Minor probatur, quia bellum gerere eſt ſolum pars vna recte adminiſtrandæ reipublicæ.*

Reſp. *Feminis non omnibus abſolute, ſed paucis comparate conceditur imperium, at Martis furor cohortes exercituſq; requirit, qui ſæpe inter viros, inter feminas nunquam cogi ac inueniri poſſunt.*

A materia.

Opp. *Natura minorem feminis quam viris non dedit bilem: ergo videtur quod non minus ad bellum admitterentur. Ratio tenet, quia vi iraſcibili (quæ à bile naſcitur) ad propulſandam & vindicandam iniuriam non minus iuſte ac viri inflammantur. Praterea, inter belluas animantes femellas multo fortiores maſculis eſſe experientia docet. De Amazonum aliarumque feminarum rebus præclare geſtis nihil hic dico, quæ omnia probant hunc ſexum à laude militari penitus non ſecludi.*

Iuſtin. lib. 2.

Reſp. *Bilis ardor ægritudinem animi non fortitudinem, infirmitatem non vim & robuſtatem arguit: imo qui vehementius bili exarſerint, bello minus apti eſſe exiſtimantur: nam ad bilem temeritas plerumque ſequitur, at bellum non ſolū vim corporis, ſed etiam mentis conſilium poſtulat. Comparatio illa inter belluas animantes & feminas nulla eſt, nam bellua nec ratione, nec ordine, nec lege vlla ciuitatis (ad quam natæ ſunt feminæ) diriguntur: ſatis illis proſpectum eſt ſi viuant, ſeſeque natura armis à periculis defendant: at feminarum intereſt (vt ait in textu Philoſophus) liberos parere, partos nutrire, nutrites bonis moribus imbuere, rebusque domeſticis conſulere ac prouidere. De exemplo Amazonum, aliarumque feminarum rebus præclare geſtis, vt ais, dico quod neque ſexus, neque decorum, neque ordo ciuitatis, neque lex iuſtitiæ iſta ab illis exigant: & vt vno verbo concludam omnia, ſicut vna hirundo ver non efficit, ita vnum vel alterum exemplum nec in natura, nec in ciuitate legem conſtituit.*

CAP.

CAP. V.

An in recte adminiſtrata ciuitate cuique liceat prout vult ac poteſt diuitias accumulare?
An liceat auitas hæreditates vendere?
An res militaris pacis tempore exerceri debeat?

STomachabunde nimium Socrati & Platoni in fronte iſtius capit. valedicere Ariſt. videtur, ait enim ab indoctis reſpublic. deſcriptas magis ad rectæ adminiſtrationis formam accedere, quam quæ ab illis inuentæ ac inſtitutæ fuerint. Quippe nullus (inquit) neque nouum illud de communitate vxorum ac liberorum, neque alterum de ſodalitiis & conuiuiis mulierum commentum reperit. Hoc facto ingreſſu in alium ruit aduerſarium, Phaleam nomine, quem ita crebris pugnorum ictibus diuerberat ac contundit, vt deiecta quaſi haſta totus inermis ſe in pedes præcipitet. Nam quid Phaleas Chalcedonius ille poteſt, cum Socrates & Plato Athenienſes illi nihil potuerunt? Leo lupos non mures, aquila magnas prædas non muſcas capit. Sed ne verbis moleſtior fiam, decretum eſt breuiuſculam analyſin iſtius cap. retexere, antequam ad diſcutiendas quæſtiones propoſitas limatius veniam. Poſtquam Socrati & Platoni ita, vt modo edocui, valedixerit, Phaleam in theatrum veluti armatum hoſtem protrudit, eumque primum inuadit, quod ciuium bona ac patrimonia æqualia eſſe voluerit, cum tamen de generatione ac multitudine ciuium dicere prætermiſerit. Nam vt præclarum eſt de æquatione bonorum lege cauere ne cuiq; liceat quantum velit diteſcere: ita abſurdum eſt nullam multitudinis, nullam dignitatis rationem habere, vt cuique pro merito virtutis ex præſcripto iuſtitiæ tribuatur. Aliter inquit Solon, aliter Locrenſes fecerunt, qui approbantes hanc legem æqualitatis, ad eandem conſeruandam, ne quis auita patrimonia venderet lege præcauerunt. Non eſt ergo penitus antiquanda lex illa æqualitatis, modo certa ac definita habeatur ratio multitudinis. Prætereà haud ſapienter bonorum æqualitatem inuexit Phaleas, cum nihil ciuibus præſcripſerit, vt neq; abundarent in delitiis, neq; deficerent in neceſſariis. Huc & illud accedit quod parum omnino proficiat rei familiaris præfinire facultates, ſi cupiditates rationis freno coercere non coneris: at hoc Phaleas in deſcriptione ſuæ reipublicæ penitus neglexit. Porro de honoribus diſtribuendis legem non ſanxit, at vt fortunarum æquatio ſæpe confuſionem: ita honorum æqualitas ſeditionem gignit. Cum enim alij aliis virtute prælucent, maiori hi, quam illi laude ac dignitate ornarentur. Aliter abſurdum illud audiet Reſpubl.

Refutatu Phaleæ & Chalced. reſp. de bonorũ adæquatione.

Soloni & Locris ſancta æqualitas, nec firma tamen reſpubl.

Ciuib. nec nimis multa vt profuſe, nec nimis pauca debent eſſe vt ſordide viuant.

Æquitas poſſeſſionis lege lata Inſtitutionis omiſſa.

Achilles Iliad. 9.

Fortis & ignauus parili afficiuntur honore.

His addit Philoſophus cauſas quas adfert Phaleas contingentium

iniu-

Iniuriarũ cauſa & earundem remedia.

Iniuriatũ in ciuitate, earumq; remedia. Cauſæ tres ſunt, infinita rerum poſſeſſio, cui bonorum æquationem; odioſa voluptatum appetitio, cui temperantiam; magna dolorum oppreſſio, cui Philoſophiam tanquam medicinas oppoſuit. In hac diuiſione erraſſe Phaleam ait Ariſt. quia aliæ maiores ſunt iniuriarum cauſæ in ciuitate, alia contumeliarum ſemina ac fundamenta. Adhuc id in repub Phaleæ maxime reprehendit, quod nullam belli aut hoſtis mentionem fecerit, quippe ſatis inquit non eſt, legibus ciues domi gubernare, niſi etiam mœnibus hoſtes propulſare contendas Poſtremo æquationem patrimoniorum nec ad quietem ciuitatis, nec ad dignitatem quicquam prodeſſe probat, quippe cum al j aliis digniores natura ac virtute ſint, illos in pari ſorte ac conditione cum fæce populi viuere, vt ab omni ratione iuſtitiæ eſt alienum: ita capitale neceſſe eſt conſtet ingeneretque odium; quo flagrans ciuitas cito veluti magno incendio deuaſtetur. Ridiculum quoq; id eſt, quod Phaleas æqualitatem hæreditatis tantum non ſupellectilis, induxerit, quodque opifices, ſeruos non ciues, inſtrumenta non partes aut membra ſuæ nimis paruæ ciuitatis fecerit. Quid multis moror? Omnium in hoc cap. ſumma in his quatuor conſiſtit: in rerum æquatione, quam vt abſurdam; in diſciplina, quam vt inconſideratam; in re militari, quam vt neglectam; in quantitate vrbis, quam vt nimis paruam & exiguam reprehendit Philoſophus. Ex his quaſdam non inutiles quæſtiones decerpſi, quarum prima eſt, An in recte adminiſtrata ciuitate cuiq; liceat prout vult ac poteſt diuitias accumulare? Plato, vt ait Ariſtoteles, cum leges ſcriberet, ad quintuplum augere fortunas cuilibet in ciuitate permiſit. Solon, vt in textu eſt, voluit tantum agri comparare, quantum quiſq; velit. Vterq; patrimonia vendere, reſque auitas nundinari ſacris legibus prohibuerunt: præclare quidem Plato, ſapienter Solon. Nam vt in immenſum corradere diuitias eſt cupiditatis: ita nobis relicta patrimonia conſumere & abligurire magnæ profuſionis habetur. Sed vt primum de prima hypotheſi diſputem, multis argumẽtis probo iſtam ardentem ſitim cumulandi diuitias nemini debere permitti, ne ſemel aperta malæ cupiditati feneſtra, ſexcenta alia in ciuitatẽ irruant ac graſſentur pericula. Crœſos multos aut Iros in recte inſtituta republ. non conſtituo: nam vt diuitiæ inſolentes, ita mendicitas deſperantes efficit; refrenanda ergo eſt cupiditas hominũ circa pecunias (vt hic docet Philoſophus) quæ aliter exiſtens immoderata & effrenis ad diuitiarum flumen vt ad fontẽ tenderet, id eſt, ipſas diuitias, vt finem & ſcopum, non vt medium ac inſtrumẽtum deſideraret; ſit igitur hæc prima ratio: Nullum medium fieri debet infinitum: ſed rerum copia eſt tantũ medium: ergo rerum copia infinite augeri non debet. Hoc poſito ſequitur quod nemini permitteretur pro cupiditate diuitias augere & accumulare. Altera ratio ab euentis ſit iſta. Nihil quod eſt in præiudicium & perniciem ciuitatis permitti debet: ſed libera diuitiarum amplificatio eſt in præiudicium ac perniciem ciuitatis: ergo permitti nõ debet. De maiore conſtat. Aſſumptio vero probatur, quia ex hac licentia bonorum

Phalea diuiſio diminuta.

Belli & hoſtium ratio habenda.

Superiores deſignãtur honore pares, ergo æqualitas nõ niſi inter æquales ſed rationem t̃ll i.

Diuitiæ in Seruis, Pecorib. Nũmis, Supellectile: ergo in ſolis agris non ponenda æqualitas.

Sũma cap.

Prima qu.

Ca. 4. Pla ſ de legib.

Sic Romæ lex Agraria. Liu. Dec. 1. lib. 2. & 6.

Diuitiarũ accumulatio improbata.

Lex bona vt boni non poſſint habere plus q̃ par eſt, mali nõ poſſint.

aın

ambitio, ex ambitione ciuium ſeditio, ex ſeditione lues ciuitatis naſcitur. Præterea in infinitum auctæ poſſeſſiones domi inuidiam, foris hoſtem, in fronte ſuperciliosam rugam, in mente labem odioſam gignunt; non ergo licet cuiuis prout vult diteſcere, ſuaſq; gazas aliorum ſpoliis immodice refarcire. Poſtremo modus & ordo conſeruant ciuitem: ſed nullo termino diuitiarũ ciuibus præfinito, nullus erit modus, nullus ordo: non ergo liceret cuiuis ſuam ſitim famem auteis diuitiarum imbribus epuliſque extinguere. Quis enim ordo in ciuitate erit, ſi vnius aut alterius libido domos, villas, agros multorum conciuium deuoret & conſumat? An ſoli diuites & epulones in ciuitate viuerent? At dicis, nonne bonis (qui ordine ſeruato in publicum bonum tendũt) a centro in circumferentiam, à minimo in maximum augere diuitias licet? Certe licet ſi à centro per rectas lineas virtutis ad circũferentiam veræ felicitatis tendant. Cæterũ ne febris iſta in augendis diuitiis hectica facta, totius corporis regiones parteſq; inuadat, tam bonis quam malis præſcribendum puto. Sed vt naturalis hominis complexio in æqualitate primarum qualitatum ad pondus (vt aiunt) nôn conſiſtit, ſed in ea proportione quam requirit ſanitas: ita conſtitutio ciuitatis in æqualitate hominum aut diuitiarum non ponitur, ſed in ea proportione quam æquitas, & iuſtitia poſtulant. Nam ſicut calor, qui bilioſo conuenit, melancholico nocet: ita diuitiæ aut honores, qui vni debentur, alteri ſine diſpendio ciuitatis accommodari non debent. Hanc quæſtionem de Hydrope diuitiarum, alia de tabe & conſumptione ſequitur, quæ eſt, An liceat auitas hæreditates vendere: Non licet certe. O vtinam non liceret, tot enim tum ciues minus frugi homines crapula ſuffocati, auita patrimonia non euomerent. quid multis? Populus & villæ in paſtiones, maiorum noſtrorum pagi in paucorum manus ac poſſeſſiones non venirent. Hoc malo, hoc inquam malo antiquæ familiæ in vmbram echo & reflexum quaſi vocis commutantur. Sed ratione hoc ſuadeo. Primũ quod id non liceat, quo facto naturæ ingrati ſumus: ſed auitis patrimoniis venditis ingrati naturæ ſumus: ergo auita patrimonia vendere ac nundinari non licet. Si maiorem neges, non te naturæ filium, ſed ſpurium oſtẽdis; nam ſi filius fores, patrimonium, quod natura dedit, ſane nõ diuenderes. Præterea beneficium a parentibus acceptum cõtemnere, ingratum arguit: ſed qui auitum patrimonium vendit, beneficium a parentibus acceptum ſpernit, ergo qui patrimoniũ vendit, ſe prorſus ingratũ eſſe oſtendit. Hæreditatẽ relictam beneficium eſſe negas homo omnium ingratiſſime: Symbolum tanti amoris contemnis pernicioſe: Nonne antiquitatis, quod eſt futuræ dignitatis fundamentum, poſteritati tollis? Pro tantillo voluptatis ſenſu tantum cenſum amittis, ipſumq; quaſi maiorũ tuorum chirographum veneteo digito expungis: Indignus es vita, indignus beneficio, qui bene merentibus gratias nõ rependis. Hoc etiam addo, ignauum & ſtultum eſſe, qui ſibi non conſulit: ſed qui ius hæreditarium vendit, ſibi non conſulit: ergo qui patrimonium vendit ignauus & ſtultus habea

Diuitiæ ſunt ſola media, ergo finita.

Appoſita ſimilitudo.

Secunda quæſtio. Ariſt. 2. Polit. c. 7. In hæreditatum venditiones argumenta.

tur. At dices ſtultus non ſum, nam maius emolumẽtum indeacquiro. Erras. Nam damnum eſt, ſi naturam deſeras, monſtrum eſt, qui ſolum natale pro turpi lucro vendit. Nam vt rex auro accepto prodit patriam ſi vendat; ita ciuis ſpernit patriam, qui patrimonium ſuum nundinatur. His quid adiungam præter illud quod damnum & iniuriam ciuitati faciat, qui ius hæreditarium vendit? Ergo permittendum eſſe non exiſtimo. Quod damnum toti ciuitati hinc fiat ſic probo, quia minor inde dilectio ciuitatis naſcitur, malumq; exemplũ aliis proponitur. Quanta enim eſt defectio ciuitatis, quanta ordinis peruerſio, cum antiquitatis monumenta delentur, cum maiorum nomina poſterorum ingratitudine obliterantur, cum paſſim Tuſculana, Pompeiana, aliaq; vetuſtiſſimarum familiarum vexilla & quaſi inſignia ruunt ac deiiciuntur?

Lege cautũ Poloni. 1375. Hung. 1221 Angl. 1298 Hiſp. 1560 Gall. 1566. Sic lege Locrenſi.

Concludo igitur nec regem imperium ſine ſcelere, nec ciuem auitum patrimonium ſine impietate poſſe diuendere; hoc vnum tamen concedo, magna vrgente neceſſitate ex conſenſu domini, cum extrema fortuna conflictantibus debere concedi, vt hæreditatem in ſubſidium vitæ ad haſtam figant. Nam melius eſt perdi patrimonium quam perire hominem, maxime vero ſi ſua ipſius ſcelerata vita in miſeriam non inciderit. Legant hanc legem Solonis noſtrorum temporum ſortilegi, legant aulici & aleatores; manus à tabulis, manus à teſſeris, imo mentes à vitiis detrahant. Sequitur nunc tandem poſtrema, quæ eſt in hoc capite dubitatio, nimirum, An pacis tempore res militaris exerceri debeat?

Quæſt. 3. Neceſſitas in pace de bello cogitandi.

Quanquam pax quidem magnum Dei beneficium eſt, quo ciuitas beata floret, quo deſtituta languet: tamen vt Athenienſes ſuam Palladem armatam pinxerunt: ita nos pacem non vt nudam Dianam, ſed vt bellicoſam deam munire & tueri oportet. Improuidi eſt ſolũ in diem viuere, eaque tantum videre quæ ante pedem iacent. Cum valeas, cauendum eſt ne in morbum, cum in pace viuas, præuidendum eſt ne in hoſtem incidas, quippe tum maxime inſidiatur hoſtis, cum ſupinus in otio dormis, & ſecurus in pace viuis. Iure igitur ab Ariſtotele Phaleas hic reprehenditur, quod in deſcripta ſua ciuitate nullam martis imaginem delineauerit. Sed vt rem ſolam quæ agitur rationibus confirmem, primum argumentum à temporis opportunitate ad hunc modum duco.

1. Ab opportuno. Militaris diſciplina & in pace exercendæ argumẽta.

Nulla ciuitas eſt tam fortunata, cuius paci ab aliquibus non inuidetur: ergo pacis tempore de hoſte & Marte cogitare oportet, vt in pace ſecuriores ſimus. Si antecedens neges, inſta & oſtende vnam ciuitatem, vnam nationem aut imperium, quod ſemper in pace, quod vnquam ſine hoſte floruit: quod ſi non poſſis, neceſſe eſt fatearis opportunius res bellicas tractari non poſſe quam cum in pace ſumus.

2. A ſimili,

Altera ratio eſt à ſimili. Nam quemadmodum tutiſſime præcauemus morbum cum ſanitas & vires ſint: ita conſultiſſime præuenimus hoſtem, cum tranquillitas & opes in ciuitate florent.

3. Ab incommodo.

Tertium ab incommodo bellicæ exercitationis neglectæ argumentum peto, idque hoc modo. Periculoſum eſt illud in ciuitate negligere, cuius vſu ciues & ad iuuandam patriam experti, & ad propulſandum hoſtem parati fiunt: ſed

vſu

vſu militaris exercitationis in pace hæc diſcunt ciues: ergo periculoſum eſt rei militaris vſum in pace deponere. Omnia in hoc ſyllogiſmo aperta ſunt: quis enim experientiam in re qualibet, maxime verò in re militari, ex vſu oriri ac proficiſci negat? Hoc etiam addo, quod iacula non præuiſa magis feriant, & mala non præcognita vehementius vrgeant. Quanto atrocius, quanto truculentius videbitur id bellum, quod ciues veluti in crepundiis pacis oſcitantes de repentino opprimit? O patria dulciſſima [redacted], ab hoſte per mare, per terram iam diu fuiſti tuta. & ſane hoc vno multum laudanda es, quod in tanta ac tam diuturna tranquillitate tua aliquot Scipiones cõtra Hannibales, id eſt, duces contra hoſtes rei militaris vſu expertos effeceris. Lignea mœnia habes, altas turres & muros ciuitatum; at non in mœnibus vrbium tuarum, ſed in animis tuorum ciuium, non in turribus, ſed in lacertis fortitudo & ſalus ciuitatis conſtat. Chriſtus te diutiſſime conſeruet; Chriſtumque precor, vt dum ſtrepitus bellorum in vicinis nationibus quaſi prologus tragœdiæ perſonet, nullum actum furentis Herculis in tua ſcena & theatro videas. Exempla & ſtratagemata ad hanc rem probandam non recenſeo, illud tamen Cyri tacitus præterire non poſſum: qui cum Lydiam gentem maxime bellicoſam animaduerteret primum armis, tum rei militaris exercitiis interdixit hinc epulas & tibicines propoſuit, poſtremo totam effeminatam & otioſam factam exili voce perterruit, quam ante ferro & flamma vix ſuperauit. Quis ergo non videt tempore pacis ſummã & ſingularem curam habendam eſſe rei militaris, qua ciues inſtructi, cum opus ſit, non ab epulis in antrum, ſed in arce in campum, à muro in hoſtem ruant?

4. A ſimili.

Ad Angliam apoſtrophe.

Affectus auctoris in ſuam patriam.

5. Ab exemplo. Vide Iuſtinum lib. 1.

Diſtinctio primæ quæſtionis.

An cuiuis liceat diteſcere?

Cuiuis non licet in immenſum prout velit ac poſſit diteſcere, quia vltra modum auctę diuitiæ plerumque gignunt

- Poſſeſſoris ſuperbiã, vnde ambitio.
- Externi hoſtis inuidiam, vnde oppreſſio.
- Conciuis iniuriam, vnde inteſtina contentio.
- Ciuitatis damnum, vnde rerum magna deuaſtatio.
- Infinitæ cupiditatis exemplum, vnde confuſio naſcitur.

Immoderatarũ diuitiarum detrimenta.

Opp. *Illud prohibere in ciuitate, quod ciuitatem tutam & fortunatam reddit, eſt malum: ſed auctæ diuitiæ ciuitatem tutam & fortunatam reddunt: ergo eaſdem augendi facultatem negare eſt malum. Maior vera eſt. Minor probatur, quia in bonis fortunæ amplificatis ſplendor ciuitatis conſiſtit.*

Ab effectis.

Reſp.

Reſp. *Moderata diuitiarum amplificatio ciuibus non negatur, ſed amplificandi inſatiabilis ſitis non permittitur: Nam vt in illa externus ciuitatis honor e ita in hac ſeditionis timor ineſt. Non eſt ergo malum rebus augendis modum, non eſt inconſultum hominum cupiditatibus frenum iniicere.*

A pari. Opp. *Bona externa (vt honor & diuitiæ) ſunt diſtribuenda pro meritis hominum in rempublicam: ſed ſunt ſæpe multi, qui infinite de ſuis ciuitatibus merentur, vt Horatius Oc[illegible]liberauit, ergo illis infinitas augere fortunas permitteretur. Maior eſt Ariſt. 5. Ethic.*

Reſp. *Merita virtutis non ſolum opibus, ſed laudibus, quæ magis virtutem ſpectant, remunerantur: Opes ergo eorum ſunt augendæ, vt honorificentius viuant, laudes vero in immenſum amplificandæ, vt clarius poſteritati luceant.*

Ab vſu. Opp. *Ex optimorum ciuium theſauris opes in vſum ciuitatis perpetue trahuntur: ergo optandum eſt, vt optimis liceret infinitas diuitias accumulare. Ratio ſequitur, quia boni viri non ad priuatum, ſed ad publicum & commune bonum in accumulandis fortunis tendunt.*

Reſp. *Optandum quidem hoc eſſet, ſi cum granis palea, hoc eſt, cum bonis malorum turba non creſceret: at cum in ciuitate plures mali quam ſtudioſi ciues viuant, lex omnibus eſt præſcribenda, ne bonorum exemplum in ciuitatis perniciem à malis pertrahatur.*

Ab effectis. Opp. *Diuitiæ in infinitum auctæ potentiam ciuibus, potentia vero terrorem hoſtibus parit: ergo liceret cuiuis diuitias accumulare. Antecedens probatur, quia diuites potentes apud ſuos, & formidoloſi apud hoſtes, optimi ſuarum ciuitatum cuſtodes æſtimantur.*

Reſp. *Fatendum eſt potentiam ſæpe ex diuitiis naſci, ſed ſub iudice lis eſt, an iſta potentia maiorem ciuibus domi, quam hoſtibus externis terrorem iniiciat. Ne ergo hoc malum latius in ciuitate ſerpat, lege prohibendum eſt, ne multi Craſſi in ciuitate viuant.*

Ab impoſſibili. Opp. *Non ſolum res ardua eſt, ſed plane quæ fieri non poteſt, vt lege proportio diuitiarum cuiuis deſtinetur: ergo quiſque ſibi eſt relinquendus.*

Reſp. *Res quidem impoſſibilis eſt proportionem arithmeticam in vſum pertrahere, at res perfacilis cuiuis eſt proportionem geometricam in ciuitate præſcribere & obſeruare.*

Diſtinctio ſecundæ quæſtionis.

An liceat auita patrimonia vendere?

Auita patrimonia vendere non licet, quia

- Natura dedit vt grati ſimus.
- Maiorum induſtria auxit, vt fortunati ſimus.
- Iuſtitiæ regula hoc prohibet, ne ciuitati moleſti ſimus.
- Prouidentia id ipſum requirit, ne ipſi mendici & poſteris iniuſti ſimus.

Opp.

Opp. *Quisquid eſt iure natura ac ciuitatis noſtrum, à nobis iuſte diuendi poteſt: Sed patrimonia ſunt iure natur a ac ciuitatis noſtra: ergo iuſte à nobis diuendi poſſunt.*

Ab adiuncto.

Reſp. *In patrimoniis, vt in aliis rebus, duo ſpectatur, poſſeſſio & vſus: at vſus patrimoniorum non eſt vt venderentur, ſed vt in illis non aliter quam in chirographis ſanguinis veluti ſigillis obſignatis, auorum ac parentum noſtrorum imagines ſeruarentur, nec non ſeruata poſteritati in perpetuum religioſe traderentur. Negamus ergo hoc ipſum aut iure natura, aut iure recte adminiſtrata ciuitatis cuilibet licere.*

Patrimonij vſus, poſſeſſio.

Opp. *In multis recte adminiſtratis ciuitatibus, iura hæreditaria licet vendere: ergo licet. Antecedens experientia docet.*

A teſtimonio.

Reſp. *Credo equidem in multis recte adminiſtratis ciuitatibus, permitti & tolerari hoc malum, non autem præſcribi & approbari: ſic vſura ſæpe permittitur, ſed non approbatur.*

Opp. *Legibus iſtiuſmodi pacta & contractus pro venditis patrimonijs confirmantur: ergo venditio ipſa videtur eſſe legitima.*

A legitimo.

Reſp. *Ineffrenata libertas & profuſio multorum has leges intulit, non intentio ciuitatis: nam proſpiciens iuſtitia inhibito hoc malo monſtrum increaſſari, id eſt, vetita venditione patrimoniorum ſeditionem fore, lege permiſit, non præſcripſit: tolerauit vt malum, non definiuit vt iuſtum.*

Diſtinctio tertiæ quæſtionis.

An tempore pacis res militaris exerceri debeat?

Quod pacis tempore res militaris exerceri debeat probatur multifariam, nimirum

- Temporis opportunitate.
- Similitudine
- Ab incommodo.
- Ab exemplo, vt legenti aperte in ſuppoſitione patet.

Opp. *Res militaris perturbat pacem ciuitatis: ergo pacis tempore rem militarem exercere non licet. Antecedens probatur, quia nihil magis paci opponitur quam bellum, nihil quieti ciuitatis quam militum turba & contentio.*

Ab aduerſis.

Reſp. *Aliud eſt rem bellicam exercere, aliud eſt bellum gerere: tempore pacis exercetur res bellica, non vt pax turbetur, ſed vt ciuitas ab hoſte conſeruetur: hæc ergo militum turba non debet eſſe moleſta, cum nō inuadit, ſed defendit ciuitatem.*

Bellum gerere, Rē bellicam exercere, diuerſa

Opp. *Vſu arteque pugnandi audaces & contentioſi efficiuntur homines, cauendum ergo eſt, ne ſeditioſi fiant: quod ſi contingat, reſpubl. maius periculum quam commodum ex hoc exercitio caperet.*

Ab abuſu.

Reſp. *Quæuis leuiuſcula mali vmbra nos terrere non debet, nil boni acquiritur ſine ſuſpicione mali: at qui bonum negligit vt malum fugiat, male egit vt honeſte viuat. Reſpondeo ergo, licet vſu arteque pugnandi audaces*

& contentioſi plerumque efficiantur homines, non tamen in pace intermittendum eſſe hoc vtile opus, quia ex omiſſione maius periculum creatur ciuitati ſi hoſtis inuadat, quam poſſit ex contentione paucorum militum, quos leges & duces moderantur.

Dubium.

An opifices ſint ciues?

DIc mihi, Mars inuictiſſime, cur claudicantem Vulcanum à ciuitate pellis? An quia faber fuit? An Venerem tibi ſociam quæris, impudice, & virum Veneris ciuem fuiſſe negas? Iniuſté. Rectius tu Alexander qui Apellem pictorem inter nobiles, & Polycletum ſculptorem inter ciues locari iubes. Neſcio ſane, quid de te dicam, docte Phaleas, qui opifices ſeruos non ciues, fæces populi non partes hic affirmas. Diophantus Athenis id olim ſanxit, ſed ſtulte: Epidamnus ciuitas illa hanc legem tulit; ſed infortunate: nam ille exploſus vt exul, hæc tyrannide oppreſſa vt vrbs infelix periit. Vis vt probem hanc tuam iniuſtam eſſe ſententiam? Sic ergo breuiter diſputo. Opifices nati ſunt liberi, ergo ciues eſſe debent. Iterum: Opificibus ſublatis maxima pars ciuitatis cadit; ergo à libertate ciuitatis illos arcere non oportet. Adhuc, opifices onera reipubl. maxime ferunt, ergo iniuſtum eſt ſi participes ciuitatis non fiant. Poſtremo, opifices non minus ad bonum ciuitatis tendunt quam milites: ſed milites ſunt ciues: ergo etiam opifices. Concludo igitur contra te Phaleas, omnes opifices non ſeruos, ſed ciues eſſe; eos vero tecum excludo, qui in ſentinis & excrementis ciuitatis voluetantur, quiq; ex ſordidulis & immundis fecibus tractandis ieiuna ſua viſcera ac inteſtina paſcunt: hi enim ingenio minus valentes aut ſerui à natura, aut ſeruis proximi habiti indigni luce & theatro ciuitatis ſunt, officiisque gerendis penitus inepti: qui vero in ſua arte excellunt, rude libertatis carere non debent: Nam Philoſophus Zeuxim, Apellem, Polycletum artifices ſapientes vocat. Imo Deus Beſeleelem & Aoliam nobiliſſimos artifices ad tabernaculum fœderis, ad arcam teſtimonij, ad propitiatorium, cunctaque vaſa fingenda templi elegit.

Cur opifices ſint ciues.

Exod. 35.

Diſtinctio dubij.

Opifices ciues eſſe probant;
1. Auctoritas maiorum, quæ ſic inſtituit.
2. Æquitas rerum, quæ ſic poſtulat.
3. Libertas naturæ, quæ ſic requirit.
4. Paucitas ciuium, ſi ciues non fiant.
5. Calamitas ciuitatis, ſi lex prohibeat.

Opp. *Omnes ciues participes conſilij & dignitatis in ciuitate ſunt: ſed indoctorum eſt opifices, qui in ſordidis artibus verſantur, participes conſilij & dignitatis fieri: ergo abſurdum eſt, vt opifices inter ciues annumerentur.* A definitione. Ariſt. pol. 3. c. 1.

Reſp. *Etſi mechanicæ artes cum liberalibus comparatæ ſordidæ dicantur, non tamen ſic ſunt ſimpliciter & omnino; neque idcirco artifices ſunt à conſilio & dignitate pellendi, quia res viliores tractant: nam Cincinnatus, Curius, Fabricius ararunt, Cato opus in agris egit.*

Opp. *Ariſt. in cap 3. lib. 3. negat opifices eſſe ciues: ergo non ſunt.* A teſtimonio.

Reſp. *Non negat ſimpliciter & abſolute, ſed hoc ſolum docet, quod ſordidi artifices ac mercenarij in omni reipubl. conſtitutione, maxime in ariſtocratia non ſint habendi ciues.*

Opp. *Conſultatio acumen, dignitas experientiam poſtulat: ſed opifices artibus ſuis intenti, neq; acumen ingenij neq; experientiam rerum habent: ergo opifices minus apti ſunt ad ciuitatem.* Ab adiunctis.

Reſp. *Non requiritur vt omnis ciuis, qui particeps eſt imperandi & conſulendi (vt ait Ariſtot.) ſit ille quidem per ſe Philoſophus, ſatis eſt ſi conſilium audiat, & ad publicum bonum in ſuis actionibus pro facultate contendat.*

CAP. VI.

An ſacra Deo offerentibus partem reipubl. poßidere liceat?
An iniuria, damnum, cædes, tantum ſub iudicium cadant?
An in bene adminiſtrata ciuitate ſummum debeat eſſe tribunal, ad quod appellatio fiat?
An filii in bello occumbentium pro patria, publicis ſumptibus alerentur?
An meliore lege inuenta, prior ſit abolenda?

NOVVS hic actus eſt nouaque ſcena, in qua primum Hippodamus Mileſius ille de ciuitate loquitur. Hic Hippodamus, vt hoc loco docet Ariſtoteles, Euryphontis filius fuit, vir quidem rerum exquiſitarum ſtudio vſque adeo deditus, vt nonnullis curioſius & delicatius viuere putaretur. Attendite quid dicat, nam aureis cicadis in capite veteque ſumptuoſa ornatus, iam in theatrum venit, octoque leges, quas ipſe tulit, alta voce moreque imperatorio profert. En ipſe adeſt, ſilentio facto, ipſum loquentem audietis. Primum ciuitatem ex decem millibus conflatam in agricolas, artifices, militeſque diuidi mandamus. Secundo agrum ciuitatis in tres partes, nempe ſacram, publicam, priuatam, diuidimus; eaſdemq; ſacerdotibus, propugnatoribus, agricolis, diſtribui & partiri volumus. Tertio ſolum hæc tria iniuriam, damnũ, cædem, ſub iudicium cadere exiſtimamus. Quarto vnum ſupremum tribunal, ad quod fiat appellatio in noſtra ciuitate cõſtituimus. Quinto, iudicibus priuatam conſultationem negamus, ne fiat corruptio, il- *De Hippodamo Mileſio, eius q. legibus, & eorum refutatio. Leges Hippodami 8.*

loſque ſeorſim per tabulas ferre ſententiam iubemus, ne vlla corruptionis habeatur ſuſpicio. Sexto inuentores magnæ vtilitatis in ciuitate honore ac premio afficiendos eſſe iudicamus. Septimo liberos illorum, qui pro republ. in bello cadunt, publicis ſumptibus alendos eſſe cenſemus. Poſtremo magiſtratibus per populum electis, curam rerum publicarum, peregrinarum, & earum quæ ad pupillos pertinent committimus & commendamus. His ordine auditis, foribus quaſi ruptis furentius in campum proſilit Ariſtot. aduerſarium non aliter quam leo prædam quærit: at poſtquam metu tanti hoſtis eum fugiſſe didicit, in legum tabulas, quas forte Hippodamus in fuga perdidit, non ſecus quam Aiax furioſus in oues Vlyſſis innocentes rapitur. Ac primum in diuiſione tradita hoc maxime reprehendit, quod Hippodamus agricolis arma, artificibus & agros & arma dempſerit. Si ita legem feras Hippodame (inquit) agricolas artificesque & armatorum ſeruos feciſſe, & participes ciuitatis eos negaſſe, & ſpe omnium honorum ac magiſtratuum ſpoliaſſe, & denique eos ad odium ciuitatis impuliſſe videris: quę omnia quam iniuſta quam periculoſa ſint in ciuitate, tu ipſe (ſi tantum ſit tibi otium à tonſore & veſtiario) poteris cogitare. In ſecunda diuiſione agri ſcilicet in tres partes, id vehementius carpit, quod Hippodamus ſacerdotes & milites (quibus partes agrorum dedit) ab ipſis agricolis in colenda terra omnino non diſtinguat: quippe (vt ait) non docet quis ſacerdotum ac militum agros coleret; quod ſi ipſi hoc facere cogantur, tum inter hos & illos paruum diſcrimen ponitur: Sin vero alij id curæ capeſſant, neceſſe eſt vt quarta pars ciuitatis ab his diſtincta tandem aſſignetur. De contumelia, damno & cæde eorumque tribunalibus nihil in textu videtur dicere Philoſophus, neque de ſummo illo conſenſu ſeu prætorio, ad quod à cæteris fieret appellatio. Sed ab his dilapſus legem illam Hippodami de ſententiis iudicum per tabulas ferendis penitus tollendam cenſuit: nam perperam (inquit) ſancitum eſt, vt cauſa ſimpliciter intentata, diuideretur ſententia iudicum; hoc enim eſt iudicem arbitrum, & iudicium ſolum arbitrium facere; nam in compromiſſo ſeu arbitrio hoc licet, at in iudiciis & tribunalibus non liceret, quippe hoc modo valde anceps & confuſa, imo potius turbulenta & ſeditioſa erit cauſarum in ciuitate iudicatio, vt exemplo aperto debitoris & petitoris probat in textu. Legem de inuentoribus nouarum rerum in ciuitate ac de illorum præmio, plauſibilem & ſpecioſam appellat Philoſophus, at ſi oppido examinetur, plenam inquit periculis, plenam contumeliis eſſe inueniemus; præterquam quod ſine magna lite & negotio hoc fieri non poſſit, vt quiſque rerum vtilium inuentor magnis honoribus remuneretur: ita periculoſum eſt, ne in remunerando aliqua demum innouatio vel ſaltem rerum mutatio fiat. Legem de liberis eorum qui in bello ceciderũt publice alendis, nec non illam de magiſtratib. per populum eligendis, aut approbare aut leuius refutare videtur. Verum quoniam in ſexta lege de inuentoribus rerum nouarum ſuſpecta fuit innouatio aut mutatio rerum, opportune eam

Refutatio. Qui honorũ nõ ſunt participes, ſerui ſunt & ſeditioſi: artifices ſine armis, ſine agris, agricolæ inermes honores non aſſequuntur. ergo.

Vide Cic. pro Roſcio Comœdo.

Mutare temp. periculoſum.

quæ

quæſtionem vrget, An meliore lege inuenta vetus ſit antiquanda? In vtramque partem primum diſputat, docetque à ſimilitudine artium & barbaricarum legum idipſum licere: at in calce huius cap. concludit contrarium, ſcilicet non licere. Ratio eſt, quia mutatis ſæpe legibus ciues non aſſueſcunt obedire præceptis ac inſtitutis principum; frequens enim abrogatio legum obtemperandi eneruat conſuetudinem, neque eſt tantum commodi in mutatione legis, quantum damni, in ſtudio nouitatis: nam vt illa bonum ciuitatis intendit: ita hoc ouum ſcorpionis, id eſt, ſemen ſeditionis & inobedientiæ gignit. Quare antiquis legibus nouas ſurrogare, eſt vim, robur, ac maieſtatem legibus adimere. Sed hactenus de ſumma eorum, quæ in hoc capite tractantur: nunc reſtat vt de quæſtionibus propoſitis ordine diſputemus. *Quæſtio 5.* *Abrogatio legũ eneruat remp.*

Prima eſt, An ſacra facientibus pars aliqua reipubl. debeatur? Religioſus & ſanctus es Hippodame, qui vnam portionem terræ ſacram, Deique miniſtris conſecratam eſſe voluetis: In hoc Atheiſmum fugis, quod Dei curam geras. Sed, proh dolor, in quam ætatem mundi? In quos mores incidimus? Vbi Numa Pompilius, qui tot Romæ augurum collegia? Vbi Conſtantinus, qui tot ſacra gymnaſia ſtruxit? Vbi Theodoſius, qui tot vectigalia? Vbi Iuſtinianus, qui tot priuilegia dedit? Sed velum coloribus obduco meis, ne ſe multi nigro carbone in his tabulis notatos videant: illos, illos innuo qui ſpoliis eccleſiæ & ſacrilegiis ditati, ſacerdotibus victum, eccleſiæ cenſum, pauperibus, viduis & orbatis cibum, ignorantibus veritatis lucem, deſperantibus ſalutis anchoram ſuſtulerunt. Sed quid moror? Religio diuitias pepe-rit, & filia deuorauit matrem. Verum quoniam hoc loco rationes & rerum cauſas quærimus, rem de qua agimus argumentis quibuſdam probare conabimur. Primum ab antiqua conſuetudine & exemplo maiorum ducitur, qui ſemper id curæ habuerunt religionis, vt ſacra facientibus omnia neceſſaria ſuppeditarint, imo certas eaſdemque non minimas reipublicæ partes conceſſerint: ſic olim Ægyptij, vt Triſmegiſt. ſic Lacedæmonij, vt Diogenes Laertius; ſic Romani, vt Titus Liuius; ſic omnes ac ſingulæ pene gentes, vt vniuerſi hiſtorici ſcribunt, feciſſe dicuntur. Secundum argumentum à proprio & præmio virtutis petitur, nimirum quod maxime ſtudioſis virtutis ampliſſima bona fortunæ debeantur: ſed ſacra facientes maxime ſunt ſtudioſi virtutis, aut ſaltem eſſe debent: ergo ſacra facientibus ampliſſima fortunæ bona debentur. Propoſitio eſt Ariſtotel. in Ethicorum primo, vbi probat opes, honores, cæteraque fortunæ bona bonis animi ſubiici & famulari, eademq; ſolum in ſignum virtutis ac pietatis attribui debere. Aſſumptio nota eſt. Nam ſacerdotes à turba populi ideo ſelecti & ſegregati ſunt, vt nullo rerum caducarum viſco capti, nulla turpitudinis pice coinquinati, liberius ſanctiusq; Deo proſe & aliis ſubſeruirent. Tertium argumentum quo vtar eſt à comparatione minoris ad maius, quippe ſi milites, artifices, agricolæ, qui gladio, malleo, ligone ſuum opus agunt, partē ciuitatis vendicent, quanto magis ſacerdotes, qui tantum res ſa-

Quæſtio 1. *Euſebius in hiſt. Eccleſ.* *Religio diuitias peperit.* *Pro agro ſacro argumenta.* *2. A præmio.* *Sacerdotes nullo rerũ caducarũ viſco capeՙrentur.* *3. A comparatione.*

1. *Ab efficiente.* cras tractant, externis rebus ad cõtemplationis quietem datis circumfluerent? Præterea quoniam Deus eſt dator bonorum omnium, quæ homini in vſum vitæ conceduntur, eſſet quidem homo (vt ait Pythagoras) omnium animantium ingratiſſimus, ſi nihil Deo reddere conaretur; at Deus his rebus per ſuos miniſtros ad augendam pietatem, ad inopiam ſubleuandam, aliaq; ſexcenta bona promouenda vtitur: conſentaneum ergo eſt, vt ſi Deo grati eſſe velimus, Dei miniſtris partem ciuitatis non negemus. Aliud hic argumentum à diuino teſtimonio hauriri poteſt, vbi præcipit ac præſcribit Deus, vt filij Iſrael Leuitis de poſſeſſionibus ſuis multa concederent. Poſtremo à fine ciuitatis ſic ratiocinari licet, quod vere beata reſpublica eſſe non poſſit, ſi tales in ea viri honorifice non tractentur, qui ciues à caducis ad æterna, ab humanis ad diuina, ab vndis lapſuræ voluptatis ad portum ſempiternæ ſalutis pertrahant. Sed video orationem hanc meam in immenſum fluere, ad alteram ergo iam quæſtionem venio, quæ eſt, An ſolum iniuria, damnum & cædes ſub iudicium cadant? Rem verbo peragam. Omnia flagitioſa ad iudicem delata, ſunt aut voluntaria, aut non voluntaria; illa ſunt vel ſimpliciter & omnino talia, vt furtũ facere, adulterari; vel mixta, vt metu maioris mali conſcientiam perſtringere: hæc nempe nõ voluntaria iterum in violenta & inuita à Philoſopho quinto Ethicorum partita ſunt; quorum alia aperta, alia clandeſtina dicuntur, ſed iſta omnia ſub his tribus continentur: ergo omnia quæ in iudicium cadunt, ad hæc tria capita reuocantur. Animaduertendum ergo eſt, quod hoc loco capita ſcelerum in genere; non ipſa ſcelera in ſpecie demonſtremus. Nam ſi voluntaria ſint, iniuriam; ſi non voluntaria, damnum aut cædem denotant. Præterea omnia ſcelera ciuitatis reſpiciunt aut contumeliam ciuium, quæ ad iniuriam; aut diſpendium rerum, quæ ad damnum; aut nocumentum perſonarum, quæ ad cædem referuntur: Sapienter ergo Hippodamus tria in ciuitate tribunalia ſtatuit, in quibus diſtincte omnes lites & controuerſiæ ciuium definiantur. Sed ad tertiam feſtino quæſtionem, quæ eſt, An ſummum debeat eſſe in ciuitate tribunal, ad quod à cæteris fiat appellatio? Inter multa quæ præclare ab Hippodamo hoc loco docentur, illud mihi quidẽ in primis videtur vtile, quod in recte administrata ciuitate vnum ſummum erexerit tribunal, ad quod vt ad ſacram anchoram & aſylum à corruptis, indoctis, maleve affectis iudicibus confugiamus. In hoc tribunali grauiſſimos, iuſtiſſimos, prudentiſſimosq; ſenes collocauit, qui ad ſedem ſine pompa; ad cauſam ſine fraude, ad ſententiam ſine motu & ardore animi accederent. Nã quatuor (vt docent Philoſophi) illuſtre iudicium reddunt, grauitas iudicis, auctoritas legis, experientia litis, conſtantia mentis; grauitas iudicis, quia aliter ſuſpicio leuitatis nocet; auctoritas legis, quia aliter ſuſpicio corruptionis nocet; experientia litis, ne ignorantia lædat; conſtantia mentis, vt non affectio, ſed ſola iuſtitia in iudicio vincat. Cæterum quid ago? De ſummo tribunali hoc loco agitur. Credo equidem neminem repugnaturum

[Margin notes:] *I. à teſtimonio, Num. 15.6. à fine.* — *Quæſtio 2. Crimina voluntaria, nõ voluntaria, mixta.* — *Scelera ad Contumeliam, Diſpendiũ, Nocumentũ.* — *Quæſtio 3.* — *Requiruntur in iudiciis, Iudicis grauitas, Legis auctoritas, Litis experientia, Mentis cõſtantia.*

tiorum ſententiæ Hippodami: at ſi repugnes, ſic tecum à loco proportionis diſputo. Sicut in regno eſt vna perſona ſimpliciter ſuperior reliquis, ita conſentaneum eſt, vt ſit vnum tribunal, quod tantæ auctoritati adæquetur: ſed eſt in regno vna perſona ſimpliciter ſuperior reliquis, itaq; conſentaneū eſt, vt ſit vnum tribunal, quod ſummā maieſtatem habeat. Quid negas in hac demonſtratione? Si maiorem, vide quid agas. Nam aureum ſceptrum regibus, id eſt, ſummā poteſtatem negas: quippe dic mihi quomodo rex inter iudices ſummus dicatur, ſi ampliſſimum non habeat forum, in quo corruptas ſententias aliorum iudicum aut reuocet, aut moderetur? Præterea ab incommodis, quæ ſequuntur in ciuitate, deficiente hac curia, ſic etiam arguo. Omnia damna omneſque iniuriæ à quocunq; illatæ reſarciri debent in recte adminiſtrata ciuitate, ſed hoc fieri nō poteſt ſine ſummo tribunali: ergo neceſſe eſt vt ſummum tribunal in quauis recte adminiſtrata ciuitate detur. Aſſumptionem probo, quia ſubditi damna & iniurias à principibus viris, imo ſæpe ab ipſis regibus patiuntur; quæ quidem tolli non poſſunt, ſi ſumma curia non detur, in qua ciuitatis vocem reges ſua ſponte audiant, nec non legib. (quas ipſi tulerint) reuerenter obediant. Argumentum à lege diuina hauſtum hoc loco non vrgeo; quamuis expreſſis verbis id probat quod nunc defenditur, ſic enim dominus ad Moyſen loquitur: Prouideas de plebe viros prudentes & timentes dominum, in quibus eſt veritas, & qui oderunt auaritiam, & conſtitue ex eis tribunos & centuriones, quinquagenarios & decanos, qui iudicent populum omni tempore: quicquid autem maius fuerit, referent ad te, & minora iudicabunt. Huc etiam illud ſpectat, quod Paulus à Feſto iudice ad Cæſarem appellauerit. Porrò quid reſpondes ad illud argumentum, quod hoc modo à comparatis ducitur? In homine (qui parua eſt quaſi ciuitas & minor mundus) aliud eſt forum mentis quod inferius, aliud conſcientiæ quod ſuperius dicitur: in illo ratio at cum affectu, in hoc ſola iuſtitia moderatrix ſedet: ab illo ſi affectus lædat fit appellatio, ab hoc vero numquā. His expoſitis & conceſſis ſequitur quod in magna ciuitate par tribunalium & iudiciorum ratio haberi debeat. Exempla optimatum rerumpublicarum hoc ipſum vſu & lege cōprobantium, non adfero? illud poſtremo in loco quaſi in ſuppetiis habeo, nihil in florenti republ. deſiderari debere, quod ciuitatem honorificam teddat: ſed auguſtiſſimum principum tribunal ciuitatem honorificam teddit; ergo auguſtiſſimum principum tribunal deſiderari non debet. Maior conſtat. Minor probatur; quia nihil auguſtius, nihil honorificētius in ciuitate habetur, quam vt Cæſar maieſtate ſummus, lex quaſi loquens & ius animatum fiat. Quarta iam quæſtio ſuo ordine & loco ſequitur, quæ eſt, An in iuſto bello morientium filii ſint publicis alendi ſumptibus? Hanc legē Hippodami, Athenienſes olim, Macedones, Lacedæmonii, aliæque antiquiſſimæ gentes religiosè coluerunt, quorum veſtigia in hac re vtinam ſequeremur: tunc ſanè tot [illegible], tot mutilati, tot miſeri & mendici à Marte in crucem non tollerentur ſed

Pro appellatione rationes.

1. A proportione.

Ab incommodo.

3. A teſtimonio. Exod. cap. 18.

Actor. 25.

4. A comparatis.

In homine forū mentis, Conſcientiæ.

5. Ab adiuncto.

4 Quæſtio

Lex Piſiſtrati.

Plut. in in Solon.

quod deplorandum eſt, conſenuit hic vſus, tenerrimaq; hæc cura militum extincta iacet. Verum cum hoc loco non quid fiat, ſed quid fieri debeat perſcrutemur, paucis hic argumentis rem neceſſariam eſſe in beata ciuitate ſuademus, vt illorum filij, qui in prælio pro ciuitate cadunt, ciuitatis ſumptib. alantur. Mors bellica (vt docet Ariſt.) eſt obiectum fortitudinis: quid ita? Non vt morientes in bello palmam amittant, ſed vt perenne nomen in poſteris retineant: at qui hoc fieri poteſt, ſi fortium liberi miſeriam ſentiant? Si Hectoris & Achillis filij mendici fiant? Præterea cum patria morte ſuorum ciuium pro ſe bellicantium viuat, ingrata profecto eſſet ſi occiſorum filios inopia perire ſinat. Quare ſi ciuitas grata eſſe aut videri velit, neceſſe eſt vt propugnatorũ ſuorum liberos miſeria premi non patiatur. Adhuc duplici animo & duplicatis (vt aiunt) viribus aggrediuntur hoſtem, qui hoc dilemmate in malitiam veniunt. Eſto, ſi viuamus, patria nos colet, ſi moriamur familiam alet, pugnemus ergo fortiter, alacriter irruamus in hoſtem: nam honor vitam, poſterorum amor noſtram mortem ſequitur. Poſtremo hic vſus ciues fideles reddit, pacem cõſeruat, hoſtem pellit. Quis ergo hanc legem Hippodami non approbandam cenſet? Accedo nunc tandem ad vltimam theſin iſtius capitis: quæ eſt, An lege meliori inuenta prior ſit abroganda? In aliud tempus magis proprium (vt in calce huius tractationis docet Philoſophus) reſeruari debet hæc quæſtio: verumtamen quoniam vltro citroque hic adducuntur argumenta, abs re non erit ſigillum tabulæ imprimere & ſententiæ Ariſtotelis interpretationem adhibere. Lex ſecũdum Philoſophos triplex eſt; diuina, humana, naturalis. Diuina eſt æterna & incommutabilis ratio, qua Deus omnium auctor, omnia & ſingula ad bona ſecundũ prouidentiam ſuam ac voluntatẽ dirigit, diſponit, moderatur. Naturalis vero eſt quædam huius diuinæ legis participatio, quæ ordine ad bonum naturæ tendit, quæque aliter ac eſt aſſueſcere non poteſt. Humana deniq; eſt rationis ordinatio ad bonũ commune ab eo qui curam ciuitatis habet, edita & promulgata: huius conditiones ſunt vt ſit iuſta, poſſibilis, ſecundum naturam & conſuetudinem patriæ, loco ac tempori conueniens, neceſſaria, vtilis, aperta, non priuato commodo, ſed totius ciuitatis vſu bonoq; præſcripta. De hac non de illis hoc loco ab Ariſtotele diſputatur, nam illæ fixæ, firmæ & immutabiles manent, quippe Dei voluntas eſt cauſa prima; ancilla Dei nempe natura, vires ſecũdæ dedit, at Deus non mutatur; neq; natura fallitur: homo vero qui tertium finxit, errat ſæpe, cui mens cæca, ratio infirma, voluntas anceps & ſemper incerta fuit. Lex ergo humana quodammodo mutari & non mutari poteſt: mutari ſi magna mutandi vrgeat neceſſitas, non mutari ſi ex mutatione ſeditionis tempeſtas ſequatur. Quod mutari poſſit, ſic primũ à cauſa probo Principium legis humanæ eſt mutabile, ergo lex ipſa mutari poteſt. Antecedens conſtat, quia voluntas hominis eſt cauſa legis: at voluntas hominis anceps & infirma eſt. 2. à ſimili hoc ipſum probatur; quia vt fit in artibus, ita in legibus fieri poteſt: ſed in artibus mutatio ſæpe

Quinque alendorum argumenta. 1. Ab obiecto. 2. Ab effectu. 3. A fine. Proſopopœia militantium. 4. Ab effectu. 5. Quæſtio.

Lex diuina, Humana, Naturalis. Humanæ legis conditiones.

Deus non mutatur, natura nõ fallitur. Pro mutatione legum argumenta. 1. Ab efficiente. 2. A ſimili.

eſt ne-

eſt neceſſaria, vtpote in medicina & gymnaſtica: ergo in legibus fieri poteſt mutatio. 3. ab abſurdo ſic ratiocinari poſſum. Si mutare leges nõ liceret, tum ſemper antiquæ leges moresq; viuerent: ſed hoc eſt valde abſurdum: ergo mutare leges aliquando licet. Minor probatur in textu exemplo ſtultiſſimarum legum de geſtandis gladiis & emendis vxoribus, quæ à maioribus antiquitus tradebantur. Stultum enim eſſet (vt hîc docetur) primorum hominum nunc leges admittere, cum illi quaſi terræ filii nullum rerum vſum, nullam experientiam habentes eaſdem inſulſe condiderint. His addo rationem vnam à neceſſario, quod mutatio morum ſit cauſa mutandi legum: ſed ſæpe mores ciuitatis mutantur: ergo etiam & leges mutari poſſunt. At dicet hîc aliquis, quod Ariſt. in calce iſtius cap. contrarium doceat, nec non aliquibus ex iſtis argumentis reſpondeat. Huic dico, quod Philoſophus non omnino & abſolute leges immutabiles eſſe contendat, ſed hoc vult vt rariſſime & non niſi maximis iuſtiſſimisque de cauſis legum mutatio fiat. Ratio eſt, quia leges humanæ, cauſam **à principe, & robur à conſuetudine** habent: at frequens mutatio legum & **principem** contemni & inſtituta ciuitatis violari facit: ſequitur ergo quod legum alteratio rariſſima eſſe debeat. Quare etſi præſcribat ratio, vt melioribus inuentis antiquiores è tabulis ciuitatis diſpungantur, ſi tamen conſenſus populi in hac re non ſit, cicatricem potius ferendam eſſe docemus, quam nouum & lethale vulnus faciendum. Nam quamuis poſteriora cogitata hominum meliora ſint prioribus, non tamen ſunt illa ſtatim ac temere admittenda. Nam vt conſuetudo veterum facile non amittitur: ita vſus nouarum rerum haud facile approbatur, imo plena periculis, plena procellis eſt omnis rerum in ciuitate commutatio. Si ergo meliore lege inuenta veterem diſcupias abradere, caute, ſenſim, ac prudenter te geras. Nam vt in corpore victus mutatio morbum, ſi ſit ſubitanea: ita in ciuitate legis mutatio malum, ſi ſit inconſiderata, gignit.

Vide Iſocr. in Euagor.
3. Ab abſurdo.
Plat. in Menone.
Vide Thucydid. in proœmio hiſtoriæ.
Plat. 3. De legibus.
4. A neceſſario.
Contra mutationẽ legum.

Diſtinctio primæ Quæſtionis.

An ſacra facientibus aliqua pars reipubl. debeatur.

Partem reipubl. deberi ſacra facientibus, probant

1. Antiquitas, quæ illis multa conceſſit.
2. Dignitas in illis virtutis, quæ eiſdem fortunam ſubiectam fecit.
3. Excellentia officii, quæ idipſum requirit.
4. Prouidentia Dei, qui ſuos miniſtros non neglexit.
5. Auctoritas verbi, quod hoc ipſum iubet.
6. Felicitas ciuitatis, quæ ſummam ſanctorum curam habere debet.

Opp. *Sacerdotes non ſunt partes ciuitatis: ergo partem ciuitatis poſſidere non debent. Antecedens probatur, quia illorum vita in ſola contemplatio-*

ne conſiſtit, at ciuitas ex illis ſolum conſtat qui in actione verſantur, hinc ciues politici non theorici dicuntur. Argumentum tenet, quia poſſeſſiones ciuitatis ſolum ciuibus debentur.

ure ca- ionico.

Reſp. *Quamuis apud Iudæos lege diuina quædam ciuitates ac poſſeſſiones deſtinatæ fuerint in vſum perpetuum Leuitarum, quas illorum filij iure hereditario vendicarent: Mutata tamen nunc forma ciuitatis non hæreditates & patrimonia, ſed ſatis amplas facultates & beneficia illis deberi exiſtimamus, ſic deberi, vt iure ciuitatis tanquam ſua ſine vlla lite & moleſtia teneant. Nam quod ſemel eſt conſecratum Deo, in humanum vſum conuerti non debet. Reſpondeo igitur, quamuis non ſint in omni foro politico ciues, ſunt tamen ſecundum Philoſophiam meliores ciuibus, nec non partem ciuitatis merentur, quoniam in arce pietatis excubias pro ciuitate agunt.*

contra- is.

Opp. *Vera rerum diuinarum contemplatio, rerumque humanarum poſſeſſio inter ſe opponuntur: ergo ſacerdotes rerum diuinarum contemplationi aſtricti, rerum humanarum poſſeſſioni mancipari non debent. Antecedens probatur, quia contemplatio perpetuam quietem quærit, at res ſollicita eſt rerum poſſeſſio, multumque animum humanum diſtrahit ac perturbat.*

Reſp. *Poſſeſſio & contemplatio ſimpliciter non opponuntur, cura tamen poſſeſſionis quieti contemplationis opponitur: alio ergo modo theorici, alio modo politici poſſeſſiones tenent: illi ne ſint ſupra modum ſolliciti circa res quæ mundi ſunt, hi vero vt rerum aceruis collectis, ſuis poſteris benefici & gratioſi fiant: illi vt ſine cura ſibi debitis, hij vt ſudore & induſtria comparatis gaudeant.*

Diſtinctio ſecundæ Quæſtionis.

An iniuria, damnum, cædes, tantum ſub iudicium cadant?

Omnia flagitia ſunt vel contra
- Primam tabulam, quæ in Deum fiunt, de quibus hic non agitur.
- Secundam tabulam, quæ reſpiciunt vel
  - Famam ciuis, vnde nominis detractio ſeu contumelia.
  - Rem ciuis, vnde damnum & poſſeſſionum iactura.
  - Vitam, vnde cædes & homicidium naſcitur.

A diſtri- butione abaffectis

Opp. *Plurima ſunt vitia morum quæ ſub his non continentur: ergo inepta eſt hæc flagitiorum diſtributio. Antecedens probatur ab inductione timoris & audaciæ, quæ fortitudini, prodigalitatis & auaritiæ, quæ liberalitati, aliorumque extremorum, quæ aliis mediis opponuntur, quippe iſtorum nullum contumelia, damnum aut homicidium dici poteſt.*

Reſp.

Reſp. *In vitiis morum conſiderantur duo, habitus & actus: habitus de prauationem voluntatis reſpicit, actus ſententiam iudicis requirit: quoad habitum, ſub hac tria tribunalia vitia morum non cadunt, at quoad actū cadunt. Exempli cauſa. Actus auaritiæ cum iniuria, actus prodigalitatis cum diſpendio coniungitur.*

In morum vitiis ſpectantur duo. Habitus, Actus.

Opp. *Craſſa ignorantia peccatum eſſe definitur: Sed craſſa ignorantia nec iniuria, nec damnum, nec cædes dicitur: ergo eſt aliquod ciuile peccatum quod ſub his non continetur.*

Ab inſtantia.

Reſp. *Craſſa ignorantia conſideratur bifariam, aut abſolute in ſe, & ſic proprie ſub his non comprehenditur: aut comparate, reſpectu ſceleris quod per ignorantiam committitur, & ſic continetur.*

Diſtinctio tertiæ Quæſtionis.

An ſummum debeat eſſe tribunal, ad quod fiat appellatio?

Quod ſummum debeat eſſe in ciuitate tribunal, ad quod fiat appellatio, probant

1. Maieſtas regis, quæ ſedem iudicii ſibi æquiualentem poſtulat.
2. Iuſta adminiſtratio ciuitatis, quę aliter ſummas lites non abſoluit.
3. Teſtimonium diuinę legis, quæ idipſum requirit.
4. Similitudo in aliis rebus, quæ in quouis cœtu ac ordine vnum ſummum habet.
5. Exempla nationum, quæ hanc conſuetudinem obſeruant.
6. Beatitudo ciuium, qui hoc modo in pace viuunt.

Opp. *Quicquid eſt cauſa contemptus, non debet admitti in ciuitate: ſed ſummum tribunal eſt cauſa contemptus: ergo admitti non debet in ciuitate. Maior conſtat. Minor probatur, quia hoc cognito, quod liceat appellare, inferiores iudices contemptui erunt.*

Ab effecto.

Reſp. *Appellatio in quauis cauſa licita non eſt, ſed cum iniqua cenſura innocentem premas: non eſt ergo cauſa contemptus ſed timoris, non contentionis ſed quietis: nam hoc aſylum his ſolum patet, qui grauamine iudicum vulnerantur.*

Opp. *Contingit ſæpe vt reges iniurias damnaque inferant ſubditis, at conſtituto ſummo tribunali à regibus, ad illud fieri non poteſt appellatio: ergo fruſtra in ſalutem ciuium iſtiuſmodi conſtituitur. Maior patet. Minor confirmatur, quia reges ſunt ſoluti legibus, neq; alium in regno iudicem aut moderatorem habent, ſunt enim ipſi ſummi.*

Reſp. *Si ſubditi furentius à rege iniuriis aut damnis vulnerentur, poſſunt ad hanc curiam appellare. Nam quamuis teneatur hoc forum auctoritate regis, imperium tamen introducitur pro vtilitate communitatis: Reges enim iurati ſunt in ſalutem, non in perniciem ſuorum ciuium.*

Diſtin-

Diſtinctio quartæ Quæſtionis.

An filij mortuorum in bello publicis ſumptibus ciuitatis ſint alendi?

Filii occumbentiũ in bello pro patria ſunt publico ærario alendi, ne	Pereat mortis bellicæ memoria. Sequatur inde multorum miſeria. Langueſcat militaris ſcientia. Augeatur hoſtis audacia.

b offi-io. Opp. *Eſt cuiuſuis officium pugnare & mori pro patria: ergo ex merito nemo tantum beneficium vendicare debet. Antecedens patet, quia patria eſt communis parens omnium. Minor probatur, quia pugnare aut mori pro patria non meritum, ſed debitum haberi debet.*

Reſp. *Bifariam huic argumento reſpondetur, vel quod patria non meritum pugnantis, ſed magnificentiam & honorem ciuitatis reſpiciat, vel quod pereuntes in bello hoc ipſum mereantur.* Nam *ſi ciuitas vitam, quæ eſt maximum beneficium naturæ, reſtituere non poteſt, æquitas poſtulat vt ſuperſtiti familiæ grata eſſe videatur. Præterea cum meritum non à facto quod finitur tempore, ſed à voluntate dependet, cumq; voluntas vnius ciuis infinita ſit in conſeruanda patria, curam poſteritatis non tam ex fauore quam ex merito exigi & requiri poſſe exiſtimamus.*

Ab adiuncto. Opp. *Nihil fieri debet in ciuitate quod periculum & damnum ciuitati adferti: ſed liberos occumbentium in bello alere, periculum & damnum ciuitati adfert: ergo fieri non debet. Minor probatur, quia ſpe tanti beneficij iſtorum filij otioſi erunt, nec non in iis alendis (ſi illorum turba ſit infinitior) opes ciuitatis exhaurientur.*

Reſp. *Ciuitas nec ingrata eſt, nec improuida; ſic ergo iſtis confert beneficium, vt omne fugiat & declinet periculum, non enim hoc præmium proponit vt ſine omni ſtudio ac cura viuatur, ſed vt ſecundum ordinem ac leges viuentes parentum veſtigia imitemur.*

Diſtinctio quintæ Quæſtionis.

An meliore lege inuenta prior ſit abroganda?

Legum aliæ	Diuinæ, quæ Deum Naturales, quæ naturam	Suam cauſam habent, quæque mutari non poſſunt.
	Humanæ, quæ mutari quidem poſſunt ob cauſas ſuperius allatas, ſed in mutatione debẽt conſiderari quatuor;	1 Diuturna conſultatio. 2 Morum conſuetudo. 3 Veterum legum obſeruatio 4 Populi inclinatio, nec non ſi mutes eiuſdẽ plena conſenſio.

Ad mutationem legum requiſita.

Ab auctoritate. Opp. *Ariſtoteles defendit leges non eſſe mutandas, ergo male hic defenditur contrarium.*

Reſp. *Non defendit omnino leges non eſſe mutandas: ſed rem admodum periculoſam eſſe oſtendit veteres leges antiquari, earumq́ loco nouas ſubſtituere: ſi ergo mala quæ eueniunt ex antiqua lege, non ſunt longe maxima, non ſtatim tollenda eſt, ne innouatio tumultum concitet.*

Opp. *Maiores olim multas leges admodum abſurdas & barbaras condiderunt, quas mutare neceſſario cogimur: ergo non eſt periculoſum veteres abrogare. Antecedens eſt Ariſt. in textu.* Ab effectis.

Reſp. *Concedimus abſurdas leges & barbaricas eſſe quidem extirpandas, ſed paulatim, idq́ cum conſenſu populi. Nam aliter plus noceret mala plebis conſuetudo, quam bona legis recens commutatio.* Vide Iſocrat. in Euag. & Paneg.

Dubium Cap.

An melius ſit viua voce quam ſcripta tabula iudicem in foro ſententiam ferre?

NImis ſuſpicioſus vel potius ſuperſtitioſus es Hippodame, qui Soloni & Lycurgo vocem & linguam negas. Ariſtides in foro non corrumpitur, Scæuola in iudicio affectib. non vincitur? melius eſt ergo viua voce ad terrorem iudicis: quam ſcripta tabula ob timorem corruptionis, ſententiam in ſenatu aut tribunali ferri. Scrutinium hoc tuum ſuſpicionem, calculis ſententiam ferre ſeditionem alit? veritas nuda eſt aperte iuſtitia loquitur? lex voce non caret, cur ergo legis interpretem ſilere in tribunali iubes? Sed punctus ago. Viua vox iudicis maiorem timorem incutit quam tabula conſcripta: ergo in foro melius eſt viua voce ſententiam ferre. Præterea veritas angulos non quærit, cur ergo æquitas (veritatis comes) incertos calculos poſtularet? Porro iudex eſt publica perſona ciuitatis, tribunal in quo ſedet eſt oraculum iuſtitiæ. lex norma eſt & moderatrix curiæ: ſed hæc omnia iudicis ſanctam & ſolemnem requirunt vocem: non ergo ſub pallio & ſilentio in ſenatu aut foro agerentur. Poſtremo tabula occulta incertum potius arbitrium quam certum ac definitum iudicium facit, ſequitur ergo celebrem vocem iudicis in definiendis litibus ciuitatis neceſſario requiri. Omitto hic vſum omnium recte adminiſtratarum ciuitatum, quæ hanc laudabilem ſemper tenuerunt conſuetudinem, vt palam non occulte iudices ſententias loquerentur.

Pro viua voce. *2. A pari.* *3. A perſona iudicis.* *4. A contrario.* *Ab exemplo.*

Melius viua voce quam ſcripta tabula ſententia in iudicio fertur propter	Maiorem timorem iudicis. Maiorem reuerentiam legis. Honorem ciuitatis. Celebritatem tribunalis.	Quæ omnia non in tenebris ſed in luce hominũ iudicia tractari poſtulant.

Opp. *Scriptu ſententiam ferre ob duas cauſas videtur eſſe melius, & quia* Ab adiuncto.

quia

Ab adiun- to.

quia maiorem iniicis metum iudicibus, ne inique iudicantes ignominia apud poſteros laborent, & quia ſcripta tabula maiorem deliberationem quã vox viua habet: ſequitur ergo quod melius ſit per ſcriptam tabulam quam per vocem in iudiciis ſententiam tradere.

Reſp. *Cauſa hæ duæ pondus at momentum rationum, quæ modo adducta ſunt, haud labefactant. Nam ad reuerentiam legis plus metus populi quam iudicis requiritur. Præterea neſcio an maius odium vox iniqua quam tabula iniuſta concitet. Poſtremo negamus maiorem deliberationem ad ſcriptam tabulam quam ad viuam vocem requiri: cum deliberatio ſit multorum de rebus incertis conſultantium, quam Hippodamus iudicibus pernegauit.*

A pari.

Opp. *Res maiores ciuitatis ſcrutinio & tabulis aguntur: vt electiones magiſtratuum in multis locis: ergo abſurdum non eſt iudicium eodem modo ferri.*

Reſp. *Iudicij & electionis non eſt par ratio. Nam in iudicio vocem vnius iudicis, in electione vocem ciuitatis audire oportet. Cum ergo multitudo confuſe loquitur, diſtincte vnus: melius eſt vt electio ſcriptis ad euitandam confuſionem fiat: iudicium vero quod ab vno aut ſaltem paucis dependet, multo melius aperte quam occulte, voce quam ſcripto traditur.*

CAP. VII.

An ſerui indulgentius vel aſperius in ciuitate tractari debeant?

An tutius diuites quam pauperes in magiſtratum eligantur?

An ad reddendam officii rationem impelli debeat magiſtratus?

An aliquis cogi poßit ad magiſtratum?

n Sparta- na republ. eprehen- 'untur nulta.

VICTORIA in paucos animatus Philoſophorum Hector in turbam confidentius irruit. Non diutius in Socratem & Platonem, non amplius in Phaleam & Hippodamum; ſed his deuictis in magnas ciuitates intonat. Lacedæmonem, Cretam, Carthaginem, aliaſque gentes nonnullas à pace ad bellum, à mœnibus ad arma vrget. Et quoniam Lacedæmonii omnium & ſapientia & fortitudine ampliſſimi habebantur, cum illis in prima acie confligere & concertare geſtit. Illos ergo alta voce in Martem euocat, illorum ciuitatem multis maculis dedecorat & aſpergit, illorum leges ineptas, ordines peruerſos, magiſtratus iniuſtos, mores diſſolutos, iniquas conſuetudines, totam denique adminiſtrandi formam inconſideratam eſſe concludit; hæc omnia tam perſpicua ac dilucida ſunt in textu, vt radios ſoli videamur addere, ſi longiore verborum gyro vteremur: ad certa ergo

capita

capita omnia in hoc certamine cõprehenſa deducemus, propoſitasq; quæſtiones (vt ordine occurrunt) fuſiùs paulo pertractabimus. Summatim in hoc tractatu decem reprehendit Ariſtoteles, ſeruitium Lacedæmoniorum, licentiam vitæ, diuiſionem rerum, magiſtratum, ſenatoriam dignitatem, regnum, cõuiuia, præfecturam nauiũ, ſyntaxim legum, ærarii inopiam. Poſtquam igitur in fronte iſtius refutationis duo propoſuerit, alterum vt in examinanda adminiſtratione aliarum ciuitatum ſedulò quæramus quid ſit optimè legibus cõſtitutum: alterum quid moribus obſeruatum: ad illud accedit quod nũc tractamus, An ſerui indulgentiùs an aſperiùs in ciuitate tractari debeant? concluſio hæc prima ſic ſe habet: inutile eſt ſeruos in republ cõſtituere, & legem qua ad obediendum inſtigẽtur, negligere, ſed ſic ſuos ſeruos habuerunt Lacedæmonii, ergo iure in hoc reprehendi debẽt. Maior probatur, qu a deficiente lege qua coerceantur, procliues ſerui ad ſeditionem fiunt, nec non facile aduerſis caſibus ciuitatis inſidiantes imminent. Minor conſtat ab exemplis Elotarum, qui in ipſos Lacedæmonios; & Peneſtarum, qui in Theſſalos ſæpiſſime conſpirarunt. Nam ſi finitimi ſint infeſti (vt Lacedæmoniis Argiui, Meſſenij, Arcades; vt Theſſalis Achiui, Perrhæbi, Magneſij fuerũt) faciliime alliciuntur ſerui in ſuos dominos perniciem machinari ſuasq; dextras in patriam hoſtibus porrigere. Nam vt liberale ingenium libertatem: ita ſeruilẽ licentiam quærit. Epiphonema ergo illud veriſſimum eſt quo vtitur Philoſophus, nempe quod magni negotij ſit legẽ, qua ſeruos in officio contineas, inuenire; nam ſi cum eis clementius agas, petulanter & diſſolutè viuunt; ſi vero aſperiùs, in dominos crudeles inſidias moliuntur: cæterùm grauiore iugo potiùs premi, quàm rude (vt aiunt) donari (mea quidem opinione) debent. Hoc autem probo à natura ſeruitutis, à ſimili, ab exemplo, ab vſu politicorum principum, ab inutili vel potius periculo ſi hoc non fiat. A natura ſeruitutis, quæ requirit vt ſerui dominorum poteſtati ac imperiò ſubiiciantur, quod quidem commodè fieri non poteſt, ſi ferrum ſeueritatis aliquando non ſentiant, imo ſi Draconis legem ſanguine conſcriptam, perpetuo nõ reformident. Verum certè eſt illud, Familiaritas contemptum, ſeueritas reuerentiam parit A ſimili, quia vt feræ edomari non poſſunt, ſi verbera non timeant: ita ſerui contumaces efficiuntur, ſi iugum non ferant. Ab exemplo, nempe Scytharum, qui diutius abſentes, reuerſi tandem, rebelles ſuos ſeruos inuenerunt, quos demum non verbis ſed verberibus, non gladiis ſed virgis ſuperaſſe dicuntur. Ab vſu politicorum principum, qui legibus olim ſtatuerunt vt ſerui metu potiùs quam lenitate ad officium cogerentur: ſic olim Romani Cæſares barbaricas gentes, ſic olim Britanni principes vicinas nationes, ſic olim ſapientes proceres dociles ad ſeditionem ſeruos diutiſſimè in officio tenuerunt. A periculo, quia ſine frenis peruerſa natura ſerui in audaciam, audacia in ſeditionem, ſeditio in interitum ciuitatis tendet Sapienter ille:

10. in republ. Lacdemoniorum redarguuntur.
Quæſtio prima.
Helotæ Lacedæmoniis, Peneſtæ Theſſalis, Periœci Cretenſibus ſerui erãt. Illi duo ſæpe defecerunt, iſti ſeruarunt fidem.
Serui tractari debent ſeuerius.
1. A natura ſeruitutis.
2. A ſimili.
3. Ab exemplo. Iuſtin. lib. 2.
4. Ab vſu
A periculo.

Aſperius

uuenalis.

Aſperius miſero nihil eſt cum ſurgit in altum.

ecunda eprehẽſio. Plut. in Agid. & Cleomene. Plut. Polit. 5. Peleus Menelao apud Eurip. in Andromacha.

Da vela furioſis fluctibus, mirum eſt ſi non ſubſidat nauis, ciuitas tuta non eſt in qua mancipia regnant: ſeruos ergo, vt ſeruos tractare oportet, non vt laxatis habenis inſoleſcant, ſed vt retractis officioſe & moderate viuant Secunda concluſio iſtius capitis eſt in qua legislator Lacedæmoniorum carpitur, quod nulla lege feminas ad decorum vitæ ac caſtitatem in ea ciuitate aſtrinxerit. Feminæ enim Lacedæmoniorum ad omne intemperantiæ ac libidinis genus ſolutæ ac effuſæ fuerunt. Nam, vt refert Trogus Pompeius, cum decem continuos annos in obſidione Meſſenæ (ob ſuas virgines in Meſſeniorum conuiuio ſtupratas) à ſuis laribus & focis abfuerunt Lacedæmonii, illorum feminæ tam turpiter, tam libidinoſe vixerunt, vt mirum non ſit ſi Lycurgus, quaſi deſperans de illarum candore & honeſtate, nullam omnino legem de illis tulerit; ſed inconſiderate hoc factum fuiſſe probat Philoſophus, idq; hac ratione. In qua ciuitate multitudo feminarum male ſe habet, ea pro dimidia parte eſt male inſtituta. at Lacedæmone multitudo feminarum male ſe habet: Lacedæmon ergo pro dimidia parte eſt male inſtituta. Propoſitionem experientia probat, quia aperta hac feneſtra Veneris martes inermes & nudi fiunt: furentius enim armati ad concubitum cum Venere, quam ad conflictum & certamen cum hoſte rapiuntur. Præterea hinc auidius quæruntur diuitiæ, non vt melius viuatur, ſed vt quiſque Venere potiatur ſua. Sed quid hic Lacedæmonem accuſo? O vtinam aliæ vrbes ac ciuitates hoc dulci veneno non caperentur. Diana in ſyluis viuit, Minerua ſucceſſum quærit; at Laides in altis turribus Corinthi locatæ ſplendent. Demoſthenes Athenas deſerit, vt iſtam Laidem, Antonius Romam, vt Cleopatram cerneret; ille tanti emere pœnitẽtiam noluit, hic miſero amore deſperauit. Quid dicam? Mollities huius ſexus eſt refrenanda, nam aliter canities ciuitatis ſequitur; at dies: tam mollis columba ceruicem iugo non ſubmitteret: gratioſus eris qui feminam bile carere doces, ſed fabula hæc eſt. Ad tertiam nunc concluſionem venio, quæ eſt de inæquali ac diſpari diuiſione rerum; Nam inter Lacedæmonios alii rem familiarem amplisſimam, alii anguſtiſſimam lege poſſederunt; vnde contigit vt ciuitas in paucorum redacta poteſtatem miſerius viueret: nam etſi legislator patrimonia prohibuit vendere, errauit tamen in eo, quod donare & teſtamento relinquere cuique in ciuitate legibus permiſerit. Hinc inquit eſt agrorum & poſſeſſionum translatio, hinc pauperum oppreſſio, hinc feminarum licentia & diſſolutio morũ; ſed apertus eſt Ariſt. Ad quartum ergo quod redarguitur feſtinat oratio. Hoc loco de Ephoria, id eſt, de imperio Ephororum diſputat Philoſophus, idemque reprehendit quod de plebe iſti magiſtratus crearentur. ratio ſic ſe habet. Id fieri non debet in ciuitate quod periculoſum eſt reipublicæ: ſed eſt periculoſum Ephoros aut magiſtratus de plebe eligere, ergo fieri non debet. Aſſumptio bifariam in textu probatur, & quia pauperes quæſtui

uſtin. lib. 3

Venus Martem inermẽ reddit. Homer. Ouid. & Lucret.

Vt de Celtis Ariſt. hoc loco & Athenæus lib. 13.

Ad noſtra tempora apoſtrophe.

Tertia reprehenſio.

Ex magnis mulierum dotibus & hæreditatibus bonorũ inæqualitas, exilia pauperum & virorum penuria, ex his ruina reip. ergo male inſtituta.

habebunt

habebunt ciuitatem, & quia verendum eſt, ne ruentes ad gubernacula reipubl. ex ariſtocratia democratiam faciant. Sed attende hic, ſtudioſe lector, nam in hac concluſione ſecunda continetur quæſtio: An tutius diuites quam pauperes in magiſtratum ſint eligendi? Quid? An paupertas tibi cauſa videtur Ariſt. cur Fabritio, cur Ariſtidi negetur magiſtratus? An ſolum deorum filios in regiam ſolis admittendos putas? an cæcam fortunam potius quam virtutem auctoritate prælucere velis? an verum honorem in diuitiis ſolum nunc ponis? Sed quid ago? video quid doceas: non vis vt opinor pauperes omnino à magiſtratu excludi, (nam alibi contrarium doces) ſed hoc velis (ni fallor) potius diuites quam pauperes in magiſtratum aſſumendos. Si hoc dicas, rationes quæro; hoc dico, idque 4. argumentis probo. Primum quia probabile eſt diuites pecuniis, aut affectibus minus circumagi poſſe, quam pauperes. 2. quia diuites plerumque maiorem rerum experientiam habent. 3. quia ſplendidius ac honorificentius in ciuitate ſe gerunt. Poſtremo quia opibus affluentes multo liberalius ac magnificentius viuunt; hæc dico non quod exiſtimem omnem aditum ad magiſtratum honeſtæ paupertati intercludi debere, ſed quod ex præſcripto prudentiæ in recte inſtituta politia longe conſultius ſit globum ciuitatis diuitibus honeſtis quam pauperibus tametſi bonis committere: non enim in contemplatione ſolum virtutis, ſed etiam in actione, quæ diuitias poſtulat, adminiſtratio ciuitatis conſtat. Quintum quod reprehendit Ariſt. eſt ſenatus Lacedæmoniorum, in quo quinque vitia & errata notat. Primum eſt quod ſenatores apud illos perpetui ſunt. Secundum quod nulla ab eis muneris ratio repoſcitur. Tertium quod legislatori etiam ſuſpecti habetur. Quartum quod eorum electio delectu pene puerili exercetur. Quintum quod cuiuis liceret petere ac ambire magiſtratum. Ex his quædam natæ motæque ſunt quæſtiones, quæ nunc breuiter à nobis ſuo loco & ordine diſcutientur. Prima eſt, an à magiſtratibus ratio muneris exigi & poſtulari debeat. Exigi debere affirmo, idque ab oppoſitis, à maiore, à ſimili, à proportione & fine probo. Ab oppoſitis, quia hoc dato, quod numquam ad rationem officii reddendam impellantur magiſtratus, metus erit, ne fontes ciuitatis, exhauſtis ærarii opibus, exareſcant, & ne ipſi magiſtratus muneribus acceptis ab officio, prudentia, rectoq; iudicio deflectant. A maiore, quia ſi reges ac conſulares viri leges quas ipſi tulerint, ferre cogantur, cum damnum aut iniuriam ſuis ciuibus intulerint, quanto magis inferiores magiſtratus ad rationem officii reddendam in bene gubernata ciuitate cogerentur? à ſimili, quia vt minores potentiæ ac facultates animi iudicio rationis debent ſubſcribere: eidemque rationem ſuorum actuum reddere, ſi non ſint rebelles ac contumaces: ita inferiores magiſtratus, qui ſunt veluti potentiæ vnius animi, rationem ſuorum munerum ſummis in poteſtate viris reddere tenentur, ſi non ſint corrupti & ſeditioſi ciues. A proportione, quoniam hoc poſito quod ciuiles magiſtratus & honores, ſint quædam ve

Epitades non Lycur Plutarch. in Agide.

Quarta reprehenſio.

Secunda quæſtio.

Ditiores ad gubernatula admouendos; argumenta.

Quinta reprehenſio.

Quæſtio 3.

Pro exigendis rationibus rationes 4.

1. Ab oppoſitis.

2. A maiore.

3. A ſimili.

4. A proportione.

luti ſtellæ prælucentes aliis, conſentaneum eſt (ſi non luceant) vt radiis deciſis in curiam vocentur Iouis. Accuſentur incuriæ, & ſi immane etiam ſit ſcelus, cōdemnentur. Ratio eſt, quia priuilegium meretur amittere, qui conceſſa ſibi abutitur poteſtate. Cæterum qui fieri hæc poſſunt, ſi ad rationem officij reddendam non impellantur magiſtratus? *A fine.* Poſtremo à fine, quia ſic obſeruabitur ordo in ambiendo magiſtratu, nec non penitus tolletur ambitionis fomes & contentio. Nam cum hoc ſemel ciues intelligunt ſe rationem dignitatis reddituros, non tam amore amplitudinis inflammantur ad petendum magiſtratum, quam timore reddendæ rationis, ne male ſe gerant in officio, deterrentur. Poſtremum, quod in ſenatu Lacedæmoniorum reprehenditur, erratum eſt, quod illi magiſtratus ſuos quaſi venales omnibus propoſuerint, cum potius (vt hic docet) bonos viros ſine omni ambitione ad magiſtratum gerendum compuliſſent: hinc vltima, quam in hoc capit. tractamus, enaſcitur dubitatio, nempe, An aliquis cogi poſſit ad magi- *Quæſtio. quarta* ſtratum? Sapienter quidem Ariſt. bonis viris conſulis, ſapientius ciuitati; nam quam beata erit illa tandem adminiſtratio reipublicę, in qua ad ſubſellia dignitatis trahantur boni viri? Nunc temporum (Deus bone) quot Clodij ad tribunal, quot Catilinæ ad Conſulatum, quot Sardinapali ad imperium vbique gentium rapiuntur? boni viri ad magiſtratum ais? ad priſtinum diceres. Nam,

Ouid. Meta. *Qui color albus erat, nunc eſt contrarius albo.*

Macch. princ. c.18. Boni viri ſunt ſimplices, imo pleriq; ſtulti, rudes & ignari rerum? in arce ciuitatis politici eſſe debent, [redacted] ſed in eo quod fieri oporte- *Dignos ad magiſtratū cogendos argumenta 4.* ret, conſilium recte philoſophantium non male viuentium ſequar. Bonos ergo viros ad capeſſendum magiſtratum cogi debere puto; hoc poſtulant dignitas virtutis, vtilitas ciuitatis, quæ beata tum eſt, cū viri boni regnent: ſalus ciuium, qui bonorum exemplo meliores facti, iuſtorum imperio facile obſequuntur; cōſtitutio legum, quæ bonis ſemper virtutis inſignia concedi iubent: ſi dicas hæc recte probare bonos quidem ad magiſtratum eligendos, non tamen impellendos eſſe; reſpondeo ſuadere non ſolum vt eligantur, ſed etiam, ſi nimis difficiles ac verecundi ſint, vi legis acrius extimulentur. Nam, vt natura iubente pars vna diſcrimen ſubire cogitur potius quā totum pereat: ita iuſtitia requirit vt boni, qui ſunt partes ciuitatis, periculoſum magiſtratum gerant, potius quam reſpublica vllum naufragium ſentiat. Reli- *Sexta reprehenſio.* qua quæ in reprehenſionem cadunt, ſunt regnum, conuiuia, pręfectura nauium, ſyntaxis legum, ærarij inopia. Regnum, quia reges Lacedæ- *Ariſt. Pol. 3.cap.11.* moniorum ex Heraclitarum genere iure hæreditario imperabant. Ariſtoteli autem conſultius videtur regem ex rebus geſtis animiq; dotibus æſtimari. Conuiuia reprehendit, quia ſymbolum in illis dare non minus pauperes quam diuites cogebantur. Præfecturam nauium arguit,

guit, quia nauarchus, id eſt, præfectus claſſis non aliter quam tyrannus, perpetuus extitit. Syntaxin legum in ſuſpicionem trahit, quia Lacedæmon omnes ſuas leges ad bellicam laudem ac virtutem retulit, quaſi aliæ virtutes præter fortitudinem non floruiſſent. Inopiam denique ærarij vituperat, quia publica deficiente pecunia, neceſſe eſt vt ipſa reſpubl. (tametſi agris ſit opulenta) hoſtis inuaſionibus conquaſſetur.

Erant nauarchi reges. Vide Plat. de legib. 1. Ariſt. Pol. 7. cap. 2. 3. 14. Polyb. hiſt. lib. 6. Archidamus apud Thucyd.

Diſtinctio primæ Quæſtionis.

An ſerui indulgentius vel aſperius tractari debeant?

Cur ſerui coercendi.

Serui legibus ſeuerioribus ſunt coercendi propter

1 Illorum contumacem naturam, quæ aliter docilis eſt ad ſeditionem.
2 Illorum petulantiam, quæ ſemper procliuis eſt ad contemptum.
3 Illorum infimam conditionem & ordinem, qua perpetuam requirunt diſciplinam.
4 Bonum publicum ciuitatis, quia aliter opus nullum perageretur, nullum omnino perficeretur negotium.

Opp. *Imperium illud infirmius eſt, quod vt ſit quam quod amicitia iungitur: ergo imperium in ſeruos clementius ac lenius eſſe debet. Antecedens probatur, quia benignitate & clementia nobis deuinciuntur homines.*

Ab aduerſis.

Reſp. *Diſciplina in ſeruum non arguit ſæuitiæ aut crudelitatis dominium: ſeueritas cum lenitate, diſciplina cū clementia in herili imperio vna coniungi & copulari poſſunt. Hoc tamen volumus, melius ſeueritatis ferro ſeruos quam nimia indulgentia gubernari.*

Opp. *Homo ab humanitate dicitur: ergo magis ad humanitatem quam ſeueritatem tenderet.*

A coniugatis.

Reſp. *Ab humanitate non diſcedit, ſi rationis imperium ac præſcriptum ſequatur: at ratio poſtulat, vt ſerui aſperius ad officium ſtimulantur, quia aliter illorum contumax natura non vincitur.*

Diſtinctio ſecundæ Quæſtionis.

An tutius diuites quam pauperes in magiſtratum eligantur?

Diuites potius quam pauperes ſunt eligendi in magiſtratum, quia

> 1 Abundantes rerum copia rarius pecunia & affectione mouentur.
>
> 2 Viuentes in luce hominum maiorem rerum experientiam habent.
>
> 3 Poſſidentes multa liberalitate & m[illegible]gnificentia pluribus prodeſſe poſſunt.
>
> 4 In tribunali ſedentes ſplendidius ac honorificentius ſe gerunt.

Ab adiuncto.

Opp. *Omnis malorum occaſio in republica eſt fugienda: ſed [illegible] eſt multorum malorum occaſio: ergo eſt fugienda. His datis ſequitur q[illegible] potius pauperes, qui minus nocere poſſunt, quam diuites in magiſtratum eligantur. Minor conſtat, quia diuitiæ ſuperbos, ſeditioſos, tyrannos, plerumque faciunt, vſumque virtutis magis quam bona pauperta[illegible] negant.*

Reſp. *Opulentia non eſt occaſio mali, ſed concupiſcentia hominis, neque in gerendo magiſtratu tot malorum agmina opulentiam quot paupertatem ſequuntur: Nam diuites fortaſſe prodigi, at pauperes auari & tyranni ſiunt Præterea cum vita magiſtratus liberalis, ſplendida, & magnifica eſſe debeat, nihil abſurdius eſt quam inopem & indigentem rerum, qui neque vſum liberalitatis nec magnificentiæ tenet in magiſtratum eligere; cum enim aliis aurum daret, ſibi vix allium ſeruat.*

A comparatis.

Opp. *Diuitiæ nullo modo ſunt anteponendæ virtuti, ſed hominem pauperem ac ſtudioſum negligere, ſolumque diuitem admittere, eſt diuitias virtuti anteponere: ergo nullo modo fieri debet.*

Reſp. *Honeſta paupertas non contemnitur, imo ſæpe eſt ad gubernacula ciuitatis admittenda. Sed hoc loco quæritur, an cæteris paribus potius diues quam pauper ſit eligendus? Diuitem concludit Ariſtoteles, quia is melius præmia virtutis diſtribuere quam egenus poteſt.*

Ab adiunctis.

Opp. *Optandum eſt, vt meliores in bene inſtituta republ. magiſtratum teneant: ſed ſi bona animi ſpectes, pauperes plerumque diuitibus ſunt meliores: ergo optandum eſt, vt potius pauperes quam diuites ad magiſtratum perueherentur. Minor conſtant, quia pauperes rarius quam diuites otio ac voluptatum eſca capiuntur.*

Bonum Hominis, Ciuitatis. Virtus animi, officii.

Reſp. *Attendendum eſt quod in electione non tam bonum hominis quam bonum ciuitatis conſiderari debeat; illi ergo qui ſunt ſimpliciter minus boni, melioribus ſæpe ſunt præferendi: nam in electione non tam virtus animi, quam virtus officij ſpectari ſolet. Diues ergo, qui magis in vtilitatem reipubl. tendit, meliorem locum habere debet. Nam vt Deus aliquando gra-*

tias gratis datas, minus bonis concedit in vſum eccleſia: ita viris omni numero non perfectis clauus imperij traditur in vſum ciuitatis.

Diſtinctio tertiæ Quæſtionis.

An ad reddendam officii rationem impelli debeat magiſtratus?

Magiſtratus impelli debet ad rationem officii,
- 1 Quia hoc modo auaritiæ tollitur occaſio.
- 2 Quia hinc iuſtior & tolerabilior eſt futura ciuitatis adminiſtratio.
- 3 Quia ſic impeditur ac mitigatur hominum ambitio.
- 4 Quia hoc fieri iubent maiorum noſtrorum leges ac conſuetudo.

Opp. *Seruile eſt impelli, ſed magiſtratus non eſt ſeruus: ergo impelli non debet. Maior probatur, quia impelli ſeruitutem arguit, & contemptum authoritatis parit.* A diſparatis.

Reſp. *Aliud eſt lege vt magiſtratum, aliud eſt vi ſeruum ad officium cogi. Magiſtratus eſt publica perſona ciuitatis, qui ciuitati publicorum bonorum rationem reddere vocatus debet: nam bona publica non ſunt magiſtratus, ſed ciuitatis.*

Opp. *Magiſtratus eſt moderator legis, ergo legi non ſubijcitur. Quo conceſſo magiſtratus lege non cogeretur.* A definitione.

Reſp. *Eſt moderator legis, ſed ita vt non ſine lege viuat, recte ergo inſtituitur (ne langueſcat ciuitas) vt rationem officij reddat magiſtratus.*

Diſtinctio quartæ Quæſtionis.

An aliquis cogi poſſit ad magiſtratum?

Cogi poſſe idoneum ad magiſtratum ſuadent
- Dignitas virtutis, cui debetur honor.
- Vtilitas ciuitatis, quæ ſic beata redditur.
- Salus ciuium, qui bonis facile obtemperant.
- Conſtitutio legum, quæ ſic requirunt.

Opp. *Voluntas humana cogi non poteſt, ergo nemo niſi volens ad magiſtratum cogitur.* Ab adiuncto.

Reſp. *Quamuis voluntas cogi non poteſt ſimpliciter & abſolute, comparate tamen poteſt, vt docet Philoſophus quinto Ethicorum, & ſic hoc loco impulſio intelligitur.*

Opp. *Boni viri ſemper parati ſunt reipublicæ prodeſſe; ergo non opus eſt vt ad magiſtratum, in quo prodeſſe poſſunt ciuitati, impellantur.*

Reſp. *Boni viri diſcupiunt prodeſſe reipublicæ ſed mallent eſſe nimis*

timidi quam parum prudentes in magiſtratu ſuſcipiendo. Eſt enim res lubrica fortuna ſcala.& magiſtratus comitem inuidiam habet: quare etſi boni viri parati ſunt ſemper prodeſſe reipublicæ, timide tamen & verecunde dignitates capiunt.

Dubium.

An conuiuia publica celebrari debeant in ciuitate?

ADESDVM Epulo, paucis te velim: quo te præcipitas? Conuiuia adſunt, Bacchus & Ceres te nunc inuitant. Irrides Philoſophe, dic vbi cibus? Conſiſte paulum, ſi ventrem ames. De ventre loqueris: dapes nō video. At ſiſte veſtigium Ieiunus ſum, ad coquos volo. Multi ſunt hodie Epulones, multi quæ Bacchanalia viuunt, multi quæ Samoni iura hæreditaria credunt. Cæterum vt Epicureiſmum ventris accuſo: ita conuiuiorum vſum penitus non reprehendo. Imo Lacedæmonios, Cretenſes, Carthaginenſes laudo, qui publica conuiuia habuerunt: ſic voluit antiquitas, ſic iuſſit auctoritas ciuitatis, non negat vtilitas ciuium, commoditas, quæ inde ſequitur, idipſum poſtulat. De antiquitate quid nunc commemorem, cum omnes iam olim gentes (vt hiſtorici ſcribunt) magnifica feſta celebrarint? De auctoritate ciuitatis nihil dicam, quæ multum ſplendoris & dignitatis perdit, ſi in eligēdis magiſtratibus & triumphis conuiuia exquiſita nō habeat. Tædium eſt de vtilitate, quæ hinc euenit moleſte ſcribere, cum omnibus conſtet in conuiuiis publicis lites tolli, odia deponi, amicos fieri, magnificentiam & famam ciuitatis graphice depingi & delineari. Alias commoditates taceo, quæ ſunt recreatio ciuium, ſuſtentatio pauperum, confirmatio legum, conſultatio rerum, quæ fieri debent in ciuitate.

Lacedæmo[niis] Phiditia, Cre[te]nſibus Andria, Cartha[g]inenſ. ſodalitia. Pro conuiuiis ratio[n]es 4. Phiditia quod parce expendāt. [So]dalitia quod amici conueniant. Editia quod ad edendum veniant.

Diſtinctio.

Conuiuia publica fieri debent in omni ciuitate propter	Recreationem ciuium. Suſtentationem pauperum. Confirmationem legum. Conſultationem rerum. Reconciliationem eorum, qui inter ſe diu litigarunt.

Opp. *Inter pocula Bacchus ſæpius quam Minerua loquitur, conuiuia ventrem non mentem paſcunt: ſequitur ergo quod recte & ſapienter non ſint in republ. inſtituta.*

Reſp. *Inter pocula (prudentia moderatrice) ſæpius Minerua quam Bacchus loquitur. Conuiuia auctoritate publica, ordine recte inſtituta magis mentem quam menſam ornant: Non enim ad crapulam & ebrietatem, ſed ad concordiam & virtutem iſtiuſmodi conuiuia celebrari ſolent.*

Ab effectis.

Opp.

Opp. *Bona ciuitatis otioſe iſtiuſmodi conuiuiis exhauriuntur: ergo inſtitui non debent. Antecedens probatur, quia non ſolum ad ſatietatem, ſed etiam ad delicias & voluptatem celebrantur.*

Reſp. *Eo accumulantur bona ciuitatis, vt ciues iiſdem perfruantur, neq; otioſe illa conſumi, ſed iuſte expendi hoc modo volumus. Nam etſi in conuiuio ſit delicatior menſa, hoc tamen nõ voluptatem hominis, ſed dignitatem ciuitatis reſpicit, ciuitas enim cum ſit magnifica, nõ tam neceſſarium quam ſplendidum & decorum quærit.*

CAP. VIII.

An nulla lege data contingat offendere?
An liceat ſponte ſuſceptum deſerere magiſtratum?

PROXIME in aciem veniunt Cretenſes cum Minoe legumlatore antiquiſſimo, qui littoribus ſuæ inſulæ (quam incolunt) & centum vrbib. (quas habent) armati, Cadmæum certamen, in quo ipſi cadunt, aduerſus Ariſt. moliuntur. Pugna breuis eſt, ſed vehemẽs, victoria atrox, ſed ſine ſanguine; eſt enim mira vis veritatis, quæ tot mendaces Cretenſes vnius lancea ſuperauit? & mirum certe non eſt: nam vt lux tenebras, ita veritas legiones fugat: ſed rem tantum agam. In limine huius certaminis Creta deſcribitur, quæ inſula fuit centum vrbibus habitata: in hac olim Minos rex omnium iuſtiſſimus imperauit, legeſque ſalutares in ea condidit. Hæc inſula veluti à natura ad imperium Græciæ facta, hinc Aſia, illinc Peloponneſo cingitur. In hac Lycurgus relicta Charilai regis tutela diutiſſime commoratus, leges & mores loci ſecum in Spartam duxit; hinc olim contigit, vt in textu aperte docet Philoſophus, quod Lacedæmoniorum reſpub pleriſq; in rebus Cretenſem æmulata fuerit. Verum vt Cretenſis reſpubl. non pauca habuit meliora Lacedæmoniis, ita plurima minus ſplẽdida minuſq; expolita habuit. Ratio iſt, quia ſicut poſteriora cogitata hominũ maxima ex parte priorib. ſunt anteferẽda: ita res antiquę minus ſunt ſuis partib. abſolutæ & articulatæ, quam quæ de nouo inueniuntur. Deſcriptionem iſtam comparatio ſequitur, eademque duplex, & in his quæ affines & ſimiles res duas reſpublic. effecerunt, & in illis quibus vna ab altera diſcriminatur. Similes ſunt primum in cultoribus agrorum, nam vt Lacedæmonij Elotas, ſic Cretenſes Periœcos in opere ruſtico occupatos habuerunt. Secundo in conuiuiis, quæ antiquitus Lacedæmonij à Cretenſibus mutuati, Andria, vt nunc Phiditia appellarunt. Tertia in ordine politiæ; quam vt apud Lacedæmonios Ephori: ita apud Cretenſes Coſmi principes viri ac magiſtratus fuerunt. Hij ab illis non munere, & officio, ſed ſolum numero differebant: nam Lacedæmonem Ephori ſolum quinque, Cretam vero Coſmi decem gubernabant. Poſtremo

De Cretẽſium repu. eius comparatio cũ Spartana. Vide Plin. lib. 4. c. 12. Thucy. lib. 1. Virg. Georg. 2. Pla. in Minoe. Plut. in Lycur. Strab. Geogr. Docetur à priore poſteriori dies.

in vtraq; ciuitate omnes & ſinguli participes concionis fuerunt, ſed penes illam nullius rei gerendæ poteſtas eſt, præterquã earum rerum, quæ à Senatoribus & Coſmis decretæ ſunt. Hactenus de ſimilitudine ac proportione vtriuſque: nunc vero, in quibus alia alteri præſtat breuiter dicamus. Primum ergo conſultius & ſapientius Cretenſes publica conuiuia inſtituerunt, quippe non oppreſſione ciuium Lacedæmonij, ſed publico & communi ſumptu (fructibus pecorum, vectigalium, & tributorum) adaucto eadem fieri & celebrari iubent: ac ne multitudo numeroſæ generationis ciuitati officeret, tempora concubitus ſuis feminis definiunt, quamuis (quod horrendum dictu eſt) maſculos cum maſculis coire, ac volutare pluſquam barbarice permitterent. Alterum in quo differunt eſt electio magiſtratuum, nam apud Lacedæmonios ex qnalibet cõditione hominum, ſed apud Cretenſes ex certis tantum familiis eligebantur, qui ad puppim ac gubernacula ciuitatis ſederent. Poſtremo vt ſummatim omnia & ſingula comprehendam, quatuor in Cretenſi republica rẽprehendit Philoſophus. Primum quod Coſmi nullo iudicio ad rationem reddendã officij teneantur: alterum quod per totam vitã gerere magiſtratum permittantur. Tertium quod ex arbitrio, non ex præſcripto legis, rempublicam adminiſtrẽt. Poſtremum quod liceret Coſmis cum velint magiſtratu ſe abdicare. De ratione reddenda officii & perpetuitate magiſtratus paulò antè dixi, ex duobus ergo poſtremis duas non inutiles decetpo quæſtiones, quas enodatius, iam verbo ſum diſcuſſurus. Prima eſt, An nulla lege data contingat offendere? Secunda; An liceat ſponte ſuſceptũ deſerere magiſtratum?

Reprehen- in Cretenſi Rep. 4

Prima quæſtio.

Vaniſſima maximeq; in eo periculoſa Cretenſis reipubl cõſtitutio fuit, quod legibus ſublatis ſe hominum affectibus & arbitratibus mancipariut, Sapienter quidẽ hic Ariſtoteles, Non ex præſcripto legis imperare, ſed ſuo arbitratu magiſtratũ gerere periculoſum eſt. Nam vt voluntas hominis eſt incerta, ita vox magiſtratus optime adminiſtrandi regula non habetur. Imo hoc addo, quod nulla lege data, non ſit offenſa, nam lex definit peccatum, & definitũ ſeueritate tollit. Hoc autem confirmo à potentia legis, & ab obedientia hominis. A potentia legis, quæ eſt, vt ſit vinculũ quo ciues ad hoc, vel illud præſtandum aut fugiendum obſtringuntur; ſed nulla lege data in ciuitate tale non eſt vinculum, ergo nulla lege data, ciuile non eſt peccatũ. Ab obedientia hominis, quia nullus offendit niſi agat prohibitũ, ſed nulla lege ſancita nemo agit prohibitum: ergo nulla lege ſancita nemo offendit. Eſt enim toties offenſio, quoties violatur obligatio: hæc dico, non quod exiſtimem peccatũ à lege ſic dependere, vt ſi lex non ſit, non ſit flagitium, cum vitium à mente non à lege fluat; ſed hoc volo politicè à ciuibus non peccari, ſi lex negetur, quæ quid ſit hoc ipſum peccare, demonſtraret. Scio equidem vereq; agnoſco eſſe in homine legem naturæ, nempe inſitam rationẽ, à qua quicunq; diuerterit, reus ſceleris haberi debet, exempli cauſa, Ratio iubet vt teipſum ames, furor vrget vt teipſum figas, ſi relicta ratione furori cedas, immane ſcelus perpetraſti;

Legum neceſſitas vt ſit offenſa.

Vitium à mente non à lege. Ratio lex naturæ.

quare

quare tametſi nulla lege data non ſit offenſa in ciuitatem, quæ caret lege; in Deum tamen, qui menti loquitur, & in naturam quæ rationem moderatur, frequenter impij ac ſcelerati ſumus. Rectius ergo multo illæ reſpublicæ adminiſtrantur, quæ à legum imperio, quam quæ à regum ac imperatorum arbitriò pendent. Altera quæſtio, An ante tempus liceat ſponte ſuſceptum deſerere magiſtratum? Ab eius loci in textu occaſione naſcitur, vbi reprehendit Ariſtot. rempublicam Cretenſium quod illorum Cõſmis liceret ſe magiſtratu abdicare, at non licet, idque ſic probo. Interregnum & vacuitas magiſtratus permitti non debet in ciuitate, ſed ſuſceptum deſerere magiſtratum eſt interregnum permittere, ergo ſuſceptum deſerere magiſtratum non liceret. Maior probatur, quia vt homo eſt ſine anima, ita ciuitas ſine magiſtratu. Minor conſtat, quia abdicatò magiſtratu ciuitas ſine ſceptro, reſpubl. ſine voce manet. Porro nulla perturbatio ordinis in republ. probe inſtituta admitti debet: ſed ex iſta abdicatione magiſtratus ſequitur perturbatio ordinis: ergo iſta abdicatio eſſe non debet. Præterea illud fugiendum eſt in ciuitate, quod ſceleris ſuſpicionem arguit: ſed abdicare ſe magiſtratu ſuſpicionem ſceleris arguit: ergo abdicare ſe magiſtratu non licebit. Poſtremo nihil fieri debet in ciuitate, quod ad tumultum ac ſeditionem tendit: ſed iſtiuſmodi mutatio magiſtratus ad tumultum & ſeditionem tendit: ergo iſtiuſmodi mutatio magiſtratus concedi non debet. Aſſumptio conſtat, quia relicta ciuitate ſine capite, ciues non aliter, quam oues lupis voracibus relinquuntur. Concludo igitur infortunatam eſſe rempubl. in qua magiſtratus ſine lege; miſeram vero ac infelicem, in qua lex ſine magiſtratu regnat. Quippe vt ſublata lege, magiſtratus eſt Lesbia quaſi regula: ita ſublato magiſtratu lex muta & incerta dicitur.

Secunda quæſtio. Cõtra magiſtratus abdicationem.

Diſtinctio primæ quæſtionis.

An nulla lege data contingat offendere?

Peccare dicimur in
- Deum, Naturā. — His duobus modis peccatum committitur, tametſi lex nulla ſcripta adhibeatur.
- Ciuitatē, & ſic nulla lege data non contingit offendere,
  - Quia ſine lege ad hoc vel illud non obſtringimur.
  - Quia ſine lege nihil prohibetur.
  - Quia ſine lege quid ſit peccare non cognoſcitur.

Peccata in Deum, Naturam, ciuitatem

Opp. *Natura inſtinctu prohibemur à ſcelere: ergo nulla lege in ciuitate data contingit offendere. Antecedens probatur, quia natura inſtinctu prohibemur ne id agamus aliis, quod nobismet fieri non optamus.*

Ab efficiente.

Resp. *Natura inſtinctu indefinite, legis monitu diſtincte ac nominatim*

ſcelere prohibemur. Natura crimina non definit, lex vero & deſcribit & in ſuas ſpecies accurate diſtinguit. Quamobrem & ſi nulla lege data in ipſam naturam, diſcedentes à ratione peccamus, lege tamen non data ciuitatis tribunal non violamus.

Ab effectis.

Opp. *Ante leges conditas fuerunt ciuitates, in quibus furtum, homicidium, aliaq; flagitia committebantur: ergo nulla lege data contingit offendere.*

Reſp. *Non negamus ante leges conditas fuiſſe ciuitates, labesq; humana vita; hoc tamen argumentum non probat in ciuitatem, ſed in ipſam naturam facinora committi & perpetrari: nam ciuitas legibus definit, ciuitas legibus configit peccata.*

Ab inſtantia.

Opp. *Prodere ciuitatem eſt in ciuitatem peccare, ſed nulla lege data poteſt aliquis prodere ciuitatem: ergo nulla lege data poteſt aliquis peccare in ciuitatem.*

Reſp. *Ciuitas conſideratur vel inchoate quoad naturā, vel abſolute quoad legem. Prodere ciuitatem eſt quidē in ciuitatem peccare, ſed ita, vt nulla lege data quæ definiret, potius contra naturam, quæ hoc vetat, quàm aduerſus ciuitatem, quæ legem non ſanxit, committi hoc facinus arbitremur.*

Diſtinctio ſecundæ Quæſtionis.

An liceat ſponte ſuſceptum deſerere magiſtratum?

Quod non liceat ſuſceptum magiſtratum pro arbitratu relinquere, ſuadent:

- Metus interregni, quo nihil eſt in repub. periculoſius.
- Perturbatio ordinis, qua nihil eſt in quieto ciuitatis ſtatu funeſtius.
- Suſpicio ſceleris, quæ magiſtratū in odium trahit.
- Timor ſeditionis, qui animos ciuium incertos ac tumultuantes reddit.

Opp. *Tyrannus tenens reipubl. clauum opprimit ciuitatem, relinquens vero, ſaluam & beatam reddit: ergo relinquere magiſtratum aliquando licet. Argumentum tenet, quia quod eſt ſimpliciter bonum, id facere licet: ſed tyrannum deſerere ſuſceptum magiſtratum, eſt ſimpliciter bonum: ergo deſerere ſuſceptum magiſtratum licet.*

Reſp. *Si ſic arguas, licet tyranno deſerere magiſtratum: ergo licet deſerere magiſtratum. Ratio tua infirma & elumbis eſt, nam eſt ad ſecundum quid (vt aiunt) ad ſimpliciter: neque dicimus tyranno hoc ipſum licere: verum ſi hoc faciat tyrannus, ciuitas vt minus malum maioris boni ſpe & expectatione idipſum tolerat.*

Ab exemplo Plu. in Lycur. Iuſtin. lib. 3. Magiſtratus abiiciendi cauſæ, Ætas decrepita.

Opp. *Lycurgus rex ille ſapiens, iurato populo ad obſeruationem ſuarum legum donec ab Apollinis oraculo reuerteretur, voluntarium exilium paſſus, reliquit imperium: quo exemplo ſapientis viri videtur licitum vltro ſuſceptum magiſtratum deſerere. Præterea ætas decrepita, publica infamia, ingenij conſiliique defectio, cauſa ſunt relinquendi magiſtratum: ergo vide-*

tur conſultum aliquando honoris onus deponere, nec non magiſtratus noſmetipſos abdicare.

Publica infamia, Conſilij defectio.

Reſp. *Vnius viri exemplum vim legis non habet. Argumentum ergo illud ab exemplo Lycurgi vniuerſaliter non concludit. Alia adducta rationes momentum ac pondus habent, modo cum conſenſu populi talis magiſtratus abdicatio fiat.*

Dubium.

An liceat populo impedire magiſtratum quo minus in iudiciis ſententiam ferat?

QVID muſſitas furioſe Tribune? an Cæſarem in iudicio ſedentem impedire velis, quo minus ſententiam ferat? An rogationi intercedis? Quod vlcus? Quæ peſtis hæc eſt in ciuitate? Clodiusne an Cæſar regnat? Miror certe ſapiens Minos cur hanc legem tuleris; exiſtimasne tutum ſi Coſmi in tribunali aduerſus tyrannos aut potentes ſedeant, vt vel magiſtratu ad tempus depriuentur iniuſte, vel à ſententia ferenda impediantur ſua? Hoc facere profecto non liceret. Nam quemadmodum non ſanatur morbus, ſi ſalutarem ægro propinare medicinam eruditus medicus prohibeatur; ita facinora ciuitatis non expiantur, ſi à magiſtratu aut ſententia abigantur iudices. Ferunt annales noſtri Henrici Quarti regis filium furetius in ſenatum irruiſſe, ſeruumque quem perdite dilexit, omni conatu à tribunali abripere contendiſſe; hoc vidit populus, & pertimuit; at iudex vir iuſto & forti animo hæredem regni ſic excepit, Accelera huc furioſe iuuenis, gladio, quo cædem iam minitaris, ſenile pectus hoc meum (ſi placet) percute, percute (inquam) ſi velis, nam potius moriar quã hoc exemplum patiar. Locus, quo nunc abuteris, tribunal tui patris eſt, iudex quem inuadis perſonam tui patris gerit, lex quam violas te reum ſceleris, nõ filium principis accuſat, Ego igitur tui patris nomine totiusque regni auctoritate propter hoc facinus in carcerem abire iubeo. Hoc tonitru perculſus iuuenis, gladium deiecit, ſeipſum ſententiæ iudicis ſponte ſubmiſit, in vincula ſe (admirante populo) vltro præcipitauit. Hac tragica comœdiã audita, rex ſenex ac ſapiens effuſus in lacrimas, O me beatũ (inquit) qui tam iuſtum & ſincerum iudicem, qui tam pium & obedientem filium ante ſepulchrum video. Hanc narro hiſtoriam, vt quam periculoſum ſit obſtrepere ſententiæ iudicis, quaſi ob oculos intelligatur, ſed ſi hæc minus vrgeant, ſic argutius probo. Perſona principis contemni nõ debet in ciuitate: ſed iudex in tribunali perſonã gerit principis: ergo iudex in tribunali contemni non debet. Præterea officium iudicis ſanctũ & venerandum eſt: ergo violari non oportet. Poſtremo cauſa ſeditionis vitari debet: ſed impedire magiſtratum quo minus ſententiam ferat eſt cauſa ſeditionis: ergo vitari debet. Minor probatur, quia hac ſemel data licentia, populus nullum auctoritatis iugum, nullum diſciplinæ ictum patietur.

Magiſtratus nõ interpellãdi. De Henrico Quinto quarti filio hiſtoria

Diſtin-

Diſtinctio.

Iudicia ne interturbes, rationes quinque.

Impediri magiſtratus non debet quo minus ſententiam ferat,
- Quia ſententia iudicis eſt medicina ſcelerum.
- Quia mores ac leges optimarum ciuitatum hoc non permittunt.
- Quia in perſona iudicis eſt maieſtas principis.
- Quia in officio iudicis eſt imago religionis.
- Quia in contemptu magiſtratus eſt metus ſeditionis.

Opp. *Quod iniquum eſt licite impediri debet: ſed aliquando iniqua eſt ſententia iudicis puta Neronis: ergo impediri debet.*

Reſp. *Negatur hoc argumentum, quia fallax & inſidioſum eſt: Nō enim ſequitur, quod ſit iudex impediendus, quia iniuſtus impediri debet. Praterea, quamuis iudex ſit iniquus & facinoroſus, tanta tamen eſt maieſtas tribunalis, tanta religio huius nominis, vt in ſolio iuſtitia nullo modo perturbari debeat. Caterum ſi quis grauamen iudicis corrupti ſenſerit, iuſta appellatio ad ſummum tribunal patet.*

Opp. *Romani fecerunt olim tribunos plebis, quibus ſententiam iudicis impedire licuit: ergo antiquitas videtur hoc ipſum comprobare, nempe vt liceat populo impedire magiſtratum, quo minus ſententiam ferat.*

Reſp. *Non legimus illis licuiſſe impedire magiſtratum, verum poſtquam furor tribunitius hoc vendicauit, gloria Romani imperij cecidit. Tum enim euanuit Romanorum ſplendor, quando irrepſit tribunorum furor.*

CAP. IX.

An diſſentientibus principibus viris ciuitatis, litis populo diiudicandæ plena poteſtas detur?
An liceat vni plures vnâ ſuſtinere magiſtratus?

Carthaginenſis reip. cū prioribus comparatio e iuque errata.

De Carthaginenſi rep.

OLIM Phaleam Chalcedonium legumlatorem inuaſit Philoſophus; nunc vero ipſam Carthaginem demoliri contendit; nam quamuis hæc ciuitas altiſſimas arces ac mœnia habuerit; leges tamen quibus tutius quam mœnibus conſeruaretur, minus ſalutares & inconſideratas habuiſſe oſtendit. Verum quoniam textus luce ſplendidior interprete non eget, breuitati ſtudens verboſitate moleſtior non ero. Omnium ergo ſumma hæc eſt. Carthago æmula olim ſi formam Laconicæ, poſtea ſi famam ſpectes Romanæ reipublicæ, præclare ſe di-

mul

nultumq; habuit Huius rei argumento eſſe poteſt, quia neq; ſeditio illam oppreſſit, neq; tyrannis illam deuaſtauit. Comparatio Carthaginenſium & Lacedæmoniorum in duobus ponitur, nempe in comeſſationibus & magiſtratibus. Nam comeſſationes ſeu publica conuiuia fuerunt in vtraq; ciuitate, ſed modo diuerſo. Nam Carthaginenſes non totus populus, vt apud Lacedæmonios, ſed ſodalitatum quædam veluti collegia, hæc publica conuiuia celebrarunt. Similiter Carthago centumuiratum, vt Lacedæmon Ephoriam habuit. Item in regibus & ſenatoribus hæ duæ ciuitates finitimæ extiterunt: cæterum Carthagini melius conſultum fuit, quod non ex vno genere (vt olim apud Lacedæmonios ex Heraclidarum familia) ſed ex tota ciuitate pro cuiuſque meritis ac dignitate reges deligerentur: quippe non generi, ſed virtuti, non ſanguini, ſed animi dignitati præmia ciuitatis donari ſi nō ſolent, debent quidem. Hac facta comparatione, in qua Carthaginem Lacedæmoni prætuliſſe videtur, pauca in Carthaginenſi ciuitate, vt vitioſa perſtringit: ac in primis illud, quod deſcriptio huius reipublicæ, partim ad ſtatum popularem, partim ad paucorum factionem tendat. Ad ſtatum popularem, quia diſſentientibus centumuiris, principibus ciuitatis ad populum referebatur. Ad paucorum factionē, quia quinqueuiri (penes quos ſumma reipublicæ adminiſtratio fuit) à ſe ipſi deligebantur, nec non centumuiralem magiſtratum eligebant Huc etiam & illud addit, quod pluribus ſimul magiſtratibus quinqueuiri defungi poſſunt, quo nihil magis ad paucorum potentiam & oligarchiam tendit. Ex iſtis vt vides (ſtudioſe lector) duæ mouentur quæſtiones: prima, An diſſentientibus principibus viris ciuitatis, lites populo diiudicandi plena poteſtas detur: altera, An liceat vni plures eodem tempore ſubire magiſtratus? Optandum quidem eſt in omni ciuitate ciuium animos ita in ſtudio conſeruandæ pacis vigilare, vt neq; hoſtem externum eminere, neq; ciuile odium pullulare ſinant. Nam vt nihil eſt ciuitati pretioſius quàm vnio, ita pernicioſius nihil eſt quàm diuiſio: quippe ciuile odium ad inimicorum perniciem præceps eſt, & ad vtilitatem ſuæ defenſionis plane incautum. Cæterum quoniam hoc malum ex lacuna inuidiæ in omnem pene ciuitatem fluit (nam quæ ciuitas diſcordia caret?) Medicina inuenienda eſt, ne tamquam lupus aut peſtis præcordia petat. Recte Ouidius,

Principiis obſta, ſero medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuere moras.

At quæ medicina adhiberi poteſt, ſi Milo & Clodius, ſi Cæſar & Pompeius certent, hoc eſt, ſi magiſtratus viriq; principes ciuitatis capitali odio flagrent ac diſtrahantur? Sera quidem propemodū eſt omnis medicina, cùm ciuitatis præcordia ſeditionis facibus accenduntur. Verùm ſi vlla hæc eſt, vt è veſtigio ad oraculum conſilii volent, vt ad templum pacis in medio ciuitatis extructum veniat, hoc eſt, vt totam ciuitatem de hac re conſulant, quæ in vnum quaſi collecta, hoc monſtrum ſeditionis penitus extinguat. Quid ergo vis? Vt populus nobilium

Polybius hiſtor.

Errata Carthaginenſis republica.

Legulator ariſtocratiam propoſuit, democratiā, aut oligarchiā produxit: ergo aberrauit.

Aut 1. ad populum, aut à regibus ad populum delata ſunt omnia, ergo democratia fuit.

Prima quaſt. Ciuile odium eſt tamquam peſtis aut lupus qui primo præcordia inuadit.

1. De remedio amoris.

Sermocinatio.

lium lites componat? vt rudis multitudo res magnas ciuitatis tractet? Volo; inepta eſt tua opinio valdeq; quieti reipubl. pernicioſa. Temere & inconſiderate iudicas; nam de populo diſtinguo, aliquando pro rudi multitudine ac plebe, aliquando pro voce ciuitatis ſumi. Nolo Hydram multorum capitum furioſe in vnum cogi, vt procerum cauſas & cõtrouerſias audiat: ſed hoc volo, vt ex qualibet ciuitate ſelecti viri ad conſilium veniant; resq; in contentione poſitas, ſuffragiorum multitudine, ſapienter & expedite definiant. Populus enim hoc modo acceptus in nulla reipubl. deſcriptione eſt contemnendus, quippe vox populi hoc modo accepta (vt eſt in prouerbio) vox Dei dicitur. nam non ſolum de fama hominis, ſed etiam de norma veritatis hoc vetus dictum enunciatur. Quod ſi ita ſit in iſta procella, quem portum tutiorem? Quod melius aſylum, quam collectum vna populum inuenire licet? Certe nullum Porro ad popularem ſtatum hic caſus aut euentus haud omnino tendit, quia non in omnibus, ſed in raro contingentibus malis, quę aliter curari non poſſunt, ad populum concurritur. Si vrgeas vt paucis concludam ſingula, ſic argumentor. Principum odia aliter pacate componi aut extingui non poſſunt; ergo populo licet diſſentientibus magiſtratibus lites diiudicare Antecedens probatur, quia publica odia nobilium (ſi ciuitas taceat) non niſi ſanguine terminantur. Præterea populus ordine in vnum collectus, vim eligendi habet: ergo etiam (quod multo minus eſt) lites tollendi & iudicandi auctoritatem haberet. Porro ciuitas tumultuantibus ſummis viris, non niſi per populum loquitur: ergo populo in tanta tempeſtate plena iudicandi datur poteſtas. Adhuc quod olim probe adminiſtratæ ciuitates in tali euentu fecerunt, facere quidem licet: ſed probe adminiſtratæ ciuitates, vt Carthago, Roma, Athenæ, id olim fecerunt; ſicut in hiſtoriis patet: ergo ab exemplis licet. Poſtremo quod quietam ciuitatem reddit, fieri debet; ſed talis poteſtas populi quietam rempublicam reddit: ergo talis poteſtas concedi debet: Minor probatur, quia ſic magiſtratus metu nigræ (vt aiunt) conuocationis perculſi rectius ſe gerent, aut ſi pertinacius fomites & ſcintillas ſeditionis alant, ſalutare eſt reipubl. vt intelligant penes populũ eſſe, iſtis vulneribus mordacem medicinam adhibere. Præterea hoc modo populo alioquin nimis abiecto, aliquid dignitatis conceditur, vt ſaltem periclitante republica odiis nobilium conuulſa, ei libertas non licentia, moderandi ad tempus arbitrium non imperium detur. Nam in hoc caſu ſolum, in hac veluti extaſi & deliquio ciuitatis hunc clauum populo concedi volumus. Sequitur iam altera dubitatio, An viri liceat ſimul plures ſubire magiſtratus? Cui honos datur eidem & onus imponitur, mutabo verſum:

Vox populi, vox Dei.

Pro appellatione ad populum.

Secunda quæſtio.

Res eſt ſoliciti plena timoris honor.

Quid ais Cæſar? Peierabo propter regnum. In regno es, quid ais Cæſar? Heu mihi miſero, nam in ſenatu pereo. Dic ergo Cæſar quid regnum putas? Eſt arx excelſa fortunæ, ſed lues hominis. Vtinam ſane impenſis hoc vnum conſiderarent ambitioſi, qui hodie in aucupandis magiſtratibus mille ſcopulos & caſus patiuntur; ſed cæca eſt am-

bitio iſtorum temporum, multi ſunt Cæſares, Catones pauci; multi ſunt qui præcipitantius ad magiſtratus feruntur, ſed qui in magiſtratu ſe viros quales decet oſtendant, reperiuntur quidem longe pauciſſimi. Miror igitur vel potius admiror illos, qui ſimul plures magiſtratus arripiunt, cum (ſi melius de hac re conſultēt) vno defungi vt decet, laboris plus quam honoris habeat. Argumenta quæ hoc verum eſſe demonſtrant, ſunt multa, inter quæ primum à definitione magiſtratus ducitur. Nam ſi magiſtratus ſit publicum officium ciuitatis quo quis ex priuata conditione ad commune procurandum bonum publica perſona fiat, nemo ſapiens exiſtimet ſe poſſe ſimul Æneam & Hectorem, Catonem & Scipionem in theatro ciuitatis agere. Nam inter togam & haſtam, inter pacem & bellum, quæ vnquam communicatio fuit? Quoniam ergo omne publicum officium in republ. integrum & iuſtum requirit virum, inique comparatum eſt, ſi vnus (qui vix vno recte & iuſte fungitur) pluribus officiis oneretur. Alterum argumentum à differentia peti ac deriuari poteſt, nempe quod diſtinctos magiſtratus diſtincta munera & officia habent, vt ædilitas & prætura, ſequitur ergo quod etiam diſtinctas perſonas iſtis officiis præfici par ſit, nam aliter periculoſa magiſtratuum in ciuitate confuſio erit. Tertiam addo rationem à difficili, quod omnis functio publica eſt magnis & multis difficultatibus implicata, fieri ergo non poteſt ſine pernicie reipublicæ, vt vnus idemque pluribus magiſtratibus vtatur. Nam ſi fiat, neceſſe eſt vt alterū omnino deſerat, ſi alteri (vti decet) pro viribus ſerio ac diligenter attendat. Præterea à ſimili hoc ipſum probo, quia vt natura nō vni omnia, ſed ſingulis diſtincta officia dedit, exempli cauſa, ſoli vt luceat, igni vt ardeat: ita ratio & ordo in ciuitate poſtulant, vt vnus vnum officium non plura ambiat aut vendicet. Porro huic inſtituto argumentum ab euentis ductum inſeruit, videlicet quod ambitum poſſeſſionemq; plurium magiſtratuum ſequantur in ciuitate hæc mala, nempe murmur & grunnitus populi, negligentia officij, iudicij corruptio, dignitatis odium & contemptio. Poſtremo, qui aduerſam huic opinionem tuentur oſtendāt mihi velim quam conſuetudinem, quod exemplum, quod denique veſtigium florentis reipubl. ſequantur. Scio equidem in quibuſdam ciuitatibus hoc fieri: at quo iure, qua lege, quo exemplo maiorum fiat, certe neſcio. Romani, Macedones, Lacedæmonij hanc legem tulerunt, vt nemo duobus ſimul in ciuitate fungatur officiis: Eſt enim plus oneris in vno, quam vnus recte ſubire ac ſuſtinere poteſt. Valeant ergo, qui (vt ita loquar) pluralitate & tot quot magiſtratuum pondere capiuntur, eſcam deuorant, ſed virulentum hamum ſubeſſe non intelligūt. Hęc ſcripſi non quod non exiſtimem eſſe quædam miracula ingenij, rationis & experientiæ, quibus fauor principum ac ciuitatum plures reipublicæ clauos ac magiſtratus iure poteſt committere. Sed quoniam tales inter homines phœnices ſunt, vt illis qui pluribus defunguntur officiis inuidere non debeo, ita plures vni dignitates concedi poſſe definire non audeo. Nam vt in al-

Cōtra plures eiuſdē magiſtratus.

1. A definitione.

2. A differentia.

3. A difficili.

4. A ſimili

5. Ab euentis.

tero par eſt, vt Sceuo'æ & oracula ciuitatis multis & magnis rei publ. luminibus illuſtrentur: ita in hoc ſemper tutum non eſt vt Aquilis & potentioribus viris claui & chartæ multarum nauium committantur: aquilæ enim pennis vltra nubes vecti ſæpe iu ſolem volare nitentur.

Diſtinctio primæ quæſtionis.

An diſſentientibus magiſtratibus, lites iudicandi populo plena poteſtas detur?

In ſeditione magiſtratuum lites iudicandi populo poteſtas danda, quia
- Aliter iudicari ac decerni non poſſunt.
- Maiora populo in ciuitate committuntur, vt electio principum, conſtitutio legum.
- Tum in populo eſt vox plena ciuitatis
- In tali euentu optimæ ciuitates hoc ipſum fecerunt.
- Sic melius in officio ſe gerunt magiſtratus; ſed ſuperius dilucide hæc declarantur.

Ab abſurdo. Opp. *Si populo liceat nobilium motus liteſque componere, verendum eſt ne ex monarchia aut ariſtocratia tandem democratia fiat: ſed talis mutatio in ciuitate eſt periculoſa: ergo populo hoc facere non licet. Maior probatur, quia hac data licẽtia populus libertatis ſuæ imperium potius arripere, quam ſeruitutis iugum diutius ſuſtinere quæret.*

Reſp. *Non hoc volumus, vt populus in diſcordantes principes viros irruat, ſed vt ordine & lege illos (ſi fieri poteſt) reconciliet: quod ſi odium flammas habeat, lege & auctoritate ciuitatis coerceri debent.*

A diſparatis. Opp. *Populus legem non poteſt condere, ergo ei non licet in optimates praſcribere. Antecedens probatur, quia penes regem eſt leges conſtituere. Argumentum tenet, quia ſublata poteſtate condendi legem, nullam legitimam auctoritatem habet componendi lites.*

Reſp. *Quamuis abſolute non conceditur populo legem condere, comparate tamen conceditur. Præterea in omni bene inſtituta republ. hac lex cũ conſenſu virorum optimatum datur, vt ſi contingat procerum ſeditio, eiuſdem per populum fiat ſedatio. Poſtremo licet populo legem, conſtio ſenatus condere, quia licet principes eligere. Nam quid aliud eſt imperium quam ſumma auctoritas vni data per populum.*

Diſtinctio ſecundæ quæſtionis.

Quod vnus plures ſimul non ſubiret magiſtratus probant
- Imbecillitas hominis, qui vix vnum poteſt ſuſtinere.
- Dignitas magiſtratus, qui prudentem & expertum requirit virum.
- Ordo ciuitatis, qui vnum vni ſolum tribuit, vt reliqui ciues etiam participes fiant.
- Cõſeruatio pacis, quia aliter populus tumultuabitur.

Opp.

Opp. *Rex omnes magiſtratus reipublicæ iure ciuitatis tenet: ergo vni licet plures ſubire ac ſuſtinere magiſtratus. Argumentum tenet, quia ſi rex vnus omnes habeat, alter qui prudens & expertus eſt, plures ſibi vendicare poteſt.*

Reſp. *Rex (vt aiunt) explicite vnum, implicite vero omnes ciuitatis magiſtratus tenet. Hoc autem modo tenere, eſt nihil aliud quam animam ciuitatis eſſe: nam vt mens vna ſingulis corporis partibus præſcribit, quæ tamen ipſa proprium officium habet: ita rex aliis reipubl. magiſtratibus præeſt, cum tamen ipſe diſtinctam à reliquis maieſtatem teneat.*

Opp. *Ciuitas bona dignitates fortunæ diſtribuere debet, prout merentur ciues: ſed multi ſæpe merentur plureſ magiſtratus: ergo abſurdum non eſt ſi plures vni concedantur. Maior eſt Ariſtot. in Ethicis, vbi docet quod bona fortuna ancillantur virtuti. Minor probatur, quia ſunt multi, vt Horatius Cocles Romanus ille, qui patriam liberando merentur plurima.*

Reſp. *Meritum tum ſatis remuneratur, cum iuſtitiæ & ciuitatis obſeruatur ordo. Quod Horatius Cocles, Scipio, Curtius, aliique liberarunt patriam, officium fuit: quantitas tamen meriti vnius dignitatis augmento, non plurium magiſtratuum diſpendio compenſatur.*

Ab… ſtantia.

Rex vnus explicite, omnes implicite magiſtratus.

A merito.

Dubium.

An liceat magiſtratum emere?

INtruſio hæc eſt, non electio (Verres rapaciſſime) quapropter quæſtum honorem in ciuitate quæris, rempubl. vænalem ac ſordidam ciuitatem facis. Vox illa exploſa eſt (ſeditioſe Antoni)

O ciues ciues, quærenda pecunia primum,
Virtus poſt nummos.

Exploſa dixi? Imo recepta. Imo proh dolor probata nimium: nega ſi poſſis, nam hoc eſt verum,

[redacted]. Quid vis pecunioſe mercator? ambisne magiſtratum? dic quantum dabis? centum: heu nimis leue: ducentos dabo: ne id quidem placet; gradarium ſpadonem fortaſſe addam. Iungamus dextras? heus tu iurabis deuote, te nihil dediſſe; politicum hoc eſt, modo ſubſit lucrum. Politicum ais, (peſſime) modo ſubſit lucrum? O Chriſte, quam vocem audio? ſed digito compeſco labellum. Politicum ais (ſcelerate) modo ſubſit lucrum? O Chriſte, ſi latius hoc malum ſerpat, quem lapſum & luem ciuitatis video? ſed conniuere oportet; nam dies mali ſunt, corrupti ciues. Non licet, non (inquam) licet vendere magiſtratum; dignitas enim non pecuniæ, ſed virtuti debetur. Non fero hanc vocem, modo ſubſit lucrum: nam iuſte rem acquirere eſt vere lucrum: ſed pecunia emere magiſtratum nõ eſt iuſte acquirere: ergo pecunia emere magiſtratum

Hor. epiſt lib. 1. epiſ. 1.

Mantuanus.

Cõtra magiſtratuũ nundinationes.

non eſt vere lucrum. Pergis adhuc impie, modo ſubſit lucrum? Quod tuum non eſt, non debes vendere: ſed magiſtratus eſt bonum ciuitatis non tuum: ergo magiſtratum non debes vendere. Impudens es ſi adhuc pergas, nam ciuitatē ad haſtam figere, eſt immane ſcelus: ſed emere vendereque magiſtratus, eſt ciuitatem ad haſtam figere: ergo emere aut vendere magiſtratus, eſt immane ſcelus. Rationem quæris? Audi:

Vendere iure poteſt, emerat ille prius.

Hinc fit vt pecunia non prudentia, quæſtus non virtus, affectio hominis non moderatio æquitatis in ciuitate regnent.

Diſtinctio.

Non licet magiſtratum emere, quia

1 Magiſtratus eſt bonum publicum ciuitatis, quod ſolum virtuti debetur.

2 Ambitio in omni recte adminiſtrata ciuitate prohibetur.

3 Hoc modo honeſta paupertas ab omni dignitate ciuitatis excluditur.

4 Sordidum eſt in ciuitate, ſi talis quæſtus permittatur.

5 Periculoſum eſt, ſi tribunal iuſtitiæ pecunia corrumpatur.

Ab adiuncto.

Opp. *Quicquid ciuitatem potentem & opulentam reddit, tolerari vel potius approbari debet: ſed emere magiſtratus ciuitatem potentem & opulentam reddit: ergo vendere magiſtratus, tolerari vel potius approbari debet. Minor probatur, quia hoc ſtatuto vt in theſaurum ciuitatum ementium pretia importentur, neceſſario potens aduerſus hoſtes & opulenta erit.*

Reſp. *Maior ſuſpecta eſt, nam quicquid potentem & opulentam ciuitatem reddit tolerari non debet, niſi iure fiat: Minorem autem nego, & ad confirmationem dico quod hoc ſtatutum iniuſtum ſit, quia ſordidam & venalem ciuitatem reddit, imo iuſtitiæ & æquitatis imperium omnino tollit, nam valeat iuſtitia vbi regnat pecunia.*

A teſtimonio.

Opp. *Laudabile & glorioſum fuit apud Carthaginenſes (vt eſt in textu) & emere magiſtratus, & plures eodem tempore ſuſtinere: ſed Carthaginenſis reſpublica laudatur ab Ariſtotele, ergo videtur laudabile magiſtratus emere.*

Reſp. *Infirmum eſt argumentum ab vno exemplo Carthaginenſium, qui tametſi in aliis laudantur quidem, in hoc tamen reprehenſione digniſſimi fuerunt, vt Philoſophus in textu docuit.*

Opp. *Quicquid vim iuris hæreditarij habet emi quidem poteſt; ſed multæ dignitates ac magiſtratus ſic dantur multis, vt vim iuris hæreditarij habeant: ergo multæ dignitates ac magiſtratus emi quidem poſſunt.*

Reſp. *Experientia docet principes quibuſdam egregie merentibus de republica magiſtratus quoſdam ſic dediſſe, vt non ſolum ipſi ſuperſtites, ſed et*

iam poſteri perfruantur: non tamen hinc ſequitur, aut iure hereditario hos magiſtratus teneri, aut omnino diuendi poſſe: nam eos non dederunt principes vt venderentur, ſed vt illorum virtutes, quibus dederant, in poſteris magis elucerent.

CAP. X.

An innocens falſo accuſatus iuſte aliquando condemnari poſſit?

QVemadmodum victores in bello de victis multos vna cum ſuis ſpoliis per vrbes in triumpho ducunt: ita in fine huius certaminis Ariſtoteles triumphantium more multos ex ſuis aduerſariis deuictos & quaſi captiuos in ſignum victoriæ ſuæ nobis oſtendit. Socratem, Platonem, Phaleam, Hippodamum in catena: Lycurgum, Solonem, aliosque permultos alia conſtrictos, non aliter quam ſeruos lege, huc atq; illuc impelli ac circumduci videas. Nam vt præter rem ipſam nihil dicam, Philoſophus in hoc capite, ſolum ſuos aduerſarios modo ſuperatos nominat, illorum leges ac inſtituta breuiter recenſet, pauca aſſumit ſibi, reliqua vt ſpolia ſuæ artis nobis proponit, ſic enim ait: *De legiſlatore Atheniensi & aliis.* " Eorum qui de republica ſcripſerunt quidam in otio & quiete ſemper " vixerunt, vt Plato, Phaleas, Hippodamus: quidam in ciuitatis admi- " niſtratione ſunt verſati, at horum alij, legum auctores fuerunt duntaxat, alij etiam reipublicæ adminiſtrandæ rationem tradiderunt, vt Lycurgus & Solon. *De repub. Athen. Plut. in Solon.* Hic Solonem vt induſtrium & ſapientem legislatorem extollit Ariſtot. quia Oligarchiam ſeu paucorum dominatum ſuſtulit, quia populum ſeruitute liberauit, quia veterem Democratiam ſeu auitam potentiam reſtituit, & quia denique totam rempublicam Athenienſem recte ac prudenter inſtituit. Senatum enim illum Areopagiticum ad paucorum principatum, magiſtratuum electionem ad optimatum imperium, iudicia ad populi auctoritatem retulit: ſic ergo omnia in ciuitate permiſcuit, ſic temperauit, vt ſummi, medij, infimi, aliqua parte ciuitatis freti, omnium vixerint beatiſſimi. At accuſarunt Solonem quidam quod data populo tanta iudiciorum libertate, illuſtrem illum Areopagi ſenatum in nihilum tandem redegerit. Sed reſpondet Philoſophus, hoc non in animo habuiſſe Solonem, ſed id effeciſſe Ephialtem & Periclem, qui mercenaria iudicia in fauorem populi reddiderunt: imo potius hoc euenit ex victoria illa celebri contra Xerxem, imperatore Themiſtocle, cuius auctor populus Athenienſis fuit, quo inſolentior factus ſpiritus ſolito maiores ſumpſit, adeoq; in Areopagitas viros conſulares intumuit, vt ſorte ſua non contentus in tyrannidem conuerſus triumpharet. *Plut. in Pericle & Cimone.* His poſitis turbam legumlatorum introducit, ac illorum proprias leges & inſtituta narrat. *De variis legumlatoribus Ca.* Latores legum nominatim hij ſunt, Zaleucus, Charondas, Onomacritus, Philolaus,

non eſt vere lucrum. Pergis adhuc impie, modo ſubſit lucrum? Quod tuum non eſt, non debes vendere: ſed magiſtratus eſt bonum ciuitatis non tuum: ergo magiſtratum non debes vendere. Impudens es ſi adhuc pergas, nam ciuitatē ad haſtam figere, eſt immane ſcelus: ſed emere vendereque magiſtratus, eſt ciuitatem ad haſtam figere: ergo emere aut vendere magiſtratus, eſt immane ſcelus. Rationem quæris? Audi:

Vendere iure poteſt, emerat ille prius.

Hinc fit vt pecunia non prudentia, quæſtus non virtus, affectio hominis non moderatio æquitatis in ciuitate regnent.

Diſtinctio.

Non licet magiſtratum emere, quia

1 Magiſtratus eſt bonum publicum ciuitatis, quod ſolum virtuti debetur.

2 Ambitio in omni recte adminiſtrata ciuitate prohibetur.

3 Hoc modo honeſta paupertas ab omni dignitate ciuitatis excluditur.

4 Sordidum eſt in ciuitate, ſi talis quæſtus permittatur.

5 Periculoſum eſt, ſi tribunal iuſtitiæ pecunia corrumpatur.

Ab adiuncto.

Opp. *Quicquid ciuitatem potentem & opulentam reddit, tolerari vel potius approbari debet: ſed emere magiſtratus ciuitatem potentem & opulentam reddit: ergo vendere magiſtratus, tolerari vel potius approbari debet. Minor probatur, quia hoc ſtatuto vt in theſaurum ciuitatum ementium pretia importentur, neceſſario potens aduerſus hoſtes & opulenta erit.*

Reſp. *Maior ſuſpecta eſt, nam quicquid potentem & opulentam ciuitatem reddit tolerari non debet, niſi iure fiat: Minorem autem nego, & ad confirmationem dico, quod hoc ſtatutum iniuſtum ſit, quia ſordidam & venalem ciuitatem reddit, imo iuſtitiæ & æquitati imperium omnino tollit, nam valeat iuſtitia vbi regnat pecunia.*

A teſtimonio.

Opp. *Laudabile & glorioſum fuit apud Carthaginenſes (vt eſt in textu) & emere magiſtratus, & plures eodem tempore ſuſtinere: ſed Carthaginenſis reſpublica laudatur ab Ariſtotele, ergo videtur laudabile magiſtratus emere.*

Reſp. *Infirmum eſt argumentum ab vno exemplo Carthaginenſium, qui tametſi in aliis laudantur quidem, in hoc tamen reprehenſione digniſſimi fuerunt, vt Philoſophus in textu docuit.*

Opp. *Quicquid vim iuris hæreditarij habet emi quidem poteſt; ſed multa dignitates ac magiſtratus ſic dantur multis, vt vim iuris hæreditarij habeant: ergo multa dignitates ac magiſtratus emi quidem poſſunt.*

Reſp. *Experientia docet principes quibuſdam egregie merentibus de republica magiſtratus quoſdam ſic dediſſe, vt non ſolum ipſi ſuperſtites, ſed et*

iam poſteri perfruantur: non tamen hinc ſequitur, aut iure hæreditario hos magiſtratus teneri, aut omnino diuendi poſſe: nam eos non dederunt principes vt venderentur, ſed vt illorum virtutes, quibus dederant, in poſteris magis elucerent.

CAP. X.

An innocens falſo accuſatus iuſte aliquando condemnari poſſit?

QVemadmodum victores in bello de victis multos vna cum ſuis ſpoliis per vrbes in triumpho ducunt: ita in fine huius certaminis Ariſtoteles triumphantium more multos ex ſuis aduerſariis deuictos & quaſi captiuos in ſignum victoriæ ſuæ nobis oſtendit. Socratem, Platonem, Phaleam, Hippodamum in catena: Lycurgum, Solonem, aliosque permultos alia conſtrictos, non aliter quam ſeruos lege, huc atq; illuc impelli ac circumduci videas. Nam vt præter rem ipſam nihil dicam, Philoſophus in hoc capite, ſolum ſuos aduerſarios modo ſuperatos nominat, illorum leges ac inſtituta breuiter recenſet, pauca aſſumit ſibi, reliqua vt ſpolia ſuæ artis nobis proponit, ſic enim ait: „Eorum qui de republica ſcripſerunt quidam in otio & quiete ſemper „vixerunt, vt Plato, Phaleas, Hippodamus: quidam in ciuitatis admi„niſtratione ſunt verſati, at horum alij, legum auctores fuerunt duntaxat, alij etiam reipublicæ adminiſtrandæ rationem tradiderunt, vt Lycurgus & Solon. Hic Solonem vt induſtrium & ſapientem legiſlatorem extollit Ariſtot. quia Oligarchiam ſeu paucorum dominatum ſuſtulit, quia populum ſeruitute liberauit, quia veterem Democratiam ſeu auitam potentiam reſtituit, & quia denique totam rempublicam Athenienſem recte ac prudenter inſtituit. Senatum enim illum Areopagiticum ad paucorum principatum, magiſtratuum electionem ad optimatum imperium, iudicia ad populi auctoritatem retulit: ſic ergo omnia in ciuitate permiſcuit, ſic temperauit, vt ſummi, medij, infimi aliqua parte ciuitatis freti, omnium vixerint beatiſſimi. At accuſarunt Solonem quidam quod data populo tanta iudiciorum libertate, illuſtrem illum Areopagi ſenatum in nihilum tandem redegerit. Sed reſpondet Philoſophus, hoc non in animo habuiſſe Solonem, ſed id effeciſſe Ephialtem & Periclem, qui mercenaria iudicia in fauorem populi reddiderunt: imo potius hoc euenit ex victoria illa celebri contra Xerxem, imperatore Themiſtocle, cuius auctor populus Athenienſis fuit, quo inſolentior factus ſpiritus ſolito maiores ſumpſit, adeoq; in Areopagitas viros conſulares intonuit, vt ſorte ſua non contentus in tyrannidem conuerſus triumpharet. His poſitis turbam legumlatorum introducit, ac illorum proprias leges & inſtituta narrat. Latores legum nominatim hij ſunt, Zaleucus, Charondas, Onomacritus, Philolaus,

De legiſlatore Athenienſi, & aliis.

De repub. Athen. Plut. in Solon.

Plut. in Pericle & Cimone.

De variis legumlatoribus Cal

Draco, Pittacus & Androdamas, quorum hiſtoriæ clariſſime in textu patent. Zaleucus, vt aliquid de ſingulis dicam, hanc legem Locrenſibus tulit, vt in adulterio deprehenſi ambobus oculis priuarentur: paulo poſt Zaleuci filius, reus iſtius ſceleris inuentus, ad patris tribunal ſiſtitur, pro illo deprecatur populus; at rex iuſtus, vt legi & populo ſatisfaceret, filio vnum & ſibi alterum effodit oculum. Rara certe ac mira eſt vis iuſtitiæ, quæ reges ſibi in filiis non ſinit parcere, quam enim peccandi licentiam ſperet populus, ſi in regum filios ciuilis diſtringatur gladius? Charondas, qui vrbibus Chalcidicis circa Italiam & Siciliam leges dedit, hoc vnum memoratu dignum mandauit, vt mendaces ac falſi teſtes exilio & morte plecterentur. Onomacritus, qui arte diuinandi excelluit, in Creta hanc legem tulit, vt religio in Deum violata gladio puniretur. Philolaus Corinthius Thebanorum legiſlator conſtituit, vt bonorum (quæ cuique ſorte obtigiſſent) & hæreditatum numerus ſub pœna exilij ſeruaretur. Draconis leges præter ſanguinem, quo erant conſcriptæ, nihil omnino ſapuerunt, nam omnibus criminibus etiam leuiſſimis capitis pœnam conſtituit. Pittacus Mitylenæus legem ſanxit, vt ebrij, ſi quem læderent, maiorem pœnam quam ſobrij luerent. Androdamas multas leges de cædibus & orbis puellis tradidit. Platonis leges hic lubens taceo, quia antea eaſdem recenſuit & refutauit Philoſophus. Cæterum ex his enumeratis legibus hanc vnam quæſtionem decerpam, An falſo teſtimonio oppreſſus & accuſatus iuſte condemnetur? Charondas (de quo modo diximus) multa de falſo teſtimonio commemoratione digna ſcripſit, inter quæ hoc vnum eſt, quod falſis teſtibus oppreſſus aliquando iuſte condemnetur. Sciendum eſt teſtimonium olim introductum fuiſſe in fauorem agnoſcendæ veritatis, vt quantum in nobis eſt ad primam veritatem, quæ falli non poteſt, tenderemus. Hinc liquido conſtat, quam immane & inhumanum facinus ſit falſum teſtimonium perhibere, cum ſit quam maxime à prima veritate diſcedere ac declinare. Eſt enim in falſo teſtimonio triplex deformitas, periurij, violatæ iuſtitiæ, occultæque malitiæ: periurij, quia nemo in iudicio vt teſtis niſi iuratus admittitur, violatæ iuſtitiæ, quia ſeueris legibus hoc prohibetur; malitiæ, quia innocens hoc modo in periculum ac vitæ diſcrimen contra intentionem ciuitatis trahitur. Cæterum quamuis falſum teſtimonium ſit monſtrum contra conſcientiam & veritatem, quo nihil crudelius eſſe aut fingi poteſt: qui tamen falſis teſtibus oppreſſus condemnatur, iniuſtam ſententiam ferre ſemper non dicitur. Nam cum via diſcutiendi ſceleris, cumque humana ciuitatis indagandæ ratio ſit admodum infirma ac imbecilla, fieri non poteſt, quin iudex (ſit ille ſapiens) aliquando perditorum iuramentis cogatur credere: nam tam diu pernicioſi pro bonis habentur donec probantur eſſe aperte mali. Cum ergo coram iudice ſanguiſugæ vitæque inſidiatores iuſiurandum ſolemnius contra Ariſtidem iuſtum de crimine læſæ maieſtatis ſumant, ſi iudex ſecundum allegata & probata (vt aiunt) procedat, iniuſte Ariſtides non condemnatur: quippe

Rhodig. antiq. lect. lib. 10. cap. 10. De Zaleuco Cic. ad At. 6. epi. 1. Val. Max. lib. 6. c. 5.

De Charõda Pla. pol. 10. de viroque Cic. de leg. 2. & Diod. Sic. biblioþ. lib. 12.

Proœmia legum à Zeleuco & Charondá latarũ habet Stoba. ſerm. 42.

Demades. Plu. in Solone,

De Pittaco.

Diog. Laer. de hac ege Reth. 2 3th. 3.

Quæſtio.

melius eſt vt Ariſtides vnus quam ordo iuris ac ciuitatis pereat. At dices, bonus eſt: ergò iuſtè condemnari non debet. Illud quoque addo, nemo ſine culpa; nemo ſine cauſa à vita tolli debet. Reſpondeo hoc fieri ſine culpa Ariſtidis, at non ſine cauſa ciuitatis, quæ eſt ordinatio ſeu conſtitutio iuris. Verùm ſi iudex hoc ipſum intellexerit, nempe Ariſtidem eſſe innocentem, quamuis vt iudex in ſeueritate legis punire poteſt; in moderatione tamen æquitatis, quæ iuſtitiæ aciem retundit, hoc ipſum omnino agere prohibetur, imò exquiſitiſſima potius tormenta iudex ſubire non recuſet, quam innocentis ſanguinem contra ſuam ipſius conſcientiam effundat.

Diſtinctio quæſtionis.

Innocens falſo accuſatus iuſte aliquando condemnari poteſt, quia	Iudicium ſecundum allegata & probata procedit. Ordinatio cōmunis iuſtitiæ poſt deponentium teſtimonium hoc ipſum poſtulat. Tribunal locus terroris non lenitatis, iuſtitiæ non clementiæ dicitur.	*Iniuſta mente iuſta cur fiant.*

Opp. ***Virtus laudem non pœnam meretur, ergo iuſtus ac innocens iure condemnari non poteſt.*** Ab aduerſo.

Reſp. ***Fatendum eſt præmium potius quam pœnam iuſto deberi, veruntamen ſi iuſtus ſecundum ordinem ciuitatis vt reus accuſetur, idem ex præſcripto legis (quæ ad publicum bonum conſeruandum refertur) iuſte condemnari poteſt.***

Opp. ***Crudele eſt, ſine culpa in aliquem animaduertere: ſed à iuſto non committitur culpa: ergo crudele eſt in iuſtum animduertere.*** Ab effecto.

Reſp. ***Sine culpa eſt, at non ſine cauſa: nam cum teſtimonium refutari non poteſt, teſtimonio inſtructus iudex iuſtitiæ gladium ex officio diſtringit, accuſatumq; tamquam reum percutit ac condemnat. Hoc autem tum ſolum fit, cum inſidiæ falſorum teſtium deprehendi non poſſunt: aliter re cognita, iudex æquitatem ad clementiam potius quam ſeueritatem ad offenſionem, & vult ſi bonus eſt, & ſolet ſi conſtans, & debet quia iudex, exercere. Nam ſi re cognita iuſtum condemnaret, contra ſuam ipſius conſcientiam ageret, quo mordacius, vel atrocius, nihil fingi aut cogitari poteſt: ſunt tamen qui exiſtimant, quod iudex, vt iudex, non vt priuata perſona, iuſte innocentem ſic accuſatum condemnet.*** Iudex iuſtus innocentē ſine culpa, nō tamē ſine cauſa aliquando condemnet.

Dubium.

An ebrius flagitium committens, grauiore pœna ſit affligendus, quam ſi ſobrius commiſiſſet?

LONGIVS faceſſe hinc quæſo (M. Antoni) nam heſterna cœna, quam hodie cum fruſtis Bacchum redolentibus euomueris, me

adhuc ieiunum nimis offendit. Nonne vides temulente tuum ipſius gremium totumque tribunal incoctæ tuæ cœnæ fecibus defœdatum? Salue Tiberi imperator bibaciſſime, vosq; Flacce & Piſo florentiſſimarum palmarũ bibuli, ſalucete plurimum, an biduum hoc totum potando conſumpſiſtis? Qui fit quod oculos veſtros tam ſomniculoſos, linguas tam tremulas, pedes tam vacillantes videam? Appello Philippe Macedonum rex inclytiſſime. Appellas furcifer? Appello tamen. Ad quem tandem? à Philippo iam temulento ad Philippum ſobrium. Sed quid ago? Demonſtrando melius quam perorando hæc cauſa peragetur. Recte Seneca: Ebrietas nihil aliud eſt quam voluntaria inſania. Ebrioſus ergo, qui ſcelus committit, tam eſt indignus venia, ac qui duplici pœna affligi ac vulnerari debeat; duplici dico, quia vnam ſubiret propter ignorantiam, quę eſt craſſa & ſupina; alteram vero propter culpam commiſſam, quæ eſt intoleranda. Præterea, qui plura mala agit, magis eſt caſtigandus: ſed ebrius plura mala agit quam ſobrius; ergo grauius eſt caſtigandus. Minor probatur, quia naturam, ſeipſum & ciuitatem offendit; naturam, quæ ebrietate imbecilla redditur, ſeipſum, quia acies ingenij hoc modo tollitur; ciuitatem, quia ciuis furioſo vini halitu ac flamma læditur. Poſtremo ebrietatem maiora incommoda reipubl. ſequuntur, vt libido animi, intemperantia populi, quæ peſtis tanquam vlcera latius ſerpunt, totamq; ciuitatem, ſi non ſanentur, veluti lepra & ſcabie incurabili tandem inficiunt. Quare Pittacus recte (vt eſt in textu) ſeueras in ebrioſos leges conſtituit: parce ergo ſumatur vinum: nam vinum loquax eſt & tacere neſcit, imo vinum & Venus homines cyclopas monſtraque naturæ reddunt. Vinum pharmacum corporis, ſed venenum mentis; illius vſum ad ſobrietatem probo, at exceſſum ad ebrietatem acriter reprehendo.

Proſopopœia Maheta & Philippi. In ebrioſ cur pœna grauior ſit irroganda. Ariſt. Eth. 3. cap. 5. Ebrius in Naturam, Ciuitatē, Seipſum peccat. Ebrietatē ſequuntur libido animi, intemperantia populi. Vinum loquax.

Diſtinctio.

Ebrioſus committens ſcelus grauius eſt puniendus, propter {
- Ignorantiam, quæ eſt voluntaria.
- Iniuriam, quæ facta eſt naturæ.
- Damnum, quod infertur reipubl.
- Mala, quæ ſequuntur intoleranda.

Ab efficiente.

Opp. *Peccatum eo grauius eſt quo magis voluntarium: ſed peccatum ſobrij eſt magis voluntarium quam peccatum ebrioſi: ergo peccatum ſobrij eſt grauius, & ex conſequenti ſobrius magis propter ſcelus commiſſum eſt puniendus quam vino captus. Maior eſt Philoſophi tertio Ethicorum. Minor experientia patet, quia muſto ac mero pleni intentionem ſceleris non habent.*

Reſp. *Non minus voluntarium eſt peccatum ebrioſi quam ſobrij, quia ignorantia vinum lædere eſt voluntaria, quæ ignorantia eſt cauſa perniſioſæ ebrietatis. Præterea iudex non ſemper condemnat ex intentione hominis, ſed ex læſione maiore aut minore ciuitatis: hinc iuriſprudentes vulgo dicunt:*

homo

homo aliquando puniri poteſt ſine culpa, ſi intentionem mentis; at non ſine cauſa, ſi læſionem ciuitatis ſpectes.

Opp. *Ebrioſi & inſani ſolum tempore differunt, nam vtrique vſu rationis carent: ſed inſani propter ſcelera commiſſa non puniuntur grauius, ergo nec ebrioſi.*

Reſp. *Plus differunt quam tempore ebrioſi & inſani: nam ebrietatis cauſa eſt voluntaria, at inſaniæ cauſa vitium eſt naturæ. Quare ſi vtraque iiſdem legibus non coerceantur, bene conſultum eſt. nam ciuitatem monſtroſa ebrietas, quam furioſa inſania lædit.*

LIBER TERTIVS.

CAP. I.

An ciuis & ciuitas recte definiantur?
An mutato ſtatu reipubl. idem ciuis maneat?

A SPOLIIS multorum Philoſophorum nunc tandem rediens Ariſt. ad pacis caſtra & præcepta venit; nam vt altero libro ſollicitus erat Socratis, Platonis, Hippodami, Phaleæ, aliorumque, vtputa Athenienſium, Lacedæmoniorum, Carthaginenſium ciuitates minus caute propugnatas deiicere: ita in hoc & in reliquis iam ſequuturis Spartam aliquam nobilem ædificare conatur, quam neque hoſtilis manus conterat, neque dentata temporis lima & vetuſtas vnquam conficiat. Hæc ciuitas non pulchris domibus vt Alexandria, non altis mœnibus vt Carthago, non variis montibus vt Roma ornata eſt: inſignem tamen in eo laudem habet, quod optimis legibus munita, diuinam Philoſophiam in ſolio regnantem, incorruptam iuſtitiam in foro iudicantem, æternam pacem in templo triumphātem videat. Huc enim omnis ciuitas hominumq; ſocietas debet tendere, vt in conſiliis prouida, in præmiis & in pœnis incorrupta, in vſu pacis beata eſſe videatur: quæ certe omnia fieri non poſſunt, ſi Ariſtotelis Politicis contemptis, Politica Machiauelli ciuitatem regant. Sed rem aggredior. Tertius hic liber Politicorum in tres partes diuiditur, in quarum prima, quid ciuis & ciuitas, in ſecunda quotuplex, in tertia quæ optima eſt ciuitatis conſtitutio generatim oſtenditur. Primum hoc caput iterum has duas partes continet, nempe definitionem & dubitationem. Definitio duplex eſt, ciuis ac ciuitatis. Dubitatio multiplex, in qua res variæ proponuntur. In primo veſtibulo iſtius capitis demonſtrat Philoſophus neceſſarium eſſe homini politico, quis ciuis, quid ciuitas ſit definire: ratio eſt, quia aliter quid à ciuitate, quid à potentia optimatum,

Scopus.

Tertius liber in tres partes diſtribuitur.

Primi cap. partes 2.

Propoſitio

quid a tyranno factum ſit, facile iudicari non poteſt. Præterea cum ciuitas ſit materia, in qua totum negotium & veluti ſphæra reipublicæ vertitur, neceſſe eſt vt accuratè politicus, quid ſit ciuitas, perſcrutetur: & quoniam totum haud rectè intelligitur ſine parte, primum quid ciuis ſit (qui eſt pars ciuitatis) declaratur. Nam in omni ſtatu ac conditione ciuilis adminiſtrationis idem ciuis non eſt: verbi cauſa, qui eſt in populari ſtatu ciuis, in paucorum potentia ciuis non erit: qui ergo imperitus eſt definiendi ciuem, fateatur ſe non ſolum politicę ſcientiæ ignarum eſſe, verum etiam minus idoneum ad vllam in ciuitate adminiſtrationem, vllumque ordinem ſuſcipiendum. Sed nè diutius lectorem ſuſpenſum teneam, primum in textu quis non ſit ciuis quam quis ſit; quid non ſit ciuitas quam quid ſit oſtenditur. Diſtinguit ergo Philoſophus, quod alius ſit ciuis analogicè & ſecundum ſimilitudinem, alius ſimpliciter & ſecundum eſſentiam: ſub primo nomine peregrinos, ſeruos, ſenes decrepitos, & infantes comprehendi: nam hij lege, & luce ciuitatis non aliter quam ciues vtuntur. Veruntamen quoniam peregrini & ſerui rerum ciuilium per ſe non ſunt participes, quoniam decrepiti ab officiis & negotiis reipubl. vacant, quoniam pueri ob defectum ætatis nondum in ciuium numerum ſunt aſcripti, non abſolutè & ſimpliciter, ſed ſecundum quid (vt aiunt) & ex parte inter ciues ſunt nominandi. Ciuis autem ſimpliciter nulla re alia definitur magis quam participatione ciuilis poteſtatis, quæ in conſultando, iudicando, & ſubeundo magiſtratu cernitur. Nam ſiue ſit natus, ſiue ſit factus ciuis, hanc poteſtatem aut inſitam natura, aut aſſumptam induſtria & auctoritate habet. Eſt ergo ciuis pars ciuitatis vel à natura parta, vel publica auctoritate approbata cōſilij, iudicij, & magiſtratus actu aut poteſtate compos. Eſt pars, nam vt ex membris corpus: ita ex ciuibus politica multitudo & ordo cōſtat. Eſt pars à natura parta, vel publica auctoritate approbata, quia natura libertatem generandi, auctoritas dignitatem approbandi habet. Eſt conſilij particeps, ſi conſultationem, iudicij, ſi ſuffragium; magiſtratus, ſi populi electionem & officium ſpectes. Actu, aut poteſtate horum omnium compos dicitur; actu, quia alij in naui reipublicæ negotiantur, vt Scipiones, Hannibales; alij in littore adhuc quaſi ludunt, vt Papirius Romanus ille puer, qui propter ſpem & expectationem indolis talarem togam adhuc paruus meruit. Hæc definitio ciuis ciuibus in Monarchia, in Ariſtocratia, in Democratia, in omni ſtatu rectè adminiſtratæ ciuitatis conuenit. In Monarchia; quia libertas ſubditorum regiam maieſtatem infirmiorem reddit. In Ariſtocratia; quia via dignitatis populo patefacta, nobilibus animos multitudinis maxime deuincit. In Democratia; quia popularis hic ſtatus eſt, & ſui perniciem (negata populo auctoritate) non quærit. In mixto denique ſtatu, & ex hiſce omnibus conflato, quia nec reges ſine libertate, nec proceres ſine benignitate, nec tribuni plebis ſine conſenſu populi ſtare aut florere poſſunt. Nam vt inter animam & corpus: ita inter regem & plebem, inter principem & populum ſumma debet eſſe conſpi-

Ciuis analogice, Simpliciter.

Definitio Ciuis, & eiuſdem interpretatio.

Macro. Saturn. lib. 1. cap. 6.

ratio,

ratio, ſine qua vela ciuitatis & fundamenta veluti periculoſo fulmine diſcindentur? nam quod regnum tutum, cuius cuſtos populi metus eſt? Quæ ciuitas ſalua, in qua multitudo vi & armis oppreſſa viuit? Imo in qua libertate conſultandi, iudicandi, magiſtratus gerendi priuata & ſpoliata viuit? Eſt ergo ciuis pars recte adminiſtratæ ciuitatis natus, aut factus, conſilij, iudicij, & magiſtratus particeps. Valeat hic tyrannis, omniſque conſtitutio peruerſa & iniuſta ciuitatis. nam vt locum in quo tyrannus præeſt, non ciuitatem: ita virum quem metus premit, non ciuem definio. Atais, omnis ciuis ad conſilium, ad iudicium, ad magiſtratum non admittitur, neque hoc ipſum decorum aut neceſſarium eſt vt admittatur, quippe multitudo plerumque imperita eſt, temeraria & inconſtans: at ignorantia ad conſilium, temeritas ad iudicium, inconſtantia ad magiſtratum admitti non debet. Reſpondeo, in hoc vel maxime prudentiam eorum, qui ad clauum reipublicæ ſedent, requiri, vt ſerio ac diligenter animaduertant, quibus ad rempublic. acceſſum patefaciant. Cæterum id quoque caueant, vt neminem ex ciuibus penitus ſecludant, ſed vt cuique opportune quod ſuum eſt, pro conditione ac merito tribuatur. Per conſilium hoc loco conſultationem, per iudicem electionem, per magiſtratum indefinitum officium aut præmium ciuitatis Ariſtoteles intelligit, ad quæ tria quilibet vere ciuis vocari, & admitti debet; nam in his tribus, forma ciuis, & ciuitatis cernitur. Sequitur in textu alia contra hanc definitionem obiectio, quod in diuerſis rerumpublicarum conſtitutionibus idem ciuis eſſe non poſſit, & proinde vniuoca ciuis definitio ſingulis in omni ſtatu ciuitatis conuenire non poteſt: ſi enim conſtitutiones diuerſæ ſpecie differant, ciues quoque in illis exiſtentes eodem modo diſtinguuntur. Præterea ſunt aliquæ ciuitates, in quibus non habent ciues poteſtatem iudicandi & conſultandi in concione, vt apud Lacedæmonios, qui Ephoros certos & definitos magiſtratus habuerunt. Sed facile deletur hæc obiectio: nam iſta definitio ciuis generatim non ſpeciatim traditur, ac generalis definitio rebus natura diuerſis (vt animalis definitio homini & belluæ) vniuoce competere & conuenire poteſt. De Ephoris Lacedæmoniorum certiſque ac definitis magiſtratibus reſpondeo, in eo populum à conſilio, & iudicio non penitus arceri, quod penes populum ſit hos magiſtratus eligere, & approbare. Ex his iam conſtat, quomodo recte definiatur ciuitas, nam ſi ciuis ſit pars recte adminiſtratæ ciuitatis nata aut facta, conſilij, iudicij, magiſtratus, actu aut potentia particeps, ciuitas erit neceſſario multitudo illorũ, qui hanc poteſtatem conſultandi & iudicandi habent. Eſt ergo ciuitas vnita & collecta ſocietas hominum, vi naturæ aut iuſtitiæ, actu, aut potentia ſimul exiſtentium, nec non conſilij, iudicij, magiſtratus, participum; qui iiſdem legibus inter ſe deuincti, omni rerum tam humanarũ quam diuinarum copia, & (vt aiunt) ſufficientia perfruuntur; vnitam ſocietatẽ dico, nam omnis diſperſa ſocietas & more belluarum vaga, nõ eſt ciuitas. Vis naturæ additur ad natos, vis iuſtitiæ ad factos diſtinguendo ci-

Vere ciuis

Vulgus imperitũ, temerariũ, inconſtãs.

Cõſilium. Iudicium Magiſtratus.

Vid. Ariſt. Pol.4.c.14 15. & 16.

Pol.4 c.14

Pol.2.c.7 lib.5.c.11 Plu. in Lycur. Xenop. De republ. Spar.

Generalis definitio diuerſis conuenit.

Ephori ex Plebe. lib. 2. cap.7.

Definitio ciuitatis, & eiuſdem explicatio

do ciues. Hoc verbum actu, inſeritur vt perfectos, potentia vero, vt imperfectos intelligas; per participationem conſilij, iudicij, magiſtratus, formam & perfectionem ciuis; per copiam & ſufficientiam rerum tam humanarum quam diuinarum, formam & perfectionem ciuitatis intelligo: nam virtutum, atque legum ſancta & religioſa obſeruatio, ciuitatis forma, & perfectio dicitur. Sequuntur iam dubia quædam, primum eorum qui neminem ciuem eſſe voluerunt, niſi aut ab vtroque parente ciuem natum, aut à longiore auorum proauorumque ſtemmate progreſſum; ſed hunc nodum cum Gorgia Leontino Ariſtot. in textu facile ſoluit; nam ſi quiſque à maiorum linea & ſanguine pro libertate & donatione ciuitatis penderet, primi fundatores ciuitatum ciues non haberentur: non ergo natura, non locus ſeu habitatio, non iuris ſeu fori communicatio ciuem ſemper ex neceſſitate facit, ſic omnes nati in ciuitate tametſi ſerui, ſic omnes incolæ tametſi peregrini, ſic omnes mercatores tametſi alieni, ciues eſſent: reſtat ergo quod ſola conſilij, iudicij, dignitatis participatio, ciuem vere definiat. Altera dubitatio eſt, vtrum mutato ſtatu reipubl. idem omnino ciuis maneat. Obſeruandum hic eſt mutari ciuitatis formam bifariam, aut bene, aut male. Bene, ſi grauiſſimis de cauſis regnum in ſenatum, vt apud Romanos, aut ex aduerſo commutetur reſpublic. Male, ſi inſaniente populo, regnum in tyrannidem aut popularem ſtatum declinet. Si bene ac iuſte fiat alteratio, ordo quidem mutatur, ſed idem ciuis manet, quod quidem probatur primum ab inductione, quia Socrates exiſtens ciuis in monarchia, mutato ſtatu idem in ariſtocratia, idem in democratia, idem in mixto ſtatu reipubl manet: ſed plures non ſunt ſpecies recte adminiſtratæ ciuitatis: ergo mutatione facta idem in omni manet. Maior perſpicua eſt, quia etſi mutatur ordo, eadem tamen participatio conſilij, iudicij, ac magiſtratus manet. Nam in his omnibus conſtitutionibus aditus ad hæc tria nemini intercluditur. A definitione ciuis, quæ eſt vt ſit pars ciuitatis nata, aut facta, conſilij, iudicij, dignitatis, actu, aut potentia particeps; ſed manente libertate in omni iuſta reipublicæ forma hæc omnia ſunt: Sequitur ergo eundem ciuem mutato ſtatu permanere. At dices, idem nō eſt regibus ac Ephoris obedire, idem non eſt vnius imperio, vt in monarchia; & paucorum potentiæ, vt in ariſtocratia ſubiectum fieri. Fateor, at hæc ordinis non ciuis, modi non rei mutationem arguunt. A ſimilitudine tertia ratio ducenda eſt, idq; hoc modo. Quemadmodum ſurculo pomi aut alterius plantæ pyro inſita, natura pomi in pyrum mutatur, radix tamen eadem manet: ita nouo ordine adminiſtrationis inſtituto, forma reipublicæ alteratur, at ciuis (qui eſt radix ac ſeges ciuitatis) idem incommutabiliter exiſtit: ſi ergo eadem libertas, ſi eadem auctoritas, ſi eadem conſilij, iudicij, ac dignitatis communitas poſt mutationem ciuitatis manet, rationem nō video, quin idem ciuis maneat. Sed hæc hactenus ex opinione propria, nō repugnante in textu Ariſtotele. Cæterum ſi à bono in malum, à iuſto in deprauatum ſtatum mutetur

Forma ciuitatis.

An vtroq; parente ciuis ſolummodo ſit ciuis.

Secunda quæſtio.

Ciuitatis forma mutatur Bene, Male.

:etur reſp. vt à monarchia in tyrannidem, ab ariſtocratia in oligarchiam, à democratia in timocratiam, à mixto ſtatu in anarchiam, tum quidem eundẽ non exiſtere ciuem exiſtimamus Nam vt hic docet Philoſophus, eadẽ eſt ratio iuſti & iniuſti, quæ eſt veri & falſi: ſed verum ens eſt, falſum non eſt: ergo iuſtum ens eſt, iniuſtũ non erit; quaſi diceret, in omni rectè adminiſtratę ciuitatis forma, vt in monarchia, ariſtocratia, & cæteris, vere & iuſte eſt ciuis: at in tyrannide, oligarchia, & reliquis, falſo ac iniuſte ciuis nominatur: ſi igitur monarchia in qua vere & iuſte eſt ciuis, in tyrannidẽ commutetur: ciuis qui in illa fuit, in hac nõ erit, quia id quod iniuſtũ eſt, vere ac omnino non eſſe dicitur. Præterea cũ in peruerſis ac perturbatis illis conſtitutionibus reip. nihil factum à ciuitate, nihil decretum à ſenatu, nihil lege, ac ordine conſtitutum ac definitum, iuſte habeatur, neceſſe eſt vt iniuſte ſit habendus ciuis, qui ciuitatem non habet in qua viuat, at iniuſte factus ciuis, non eſt ciuis, quia iniuſtum nõ eſt. Id enim ſolum in ciuitate fit, quod iure fit. Attamen ſi tyrannis in regnum, oligarchia in ciuitatem redeat, nõ eſt eadem ratio; nam tum falſum in verum, iniuſtum in id quod eſt iuſtum, id quod non eſt in id quod eſt, non ciuis in ciuem commutatur. At ſi quid factum pactumq; ſit tyrannide aut oligarchia, idipſum quodam modo ratum ac firmum in regno ac ariſtocratia voluit hic Ariſto. vt ſi mutuò vim magnã pecuniarũ acceperit tyrannus, mutata tyrannide in ciuitatem ad eandẽ ſoluẽdam teneri remp. exiſtimauit. Ratio eſt, quia etſi ciuitas verè non fuit, ęquitas tamen ſemper florere debet: quod fieri non videtur, ſi pacta in tyrannide aliiſque deprauatis conſtitutionibus reipubl. mutato ſtatu religioſe non perſoluantur.

Vere & iuſte ciuis.

Idem valet falſum & iniuſtum, falſum ni eſt, ergo iniuſte ciuis non eſt ciuis.

In ciuitate ſolum fit, quod iure fit.

Diſtinctio primæ quæſtionis.

An ciuis & ciuitas rectè definiantur?

Ciuis & ciuitas conſiderantur bifariam, aut quoad
- Conſtitutionem naturæ, & ſic in primo libro definiuntur.
- Adminiſtrationem prudentiæ, & ſic hoc loco accepta, conſiderantur, aut
  - Analogice, & hoc modo pueri, ſenes, ſerui, peregrini, ciues: tyrannis, paucorum potentia, popularisque factio ciuitates dicuntur.
  - Vere, & ſic ſolum conſilij, iudicij, magiſtratus participes, ciues: & iuſtæ conſtitutiones rerumpublicarum ciuitates habentur.

Opp. *Definitio ciuis tradita omni ciui non conuenit: ergo non rectè aſſignatur. Antecedens patet, quia neque in regali ſtatu ſummi magiſtratus,*

neque

neque in paucorum potentia conſularis dignitatis particeps eſt: nam in illa rex ſucceſſione ſanguinis, in hac gubernatores electione multitudinis deſignantur.

Particeps magiſtratus in fruendo, vtendo.

Reſp. *Primum negamus omnes reges ſucceſſione creari, nam multis in locis electione fiunt, neque hoc ſequitur, Rex ſucceſſione ſanguinis conſtituitur: ergo ciuis particeps ſummi magiſtratus non dicitur. Ratio eſt, quia participatio non ſolum in fruendo cernitur, quod regi: verumetiam in vtendo, quod ciuis debetur. Praterea cum ciuis de rebus grauiſſimis ciuitatis in ſenatu conſultandi, iudicandi, ſuffragandi libertatem habet, & ita habet vt ſine conſenſu populi lex publica non fiat, in rege populus veluti concluſus, regia maieſtatis quodammodo compos habeatur. Ad alteram partem argumenti reſpondeo, perpetuitatem Ephororum, qui electione fiunt, non obſtare, quo minus ciues participes magiſtratus dicantur, partim quia alia ſunt officia in ciuitate, partim quia eorum calculis approbantur.*

Ciuis natus.

Opp. *Ciuitas eſt politica ſocietas lege & arte non vi natura facta: ergo ciuis natus non eſt: natura enim hominem, iuſtitia ciuem facit.*

Ciuitas conſideratur Abſolute, Inchoate.

Reſp. *Ab vberibus natura ciuitas ſuas vires ſuxit, quamobrem etſi ciuitas abſolute conſiderata lege ac arte conſtat; inchoate tamen conſiderata ab vtere natura fiunt, & ſic nati ſunt multi ciues, qui à parentibus ciuibus ortus initium petunt.*

Opp. *Peregrini, ſerui, pueri, ſenesque decrepiti in textu à nomine ac definitione ciuis excluduntur: ſed hÿ ſinguli aut actu aut potentia poſſunt eſſe conſilÿ, iudicÿ, dignitatisq; ciuilis compotes: ergo poſſunt eſſe ciues.*

Serui & peregrini donati ciuitate, Ciues.

Reſp. *Non quaritur ſolum hoc loco qui eſſe poſſint, ſed etiam qui exiſtant ciues: neq; in textu negatur pueris & ſenibus nomen ciuis, ſed docet Ariſtot. hos non eſſe ſimpliciter & abſolute ciues. De peregrinis & ſeruis dico, ſi illi conſenſu publico admittantur, ſi hÿ donentur libertate, poſſunt recte nominari ciues: at tutum non eſt ciuilem togam multis peregrinis concedere, tutum non eſt mancipiis gladium auctoritatis porrigere.*

Opp. *Senes ex albo & catalogo ciuium diſpungere, eſt ſenes contemnere: ergo è libro ciuium deleri non debent, vt docet in textu Philoſophus. Antecedens probatur, quia à catalogo ciuium illorum nomina diſpungere, eſt à conſiliis, iudiciis, ac magiſtratibus illos arcere. At quid hoc aliud eſt quam venerandam caniciem ac ſenectutem contemnere?*

Pol.2.c.7.

Reſp. *Reſpondetur huic argumento, ſenes à ciuitate non penitus excludi, ſed à publicis muneribus ciuitatis liberari. Ratio eſt, quod plerumque in illis & vires corporis & vires mentis deficiant. Nam vt corpus, ita mens (vt ait Ariſtot.) ſenium habet: hoc autem dicit non quod anima intellectualis, (qua immortalis eſt) ſeneſcat: ſed quod effatis ac deficientibus corporis inſtrumentis, ſplendor quoque ac vſus rationis attenuetur, vnde prouerbium eſt:* Senex bis puer.

Senex bis puer.

Opp. *Exules, hominesq; ignominia notati in textu videntur negari ciues: ſed hoc eſt abſurdum: ergo negari non debet. Minor patet, quia in 3. cap huius libri Ariſt. defendit contrarium, nempe bonum ciuem eſſe poſſe, tametſi vir malus idem exiſtat.*

Reſp

Reſp. *In votis habuit Ariſt. vt omnes ac ſinguli in ciuitate boni viri exiſterent, verum cum in turba ac ſilua hominum hoc fieri nequeat, diſtinguit fieri quidem poſſe, vt ſit ciuis bonus ſecundum virtutem officii, quamuis ſit vir malus ſecundum virtutem animi. Vult tamen hoc loco exules hominesque ignominia notatos in quæſtionem vocari, vt illorum exemplo alii à ſceleris magnitudine deterreantur.* D. Thomas *verbo hoc argumentum ſoluit: cum (inquit) Philoſophus homines vitioſos ciues eſſe negat, intelligit vitioſos tam animo quam officio, quales exules ac corrupti iudices habentur.*

Argumenta contra definitionem ciuitatis.

Opp. *Ciuitas eſt collectio multorum, qui non ſunt participes conſiliorum, iudiciorum, ac magiſtratuum: ergo male definitur. Antecedens probatur, quia artifices & ſerui ſunt neceſſarii in ciuitate, & tamen non ſunt participes iſtorum, vt patet in textu.*

Reſp. *Sicut oſſa & vngues in homine ſunt neceſſaria, & tamen in forma & primaria actione hominis non communicant: ita mancipia & artifices in ciuitate ſunt neceſſaria, tametſi ad conſilia, iudicia & magiſtratus ciuitatis non accerſantur. Omnes hic artifices non excludo, ſed ſordidos & illiberales, quia natura ſorte in ſterquilinis ciuitatis ſudant: ſed huic argumento in expoſitione reſpondetur.* Oſſa & vngues, mãcipia & artifices.

Opp. *Nulla ciuitas eſt tam accumulate felix ac fortunata, vt omni rerum tam humanarum quam diuinarum copia abundet. ergo male definitur. Antecedẽs conſtat, quia neceſſaria eſt cum exteris nationibus gentibusque rerum multarum commutatio.*

Reſp. *Quemadmodum oculus perfectus in ſe dicitur, etſi videre non poteſt ſine lumine: ita ciuitas in ſe vndique beata appellatur, etſi florere non poteſt ſine ſubſidio. Alii reſpondent huic rationi, quod per copiam rerum omnium hoc loco ſolum neceſſaria ad victum cultumque intelligantur, in quibus dulciſſima Anglia præ omnibus in orbe terrarum gentibus habetur beatiſſima.* Anglia omniũ rerum neceſſariarũ copia abundans.

Diſtinctio ſecundæ Quæſtionis.

An mutato ſtatu reipubl. idem ciuis maneat?

Mutatur ſtatus reipublicæ in,
- Bonũ, vt ſi ariſtocratia tranſeat in monarchiam, & ſic idem ciuis, hoc eſt, eadem natura ciuis manet, vt ſit conſilij, iudicij, ac dignitatis compos.
- Malum, aut è conuerſo, & ſic idem non manet, vt ſi monarchia in tyrannidem conuertatur, idem ciuis eademq; conditio conſultandi, iudicandi ac imperandi non manet,

Opp. *Ciuitas & ciuis ſunt relata: ſed mutato ſtatu reipubl. non eſt eadem ciuitas: ergo non eſt idem ciuis. Maior conſtat ex definitione relatorum.*

Minor

Minor probatur, quia mutato ſtatu, eadem vnio (quæ eſt forma ciuitatis) non manet.

Reſp. *Eadē manet vnio; ſed non idem ordo vnionis: eſt enim in monarchia & ariſtocratia eadem vnio ciuium, ſed non eadem ratio & ordo adminiſtrandi: nam in illa vni, in hac pluribus ſubiici & obtemperare oportet.*

Opp. *Si verum ſit mutato ſtatu eundē ciuem manere, tum monarchia, ariſtocratia & democratia, eadem ciuitas dicerentur: at hoc abſurdum eſt ergo mutato ſtatu idem ciuis non manet. Maior probatur, quia ex mutatione ciuitatis, mutatio ciuis pendet. Minor probatur, quia hæc tria diuerſas ciuitates efficiunt.*

Reſp. *Romanum imperium factum conſulare, conſulare iterum in populare verſum, ſtatum ciuitatis non ciuitatem commutant, modus vt dixerim adminiſtrationis, non eſſentia ciuitatis tollitur: manet ergo eadem ciuitas, idemque ciuis manet.*

,, Opp. *In 2. cap. huius libri aperte probatur, quod mutato ſtatu mutetur*
,, *ciuitas: ergo male hoc loco defenditur contrarium. Antecedens patet in textu ex his verbis. Vbi (inquit Philoſophus) ciuitatis adminiſtrandæ ratio ſpecie ſit diſpar ac diſſimilis, differtque ciuibus: neceſſe eſſe videatur ciuitatem non eſſe eandem.*

Huius litis iudicium habet Demoſth. in Leptinem.

Reſp. *Ciuitas & ciuis conſiderantur bifariam: aut generatim pro formali vnione hominum in ordine viuentium, & ſic non mutantur, aut ſpeciatim pro alio alioque modo adminiſtrationis, & ſic mutato ſtatu mutantur. non tamen quoad eſſentiam, ſed quoad exiſtentiam & ordinem vtriuſque: diuerſus enim ordo exiſtit, ſed eadem vnio (quæ eſt forma ciuitatis) aliter modo, non natura affecta manet.*

Dubium.

Vtrum pacta tyranni mutato ſtatu ſeruare debeant à ciuitate?

DELIRAS ſi furenti tyranno quicquam cōcedas: an facta furoris & libidinis, quæ in tyranno regnant, ciuitatis nomine defendis? Mirum eſt Ariſt. quod contra dicendi ſtudio tantopere delecteris, vt in calce iſtius cap. audeas docere, actiones tyrannorum quodammodo fieri à ciuitate, eaſdemque chirographo ciuitatis confirmari debere. Quid ſi prodat ciuitatem tyrannus? quid ſi conſpiret in conſules? an iſta facinora ſint approbanda? An vt acta ciuitatis ſunt æreis tabulis inſculpenda? Nugas agis ſi ſententiam meam tam peruerſe interpreteris: quippe non dico tyrannidem eſſe ſtatum reipubl. ſed labem, non eſſe ciuitatis clauem, ſed luem: hoc tamen volo acta publica in deprauato ſtatu ciuitatis (mutata in melius conſtitutione) perſolui; non tamen omnia, ſed ea ſolum, quæ non ſeruata, infamiæ maculam poſteris aſpergant. Vt ſi tyrannus publico conſenſu cum alio principe fœdus pacis ineat, ſi pecuniam mutuo accipiat, ſi ſine pernicie ciuitatis, alia ne-

gotiâ quæcunq; tractet, mutato ſtatu hæc (inquam) omnia iuſtitia ſuadente præſtari ac perſolui debent. Sed vt rationes huius rei punctim accumulem. Si hoc non fieret, ius æquitatis violatur, ciuitatis honor diminuitur, iniuria aliis affertur, conflatur inuidia, belli ac ſeditionis fax accenditur, & denique (quod maximum eſt) tragœdia impiorum plerumque ſequitur. Multa hic proponi poſſunt exempla, ſed inſtar omnium ſint Athenienſes, qui datas à Lacedæmoniis pecunias, à triginta tyrannis acceptas mutuo, illis poſt hos expulſos perſoluerunt. *Sex rationes.*

Dubium.

Acta in deprauata conſtitutione ciuitatis, aut ſunt
- Priuata, ad quæ ſeruanda noua conſtitutione non obligatur.
- Publica, quæ ſunt aut in
  - Perniciem ciuitatis, quæ ſeruari non debent.
  - Damnum famæ, quæ ſunt ſeruanda ob rationes quæ ſuperius aſſignantur.

Opp. *Ariſtot. docet in hoc cap tyrannidem, obligarchiam, timocratiam non eſſe ciuitates, homineſque iſtarum conſtitutionum participes non eſſe ciues. non ergo recte concludit ea, quæ in iſtu fiunt quodammodo fieri à ciuitate. Nam vbi non eſt ciuitas, vbi non ſunt ciues, ibi nihil à ciuitate fieri dicitur.*

Reſp. *Non dicit Philoſophus hæc fieri omnino ac ſimpliciter à ciuitate, ſed quodammodo. Ratio eſt (vt Borræus exponit) quia in iſtu actis ſeruandis, iuſtitiæ tribunal non multum violatur. Nam etſi tyrannis ſit lues ciuitatis, omnia tamen in ea acta ſtatim tyranno ſublato reſcindere eſt periculoſum. Exempli cauſa, Antonius Cæſaris occiſi acta reſcidit: ſed continuo ciuitas* Cic. Phil. 2. *ſui motum & ſidus incertum ſenſit.*

Opp. *Damnum opponitur iuſtitiæ, vt eſt in 5. Ethicorum: ergo admitti* Eth. lib. 5. *non debet in ciuitate: ſed damnum eſt obſtringi tyrannorum conſultis & edictis vi iuris obſeruandis: male ergo defenditur, vt obſeruentur.*

Reſp. *Tolerare ſæpe malum cogimur, vt vſuram, ſed non præſcribere: hoc* Malũ toleratur non præſcribitur. *autem agere oportet, ne maius aliquando irruat periculum. Exempli cauſa, ſi pecunia à tyranno mutuo accepta ad ſalutem ciuitatis mutato iam ſtatu non ſolueretur, maior nominis quam facultatis, maior famæ quam pecuniæ iactura ſequitur.*

Non eſt vt vlterius expectes ſtudioſe lector, fixum in margine vſum ac denominationẽ argumentorum, quæ è locis topicis eruuntur: nã vt eo hactenus hoc feci, quo certius intelligas neruis dialecticis omnem carere artem, adeoque ſine eiuſdem veluti lacertis ſtrenue pugnare nullam: ita (re digito quaſi demonſtrata ſatis) plura locorum nomina adiicere, eſſet tibi tuæque memoriæ nimis diffidere.

CAP. II.

An ciuitas à loco numeroque hominum eadem vel diuerſa dicatur?

POSTQVAM quid ciuitas, quid ciuis ſit oſtendit Philoſophus; nunc quando eadem, quando diuerſa eſt, pauciſſimis demonſtrat. Quærit ergo, an loci habitatio, hominumque conſociatio eandem vel diuerſam ciuitatem faciat? Hæc quæſtio in primo cap. quodammodo luſtratur: nunc ergo veluti in pugillum colligemus ſingula. Alia eſt vulgi ac multitudinis, alia docti & ſapientis de hac cauſa opinio: ſi enim eadem mœnia, ſi iidem homines maneant, vulgus eandem manere ciuitatem putat: at longe ſecus Philoſophus hic ſtatuit, quippe vnitas ciuitatis non à loco, ſed à forma, non à numero hominum, ſed ab ordine ciuium pendet. Conſideranda ſunt igitur hæc tria, locus, homines, & ordo ciuitatis: ſi locus mutetur, erit vrbs alia, non alia ciuitas. Nam etſi ciuitas vulgo ſumatur nunc pro loco, nunc pro numero hominum, nunc pro vnione & ordine ſimul cohabitantium, locus tamen & numerus proprie ciuitatem non definiunt; quippe mutato loco, mutatis hominibus eadem ciuitas, id eſt, eadem ſocietas manere poteſt: quæ ſocietas, ſi in alium locum tranſeat, eadem certe dicetur ciuitas, iuxta illud Poetæ:

Vnitas ciuitatis nõ à loco, ſed à forma.
Mutantur Locus, Homines, Forma reipu.
Cæſar de bell. Gall. lib.1. Cic. in ſom. Scipion. Plut. de triplici Polit.

——habitante Camillo
Illic Roma fuit.——

Roma Veiis, quia Camillus.
Luca.lib.2

Et iterum illud Lucani de Pompeio, Lycurgo, Marcello, aliiſq; qui regnante Cæſare Romam reliquerunt:

Expulit armatam patriis è ſedibus vrbem.

Si Galli ad Indos pellantur, manente eadem adminiſtrandi forma, illic Gallia eſt: ciuitas igitur à loco eadem, vel diuerſa non appellatur. Hoc probat Ariſt. in textu exemplis, quia ſi mœnibus æſtimetur ciuitas, tum Babylon 60. millia paſſuum amplexa vna, tunc Peloponneſus ampla illa regio muris cincta vna etiam ciuitas diceretur: at illa multas formas adminiſtrationis, hæc multos ordines comprehendit: illa tam magna fuit, vt tertium iam diem capta ciuitate pars quædam eiuſdem non ſenſiſſet; hæc tam vaſta, vt multas in ſe ciuitates continuiſſe feratur. De hominibus quid dicam? Qui etſi centies mutentur, ciuitas tamen eadem permanere poteſt. Nam vt fluuium & item fontem eundem dicere ſolemus, licet aqua ſic profluxerit, vt altera ſublabente ſuccedat altera: ita tametſi homines oriantur & cadant, eandem tamen ciuitatem ſubeſſe dicimus. Relinquitur ergo neq; mutationem loci, neq; mutationem multitudinis ciuitatem diſtinguere aut definire. Vnde igitur ciuitas diuerſa dicitur? Certe mutatione formæ, quæ vnio multitudinis ac ordo adminiſtrationis appellatur: hæc vnio, hic ordo ſi mutentur, mutatur quoq; ciuitas: nam in his formulis (vt aiunt) eſſentia

Herod.li.1. Diod.Sic. lib.3.c.4. Solin.c.70

Status quæſtionis. Ratio prima.

ciui-

ciuitatis ponitur: at mutata forma res quælibet mutatur: ergo mutato ordine adminiſtrationis mutatur ciuitas. Ad confirmationem huius opinionis duo in textu adhibentur ſimilia; primum eſt, quod ſicut chorus tragicus & comicus ſpecie differunt, etſi contingat ſæpe eoſdem homines vtrumque agere: ita monarchia & ariſtocratia diuerſas ſpecie ciuitates conſtituunt, licet iidem homines, vt materia in vtraque ciuitate maneant. Similiter vt concentus nunc Dorici, nunc Phrygij exiſtentes natura quidem differunt, etſi ab iiſdem hominibus vterque canitur: ita diuerſi ſtatus reipublicæ diuerſas ciuitates faciunt, tametſi ab iiſdem hominibus in vtroque viuitur. Summa omnium eſt, non locum, non numerum, ſed vnionem ac ordinem ciuitatem eandem aut diuerſam conſtituere: non locum, quia non in ædificio, ſed in conſilio: non numerum, quia non in multitudine hominum, ſed in ordine & adminiſtratione rerum conſiſtit ciuitas.

Secunda.

Tertia.

In conſilio & ordine conſiſtit ciuitas.

Ciuitas eadem vel diuerſa dicitur bifariam, aut

- Secundum vulgi opinionem, & ſic loco numeroque hominum variis modis affectis eadem vel diuerſa dicitur.
- Secundum rei veritatem, & ſic eadem vel diuerſa exiſtẽte vnione, eadem vel diuerſa appellatur; ratio eſt,
  - Quia denominatio & diſtinctio cuiuſque rei eſt à forma.
  - Quia vt in choro & cantu ſe res habet: ita eſt in ciuitate.
  - Quia diuerſi ſtatus ac conſtitutiones diuerſas formas & fines habent.

Denominatio & diſtinctio eſt à forma.

Opp. *Paulo ante poſitum eſt, quod mutato ordine non mutetur ciuitas aut ciuis: ergo ſi contrarium hoc loco ponatur, defenditur contradictio.*

Reſp. *Ciuitas & ciuis illic generatim vt diximus definiuntur, prout omnibus conſtitutionibus reipubl. conueniunt, & ſic mutato ſtatu, vt docuimus, non mutantur: at ſi ſpeciatim conſiderentur, prout ſunt diuerſa adminiſtrationes ac ordines, ſic quidem differunt neque eſt in hoc ſenſu vlla contradictio.*

Opp. *Si pulſis à loco Romanis Gothi Romam incolant, mutatur ciuitas: ergo à loco numeroq; hominum etiam dependet ciuitas.*

Vt Græcis Turcæ Conſtantinopolim.

Reſp. *Pulſis à ſuis ſedibus Romanis, manet ciuitas eadem, ſi idem ordo adminiſtrandi ſeruetur: ſin vero ſecus fiat, diuerſa, non eadem manere dicitur.*

Opp. *Modus rei non eſt forma rei, ſed ordo adminiſtrationis eſt modus quo gubernatur ciuitas: ergo non eſt forma ciuitatis. Quo dato, ſequitur mutationem ordinis ciuitatis alterationem non efficere.*

Reſp. *Ordo ſumitur bifariam, aut pro externo modo actuque iuſti ac prudentis in ciuitate gubernanda, & ſic non eſt forma, neque mutat ciuitatem: aut pro interna ſpecie vnione que formali ciuium, & ſic mutatio ordinis mutationem ciuitatis infert. Exempli cauſa. Si bellum indicatur Gal-*

Ordo bifariam ſumitur.

lis, Gallia ſtatim à contemplatione pacis ad exercitationem Martis ſe conuertit: modus hic ciuitatis mutatur: at monarchia in eodem ſtatu permanente eadem omnino ciuitas exiſtit. Cæterum ſi monarchia in ariſtocratiam aut aliam ſpeciem reipubl. tranſeat, tum quidem ordo qui eſt intrinſeca forma ciuitatis extinguitur, adeoque ipſa ciuitas eodem motu labefactata in aliud genus commutatur.

Nunc tantum ſinus & ſtatio malefida carinis.

Opp. *Si ciuitas à loco non dependeret, tum Babylon & Athenæ iam olim deuaſtata, adhuc ciuitates dicerentur: ſed hoc eſt abſurdum dicere: ergo à loco etiam dependet ciuitas.*

Deuaſtatio reſpectu Materiæ, Formæ.

Reſp. *Deuaſtatio contingit duobus modis, aut reſpectu materiæ quæ in loco, aut reſpectu formæ quæ in ordine conſiſtit. Si Babylon & Athenæ ſiunt cadauera, poſſunt tamen eſſe ciuitates; modo idem ordo ac ratio adminiſtrandi ſubſit. Veruntamen quoniam in deuaſtatione loci confuſio populi ordiniſque diſſolutio contigit, illarum ciuitatum nulla iam ſimulacra manent: nec enim locus, ſed populus facit Carthaginem, vt Cenſorinus.*

Appia. Alex. in Lyb. c 9.

Dubium.

Vtrum expediat politico diſtincte ſcire ciuium, vrbium, portuumque numerum in ſua Republica?

Vrbes & portus maxima rei publ. ſubſidia. Vide Pol. 4. c. 12.

CIVES, prouinciæ vrbes ac portus nerui ac oſſa ſunt ciuitatis: non es politicus ſi hæc ignores, non es dignus magiſtratu, niſi hæc vere & diſtincte ſcias; paſtor ſuarum ouium numerum ad vnguem tenet; an gubernator ciuitatis ſuorum ciuium turbam negliget? Imperator de locorum opportunitate, militumque ſuorum viribus dies noctesque ſtudet; an prudens magiſtratus, vrbes & portus (qui ſunt maxima reipublicæ ſubſidia) ſcire contemnet? Hoc negat auctoritas, negat antiquitas, negat ratio, negat experientia. Auctoritas hoc loco Ariſt. cuius verba ſunt, „De magnitudine ciuitatis quanta debeat eſſe, & „vtrum gentem vnam an plures eſſe expediat; hominem politicum ignorare non oportet. Antiquitas, quia apud Ægyptios, vt ſcribit Herodotus in templo pacis omnia omnium ciuium, prouinciarum, vrbium, portuumque nomina tabulis conſcripta & appenſa fuerunt, quæ conſuetudo ab illis ad Romanos fluxit. Ratio, quia ſine cognitione horum neque ordo ſeruari, neque tractari negotium ciuitatis, neque ſine periculo propulſari hoſtis poteſt: nam ignotis ciuibus quis ordo, ignotis vrbibus quæ negotiatio, ignotis portubus quæ propugnatio ab hoſte manet? Experientia denique quæ ciues, vrbes & portus, armis, muris, turribuſque nos tegere, munire & corroborare docuit.

Diſtinctio.

Expedit politico ſcire numerum ciuium, vrbium, portuumque ciuitatis, vt
1 Leges aptius ferat, quæ moribus diuerſorum locorum competunt.
2 Ordinem rectius inſtituat.
3 Negotia ciuitatis accuratius tractet.
4 Loca infirma fortius defendat, hoſtem pellat, quæ omnia fieri non poſſunt, ſi hæc a politico negligantur.

Opp. *Scientia locorum hominumq; audaciam perditorum ſæpe armat ad perniciem ciuitatis: ergo permitti non debet cuilibet politico vrbes, prouincias, ciues, ac portus percontari.*

Reſp. *Hac ratio fallax eſt, & non magis ſequitur quam ſi diceres, ignem accendi non debere, quia flammis aliquando contingit incendium: periculumque quod creant mali ex hac ſcientia, obſtare non debet, quo minus boni tabulis & radiis deſcribant ciuitatem. Si enim nauta ſtudendo chartis nauticis nauem à ſcopulis, quanto magis politici hac ſciendo ciuitatem à periculis poſſunt defendere.*

Opp. *Numerus ciuium eſt infinitior: ergo ſciri non poteſt.*

Reſp. *Non hoc loco intelligitur, vt turba omnium ac ſingulorum ciuium numeretur, ſed vt certa illorum habeatur diſtinctio: quippe hoc commodi inde euenit, vt ſciat magiſtratus qui ad arma, qui ad pacata negotia ciuitatis natura aut arte comparentur.*

Opp. *Succenſuit Deus Dauidi regi quod populum ſuum enumerauerit: ergo numerum ciuium perſcrutari curioſius non licet.* Sam. lib. 2. cap. 24.

Reſp. *Succenſuit non quod populum enumerauerit ſed quod diffiſus diuinæ potentiæ (quæ pro Iſraële pugnauerat) animum ad infirmitatem humanam conuerterit.*

Cap. III.

An eadem ſit virtus boni viri ac boni ciuis?
An Magiſtratus vir bonus eſſe debeat?
An diſciplinam obtemperandi perdiſcere principibus expediat?

Præſidium virtutis. Sidus virtutis, cuius in ciuitate iaceret.

Zeno interrogatus quo præſidio maxime indigeret ciuitas, virtutis inquit: ſenſit vir ſapiens non mœnibus, non ciuium lacertis, nō militum armis, ac legionibus, ab hoſtium impetu defendi ciuitatem. Cadit enim honor Martis, vbi ſplendor ac ſidus virtutis cadit. Hoc intelligens Philoſophus poſtquam quid ciuitas ſit explicuit, ciuitatis vigilantiſſimam quaſi cuſtodem virtutem eſſe demonſtrat: mate-

Ciuitatis Materia, Forma, Finis Conſeruans.

ria ergo ciuitatis eſt turba hominum, forma vnio & ordo ciuium, finis beata affluentia rerum, at ſola virtus eſt conſeruatrix iſtorum omnium, cuius arce lux, vita, & ſalus ciuitatis ſedent. Valeant igitur qui deuia quærunt, qui hoc medium non tenent, qui quodlibet ſibi licere putant, modo ſuis votis potiantur; valeant qui principes leoninis vnguibus, ciuis vulpinis pellibus tegi, & armari velint; vt illinc furor, hinc fraus & aſtus regnent: nunquam profecto feliciter actum erit cum illa repnbl. in qua hoc virus manat, ciuiumque animos & præcordia inficit. Nam vt raro cicutam haurientes curantur: ita nullo alexipharmaco hac peſte infecti ad priſtinam ſanitatem reuocantur. Si velis ergo præeſſe, diſce virtutem; ſi velis ſubeſſe, diſce virtutem; nam ſuperba Carthago ruet ſi animoſus Scipio in eam pugnet. Recte poeta:

Hor. epiſt. 1. lib. 1.

Virtus eſt, vitium fugere, & ſapientia prima Stultia caruiſſe.

Quæſtio prima.

Quippe vt abſente ſole non apparent vmbræ: ita lucente virtute vitiorum laruæ diſſipantur. O quam optandum eſt vt ſola virtus regnet! Sed ad Ariſt. nunc venio, qui hoc loco hanc litem mouet, An eadem ſit virtus boni viri, & boni ciuis? Eandem eſſe generatim negat, eandem eſſe ſpeciatim ait: vult enim ciuis virtutẽ in genere ſpectare officium, vult magiſtratus virtutem ſincere ſpectare pietatis aſylum: nam fieri non poteſt, vt omnes ciues boni viri; at ſi à virtute magiſtratus declinet, populus cito malo exemplo perit. Huius rei olim Claudianus rationem dedit:

Eadem nõ omnium, ſed alicuius, id eſt, magiſtratu. Pol. 2. c. 6. Lib. de 4. conſ. Honorij.

Regis ad exemplum totus componitur orbis.
Mobile mutatur ſemper cum principe vulgus.

Cõparatio Nauis cũ ciuitate.

Hic vero ne inter virtutem boni viri, bonique ciuis diſtinctio ignoretur, quid ſit ciuis virtus, à comparatione nauis cum ciuitate oſtendit. Eſt enim ciuitas quaſi nauis, ſunt inſtar nautarum ciues, felix nauigatio veluti prudens adminiſtratio ciuitatis, præfectus nauis quaſi princeps, at alij qui diuerſa officia actionesque ſubeunt, ſunt tanquam hominum multitudo, qui ad diuerſa munera reipublicæ deſtinantur, finis communis nauigantium eſt ſalus nauis, ſcopus ſimul cohabitantium eſt ſalus ciuitatis: ſic ergo primus ſyllogiſmus à ſimilitudine ductus formatur. Quemadmodum eſt in gubernatione nauis, ita eſt in adminiſtratione ciuitatis: ſed in gubernatione nauis ſunt diſtincta officia, & facultates nautarum: ergo in adminiſtratione ciuitatis ſunt diuerſa munera & virtutes ciuium. Aſſumptio probatur, quia aliud officium remex, aliud gubernator puppis, aliud proræ præfectus gerit: quod cum ita ſit, facile eſt virtutem boni ciuis definire, quæ nihil eſt aliud quam habitus probe gerendi officium in republica, prout varia ciuitatis forma & conſtitutio poſtulat. Hoc poſito, liquido iam conſtat, quod virtus boni viri à virtute boni ciuis differat, cum illa ad officium præſtandum, hæc ad animum exornandum deſtinetur; illa enim officij, hæc viri dicitur. Exempli cauſa. Concionator hoc proprium munus in ciuitate tenet, vt animos ignorantium ſcientia veritatis im-

Cic. de Senect.

Virtus boni ciuis.

buar:

buat: hoc in ſuggeſtu multi quidem ſapienter agunt, qui tamen minus candide & ſtudioſe viuunt: alia igitur eſt virtus officij, quam præſtant; alia viri, quam vix ſalutant. Sequuntur in textu plures rationes, quarum prima à diſtinctione, ſecunda à definitione, tertia ab impoſſibili ducitur. A diſtinctione, quia virtus boni ciuis externum, virtus boni viri internum obiectum habet: nam illa veluti ad opus, hæc ad ornatum mentis refertur, illa ex parte bonum, hæc ſimpliciter & abſolute honeſtum reddit; illa eſt in bono ciue, ſi calcearius ex corio bonum calceum, ſi veſtiarius ex panno veſtem concinnam fingat: hæc vero non ineſt niſi depoſitis malis moribus vir ſtudioſus virtutis fiat. A definitione, quia virtus boni viri prudentiam animi, virtus autem boni ciuis per notitiam officij definitur. Ab impoſſibili, quia ſi vna virtus eſſet boni ciuis ac boni viri, omnes ciues eſſent ſimiles: at impoſſibile eſt omnes ciues eſſe ſimiles: ergo non eſt vna virtus boni viri, ac boni ciuis. Quod vero fieri non poſſit vt omnes & ſinguli ciues ſint virtutis ſtudio & amplexu ſimiles, hinc conſtat, quod nulla ſit multitudo hominum ſine labe, nulla ſocietas & communio lapſu & ſuſpicione vitij. Adami familia Cainum, ſancta Abrahami domus Iſmaelem, Iſaac ſuum Eſau, Dauid Propheta ſuum Abſolonem, Chriſtus ipſe Iudam habuit. Quid tandem? An Roma nullos Nerones? An nullos Timones Athenæ alunt? Fieri certe non poteſt vt omnes ciues euadant probi; verum ergo eſt quod hic Ariſtoteles concludit, nempe quod diſſimilium diſſimiles ſunt virtutes: at ciuitas ex diſſimilibus conſtat, ſicut animal ex anima & corpore, anima ex ratione & appetitu, domus ex viro & vxore: ciuium ergo non poſſunt eſſe ſimiles virtutes: ex quibus perſpicuum eſt, vnam & eandem ſimpliciter nõ eſſe virtutem boni viri ac boni ciuis. Sed iam ad ſecundam quæſtionem venio, in qua probatur quod licet boni ciuis bonique viri eadem non ſit virtus in genere, eadem tamen eſſe debeat in ſpecie, hoc eſt, quamuis tota multitudo ciuium Ideam & diuinam virtutis formam non admiratur, magiſtratus tamen qui ad gubernacula ciuitatis ſedet, in amplexibus vlnisque virtutis perpetuo conquieſceret. Nam vt obſcuratis oculis non vident partes: ita deprauatis magiſtratibus caſte & iuſte non viuunt ciues. Contagio peſtilentior non eſt quam quę pręcordia petit labes, immanior non eſt quam quæ culmina & faſtigia ciuitatis vrit; ſapienter ideo Ariſtoteles hic docet, magiſtratum abſolute bonum ac ſtudioſum virum eſſe debere, id eſt talem, qui non ſolum officium dignitate, ſed etiam qui pectus & animum virtute excolat: O quam difficilis eſt virtutis via illis qui in altis & excelſis ciuitatis palatiis viuunt, imo illis qui in exquiſitis deliciis ac voluptatibus animos conſopitos vel potius ſepultos habent? In vtramque autem dormis Sardanapale? Excita teipſum, nam Arbactus venit, neſcis ſtulte neſcis qua manu ſceptrum teneas: nam ſi ſcires, nunquam byſſo ac purpura depictus cum meretricibus dies noctesque volutares. Recte olim Ariſtides, Parum prodeſt eſſe Iouis filium, & eſſe Mineruæ ſpurium. Iterum, Non valet genus

Gen. cap. 4
Gen. c. 16.
Gen. c. 25.
Sam. 2. c. 3.
Mat. c. 26.
Pol. 2. c. 1.
Pol. 1. c. 3.

Quæſtio ſecunda.

Magiſtratus oculus

Iuſti. lib. 1.

ſi non prævaleat virtus. Vana eſt pompa principum, inanis eſt applauſus populi. honor, diuitiæ, forma, voluptas, in puluerem cito commutantur. Viuit ſola, viuit (inquam) ſola poſt funera virtus. In dextra virtus, in ſiniſtra virtus, virtus in ſceptro, in gladio virtus, in omni parte & actione principis, candida virtus lucere debet. Quod cum ita ſit, non eſt difficile, paucis probare magiſtratum virum abſolute bonum eſſe debere. Hoc in textu requirit Ariſtoteles, cuius verba hæc ſunt: Dicimus vtique bonum magiſtratum eſſe virum bonum. Et iterum, Ea-
„ dem eſt virtus boni principis & boni viri. Teſtimonio Euripidis aperte
„ hoc ipſum probat, qui bonum principem non ſibi, ſed ciuitati exoptantem bonum introducit,

Ne mi iſta glorioſa, ſed quæ ciuitas deſiderat.

Non extat tale vnde iſta. Sed hiſce rationibus vires & argumenta addam, quorum primum ab auctoritate, Secundum à temporum hiſtoria, Tertium ab intentione legumlatorum, Quartum à contrario, Poſtremum à fine, & fructu ducetur; punctis agam. Omnes Philoſophi qui vnquam de repub. ante Machiauellum (quem Scribam, non Philoſophum appello) hoc vnum *Mach. lib. de princ. cap. 19.* firmiſſime tenuerunt, quod principes viri boni eſſe deberent: ergo hoc ipſum in bene inſtituta republ. requiritur. Qui de antecedente dubitat, legat Platonis præclara monumenta de republ. aliorumque opera, & certe ſemper ac paſſim inueniet, virtutem in principib. maxime requiri. De hiſtoriis quid dicam? Siue ſacras, ſiue prophanas legeris, inuenies omnes hoc vno eulogio plenas, Beatæ ciuitates in quibus principes ac magiſtratus ſapiunt; Deus bone, quibus laudibus bonos ad cœlum quibus vocibus malos ad orcum rapiunt: In ſacris Moſen, Ioſuam, Dauidem, Ioſiam, alioſq. ſexcentos taceo; in prophanis Numam Pompilium Romanum, Codrum Athenienſem, Lycurgũ & Ariſtidem, alioſque infinitos tranſeo. Ad intentionem legumlatorum accedo, quæ certe fuit vt bonos ac iuſtos ciues efficerent, ergo multo magis vt principes ac magiſtratus boni viri fierẽt, alitei tot leges de præmiis bonorum principum nunquã tuliſſent. Sed ſi contrarium ante oculos ponamus, *Eccl. c. 10.* quot ſepulchra, quot cadauera proiecta ciuitatum cernimus? Velociter declinant, imo ruunt ciuitates in quibus Nerones regnant. Væ terræ cuius rex puer eſt, puerum non tam ætate quam moribus intelligo, cuius malum plus nocet exemplum quã aſpidis venenum; nam veſtigia malorum regum ſequentes ciues, facillime ad omne facinus incitantur. Si fons limpide nõ fluat, riuuli turbantur; ſi rex ſuis virtutibus non præluceat, ſubditi inficiuntur, laborantq; periculoſe. Poſtremum argumentum à fine petitur, qui eſt perpetua ſalus rerumpubl. Magiſtratu enim exiſtente bono, proſpere ſuccedũt omnia. Ratio eſt quia pius magiſtratus ad ſummum bonum tendit, idemq; in circulo ſuarum actionum vt centrum & ſcopum intuetur: ab hoc centro lineæ rectæ ad circumferentiam ciuitatis ducuntur, cardines reipubl. circa hoc centrum pulcherrima manu & quaſi virtutis motu agitantur, omnes deniq; partes in hac ſphæra comprehenſæ, benigniſſima influentia huius centri

reficiuntur; quippe rariſſime illa ciuitas labitur in qua virtus religioſe à magiſtratu colitur. Tertia huius cap. dubitatio eſt, An diſciplinam obtemperandi perdiſcere principibus ſit neceſſarium? Aut ea ſane eſt illa in textu Philoſophi ſententia: Sapienter imperare nemo quidem poteſt, qui aliis parere prius non didicit. Neſcio certe, an vox illa Iaſonis ſitientis regnũ, ſit omni modo laudabilis, quando animoſe dixit, Non didici parere, neſcioq; priuatus eſſe. Qui fieri poteſt, vt aliis obediendi formam præſcribas quam ſequi tu ipſe penitus ignoras? Aliis ſi non obtemperent, grauem infligis pœnam, obtemperandi tamen non didiciſti artem. Sed hic diſtinguit Ariſt. Quod alia ſit diſciplina obtemperandi ſeruilis, quæ eſt ſerui ad dominum; alia eſt ciuilis ac libera, quæ eſt filij ad patrem: illa regem imbui non oportet, eſt enim ſordida; hac vero ornari decet, quia eſt decora. Rationes quibus hoc ipſum probantur, ſunt, à ſimili, ab abſurdo, à neceſſario & à decoro. A ſimili, quia vt equitatui non præeſt bene qui magiſtro equitum non paruerit, & vt dux exercitus militibus non recte imperat, qui imperatori non obtemperauit: ita præfici ciuitati is quidem non debet qui alij obſequi reluctatur. Ab abſurdo, quia nihil abſurdius eſt quam vt ſus Mineruam (ſicut aiunt) doceret, quam vt imperitus obediendi aliis officium obtemperandi præſcribat. A neceſſario, quia nemo ſapienter imperat, qui parendo imperare non didicit. A decoro, quia nihil eſt in principe excelſius, nihil diuinius quam vt mentem humilem & ſubmiſſam gerat, quam vt ſapientum conſilia audiat, quam denique vt legibus patriæ ſeipſum ſubiiciat. Erudite olim Cato: Feras legem quam ipſe tuleris. Non minus ingenioſe Solon: Oportet legem regere regem. Poſtremo, natura & pietas hoc ipſum vrgent, nam natura principes ſuis parentibus, pietas Deo principes ſubiecit: principes ergo nō ſolum imperandi, ſed etiam parendi ſcientia inſtrui & ornari debent; ſed ita ornari, vt aliam virtutem imperantis, aliam parentis eſſe intelligant, vt in 1. lib. Polit. patet. Alia in fine huius cap. obiter mouetur quæſtio, nempe, An opifices ac mercenarij ſint habendi ciues? Cæterum quoniam in 5. cap. ſecundi libri eandem diſcuſſimus, hoc loco breuitatis cauſa longiorem eiuſdem tractationem omittemus.

Quæſtio Plato 6. legib. Pl. in Ageſilao.

Simile d Agrippæ Tac. ann lib. 4.

Diſciplina obtemperandi Seruilis, Ciuilis.

Cap. 8.

Diſtinctio primæ Quæſtionis.

An eadem ſit virtus boni viri, ac boni ciuis?

Virtus eſt vel
- Viri, moralis ſeu Ethica nominata, quæ bonum habentem reddit, & hæc ſemper & neceſſario in ciuem non cadit.
- Officij, ciuilis ſeu politica dicta, quæ ad munus ſolum ciuis fertur, & hæc à virtute boni viri diſtinguitur.
  - Subiecto.
  - Obiecto.
  - Medio.
  - Fine, vt antea luculenter patet.

Opp. *Lib.1. Ethicorum,cap.12. docet Philoſophus idem bonum eſſe totius ciuitatis, quod eſt vnius hominis. Præterea illic oſtendit legumlatores illud contendere, vt ciues bonos viros ac honeſtos reddant: ergo videtur eadem virtus eſſe boni viri ac boni ciuis: nam ſi poſitum ſit idem bonum totius ciuitatis quod eſt vnius hominis, quodque bonum vnius hominis ſit vere honeſtum, ſequitur bonum ciuitatis eſſe vere honeſtum. Porro ſi leges eo ſanciantur, vt ciues non ſolum in officio, ſed etiam in mente, voluntate, & vita boni & honeſti fiant, videtur probabile quod eaſdem virtutes tam ciues quam boni viri colerent.*.

Ciuitatis Intentio, Actio.

Reſp. *Hæc omnia recte vrgent intentionem non actionem ciuitatis: nam quamuis intendat ciuitas, quamuis legumlatores contendant omnes in ciuitate viros bonos efficere, quoniam tamen hoc fieri non poteſt, vt omnes ſancti, vt omnes boni fiant, diſtinguit Philoſophus aliam eſſe officij, aliam boni viri eſſe virtutem, vt ſi hanc non attingant multi, illam ſaltem (qua boni ciues exiſtant) non aſpernentur: eſt ergo idem bonum totius ciuitatis ac vnius hominis in eſſentia boni, non tamen ſemper in exiſtentia quam reſpectus mutat.*

Bonũ in Eſſentia, Exiſtẽtia.

Opp. *Prudentia tam in bono ciue quam in bono viro eſſe debet: ergo eſt eadem virtus boni viri ac boni ciuis. Antecedens probatur, quia prudentia circumſtantias in actione omnis virtutis præſcribit, adeoque eſt connexio omnium virtutum in prudentia, vt 6. Ethicorum probatur. Præterea hoc etiam oſtenditur exemplo, vbi Ariſtoteles Polycletum artificem prudentem appellat.*

Ethic. lib. 6 cap.7. Prudentia conſideratur Politice, Ethice.

Reſp. *Prudentia conſideratur bifariam, aut politice, quæ eſt quædam ſcientia ciuis ad opera ciuilia: aut Ethice, quæ eſt ſimpliciter virtus boni viri, qua affectus ſuos moderatur: illa in ciue, hæc in bono viro requiritur.*

Opp. *Omnis actio cuiuſq; ciuis tendere debet ad beatitudinem ciuitatis, quæ eſt vere bonum: ſed hoc fieri non poteſt ſi moralis virtus (quæ eſt via ad felicitatem) non inſit: ergo eadem eſt virtus boni viri ac boni ciuis.*

Reſp. *Tendimus ad felicitatem duobus modis, aut abſolute, & ſic per ornamenta virtutis vir bonus: aut comparate, & ſic per externa opera bonus ciuis ad felicitatem ſeu bonum ciuitatis tendit.*

Opp. *Virtus in malis eſſe non poteſt: ſed vt eſt in textu, multi ciues ſunt mali: ergo in illis virtus non ineſt.*

Virtus Moralis, Intellectualis.

Reſp. *Virtus moralis in malis eſſe non poteſt, ac virtus intellectualis & ciuilis in malis nonnunquam ineſt. Poteſt enim Hercules ducis officium optime exercere, ſi patriam: tametſi flagitioſè viuat, ſi Omphalem ſpectes.*

Virtutis ſubiectũ, obiectum medium, finis.

Opp, *Virtutes boni ciuis ac boni viri, neq; ſubiecto, neq; obiecto, neq; medio, neq; fine differunt: ergo non recte diſtinguuntur. Antecedens probatur, quia ſubiectum vtriuſq; eſt animus, obiectum affectus, medium actus virtutis, finis ipſa beatitudo.*

Virtus abſoluta, Reſpectiua

Reſp. *Ciuis non eſt ſubſtantia ſed reſpectus, quare eiuſdem virtus non abſoluta, ſed reſpectiua dicitur, eademque animum non abſolute, ſed reſpectiue acceptum ſuam ſedem & ſubiectum habet. Porro vt nomen ciuis eſt nomen reſpectus, ſuumque ſubiectum reſpectiuum habet: ita obiectum non*

abſo-

lutum, ſed reſpectiuum habet, nempe munus & officium, ad quod ciuis vel natura vel arte deſtinatur. Medium vero non eſt actus internus, qualis boni viri ſecundum eſſentiam boni: ſed externus, qualis eſt officij ſecundum exiſtentiam boni. Poſtremo finis vtriuſque eſt beatitudo, hoc eſt boni viri in actione, & boni ciuis in intentione: quippe intendit bonus ciuis beatam ciuitatem efficere, aut vir bonus hoc agit, vt ſeipſum bonum efficiat. Actus internus. Beatitudo in Actione, Intentione.

Diſtinctio ſecundæ Quæſtionis.

An magiſtratus vir bonus eſſe debeat?

- Magiſtratuum alij ſunt
  - Summi, & hij aut ſunt
    - Perpetui conſtitutione, ſorteq; naturæ, vt reges Anglicani.
    - Succeſſiui electione, ſorteq; fortunæ, vt conſules Romani.
  - Medij, qui ſubalternatim in reipublic. munera reipub. ſubeunt, ſed hij & illi boni viri eſſe debent propter
    - Similitudinem Dei, cuius perſona in magiſtratu geritur.
    - Magnitudinem honoris, quę ſoli virtuti nō homini debetur.
    - Imitationē exempli, ad quod poſteritas conuertitur.
    - Euitationem ſcandali, quo ciuitas offenditur.
    - Conſeruationem boni, quo Deus erga ciuitatem maxime placatur.

Opp. *Magiſtratus ab Ariſt. ciues parteſq; dicuntur ciuitatis: ſed poſſunt eſſe ciues interim, vt non ſint boni viri: ergo non requiritur vt magiſtratus ſint boni viri.*

Reſp. *Magiſtratus natura ciues, officio autē ciuibus maiores ſunt, poſteriore hoc reſpectu alius virtute prælucere debent. Cū enim docet Philoſophus aliam virtutem boni viri, aliam boni ciuis, non vult quod omnes ciues virtute priuarentur, ſed vt ſtudio virtutis plurimi inflammati, ad honores ac magiſtratus, qui ſunt præmia ciuitatis propter virtutem, raperentur: propter virtutem dico, quia virtus ſola laudabilis, virtus ſola muneribus reipubl. illuſtru fieret.* Magiſtratus officio ciuib. maiores.

Opp. *Cato fuit bonus magiſtratus, at ſeipſum occidit: Hannibal bonus imperator, at venenum hauſit: & ſic de infinitis aliis: ergo poteſt eſſe bonus magiſtratus politice, etſi moraliter bonus non habeatur.*

Reſp. *Boni viri aliquando cadunt, at lapſus hic non dignitati officij, ſed infirmitati impatientis naturæ aſcribi ſolet: exempla hæc igitur non docent, magiſtratum virum bonū non eſſe debere. Nam quamuis inter magiſtratus (heu) nimis multi facinoroſe viuant, quales tamen vita & exemplo eſſe deberent, & leges præſcribunt, & monumenta maiorum conteſtantur.* Boni cadunt ex infirmitate naturæ.

Opp. *Medij ſeu ſubalternati (vt aiunt) magiſtratus ſunt propemodum in omni republ. infiniti: ergo fieri non poteſt, vt ſint boni viri. Nam multitudinem potius caca affectio quam recta ratio vincit.*

Reſp. *Sunt multi quidem in omni republ. ſed non infiniti: abſit quin in omni ciuitate boni & integri viri reperiantur, qui magiſtratum gerant: cauſa vero cur hoc non fiat eſt illa, quam tu in contrariam partem modo attuliſti, nempe quod affectio multitudinem potius quam ratio vincat, multitudinem intellige ciuium non magiſtratuum.*

Diſtinctio tertiæ Quæſtionis.

An diſciplinam obtemperandi principibus diſcere ſit neceſſarium?

Diſciplina obtemperandi eſt duplex,
- Seruilis, quæ eſt ſerui ad ſuum dominum, & hanc diſcere principem non oportet.
- Ciuilis quę eſt
  - Diuina, vt ſubiiciatur Deo.
  - Humana, vt ſubiiciatur legi.
  - Hãc, ob cauſas modo allatas principẽ diſcere oportet.

Definitio Principis. Opp. *Principis officium eſt praeeſſe non ſubeſſe, imperare non parere: ergo diſciplina obtemperandi ei non eſt neceſſaria. Antecedens patet à definitione principis, qui eſt perſona totius reipubl. ſubiecta nemini, in bonum publicum ciuitatis conſtituta.*

Princeps Deo, patri, legi ſubditus. Reſp. *Princeps eſt quidem perſona totius ciuitatis, ſubiecta nemini ſuorum ciuium: rationi tamen ſubiicitur, qua certe ratio poſtulat vt religione Deo, charitate patri, aequitate legi ſubiiciatur.*

Feneſtella de poteſtatib. Romanorũ, præfatione ad lib. Opp. *Quintus Fabius Maximus ad Q. filium conſulare imperium gerentem, legatus eſt miſſus, cui forte in via occurrit conſul filius, quem pater legatus prateriens non ſalutauit: continuo filius lictori imperat, vt legatus de equo deſcendat. Imperanti filio pater obtemperans ſic ait, Mi fili, hoc feci non quod imperium tuum contempſerim, ſed vti experirer quanti aeſtimares conſulatum: conuenit enim vt pater legatus, filio conſuli obſequatur. Hoc exemplo demonſtrari videtur, quod in magiſtratu ſolam ſcientiam regnandi non obtemperandi requirat ciuilis procerum inſtitutio, vt Taurus Philoſophus ille Athenienſis hanc rem in eadem Praefatione diſcuſſit.*

Reſp. *Hoc exemplum probat venerandos eſſe magiſtratus, cum parentes ſuis ipſorum filiis magiſtratum gerentibus cogantur obedire: non tamen probat quin iidem magiſtratus reciprocam non ſolum affectionem, ſed etiam reuerentiam parentibus rependant, quod etiam hoc loco contendimus demonſtrare.*

Opp. *In principe eſt imago Dei & totius ciuitatis, vt antea probatum eſt: ſed Deus & ciuitas nec ciui, nec legi aſtringuntur: ergo nec princeps aſtringi aut ſubeſſe debet.*

Reſp

Reſp. *Principes ac magiſtratus dij appellantur, non in participatione diuinæ eſſentiæ, ſed in ſimilitudine diuinæ iuſtitiæ. Conſiderantur ergo principes duobus modis, vel abſolute, vt ſimilitudinem Dei & perſonam ciuitatis gerunt, & ſic non ſubiiciuntur: vel comparate, vt ordinem rationis in ciuitate obſeruent, & ſic parentibus vi naturæ, ſic legibus vi iuſtitiæ & æquitatis obtemperare debent.*

Principes ac magiſtratus dij appellantur.

Opp. *Eſt voluntarium in principe Deo, parentibus, & legibus obedire: ergo non eſt neceſſarium, vt antea docetur. Antecedens patet, quia obtemperare eſt actio voluntatis, quæ nunquam cogitur.*

Obedientia principis Voluntaria, Neceſſaria.

Reſp. *Eſt voluntarium reſpectu hominis, eſt neceſſarium reſpectu ordinis: in perſona principis eſt tota ciuitas, quæ eſt libera: at reſpub. quæ eſt ordo ciuitatis hoc poſtulat & requirit, vt nemo aliis praſcribat obſequium, qui nunquam didicit audire conſilium.*

Opp. *Si diſciplina obediendi ſit neceſſaria principi, tum illius contemptio meretur pœnam: ſed principi nulla infligeretur pœna: ergo diſciplina obediendi principi non eſt neceſſaria. Maior patet, quia contemptio virtutis, flagellum iudicis requirit. Minor conſtat, quia princeps caput totius ciuitatis, nullius fori iudicium ſubit.*

Opp. *Anceps eſt doctorum de hac re opinio, An principes pœnam ſubire legis debeant, an in illis contagio ſceleris, contemptio virtutis, exilium religionis graui cenſura ciuitatis plectenda ſint. Sed de hac controuerſia tum dicemus, cum de malorum principum pœna dicendum erit. nunc vero reſpondemus pœnam conſtitutam ciuibus eſſe ſententiam iudicis, pœnam regibus eſſe ignominiam nominis: illis enim peccantibus debetur pœna, quia ſuperiores habent: his vero turpitudinis debetur nota, quoniam iudices nō patiuntur. Cæterum ſi principes Deum, religionem, patriam, odio, hæreſi, proditione figant: ſunt qui exiſtimant, vel ipſis regibus cenſuram deberi ciuitatis, nō tamen vt vertigo vnius aut multitudinis ſuadet, ſed vt conſenſus totius ciuitatis deliberate iubet.*

Principes capitaliter delinquētes cū deliberatione puniendi.

Dubium.

An opifices ſordidi ac mercenarii decem totos annos à foro & mercatura deſiſterent, ſuisq; acquiſitis opibus honeſte viuerent, antequam ad magiſtratum ſint admittendi?

NIMIS cauti, nimis potius ſupercilioſi eſtis Thebani, qui veſtros bubulcos, cocos, & ſartores, hoc eſt, qui veſtros opifices illiberales tam duro ſeruitutis iugo oneratis. Lex veſtra iubet vt mercenarij decem perpetuos annos à foro deſiſtant, ſuisq; acquiſitis honeſte viuant, antequam ad magiſtratum aſcribantur. An magiſtratus tanto cenſu, tantoque ſudore apud vos acquiritur? Ratiſſime vos Fabricios à ligone ad dictaturam, Dauidem ab ouili ad imperium, homines infimæ conditionis ad lucem reipubl. euocatis: non artem ſordidam, ſed

Pol. lib. 6. cap. 7. Val. Max. lib. 4. c. 4. Fabricius. Dauid.

mentem, non facultatem, ſed virtutem, non adiumenta fortunæ, , ſed ornamenta animi in electione ſpectare oportet: abſurdum ergo eſt tantum ſpacium, tantamque molem ab artifice poſtulare antequam in theatrum ciuitatis admittatur. Maiores hoc non fecerunt: ergo fieri non oportet. Ratio ſuadet eſſe ciues; ergo tanto pretio dignitatē non emerent. Natura inter illos plurimos ingenioſos, plurimos virtutis ſtudioſos fecit: ergo dominos illos eſſe, idque ſine mora voluit. In electione magiſtratus virtus non tempus, vita non fortuna ſpectari debet: ergo ſi digni ſint luce, tam diu in tenebris ne langueſcant. Poſtremo metus ſeditionis hoc ipſum vetat: ergo periculoſum eſt ſi fiant: quid enim populum vehementius vrit, quam ſi diu ſperata dignitate & honore careat?

Diſtinctio.

Lex Thebanorum de eligendis mercenariis poſt decem annos non eſt approbanda, propter
- Exemplum maiorum, quia aliter fecerunt, vt Romani qui ab aratro ad ſceptrum multos auocarunt.
- Periculum ſeditionis quod ſequitur, ſi tam diu populus dignitate careat.
- Honorem ciuitatis; quæ dignos vel ex infima plebe ad lucem reipubl. promouere tenetur.

Opp. *Indigna res eſt & indecora vt bubulci aliique ſimiles ad magiſtratum eligantur: ergo lex Thebanorum quæ à ſordidis artibus opifices vacare iuſſit, antequam rempublicam ſalutarent, eſt approbanda. Antecedens probatur, quia non tam neceſſarium fieri quam decorum obſeruari ciuitas requirit.*

Non materia, ſed perſona in electione ſpectatur.

Reſp. *Si Plautus molat neceſſitate coactus, indigna res eſt & indecora, at non in Plauto qui impulſus molit, ſed in ciuitate, quæ hoc ipſum ſinit. Abſurdum eſt virum doctum molentem ſpernere, vanum eſt ſutorem prudentem à dignitate pellere: corium res vilis eſt, at prudens perſona: mola res dura eſt, at doctus poeta: nō ergo materiam, quæ eſt abiecta, ſed perſonam, quæ eſt honeſta, in omni electione decebit reſpicere.*

Opp. *Opifices ac mercenarij ſemper in aucupando quæſtu verſantur: verendum ergo eſt ne magiſtratus facti rempublicam prædam ſpoliamque faciant: quod certe ne contingat, longo tempore deliberari oportet, antequam iſtiuſmodi magiſtratus fiant.*

Sordes & paupertas. Prudētia & Honeſtas.

Reſp. *Sordes artis, & paupertas hominis cauſa ſunt ſæpe, quo minus temere ſint admittendi multi: at ſi prudētia artificis ſordem artis, ſi honeſtas hominis paupertatem vincat, non eſt verendum, ne tales rempubl. in naufragium trahant.*

Opp. *Ciues ſunt ſolum magiſtratus participes, vt in primo capite huius libri docetur: ſed opifices & mercenarij non ſunt ciues, vt hic oſtenditur: erg*

opiſi

opifices ac mercenarii omnino magiſtratus fieri vel ne cupiant, vel ſi cupiant, ne capiant.

Reſp. *Non ait Philoſophus opifices omnino non eſſe ciues, ſed in aliqua ſpecie reipub. nempe ariſtocratia, illos eſſe ciues inficiatur: quippe in illa optimates & primarii, non opifices & mercenarii regnant.*

Opifices ciues non niſi quodam modo & in quadã republ.

CAP. IV.

An reſpubl. recte definiatur?
An vltimus finis ciuitatis ſit honeſte & beate viuere?

Secunda pars lib. 2.

AB hoc quarto cap. ſecunda partitio huius Libri incipit, in qua Philoſophus de variis rerumpublicarum formis diſſerit. Diuidit autem hanc partem in quatuor capita: in quorum primum rempubl. definit, eiuſque formas generatim conſiderat: in ſecundo ſub diuiſionem rei publ. in alia genera tradit; in tertio qui debeat eſſe dominus in ciuitate, Princepsne vnus an multitudo, inquirit; in quarto, An dotibus animi potius quam opibus fortunæ ſint creandi magiſtratus, diligenter ac ſerio perſcrutatur. Hoc primum caput quatuor habet partes, i primo reſpubl. definitur, in ſecunda finis ciuitatis traditur, in tertia multiplex viuendi modus diſtinguitur, in poſtrema reſpub. in rectam & non rectam diuiditur: has ſingulas partes ſuo ordine breuiter & diſtincte percurremus. Definitur ergo reſpubl. hoc modo, vt ſit ordo ciuitatis cum aliorum magiſtratuum, tum eius maxime, cui tradita eſt ſumma poteſtas & arbitrium rerum. Eſt ordo, quia prudenter diſponit; eſt ordo ciuitatis, quia non vnius opinionem, ſed ciuilem conſenſum ſapienter poſtulat; eſt ordo aliorum magiſtratuum, quia inferiores claſſes graduſque honoris dignioribus iuſte diſtribuit; eſt deniq; ordo ſummæ poteſtatis, quia quis dominus ſit in omni ciuitatis ſtatu honorifice præſcribit. Exempli cauſa: in monarchia vt vnus princeps, in ariſtocratia vt optimates, in democratia vt populus principatum teneat, hic ordo adminiſtrandæ ciuitatis præcipit. Vt ergo corpus ſine anima, cœlum ſine lumine ita eſt ciuitas ſine hoc ordine, quo omnia eiuſdem membra vigent ac diriguntur. Si hoc demonſtrari velis, intuere mecum ſcalas graduſque rerum, & certe neque in primo res inanimes, neque in ſecundo animatas, neque in tertio ſenſus participes, neque in quarto rationis compotes ſine forma & ordine ſubſiſtere aut cohærere videbis. Cœli ſuum curſum, elementa ſuum motum, plantæ ſuam vitam, belluæ indiſtinctum, homines imperium habent; quæ omnia ſic ordine ad ſummum bonum tendunt, vt mundum, hoc eſt, quaſi magnam ciuitatem compaginemque rerum ſub vno imperatore florentem videas: ſi igitur verum hoc ſit requiri in omni gradu rerum ordinem quo conſeruentur; quis ibit inficias requiri vel maxime in ciuitate,

Diuiſio huius cap.

Reipublica definitio.

quæ ſine ordine ac forma adminiſtrandi non aliter quam ruinoſa domus concidet? Porro ſi in familia, quæ eſt parua quaſi ciuitas, ſit confuſio ſine ordine: quanto maior futura eſt pernicies in ciuitate, ſi ordine ac forma adminiſtrandi careat? Præterea vt legio hominum in campo Martio ſine ordine: ita turba ciuium eſt ſine forma ciuitatis. Poſtremo ſi non ſit hic ordo, neque artibus quibus ſuſtentatur, neque virtutibus quibus ornatur ciuitas, ſtuderent ciues: ordo enim vrget vt non ſibi ſed ciuitati viuant. In ſecunda parte huius capitis de finibus ciuitatis diſputatur, vbi quæritur, An vltimus finis ciuitatis ſit honeſte & beate viuere? Recte Ariſt. Finis eſt cauſa ad quam omnia referuntur. Et iterum, Finis eſt veluti norma & menſura rerum omnium. Quemadmodum ergo non eſt ſatis inueſtigare, ex quibus partibus conſtet domus, niſi etiam ſciamus in quem vſum fiat; ita fruſtra quæritur quid ſit ciuitas, ſi in quem finem conſtituitur, non perſcrutemur. Videtur hic mihi Philoſophus multos fines ciuitatis inſinuare, præcipue autem ſex, quorum primus eſt hoc ipſum viuere, quippe cohabitatio vnioq; multitudinis plurimum inſeruit ad vitæ neceſſitatem, cui aliter facile ſuccurrere nō poterimus: eſt enim in vnita multitudine magnum ſubſidium, eſt vero in ſolitaria vita grande periculum. Finis ſecundus eſt nō ſolum viuere, ſed etiam iucunde & delectabiliter viuere. Sapienter Seneca: Nullius rei ſine ſocio iucunda eſſe poteſt poſſeſſio. Quid enim prodeſt poſſidere imperium, & neminem habere cui committas cōſilium? Tertius finis eſt tuto ab impetu inſidiiſq; aduerſariorum viuere. Nam vt ſolitariam agentes vitā facile in diſcrimen vocantur; ita in luce & corona hominū degentes ab omni metu ac ſuſpicione mali liberantur. Quartus finis eſt vtiliter ac fructuoſe viuere. Hinc in ciuitate contractus & commutationes rerum exercentur, vt iiſdem mediis obſeruaris iuſtitia, quæ eſt Dea ciuitatis, religioſe quaſi adoretur: tum enim ſocietas hominum diſſoluitur, cum in commutationib. rerum iuſtitia violatur. Quintus finis eſt in vnitate conſenſus ac affinitatis viuere: hinc cognationes, domus, familiæ, aliiq; nexus ac vincula ciuitatis oriuntur, ex quibus firmiſſima amicitia & concordia naſcitur. Poſtremus finis eſt, de quo potiſſimum hoc loco agit Ariſt. nempe honeſte & beate viuere. Hic finis reliquos omnes in ſe comprehendit, hic finis eſt ſine quo ciuitas non exiſtit, quod paucis ſic probo; quia natura ciuitatis magis virtute, quam ſcelere conſeruatur; iterum, quia ciuitas propter honeſtum inſtituitur; adhuc, quia ciuitas à bonis viris (vt ante docuimus) regenda; his illud addo, quia in ciuitate iuſtitia fundamentum ponitur. Præterea lex ad promouendam virtutem & ad extirpandum vitium in ciuitate deſtinatur. Poſtremo ſublato hoc fine, confuſio in ciuitate ſequitur. Cum ergo ſex ſint fines ciuitatis, victus neceſſitas, vitæ iucunditas, propugnatio ab hoſte, commutatio rerum, ſanguinis coniunctio, virtutis actio; poſtremus hic, nempe perpetua virtutis actio, eſt omnium maximus, in quo (vt aiunt) copia & ſufficientia huius vitæ ineſt. Nā quāmuis pleriq; homines viuendi ſola cupiditate capti,

Ordo reip. perquam vtilis & neceſſarius.

Finis ciuitatis.
1. Viuere.
2. Iucunde viuere.
3. Tuto viuere.
4. Commode viuere.
5. Pacifice viuere.
6. Beate viuere.

multas ærumnas graueſq; calamitates toleranter ferant, quaſi quædam in eo proſperitas & dulcedo naturalis inſit; in hoc tamẽ vt bene ac beate viuant, ſplendor, honor, & amplitudo ciuitatis luceat. O quã optandum eſſet, vt omnes ciuitates hoc numen virtutis colerent, vtq; hunc finem, hoc bonum in omni actione impenſe ac ſerio affectarent. Sed hæc hactenus, nunc ad tertiam partem capitis accedo, in qua multiplici modo viuendi diuiſio ciuitatis in rectam & non rectam elicitur. *Vid. Cic. a finib. lib.*

Demonſtratum eſt in libris ethicorum & in politicorum primo, triplex eſſe imperium, herile quod eſt domini in ſeruos, nuptiale quod eſt viri in vxorem & liberos, paternum quod eſt genitoris in filios: in omnibus ſtudetur vtilitati, ſed in primo dominus ſibi commodum quærit per ſe, ſeruo autem per accidens (vt aiunt) & ex euentu. In 2. & 3. ſtudetur etiam vtili, ſed aliter quam in primo, nam in his commune bonum non proprium, vxoris ac liberorum non priuatum quæritur: redundat tamen vtile in patrem ſi filiis, redundat in virum ſi vxori ac liberis prodeſſe ſtudeat: cæterum ita redundat, vt ſibi caſu & fortuito, illis vi ſua & per ſe proficiat. Nam vt medicus ægro non ſibi intendit ſanitatem, ſi tamen contigerit laborare medicum, ſibi per accidens medetur: ita vir & pater bonum intendunt ſuis non ſibi, euenit tamen vt aliis bonum deſtinantes, ipſimet dulcedine fructus capiantur. Sic eſt de gubernatore nauis, qui alios ex propoſito, ſe vero ex euentu à ſcopulis defendit: ſic eſt de paſtore, qui gregi non ſibi conſulit. Sed quorſum iſthæc? certe vt intelligas ex iſta comparatione qualis vir princeps in ciuitate eſſe debeat; non vt dominus qui proprio & priuato bono ſtudeat, ſed vt vir & pater, qui ſubditis non aliter quam filiis prouideat. Hinc (vt ait in textu) Rex pater patriæ dicendus, hinc in textu ſapienti medico, gubernatori nauis, & paſtori gregis aſſimulatur. Vtinam certe reges de hac medicæ artis, nauis, & gregis ſimilitudine dies noctesque cogitarent, meminerint velim eſſe in omni republ. vulnera ſananda, vt vere medici: liberos educandos, vt vere patres: naues à ſcopulis tutandas, vt vere gubernatores: oues à canibus liberandas, vt vere paſtores habeantur. *Eth. lib. 8 cap. 10. Pol. lib. 1. cap. 8 Imperium priuatum Herile, Nuptiale, Paternum. Rex pater patriæ. Medicus. Nauclerus. Paſtor.*

Succedit nunc demum poſtrema pars huius cap. in qua Philoſophus ex præmiſſa diuiſione triplicis imperij naturalis, generalem ciuilis imperij partitionem elicit. Nam vt in re familiari plures gubernandi ſpecies præſcripſimus, vnam herilem in qua per ſe vtilitas domini quæritur, alteram paternam, tertiam coniugalem, in quibus pater & coniux primario non ſibi, ſed ſuis conſulunt: ita in adminiſtratione ciuitatis plures ſunt imperandi formæ, vna in qua commodum gubernantis quæritur, & iſta cum herili: altera in qua ſubditorum commodis ſtudetur, & hæc cum paterno & coniugali imperio comparatur. Reiicit hic Ariſtot. illam primam imperandi ſpeciem, quia ſapit tyrannidem & formas deprauatas, reliquas vero admittit, quia in illis bonum commune priuato anteponitur. Ratio eſt, quoniam principes ac magiſtratus viri ſapientes ac indulgentes quaſi patres exiſterent, qui in arce ciuitatis poſiti, non tam ſui quam eorum qui ſibi ſubiecti ſunt, *4. pars cap.*

Admini-ſtratio Recta, Non recta.

ſingularem curam perpetuo gerant. Hinc illud Biantis, Magiſtratus oſtendit virum. His poſitis diuiſionem primam ciuilis adminiſtrationis adfert Philoſopus, nempe, rectam & non rectam: recta, monarchiam, ariſtocratiam, democratiam; non recta tyrannidem, oligarchiam & populare imperium furoremque denotat, Reſpubl. hoc loco eſt quaſi ſummum genus, rectum & non rectum ſunt primæ ſpecies, dialectice ſubalternatæ vocatæ: rectum in monarchiam, ariſtocratiam, populique imperium, vt ſubalternum genus in infimas ſpecies diuiditur: ſed de his pluribus in proximo capite diſputabitur.

Diſtinctio primæ quæſtionis.

An reſpublica recte definiatur?

Nomen reipubl. ſumitur bifariã; aut
- Materialiter, idq; duobus modis, aut pro
  - Publico vſu rerum.
  - Multitudine ciuium, & ſic non definitur.
- Formaliter aut pro
  - Vnione multitudinis, & ſic à ciuitate non differt.
  - Ordine & deſcriptione imperij, & ſic hoc loco definitur.

Opp. *Recta adminiſtratio magiſtratus eſt ordo ciuitatis: ſed reſpublica non eſt recta adminiſtratio magiſtratus: ergo reſpublica non eſt ordo ciuitatis. Maior probatur; quia recta adminiſtratio magiſtratus eſt norma, qua bene & feliciter in ciuitate viuitur: at ordo nihil aliud eſt quam norma, qua bene & beate viuitur. Minor patet, quia reſpubl. non eſt actio vnius hominis, ſed ordo totius ciuitatis.*

Vid. Plut. de triplici genere politiæ.

Reſp. *Recta adminiſtratio magiſtratus accipitur aut pro actione vnius prudentis, & ſic non ordo ciuitatis: aut pro perpetuo decreto ciuitatis, & ſic eſt ordo quo beata viuitur: actio enim vnius non permanet, at decretum ciuitatis vim legis habet: reſpubl. ergo non ex praſcripto vnius hominis, ſed ex decreto totius ciuitatis pendere dicitur.*

Opp. *Ordo eſt forma ciuitatis: ſed reſpubl. non eſt forma ciuitatis: ergo reſpubl. non eſt ordo. Maior eſt Ariſt. in primo libro Pol. Minor probatur, quia propria forma ciuitatis eſt vnio & connexio ciuium.*

Forma ciuitatis ꝓxima, cõmunis.

Reſp. *Forma ciuitatis eſt proxima aut communis, proxima eſt ordo ſeu adminiſtratio, qua reſpubl. dici poteſt: communis autem eſt vnio & connexio ciuium, qua in loco & commutatione rerum conſiſtit.*

Opp. *Reſpub. ſape concutitur manente ciuitate: ergo non eſt forma ciuitatis. Antecedens probatur, quia tumultuante ſeditione ordo tollitur, ac ciuitas, qua in vnione ciuium conſiſtit, non extinguitur. Argumentum conſtat, quia reſpubl. ſit forma ciuitatis, ciuitas ſine illa manere non poteſt.*

Reſp.

Reſp. *Concuſſa rēpūbl. langueſcit ciuitas, nam ciuitas ab ordine nō multitudine dependet. Prætereà tumultuante ſeditionè ordo non tollitur, nam in bello potius quam in pace magiſtratus prudentia cernitur.*

In bello potius quam in pace magiſtratus cernitur.

Opp. *Ariſt. in textu rempubl: ordinationem ac deſcriptionem vocat: ſed ordinatio aut deſcriptio actionem potius quam formam ciuitatis ſignificat: ergo per nomen ordinis minus recte definitur.*

Reſp. *Ordo non ſolum in contemplatione boni, ſed etiam in actione cernitur. Non ergo de nomine, ſed de re hoc loco contendimus: Præterea cum inter ciuitatem & rempublicam ſit quædam relatio; hoc nomen ordinis efficacius quid ſit reſpubl. declarat, quam ſi deſcriptio diceretur.*

Ordo & contēp tione & actione conſiſt

Diſtinctio ſecundæ Quæſtionis.

An bene & beate viuere ſit vltimus finis ciuitatis?

Finis ciuitatis eſt duplex,
- Naturalis,
  - Neceſſarius, vt victus.
  - Fortuitus, vt vſus & commutatio rerum.
- Ciuilis aut
  - Externus qui reſpicit aut
    - Delectabile, & ſic vitæ iucunditas.
    - Vtile, ſic vitæ commoditas.
    - Naturale, ſic familiarum affinitas
    - Hoſtile, ſic armorū, ac murorum firmitas ciuitatis finis habetur.
  - Internus, qui bonum per ſe ciuitatis reſpicit, & ſic ſola actio virtutis finis ab Ariſt. conſtituitur.

Opp. *Docetur antea quod aliquando ſit ciuis bonus, tametſi vir malus exiſtat: ergo non videtur quod bonum ſolidum ſit finis ciuitatis. Ratio ſequitur Nam viri mali bonum apparens non ſolidum aucupantur.*

Reſp. *Viuere non eſt bonum, ſed bene viuere, quamobrem Philoſophus non viuere, ſed bene viuere finem ciuitatis conſtituit Quod vero dicas antea doceri ciuem bonum eſſe, tametſi vir malus exiſtat: hoc non probat per ſe hominem non eſſe totius ciuitatis finem. Nam à parte ad totum hoc modo fallaciter diſputatur: ſunt aliquot ciues mali viri: ergo totius ciuitatis finis non eſt beatitudo.*

Vita non eſt viuere ſed bene viuere.

Opp. *Tyrannis & oligarchia antea in fine primi cap. probantur eſſe ciuitates: ſed illarum finis non eſt bene & beate viuere: ergo ciuitatis in genere finis non eſt bene beateq; viuere. Antecedens patet, quia illic docet Philoſophus facta in tyrannide & oligarchia fieri quidem à ciuitate.*

Reſp. *Non docet ſimpliciter, ſed quodammodo hæc fieri à ciuitate: vt ergo non ſunt propriè ciuitates, ſed earum labes: ita illarum finis non eſt vere bonum, ſed fucata ſpecies & vmbra boni.*

Ciuitas Iuſta, Iniuſta.

Opp. *Ariſt. in textu ponit cumulum & ſufficientiam omnium bonorum eſſe ciuitatis finem: ſed in hac vita talis ſufficientia acquiri non poteſt: ergo minus recte ciuitatis finis aſſignatur. Maior cōſtat, quia omnes fines omniaq;*

Lib. 1. Pol c. 1. & lib 2. c. 1.

Nulla ciuitas eſt quin ſeditionem ſenſerit.

bona in hoc vno ponit. Minor patet, quia nulla ciuitas vnquam tam beata
extitit, quæ Circes & Erynnis vires, hoc eſt, quæ fraudis, inuidiæ ac ſeditio-
nis flammulas non ſenſerit.

Reſp. *Ciuitas non inchoate, ſed perfecte hic intelligitur, at in perfecta ci-*
uitate hac beatitudo ineſt. Nam quamuis multa ſint membra contagione
infecta, multa ferro iuſtitiæ à corpore reciſa, in tota tamen multitudine ci-
uitatis perfecta ſpecies & pulchritudo virtutis eminet. Quare etſi latro ad
furcam, proditor ad equuleum, adulter ad lapidem condemnetur: tota ta-
men ciuitas ſana & beata permanet, imo iſtis reſectis multo beatior, multo-
que tutior haberi debet.

Lib.7.Pol. l.11. Met. lib. de Mundo.

Opp. *Vltimus finis ciuitatis eſt ipſe Deus, qui eſt (vt docet Philoſo-*
phus) ſummum bonum omnium: ergo ſufficientia rerum non eſt vltimus
ciuitatis.

Deus vltimus finis ciuitatis theoricus non practicus.

Reſp. *Deus eſt vltimus finis ciuitatis theoricus nō practicus: nam quam-*
uis omnes lineæ vitæ humanæ ad Deum tenderent, in hoc oceano tamen po-
liticus vſus virtutis (modo non ſit à Deo impia defectio) comprobatur.

Dubia capitis.

An princeps ſapienti medico, propitio patri, vigili gubernatori,
bono ac ſtudioſo paſtori recte ab Ariſtotele comparetur?
An bona ſit diuiſio reipubl. in rectam & non rectam?

Ouid. Meta.1.

MIraris forte qua ratione ductus primam hanc quæſtionem mo-
ueam; certum eſt (bone Plato) Aſtræam reliquiſſe terras. Ra-
ra ſunt ſtudia virtutum in aulis principum. Itane Cæſar? Tam præ-
ceps ad regnum ruis? De iure non cogitas, modo imperium habeas?
Audi,

Senec. in Thyeſt.

Rex eſt qui poſuit metus
Et diri mala pectoris: *Quem non ambitio impotens,*
Et nunquam ſtabilis fauor *Vulgi præcipitis mouet.* Sic Regem;
Mens regnum bona poſſidet. Sic regnum Seneca definit.
Bone Deus, quæ nunc ambitio? Quæ ſitis regni ardet? O quam pon-
deroſa res eſt perſona principis? O quam periculoſa res eſt imperium
Cæſaris? audi vir ſapiens. Rex agnus non lupus, propitius pater non
rabidus vultur dicitur: hinc medico vt ſanet, patri vt conſulat, guber-
natori vt in portum ducat, paſtori vt ciues diligat, ſapientiſſime a Phi-
loſopho compararur. Si ergo perdas non ſanes, ſi vulneres non conſu-
las, ſi nauem reipubl. in ſcopulum allidas, in portum non pertrahas, ſi
mactes non diligas: caue tandem, nam diutius non princeps, ſed ty-
rannus diceris. Hæc ſcribo, vt intelligant ſacrati principes, hoc vnum
ab illis expectari, vt in iſto iam deplorato ſeculo ſtudia virtutum rena-
ta, illorum contaminata vita in deſpectum non veniant: vtinam quoq;
hoc tandem meminerint ſe eſſe vicarios Dei, qui regni & imperij ratio-

Ariſt. Eth. lib.8. c.10. Aug. de ciuit. Dei, lib.19. c.15. Plato de regno. Rom.13.

nem ab illis tandem aliquando ſeuere exiget. Flos huius vitæ caducus eſt & fructus breuis, ſplendor regni tenebras in ſepulchro habet: iactauit Balthaſer, ſed cito expalluit cum manum in pariete ſcribentem viderat: iactauit Herodes, ſed cito contabuit cum manum angeli percutientem ſenſerat: grauis eſt pœna principum ſi male gerant, grandis remuneratio ſi probe viuant. Altera dubitatio, An bene in rectam & non rectam diſtribuatur reſpubl. longiorem orationis non requirit ſeriem; paucis igitur ſic concludo, recte diſtribui, nam omnis reſp. eſt aut vera aut fucata: ſi vera ſit, definitur recta, in qua communi bono à magiſtratu ſtudetur; ſi autem ſit fucata, definitur non recta, in qua lucrum vnius non bonum ciuitatis quæritur. Multi rectum & non rectum differentias, multi ſpecies diuerſas reipub appellant: lis magna non eſt nec magni momenti quæſtio. Nam vt continuum & diſcretum ſine nomine ſui generis, differentiæ; cum nomine, ſpecies quantitatis dicuntur: ita rectum & non rectum ſine adiecto hoc nomine reipubl. differentiæ, adiuncto vero hoc nomine, ſpecies ciuitatis appellantur.

Dan.c.5. Act.c.12.

Rectum & nō rectum ſpecies reipubl.

Diſtinctio primæ dubitationis.

Princeps recte ab Ariſt. comparatur

- Medico,
  - Vt diligenter quærat morbos & mala ciuitatis.
  - Vt ſapienter eadem inuenta curet.
- Patri,
  - Vt ciues tanquam filios diligat.
  - Vt ſubditis tanquam liberis neceſſaria ſuppeditet.
- Gubernatori nauis, vt
  - Scopulos & periculum proſpiciat.
  - In portum beatitudinis tandem perducat.
- Bono paſtori gregis,
  - Vt à lupo ciues defendat.
  - Vt ipſe neque vellera tollat, neque ſuas oues deuoret.

Opp. *Magnanimus à nimia cura rerum immunis eſſe debet: ſed omnis princeps debet eſſe magnanimus: ergo omnis princeps à nimia cura rerum immunis eſſe debet. Maior eſt Ariſt. quarto Ethicorum, vbi probat quod magnanimus non debeat eſſe nimium ſolicitus circa res caducas & perituras. Minor conſtat, quia magnanimitas & magnificentia ſunt virtutes principis. His datis ſequitur, quod princeps inepte comparetur iſtis, quia iſtarum ſolicitudo non decet principem.*

Ethic. lib. 4.c.3.

Reſp. *Honos principis onus eſt, ſplendor dignitatis, labor virtutis, & officium eſt imperare non regnum, vbi ſcripſit Seneca. Reſpondemus ergo decere principem, vt excubias pro ſalute reipublicæ frequentes faciat: non eſt res abiecta, ſi medicum, ſi patrem, ſi gubernatorem, ſi paſtorem recte imitetur: nolumus tamen res viles & abiectas tractet: ſed vt magnificus cum opus ſit ſuam opem & ſubſidium præſtet.*

Senec. epiſt. 9. Honos principis onus eſt.

Ethic. 10. cap. 8.

Opp. *Vir perfecte bonus in ſola contemplatione virtutis, vt docet Ariſt. in Ethicis, verſatur: ſed princeps debet eſſe perfecte vir bonus: ergo in ſola contemplatione virtutis verſaretur: quo conceſſo ſequitur quod non ſit ſolicitus in rebus humanis, vt medicus, pater, & cæteri, cum quibus hic comparatur.*

Reſp. *Requiritur vt princeps ſit abſolute vir bonus, non tamen negatur quin ſit etiam politicus & expertus rerum, non enim ſolum vitam ſolitariam agentes ſtudioſos virtutis, ſed eos etiam, qui in luce reipubl. iuſte caſteq; viuunt nominamus.*

Diſtinctio ſecundæ quæſtionis.

An recte diuidatur reſpubl.

Reſpublica eſt vel
- Secundum naturam vſumq; rationis, & ſic recta eſt, quæ iubet vt non nobis, ſed aliis ad conſeruandam ſocietatem vitæ conſulamus.
- Contra naturam vſumq; rationis, & ſic non recta dicitur, quæ relicto ſocietatis appetitu rabide ſibi non aliis conſulit.

Nõ rectũ ſumitur Contradictorie, Priuatiu.

Opp. *Non ens non poteſt eſſe ſpecies entis: ſed non rectum eſt non ens: ergo non ſpecies reipubl. quæ eſt ens. Minor probatur à loco Topico, quia rectum eſt ens: ergo non rectum erit non ens.*

Reſp. *Non rectum ſumitur aut contradictorie, & ſic eſt non ens, aut priuatiue, & ſic ens dicitur. Hoc loco vt exponunt interpretes non rectum pro malo aut deprauato reipubl. ſtatu accipitur.*

Reſpubl. mixta ex bonis, & mixta ex malis, ſed non ex bonis & malis ſimul.

Opp. *Plures ſunt ſpecies reipublicæ: ergo male in has duas diuiditur. Antecedens probatur, quia præter rectam & non rectam eſt mixta, quæ vtriuſque particeps vbiq; floret: nam quæ reſpubl. ſimpliciter recta? Quæ abſolute non recta dicitur?*

Reſp. *Eſt aliqua reſpub. ſimpliciter non recta, vt tyrannis, eſt aliqua ſimpliciter recta, vt monarchia, mixtam ex recta & non recta haud quidem reperio. Eſt tamen mixta ex bonis, eſt quoq; ex malis mixta. Si vero vrgeat quod nulla ſit reſpubl. ſine labe, reſpondeo, id verum eſſe: labes tamen non eſt pars magis reipubl. quam ſpina roſæ quæ cum illa creſcit.*

CAP. V.

An tantum ſint tres ſpecies rectæ reipublicæ, totidemque non rectæ?

An recte definiantur ſingulæ?

Magni nominis interpretes hoc loco Ariſtotelem non aliter quam leporem ante canes in mille anfractus ſe vertentem deſerunt.

Aiunt

Aiunt enim ſe penitus neſcire quid demum ſtatuat, quidve definiat de multiplici ſtatu reipub. quippe nunc harum nunc illarum partium exiſtens, ſic vltro citroque ſe flectit, tam timide & incerte diſputat, vt citius fluctuantem nauem in tempeſtate ad anchoram, quam vacillantem Ariſtotelem in hac varietate ad certam ſentētiam pertrahas. Nunc regnum laudat, nunc optimatum imperium præfert, nunc præ cæteris politiam populique auctoritatem commendat: iterum nunc ad pauperes, nunc ad opulentos, nunc ad milites, nunc ad confuſam multitudinem turbamque ciuium clauum imperij pertinere putat; imo vt affirmant illi, nihil in his certum, nihil fixum, nihil definitum tenet. Cæterum hic cum illis non penitus deficiam, exiſtimo enim Ariſtotelem more philoſophantium in vtramque partem diſputaſſe, inque eam lancem quam ratio premit, aurum inijcere, hoc eſt, ancipitem, non perplexam arbitror ſuam reliquiſſe ſententiam, ſed eam præualere potius voluiſſe, quæ maximum pondus rationis habet: hinc licet nunc vnius, nunc optimatum, nūc populi imperium laudet, licet modo regis, modo procerum, modo totius multitudinis adminiſtrationem optimam eſſe ſuadeat: monarchiam tamen præſtantiſſimum reipubl ſtatum ex eius verbis audemus dicere: ratio eſt, quia argumenta, quæ pro illo iam ſtatu adfert, maximum momentum & vires habent. Huc ergo tendunt & accedunt omnia, quæ nunc ſcribo, vt lectori perſuadeam ſic Ariſtot. in ſequentibus capitibus huius libri ſtudere, ſic eius præcepta legere, vt acute potius illum diſceptare quam vllo modo in rebus tantis fluctuare exiſtimet. Sed ne longius à re propoſita diſcedam, tria in hoc cap. aguntur, diuiſio, definitio, diſtinctio: diuiſio rectæ & non rectæ reipub. in ſuas ſpecies, definitio ſingulorum ſtatuum in ciuitate, diſtinctio oligarchiæ & democratiæ, qui duo ſtatus in calce huius capitis conferuntur. Diuiſio aperta eſt, nam omnis ſtatus reipublicę aut bonum publicum aut bonum priuatum quærit: ſi bonum publicum tum recta, ſi bonum priuatum tum non recta adminiſtratio dicitur: ſi vero ſit recta, aut vnus vtilitati communi conſulit, vnde monarchia; aut pauci, vnde ariſtocratia; aut multi, vnde democratia ducitur; quippe hæ ſpecies dominatus ad bonum ciuitatis tendunt. Veruntamen ſi adminiſtratio non recta ſit, vocetur defectio aut labes ciuitatis: hæc autem contingit, vel cum vnus ſibi non aliis conſulit, vnde tyrannis; vel cum pauci potentes auctoritatem rapiunt, vnde oligarchia; vel cum tota multitudo in dominatum ruit, vnde democratia naſcitur. Tyrannis regno, paucorum potentia procerum imperio, populi furor iuſtæ multitudinis auctoritati opponitur: nam in illis magiſtratus ſunt boni, in his mali; in illis commune bonum, in his proprium quæritur; in illis libertas ciuium, in his oppreſſio viget; in illis prudentia & iuſtitia, in his temeritas & iniuſtitia regnant; in illis denique ciuium finis eſt beatitudo, in his miſeria & confuſio. Proximum quod agitur in hoc cap. eſt vniuſque horum definitio, & vt in pauca rem conferam: Eſt monarchia imperium, in quo vnus vir bonus, fortis, ac prudens, aut electione

Ariſtotel[es] acute diſputat, n[on] fluctuat.

Bonū Pu[blicū], Priuatum.

Monarchia, Ariſtocratia, Democratia.

Tyrannis, Oligarchia, Democratia. Statuum contentio.

Monarchia definitio.

aut ſucceſſione conſtitutus princeps, maximam in ciuitate auctoritatem tenet, cui reſiſtere nefas & flagitioſum eſt. Eſt imperium, quia iure dominatur, in quo vnus non plures, bonus non malus, fortis animo non ignauus, prudens non ſtultus, aut electione vt Imperator Romanus, rex Poloniæ: aut ſucceſſione vt aliarum gentium principes, conſtitutus, non vi factus & intruſus, qui maximam in ciuitate auctoritatem & in leges & ciues habet, cui reſiſtere nefas & flagitium eſt, quia regum maieſtati reſiſtere, eſt ſanctam Dei imaginem contemnere, & ſacram perſonam ciuitatis violare. Ariſtocratia eſt quoq; imperium, in quo pauci optimates, boni, fortes, atq; prudentes viri ad communem vtilitatem referentes omnia, dominantur. Sic Ephori apud Lacedæmonios, ſic electi decem viri ceſſante ſenatu apud Romanos. In hoc ſtatu paucitatē requiro, nam multitudo plerumq; mala eſt: rerum copiam, nā inopia ſæpe infeſta virtuti eſt: innocētiam vitæ, nam magiſtratuum vita ciuib. aut ſalus aut toxicum venenum eſt. Democratia (quæ vulgo & communi nomine politia dicitur) eſt imperium, in quo populus per bonos, fortes & prudētes tribunos regnat. In hoc ſtat. Philoſophus requirit fortitudinem, in qua multi communicent, nam raro in maxima multitudine aliæ virtutes lucent. Qui affirmant hunc ſtatum eſſe totius populi imperium ſine ordine & ſine diſtinctione rerum, errant illi quidem meo iudicio, nam ſi bona & recta ſit hæc conſtitutio ciuitatis, in illa nulla cōfuſio ineſſe debet, quæ proculdubio eſſet ſi nullos eligeret populus, qui ſuo ipſorum nomine popularem auctoritatem iuſte & prudenter exercerent. De tyrannide, oligarchia & timocratia non opus eſt multa dicere, nam ex his definitionibus rectarum adminiſtrationum poſitis facile iſtorum deſcriptiones eminent. Rem verbo ſic expedio. Eſt tyrannis imperium oppoſitum monarchię, in quo vnus vir malus, furioſus ac temerarius ſuæ non communi vtilitati conſulit, vt in Turcia, Moſcouia. Eſt oligarchia imperium oppoſitum ariſtocratiæ, in quo pauci potentes & inſolentes viri propter ſuum, non propter commune bonum dominantur, vt Romæ in Triumuiratu. Eſt deniq; timocratia vel potius anarchia imperium oppoſitum politię, in quo ſæua & inſana multitudo ex rapto nō ex iuſte acquiſito regnat, vt ſæpius Athenis. Tertium quod in hoc cap. proponitur eſt inter oligarchiam & timocratiam diſtinctio, quæ dubitationem in ſe quādam continet, videlicet, vtrum gubernatio multorum diuitū dicatur ſtatus popularis? & iterum, An paucorum inopum potētia, paucorum imperium nominetur? Reſpondet Philoſophus diſtinguendo de formis ac differentiis vtriuſq; ſtatus. Paucitas inquit & multitudo nō ſunt cauſæ, cur iſtæ inter ſe adminiſtrationes differant, quippe non ſunt internæ & (vt aiunt) eſſentiales differentiæ vtriuſq; nempe oligarchiæ & timocratiæ: contingit enim ciuitati paucos habere diuites, multoſq; inopes & indigentes ciues: paucitas ergo & multitudo diſtinctionem non faciunt: reſtat, igitur vt inopia & affluentia rerum ſint cauſæ diſtinctionis in iſtis imperiis. Nam vt paucorum potentia eſt ſi opulenti, ſiue multi ſiue pauci,

Regib. reſiſtere non licet.

Ariſtocratia definitio.

Democratia definitio.

Tyrannidis definitio.

Oligarchia definitio.

Diſcrimen oligarchia & Timocratia.

domi-

dominētur: ita ſtatus popularis eſt in quo egentes, ſiue pauci, ſiue multi rempubl. adminiſtrent. Euenit tamen plerumq; in oligarchia paucos gubernare, quia pauci ſunt diuites; in timocratia vero multos, quia plurimi ſunt tenuioris facultatis ciuẽs; non igitur paucitate & multitudine, ſed opulentia & indigentia rerum hæ duæ ſpecies differunt, ita tamen differunt, vt libertatis vtraq; in ciuitate ſit particeps, vnde (vt ait Ariſt. in calce capitis) magna inter pauperes & diuites de imperio naſcitur litigatio: nam diuites ſe ſuperiores pauperibus auctoritate, indigentes ſe pares diuitibus in libertate eſſe exiſtimant: hinc tumor inuidiæ, hinc ſitis imperij oritur: cæterum an iuſta vel iniuſta ſit hæc iſtorum contentio, in proximo capite declaratur. Vt vero ſummam huius rei verbo inſinuem, neq; auctoritati diuitum, neq; libertati pauperum, ſed ſoli virtuti bonorum hominum deberi imperium iudicamus.

Pauperum & diuitũ contentio.

Diſtinctio primæ Quæſtionis.

An tantum ſint tres ſpecies recta reipublica totidemque non recta?

Quod neq; plures, neque pauciores ſint reipub. ſpecies quam ſex, hoc modo probari poteſt, quia omnis reſp. eſt aut

- Recta, quæ dirigitur ad bonum commune, aut per
  - Vnum, & ſic eſt monarchia.
  - Paucos, eoſdemq; bonos, & ſic eſt ariſtocratia.
  - Multos, & ſic eſt democratia.
- Non recta, quæ detorquetur ad bonũ priuatum, aut per
  - Vnũ, vnde tyrannis.
  - Paucos, vnde oligarchia.
  - Multos, vnde anarchia naſcitur.

Opp. *Tyrannis, oligarchia & anarchia non ſunt omnino ſpecies reipublica: ergo non ſunt ſex. Antecedens probatur, quia reſpubl. definitur ordo ciuitatis in magiſtratibus ac legibus inſtituendis: at in iſtis non eſt talis ordo: ergo non ſunt ſpecies reipublica.*

Reſp. *Species reip. accipitur duobus modis, aut vniuoce, & ſic ſunt tantum tres ſpecies veræ: aut analogice, & ſic tyrannis & reliqua ſunt quoque ſpecies, quia imaginem ciuitatis habent.*

Reipubl. ſpecies accipitur vniuoce, analogice.

Opp. *Imperium multorum diuitum, qui regnant propter diuitias, eſt ſpecies reipublica: ſed non eſt vna harum: ergo ſunt plures ſpecies reip. Minor probatur: quia ſi ſit vlla, erit oligarchia: at non eſt oligarchia, quod ſic confirmo, quia oligarchia eſt paucorum diuitum, non multorum imperium.*

Opulẽtia principũ, differẽtia Oligarchiæ.

Reſp. *imperium multorum diuitum ſi contingat, ad oligarchiam analogice reducitur. Praterea reſpondemus cum Ariſtot. ex textu, paucitatem non eſſe differentiam formalem oligarchia, ſed opulentiam & affluentiam illorum qui principatum tenent. Paucorum tamen hac potentia dicitur, qua raro contingit in vlla republic. plures vt diuites quam pauperes inueniantur.*

Opp. *Dominatus paucorum pauperum eſt quadam adminiſtratio reip. ſed non continetur ſub iſtis: ergo ſunt plures conſtituenda ſpecies. Minor probatur, quia ſi ſit ſub vllis, erit ſub democratia, at non eſt ſub democratia, quia hac definitur multorum non paucorum gubernatio.*

Reſp. *Mutata perſona idem ad hoc ac ad alterum argumentum reſponderi poteſt, nempe quod democratia non definiatur multorum gubernatio, quia multitudo ſit de eſſentia eiuſdem, ſed quoniam contingit plures eſſe inopes quam diuites in ciuitate, quorum inopum potentia multorum per accidens non per ſe & vi ſua imperium dicitur.*

Plat. 6. de leg. Ariſt. Pol. 2. c. 4.

Opp. *Sunt mixta reſpublica: ergo ſunt plures ſpecies reipublica. Antecedens probatur & teſtimonio Platonis & vi rationis: teſtimonio Platonis, qui in libris de republica hoc ipſum aſſerit: vi rationis, quia non eſt abſurdum in bene inſtituta ciuitate regem admittere viros conſulares & tribunos plebis, quorum rex monarchiam, viri conſulares ariſtocratiam, tribuni plebis democratiam, imperiumque populare repraſentant, ſic Angli hodie, ſic Galli faciunt.*

Anglorũ, Gallorum & Veneto rum reſp.

Reſp. *Duobus modis reſpondeo huic argumento, vel quod hic Ariſtot de ſimplicibus ſolũ, poſtea de mixtis reipublica formis agat, vel quod illa multa reſp. ad has ſimplices reducantur. Exempli cauſa, quamuis in Anglia mixta ſit adminiſtratio reipub. per principem, per nobiles, per tribunos plebis, adeo vt nulla lex ſanciri, nulla conſuetudo abrogari & reſcindi poſſit ſine conſenſu omnium, monarchia tamen dicitur, quia maxime vnus princeps dominatum tenet. Vt ergo motus in natura nomen habet à termino ad quem tendit: ita ſtatus in ciuitate vim ſuam habet à fine ad quem deſtinatur: ſic ſtatus Gallorum monarchia, ſtatus Venetorum ariſtocratia, & tamen in illis viri conſulares, & etiam in hoc, ipſi duces regunt.*

Opp. *Sex non ſunt ſpecies adminiſtrandi domum ſeu familiam: ergo ſex non ſunt forma adminiſtrandi ciuitatem. Antecedens probatur, quia ſolum imperium paternum in filios, herile in ſeruos, nuptiale in vxorem, ad familiam ſpectat. Argumentum tenet, quia in 4. cap. huius libri docuit Ariſtoteles ſpecies adminiſtranda ciuitatis ab ipſa natura gubernanda domus proficiſci.*

Reſp. *Comparatio illic fit inter domum & ciuitatem quoad veras adminiſtrandi formas, non quoad labis & defectiones quas hoc loco analogice reſpublicas appellat. Reſpondeo igitur in omnibus fieri analogiam & ſimilitudinem vtriuſque. Nam in domo vt regis, optimatum, ſtudioſa multitudinis: ita ſi communi vtilitati non conſulas, tyranni, paucorum potentum, furioſi populi imagines & expreſſa veſtigia cernas.*

Argumentum in ſecundam quæſtionem.

An ſinguli ſtatus recte definiantur?

Opp. *Rex ſibi poteſt conſulere, ergo non recte definitur monarchia illud eſſe imperium, in quo vnus non ſibi, ſed communi vtilitati conſulit.*

Reſp. *Rex ſibi poteſt conſulere, non tamen primario & per ſe, ſed minus primario & per accidens (vt aiunt) ſicut antea oſtenditur ſimilitudine medici alios curantis per ſe, ſeipſum vero caſu & fortuito.* Cap. 4.

Opp. *Eſt contra naturam, vt quis aliis magis quam ſibi conſulat, ergo male hoc ipſum in definitione monarchiæ requiritur. Antecedens probatur, quia natura in re qualibet maxime conſeruationem ſui quærit ac meditatur.*

Salus ciuitatis perfectio principis.

Reſp. *Aliud eſt eſſe hominem, aliud eſt eſſe regem: natura hominis eſt vt ſibi conſulat, natura eſt & officium regis, vt ciuitatem curet: ſalus enim ciuitatis eſt perfectio & conſeruatio principis.*

Opp. *Probatum eſt antea reges obedientiæ diſciplina imbuendos eſſe: ergo ſi à Deo, à patre, à patria defecerint, quibus obſequi deberent, licebit ſubditis illorum conatibus omni modo reſiſtere, quo dato, ſequitur male definiri monarchiam, in qua nefas & flagitium dicitur principi reſiſtere.*

Reſp. *Definitur hoc loco monarchia, vt non communiter exiſtit, ſed vt eſſe debet: & ſic nefas & flagitium eſt regis auctoritati reſiſtere. Cæterum ſi à Deo, à patre, à patria, principes defecerint, pœna (vt diximus) non vertigine vnius cerebri, ſed conſenſu ſenatusconſulti conſtituenda eſt, & ita conſtituenda, vt potius lenitate conſilij quam ſeueritate ſupplicij ad ſanam mentem reuocentur.*

Pœna principum.

Opp. *Si multi diuites, boni, fortes, ac prudentes viri regnant, eſt ariſtocratia: ergo male definitur eſſe imperium paucorum. Antecedens probatur, quia ad aliam claſſem referri non poteſt.*

Reſp. *Ariſtocratia definitur imperium paucorum optimatum, non quod multi ab hoc ſtatu arceantur, ſed quod in omni republica pauciores ſunt nobiles quam alterius conditionis homines.*

Opp. *Tribuni plebis ſunt ſolum partes populi: ſed in democratia populus, non partes regerent: ergo male definitur democratia eſſe imperium in quo populus per ſuos tribunos regnat.*

Reſp. *Cum fieri non poſſit vt tota multitudo reipubl. in vnum quaſi gyrum cogatur, ratio ſuaſit, vt in populari adminiſtratione fautores populi eligerentur, penes quos ſumma rerum eo vſque conſiſteret, donec alios præficere ac ſubſtituere populo placeret, ſic populus recte imperat, non confuse.* **Nam** *vt totus homo videre dicitur, etſi oculi ſolum vident, ita populus regnare putatur, etſi ſolum tribuni illorum nomine inſtituti regnant.*

Populus in Tribuno plebis regnat.

Opp. *Tyrannis, oligarchia, democratia, ſunt rerumpubl. defectiones & labes: ergo hoc loco rerumpubl. nomine non definirentur.*

Reſp. D*efinit medicus ſalutarem medicinam, & quoque venenum defi-*

nit medicus. Mala cognita (vt eſt in prouerbio) facile euitantur. T*yrannis & alia dua defectiones hoc loco definiuntur, ſed ita vt in florentes ciuitates hac monſtra irrepere non patiamur.*

Opp. *Cautos & prudentes ciues efficere, eſt ad publicum bonum ciuitatis tendere, ſed tyrannis cautos & prudentes ciues efficit: ergo tyrannus ad bonum publicum ciuitatis tendit. Maior conſtat, quia nihil eſt melius in ciuitate quam vt ciues caute & prudenter viuant. Minor probatur, quia tyrannide oppreſſus populus leges patrias non audet reſcindere.*

Reſp *Oppreſſio tyrannidis non ciues, ſed feras, non agnos, ſed leones efficit: quippe non ad bonum, ſed malum, non ad ſalutem, ſed ad perniciem ciuitatis tyranni tendunt. Humana mollities tam graue onus & iugum ſuſtinere non poteſt, potius ciues occidunt* P*halaridem quam vt ipſi Phalaridis tauro incluſi ardeant.*

Opp. *Oligarchia definitur imperium paucorum diuitum ſibi nō ciuitati quærentium commodum: ſed ſi multi diuites mali imperium rapiunt, oligarchia dicitur: ergo male paucorum & non multorum definitur imperium.*

Reſp. *Soluitur hoc argumentum antea, cum doceat Ariſt. non in multitudine & paucitate, ſed in copia & egeſtate illorum qui regunt, diſcrimen oligarchiæ & timocratiæ patere.*

Dubium.

An libertas populi ſit cauſa litigandi pro imperio?

QVid? Vis populum dito ſeruitutis iugo ſemper coerceri? Putasne libertatem cauſam eſſe litigandi pro imperio? Imo oppreſſio populi furorem; libertas amorem parit. Da veniam Ariſt nam populus vt filius non vt ſeruus tractari debet: cauſæ ergo quas adfers ſitiendi regnum nullæ ſunt Fateor equidem diuites aureis ſæpe retibus magna venari imperia, at pauperes libertatis ſolum alis enixos, in ſolium maieſtatis volare non didici: dic ergo ſodes quis ſenſus, quæ vis verborum eſt? Nam dicis diuitiatum copiam in paucis, libertatem in multis cauſam eſſe appetendi imperij, diceres potius, ni fallor, copiam in multis, libertatem in paucis hanc ſitim accendete. De lana caprina diſputas: Quid ita? Quoniam illic diſcrimē inter oligarchiam & timocratiam docens; opulentiam in illa, in hac libettatem cauſam contentionis eſſe demonſtraui. At cur in libertate cauſam litigandi ponis? Quia pauperes diuitibus libertate pares, ſed dignitate ab illis vinci facile non ferunt. Eſt ergo libertas ſeditionis cauſa? Eſt certe ſi frenum deſit. Quid vis per frenum? Metum legis, ac peſſimus eſt cuſtos ciuitatis metus. Non eſt ſi ſit ciuilis. Quid eſt ciuilis metus? Eſt veri amoris comes. An metus amat? Imo & amor timet, Qui hoc demōſtras? Facile, nam filius timet & amat patrem, vis ergo ciuem timere & amare regem? volo Recte iam tandem explicas libertatem populi eſſe cauſam diſſidij, ſi libertas populi timore careat, imo magis ſi & timore & amore careat.

Diſtin-

Diſtinctio.

Libertas populi eſt cauſa litigandi propter	Nimiam familiarita-tem, quæ gignit auctoritatis contemptum. Nimiam inſolentiam naturæ, quæ ſitit imperium. Contumaciam, quæ omne tollit obſequium.	Nam vt filius nimia indulgentia familiarum cõtumax, inſolensq́; factus, ſepulchrũ patris expetit: ita ciuis libertate tumidus & ſuperbus euadens, omne imperium facilè contemnit.

Opp. *In omni recta adminiſtatione ciuitatis ciues libertate donati ſunt: ergo libertas eſt cauſa potius conſeruandi quàm labefactandi imperium.* Libertas Abſoluta, Reſtricta.

Reſp. *Libertas ciuium eſt vel abſoluta vel reſtricta, illa in ciuitate parit periculum, hæc verò eſt neceſſaria ad imperium: illa eſt vt in timocratia vbi nulla lege furor populi reſtringitur, hæc eſt vt in monarchia vbi metu ciuilis iuſtitia refrenatur.*

Opp. *Cauſa contentionis eſt vitium hominis, non libertas ciuitatis: ergo inconſideratè cauſa ſeditionis hic libertas dicitur. Antecedens probatur, quia libertas res potius bona quàm mala eſt, at homo deprauatus illa abutens, flammas ſeditionis in angulis ciuitatis ſpargit.* Sub libertate ſeditio.

Reſp. *Deprauatio animi humani eſt quidem cauſa omnis vitij, attamen occaſio mali aliquando foris offertur: Exempli cauſa, vt pulchra mulier eſt cauſa adulterij, ita libertas nonnunquam cauſa eſt diſſidij, id vt in animo Paridis venenum latet, quod in libidinem ſpumat: ita in animo ciuis contagium ineſt, quod ſub ſpecie libertatis in ſeditionem ruit.*

CAP. VI.

An actio virtutis ſit ſola menſura diſtribuendi honoris? An fœderatæ ciuitates inter ſe eandem rempubl. efficiant?

SEnſim ac paulatim in altum nunc vehitur nauis; nam à nominibus rerumpubl. ad ipſa arcana venit; diſtinctæ ſunt ſatis ipſæ ſpecies ciuitatis: requiritur ergo iam tandem vt partes, vires, fines cuiuſque ſtatus percontemur: data igitur occaſione cõtentionis inter oligarchiam & popularem ſtatum, quid iuſtum, quid iniquum ſit in quauis ciuitate luculentiùs hoc loco oſtendit Philoſophus. Sed ne fuſius quàm par eſt diſputatio hæc noſtra fluat, ad duos hos fontes reuocamus omnia, nimirum, An actio virtutis ſit ſola menſura diſtribuendi honoris? Et, An fœderatæ ciuitates inter ſe eandem rempubl. efficiant? Erratis potentes viri, erratis populares: vos optimates, quia iuſtum diuitiarum copia; vos populares, quia iuſtum hominum libertate definite contendi- *Prima quæſtio.*

tis; vos

tis; vos diuites vultis imperare, quia opibus abundatis; vos pauperes quoq; vultis imperare, quia libertatis eſtis participes. Sed attendite dū errorem hunc veſtrum tribus aut quatuor argumentis refellam. Primum eſt à circūſtantiis iuſti, ſecundum ab ipſa natura iudicij, tertium ab inductione contrarij, quartum à definitione boni. A circumſtantijs iuſti, quia iuſtum vt in Ethicis docuimus, quatuor limites terminosq; habet, duos reſpectu rerum, duos reſpectu perſonarum: vt ſi æquales perſonæ ſint, res quoq; æquales & aliter ſi perſonæ ſint impares, res etiā impares & inæquales erunt; at vos in vendicandis honoribus ciuitatis hos terminos non obſeruaſtis: ergo in veſtra definitione iuſti error periculoſus ineſt. Quod verum hoc ſit liquido cōſtat, quoniam inter vos aliqui ſolum affluentiam rerum, aliqui verò ſolam libertatem in iuſto definiendo conſideratis. A natura iudicij, nam qui in re ſua iudicat, malè iudicat: at vos de re veſtra ipſi iudicatis: ergo malè iudicatis. Ab inductione contrarij, quia honos non diuitiis, non commerciis, non reb. neceſſariis vitæ, non aliis quibuſcunque negotiis ciuitatis debetur: ineptè igitur à vobis definitum iuſtum quod vel à rerum copia, vel ab hominum libertate pendet Poſtremò à definitione boni, quia vera menſura diſtribuendi honoris eſt ſtudioſa actio & meditatio virtutis: ſed hic finis, hæc forma à vobis negligitur: ergo error turpis & immanis a vobis admittitur. Hinc perſpicuum eſt neque Crœſos propter diuitias, neq; Cæſares propter victorias, neq; alios quoſcunq; propter externas cauſas vendicare poſſe honores ciuitatis: reſtat igitur hoc vnum, quòd ſola actio virtutis ſit iuſta menſura diſtribuendi honoris: quippe non genus ſed virtus, non ſanguinis ſplendor ſed pietatis amor verè nobiles & generoſos facit. Hoc quidem probari poteſt in altera quæſtione, quæ huic affinis eſt: nam ſi fœderatæ ciuitates eandē omnino rempub. non faciant, niſi virtutis ſtudio penitùs conſpirent, nullam vel æquitatis lancem meliorem, vel dignitatis menſuram iuſtiorem actione virtutis eſſe putemus. At quòd fœderatæ ciuitates alia nulla de cauſa vnam rempublicam faciant; ſic ex Ariſtotele demonſtrabo. Primùm ab enumeratione, deinceps à ſimili, hinc à definitione, poſtremò verò à fine. Ab enumeratione ſcilicet eorum quæ fœderatas ciuitates faciunt; hæc autem ſunt poſſeſſiones rerum, ſocietates vitæ, depulſiones iniuriæ, commutationes, aliaq; ſimilia: ſed iſtiuſmodi vnam rempubl non faciunt: fœderatæ ergo ciuitates vnam rempubl non efficiunt. Aſſumptio ex textu in ſingulis probatur. Exempli cauſa. Poſſeſſiones (quarū cauſa fœdus multæ ciuitates ineunt) vnam & eandem rempubl. non faciunt; ratio eſt, quia reſpubl. ſtabilis & perpetua manere debet: at res fluxæ ſunt diuitiæ, quæ aliquando non citiùs ortum quàm caſum, nō priùs fluxum quàm refluxum habent Præterea communicationes ac ſocietates vitæ cauſæ non ſunt, cur eadem reſpublic. dicatur: nam quamuis multæ ciuitates fœdus percutiunt, vt vna delectabiliter viuant, tamen quoniam hoc belluis & ſeruis contingit, vt inter ſe conſocienrur nemo eſt tam imprudens qui dixerit, eandem ex communicatione vit

Ariſt. Eth. lib. 5. ca. 3. Iuſtum limitibus 4 terminatur.

Secunda quæſtio.

Quæ illa ſunt, quæ fœderatas ciuitates faciunt.

rempubl.

rempubl. ordinari. Abſurdum enim eſt ſeruis ac brutis animantibus ciuitatem concedere. Porrò quamquam nonnullæ ciuitates ad depellendas facilè iniurias fœdera mutuaque ſubſidia agunt, vna tamen ex his reſpubl. non naſcitur; nam quis diceret Angliam & Scotiam vnam eſſe rempubl. tametſi fœdere pacis ſibi inuicem vinciantur? Adhuc fœderatæ ſunt ciuitates ſępiſſimè commerciorum cauſa, vt Tuſcorum ciuitas & Carthago: At commercia aliaque pacta rerum contrahendarũ eandem rempubl. non efficiunt: ergo fœderatæ ciuitates vnam rempublicam non reddunt. Minor huius ſyllogiſmi probatur à Philoſopho, quia ciuitates illæ in quibus hæc fœdera exercentur de pecuniis & negotiis, de tabulis & pactis, ſunt valdè ſolicitæ: at magiſtratus & virtutis (quæ maximè rempubl. definiunt) nullam omnino curam, nullam conſtitutionem habent. Poſtremò neque vicinitas ciuitatum, qualis fuit Megarenſium & Corinthiorum, quorum mœnia coniuncta erant, neque connubiorum vincula, neq; peregrinorum hoſpitia, neq; maiorum leges & inſtituta, neque religionis ſimilitudo & ſacrificia, eandem rempubl. poſſunt efficere: at hæc omnia fœderatas ciuitates ex conſenſu faciunt: ſequitur ergo fœderationem ciuitatis non eſſe ſufficientem cauſam cur vna reſpub appelletur. Imò hoc addo, quòd interdum ſunt ſanctiora fœdera quibus ciuitates principib. ducibus, & comitibus ſe obſtringunt; nihil aliud tamen præſtare tenentur quàm olim Aſiani Romanis, vt ſcilicet. Romani imperii vires non frangerent, eiuſdemq; maieſtatem non obſcurarent. Ex his iam tandem perſpicuum euadit primum argumentum, quod ab enumeratione eorum, quæ fœderatas ciuitates efficiunt, petitur. Secundum eſt à ſimili, nam vt ſatis non eſt cohærere aliquid cum toto, vt rem vnam numero & natura faciat, niſi ſit ex eſſentia; hinc crines & vngues in homine, folia & flores in arbore à natura vtriuſque excluduntur: ita ad efficiendam vnam rempublicã non ſatis eſt res externas adferre, quales ſunt de quibus diximus, niſi probemus ipſa ciuitatis eſſe principia, quæ in ordine & virtute maximè ſubſiſtunt. Tertia ratio eſt à definitione reipublicæ, quæ eſt ordo ciuitatis circa omnes magiſtratus, maximè verò circa ſummum: at in fœderatis ciuitatibus iſtarum rerum cura conſultatioque non habetur: ergo fœderatæ ciuitates eandem rempublicam non efficiunt. Poſtremum argumentum eſt à fine ciuitatis, qui eſt benè & beatè viuere, at fœderatæ ciuitates non ſtudent quàm iuſtus quàm iniuſtus ſit cjuis, quàm probus quàm improbus magiſtratus: ſed hoc tantum eis curæ eſt, vt iniuria ne fiat vt omnia in pactis feliciter ſuccedant Concludam ergo cum verbis Ariſtotelis, nempe perſpicuum eſſe ciuitatem inſtitui, neq; vt ſit loci communitas, neque vt ſit depulſio hoſtis, neque vt ſit commutatio rerum, neque vt ſit ſimilitudo morum: hæc quidem externa ſunt & fœdus faciunt; at ciuitas ea demum ſocietas eſt quæ benè viuẽdi gratia inſtituitur. Inanis ergo eſt ſtrepitus multorum, qui de genere, & libertate, de gloria, de theſauro, de forma iactitant: ratio eſt, quia ne-

Vt inter Heluetios & ciuitates Balth.

que

que respubl. per iſta definitur, neque ciuitas iſtis infimis fundamentis nititur. Quocirca qui vnam rempublicam, qui firmam ciuitatem habere velint, ciues bonos & ſtudioſos efficere contendant, aliter plus ignominiæ quàm honoris, plus damni quàm lucis ac dignitatis adferunt. Eſt enim actio virtutis trutina honoris, vt prima; nam virtus non fœdus tandem rempublicam facit; vt ſecunda quæſtio iam demonſtrauit.

Actio virtus trutina honoris.

Diſtinctio primæ quæſtionis.

An ſola actio virtutis ſit norma diſtribuendi honoris?

Honor eſt duplex:
- Naturalis, qui ſanguinis ſucceſſioni debetur.
- Ciuilis, qui virtutis actioni ſoli attribuitur, & hæc eſt vera menſura diſtribuendæ dignitatis in ciuitate propter quatuor conditiones quæ in menſura requiruntur, quarum
  - Prima eſt, vt ſit iuſta & æqualis.
  - Secunda, vt ſit communis omnibus.
  - Tertia, vt ſit comparatu facilis.
  - Quarta, vt ſit perpetua & immutabilis:
  - at actio virtutis iuſta eſt & omnibus patet, omnibus ſe offert, tempore non mutatur.

Opp. *Maxime dignitates debentur regibus: ſed illarum menſura eſt ſucceſſio ſanguinis non actio virtutis: ergo actio virtutis non eſt ſemper norma diſtribuendi honores.*

Succeſſio ſanguinis & actio virtutis concurrunt.

Reſp. *Succeſſio ſanguinis actioq́ virtutis in vno coniungi poſſunt: verũ ſi contingat hæc ſeparari, potius virtuti quàm ſanguini debetur honor. Reſpondeo igitur naturam eſſe menſuram quidem, qua ſæpe ciuitates vtuntur in diſtribuendis honoribus reipubl. cæterum hæc menſura non eſt per ſe ſed per accidens, quippe obliqua eſt & non recta trutina dignitatis.*

Opp. *Tutius vtitur hac norma ſucceſſionis quàm virtutis ciuitas in diſtribuendis honoribus: ergo veri ſimile eſt meliorem eſſe menſuram. Antecedens patet in omni propemodum ciuitate, vbi regum nobiliumq́ filii paternos honores non aliter quàm ius hæreditarium capiunt.*

Polit. li. 7. cap. 17.

Reſp. *Neceſſitas iubet multa tolerari in ciuitate quæ approbanda non cenſet æquitas. Tutum quidem eſt vt regum nobiliumq́ filii regibus in ſolio ſedeq́ dignitatis ſuccedant, at longè melius eſt vt auitas virtutes ſequerentur. Huic.a. malo ſolicite mederi conatur omnis ciuitas, cum de caſta educatione procerum ſanctiſſimas leges tulerit, vt in ſeptimo politicorum patet.*

Opp. *Actio virtutis non obſeruat omnes conditiones optimæ menſuræ: ergo non eſt optima menſura diſtribuendi honoris. Antecedens probatur, primum quia actio virtutis non eſt communis omnibus, nam plures male quã*

iuſte viuunt: ſecundò quia non eſt comparatiu facilis; nam vt ait Philoſophus ſecundo Ethicorum, eſt res omnium difficilima ſtudioſum fieri: tertio quia non eſt incommutabilis & perpetua, nam actio virtutis tempore finitur, & vt docet Ariſtoteles, eſt medium rationis quod mutatur, non medium rei quod immutabile manet.

Ethic. lib 2. cap. 6.

Reſp. *Actio virtutis communis menſura dicitur, non quòd omnes ſint ſtudioſi, ſed quod ſecundum hanc regulam & menſuram omnibus quod ſuũ eſt tribuatur. Similiter comparatu facilis dicitur, non quòd facile ſit comparare virtutem, ſed quod non ſit difficile præmia bonorum & malorum ſupplicia eiuſdem lancibus ponderare. Præterea multi aſſerunt rem difficilimã eſſe ſtudioſum fieri, ſi affectum, non tamen ſi voluntatem & rationem ſpectes. Poſtremò actio virtutis incommutabilis & perpetua dicitur, non quod non terminetur tempore, ſed quod in ſubiecto ſtabili & æterno ſedeat, hoc eſt in animo, qui ſemel virtute pollens & confirmatus in perpetuũ à poſteris commendatur.*

Virtus. 1. Communis, 2. Comparatu facilis. 3. Perpetua.

Opp. *Qui aut pecuniis aut viribus ciuitatem ab hoſte liberant, tametſi non ſunt boni & excellentes viri, iure ampliſſima in ciuitate vendicent: ergo non ſolum actio virtutis eſt menſura tribuendi honoris, nam pecunia eſt bonum fortunæ, vis autem corporis eſt bonum naturæ.*

Reſp. *Non pecuniam ſed magnificentiam, non robur corporis ſed fortitudinem honorat ciuitas. Quare ſi minus boni viri aliquando aut opib. aut viribus ciuitati proſint, vel propter ipſas virtutes, vel propter inſignia virtutum remunerantur: hinc lex ciuitatis eſt vt capti in bello victoribus ſubſeruiant, non quod ſemper victores ſint meliores viri, ſed quod in illis virtutis ſigna magis quam in victis apparuerint.*

Diſtinctio ſecundæ Quæſtionis.

An fœderatæ ciuitates vnam rempubl. efficiant?

Fœderatæ ciuitates vnam rempubl. non poſſunt conſtituere, quia

- Fœdus eſt nihil aliud quàm quædam conditio ex pacto principum, at reſpub. eſt ordo magiſtratus ex conſenſu ciuium.
- Fœdus externa ciuitatis negotia, reſpubl. interna ciuitatis principia reſpicit.
- Fœdus ex occaſione mali euenit, reſpub verò ex occaſione boni.
- Fœdus propter bonũ vtile percutitur, reſpub propter bonum honeſtum conſtituitur.

Fœderis Definitio Vide Ariſt. Pol 2. ca. 1.

Opp. *Reſpubl. nihil aliud eſt quàm formalis adminiſtratio & ordo ciuitatis: ſed in fœderatis ciuitatibus eadem poteſt eſſe formalis adminiſtratio: ergo eadem poteſt eſſe reſpub. Minor probatur, quia Athenæ & Lacedæmon eaſdem leges eundemq; ordinem adminiſtrandi poſſunt admittere. Sic hodie Heluetiorum ciuitates tredecim, ſic Angli & Hyberni viuunt.*

Fœdus ex impulſu principũ, conſenſu libero.

Reſp. *Si eadem ſit penitùs adminiſtratio, idemque omnino ordo, eadem proculdubio reſpubl. conſtituitur, vt de Britannia, Wallia & Hybernia, quæ vnam rempubl. efficiunt, manifeſte patet: at ſic non ſunt fœderatæ ciuitates, ſed vnita membra vnius capitis & veluti conglutinatæ partes eiuſdem corporis. Cæterum conſiderandum hic eſt, an ex impulſu pactoq; principum, an ex conſenſu libero hic ordo fiat: ſi primo modo, fœdus: ſi ſecundo modo, vnius ciuitatis adminiſtratio dicitur.*

Cic. pro Archia poeta. Act. cap. 22.

Opp. *In fœderatis ciuitatibus liberè nati ſunt verè ciues: ergo fœderatæ ciuitates vnam rempubl. videntur conſtituere. Ratio ſequitur, nam ciues nõ tam à ciuitate quàm à republ. & ordine adminiſtrandi ſuam formam petunt. Antecedens probatur exemplo Archiæ poetæ, quem Cicero probat eſſe ciuem Romanum, etſi Romæ natus non erat. Hoc argumento vſus eſt beatus Apoſtolus Paulus, qui ciuem Romanum ſe audebat dicere, tùm Tharſis non Romæ ortus originem initiumq; traxit.*

Hetruriæ aut Tharſis nati Ciues Romani.

Reſp. *Hæc ratio non ſequitur, nam ex pacto data fuit iſta immunitas, vt omnes Hetruriæ aut Tharſis nati libertate ciuis Romani donarentur: non tamen hinc rectè concluditur Hetruriam & Romam eandem eſſe rempubl. Tharſim & Romam eandem eſſe ciuitatem.*

Dubium.

An aliquis poßit eſſe iudex in ſua ipſius cauſa?

Vide Pol. 3. cap. 12.

SApienter quidem Philoſophus in hoc cap. ferè inquit plurimi de rebus ſuis & domeſticis mali ſunt iudices, ſi ferè plurimos dixerit, haud omnes & ſingulos eſſe intellexit. Fateor equidem omnes de ſeipſis & ſuis non malè iudicare: fateris? Cur ergo prohibes ne quis ſit iudex in ſua ipſius cauſa? Verbo oſtendam: quia plerumque eſt cæca hominum affectio, & nemo eſt qui ſeipſum nõ magis quam alios diligat. Domus iudicis eſt oraculum ciuitatis, in quo iudicium publicum non priuatum floret. Rectè Scæuola, iudex eſt vox æquitatis, qui aliena tractat, ſi ipſe lucem virtutis fugiat, prætextu iudicis ſententiam non dicet. Quàm enim abſurdum eſt, quàm indecorum eſt, vt reus iudex in ſua cauſa fiat? An hoc æquitatem, an hoc ciuitatem ſapit? Commune eſt bonum ciuitatis; commune forum in quo ratio non voluntas, iuſtitia non affectio ſententiam diceret. Socrates (vt ferunt) accuſatus iniuſtè, noluit ſuam cauſam dicere: quid ergo? Licet Catilinæ in tripode ciuitatis ſedere, & ſuam ipſius cauſam iudicare? An hæc ſententia tribunal decet? Ego Catilina ampliſſima familia natus, iudex de læſæ maieſtatis crimine (cuius accuſor) factus, omnes & ſingulos qui me mendaciis onerant, ad furcas, ad lapides, ad præcipitia damno. Abi in malam crucem peſſime moderator rerum, longè a ciuitate abi: nam iudicem priuatum facere, eſt magiſtratum in vmbram vel potius in nihilũ commutare. Sed vt punctim concludam omnia; ciuitas hoc negat, hoc ne-

Domus iudicis oraculum ciuitatis.

gat æquitas, maieſtas fori & tribunalis negat, negat publica perſona iudicis, ratio & conſuetudo maiorum negant, negat decorum, negat exemplum, quid ergo obſtat quo minus auctoritas neget, imò potius iubeat vt nemo ſit iudex in propria cauſa? Nam quamuis ſunt aliquot boni qui benè, ſunt tamen plures qui malè de ſeipſis iudicabunt: homines enim ſunt homines, & vix vnus eſt hominum inter mille qui ſibi non pepercerit.

7. Rationes cur nemo Iudex eſſet in ſu[...] ipſius cauſa

Diſtinctio.

Nemo iudex eſſe debet in ſua cauſa, ne
1 Affectus non magiſtratus loquatur.
2 Vetus conſuetudo iudicandi violetur.
3 Maieſtas fori & tribunalis minuatur.
4 Exemplum mali in ſcandalum populi pertrahatur
5 Contemptio magiſtratus, iuris & æquitatis ex hoc tandem conſequatur.

Opp. *Principes nec legibus, nec aliis iudicibus ſubiiciuntur: ergo poſſunt eſſe iudices in ſuis ipſorum cauſis. Antecedens probatur, quia principes ſunt ſummi magiſtratus rectoreſq; ciuitatis.*

Reſp. *Quamuis nec legibus nec aliis iudicibus ſubiiciuntur reges, tota tamen ciuitas iudex eſſe poteſt. Eſt enim in quauis republ. ſummum aliquod tribunal in quo non vnus pro affectu, ſed tota ciuitas pro conſenſu iudicat: huic ipſi principes obſequi & obtemperare debent.* Tota Reſpub. Iudex principis.

Opp. *Boni viri ſunt leges ſibi: ergo poſſunt de ſe ipſis iudicare. Antecedens eſt Ariſt. huius libri nono. Ratio tenet, quia boni praeſſe non ſubeſſe, imperare non iudicari debent. Virtus enim nullius imperio iudicioue ſubeſt.* Pol. 3. c. 9.

Reſp. *Duplex eſt ſubiectio ciuium: alia voluntaria quæ eſt bonorum, alia coacta quæ malorum dicitur. Boni quidem ſunt leges ſibi, attamen legib. propter ordinem, principib. propter exẽplum libentiſſimè obediunt. Reſpõd. ergo igitur, virtus etſi nullius imperio iudicioue ſubeſt propter ſui excellentiã, vtriq; tamen in bonis ſubiicitur propter ciuilem ordinem in quo reſpub. maximè conſiſtit.* Subiectio Volũtaria. coacta.

Opp. *Quicunq; certiſſimè ea nouit de quib. iudicat, accuratiùs iudicare poteſt: ſed vnuſquiſq; certiſſimè ſua nouit: ergo vnuſquiſq; accuratiùs de ſuis iudicare poteſt: quòd ſi concedas, ſequetur quemlibet iudicem eſſe poſſe in ſua cauſa quam intus & accuratè nouit.*

Reſp. *Forum eſt duplex in ciuitate, publica iuſtitia & priuata conſcientia: in foro iuſtitia obſeruatur ordo, vt nemo ſit iudex & moderator ſui: in foro autem conſcientia, optandum eſt vt vnuſquiſq; de ſe ſuiſq; iudicaret. Solicita enim examinatio animi retundit vires virusq; peccati.* Forum Iuſtitiæ Conſcientiæ.

Opp. *Alteri non licet iudicare alterum: ergo cuiq; licet iudicare ſeipſum. Antecedens probatur, quoniam qui alterum iudicat, ipſe crimine vacare debet: at nemo (vt ait Cato) ſine crimine viuit.*

In Iudicis perſona infirmitas officio maieſtas.

Reſp Non hominem ſed magiſtratum, non infirmitatem viri, ſed maieſtatem officii, in tribunali iudicioq; ſpectare oportet. Nemo quidem ſine crimine viuit, at officium iudicis ſanctum & religioſum eſt: ſi error fiat, homo eſt qui errat; ſi ſæuiat affectio, homo eſt qui peccat: non eſt tamen tollendus magiſtratus propter peccatum hominum: nam etſi in homine infirmitas, in officio tamen maieſtas ineſt Reſpondeo igitur quod liceat alteri alterum iudicare propter ſummam maieſtatem officii in quo iuſtitia & veritas ſententias dicere, & ſolent quidem plerumq; & ſanè ſemper debent.

CAP. VII.

An populus, vel tyrannus, diuites, vel probi viri, optimus vnus, vel lex rempublicam adminiſtrare debeat?

An expediat magis populum quàm paucos ſtudioſos imperare?

An ſummum imperium concedatur populo?

VEniam hoc loco peto ſi Ariſt. fauentem Græciæ, ad Angliam fouendam pertraham, ſi vltro citroque diſceptantem de multiplici ſtatu ciuitatis ad rempublicam noſtram accommodem. De ariſtocratia & populari ſtatu, quæ tum in Græcia florebant, multa præclarè diſſerit; ſed vt quidam volunt, An monarchia excellat, adhuc diſtinctè & apertè non demonſtrauit; cùm tamen aliqui ex interpretib. hanc quæſtionem de monarchia hoc loco moueant, quoniamque hic Philoſophus comparationem diuerſarum adminiſtrationum faciat, nos raro ab illorum veſtigiis deſilientes, eam theſim inter has intriuimus, vt in comparatione omnium graduum, ſuperlatiuum illi tribuamus. Nam quamuis in decimo capite huius libri de monarchia eiuſque formis agatur, vbi multi hanc cauſam differunt: quoniam tamen hic facta eſt comparatio vtrum melius ſit ciuitatem regi ab vno quàm pluribus, opportunius quidem hic quam illic mouetur quæſtio, longiores fortaſſe erimus, ſed tædium varietas deuorabit. His omiſſis Ariſtotelem aggrediamur, qui hoc ſyllogiſmo, ab enumeratione ducto, thema huius capitis auſpicatur. Populus vel tyrannus, locupletes vel probi viri, optimus vnus aut lex iuſta regeret ciuitatem: ſed neque populus, neque tyrannus, neque locupletes, neque probi viri, nec denique vir vnus optimus ciuitatem regeret: ergo lex iuſta quæ ſola relicta eſt ciuitatem regeret. Aſſumptio huius ratiocinationis, diſputādi cauſa in ſingulis probatur & primùm quòd populus ſeu multitudo rempubl. non capeſſeret, tribus his argumentis in textu oſtendit. Primum eſt ab incommodo, ſecundum à periculo, tertium à comparatione. Ab incommodo, quia multitudo ferocior facta, & rebus ſecundis diuitum infeſta, non aliter ac vultur ſuos vngues in ſacculos opulentorum inſereret, eorumque opes & agros deuoraret, idq; ius putares, quia dominatur. Nihil moleſti n

Multitu[do] à capeſ[se]nda Re[p]ubl. arce[tu]r, tribu[s ar]gumētis

ſtius fert multitudo quàm aureos Nilos diuitum, nihil magis optat quã vt illorum turres gloriæq; pyramides furoris fulmine deuaſtentur. A periculo &(vt aiunt dialectici) ab interitu rei, quia illud imperiũ non eſt apꝓbandum q̄ ciuitatem perdit: ſed populare imperium ciuitatẽ perdit: ergo populare imperium non eſt apꝓbandum. Ratio conſtat, quia potẽtum virorum virib. ſemel oppugnatis, viq; populi opib. diremptis, flamma ſeditionis ſtatim in ciuitate naſcitur, q̄ latiùs ſerpens in cineres conuertit oſa. A comparatione, quia par eſt gubernatio populi & tyranni: ſed huius imperium non eſt tolerandum: ergo nec illius. Propoſitio conſtat, quia tyrannus & populꝰ in hoc vno conueniunt, quod in rem ſuam ꝓpriumq, commodum auidiùs volent, rapaciuſq; acquiſita teneant. Arguit in ſecundo loco contra ſecundum membrum, probatque opulentos non poſſe iure vendicare ciuitatis imperium Ratio vna eſt, nempe, non eſſe admittendum illud imperium à quo iniuriæ, damna, oppreſſionesq; populi fluunt: ſed tale eſt imperiũ diuitum: ergo diuitũ imperium non eſt admittendum. Aſſumptio patet, quia diuites populum, vt leones, prædam faciunt. Nihil. n. eſt crudelius lupo cum eſurit, nihil furentius diuite cùm aliena ſitit; facilè diuites inueniunt baculum quo cædant canes, facilè opulenti modos excogitant quibus occidant pauperes; Irus in valle viuit, quia nihil habet; at Quint. Aurelius amittit animam, Albanum quia fundum poſſidet: ratio eſt, oculi potentiorum ſunt inuidi, & bouem mendicantis ſaginari nõ ſinunt Tertiò diſputat Ariſt. in tertiam partem, docetq; quòd boni & ſtudioſi viri ciuitatem non regerent: cauſa eſt, quia ſic infiniti à participatione honoris arcerentur, cuius iniuriæ inſolens & impatiẽs eſt natura humana, adeoque impatiens vt in ſeditionem prorumpat, ſi ſemel tædio ſuarum rerũ vulneretur: ſit ergo virtus quæ in illis regnat; at excluſo populo à dignitate, virtutis comes inuidia erit Quartò declarat Philoſophꝰ id quod in quarto loco agitur, nimirum quòd nec vir vnus licet ſit inſignis virtute, vendicaret imperium. Ratio eadem eſt cum priore, quia ſic honoribus depulſus populus, teda veluti imperioſæ bilis accenſus excandeſceret: ſi ergo populus paucorum potentiam ægrè, multò ægrius vnius imperium feret. Poſtremo vltro citroque legis efficaciam & dominatũ arguit. Primum quod debeat lex ciuitatem regere, quia immunis eſt ab omni æſtu perturbationis, nec non rectæ rationis norma. Secundo quod non debeat ciuitatem regere, quia leges in quouis ſtatu non aliter loquuntur quam qui in arce ciuitatis ſedent. Exempli cauſa, apud Perſas tyrannidem, apud Chriſtianos clementiam ſonant. Sequitur iam tandem ſecunda pars huius tractationis, in qua Philoſophus fixum aliquod & definitum ponit; aliter enim vt nebula contrariis ventis: ita mens dubia contrariis argumentis diſtraheretur. Quæſtio in hac parte eſt, vtrum expediat multitudinem potius quam paucos ſtudioſos dominari? Difficilis hæc eſt controuerſia, multasq; in ſe ſpinas nodoſq; habet; vtcunq; tamen eſt, ſenſum ſententiamq; Ariſt. pro viribus perſequemur; hoc autem vt limatiùs accuratiusque fiat, primum

Opulenti amouẽtu ab imperio

Plut. in Sylla.

Boni non d. bent præ eſſe. Impar as honoru ſeditiõem parit Non licet vni ſoli imperium vendicare.

Secunda quæſtio.

Multitud. Ciuilis Seruilis. Pro multorum imperio rationes 6. Vis vnita fortior.

duo genera multitudinis diſtinguenda hic ſunt, alterum politum ciuile, ac propenſum ad prudentiam; alterum impolitum, ſeruile, ac præceps ad malum: illud intellectu magis quàm appetitu, hoc ſenſu magis quàm mente agitatur. De primo non de vltimo hic agit Philoſophus, atque expedire quòd multitudo potiùs quàm pauci boni viri ciuitati præſint. Cauſas & argumenta ſex tradit, quæ omnia ſimilitudinem ac proportionem aliarum rerum præſeferunt. Primū eſt à vi naturæ, quæ vnita multò fortior & efficacior redditur: at in multitudine vis magna ineſt magnumq; lumen: multitudo igitur potiùs quàm pauci ſtudioſi ciuitatem regerent, meliores tamen ſunt non quidem viritim ſinguli, ſed collectim vniuerſi. Hoc ipſum probatur à ſimilitudine cænæ, à proportione partium in corpore, ab exemplo pictorum, poetarum & muſicorum. A ſimilitudine cænæ, nam vt cæna illa copioſior & delicatior eſt, quæ multorum ſumptibus ſymboliſq; quam quæ vnius impenſis apparatur: ita prudentia illa longe efficacior ſubtiliorque eſt, quæ à cōſultatione multorum naſcitur, quam quæ in paucorum induſtria iudicioque ponitur. A proportione partium, quoniam multitudo eſt quaſi vniuerſalis homo, qui vt Argus multos oculos, vt Briareus multas manus aliaſque numeroſè partes ſenſuſque habet; quæ partes collectim populum & viribus fortiorem, & potentiorem opibus, & virtutibus animi ſapientiorem efficiūt: vnde ſequitur adminiſtrationē ciuitatis magis politæ multitudini quam paucorum bonorum ſenatui, & cenſuræ concedendam eſſe. Plus enim vident oculi quam oculus, vt eſt in prouerbio. Et iterum:

Plus vidēt oculi quam oculus.

Multorum manibus grande leuatur onus.

Quid multis? Vox populi, vox Dei eſt, & adminiſtratio ciuilis multitudinis imperium paucorum bonorum ſuperat. Ab exemplis pictorum, poetarum & muſicorum, ratio iam ſequitur. Nam vt multi muſici accuratiùs de harmonia, quam pauci, vt de arte poetica vniuerſi melius iudicant quam ſinguli: ita multitudo ſapientius regit ciuitatem quam pauci, tametſi ſint verè politi probique viri. Præterea vt partes quæ à ſingulis pictoribus delineatæ ſunt longè venuſtiores elegantioreſque apparent, ſi ab Apelle aut Zeuxi coniunctæ in vna tabula depingantur: ita prudentia quæ in ſingulis viget, multo eminentior, multoque auguſtior eſt ſi in tota multitudine perſpiciatur. Hæc poſuit Philoſophus non quòd quicquam à bonis viris eorumque adminiſtratione detraheret, ſed vt comparatione facta popularem ſtatum, qui maximè tum floruit, laudibus efferret. Summa omnium quæ docuit huc accedit, quòd in populo ratio perſpicacior, intentio melior, actio permanētior quàm in paucis ſtudioſis inſint. Ratio perſpicacior, quia plures oculi plus vident quàm vnus oculus, plures manus plus faciunt quàm vna manus. plures intellectus plus ſapiunt, quàm mens vna percipit. Intentio melior, quia populus quocunque ſe vertit, bono com-

Vid. Cic. lib. 2. de inuētione.

muni

muni conſulit; proprium enim bonum populi bonum commune dicitur. Actio permanentior, quia rarius affectibus multitudo quam vnus homo cedit, rarius corrumpitur populus quam paucorum ſenatus. Sed vbi eſt iſte telorum ciuiumque faſciculus, quem octoginta Scyluri filii non potuiſſent frangere? Rariſſima eſt iſthæc apium conſpiratio, rariſſima eſt tam fidelis ciuium conſenſio. Quare iſtius laudis in textu ſequitur quædam moderatio, nec non reſtrictio popularis imperij. Moderatio, vbi Ariſt. ſtudioſos viros verè pulchris, populum verò depictis imaginibus comparauit; nam perfectè bonus habet in ſe omnia pulchra at populus ſuos næuos ſuasque labes habet. Verùm enimuerò quamuis in quibuſdam partibus multitudinis ſit deformitas, vt in claudicāte Vulcano & Therſite; reperitur tamē inter multos vnus qui pulchriorem, frontē alius qui acutiorē oculū, alter qui firmiorē pedem habet: ſic in toto populo diuinior perfectio lucet quàm in paucis, etſi in illis magnus ſplendor ſapientiæ ineſt. Quid ergo? Summum imperium populo eſt concedendum? Minimè gentium; hoc nullo modo voluit Ariſt. Quid ergo voluit? Attende, vno vel altero ſyllogiſmo (quo ille in textu vtitur) oſtendam. Aut nullarum rerumpubl. imperium tribuendum eſt populo, aut aliquarum: ſed nullarum imperium populo mandare eſt horribile & formidoloſum: ergo rerum aliquarum adminiſtratio eſt concedenda. Aſſumptio probatur, quia ſi populus omni dignitate omniq; gradu honoris careat, non ciuib. ſed hoſtibus plenū erit. impiū Age, rerum aliquarum imperium teneant. Audi ergo alterum ſyllogiſmum. Si rerum aliquarum imperium populo ſit attribuēdum, aut ſummi magiſtratus, aut conſultationes, iudicia, & electiones illi debentur: ſed ſummi magiſtratus nullo modo ſunt concedendi: ergo conſultationes, iudicia, & electiones ſolum populo debentur. Nam ſummi magiſtratus, quia multitudo plerumque eſt imperita rerum, difficilimeque in gyrum rationis cogitur, fierique non poteſt vt grex ſine paſtore, & populus ſine gubernatore viuat. Quòd verò electiones, conſultationes, iudiciaque ei mandarentur, probat Philoſophus auctoritate Solonis aliorumque legumlatorum, qui antiquitus populum magiſtratibus eligends & cenſendis ſapienter præfecerunt, id eſt populum magiſtratuum electorem & cenſorem conſtituerunt: ſingulos autem per ſe imperare non permiſerunt. Sed contra hanc poſitionem duæ obiectiones in textu fiunt hoc modo, Periti ſolum (vt olim voluit Phocylides) iudicare, eligere & conſultare debent: ſed populus non eſt peritus & expertus rerum: ergo populus iudicare, eligere & conſultare non debet. Maior ꝓbatur exēplo medicorum, & geometrarū de quorū medicinis & figuris, ſolū medicandi & menſurandi artibus ornati iudicant. Reſpōdet huic obiectioni, docēdo ꝙ non intelligit ſingulos ſed vniuerſos, non diſperſos ſed congregatos in multitudine, & ſic inquit multum ſenſum habent, & permixti cum melioribus plurimum ciuitati (non aliter quam ſu oilis cibus cum craſſo permixtus ſanitati) proſunt. Nam

Pol. 3. c. 11.

Plut. apoph. Stob. ſer. 82.

Contra populi imperium.

In quo populus præeſſe debeat

Pol. 2. c. 12. Plut. in Solon.

Obiectiões contra populum.

Opp. *Nihil iſtorum rigeret ciuitatem: ergo non rectè hac theſis inſtituitur. Antecedens probatur, quia prudentia & iuſtitia ciuitatem regerent: ſed prudentia & iuſtitia ſunt nihil iſtorum: ergo nihil iſtorum regeret ciuitatem.*

Reſp. *Prudentia & iuſtitia ſunt media & inſtrumenta, magiſtratus verò ſunt cauſa ac principia rectè adminiſtrandi ciuitatem. Hic de primariis cauſis, non de mediis ac inſtrumentis agitur.*

Prudentia & iuſtitia media ſunt adminiſtrãdæ reipublicæ.

Opp. *Abſoluta non eſt diuiſio cùm deſit membrum: ſed deeſt membrum in hac diuiſione: ergo non eſt abſoluta. Minor probatur, quia regis (qui inter omnes rectores ciuitatis eſt maximus) nulla facta eſt omnino mentio.*

Reſp. *Fit mentio regis cùm quæritur, An vnus vir optimus imperaret: nam proculdubio per vnum optimum regem intelligit Philoſophus: qui ppe in omni magiſtratu virtutem, in ſummo autem magiſtratu (qualis rex eſt) inſignem virtutem poſtulat.*

Rex per vnum intelligitur.

Opp. *Nihil certi (vt affirmant interpretes) in hac quæſtione Ariſt. definit: ergo minus accuratè de hoc multiplici imperio diſputauit. Antecedens probatur, quia vltro citroq; in textu iactantur argumenta, quæ quæſtionem in ancipiti quaſi vacillantem relinquunt.*

Reſp. *Quidam certè hoc affirmant, ſed non probant, nos ergo dicimus certiſſimè de hac vt de cæteris diſputaſſe. Nam quid certius eſt in comparatione rerum quàm quæ ſit res optima demonſtrare? At hoc agit Ariſt. nam poſtquam neque populum, neque tyrannum, neque cætera quæ deinceps recenſentur debere aut poſſe vẽdicare imperium diſputandi cauſa oſtẽdit, ad illud tandem accedit, vt potius politam multitudinem quam paucos ſtudioſos ad miniſtrationem vendicare poſſe exiſtimet: ſed ita vendicare, vt penes vnum aut paucos optimos viros ſit ſummum imperium, populo autem conſilia, iudicia & electiones committantur.*

Status quæſtionis.

Diſtinctio ſecundæ Quæſtionis.

An expediat magis populum quàm paucos ſtudioſos rempublicam adminiſtrare?

Multitudo eſt duplex,
- Agreſtis, rudis, & inexperta rerum, quæ ſenſum & appetitum magis quàm nutum rationis ſequitur, beſtiarum ſimilior quam hominum, & hæc ad impetium non eſt nata.
- Ciuilis & propenſa ad virtutem, & hęc in adminiſtratione eſt pręferenda paucis ſtudioſis, quia
  - In hac vis multorum eſt vnita, vnde ciuitas fortior.
  - In hac rata eſt corruptio, vnde ciuitas ſanctior.
  - In hac contemplatio boni communis eſt perpetua, vnde ciuitas beatior redditur, vt antea ſex argumentis demonſtratur.

Opp. *Quicquid proximè accedit ad id quod eſt optimum, eſt melius eo quod magis recedit: ſed adminiſtratio paucorum ſtudioſorum hominum proximè accedit ad optimum: ergo melior eſt dominatu populi qui recedit magis*
Pol.3.c.11. *Aſſumptio probatur, quia bonorum imperium proximè accedit ad monarchiam, qui ſtatus ab Ariſt. vt optimus laudatur.*

Adminiſtratio Summa, media. Reſp. *Duplex eſt adminiſtratio, ſumma & media: ſumma quæ gerit perſonam totius ciuitatis, media quæ partem reipublicæ tractat. Monarchia optimus ſtatus dicitur reſpectu ſummæ auctoritatis, ad quam proximè accedit paucorum ſtudioſorum imperium. At reſpectu mediæ adminiſtrationis (ad quam populus admittitur) expedit magis multitudinem quàm paucos ſtudioſos regere.*

Opp. *In recta republica populus aliquando ſummum imperium tenet: ergo à ſumma adminiſtratione hoc loco non bene excluditur. Antecedens patet in democratia, in qua penes populum ſummum imperium manet.*

Vt olim Athenis, hodie in liberis Alemaniæ ciuitatib. Reſp. *Multi reſpondent non eſſe ſimplicem democratiam, in qua populus abſolute imperium tenet: exiſtimamus tamen nos imperium aliquod eſſe populare, non tamen hinc ſequitur quod comparatione facta populus magis quam vnus aut pauci ſtudioſi viri, ſummum imperium obtineret: non ergo abſolute ſed comparate hoc loco populus à participatione ſummi honoris excluditur.*

Cap. 5. Opp. *Si non ſit ſimplex democratia, inaniter rectam rempublicam in tres ſpecies diuiſit Philoſophus: ergo eſt ſimplex democratia. Quo conceſſo ſequitur ſummi imperii multitudinem participem eſſe. Eſt enim in democratia primarius magiſtratus ipſa multitudo.*

Simplices quomodo formæ reipublicæ dicantur. Reſp. *Conſecutio maioris non eſt firma, ſæpe enim ea, quæ actu non ſunt, à Philoſophis definiuntur: vt principia prima rerum naturalium ſimpliciſſima eſſe dicuntur, quæ tamen citra mixtionē vſquam non apparent: ita hæ formæ rerumpublicarum ſimplices eſſe demonſtrantur, quæ tamen ſimpliciter & abſolutè tales non exiſtunt, ſicut vbique gentium in omni ſtatu videre licet: ſimplices tamen eo nomine appellantur, quo propius ad hanc vel ad illam ſimplicem formam adminiſtrationis veniunt. Exempli cauſa, in Gal-*
Seſel. li. 1. *lia ſimplex monarchia dicitur. Ratio eſt, quia rex maximam in res & ciues dominationem habet: at in ea monarchia conſularis auctoritas ariſtocratiæ, popularis conſenſus democratiæ vim quandam ſpeciem. que admixtam habet.*

Opp. *Imperium illis debetur magis, in quibus vis maior virtutis minorq; metus diſſenſionis ineſt: ſed in paucis ſtudioſis viris vis maior virtutis minorq; metus diſſenſionis ineſt quàm in tota multitudine: ergo imperium paucis ſtudioſis viris magis quàm toti multitudini debetur. Minor patet, nam inter paucos ſtudioſos vera nutriri poteſt amicitia, at in multitudine plerumq; exardet odieſa diſcordia*

Reſp. *Diſtinctio multitudinis priùs allata hunc nodum diſſoluit: nā etſi in agreſti multitudine vis minor virtutis maiorq; metus diſſenſiōis inſit: in polita tamē ac ciuili multitudini (quæ hic intelligitur) ex oppoſito vis maior virtutis minorq; metus ſeditionis viget. Nam quãuis ſinguli à paucis ſupe-*

rantur

rantur, vniuerſi tamen in vnam quaſi ſpharam rationis coacti ſtudioſos longe ſuperant & antecellunt.

Diſtinctio tertiæ quæſtionis.

An ſummum imperium ſit concedendum populo?

Populus conſideratur vel { Perſe & ſeorſim ab aliis in republica magiſtratibus, & ſic ei non eſt committendum ſummum imperium.
Comparate & coniunctim cum aliis, & ſic eſt committendum; non tamen vt res magnas proponat & concludat, ſed vt vel conſenſu ſuo approbet, vel auctoritate neget. }

Opp. *Ariſtoteles in textu aditum ad ſummum imperium populo intercludit: ergo in diſtinctione iſthac male conceditur.*

Reſp. *Aditum ad ſummum imperium populo intercludit, non autem ſimpliciter, ſed comparate. Hoc eſt ergo quod velit Ariſtoteles, vt in omni bene inſtituta ciuitate res magnas proponant ſapientes, eaſdem vero propoſitas aut ſuis calculis approbet, aut ſuis ſuffragiis perneget prudēs & experta multitudo: prudens & experta multitudo dico, quia quid furiis populus agitatus dixerit, ciuitatis non eſt plurimum æſtimare: hinc in omni ſynodo & graui conſultatione reipubl. ex turba populi viri prudentes & populares eliguntur, ſine quorum præſentia nulla iuſte celebrantur concilia, conſilia nulla approbantur.* Non ſimpliciter reiicitur populus, ſed comparate.

Opp. *Expedit ciuitatem regi ab illis, quorum opera ciuitatis finis facilius acquiratur: ſed paucorum ſtudioſorum imperio finis ciuitatis facilius acquiritur: ergo expedit ciuitatem potius à viris ſtudioſis quam à multitudine gubernari. Minor patet, quia facilius à ſimpliciter bonis quam malis ciuitatis finis acquiritur.*

Reſp. *Negamus multitudinem eſſe malam, imo honeſtam inſigniterq; ſapientem eſſe affirmamus, non tamen in ea ſeorſim ſinguli, ſed collectim vniuerſi, vt ſuperius diximus.* Multitudo non eſt mala.

Opp. *Nemo de rebus quas ignorat recte & ſapienter iudicat: ſed populus conſultationem, electionem, & iudicium reipubl. ignorat: ergo populus recte & ſapienter de iſtis non iudicat.* Ethic. lib 1. c. 3.

Reſp. *Hoc argumentum ſoluitur in textu, vbi docet Philoſophus populum hac ipſa non penitus ignorare. Verum conceſſo quod ignoret, propter periculum tamen non excludetur. Præterea vt incola de domo melius quam architectus: ita populus ſæpe de his rebus melius quam optimates iudicat. Poſtremo conſentaneum non eſt rationi, vt publica negotia reipubl. tractentur ſine conſenſu populi, in quo maxima lux ciuitatis cernitur. Sed de hac lite ſatis accurate & ſubtiliter Ariſt. in textu dixit, ad dubium igitur huius capitis iam accedo.*

Dubium capitis.

An monarchia ſit optimus ſtatus reipublicæ?

Communicatio cum Ariſt.

Ethic. lib. 1. c. 6.

Apoſtrophe.

Pro monarchia Rat. Plato in politico.

In Deo ſubſtantia boni, in rege imago Dei. Rom. 13. Tertullia.

CVr hæſitas Ariſt. cur non aperte loqueris? Dic quæſo verbo, eſtne monarchia optimus ſtatus ciuitatis? Quid obmuteſcis? Pertimeſcis populum? Philoſophus es, & tibi amicus Socrates, amicus Plato, ſed magis amica veritas eſſe debet. velum depinxi, ſed tu non vides opus. Age, quoniam ſub velo & non aperte loqueris, dic mihi in aurem quid de hoc ſtatu ſenſeris. Hunc optimum eſſe dico. Dicis quidem, ſed non doces. In prima philoſophia iterum affirmo turbam multorũ magiſtratuum perdere ciuitatem. Affirmas certe, ſed non confirmas bene. Apes & grues ad vnum regem, principia rerum ad vnam cauſam, omnia in mundo ad vnum Deum tendũt, nonne hæc probatio? Eſt ſane quod dicis aliquid, te ergo monitore quæ ſparſim de hac re ſcripſeris in vna tabula depicta legam. Hoc age & videris me monarchiam omnibus reip. formis longiſſime prætuliſſe. Attēde igitur ſtudioſe dum breuiter & ſuccinćte argumenta collecta in hac cauſa repetam, multa ſunt, quare punctis agam. Quanto magis principatus ciuilis aſſimulatur imperio vniuerſi, tanto excellentior eſt & habetur: ſed monarchia (hoc eſt, vnius principatus) ſimillima eſt imperio vniuerſi: ergo vnius principatus eſt lōge optimus. Nemo vt opinor eſt tam impius, qui maiorem neget, cum Deus vniuerſum regat, nemo eſt tam impudens, qui minorem neget, cum regem Deum ciuitatis nominatum audiat. Quid quæſo aliud eſt terrarum orbis quam magna ciuitas quam vnus Deus regit? Quid aliud eſt ciuitas quam orbis ciuium, quē vnus princeps aut imperator adminiſtrat? Si ergo liceat magna cum paruis comparare, ſic concludo. Vnus Deus totum vniuerſum regit: ergo rex vnus ciuitatem gubernaret, is quia ſapiens eſt & infinite bonus, hic quia prudens & ſtudioſus boni. Eſt enim in Deo ipſa ſubſtantia boni, eſt autē in rege vera imago Dei: illum colere oportet ptopter ſeipſum, hũc vero honorare propter Deum, cuius perſonam in ciuitate gerit. Sed excedo modũ. Alia ratio ab antiquitate ſequitur, quæ eſt quod ille ſtatus ſit optimus qui eſt antiquiſſimus quiq; iiſdē modis defenditur quibus compararur: ſed Monarchia eſt huiuſmodi: ergo monarchia eſt ſtatus optimus. Aſſumptio negata aut impietatem, aut magnã ſtultitiam arguit: impietatem; quia Deus in prima creatione rerũ vnum patrem regemq; omnium fecit; ſtultitiam; quia nemo eſt qui hoc probabile eſſe non videt populum in terris numeroſe auctum vnum elegiſſe Apollinem aut ſapientem virum, qui cauſas diſcuteret, iniurias illatas propulſaret. Sic Saturnus in Italia, ſic Romulus Romæ, ſic Theſeus Athenis, ſic Amphion & Cadmus oblata imperia Thebis ſuſcepiſſe dicũtur: nam more belluarum vagantes homines non magis ſine rege, quam oues ſin paſtore viuunt. Tertio in loco ad cōfirmationem huius cauſæ ſe offert

natura

natura, quæ vnius imperium auguſtiſſimũ eſſe veluti digito ſuo ſemper demonſtrauit. Infinitum hic eſſet, ſi de republ. apium quæ ſcripta ſunt à poeta & probata experientia dicerem. Admiror profecto in eis naturæ opus. Regem habent, quis negat? Vni obtemperant, quis non fatetur? Fauos & domos habent, quis contra diſputat? Mel & ceram in examen tanquam opes in ciuitatẽ communemq; theſaurũ ferunt, quis opus naturæ nõ admiratur? Hæc addo quæ præcepta doctrinæ habent, nempe regem inter apes carere ſtimulo, pro ſuo victu non laborare, fucos ignauos à præſepibus arcere, bombitu tanquam tuba ad Martem incitare: quid multis? Euolat, ſequuntur omnes; pugnat, digladiantur omnes; moritur, lugubri quaſi ſono lamentantur omnes; ſepultura facta (nam in examine mortuum non retinent) nouum concilium ingrediuntur omnes, conuocantur ciues, conſultatur ad tempus, rex nouus creatur, cui creato obediunt & obſequũtur omnes. Vide obſecro quale regnum, quale imperium natura fecerit. Quæ de apibus iam ſcripſi, de gruibus poſſum dicere, inter quos vnus veluti conſenſu reliquorum princeps electus, ita regit & moderatur gregem, vt maiorem in auiculis quam in hominibus prudentiam ac prouidentiam inſtinctu inſitam quam habitu comparatam videas. Hoc ſolum à gruibus perdiſcant reges, vt vigilantius excubias faciant dum ſubditi ſecurius dormiunt & otiantur. Sic olim Epaminondas fecit, ſic omnes ſacrati reges fecerunt, qui ſuffulcientes ſphæram ciuitatis non ſibi, ſed reip. ſtuduerunt. Sed quid à belluis ratiões quęro, cũ vniuerſa natura in omnib. & ſingulis hoc regis imperium probet? quid adamantem inter lapides, oliuam inter plantas, leonem inter quadrupedes, aquilam inter aues, inter elementa ignem, inter planetas ſolem, inter ſphæras ſupremum & glorioſum cœlum tanquam reges fecit? Nonne ipſa natura? Sic igitur arguo. Natura in omnibus monarchiam poſuit: ergo monarchia optimus reipub. ſtatus recte concluditur. Præterea non ſolum naturæ inſtinctus, ſed communis vſus maiorum hoc ipſum confirmat, nam obeamus terras & gentes, circumſpiciamus loca & tempora, conſideremus Chaldęorum, Perſarum, Aſſyriorum, Romanorum imperia, ponamus ante oculos ſingularum nationum iam diu feliciter regnantium ſceptra, & certe in his omnibus monarchia, vt optimus ſtatus nobis commendatur. Quid moror? Sic Tartari, ſic Indi, ſic Moſcouitæ, ſic Perſæ, ſic Gothi, ſic Africani, & vt verbo concludam omnia, Galli, Hiſpani, Scoti, Angli regunt & reguntur. Vſus ergo communis docuit regnum præ cæteris ſtabiliendum eſſe. Porro vt mihi videtur proportio naturæ hoc vnum poſtulat, vt ſicuti multitudo ab vno fluat, ita in vnum tandem reducatur: ſed commodius hoc fieri non poteſt, quam vt vnus regnet: ergo vnius imperium eſt præferendum. Habent partes hominis cor vnum, orbis lineæ vnum cẽtrum, partes vniuerſi vnum Deum, & certe partes ciuitatis vnum regem: partes hominis in corde vigent, orbis lineæ in centro hærent, partes vniuerſi à Deo pendent, & partes ciuitatis in rege viuunt. Adhuc vnitas pacis in vno magis quam in multis eminet: ſed in

Apes. *Pat. de rep lib. 1. tit. 1 Virg. Geor lib. 4.*

Apes exemplar recta politia.

Grues.

Natura monarchia magiſtra.

A diſpoſitione naturæ probatur Monarchia.

vnitate pacis beatitudo ciuitatis lucet: ergo vnius principatus primum
Pol 3.c.11. ciuitatis ſolium iure vendicare debet. Non eſt quod de propoſitione
dubites, nam rarius vnus ſecum quam multi diſſident: quippe multi
multa capita & varia ingenia habent; Areopagitæ diſtracti iudicio per-
didere Athenas, conſules diuerſi Romam euerterunt: ſi non ſit ſum-
mus moderator, multitudo nocet, eſt enim in vno multorum vnio, quę
ſæpe in multis facta eſt diſſenſio. Inter has rationes quas adfero leuiſſi-
mi ponderis hæc vna non eſt, nimirum quod in omni domo, in omni
familia, in omni vrbe requiratur vnus qui præſit cæteris: ergo multo
magis in repubI. Si rationem neges, à minore ad maius, à minus neceſ-
ſario ad magis neceſſarium ducitur. Nam minus neceſſarium eſt, vt
domus, in qua ſunt pauci, quam ciuitas, in qua ſunt multi, vnius im-
perio regatur: at neceſſarium eſt in domo vt vnus præſit: ergo magis
eſt neceſſarium in ciuitate: hoc autem fit (vt opinor) quia facilius vnius
imperio, quam multorum auctoritati paret multitudo. Nam vt facile
adducuntur ſerui vni domino non pluribus inſeruire: ita facile mo-
uentur ſubditi vnius imperium non plurium ſuſtinere. Inſuper ſi vel
Hiſpani, Galli, Angli, Scoti. Quot annos regnũ continuarint. durationem regni, vel electionem magiſtratus ſpectes, primas monar-
chiæ facile concedas. Nam vt omittam antiqua imperia, quæ diutiſſi-
me floruerunt, nonne Hiſpani 860. nonne Galli 1200. continuos annos
vnius ſceptrum coluerunt? Quid? addam Anglos & Scotos, qui ab
initio vnius imperium fortiter defenderunt. Si electionem conſideres
(in qua fomes ſeditionis latet) nonne multo rarius vnus, quam multi
in ſolium ciuitatis admittitur, idque tum maxime cum ſucceſſione
Refugia ad monarchiam. ſanguinis voceque naturæ princeps deſignetur: ſi igitur duratio lon-
gior, electio facilior ſit, quid obſtat quo minus excellentior cæteris di-
Patri. de reg. lib. 1. tit 3. catur monarchia? Sed ad finem feſtinat oratio, duo tamen argumenta
addam. Primum eſt quod ariſtocratia & politia ſtare non poſſunt, ſi
ſubſidiis regum non muniantur: quod ſi probetur, certum eſt monar-
Venetorũ ſtatus. chiam multis gradibus eſſe præferendam. Cæterum quod ita ſit, reſpu-
blicæ antiquiſſimæ manifeſte declarant, nam Lacedęmonij præter ſuos
Vide Plat. in politico Iſocrat. de pace. Herodo. in Thalia. Ephoros ſuum præfectum: Athenienſes præter ſuos cenſores vnum
Sophum; Carthaginenſes præter ſuos Coſmos vnum iudicem; Ro-
mani præter ſuos conſules vnum dictatorem habuerunt: ſed in iſtis ci-
uitatibus tum olim floruerunt magnatum populique imperia, id eſt,
ariſtocratia, & democratia, quæ tamen (vt vides) ad vnum coacta ra-
Dion. Halic. de antiq. Roma. li. 2. Patri. de reg. li. 1. tit. 3. & 13. & de rep. lib. 1. tit. 1. tionis impetu reuocantur. Venetorum ſtatus hodie ariſtocratia dici-
tur, at quæro an ſine duce floreat: ſi ergo alij ſtatus ad aſylum monar-
chiæ, vt ad ſacram anchoram ſe vertere cogantur, nonne merito hic
ſtatus cæteris anteponitur? Poſtremo ſi vel humana vel diuina teſti-
monia in hac re vrgeant, collegia Philoſophorum, conciliaq. patrum,
omnium ætatum ac temporum noſtris partibus aſtipulantur; plena
ſunt monumenta Platonis, plena aliorum ſapientum ſententiis, quæ
monarchiam longe cæteris meliorem eſſe concludunt. Diuina hic te-
ſtimonia taceo, hoc vnum tamen tacere non poſſum, quod Deus rex

regum & dominus dominantium, vt vnum virum caput domus, ita vnum regem caput ciuitatis fecerit. Saulem dedit populo, Dauidem approbauit, vtrique obtemperare iuſſit non propter metum ſolum, vt hodie multi, ſed propter conſcientiam vt hodie pauci volunt.

1. *Sam.* 9. 17
1. *Sa.* 16. 1.
Rom. 13. 5.

Diſtinctio in hac quæſtione non adiicitur, quia rationes in expoſitione ſatis diſtincte adhibentur.

Opp. *In præcedenti quæſtione probatum eſt imperium multitudini potius quam paucis aut vni committendum eſſe: ergo male hoc loco defenditur contrarium.*

Reſp. *Illic de medio, hic de ſummo magiſtratu imperioq; agitur. Preferenda quidem eſt multitudo & paucis & vni in mediis officiis ciuitatis. Ratio eſt quia oculatius ſingulas partes reipubl intuetur. Quemadmodum tamen in corpore humano cor vnum eſt, cuius influentia omnes partes & membra viuunt: ita in ciuitate rex vnus, à cuius prudentia non ſolum ciues, ſed omnes reliqui magiſtratus pendent. Sunt enim medij magiſtratus nihil aliud quam oculi & manus regis.*

Medij magiſtratus oculi & manus regis.

Opp. *Maior prudentia in ariſtocratia quam in Monarchia cernitur: ergo ariſtocratia in adminiſtratione ciuitatis regno anteponitur. Antecedens patet in textu, quia plus vident oculi quam oculus, quia in optimatibus magis vnita eſt vis virtutis.*

Reſp. *Rex non vt vnus homo, ſed vt ſummus magiſtratus intelligi hic debet, hoc eſt, rex non ſolum duos oculos duasq; manus habet, ſed vt Argus videt, & vt Briareus comprehendit omnia. Rex enim viros à conſilio ſapientes habet, rex inferiores magiſtratus infinitos habet, rex deniq; populi manus pedesq; habet: ſic quamuis Cæſar in angulo palatij ſedet, ſingulas tamen partes ciuitatis videt. Nam vt lux reliquorum ſiderum vnita eſt in ſole vnde fluxit: ita prudentia omnium magiſtratuum vnita eſt in rege, à quo ſuum ortum & ſplendorem habuit.*

Rex vt homo, Magiſtr. Partri. de rep lib. 1. tit. 1.

Opp. *Rex vnus citius corrumpitur & deprauatur moribus quam boni & ſtudioſi viri: ergo ariſtocratia, quæ eſt bonorum imperium, monarchiæ preferri debet. Antecedens probatur, quia vt eſt in textu vnus citius quam multitudo corrumpitur.*

Reſp. *Soluitur hæc ratio eodem modo quo altera, nempe quod citius deprauetur vt homo, non autem vt magiſtratus, in quo totius ciuitatis virtutes & partes vniuntur, quæ regnum & regem labentem ſubleuant, cadentem conſilio & prudentia erigunt.*

Opp. *Romanum imperium nunquam beatius extitit quam cum reges eiecti, nunquam miſerius quam cum Iulius Cæſar perpetuam dictaturam incœpit: videtur ergo probabile ariſtocratiam eſſe preferendam. Preterea abſurdum eſt eandem in pace & bello reipublicæ adminiſtrationem conſtituere: non ergo ſequitur, ſi in bello dictatura requiratur, quod etiam in pace monarchia (quæ nihil aliud eſt quã ad vitam dictatura) viueret. Huc multa adderem ſi breuitati non ſtuderem, nempe quod periculoſum ſit optime merentis de republ. à ſolio maieſtatis excludere, quod iniquum ſit vnius poteſtati cardines ciuitatis committere, quod abſurdum ſit omnia tribunalia ab*

nius nutu dependere : hac temporum antiquitas, hac auctoritas maiorum robant: nam exoſum nomen regis Romanis fuit ; regibus expulſis Senatum Athenæ, Carthago, Lacedæmon aliaq; permulta ciuitates innexerunt. Poſtremo regis ſucceſſio ſortem, electio vero magnatum ſuam legem habet, incertum enim eſt in ſanguine an ſuccedat melior, at in electione deliberatio meliores probat.

Rex, Sol.

Reſp. *Multa hic conglobantur argumenta, quibus antea ſatisfactum eſſe putamus. Nam regem non vt vnum homunсionem, ſed vt totius ciuitatis perſonam conſideramus. Maior lux eſt in vno ſole quam in ſexcentis ſtellis, maior vis eſt in vno rege quam in ſexcentis bonis : ratio eſt, quia vt ſtellarum vires vniuntur in ſole : ita bonorum virtutes ponuntur in rege. Si hoc non audiat, non rex, ſed tyrannus dicitur. At dices, quid hoc eſt aliud quam ſtatum popularem aut optimatum præferre?* Non eſt, *nam quamuis princeps conſilia bonorum audire & ſequi debeat, in eo tamen maior ordinis maieſtas quam in aliis lucet : vno enim capite conſtituto omnis contentionis tollitur occaſio. Ad hæc omnia igitur reſpondeo, monarchiam hic acceptam non eſſe perpetuam dictaturam, non eſſe periculoſum vnius poteſtati omnia committere, Romam, Carthaginem, Athenas, Lacedæmonem, Tarquinios, Piſiſtratidas, hoc eſt tyrannos non reges expuliſſe, non eſſe in ſanguine aleam fortunæ : ſed ciuitatis anchoram & tutelam.*

Monarchia non eſt perpetua dictatura.

Opp. *Adminiſtratio ciuitatis ex lege vnius imperio præfertur, in fine huius capitis : ergo monarchia non eſt optimus ſtatus reipubl. Ratio eſt quia lex ſine affectu regit.*

Reſp. *Opportune de imperio legis mẽtio iam facta eſt, nam pollicitus ſum de eo dicere. Affirmo igitur legis imperium hoc loco vnius dominatui non re ipſa præferri : nam etſi dicat Philoſophus nihil ita ratum & firmum eſſe oportere vt leges rectas & ſalutares, verba tamen quæ ſequuntur hæc ſunt. Penes eum autem qui præeſt ſiue ſit vnus, ſiue plures, iis de rebus ſtatuendi arbitrium volo, de quib. leges cumulate & accurate loqui non poſſunt. Quaſi diceret; lex deficit in multis : rex ergo gubernator debet eſſe, vt quæ non ſint deciſa lege regis iudicio relinquantur.*

Legis regimen Regis imperio nõ præfertur.
Pol. 12. c. 6.

CAP. VIII.

An cuiuslibet boni excellentia ſit honore aliquo ciuili remuneranda?

QVis qualiſque magiſtratus eſſe debeat in republic. nos modo certiores fecit Philoſophus, ſequitur nunc proxime vt de præmiis ciuitatis diſtribuendis diſputet : nam fruſtra ab illo officium deſcribitur, ſi beneficium non adiungatur; eſt enim in officio onus & labor hominis, eſt vero in præmio honor & ſplendor magiſtratus. Quærit ergo, An cuiuslibet boni excellentia ſit dignitate aliqua ciuili remuneranda? Sed antequam de hac theſi definite agam, quæ ſunt confu-

præmio ... dor magiſtratus.

ſius

ius in textu ab Ariſtot. diſcuſſa breuiter aperiam. Primum igitur inſtituto ſuo explicato finem cuiuslibet artis conſiderandum, maxime vero ciuilis eſſe oſtendit: hoc autem vt opinor ideo facit, quoniam præmia ciuitatis finem, vt menſuram habent. Hic finis (inquit) eſt commune bonum, quo tanquam norma iuſtitia diſtribuens in dandis honoribus ciuitatis vtitur: id enim æquale eſt ſi legem iuſtitiæ ſpectes, vt quiſque pro merito virtutis mercedem habeat. Sed quæritur an hæc hæc diſtributio honoris ob excellentiam cuiuſq; boni fieret Diſputandi cauſa primum hoc negat Ariſt. aitq, fieri non debere. Argumenta tria ſunt. Primum ſi ob excellentiam cuiuſq; boni diſtributio honoris fieret, ſequeretur colorem aut magnitudinem corporis quæ ſunt bona naturæ aliquando remunetanda eſſe: ſed hoc perabſurdum eſt, vt aliquis honorificentior euadat, quia aut pulchriore forma aut vaſtiore corpore exiſtat: non eſt ergo excellentia cuiuſque boni, ciuili aliquo honore decoranda. Prærerea ſic eſt, in ciuili ſcientia ac in aliis artibus: ſed in aliis artibus actus & vſus ſolum remunerantur: ergo etiam in ciuili ſcientia Minor probatur exemplo tibicinis, iu quo nō contemplatio artis, ſed fiſtulatio quæ eſt opus artis mercedem capit. Rectè Palæmon iudex inter Menalcam & Dametam factus:

Ariſt. Eth 1. cap. 1.

Contra honores boni tribuendi Rat. 3. Vi Cic. Tuſc quaſt. lib.

Actus & vſus remunerantur.

Non noſtrum inter vos tantas componere lites:
Et vitulo tu dignus & hic, & quiſquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Virg. Ecl.

Tertium argumentum ab abſurdo petitur hoc modo. Si diſtributio honoris ſecundum excellentiam cuiuslibet boni fieret, tum omne bonum cum omni bono compatati poſſit: ſed quam ridiculum eſt vt Milo propter vaſtitatem corporis cum Socrate propter excellentiam mentis concertaret: His poſitis quatuor bona enumerat, quæ tum neceſſaria ſunt in ciuitate, tum digna honorib. ciuitatis recenſentur in textu, diuitiæ, nobilitas, libertas, & virtus: diuitiæ, quia ex pauperibus ſolum non conſtat ciuitas; nobilitas, quia in ea lux quædā ciuitatis ſplendet; libertas, quia ciues filij non ſerui fierent; virtus quoniam ciues boni non mali eſſent. His quatuor, reipublicæ homines prodeſſe ſolent: propter hæc ergo præcipue remunerantur ciues. Sed id bonum tandem quod iure poterint vendicare homines, vt oſtendat Philoſophus, hoc introducit ſingulos veluti ambitioſe certantes pro honore: diuites ſic loquuntur. Nos terras & maria poſſidemus: nobis ergo ſummi debentur honores. Nobiles ſic, Nos auos & proauos Cæſares habemus: dignitates ergo maximas iure vindicamus. Liberi inuidentes iſtis, ſic ſuas partes agunt. Nos maxima pars ciuitatis ſumus: præmia igitur maxima habere debemus. Boni denique rectius pro ſe concludunt, nempe honorem eſſe proprium virtutis. Nos ergo (inquiunt) honorem vt ius nostrum poſtulamus, & ſane (vt ait Ariſtoteles) iuſte cōcludunt, quia boni & iuſti viri lumina & columina ſunt ciuitatis: iuſtitia enim in illis eſt virtus ad aliud, hoc eſt non ſibi, ſed ciuitati ſtudet. At dices, multitudo hæc quatuor in ſe accumulare habet: ergo maximis honoribus colenda

Bona ciuitatis ſunt: Diuitiæ, Nobilitas, Libertas, Virtus.

Proſopopœia Diuitum, Nobilium, Studioſorum, Multorū.

Eth. lib. 1. cap. 12.

Iuſti viri ſunt lumina & columina ciuitatis.

Eth lib. 5. 1.

da. Reſpondeo in quouis ſtatu reipub. ſatis definiri quis regeret, vnus, pauci, an multitudo: at ſi concurrant hæc omnia in vna ciuitate, (cui tum daretur imperium) nonne eſt difficilis quæſtio? Non certe, nam modo demonſtratum eſt virtuti idipſum deberi. Sed procedit Philoſophus diſputando contra hæc omnia, docetque diuitias, genus, libertatem, non eſſe bona honorabilia per ſe niſi ad finem ciuitatis, hoc eſt, ad ſummum bonum referantur: huc ergo redeunt omnia, quæ hic à Philoſopho diſcuſſa ac diſputata ſunt, nempe cuiuslibet boni excellentiam eatenus ciuili honore eſſe decorandam, quatenus ad commune bonum ciuitatis aliquid penſi ac momenti adferat; at vero ſi ab hoc bono declinent, ſi aditum ad virtutem obſepiant & concludant, tum quidem diutius nec bona dicuntur, nec præmia ciuitatis (id eſt, honores) promerentur. Sed hactenus ex textu Ariſtotelis, nunc vero pauca pro arbitrio de hac re dicemus. Quid quæris? An excellentia cuiuſque boni honore aliquo ciuili ſit decoranda? Dic mihi, an de hac re dubitas? Quid ni tua pace dubitem? Oſtende cauſam. Dicam, quia bona fere omnia tolli, mala vero extolli in mundo video. Sed audi: non de facto, ſed iure hoc loco quæritur. Argumentis ergo hanc cauſam doce. Adesdum paucis, & docebo. Notum id eſt omne bonum ſub triplici bonorum genere comprehēdi, nam aut fortunam, aut ipſam naturam, aut animi virtutem ſapit; fortunæ bonum eſt, vt rerum copia; naturæ, vt forma & pulchritudo; animi, vt iuſtitia & fortitudo: hoc loco omne bonum intelligo, ſed ita vt ad commune bonum ciuitatis tendat, ſic omni bono dignitas ſecundum magis & minus (vt aiunt) debetur. Nam diuites ſuam laudem, nobiles ſuam ſtirpem, vtrique ſuum præmium honoris habent. Imo hoc addo, bonum cuiuſq; artis, ſit & illa quidem leuis, habere ſuam gloriam. Hinc Apelles ſtatuam inſignis pictoris, hinc Polycletus ſculptoris ſimulachrum meruit: hoc quidem politicum eſt in ciuitate, vt ne ſutor excellens mercede careat, nam honos alit artes, & præmiis tanquam ſtimulis ad virtutis ſtudium incitamur. Probatur hoc ipſum quinque argumentis. Primum eſt à definitione iuſtitiæ, Secundum ab expoſitione contrarij, Tertium ab inductione exempli, Quartum à fine & bono ciuitatis, Quintum à comparatione naturę ducitur. A definitione iuſtitiæ, quia iuſtitia eſt habitus cuique tribuendi ſuum: at vis & ſplendor huius virtutis tollitur ſi in re quauis excellenti ciuitatis præmia denegentur. Ab expoſitione contrarij: nam quæ ratio eſt, vt inſigniter malis infligatur pœna, & excellenter bonis nulla detur palma? Ab inductione exempli, quia Homeri ſuam laurum, Scipiones ſuam coronam, Cæſares ſuum triumphum, omnes fere & ſinguli olim excellentes viri ſuum debitum honorem habuerunt. A fine & bono ciuitatis, quia hoc modo ciuitas beata & fortunata redditur. Nam Deus bone, quanta contentio inter ciues erit? Quanta æmulatio? Quantum & quam ardens ſtudium virtutis, niſi omne opus bonum & excellens magiſtratus voce, manuque ciuitatis honoretur? Et ex aduerſo quam languidæ fient muſæ? Quam frigida virtutis ſtudia?

Bona fortuna, Natura, Animi. Eth. 1. c 8.

Cic. Tuſc. quæſt. lib. 1. *Honos alit artes. Præmia cuiq; bono tribuenda. Rat.* 5.

Cautiones dua, Simia & ſtultus

Quam

Quam rara hominum excellentium exempla, cùm deſit honor cuius vmbram tam auidè à natura ſequimur? A comparatione naturæ, quæ rebus diuinis loca meliora dedit, vt cęlum angelis, capita humana animis: quòd ſi hæc fiant à natura, cur ciuitas hæc ipſa non faceret imitata naturam? Sed hic duæ cautiones adhibendæ ſunt, altera reſpectu magiſtratus qui tribuit, altera reſpectu eius qui honorem petit, illa eſt vt ſolum bonum excellens idemque tendens ad bonum commune honores alat, hæc vt nemo ſui iudex ſe in arcem honoris temerè intrudat. Nã vt quò altius aſcendit ſimia, eo magis apparet turpitudo partium: ita quo ſublimius aſſurgunt ſtulti, eo magis conſpicitur cõtaminatio morum. Dignitas enim oſtendit vitum, & honorem qui vi aut fraude acquiritur, timor & ignominia concomitantur. *magiſtratus comparantur. Bias Magiſtratus virum indicat. Eth. li 5. cap. I.*

Diſtinctio.

excellentia cuiuſ-bet boni ad commune bonum tendentis eſt remunenda propter
- Præſcriptum iuſtitiæ, quo hoc mandatur.
- Studium virtutis, quòd ſic augetur.
- Honorem ciuitatis quæ ſic beatior redditur.
- Amorem ciuium, qui ſic fideles & excellentes efficiuntur.
- Exemplum naturæ, cuius veluti dextra res excellentes remunerantur.

Opp. *Laus & honor ſoli debentur virtuti, vt in primo Ethicorum: ergo excellentes in aliis generib. bonorum hæc iuſtè vendicare non poſſunt.* Eth. I. cap. 12.

Reſp. *Laus & honor ſoli debentur virtuti per ſe, & aliis etiam propter virtutem: hinc eſt quod docuerit Philoſophus diuitias, libertatem, ſolertiam ingenij, nobilitatem non vi ſua demereri honorem, merentur tamen vt ad bonum commune ciuitatis tendunt.*

Opp. *Ridiculum eſt vt Pan fiſtulator, vt Gordius bubulcus gregis, aliiq; ſordidiſſima artis homunciones appetant honorem: ergo indigna res eſt vt ex-cellentia cuiuſq; artis boniq; remuneretur.* Gradus honorum in republ

Reſp. *Pan fiſtulator inter deos, & Gordius bubulcus inter reges fuit, & ſanè non eſt ridiculum vt Fabius à fabis in ſenatum veniat. Ars nulla ſordida eſt quæ in bonum tendit, & ſanè in omni arte bonum remunerari debet: ſunt tamen multi honoris gradus, & ſortem in ſuo genere bubulcus habet.*

Opp. *Liberalis forma in Helena bonum excellens fuit, nemo tamen propterea quam Paris Helenam honore eſt dignatus.*

Reſp. *Forma in Helena bonum excellens fuit, ſed ad bonum commune tendens honorem non meruit.*

Opp. *Solum diuites, nobiles, liberi & ſtudioſi in textu honoribus digni Ariſtotele habentur: ſed Sanniones, caupenarij, ſutores & bubulci inter annumerandi non ſunt: ergo honoribus digni non habentur. Præterea inter res abiectas arteſque viles quas tractant, Ariſt. antea ciues eſſe nega-* Pol. 3. c. 2.

O *uit:*

ut: ſequitur ergo, quod non ſint particeps honoris, qui ſolum ciuibus concedi debet.

Reſp. *Primum reſpondeo hos ſub illu vt minus dignos ſub dignioribus comprehendi. Tum dico non hominem ſed actionem hominu, non materiam artu ſed excellens opus artificis à ciuitate ſpectari, nec non in ſuo genere & gradu remunerari. Poſtremo aſſirmo quod quamuis non ſint actu ciues, participes tamen fieri poſſe dignitatis, ſi prudenti ac iuſto magiſtratui ſic viſum fuerit: ſi enim excellant in ſua arte, ſi tendant ad bonum vtile aut honeſtũ ciuitatis, in arbitrio eſt magiſtratus vt fiant ciues, adeoq; iuſtis honoribus perornentur.*

(margin: ...on ho... ...o ſeda... ...io ho... ...inis in ...uitate. ...ectatur.)

Dubium.

Vtrum in ferendis legibus vtilitas potius bonorum quam totius multitudinis ſpectari debeat.

(margin: Plut. in Lycurg.)

TAntone amore legum tuarum ardebas (Lycurge) vt potius in perpetuo exilio viueres quàm eas in patria tua violatas cerneres? Factum hoc tuum profectò laudo, nam corruptio legis eſt confuſio ciuitatis. Eſt enim lex norma & anima reipub. qua regit benè & viuit beatè In ferendis ergo legibus quis poteſt dicere quam cauti, quam iuſti, quam ſapientes eſſe debeamus? Sed quid ago? Solùm hoc loco quæritur, an in ferendis legibus vtilitas bonorum potius quam totius multitudinis ſpectari debeat. De hac re audiamus Ariſtotelem: id rectum eſt inquit in legibus ſcribendis quod ad totius ciuitatis vtilitatem, & ad iam omnium ciuium communem pertinet. Id rectum eſt quidem, nam legumlatores non vni, non paucis, ſed toti ciuitati conſulere ac prouidere debent. Hoc probo à natura legis, ab vſu ciuitatis. A natura legis; quia quid aliud lex eſt quam lingua totius ciuitatis, quæ eadem voce omnibus non paucis loquitur? Ab vſu ciuitatis, quæ tyrannos appellat eos, qui in ſuis decretis aut ſibi aut paucis conſulunt. Quid enim hoc aliud eſt quam aliena inuadere, bonaque publica ad priuatorum vſum turpiſſimè auertere? At dices, legumlatores maximè contendere vt ciues bonos & honeſtos efficiant, ſequi ergo videtur quod in ferendis legibus potius bonorum vtilitas quam multitudinis ſpectari debeat. Agnoſcimus quidem hunc conatum, hoc ſtudium in legumlatoribus requiri, vt contendant bonos omnes & ſingulos efficere; at prudẽtiæ hoc eſt, cum videant bonos homines eſſe leges ſibi, in ſanciendis legibus magis multitudini quàm paucis ſtudioſis prouidere. Sunt enim boni pars minima ciuitatis; at multitudo imaginem & formam totius habet.

(margin: Lex Lingua ciuitatis. — Cic. 2. De leg Plut ...le doct. ...rincipi ...quiſita ...2.)

Diſtinctio

Diſtinctio.

In legibus ferendis potius vtilitas populi quam paucorum bonorum commodum ſpectari debet, quia

- Lex eſt regula vniuerſalis non ſingularis.
- Populus, eſt maxima pars ciuitatis.
- Legumlator ad finem ciuitatis, qui eſt bonum commune, leges dirigeret.
- Si hoc non fieret, inuidia populus exardeſceret.

Opp. *Docet in textu Philoſophus leges eſſe optimas, quæ ad ſtatum ciuitatis coaptantur: ſed eſt ſtatus ciuitatis in quo nec vtilitati bonorum, nec vtilitati multitudinis ſtudetur: ergo fruſtra hanc controuerſiam intulit. Minor probatur, nam tyrannis eſt ſtatus ciuitatis, qui nec bonis nec multitudini conſulit.*

Reſp. *Reſpondeo de rectis non de obliquis reipubl. formis hic diſputari. Præterea dubitant nonnulli an ipſa tyrannide vtilitas multitudinis penitus negligatur: hoc Politicum non eſt, vt aiunt quidam, nam ſub ſpecie pulcherrimarum legum in vſum populi, ciuitatis bona latrocinantur tyranni.*

Opp. *In ariſtocratia quæ eſt bonorum imperium, leges potius in bonorum quam in populi vſum ſunt condendæ: ergo in aliquo ſtatu potius bonorum vtilitati quàm multitudinis conſulendum erit.*

Reſp. *Optimates in democratia tyranni eſſent, ſi ſibi magis quam populo conſulerent: fateor tamen leges in eo ſtatu ad bonorum vſum aliquando fieri, ſed ita tamen facta, vt magis ad publicum quam priuatum vtile referantur.*

Vtile Publicum Priuatū

Opp. *Bonum ciuitatis eſt vere bonum honeſtum: ergo in ferendis legibus potius bonis viris quam multitudini eſt conſulendum. Ratio tenet, quia bona fortunæ ſtudioſis maximè debentur, vt in Ethicis docuit Philoſophus, nã bona fortunæ ſunt ſolum bona reſpectu virtutis.*

Reſp. *In conſulendo multitudini magis quam bonis bonum honeſtum non contemnimus, imò id maximi facimus & æſtimamus. Nam vt ægris nõ ſanis parantur medicinæ: ita infirmæ multitudini non bonis legum ſanctarum deſtinantur tabulæ. Quippe boni (vt ſupra diximus) ſunt leges ſibi, at populus legis voce magis opus habet, vt aut ignorans melius inſtruatur, aut errans tutius in viam reuocetur.*

Boni sũt leges ſibi Pol. 3. c 9. Plat. 4. de legibus.

CAP. IX.

Vtrum oſtraciſmus in bene inſtituta ciuitate ſit approbandus? hoc eſt, an liceat inſigniter excellentes viros ad tempus in exilium mittere & relegare?

QVam abſurdè, quam inconſideratè nunc agis Ariſtotel. Modòne excellentiam cuiuſque boni dignam imperio? Nunc dignam ex-

xilio putas? An iuſte Hannibal eſt relegatus, qui animi fortitudine omnes Carthaginenſes? An iuſtè Ariſtides eſt puſus patria, qui animi æquitate omnes Athenienſes vicit? Quid? An ideo heroici & excellentes viri patria carerent, quia alios virtutibus antecellunt? abſurdum eſt nō audio, impium eſt, non fero. Credo equidem Ariſt. te hoc non dicere, exiſtimo enim potius quoſdam interpretes in ſententia tua exponenda turpiter errare? nam ſi tu hoc diceres, numquam profectò beatum virū dignum imperio, vt ſupra, numquam regem inter ciues, Deum inter homines iudicaſſes, vt hic apertè loqueris. Quare ne contagioſum virus in tabem ac perniciem rerumpubl. Machiauellitæ ex hoc loco ſuxiſſe videantur, audiamus primum ſyllogiſmum, quem in fronte huius cap. ipſe de hac re contexueris. Quicumque aut vt rex inter ciues, aut vt Deus inter homines viuit, is in exilium non eſt relegandus: ſed vir heroicè excellens alios aut vt rex inter ciues, aut vt Deus inter homines viuit: ergo vir heroicè excellens alios, in exilium non eſt relegandus. Maior aperta eſt, nam exulare & ſimul viuere cum ciuibus non cohærent. Minor in textu conſtat, quia (vt inquit Philoſophus) vir excellenter bonus non eſt pars ciuitatis, neque vt ciuis legib. ſubiicitur. Nō eſt pars, quia omnes partes bonitate vincit; legib. non ſubiicitur, quia inſigniter bonis (vt ait Plato) lex non eſt impoſita, quippe illi ſunt leges ſibi: ſi ergo non ſit pars, ſed maior parte, vt rex inter ciues, ſi legi non ſubiiciatur, ſed ipſe lux legis, vt Deus inter homines haberi debeat; concludo non eſſe pellendum à ciuitate qua [illegible] regeret, non eſſe relegandū à patria in qua luceret; hinc conſentaneum putauit Ariſt. vt legumlatores egregiè excellentes viros ab omni ſeruitute legis exciperent, nam aliter legumlatoribus vt olim Leo aliis animantibus reſpondere poſſunt. Leo (vt allegoricè narrat Antiſthenes) leporibus in concione poſtulantibus æqualitatem omnium, Ego (inquit) veſtris legibus obediā ſi mihi dementur vngues. Optimi viri ſunt tamquam leones (id eſt) reges inter ciues, illorum virtutes ſunt tamquam vngues, quarum excellentia hoc poſtulat, vt legum ſeruitute liberentur. Sed animus Ariſt. in alterà parte huius cap. totus eſt in oſtraciſmo exilioque bonorum approbando. Audi vnam diſtinctionem & accuratè quid ſibi velit tandē intelliges. Duplex eſt, vt ſupra diximus, reipubl adminiſtratio, recta, & non recta; in recta oſtraciſmus non permittitur; in non recta approbatur. Quòd in recta non permitteretur, ſic ſyllogiſmis probo. Quicumq; ad conſeruandum bonum & finem ciuitatis tendit, non eſt à ciuitate relegandus: ſed heroicè & inſigniter bonus ad conſeruandum bonum finemq; ciuitatis tendit: ergo heroicè & inſigniter bonus à ciuitate non eſt relegandus. Similiter quicumque eſt lux & norma virtutis, à ciuitate non eſt arcendus: ſed vir egregiè bonus eſt lux, lex & norma virtutis: ergo vir egregiè bonus à ciuitate non eſt arcendus. Eſt lux, quia vitæ exemplo ſplendet; eſt lex, quia alios dirigit; norma, quia actiones aliorum moderatur. Porrò quicumque dignus eſt imperio, exilio vulnerari non debet: ſed vir excellens virtute dignus eſt imperio: ergo vir excel-

Plut. in Annib. Ariſti.

Ca. 6. & 8. Omnia firmamēta Machiauellitis præcipuntur.

Plut. in Lycur. & Ariſtide. Plato 4. De legib.

Allegorica Leonis reſponſio.

Contra oſtraciſmū at. 4.

Vir egregiè bonus lux, lex, norma virtutis.

lens virtute exilio plecti non debet. Poſtremo, quicumq; proximè accedit ad Deum, is non eſt à ciuitate exterminandus: ſed vir excellenter bonus proximè accedit ad Deum: ergo vir excellenter bonus à ciuitate non eſt exterminandus. Huc addi poteſt, quod quicumque exiſtit impenſe malus ſit nece dignus: ergo quicumque exiſtit inſigniter bonus, luce ciuitatis illuſtrandus. Aduerſas nunc partes agam, & quæ ſunt apud Philoſophum pro oſtraciſmo dicta, paucis oſtendam.

Argumẽt quatuor pro oſtraciſmo.

Argumenta quatuor ſunt, primum ſic ſe habet. Quicumque fini ac bono ciuitatis infeſti ſunt, oſtraciſmum iure patiuntur: ſed qui opibus, gratia, potentia maximè excellunt alios, bono ac fini ciuitatis infeſti ſunt: ergo qui opibus, gratia aut potentia maximè excellunt alios, oſtraciſmum iure patiuntur. Aſſumptio probatur, quia his bonis ſuperfluentes æqualitatem ac proportionem (quæ inter ciues eſt alenda) violant & corrumpunt, vnde maxima contentio inuidiaque populi naſcitur. Si hic tyrannidem, oligarchiam, aut popularem furorem intelligas, politicum, & quodammodo iuſtum in illis eſſe exiſtimes, ſi ob hanc cauſam virtute prælucentes relegentur; nam quid magis tyrannidem in iſtis impedit quàm vis & ſplẽdor heroicæ virtutis? Sed Chriſte bone, quàm latè hoc malum ſerpit? Diſcede Athenis iuſte Ariſtides, ſi Timon crudelis in ciuitate regnet. Alterum argumentum in textu ſequitur, nempe quòd Argonautæ Herculem ſuum ducem olim reliquerint, propterea quòd excellentiorem ſeipſis illum eſſe putarint: excellentia ergo vt æqualitati ciuium maximè infeſta bonoque ciuitatis inimica, ſeueris legibus eſt coercenda. Tertiò arguit Philoſophus ab exemplis Periandri, Thraſibuli, & aliorum tyrannorum. Hiſtoria ſic eſt. Mittit Thraſibulus tyrannus legatum ad Periandrum, vt eius conſilium de adminiſtratione reipubl. caperet, legato Periander reſpondet nihil, ſed inter ambulandum eminentiores ſpicas baculo decuſſit, eaſdemque ſegeti adæquauit. Hoc cùm legatus Thraſibulo nunciaſſet, ſtatim intellexit tyrannus eo conſilium Periandri tendere, vt excellentiores ciues è medio tolleret. Hoc inquit Philoſophus non ſolum tyrannis expedit ſed in oligarchiis & democratiis ſuum locum habet. Sic Athenienſes Samos, Chios, Lesbios; ſic reges Perſarum Medos, Babylonios, alioſque frequenter extenuarunt, quibus veluti pennas virtutis & honoris inuiderunt.

Vide Pol. 5.c.3. & 8 & 9. & 11
Apollonius Rhod. 1. Argonautic.
Dion. Halic lib. 4.
Simile de Tarquiniis refert Liu dec. 1. Lib. 1.
Ouid. de Faſtis.

Apoſtrophe.

Quid? An ſolum Perſæ, an ſolum Turcæ hæc pariunt oua? Non certè: nam iam in Chriſtianas reſpubl hæc fraus irrepſit, ſcilicet, vt qui maiores ſpiritus virtutis habent, oſtraciſmi teſta notati aut ad exilium aut ad crucem continuo deſignentur. Somniant enim Cæſares ſe non eſſe ſaluos ſi Põpeianos ſecum Romæ permanere ſinant, at in exilio virtutis quæ ſpes ſalutis? In effuſione ſanguinis quæ ſalus ciuitatis ineſt?

Oſtraciſmus in Chriſtianas Reſpubl. pedetentim irrepſit.

Poſtrema ratio à ſimilitudine ducitur. Nam quemadmodum pictor pedem ſua tabula non feret, qui legitimam menſuram & proportionem corporis excedit & vt nauium opifex partem reliquis iuſto maiorem eſſe non patitur, & denique vt magiſter chori illum cantare non ſinit, qui omnes reliquos ſonoræ vocis magnitudine vincit: ita in republ. non eſt ferendus ille;

Sueton. in Tiber. c. 55

qui reliquos omnes bonorum ſuorum excellentia ſuperat & excedit. Oſtraciſmus ergo in ciuitate eſt approbandus, non ſolum vt radicitus extirpetur malum, ſed ne in tumorem inuidiamq; populi excellens incidat & incurrat bonum. His demonſtratis tria in calce iſtius capitis conſideranda ſe offerunt; primum, quod dicat Ariſt. conſultius eſſe ab initio ita rēpubl. inſtituere, vt tali remedio non omnino egeat; alterum quod in optimis formis reipublicę hoc non ſit abſolutè iuſtum; poſtremum, quod inſigniter bonus vt rex perpetuus in ciuitate viueret. Primò, arguitur Ariſtot. hoc genus exilij non approbaſſe. Secundò in rectis reipubl. formis idipſum non poſuiſſe. Tertiò, monarchiam de qua iam proximè diſputat, meliorem eſſe cæteris inſinuaſſe. Nam ſi vnus optimus ſecundum Ariſt. vt rex perpetuus in ciuitate viueret, ſi quoque vt Deus ſuæ vitæ exemplo ad virtutis ſtudium ciues alliceret, proculdubio ſecundum Ariſtotelem monarchia (in qua ſimpliciter optimus magiſtratus requiritur) reliquis omnibus ciuitatis formis præponeretur.

Tres gnomæ Ariſtotelicæ.

Tria ex illis conſequentia.

Diſtinctio.

Oſtraciſmus cōſideratur, vel reſpectu { Iuſtæ adminiſtrationis, & ſic approbari non debet. vt probatur apertè quinque ſyllogiſmis in textu. | Non rectæ adminiſtrationis, & ſic quodammodo approbari poteſt ob rationes quas antea atulimus. }

Oſtraciſmus eſt genus quoddam exilii ab Athenienſibus olim inuentum & inſtitutum, quo per decem integros annos vltra modum potentes viri à patriis ſedibus pellebantur, facta publica hac pœna fuit, per teſtas quaſdam in quibus exulum nomina inſculpta erant. Cauſa iſtius pœnæ fuerunt inſignis emmentia alicuius viri, metusq; ſeditionis futuræ ſi tantus nominis ac dignitatis ſplendor animos oculosq; ciuium perſtringeret.

Oſtraciſmus quid. Vide Plut. in Ariſtid. Alcibiad. Themiſt. Alex. Genial. l. 3. c. 29. Bud. in Annot. Eraſ in Chil Mach. in Liu. l. 1. c. 28. & 29.

Opp. *In iuſta adminiſtratione reipubl. oſtraciſmus eſt admittendus: ergo male defenditur contrarium. Antecedens probatur, quia contingit ſæpe in iuſta adminiſtratione ciuitatis aliquos opibus, gratia, potentia ita præualere, vt ſi non coerceantur ocyus, metus ſeditionis ſequatur: at lenius remediū excogitari non poteſt ad hoc malum quam oſtraciſmus: ergo oſtraciſmus in iuſta adminiſtratione ciuitatis eſt admittendus.*

Reſp. *Si abundantia rerum, ſi fauors populi, ſi potentia, alio ve modo ita intumeſcant in ciuitate aliqui, vt metus ſeditionis inde ſequatur, potius pecuniæ quam animæ, dignitatis quàm ciuitatis iacturam ſentiant: & ſanè metus aut ſuſpicio ſatis iuſta cauſa non ſunt vt plectantur ciues; ſed ſi illorū copia, fauor, potentia ad interitum ciuitatis tendant, tum quouis iuſto modo deprimi & coerceri debent. Alii huic argumento reſpondent, excellentiam bonorum animi hic ſolum intelligi; at illa à ciuitate bene inſtituta nullo modo exulare debet.*

Iactura dignitatis ciuitatis. Excellentia bonorū animi non pellenda.

Opp. *Ariſt. in textu aperte defendit hanc quæſtionem non ſolum ad de-*

prauatas

prauatas.ſed etiam ad rectas reſpubl.pertinere: ergo in rectis formis ciuitatis
licet.oſtraciſmum exercere. Antecedens probatur ex verbis Philoſophi, quæ
ſunt iſta. Quæſtio (de hac cauſa loquitur) à nobis poſita vniuerſe ad omnes ”
reipublica adminiſtrandæ formas etiam rectas pertinet. ”

Reſp. Ariſt.eo loci non intelligit heroice inſigniterq; bonos à recte inſtitu-
tis ciuitatib. arcendos eſſe, quippe illorum opera bonum commune & bene-
ſtum conſeruatur:ſed hoc intelligit, quod vtile ſit etiam rectis adminiſtran-
di formis vt potentes,diuites, gratioſi, ſi ſeditionis flammulas factionib.nu-
triant,oſtraciſmo notati exterminentur.

Opp. Egregiè bonus à bene inſtituta ciuitate exulare debet:ergo oſtraciſ
mus in rectis reipub. adminiſtrationib.admitteretur. Antecedens probatur,
quia in Ariſtocratia ſi vnus aliquis virtute cæteros vincat,eſt expellendus:at
ariſtocratia eſt recta forma adminiſtrãdæ ciuitatis:ergo in recta adminiſtra-
tionis forma oſtraciſmus poneretur. Maior patet,quia ſi vn⁹ aliquis lõge ex-
cellat cæteros tũ tendit ciuitas ad monarchiã:nã ſi ſit talis,requirit Ariſt.vt
tamquã rex inter alios viuat:at tendere ad monarchiã eſt corrũ pere ariſto-
cratiã,quod facin⁹ in eo ſtatu eſt morte,nedũ oſtraciſmo dignum. Hæc quoq;
dici poſſunt de democratia,quæ quoq; forma inter rectas reſpub.annumera-
tur.

Reſp. Egregiè bonus non corrumpit.ſed conſeruat bonum & finem ariſto
cratiæ,nam etſi radiis virtutis magis cæteris fortaſſe ſplendet, ſponte tamen
ſe ſemper iuſte & decore gerit. Quippe bonus non timore pœnæ ſed virtutis a-
more ſe legibus ſubmittit. Præterea ſplendor & eminentia virtutis non eſt Rex quo
cauſa cur boni intumeſcant, ſed potius vt ipſi imicatione ſimiles & pares fi- ad Conſi-
ant:vbi dixit Ariſt.quod tamquam rex inter alios viueret,intellexit vt qui- lium, Im-
dam exponunt quoad conſilium non quoad imperium, quoad candorem vi- perium.
tæ,non quoad honorem regni.

Argumenta in alteram partem quæſtionis,quæ probant in non rectis reipublicæ formis oſtraciſmum iuſtè exerceri poſſe.

Opp. Oſtraciſmum & exilium pati pro excellentia virtutis,eſt malum
pro bono ſuſtinere:ſed malum pro bono ſuſtinere eſt iniuſtum:ergo oſtraciſmũ
& exilium pati pro excellentia virtutis eſt iniuſtum.

Reſp.Vt clementiam defendere apud Neronem turpis habetur cauſa: ita
virtutem colere in praua ciuitate res digna habetur pœna. Sed clementiam
defendere eſt turpe non reſpectu materiæ,ſed perſonæ: ita virtutem colere di
gnum eſt pœna non reſpectu boni quod ſit,ſed loci in quo malum non bonum
colitur.Cùm ergo iſtiuſmodi adminiſtrationis ſalus in hoc maximè conſiſtat
vt abigatur virtus,quodammodo iuſtum apparet, ſi in tali forma oſtraciſ-
mus toleretur.

Opp. Immane eſt vt virtutis ſtudium perniciem progignat :ergo nec in
n alis formis reipubl,magiſtratus bonorum exilium permittet. Iactura

Reſp. Gloria eſt non ignominia, vita bonorum non pernicies, vt à malo-

Virtutis, fortunæ. *um ... [illegible] ſeparentur. Nam etſi fortunæ paruam iacturam ferant, virtu-
...s tamen occaſum illorum poſteritas non videbit.*

Opp. *Defectio maximi boni nomen ciuis non meretur: ergo excellentia ... ſed m pœnam exulis non requirit. Ratio ſequitur à loco Topico, nam contrariorum contraria eſt ratio.*

Reſp. *Defectio maximi boni nomen & locum ciuis in prauis reipublicæ adminiſtrationibus meretur, & excellentia quaſi peſtis quadam ab illis expellitur: nam quid malo infeſtius quam ſtudium virtutis? Adhortatus eſt* Suet. in Neron. *Seneca Neronem ad Clementiam, ſed periit: imo (quod magis eſt) dulcioribus modis adhortata eſt mater, ſed à tyranno occiſa & laniata fuit.*

Dubium.

An naturalis ſit monarchia præſtantis virtute viri?

" VErba tua Ariſt. in fine huius capitis me vehementer mouent, nam-
" que ſic concludis. Reliquum igitur eſt (quod videtur ita comparatum eſſe à natura) vt omnis huic (id eſt excellenti viro) pareant, idque libenter, & quidem ita vt tales viri (id eſt virtute præſtantes) in ciuitatibus ſint perpetui reges. Hæc verba me mouent (vt dixi) quoniam paulò antea multitudinis imperium paucorum ſtudioſorum & vnius potentiæ multum prætuleras. Sed in hac re diutius non ludam, ſcio equidem te de mediis officiis illic, hic de ſummis dicere; hoc vnum tamen mihi velim expedias, cur dicas ita comparatum eſſe à natura, vt vni excellẽti viro libenter à ciuib. & ſponte obtemperetur. Hæc parum cohærent certe, quippe natura neceſſitatem, voluntas libertatem habet. Vis tu hoc eſſe naturale & tamen concludis eſſe voluntarium? q̃ hęc contradictio? Nulla; nam imperij naturam, obſequij voluntatem cauſam effectricem cenſeo, eſt.n. in imperio quædam neceſſitas, nam ſi conſeruatur natura; eſt in obſequio humana libertas, nam ciuium ſic retinetur concordia. Quod vero ſit à natura, rationes & argumenta, quæ antea attulimꝰ de monarchia, ſatis dilucide comprobarunt. Quare ne ſim moleſtior iam verbis ſtudioſum lectorem ad illam partem expoſitionis refero, vnam ſolum ratiunculam hic addam, quam tum omiſi, nempe quod ſicut inferiores potentiæ vireſq; animi naturaliter intellectui propter excellẽtiam eiuſdem ſubiiciuntur: ita à natura comparatum eſt vt omnes ciues vni, ſi excellat virtute, ſubſint & obſequantur. Ex his videat diligens ac ſtudioſus lector & quo animo Ariſtoteles de monarchia fuerit, & quam apertam viam de illa diſputandi latiùs iam patefecerit.

Officia Summa, Media.

Vt potẽtiæ animi intellectui, ſic oẽs ciues vni ſubiici untur. Pol. 1 c. 3. Eth. 1. c. 6. Plat in Timæo. Gal. 13. therapeutic.

Diſtinctio antea tradita fuit.

Opp. *Nulla virtus eſt à natura: ergo monarchia vnius propter virtutem non eſt dicenda naturalis. Antecedens eſt Philoſophi 2. Ethicorum. Argumentum ſequitur, quia alia ratione hoc loco non dicitur naturalis.* Eth. 2. c. 1.

Reſp.

Reſp. *Non propter virtutem, quæ eſt habitus, ſed propter ſui conſeruationem, quæ eſt naturalis actus, vnius monarchia hoc loco à natura dicitur. Quare etſi virtus ipſa non ſit naturalis, ciuitatis tamen conſeruatio ſecundum virtutem eſt naturalis: hoc inde euenit, quia virtus magis conſeruat, vitium magis corrumpit naturam rerum.*

Opp. *Hæc quæſtio antea diſcuſſa eſt: ergo otioſe hic iterum demonſtratur.*

Reſp. *Illic generatim de omni monarchia, hic ſpeciatim de excellentis viri imperio agitur: illic quæritur an monarchia ſit optimus ſtatus ciuitatis, hic vero an vnius optimi viri imperium ſit naturale.*

Opp. *Imperium talis viri (vt ais) eſt naturale: ergo obſequium quoq; erit naturale. Ratio ſequitur, quia imperium & obſequium ſunt relata quæ eodem modo afficiuntur.*

Reſp. *Non negamus vtrumq; eſſe ſi ciuitatis, at pernegamus ſi ſolius hominis reſpectum habeas. Naturale eſt imperium reſpectu ciuitatis, quia in eo ſui conſeruationem & ſalutem habet, at in obſequio ciuium libertas non aliter quam in potentiis animi ab intellectu cernitur.* Obſequiū ciuitati naturale, homini liberum.

CAP. X.

Vtrum ſpecies monarchiæ rectè aſſignentur?

NActus occaſionem ex his (quæ modo de excellenti virtute viri dixit) Philoſophus de monarchia ſeu vnius imperio pluribus nunc agit, partemque vltimam huius libri in eo ſtatu fuſius explicando conſumit. De monarchia primum agit ſecundum D. Thomam, quia illa conſtitutio ciuitatis eſt omnium optima & veluti menſura reliquarum perfectiſſima. Hæc forma adminiſtrationis in quinque ſpecies hoc loco diuiditur, nempe in Laconicam, Barbaricam, Æſymnetiam, Heroicam & Pambaſileam: quæ omnes & ſingulæ tam diſtinctè & tam perſpicue tractantur in textu, vt longius verborum & expoſitionis filum aut penſum trahere, eſſet tædio & moleſtia animos lectorum nimis defatigare. Si genus huius diuiſionis ſcire deſideres, exiſtimo analogi eſſe in ſignificata, nam ſecundum prius & poſterius (vt aiunt) nomen monarchiæ his formis conuenit; hoc liquido conſtat in principio alterius capitis, vbi Philoſophus has omnes ad duo capita reuocare contendit. Sed vt ordine de ſingulis agamus; Monarchia Laconica verbo definiri poteſt, dictatura ſeu imperatoria poteſtas in bello iuſta & neceſſaria. Laconica dicitur, quia Lacedæmonij illa, ſæuiente hoſte, vtebantur. In hoc regni genere non abſolutam rerum omnium, ſed circumſcriptam ac definitam auctoritatem reges habere debent. Hoc probat Philoſophus ab exemplo Agamemnonis, qui cum maledictis ab Achille inceſſeretur, contumeliam illam ferebat patienter in concione populi: at poſtquam egreſſus eſt ad bellum hanc legem tulit:

Scopus.

Monarchia Laconica, Barbarica, Æſymnetia, Heroica, Pābaſilea.

Monarchia Laconica.

Hom. Ilia. 1.

Hom. Iliad. 2.

Quem longe à pugna ad naues diſcedere cernam,
Non volucrum effugies morſus, rictusque voraces,
Mortu me penes arbitrium eſt & ſumma poteſtas.

Rex Spartæ præfuit rebus diuinis, bello gerendo.

Quid multis? Laconica monarchia eſt imperium militare cum ſumma poteſtate vitæ ac necis: hoc imperium eſt tam vtile, tã neceſſarium in omni republica, vt ſine eo neque hoſtium fulmina diſpelli, neque inteſtinæ ſeditionis ſemina funditus extirpari poſſint. Obſeruandũ hic eſt, quod Ariſt. in textu doceat, reges in hac forma non ſolùm poteſtatem vitæ ac necis, ſed etiam rerum diuinarum religioſam quaſi curam ſibi mandatam habuiſſe; quaſi diceret, bellici imperatores non omnia pro ſuo arbitrio agerent, iram & furorem (manes ipſius belli) ſemper ardere non permitterent, clamore hoſtis, effuſione ſanguinis ſemper non caperentur, hoc potius cogitarent ſe Deo vindici omniũ ſubiectos eſſe, vt illius metu perculſi armis ad ſalutem, non autem ad perniciem iuſte & religioſe vterentur. Religionem ais requiri in milite? rerumq; diuinarum curam in Marte? Inſanis profecto & deliras multum, confuſio in bello, religio in pace viuat. Antiquum obtines. Sed audi, bellum iuſtum eſſe debet: ergo religione nõ careret. Qui enim ad verum bonum ciuitatis tendit, ſi à perenni fonte bonorum omnium penitus declinet? Sancta olim apud Ethnicos iura belli, firma & inuiolata pacis fuerant fœdera. Sed (Deus bone) vbi religio Reguli, qui potius quam fidem hoſti violaret, ad hoſtis dira tormenta ſe reciperet? Secunda ſpecies monarchiæ Barbarica dicitur, herili imperio admodum ſimilis & cognata. A tyrannide hæc in tribus maxime differt, primum quia inuitis nõ imponitur, ſecũdo quia in ea ſecundum leges viuitur, tertio quia rex non vt tyrannus à ſuis defenditur. Primum probat Philoſophus exemplo Aſianorum, qui ſeruiliorib. ingeniis nati, herile imperium facilius quam Europæi ferunt; & certe multi ita ſunt à natura ad duram ſeruitutem conſtituti, vt quamuis ſeuerius aliquando tractentur, motem tamen ſuis dominis ſine omni grunnitu murmureq; gerant. Sic olim Perſæ, ſic hodie Moſcouitæ ſub ſuo rege viuunt, non inuiti ei obtemperant, non inuiti mores legesq; patriæ obſeruant, non inuiti perſonam ſui regis ſatellitio defendunt: at in tyrannide contra hæc omnia fiunt: à tyrannide ergo hæc ſpecies regni natura differt. Tertia monarchiæ ſpecies Æſymnetia dicta, vnius definitur imperium ſuffragio cõceſſum & confirmatum. Diſtinguitur à barbarico; quod illud iure hereditario traditur, hoc vero ſuffragio demandatur. Sic olim Mitylenæi inſulares illi Pittacum vnum è ſeptem ſapientibus contra exules ſuum regem elegerũt, quem poſtea vt hic ſcribit Ariſt. Alcæus poeta & Antimenides furioſis carminibus irriſerunt. Quarta regalis imperij ſpecies eſt heroica, quæ adminiſtratio heroum temporibus per ſucceſſionem, vt ius hæreditarium floruit. Huius imperij primas cauſas opinione ſua receſſet Philoſophus nempe magnificentiam in collocandis multis beneficiis, ſapientiam in nouis excogitandis ſcientiis, amicitiam in propulſandis hoſtibus, prudentiam in diſperſis congregandis hominibus: nam cum principio re-

Ira & furor Manes belli.

Religio in bello.

Cic. de offi. lib. 1. & de ſeneƈt.

2 Barbarica.

Diſcrimina Monarchia, Tyrãnica, Barbarica.

Iſocrat. in Pan.

3. Æſymnetia. Dictatura.

4. Heroica. Vid. Pol. 5. c. 10. Iuſt. lib. 1.

rum

rum excellentes & egregij viri optime de populo ſint meriti, aut artes inueniendo, aut ab iniuriis hoſtium defendendo, aut barbaros & more bellnarum vagantes in mœnia & vrbes congregando, factum eſt vt illis illorumque propagini regna in perpetuum concederentur. Hinc Saturnus, Iupiter, Hercules, Apollo, Bacchus, Minerua & Ceres inter Deos Deasq; antiquitus numerati ſunt: non ob aliam vt opinor cauſam, quam quod inuentis ſuis veſtigia perennis memoriæ poſteritati reliquerint. Sed quid prophanas hiſtorias quæro? Legimus in ſacris literis Nimrod alia via ſibi procuraſſe imperium; venator enim robuſtus fuit, populosque vi & armis ſceptro ſubegit. *Gen. c. 10.* Sequitur in textu deſcriptio earum rerum, quæ ad hunc ſtatum heroici imperij pertinebāt: primum requirebatur vt ſummam auctoritatem in rebus bellicis obtinerent, ſecundo vt ſacrificiorum quorundam curam ſuſciperent, tertio vt quædam ſacra ſacerdotibus permitterent, poſtremo vt iurati in rempubl. ſancte & religioſe officium obſeruarent. Sed vt aliquid hinc fructus conſequamur, pauca de his quatuor dicam, primum ſane optandum eſt, vt rex heroico ſpiritu fortitudinis ſuam patriam defendat, vt inuicto animo hoſtem inuadat, vt intrepida manu ſceleratos ac ſeditioſos in ciuitate feriat; ſi Hannibal ad portas pulſet, opus eſt vt lacertis Scipio, ſi Catilina in vrbe maneat, opus eſt, vt verbis diſertis Ciceroanimo, ſe pugnet. Tum ciues in hoſtem ferociter volant, cum ſuum regem fortiter pugnantem vident; in pace prudentia, in bello regia fortitudo cernitur. Vt ergo reges in pace quietis palmam habent: ita in bello rerum maximarum curam ſuſtinere debent.

Quatuor obſeruāda. 1. Fortitudo in rebus bellicis.

De ſacrificiis, quæ hic requirit Ariſtot. nihil dicam, nam impia & ſuperſtitioſa fuiſſe ſcio. hoc vnum tamen dico, ſi ethnici reges ſacrificia ſuis dæmonibus immolarunt, quanto ſolennius, quanto ſanctius Chriſtiani reges in pace & bello diuinum numen adorarent? Conſtantinus imperator ab ipſo cœlo defixa in Chriſtum mente ſignum ſalutis vidit, at Iulianus Apoſtata fulmen à Iouis dextra demiſſum ſenſit.

2. Sacrificia.

Quid ſibi vult Ariſtoteles de ſacris, quæ ad ſacerdotes & non ad reges pertinent? Profecto neſcio, illud tamen ſcio in Oziæ fronte lepram apparuiſſe, qui cum rex eſſet, vt ſacerdos tamen incenſum obtulit. Nadab & Abihu noua thuribula obtulerunt, ſed dehiſcente terra (horrendum eſt dictu) viui ad inferos ceciderunt. Meminerint reges, meminerint (inquam) Cæſares ſe non ſolum politicæ ciuitatis, ſed etiam cœleſtis regni, id eſt, eccleſiæ curā commiſſam ſibi habere; & vt illius ab Ariſt. partes; ita huius à Domino nutricij & nutrices dicūtur. Si conſeruent, ſi alant, officium præſtant: ſi vero ſpolient & expilent, manum quam Balthaiar vidit in pariete, equum quem Heliodorus ſenſit in aere, ante oculos ponant, ſuasque manus & oculos à conſecratis Deo penitus remoueant. Nam vetus illud eſt: Quæ ſemel Deo cōſecrātur, in humanos vſus conuerti non debent.

3. Sacra Sacerdotibus permiſſa. 2 Chron, cap. 26. 19. Leui. c. 10. Reges gerūt curam eccleſiæ. Iſaia c. 49. Dan. c. 5. 5. 2. Macc. 3. 25.

Poſtremum quod hoc loco obſeruandum ponitur, eſt quod reges olim iurati in regnum fuerint. Sceptrum regale virgula iuſtitiæ eſt, non ſignum inanis gloriæ. Qui ſceptrum capit, regnum ha-

4. Iuramenta.

bet,

bet, qui regnum habet, ſphæram grandem in dextra tenet, vt vero iuſte teneat, ciuitas à rege ſacrum iuramentum poſtulat, hoc autem idcirco facit, vt non tam potentia quam conſcientia in ciuitate imperet. Attendant ergo Cæſares, ſi in priuato conſcientia mali ſit mille teſtes, quot furias in animo ſentiet magiſtratus, ſi iuramentum quo obſtringitur ciuitati omninó negligat & contemnat? Si bona ciuitatis, ſi iura, ſi leges violet? Priuatorum facinora merentur crucem; ergo Cæſarum flagitia merentur gehennam.

5. Pambaſilea.

De quinta ſpecie monarchiæ, quæ Pambaſilea dicitur, proximo capite agit Philoſophus: hanc autem per ſe tractat, & quia perſpicua eſt, & quia aliæ quæſtiones ad eam ſpectant, quę huius capitis circuitu facile comprehendi non poſſunt.

Diſtinctio Quæſtionis.

Potentia regum aut eſt
- Abſoluta & libera, qua rex in ciuitate vt pater in domo regnat, & hæc vel iuſta Pambaſilea, vel prope ad tyrannidem accedens Barbarica dicitur.
- Circumſcripta, quæ eſt aut
  - Militaris, quæ Laconica
  - Popularis, quæ Æſymnetia
  - Ciuilis, quæ heroica

  appellatur.

Opp. *Laconica & abſoluta adminiſtrationis forma ſunt veræ ſpecies monarchiæ, vt poſtea docet* Philoſophus*: ergo non eſt iſta vera diuiſio.*

Reſp. *Non defendimus hanc diuiſionem eſſe generis in veras ſpecies, ſed vt antea diximus analogi in ſua ſignificata, quæ modum & rationem ſpecierum habent.*

Pol. 4. c. 10.

Opp. *Barbarica adminiſtratio tyrannis eſt: ergo monarchiæ ſpecies dici non debet. Antecedens probatur, quia Barbari reges ſuos ciues vt ſeruos tractant. Argumentum tenet, quia monarchia & tyrannis natura differunt.*

Quid Barbarica adminiſtratio.

Reſp. *Per Barbaticam adminiſtrationem hoc loco non immanitas & furor tyranni, ſed auctoritas regis ſeueri intelligitur. Multi reges hodie ſeueritatem ſuis agunt, idq; politice & ſapienter: nam ſi gentes quas regunt propenſæ ſunt ad barbariem licentiamq; morum, vt apud Indos & Perſas, multum proculdubio populus contumax & rebellis fiet, ſi nullum ſeueritatis iugum & legem teneat.*

Diſtinctio Monarchiæ, Barbaricæ, & Æſymnetiæ.

Opp. *Barbarica adminiſtratio & popularis illa, quæ Æſymnetia dicitur, in nullo diſtinguuntur: ergo vt ſpecies monarchiæ diſtincta non recte aſſignantur. Antecedens probatur, quia reges in vtroq; genere earundē rerum curam habent, nempe bellicarum & diuinarum, vt in textu patet.*

Reſp. *Hæc duo genera pluribus differunt quam hoc argumentum docet, nam Barbarica adminiſtratio hæreditaria: Æſymnetia vere voluntaria dicitur: illa quoque perpetua, hæc ſolum ad tempus manet: illa res omnes in ciuitate, hæc ſolum res definitas (vt olim dictatura apud Romanos) tractat.*

Opp.

Opp. *Cauſa monarchiæ heroicæ non rectè enumerantur: ergo malè de illa ſpecie diſputauit Philoſophus. Antecedens probatur, quia vt Iuſtinus ſcribit, non ſapientia, non fauor populi, non amicitia, ſed ambitio, vis & furor magnorum hominum genuerunt imperia.* Dion. Halicar. Iuſt. lib. 1.

Reſp. *Ariſtoteles enumerat iuſtas non iniuſtas cauſas imperij. fatendum quidem eſt primos olim reges (vt ait Iuſtinus) ſuis proprijs poſſeſſionibus non fuiſſe contentos, hinc Ninus Aſſyriorum rex ambitioſus, primum bellũ geſſit primumq; impreſſit nummum, quo Zoroaſtrem & Indos vulnerauit: qui vniuerſum mundum turpiter corrupit, verendum ſane eſt ne vi & pecuni plura tententur quam iuſtioribus medijs comparentur imperia.* Cauſæ imperiorũ.

Dubium.

An rex necis & vitæ potentiam in ſuos ciues habeat?

DIſtrictum gladium rex ſua dextra tenet; at quorſum quæſo ſi nullam vitæ, ſi nullam mortis potentiam in ſuos ciues habeat? Quid? an rex inter ciues vt truncus inter ranas viuit? An lictores, ſecures, gladios, cruces, tormenta habet, vt multi ſeditioſi in ciuitate viuant? Certe ita non eſt, nam rex non inaniter ſuum gladium gerit, ſed ita gerit vt non boni, ſed mali, non tamen omnes mali, ſed ſeditioſi bonoque communi ciuitatis infeſti, aciem iſtius gladij ſentiant. Sunt enim ciues mali, qui ſibi nocent, vt inuidi, qui legis pœna non plecterentur: ſunt ciues mali, qui alios lædunt, vt ſeditioſi, qui regis hoc gladio tollerentur. Vis hæc vt probem? Sic paucis accipe. Partes putridæ totius corporis abſcindi debent: ergo flagitioſi ciues. Argumentum probo, quia vt partes ſunt reſpectu corporis: ita ciues ſunt reſpectu ciuitatis. Si ergo medico liceat partes corporis obtruncare, multo magis principi licebit perniciosos ciues occidere. Præterea id licitum eſt, quod recta ratio & iuſtitia iubent: ſed recta ratio & iuſtitia iubent, vt mali è medio tollantur: ergo malos è medio tollere eſt licitum. Aſſumptio probatur, quia ratio & iuſtitia maxime iubent, vt communi bono ciuitatis conſulatur, quod fieri non poteſt, ſi inſigniter mali in ciuitate viuant. Poſtremo belluas licet occidere: ergo etiam & ſeditioſos ciues. Ratio ſequitur, quia ferocitas peccati omnem vſum rationis tollit, hominesq; belluis deteriores facit. Si ergo belluas occidere liceat ad vſum hominis, facinoroſos licebit condemnare ad ſalutem ciuitatis. Huc addi poteſt, quod ſacra philoſophia hoc ipſum iubeat, nam aliter quorſum in ſacris diceretur, maleficos non patieris viuere? & iterum: obedite regi, nam fruſtra gladium non gerit. Exempla in hac re non deſiderantur, nam vbique gentium in omni imperio diſtrictus hic gladius viuit. At dices, quid hæc ad Ariſt. Multum ſane: nam in textu ait: Rex vitæ & necis poteſtatem habet. Hæc ergo ſcripſi, vt non ſolum hanc poteſtatem habere, ſed iure eandem vendicare poſſe argumentis probem. Quid? an ſolum reges hanc poteſtatem habent? Reſpondeo vi ſua & per ſe habere.

Rom. 13. *Truncus rex, inter ranas.* *Rom. c. 13.* *Gladium principis ſtringendũ* *Rat. 4.* *Seditioſi proditores belluis peiores.* *Rom. c. 13.*

Occidere in priuato liceat. Inſidiantem principi licet occidere. Non licet cuiquam ſe occidere.

Cur ergo iudices aliique magiſtratus hoc ipſum agunt? Reſpondeo, quia eandem auctoritatem à regibus conceſſam habent. Dic quæſo, non licet priuatis aliquando ſuos hoſtes occidere? Certe non licet Quid ſi videas proditorem inſidiantem principi, non licet occidere? Licet, qui hæc cohærent? recte: tum enim non vt priuatus homo de hoſte meo, ſed vt magiſtratus de hoſte ciuitatis ſupplicium ſumo. Expedi hoc vnum. Quid illud eſt? Si quis ſeipſum cædat, eſt hoc iniuſtum? Eſt certe. Rationem redde. Ratio in promptu eſt, quia ſine ordine iuſtitiæ ciuitatis membrum patremque tollit. Placet mihi valde hæc tua concluſio, nempe quod principes necis poteſtatem in malos habeant, quodq; nec priuatis, vt ſuos hoſtes, nec deſperatis, vt ſeipſos occidant vllo modo licere putes.

Diſtinctio.

Quod necis poteſtas penes regem ſit, probatur:
- A ſimilitudine partium amputādarum à corpore.
- Ab interitu ciuilis boni, ſi mali permittantur viuere.
- A comparatione illorum cum belluis.
- A teſtimonio diuinæ philoſophiæ, quæ malos è medio tolli & extirpari iubet.

Lib.2.top.

Opp. *Quicquid eſt cauſa mali, eſt quoque ipſum malum: ſed dare regibus poteſtatem necis eſt cauſa mali: ergo dare regibus poteſtatem necis, eſt quoq; ipſum malum. Maior tenet à loco topico, Qualis cauſa talis effectus in bonis & malis. Minor probatur, quia regem crudelem & tyrannum reddit, vt leuiſſimis de cauſis infenſus ſuos ciues feriat.*

Reſp.

Poteſtas necis duplex.

Poteſtas necis conſideratur duobus modis, vel
- *Simpliciter & ſic non eſt regibus conceſſa, nam non licet regi quem vult & quando placet occidere.*
- *Cum conditione, & ad hanc poteſtatem requiruntur*
  - *Iuſta accuſatio.*
  - *Aperta conuictio.*
  - *Magna in rempubl. offenſio.*
  - *Deliberatum iudicium ſeu condemnatio.*

Ad pœnā requiſita.

Opp. *Quicquid repugnat diuinæ iuſtitiæ approbari non debet vt bonum: ſed talis poteſtas vitæ ac necis repugnat diuinæ iuſtitiæ: ergo talis poteſtas approbari non debet vt bonum. Maior patet, quia vera bonaq; humana à prima veritate bonoque incommutabili fluunt, eoque tendunt & reuertuntur Minor probatur, quia primum bonum omnibus rebus eſſe & bene eſſe dedit, vbiq; conſeruat (vt docent Philoſophi) & non deperdit.*

Reſp.

Reſp. *A prima veritate bonoq́; ſummo omnis humanæ veritatis ac bonitatis perfectio fluit, eoq́; (vt ais) reuertetur: id quoq́; agnoſcimus, primã cauſam in rebus omnibus eſſentiam eiuſdemque conſeruationem indulſiſſe, non tamẽ ſequitur, quin homo ab hac veritate & bonitate declinãs iuſte, vt Deo ac ciuitati infeſtus puniatur. Cauſa ergo iſtius mali non eſt in Deo qui dat eſſe & bene eſſe, ſed eſt in homine, qui eſſe ſuum in non eſſe, bonum in malum commutauit: non eſt igitur contrarium, ſed potius conſonum diuinæ iuſtitiæ, malos è medio tollere.* Cauſa pœnæ in homine, non in Deo. Diuinę iuſtitiæ conſonũ, malos tollere.

Opp. *Quod per ſe malum eſt non licet: ſed hominem interficere eſt per ſe malum: ergo non licet. Minor probatur, quia hominem interficere, eſt optimum naturæ opus & effectum corrumpere, quod per ſe malum eſſe videtur.*

Reſp. *Hominem occidere eſt per ſe malum, ſed pernicioſum hominem tollere eſt ciuitatis quidem bonum. Iudex non hominem, ſed vitium extirpare contendit, ſed cum in multis hoc fieri non poteſt ſine nece corporis, ſapienter præſcriptum eſt, vt potius pars vna pereat, quam vt totum præceps in diſcrimen ruat.* Malũ occidere, homini malum, ciuitati bonũ.

Opp. *Hæc poteſtas eſt contra charitatem: ergo non eſt licita. Antecedens probatur, quia charitatis affectio ardens eſt & omnes diligit, cuius vox eſt, nolo mortem peccatoris, ſed potius vt conuertatur & viuat. Si Chriſtus peccatores mori noluerit, cur princeps, imago Chriſti, tot ciues perderet?* Ezech. cap. 18.

Reſp. *Ludis, nam etſi charitatis affectio ſe ad omnes diffundat, ſuaque vi non aliter quam ignis ſingulos in ſe contendat vertere, recte tamen cum hoc affectu ſeueritas iuſtitiæ conſtet & copuletur: nam charitas illa, quæ permiſit zizania vſque ad meſſem creſcere, iuſſit meſſores ſuos eadem flammis tandem conſumere. Quare etſi Chriſtus mortem ad tempus differat expectans pœnitentiam, ſi tamen non ſequatur, grauius morte præparabit ſupplicium.* Charitatis affectio. Matth. 13. 30.

CAP. XI.

Vtrum ciuitas melius ab optimo rege quam ab optima lege adminiſtretur?
An rex potius ſucceſſione, quam electione ſit creandus?

QVinque hoc cap proponuntur, enumeratio eorum, quæ ante de formis reipubl. dicuntur, optima ciuitatis adminiſtratio, delectio legis, ſucceſſio principis, eiuſdemque fidelis conſeruatio. Enumeratio in fronte huius cap. aperta eſt, nempe quod conſtet monarchiæ eſſe 5. ſpecies, quarum prima heroica, altera Barbarica, 3. tyrannis quædam in electione multitudinis conſtituta, 4. Laconica, quæ at perennis quaſi dictatura, poſtrema vere regia, quæ quodammodo paterna & domeſtica appellari poteſt. Hæc omnia genera ad duo reducit, nimirum ad hoc vltimum, in quo plena poteſtas Imperatoris cer- *Cap. diuiſio in 5. partes. Pambaſileia ſimilis familia. De adminiſtratione*

cernitur, & ad Laconicum, in quo an dux perpetuus ſit vtilis ciuitati quæritur. Hanc enumerationem ſequitur optima adminiſtratio, de qua mouetur hæc quæſtio, An melius ab optimo rege quam ab optima lege gubernetur reſpubl. Primum arguit contra adminiſtrationem legis, quæ ſolum vniuerſim de rebus loquitur. 2. arguit contra adminiſtrationem regis, qui plerumque affectibus vincitur ac ſuperatur; quare vt lex gubernare non debet, quia deficit in ſingulis: ita rex gubernare non debet, quia perturbationum facutis inflammatur. 3. quod proponitur eſt defectio legis, in quo loco quæritur, An vnius vel plurium auctoritate legum defectiones melius reſarciantur? Melius per plures quam per vnum probat, & quia populus plus videt quam vnus, & quia multitudo incorruptior quam vnus manet. Quartum, quod in hoc capite tractatur, eſt ſucceſſio regis, vbi mouetur hoc dubium, vtrum electione potius quam ſucceſſione ſit creandus princeps? Contra ſucceſſionem inprimis diſputat, docetque eſſe valde periculoſum, vt ciuitas à ſucceſſione regum dependeat. Verba Philoſophi hæc ſunt. Si naſcantur filij patri diſſimiles ac degeneres, pernicioſum eſt eos regnare. Poſtremum quod hic agitur, eſt regis per ſuos ſatellites vtilis cuſtodia, quæ ideo inſtituta eſt, vt contumaciter iuſtum imperium recuſantes coerceantur, & heroicæ perſonæ regum habeantur in tuto Hactenus de expoſitione textus, nunc ad quæſtiones fuſius tractandas venio: prima eſt, An ciuitas melius ab optimo rege, quam ab optima lege gubernetur? Video hic quoſdam interpretes acerrime inter ſe digladiantes de hac cauſa, quorum alij tutius à bono principe, alij melius à bonis legibus rempublicam adminiſtrari putant; ſed ſomnia omitto, argumenta quæro, & ſane vt vno quaſi ictu ſcopum attingam, nullam comparationem inter mutum & loquentem magiſtratum, hoc eſt, inter regem & legem video. Quid enim lex aliud eſt quam mutus magiſtratus, quid rex aliud quam lex loquens & quaſi ciuitatis anima? & vt norma nihil poteſt ſine artifice: ita lex nihil poteſt ſine rege, quippe prudentia regis moderatur legem. Sed hoc argumentis probo, quorum primum à defectu legis ad hunc modum ducitur. Lex ſolum vniuerſim loquitur, & ſæpe in rebus ſingulis, contingentibus & futuris deficit: ergo lex non eſt optima moderatrix ciuitatis: quo dato ſequitur longe melius ab optimo rege, quam ab optima lege rempublicam adminiſtrari. Alterum argumentum eſt à ſimili, nam vt medicus non eſt ita iuratus in ſingula præcepta artis, quin aliquãdo pro ſua prudentia agat: ita moderator ciuitatis non eſt ita aſtrictus legibus, quin ſæpe pro ſuo arbitrio in ciuitate regat. Quippe vt ars medica, ita lex politica ſolũ vniuerſa præſcripta tradit. Quare vt medici multos perderent, ſi ſolum ſequerentur artem: ita reges rempublicam labefactarent, ſi ſolum ſequerẽtur legem. Concludo igitur, ſicut melius eſt prudẽtem medicum quã artem conſulere, ſi ſanitatem: ita melius eſt ſapientẽ principem quam legem conſulere, ſi ciuitatem ſpectes, Tertia ratio naturam & officium vtriuſque docet, nam lex eſt ſolũ muta regula rationis, & princeps eſt lux & vita

1. Quæſtio. Eth.5.c.10 Poli.3.c.7. & 12.

De legis ſupplemẽto.

Vid. Pol.3. c.7. de ſucceſſione.

Vid. Oſorium de reg. lib.3. & Sebaſt. Fox. de reg. li.3. De præſidio.

1. Quæſtio.

Magiſtratus Mutus, Lex loquens.

Pro rege rationes 6. Pol.2.c.6.

Plato in Politico. Medici & Regis comparatio. Ex arte ſemper imperare ſtultum. Lex muta regula.

ciui-

iuitatis: ergo multo rectius a bono principe quam ab optima lege reſ-
ublica gubernatur. Quartum argumentum ſic ſe habet. Ciuitas recte
dminiſtrari poteſt ſine lege, at ſine magiſtratu non poteſt: ergo melius
rege gubernatur. Quintum argumentum eſt reſpectu ciuis, qui ma-
is regi quam legi ſeruit, quis, n. ſcriptum timet? Quis ſceptrum regis
on veretur? Lex gladium non habet quo percutiat, at rex habet quo
utrida ciuitatis membra parteſq; corruptas tollat: eſt ergo melior ci-
iitatis in vno rege quam in multis legibus moderatio Poſtremo lex à
rincipe vim ſuam & auctoritatem habet, nõ princeps à lege: ergo me-
ius ciuitatem princeps quam lex gubernat. At dicis, Ariſtoteles in tex-
u contra hæc omnia arguit. Scio, ſed ea quæ diſputata ſunt pro argu-
nentis contra quæſtionem adhibebo. Nunc. a. ad alteram quæſtionem *Quæſtio ſecunda.*
quæ eſt, An rex potius ſucceſſione quam electione adſciſcatur) expli-
andam venio: & certe vt paucis hanc rem attingam, principem ſucceſ-
ione conſtituendum eſſe plane res ipſa loquitur. Hoc. a. probatur trib. *Pro ſucceſſione rat 3.*
nodis, nempe ex parte regis, ex parte ſucceſſoris, ex parte ciuitatis, quæ
ria in longe meliore conditione futura ſunt, ſi filius patri in regno ſuc-
edat, quam ſi electione alius creetur princeps. Ex parte regis ſic probo *1. Ex parte regis.*
uia ſi rex norit filium ſibi hæredem futurum, eo diligentius ipſe (natu-
a impellente) curat omnia, putatq; (ſi filium in ſolio regiæ maieſtatis
elinquat) idipſum ad ſe ſuumque nomen pertinere His ſtimulis quaſi
ommotus (videlicet naturæ, gloriæ, virtutis) ſolicite admodum ſuum
ceptrum tenet, regnum opib. honoribusque ornat, leges ſanctiſſimas
iſtiſſimaſq; condit, mores populi ad obedientiam pacemque fingit,
ullum non deniq; lapidem mouet, vt omnia in ciuitate (tanquam pro-
ria) ſuo filio tradat; quod ſi aliter fieret, ſpes ſucceſſionis tolleretur, ne-
ligentius oſcitantiuſque tractarentur omnia: nam quis mortalium tã
mice ignotis quam ſuis in poſſeſſione regni prouideret? Ex parte ſuc- *2. Ex parte ſucceſſoris.*
eſſoris, quod melius ſit hoc modo rempublicam adminiſtrari, ratio ſic
ſuadet. Nam filius cum ab ipſis incunabulis regno ſit deſtinatus omni
ura ac diligentia enutritur, ardenti ſtudio parentum ad caſtitatem vi-
æ, ad veram gloriam, ad prudentiam rerum inſtituitur: his modis in-
ructus mortuo patre ſceptrum religioſe tenet, honore tanto oblato *Educatio nobilium.*
on intumeſcit, regnum vt ius ſuum legib. defendit. O quam optandũ
ſet vt reges ſuos Regulos ſic hodie inſtituerent! Natura monet, pru-
dentia iubet, reſpublica poſtulat vt ſic inſtituerent: indulgentia ni-
ia eſt noſtrorum temporum, libertas nimia: quanta, Deus bone, eſt
ollicies in educatione procerum? Quanta licentia morum? Hinc fit
uod accepto regno regum filii veluti nouo & inſperato honore intu-
eſcant, hinc fit quod ij non aliter quam qui inopinato ad tantum fa-
gium euehuntur, leges violent, gazas ciuitatis expilent, ciues oppreſ-
ne vulnerent, rerumque omnium ſæpe periculoſa naufragia faciant
l hic non de facto ſed de iure diſputo, nam ſi id fieret quod deberet
i, hæc certe nullo modo euenirent Poſtrema ratio eſt ex parte ciui- *3. Ex parte ciuitatis.*
is, in qua nulla maior eſt peſtis quam ſeditio, quæ inter nobiles pro

pter magiſtratus euenit: at hęc in iuſta ſucceſſione nulla eſt quippe natura quaſi digito ſucceſſorem demonſtrans omnem litem tollit, ambitionis fomites extinguit, tragicos hiſtriones à theatro ciuitatis penitus expellit: at in electione cupiditas & libido dominandi regnant, perpetuas flammas ſeditionis mouent, factiones alunt, ciuitatem in partes diſtrahunt, vrunt conſcientias ciuium, peruertunt leges, corrumpunt mores, hoſtib. ſe tradunt; ciuitatem produnt, vi, armis, inſidiis deuaſtāt omnia. Ex omni ergo iam parte liquet melius eſſe, vt patri in regno filius ſuccedat, quam vt alius eligatur princeps. Huc addi poſſunt exempla gentiū, ſeries & annales temporum, in quib. conſuetudo perpetua maiorum ſucceſſionem magis quam electionem probat. Nihil hic dicam de ſacris literis; in quibus ſucceſſio approbatur, nam à Dauide ad Chriſtum ſucceſſio manſit.

Succeſſionis cautiones 4.

Huc quidam ad ſucceſſionem in regno quatuor cautiones poſtulant, nempe vt femina, vt peregrinus, vt deformis corpore, vt ſpurius non ſuccedant: in duabus ex his cautionib, recte & ſapienter, in aliis inepte & ignoranter agunt.

Succeſſio feminæ probatur.

Num. cap. 27.

Nam de ſucceſſione feminæ quis dubitat, cum tot exempla maiorum, tot ſacræ leges, tot hiſtoriæ tam humanæ quam diuinæ feminarum ſucceſſionem vt iuſtam & legitimam nobis approbarint? Romani tulerunt legem, vt feminę parentibus in iure hæreditario non ſuccederent, ſed beatus Auguſtinus hanc legem in tertio de ciuitate Dei, vt iniuſtam & contra naturam reiicit, affertq; exemplum de filiab. Salphat, quæ iuſte domini vt vt legitimæ hæredes ſuis parentib. ſucceſſerunt. Sed de hac cauſa in primo libro politicorum diximus.

Pol. 7. ca. 14.
1. Sam. 9. 2.
Cic. Tuſ. qu. 1. ex Cæcilio.
Plut. in Ageſilao.
Melius eſt regem quam regnum claudicare.
1. Sam. 14. 5.
Reiicitur ſucceſſio Peregrini, ſpurii.

Alteram quoq; conditionem, in qua requirunt, vt corpore imperfectus non ſuccedat, quis eſt tam imprudens qui admittat? Nam etſi optandum eſt, vt reges in compoſitione corporis alios (vt Saul ille ſuos fratres) ſuperent: ſi tamē non ſuperent cauſa, iuſta ſatis nō eſt, vt à poſſeſſione ſceptri pellantur. Nā vt ſub ſordida veſte aliquādo magna ſapiētia: ita ſub illiberali ſpecie corporis magna vis mētis & virtutis lucet. Lacedæmonij olim ſtatuerūt, vt claudus in regnum nō admitteretur, at tandem hoc verum eſſe ſenſerunt, ꝙ melius ſit regē quam regnum claudicare. Abſolon omnes ſua forma vicit, at Abſolon mentem vitioſam habuit: non ergo in fronte, ſed in mente formoſę virtutes ſedent. Alias duas cautelas libenter fero, nempe vt neq; peregrinus, neque ſpurius regib. ſuccedat. nam in altero grande periculum, in altero magnum indecorum ineſt; quid quęſo maiorem peſtem in ciuitate gignit quam peregrini ſucceſſio? Quid maiorem labem quam ſpuriorum adminiſtratio? Peregrinus enim ad natale ſolum animum intendit, ſpurius ſibi magis plerumque quam regno conſulit.

Diſtinctio

Diſtinctio primæ quæſtionis.

Vtrum melius ab optimo rege, quam ab optima lege reſpublica adminiſtretur.

Melius adminiſtratur ciuitas à rege propter

- Defectionem legis, quæ res omnes contingentes rerumque futurarum euenta non cernit.
- Experientiam regis, qui defectiones legum & errata corrigit.
- Prudentiam ciuitatis, quæ magiſtratum non ſolum vt regulam, ſed vt animam requirit.
- Inconſtantiam ciuium rerumque viciſſitudines, quæ nouas leges quotidie & inſtituta poſtulant.
- Obedientiam facilem, quam ciues principib. potius quam legibus perſoluunt.
- Auctoritatem, quam leges à principibus, non principes à legibus recipiunt.

Opp. *Quicquid affectib. caret, melius ciuitatem regit quam illud quod affectib. agitatur: ſed lex caret affectibus: ergo lex melius ciuitatem regit. Maior conſtat quia affectus cum ſint motus animæ appetentis ſub ſpecie boni, aciem rationis retundunt, iudiciumq; rectum impediunt plurimum.*

Reſp. *Illa vacuitas affectus in lege, regis prouidentia compenſatur. Præterea licet affectus lenior in magiſtratum cadat, virtus efficacior tamen officij manet. Vt ergo gladius non ferit ſine manu hominis: ita lex non loquitur ſine voce magiſtratus: quare etſi lex ſit incorruptior rege ſi affectum, eſt tamē in adminiſtratione ineptior, ſi principatum ſpectes.*

Pol. 2. c. [illegible] lib. 3 c. 11 Lex non loquitur ſine voce magiſtratus.

Opp. *Regula iuſtitiæ ciuitatem regeret, vt eſt in 5. Ethicorum: ſed lex eſt regula iuſtitiæ: ergo lex ciuitatem regeret.*

Reſp. *Regitur ciuitas bifariam, aut primario, & ſic à rege: aut minus primario, & vt aiunt inſtrumentaliter, & ſic à lege regitur. Eſt .n rex principium, eſt lex inſtrumentum ciuitatis.*

Opp. *Lex iuſtior eſt rege: ergo lex gubernat. Antecedens probatur, quia lex nihil aliud quam vox aut norma iuſtitiæ.*

Reſp. *Lex appellatur iuſta vt vrina ſana, vox quidem iuſtitiæ eſt, ſed non aliter quam Echo per reflexum vocis, quæ à magiſtratu editur: norma eſt quoq; (vt aiu) iuſtitiæ, ſed iuſta non aliter quam iuſta menſura dicitur.*

Lex iuſta vt vrina ſana.

Opp. *Principes legum ſolum miniſtri & cuſtodes ab Ariſto. dicuntur: ergo in adminiſtratione ciuitatis principatum legib. videtur dediſſe.*

Reſp. *Ratio non ſequitur, quia reges miniſtri & cuſtodes legum dicuntur, non quod ſubſeruiant, ſed quod earum vires ad honorem ciuitatis vtilitatemq; ciuium accommodent & exequantur: miniſtri, quia voces legum exponunt, cuſtodes quia illas elingues elumbeſq; gladio defendant.*

Pol. 3. c. 12. Reges miniſtri & cuſtod legum.

Diſtinctio ſecundæ Quæſtionis.

Anrex potius ſucceſſione quam electione ſit inaugurandus?

o ſucceſ- ōne 6.

Succeſſionē nobiliorem eſſe ſuadent

- Natura, quæ certum hæredem regni digito quaſi demonſtrans omnes ſeditionis occaſiones tollit.
- Experientia maiorum, quæ ſucceſſionem per multas ætates & nationes vt meliorem recepit.
- Vtilitas
  - Regis, qui cognito hærede maiorem curam ciuitatis gerit.
  - Succeſſoris, qui ad expectatum imperium veniens minus inſoleſcit, minuſque ſuos ciues premit.
  - Ciuitatis, quę naturali inſtinctu magis inſitis quam aſſumptis regib. obtemperare cupit
- Lex diuina, quæ ſucceſſionem magis quam electionem in Leuitis & regibus approbauit.

Ioc cap.

.het. li. 2. ap. 30.

Opp. *Reges (vt antea docuit Philoſophus) abſolute boni eſſe debent: ſed hac perfectio virtutis certius per electionem quam per ſucceſſionem acquiritur: ergo electio magis quam ſucceſſio approbanda videtur.* M*inor probatur, quia vt habet Ariſtoteles ſecundo libro* R*hetoricos, nobiles multi à parentibus ſuis degenerant, & in deteriores mores prolabuntur: at in tota multitudine inſtar monſtri eſt, ſi vnum ſtudioſum & prudentem virum non inuenias.*

ucceſſio implex, cōpoſita.

Succeſſio bipartita eſt,

- Simplex, quæ ſine vlla ſuffragatione populi aut ciuitatis conſenſu eſt, & hæc in tyrannide exercetur.
- Compoſita, quæ præter ius naturale ſanguinis, conſenſum ciuitatis, directionem legis, iuramentum, conſilium, aliaſque ceremonias admittit; & hæc eſt omni electione eo melior quo certior, eo tutior quo multorum ſapientia & conſilio efficacior redditur.

ith. 2. c. 1.

Opp. *Quicquid ſit ſecundum virtutem melius eſt eo quod ſit ſecundum naturam: ſed electio ſit ſecundum virtutem, ſucceſſio vero ſecundum naturam: ergo electio eſt ſucceſſione melior: Maior probatur, quia virtus eſt perfectior natura, vt eſt in Ethicis. Minor conſtat, quia electio ſit ſecundum prudentiam, qua eſt omnium virtutum nobiliſſima: at ſucceſſio ſit ſecundum naturam, qua eſt debilis & incerta.*

Natura irtute on inertior.

Reſp. *Quamuis natura aliquando ſit imperfectior virtute: incertior tamen non eſt. Praterea reſpondemus non ſolum naturam, ſed etiam virtutē, non ſortem, ſed prudētiam in ſucceſſione compoſita ſpectari, quippe ad hanc populi conſenſus optimorumq́ꝫ ſenatus requiritur.*

Opp.

Opp. *Quicquid ſpem aditumque regni multitudini intercludit, eſt & iniuſtum & periculoſum, ſed ſucceſſio ſpem aditumque regni multitudini intercludit: ergo ſucceſſio eſt iniuſta & periculoſa. Maior conſtat, quia multitudo (vt docet Philoſophus) quouis vno & melior & prudentior habetur.* Pol.1.c.7

Reſp. *Hic non de illis quæ fieri non poſſunt, ſed de his quæ poſſunt fieri diſputamus: fatemur totam multitudinem collectim ſumptam quouis vno & meliorem & prudentiorem eſſe: at fieri non poteſt vt tota multitudo ſimul collecta regnet, neceſſe ergo fuit inire illam rationem vt vnus regeret: hic autem vnus rex eſt, cuius ſucceſſio non intercludit aditum imperii populo, cum fructum imperij ſelicite & laborioſe communicat: ſic labor regis eſt, at honor ciuitatis.*

Opp. *Athenienſes, Lacedemonij, Carthaginenſes, Romani magna illa mundi lumina diu floruerunt: at iſti omnes electione ſuorum Conſulum & regum vtebantur: ergo electio videtur eſſe nobilior.*

Reſp. *Inductio iſta non eſt ſatis firma cum generatim non concludat. Porro exiſtimant hiſtorici electionem principum in hiſce imperiis ipſorum ruinam peperiſſe.* Electio ruinam peperit.

Opp. *Succeſſio ab Ariſt. in fine huius capitis reÿci videtur: ergo male ſecundum Ariſtotelem defenditur. Antecedens in textu patet, vbi ait perniciosum eſſe vt filii patri diſſimiles regnum obtineant, hoc etiam addit quod tam cæcus ſit amor parentum in ſuos filios, vt aliquando ineptos ſucceſſores poſt ſe relinquant.*

Reſp. *Obiectio hæc eſt apud Philoſophum diſputandi cauſa ſuſcepta, cuius facilis eſt ſolutio, ſi ſucceſſionis diſtinctionem antea adductam ſpectes, in qua conſenſus ciuitatis & ſapientum conſilium ad regis adminiſtrationē requiruntur: ita rex ſi aliquando à bono aut vero defecerit per ſuos à conſilio viros prudentius reuocetur.*

Dubium.

An ſatellitium regibus ſit neceſſarium?

SAcra eſt perſona regis, & ſui præſidium neceſſario poſtulat: armati ſunt multi vt inuadant hoſtem, at ſatellitib. ſuccincti ſeptiq; ſunt reges, vt repellant iniuriam: regnũ certe quaſi turris excelſa eſt in qua opes infinitæ recluſæ iacent, ad hanc arcē expugnandam certatim ambitioſi & ſeditioſi veniunt, huius cuſtodem omni arte, fraude, malitiaque tentant; ſi igitur deſit præſidium, magna arcis ruina, maxima regum iactura ſequitur; at reges oportet eſſe viros optimos quos nemo læderet, at regnum eſt eſca quaſi aurea quam ſibi ambitioſus raperet. Ciues ſufficiunt ad defendendum regem, verum eſt ſi præſentes ſemper propulſarent hoſtem. Armati in bello non in pace viuerent; armati in pace viuunt ne bellum æſtuaret. Metum ciuib. ſatellites incutiunt; verum eſt malis ne reges percutiant. Natura abhorret vt vi & armis te-

Regnum turris eſt.

Amor incedit inermis, dormit armatus.

Thom. Pontan. peatur regnum; imo natura abhorret vt vi & armis teneatur imperium. Animatos ad tyrannidem efficit cuſtodia; imo protegit reges ne fiat iniuria. Reges virtus non clypeus regeret; rectè vrges, ſi comes virtutis & regni inuidia non eſſet. Age ſatellitium regibus neceſſarium puto, at quantum hoc eſſe debet, & in quo ordine poni, adhuc nō video. Facilis eſt iſtius dubitationis ſolutio, nam tantum eſſe debet quantum maieſtas regis neceſſitasq; ciuitatis poſtulat. Non. n. hodie noſtris principibus tales cuſtodes ſatellitesq; comparare decet, quales olim Mitylenæi ſuis Æſymneris, id eſt, dictatoribus, qualesq; Syracuſani Dionyſio ſuiſque tyrannis conceſſerunt, ſcilicet vt quouſque placet conſeruent, & quando velint reges opprimant: ſed ad noſtrum ſatellitium requiruntur fides ne perfidi, fortitudo, nè ignaui, vigilia ne oſcitantes, robur corporis ne fugaces & tergiuerſantes fiant.

In ſatellitio Fides, Fortitudo, Robur, Vigilia.

Diſtinctio.

In ſatellitio ſpectatur
- Neceſſitas, quæ eſt vt
  - Perſona regum defendatur.
  - Metus malis inijciatur.
  - Iuſtitia floreat & conſeruetur.
- Ordo ad quem requiruntur
  - Fides, Fortitudo — Animi.
  - Labor, Robur — Corporis.

Pol. 5. c. 11. Opp. *Occaſio mali tollenda eſt in ciuitate: ſed in ſatellitio eſt occaſio mali: ergo eſt tollendum in ciuitate. Maior eſt Ariſt. quinto Ethicorum. Minor probatur, quia ſi rex affectibus æſtuaret, periculum eſt ne ſic armatus ad tyrannidem ſe verteret.*

Deprauatio mentis occaſio mali. Reſp. *Satellitium non eſt occaſio mali, ſed deprauatio mentis: vt ergo non eſt tollendus gladius, quia Alexander furens transfixit Clitum: ita non eſt tollendum à regno præſidium, etſi malus princeps furioſum aliquando ſequatur affectum.*

Opp. *Neceſſarium, id eſt ſine quo aliquid eſſe non poteſt: ſed rex & regnum eſſe poſſunt ſine ſatellitio: ergo ſatellitium non eſt neceſſarium. Minor conſtat in textu: vbi docet Philoſophus Dionyſium à Syracuſanis poſtulaſſe præſidium.*

Neceſſarium Abſolute, Reſpectiuè. Reſp. *Aliquid eſt neceſſarium vel abſolute, vt cauſa ſine qua res eſſe non poteſt: vel quodam reſpectu, vt affectio aliqua ſine qua res bene eſſe non poteſt & ſic ſatellitium regibus neceſſarium dicitur, qui tuto non viuunt ſine ſubſidio.*

CAP. XII.

Vtrum quæ non ſunt deciſa lege, magiſtratus arbitrio relinquantur?

HÆc vltima linea eſt quã noſter Apelles in hoc libro ducit: ſi circumflectas totam monarchiæ veluti ſphæram & circumferentiam videas, in hac ſphæra vnum centrum, multæ lineæ, motus æqualis ineſt. Per vnum centrum vnum regem, per multas lineas rectas leges, per motum æqualem iuſtam adminiſtrandi formam, per ipſam ſphæram totam ciuitatem hoc loco intelligo. Centrum vnum ſic rex, lineæ rectæ ſic leges, motus æqualis ſic adminiſtratio, ſphæra rotunda ſic ciuitas perfecta eſſe debet. Sed quid de hoc centro dicat Philoſophus videamus, ordine percurram textum; primum iuſtitutum de quo rege loquitur oſtendit, quare hic adhibenda eſt quædã diſtinctio, ꝙ nomen regis duob. modis accipiatur, vel abſolute, vel ex parte: Abſolute rex ille dicitur, qui imperium & in ciues & in leges tenet. Cõparate, qui reſtrictam auctoritatẽ habet, nominatim vt duces Dytrachij & Opuntis, quæ duæ ciuitates plenam auctoritatem ſuis regib. (vt hic Ariſtoteles docet) non conceſſerunt. Hac diſtinctione facta regem abſolute, non cõparate ſumptum intelligendum proponit, de quo primum quærit, An in ciuitate vbi multi pares ſunt æquũ ac iuſtum haberi debeat vt vnus ſimpliciter præ cæteris imperium teneat? Vltro citroq; de hac re diſputat, & primũ arguit hoc ipſum iuſtũ eſſe: nã ſicut fit de veſte & cibo; ita fieri debet de honorib. ciuitatis: ſed cibus & veſtis æqualib. dătentur æquales: ergo honores eodẽ modo pares parib. concedetentur. Hinc alia dubitatio naſcitur, ſcilicet, An defectiones legũ iudicio magiſtratuũ ſint relinquendæ Requirit Philoſoph⁹ in ciuitate & legem & magiſtratum, at ſi lex deficiat, magiſtratus iudicium & ſolertiam laudat: magiſtratus dico non hominis, nã homo inquit ſine lege eſt veluti immanis & truculenta fera: hinc refellitur illa ſimilitudo artis, quæ in priore capite adducta eſt ꝓ principatu hominis Nam vt certior eſt ſcientia medici quã opinio, & vt de fide medici dubitantes requirimus, vt potius ſecũdum ſcientiam qnam ex arbitrio curet: ita gubernatores ciuitatis legem non aliter quam medici artem ſequerẽtur: Gubernatores ait, quia poti⁹ plures quã vnum in defectib. & erratis curandis poſtulat: ad confirmationem huins rei Homerũ introducit, qui in perſona Agamemnonis plurimorum conſilium ap ꝓbauit: plurimorum conſilium dico: nam aliter defectiones legum in reb. ſingulis commode & ſapienter relar: iri non poſſunt His iam hincinde diſputatis ad vltimum nunc tandem venit, idq; concludit ꝙ in votis eſt, nempe vnum eximia virtute virum iure poſſe vendicare ciuitatis imperium, ꝙ vero hoc ipſum antea negauerit, reſpectu non abſolute hoc ipſum fecit. Sed hactenus de textu, nunc ad ꝓpoſitam quæſtionem vlterius diſcutiendam venio, quę eſt, An illa quę non ſunt deciſa lege, magiſtratus iudicio relinquantur? Magna vis

Regnum. Sphæra

Regis nomen Abſolute, ex parte.

Quæſtio prima. Contra monarachiam.

Quæſtio ſecunda.

Magiſtratus non homo Patri. de reg. l.8.tit. 5.

Iliad.10.

Magiſtratus.

legis eſt, at maior auctoritas magiſtrat⁹, in lege via eſt, at in magiſtratu vita; ſine lege ciuitas langueſcit, at ſine magiſtratu perit: eſt.n. lex regula qua dirigitur, eſt magiſtratus anima qua cõſeruatur: ſi ergo lex aliquando erret, relinquitur magiſtratui vt erratũ corrigat. Sed quid eſt defectio legis? Quæ cura magiſtrat⁹? Quę ratio cur magiſtratus tantam auctoritatẽ vendicet? Defectio legis eſt lapſus humanæ ꝓuidentię, quę in reb ſingulis, contingentibus & futuris quodãmodo cæcutiuit. Vetus eſt illud, Aliquando bonus dormitat Homerus. Nemo mortalium oĩa tempora, mores, caſus, euenta poteſt ꝓſpicere, fieri certe non poteſt, vt mens Solonis omnes rerum viciſſitudines, omneſq; mutationes morũ præuideat: homo Deus non eſt cui oĩa præſentia ſimul. Quod cum ita ſit, conniuendum eſt ſi ipſe Argus dormiat, ſi ſapientiſſimus inter mortales erret: ſit ergo ꝓuidentiæ error defectio legis, quæ ſi contingat alio nullo modo aptius corrigi & emendari poteſt quam ſolo iudicio boni magiſtratus. Cura igitur magiſtratus in hoc conſiſtit, vt deficiente lege æquitatem ſibi comitẽ aſciſcat, difficiles cauſas lege non deciſas iuſte & ꝓuidenter diſcutiat, ſententiã de re dubia non incertã & vacillantem ferat, eamq; ꝓ lege in ſimilib euentis poſteritati relinquat. Ratio cur magiſtratus tantã auctoritatẽ ſibi concedi poſtulat confirmationẽ propoſitæ quæſtionis in ſe cõprehendit, quæ quidẽ conſiſtit in quatuor argumentis, quorũ primũ à deſcriptione, ſecundũ à ſimilitudine, tertium à maiore, poſtremũ à diuiſione ducitur. A deſcriptione magiſtratus qui eſt interpres & moderator legis, q̃ certe fieri non poteſt, ſi legẽ aut errantem aut deficientẽ non explanet, non moderetur; nã interpretis eſt ſenſum rei dextre exponere, moderatoris vero errata defectioneſq; corrigere, & emendare: ſi ergo in ciuitate cauſæ difficiles caſuſq; incerti & ancipites occurrant, quę non definiuntur legib. non ad legem, quia non exiſtit, ſed ad magiſtratum, qui ſemp in puppi ciuitatis ſedet, confugiendum erit, à quo vt ab Apollinis tripode ſententiam æquitatis expectemus. A ſimilitudine hoc ipſum ꝓbatur. Nã vt deficiente ratione, q̃ eſt lex naturæ, ad Deum: ita rationis norma deficiente, quæ eſt lex ciuitatis, ad ipſum magiſtratum confugimus, quippe vt medici defectus corporis: ita magiſtrat⁹ defectus legis & ciuitatis ſupplent & ſanant. A maiore hoc modo. Si ſit in poteſtate magiſtratus leges condere, multo magis penes magiſtratũ erit legis defectum corrigere & moderari: ſed eſt in poteſtate magiſtrat⁹ leges condere: ergo multo magis penes magiſtratũ erit defectus legum corrigere & moderari. Propoſitio conſtat a maiore ad minus. Aſſumptio ꝓbatur, q̃a leges nihil aliud sũt q̃ decreta magiſtratus ciuitatis calculis approbata. Poſtrema ratio à diuiſione ſuſcepta ſic ſe habet. Quod defectus legis relinquendi ſunt vel populo vel magiſtratui: at populo relinq non debent: ergo magiſtratui ſunt relinquendi. Maior patet, quia inter populum & magiſtratum nõ eſt medium. Minor ꝓbatur, quia populum conuocare aut in ſenatum cogere ad omnẽ defectum legis ſarciendum, res quidem non tam abſurda quã difficilis videtur eſſe: abſurda, quia quid ſtultius eſt, quid in-

Defectio legis.

Pro magiſtratu rat.

Patri. De rep. l. 1. tit. 1. & lib. 3. tit. 1. Locius eu Fenestella in praefat. des poteſt. Rom.

conſide

conſideratius quam in ſexcentis caſibus, quos leges non definiunt, multitudinem conſulere? Difficilis, nam quid laborioſius eſt quam de ſingulis erratis legum, quæ quotidie & vbique emergunt, populum ad nouum concilium congregare? Sapienter ergo Ariſtotel. hoc loco concludit omnia & ſingula, quæ non ſunt deciſa lege, iudicio magiſtratus eſſe referenda. Nam vt cum morbus corporis nos vulnerat, ad ſolum medicum: ita cum defectus legis nos mouet, ad ſolum magiſtratum confugere oportet. Vt enim in medico eſt ſcientia & ſpes ſalutis: ita in magiſtratu eſt experientia & ſalus ciuitatis. Diſcant hinc principes quanta ſit moles regni, diſcant ſe leges tamquam claues ſuis manibus tenere, ſi recte aperiunt ciuitatis portas pax & iuſtitia, ſin male lis & diſcordia regnant. Traduntur claues illorum manibus in ſignum potentiæ, caueant ne timor; traduntur leges in ſignum iuſtitiæ, caueant ne furor regat: ſi claues deſint non vi, ſed arte ſunt reſerandæ fores, ſi leges deſint non vi, ſed arte ſunt componendæ lites; vis diros tyrannos, ars veros magiſtratus decet. O magni Cæſares, grande eſt onus imperij quod humeris ſuſtinetis, gloria hæc veſtra breuis eſt, ſed plena periculo, diſcite ergo prudentiam, diſcite iuſtitiam moniti: prudentiam vt illa præditi leges condere, iuſtitiam vt illa ornati legum defectus tollere poſſitis; ſit vita veſtra lux ciuitatis, & honor regni ſplendor virtutis: gloria nulla eſt vt viuat Cæſar, at gloria magna eſt ſi Cæſar iuſte viuat. Concludam verbo:

Magiſtratus, Medicus. Plat. in Politico. Apoſtrophe. Claues ciuitatis. Virgilius.

> *Omnia Cæſar erat, ſed gloria Cæſaris eſſe*
> *Deſiit, & tumulus vix erat octo pedum.*

Dubium.

Quæ legibus non ſunt deciſa, magiſtratus iudicio ſunt referenda:
- Quia magiſtratus officium eſt leges moderari, omneſque defectus ſupplere.
- Quia magiſtratus eſt oculus ciuitatis, à quo ciues auxilium conſiliumque in rebus dubiis petunt.
- Quia magiſtratus auctoritatem habet condendi; ergo multo magis corrigendi legem. *Cic. de orat. lib.*
- Quia populus tam commode & ſapienter non poteſt hoc ipſum agere.

Opp. *Ante poſitum eſt ab Ariſtotele iudicium rerum ad populum pertinere: ergo male hoc loco defenditur contrarium.*

Reſp. *Contrarium hic non defenditur, nam iudicium ſic pertinet ad populum, vt ciues iudices & magiſtratus fiant, non tamen vt in priuatis cauſis publicas ſententias ferant: ſi ergo contingat aliquos ex multitudine ad dignitates ciuitatis promoueri, hij quidem actu poſſunt cauſas diſcernere, necnon legum defectiones & errata corrigere.*

Ariſto. de mundo ad Alex.

Opp. *Ariſtoteles in præcedenti capite ait nihil faciendum eſſe regi ſua voluntate, & in hoc capite hæc habet verba: Qui hominem iubet imperare addit & feram: quaſi diceret, lex vt recta norma, homo vt truculenta & crudelis fera imperat. Ex his concludo defectus legum non eſſe hominis relinquendos.*

Non affectio, ſed ratio in magiſtratu regeret.

Reſp. *Non ſolum ait Philoſophus in præcedenti capite nihil agendum eſſe regi pro ſua voluntate, ſed hoc etiam addit pro ſua libidine: quaſi diceret non affectio, ſed ratio in magiſtratu regeret. Idipſum ad alterum locum reſpondeo, quod per feram affectum non magiſtratum intelligat.*

Opp. *Defectio legis per magiſtratum non corrigitur ſine ratione: ergo non ſine lege. Argumentum probatur, quia ratio eſt lex naturæ, vt eſt in quinto Ethicorum: & lex naturæ ratio, vt in primo de legibus.*

Lex Ciuilis, Naturalis.

Reſp. *Fallax eſt argumentum, nam mutatur ſenſus, quippe Philoſophus legem ciuilem non naturalem intelligit.*

Vide Pol. 2.c.6.

Opp. *Periculoſum eſt nouas leges conſtituere: ſed quæ non ſunt legibus deciſa pro arbitrio magiſtratus definire, eſt nouas leges conſtituere: ergo periculoſum eſt quæ non ſunt legibus deciſa, magiſtratus iudicio definire. Maior eſt Ariſtotelis in quarto Politicorum. Minor probatur, quia decretum magiſtratus habetur pro lege.*

Reſp. *Primum reſpondeo periculoſum non eſſe nouas leges conſtituere, ſi legum defectu deſiderentur nouæ. hoc quoque affirmo defectus legum reſarcire non eſſe nouas leges conſtituere. Nam vt medicus qui morbum corporis tollit, nouam ſanitatem non introducit: ita magiſtratus qui legis defectum tollit, nouas leges non conſtituit. Quod vero dicis decretum magiſtratus haberi pro lege, reſpondeo id verum eſſe, ſi populi conſenſu approbetur.*

Cic. pro Flac.

Opp. *Aliquando contingit defectum legis eſſe in rebus, quæ ſtatum totius reipubl. ſpectant: ſed in tali defectu omnia magiſtratus iudicio relinquere eſt valde periculoſum: ergo omnia quæ non ſunt deciſa lege, non ſunt magiſtratus iudicio relinquenda.*

Reſp. *Argumentum hoc eſt à ſecundum quid (vt aiunt) ad ſimpliciter, quippe non ſequitur hoc tollendum eſſe omnino iudicium, quia in tali defectu eſt periculoſum. Præterea reſpondeo in tali quoque defectu magiſtratus auctoritatem maxime valere: nam etſi populus præbeat conſenſum, magiſtratus tamen rem totam definit ſuaq; ſententia abſoluit conſilium.*

LIBER QVARTVS.

CAP. I.

An politici ſit reipubl. optimæ ſpecies, differentias, vires, & leges deſcribere tametſi talis nuſquam poteſt exiſtere?

IN iuſtam reprehenſionem incurrunt hic interpretes, qui Ariſtot. in hoc & ſubſequentibus libris nugas egiſſe aſſerunt; certe (ſi quid ſalis in politicis præceptis habeam, quod ſentio quam ſit exiguum) exiſtimo tam nugas eum fugere, quam qui res maximi ponderis ſcribere & demonſtrare contendit; quippe iam penetralia ciuitatis reſecat, arcana & velut myſteria rerumpubl. reſerat, genera, formes, vires, conditiones, leges, cuiuſque ſtatus & adminiſtrationis explicat; toto igitur corpore & omnibus (vt aiunt) viribus in hoc ſtudium incubui, vt ſicut in prioribus, ita in his quoque dilucide nobis eloquatur Philoſophus Scio equidem, nec non libenter agnoſco, multa in his libris eſſe denſis circumfuſa præcepta tenebris, ſcio etiam illum diu multumque in re vna verſari; in quorum altero obſcuritas, in altero tædium ineſt; cæterum in rebus pulchris ſciendi amor obſcuritatem, ſtudendi labor ipſum tædium tollit: hoc autem vt fiat certe ipſe conabor, vt tam luce interpretationis, quam multiplicis quæſtionis varietate vtrumque diminuatur. Sed ad Philoſophum iam exponendum accedo, qui poſtquam rempubl. in rectam & non rectam diuiſerat, vtriuſque ſpecies abunde ſatis explicuerat; ad alias nunc formas declarandas venit: & vt aperte agam, diuiditur hic liber in quatuor partes, quarum prima diuiſionem rerumpub. in genere, ſecunda ſingulas partes eiuſdem diuiſionis, tertia inter omnes optimam ciuitatis formam, quarta vires in omni republica neceſſarias, nempe conſultandi, iudicandi, imperandi continet.

Refutātur calumniatores Ariſt.

Multa in politicis obſcura.

Pol. 3. c 4. & 5.

Quatuor huius libri partes.

In primo hoc capite demonſtrat Philoſophus quænam ſint à politico in hac ciuili ſcientia perpendenda vnde deſumpta eſt hæc, quam ſuſcepimus quæſtio, An politici ſit, reipubl. optimæ ſpecies, differentias, vires, & leges deſcribere, tametſi talis nuſquam poteſt exiſtere? In tractatione huius quæſtionis a theſi ad hypotheſin progreſſus Ariſtot primum oſtendit hoc requiri in omni ſcientia, vt non ſolum commune obiectum, ſed ſimpliciter optimum diſcutiat, vnde infert neceſſarium eſſe in hac ſcientia quoque vt non ſolum quid ſit respub. communiter, ſed quæ ſimpliciter ſit excellens, accurate perquirat. Ratio generalis ſic ſe habet. Omnes artes (quæ verſantur circa commune aliquod ſubiectum) conſiderare debent quid ſit optimum, & quid cuiq; conueniat: ſed ciuilis ſcientia (quæ eſt omnium artium nobiliſſima) verſatur circa com-

Quid requiratur à politico.

Non ſubiectū cōmune modo, ſed & optimum in quaq; ſcientia diſcutiendum.

Ratio.

Pol. 1. c. 1. & 3. c. 8.

commune aliquod ſubiectum: ergo ciuilis ſapientia conſiderare debe quid ſit optimum, & quæ cuique accommodentur. In hac ratiocinatione per optimum perfectionem cuiuſque artis, per ea quæ cuiq; conueniunt vires ac proprietates, quæ de ſubiecto demonſtrantur, intelligit Philoſophus. Exempli cauſa, in hac ſcientia ſubiectum eſt ciuitas, perfectio optima reſpubl. ad quam vt ad ſcopum omnes contenderent proprietates ſunt, vt conſultare, cauſas diſcernere, iudicare, magiſtratus gerere, aliaq; ſimilia, quæ ciuitatem ornant & abſoluunt. Hoc probat Ariſt. duobus ſimilibus in textu, quia vt eſt gymnaſti- æ artis conſiderare non ſolum quæ ſit optima exercitatio corporis, ſed qualis cuiq; conueniat, & vt medicinæ eſt docere non ſolum, quæ ſit optima conſtitutio hominis, ſed qualis cuique accommodetur: ita politicæ eſt ſcientiæ non ſolum optimam rempublicam deſcribere, ſed vires, leges, proprietates, aliaq; cuncta, quæ omnibus conueniunt, exacte demonſtrare; & quamuis reſpubl talis omnibus ſuis numeris abſoluta, nuſquam terrarum orbis appareat, ſapienter tamen à Philoſophis delineari debet; quod ſequentibus argumentis partim ex Ariſtotele, partim ex aliis deſumptis probo.

Proprietates ciuitatis.

Primum à comparatis eſt. Nam quemadmodum Philoſophi in contemplatione naturæ de æqualitate ponderis & vndiq; perfecta elementorum commixtione non inepte diſſerũt, & vt medici de mirabili conſenſu & eucratia humorum, quæ numquam in corpore humano extitit, acute diſputant: ita politici & ſapientes viri de auguſtiſſima maximeque perfecta ciuitatis forma præcepta tradunt, tametſi huiuſmodi nuſquam eminet aut emergit. Sed vt illi hæc duo quaſi exactiſſima media eo ante oculos figunt, quo melius qu ınta ſit à medio declinatio intelligant: ita hanc formam reipublicæ deſcribunt politici, vt qualis ſit adminiſtratio ciuitatis rectius percipiant; & hoc certe non eſt abſurdum, imo potius vtile & fructuoſum, cum ſapientiſſimi olim viri nec non peritiſſimi ciuitatis idipſum fecerint; nam aliter quid ſibi voluit Cicero tam excellentem nobis oratorem cum deſcripſit? Quid ſibi voluit Plato tam diuinam reipublicæ Ideam cum effinxit? Quid ſibi voluit Morus doctum illum libellum de Vtopia in lucem cum emiſit, ſi res vltra ſortem vireſque humanas poſitæ ad mediocritatis normam nos non allicerent? Sagittarij lectiſſimi non ſemper iaculis attingunt ſcopum, ſatis eſt ſi metam aliquando colliment: ita certe politiſſimi viri inſignem hanc formam ciuitatis proponunt, vt eandem quaſi metam intuentes, ad ſummum pro viribus dies noctesq; ciues flecterent. Quemadmodum ergo mathematici punctum indiuiſibile, quod non eſt, deſcribunt, vt omnes lineæ à circumferentia ad illud pertrahantur: ita politici diuiniſſimam quandam reipubl. formam, quæ non eſt definiunt, vt omnia veſtigia ciuium eo quam maxime fieri poteſt dirigantur. Huc illud quoque accedit, quod Deus Optimus Maximus ita ſuas leges dederit, vt propriis noſtris ipſorum viribus compleri non poſſint: non eſt ergo abſurdum ea nonnunquam proponere, quæ acquiri facile

Optima dum proponimus, media ſaltem aſſequimur.

&com

& compatari non poſſunt, præſertim ſi in illis propoſitis magnes attrahendi lateat, hoc eſt, ſi in illis vi magna inſit, qua veluti manu virtutis recta ad excelſa perducamur. Poſtremo quantum intereſt reipublicæ, vt hoc ipſum fiat, nemo paucis dicere aut demonſtrare poteſt: ſufficiat hoc vnum, quod tali deſcripta ciuitatis forma plurimi acrius virtuti ſtudeant, bonoque communi ſeipſos accommodent. Nam quid magis accendit animum hominis quam viuaciſſima forma & imago virtutis? Præconium Achillis ad ſtudium fortitudinis magnum Alexandrum mouit, multo magis autem nos forma virtutis ad ſtudium ciuitatis commoueret.

Nihil quod ad ciuitati pertinet à politico prætermittendum.

Sed ſatis non eſt politico viro hanc formam reipublicæ deſcribere, addere oportet vires, mores, proprietates, officia, leges. Pergit ergo Philoſophus in textu, eoſque refellit qui aut ſolam optimam, aut ſolam communem reipublicæ formam deſcripſerunt; non enim inquit ſufficit ſcire quænam ſit ſimpliciter optima, ſed etiam oportet ſcire quænam ſit bona, imo ſcire oportet quænam ſit ex conditione, atque (vt dicam) ex ſuppoſitione bona; ſcire denique oportet, quo pacto ſit ab initio conſtituta, quam diu cõſeruata, quibus legibus inſtructa, hæc inquam omnia politicum ſcire oportet. Si rationes iſtorum quæras, ſequuntur in textu. Primum formæ ciuitatis ſunt perquirendæ, aliter quomodo vna adminiſtratio ab altera differat, penitus intelligi quidem non poteſt. Iterum ſi leges (quæ ſunt nerui ciuitatis) politicus ignoret, qui poteſt formam adminiſtrandi ſecundum leges iuſte præſcribere? Si mores populi ſedulo ac diligenter non conſideret, quales tandem leges, quos ordines, quas conſuetudines morumque præcepta tradet? Si officia, dignitates, iudicia, conſultationes, aliaſque vires ac proprietates ciuitatis negligat, quibus tandem modis aut recte rempublicam inſtituet, aut diu eandem inſtitutam ab interitu naufragioque conſeruabit? Qui ergo politicus eſſe contendit, operæpretium eſt vt hæc omnia diſtincte & accurate intelligat, nam aliter ipſe errans periculoſe, nauem reipublicæ ſcopulis alliſam perdit: quod ſi fecerit, non erit facile vel ipſas tabulas concuſſæ ciuitatis ſaluas in portum trahere, quippe (vt hic ait Ariſt.) non eſt minoris operis ac negotij reipubl. adminiſtandæ formam corrigere, quam ab initio nouam aliquam conſtituere. Si hæc ſint vera (vt ſunt veriſſima) quanta eſt incuria noſtrorum temporum in quibus multi Hypſea cæciores ciuiles magiſtratus gerunt? Qui non aliter quam muta ſimulachra ſine voce, ſine vita, ſine motu in ſubſelliis ampliſſimis ciuitatis ſedent. intelligo piſtores, cauponarios, ſutores, alioſq; infimæ conditionis homines, qui turpi fœnore ſaginati, loca aliquando magiſtratuum in vrbe tenent. Tales ſunt qui melius de poculis quam de legibus, aptius de fabulis Æſopicis, quam de tabulis & ſtatutis ciuitatis diſputent. Quid multis?

Leges ciuitatum nerui.

Miſera ciuitatis perditi magiſtratus.

Ignorantia gubernatoris nauem, ſtultitia magiſtratus ciuitatem perdit.

Diſtin

Diſtinctio.

Contemplatio viri politici eſt duplex:

- Exquiſita, quæ eſt rei publ. inſigniter bonæ non exiſtentis, quæ tamen contemplatio eſt neceſſaria, vt probatur
  - A comparatione aliarum artium ſummum aliquid demonſtrantium.
  - Ab inductione doctiſſimorum tale bonum effingentium.
  - A ſimilitudine ſagittariorum ſcopum proponentium.
  - Ab vſu ciuium melius hoc modo viuentium.
- Cõmunis, quæ eſt, { Legum, Morum, Officiorũ, Actionum; } Et hæc quoq; eſt neceſſaria, quia aliter
  - Formas reip. nõ poteſt diſtinguere.
  - Bonos ciues non poteſt efficere.
  - Bonas leges nõ poteſt præſcribere.
  - Tutã ciuitatẽ non poteſt cõſeruare.

Subiecti neceſſitas.

Opp. *Fruſtra de non ente diſputatur: ſed reſpublica inſigniter bona, quæ nuſquam exiſtit, eſt non ens: ergo de illa fruſtra diſputatur. Maior probatur, quia omnis quæſtio aliquam materiam ſubiectam habet. Minor probatur, quia reſpubl talis non eſt: at non ens, id eſt, quod non eſt: ergo reſpubl. talis non eſt ens.*

De nõ ente aliquãdo vtilis eſt diſputatio.

Optima reſp. non ens ex corruptione hominis, non defectione ſui.

Reſp. *Primũ negatur maior, ratio eſt, quia de nõ ente vtilis eſt aliquando diſputatio, vt de infinito, de vacuo, & negatione cõtradicentium: hoc autem contingit aut cum non ens pro ente defenditur, aut vt ens (eſt oppoſitum non enti) per comparationem oppoſitorum melius intelligatur. Ad minorem aio, rempubl. ſimpliciter bonam non eſſe non ens, quamuis non actu exiſtit quidem. Quod non exiſtat, cauſa eſt corruptio hominis, non defectio in ipſa eſſentia ciuitatis. Exempli cauſa: non ſequitur ſi hoc modo arguis Non eſt in hac vita immortalitas propter lapſum hominis: ergo immortalitas non eſt: ita non tenet ſimiliter ſi dicas, non eſt abſolute perfecta ciuitas propter imperfectionem hominis: ergo ciuitas perfecta non eſt.*

Opp. *Vana eſt expectatio quam nullus fructus ſequitur: ergo vana eſt contemplatio talis ciuitatis cuius fructus numquam percipitur. Ratio eſt, quia tædium parit talis cõtemplatio, animosq; ciuium defatigat, imo in deſperationem finis aſſequendi vrget.*

Sine fructu tædiũ Spes alit.

Reſp. *Natura non eſt defatigata, etſi ſimpliciter optimam temperiem non cernit: ſagittarius omnem ſpem non deponit, etſi ſemper ſcopum telo non attingit. Similiter ſtudioſus ciuis hanc formam, vt optimam temperiem & ſignum præclaræ ciuitatis ante oculos ponit, ad illam ſuas omnes actiones dirigit, mores conformat, vitam inſtituit, & quamuis variis iactatus caſibus non ſemper attingat, conatur tamen hoc modo vt quam optimus eſſe videatur, non ergo tædium, ſed alacritatem, non deſperationem, ſed ſpem maximam virtutis in ciuium animis hæc contemplatio generat.*

Opp. *Scientia politica eſt vniuerſalis, vt hoc loco docet Philoſophus: ſed ſcientia legum ſingulares actiones hominum (vt eſt in Ethicis) ſpectat: ergo iſta ſcientia leges non tractat.*

Eth. 5. c. 3.

Reſp. *Scientia politica conſideratur bifariam, vel quoad theoremata & præcepta ſua quæ tradit, & ſic eſt vniuerſalis & demonſtratiua, vel quoad actum vſumque ciuitatis, & ſic vniuerſalia præcepta ad mores ciuium, vt medicus ad morbos hominum accommodat: vtroq; modo accepta leges conſiderare debet, generatim videlicet demonſtrando optimam, ſpeciatim conſeruando bonam & communem.*

Duplex politices conſideratio.

Opp. *Eſt iuriſperiti leges legumq; differentias conſiderare, ergo ad politicum non ſpectat. Argumentum probatur, quia iuriſprudentia & ſcientia politica ſunt diſtinctæ artes, muneraq; diuerſa habent.*

Reſp. *Iuriſprudentia & ſcientia politica cognatæ ſunt & veluti ſubalternatim poſitæ. Reſpondent ergo interpretes legum conſiderationem pertinere ad politicum definitiue, ad iuriſprudẽtiam vero poſitiue. Ratio eſt, quia ille demonſtrat ex officio quomodo leges poſitæ primis legum cauſis ac principiis conueniant, hic vero eaſdem promulgat & exequitur.*

Legũ conſideratio ad politicũ definitiue, ad iuriſprudentem poſitiue pertinet.

Opp. *Omnes legum ac rerumpub. circumſtantias conſiderare longam requirit experientiam; ſed ſcientia politica experientiam non requirit: ergo omnes legum ac rerumpubl. circumſtantias conſiderare non debet. Maior conſtat, quia circumſtantiæ legum ac rerumpub. in actionibus moribusq; hominum ponuntur. Minor quoq; patet, quia ſcientia politica in particularibus non verſatur, vt docet Philoſophus per comparationem huius ſcientiæ cum aliis artibus in fronte iſtius capitis.*

Ars longa, vita breuis.

Reſp. *Circumſtantiæ legum ac rerumpubl. conſiderari poſſunt duobus modis, vel ſecundum præſcriptum artis, & ſic politicus illas conſiderat: vel ſecundum actum iuſtitiæ & æquitatis, & ſic illas non tractat, accommodat tamen ſuam contemplationem ad ſingulas actiones moresq; hominum non ſecundum experientiam, quam ſemper non quærit, ſed ſecundum ſcientiam rerum quam habet. Reſpondeo igitur neceſſarium eſſe politico viro, vt legum ac rerumpubl. circumſtantias conſideret quoad præſcriptionem rationis, non tamen eſt neceſſarium ſemper vt conſideret quoad executionem æquitatis, quam ſolum magiſtratibus ciuitatis relinquit: hoc eſt (quod antea*

Circũſtãtiæ legum dupliciter conſiderantur.

Legũ circũſtantiæ quo conſiderandæ a politico.

oſten-

oſtendimus) definitiue ad politicum, poſitiue ad magiſtratum hæc omnia conſideranda ſpectare.

Diſtinctio.

An ſit difficilius deprauatam rempubl. corrigere quam ab initio nouam conſtituere?

Bruſ. lib. 2. c. 23. Dediſcit animus ſero quod didicit diu, Senec. Conſuetudo altera natura.

TImotheus inſignis ille muſicus olim à multis (quos ſuam artem docuit) duplicem poſtulaſſe mercedem dicitur, vnam vt obliuionem eorum quæ male didicerant edoceret, alteram vt illorum animos ſua ſcientia probe inſtitueret: agnouit vir prudens, non minus laborioſum eſſe male præcepta dedocere, quam artis præcepta recte perdiſcere. Vt eſt in arte, ita eſt in ciuitate, quam deprauatam corrigere multo difficilius eſt quam a fundamentis nouam conſtituere. Quippe ſi conſuetudo (ſiue bona ſit ſiue mala) altera natura fiat, ſi praua aſſuefactio ciuium altas radices agat, res non tam ardua quam periculoſa erit omnes fibras euellere, moresque populi commutare. Nam vt planta adhuc herbeſcens, flecti quidem facile in rectum poteſt, ſuccreſcens vero in altum non poteſt: ita ciuitas recens inſtituta facilime ad virtutem iuſtis legibus confirmatur, malis autem moribus aſſuefacta rariſſime aut nunquam iniquam conſuetudinem deponit. Qui optat ædificium eſſe ſtabile, à firmiſſimo fundamento debet incipere: ita qui velit ciuitatem rectam inſtituere, prima initia & quaſi ſeminaria morum illum reſpicere oportebit. Nam aliter vt male conſtructam domum non eſt minoris operis reparare quam extruere: ita minorem non requirit induſtriam ciuitatis reformatio quam eiuſdem de nouo conſtitutio. Reſpublica Romana olim ſapienter fundata accreuit multum, florebat diu: at licentia Tribunorum popularis facta ad priſtinam adminiſtrationis formam nulla induſtria reuocari potuit. Magnæ molis erat Romanam condere gentem: At maior lapſam conſeruare. Præcauere morbum res ardua nõ eſt perito medico, at laborantem curare eſt difficillimum: ſic quidem politico viro facile eſt naſcentem rempubl. perpolire, at labentem erigere opus magnum eſt, & valde difficile. Summa hæc eſt, laborioſius habetur male percepta dediſcere, quam præcepta diſcere: ergo difficilius eſt deprauatam rempublicam corrigere, quam ab initio nouam conſtituere. Sic in textu Ariſtot. Iterum, malam conſuetudinem deponere eſt longe difficillimum: ergo ciuitatem deprauatam corrigere eſt laborioſum. Adhuc mutatio legum in ciuitate eſt periculoſa: ergo multo periculoſior eſt mutatio morum. Præterea facilius eſt domum à fundamento extruere quam ruinoſam reſarcire: ergo difficilius eſt malam rempublicam emendare, quam nouam inſtituere. Hoc ipſum probat exemplum Romanæ ciuitatis, quæ lapſa non refloruit, & ſimilitudo valetudinis, quæ ſemel infirmata non facile reſtituitur.

Difficilius corrigere, quam conſtruere. Macch. in Liu. lib. 1. cap. 3. Virg. Æneid.

Prima ratio.

Vid. Pol. 2. cap. 6.

Diſtinctio.

Quòd difficilius ſit rempubl. deprauatam corrigere quam nouam conſtituere, probant	Ratio in illis ſimilibus, quæ antea diſtinctè explicantur.
	Experientia, quia legum morumq; mutatio admodum eſſe periculoſa vbique cognoſcitur.

Opp *Correctio ſeu emendatio eſt paucorum, conſtitutio vero eſt omniũ ergo rempubl. deprauatam corrigere non eſt difficilius quam nouam conſtituere. Antecedens patet ab interpretatione eorum, quæ corriguntur & conſtituũtur de nouo. Ratio ſequitur, quia facilius eſt pauca quam multa in ordinem redigere.* Correctio paucorũ. Cõſtitutio omnium.

Reſp. *Difficultas iſta non eſt reſpectu paucitatis in rebus ſed reſpectu peruerſitatis in hominibus, quos mala conſuetudo magis quam moles premit Quamuis ergo conſtitutio ſit omnium, correctio vero paucorum: quoniam tamen in illa eſt quædam ciuium propenſio ad bonum, in hac vero illorum deprauatio, hanc multo difficiliorem eſſe affirmamus.*

Opp. *Difficilius eſt ex non ente ens nouum facere, quam ens declinans reſtituere: ſed conſtituere rempubl. de nouo, eſt ex non ente ens nouum facere. corrigere vero eſt ſolam rempubl. declinantem reſtituere. ergo difficilius eſt rempubl. de nouo conſtituere, quam eandem deprauatam corrigere & emendare. Maior conſtat, quia generatio eſt opus naturæ difficilius quam alteratio. Minor probatur, quia conſtituere de nouo rempublicam eſt nouam generare, corrigere vero eſt ſolum alterare.* Generatio alteratione difficilior.

Reſp. *Generatio non eſt opus naturæ difficilius quã alteratio, ſi vim ac potentiam naturæ ſpectes. Ratio eſt, quia natura non minus efficax eſt in internis quam in externis rerum acquirendis formis. Reſpondeo igitur hoc argumentum non tenere à comparatione, imo affirmo deprauationem reipubl. non ſolum alterationem, ſed potius corruptionem eſſe reipubl. Et vt eſt medico impoſſibile mortuum ad vitam reuocare: ita eſt politico valde difficile rempubl. corruptam ad rectam adminiſtrationis formam reducere.* Natura potens vndique

CAP. II.

An tyrannis ſit deterrima inter labes reipublicæ?

HOc caput in tribus conſiſtit, nempe in deſcriptione tyrannidis, in reprehenſione Platonis, & in demonſtratione ordinis, quem in ſequentibus præceptis ſequetur Philoſophus. *Cap. diuiſio.* Sed antequam ad tyrannidem deſcribendam venit, ſuperius allatam diuiſionem reipublic in rectam & non rectam pauciſſimis repetit, docetque ſe rectæ reipublicæ tres declaraſſe ſpecies, totidemq; non rectæ, quæ labes & tranſ- *Pol. 3. c. 4. Ciuitas recta;*

non recta greſſiones ciuitatis vocatur. Rectæ ſunt vt regnum, optimatum impe-
Pol. 3. c. 5 rium, & ea quæ communi nomine reſpublica ſeu politia dicitur: non
Vid. Pol. 3. rectæ vt tyrannis, paucorum potentia, & timocratia, in quas tres i a
c. 11. & priores aliquando labentes cadunt. Nam regni lapſus in tyrannidem
Machi. ariſtocratiæ caſus in oligarchiam, politiæ ruina in populi furorem ver
in Liu. lib. titur, horumque conuerſio iterum in tres illos meliores ſtatus formaſ
1. cap. 2. que adminiſtrationis reuocatur. Sic tempora, ſic imperia, ſic rerum
publ. ſtatus ſuas viciſſitudines & conuerſiones habent, fluit & reflui
humana potentia, nunc in altum ſurgit, nunc tandem in cinerem com
mutatur; ſic rotas agit natura, ſic hominis prudentia cadit. Sed hæc i
proximo lib. (vbi de conuerſionib. rerumpub. agitur) luculentet pate
Tyrannis bunt. Nunc ſequitur tyrannidis deſcriptio ſeu eiuſdem cum reliquis a
deterrima miniſtrandi formis comparatio, vnde hæc quæſtio, quam nunc tracta
labes in mus, agitatur. Vtrum tyrannis ſit inter omnes reipubl. labes longe de
republ. terrima? Deterrimam eſſe Ariſt hoc loco affirmat, rationeq; ab oppoſi
Vid. Pol. 3. tis ducta ſic probat. Quicquid optimo maxime opponitur, idipſum e
Monar- deterrimũ: ſed tyrannis optimæ adminiſtrandi formæ opponitur: erg
chia om- tyrannis eſt deterrima. Propoſitio tenet à loco contrariorum, quoru
niũ admi- oppoſita eſt natura. Aſſumptio probatur, quia tyrãnis eſt peſtis mona
niſtratio- chiæ, quę omnium adminiſtrationum eſt longè auguſtiſſima Eſt eni
num au- monarchia beata ciuitatis conſtitutio: eſt tyrãnis, ipſa ciuitatis lues a
guſtiſſima. que miſeria: eſt in monarchia rex aut conſilio admiſſus, aut ſucceſſi
Monar- ne deſignatus; eſt vero in tyrannide truculent⁹ leo; in monarchia prop
chia & nitur virtus, in tyrannide triumphat ſcelus; leges in monarchia aper
Tyranni- loquuntur, at in tyrannide oracula ciuitatis ſilent; in regno cõmuni b
dis Anti- no ſtudetur, at in tyrannide populus opprimitur. Quid multis? Opp
theſis. nuntur hæc duo per omnia: ergo monarchia exiſtente optima, nece
eſt vt tyrannis omnium peſſima habeatur. Hactenus ex Ariſtotele g
neratim, nunc ſpeciatim ex interpretibus hoc ipſum probo, & primu
ab inſtinctu naturæ, quæ tyrannidem vt monſtrum abhorret ac de
ſtatur: videre hoc licet in multis maxime tamen in homicidis, qui n
Contra ty- turæ digitum & indicium tremebundi fugiunt. Quis quæſo hoc ign
rannidem rat, interfectum præſente homicida ſanguinẽ effundere? At quæro ſa
nat. Odio- guinis effluendi cauſam; aliam certe dare non potes præter Deũ ac n
ſiſſima a- turam, qui homicidium & tyrannidem hoc modo produnt. Hoc m
pud omnes do execrantur oues lupum, quadrupedes leonem, aues aquilam, vrti
tyrannis. marina ſecurim, rota deniq; natura odioſam tyrannidem, & crudeli
tem vt ſibi maxime perniciosam & inimicam fugit. Eſt ergo tyrannis
Effecta ty- naturæ ita ciuitati infeſtiſſima. Nam vt ab effectis diſputem, qualis
rannidis. & quam miſeranda ciuitas, in qua tyrannus regnat? Nonne in illa c
preſſio multitudinis, effuſio ſanguinis, ordinis confuſio, violatio leg
terum omnium perturbatio ineſt? Caput Pompeij vix placuit Cæſa
Cor. Tac. Ciceronis caput Antonij furori non ſatisfecit, triginta ſenatorum ca
annal. lib. ta in primis ferculis offerebantur. Mario, Nero Senecam præceptor
5. 14. necauit, matriſq; ſuæ viſcera (horrendum eſt dictu) vulnerauit? hos

ctus, has ſcenas tyrannidis tragœdia habet. Væ ergo ciuitati in qua tyrannus regnat. Porrò quid (obſecro) magis infeſtum eſt humanæ naturæ quam atrox & ferina crudelitas? Ratio in homine non furor, manſuetudo non immanitas ſecundum vim naturæ principatū tenet. Quāta eſt igitur declinatio à natura cùm leo ex homine, ex manſueto tyrannus fiat? Eſt ergo tyrannis non ſolum contra naturam in genere, ſed etiam contra rationem, in qua maximè eſſentia humana cernitur. Si hic ſtragem multarum ciuitatum, quę fulmine tyrannidis perculſæ ceciderunt, ante oculos depingerem, in immenſum accreſceret oratio mea, lachrymę temporum, lugubres veſtes maiorum, miſerabiles voces & clamores multarum ciuitatum maximè execrabilem hunc ſtatum reipub. eſſe declarant. Teſtes huius rei ſunt oēs hiſtoriæ, quæ Dionyſios, Phalarides, Nerones, Heliogabalos, aliaq; portenta mundi nobis deſcripſerunt. Nihil hic dicam de ſacra Philoſophia legeque diuina quæ Antiochum, Herodem, alioſq; truculentos tyrannos viroſq; ſanguinis frequenter meminit. Concludam verbo, tyrannis eſt quaſi vipera concepta in vtero ciuitatis, nam vt vipera in lucem non editur ſine ruptura matris: ita tyrannis non exiſtit ſine ruina & interitu ciuitatis. Eſt ergo tyrannis omnium adminiſtrationum peſſima ſiue cum bonis ſiue cum malis reipub. formis comparetur: cum peſſimam dico, intelligo paucorum potentiam, populiq; inſaniam & furorem prauitate ac pernicie ab illa ſuperari. Hinc occurrit ſecundum, quod in hoc capite tractatur, nempe inſinuata reprehenſio Platonis qui dicebat popularem adminiſtrationem eſſe peſſimam, ſi comparetur cum rectis; ſin vero cum non rectis, eſſe optimam. Quaſi diceret, rectarum rerumpublicarum eſt vna deterrima, cum tamen nulla ſit mala, & non rectarum eſt vna optima, cum tamen nulla ſit bona; omnes enim rectæ reſpubl. ſunt bonæ, quamuis gradus quoſdam perfectionis habent, omnes non rectæ malæ dicuntur, quamuis vna illarum altera peior deteriorq; in comparatione vnius cum altera in eodem genere habeatur. Tertium quod hic agitur eſt demonſtratio ordinis, quem in ſequentibus tradendis præceptis Ariſt. propoſuit Primum inquit diſtinguendum eſt, quænam ſint differentiæ rerumpublicarum, deinde quænam reſpublica ſit communiſſima, maximeq; expetenda præter illam optimam quam deſcripſimus. Per optimam hoc loco non ſolum monarchiam, ſed etiam ariſtocratiā intelligit, quia hæ duæ adminiſtrandi formę eadem lege virtutis deuinciuntur referunturque ad idem bonum ciuitatis. His expoſitis (inquit) videndum eſt, quænam gubernatio cuiq; populo ac ciuitati conueniat, & qualis is debeat eſſe, qui aliis præeſt; tandem vero cum horum omnium breuis ac dilucida facta fuerit mentio, conandum eſt vt cauſæ euertentes & conſeruatrices rerumpubl. ad amuſſim atq; ad viuum delineentur: quibus cognitis multo tutior in quouis ſtatu reipubl. adminiſtratio erit. Poſtremò ne ſeges ciuitatis penitus negligeretur, oſtendendum eſt, quibus artib. quibuſq; morib. imbui & ornari debeat iuuentus, in qua flos reipublicæ creſcit, ſpeſque futuræ ciuitatis emergit

Tyrannis idē ciuitati, quod vipera matri.

Plat. Pol 8. ad fine.

Reprehēſio Pla.

Plat. in Polit.

Methodus Ariſtotelica.

Diſtinctio.

Tyrannis quot nominibus ſit peſſima.

In tyrannide ſpectantur
- Perſona gubernans, & ſic eſt omnium adminiſtrationum peſſima, quia per vim aut fraudem imperium occupatur.
- Perſona gubernata, & ſic eſt omnium miſerrima, quia populus opprimitur.
- Materia tractata, & ſic eſt omnium deterrima, quia in illa virtus extinguitur.
- Finis propoſita, & ſic eſt omnium funeſtiſſima, quia bonum ciuitatis in priuatum vſum conuertitur.
- Comparatio facta, & ſic eſt omnium perniciosiſſima quia per omnia monarchiæ (quæ eſt optima conſtitutio reipubl.) opponitur, vt ſuperius multis argumentis apertè oſtendimus.

Vide Pol. 4.cap. 10. Dictatura eſt tyrannis approbata. Quomodo a tyrannide differat dictatura.

Opp. *Quicquid aliquando eſt vtile & neceſſarium in ciuitate, idipſum nõ eſt omnino peſſimum: ſed tyrannis eſt aliquando vtilis & neceſſaria in ciuitate, ergo tyrannis non eſt peſſima. Maior conſtat, quia vtile cum honeſto, ne ceſſarium cum virtute coniungitur. Minor probatur, quia tumultuante ſeditione ciuili vtilis & neceſſaria eſt dictatura, quia nihil aliud eſt quam approbata tyrannis, vt Romanæ leges olim definierunt.*

Reſp. *Tyrannis nunquam eſt vtilis aut neceſſaria, ne tum quidem cum ſeditio ciuilis & inteſtina ſæuiat: neq; eſt dictatura violenta tyrannis, ſed voluntaria, iuſta, & approbata ſeueritas. Quod vero dictatura tyrannis nominetur, hinc fit, quia dictator in tempeſtate ſeditionis vitæ & necis poteſtatem habet, omniaq; in tanta reipublicæ procella pro arbitrio & non ſecundũ leges regit: In hoc tamen à tyrannide differt quod illa ſolum malos & ſeditioſos; hæc vero bonos & ſtudioſos ad carnificinam trahat.*

Numerus auget nefas.

Opp. *Oligarchia & timocratia ſunt deteriores tyrannide: ergo tyrannis non eſt deterrima. Antecedens probatur, quia illi ſtatus ſunt deteriores, in quibus plures tyranni regnant, quam qui vnum ſolum tyrannum habent: ſed in oligarchia & timocratia ſunt plures tyranni, in tyrannide vero eſt ſolum vnus: ergo oligarchia & timocratia ſunt deteriores tyrannide. Minor huius ſyllogiſmi patet, quia in oligarchia furor paucorum, in timocratia inſania & furor totius populi principatum tenet.*

Nõ quot, ſed quales Vis vnita fortior.

Reſp. *Vt ariſtocratia & democratia non ſunt meliores reipubl. formæ quam monarchia, quoniam in illis plures, in hac vnus iuſtè & ſtudioſe regnat: ita oligarchia & timocratia non ſunt deteriores ſtatus ciuitatis quam eſt tyrannis, etſi in illis plures, in hac vnus imperium raptim & pro arbitrio teneat. Ratio eſt, quia vt in monarchia vnita eſt vis virtutum, diſperſa in cæteris: ita in tyrannide omnium vitiorum contagio ineſt, quæ in reliquis nõ rectis adminiſtrandi formis magis diſſipatur.*

Opp. *Quæcunq; adminiſtratio maximè ciuitati nocet, eſt omnium deter-*

rima: ſed furioſa populi adminiſtratio maximè ciuitati nocet: ergo furioſa populi adminiſtratio eſt omniū deterrima. Minor probatur, quia in furioſa populi adminiſtratione tyrannidis vis maior ineſt, impetuſq; vehementior ratione multitudinis, q̄ vniuerſim cōſpirans totā ciuitatē concutit & deperdit. Vide Bodin. de reſpubl.

Reſp. *A falſa ſuppoſitione hoc argumentum ducitur, nam omnino nulla eſt talis adminiſtratio, in qua tota multitudo vniuerſim & collectim furit. Timocratia ſeu mala gubernatio populi eſt, in qua fautoribus populi tribuniſq; plebis claues reipublicæ committuntur: ſed in his magis diſſipatur vis tyrannidis, quam ſi vni Neroni permitterentur omnia.*

Opp. *Quicquid eſt legitimum idipſum non eſt deterrimum: ſed tyrannis eſt legitima: ergo tyrannis non eſt deterrima. Minor probatur, quia rectè, vt definit quidam, Rex bonus eſt dextra, tyrannus vero eſt ſiniſtra Dei: nam illa clementiæ, hic. iuſtitiæ inſtrumentū dicitur: ſed iuſtitia Dei eſt legitima: ergo inſtrumentum eiuſdem quod eſt aliquando tyrannus, iuſtam & legitimam auctoritatem habet.* Bonus rex dextra, Tyrānus ſiniſtra Dei.

Reſp. *Duo in hoc loco conſideranda ſunt, diuina permiſſio, & approbatio: Deus permittit ſæpe tyrannos regnare, at illorum regnum non probat, patitur Cainum occidere Abelem, Pharaonem perſequi ſuum ipſius populum: at Cainum in reprobum ſenſum tradidit. Pharaonem ſæuis fluctib. immerſit. Quod vero tyrannus ſiniſtra Dei aut inſtrumentum aliquando dicatur, non arguit tyrannidem ob id eſſe iuſtam, ſed pœnam quam ciuitati infligit eſſe legitimam.* Vide Iob, 34. 30. Per me reges regnant. Pro. 8. 15.

Dubium capitis.

An præſtet labes reipublicæ ignorari à populo quàm à politico demonſtrari?

AFfirmat Ariſtoteles in textu ſibi non ſolum dicendum eſſe quænam ſint rectæ adminiſtrandi formæ, ſed etiam quæ labes & maculæ ciuitatis. Neſcio ſanè an hoc decretū Philoſophi magis proſit vel obſit populo, qui rerum malarum cognitione ſæpe nō aliter quā piſcis eſca & hamo capitur. Ouidius meo iudicio melius diſſimulaſſet quàm ſcripſiſſet ſuam artem amandi, turpiter profecto Albertus ille à ſecretis mulierum detraxit vela, ſanctior habitus eſt Cæſar, qui miſerè conſoſſus dextra pudenda naturæ texit, erubuit Apelles cum pinxit Venetem: melius ergo videtur eſſe labes ciuitatis diſpūngere ſilentis calamo, quam ad viuum depingere philoſophantis penicillo. Sed nugas ago, res longe aliter ſe quidem habet, nam mala cognita, vt eſt in prouerbio, facilius euitantur: Præuiſa iacula minus feriunt: ſi narratione rerū malarum, vt piſcis hamo capiatur populus, vitium hominis eſt nō ſcriptoris, nam apes ex iiſdem floſculis mel & ceram, ex quibus bufones toxicum venenum ſugunt: deſcribendæ igitur ſunt & maculæ ciuitatis, primum vt rectæ adminiſtrationis formæ hinc magis ſplendeſcant, nā oppoſita iuxta ſe poſita (vt docent Philoſophi) magis eluceſcunt; ſic deſcripta tyrannide auguſtior monarchia, ſic deſcripta paucorum potentia illuſtrior ariſtocratia, ſic deſcripto furore multitudinis beatior *Mala non vitantur niſi cognita.* *Quare deſcribenda ciuitatis labes.*

politia apparebit. Secundo ex deſcriptione iſta hoc commoditatis naſcitur, vt iuſtior & cautior ciuitas reddatur Nam malis his demonſtratis rariores lapſus aut caſus habet Tertio vt in contemplatione naturæ non ſolum formæ, vires, motuſq; rerum ſed etiam monſtra; vt in ſpeculatione medica non ſolum ſalutares herbæ, ſed etiam venena deſcribuntur: ita in adminiſtratione ciuili non ſolum virtutes, ſed labes & peſtes reipubl. delineari debent. Poſtremo his monſtris reipubl probe cognitis, tyrannorum impetus facilius repellitur, illorum iniuriæ, fraudes, inſidiæ facilius euitantur; quæ aliter oſcitantes nos opprimunt, & tanquam cæcos & imperitos rerum in gurgites malorum rapiunt. Vt ergo Philoſophi monſtra, medici venena, coſmographi magna terræ mariſq; pericula deſcribunt, ne noceant: ita Ariſt. labes & peſtes reipublicæ demonſtrauit, ne illis infectæ ciuitates pereant.

Diſtinctio.

Quod labes reipubl. ſint deſcribendæ ſuadent rationes

- Ab oppoſitis, quia hoc modo rectæ reipublicæ formę melius intelliguntur.
- Ab vtili, quia cautior hoc modo ciuitas efficitur.
- A ſimili, quia vt in medicina venena; ita in republica labes ciuitatis deſcribendæ.
- Ab vſu ſeu fine ſcientiæ, quia his cognitis iniuriæ, fraudes & inſidiæ tyrannorum facilius repel'untur.

Mala docentur cū deſcribūur.
Pol. 7. ca. vlt. Pla. Pol. 2.
Plu. de educ. l.

Opp. *In bene adminiſtrata repub. non ſolum mala ſed malorum cauſa quoad fieri poteſt remoueri debent: ſed deſcripta labes ciuitatis ſunt malorū cauſa: ergo labes ciuitatis non ſunt deſcribenda Maior conſtat, quia fundamentum ciuitatis iuſtitia eſt. Minor probatur à ſimili. Nam vt idola Veneris & commenta Cupidinis iuuentutem: ita depicta labes & tranſgreſſiones reipubl. ciuitatem corrumpunt. Quare vt illa ſecundum Philoſophum ab oculis & aurib. remoueri debent, ne lædant iuuentutem: ita & hæc occultare oportet, ne perdant ciuitatem.*

Labes deſcriptę malorū cauſæ acceptæ non datæ. Nullum ſimile idem.

Reſp. *Deſcripta labes ſunt cauſa malorum accepta non data, quippe in illarum deſcriptione politicus non malum ſed bonum ciuitatis prætendit Si ergo ſcelerati ciues ſcorpionis oua concipiant, reguloſq; in patriam ſibilantes ex iſta conceptione pariant, ipſi quidē monſtra ſunt, nam cauſam mali in ſeipſis habent: Argumentum à ſimili recte quidem docet (vt ait Philoſophus) ſed non omni ex parte & abſolutè concludit. Nam etſi idola Veneris fabulæque Cupidinis per oculos aureſq; iuuentutem aliquando inficiunt, non tamen ſequitur quod deſcripta labes inficiant ciuitatē Ratio eſt, quia in illa affectio & concupiſcentia, in hac ratio & prudentia regnant.*

Claud. De 4.

Opp. *Regis facinora diſſimulari & occultari debent: ergo ciuitatis labes non debent demonſtrari. Antecedens patet, quia ſi regis flagitia palā fiant, contagio facile in præcordia populi permanabit: quippe, Regis ad exemplar totus componitur orbis. Argumentum probatur, quia rex nihil aliud eſt quam*

tota ciuitas: ergo ſi regis facinora occultari debent, ciuitatis labes demonſtrare non oportet.

conſ. Honorij Re tota ciuitas.

Reſp. *Conſpecta regum flagitia plurimum offendunt, quia perſonam totius ciuitatis gerunt. Reſpondeo tamen argumentum non tenere, quia labes ciuitatis non ſunt vt flagitia regis. Nam quamuis rex ſit perſona totius ciuitatis, peccat tamen vt homo, non vt magiſtratus. Praterea negamus regum facinora diſſimulari debere, nam hoc eſſet regib. placentia canere. Nathan adulterium Dauidis aperuit ſed occultè: Elias apoſtaſiam Achab obiecit, & quidem apertè: Ioannes Herodi inceſtum non indulſit.*

Reges peccant vt homines, nō vt magiſtratus.

Opp. *Machiauellus infinita mala in ciuitatem inuexit deſcribendo has labes vt experientia docet: ergo deſcribi non debent.*

Reſp. *Machiauellus non vt labes, ſed vt rectas adminiſtrandi formas illas deſcripſit, multosq; rudes & inexpertos rerum flagitioſè peſtifera ingenij calliditate fefellit.*

2. Reg. 12
3 Reg. 18
Marc. 6. 18. Noſtri macula temporis

CAP. III.

Vtrum differentia rerumpublicarum rectè aſſignentur?

TRia hoc caput comprehendit, diſtinctionem rerumpublicarum, confutationem quorundam Philoſophorum, ſuæque opinionis cataſtrophen & expoſitionem. In diſtinctione probat Ariſt. plures eſſe reſpublicas, earumque differentias naturæ vi ac ſpecie diſtinctas aſſignat. Ratio in textu ſic eſt. Illa ſpecie differunt, quæ partes ſpecie diuerſas habent: Sed reſpub. partes ſpecies diuerſas habent: ergo reſpublicæ ſpecie differunt. Confirmatur hoc argumentum ab enumeratione partium ac multarum differentiarum, quibus ciuitas conſtat diſtinguiturque: Nam ciuitas (inquit) in qualibet ſpecie reipublicæ primum ex familiis diuerſis coaleſcit, deinde ex multitudine cohabitantium: quorum alij diuites, alij pauperes, alij medij, & quaſi vtriuſque participes dicuntur: iterum horum alij armis, alij pacis ſtudio & ornamentis ſunt dediti. Sunt etiam ex plebe alij, quorum illi agriculturæ, hi mercaturæ, alijſque artibus mancipantur. Nobilium quoque (vt ait) ſunt aliæ differentiæ, nam inter illos alij genere, alij virtute, alij diuitiarum magnitudine excellunt, quales olim fuerunt Eretrienſes Chalcidenſes, Magneſij, alijque Aſiatici equis alendis dediti, qui ſuis ipſorum viribus, genere, opibusque freti, contra finitimos bella geſſerunt, paucorumque potentiam quaſi ius quoddam ſibi vendicarunt. Sed attende, hæ quidem meo iudicio ſunt communes differentiæ rerumpublicarum quas nunc tradit Philoſophus, nam propriè & eſſentialiter (vt aiunt) diuerſæ ciuitatis adminiſtrationes his differentiis non diſtinguuntur: opulenti enim & pauperes, armati & ſtudioſi pacis, genere nobiles & inſignes virtute, agricolæ & mercatores, alijque id genus multi in omni ſtatu ac conditione ciuitatis viuunt. Vt ergo penitiùs hanc rem par-

Cap. diuiſio in 3.

Quæ differant ſpecie

tim ex Ariſtotele, partim ex interpretibus conſideremus, diſtinguendum eſt rerumpublicarum differentias eſſe vel communes vel proprias: communes ſunt hæ quas dixim⁹, ex quibus analogicè tot oriuntur rerumpublic. conſtitutiones, quot ciuium diſcrimina & conditiones habentur.

Rerũpubl. differĕtia, Cõmunes, Propria.

Exempli cauſa, ſi populus ſit bellicoſus, milites; ſi ſit quæſtui deditus, mercatores; ſi honori ſtudeat, nobiles; ſi virtuti ſe accommodet, ſtudioſi & excellentes viri principatum tenent: hinc politicus ſapiens diligenter de moribus populi meditatus accuratius rempublicam conſtituet, aptiuſque legibus conformabit. Communes ergo hæ differentiæ non ſunt negligendæ, cum ex eiſdem non ſolum diſtinctio populi, ſed etiam forma adminiſtrationis quodãmodo cognoſcatur.

Propria differĕtia Generales, Speciaes.

Propriæ differentiæ ſunt (vt diſtinguunt interpretes) vel generales, vt recta & non recta, quemadmodũ anrea oſtendimus; vel ſpeciales, eædemq; aut ſecundum virtutem, vt ordo vnius ad omnes, nobilium vnio, conſenſio omnium: aut ſecundum arbitrium, vt vnius libido, paucorum confuſio, conſpiratio & furor populi. In ordine vnius ad omnes monarchia, in recta nobilium vnione ariſtocratia, in honeſta conſenſione omnium democratia populique iuſta gubernatio cernitur.

Reſpublica mixta.

Ex his tribus coaleſcit alia, quæ mixra reſpublic. appellatur, qualis nunc vbique gentium maxima ex parte floret; hæc omnium bonorum aggregationem in ſe continet, hæc regiam maieſtatem, hæc dignitatem conſularem, hæc popularem conſenſum habet.

Gubernandi nexus.

In regia maieſtate vnius capitis ciuilis ordo, in conſulari dignitate primatiarum partium ad hoc caput vnio, in popnlari conſenſu totius corporis perfectio, & vt ita dicam conſummatio ponitur.

Reipubl. ſcita diſtinctio.

Sunt etiam qui rempublicam hoc modo diſtinguunt, ſcilicet vt ſit recta & nõ recta: recta iterum ſimplex vel mixta, ſimplex autem vel ſumma, vt regnum; media, vt optimatum imperium; infima, vt iuſta populi potentia; mixta denique, quæ ex his tribus ſecundum leges virtutis conſtituitur. Sed quid opus eſt verbis? Eundem ſenſum hæ duæ diuiſiones habent: hoc ſolum animaduerti velim, vt legumlatores in definiendis rerumpublicarum formis has differentias accuratè conſiderent: aliter enim adminiſtrationes diuerſas ciuitatis nec recte diſtinguere, nec probè inſtituere & ordinare poſſunt.

Secunda pars Cap.

Alterum quod in textu ſequitur, eſt quorundam Philoſophorum refutatio, qui duas ſolum primarias reipublicæ ſpecies poſuerunt, nimirum popularem & paucorum potentiam, ad quas reliquæ omnes (vt aiunt) reducuntur. Hoc probant duplici ſimilitudine: nam vt omnes venti ad Boream & Auſtrum, omneſque concentus muſices ad harmoniam Doricam & Phrygiam reuocantur: ita ad popularem ſtatum paucorũque imperium omnes reliquæ adminiſtrationes ciuitatis reducuntur: exempli cauſa, politia ad popularem ſtatum, optimatum potentia ad paucorum imperium; quippe ſicut venti omnes in aliis climatibus cæli, ita Boreæ Auſtriq; vires participant, vt plerumque eodem nomine appellentur; nam Zephyrus Borealis, Eurus Auſtralis dicitur: ita reliquæ ciuitatis formæ ac ſtatus in populari paucorumq; potentia com-

municant,

municant, vt iiſdem nominibus ſæpe inſigniantur Sed hæc (vt docet Philoſophus) non eſt ſatis aperta rerumpublicarum diſtinctio. Tertium ergo, quod in hoc cap. agitur, nunc adfert, nimirum ſuæ opinionionis cataſtrophen & expoſitionem, quæ eſt quod ſuperius allata reipublicæ diuiſio ſit longe melior quam iſta Philoſophorum confuſa diſtinctio. Diuiſionem ſuam repetit, nempe in rectam & non rectam; rectam iterum in tres ſpecies, non rectam in tres labes, vt ſupra, diuidit. Et vt apertius hæc intelligatur, adfert quandam ſimilitudinem ex harmonia ductam, quippe vt ex concentu vocum ſecundum artem magis minuſque intenſarum vna optima ſymphonia, ita ex conſenſu ciuium ſecundum virtutem viuentium vna optima monarchia aut ariſtocratia naſcitur. Sed vt voces celerius tardiuſque intenſæ ab optimo concentu aut leuiter aut ſimpliciter declinant: ita adminiſtrationes ciuitatis mollius duriuſque conſtitutæ, aut parum, vt populi gubernatio; aut omnino, vt labes vitiaque ciuitatis à nobiliſſima imperandi forma remouentur.

Pars 3. Pol. 3. c. 4. & 5.

Muſica & politia harmonia.

Diſtinctio.

- Differentiæ reipublicæ ſunt, aut
  - Communes, quæ ſunt vt paupertas, diuitiæ, militaris ſcientia, & pacis ornamenta, agricultura, mercatura, aliaque ſimilia.
  - Propriæ quæ ſunt aut
    - Generales, vt
      - Recta.
      - Non recta.
    - Speciales, aut
      - Secundum virtutẽ, vt
        - Ordo vnius ad omnes.
        - Nobiliũ vnio.
        - Omnium conſenſio.
      - Secundum vitium, vt
        - Vnius dominandi libido.
        - Paucorum cõfuſio.
        - Populi furor & conſpiratio.

Opp. *In 5. cap. tertij libri hanc diſtinctionem tractauit Philoſophus: ergo otioſe iterum hoc loco tractatur.*

Reſp. *Illic generatim, hic ſpeciatim agitur: illic ſolum ſpecies reipublicæ, hic differentias tradit: illic pollicetur ſe vberius de his rebus acturum, hic vero adipſum præſtat & abſoluit.*

Opp. *Ordo, vnio & conſenſus ſunt affectiones ſeu accidentia: ergo non*

ſunt veræ differentiæ ciuitatis, nam differentiæ ſunt ex eſſentia rerum, acci dentia autem non ſunt ex eſſentia. vt Porphyrius docet.

Reſp. *Sunt accidentia reſpectu hominis, ſed non reſpectu ciuitatis: nam inſunt in homine, vt in ſubiecto, ſunt verò in ciuiate, vt in definito.*

Lib. 3. c. 5.

Opp. *Alia ſunt magis propria differentiæ reipub. ergo iſtæ male aſſignantur. Antecedens probatur, quia vnitas, paucitas & multitudo ad bonum commune relata ab Ariſt. vt veriores traduntur.*

Vnitas. materia, Vnio forma monarchiæ.

Reſp. *Omnis (inquit Philoſophus) adminiſtratio eſt, aut vnius aut paucorum, aut totius multitudinis, hinc tamen nō rectè colligitur quod vnitas, paucitas & multitudo ſint veriores differentiæ. Nam illic Ariſt. potius materiam quam formam, numerum quam naturam oſtendit: non enim in vnitate, paucitate aut multitudine, ſed in horum ordine, vnione & conſenſu ciuitatis forma & eſſentia conſtat.*

Opd. *Vnio & ordo ſunt generales formæ ciuitatis: ergo rectè hoc loco vt ſpeciales non aſſignantur. Antecedens patet 1. Politicorum.*

Reſp. *Vnio & ordo ſunt generales formæ ciuitatis, at vnio nobilium & ordo vnius ad totam ciuitatem ſpeciales & diſtinctæ differentiæ habentur.*

Pol. 1. c. 1. lib. 4. c. 4. Partes ciuitatis Materiales, Formales.

Opp. *Partes ciuitatis ſunt homines: ſed homines non differunt ſpecie: ergo partes ciuitatis non differunt ſpecie, vt hic in textu dicitur.*

Reſp. *Partes ciuitatis ſunt aut materiales, vt homines, & ſic nō differunt ſpecie: vel formales, vt diuites aut pauperes, nobiles aut plebes, & ſic ſpecie differunt. Nam etſi hi omnes homines dicantur, diſtinctionem tamen à rebus, quæ natura differunt in definienda ciuitate ſortiuntur.*

Dubium.

An equi ad bellum alendi ſint in ciuitate?

ALexander generoſum Bucephalum, Perſeus Pegaſum volantem habuit. Darius hinnitu equi ad regnum Perſarum rapitur. Eretrienſes, Chalcidenſes, Magneſij, aliæq; ciuitates Aſiaticæ hoc loco vt periti equitatus commendantur. Verba Philoſophi hæc ſunt: Nobilium
» (inquit) differentiæ ſunt iuxta opulentiam & magnitudinem cenſus,
» ſunt enim alij equites, quod munus nemo facile ſuſtinere poteſt niſi ſi
» diues: quapropter priſcis olim temporibus quæcunque ciuitates eque
» ſtri ordine excellebant, in his paucorum potentia gubernabat, nec non
» equitatu bella contra finitimos exercebat, vt Eretrienſes, Chalcidenſes aliique quos modo nominauimus. Hic quatuor cōſideranda veniunt qui equos in ciuitate alerent, quis modus, quod præmium, qui finis horum omnium: perſona in primis verbis patet, Nobilium (inquit) differentiæ ſunt, &c. modus in verbis ſequentibus inſinuatur, Quod munus (inquit) nemo facile ſuſtinere poteſt, niſi ſit diues: præmium ſequitur, nempe paucorum potentia: finis autem eſt bello ciuitatem defendere & conſeruare. Sed vt hæc paucis confirmemus, affirmo equos ad bellum eſſe alendos in republica: primum quia ſunt animalia generoſ

Quatuer conſideranda.
1. Perſona.
2. Modus.
3. Præmiū.
4 Finis.

ſpiritu

piritu, tum quia ſunt dociles ad pugnam, hinc quia ſunt faciles ad ſeſſorem, poſtremo quia ſunt fortes & animoſi ad victoriam. Vt vero nobiles hos alant tria ſuadent, patria, opes, & amplitudo nominis: patria quę opus habet: opes facile hoc onus ferũt: amplitudo nominis, vt vere equites armigerique in defenſionem ciuitatis prodeant. Nam cur nobiles ordinis equeſtris viri dicerentur, ſi neque equos ad vſum reipublicæ alerent, neque ipſi vt equites armati in turmam hoſtium proſilirent? Vbique nobiles diuitias quærunt, habent ergo quo alant; vbique honores rapiunt, habent ergo cur alant; ſi hoſtem patriæ reſpiciunt, habent in quem finem alant. Honorificum olim hoc nomen fuit apud Romanos, qui primum hunc ordinem inſtituerunt: cur igitur apud Anglos non vigeret, cur apud omnes non floreret? *Equi à nobilibus alendi.*

Diſtinctio.

In equis alendis ſpectantur 4. videlicet
- Quis alat, nempe vir nobilis, qui ob honores acceptos maxime ciuitati obſtringitur.
- Modus, qui eſt rerum copia in viro nobili, qua facile hoc onus ſuſtinetur.
- Præmium quod eſt potentia ſeu ordo equeſtris, qui huic operi debetur.
- Vſus qui eſt vt bellum expeditius fiat, fortiusque ciuitas conſeruetur.

Opp. *Nimis abiectum eſt & plane abſurdum, vt nobiles res ſordidas & liberales tractent: ſed equos alere eſt res ſordidas & illiberales tractare: ergo abiectum & abſurdum eſt, vt viri nobiles equos alant.*

Reſp. *Ridiculum eſt quod obiicis, nam non intelligimus hoc loco, vt nobiles ſentinam ſtabuli verrant & expurgent, aut vt equis ſuis fœnum pabulumque prabeant: ſed vt ſuis ipſorum ſumptibus ad vſum reipublica nutriant, iiſdemque fortiter inſidentes cum opus poſtulat contra hoſtem (vt olim equites Romani) pugnent.* Vid Mac. in Liu. lib. 2. cap. 16. & 18.

Opp. *Vſus equos alendi publicus & communis eſt, nempe ſalus patria: ergo potius tota ciuitas, quam nobilitas his ſumptibus premeretur.*

Reſp. *Hac ratio non ſequitur, cum omne membrum ad bonum totius contenderet: ſi ergo viri nobiles ſint quaſi oculi reipublica, illorum eſt ciuitatati in iſtis euentu conſulere ac prouidere, non tamen negamus quin tota ciuitas aliquid in hunc vſum conferat, tum vero maxime cum nobiles in hac re deficiant.*

CAP. IV.

An decreta populi pro legibus habeantur?

ANtequam ad quæſtionem propoſitam plenius deſcribendam venio, res quę in textu continentur dilucide ac breuiter percurram:

& quan-

& quanquam Ariſto. in hoc libello non aliter quam lepus ante canes ſ in rotas gyroſque vertit, vt dum multi eiuſdem in circulo veſtigia quę rant, ipſe in latibulum & ſedem fugiat; indefeſſe tamen & pedetentim vt aiunt perſequar, donec illum vepribus latentem ſeduli & ſtudioſ venatoris oculis ſubiiciam. Credo equidem multos interpretes tremulas ſuas manus ab his tabulis (vberioribus commentariis depingendis retraxiſſe, vel quod eandem ſæpius tractatam viderint, vel quod auctorem hinc inde veluti curſitantem non deprehenderint; ſic dum ſilent, aut ſaltem aperte non loquuntur, Athenæ vtiliſſimis maximeque neceſſariis quæſtionibus defraudantur: ſed hæc excuſatio otioſæ interpretationis nulla eſt, nam neq; res ſæpius quam oportet tractatur, nec incertus vagatur Ariſto niſi hoc eſſe vagari intelligant, quæſtionem in vna parte ponere, & in alia libelli parte cauſas aſſignare. At hoc euenit ſolum ex copia rerum, quæ obiter in ſubtili contextu & connexione quæſtionum occurrunt. Fuſius de hac re hoc loco ſcripſi, quia plerosq; expoſitores in hac parte veluti oſcitantes & ſomniculoſos vidi. Sed hæc obiter: nunc ipſum aggredior Philoſophum, qui in hoc cap. tria proponit, dubitationem de populari & paucorum potentia, enumerationem partium, quæ ad omnem ciuitatem requiruntur, diuiſionem popularis potentiæ in ſex ſpecies, quæ ſuo loco & ordine explicantur. Dubitatio eſt, an imperium populare paucorumque potentia ſolum magnitudine & paucitate differant, hanc antea ex Ariſtot. breuiter attigimus, docuimusque vt hic docet Philoſophus populare eſſe imperium in quo pauperes, ingenui & liberi, ſiue ſint multi, ſiue ſint pauci: paucorum vero potentiam eſſe, in qua diuites & opulenti dominantur, ſint illi etiam multi vel pauci, multitudo enim & paucitas ſunt iſtarum adminiſtrationũ accidentia; contingit enim in ciuitate eſſe multos pauperes, diuiteſque pauciores: non ergo multitudine & paucitate, ſed affluentia rerum & inopia hi duo ſtatus diſtinguuntur. Hoc probat Philoſophus à numero, à conſuetudine, & ab exemplo: a numero, Si (inquit) vniuerſi in ciuitate ſint mille & trecenti, horumque mille ſint locupletes, qui nullam partem gubernationis trecentis concederent, hęc adminiſtratio tamen paucorum potentia diceretur, quamuis in ea maior numerus ac multitudo imperet. Ratio eſt, quia non multitudo & paucitas, ſed diuitiæ & paupertas has duas adminiſtrandi formas ſpeciesque diſtinguunt. Conſuetudo, qua hoc ipſum probat Ariſtot. fuit Æthiopum, qui ſecundum magnitudinem corporis, aut oris pulchritudinem ſuos honores diſtribuere ſolebant. Exemplum eſt Ionum, id eſt Ruſticorum, qui liberis & ingenuis per vim quandam præfuerunt. Sed hæc in textu ſunt aperriſſima. Secundum quod agitur eſt enumeratio partium, quæ ad omnem ciuitatem requiruntur, in qua enumeratione primum plures partes ac ſpecies reipublicæ eſſe à ſimilitudine animalis hoc modo probat. Quemadmodum ſe res habet in animali, ita ſe habet in ciuitate: ſed plures ſunt partes & ſpecies animalis: ergo plures ſunt partes ac ſpecies ciuitatis. Comparationem hanc probat ab illi-

Capitis diſtributio.

Dubitatio. Pol. 3. c. 5. Populare, paucorum imperium. Paucitas, vel multitudo adminiſtrationis accidentia. Ratio 3.

...ic Indi po... 7. c. 14. Æthiopes. ...ones.

...ecunda ...ars cap. ...t animã...s, ſic & ci...itatis plu...s ſunt ...rtes.

par-

partibus animantis, quæ diſtinctionem formarum faciunt, qualia demum ſunt ſentiendi, nutriendi, & mouendi inſtrumenta; ſentiendi vt oculus & lingua; nutriendi vt os & venter, mouendi vt pedes aliaque organa, quibus in mouendo animalia vtuntur. Hac comparatione facta partes ipſas recenſet, quæ ſunt numero decem; Prima, eſt agricolarum, qui agros curant; Secunda artificum, qui ciuiles artes profitentur; Tertia mercatorum, qui in foro verſantur; Quarta mercenariorum, qui vt ſerui ad opus faciendum pecuniis conducuntur, & has Plato erudite (vt ait Ariſtot.) demonſtrauit. Cæterum in hoc illum reprehendit, quod ſolum ex neceſſariis partibus conſtare ciuitatem exiſtimauerit, addit ergo & alias partes; Quinta igitur eſt multitudo militum ſeu propugnatorum, qui patriam defendunt; Sexta eſt iudicum, qui iura tractant; Septima virorum a conſilio, qui de negotiis reipubl. conſultant; Octaua magnatum, qui ſuis diuitiis opem ciuitati ferunt; Nona magiſtratuum, qui officia, honores reipublicæ tenent; Decima ſtudioſorum, qui vitæ exemplo aliis prælucent. Tertium iam ſequitur, nempe popularis potentiæ in ſuas ſpecies diſtributio, quod vero eiuſdem ſint plures ſpecies, hoc modo probatur. Quæcumque habent partes natura diuerſas, eadem ſpecies quoq; diuerſas habent: ſed tam paucorum potentia quam popularis, partes diuerſas natura habent: ergo tam paucorum potentia quam popularis ſpecies diuerſas habent. Aſſumptio in textu ab inductione confirmatur, exempli cauſa; popularis ſtatus habet agricolas, artifices, mercatores, nautas, piſcatores, & his finitimos, à quibus variæ ſpecies adminiſtrandi oriuntur, vt Tarenti & Byzantij per piſcatores, vt Athenis per claſſicam & naualem multitudinem, in Ægina & Chio per mercatores, poſtremo per traiectores in Tenedo. Quod vero paucorum potentia ex variis quoq; partibus conſtet, oſtendit; quia nobilium alij diuitiis, alij honoribus, alij virtuti, alij literis & ſapientiæ ſtudent. His poſitis, popularis imperij quinq; ſpecies tradit; prima in æqualitate adminiſtrationis ponitur, hoc eſt cum totus populus ſimul regit, vt alter alterum auctoritate non vincat. Secunda in quadam inæqualitate verſatur, ſcilicet vt iuxta cenſum definitum hæreditatis cuiuis honor tribuatur. Tertia eſt cum totus populus non ſecundum arbitrium, ſed ſecundum legem dominatur, illis ſolum exceptis qui generis labem aut impedimentum habent. Quarta eſt in qua ciuis à non ciui auctoritate, & lege diſtinguitur, nec non cuinis pro virtutis merito dignitas reipublicæ demandatur. Poſtrema eſt cum tota multitudo imperet, omniumque æqua poteſtas ſit ſubeundi magiſtratus; ſed ita, vt leges non regnent, ſed decreta populi pro legibus habeantur. Hoc autem maxime tum fit (vt ait Ariſtoteles) cum quidam fautores populi (quales olim tribuni plebis apud Romanos fuerunt) adulantur multitudini, eamque ſæpe ad tyrannicam ac intolerabilem potentiam trahunt. Concludit igitur Philoſophus à teſtimonio Homeri & auctoritate veterum Philoſophorum, qui recte iſtiuſmodi potentiam populi, vt illegitimam & iniuſtam reiecerunt: quippe non eſt

Partes ciuitatis decẽ. De his pol. 7. c. 8. Vide Plat. pol. 2.

Diſtributio potẽtiæ popularis.

Popularis imperij quinque ſpecies.

Hom. Il. 2.

eſt (inquiunt) vere reſpublica in qua leges ſilent, ſolaque decreta furioſa populi dominantur. Hactenus de expoſitione textus, nunc de quæſtione agitur, quæ eſt. An decreta populi pro legibus habeantur? Vna ſpecies eſt popularis potentiæ, quam vt iniuſtam hoc loco reprehendit Philoſophus, ea ſcilicet in qua populus ſine legibus imperat & dominatur. In ea inquit Demagogi & aſſentatores veluti Sirenes dulcis ſermonis lenociniis populum ſuperbum & tyrannum faciunt, eumque ad abrogandas leges ſuaque ipſorum confirmanda decreta facile inducunt. Sed talem democratiam nullo modo eſſe rectam adminiſtrandi formam ſpeciemq; affirmat, ratione addit, quia edicta ſeu decreta populi pro legibus non haberentur, quippe decreta in rebus ſingulis, leges in vniuerſis ponuntur: hinc quæſtio modo recitata fuit, An decreta populi pro legibus habeantur? In omni ſtatu reipubl recto & non recto multitudo ineſt, magnamq; partē ciuitatis occupat, adeo vt ſine ea nec magiſtratus creari, nec leges fieri, nec conſilia celebrari, nec vlla publica negotia tractari poſſint: ſemper enim habenda eſt ratio multitudinis, ne contempta, contumax & ſeditioſa fiat. Cæterū vt lenius demulcenda eſt aliquando ne ſæuiat, ita prudentia magiſtratuum ſæpe eſt coercenda ne inſoleſcat; quippe cito legum habenas populus licentia vitę effeminatior factus excutit, omnemq; legem vt magiſtratum ſpernit: ſint ergo decreta populi, ſint quædam edicta multitudinis, ſed valeant ad tempus non pro legibus habeantur. Rem paucis probo: à natura legis, ab imperitia multitudinis, à miſeria ciuitatis in qua ſolum edicta populi principatū habent. A natura legis, quia lex omnis vniuerſa eſt, at decreta populi in rebus ſingulis & incertis verſantur: lex firma, iuſta vna & immutabilis manet; at decreta multitudinis infirma ſemper, ſæpe iniuſta, nec non Chamæleonti ſimillima habentur, non ergo legum pondus & auctoritatem habent. Ab imperitia multitudinis, quia cum partes ciuitatis ſint, vt partes animalis, aliæ ad victum, aliæ ad motum, aliæ ad ſenſum & rationē, vt ſupra docuimus; populus in iis partibus annumeratur, quæ ad victum motumq; requiruntur, non autem in illis quæ ſenſus & rationis excellentia præſtant, quales ſunt boni & prudentes viri qui oculi ciuitatis luminaq; dicuntur: nō eſt ergo in populi decretis tanta vis rationis tantaq; prouidentia, vt illorum decreta pro legibus in tabulis reipubl. ſint inſculpenda. A miſeria ciuitatum in quibus edicta populi principatum tenent, quia quid miſerius eſt, quid in republ. funeſtius, quam à nouis ſtatutis ſententiisq; leuis multitudinis dependere? Multi ſunt caſus, multa variaq; euenta rerum, flexibiles quoque ſunt voluntates hominum, maxime imperitorum quales ſunt plerumq; multitudinis. Nam ſi quoties iſtiuſmodi viciſſitudines rerum ciuiumq; eueniant, toties continuo noua decreta, nouaq; phantaſmata populi excuderentur; quam miſera ſit illa reipubl adminiſtratio, nemo eſt tam rudis & inexpertus rerum, qui nōn aperte videat. Vix tolerанter ergo inſaniunt, qui in conuerſione rerumpubl. edicta populi (affectus non rationis impetu conſtituta) pro legibus æri (vt aiunt) incidi

Leges in vniuerſis, decreta populi in reb. ſingulis verſantur. Ius ciuile. Pratoriū. Decreta populi admittenda ad tempus, nō habenda, vt leges. Confirmatio triplex. Pol. 2. c. 6. lib. 3. c. 7. & 11. Bellua multorum capitum.

Multitudinis voluntas plerūq; flexilis.

ac inſculpi volunt. Si hoc iubeant legumlatores, vt duobus malis propoſitis leuius admittant, leuiuſque cor ciuitatis fodiant: videntur illi quidem mihi flammulas vitando fumis demum ſuffocari. Nam quid aliud eſt in turbine reipubl. populi decreta ſapientum conſiliis anteferre, quam dapibus reiectis, miſerrime inedia contabeſcere? Ieiuna enim eſt mēſa multitudinis, & ſine ſale; In menſa vero ſapientum, per Philoſophiam fercula condiuntur. Conſiderandū tamē hic eſt, quod diſſentientibus inter ſe magiſtratibus oculiſque reipubl. quaſi effoſſis, liceat populo prudentiori decreta ponere, eademque ad tempus pro legibus retinere; cùm tamen ciuitas à ſcopulis ad portum, à procella ad quietem redeat, decreta illa ciuitatis conſenſu commutentur, eorumq; loco fiant leges ſine quibus omnis (vt hic concludit Philoſophus) infirmatur & eneruatur politia. *Plebiſcita quando valeant.*

Diſtinctio.

Tractantur in hoc cap. quatuor:
- Definitio
  - Popularis potētiæ, quæ eſt ſtatus ciuitatis, in quo penes liberorum multitudinē eſt ſumma adminiſtratio & poteſtas rerum.
  - Paucorum potentiæ, quę eſt ſtatus, in quo penes diuites eſt ſummum imperium.
- Enumeratio partium ciuitatis, quæ ſunt aut
  - Generales, vt
    - Diuites.
    - Pauperes.
  - Speciales vt multitudo
    - Agricolarum.
    - Opificum.
    - Mercatorum.
    - Mercenariorum.
    - Militantium.
    - Conſultorum.
    - Iudicum.
    - Magiſtratuum.
    - Nobilium, qui ſplendent aut
      - Diuitiis.
      - Virtute.
      - Genere.
      - Doctrina.
    - Bonorum, qui vitæ exemplo lucent.
- Diuiſio popularis potentiæ in quinq; ſpecies, quæ aperte à nobis diſtinguuntur.
- Quæſtio. An decreta populi pro legibus habeantur: probatur autem non haberi.
  - A natura legis.
  - Ab imperitia multitudinis.
  - A miſeria ciuitatis in qua edicta populi ſolum dominantur.

Argumentum contra primam partem capitis.

Opp. *Diuitiæ & paupertas ſunt accidentia ciuitatis: ergo democratia paucorumque potentia iiſdem non recte hoc loco definiuntur. Antecedens*

patet.

patet, quia diuitiæ, & paupertas fortuito hominibus eueniunt. Argumentum probatur, quia accidentia non poſſunt vere definiri.

Reſp. *Non per diuitias inopiamque rerum diſtinguuntur hi duo ſtatus & adminiſtrandi formæ, ſed per diuerſam imperandi rationem eorum, qui iſtis variis modis affecti ſunt: quare etſi diuitiæ & paupertas ſint accidentia illa quidem ciuitatis, diuerſa tamen diuitum pauperumque adminiſtrantium rationes non accidentia; ſed differentiæ diſtinctæ rerumpubl. eſſe ponuntur.*

Argumentum contra ſecundam partem capitis.

Cap. 5. Opp. *Plures ſunt partes ciuitatis: ergo non recte hoc loco enumerantur omnes. Antecedens patet ex 1. lib. vbi paſtoralem artem, & ex ſecundo vbi ſacerdotalem dignitatem, vt partes ciuitatis recenſuit.*

Reſp. *Paſtores ad agricolarum multitudinem, ſacerdotes ad bonorum & ſtudioſorum collegium, ſapientes doctique viri ad nobilium claſſem reduci debent.*

Argumentum contra tertiam partem capitis.

Opp. *Æqua poteſtas ſingulorum ciuium eſſe non poteſt: ergo prima ſpecies democratiæ male definitur. Antecedens probatur, quia fieri non poteſt, vt pariter infinita multitudo in æquali cenſu diuitiarum honorumque conſpiret.*

Æqualitas Cenſus, Honoris.

Reſp. *Per æquam poteſtatem intelligit Philoſophus æqualem libertatem magiſtratum obtinendi in republ. quare etſi ſit inæqualitas rerum, proportio tamen eadem eſſe poteſt honorum, & ſic intelligitur Philoſophus.*

Opp. *Secunda ſpecies democratiæ requirit certum diuitiarum numerum, vt ad magiſtratum admittatur ciuis: ergo propriè popularis ſtatus dici non poteſt. Antecedens patet in textu. Argumentum probatur, quia maior pars multitudinis caret diuitiis, quarum defectu laborantib. aditus ad omnem in republ. amplitudinem intercluditur.*

Reſp. *Reſpondent quidam has ſpecies analogice hoc loco definiri, at dici poteſt quod Ariſt. hic cenſum pondusve diuitiarum admodum paruum, & exiguum requirat, ſicut manifeſte apparet in textu.*

Timocratia par tyrannidi. Vide Pol. 5. cap. 10.

Opp. *Tyrannis eſt nulla ſpecies democratiæ: ſed vltima quæ hic traditur ſpecies eſt tyrannis: ergo non eſt ſpecies democratiæ. Maior conſtat, quia ſunt diſtincta genera ciuitatis. Minor probatur, quia populus in ea addictus aſſentatoribus omni abrogata lege pro arbitrio & libidine dominatur.*

Reſp. *Negat Philoſophus in textu hanc eſſe veram ſpeciem popularis potentiæ, quia in ea populus ſecundum decreta ſua, non ſecundum leges, & inſtituta maiorum viuit.*

Argumenta contra quæſtionem.

Opp. *Decreta populi ſunt leges: ergo pro legibus habenda. Antecedens probatur, quia decreta populi ſunt viuendi regula ex conſenſu totius ciuitatis facta & approbata.*

Reſp.

Reſp Si per populum totam ciuitatem intelligas, verum eſt quod dicis: at ſi per populum ſolum partem eamq́ non primam intelligas, hoc verum eſſe negamus.

Tribunitiæ rogationes nō ſuntleges.

Opp. *In populari ſtatu populus eſt tota ciuitas: ergo in populari ſtatu decreta populi pro legibus haberentur.*

Reſp. *Argumentum non tenet: nam etſi populus tota ciuitas dicatur, eſt tamen in ea adminiſtratione dignitatis ordo, vt alij alijs preſint imperentque, quorum conſenſu non dato decretum pro lege haberi non debet: æqualitas ergo dignitatis eſt in populari ſtatu, non quod omnes & ſinguli actu in participatione dignitatis ſint pares; nam hoc eſſet perabſurdum: ſed quod omnes & ſinguli æquales eſſe poſſint; & hoc iuſtum in prima ſpecie democratia habetur.*

Dubium.

An aſſentatores aulici ſint cauſa tyrannidis?

OMnium nocentiſſima beſtia eſt aſſentatio, maximè in aula principis. Nam vt fulmen oſſa ſæpe diffringit illæſa cute: ita aſſentatio egum præcordia vulnerat ſub ſpecie amicitiæ. Aſſentatio enim dulciſſmam vocē Sirenis, at voraciſſimum vētrem Charybdis habet: blanda ſt tamen aſpera, dulcis & tamen amara, candida & tamen nigra; quid ıultis? Facie humana eſt, & tamen vipera: de hac alibi dixerim, hic ero non multus ero. Quoniam autem Ariſt in textu aſſentatores tyranorum comites eſſe affirmat, illosq́ cauſas eſſe cur pro ratione libido, o lege voluntas, pro inſtitutis maiorum placita & decreta populi dominentur: non grauabor verbo demonſtrare hæc monſtra eſſe ipſas calamitates & peſtes rerumpubl. in quibus admittuntur; primo hoc ipſū obo à natura aſſentatoris, qui eſt ſpecie amicus, hoſtis vero animo, tus diſſimulator, & inſidiator vitæ: quod ſi ita ſit, non aliter, quam igs omnes, quibuſcum agit, in ſuam naturam conuertere & transferre titur; at ſi reges viroſque principes (apud quos maximè viuit & vertur) ſemel inficiat; periculum eſt ne ipſi diſſimulatores fiant rationiſe imperio relicto paſſiones animi, & affectus ſequantur. At quid ad eſt ſecundum affectum regere quam regnum in tyrannidem comutare? Verum enimuero ſi lactantia vbera aſſentantium viri primarij xerint, veluti aſpidum aculeis icti ſtatim in lethargum & altum ſorem incidunt, in vallo phantaſmatum perpetuò ſomniant, qui ſint & de oriantur obliuioni tradunt, indulgent affectibus, contemnunt ges, ciues corrumpunt, ciuitatem fallunt, toti tyranni & crudeles fit. Nam vt ab effectu Gnathonicæ artis hoc ipſum probem; conſtat idioſam eſſe aſſentatorum vitam eoque tendere, vt oculi principum mum cæcutiāt & effodiantur: quo facto principes primum ad phitiam & amorem ſui, tum ad contemptum & odium aliorum ruunt: ic fraus, perfidia, imperioſa voluntas, velox appetitio vindictæ, ab-

Aſſentatio beſtia nocentiſſima Laert. li.1. cap.6.

Aſſentatores rerūpublicarū peſtes.

Aſſentatoris natura. Vide Plut. de diſcr. adul. & amici.

Secundum affectum regere idē quod tyrannidem exercere.

Aſſentationis effecta.

rogatio legum, aliaque ſexcenta mala in ciuitatē fluunt, quæ potius tyrannidem, quam pacatum reipubl. ſtatum & adminiſtrationem arguunt & repræſentant. Poſtremo vt ab exemplo agam, quid Neronem caſtiſſimè educatum crudelem fecit? Aſſentatio. Quid Cæſarem contra patriam rebellare fecit? Aſſentatio. Quid Rehoboam regem Iſraeli tyrannum fecit? Contemptio grauiſſimorum ſenatorum, & perditorum iuuenum aſſentatio. Domeſtica poſſum hic adferre exempla, Richardū ſecundum & Richardum tertium, quorum vtrumque multum læſit aſſentatio; ſed ita vt ille vulneratus reſilierit, hic vero tyrannidis ſuæ tragœdiam truculentam (in qua ipſe actor fuit) nobis Anglis commēdarit. O vtinam principes ab iſtis laruatis Gnathonib. & paraſitis aures ſuas tandem auerterent, eorumq; carminib. & faſcinationibus diutius non crederent! vnus Clytus præferendus eſt ſexcentis Ariſtippis; at proh dolor, Clytus ab Alexandro haſta transfigitur, Ariſtippi in aulis multorum principum dominantur.

Suet. in Caſ. c. 78. 79. 3. Reg. 12. Ep: phonema.

Quint. Curt. l. 8.

Diſtinctio aperta eſt in probatione cauſæ.

Opp. *Reges Aetnam reip. ſuſtinentes, opus habent placidis viris aliquando, quorum ſalibus & facetiis recreentur: ſed tales ſunt aſſentatores: ergo aſſentatores regib. ſunt permittendi. Minor probatur, quia tales diſſimulando & mentiendo ſæpe animos principum affectibus titillant.*

Non eſt idem affabilis, & aſſentator

Reſp. *Hac ratio rectè probat affabiles, virosq; placidos, non Aſſentatores ſeu paraſitos in aulis principum eſſe permittendos: tales.n. non fraudes, facetias ingenij non inſidias ſpargere & exercere oportet. Porro negamus Minorem huius ſyllogiſmi: nam affabiles non diſſimulant, non mentiuntur, quæ duo ſine intentione mali eſſe non poſſunt. Quod vero res nouas & admirabiles effingant, hoc faciunt, vt auditores ſuos delectent ſolum, non vt decipiant: vt recreent, non vt prodant irretiantq;.*

Loqui placentia.

Opp. *In tyrannide ſunt dolor, luctus & moleſtia: ergo eiuſdem cauſa non ſunt aſſentatores. Argumentum probatur quia aſſentatores placida & iucunda quærunt atq; loquuntur: ſed euenta tyrannidis ſunt his contraria: ergo tyrannidis non ſunt cauſa.*

Ridentē dicere verū Quid vetat? Horat.

Reſp. *Aſſentatores ſunt non qui ſemper iucunda aut iocoſa loquuntur, ſed qui aliquando ſub ſpecie grauitatis & prudentia res quaſi magnas & ponderoſas tractant, Reſpondeo igitur argumentum non tenere: nam quamuis dolor, luctus, milleq; moleſtia ſequantur tyrannidem, aſſentatores tamē qui aliud ſentiunt, aliud loquuntur, eiuſdem cauſa exiſtere quidem poſſunt: Ratio eſt, quia ſub pallio diſſimulationis oua concepta malitia tegunt, ex quibus dentatos ſcorpiones pariunt, & ſæpe in præcordia bonorum ciuium immittunt.*

CAP. V.

An forma ciuitatis mutata eadem leges ad tempus ſint retinendæ?

LAconica in hoc cap. Philoſophus breuitate vtitur, & admodum
pauca de paucorum potentia eiuſdemque formis, nunc quidem lo
quitur. Si ordinis rationem quæras, velim memineris hæc duo genera
reipubl. nempe populare, paucorumq; imperium, ab Ariſt. iuxta copu-
lari. Vt ergo de populari modo, ita nunc de paucorum adminiſtratione
diſſerit. Analyſis textus hæc eſt, quod paucorum potentiæ quatuor ſint
ſpecies Prima definitur gubernatio eorum qui magno rerum poſſeſſi-
rum cenſu & vbertate alios ciues ſuperant, tales ſunt Crœſi Luculeique
n multitudine, qui ſuis ipſorum ſumptibus magnifice magiſtratus ge-
unt, pecuniasque ſuas in gloriam totius ciuitatis expendere conantur.
Ad hanc dignitatem ſolum Plutus non Irus, diues non inops perue-
nit: exemplum huius rei domi eſt, ſi prætores præfectosque Londinen-
ſes conſideres; qui in vrbe ad ampliſſima honoris ſubſellia plebis con-
cenſu non eliguntur, niſi geminam in mente, aurum in manu habeant
Secunda ſpecies, paucorum potentiæ eſt eorum adminiſtratio qui exi-
rerum cenſu & copia præualentes ſibi in officio alios pro arbitrio ſu-
munt, maxime vero tales à quibus vberiorem commoditatem ſperāt:
ſed hæc forma adminiſtrationis eſt minus ꝓpria, minusq; honeſta, cū
in ea quæſtus non virtus quæritur; nam ſi ſecundum virtutem alios eli-
gerent; qui magiſtratum gerant, potius optimatum imperium quam
paucorum potentia hæc forma diceretur. Tertia ſpecies in textu verbo
definitur, cum patre defuncto filius dominatur, hoc eſt, cum diuites
ut fauore populi, aut alio quouis modo ius ſucceſſionis in admini-
ſtratione ciuitatis obtinent. Hæc forma laudabilis eſt ſi in ſucceſſione
virtutis poſſeſſio inſit, legisque ratio habeatur. Quarta ſpecies eſt cum
diuitum filij, per ſucceſſionem reipub ſiue lege & virtute imperant, ſed
ea gubernatio eſt longè omnium deterrima, & non aliter tertiæ ſpe-
ciei opponitur quam tyrannis monarchiæ; & vltima ſpecies popularis
(quæ eſt tribunitia) alteri quæ virtute geritur; quippe in his tribus, ni-
mirum tyrannide, tribunatu, paucorumque praua ſucceſſione virtutes
leges exterminantur; earumque loco furor, vis & libido regnant.
Vltimū quod in hoc cap. agitur eſt admonitio quædā, quod nos latere
non debeat, poſſe contingere vt reſpubl. non ſit legibus popularis, quā
tamen morib. popularem eſſe obſerues, & ex diuerſo, hoc autem euenit
coniecturam Ariſto. facit ob mutationem rerumpubl. nā cum grauiſ-
ſimis de cauſis vna adminiſtrandi forma in aliam mutatur, verbi cauſa,
popularis in paucorum potentiam, ſapientiæ eſt eaſdē ad temp⁹ retine-
re leges, ne ſubitanea mutatio populū offendat, morumq; quaſi violē-
tiam ciuitatis efficiat: hinc quæſtio naſcitur quā nunc diſcutio, An forma

Quatuor ſpecies Oligarchia. Prima.

Magiſtratus Londinenſes nunquam, niſi diuites.

Secunda

Tertia.

Quarta.

Admonitio.

Quæſtio.

Vide Machc. in Liu.l.1.c.15 *Periculoſa cõmutatio* *Bos laſſus fortius figit pedem.* *Liu.l.1. dec. 1. Totidem lictorib.rege ſacrificulo retentis.* *Vide. Pol. 2.c.6.* *Eth. l.5.c. 10.* *Pol.4.c.1.* *Ægyptiorũ lex.* *Ab extremo ad extremũ per-*

ciuitatis mutata eædem ad tempus leges ſint retinendæ? Quemadmodum rariſſime inueterata conſuetudo diſſuitur: ita difficilime ciuitatis forma commutatur. Verum ſi tandem maximis de cauſis commuteretur magnopere cauẽdum eſt ne filia matrem deuoret, hoc eſt, ne noua alteratio ciuitatem perdat: In mutatione reipub. ſatius eſt teſtudinis tarditatem quam velocitatem leporis imitari, lente feſtinandum eſt (vt aiunt) & in rebus tantis ſat cito ſi ſat bene. Romani olim Tarquinio rege expulſo, atq; monarchia in Ariſtocratiam tranſlata leges prioris ſtatu ſapienter ad tempus retinuere, quod etiam factum eſt cum ſenatus in populare imperium declinauit. Hoc quidem fecerunt mea opinione ſapientes viri, vt paulatim ad nouos mores nouaſq; leges populus allectaretur, qui ſubitaneo impetu impulſus furit, qui leniter perſuaſus emolleſcit. In mutatione ergo reipubl. conniuendum eſt in multis, ignoſcẽdum ſæpe, nonnunquam ferendum, & tolerandum malum, ſi ad antiquas leges (quæ nuper oracula ciuitatis erant) à multitudine prouocetur; nam ſi aliter fieret, ſtatimq; mutato ſtatu ad nobis obediendum legib. cogerentur ciues; verendum eſt ne fumus ſuffocatus in flammas ſeditionis prorumperet, ſuoq; violento motu ciuitatis fundamenta conquaſſaret. Philoſophus in Ethicis ſuadet, vt nouæ leges populi moribus (vt Lesbia regula lapidib.) concinnentur, hoc eſt, non temere nouis legib mutandi ſunt mores hominum, ſed paulatim ad rectum ſunt deflectendi; Quod ſi hoc in condendis legibus præcipiat, quid velit in mutandis illis (quas diuturna conſuetudo firmauit) præſcribere? Facilius quidem eſt nouam ciuitatem nouis legib. effingere quam ab antiquis ciuium animos diſtrahere & alienare. Ratio eſt, quia illud vix ſemen, hoc vero radicem & fructum habet. Præterea ſicut apud Ægyptios lex erat vt medici ad tempus non mouerent humores, ſed vim naturæ expectarent: ita quidem optandum eſt, vt cuſtodes ciuitatis antiquas leges eo vſq; permittant, donec ſapientis ſuaſu aliquantulum mores populi commutentur. Nam vt in mouendis humorib. corporis ante definitum tempus magnum periculum naturæ: ita in mutandis legibus ciuitatis ante perſuaſionem populi grande reipub. diſpendiũ imminet. Qui ergo conſulto & ſapienter ſtatus rerumpl. mutant, exemple (vt aiunt) innouationi legum non ſtudent: ſed vmbras populi ſequentes ſphærã reipubl ſenſim ac paulatim vertunt, donec ad optatum punctum digito quaſi attingendum veniant, cardineſq; ciuitatis multiplici conuerſione in definito ſtatu figant & confirment; hoc. n. modo ciues deliniti facile quo velis pertrahentur, legeſq; nouas, quas ſanxeris ſine omni murmuratione ſuſtinebunt. At dices quæ eſt hæc mutatio reipubl. ſi eædem leges, ſi iidem mores maneant? Nonne ſunt leges nerui reipubl. à quib. ſenſum motumq; ad ſuum bonum habet? Fierine ergo poteſt, vt ciuitatis forma mutari dicatur antiquis legib nõ mutatis? Attende ſicut ab extremo ad extremum nemo peruenire poteſt, niſi per medium: ita ab vna forma ciuitatis ad alteram populus adduci nõ poteſt niſi per medium; hoc ergo volumus vt iuſtis de cauſis aliquando

mutetur

nuteturreipubl ſtatus, ſed ita vt per media non per extrema iſta conuerſio,& commutatio fiat. Maneant ergo antiquæ leges, & ad tempus valeant; præualeant tamen ſapientum voces, quarum moderatione veluti modulatione quadam dulci affectus & mores populi alterentur: quod cumeueniat, valeant voces, præualeant leges, ſeueriuſq; reſiſtētes legib. caſtigentur. Legimus de odio illo Dei ac hominum Iuliano apoſtata, qui poſtq̃ primum à ſalutis teſſera ac religione deſciuerat, Chriſtianos omnes viros honeſtos, callide & aſtute dixit, illorum ſanctam religionem errorem non hæreſin appellauit, eos etiam in curia à ſuo lare ſecundum antiquas leges viuere permiſit, demum vero maiore cōcepta inuidia illos a a palatio abegit, tandem mutatis moribus per licentiam populi nouis legibus conſtitutis ad carceres & cruces raptari uſſit Si Iulianus apoſtata mutato regno in tyrannuidem his mediis ſub prætextu virtutis vſus, populum ad approbationem ſuæ tyrannidis allectauerit, quanto melius quantoq; ſanctius boni principes in mutandis deterioꝛib. rerumpubl. formis in iuſtiores his modis vterentur? Prudentia hæc eſt in bonis, aſtutia vero in malis: nam in ſtudioſis ad bonū commune, in facinoroſis ad publicam perniciem tendit. At vrges antiquas leges fortaſſe malas omnino eſſe: qui tum? Ergo ſine omni mora ſunt abrogandæ. Rationem nego, non quod mala non tolli, ſed quod ad tempus (ne maiora creentur pericula) tolerari debeant. Vis ergo antiquas leges in mutatione ſtatus vbiq; expungi? Volo, ſed ita, vt multitudo iiſdem expunctis non inſaniat; imo leges retinere & eiſdem non obſequi tumultum & inſaniam parit: non parit, modo ſapientes magiſtratus præſint, qui populi affectus moderentur: at leges non ſunt leges quas violare licet: verum eſt ſi ratio, & non affectio gubernet.

uenitur, niſi per medium.

Iulianus Apoſtata In Eccleſiaſticis annalibu

Prudentia in bonis, aſtutia in malis.

Plena ſermocinatio

Diſtinctio.

Explicantur in hoc Cap. duo.

- Diuiſio paucorum potentię in quatuor ſpecies, quę ſunt adminiſtrationes vel ſecundum
  - Magnum cenſum diuitiarum, ad quem pauperes non poſſunt pertingere.
  - Paruum cenſum, in quo ſtatu eſt electio.
  - Fauorem populi, in quo ſtatu eſt ſucceſſio.
  - Arbitrium imperantis, in quo leges iniuſte abrogantur.
- Quæſt quę eſt, An leges antiquæ ad tēpus in mutatiōe reip. ſint retinēdæ? quod probatur à
  - Similitudine naturæ & artis.
  - Periculo mutationis.
  - Ab Aſſuefactione multitudinis.
  - Prudentia magiſtratus.
  - Vſu ſeu bono ciuitatis, vt dilucide patet.

Opp. contra primam partem capitis.

Opp. *Secunda ſpecies paucorum potentia non diſtinguitur à ſecunda*

ſpecie popularis imperii: ergo perperam hæ ſpecies vt diſtinctæ definiuntur. Antecedens probatur, quia vtraq; ſpecies eſt (vt patet) in qua ſecundum exilem paruumq; diuitiarum cenſum homines dominantur.

Cēſus definitus, indefinitus.

Reſp. *Quamuis in vtroq; ſtatu cenſus diuitiarum paruus requiratur, differunt tamen, quia in ſecunda ſpecie popularis potentiæ cenſus paruus & definitus, in ſecunda vero ſpecie paucorum potentiæ cenſus paruus & indefinitus proponitur. Præterea in hoc alia eſt diſtinctio, quod in populari potentia non ſit penes magiſtratum alios ſibi eligere: at in hac forma paucorum potentiæ alios aſſumere pro arbitrio licebit.*

Diuitiæ ex forma oligarchiæ.

Opp. *Paucorum potentia eſt, in qua diuites principatum tenent: ſed in ſecunda ſpecie diuites principatum non tenent: ergo ſecunda ſpecies paucorū potentia non eſt. Minor probatur, quia diuites non paruum ſed magnum cēſum pondusq; diuitiarum habent.*

Paruus cenſus Cōparate Abſolute

Reſp. *Paruus cenſus dicitur comparate non abſolute: paruus enim eſt non ſimpliciter, ſed reſpectu eorum qui maiorem habent.*

Contra quæſtionem propoſitam.

Leges ad ſtatū accommodantur. Pol. 3 c. 7.

Opp. *Diuerſi ſtatus, ac formæ ciuitatis à diuerſis legibus dependent: ergo mutato ſtatu ciuitatis eaſdem leges non conuenit retinere. Antecedens patet, quia leges cuiuſq; ciuitatis formam & ſtatum ſequuntur. Argumentum probatur, quia ſine legibus conſentaneis adminiſtrandæ formæ diſtrahuntur ciues in contrarios & diuerſos fines.*

Reſp. *Leges in mutatione ciuitatis conſiderantur bifariam, aut defectiue, vt aiunt, aut perfectiue: antiquæ leges retinentur quidem ſed defectiue, vt calor naturalis in corruptione vitæ: nouæ autē leges ponuntur, ſed perfectiue, vt forma plantæ poſt corruptionem ſeminis. Non ergo retinentur leges, vt viuant, ſed vt deficiant: non vt valeant in morbis populi confirmandi: ſed vt nouis confirmatis penitus declinent.*

Ariſt. cap. De oppoſ.

Opp. *Contraria eidem ſimul ineſſe non poſſunt: ſed leges diuerſarum formarum ſunt contraria: ergo ſimul eidem ciuitati ineſſe non poſſunt.*

Reſp. *Contraria accipiuntur duobus modis, aut intenſe (vt aiunt) & ſic ſimul non inſunt, aut remiſſe, & ſic ſimul ineſſe poſſunt. Similiter de legibus contrariis in mutatione ciuitatis dicimus, quarum illæ (nempe antiquæ) in declinatione, hæ vero in perfectione ponuntur.*

Mutatio in melius optanda.

Opp. *Si ſubito mutetur morbus in valetudinem non nocet corpori: ergo ſi ſubito mutetur deprauatus ſtatus reipubl. in bonum, non nocet ciuitati: Ratio tenet propter ſimilitudinem corporis naturalis & ciuilis.*

Similia non tenēt per oīa.

Reſp. *Similia non tenent per omnia, quamobrem ratio non ſequitur. Præterea rariſſime contingit, vt derepente ſemel amiſſa acquiratur ſanitas: immo potius in hoc ſimilitudo & rationis proportio tenet, quod ſicut corpus naturale naturaliter non ſtatim corrumpitur: ita corpus ciuile (quod eſt ciuitas) prudenter non ſtatim commutatur. Nam vt aqua calida ſenſim ac paulatim priorem naturam, & ſubſtantiam perdit: ita vna adminiſtrandi forma in aliam mutata ſucceſſiuis (vt aiunt) paſſibus vires amittit. In hoc*

ergo

ergo prudentia magiſtratus cernitur, quo leges antiquæ ad tempus tanquam umbra corporis retineatur: non vt illas obſeruent ciues, ſed vt illarum defectus intuentes ad altum ciuitatis ſtatum, moreſque alacrius properent ac feſtinent.

Dubium capitis.

An deterior ſit ſimplex oligarchia quam mixta?

OLigarchia ſimplex & abſoluta eſt, in qua paucorum affectus non ratio, impetus non intellectus regnat. Eſt autem mixta, in qua opulenti homines & leges dominantur. Tres primæ ſpecies paucorum potentiæ ſunt mixtæ, vltima verò ſimplex & abſoluta dicitur. Comparatione iam facta quæritur, An hæc illis habeatur deterior? Reſpondet Philoſophus deteriorem eſſe, idq; probat trib. argumentis, quorum primum eſt ex parte legis, alterum ex parte magiſtrat⁹, poſtremum ex parte finis. A parte legis, quia in ea lex deficit, in aliis verò oligarchiæ formis lex principatum tenet. Ex parte magiſtratus, quia in ea regunt tyranni, in aliis non item. Ex parte finis, quia in ea non bonum commune, vt in cæteris, ſed bonum priuatum quæritur. Si ergo in iſta adminiſtrandi forma neq; leges neque ratio, neque magiſtratus, neque iuſtitia, aut æquitas vllum locum habeant, ſequitur præ cæteris longe peſſimam deterrimamque habendam eſſe.

Oligarchia Simplex, Mixta.

Oligarchia ſimplex mixta deterior.

Diſtinctio patet.

Opp. *Aliæ ſpecies oligarchiæ opponuntur maxime virtuti: ergo ſunt peſſimæ & ex conſequenti vltima ſpecies non eſt deterior. Antecedens probatur, quia omnis oligarchia opponitur ariſtocratiæ, quæ ſola iuſtitia & æquitate regitur.*

Reſp. *Quamuis maxime diuitum in omni oligarchia habeatur ratio, eſt tamen quædam boni maliq; inter eiuſdem formas proportio & comparatio: non enim tam opponuntur iuſtitiæ illæ adminiſtrationes, in quib. ſecundum leges viuitur, quam hæc, in qua non lex, ſed paucorum libido dominatur.*

Opp. *Aliæ formæ oligarchiæ ſunt deteriores: ergo iniqua eſt iſta comparatio. Antecedens probatur, quia aliæ ſunt malis legibus armatæ, vltima vero ſpecies leges non habet.*

Reſp. *Hæc ratio ſequeretur, ſi omnes magiſtratus in aliis formis oligarchiæ eſſent penitus iniuſti viri, omneſq; leges iniquæ: at ita non eſt, nam in paucorum potentia multi ſunt ſtudioſi ciues, multæque leges vtiles ac neceſſariæ, vt Ariſtoteles ſæpe inſinuat.*

CAP. VI.

An nothi ſint ciues?

NE ſterilior, ieiuniorque videatur hæc (quæ modo præceſſit de formis popularis paucorumque potentiæ) explicatio, vtriuſq; nunc cauſas & rationes oſtendit Philoſophus. Et quoniam prima ſpecies democratiæ, in qua æqualitati ac libertati ſtudetur, cõmunis eſt reliquis, eandem iam prudens omittit. primoq; in loco ſecundi generis rationẽ exponit. Hoc genus eſt, vt antea narrauimus, in quo paruum ac definitum cenſum diuitiarum poſſidentes, ad magiſtratus honoreſq; reipubl. peruehuntur; quales ſunt agricolæ, artifices, & id genus alij, qui tenues & exiles facultates habent. In hoc ſtatu inquit non ex arbitrio hominis, ſed ex præſcripto legis viuere oportet. Ratio eſt, quia anguſtis facultatib. ciues præditi ſatis otij ab opere nõ inueniunt, vt reipub. onꝰ ppetuãq; curã ſuſtineant: paruus ergo cenſus cauſa eſt in hac forma democratiæ cur leges imperent, quippe ciues penuria quadã laborantes non poſſunt, niſi certis ac definitis tẽporib. reipub. vacare & inſeruire. Alterum genꝰ popularis potentiæ, cum nulla cenſus adhibita ratione cũctis reipub. munera ac dignitates patent, illis hominib. ſolum exceptis, qui neq; naturæ notam inuſtam, neq; fortunæ manum ſiniſtram ſentiunt, quales ſunt nothi, ſerui, alijque id genus pauci. In hoc quoque genere dominantur leges, ratio eſt, quia vectigalia ſatis opima non ſuppetunt vt qui magiſtratus gerant otiari poſſint. Tertium genus eſt, in quo ab adminiſtratione ciuitatis ſerui ſolũ excluduntur. In hoc etiam ſtatu ſecundum leges viuitur, quia ſatis diuitiarum ad otium non ſuppeditatur. Poſtremum democratiæ genus eſt, in quo totus populus ſecundũ arbitrium, & non ſecundum præſcriptum legis viuit, quẽ ſtatum populi aſſentatio genuit, licentia auxit, furor multitudinis cõfirmauit. Quẽadmodum in 1. parte huius cap. de formis democratię, ita in vltima parte de formis oligarchiæ agit Philoſophꝰ, earumq; rationes ſimiliter paucis perſtringit. Primum ergo genus paucorum potentiæ ſeu oligarchiæ eſt illorum diuitum adminiſtratio, qui neq; tam amplas facultates habent, vt iiſdem neglectis ceſſare & otiari poſſint, neque tã exiguas, vt à ciuitate ſuum victum coacti quærant; ꝙ cum ita ſit, neceſſe eſt legem nõ ipſos in hoc ſtatu ciuitatis imperare. Alterum genus oligarchiæ eſt cum minorem habentib. cenſum acceſſus ad rempubl. patet, ſed ita, vt valentes plurimum ſibi alios in ſubſidium contra multitudinẽ aſſumãt, legemq; ſanciant, qua videantur iuſte ſocios minoris cenſus eligere, vt cum opus ſit contra populũ tutius premuniantur. Tertium genus paucorũ potentię eſt, in quo viri potentes regnant, qui ne in poſteris occaſum & eclipſin nominis atq; honoris videant, legem ſucceſſionis conſtituunt. Poſtremum genus eſt, quãdo aliquot iñ ciuitate ſupra modũ diuitijs aucti imperium rapiunt, & non aliter, quã tyranni ſine lege vi-

Democratiæ ſpecies.

A magiſtratu gerendo prohibentur.
1. Pauperes

2. Nothi.

3. Serui.

Oligarchiæ genera.

uunt

uunt. Hæc plena analyſis, & expoſitio textus: nunc quæſtio ſequitur, quæ eſt, An nothi ſint ciues? Si vrgeas nothorum hoc loco non meminiſſe Ariſtot. reſpondeo in deſcribendo 2 genere potentiæ popularis aperte idipſum quod quærimus inſinuaſſe. Verba hæc ſunt: Omnibus licet ad rempubl accedere, quos modo generis exceptio non repellat. Per generis exceptionem, Sepulueda aliique docti interpretes nothos intelligunt. Sed de nomine non certamus, rem ipſam quærimus. Inſtituta eſt olim in omni ciuitate ſancta & indiuidua viri fœminæq; coniunctio, vt certa proles, libera & immunis quaſi ſeges reipubl. naſceretur: qui ergo hanc coniunctionem violat, qui hoc fœdus quaſi dextra naturæ percuſſum dirimit, qui alterius thorum ſpuma ſuæ turpitudinis contaminat, is primum contra naturam, tum contra iuſtitiam, poſtremo contra ſeipſum delinquit: contra naturam quæ hunc nexum parit, contra iuſtitiam quæ eundem iam partum alit, contra ſeipſum qui ſe hoc ſcelere odium ciuitatis facit. Indigna res ergo eſt vt ſpurij, qui ſunt effectus tantorum ſcelerum dignitatem in republ. obtineant, participesque ciuitatis (quæ eſt ſocietas tantum liberorum) fiant. Præterea quid aliud eſt ſpurios degenereſque ad concionem, & ſenatum ciuitatis admittere, quàm libidinis quaſi faces accendere, laxasque habenas corruptoribus virginum, adulteris, inceſtuoſis, aliiſque monſtris hominum concedere? Qui cū videint ſuos ſpurios furtiuo ſemine conceptos, natosque iniuſte non minus in ciuitate florere, quam filios legitime partos, libereque educatos, ad Platonicam rempubl. ac communitatem vxorum, ad immanitatem ſuorum ſcelerum, ad omnem licentiam vitæ præcipitantius ruunt. Porro cum omnis recte inſtituta ciuitas præcipuam curam ſui nominis ac famæ habere debeat, non eſt decorum, imo potius impium eſt ſpurios ad ſua ſubſellia, conſilia, honores, officiaque adſcribere & conuocare. Nam præter exemplum mali, quod poſteris hoc modo relinquitur; capitale odium inter iſtos ac bonos ciues naſcitur, quippe ægre & indignabunde homines ſtudioſi ferent, vt ſibi nothi in participatione ciuitatis pares & æquales fierēt. Huc illud quoq; accedit, quod ſpurij ab ipſis (vt aiunt) crepundiis homines nequiſſimi moribuſque diſſolutiſſimi plerumq; euadant: at tales libertate donare ciuesq; conſtituere eſt iniuſtam & facinoroſam rempubl. efficere. Si rationes requiras cur ſpurij maxima ex parte ſint aliis deteriores, reſpondeo ex Philoſopho, primum, quia à malis principiis oriuntur, ſecundo quia plerunq; minus ſtudioſe, quam legitime nati educantur, poſtremo quia tam ſanctæ ſocietatis nexu reciſo vires iuſtitiæ in eorum præcordia abunde non fluunt ac diffunduntur. Si ergo mali malos plerumque generent, ſi mali malos aut effœminatius, aut negligentius à teneris annis inſtituant, ſi à malis malos ſuſceptos influentia æternæ iuſtitiæ rariſſime foueat, radiiſque virtutis minime adornet, iuxta illud, Spuria viticulamina non agent radices altas; cur ſpurios ciues facimus? Cur illorum nomina in albo ciuitatis inſcribimus? Adhuc ſi iuſte illegitime natis hæreditatē negamus, cur ciuitatem ſpuriis con-

Quæſtio.
Vide Pol. cap. 3.
Sepulueda.
Adulteri in natura, in iuſtitia, in ſeipſos flagitioſi.
Spurij ad magiſtratū non admittendi
Ciuitas non niſi liberorum eſt ſocietas.
Pol. 1. c. 4. l. 2. c. 1. lib 3. c. 4.
Redit ad auctores genus, ſtirpēque primam degener ſanguis refert.
Senec. in Hippol.
Pol. 1. c. 4
Sap. 4. 3.

Plut. in Themiſt.

cedimus? Poſtremo maiorum exempla nos in hac re doceant, quippe Romani, Athenienſes, Lacedæmonij, aliæque permultæ olim ciuitates ſecundum normam iuſtitiæ viuentes nothis libertatem, ac communicationem ciuitatis pernegarunt, imo quod maximum eſt, Deus adulteros dignos morte, ſpurios indignos ciuitate iudicat: ergo ciues non eſſent, neque ciuitatis beneficijs fruerentur.

Diſtinctio.

Duæ ſunt præcipue iſtius capitis partes,

- Diſtinctio democratię & oligarchię in ſuas ſpecies cum expoſitione rationum, quibus tot eſſe probantur.
- Quæſtio, quæ eſt, An nothi ſint ciues? quod vero non ſint, probant argumenta
  - A vi naturę, quę in nuptiali ſocietate iuſtitiæ ſtudet.
  - Ab incōmodo ciuitatis, quia dato quod nothi ſint ciues, licentia vitę ſequeretur.
  - A decoro, quia ciuitas famę nominiſq; maximam rationem haberet.
  - A moribus nothorum, quia ſunt plerumque mali.
  - A minore, quia hæreditas negatur nothis, ergo ciuitas.
  - Ab exemplo ciuitatum, quæ ſuis legibus hoc ipſum confirmant.

Opp. contra primam partem.

Opp. *Hæc diſtinctio democratiæ & oligarchiæ ante tractata fuit: ergo nugatur Ariſtoteles.*

Reſp. *Non tam diſtinctio, quam diſtinctionis ratio hic à Philoſopho demonſtratur.*

Opp. contra quæſtionem.

Opp. *Innocuis ac innocentibus negare libertatem eſt iniuſtum: ſed nothi ſunt innocui & innocentes: ergo nothis libertatem ciuitatis negare eſt iniuſtum. Maior conſtat, quia proprium iuſtitiæ eſt innocentes non lædere. Minor probatur, quia non eſt voluntarium in nothis, quod ſic generentur.*

Tollenda cauſa ſceleris, vt ceſſet ſcelus.

Reſp. *Non ſolum malum tollendum eſt in ciuitate, ſed etiam occaſio mali: peccatum ergo parentum in ſpuriis coercetur, non quod offenderint ſpurij, ſed vt libidinoſi hac pœna inflicta ab hoc ſcelere deterreantur. Præterea alij reſpondent ciuitatem in hoc non ſolum peccatum, ſed etiam indecorum fugere, quia res infamiæ plena eſt, vt nothi (qui ſanguinis labem in fronte gerunt) in altis ciuitatum ſedibus præluceant.*

Opp. *Nemo ſine culpa puniri debet: ſed nothi ſunt ſine culpa: ergo nothi puniri non debent.*

Reſp.

Reſp. *Reſpondeo non eſſe abſurdum puniri aliquem priuatiue (vt aiunt) ſine culpa ſua, etſi poſitiue hoc fieri videatur iniuſtum: nam ſecundum iura aliquis puniri poteſt ſine culpa, nullus tamen caſtigari debet ſine cauſa. Culpa parentum eſt, qui commiſerunt facinus, ſed quoniam eiuſdem facinoris labes in ſpurio hæret, non abſurde priuatione ciuitatis in eo deleri debet.*

Puniri Priuatiue, Poſitiue.

Opp. *Macula generis in ſpurio ſplendore virtutis deleri poteſt: macula ergo generis non eſt ſufficiens cauſa priuationis. Ratio ſequitur, quia virtus in omni ciuitate eſt præferenda.*

Reſp. *Fieri poteſt, vt ſpurius aliquando virtutibus animi alijs præluceat: verum quoniam hoc raro contingit, ciuitas hanc legem vniuerſalem fecit. Quare etſi ſpurius aliquis admittatur ad ciuitatem propter diuinam ſapientiam, quæ omnes vincit, exceptio legis eſt, non violatio. Nam ut vna hirundo non facit ver: ita vna vel altera diſpenſatio non vniuerſam vim legis & efficaciam tollit.*

Vt Hercules inter Deos.

Opp. *Multi ſunt ſpurij ignoti ciuitati, qui vt legitime nati eiuſdem libertate donantur: ergo ſunt ſpurij ciues.*

Reſp. *Ratio hæc fallax eſt à ſecundum quid (vt aiunt) ad ſimpliciter: nam vt hoc argumentum non ſequitur, homo mortuus eſt cadauer, ergo homo eſt cadauer: ita iſta ratio non cohæret, ſpurius ignotus eſt ciuis: ergo ſpurius eſt ciuis.*

Dubium.

An liceat magiſtratibus mercedem ſumere?

CVr ita ruis in tribunatū Saturnine? Cur rapis officium? Noui quid velis: expectas mercedem. Impie regnū lucro quæris? Imo quid ni cū illud liceat? Quid ais peſſime? Licere dicis? Dico. At qua fronte quæſo? Eadē certe qua hic Philoſophus; qua hic Philoſophus ais? quid tandem ille? Illum loquentem audi. In hoc ſtatu (intelligit popularem) adminiſtrāt pauperes, propterea quod otiari poſſunt dum mercedem capiunt. Quid hinc? Ergo licet magiſtratib. mercedem ſumere. Rapax eſt hoc argumentū furioſo tribunatu dignum, nam nihil minus hic voluit Philoſophus, quam vt nummos magiſtratus ſumeret: quippe vltimum genus democratiæ (vnde hæc verba capis) hic maxime reprehenditur, quia tales in eo magiſtratum gerunt, qui coguntur mercedem petere & expectare. Si vis vt probē, hæc topica argumēta ſume. Eſt periculoſum ciuitati vt magiſtratus mercedem capiant: ergo nō licet. Iterum, eſt iniuſtum ac indecorū ipſis magiſtratibus accipere: ergo nō licet. Tertio, eſt ciuibus ſcandalum oppreſſione plenum: ergo non licet. Poſtremo non licet, quia acceptio mercedis potius bonum priuatum, quā publicum & commune auget, quo nihil in ciuitate peſtilētius eſſe, aut cogitari poteſt. Quod ſit periculoſum ciuitati probo, quia tum affectio nō ratio in magiſtratu regnat. Quod ſit indecorum magiſtratibus probo,

Sermocinatio. Aurea meſſis magiſtratum gerere. Plu. Vide Pol. 3. cap. 4. Non licet magiſtratui mercedē ſumere. Ratio 4.

Regreſſio.

quia corrupti & iniuſti hinc nominantur. Quod ſit ciuibus ſcandalum probo, quia hoc exemplo ipſi oppreſſi oppreſſores fiunt. Quod bonum publicum negligatur, augeatur priuatū probo, quia dona, quæ in theſaurum ciuitatis fluerent, in ſacculos paucorum rapiuntur. Huc addi poſſunt ſeueritas maiorū in puniendo, veritas diuina inprohibēdo hoc ſcelere, quæ duo argumentorum loco adhibita docerent magiſtratus noſtrorum temporum aures & oculos ab affectibus admittendis claudere, ambasq; manus ab accipiendis pecuniis auertere & cohibere.

Diſtinctio.

Quod non liceat magiſtratibus mercedem accipere, probatur	Periculo ciuitatis. Indecoro ſeu dedecore magiſtratus. Scandalo multitudinis. Incommodo ciuium. Exemplo maiorum. Teſtimonio ſacrarum literarum.	quæ omnia dilucide patent.

Opp. *Pauperes in populari ſtatu magiſtratus gerunt: ſed pauperibus licet mercedem accipere: ergo magiſtratibus licet mercedem accipere. Maior eſt Ariſt. in definitione democratiæ. Minor probatur, quia nullo accepto præmio magiſtratus dignitatem pauperes ſuſtinere non poſſunt.*

Cic. offic. ib.1. Val. Max. ib. 4. Tit. 3. Sic. Curius.

Reſp. *Regalis vox Pyrrhi Æacidarum regis fuit: Nec mi aurum poſco, nec mi precium dederitis. Iuſtis laudibus poſteritati commendatur Fabricius, qui omnium magiſtratuum inter Romanos pauperrimus, magnifica regis munera recuſauit. Reſpondeo igitur in democratia magiſtratum pecunia corrumpi non debere: magiſtratus enim non in accipiendo munere, quod eſt malum: ſed in exequendo munere, quod eſt bonum, ponitur & conſeruatur. Ad probationem Minoris dico, quod Ariſtides Athenis, Romæ Fabritius ſplendidius opibus animi officia ſuſtinuerint, quam alij infiniti qui opibus fortunæ abundarunt.*

Cic. de ſenect.

Magiſtratus eſt munus exequi non accipere.

Opp. *Labor magiſtratus in exequendo officio magnus eſt: ergo ei præmium iuſte debetur: quod ſi debeatur, cur iuſte datum non accipiat?*

Cic. 3. de offic.

Reſp. *Sophiſtica eſt hæc ratio à mutatione ſenſus, nemo enim magiſtratui iuſte laboranti negabit præmium, quippe hoc meretur: venale tamen habere officium, ſuamq; dignitatem turpi quæſtui tanquam meretricem proſternere, magiſtratum gerentibus pernegatur.*

Pol. 3. c. 9.

CAP. VII.

An in ſimplici ariſtocratia idem ſit vir bonus ac ciuis bonus?

Directe pergit Ariſtoteles in definiendis diuidendiſque generibus reipublicæ: nam poſtquam diuiſit ſtatum popularem atq; pauco

rum

rum potentiam in ſuas formas, rationeſque, vnde tot formæ oriuntur, adduxit; ariſtocratiam (quæ ordine iam ſequitur) definit, eamque in quatuor ſpecies analogice diſtribuit. Non hic morabor in contentione illa, quæ eſt inter Ariſtotelem alioſque Philoſophos de numero rerumpubl. in principio huius capitis, hoc ſatis eſt quod alij quatuor, vt Socrates & Plato; alij quinque, Ariſt. vero ſex genera reipubl. (quæ 3. libro receuſentur) conſtituerit. Non opus eſt pluribus: quatuor hic ſpecies ariſtocratiæ enumerantur, ſed vt dilucide philoſophemur, diſtinguendũ eſt de ariſtocratia, quod alia ſit ſimplex, alia mixta: Simplex eſt adminiſtratio ciuitatis, quę ex optimis viris ſimpliciter, & ex virtute conſtat: In qua (vt hic docet Philoſophus) ſimpliciter idem eſt vir bonus, & bonus ciuis, ex quibus verbis quæſtio deprompta eſt, de qua ſtatim diſputabimus. Mixta Ariſtocratia eſt tripartita: vna, in qua virtus cum diuitiis in adminiſtratione ciuitatis coniungitur, quæ forma ab oligarchia differt, quia virtutem ſuum obiectũ habet; & à politia, quæ communi nomine reſpub. dicitur, quoniam diuitias ſolum non admiratur. Altera eſt forma, in qua virtus, diuitiæ, & populus vna dominantur, qui ſtatus ex optimatum, paucorum, & populari potentia conſtituitur, vt olim Carthaginenſis reipubl. adminiſtratio fuit. Poſtrema ſpecies ariſtocratię eſt ſtatus, in quo nulla diuitiarum ratione adhibita, virtus, & populus principatum tenent, quæ forma adminiſtrandi ex optimatum & populari ſtatu componitur; & hoc modo Lacedæmoniorum ciuitas gubernata fuit, vt hic teſtatur Ariſtoteles. Hactenus de expoſitione textus: Quæſtio eſt, An in ariſtocratia ſimplici idem ſit vir bonus, ac bonus ciuis? Affirmat Ariſt. eſſe. Sed quid agit? in tertio libro contrarium docuit, non docuit: nam quamuis illic communiter loquutus de ciuitate virum aliquando malum, ciuem bonum eſſe poſſe oſtenderit, abſolute tamen & ſimpliciter de ariſtocratia diſputans virtutem ſolam dominari voluit. Imo illic quoque in votis habet, vt ſola virtus imperet: verum quoniam hoc fieri nõ poteſt, quin ſit in ciuili corpore vitiorum cõtagio, vt in corpore naturali humorum confuſio, coactus aliam virtutem officij, aliam boni viri conſtituit. Quid? Si fieri non poteſt, quin ſit in turba hominum vitiorum contagio, quorſum hoc loco de ſimplici ariſtocratia diſſerit, in qua omnes ſimpliciter optimos requirit? Hoc eſt profecto de non ente diſputare, & muſcas mea opinione ſub nomine rerum maximarum capere. Fateor equidem ſimplicem ariſtocratiam nuſquam exiſtere, fateor etiam nullibi omnes ciues ſtudioſos virtutis eſſe; montes tamen non parturiunt, neque inanis eſt Ariſt. de his rebus contentio, cum nõ quid ſit, ſed quid debeat eſſe diligenter perquirat. Hanc ergo nobiliſſimam formam proponit, non vt muſcas, ſed vt ciues capiat, hoc eſt, vt homines in ſtadio huius vitæ lubrice vagantes ad ſincerum ſtudium virtutis moueat: cuius ſapiens conſilium ſi ſequeremur, dic cauſam cur vera ariſtocratia non floreret; poteſtas enim non deeſt, voluntas ſolum corrupta negat. Hoc ergo poſito, quod eſſe poſſit talis reipublicæ adminiſtratio, ſequitur in ea eundem eſſe vi-

Cap. 5. Plat. pol 8. in initio. Plat. pol. 4. ad finem.

Quatuor Ariſtocratia ſpecies.

Ariſtocratia Simplex.

Mixta.

Mixta Ariſtocratia triplex.

Quæſtio. Pol. 3. c. 3.

Pol 3 c. 5.

Virtus officij boni viri.

In optima reip. forma

[i]dē eſt vir bonus, & ciuis bonus.

Eſſentia ciuitatis virtutis adoratio.

rum bonum, ac bonū ciuem: quod ad hunc modū hoc ſyllogiſmo probo. In quocunq; ſtatu reip. ſola virtus colitur, in eo idem eſt vir bonus, ac bonus ciuis: ſed in ſimplici ariſtocratia ſola virtus colitur: ergo in ſimplici acriſtocratia idem eſt vir bonus, ac bonus ciuis. Conſequutio maioris probatur, quia ſola virtute ciuibus propoſita neceſſe eſt, vt omnes ſint boni, aut ſaltem non ciues: quippe eſſentia ciuitaris ac ciuis in adoratione ſolius virtutis cōſtat. Alia ratio a comparatione eſt, nempe cum in aliis rectis rerump. formis hoc maxime requiratur, vt ciues ſtudioſi virtutis fiant, probabile eſt in ariſtocratia hoc iuſtis legib. præcaueri, vt non ſolū magiſtratus qui pręſunt, ſed omnes ciues qui ſubſunt; numen virtutis ac pietatis colerent. Præterea in illa rep. ciues boni viri eſſe debent, in qua ſolū virtus munera & dignitates ciuitatis habet: ſed in ſimplici ariſtocratia munera & dignitates ciuitatis virtuti ſolum debentur: ergo in ſimplici ariſtocratia ciues viri boni ſunt ac ſtudioſi. Cęterum in aliis adminiſtrationibus rerump. non ſemper hoc lumen virtutis cernitur, nam aliquando natura, aliquando fortuna ſuperat: natura cum filij per ſucceſſionem; fortuna cum opulenti per oppreſſionem regnant. Poſtremo nullus ſtatus reipub. eſt vndiq; perfectus, in quo ciues non ſunt boni viri: ſed ſimplex ariſtocratia eſt ſtatus reipub. vndiq; perfectus: ergo in ariſtocratia ciues ſunt boni viri. Maior patet, quia perfectio ciuitatis virtus eſt. Minor probatur, quia ſimplex ariſtocratia ſola virtute (nulla rerum externarum habita ratione) definitur.

Diſtinctio.

Hoc caput duo continet:

- Diuiſionē ariſtocratiæ, quæ eſt aut
  - Simplex, in qua ſola virtus colitur.
  - Mixta, quæ eſt, vel
    - In qua virtus & diuitię,
    - In qua virtus, diuitiæ & populus,
    - In qua virt⁹ & populus,
    - } dominātur.
- Rationem quæſtionis propoſitæ, quæ probatur à
  - Definitione ſimplicis ariſtocratiæ.
  - Comparatione aliarum rerumpubl.
  - Diſtributione bonorum ciuilium.
  - Perfectione ciuitatis.

Opp. *Formæ rerumpubl. ſpecie & natura differunt, vt antea docuit Philoſophus: ergo commiſceri non poſſunt, vt hic videtur demonſtrare. Ratio probatur, quia ſpecies diuerſæ confundi & commiſceri non poſſunt, vt Porphyrius ait.*

Reſp. *Mixtio rerumpubl. conſiderari poteſt bifariam, vel quo ad materiam confuſe, vel quo ad formam diſtincte. Vna reſpublica ex aliis conſtare poteſt quo ad materiam, vt patet in mixtis formis ariſtocratiæ: non tamen vna ex altera conſtat quo ad formam, hoc eſt, vt eandem rationem imperij & adminiſtrationis habeat.*

Opp.

Opp contra quæſtionem.

Opp. *Inanis eſt diſputatio de rebus, quæ fieri non poſſunt: ſed ſimplex ariſtocratia eſſe non poteſt: ergo inanis eſt de ſimplici ariſtocratia diſputatio. Maior patet, quia ex tali diſputatione nullus emergit fructus. Minor conſtat, quia fieri non poteſt, vt talis reſpubl. vnquam exiſtat.* Vmbra aſini. Lana caprina.

Reſp. *Satisfactum eſt huic obiectioni in primo capite huius libri, vbi negauimus eſſe omnino inanem de non ente diſputationem, vt patet de vacuo & infinito: vbi etiam affirmamus talem rempublicam ſapienter à Philoſopho veluti ſcopum proponi quæ contendentes mediocritatis viam teneamus.*

Opp. *Ariſt. antea in tertio libro probauit, quod poſſit eſſe ciuis bonus ſine virtute morum: ergo contrarium hoc loco non docendum.* Cap. 3.

Reſp. *Modo ſatisfecimus huic argumento, nam illic de republ. generatim, hic ſpeciatim de ariſtocratia agit.*

Opp. *In ariſtocratia ſunt magiſtratus & officia, quæ vtilitatem ciuitatis ſpectant: ergo in ariſtocratia poſſunt eſſe ciues boni, licet ſint viri mali. Antecedens patet, quia in ariſtocratia ſunt principes, qui pacem: milites, qui bellum: iudices, qui forum tractant. Ratio ſequitur, quia hæc datis officiis rectè ſe gerere poſſunt ciues in illis, interim vt non tam caſte & honeſte viuant.*

Reſp. *Quamquam in ariſtocratica adminiſtratione ciuitatis hæc officia & dignitates requirantur: non tamen in hoc ſtatu propriè ſunt ciues, ſi virtutem vitæq; ſanctimoniam deſerant: quippe in hac ſpecie ciuitatis non propter bona corporis, aut fortunæ, ſed ſolum propter bona animi præferuntur homines.*

Dubium.

An expediat magis ariſtocratiam ſimplicem quam mixtam florere?

SI natura humana nõ eſſet feracior & appetentior mali, facile quidem diſſolueretur hoc dubium: nã quis tũ dubitaret, quin magis expediret ariſtocratiam ſimplicem quã mixtam in adminiſtratione ciuitatis florere? Cæterum cum celeriore pede ad malum quam ad bonum ferimur, magis expedit leniorem modum viuendi præſcribere, quã optimum hunc ſtatum aſſignare. Nam vt prudentes medici lenioribus corporis medicinas accommodant: ita politici ſuas leges morib. ciuitatis ſapienter coaptant. Quoniam ergo delicatula hæc ætas amarã virtutis radicẽ & ſaporem in omnib. non feret, neceſſe eſt, vt melle diuitiarum rerumq; aliarum dulcedine hæc radix perfuſa deuoretur. Hoc eſt, quoniam mores noſtrorũ temporum ſimplicem ariſtocratiam, in qua ſola virtus colitur admittere nõ poſſunt, expedit magis mixtam, in qua virtus cum aliis rebus coniungitur, publicare. Ratio eſt, quia etſi omnes ſint capaces virtutis, omnes tamen & ſinguli eiuſdem ſequaces nõ exiſtunt.

Homines natura ad malũ prochuis.

Vide c.1.

Legum dignitas non tam vt dētur iuſte, quā vt obſeruentur probe.

ſtunt, fruſtra igitur ſimplex ariſtocratia vigetur, cum omnis ciuis ad virtutem non cogitur. Præterea cum legum dignitas in hoc non eſt, vt dentur iuſte, ſed vt probe à ciuibus obſeruentur; cumq; in ſimplici ariſtocratia prima conditio eſt, ſecunda deficit (nam dantur optimæ, obſeruantur nullæ) neceſſe eſt vt mixta ſimplici præferatur; cum dico obſeruari nullas nihil minus intelligo quin ariſtocratia ſimplex ſit omnium optima; hoc ergo volo, quod infirmitas hominis tanta ſit, tantaq; contagio ſceleris vt eaſdem optimas datas ſimpliciter, & abſolute ſeruare nequeat. Poſtremo lapſus humanus mille inuexit mala, vt famem, peſtem, gladium aliaq; ſimilia, quæ non ſolum monarcham & ſtudioſum virtutis, ſed politicum & expertem ciuitatis deſiderant; veruntamen hæc externa in mixta ariſtocratia magis, quā in ſimplici tractantur: magis ergo expedit ariſtocratiam mixtam, quā ſimplicem florere.

Opp. *Optimum preferendum eſt minus bono: ſed ariſtocratia ſimplex eſt optima reſpectu mixta: ergo ariſtocratia ſimplex eſt preferenda. Maior eſt Ariſtot. tertio topicorum. Minor probatur, quia ſimplex ariſtocratia ſolam virtutem colit, quia ſolum bonis & ſtudioſis conuenit, quia in malum non commutatur.*

Magis honeſta, Minus vtilia.

Reſp. *Hæc omnia recte probant ſimplicem ariſtocratiam eſſe meliorem, nec non anteponendam eſſe mixtæ in ratione virtutis, non tamen probant magis expedire reſpectu vtilitatis morum ac temporum, quæ in inſtitutione ciuitatis conſiderari debent.*

Opp. *Legumlatores maxime contenderent ciues optimos efficere: ergo etiam contenderent ſimplicem ariſtocratiam, in qua ſolum optimi ſunt, aliis adminiſtrandi formis preferre & anteponere.*

Reſp. *Vtrumque contendunt, ſed quoniam tantam declinationem virtutis in homine obſeruant, vt eo quo velint nō poſſint pertrahere, magis expedire ſapienter exiſtimant mixtas reſpubl. approbare.*

CAP. VIII.

Vtrum optima inſtitutio legum ſit, vt iiſdem latis pareatur?

Ordo capitis.

PAraphraſis ſeu expoſitio huius cap. conſiſtit in ratione ordinis eorum, quæ tractantur in definitione eius adminiſtrationis, quæ vulgo politia ſeu reſpublica appellatur, & in opinione Philoſophi de inſtitutione legum, quæ ad omnem probe gubernatā ciuitatem requiruntur. Ratio ordinis duo habet, propoſitionem inſtituti, ſolutionem dubij: propoſitio eſt in his verbis. Reliquum nobis eſt de ea, quæ politia vulgo nominatur differere & de tyrannide. Dubij ſolutio ſequitur, vbi Philoſophus tacitam obiectionē inſinuat, nempe quod ordo tractandi ſpecies reipubl. confuſus eſſe videatur, cum labes & digreſſiones inter rectas reipubl. formas diſcutiantur: quippe monarchiæ & ariſtocratiæ

tracta-

ractationem ordine naturæ expoſitio politiæ ſequeretur, ac popula-is paucorumq; potentiæ analyſis interponitur. Reſpondet hoc quidē eri ordine doctrinæ, quia explicatio popularis paucorumq; potentiæ lurimum ad cognitionem politiæ conferat, præſertim cum hæc n.hil liud ſit, quam quædam illarum mixtura & compoſitio: Definitur.n. olitia vniuerſalis quædam adminiſtratio, ſeu ſtatus ciuitatis, in quo auperes cum opulentis coniuncti honorem, diuitias, libertatem, velu-i ſigna, ꝓpoſitoſque fines intuentur. Hinc non inepte oligarchiæ, & emocratiæ quædam confuſio & permiſtio ab Ariſt. in textu dicitur; at ices, democratia & oligarchia ſunt labes politiæ: ergo politia ex iiſdē anquam ex partib. non componitur Reſpondeo oligarchiam & demo ratiam non eſſe principia conſtitutionis, ſed cauſſas cognitionis re-pectu politiæ: non eſſe principia conſtitutionis conſtat, quia recta for-na reipubl. ex non rectis creari non poteſt; eſſe vero cauſas cognitio-is probo, quia illis incognitis, hęc recte ſciri & demonſtrari nō poteſt. i vrgeas definiri hunc ſtatum mixturam vtriuſque & proinde conclu as ex illis tamquam ex partib. conſtare, iterum reſpondeo quod ſicut nixtum elementa quoad materiam & virtutem non quoad formam in continet: ita politia ex aliis formis reipubl. componitur, quæ ratio-ē potius materię quam diſtinctionem formæ in ipſa mixtura habent. ic definitam politiam ſecundum veterum ſententiam diſtinguit, qui andem inclinantem ad democratiam communem rempublicam, ver-entem vero ad oligarchiam optimatum adminiſtrationem ſolebant ppellare: putabant enim illi nobilitatem eſſe virtutem, eamq; definie-ant eſſe nihil aliud, quam antiquas diuitias; ſed hoc inquit Philoſoph' eri non poteſt, vt politia ad oligarchiam tendens optimatum poten-a, ſeu ariſtocratia habeatur; nam hi duo ſtatus diuerſos terminos ac nes habent: oligarchiæ enim rerum affluentia, ariſtocratiæ ſola virtus roponitur ac deſtinatur. Præterea cum in oligarchia non ſit tam ſan-ta legum inſtitutio, ac eſt in optimatum adminiſtratione, iſtorum er-or manifeſte patet: In ariſtocratia enim honores ſolum virtutis dextra uib. porriguntur: at in oligarchia diuitiæ, in democratia libertas quæ-tur, & ſecundum hæc duo videlicet diuitias & libertatem leges ſub ecie ac ſuppoſitione boni ſanciuntur. Cæterum vt præclare hic docet hiloſophus optima legum inſtitutio eſt, non vt in tabulis ſcribantur d vt iiſdem latis iuſte a ciuibus obtemperetur, quam ſententiam Phi-loſophi hoc loco pro quæſtione ſumo eamq; nūc paucis interpretabor. ipiens quidam miſſus Lacedæmonem vt obſeruaret quibuſnam legi-s ac inſtitutis ciuitas regeretur, poſt aliquot annos in patriam reuer-s, vocatus eſt ad Senatum vt ſui itineris rationem redderet, rogatus ro tandem quomodo ſuam Lacedæmonij rempubl. adminiſtrarent, ne, furca, gladio, aliiſque exquiſitis tormentorum inſtrumentis in ſe-tu depoſitis, hæc (inquit) ſunt leges Lacedæmoniorum, in his ciuita-ſalus & adminiſtratio ponitur: quaſi dixiſſet, o Athenienſes, nos mul & præclaras leges ferimus, earumq; nominibus ac titulis plurimum

Ordinis ratio.

Politia definitio.

Cauſa Conſtitutionis, Cognitionis.

Elementa in mixtis ſunt virtute, non ſecundum formam.

Vide ſuperiùs cap. 7

delectamur, ac Lacedæmonii in hoc nos vincunt, quod maiorum decreta ab illis iuſte ac ſeuere obſeruentur. Hoc exemplo liquido conſtat leges ſuam vim & vitam non in inſtitutione ſed in ſincera obſeruatione poſitam habere; nam vt opes in arca ſunt poſitæ ſine vſu hominis, ſi non expendantur: ita leges æri inciſæ ſunt ſine fructu ciuitatis ſi iiſdem (vt decet) non obtemperetur. Leges quidam ſunt muti magiſtratus, & veluti inanima inſtrumenta reipubl. quæ tamen vocem & vitam habent, ſi ciues ad obedientiam ſeueritate iudicis impellantur. Quid prodeſt medicina ſi non applicetur? Quorſum ſunt leges ſi non exerceantur? Inſtitutio legum non eſt vt ſint, ſed præſint, at præeſſe non poſſunt ſi iiſdem obſequi non vrgeantur ciues. Intelligendum hinc eſt priuilegia, diſpenſationes, aſtutas & callidas interpretationis legum, niſi rariſſimis ac vrgentiſſimis de cauſis tolerari non debere: nam hæc concedere eſt veluti feneſtras ad magnam perniciem in ciuitate aperire. Exempli cauſa, lex eſt vt granum in exteras gentes non exportetur, exoratur princeps, diſpenſatio datur, onerantur naues, ſic hoſtes aliquando ſaginantur, & contabeſcunt ciues: vis ergo leges viuant? Diſtringatur gladius, ſceleratos feriat, ſummis, mediis, infimis ne parcat, videvt non ſolum muſcas leges tuę capiant: nam tutũ eſt in ciuitate, cum non ſolum lepores ſed etiam leones & aquilæ, hoc eſt diuites & potentes viri legũ vocẽ & ſeueritatem timeant; ſit vox legis terror, ſit legis pœna fulmen. Draco non ſum Athenienſis ille, neque leges ſanguine conſcriptas volo, hoc tamen velim, vt voce pœnaque legis à ſcelere deterreantur omnes. Nam vt concludam cum Philoſopho, optima legum inſtitutio non eſt ſolum vt ſint, ſed vt iiſdem latis pareatur.

Leges magiſtratus muti. *Leges inanima inſtrumenta reipubl.* *Vitanda legum callida interpretatio.* *Omnes vno conſtringendi legis vinculo.* *Demades. Plut. in Solo,*

Diſtinctio.

Synopſis 8. cap.

Tria ſpectantur in hoc capite,
- Ratio ordinis, quæ eſt doctrinæ, nam etſi tractatio politiæ ordine naturæ tractationem popularis paucorumque potentiæ præcederet: cum tamen ex iiſdem politia conſtat, neceſſario eorum tractatio anteponitur.
- Definitio politiæ, quæ eſt popularis paucorumque potentiæ quædam confuſio & mixtura.
- Sententia quod optima legum inſtitutio ea ſit, vt iiſdem pareatur, quod probauimus
  - Ab exemplo.
  - A ſimili.
  - A natura legis.
  - Ab vſu ciuitatis.

Opp. contra primam partem capitis.

Ordine doctrinæ prius docentur malã.

Opp. *Labes reipubl. ſunt poſteriores formis illis à quibus deflectunt: ſed oligarchia & popularis potentia ſunt labes politiæ: ergo ſunt illa poſteriores, & proinde poſteriore in loco ſunt tractanda.*

Reſp. *Oligarchia & popularis potentia non ſunt labes politiæ, niſi confuſe: diſtincte enim referuntur ad alias formas ciuitatis. Præterea reſpondeo ratio-*

rationem non ſequi, quippe ſecundum ordinem doctrinæ malæ, & quæ ſunt euitanda, in priore loco demonſtrantur.

Opp. contra definitionem politiæ.

Opp. *Si politia ſit mixtura popularis paucorumq; potentiæ, tum ex illis tamquam ex partibus conſtat: ſed hoc eſt abſurdum: ergo non eſt eorum mixtura. Maior patet, quia mixtio eſt miſcibilium vnio. Minor probatur, quia ex non rectis recta conſtitutio reipubl. coaleſcere non poteſt.* De gen lib.1.c.10

Reſp. *Conſiderantur hi duo ſtatus bifariam, vel quoad materiam confuſe, & ſic ſunt partes politiæ: vel quo ad formam diſtincte, & non ſunt, inſunt enim in politia, vt elementa in mixto, hoc eſt ſecundum materiam, non ſecundum formam: quippe ſunt in politia diuites vt in oligarchia, ſunt pauperes vt in democratia, at eadem diuitum pauperumq; adminiſtratio in hac & in illis non habetur.*

Opp. contra quæſtionem.

Opp. *Docuit Ariſt. antea in mutatione ciuitatis requiri, vt antiquæ leges maneant etſi non obſeruentur: ergo legum inſtitutio non eſt, vt ſemper eiſdem latis obtemperetur.* Capit. 5. hui9 libr

Reſp. *Docuit quidem antea in mutatione ciuitatis antiquas leges retinendas eſſe, non quod non obſeruarentur leges, ſed ne populus antiquis legib. ſubito abraſis nimium deſæuiret: voluit ergo politice & ſapienter vt ab iiſdem retentis ad nouas colendas allicerentur ciues, hoc igitur argumentum non cohæret: voluit Ariſt. in mutatione ciuitatis leges antiquas eſſe retinendas: ergo voluit, vt legibus non obtemperetur.*

Opp. *Leges aliquando prauæ & iniquæ fiunt, quarum abrogatio potius optanda eſt quam obſeruatio: ergo optima legum inſtitutio non eſt, vt iiſdem latis pareatur. Antecedens patet in oligarchia aliiſq; minus rectis formis ciuitatum.* Legis ratio. Pol.2.c.6.

Reſp. *Leges iniquæ duplicem reſpectum habent, aut rectæ aut deprauatæ ciuitatis: ſi illam ſpectes, ſimpliciter earum potius abrogatio optanda eſt quam obſeruatio: at ſi hanc conſideres, non item, partim quia bonum talis ciuitatis eſt apparens & fucatum, partim quia nonnunquam mala tolerari debent, tametſi ciuitas ſit ex parte bona.*

Dubium.

An liceat legibus male latis parere.

ITane? Fierine poteſt, vt legib. male poſitis iuſte obtemperetur? ſiccine doces philoſophe? eſtne hic honor, quẽ virtuti tribuis? parentheſin iſtã in textu hoc tuo male quidem intriuiſti: nam quod iniuſtum eſt, iuſte ac honeſte approbari nõ debet. Parum attendis quid hoc in textu velim,

non enim intelligo leges eſſe ſimpliciter iniuſtas, quæ ponuntur male hoc tamen affirmo fieri poſſe, vt legibus male latis pareatur; ſi cauſam quæras, conſiderari oportet quod inſtitutio legum ſit, vel abſoluta, cũ ponantur optimæ, vel comparata, cum ex hypotheſi & ſuppoſitione videantur optimæ. exempli cauſſa, in monarchia & ſimplici ariſtocratia ſanciuntur optimę, in mixtis formis ciuitatis tales ſæpe ex ſuppoſitione fiunt: hæ quidem frequenter male ſunt poſitæ, his tamen iuſte obtemperatur: ratio eſt, quia ad bonum commune earum adminiſtrationes (in quibus ſunt poſitæ) deſtinantur. Ac vt rem apertiorem reddam, ſit lex illa male poſita, quod liceat ex fœnore augere nummos (& eſt quidem male poſita, ſi forum conſcientiæ ſpectes) huic tamen obedire licet, quia aliter neque inſatiabilis ciuium cupiditas & auaricia extingui neque publicum bonum ciuitatis conſeruari poteſt: melius ergo eſt aliquando legib. non bene poſitis malum tolerare, quam perniciem ciuitatis admittere.

Leges Abſolute. Cõparate. Bona male.

Diſtinctio.

Leges poſitæ ſunt malæ bifariam,
- Simpliciter, & ſic eis obedire non oportet in rectis reipublicæ formis.
- Comparate & reſpectu, & ſic obedire oportet, quia
  - Melius eſt tolerare malum quã naufragiũ ciuitatis, facere.
  - Mores populi ius ſemper extremum non ferunt.

Opp. *Iniuſtum eſt male poſitis legibus obedire: ergo non licet: Antecedens probatur, quia leges male poſitæ aliquid ſemper contrarium & repugnans iuſtitiæ permittunt, vt puta vſuram.*

Reſp. *Leges male poſitæ non ſemper iniuſtum permittunt, ſi aut intentionem latoris, aut conſeruationem ciuitatis, in qua ponuntur conſideres.*

Opp. *Libro tertio Ethicorum Cap. primo docet Ariſtot. potius ſubeunda eſſe exquiſita tormenta quam vt malum facias: ergo neq; bonis magiſtratibus licet tales leges ponere, neq; bonis ciuibus iiſdem latis obedire.*

Reſp. *Negamus eſſe ſimpliciter malum tales leges ponere, aut iiſdem poſitis optemperare: ſi finem ac bonum ciuitatis ſpectes.*

CA. IX.

Vtrum in politia diuitum pauperumque filij eodem modo educari debeant?

QVando quidem vbique pene gentium mixta ſeu communis reipub. adminiſtratio celebratur (rariſſime. n. ſimplex monarchia aut ariſtocratia eminet) Ariſt. non inconſiderate plura de politia (quæ eſt communis & mixta adminiſtrandi forma) hic dicere contendit. Poſt-

Politia quid? Cap. 8.

quam

quam igitur politiam nihil aliud quam popularis ac paucorum potentiæ mixturam eſſe oſtenderit, nunc qualis ſit iſta compoſitio, quotque eiuſdem modi, breuiter & partite demonſtrat: & quoniam ſunt tria cuiuſq; ciuitatis veluti ſymbola, iudicium, conſultatio, electio; ex his tres modos politiæ elicit. Primum inquit oligarchia hanc legem circa iudicium habet, vt diuites ſub pœna mulctæ vocati ad celebrandum tribunal & iudicium ciuitatis veniant; In populari vero potentia lex iubet, vt pauperes ſub eadem pœna ad ſenatum veniant; inter hæc duo extrema medium politia tenet, nempe, vt tam pauperes quàm diuites ad iudicia reipubl. aditum parentem habeant; & hic primus modus eſt mixtionis. Alter eſt in quo ſumitur medium ex parte conſultationis, ſcilicet, vt non ſolum opulenti qui magnum, neq; egeni qui paruum rerum cumulū cenſumq; habent, ad concionem de publicis negociis veniant, ſed obſeruata conditionis proportione omnes libere accedant. Tertius modus creationem, & electionē magiſtratus ſpectat, in quo ambitio nobilium reprimitur, qui ſolos diuites; ſed ſeditio multitudinis coercetur quæ ſolos infimos ciues primas in republ. partes tenere velit. Eſt ergo optima reipubl. mixtio ex paucorum & populari ſtatu, cum medium & quaſi ſymbolum ex vtroq; ſumitur, idq; quoad iudicium, conſultationem, & electionem: in quib. cardo ciuitatis voluitur. Hoc triplici compoſitionis modo, vel potius medio inter oligarchiam & democratiā daro, eiuſdem iam finem & quaſi terminum oſtendit Philoſophus, vt ſit quaſi ſignum, & norma qua ſciamus, an rectè, an ſecus ex his componatur politia, communi nomine reſpubl. appellata. Certiſſimū (inquit) ſignum & argumentum eſt, tum bene componi politiam, cum nunc popularis, nunc paucorum potentia eſſe videtur, neutra tamen actu exiſtit. Ratio eſt, quia medium comparatum ad vtrumque extremorum vtriuſq; rationem ſubire videtur, eſt tamen quiddam ab vtroq; ſpecie ac natura diſtinctum. Quemadmodum enim eſt in corpore mixtio reſpectu elementorum: ita eſt in politia reſpectu iſtarum adminiſtrationum ex quibus componitur. Nam vt illud ſpecie & natura ab illis: ita hæc ab his vi & eſſentia differt: ſic tamen differt, vt vires quaſdam vtriuſque in ſe comprehendat, quod in rextu exemplo Lacedæmoniorum declaratur, quorum reſpubl. nunc popularis, nunc paucorum potentia eſſe videbatur. Multi enim eam democratiam eſſe dicebant, multi oligarchiam; democratiam, quia in ea ſimiliter diuitum pauperumq; filij nutriri, inſtructi, educari, veſtiti, in magiſtrum electi fuerunt; oligarchiam, quia in ea dignitates non ſorte, ſed electione mandabantur, & quia penes paucos necis, atq; exilij poteſtas fuit, quæ duo aliaq; multa in politia decreta, ac inſtituta oligarchiam videntur præ ſe ferre. Cæterū ſi rem attentius conſideres, intelligēs politiam neutram iſtarum eſſe ſed per ſe & vi ſua diſtinctam formam, & ſtatum permanere. Nam vt imago ex cera & ſigillo fit, & tamen neq; cera neq, ſigillum dicitur: ita reſpubl. ex democratia & oligarchia conſtituta eſt, & tamen neq; hæc neque illa definitur. Hæc ſumma eſt eorum quæ in hoc capite tractantur:

Tria ſymbola ciuitatis. Iudicium, Cōſulta io, Electio.

Tres politiæ modi.

Optima reipub. mixtio.

Signum bene conſtituta politiæ.

Medium. Extrema.

Lacedæmoniorū reſpubl.

Vide Pol. 2. c. 4. & c. 7. & Pla. 4. D leg.

Simile.

Quæſtio.

Plu. in Lycur. Paly. hiſt. lib. 6.

tur: ſequitur nunc quæſtio, quæ eſt, Vtrum in politia oporteat diuitum pauperumque filios eodem modo educari? Lacedæmonij (vt hic docet Ariſtoteles) ſimiliter pauperum diuitumq; filios aluerunt, inſtruxerūt, educarunt, imò apud illos in iuuenili ac virili ætate nulla in re illuſtrior aut inſignior diues quam pauper fuit. In hoc nodo diſſoluendo primum cōſiderandum eſt curam inſtruendæ pueritiæ ac iuuentutis non ſolum ad priuatos parentes, ſed etiam magiſtratus pertinere quippe in teneris annis ſpes eſt & ſeges futuræ ciuitatis. Secundo conſiderandum eſt, quatuor eſſe quę educationem puerorum reſpiciunt, nempe victū, veſtitum, artem & exercitationem corporis, in quorum moderatione requiritur magna prudentia magiſtratus: nam victus tenuis ingenioſos, decora veſtis humiles, ars doctos, corporis exercitatio ciues fortes reddit. Tertio conſiderandum eſt, vtrum expediat in politia omnes tam diuitum quam pauperum filios eodem modo circa hæc habere; partem negantem teneo. Nam quamuis in democratia (in qua par libertaſq; æqualitas omnium ac ſingulorum quæritur) ſimiliter ſe habent, ne aliquid proprium ac priuatum eſſe videatur: In politia tamen, ac bene inſtituta republ. eſt hoc abſurdum, & plane à ratione alienum, vt nulla generis, nulla ſanguinis in victu, veſte, arte, habeatur diſtinctio, hoc multipliciter probari poteſt, ſed paucis argumentis contentus ero, quorum primum a vi naturæ, ſecundum à vi iuſtitiæ, tertium à fine, vltimum à neceſſario ducitur. A vi naturæ quæ (vt antea probatum eſt) dominos & ſeruos, patres & filios, feminas & viros ciuitati dedit; quam diſtinctionem perſonarum procuidubio non dediſſet, ſi nullum rerum diſcrimen in illorū conſeruatione proſpexiſſet; namquorſum domini ac ſerui, nobiles & ignobiles à natura homines dicerentur, ſi eadem omnino filiorum vtriuſq; in educatione haberetur ratio? Maiorem ſplendorem ſoli quam lunæ, ampliorem honorem domino quam ſeruo natura dedit: quod certè fieri non poteſt, ſi ſub eodem ſidere ac fortuna ſeruorum ac dominorum filii eandem educationis ſortem in ciuitate habeant. A vi iuſtitiæ hoc ipſum probatur, quia ciuilis iuſtitia naturalem ſequitur, ſi ergo natura diſtinctionem voluit, eam iuſtitia non pernegabit, ſed hæc diſtinctio diſcerni non poteſt, ſi diuerſa educationis ſemina in tenera ætate non ſpargantur. Tertia ratio ſuſcepta eſt à fine, quia diuitum pauperumq; filij ad diuerſos fines muneraq; in republ deſtinantur, neceſſe eſt ergo vt eodem protſus modo non informentur. Antecedens patet, quia in politico ſtatu nobilium diuitumq; filiis honos, pauperum vero filijs onus reipubl. imponitur: illi enim ad puppim ſedentes clauum tenent, hi pinum ſcadunt remiſq; in fluctib. laborioſè incumbunt, hic tamen oligarchicum illud decretum, vel potius paradoxum non probo, quod ſolum diuitum nobiliumq; filij liberalib. ſcientiis inſtituerentur. Rectè Seneca in libro de beneficijs. Errat, inquit, ſi quis exiſtimet ſeruitutem in totum hominem cecidiſſe, quoniā melior pars manet ſemper exempta, nempe anima: nulli ergo præcludi debet ſcientia atq; virtutis via. Imo iniuſtum adeoq; contra naturam eſt,

Quatuor in educatione liberum reſpicienda. Victus. Veſtitus. Ars. Exercitatio. Diſtinguendi ſūt nati nobilium à filijs priuatorum. Ratio quadruplex. Pol. 1 c. 3. Ciuilis iuſtitia naturalem ſequitur. Pauperum etiam liberi liberalibus artib. inſtituēdi.

Paupertas inimica bonis.

Paupertas ſubſidium ad philoſophiam.

Anglia.

vt naturæ ad bonum inclinatio vel ſcintillula extingueretur: ſi ergo pauperum filij fertiliorib. ingenijs nati ſint, iniurioſum eſt, ſi ab academicis ſpacijs ad ſterquilinium, ſi à muſis ad raſtrum vrgeantur. Si dicat hic aliquis deeſſe pauperibus, vnde illorum filij Athenis inter Muſas viuerent; reſpondeo ciuitatis hanc curam eſſe debere, vt radicem & herbam conſeruationis ſuæ non negligat, non contemnat: quod quidem fecerit, ſi omnes & ſingulos pauperum filios a philoſophiæ ſtudio penitus remoueat. [redacted] Stultum id eſt quod hic obijcitur, nimirum ſapientiæ ſtudium diuitum filios à filijs pauperũ rectè diſtinguere; ſtultius illud, Muſarum tantam eſſe dulcedinem, vt eadem à pauperum filijs deguſtata plurimi crapulam bonarum artium contraherent, & pauci relinquerentur, qui artes mechanicas atq; res ruſticas exercerent. O vtinam procerum pauperumq; filij philoſopharentur, donec crapula bonarum artium contabuiſſe dicantur. Sed quid ago? Poſtrema ratio eſt à neceſſario, quia illorum educatio tenerior eſſe debet, in quib. ſpes, & anchora reipubl. magis conſiſtit, ſed in nobilium diuitumq; filiis ſpes & anchora reipubl. magis conſiſtit: ergo illorum educatio tenerior eſſe debet. Aſſumptio huius ſyllogiſmi probatur, quia diuites, aut ſucceſſionis ſorte, aut multitudinis conſenſu ſæpius quam pauperes ad apices ciuitatis euehuntur, in quib. aut lumina ad ſalutem, aut fulmina in perniciem ſolent exiſtere, nam publicis & priuatis opib. armati plurimum prodeſſe aut nocere poſſunt. Si ergo politiam ſpectes, ſit Cæſaris filius delicate nutritus, vt diu naturę viuat; ſit caſtè inſtitutus, vt diu ciuitati viuat; ſit purpura veſtitus, vt honoretur à ciue; ſit in palęſtra exercitatus, vt formidetur ab hoſte.

Vide Pol. 1. cap. 2. Pla. Pol. 7 Eth. 6. c. 12. & vlt Perfectiorem quis requirat ciuem.

Diſtinctio.

Exponuntur in hoc capite tria.

- Triplex compoſitio politiæ, vt ſit quaſi medium inter oligarchiam & democratiam in
  - Iudicio.
  - Conſultatione.
  - Electione.
- Finis politię, quæ eſt moderatio illarum adminiſtrationum q̃ per ſe nõ rectæ reipubl. formæ videntur eſſe.
- Dubium, An in politia eodemmodo diuitũ pauperumque filios educari oporteat, cuius negatio probatur à
  - Vi naturæ, / Vi iuſtitię, — quæ diſtinctionem vtriuſq; faciunt;
  - Fine, quia ad diuerſos fines deſtinantur.
  - Neceſſario, quia neceſſe eſt vt maior cura illorum habeatur, à quibus magis ciuitas dependet.

Opp. contra quæſtionem.

In optima politia Lacedæmoniorum diuitum pauperumq; filij eodem modo instituti fuerunt, vt apparet in textu: ergo inconſiderate contrarium fieri debere in politia hoc loco defenditur.

Reſp. *Exemplum vim legis ſemper non habet: ratio igitur hæc non cohæret, nam eſt à ſecundum quid (vt aiunt) ad ſimpliciter, neq; hoc loco quid factum ſit quærimus, ſed quid expediat fieri.*

Opp. *In politia apparere oportet democratiam, vt hic requirit Ariſt. ſed in democratia eodem modo diuitum pauperumq; filij educari debent: ergo in politia eandem educationis formam obſeruare oportet. Maior & minor ſunt in textu.*

Reſp. *Aliquid apparere poteſt duobus modis, aut potentia vt elementa in mixto, & democratia in politico ſtatu reipublicæ, de quo nunc agimus: aut actu, & ſic vt in politia appareat popularis potentia, non requirit Philoſophus.*

Opp. *Aequalitas in omni reipub. ſtatu obſeruari debet, vt docet Ariſt. in ſecundo libro Politicorum: ergo videtur requiri vt ſimilis ſit omnium educatio. Argumentum probatur, quia ſi diſpar ſit educatio, æqualitatis proportio non obſeruatur.*

Reſp. *Aequalitas eſt duplex, vel ponderis (vt aiunt) vel iuſtitiæ: illa in ciuitate non requiritur, vt omnes & ſinguli ſint dignitate pares, hæc vero requiritur, vt cuiq; quod ſuum eſt pro merito tribuatur: cum ergo non ſit eadē diuitum pauperumq; in politia ratio, eadem non debet eſſe filiorum in vtroque gradu educatio.*

Opp. *Similitudo morum ac ſtudiorum maximè in politia optanda eſt, ſed ſi eodem modo pauperum ac diuitum filii inſtituantur, ſimilitudo morum ac ſtudiorum ſequitur: ergo eodem modo pauperum diuitumq; filii inſtitui debent. Maior conſtat, quia in ſimilitudinē morum ac ſtudiorum vera conſiſtit amicitia, quæ conſeruatrix dicitur, Minor patet, quia educatio futuræ vitæ radix eſt ac fundamentum.*

Reſp. *Morum ac ſtudiorum ſimilitudo non ab externis ſed ab internis cauſis ac principiis oritur. Victus, veſtitus, exercitatio corporis externa ſunt, ars & virtus interna ſeminaria morum, ſed hæc duo poſtrema veram hanc ſimilitudinem ciuiumq; concordiam gignunt. Quare etſi diſpar ſit victus, veſtitus, exercitationis proportio; in virtute tamen veriſſima poteſt eſſe morum ac ſtudiorum conſenſio.*

Opp. *Pauperum ac diuitum filij ſic educari debent in benè inſtituta ciuitate vt fiant boni: ſed vna & ſimplex via virtutis eſt: ergo eodem modo pauperū diuitumq; filii educari debent. Maior eſt Ariſt. 1. Eth. Minor eſt in 2. vbi docet vnum eſſe bonum, malum vero infinitum. Præterea virtus in omnibus victum tenuem vt temperantia, decoram veſtem vt modeſtia, artem vtilem vt prudentia, corporis exercitium vt fortitudo poſtulat: ergo tam in reb. externis quam in internis educationis requiritur ſimilitudo.*

Reſp. *Hæc omnia arguunt diligentem curam habendam eſſe, vt tam pauperum quam diuitum filij ad virtutem informentur, non tamen concludunt penitus eodem modo. Nam quamuis vna ſimplex eſt virtutis via, ſi eſſentiam: eſt tamen multiplex, ſi exiſtentiam modumquè acquirendi ſpectes: fateor ergo tam pauperum quam diuitum filios effingi debere ad virtutem, ſed non eodem modo Exempli cauſa. Oportet pauperum filios ad frugalitatem, diuitum autem filios ad magnificentiam in tenera ætate adhortari.*

Dubium.

An iuſte in politia irrogetur multa recuſantibus officium?

RAriſſime hodie aduerſus flumen honoris nitimur, quis enim oblatum aurum reſpuit? Quis munus officiumque dignitatis recuſat? Vetum ſi ſit aliquis Heraclitus qui mallet talis cum infantibus ludere, quam ad ſenatum Athenienſium venire, ſi ſit Themiſtocles qui citius ad inferos quam ad tribunal venit, dicat hic cauſam, & certe alter erit, qui eius ſubſellium lubẽti animo occupabit. Sed vt ſerio vobiſcum agam Fabriti, te oporter ab aratro ad forum, oporter te Appi ſenex grauiſſime ab hemicyclo tuo ad theatrum accedere: res ruſticæ te non excuſent Fabriti: cæcitas canitiesque tua te non excuſenr Appi, vocat patria, feſtinare oportet, officium offert, recuſare non licet, ſi ergo vocati negetis venire, iuſte profecto irrogetur mulcta, non inique vobis infligetur pœna. Quid ſtatis? Non eſt quod moroſe ſic cana concutiatis capita. morari non poſſum, quare punctis vobis hoc ipſum probo. Patria communis parens eſt omnium pro qua mori oportet: ergo illi vocanti ad officium ſub pœna reſiſtere, ac repugnare non licet. Præterea dignus eſt pœna, qui ciuitati ſuum auxilium rogatus non præſtat, ſed qui recuſat officium, ciuitati ſuum auxilium rogatus non præſtat: ergo qui recuſat officium, dignus eſt pœna. Deinceps ſi liceret dignis recuſare officia, indigne ſæpe tractaretur reſpubl ſed pœnam hoc meretur: ergo & illud. Porro cur (vt hic ait Ariſt.) in oligarchia mulcta locupleti bus irrogaretur (niſi munus iudicij obiiſſent) ſi in politia, quæ eſt melior conſtitutio ciuitatis, hoc ipſum agere non liceret? Poſtremo, miror profecto, cur ocyus non moueamini, cum leges cuiuſq; pene ciuitatis ac gentis hanc pœnam iuſtiſſimam eſſe concluſerint: nam Lacedæmonij exilio, Romani libertatis diſpendio, Athenienſes capitis ſupplicio reos huius criminis dignos eſſe iudicarunt.

Heracli tus. *Ælian. var. hiſ* *Vide M in Liu l. c. 36.* *Affirma tur qua ſtio.* *Confir matio.* *Patria p rens com munis.* *Vide Po l. c. 7.* *Qui obl tum re ſant ma giſtratu puniend*

Diſtinctio patet.

Opp. *Rariſſime aut numquam oblata officia ciuitatis recuſantur: ergo vt otioſum eſt remedium adhibere cum morbus non vrget: ita vanum eſt pœnam conſtituere cum crimen non committitur.*

Abundãs cautela nõ nocet.

Reſp. *Vt medici non ſolum morbos curare ſolent, ſed etiam ſolliciti, ne eueniant præcauere: ita politici non ſolum malis præſentibus occurrunt, ſed pœnam minitati à futuris ciues deterrere conantur: & quamuis raro contingit recuſatio ciuilis officij, in quo aut honor, aut odor lucri ineſt, ſi tamen contingat, abundans cautela iuris non nocebit.*

Pol.3 c.1.

Opp. *Antea probauit Philoſophus ſenes ex parte non eſſe ciues, nec non liberari officiis reipubl. ergo aliquibus licet recuſare.*

Londinenſes.

Reſp. *Decrepitos, imbecilles aut delirantes ſenes illic ſecundum opinionem interpretum Ariſt. intelligit. Præterea optandum eſt, vt valde ſenes immunes fiant, aut ſaltem leuiore mulctentur pœna, vt qui præturam Londini recuſant ducentas libras ciuitati ſoluunt.*

CAP. X.

Vtrum liceat tyrannum patri legitime ſuccedentem vita tollere?

Tyrannis ues æquitatis.

BReuem ſermonem de tyrannide habendum hic eſſe, ait Philoſophus, quia omnium formarum (ſiue rectæ ſint, ſiue non rectæ) habetur longe deterrima, nec non indigniſſima philoſophandi arte: eſt enim labes regni, luesque iuſtitiæ & æquitatis. Cæterum, vt in medicina non ſolum ſanitatem, ſed morbum: ita in politica ſcientia non ſolum rempublicam, ſed eiuſdem errorem deſcribi oportet. Dicendum eſt enim de tyrannide vt de vlcere, & de tyranno vt de vulture ciuitatis. Repetit hic Ariſt. pauca quæ ſuperius de tyrannide diſcuſſa ac diſputata ſunt. Attulimus inquit duas ſpecies tyrannidis, quarum vna apud Barbaros, alia apud Græcos in vſu fuit: prima nempe Barbarorum per ſucceſſionem rotamque vitam, ſecunda nempe Græcorum neque per ſucceſſionem neque per totam vitam, ſed præfinito tempore conceſſa etat. Hæ duæ adminiſtrandi formæ in duobus cum monarchia, in duobus etiam cum tyrannide conferuntur: cum monarchia, primum quia vtuntur legibus, ſecundo quia in volentes, aut ſaltem non repugnantes imperium geritur; cum tyrannide. primum quia gubernatio in iſtis non eſt paterna, ſed herilis; ſecundo quia ad priuatam commoditatem referuntur omnia; & non ad publicum bonum ciuitatis, ſed hæ duæ ſpecies mixtæ ſunt non ſimplices, analogicæ non veræ. Tertia in textu ſequitur, quæ expreſſa monſtri imago eſt, veraque ſpecies ac forma tyrannidis; hæc tres notas & labes deformitatis habet: prima in fronte hæret, cum tanquam impudẽs meretrix regiam maieſtatem imitatur, cui tamen in omnib. maxime opponitur; ſecunda eſt in mente (ſi mentem habeat) quia non ratio, ſed furor, non æquitas, ſed libido in ea imperat; Tertia in ferratis dentibus vnguibusq; incuruatis cernitur, nam illis deuorat, his lacerat & dilaniat omnia: tota ergo hæc ſpecies monſtroſa eſt, & ſolum nomine ſpecioſa. Quare concludit his verbis Ariſt.
» Quapropter (inquit) inuitis imperat (intelligit tyrannidem) nemo enim

Tyrannis vlcus, tyrãnus vultur ciuitatis.

Cap. 10. lib 3.

Tyrannis, Græcorũ, Barbarorum.

Æſymnetia.

Vide Plat. Pol. 8. & 9.

Vera tyrannidis imago.

liber

liber & ingenuus tale imperium æquo animo ferre poteſt. Ex hac ſententia iam quæſtio naſcitur, An tyrannum patri legitime ſuccedentem liceat è vita tollere; Certe vt vno quaſi ictu ſcopum attingam, non licere puto, ſed dices; Ariſt. plane contrarium hoc loco iunuit, nam ſic ait: Nemo liber & ingenuus tale imperium ęquo animo ferre poteſt. Quid ex his verbis colligis? ſcilicet licere tyrannum quouis modo è vita tollere. Inepte colligis: nam quamuis æquo animo ferre non poſſit, vi tamen iuſtitiæ coactus ferre & ſuſtinere debet. Deliras certe: Nam Ariſt. alibi docet licerę tyrannum occidere; imo tu deliras, nam quamuis dóceat ille quidem licere tyrannum occidere, non tamen diſtincte tyrannum patri legitime ſuccedentem illic intelligit, hæc igitur argumenta parum mouent. Nemo liber & ingenuus æquo animo tyrannidem ferre poteſt: ergo licet tyrannum occidere; & iterum licet tyrannum vl ſibi accipientem imperium occidere: ergo tyrannum patri legitime ſuccedentem licet occidere. Sed omiſſis verborum ambagibus argumentis certo. Rex legitimus óccidi non debet; ſed tyrannus legitime ſuccedens patri in imperio, rex eſt; ergo tyrannus legitime patri ſuccedens occidi non debet. Maior propoſitio conſenſu omnium ſummorum Philoſophorum conceditur, quia ſacrum eſt nomen regis, cum in eo Dei, iuſtitiæ ac totius ciuitatis imago cernitur: Minor probatur, quia ſucceſſio ius regni dedit, quod vitio hominis labefactari quidem poteſt: at arbitrio multitudinis tolli iuſte non poteſt. Præterea non licet priuatum quouis modo occidere: ergo multo minus tyrannum legitime ſuccedentem licet occidere. Antecedens patet, quia vita hominis chara eſt ciuitati, & ſine lege extingui non debet. Ratio tenet, quia ſi id facere non liceat quod minus eſt, id demum quod maius eſt non licebit facere: at maius eſt tyrannum quam priuatum occidere. Porto illud facere non licet, quod ſubitaneos motus ſeditionis in ciuitate gignit, omnemq; monarchiam incertam reddit: ſed interfectio tyranni legitime ſuccedentis patri, hæc duo monſtra & mala parit: ergo talis interfectio tolerari non debet. De maiore nemo dubitat, minorem autem probo, quia rege per vim ſublato attonita redditur multitudo; rerumque magna viciſſitudo ſequitur, nec non feneſtra hac ſemel aperta, quod liceat occidere, monarchiæ optimę in diſcrimen vocantur: quippe in nulla repub. Bruti & Caſſij deſunt, qui Cæſares clementes ſub nomine & prætextu tyrannidis in ipſo ſenatu confoderint. Deinceps omnis rex legitime ſuccedens ſit bonus aut malus eſt cextra vel ſiniſtra Dei: ergo non licet illum occidere. Rationem probo, qui ſi bonus ſit, horrendum eſt occidere; ſin vero malus, illum occidere non eſt à diuina ptouidentia dependere, quæ aliquando Iulianos, aliquando Iuſtinianos & Conſtantios populo præeſſe iubet. Adhuc ſecundum Philoſophum, Arma non licet in tyrannum legitime ſuccedentem ſumere: nedum ergo licet illum occidere. Antecedẽs probatur, quia prouidentiæ eſt potius conſilio reges [illegible]e, quam inſidiſs è vita tollere. Poſtremo antiquitatis exempla ac teſtimonia noſtras in hac re partes plu

Quaſ Vide cias c tyrã. 2. Bu ture apud Tyra lius è non t dus. Tyra Titu Exer. Vide de ty Vide Mart iud i Rex i Dei, tia & tatus. Iob. 3

rimum confirmant: ſub Neron. Caligul. Heliogab. aliiſq; monſtris tyrannidis vixerunt beatiſſimi patres: at eorum nemo conſpirauit. Dauid
Reg 24. rex ille vnctus Saulem non tetigit, Elias Achab igne non ſuſtulit, Moy-
& 26.9. ſes & Aaron Pharaonis immanem crudelitatem fugerunt, Deo autem ſuæ oppreſſionis vindictam reliquerunt.

Diſtinctio.

- Attinguntur in hoc Cap. duo,
  - Species tyrannidis, quæ ſunt aut
    - Mixtæ, & hæ partim conſtant ex
      - Monarchia, quatenus ſecundum leges ſeuere, ſed vt hera imperat.
      - Tyrannide quatenus priuatum bonum & non commune quærit.
    - Simplex quæ per omnia monarchiæ opponitur.
  - Quæſtio, ſcilicet, an liceat tyrannum legitime ſuccedentem occidere? negantem partem defendimus ſex argumentis, quæ ſupra ſatis diſtincte patent.

Opp. *Maximum malum quouis modo licet radicitus è ciuitate tollere: ſed tyrannus, qui ſub velo ſucceſſionis ſe in regnum inſinuat eſt maximum malum: ergo tyrannum, qui ſub velo ſucceſſionis ſe in regnum inſinuat, quouis modo licet è ciuitate tollere. Maior conſtat, quia maximum malum latius ſerpens non aliter totam ciuitatem, quam pars putrida totum corpus corrumperet. Minor probatur, quia tyrannus, qui ſub velo ſucceſſionis ſe in regnum inſinuat, non aliter quam vipera ſuam matrem deuorat.*

Reſp. *Primum reſpondendum eſt ad maiorem, nempe quod de modo tollendi malum è ciuitate dubitemus, imo affirmamus non quouis modo pro cuiuſque arbitrio, ſed quouis modo pro ſapientum iudicio & conſilio maximum malum eſſe à ciuitate extirpandum: at conſilium ſapientum non iubet, vt rex qui euadit tyrannus pugiunculis Bruti & Caſſii confoderetur, ſed vt coacto ſenatu per prudentiorem partem multitudinis de maturo iuſtoque tollendi medio conſultetur.*

Opp. *Licet hoſtem inſidiantem patria quouis modo occidere: ergo multo magis licet regem ſub velo ſucceſſionis tyrannidem exercentem quouis modo occidere. Ratio tenet à minore ad maius. Nam multo minus lædit rempubl. Catilina quam Cæſar, priuatus hoſtis quam imperator tyrannus.*

Reſp. *Eadem non eſt ratio iſtorum ſiue exemplum ſiue periculum ciuitatis ſpectes. nam ſi priuatus hoſtis tollatur, pars ſolum reſcinditur: at ſi rex occidatur, tota ciuitas in diſcrimen trahitur: non quod non liberetur malo ſed quod hoc malo ad hunc modum ſublato, maius ſeditionis creetur periculum. Reſpondeo igitur rationem adductam non tenere, quia eadem non eſt*

circum-

circumſtantiarum in vtroque comparatio, quæ in ratione à comparatis neceſſario requiritur.

Opp. *Rex bonus dignus eſt, vt omni modo viuat & conſeruetur: ergo qui ſub ſpecie regni tyrannus euadit dignus eſt, vt quouis modo pereat & occidatur. Antecedens eſt Ariſt. in tertio. Ratio tenet à contrariis, quia rex & tyrannus per omnia opponuntur, vt probatur antea.* Cap finer

Reſp. *Non homines, ſed locum, non Phalaridem, ſed Phalaridis officium conſiderare oportet: fatemur hominem ſic occupantem regnum, qua vis nonnunquam pœna capitali dignum, at propter loci officiique reuerentiam & maieſtatem, gladius carnificis aut inſidiatoris cruore Cæſaris tyranni non tingendus: non ergo per omnia opponuntur, quia loco & officio conueniunt.* Hon prin diue

Opp. *Licet regem iniuſtum ac flagitioſum occidere: ergo multo magis licet occidere tyrannum, tametſi ſub ſpecie ſucceſſionis rempub. inuaſerit. Antecedens probatur ab exemplo Arbacti, qui Sardanapalum, ab exemplo Otanis, qui Magum, ab exemplis multorum, quos in 10. cap. 5 lib. meminit Ariſt. qui ſuos Cæſares occiderunt. Ratio tenet à maiore ad minus, quia maius eſt regem quam tyrannum interficere.* Iuſti. Herc Thal

Reſp. *Non de facto, ſed de iure hoc loco quærimus, agnoſcimus inſidiis, gladio, veneno, aliisque ſexcentis modis mille Cæſares fuiſſe ex hac vita ſublatos, negamus tamen iuſte illud omnino fieri, licet homicida iſti in hoc facinore colorem ac ſpeciem virtutis habeant: Eſt ergo huius enthymematis negandum antecedens, quippe non licet regem iniuſtum (dum ſedem occupat ciuitatis) è vita tollere.* Nõ e plis v dum, legibu

Opp. *Dei ac religionis cauſa licet malos reges occidere: ergo licet etiam tyrannos eadem de cauſa è vita tollere. Antecedens probatur à teſtimonio ſacræ Philoſophiæ, in qua laudantur Ehud, qui Eglon regem Moabitarum, Iael quæ Siſeram, Iehu qui Ioramum, Iudith quæ Holophernem occiderunt.* Iudic. Iudic. 4.Reg 24.

Reſp. *Caue ne temere & periculoſe exemplum in legem, ac præceptum trahas: attende quod Chriſtus tributum Cæſari, non venenum dederit: quæ occulto motu, iuſſu aut inſtinctu Dei fiunt, non ſemper vim legis habent: placuit ei, vt Elias flammas de cœlo euocaret & Baalitas interficeret: placuit vt Elizeus crudeles vrſos à ſiluis euocaret ad dilaniandos irridentes pueros: non tamen placuit, vt Petrus gladium ſuum diſtringeret, nedum vi filum vitale Cæſaris reſecaret: ſi principes euadant tyranni, ſiniſtra Dei ſunt, ſi maneant boni, Dei dextra non immerito appellantur, furioſum ergo eſt, & inexpiabile ſcelus has manus obtruncare, & patienter non expectare, quid Deus velit. At dices melius eſt vnum quam legiones hominum perire: verum eſt quod dicis, ſi Dei ſiniſtra in illo vno non eſſet, quæ reſcindi non debet: ſed qui ſunt illi homines, quos perire aſſeris? ſi boni ſint non pereunt, ſin mali, illorum flagitium eſt quod pereant. Nam iuſtum iudicium Dei eſt, ſi in Syllana meſſe fructus boni non fiant, hoc eſt, ſi in flammis perſecutionis ſcoriam ſuorum ſcelerum non deponant.* Iudith 9. Matth 27. 3.Reg 38. 4.Reg 24. Matth 26.52. Vid. c.

CAP. XI.

Vtrum ciuitas ex medijs ciuibus compoſita ſit præ alijs reipublicæ formis politice eligenda?

Vtrum egentes aut mendici ſint in ciuitate tolerandi?

DVbium in fine prioris cap. à nobis more ſolito non eſt diſcuſſum, quia breuiſſima illic ſolum eſt de tyannide diſceptatio, quę vt docet Ariſt. longiorem non requirit ſermonem: accedimus igitur ad ea, quæ ſequuntur, nempe, vt demonſtremus quæ ſit optima reſpub. non tamen exacte & ſimpliciter, ſed ea ratione ac modo, quo pluribus ciuitatibus poteſt competere; aliud enim eſt optimam rempublicam abſolute, aliud optimam comparate atque reſpectu definire: abſolute optima, vt ſcopus proponitur, ſed raro attingitur; comparate optima vt medium quoddam definitur, & pluribus in locis comparatur. Poſtquam igitur Philoſophus abſolute optimam (ſit illa monarchia aut ariſtocratia, de quibus vna eſt quoad virtutem ratio) deſcripſerit, omneſque rectę adminiſtrationis formas labeſque oſtenderit, congruum nunc eſt, & conſentaneum, vt communiter optimam delineet, hoc eſt talem, quæ à pleriſq; communicari poteſt; quæ neque exactam virtutis regulam, neque exquiſitam educationis diſciplinam poſtulat. Hoc dicit Ariſtoteles non quod non exiſtimet ſimpliciter illam optimam rempublicam eſſe, in qua ſola virtus imperat; ſed quia theatro vitæ humanæ ante oculos poſito animaduerterit hoc fieri non poſſe, vt heroica virtus ab omnibus politice in hoc ſtadio currentibus religioſe adoretur, neque ſi politicam vitæ tragœdiam ſpectes, hoc ſequitur neceſſario optimos viros ciues eſſe: imò ſæpe contingit virtutis ſtudioſos eſſe ignaros ciuitatis. Conſtituit hic ergo Philoſophus mediam facilemq; viam, quam quodam reſpectu optimam appellat: hinc quæſtio eſt quam nũc tractamus, nempe, An ciuitas ex medijs ciuibus compoſita ſit præ alijs reipublicæ formis eligenda? Affirmat Ariſtoteles vt optimam eligendam eſſe; ſed diſtinguendum hic eſt, quod medij ciues dicantur quatuor modis, aut qui inter virtutem & vitium, aut qui inter honorem & ignominiam, aut qui inter nimiam rerum copiam & paupertatem, aut denique qui inter libertatem & ſeruitutem rationis meditum & præſcriptum tenent. Omnibus his modis medium hoc loco intelligitur, maxime vero inter ſecundarum rerum poſſeſſionem & inopiam. Progreditur Philoſophus, primũ generatim, tum ſpeciatim demonſtrando propoſitum: generatim hoc modo. Optimi viri non ſunt ſemper periti ciuitatis: at facinoroſi ſunt ciuitatis peſtes: ergo medium vtriuſq; tenendum. Præterea qui nobilitate præſtant, plerumq; ſuperbi & petulantes ſunt, qui vero ignominia laborant, ſæpe malefici & odioſi fiunt: ergo optima adminiſtratio ea eſt, quę medium inter vtrumque tenet. Idem dicendum eſt de diuitiis & inopia rerum, de libertate

Optimum abſolute, vt ſcopus proponi-tur: *Optimum compara-te, vt medium defi-nitur.*

Quæſtio.

Medij ci-ues quatu-or dicun-tur modis.

Medij ci-ues optimi.

Inter vtrũ-que volã. Medio tu-tiſſimus ibis.

& ſerui-

& ſeruitute, adeoq; de iſtorum medio, quod qui attingunt in politica adminiſtratione beatiſſime tutiſſimeq; dicuntur viuere: nam vt hic ait Philoſophus, qui in exceſſu rerum ſecundarum aut amicorum viuunt, imperio parere nolunt, neque recte imperare ſciunt, molles enim ſunt, rudes, contumelioſi, inuidi, & inuiſi omnibus; ciuitas ergo ea, quæ ex mediis conſtat optima habetur: ſed hoc ipſum pluribus argumentis ſpeciatim ex textu demonſtrari poteſt, idque ad hunc modum. Ciuitas illa eſt optima, quæ vitam ciuium cum virtute coniunctam habet, ſed ciuitas ex mediis ciuibus conſtans vitam cum virtute coniunctam habet: ergo ciuitas ex mediis ciuibus conſtans eſt optima. Iterum illa ciuitas, cuius ciues facile obtemperant rationis imperio, eſt communiter optima: ſed ciuitas, quæ cõſtat ex his, qui neque excedunt, neque deficiunt in rebus ſecundis talis eſt: ergo ciuitas quæ conſtat ex mediis eſt optima. Tertio ex æqualibus & ſimilibus optima ciuitas conſtituitur: ſed medij ciues ſunt æquales & ſimiles: ergo ex mediis ciuibus optima ciuitas cõſtituitur. Quarto vbi nullæ inſidiæ, inuidia nulla, nulla ſitis cupiditasque alieni eſt, ibi optima ciuitas eſt: ſed inter mediocres, mediosque ciues iſtorum nihil eſt: ergo ex mediis ciuibus optima ciuitas conſtituitur. Quinto, ciuitas quæ a natura ortum, & conſeruationem habet, eſt quidem optima: at talis eſt ciuitas ex mediis cõſtituta, vt teſtimonio Phocylidis in textu probatur: ergo ciuitas ex mediis conſtans eſt omnium optima. Sexto, ciuitas quæ nullis ſeditionibus æſtuat, eſt optima: ſed media ciuitas nullis ſeditionibus æſtuat: ergo media eſt quidem optima. Poſtremo, ciuitas quæ præſtantiſſimos legumlatores habet, eſt optima: ſed media ciuitas præſtantiſſimos legũlatores habet, vt probatum eſt exemplis Solonis, Lycurgi, Charondæ, aliorumq; in textu: ergo ciuitas media eſt optima. His poſitis comparat Ariſtoteles alias rerumpublicarum formas populariter ſuſceptas cum hac adminiſtratione, quam nunc præſtantiſſimam eſſe probauit; easq; dicit aut meliores, aut deteriores exiſtere, quo magis aut minus ad hanc accedere videantur. Altera quæſtio, quæ eſt, an mendici & an egentes ſint in ciuitate tolerandi? ab his verbis in textu pendet: In omnibus igitur vrbibus tres ſunt partes ciuitatis: alij valde copioſi & locupletes, alij egentiſſimi ac tenuiſſimi, tertij inter hos medij: (& paulo poſt) perſpicuum eſt rerum ſecundarum poſſeſſionẽ mediam omnium eſſe optimam: facilime enim adduci poteſt, vt rationi obtemperet. Cauſam addit, quoniam is, qui ſupra modum eſt pauper (id eſt mendicus) rationi difficulter obſequetur, quippe vt diuites ſunt plerique petulantes & contumelioſi, ita mendici ac miſeri maxima ex parte leues quidem & malitioſi exiſtunt. Ne vero hoc malum in ciuitate contingat, libro ſexto cap. quinto conſulit Ariſtoteles vt opulenti, qui opes immenſas congerunt & coaceruant, quique facultatem mercaturæ faciendæ habent, egentibus ad neceſſitatem vitæ ſuggerant & largiantur. Recte quidẽ in hoc ſuadet Philoſophus. Nam ciuitas beata eſſe debet, ergo ciues eſſe miſeros non decet: ciuitas rerum omnium copia abun-

Optim[a] cur ſit ci[uitas] m[e]dia.

Vide pol[it.] c. 1. & l[ib.] 3. c. 3. &

Vide Pl[ut.] in Solon. Lycurgo & Diod[.] Sic. Bibl[.] lib. 12.

Vid. Pla[t.] Pol. 4 & leg. c. 9.

Lib. 6. p[ol.] c. 5.

Pol. 2. c

daret,

Google

daret, ergo nemo in ea neceſſariis indigeret ad vitam; rogare veſtem peregrino pudor eſt, ergo ciui mendicare cibum nefas eſt, prouidere igitur oportet (vt verbis Philoſophi vtar) ne multitudo ſit nimis egens, ,, immo excogitandum eſt artificium, vt diuina ſit copia rei familiaris, ,, vtque Epulones ac diuites Lazaris, infirmis, miſeris opitulentur. Quid l.1.c.2. moror? Ciuitas in ſe ſufficiens eſſe debet, ergo nemo mendicaret: ciuitatis decus & honor eſt, vt nihil ad vitæ neceſſitatem deſit: ergo mendicus in ea ne viuat: mendicitas rapax eſt, fraude & malitia plena, prouidendum ergo eſt, vt nemo in ciuitate cogatur mendicare. Poſtremo maiores noſtri vbique gentium in ſuis ciuitatibus mendicantes non habuerunt, vtile ergo illorum ſapientiam & exemplum imitari: ſed quid agis? Non miſeros, non mendicos illos eſſe exiſtimas, qui claudi, vulnerati, parentibus orbi, omni ope & copia rerum deſtituti, in carceribus & hoſpitiis viuunt? Non ſane: ſi illis ciuitas ex ſua abundantia rerumque fluxu conſulat. Chriſte bone, vbi hæc miſerorum cura? Multi ſunt hodie epulones, qui canem ad laniandum, non panem ad ſuſtentandum Lazarum foribus emittunt. Sed auſculta diues, te nudum natura parit, te nudum mala fortuna reddit. Quid ergo intonas in pauperes? Cur caperata fronte intueris mendicos? Xerxes opibus & armis oppleuit Græciam, at ſcapha vix tutus reuertit in patriam. Crœſus es hodie? Cras eris Irus. Iuſtin. Cæſar es hodie? Cras ſine regno viues. Si ſapias ergo, egentes foueas, vt ſi ab alto cadas, in viſco non hæreas: nam quo ſtatu nunc es vides, at neſcis, neſcis incaute quæ te miſeria premet. Honor vmbratilis eſt exiſtimatio hominum, cui nimium ne credas; fugax eſt hæc pompa mundi; auidius eandem ne diſcupias. Si succeſſio te nobilem, te diuitem, te regem fecerit; neminem pauperum proteras, neminem proſternas; quippe nobilis Pompeius, diues Lucullus, Rex Dionyſius ceciderunt.

Diſtinctio primæ Quæſtionis.

Ciuitas optima dicitur duobus modis, aut	Abſolute, cum ſola virtus imperat, vt in ſimplici monarchia aut ariſtocratia, quæ duæ formæ adminiſtrationis raro aut nunquam apparent, proponuntur tamen tanquam exemplaria, ad quæ contendentes mediam rempubl. inueniamus, quæ optima hoc loco dicitur.
	Comparate, cum partim virtus viri, partim virtus officij imperat; in qua neque affluentes nimium, neq; nimium depreſſi paupertate viuunt, & hæc optima eſſe probatur, vt antea oſtendimus.

Opp. *Media ciuitas non ſolum ſecundum virtutem dirigitur: ergo recte optima hoc loco non definitur. Antecedens patet, quia tota diſputatio Philoſophi eſt de medio inter diuitias & paupertatem, quod non eſt virtus. Ratio ſequitur, quia à virtute ſolum res optima nominantur.*

Reſp.

Reſp. *Virtus hoc loco non tam viri quam officii intelligitur: cum enim omnes & ſinguli non poſſint exacte virtutem aſſequi & exercere, Ariſtoteles mediocrem ſtatum, quem optimum appellat, excogitauit, optimum (vt dixi mus) reſpectu, non abſolute.*

Virtus v ri, offic Optimũ Reſpecti ue, Abſ lute.

Opp. *Politia mdiorem habet cum corpore humano ſimilitudinem ac proporcionem, quam hæc media, de qua loquitur Philoſophus: ergo eſt melior. Antecedens probatur, quia in politia magna eſt diſſimilitudo partium, vt in corpore humano Ratio cohæret, quia ciuitas illa optima in textu vocatur, quæ proxime ad naturam accedit.*

Reſp. *Maior eſt in in politia ſimilitudo ac proportio cum corpore humano, ſi vnitatem & conſenſum ſpectes, quæ duo (vt docet Philoſophus) maxime in ciuitate requiruntur.*

Opp. *Virtus eſt medium, vt docet Ariſtoteles in Ethicis: ſed hoc loco ponitur vt extremum: ergo male inſtituitur quæſtio. Minor probatur, quia medij ciues dicuntur, qui inter virtutem ac vitium, honorem ac ignominiam, libertatem ac ſeruitutem pendent.*

Ethic. li 2. cap. 3.

Reſp. *Virtus extremum hoc loco dicitur reſpectu excellentiæ ac perfectionis ſuæ, quam raro ciues attingunt, medium ergo, vt loquuntur, poſſibile aſſignatur, quod ciues facile aſſequantur.*

Mediun poſſibile

Opp. *Medij ciues non poſſunt ſuſtinere maximos ſumptus, quos oportet in ciuitate: ergo media ciuitas non eſt optima.*

Reſp. *Non requiritur, vt ciues, ſed vt ciuitas maximos ſumptus publice ſuſtineat, ſed hoc commodiſſime fieri poteſt in media ciuitate, in qua pax vt Dea adoratur.*

Diſtinctio & ſtatus ſecundæ Quæſtionis.

Egentium alij ſunt	Infimi, & hij ſunt aut	Orphani vt mendicorum filij. Decrepiti, cæci, claudi & infecti, &c.	Pro his Londini inſigne hoſpitium paratur, quod à Chriſto ſuum nomen duxit.
	Infortunati, qui ſunt aut	Vulnerati milites, Deiecti ciues, Ægroti pauperes	Pro his hoſpitium diui Thomæ inſtituitur.
	Diſſoluti qui ſunt aut	Prodigi, qui omnia exhauriunt. Vagabundi, qui nuſquam & vbiq; manent. Deſidioſi, vt Lenones & Laides, qui ciuitatem inficiunt.	Pro his carcer, labor, flagellum, in celebri loco, (Bridvvell nominato) apparantur.

Argumenta hic non excutimus, quia vberius in alijs libris de hac materia diſſerendum erit.

Dubium.

Vtrum magnæ civitates parvis ſint diuturniores?

Quid per magnas ciuitates intelligat Ariſt.

INter ſigna quibus probat Ariſtoteles mediam ciuitatem eſſe optimam, hanc habet opinionem, magnas ciuitates eſſe diuturniores paruis: ſed rara eſt in multitudine concordia, rara morum ac ſtudiorum ſimilitudo: huic contrarium ergo ſequi videtur. Attendendum hic eſt, quo ſenſu Philoſophus opinionem iſtam defendat: Non enim docet magnas, ac populo refertas ciuitates eſſe diuturniores ſimpliciter, ſed reſpectu eius mediocritatis, de qua hoc loco diſſerit: ſi enim immenſa & numeroſa ciuitas ex medijs ciuibus ſit compacta ac conſtituta, quæ neque abundantia rerum nimia inſoleſcere, neque nimia rerum penuria contabeſcere videatur, quiſque ſorte ac fortuna ſua contentus in ea viuet, minuſque aliena appetet; vnde magna vis amicitiæ ciuilis naſcitur, in qua viuit, viget, floret, & conſeruatur ciuitas: quo ergo maiores ſunt ciuitates ex medijs ciuibus conſtitutæ, eo minus ſeditionibus ſunt obnoxiæ, atque ob eam cauſam magis ſunt ſtabiles ac diuturnæ, & hæc eſt ſententia Ariſt.

Vide Pol. 2. c. 5. Pol. 2. cap. 2. Plat. 3. de leg.

Opp. *Vnitas & conſenſio virtutis ſolum concordiam nutrit: ergo male hoc loco defenditur contrarium.*

Concordia Ethica, Politica.

Reſp. *Concordia ſumitur duobus modis, aut ethice pro amicitia, & ſic in ſola virtute conſiſtit: aut politice pro pace ciuium, & ſic in æqualitate quadam bonorum cernitur.*

Opp. *Magnæ ciuitates pluribus fortunæ euentis ſubiectæ ſunt, iuxta illud,*

Seneca in Hippol.

Minus in paruis fortuna furit;
Leuiusq; ferit leuiora Deus.

Ergo magnæ ciuitates non ſunt diuturniores. Antecedens probatur, quia plures ciues habent diuerſos ac diſſimiles mores, & quia maiore hoſtium odio plerumq; vulnerantur.

Reſp. *Verum hoc eſt ſi animi ciuium diſtraherentur, quod in medijs ciuibus non contingit, cum ſinguli quod ſatis eſt habeant, ſuiſq; viuant contenti: quod cum ita ſit, facile hoſtem ſupprimunt, pacemque diuturnam in ſua ciuitate colunt.*

CAP. XII.

Vtrum pro qualitate & quantitate ciuium omnis reſpubl. ſit temperanda?

DIffidentiùs loquuntur hic quidem interpretes Ariſt. incerti ancipitesque (vt videtur) quid ſibi velit per qualitatem ac quantitatem ciuitatis, ſed res ſine lite eſt, ſi antecedentia cum præſentibus conferamus. Nam poſteaquam omnes & ſingulas reipubl formas tam genere, quam ſpecie diſtinxit, eamque etiam demonſtrauit, quæ populariter communiterque media, & (vt aiunt) ex ſuppoſitione optima habetur, expedit vt nunc tandem quæ, qualis & quanta cuique populo cōueniat, limitatiùs demonſtretur. Nam ſicut eſt hominis politici exemplares reſpubl. philoſophico veluti lapide examinatas proponere, vt ad difficilia & pulchra in ciuili vertenda ſphæra ſtudia ac cogitata noſtra ferantur: ita eſt prudentis viri mediocres facileſque ad miniſtrandi formas deſcribere, quas viribus motibuſque dinerſorum hominum aptiſſime conuenire expertus viderit. Omnes enim homines cum aquilis ſolares radios directe intueri non poſſiut, omnes alta non ſapiunt, mediocria plurimis conueniunt, quæ ſi attigerint, ſcopum ſuæ vitæ habent. Præter illas ergo nobiles & excellentes reipublicæ formas, quæ in diuina circumferentia virtutis continentur, alias requirit Ariſtoteles populari quaſi ſenſui ſubiectas, quarum porta ampliores, adituſque faciliores omnibus pateſiant Sed ne ſim verboſior, primum duo axiomata vniuerſim omni ciuitati accommodata tradit; quorum alterum eſt, quod oporteat eam partem ciuitatis potentiorem eſſe, quæ rempublicam ſaluam eſſe velit, quam quæ præſenti ſtatu non eſt contenta. Alterum, quod duo in partibus cuiuſque ciuitatis ſint conſideranda: qualitas, quæ libertate. opibus, doctrina, virtute, honore conſtat; quantitas, quæ in proportione rerum numeroque ciuium conſtituitur. De prima propoſitione contentio difficilis non eſt. Nam quis illi parti ciuitatis dextram libentius non porrigeret, quæ rempublicam ſaluam eſſe cupit, quam quæ innouatione ſtatus delectatur? Via tutior, ratio melior, beatior conſtitutio ciuitatis eſt, quæ ſub Ioue conſtat, quam quæ Mercurio aut Lunæ (quæ ſidera incertam mutabilemque influentiam habent) ſubiicitur. Si ſit ergo ratio, potentior quam affectio, ſi virtus firmior quam leuis animi intentio ſi mens conſtantior quam appetitus, certe pars illa ciuitatis (in qua ratio, virtus & intellectus vigent) ea valentior eſſe debet, in qua affectio, leuis animi intentio & appetitus dominantur: ſed pars illa ciuitatis, quæ ſaluam rempubl. eſſe velit, rationem meliorem, firmiorem virtutem, mentem ſaniorem habet, ergo pars illa potentior eſſe debet. Ex altera propoſitione ſuſcepta eſt quæſtio, iam nunc diſcutienda

Quid per qualitatem; & quantitatem ciuitatis intelligatur.

Non omnia poſſumus omnes.

Axiomata duo.

Quid conſeruet rempubl.

Qualitas.

Quantitas.

Pol. 3. ca. 9.

Quæ ciuitatis pars ſit melior.

Quæſtio.

tienda, nimirum, Vtrum pro qualitate & quantitate ciuium om[...] reſpubl. ſit temperanda? Qualitatem hoc loco definit Philoſophu[...] bertatem, diuitias, diſciplinam, generis ſplendorem, ſeu nobilitatem[...] quantitatem vero exuperantiam multitudinis: ambagibus relictis[...] mores populi qualitatem, numerus ciuium ac proportio rerum quan[...] titatem ſignificant. Quæſtionis ergo ſenſus hic eſt, vtrum pro mori[...] bus numeroque ciuium omnis reſpubl ſit temperanda? Affirmat Ariſt[...] hoc modo temperandam eſſe; non tamen id velit, vt ad malos ac d[...] ſolutos mores ciuitatis adminiſtratio fluat, ſed vt leniore adminiſtran[...] di via ſuſcepta tam mores quam leges ciuitatis ad mediocrem ſtatum[...] reipubl. (quem tantopere hic laudat) ſenſim ac pedetentim pertraha[...] tur. Quod vero ex hiſce duobus, nempe qualitate & quantitate in[...] ſtitutio & conſeruatio cuiuſque ciuitatis pendeat, 4. argumenti[...] probatur, quorum primum eſt à comparatione, ſecundum à poſſibi[...] li, tertium à diſparatis, poſtremum à ſimili ſeu proportione. A compa[...] ratione, quia collatis inter ſe qualitate, & quantitate ciuium, varia g[...] nera rerumpubl. exiſtunt; exempli cauſa, vbi egeni plus numero vin[...] cunt quam ſuperantur qualitate, ibi reſpubl popularis oritur. Cont[...] vero paucorum potentia ibi emergit, vbi diuites qualitate, puta ho[...] nore, aut diuitiis magis excellunt, quam egentium numero ſup[...] rentur; ſimilis eſt ratio reliquarum adminiſtrationum. Si ergo ex v[...] ria affectione qualitatis & quantitatis multiplex reipubl. conſtituti[...] ac forma oritur, neceſſe eſt, vt conſulto à fundatoribus ciuitatu[...] pro qualitate & quantitate ciuium omnis reſpubl. temperetur. Na[...] etſi politici ac boni viri ſit in conſtitutione ciuitatis animos ciuiu[...] ad amplexum virtutis flectere ac conformare: cum tamen aurum no[...] eſt ſine ſcoria, granum non eſt ſine palea, id eſt, cum homines rari[...] me ſine infirmitate viuunt, qualitas & mores loci, quantitas & mul[...] tudo hominum diligenter ac impenſe conſiderari debent, ne ſuſcep[...] labor in legibus ferendis inanis & otioſus fiat. Altera ratio à po[...] bili eſt, quia neglecta qualitatis ac quantitatis conſideratione fieri n[...] poteſt vt ad mediam communiterque optimam reipubl. adminiſt[...] tionem ciuitas adducatur. Sed vt hic docet Philoſophus, legum[...] tores proportionem mediam intueri debent, ne concentus & harm[...] nia ciuium in extrema diuitum pauperumque odia diſcordiaſq[...] commutetur, vnde veluti paralyſis & conuulſio membrorum[...] corpore ciuili non ſine magno diſpendio naſcitur. A diſparatis h[...] ipſum confirmatur, quia qualitatis ac quantitatis contempla[...] beatiores ciuitates efficit: ergo earum contemptus miſeras & r[...] noſas reliquit. Cogitemus enim aliquem Cadmum in votis [...] bere nouas Thebas condere, fingamus nulla adhibita ration[...] bertatis, diuitiarum, virtutis, generis, morum; nulla prop[...] tione rerum, nulla ciuium multitudine ſumpta, velle pro [...] bitrio leges conſtituere: nonne videas ex ſatis dentibus gigar[...]

ori[...]

Qualitas ciuitatis.
Quantitas ciuitatis:
Senſus quæſtionis.
Mala ſunt vicina bonis.
Ouid. Met. lib 3.

mundos, qui de nouo quaſi ciues facti in perniciem ſui ac ciuitatis di-
tabantur? Roma neglecta hac conſideratione, prima fundaméta ſan- *Liu. Dec. lib. 1.*
guine fraterno ſparſit, adhuc paſtoralis folia, non fructus tulit, tandem
ero conſulatis effecta ramis ſuis vniuerſum terrarum orbem obum-
brauit, quod certe maxime tum demum contigit, cum qualitatis ac
quantitatis rationem iuſtam accepit. Nam vt concludam hanc cauſam
ſimili quod propoſui, ſicut qualitatis ac quantitatis proportio in cor-
pore naturali venuſtatem: ita vtriuſque debita conſideratio in corpore
ciuili ſingularem vnitatem efficit: quippe vt illis in quandam tempe-
riem naturæ vi redactis multa membra ſpecie diſtincta vnum corpus:
ta eiſdem in ciuitate ad quendam conſenſum deductis variæ reipubl.
partes, quæ officio diſtinctæ ſunt, vna ciuitas efficiuntur; quæ ſi media
ſit, habetur (vt eſt in textu) omnium præſtantiſſima; quippe illa con-
ſtituta, verendum non eſt (vt ait Ariſtot.) diuortium ciuium. Nam me-
dia ciuitas eſt quaſi habena, qua tam diuites quam pauperes, ſummi
quam infimi in gyro officij continentur. Cauendum ergo eſt, ne in ad- *Vide Plat. 9. de legib.*
miniſtratione ciuitatis mediæ plus diuitibus ſummiſque viris tribua-
tur quam oporteat, quippe temporis progreſſu fallaciter populi vires
angere atque eneruare contendent, verumque malum ex falſis bonis
gignent, hoc eſt, ſub ſpecie boni omnem vim ac tyrannidem in popu-
lum exercebunt. Sed de hac cautione in dubio huius cap. propoſui.
Nunc ad diſtinctionem venio.

Diſtinctio.

onſideratio qualita-
s ac quantitatis in
miniſtratione ciui-
tis eſt neceſſaria,

- Quia aliter recte diſtingui nō poſſunt reipublicæ formæ.
- Quia aliter mores ciuium rerumque proportio cognoſci non poſſunt.
- Quia aliter ordo rectarumq; legum conſtitutio eſſe non poteſt.
- Quia aliter ad mediocrem ſtatum (qui habetur optimus) ciuitas confingi non poteſt.

Opp. *In enumeratione qualitatum ciuilium omittit Ariſtoteles virtu-m: ergo male tractauit qualitatem. Antecedens patet ex verbis Philoſophi æ ſunt: Qualitatem dico libertatem, diuitias, diſciplinam, generiſq; ſplen-rem. Ratio ſequitur, quia inter omnes qualitates ciuitatis virtus eſt om-m auguſtiſſima.*

Reſp. *Aliqui reſpondent neceſſario virtutem ſubintelligi, & ob ean-m cauſam non deeſſe: Alij vero reſpondent Ariſtot. hoc loco de media ci-tate diſputare, quæ maxime inter diuites pauperesque nobiles ignobiles-verſatur: quare de eis ſolum qualitatibus loquitur, quæ ad inſtitutum ectant.*

Vid. pol.1. c.3.lib.3.c. 8. & Plat. 3.de legib.

Opp. *Conſideratio qualitatis æqualitatem non patitur: ergo in optima conſtituenda ciuitate non eſt ferenda. Antecedens probatur, quia conſideratio qualitatis efficit, vt liberi ſeruis, opulenti egenis, docti ignaris, genere nobiles loco humilibus præferantur. Ratio patet, quia in media ciuitate, qu[æ] hoc loco optima eſſe dicitur, æqualitas quædam inter extrema approbatur.*

Æqualitas ciuilis æquitas obſeruata.

Reſp *Remuneratio ciuium pro merito inæqualitatem non arguit, tum e[nim] eſt æqualitas ciuilis, cum æquitas obſeruetur, & cum cuique quod ſuum eſt tribuatur.*

Opp. *Diuitiæ generiſque ſplendor dona fortunæ ſunt: ergo qualitates ciuitatis proprie non dicuntur. Ratio tenet, quia ab illis ciuitas per ſe quali[s] non denominatur.*

Qualitas quid ſignificet.

Reſp. *Nomen qualitatis ſumitur hic fuſe pro omni eo quod non eſt ex eſſentia ciuitatis, non autem ſtricte, vt apud dialecticos pro forma ſolum adventitia, qua ſubiectum quale ſimpliciter & abſolute dicitur.*

Opp. *Rei infinitæ certa conſideratio eſſe non poteſt: ſed quantitas ciuitatis eſt infinita: ergo quantitatis ciuilis non poteſt eſſe certa conſideratio. Minor probatur, quia quantitas ciuitatis in textu exuperantia multitudinis definitur.*

Multitudo Indefinita, Infinita.

Reſp *Exuperantia multitudinis accipitur bifariam, aut indefinite pro magna multitudine ciuium, rerumque proportione, vt hoc in loco, aut infinite pro immenſo numero mente ſolum vt concipiatur, & ſic in textu non accipitur.*

Dubium.

An periculoſum ſit plus diuitibus in republica quam multitudini tribuere?

Quod non poteſt vult poſſe qui nimium poteſt. Sen. in Hippol.

Cauẽdum eſt, ne plus quam par eſt, diuitib. tribuatur.

Plura quã fas eſt petunt. Sen. in Hip.

Ratio.

Magna vis pecuniæ.

VErus eſt illud, cui plus licet quam par eſt, plus vult quam licet caute venandum eſt cum leonibus, nam aliter in diuiſione præda beſtiolis pars nulla relicta erit. Opulenti maxima ex parte in omni reipub. ſunt veluti vnguibus armati leones, qui (vt verbis Philoſophi vtar fallaciter populi vires frangunt atq; eneruant; qui temporis progreſſu ex falſis bonis verum malum gignũt, qui inſatiabili diuitiarum ſiti reipubl, quaſi fluenta ſiccant, adminiſtrationemq; ciuitatis perdunt. Audiendus eſt ergo Ariſtoteles, qui ſuadet, ne plus quam par eſt, diuitibu[s] tribuamus. Nam vt ſcaturigines in Oceanum fluentes tumorem: ita opes abundantes diuitem inſolentem faciunt, cui ſi plus quam par e[ſt] honoris mandes, ex inſolente inſanum reddes. Cauendum ergo eſt n[e] multi Craſſi, id eſt, ſuper modum opulenti ac potentes in ciuitate vi uant; aut ſaltem (ſi viuant) ne multis magniſq; honoribus cumulati in tumeſcant animum. Rationes ſunt, quia primum corrumpent multitudinem, hinc rapient imperium, deinceps opprimient ciuitatem, poſtremo non aliter quam truculenti tyranni deuaſtabũt omnia. Corrumpẽt multitudinem, nam mira vis eſt pecuniæ, cuius pondere nunquam

defa

defatigatur manus, cuius admiratione auarus ſatiatur numquam, at populus auidior eſt in rem ſuam, Pluriq; ſtercora nimium admiratur. Si ergo opulenti potentiores fiant, facillime corrumpēt multitudinem. Rapient imperium; nam diuites vngues acutos habent, quibus tamquam vultures plebis viſcera poſſunt diſcerpere; ſi ergo honoris ſtimulos opulentis addas, imperium ſtatim deprædabuntur. Opprimēt ciuitatem, nam filia ambitionis eſt oppreſſio ciuitatis: quid tandem ſequitur ex his cunctis, niſi vt ſic opibus armati truculentius depopulentur omnia? Periculoſum ergo eſt plus diuitibus in repub. quam multitudini tribuere; quippe hoc non eſt ariſtocratiam, ſed oligarchiam, motum ſeditionis, & quaſi tempeſtatem excitare.

Quid non mortalia pectora cogis Auri ſacra fames.

Filia ambitionis oppreſſio.

Opp. *Diſcuſſa fuit hæc quæſtio in ſecundo libro, ergo otioſe hic de eadem agitur. Antecedens probatur, quia illic docuit Philoſophus cauendum eſſe, ne quiſque in ciuitate pro arbitrio accumularet diuitias.*

Pol. 2. c. 5.

Reſp. *Aliud eſt diuitias non ultra modum acquirere, aliud eſt diuitibus non plus quam par eſt multitudini tribuere: alterum enim prohibet auaritiam, quam tabes: alterum ambitionem quam labes ac pernicies ciuitatis ſequitur.*

Opp. *In hoc ipſo libro docuit Philoſophus diuites eſſe ad imperandum aptiores quam multitudinem: ergo eis plus iure tribuendum eſt: nam honor imperij perpetuus comes eſt iureq; imperantibus ſemper debetur.*

Cap. I.

Reſp. *Diuites conſiderantur duobus modis, vel ſimpliciter vt ſolum rerum ac fortunarum copia abundent, & ſic non ſunt aptiores ad imperium: vel compoſite, vt præter diuitias & fortunas animi ornamenta habeant, & ſic ad imperandum aptiores, quam impolita multitudo habentur.*

Diuitiæ cum nobilitate & virtute.

CAP. XIII.

Vtrum liceat in politia ſophiſmatis populum decipere?

RES quinq; ſunt (vt hic docet Philoſophus) quibus in politia nobiles opulenti viri callide decipiunt populum, nimirum concio, magiſtratus, iudicium, arma, & exercitatio rei militaris: hæc reip myſteria & arcana dicuntur, in quibus vis magna rectæ adminiſtrationis latet. In concione enim conſilium, in magiſtratu imperium, in iudicio oraculum, in armis eorumq; exercitatione columen ac præſidium ciuitatis ineſt, ſi hæc recte iuſteq; inſtituantur, diu florebit ciuitas; ſin minus, neceſſe eſt vt Herculis furentis tragœdiam, id eſt, ſui ſuorumq; perniciem præmaturam videat. Quippe ſi iniqua concilia, ſi iniuſta imperia, ſi iudicia praua, ſi arma facinoroſa regnent, quæ ciuitas conſtare poteſt? quæ vmbra ciuitatis manet? Cæterum horum quinque (vt ſunt illa quidem arcana) arcanus aliquando vſus eſt in politia, in quo vſu, ne diſpendium aut naufragium patiatur reſpublic. ſtratage-

Arcana reipubl.

Quinque quibus viri nobiles populum decipiunt. Vide c. 14.

Corn. Tac. hiſt. lib.

mata ſophiſmataque legitima habentur. Verbi gratia; Si pauperes exoſi imperium virorum principum, iugum Cęſareæ auctoritatis ſtudeant à ſuis ceruicibus excutere, magnates, ne ciuitas in malum penitus declinet, iuſte & ſapienter poſſunt ſub prætextu popularis boni, ſuperbam multitudinem, tanquam incautam auiculam, irretire. Si laqueos modosque decipiendi quæras, apertus eſt Ariſt. qui diſtincte in his quinque præſtigias ac ſophiſmata occultiora tradit. Hinc enim facile inducitur plebecula, vt ſe ſaluam eſſe credat, ſi immunitates ſibi præ diuitibus conceſſas & donatas videat, vt ſi ad concilia, magiſtratus, iudicia, arma, præſidiaque ciuitatis lege cogantur diuites, permittatur autem tenuioribus ab hiſce omnibus ſe excuſare: Magnus color eſt ſeueritatis in opulentos ac libertatis in alios: Sed ſi impenſius rem conſideres, ſeueritas illa libera quidem eſt, & hæc ſeuera libertas, quæ populo conceditur, nam ſub hac ſpecie libertatis nobiles potiuntur imperio, & ſuo coercetur populus officio. Sic olim mulcta non leui conſtituta apud Lacedæmonios, ad ſenatum & concionem vocabantur proceres, ſed anguſtioribus fortunis [illegible] licuit abeſſe, quibus etiam fuit liberum magiſtratus euitare, iudicandi munus non obire, arma non emere, in præſidiis ciuitatis non excubare. Hiſce & ſimilibus ſophiſmatis, popularis adminiſtratio ariſtocratica demum euaſit, diuque ſub optimatum ferula imperioque permanſit. Attentius obſeruandum hic eſt, quod licet in textu Ariſto. iſtas machinas & callida ferendarum legum artificia ad oligarchias & democratias ſolum accommodet, eorum tamen vſus in omni reipub. adminiſtratione poteſt emergere, tum vero maxime cum à recto digreſſa ciuitas abſque prætextu boni (in illos qui ſunt emendandi) reflecti non poteſt, ſic oligarchus blandius populum alloquitur, & videtur in legibus ferendis populo fauere: at ſub mollioribus verbis ſpinoſiora tegit arcana ciuitatis, quib. illuſus populus ad oligarchiam ſenſim ac pedetentim trahitur, neque eſt hæc in bonis ciuibus diſſimulatio, ſed occultatio quædam myſteriorum, qua politice vtendum eſt, donec ſanentur vulnera ciuitatis. Nam vt peritus medicus ſæpe leniore manu grauiores morbos corporis: ita prudens magiſtratus ſubtiliore arte tetriores labes reipubl. curat. Quod vero liceat hæc ſophiſmata & aucupia hominum ad bonum aliquando exercere, probant maiorum exempla, neceſſitas, prudentia & bonum ciuitatis. Maiorum exempla, nam ſic olim Romani tyrannide Traquinij in ariſtocratiam, ſic Athenienſes democraticum adminiſtrandi ſtatum in diuitum imperium, ſic Britanni antiquitus barbaram anarchiam in auguſtiſſimam regum maieſtatem tranſtulerunt. Neceſſitas quoque hoc ipſum ſæpe requirit, nam cum vis valere non poteſt, ars præualere debet; at vi à mala conſuetudine populum auocare periculoſum eſt: ergo ante id operis præſtari debet. Vt ergo ſtratagemata in bello ad victoriam ducis: ita ſophiſmata in republ. ad quietem ciuitatis iuſte ac legitime exerceri poſſunt; quippe prudentia hoc iubet, in qua ſolertia ingenium, prouidentia conſilium in rebus magnis poſtulat; ſed quam improuidi ac impru-

dentis

Sophiſma oligarchicum.

Lacedæmonij.

Arcana ſimulanda.

Medicus morbos ægroti, Magiſtratus labes ciuitatis curat.

Sophiſmata exercenda, vt boni reddantur ciues

dentis ſit parti aduerſanti arcana remedia detegere, nemo eſt tam improuidus, aut imprudens, vt opinor, qui non videat. Poſtremo quis non intelligit hoc ipſum è re & vſu ciuitatis eſſe, ſi malum percrebuerit in ciuili communione, vt ingenioſo prætextu laxati reipubl. neruí mores que diſſoluti feliciter emendentur, totaque ciuitas ſanie iam multorum veluti putreſcens, oleo nō gladio, arte prudentis magiſtratus, non manu hoſtis reformetur? Faceſſat hinc longe archiſophiſta ille Machiauellus, qui verba & ſenſum Ariſt. peruertit. Hæc enim in monſtris rerumpubl nutriendis ſophiſmata non permittuntur. Politici enim non ſunt, vt magici, qui falſis characteribus effaſcinatos animos multitudinis perſtringunt, ſed vt philoſophi, qui myſteria ſuę artis cuiuis non reſerant & aperiunt. Si ergo in malis ciuitatis formis conſeruandis hæc adhibeantur arcana, non ſtratagemata, ſed clandeſtina conſilia haberi ac nominari debent. Felix eſt error populi qui ad bonum, miſerabilis vero qui ad malum ducit: ſed in rectis ciuitatis formis corrigendis hęc ſapientum magiſtratuum ſophiſmata populum feliciter deceptum ad ſummum bonum, in malis autem ad perniciem trahunt; ergo vt in illis laudari, ita in his repudiari ac reprehendi debent. At dices; Ariſt. exempla in oligarchia & democratia ponit, quę ſunt à recta adminiſtrandi forma deflexiones quædam, ſed attende hoc ſolum velle, vt ex his conſideratis ac ſapienter connexis media reſpub procreetur, quam antea optimam eſſe probauit: nam hæc habet verba. Itaque perſpicuum eſt, ſi quis vult iuſte permiſcere, quæ ſunt apud vtroſque in vnum conducenda. Hinc ad vltimum, in quo ſophiſmata reipubl, latent, nempe ad exercitationem militarem progreſſus Ariſt. plurimum bellicæ fortitudini tribuit, docetque rem eſſe difficilem certo definire; an armatis viris ſecundum magnitudinem cenſus clauis reipubl [illegible]ncedenda ſit. Ab exemplis Malienſium, & antiquorum Græcorum oſtendit arma viteſque Martis fuiſſe neruos ciuitatis, vſumque eiuſdem plurimum ad conſeruandum imperium præualere, modo pauperes contumelioſe non vexentur, ſuiſque rebus familiaribus non ſpolientur; quod ſi fiat, verendum eſt ne ſub ceſpite deliteſcat anguis, hoc eſt, ne à tuguriis pauperum flamma ſeditionis in arces prorumpat ciuitatis, eandemque quaſi fulmine accenſam penitus conſumat. Turba enim offenſa in turbinem ac procellam incitatur.

Machiauellus.

Pia fraus.

Cap. 9. " " "

Queſtio. *Arma ciuitatis nerui.*

Turba mota, turbo fit.

Diſtinctio.

Deceptiones ſeu ſophiſmata circa conſilia, magiſtratus, iudicia, arma, & exercitia ſummi poſſunt bifariam, aut
- Sub prætextu boni cùm malum intenditur, & ſic non ſunt licita.
- Sub ſpecię boni cum bono commuini ſtudetur, & ſic ſunt licita ob cauſas illas quas ſatis aperte diximus.

Opp. *Mala non ſunt licita in ciuitate; ſed deceptiones & ſophiſmata ſunt mala: ergo non ſunt licita. Maior patet, quia vnio ciuium eſt vinculum* Vnio ciuium i-

ſtitię vinculum. *iuſtitiæ. Minor probatur, quia decipere eſt aliud agere, aliud prætendere, quod eſt nihil aliud quam diſſimulare.*

Cic. de offic. lib. 3.

Reſp. *Deceptiones & ſophiſmata hoc in loco pro arcanis reipubl. non pro inſidiis ſumuntur, quæ quidem arcana nō ſunt mala, cum in illis occultandis ſalus, non pernities ciuitatis prætenditur.*

Pericula ſophiſmatum.

Opp. *In politia, ſeu mixta reipubl. forma concionis, magiſtratus, iudicii armorum, ac militaris exercitationis populus compos eſt: ergo iniuſtum eſt vt in iis ſub prætextu falleretur. Ratio patet, quia ſic periculum eſt ne in pœnam legis, aut labem periurij ignoranter ruat: in pœnam legis, quia deceptus aliter quam res eſt de lege cogitat: in labem periurij, quia in omni repubi. ciues fide ad obſeruationem legum aſtringuntur.*

Reſp. *Populus non fallitur, nam falli malum eſt, ſed ſenſim & occulte ad bonum ciuitatis inducitur, quod non eſt iniuſtum. Præterea metus non eſt legalis pœna, aut periurij, antequam interpretationem ac ſenſum legis populus intelligat. Verbi gratia. Si lex fiat, vt nobiles ſolum ſub pœna centum librarum ad ſenatum veniant, liber vero populus in opere ac negotio ciuitatis viuat, putabit fort aſſe multitudo in ſui fauorem hanc legem fieri, ſed eo tendit (docente Philoſopho) vt nobiles ſolum imperium teneant.*

Opp. *Callida hæc legum ferendarum artificia ad oligarchiam & popularem potentiam à Philoſopho in textu accommodantur: ergo videntur eſſe licita in malis adminiſtrationibus ciuitatis. Antecedens patet in medio huius capitis, vbi iiſdem verbis vtitur Ariſtoteles.*

Actio ex fine iudicanda.

Reſp. *Primum reſpondent quidam, habito reſpectu communis vitæ humanæ, oligarchiam popularemque potentiam non eſſe ſimpliciter malas adminiſtrandi formas: melius tamen meo iudicio reſpondetur, quod Ariſt. doceat, has machinas, & callida artificia in vtroque ſtatu eatenus probari, quatenus ex vtriuſque mixtura media imperandi forma procreetur.*

Opp. Licita *ſunt aliquando hæc ſophiſmata, vt ad malum pertrahatur populus: ergo haud recte defenditur contrarium. Antecedens probatur in legibus, quæ vſuram & lupanaria licita eſſe defendunt, ſed ſub ſpecie virtutis, ne aut rapinæ, aut raptus ſequerentur.*

Mala toleranda, non probanda.

Reſp. *Leges vt opinor nuſquā tam impie conſtituuntur, vt hæc duo monſtra approbare videantur. Reſpondemus ergo tantam eſſe licentiam vitæ humanæ, tam effrenem eſſe cupiditatem voluptatum ac diuitiarum, vt cogantur magiſtratus tolerare, non approbare.*

Dubium.

An cuiuis liceat in republ. arma poſſidere?

Iuſt. lib. 2
Iuſt. lib. 1
Furenti gladius.

Libertas poſſidendi arma ſæpe in furorem vertitur: hoc vulnus olim ſenſerunt Scythæ, quorum ſerui armati vi ad tempus tenuerunt imperium. Politice & ſapienter ergo illi Perſæ qui ablatis tubis fiſtulas, qui detractis armis Bacchanales delitias tibiaſque Lydis dederunt, vt hoc modo effœminati ſub iugo imperij firmius premerentur. Pe-

riculoſum eſt furentibus gladium concedere, ſunt ergo ſeruis arma detrahenda: nam dociles ſunt ſi armentur, in dominos ſibilare: ſed hoc ſatis demonſtratum eſt in ſecundo libro, vbi de ſeruis non armandis egimus. Dubium nunc eſt; An cuiuis ciuium liceat in politia arma poſſidere? Verba Philoſophi hæc ſunt: Oportet reipublicæ adminiſtrandæ formam ex his ſane conſtare tantum, qui habent arma. Multi ex his verbis concludunt, quod cuiuis liceat in republ. arma poſſidere, & certe non ſine cauſa & ratione hoc ipſum concludunt Nam ſi quilibet ciuis ſit particeps ciuitatis, quilibet ciuis ciuitatẽ debet defendere: quod ſi debeat ciuitatem defendere, licebit quoque arma poſſidere. Præterea cum nulla ciuitas inuidia, cum nulla reſpubl. inſidiis careat, neceſſe eſt vt in promptu ciues ſua arma habeant, aliter enim armatus hoſtis inermes inuaderet, & prius opprimeret oſcitantes quam ex publica armatura ciuitatis peterentur tela; ſicut ergo optandum eſt, vt in qualibet vrbe ſit armorum copia: ita tutum erit, ſi quilibet priuatim bellica ornamenta teneat, quibus tectus derepente impetum capitalis hoſtis poterit retundere. Mora quidem in omnibus maxime in rebus bellicis moribusque ſeditionis trahit periculum, non deſunt in hac re maiorum inſtituta, qui legibus edictum hoc ratum eſſe voluerunt, vt vnuſquiſque ciuium domi haberet arma. Sic olim Græci, vt eſt in textu, ſic Perſæ, ſic gens bellicoſa Romani, ſic olim & nunc Britanni ſtatuerunt: qui ergo hoc onus defugerit, non tam ingratus quam ignauus inter ciues haberi debet. Porro in multis locis faces inuidiæ ardent, nec non ſæpe accendunt animos ad furorem, vnde ad cædem & ſanguinem non aliter quam feroces leones ac tigres rapimur: ſi in hoc caſu ſobriis deſint arma, nemo eſt quin videat incendium fieri. Poſtremo quo auctior eſt armorum poſſeſſio, eo tutior eſt adminiſtratio ciuitatis: cuiuis ergo licet arma poſſidere: imo iure poſſidere debet. Cæterum hic ſacerdotes, academicos, valde tenues, ſeruos, ac peregrinos ab hac lege excipio; ſacerdotes & academicos, quia illorum arma preces & artes ſunt; tenues, ſeruos ac peregrinos, quia in illis metus eſt rebellionis ſi tenerent.

Mecan. orat. pro monar. Cap 7.

Quæſtio.

Quilibet ciuium arma debet poſſidere.

Mora trahit periculum.

Arma ciuitatis præſidium.

Sacerdotes, Academici, Peregrini, ne gerãt arma.

Vide Pol. 5. c. 11. Pol. 5. c. 10

Opp. *Armorum poſſeſſio eſt ſæpe cauſa ſeditionis: ergo non eſt cuilibet ciuium permittenda. Antecedens probatur, quia concepto odio vim magnam addunt arma, at multi odium in adminiſtratores reipub concipiunt, quibus ſi mucrones concedas, ex parum ſobriis plane inſanos facies.*

Reſp. *Armorum poſſeſſio non eſt cauſa ſeditionis, ſed mala voluntatis affectio: neque tollenda continuo eſt armorum poſſeſſio, quia mali iiſdem abutuntur: ſic ignis & aqua maxime neceſſaria elementa tollerentur, quia igne ædes accenſæ, aqua naues demerſæ aliquando pereunt.*

Opp. *Experientia docet tutum in factione ciuium illi parti arma detrahere, quæ in malum præcipitantior eſt: ergo non eſt cuilibet armorum permittenda poſſeſſio.*

Reſp. *Hæc ratio non tenet, quippe eſt fallax à ſecundum quid ad ſimpliciter:*

citer: nam etſi hoc vel illo caſu aut tempore liceat arma aliquibus deirahere, non tamen ſequitur quin omnibus in placato reipubl. ſtatu illa liceat poſſidere. Monendi hic ſunt magiſtratus, vt caute temporibus ſeditionis arma quibuſdam tollant, nam etſi nudi hoc modo redduntur homines, eorum tamen voluntates armata manent, & quod telo non poſſunt, dolo omnino tentabunt facere.

CAP. XIV.

Vtrum ſenatus recte definiatur ac diſtinguatur?

Vires ciuitatis Senatus, Magiſtratus, Iudicium.

Senatus, Magiſtratus, Iudicij neceſſitas.

QVæ abſolute, quæ communiter optima ſit reſpubl. quibus & qualibus ciuitatibus conueniat, vberius ſupra demonſtrauit Philoſophus, nunc ergo eiuſdem vires ac proprietates addit, quæ ſunt in ſenatu, magiſtratu, & iudicio poſitæ; de his tribus generatim primum, vt cuique ciuitati conueniunt, tum ſeparatim vt ſingulis administrandi formis accommodantur, copioſe diſſerit. In his reipublicæ arcana latent, vt modo diximus; in his fauſta ſydera reipubl. lucent, vt nunc docemus; nam vnde maiorem lucem acquirit ciuitas, quam a ſenatu in quo conſilium, quam à magiſtratu in quo imperium, quam à iudicio in quo iuſtitiæ & æquitatis aſylum habet? Vt ergo corpus humanum mancum & mutilatum eſt, quod caret membris: ita ciuitas nulla eſt, in qua hæc tria deſunt, quæ ſi prudentiæ ordine, vt partes primariæ in ciuili corpore diſponantur, auguſtam: ſin male, monſtroſam ciuitatem reddant. Triumphauit olim Roma cum concio purpuram, magiſtratus gladium, iudicia æquitatis trutinam in ea tenuerunt: at Roma tum cecidit cum in ſenatu furor, in magiſtratu timor, fauor in iudiciis triumphauit. Concluditur ergo in fronte iſtius cap. quod bonum ſcriptorem legum diligenter attendere & conſiderare oporteat hæc tria, quippe his benè affectis (vt inquit Philoſophus) neceſſe eſt reipublicæ adminiſtrandæ formam bene affectam eſſe; ſunt enim cardines ciuitatis, in quibus veluti globi rerum publicarum ſub iuſtis aut iniquis planetis perpetuo voluuntur, ſuaſque viciſſitudines & conuerſiones habent.

Capitis diſtributio.

Senatus definitio.

Quid multis? Primum in hoc cap. ſenatum deſcribit, tum modos diuerſos narrat, poſtremo eoſdem ſigillatim diuerſas adminiſtrationis formis accommodat Philoſophus. Per nomen ſenatus
„ concilium, coactam concionem, totiusque ciuitatis in conſultando
„ auctoritatem ac prouidentiam intelligit. Eſt enim ſenatus publica &
„ honorifica ciuitatis conuocatio in qua de pace & bello, de nece & vita, de fœderibus & induciis, de legibus, de exilio, de proſcriptione rerum, de ratione referenda magiſtratibus, de rebus omnibus denique magni ponderis ac momenti conſultatur; conuocatio dicitur, quia ad eam, aut omnes & ſinguli, aut primarij ciues conuocati veniunt: publica, quia in loco illuſtri, vt Romæ in curiis, templis locisque auſpica-

Definitionis analyſis.

…eneſ. lib. …c. 11.

ris ce-

ꝰis celebratur: honorifica, quia in eo maxima dignitatis habetur ratio. Per pacem hoc loco iuſtam quietem ciuitatis; per bellum furioſam tragœdiam ab hoſte, per vitam conſeruationem, per necem ciuilem condemnationem hominis, per inducias & fœdera vincula fidei, per leges neruos reipublicæ, per exilium pœnam patria indigni ciuis, per proſcriptionem rerum legitimam bonorum venditionem, per rationem referendam magiſtratibus iuſte exactam redditamq; conſiderationem officij ac dignitatis intelligo. Beata profecto eſt ciuitas in qua ſapiens ſenatus viuit, in qua ſenatores & conſules iuſte ac prudenter de rebus tot & tantis conſilium capiunt, ſi rogati conſulant, florebit palma: ſi armati ſolum, verendum eſt ne laurus pacis colorem perdat. O vtinam in omni ſenatu dextras armati & togati iungerẽt, viresq; ingenij cũ lacertis Herculis decertarẽt! Vlyſſes Achilli, Æneas Hectori amicus fuit, cur Pallas armata à collegiis conſulum exularet? Sed pergit Ariſt. & oſtendit diuerſos modos conſultandi ſeu celebrandi ſenatum: auctoritas (inquit) conſultandi permittitur, aut omnibus, aut vni, aut aliquibus: omnibus, vt in populari ſtatu & democratia, vni vt in regno & tyrannide, aliquibus vt in optimatum potentia & oligarchia, quibus addit mixtam deliberandi rationem, quæ in politia exercetur. Primum genus iterum diſtinguit in quatuor modos, quorum primus eſt cum omnes de omnibus conſultandi ius & æqualitatem habent, non tamen vt omnes ſimul, ſed vt ex diuerſis tribubus partibusque ciuitatis ſorte, aut ſuffragio lecti ad ſenatum veniant, quemadmodum inquit fit in reipublic. adminiſtrandæ forma à Telecle Mileſio inſtituta, & in aliis ciuitatibus quam plurimis, in quibus hic ordo concionis ac ſenatus celebratur. Secundus modus in democratia habendi ſenatus eſt, quando omnes & ſinguli confertí & in vnum coacti, de creandis magiſtratibus, de legibus ſciſcendis, de bello, de pace, de ratione reddenda diſputant, cætera decreta vero ſuis magiſtratibus ſiue ex omnibus electis, ſiue ſortito captis exponenda relinquunt. Tertius modus in textu perſimilis eſt huic, in eo tamẽ differt, quod in ſecundo modo magiſtratus tantum exponendi, in hoc diſponendi auctoritatem habent: cui etiam hęc differentia adhiberi poteſt, quod in ſecundo magiſtratus ſorte vel electione, in hoc vero ſolum populi calculis & ſuffragiis fiant. Poſtremus eſt cum omnes de rebus omnibus congregati deliberant; magiſtratus vero in hoc ſolum aliis præſtant, quod primo in loco inuenta ſua proponant, ſuffragia penſent, ſententias dicant, nihil tamen auſi decidere & definire ſine populo, quę ratio conſultandi ad vltimam deterrimamque ſpeciem popularis adminiſtrationis pertinet, quæ vt ſuperius oſtendimus in multis tyrannidi adæquatur. Hac data diſtinctione conſultandi in ſtatu democratico ciuitatis, alterum genus ſequitur, in quo non omnibus, ſed quibuſdam auctoritas deliberandi conceditur, & hoc in oligarchia tria exempla modosque habet. 1. cum magiſtratus propter mediocres cenſus delecti legumque nutu & imperio inſtructi, de rebus magni ponderis conſilium in ciuili ſenatu capiunt, qui modus

Senatus ... uitatis a... nima.

Plat. 12... legib.

Conſiliu... cum fort... tudine v... niendum.

Pro diue... ſitate fo... ma adm... niſtrand... diuerſa c... ſultandi formula.

Democra... tica conſ... lia 4.

Oligarchi... ca conci... lia 3.

non

non tam ad oligarchiam, quam ad politiam & mixtum reipubl. ſtatum pertineat. 2. cum diuites non tam deliberandi, quam decernendi ius & poteſtatem habent. 3. cùm vt filij ſibi ſuccedant, ſeipſos diuites in magiſtratus eligunt, legesque ſibi ſubiiciunt, non ſe legibus, vt æquitas & iuſtitia poſtulant. Cæterum (vt hic docet Philoſophus) ſi ex melioribus viris ciuitatis creentur magiſtratus, ſi illis de bello, de pace, aliisque maximis reipubl. negotiis ius conſultandi & definiendi detur, vel Ariſtocraticum eſt, quod maxime optandum; vel politicum, quod languente virtute maxima ex parte approbandum eſſe videtur. In hoc tamen horum diſcrimen eſt, quod in ſenatu ariſtocratico electio ab optimatum ſuffragio, in politico vero aliquando à ſorte pendeat, vnde dubitatio à nobis ſtatim diſcutienda in calce huius capitis cōſtat. Tertium quod agitur in hoc capite, eſt horum omnium ad vſum quarundam rerumpubl. accommodatio, in qua ſophiſmata & arcana ciuitatis (de quibus ſuperius diximus) videntur latere; primum eſt vt opulentis irrogetur pœna ſi ad ſenatum, ſi ad iudicium, ſi ad magiſtratum iuſſi non veniant; pauperibus vero ſtatuatur præmium ſi accedant. Alterum, vt ex omnibus reipubl. partibus & membris ſorte aut voce eligantur magiſtratus, qui munus conſultandi obeant. Melius enim conſultabunt (vt ait) ſi conſulerent omnes communiter: multitudo cum claris & nobilibus viris, hi vero cum multitudine. Poſtremum eſt, vt ſubtrahatur merces multitudini, ſi plurimum viros inſignes nobilesque ſuperet, eisq; ſolum detur, qui alios è multitudine ingenio, conſilio, virtute præſtant; hoc quoque in oligarchia vtile eſt, vt plebecula magiſtratu non careat, ita tamen in ſubſellia politicæ dignitatis admittatur, vt ſit curia in qua præconſultatores & nomophylaces, id eſt, legum cūſtodes in conſiliis populum anteuertant: ſic populus conſors & particeps erit conſilij, eiuſdemque acta difficilius reſcindi poſſunt, præſertim cum ea ſolum in ſenatu tractantur, quæ præmeditati alij diſcutienda ſapienter proponunt. Quid multis? Plurimum in omni republica aut vere, aut ſpecie quadam concedendum eſt populo, caute tamen & prudenter demulcendus eſt hic leo, ne aut laxatis habenis inſolentior, aut nimium reſtrictis furentior fiat. Hinc Græci (vt ait Ariſtot.) in ſuis politiis populi in abſoluendo ratam auctoritatem, in condemnando vero irritam eſſe voluerunt; ſed de his plura in quinto libro, vbi de cauſis conſeruantibus & euertentibus reipubl. diſputandum erit.

Concilia ariſtocratica & politica, quæ ſint.
Quomodo differant.
Electio ſorte, ſuffragio.
Tertia pars cap. Cap. 13.
Temperamenta politicâ 3.
Populus. Scena ſeruiendum.

Diſtin-

Diſtinctio.

- Aguntur in hoc capite tria:
  - Definitio ſenatus, in quo præcipue conſiderantur
    - Perſonæ conſultantes, quæ ſunt aut tota ciuitas, aut pars digniſſima.
    - Res quæ debent eſſe magnæ, publicæ, iuſtæ & vtiles, vt pax, bellũ, legum conſtitutio, creatio magiſtratuum.
    - Ordo, qui eſt celebris conuocatio, & veluti ſynodus totius ciuitatis.
    - Vſus, qui eſt vt decreta fiant ad ſalutem & conſeruationem imperij.
  - Diſtinctio eiuſdem in ſuos modos, ſcilicet vt vel omnes, vel vnus, vel aliqui ius conſultandi & decernendi habeant.
  - Applicatio vſus, in quo arcana quædam reipublicæ (vt modo diximus) occultantur.

Opp. *Nomen ſenatus in textu Ariſt. non eſt: ergo male eiuſdem definitio quaſi ab illo tradita hoc loco excuditur.*

Reſp. *Ratio iſta non cohæret, nam etſi nomen ſenatus non ſit in textu, res ipſa tamen eſt, quam nunc concionem, nunc partem ciuitatis conſultatricem, nunc ipſum concilium, nunc denique confertorum ciuium comitia nominat.*

Opp. *Breuius definiri poteſt ſenatus: ergo male hic definitur. Argumentum tenet, quia fruſtra fit per plura quod fieri poteſt per pauciora. Antecedẽs probatur, quia definiri poteſt, vt ſit ſumma curia reipublicæ, quæ de rebus communibus conſultandi ac definiendi poteſtatem habet.* Senatus quid ſit.

Reſp. *Etſi definitio illa peccat, quæ abundat, vt eſt in præceptis Dialecticis, ſi tamen interpretationis cauſa aliquando verba adhibeantur, non eſt reiicienda.*

Opp. *In ſenatu definiendo non ſolum materia conſideranda eſt, quæ in rebus magni ponderis, ſed etiam forma, quæ in dignitate ſenatorum ac ordine conſultandi ponitur: ſed ſenatorum & ordinis conſultandi nulla in hac definitione eſt conſideratio: ergo male definitur. Maior patet, quia omnis definitio ex materia & forma conſtat. Minor probatur, quia ſolum de rebus, quæ in conſultationem ciuilem cadunt, hic facta eſt mentio.*

Reſp. *Implicite (vt aiunt) non explicite perſonarum & ordinis in hac definitione habetur conſideratio: implicite dico, quia conſultatio celebris haberi non poteſt ſine ordine conſultantium, qui ſecundum dignitatem & honorem ciuilem diuerſas claſſes habent, vt in Areopago, & ſenatu Romano, aliiſq; concilijs vbiq; gentium celebribus, nunc olim vſitatum fuit.* Vid. Plut in vita Romul. Dio. Hal lib.2. Feneſt. de mag. Rõ. lib.2.c.1,

Opp. *Rerum omnium maxima in ſenatu tractãda, eſt electio, vel creatio*

magi-

magiſtratus: ſed eiuſdem in hac definitione nulla facta eſt mentio: ergo diminuta & manca eſt definitio. Huc etiam addi poteſt, quod nulla temporis in quo celebrari debet concilium, habeatur ratio.

Quod neceſſario intelligitur, non deeſt. Romę inter ortum & occaſum ſolis. Feneſtel.

Reſp. *Quod neceſſario intelligitur (vt aiunt) non deeſt: at electio magiſtratus, vt res maxime neceſſaria, cum ſit animus ciuitatis intelligitur. Praterea ſæpius in expoſitione huius definitionis de magiſtratibus, aut ſorte, aut ſuffragio creandis diſſerit Philoſophus. Quod addis de temporis ratione, reſpondeo hoc ſolum prudentiæ ciuitatis relinqui, vt tum ſolum cogatur ſenatus, cum reipubl. tempora resq; maxim æ ciuitatis poſtulent.*

Opp. *In modis diuerſis aſſignandis deliberandi nullam formam ſenatus monarchiæ aſcribit, nullam tyrannidi: ergo plene & accurate omnes modos non tractauit. Antecedens in textu patet. Ratio probatur, quia in monarchia (quæ eſt optimus ſtatus reipubl.) optimi, in tyrannide (quæ eſt peſſimus) cautiſſimi conſultandi modi aſſignari debent.*

Reſp. *Tyrannidem omittit, quia non eſt forma reipubl. at monarchiam ſub ariſtocratia comprehẽdit, cuius ſenatus rationem hoc loco deſcribit, cum mandet, vt ex melioribus viris ciuitatis eligantur magiſtratus, vt multitudo cum ſummis viris, ſummiq; viri cum multitudine de rebus magnis in ſenatu ſtudeant, cæteraq; in textu luculenter patent.*

CAP. XV.

Vtrum recte definiantur magiſtratus?
Vtrum electio magiſtratus per ſortes in republ. approbetur?

Magiſtratus ſecundũ ciuitatis lumen.

Magiſtratus in rep. quod ſol in cælo, &c. Pat. in rep. lib. 3. in procem.

Cap. diuiſio.

Qui nõ mereãtur magiſtratus nomen. Feneſtel. de Ro. poteſt. in præfat.

Curatiões ciuiles 4.

ALterum lumen reipublicæ præter ſenatum (de quo iam diximus) eſt magiſtratus, à quo ciuitas influentiam & conſeruationem ſuæ vitæ petit, de hoc nunc proxime & opportune agitur. Nihil hic dicam de neceſſitate ciuilis magiſtratus, de honore, ac dignitate nihil: hoc vnum autem tacere non poſſum, magiſtratum aliud in republ. non eſſe quam mentem in animo, animam in corpore, gubernatorem in naui, ſolem in cęlo: ciuitas enim à magiſtratu intellectum, vitam, anchoram ſalutis, lucemq; honoris habet. In hoc tractatu de magiſtratibus præcipue conſiderantur natura, ſpecies, numerus, qualitas, materia, tempus & conſtitutio, quæ omnia & ſingula in ipſo veſtibulo huius cap. (vbi inſtitutum ſuum ordinemque procedendi docet) inſinuantur. Sed antequam ad definiendum magiſtratum accedit Ariſt. primum qui magiſtratus nomen nõ merentur oſtendit; inter hos annumerantur ſacerdotes, qui ſacra tractant, chororum magiſtri qui feſtis præſunt, præcones qui oracula exponunt, legati qui publica negotia peregre conficiunt: hinc cura, in qua vis magiſtratus maxime conſiſtit paucis diſtinguitur, vt ſit vel omnium, vt gubernatio exercitus, vel partis, vt cura feminarum morumque iuuentutis, vel fori, vt in menſura, pondere, numeroque rerum vænalium, vel miniſterij, cum certa officia quibuſ-

dam

dam ſeruis demandentur, vt portas ciuitatis aperire & claudere, ædes publicas reficere, arma bellicá parare, & his ſimilia: hæc inquam omnia, officij nomen quidem habent, at magiſtratus vim & naturam ſimpliciter & abſolutè non ſortiuntur, quod definitio magiſtratus (quæ in textu nűc ſequitur) accuratè demonſtrat. Eſt ergo magiſtratus publica perſona ſucceſſione, ſorte, aut ſuffragio electa, quæ ius ac poteſtatem conſultandi, iudicandi, & imperandi habet. Perſona publica definitur, nam priuata magiſtratus non dicitur: ſucceſſione, vt in monarchia, ſorte, vt ſæpe in populari ſtatu & oligarchia, ſuffragio, vt in optimatum potentia ſeu ariſtocratia, in qua pauciſſima fortunæ & temeritati committuntur, electa id eſt conſenſu ciuitatis approbata; quæ ius ex lege, & poteſtatem ex officio habet, conſultandi de rebus futuris, iudicandi de præteritis, imperandi ſuis. Hæc definitio mihi videtur tria comprehendere, amplitudinem magiſtratus cum perſona dicatur publica, ordinem ciuitatis cum dicatur electa, vſum officij cum ab eo conſultandi, iudicandi ac imperandi petantur oracula. At (inquit Philoſophus) maximè proprium opus ac munus magiſtratus eſt imperare, reliqua duo verò aliis cum illo aliquando communia, quippe ciues omnes conſultandi ac iudicandi participes definiuntur, imperandi verò ius actu ſolum ad magiſtratum pertinet: vt ergo magiſtratus ſunt auguſtiſſimæ perſonæ, & veluti lumina ciuitatis, ita omnium, quæ aguntur in ciuitate, ampliſſimum ac nobiliſſimum eſt imperare. Nam quemadmodum in imperio animæ duo ſunt; ratio cuius eſt conſulere quæ ſunt agenda, quæ omittenda, & voluntas cuius eſt præcipere & imperare: ita in adminiſtratione ciuili duo ſunt, ſenatus, in quo conſilium, quod eſt magnum; magiſtratus, in quo imperium, quod eſt auguſtiſſimum, exercetur. Senatus enim dictat & inquirit, quæ ſunt facienda & omittenda, at magiſtratus & princeps dictata & inquiſita iubent obſeruari. Quare vt actus voluntatis eſt nobilior actu intellectus: ita imperare, quod eſt actio magiſtratus eſt longe illuſtrius quam conſultare, quod ad ſenatum ſpectat. Imperare ergo naturam magiſtratus maximè attingit, quòd forma magiſtratus propria & germana dicitur: cæterum licet mandare ac præſcribere maiorem auctoritatem ac virtutem arguit quam conſultare; tamen vt voluntas ſecluſo intellectu (cuius radiis illuſtratur) eſt cæca: ita princeps ſecluſo conſilio cæcutire dicitur. Nam ſicut voluntas non fertur niſi in cognitum: ita magiſtratus nihil debet præcipere niſi conſilio prius diſcuſſum; quippe vt voluntas agendo contra præſcriptum rationis ſæpe errat: ita magiſtratus, qui conſilium non audit iniuſtè agere & imperare putatur. Quamobrem etſi definitio & natura magiſtratus maximè in iubendo & imperando eluceat, ita tamen ſe ſubmittere & coercere debet magiſtratus, vt ſenatus & concilij vocem non contemnat. Hactenus de natura magiſtratus: ſpecies, numerus & qualitas ſequuntur; in ſpeciebus diſtinctio, in numero paucitas & multitudo, in qualitate perfectio magiſtratus ineſt. Diſtinguitur

Magiſtratus definitio.

Per partes explicatio.

Tria in definitione magiſtratus.

1. Amplitudo perſonæ.

2. Ordo ciuitatis.

3. Vſus officii.

Proprium munus magiſtratus imperare.

Ratio, conſilium, Voluntas, Imperium.

Actus voluntatis nobilior actu intellectus.

Magiſtratuum diſtinctio.

ergo magiſtratus in mentem & manum, in ſummum & medium, conſeruatorem ac cuſtodem ciuitatis; ad mentem ſedentem in arce rationis, appetitus, ſenſus, omneſque partes vitæ referuntur: Sic ad imperatorem omnes & ſingulæ partes reipubl. Eſt enim ſummus magiſtratus moderator omnium, vnus præpotens, iuſtus, in cuius dextra aureum ſceptrum, in cuius ſiniſtra trutina æquitatis ponitur: vnus, quia vt ait Poeta:

Vlyſſis vox ad Græcos ex Homero Iliad. 2.

Quin etiam non hic omnes regnamus Achiui:
Nec multos regnare bonum, rex vnicus eſto:
Vnius imperium, cui Iupiter aurea magnus
Sceptra dedit, iuſſitque ſuis dare iura tuendis.

Præpotens vt aliis præſcribat: iuſtus, vt aliis vitæ exemplo præluceat, cui ſceptrum datur in ſignum honoris, & trutina in ſignum iuſtitiæ & æquitatis. Sed de mediorum magiſtratuum numero, formis & qualitate hoc loco agitur, quæ paucis in textu ab Ariſtot. comprehenſa ſunt; numerus certus definiri non poteſt, niſi reſpectu magnæ ac paruæ ciuitatis; nam in magna ciuitate multi debent eſſe magiſtratus (vt ait) in parua pauci. In magna multi, & propter multitudinem ciuium, qui ſunt ad gerendum magiſtratum dociles, & propter magnitudinem rerum, quæ commode niſi à multis tractari non poſſunt: in parua pauci tum propter penuriam hominum, qui ſapienter rempubl tractent, tum propter exilem commoditatem, quam inde ſperent: hinc contingit, vt in paruis ciuitatibus idem plures ſimul magiſtratus teneat. Nam vt vnum candelabrum gerit plura lumina, ita in parua ciuitate vnus ciuis plura tenere poteſt dignitatis officia. Nihil enim obſtat (vt vtar verbis Philoſophi) quo minus multæ curationes vni ſimul mandentur, quid multis? Hac diſtinctione facta paruæ magnæque ciuitatis, quot numero debent eſſe magiſtratus in qualibet ciuitate perfacile iudicabit prudens. Similiter non erit difficile ſpecies ac qualitates delineare; nam cum omnes medii magiſtratus ſummorum quaſi manus, inſtrumenta, ac partes primariæ habeantur, quis eſt vel mediocriter in vſu ac politia rerum verſatus, qui facile in ſuas ſpecies magiſtratuum officia non diſtinguat? Exempli cauſa, cum videat primam curam habendam eſſe morum, quis cenſorem? Cum videat alteram rerum vænalium, quis ædilem & annonæ præfectum? Cum videat aleam belli, quis imperatorem? cum cauſarum aleam, quis iudicem & prætorem neceſſarium eſſe non putabit? His cognitis de qualitatibus iſtorum ardua ac difficilis non erit coniectura, nam tales virtutes cuiuſque eſſe debent, quales officia (quibus funguntur) in ciuitate poſtulant. De materia circa quam magiſtratus verſatur pauca in textu ſunt, ſic tamen ſemper eſt, vt qui præſunt afficiuntur: ſi enim ſunt ſummi, reſpub. ſi vero medii, res aliæ officio accommodatæ materiæ locum habent, vt in ædilitate annona, in cenſura mores, in præfectura belli arma & his cognata. De tempore magiſtratus difficile eſt aliquid certum definire, quare eiuſdem conſideratio

Pro quantitate ciuitatis plures eſſe debent, vel pauciores magiſtratus.

Vid. Pol. 2. cap. 9.

Qualitates magiſtratuum. Vid. Feneſtel. Pompon. Volater. comment. lib. 29.

Materia circa quā verſatur magiſtratus

Temp⁹ magiſtratus.

leratio prudentibus locorum, morum, rerumque habita ratione relinquenda erit; diſtinguit tamen Philoſophus, quòd alij ſint perpetui. vt reges, alij tempore deſiniti, & ij vel annui vt Romani conſules, vel ſemeſtres aut breuioris temporis vt dictatores, qui in procellis reip. ſolum præfuerunt. Poſtrema pars iſtius capitis de magiſtratuũ conſtitutionib. inſtituitur; in conſtitutione tria ſpectari debent, qui cõſtituant, ex quib. conſtituantur, & conſtituendi modus: hinc quæritur, vtrum ab omnib. an vero à quibuſdam tantum ciuibus eligi & creari debeant magiſtratus? Iterum, An ex omnibus confuſe, aut ex quibuſdã, vt apud Megarenſes, diſtinctè eximi ac ſeparari debeant, qui munera ciuitatis ſubeant? Poſtremò, vtrum ſorte vel ſuffragio ciuiles magiſtratus ſint creandi? Prima dubitatio eſt de conſtituendis, ſecunda de conſtitutis, tertia de modo & ratione cõſtituendi; ex horum ſingulis alias connexiones Ariſt. eruit, eaſdemque ſingulis adminiſtrandæ reipub formis perſpicue accommodat. Exempli cauſa, Omnes ex omnib. ſiue ſorte ſiue electione creare magiſtratus pertinet ad popularem potentiam, in qua multitudo æqualitati omnium ex omnibus ardenter & obnixe ſtudet: cum vero fiunt magiſtratus partim ex omnibus, partim ex quibuſdam, hoc ipſum ad politiam mixtumq; ſtatum reipubl. ſpectat: nam hæc adminiſtratio ex populari & paucorum potentia componitur, vt antea diximus: ſi denique ex quibuſdam iiſdemq; bonis viris eligantur magiſtratus, optimatum potentia eminet, & ſic de cæteris, quæ omnia in textu luce ſunt clariora, breuitati ergo ſtudens ad quæſtionem venio, Vtrum electio magiſtratuum per ſortes in republ. approbetur? Nomen ſortis varijs modis ſumitur, nam aliquando conſultationis euentum, ſępe aleam fortunę, nonnunquam diuinationis præſagium artemque ſignificant; hæc enim tria anxiam ancipitemque cogitandi curam habent, animumque humanũ frequenter in cõtradictionis gyrum ac labyrinthũ pellunt: primum genus licere puto, alia autem duo fugienda cenſeo, & quoniam vltimũ illud genus ſortis per diuinationem nigram (vt vereor) in multarum rerumpublicarum viſcera irrepſit, viruſq; ſuum non ſine ſuſpicione peſtis futurę in venas corporis diſperſit; dico Sauli nõ licere vmbras ab inferis excitare, vt ſucceſſorem diſceret in imperio: dico horrendum eſſe oracula dæmonum conſulere, vt illorum nigris auxilijs adiuti potiantur regno; prodigioſa hæc ratio eſt aucupandi ſceptrum, ſuperſtitioſa tenendi imperium, Ab omni ergò rectè inſtituta republ. abigantur Bacones, abigantur ſortilegi, tollantur iſtorum circuli, extinguantur cerei, vrantur lumina. O vtinam obliterentur iſtorum nomina; nam certe ni fallor (& ſane in hoc falli perlibenter velim) non iſta in ciuitate admittitur ſcientia, ſequetur fidei magna iactura: lux cum tenebris, veritas cum mendacijs, fides cum fraude, religio cum arte Magica, Chriſtus cum Belial, ciuitas Dei cum oraculis dæmoniorũ conſociari nõ poteſt Vis vt hoc ipſum probem, lege ſacram philoſophiam & prohiberi; lege humanam & negari; lege maiorum

Liu. dec. 1. l. 2. Feneſtel. l. 2.

In conſtitutione magiſtratuum tria conſideranda.

Rationes.

Cap. 9.

An ſorte eligendi ſint magiſtratus? Sors multiplex.

1. Sam. 28. Odioſa per diuinationem facta ſors.

Agrip. de vanit. ſcient.

conetiia, & in ijs penitus hoc genus ſortis diris execrationibus expungi & deleri videas; verte annales antiquorum temporum, collegia augurum, aruſpicum, flaminum, coniectorum, tecum animo conſidera, cadauera regum ac rerump qui illis crediderunt ante oculos pone, & ſi idem facere contendas time: nam regnum tali ſorte comparatum inſtabile eſt citoque labitur mihi crede. Fac vt à centro ad circumferentiam rectæ politicæ adminiſtrationis lineę ducantur, conare vt futura fata reip. conſultatione ſapientum, non diuinatione incantantium præſciantur: illa enim eſt iuſta, hæc vero iniqua præaugurandi via: non tamen hic nego, quin licita ſit diuinatio quædam in ciuitate, vt prædictio famis, belli, mortis, cælique curſus & motus, quibus arte præcognitis ſæpe cautiores ſumus: ſolum ergo hoc loco illos perſtringo, qui nimis altum ſapientes, ſapientem qui dominatur aſtris non timent, non venerantur.

Secundum genus ſortis in iactu fortunæ.

Alterum genus ſortis in iactu fortunæ ponitur, de quo quæſtio iam eſt, An electio magiſtratuum per ſortem approbetur? Videtur Philoſophus hanc formam eligendi magiſtratum in democratia & oligarchia admittere, cum in eis ſine ſorte facula ſeditionis exarderet. Nam in populari ſtatu omniū æqualitas, in oligarchia diuitum libertas docilis eſt ad factionem, ſi occulta aliqua ratio ambitionis æſtum non ſedaret, at tutior ratio non eſt quam per ſortes electio.

Pol.2. c. 4. Patri. de rep. lib. 3. tit. 3.

Sortitio nō admittenda. Ratio.

Cæterum hic de rectis reip formis agimus, in quib. talis electio approbari non debet, quod ſuccincte his argumentis probo. Electio magiſtratus eſt res omnium maxima in ciuitate, & veluti clauis reip. ergo fortunæ temeritati tradi & committi non debet. Antecedens conſtat. quia magiſtratus eſt Atlas ciuitatis, à quo vniuerſus ſtatus reip. pendet. Ratio ſequitur, quia rem tantam fortunæ committere eſſet ciuitatem quaſi iactu alearum perdere.

Magiſtratus Atlas ciuitatis.

Vid. Patri. De rep. lib. 6. tit. 6.

Præterea omnis magiſtratus prudens & iuſtus eſſe debet: ſed talis ſorte non acquiritur: ergo per ſortem non fieret electio. Deinceps in electione magiſtratus non tam perſonæ, quam communitati conſulere oportet: ſed communitas non ſorte, ſed ſuffragio eligi & creari magiſtratus iubet: ergo in electione ſortes non approbantur. Inſuper illa ſolum ſunt exponenda ſorti, quæ ratione confici & cōprehendi non poſſunt: ſed electio magiſtratuum ratione confici & comprehendi poteſt: ergo electio magiſtratuum per ſortes non fieret. Adhuc ſi ſorte fieret electio, homo belluam, quæ ſolum natura & ſorte regitur, non omnino vinceret: at homo ratione & prudentia belluam vincit: ergo ratione non ſorte, prudentia non fortuna ciuitatem regeret.

Fortuna fauet fatuis.

In eligendis magiſtratibus conſilium.

Poſtremo ſors cadit ſæpius in fatuos quam in prudentes, iuxta illud, Fortuna fauet fatuis: ergo periculoſum eſt per ſortes magiſtratum eligere. Concludimus ergo in electione magiſtratuum conſilium maxime requiri, nam temeritas in illis creandis ſæpe grande periculum, ſors cæca miſerum naufragium parit.

Diſtinctio.

Diſtinctio.

ractan- ur in oc cap. e magiratu

- Definitio magiſtratus quæ eſt aut
  - Metaphorica, vt magiſtratus ſit lex animata ciuitatis.
  - Vera, vt ſit publica perſona ſucceſſione, ſorte, aut ſuffragio electa, quæ conſultãdi, iudicandi & imperandi poteſtatem habet.
- Species, vt magiſtratuum alij ſint ſummi, quorum obiectum eſt tota ciuitas, medij, quorum obiectum eſt res aliqua communis, pro diſtinctioue officij, quo magiſtratus funguntur.
- Numerus, Qualitas, Quę definienda ſunt pro magnitudine & paruitate ciuitatis.
- Materia, quæ eſt
  - Generalis, vt vtilitas communis.
  - Specialis, vt res bellica reſpectu imperatoris, reſpectu cenſoris mores, &c.
- Tempus, quod alij ſint perpetui vt reges, alij tempore definiti, vt prætores Romani.
- Conſtitutio, in qua ſpectãtur,
  - Qui conſtituunt.
  - Qui conſtituuntur.
  - Quo modo conſtitui debent, an
    - Succeſſione.
    - Suffragio.
    - Sorte, quæ non approbatur ob rationes modo allatas.

Opp, *Sunt magiſtratus in populari ſtatu reipublica, ſed in eo ſtatu poteſtatem imperandi non habent: ergo per poteſtatem imperandi, non recte definitur magiſtratus. Minor conſtat, quia in eo ſtatu omnium æqualitas eſt, ut antea probatur.*

Æqualitas in democratia reſpectu libertatis, non dignitatis.

Reſp. *Æqualitas in populari ſtatu eſt reſpectu libertatis non dignitatis, cum enim in eo ſtatu requiritur æqualitas, nõ intelligitur quod leges ac magiſtratus non dominentur, ſed quod nemo totius multitudinis ſpe & expectatione magiſtratus decidat, nam vnuſquiſque in democratia poteſt eſſe compos dignitatis.*

Imperare magiſtratus proprium.

Opp. *Si imperare ſit forma magiſtratus, tum qui maxime imperat, eſſet maxime magiſtratus: ſed imperator rei militaris maxime imperat: ergo imperator rei militaris eſſet maxime magiſtratus: cæterum in textu imperator rei militaris à nomine & ratione magiſtratus excluditur.*

Imperium

Reſp. *Imperium proprie id ſolum eſt, quod lege non enſe, æquitate non vi*

ꝗ quid ſit.
Cic. pro Cecin.

tenetur, cum ergo Mars mors ſit, & bellum veluti flagrum ciuitatis in eo ſtatu ſeu forma reipubl. non ponitur: fit enim tum neceſſitas virtus & dictator ad tempus regnans analogice magiſtratus nominatur, non tamen verè, quia in bello leges (quæ ſunt nerui ciuitatis) non loquuntur.

Opp. contra ſecundam quæſtionem.

Contingit aliquando, vt æque digni principatu, ambiant imperium: ſed in hoc caſu electio per ſortes habetur optima: ergò electio per ſortes aliquando approbari debet. Minor conſtat, quia in mittendis ſortibus nulla eſt ſuſpitio ambitionis nulla formido

Nõ committendũ caſui, ꝙ ratione poteſt circũſcribi.

Reſp. *Non negamus omnem vſum ſortis in electione magiſtratus, aut iudicio ciuitatis: verum ſi ratione definiri, aut comprehẽdi poſſunt ea, quæ tractantur, perabſurdum eſſe putamus caſibus committere, quod certis legibus rationis poteſt circumſcribi. Ad rationem ergo reſpondeo, ſi æque digni magiſtratum ambiant, quorum vngues (ſi vocibus à magiſtratu pellãtur) ciuitas formidet, tutius eſt ſorte, quam voce eligere: at ſi æque digni iuxta & boni ſint qui ambiunt imperium, vel tales, quos depulſos nõ timet populus, honorabilis ſuffragandi conſuetudo non eſt abroganda.*

Pol. 2. c. 4

Opp. *In democratia & oligarchia electio per ſortes hic ab Ariſt. probatur: ergo in omni ſtatu reip. non eſt neganda. Antecedens ratione probatur, quia in populari potentia æqualitas libertatis, in oligarchia æqualitas cenſus ac diuitiarum voce repulſa ſeditioſa erit, at ſorte ſedata manet.*

Reſp. *Docuimus in rectis reſpubl. formis ſortes non admitti, quare ad idem non diſputatur: nam hæ ſunt digreſſiones ac labes ciuitatis, attamen licet in eis propter æqualitatem libertatis, cenſus: at eorum qui ſunt eligendi: non videtur tutior eligendi via, quam per ſortes, ne ſeditio fiat, ſi autem aliter commodè fieri poteſt, multo melius eſt voce quam ſorte fieri, nam in illis ſæpe veritas, in his ſemper temeritas ineſt.*

Act. c. 1. 18
Electio Matthiæ nõ fortuita, ſed deſtinata.

Opp. *Sacra Philoſophia electionem per ſortes approbat: ergo eſt legitima. Antecedens patet in electione Matthiæ in Apoſtolatum.*

Reſp. *Vnum exemplum vim legis non habet, neq; fuit ſors illa mere (vt aiunt) fortuita, ſed diuino ſpiritu in vas electum deſtinata.*

Dubium.

Vtrum ſacerdotes in republ. ciuilem magiſtratum gerant?

Sacerdotes non admittendi ad magiſtratum. Sacerdos quaſi ſacra dans.

SAcerdotes à ciuilibus magiſtratibus dilucide in textu excludit Philoſophus, nam (inquit) hoc genus hominum (intelligit ſacerdotes) aliud eſſe à ciuilib. magiſtratibus ſtatuendum eſt. Sapienter tu quidem Ariſt. nam quid aliud eſt ſacerdos quam dans ſacra Deo? Qui rerum ciuilium curis implicatus, lucem amittit diuinitatis ſuæ; diuinitatis dico, quippe virtus huius officij ſanctitas eſt, in qua ipſa religio conſtat, mali ſæpe ſint viri, at virtus officij manet, ratio eſt, quia virtus officij

non

non à viro, ſed à Deo pendet; non tamẽ hic nego quin vt imperiti medici humana corpora: ita mali ſacerdotes nonnunquã mortalium animas occidant, illi medicinæ veneno, hi ſceleratæ vitæ exemplo. Sed vt hoc axioma Philoſophi paulo accuratius exponã, non expedit, vt ſacerdotes in rep. ciuilem magiſtratum gerant Rationes quibus ipſum probo, ſunt à definitione officij, à vitæ genere; à materia circa quã verſantur, à tempore, à fine. Officium ſacerdotis eſt diuinis mediis mortales conciliare Deo, quod opus hominum ab omni ciuili ſolicitudine liberum & immunem requirit: nam qui poteſt ſolo affixus cœlum intueri? Graue pondus ciuilis adminiſtratio habet: at perpetuo in cœlos volare (quod eſt ſacerdotis munus) pennis velocibus aquilarum eget. De vitæ genere quid diſputem? Cum multi ſint ſacerdotes, & pauci ſacerdotes; multi nomine, re vero pauci, ſacerdotis vita theorica, non politica eſſe debet, ſi enim ſit medium inter Deum & hominem, quod tandem medium eſt, ſi munus ciuile gerat? actio & ſpeculatio repugnãtiam quandam habent, non contradictionẽ, ita tamen concertant, vt ſimul in vno commode habitare nequeant: ſi ergo vita ſacerdotis ſit in ſola contemplatione ſpiritus, audeo cõcludere rariſſime ei munus ſubeundum eſſe ciuitatis. Materia quam tractant miniſtri Dei eſt religio, quæ in Deum tendit: at hæc in theatro ciuili non ſedet. prophanas & ſeculares cauſas non agit, politicas leges vi ſua non condit: ciuiles ergo magiſtratus ſacerdotem gerere non oportet. Quid enim magis mentem à religione diſtrahit, quam aurum ſceptri? Quid magis orantem impedit, quã cogitatio mundi? Hoc ipſum etiam tempus creandi ſacerdotis probat: nam in ea ſolum ætate conſecrari ſacerdotem voluit Ariſt. in qua veneranda canicies ocium ac libertatem ab omni ciuili negotio ſenili grauitati à natura tribuit: tum enim affectuum turbo & murmur ceſſant, tum aut nunquam certe rationis ac pietatis lumen & fomes ardẽt. Finis deniq; huius diuini muneris eſt nugas & vmbras ciuitatis fugere, ſtrepitus populi & multitudinis cõtemnere, ignorantes docere, orare ſemper, Deoq; ſeipſos & alios conſecrare: eſt ne hoc munera ciuitatis ambire? Dignitates & honores ciuiles appetere? In deliciis viuere? arma mouere? negotiorum vndis fluctuare? Recte Chry. Sacerdotis eſt populum monere non mouere arma, ratio vt opinor eſt, quia gladium mentis non Martis tenet, ſi ergo ſacerdos ſuum finem ſpectet, rebus ciuilib. ac perituris ſolicite implicari non debet, niſi vt Presbyter Ioannes togatus mane, veſperi armatus eſſe velit. Sed hic attendendum eſt, hoc & ſimilia politicæ adminiſtrationis axiomata non aliter ac leges pro circumſtantiis locorũ ac temporum mutari, nec non omnino negari poſſe. Si ergo ſint inter Sacerdotes Scæuolæ, non nego quin in honorificis tribunalib. ciuitatis ſedeant: ſi ſint Danieles, nõ nego quin ad conſilium regis admiſſi veniant, & præfecturam in prouinciis teneant: ſi ſint Epiphanij, non nego quin in ciuilibus negotiis magnifici legati fiant: ſi ſint Machabæi, nõ nego quin armati, hoſtes Dei capitales feriant. Scio equidem Moyſi, Samueli, Eſdræ, Machabæis, aliisq; ſacerdotib. priſcorum

Ratio.

Leuitæ nihil poſſidẽt, nec hẽbẽt partem inter Leuitas. *Nu. 18. 20.*

Chryſo. ſuper Matth.

Actio & ſpeculatio repugnant, nõ contradicunt.

Eth. 10. c. 8.

Lib. 7. c. 9. politicorũ

De verbis Eſaia, homil. 4.

Dan. c. 2.

Euodius in vita Epiphan.

temporum ciuilem quodammodo gladium dediſſe Deum; ſcio etiam vbique fere gentium hoc metaphyſicum genus hominum ad latera principum, ad tribunalia, ad concilia, ad negotia, ad munera, ad officia ciuitatis politice inuitari; iis denique honoribus dotari non iniuſte: exiſtimo tamen hoc ſolum ſpeciali (vt aiunt) priuilegio fieri, eoque referri tantum, vt conſecratæ perſonæ cum aliis in theatris reipubl. ſedentes oculatiſſime attendant & obſeruent, ne ciuitas humana à ciuitate Dei, ne gladius politicus à gladio verbi, hoc eſt, ne conſilia, leges, mores, edicta hominum à diuinis oraculis vnquam declinent. Cum ergo hic ex Philoſopho iam doceo, magiſtratus ciuiles ſacerdotibus concedi non debere: generatim non ſpeciatim loquor quidem; generatim vt inter ſacerdotium & imperium fiat diſtinctio, non ſpeciatim, quin vt pro more gentium internæ ſacerdotum virtuti aliqua externe auctoritatis fiat acceſſio, qua ſæpe magis quam religione rudis ac imperita multitudo flectitur. Sit ergo Melchiſedech rex & ſacerdos, ſed in figura Chriſti: ſit Heli ſacerdos & iudex populi: ſint ſacerdotes aliquando politicis veſtibus ac muneribus donati: illis tamen ſuadeo, vt hæc læua non dextra teneant, ſibique priuilegio data, non debita ſimpliciter ex officio putent.

Pol. 7. c. 8. c. 4. Pol. 3. c. 1.

Opp. *Conceſſum fuit antea ſacerdotes eſſe partes ciuitatis: ergo concedendum eſt, quod fieri poſſint magiſtratuum participes. Argumentũ tenet, quia partes ciuitatis ſunt ciues: at ciues ſunt conſilij, iudicij & magiſtratus compotes, vt antea definiuit Ariſt.*

Omnes ciuitatis partes magiſtratus nõ ſunt participes.

Reſp. *Quoniam nulla tam barbara eſt adminiſtratio reipubl. quæ religionẽ aliquam non probet, ſacerdotes, qui religioni inſeruiunt, partes dicuntur, à ſecularibus tamẽ negotiis ſunt ſeparati, vt ſanctius viuentes aliis præluceant: negamus ergo quod omnes partes ciuitatis ſint magiſtratus participes, neque hoc voluit Ariſtoteles in definiendo ciue, niſi analogice vt illic videre licet.*

Vide Pol. 5. c. 9.

Opp. *Optimis viris maxime debentur magiſtratus: ſed ſacerdotes debent eſſe optimi viri; ergo ſacerdotibus maxime debentur magiſtratus. Maior eſt Ariſtotelis, vbi docet virtutem viri requiri in magiſtratu. Minor conſtat, quia ſacerdotes ſunt miniſtri Dei.*

In magiſtratu Ethicæ, nõ Theoricę virtutes requiruntur.

Reſp. *Ariſt. in eligendo magiſtratu ethicas non theoricas virtutes quærit, illæ quidem bonum, hæ vero ſanctum reddunt: illæ ſunt vt fortitudo & prudentia, hæ vero vt religio & contemplatio Dei, in quibus officium ſacerdotis lucet, at hæ ab illis diſtinctæ ac ſeparatæ ſunt: ſacerdotes ergo à magiſtratibus ſunt ſeparandi.*

Opp. *Sunt quædam cauſæ in ciuitate, quæ ſine ſacerdotis conſilio definiri non poſſunt, vt cauſæ caſuſque conſcientiæ: ergo licet ſacerdoti magiſtratum gerere, vt has cauſas tractet,*

Forum conſcientiæ.

Reſp. *Concedo ſacerdotem in foro conſcientiæ ſedere, cauſaſq; ex verbi oraculo definire, non tamen vt reos gladio percutiat ſacerdos, ſed vt verbo perculſos gladio ciuilis magiſtratus illos committat.*

Opp

Opp. *in multis nationibus ſacerdotes ſumma officia ciuitatis tenent: ergo vſus videtur hoc ipſum, quod negas, approbare.*

Reſp. *Agnoſco vrgentiſſimis de cauſis aliquando ad ſummos magiſtratus ſacerdotes admitti in ciuitate, hic vſus tamen legem non facit: nam quamuis hoc iuſtum eſſe fateor, ex eſſentia tamen officij hoc poſſe vendicari nõ putant interpretes. Iuſtum eſt, quia prudenter ſua ſæpe officia gerunt, non ex eſſentia officij eſt, quia aliud munus à ſeculari diſtinctum ſuſceperunt, in quo dies noctesq; ſolicite verſari ac meditari debent. Ratio eſt, quia hoc munus totum hominem non partem poſtulat.* Pat. de rep. lib. 3. tit. 4.

CAP. XVI.

Vtrum de minimis inter ciues contentionibus forenſe fieret iudicium?

CAtaſtrophe & vltima quaſi periodus tam huius libri quam ciuitatis eſt iudicium, de quo hoc loco agitur; cataſtrophen & periodum appello, quia in iudicio cardo ciuitatis vertitur, & in eo iuſtitiæ tota vis, perfectio & adminiſtratio collocatur. Quid enim eſt aliud iudicium, quam veluti ſtatera æquitatis, vox legis, omnisque contentionis ac litis conſummatio? Et ſi breuius definiri velis, eſt de omnibus quæ in ius vocantur ipſius iuſtitię expreſſa concluſio. De hoc, iam diſſerens Philoſophus veluti vnum ſyllogiſmum texit, cuius maior ordinem, minor materiam, concluſio vſum iudicis iudiciique proponit. Ordo in his verbis patet. Reliquum inquit eſt ex tribus ciuitatis partibus (intelligit ſenatum, magiſtratum, iudicium) vt de eâ, quæ rebus iudicandis præeſt diſſeramus. Hic quoq; tria in iudiciis conſideranda eſſe demonſtrat, ex quibus quod perſonam; de quibus quod materiam, quo modo quod iudicis eligendi & creandi viam inſinuat; iſta iam data propoſitione de ordine, ſequitur aſſumptio de materia iudicij, quæ multiplex & numeroſa eſt, nam octo partes habet. Inſtituitur enim iudicium primum de repoſcendis rationibus à magiſtratibus, vt maximi viri in adminiſtratione ciuitatis intelligant ſe tribunali ſubiici, nec nõ eidem obſequi debere: hinc certe magna religio erit in gerendis magiſtratibus ſiuę iudex in dicenda ſententia meminerit ſe Deum habere teſtem: ita magiſtratus meminerit ſeuerum ſe habere in ciuitatę iudicem. Secundum circa quod verſatur iudicium, eſt iniuria in publicas perſonas illata, vt contumelia, auctoritatis contemptio, & his ſimilia, in quorum auctores ſeueriſſime animaduerti debet, ne ſideribus ciuitatis extinctis tempeſtates ſeditionis fiant. Tertium in quo ponitur iudicium eſt ſcelus in reipub. ac communitatis ſtatum, qualię eſt læſio maieſtatis, & Catilinaria conſpiratio, quæ facinora citiſſime Catonis gladio reſcindi debent, ne Lentulus & Cethegus (id eſt) ne potentiores viri in hoſtium caſtra ſub nocturnis vmbris à ciuitate fugiant. Quartum

Iudiciũ tertia ciuitatis pars. *Vide Plat 6. de legib.* *iud:c ũ ſtatera æquitatis.* *Iudicij definitio.* *Tria in iudicio conſideranda.* 1. *Ex quib.* 2. *De quib.* 3. *Quomodo.* *Materia iudiciorũ multiplex.* *Plat. 2. de legib.* *Ariſt. Pol. 2 c. 7.* *Saluſt.*

Cædes voluntaria, Non voluntaria.

eſt de damnis & pœnis tam magiſtratibus quam priuatis ciuibus infligendis, vnde euenit, vt omnes & ſinguli eadem quaſi lege deuincti offendere & peccare timeant. Quintum eſt de priuatis rerum magnarum contractibus, in quibus componendis quies magna ciuitatis ponitur. Sextum eſt de cæde, quæ eſt aut voluntaria, aut non voluntaria, aut quę iure defenditur. In hac materia demonſtranda parum moratur Philoſophus, & oſtendit, vt apud rhetores de iudicio cædis triplicem diſputandi ſtatum, nam ſi homicida neget factum, quæritur an fecerit, vnde coniecturalis: ſi fateatur factum, quæritur an prudens vel ignorans, ſponte vel inuito, iure vel iniuria fecerit, vnde iudicialis; ſi dubitetur an ſit homicidium, quæritur quid commiſerit reus, vnde definitiuus (vt aiunt) ſtatus iudicij naſcitur, ſed hæc diſceptatio ad oratores pertinet. Septimum iudicij obiectum eſt peregrinorum, aut inter ſe, aut cum ciuibus litigatio, qua definita amabilis iuſtitiæ ſpecies in ciuitate lucet, cum exteri in foro eiuſdem vocem contra ciues audiant. Poſtremum quod ſub iudicium cadit, eſt minimarum contentionum ac contractuum multitudo, quæ contemni non debent. Nam vt ſcintillulis non extinctis ſæpe incendium: ita contentiunculis non deciſis ſæpe vrbis naufragium eminet. Aſſumptionem iam expoſitam ſequitur concluſio, in qua modus eligendi iudicis vſuſque iudicij edocetur. Modus eligendi eſt vel ex omnibus, vel ex quibuſdam; vel mixta quadam ratione ex vtroque, idque aut ſorte, aut electione, vt ſuperius oſtendimus de magiſtratu. Vſus eſt in comparatione iſtorum omnium ad diuerſas rerumpubl. formas, nam ſi ex omnibus eligantur iudices ad democratiam, ſi ex quibuſdam ad paucorum potentiam, ſi denique partim ex his partim ex illis ad politiam iudicum creatio pertinet. Dilucida eſt hæc interpretatio textus, nunc ad quæſtionem venio, quę eſt, Vtrum de minimis inter ciues contentionibus forenſe fieret iudicium? In poſtremo obiecto iudicis deſcribendo hoc ipſum requirit Ariſtoteles, hinc colligunt interpretes præter ſumma tribunalia, in quibus res magni ponderis tractantur, reipublicæ intereſſe, vt curiæ quædam minutulæ aſſignentur, in quibus litigationes (quæ quotidie inter ciues emergunt) iudicio diſcutiantur. In ſolutione huius quæſtionis conſiderandũ eſt, quod in nulla ciuitatis parte feneſtra ad iniuſtitiam, iniuriam, perniciemque ipſorum ciuium pateſieret: nam hoc requiritur, vt vox iuſtitiæ in omnibus angulis ipſius ciuitatis audiatur, at ſine curiis minuſculis (in quibus res paruæ tractentur) lites minimæ vires acquirunt & intolerabiles aliquando fiunt. Nam ſicut minus periculoſæ infirmitates corporis eo poſſunt accreſcere, vt vitam tollant: ita leues controuerſiæ ciuium eo poſſunt prorumpere, vt lucem ciuitatis penitus extinguant. Quare vt pro illis cura, ita pro his curia aſſignanda eſt, in qua litigantes ciues iudicium & quietem habeant. Præterea quę tandem æqualitas, quæ rerum proportio in ciuitate, ſi res paruæ ac lites pauperum iudicis voce non tollantur? Iuſtitiæ enim forum non ſolum Crœſo, ſed etiam Iro patet, quod ſane fieri non poteſt, ſi inferiores cu-

Modus eligendi iudicis.
Vſus iudicij.

Quæſtio.

Curia ſubordinata.
Ration. 4.
Controuerſia minuſcula iudicium minoribus dirimenda.
Cuilibet patere debet iuſtitia forum.

riæ non ſint, in quibus leues contentiones examinentur. Inſuper politia non eſt vndique perfecta, in qua vel minima iniuriarum vulnera non ſanantur. Nam vt corpus eſt ſanum, in quo fibrę infirmitatum hęrent: ita reſpublica non eſt tuta, in qua ſcintillulæ contentionum ardent. Sunt ergo ſtatuenda omnia iudiciorum ſubſellia, in quibus iſtiuſmodi cauſæ audiantur. Nam aliter, vt errores non refutati ſæpe in hæreſes: ita lites non reciſę in truculentas tragœdias nonnunquam deſinunt. Poſtremo abſurdum eſt, vt omnes litigantium actus in theatro ſummi tribunalis aut in ſenatu agerentur: expedit ergo alias curias auctoritate publica approbare, vt ſicut ex illis viris illuſtribus: ita ex his mediocribus & infimis eloquatur Iuſtitia. Quare etſi optandum quidem eſt, vt de vmbra fugacis fortunæ, aut lana caprina non inter ſe certarent ciues; cum tamen muſca ſuam bilem, & pauper ſuum ſplenem habeat, neceſſarium eſt in florente ciuitatis ſtatu vt tumores iſti iudicum prudentia, veluti medicina quadam leniantur. Nam aliter iræ facibus accenſi, ardentes quaſi febres, ac peſtes in ciuitate gignent: minimæ lites ergo, & controuerſiæ minimę forum ac iudicem vbiq; in ciuitate flagitant, quorum defectu & abuſu permultæ vrbes ac gentes in cineribus obrutæ & ſepultæ iacent. Nam quæ cauſa maioris mali eſt, quam licentia mali? quæ ſane tum tumet, cum abſque iudice & cenſura ciuitates viuunt. Hic labes iudiciorum, ac multorum iudicum nęuos lubens prætereo, aliter corruptiones multas, falſas interpretationes, procraſtinationes, intolerabiles oppreſſiones, aliaq; ſexcenta curiarum monſtra digito demonſtrarem, quæ mala cum hominum ſint, non legum; auaritiæ, non ciuitatis, diſſimulanda iam eſſe puto: Deum tamen optimum maximumque precor, vt in iudiciis veritas ſine errore, in iudicibus æquitas ſine vlla animi cæcitate luceat.

Nulla maior mali cauſa, quã licentia mali.

Diſtinctio.

Demonſtrantur in hoc capite tria;

- Perſona iudicis, qui legum interpres & oraculum ciuitatis definitur.
- Materia iudicis, quę in octo partes diuiditur, vt liquido in ſuppoſitione patet.
- Vſus, qui eſt, vt in omni ſtatu & adminiſtratione ciuitatis vna omnibus voce eloquatur iuſtitia, hoc autem vt fiat requiritur, vt minimæ cauſæ non negligantur, ſed vt minimis vbique curiis conſtitutis diſcutiantur ac terminentur, vt in quæſtione fuſius diſcuſſa conſtat.

Opp. *Multa ſunt alia, quæ in iudicium cadunt præter octo illa, quæ hic à Philoſopho enumerantur: ergo accurate de rebus in iudicio poſitis non agit. Antecedens probatur, quia hic nulla facta eſt mentio flagitiorum in*

Deum, nulla furti, adulterii, aliorumq; permultorum, quæ committuntur in ciuem.

De quib. malis agat Ariſt. Resp. *Animaduertendum hic eſt Ariſt. ſolum de illis nunc malis agere, quæ in leges ciuiles deſignantur: quod vero vrgeas illorum quoque omnium mentionem non fieri, vtpote furti & adulterij, respondeo hæc ſub iniuria & damno (de quibus differit) contineri.*

Quis nomen vnq̃ ſceleris errori indidit Senec. in Herc. Opp. *Non voluntaria ſub iudicio non caderent: ergo male diſtinguit Philoſophus de maleficiis non voluntariis in iudicio poſitis. Antecedens probatur, quia non voluntaria ſecundum Philoſophum in tertio Ethicorum non ſunt peccata.*

Eth. 3. c. 1. & 5. Resp. *Quamuis omnes tam virtutum, quam vitiorum actiones voluntate in Ethicis dimetiatur Philoſophus, ſunt tamen quædam inuoluntaria facta, quæ in iudicium cadunt, quorum auctores ſiſtuntur iuſte ad tribunal ciuitatis: exempli cauſa, ob cædem non voluntariam exules reuocati in patriam, capitis cauſam olim apud Athenienſes egerunt, vt hic teſtis eſt Ariſt. Ratio vt opinor fuit, quia agentis intentio meliore modo quam iudicio diſcuti & examinari non poteſt.*

Opp. contra quæſtionem propoſitam.

Opp. *Exiles ac leues populi controuerſias iudicio tractare eſt ciuitatem contentioſam reddere. ergo minimæ cauſæ in iudicio non agendæ. Antecedens probatur, quia vbiq; ac paſſim offenſiunculæ oriuntur, quas grauiter in publico iudicio perſtringere eſt valde ridiculum, nec non factioſis ciuibus in litigandi ſtudio ſpiritus acriores addit.*

Vide ſup. cap 9 Quid. primo, de remed a-mor. Resp. *Non tam cauſas, quam cauſarum euenta iudex in tribunali reſpicit: quare etſi cauſæ ſunt aliquando leuiores, ne tamen illis neglectis luctuoſa ſequantur effecta, abundans ciuitatu in hac re cautela non nocet, quippe qui cicutam pullulaſcere nollet, cicutæ radicem & grana illum effodere oportet. Sapienter poeta, Obſta principiis.*

Pla. pol. 3. Opp. *Sicut multitudo medicorum ſæpe curam procraſtinat, vt inde maiorem aucupentur quæſtum: ita multitudo iudicum & curiarum in ciuitate facit: ergo optabilius eſt, vt pauciores tam iudices quam curiæ haberentur. Certe experientia docet in illa republ. eſſe maximas factiones, vbi numeroſa turba iuriſtarum viuunt, quippe iſti dulci odore lucri deliniti aureos montes venantur & capiunt, quod fieri certe non potuiſſet, ſi ad forenſe ſtudium, & ad roſtra pauciores admitterentur.*

Resp. *Verbo reſpondeo vitium hominis non artis malum eſſe, medici ſunt aliquando ad cadauer aquilæ, & iuriſtæ vultures cum aurũ tangunt: at hæc neq; illas artes vt vitioſas tollunt, neq; multitudinem deprauatã arguunt, quæ ideo tamen fucos à præſepibus arcendos eſſe, ne fauos exhauriant, malosq; medicos & iudices coercendos ne multitudine ciuitatem perdant.*

Du-

Dubium.

An cædes inuoluntaria homicidii pœnam mereatur?

CVm nihil ſit vita humana charius in ciuitate, Deus & natura iubent, vt eiuſdem conſeruandæ ſumma & ſingularis cura & principibus viris ciuitatis demandetur. Hinc Ariſt. de obiectis iudiciorum differens cædem (quæ vitæ opponitur) multifariam diſtinguit; & in ea deſcribenda diutius hæret quam in cæteris. Et ſane quid maiorem magiſtratus prudentiam requirit, quam iuſta hominis conſeruatio? quid maiorem ſæuitiam iudicis, quam iniuſta cædes & ſanguinis effuſio? odioſum eſt nomen homicidij, cuius vi nobiliſſimum opus naturæ (id eſt homo) diſſoluitur: res ergo nulla in ciuili communione ſeuerius examinari debet quam cædes, res nulla aſperius puniri quam violenta manus homicidæ: iudex ergo ſapiens hæmatitem ſemper dextra teneret, quo ſanguinem innocentis ſiſtat, ſiniſtra vero gladium quo ſicarios & homicidas truculentos feriat; cauendum tamen eſt ne potentior ſit gladius quam lapis, hoc eſt, ne in vindicando ſcelere ira clementiam vincat, quippe in cauſis vitæ dormiens Philippus ſententiam non diceret. Cum Ariſt. igitur diſtinguenda eſt cædes, vt alia ſit voluntaria quæ ſponte, alia inuoluntaria quæ caſu, alia iuſta quæ lege homini infertur: prima Phalaridis tauro & cruce eſt digna. ſecunda ignorantiam excuſantem habet: tertia lege & ratione defenditur. De ſecunda hoc loco diſputat Philoſophus, in qua conſiderandum eſt vtrum res licita, vel illicita agatur cum perpetretur ſcelus: nam illa quodammodo factum excuſat, hæc magis aggrauat facinoroſum crimen. Exempli cauſa. Si Cæſar contorquens telum in feram forte occidat hominem, homicidi non eſt, ſi vero otioſe ab arce deiiciens ſaxum ſanguinem effundat, homicida dicitur: nam quamuis in vtroque nulla fuerit intentio cædis, cauſa tamen mutatur, quia res licita factum excuſat, res vero illicita crimen atrocius reddit: cædes ergo inuoluntaria caſu facta (ſi nullla vel præcedat, vel ſequatur intentio mali) homicidij pœnam non meretur: at ſi præcedat intentio mali, aut ſi ſequatur delectatio facti, qui fecit reus eſt, legiſque pœnam ſuſtinere debet. Sed punctis hoc ipſum probo. Voluntas eſt cauſa ſceleris: ſed cædis inuoluntariæ voluntas non eſt cauſa: ergo cædes inuoluntaria non eſt ſcelus; quo poſito homicidij pœnam non meretur. Præterea in cæde inuoluntaria ſolum caſus præeſt ac prædominatur: ergo per ſe peccatum non eſt; nam caſus à nullo particulatim agente intenditur: hoc dato iniuſtum eſt ſolo caſu peccantem nomine homicidę condemnari. Poſtremo quis plectitur pro eo, quod vitare non poteſt, ſed omnem euentum fortunæ nemo vitare poteſt: ergo euentum fortunæ nemo lueret; quo conceſſo cædes inuoluntaria, quæ eſt actus fortunæ nō voluntatis, cenſuram auſteri iudicis non ſubiret. Si ergo furioſus Alexander occidat Clytum, ſi te-

Odioſum homicid. i
Hæmatiti dextra, gladium, ſiniſtra teneat iudex.
Melius nocēti parcere quā innocentem perdere.
Cædes voluntaria, Caſualis, Legitima.
Cædes non volūtaria duplex.
Ratio. 3.
Nuſquam niſi in volūtate peccatum, Aug.
Nō voluntaria cædes pœnā non meretur.
Haud eſt nocēs quicunq; non ſponte eſt nocens. Sen. in Her Oet. Cur. 8

aiunt, quod ſatu ſollicite non quæſierit, vtrum homo vel bellua eſſet quem percuſſit.

Opp. *Homo hominem caſu interficiens peccat, ſed non in alio genere peccati quam homicidij: ergo in homicidio peccat. Quo dato, cur pœnam homicida non ſubiret?*

Reſp. *Peccat in naturam, quia ens optimum extinguit: moraliter tamen non peccat, quia ſponte hoc facinus non committit. Præterea aliud eſt genus peccati in quo offendit, nam interfectio non proprie homicidium dicitur.* Peccare In naturā Moraliter.

Opp. *Si fœmina forte percuſſa abortum fecerit, homicida habetur qui percuſſit, animam pro anima reddit: ergo inuoluntaria cædes homicidij nomen & pœnam ſuſtinet.*

Reſp. *Hæc vera ſunt ſi percutiens rei illicitæ operam dederit: at ſi in rebus iuſtis & licitis impenſe occupatus fuerit, hoc factum caſus & error, non homicidium recte definitur.*

LIBER QVINTVS.

CAP. I.

Vtrum ſeditio ciuium ſit primum conuerſionum ſeminarium in omni ſtatu ciuitatis?

PRouincia magna & difficilis eſt quā nunc aggredior, nempe vt fauſta ſimul ac infortunata rerumpubl. ſidera & fata ex Ariſtotele deſcribam Opus hoc quidem Cęſaris acumen, Neſtoris ætatem poſtulat; quippe nemo niſi ſciens, nemo niſi expertus de rebus tantis ſcriberet: anceps ergo omnino hæreo, an hic deſiſtam, an vlterius pergam: præſertim cum mirabilis ille annus adſit, in quo neſcio quæ fata rerumpubl. futura diuinauit Sibylla; fac Chriſte, vt quaſi ſapientes dominemur aſtris, vt aſpectus ſiderum te auſpice moderemur: verte polos quæſo & auerte quod veremur omen: habes cōfitentes reos, agnoſce quod eſt tuum; lugentes habes, ignoſce quod eſt noſtrum; nihil enim tuum eſt niſi ſalus, nihil noſtrum, niſi ſcelus. Sed quid in hac animi ecſtaſi & quaſi ſomnio nunc tandem ago? Sibyllæ ſolia vt ſpero iam diu diſſipantur, mendax in multis reperta fuit. O vtinam hoc anno probetur mendaciſſima: age vtcumque eſt, globos rerumpubl. cum auctore hoc meo vertam, conuerſiones & motus deſcribam, cauſas interitus & conſeruationis diligenter proponam. Nam vt ad medicum ſpectat conſideratio tam ęgritudinis quam ſanitatis: ita politicum intueri oportet, non ſolum quæ peſtes, ſed etiam quæ remedia ſunt, & veluti alexipharmaca ciuitatis. Poſteaquam ergo Ariſt. fundamēta rei- *Pol.4.c.3.*

publ. iecit in primo, errata refutauit in ſecundo, in tertio ciuitatem in ſuas formas diuiſit, differentias, vires, proprietates ac partes ciuitati in quarto demonſtrauit, vtriq; iam ſequitur, vt quomodo conſeruetur quomodo etiam concidat & intereat, accuratius declaret. Hactenu de materia huius libri & propoſitione iſtius capitis. Quæſtio nunc eſt An ſeditio ciuium ſit primum conuerſionum ſeminarium in omni ſta tu ciuitatis? Recte quidem Ariſtoteles à ſeditione tamquam a lethal fulmine quintum hunc librum incipit, in quo de cauſis euertentibu & conſeruantibus rempubl. diſputare contendit. Quid enim altiſſim ciuitatum mœnia citius ab ipſis fundamentis concutit quam ſeditio Quid monumenta antiquitatis & ornamenta pacis furentius inuadi quam ſeditio? Tempus eſt edax rerum, ac dentatior tempore eſt ſeditio: nam rapit, vorat, conſumit omnia; hæc numquam concepta eſt ſine pernicie matris, numquam parta ſine naufragio ciuitatis. O quam fugienda igitur eſt ſeditio? ſed vt de hac re ſolum hic diſputem. Philoſophus hanc primam peſtem primumque ſeminarium conuerſionum in omni ſtatu ciuitatis fuiſſe, iam eſſe, & olim fore hic ſapienter probat. Argumenta ſunt à definitione, à cauſis, ab exemplis, quibus ab interpretibus alia adiiciuntur, à ſimili & à contrario, vt in ſequentibus patebit. Definitio inſinuata non aperte demonſtrata eſt, nempe quod ſeditio inſolens & ſuperba ciuium, pluris ſe æſtimantium quã par eſt, à iuſto ſorteq; ciuili declinatio; hæc ambitioſa factio & factioſa ambitio, qua ardentes mali ciues rebus nouis ſtudent, nulla que re magis capiuntur quam diſcordia, qua ſemel accenſa nec alta Carthago, nec tumens Græcia floret; hæc ſemper vtitur ſæua & caperata fortuna in vertendis globulis rotiſque ſuis; & ſane imperia, nationes, regna ſunt nihil aliud quam pilę fortunę ſi virtutis ſceptro non roborentur: ſi ergo nihil magis rotã fortunæ in imam vertit quã ſeditio eſt prima lues & peſtis ciuitatis. Cauſæ (à quibus ſecundum argumentum in textu ducitur) generatim quatuor ſunt, libertas, opes, genus & honor: ſub his virus ſeditionis latet, & quaſi pruna ſub cineribus occulta ardet. Nam cum liberi ſe omnino pares cum opulentis, opulenti ſe omnino pares cum nobilibus, nobiles genere ſe omnino pares cum honoratis viris principibusque ciuitatis efficere conantur, diuiſio partium ſtatim emergit, qua veluti ſcintilla ſtipulis iniecta præcordia malorum ciuium, ad mutationem præſentis ſtatus inflammantur, nam ſtomachabundi ſunt diuites in multitudinem, nobiles genere opulentos ſutores non ferunt, principes nati aut facti zelotypi ſunt, & ſuſpicioſi ne regnum perdant; hinc innouatio, hinc euerſio ciuitatis, cuius prima cauſa eſt, vt iam conſtat ex iſtis cauſis orta ſeditio. Tertium argumentum ab exemplis ſuas vires habet; quod non ſolum modum, ſed etiam actionem conuerſionis breuiter oſtendit; modum, nam ſi diuites ſuperbi potentiores ſint in oligarchiam, ſi liberi & pauperes vincãt in democratiam, ſi factio vnius valeat in tyrannidem, ſi furor populi in anarchiam & confuſionem ſtatus ciuitatis vertitur. Exempla quæ tragœ-

Quæſtio.

Seditio.

Seditionis definitio.

Seditionis cauſa 4.
Pol. 3. c. 6.

Pol. 3. c. 7.

diam & actum iſtius conuerſionis declarant ſunt in textu tria. Primum eſt Lyſandri, qui Lacedæmone regnum tollere conatus eſt. Secundum Pauſaniæ regis, qui Ephororum imperium ſuſtulit. Tertium eſt quorundam in Sicilia ciuitatem quandam Dyrrachium nomine incolentium, qui pro tribunis plebis tribuumque præfectis (quos Græci Phylarchos appellant) ſenatum fecerant, eumque iterum in frequentiſſimum iudicium conſeſſum tandem commutarant. Sic pilas fortunæ iactat ſeditio, ſic regna vertit, quid ergo funeſtius eſt in ciuitate quam diſtractio ciuium? argumenta quæ ab interpretibus hic attexuntur ſunt à ſimili & à contrario. A ſimili, Nam vt in corpore humano ipſa viſcera nonnumquam colica deſcindit paſſio: ita neruos & vincula ciuitatis diſrumpit inteſtina ſeditio; & vt frangit oſſa fulmen illæſa carne: ita fundamenta ciuitatis quaſſat ſeditio virtutis ſpecie palliata. Contrarium ſeditioni eſt vnio & concordia ciuium, quam omnes Philoſophi primam conſeruationis cauſam eſſe affirmant: ergo ſeditio prima cauſa interitus ac euerſionis aptiſſime definiri poteſt. Huc addi poſſunt argumenta ab auctoritate & ab euentu rerum. Ab auctoritate, nam Plato ait, quod nihil melius ſit ciuitati quam vnio, nihil pernicioſius quam diuiſio ſeditioque ciuium. Ab euentu rerum, nam quid portas ciuitatis citius hoſti aperit quam ſeditio? diſcuſſa iam quæſtione, reliquum eſt, vt quæ ſequuntur in textu breuiter ac dilucide percurramus. Cum ante demonſtratum eſt ſummas ſeditionis ex eo potiſſimum in viſceribus ciuitatis concitari, quod ciues cæcutientes in ſuis ipſorum bonis iuſtum & æquale, cæca potius opinione quam recta ratione & iudicio metiantur, vtrique diſtinctionem hic adfert Philoſophus, quæ eſt vt aliud ſit iuſtū æquale arithmeticum ſecundum numerum, quod in proportione rei, alium geometricum ſecundum magnitudinem, quod in proportione rationis ac dignitatis conſtat. Exemplum illius in hoc patet, quod ſicut duo à tribus vno: ita vnum à duobus vnitate ſuperetur. Exemplum huius in dupla rerum proportione ponitur, quippe in eo non æqualitas ponderis (vt aiunt) ſed meriti & virtutis ratio habetur. Sed quorſum hæc? Certe vt intelligamus cæco amore ſui perſtringi animos mortalium in definiendo æquali ac iuſto, vnde ex bonis ciuibus ſæpe flabella ſeditionis fiunt. Nam cum alij ex libertate, alij ex diuitiarum copia, alij ex honore, alij ex genere & ſanguine ſimpliciter in omnibus æqualitatem rapiunt, ſomniantes iuſtum eſſe, vt ſint omnibus idcirco pares, quia in horum vno vel altero antecellant, neceſſe eſt vt bilis in ſtomacho, bellum in ciuitate ardeat. Nam inique ferent diuites, ſi pauperes ſibi æquales fiant, ſtomachantur liberi ſi ſub opulentis oppreſſi viuant; & quis ignorat Pompeios æquales non pati? Ita ſusque deque vertuntur omnia, & pacis templum ictibus Martis concuſſum cadit. His poſitis, tria adiuncta in textu iunguntur, primum eſt quod popularis adminiſtratio paucorumque potentia frequentius vbique gentium reperiantur, quam aliæ formæ

Plut. in Lyſand. Xenoph. de Spart. rep.

Plat. Pol. 5.

Iuſtum arithmeticum, Geometricu. Eth. 5. c. 3. 4. 6. Plat. Pol. 1. & 2.

Pol. 3. c. 5.

ciuitatis,ratio eſt,quia plures ſunt pauperes quam opulenti, & plures *Pol.3.c.5.* opulenti quam ſtudioſi viri. Secundum eſt quod democratia & oligarchia maxime ſeditionis procellis pateant, ratio eſt, quia ſummi cum infimis,infimi cum ſummis perpetuo decertabunt, ex vtroque igitur mixtam adminiſtrandi formam, vt ſuperius,laudat. Poſtremum *Pol.4.c.8. & 11.* eſt quod popularis gubernatio firmior ac diuturnior ſit potentia paucorum,rationes reddit, & quia minus agitatur ſeditionibus, quoniam neminem habet cum quo contendat; & quia ſimilior eſt politiæ,quæ omnium tutiſſima eſt, vt ante Philoſophus definiuit.

Seditio (quæ eſt factioſa diuiſio & diſtractio ciuium) prima peſtis & cauſa cōuerſionis probatur eſſe in ciuitate,

- Diſtinctio,
- A definitione ſeditionis,quia eſt iniuſta, inſolens & ſuperba à ſorte ciuili declinatio.
- A generalibus cauſis, quæ ſunt libertas, opes,penus & honor,quæ ſeditionis fulmine deuaſtantur.
- Ab exemplis multarum vrbium, gentium,nationum,quæ ſeditionis motu extinctæ iacent.
- A ſimili, quia ſeditio eſt quaſi viſcerum paſſio in ciuitate.
- A contrario, quia vt in vnione ciuium conſeruatio; ita in diſtractione eſt confuſio ciuitatis.
- Ab auctoritate Platonis,vt patet.
- Ab euentu,quia ſola ſeditio hoſti ciuitatem prodit,

Vtilitas ex hoſte.

Opp. *Quicquid eſt cauſa conſeruationis,non eſt primum ſeminarium interitus: ſed ſeditio eſt cauſa conſeruandæ ciuitatis: ergo non eſt ſeminarium eiusdem interitus. Probatur minor, quia diſtractis ciuibus in diuerſas factiones cautior & tutior erit adminiſtratio, cautior, quia factione ardente prudentius ſe gerent magiſtratus: tutior,quia hoſte cognito fortius ſe munient aduerſus hoſtem.* Hoc olim probatum fuit in imperio Romano, *in quo tribuni plebis factioſe aduerſantes nobilibus ſenatum prudentiorem multo effecerunt.*

Mach.in Liu. lib. 1. c.3.& 4.

Machiauellus refutatur.

Seditio facit omnia inſidiantib[9] opportuna.

Liu.dec. 4.l.4.

Cato in Scipione.

Reſp. *Pernicioſa eſt illa opinio Machiauelli, quod nutrienda ſit in ciuitate factio ſeditionis filia. Reſpondeo igitur quod neq; cautior, neque à periculo munitior hoc modo efficiatur ciuitas: nam qua ſecuritas eſſe poteſt cum ardeat in tecto ignis? At quid aliud eſt factio quam facula ardens in tectis ciuitatis? Fateor ſi velis cautiorem reddi hoc modo magiſtratum, ſed audi,miſerum hoc eſt, vt magiſtratus in vrbe cum ciue, quaſi dux in tumultu belli cum hoſte viueret. Ciuitas locus eſt ſecuritatis & regnum pacis, at quæ quies in regno eſt ſi ciues regibus hoſtes capitales fiant? Quod de Romano imperio ais, teipſum tuamq; cauſam lædit, nam tum exaruit pulchritudo Romæ cum tribunorum ſeditio floruit.*

Opp.

Opp. *Perpetua pax ciuitatem deuorat: ergo ſeditio paci contraria aliquando eſt neceſſaria, quo dato, ſequitur quod ſemper non ſit cauſa euertendæ ciuitatis. Antecedens probatur, quia diuturnitas pacis vnius ſeculi ſpatio tantam hominum multitudinem ac molem parit, vt defectu rerum neceſſariarum ciuitas vulnerata cogatur ſæpè ad iniuſtum bellum, quo partes ſuperfluæ reſcindantur.*

Vt ſub Grachis.

Ex pace bellum.

Reſp. *Raro pax in peſtem vertitur, at dato hoc & conceſſo quod pax pacem aucta multitudine deuoret, non tamen eſt neceſſaria ſeditio, quia citius totum imperium quam partes ruit. Præterea nunquam cogenda ciuitas ad iniuſtum bellum, vt ciues amputentur: ſunt enim potius ſexcenta alia via quibus hoc onere liberetur, vt ſi oneroſa turba in ſubſidium mittatur aliorum principum, qui iniuſte contumeliis & iniuriis ab aliis lacerantur, ſic ſæpe Roma fame ac peſte ſe liberauit.*

Opp. *Studioſi viri iuſtiſſime ſeditionem poſſunt mouere: ergo ſeditio non eſt per ſe ciuili bono repugnans ac contraria. Antecedens aperte eſt in textu huius capitis. Ratio ſequitur, quia boni viri nihil contra bonum commune moliuntur.*

Reſp. *Iuſtiſſime (inquit Philoſophus) boni viri ſeditiones excitent, ſed minime quidem hoc faciunt: quaſi diceret, virtute excellentes viri ſi à debitis honoribus arceantur, maiore æquitate vim poſſunt exercere: nolunt tamen, quia boni exiſtentes norunt immane ſcelus eſſe ſeditionem excitare, niſi respublica tyrannide oppreſſa periclitetur, ac tum iuſta vindicta non iniqua ſeditio dicitur.*

Iuſtà vindicta iniqua ſeditio nõ eſt habenda.

Opp. *Seditio aliquando bono communi conſulit: ergo non eſt prima cauſa ac ſeminarium conuerſionum in republica. Antecedens probatur, quia ſeditionis potentia ac manu tyranni ſæpe debilitati cadunt, quod eſt res grata ciuitati.*

Vt Cato à prætura. Virtus nõ contẽdit, quia ſe cõtentá.

Reſp. *Commotio non ſeditio eſt quæ tyrannum tollit: ſeditio enim eſt vipera ſolum in viſceribus ciuitatis, ac tyrannis non eſt ciuitas, neque ciuilis aut iuſta adminiſtratio, vt antea probauimus.*

Vt Piſiſtratidæ ab Harmodio & Ariſtogitone.

Opp. *Bellum eſt licitum: ergo ſeditio eſt licita. Antecedens patet; quia bellum eſt pacis cauſa. Argumentum tenet, quia ſeditio ſub bello vt minus malum ſub maiore latet.*

Pol. 4. ca. 2. Sæuæ matris mitis filia.

Reſp. *Vt bellum ſit licitum requiruntur quatuor, primum vt auctoritate tam principis quam ciuitatis fiat, tum vt ſit iuſtum, tertio vt ſit publicè edictum, poſtremò vt ſit ad bonum publicum & commune deſtinatum, ſi ſic intelligas antecedens concedimus, ſi vero vniuerſim loquaris, per negamus: nam bellum in genere non eſt licitum. Præterea ratio non cohæret, & quia in ſeditione prædictæ conditiones deſunt, & quia ſeditio vi ſua non minus malum eſt quam bellum, imò eo nomine eſt maius quod numquam ad pacem deſtinetur: quod vero pax ſequatur, hoc caſu fit non cauſa, quippe à Mario & Cinna, id eſt à ſeditioſis non intenditur.*

Belli liciti conditiones quatuor.

Dubium.

Vtrum ſeditio ſit tollenda potius quam per tyrannum deuaſtetur ciuitas?

Vide Pol. 4. cap. 2.

RAbida & furioſa res eſt ſeditio cuius dente vulnerata ciuitas contabeſcit cito, cæterum ſi fiat edentula eiuſdem latratus (vt quidam volunt) plurimum non nocet. Nam vt fures à tectis arcentur ſæpe latratu canis: ita tyranni & oppreſſores rerumpublicarum ſtrepitu ſeditionis ab intentis malis propelluntur. Sed ne videar ipſemet mecum colluctari, eodemque ſpiritu repugnantia dicere, affirmo nomen ſeditionis mitius aliquando ſumi non pro concitato furore ciuium in cauſa mala, ſed pro ardore optimorum hominum, qui bonum commune ſtudent defendere. Hinc eſt meo iudicio, quod dicat in textu Philoſophus virtute excellentes viros iuſtiſſime ſeditiones commouere poſſe. Si poſſint, certe tum poſſunt cum Roma Cæſaris rabie debilitata languet. Tarquinius Superbus pulſus eſt regno, Cæſar occiſus in ſenatu, vtrumque factum philoſophantes quidam ciues approbarunt: eſt ergo toleranda ſeditio, ne Phalaris, Nero & Dionyſius regnent. Tres cauſæ ſunt cur potentes tyranni (qui aliter pacari non poſſunt) ſeditionis enſe tollerentur: prima eſt, quia imperant contra naturam, ſecunda, quia bono communi non conſulunt, tertia, quia populum non ſecus quam vultures ſuam prædam lacerant & dilaniant: iniuſtum ergo eſt eorum imperium ac violenta adminiſtratio ciuitatis, quæ ſi lege & conſilio ſanari non poteſt, defectionis impetu coerceri debet. Rectè Hippocrates; In periculoſis tentandum eſt cum periculo. Sic enim eſt in corpore ciuili ac eſt in humano: ſed in humano corpore potius breuis & acris dolor ferendus eſt, quam totius interitus: ergo in corpore ciuili breuis & truculenta tragœdia ſuſtinenda eſt potius quam ciuitatis ruina & deuaſtatio. Amara hæc medicina eſt, ſed tum neceſſaria cum tyrannidis vlcera eo vſque prorepſerint vt alio modo quam ferro curari non poſſint. Animaduertendum tamen hic eſt curam iſtam labentis reipublicæ non à vertigine populi aut vnius cuiuſcunque affectu dependere, ſed conſilio medicorum. hoc eſt ſapientum virorum manu vulneribus ciuitatis debere applicari tum quidem ſedatio non ſeditio, turbatio quædam humorum non diſtractio diſtinctioque ciuium appelletur. Eſt ergo ſeditio hoc modo nomineque accepta toleranda, ne crudelis Nero accenſa Roma exitium Troiæ ad lyram cantet, hoc eſt, ne incurabile monſtrum tyrannidis Perſico furore ciuitatem perdat.

Seditio nonnulla pro ciuium bonorum ardore habetur.

Bruti ſeditioſi.

Cur ſeditione tyranni tollantur cauſa tres.

Pol. 5. c. 10.

Hippoc. in aphor.

Cautio.

Sueton. in Neron. ca. 38.

Opp. *Quicquid conuellit & ſubuertit ciuitatem, non eſt omnino tolerandum, ſed ſeditio (vt antea in multis locis probatur) conuellit & ſubuertit ciuitatem: ergo ſeditio non eſt omnino toleranda. Præterea demonſtratum eſt ſuperius tyrannos ſeditione tollendos non eſſe.*

Pol. 4. c. 2.

Reſp.

Reſp. *Lenius hoc loco (vt diximus) nomen ſeditionis ſumitur pro defectione prudentiorum ciuium in cauſa tyrannidis ac oppreſſionis ſolum, idq; cum áliter reſpubl. vulnera curari non poſſunt: & ſic accepta ſeditio nõ conuellit, ſed colligit, non ſubuertit, ſed conſeruat ciuitatem. Inſuper agnoſcimus ſupra à nobis demonſtratum eſſe tyrannos ad ſceptrum natos ſeditionis ferro tollendos eſſe, quippe in illis ſacrum eſt nomen regis: at ſi ſimpliciter tyranni ſint, monſtraque natura in patriam fiant, merito ſuarum partium defectionem ſentiant, ciuiumq; bonorum cenſuram patiantur.*

Simpliciter tyrannus non eſt, qui rex natu eſt.

Opp. *Arma in principes ſumere non licet: ergo non licet deficere armisque à regno eoſdem propulſare, quo dato videtur quod ſeditio nullo modo ſit toleranda. Præterea cum ſine grandi periculo fieri non poteſt, ſequitur quod in ciuitate non ſit omnino concitanda.*

Vindiciæ cõt. tyran. quæſt. 3.

Reſp. *Verum eſt quod arma non ſunt ſumenda in principes, ſed tyranni rapaces vultures non veri principes habentur. Ad alteram partem argumenti reſpondeo, quod ſicut grauis infirmitas corporis negligi non debeat, quia curari aliquando non poteſt ſine periculo vitæ: ita vlcera ciuitatis non ſunt omittenda, quia ſæpe ſanari non poſſunt abſque reipublicæ magno diſpendio, quod quidem potius ferendum eſt, quam vt totius ſequatur naufragium.*

Tyranni vultures non principes.

CAP. II.

Vtrum vlla ſit propenſio humanæ naturæ ad mutationem rerumpublicarum?

EXcellit ordo quem in hoc libro perutili ſequitur Ariſtot. nam facta diuiſione in duas primarias partes, primum de cauſis euertentibus & conſeruantibus rempublicam in qua plures; deinceps de cauſis euertentibus & conſeruantibus rempublicam in qua vnus dominatur, diſſerit. Sed quoniam (vt eſt in prouerbio) mala cognita facilius euitantur, primum zizania & nigra quaſi ſemina ſeditionis, tum cauſas & fundamenta conſeruationis graphice & cumulate deſcribit. Poſtquam ergo oſtenderit generatim diſceſſum populi à iuſto & æquali, omnis conuerſionis & retrogradi quaſi motus in ciuitate caput & initium eſſe, nunc alias cauſas ſeditionis, ſed adhuc generales tradit: in quibus tria potiſſimum conſideranda proponit, affectionem, nempe eorum qui ſeditionem mouent, res de quibus litigant & contendunt, modos & rationes, quib. hoc ſuum negotium tam pernicioſe demum conficiunt. Sed quoniam in hoc capite breuis admodum eſt Ariſtoteles, ſummatim delineabo ſingula. Affectio ergo eorum, qui igniculos ſeditionis alunt, eſt tumida philantia, & ſiticuloſa dominandi libido, quæ animos malorum ciuium tædio ſuæ ſortis ac conditionis ita exulcerat, vt à communi ſocietate continuo diſſiliant: cum enim caninus iſte appetitus ſemel ſtomachos perditorum ciuium inuaſerit, dici

In Seditione conſideranda ſunt tria.

Primo affectio ſeditioſorum.

certe non poteſt, quantas flammas bilis conceperit, quibus ſi fomite inuidiæ addas, mirum non eſt ſi tecta excelſa ciuitatis ardeant, ſi alt & glorioſa imperia cadant: cauſa ergo prima ſeditionis eſt elatio animi, qua faſcinati mortales in ſui ipſorum amore (vt olim Narciſſus) miſere pereunt. Iſti ſunt qui ſe altius cum Icaro efferentes, & in curru veluti ſolis temere volantes ſe poſſe omnia cum nihil poſſunt, ſibi deberi omnia cum debentur nulla, otioſe ſomniant. Altera nunc conſideratio eſt rerum, pro quibus factioſi ciues ſeditiones mouent: numerantur in textu quatuor, lucrum, honor, hisque contraria, nempe damnum & ignominia, quibus ſi magiſtratuum negligentiam, abiectionem animi, motumque diſſimilitudinem addas, ſeptem de quibus in fine capitis loquitur Philoſophus generatim efficies. De horum ſingulis ordine quid dicam? Cum omnes & ſinguli videant ſub iſtis motum ciuilis (vt ita loquar) trepidationis occultari; Nam quid aliud eſt lucrum quam fomes? Quid honor quam ſeges contentionis? Recte Poeta, Auri ſacra fames; cui illud reſpondet, Itum eſt in viſcera terræ Effodiuntur opes irritamenta malorum. Attamen ſic canunt ciues: Lucri bonus odor ex re qualibet, quod ſi non conſequantur, tumultuantur, nec non moliuntur inſidias. Honorem ſæpe definiuimus eſcam ambitionis, qua capimur & ſuffocamur incauti, hoc negato Cæſar in patriam ſua arma vertit, Damnum & ignominia ſtimuli ſunt ad æſtum & excandeſcentiam animi; perpauci enim vel potius nulli aut facultatum iacturam, aut ſui contemptum æquis animis ferunt. Poſtremo quid magis vrget ciues ad ſeditionem, quã incuria magiſtratus? Quid magiſtratum magis in contemptum & odium rapit, quam abiectio mentis motumque à ſuis ciuibus diſſimilitudo? Sed de his iterum in ſuis locis, nunc ergo ad quæſtionem venio, quæ eſt, An vlla ſit propenſio humanæ naturæ ad mutationem rerumpublic. Non eſt ſine cauſa proculdubio, quod in primis hic ſuadeat Philoſophus, ſpectandum eſſe quo modo à natura afficiantur ciues, quippe ſeditio nidum ſuum in ſinu naturæ habet, pullosque ſæuos ex ea nonnunquam gignit. Nam etſi vniuerſalis natura non erret; monſtrum tamen particularis naturæ erratum dicitur: pari modo etſi homo vi naturæ imperio rationis ſubditus iuſtam & tranquillam reipubl. adminiſtrationem requirat: eſt tamen in eo motus & propenſio quędam ad nouitatem rerum, vnde vertigo nonnunquam maximarum ciuitatum non ſine magno periculo appetentium naſcitur. Quod vero iſta ad mutationem procliuitas in vtero naturæ concepta ſit, hinc liquido conſtat, quia à primis fontibus humani generis infirmitatem rationis hauſimus, quæ quidem infirmitas inſolens & ſuperba eſt, cui inſatiabilis rerum nouarum cupiditas adiungitur: hinc illud, Mens humana nouitatis auida; quod ſi verum it, quis non videt hunc mutationis appetitum ab ipſa natura ſuas vires petere? Inſuper vt vniuerſa natura varietate: ita vel maxime natura humana nouitate delectatur. Vt ergo illa perpetuam mutationem & viciſſitudinem rerum deſiderat; ita hæc nunquam ſua ſorte contenta

Ouid. Metam.3 8.2.
Secundo, res, de quibus litigãt, vt Lucrũ.
Vir. Æn.1.
Ouid. Metam.1.
Suet. in Veſpa.c.23.
Quærenda pecunia primum, Virtus poſt nummos. Hora. Sat. lib 2.
Honor, Damnũ. Ignominia.
Tertiò, Negligentia, Puſillanimitas. Diſſimilitudo morum.
Quæſtio. Ariſtot. Phyſ.2.

noua

nouas illas rotáſque fortunæ vertit, eſt enim flexibilis voluntas homini, iuxta illud Poetæ:

Romæ Tibur amo ventoſus, Tibure Romam. — *Hor. epiſt. 8. lib. 1.*

Porro cum ratio per tot quaſi cancellos corporis res extremas videat, cum mens quæ eſt lumen animi, appetitu, affectu, ſenſu depreſſa plurimum cæcutiat, neceſſe eſt, vt eodem plerumq; modo afficiamur, quo iſti ſtimuli intellectus, at nihil iſtis placet ꝙ non eſt nouum, grata ergo eſt multiplex conuerſio rerum, quæ nouitatem parit. Ab exemplis hoc ipſum probo; nam quid pulſo Tarquinio monarchiam in ariſtocratiam apud Romanos tranſtulit? nonne bellicoſæ gentis natura? quid ariſtocratian apud Iudæos in regnum, regnumque tandem in anarchiam? nonne leuitas & inconſtantia naturæ? Nero optime à Seneca inſtructus & ducatus fuit, regnum tamen in tyrannidem mutauit, ſolum vt opinoinſtinctu motuque naturæ: vetus eſt illud,

Naturam expellas furca licet, vſque recurret. — *Hor. epiſt. lib. 1.*

Et ſane permulti ciues ad mutationem rerumpub. non ad conſeruationem nati ſunt, qui rariſſime conſilio aut pœnis reuocantur: apprime ergo vtile eſt quod hic præcipit & præſcribit Ariſt. vt mores ciuium ac propenſiones ad hoc malum diligenter trutinemus, nam hæc naturæ contagio peſtem ſeditionis in anguliſciuitatis ſpargit. Huc addi poteſt quod naturam iſtam infectionem appetendę mutationis à loco non aliter quam homines peſtem ab aere aliquando trahunt. Hinc olim Scythæ & Perſæ ſuam barbariam à climate, in quo viuunt ſuxiſſe dicuntur, & ſane frequenter hoc contingit, vt ipſa natura ciuium locum in quo degunt plurimum ſequatur; dat enim vt pater ſic patria cuique ortus initium & cauſa: ergo locus ad mutationem rerum ciuium animos inclinet, natura ciuium eo magis eſt coercenda, ne ad rabiem ſeditionis ſuas vires intendat.

Timon de Alcibiade Locus naturam afficit. Vid. Pol. 2 c. 8. lib. 7. c. 7. Hippoc. li de aere & aqua. Alexandria Ægypti fato ſe ditioſa. Marce. lib. 11.

Diſtinctio.

In ſeditionib. conſiderāda ſunt
- Affectio ciuium, reſpectu
  - Æqualitatis.
  - Inæqualitatis.
- Materia ſeditionis generatim, vt
  - Lucrum, cui damnum / Honor, cui ignominia — opponitur.
  - Negligentia.
  - Prauitas animi.
  - Diſſimilitudo morum.
- Modus quo facta eſt ſeditio & commutatio ciuitatum, hinc quæſtio de propenſione naturæ ad conuerſionē oritur, quæ ſatis aperte demonſtrata tabula non eget.

Opp. *Generales cauſa ſeditionis in 1. cap. attinguntur: ergo otioſe in hoc, itidemq; in tertio eaſdem nunc repetit Philoſophus.*

Reſp. *Ratio non tenet, cum diuerſo reſpectu in ſingulis his locis diſcutiuntur.*

tur: nam in primo capite eaſdem ad radicem primamq; conuerſionum cauſam refert, in 2. eaſdem cum ſuis contrariis comparat, in 3. earum exempla cum aliis adiectis ſeditionis cauſis demonſtrat.

Pol, 3. c. 3. lib. 2 c. 1. Diſſimilitudo alia morũ, alia officiorum.

Opp. *Diſſimilitudo eſt cauſa conſeruationis: ergo male hoc loco cauſa ſeditionis aſſignatur. Antecedens patet in 3. libro, vbi probat Ariſt. ciuitatem conſtitui debere ex diſſimilibus.*

Reſp. *Diſſimilitudo hic morum ac voluntatum; at in tertio libro officiorum ac facultatum diſſimilitudo intelligitur; illa labefactat, hac conſeruat ciuitatem.*

Opp. *Bona fortuna ad politicum ſtatum ſunt neceſſaria: ergo lucrum, quod eſt fœtus fortunæ, eſt neceſſarium: quo dato, ſequitur lucrum non eſſe cauſam ſeditionis.*

Reſp. *Non lucrum, ſed inſatiabilem lucrandi diuitiarum ſitim aucupiumque hominum commutationis cauſam in ciuitate eſſe affirmat Philoſophus. Idem de honore, libertate, genere, aliiſq; rebus dicendum eſt.*

Opp. contra quæſtionem.

Opp. *Seditio humanam naturam (quæ eſt compos ſocietatis) penitus conuellit: ergo ad eam in homine non eſt naturalis diſpoſitio. Antecedens patet, quia nihil magis diſtrahit hominem ab imperio rationis quã diſcordia, nihil humanitatem magis confundit quam ſeditio. Argumentum probatur, quia ſi ad ſeditionem tenderet, ſibimet omnino eſſet infeſta.*

Reſp. *Diximus antea hoc monſtrum ſeditionis non in tota & vniuerſali natura omniũ, ſed in particulari affectione quorundã generari: illos autem hic intelligimus, qui magis affectum quam rationem, magis ſenſum quam mentem & intellectum ſequuntur. Huc quoq; referri poſſunt illi, qui ſub aſpectu Saturni, Martis, aliorumq; ſiderum (quæ ad ſeditionem homines inclinant) nati ſunt.*

Opp. *Qui viuunt ſecundum appetitum aut ſenſum, vitam belluarum non humanam viuunt, vt teſtis eſt Ariſt. in vlt. cap. decimi libri Ethicorum: non ergo videtur humana natura eſſe propenſa ad commutationem, quippe humana natura in mente & ſapientia, vt illic docet, non in ſenſu aut appetitu ponitur.*

Reſp. *Natura humana conſideratur aut vt eſt abſoluta, quæ rariſſime apparet: aut vt eſt infirma & imperfecta, quæ communiter multis contingit, & ſic mens cum appetitu ſenſuq; coniuncta vnam naturam humanam efficit, quæ ſæpe corrupta mutatione rerum mirificè delectatur.*

CAP. III.

Vtrum cauſæ ſeditionis rectè aſſignentur?

VT olim Zeuxis in Helena pingenda ſparſas & ſingulas decem virginum partes pulchriores in vnam tabellam coegit demum, vt

excel-

excellens & diuinum opus penicilli magis eluceret: ita Ariſt. ſeditionis membra diuiſim tractata in vnum iam locum trahit, vt mōſtri horribilis ſpecies tanti viri arte deſcripta omnium animos ad ſtudium pacis commoueat. recenſet hic ergo 13. ſeditionis cauſas, quæ fibris inter ſe cohærentes charybdim rerumpublicarum efficiunt; hæ ſunt vt ordine dicam, iniuria, auaritia, honor, excellentia, metus, contemptus, exceſſus rerum, fortuna, diſcordia, otium, paruæ occaſiones, diſſimilitudo, & locus. Iniuria (vt de ſingulis ſuo loco diſputem) eſt iniuſta læſio ciuis, quam nemo (teſte Philoſopho) niſi inuitus patitur; qui ergo iſtius aculeos aut per nominis, aut per rerum priuatarum damnum & iacturam ſentiunt, facile acuuntur in eos, qui illis iniuſte nocent. Impatiens enim eſt natura humana damni, vimque iniuriæ non poteſt concoquere: ſi ergo Appij Romani contumelioſius cum populo agant, cauere oportet ne ex ariſtocratia democratiam faciant, quippe fixa non eſt ciuitatis anchora, in qua multitudo vulneratur iniuria; qui ergo velint ſeditionis neruos diſcindi, neceſſe eſt vt ab iniuriis & oppreſſionibu: populi mentes manuſque detineant: nam nihil magis vrget ad factionem quā iniuria, nihil vehementius vrit quam oppreſſio. Auaritia, quæ eſt ſecunda radix ſeditionis, eſt inextinguibilis ſitis & appetitus rerum, qua veluti febricitantes magiſtratus ad omne ſterquilinium fortunæ ſordide rapiuntur; iſta omnium vitiorum fæce contaminati principes, à ſuis ciuibus indigni ſemper imperio iudicantur: hinc liquefactum aurum ſuffocauit Craſſum, ſtygium tormentum cruciauit Tantalum, nomen aſini vulnerauit Midam, quid multis? ciuitas tuta non eſt, in qua auaritia regnat. Honor verus eſt præmium felicitatis, falſus vero nihil aliud eſt quam riſus fortunæ & inanis ſtrepitus multitudinis; huius fla-tu permulti ſic tument, vt omnes præ ſe inſolenter contemnant, perpauci ſunt, qui iſtius voce & nomine non delectantur, nulli pene ſunt, qui vmbram honoris fugiunt, à quo ſi vel latum (vt aiunt) vnguem coacti diſceſſerint, continuo in maniam aut phreneſin incitantur: nihil ergo truculentiorem ſcenam in republ. edit quam iniuſta honoris poſſeſſio, nihil maiorem luctum efficit quam dedecoris metus & ignominia; circumſpice ſi placet & intuere imperiorum ſtadia, ô quantas tragœdias honorum excitauit ambitio? Excellentia quæ quartum ſeditionis numum conficit, eſt eminens & inſignis vnius aut paucorum præ aliis omnibus in ciuitate potentia, vnde (vt inquit Philoſophus) monarchia aut dynaſtia enaſci ſolet: hanc (vt ita loquar) omnipotentiam olim Argiui, Athenienſes, Romani, Carthaginenſes, tam capitali odio proſecuti ſunt, vt Herculem, Themiſtoclem, Scipionem & Hannibalem præcellentes viros oſtraciſmo teſtaque exulum denigrarint: ſed hoc malum ſuadente Philoſopho naſcens opprimi & coerceri debet, ne inueteratum (vt ait Cicero) robuſtius fiat. Metus quinta exiſtit ſeditionis cauſa, qui hoc loco definitur expectatio futuri mali: hoc animi motu perculſi, qui iniurias fecerint, ne dent pœnas aut ipſi Talionis legem patiantur, flabella ſeditionis fiunt: ſic antiquitus in inſula Rhodo nobiles, qui

13. Seditionis cauſa

1. Iniuria

Liu. dec. 1 lib. 3.

2. Auaritia.

Eth. lib. 1 c. 12.

3. Honor.

4. Excellentia.

Pol. 3. c. 9.

Plut. in Them. Scip. & Annib.

Cic. Phil

5. Metus.

Cic. Tuſc quæſt. lib.

Sic Roma Catilinar iugum populo iniecerunt, metuentes vtique ne iuſte affligerentur ſe- ditioſa arma in populum ſuſceperunt; vetus eſt illud, Odium eſt vm- *6. Contemptus.* bra metus, at ex odio ſeditio naſcitur: ergo ex metu. Sexta cauſa ſeditionis contemptus eſt, qui definiri poteſt ſuperciliosa quædam reiectio & indignatio ciuium, qui putant non minus ſe demereri, quam qui in arce ciuitatis ſedent: Iſtius carbone notari abhorret humana natura, quippe libera cum ſit, ſui potius interitum quam contemptum patietur. *Liui. deca. 3. lib. 1.* Carthago ſuperba illa ciuitas propter vnius legati contemptum deleta eſt. Thebana, Megarenſis & Syracuſana ampliſſimæ olim ciuitates contemptu fractæ (vt hic docet Philoſophus) conciderunt *7. Incrementum. Pol, 3. c. 9.* Incrementum ſeptimo iam loco poſitum eſt monſtroſa & vltra modum diuitiarum augmentatio, quæ non aliter ad aurum ſeditioſos, quam fames ad prædam leones mouet. Quare ſicut corpus ſecundum proportionem augeri debet, vt partes concinnitatem & conſenſum habeant: ita ſi in republ. ciues conſpirare velint, modum accumulandi opes & potentiam obſeruari decet. Nam aliter vt corpus in alterius animantis figuram vertitur: ita reſpubl. in aliam adminiſtrationis formam facile *8. Fortuna.* commutatur. Octaua fax ſeditionis eſt fortuna, quæ hic incerta & occulta calamitatis cauſa definitur. Huius vulnus olim Tarentini, Argiui & Athenienſes periculoſe ſenſerunt, vt hic docet Philoſophus, quorum nobiles fortuito extincti non ſolum ſui, ſed etiam ſuarum ciuitatum calamitas extitere. Cæca profecto eſt rerum humanarum domina *Prouidentia Dei omnia fiunt.* fortuna, quæ ludens, Aſſyriorum, Perſarum, Græcorum, & iam etiam propemodum Romanorum imperia in puluerem, pene dixeram in nihilum commutauit; cæcam fortunam cauſam appello, nõ quod quicquam fiat ſine prouidentia Dei, qui ortum & occaſum imperatorum videt, ſed quia ignota hæc cauſa eſt cur Alexandri veneno, hoc eſt, cur monarchæ & eorum ſceptra occultis modis tollantur. Eſt ergo fortuna cauſa quædam mutationis, ſi ignorantiam humanam, at nullo mo- *9. Diſcordia.* do ſi prouidentiam diuinam ſpectes. Nonam ſeditionis cauſam, nempe diſcordiam, addit Philoſophus, quæ eſt de rebus leuioribus ciuium inter ciues inuidioſa contentio: Hæc inquit aliquando efficit vt democratiæ, in quib. multi locupletes fiant, in oligarchias ſeu paucorum potentias migrent; diuites enim ægre ferunt, vt pauperes ſibi in liber- *Verecũdia.* tate imperij adæquentur. Huc etiam verecunda, quæ eſt indignitas magiſtratus, referri poteſt; cum non iudicio, ſed ſorte ſartores & ſutores fæceſq; populi in magiſtratum ſumuntur, vt in Heræa, aliiſq; liberis ciuitatibus, in quibus nonnunquam ſimiæ non opes ingenij, ſed *Cic. in Piſ.* ſordes & nates ab altis ſedibus in officio produnt, ſicut olim Piſo temulentus in ſenatu fecit, & ſicut hodie, heu nimis multi paſſim & vbique *10. Negligentia.* faciunt. Decima nunc cauſa mutationis, nimirum incuria & negligentia ſequitur, quæ eſt in officio laboris tædium & oſcitantia magiſtratus, qui oculum in ſummitate ſceptri vigilantem non habet: hoc modo contingit, vt vulpes & aſtuti homines, alieno animo à republ. exiſtentes in reipubl. viſcera ſe inſinuent, eademq; potiti voto lacerent & dila-

nient

nient. Hac occaſione, vt opinor, Iſraelitæ optarunt regem, quia iudices & ſacerdotes negligenter ſuum præſtiterunt officium, & certe videtur Salomon nimio otio vitæ ſepultus, regnum in tyrannidem, cultumq; Dei in ſuperſtitionem commutaſſe. Recte Poeta: *1. Reg. 8.*

Otium reges, ſimul & beatas Perdidit vrbes.

Scipio Naſica ideo noluit Carthaginem deleri, ne populus Romanus in otio viueret, & ſane ciuitas illa florere non poteſt, in qua bos minoris quam piſcis emitur. Claudius Nero ſolitus eſt dicere Capuam, Cannam, id eſt, perniciem fuiſſe Hannibali, quippe in ea ſuos milites meretriculis, balneis, aliiſq; genus deliciis mancipatos paſſus eſt effæminari. Hic certe iuſte & opportune noſmetipſos Chriſtianos accuſo, nam noſtra ipſorum oſcitantia & incuria auguſtiſſima imperia magna olim religionis ac pietatis lumina extincta iacent; vbi ſunt Rhodus & Chriſtiani proceres? vbi inquam ſunt, qui ad ſacrum bellum deſtinati mœnia Sion & Ieruſalem, hoc eſt, Chriſti eccleſiam contra Perſas & Turcas tuerentur? O Chriſte veſtẽ tuam diuiſimus, & noſmetipſi inter nos diuiſi ſumus. *Liu. dec. 4 lib. 9. Liu. dec. 3 lib. 5. Ioannitæ Melitẽſes.*

Vndecimum locum inter ſeditionis cauſas paruæ occaſiones habent: quæ ſunt res vt prima ſpecie apparent parui momenti, cæterum ſi oſcitantius aut negligentius tractentur, ciuitatem in magnum periculum & diſcrimen vocant. Nam vt multis arenis nauis immergitur, vt bos culicum multitudine ſuffocatur, ita rebus minimis ac tricis neglectis magna nonnunquã euertuntur imperia. Sapienter Hippocrates, Nihil contemne, nam nihil paruum eſt: puſtula ſæpe in peracutum morbum, res parui ponderis in grande diſcrimen migrant: non eſt ergo in leuiculis ſcelerum occaſionibus extirpandis morandum, *11. Leuicu la occaſio nes.*

Nam mora dat vires, teneras mora percoquit vuas,
Et validas ſeg:tes, quod fuit herba facit. *Oui. de re me. amor. lib. 1.*

Res parua in primis videbatur Romanis tribunos plebis inſtituere, ſed hæc libertas licentia facta lumen conſulum obſcuraſſe dicitur; hoc ipſum in textu declarat Philoſophus Ambraciorum exemplo, qui primum homines paruo cenſu in arces ciuitatis admiſerunt, qua ſemel patefacta via multi nullius cenſus carnifices rapiebant imperium. *Liu. 2. deca. prima.*

Penultima ſeditionis cauſa eſt diſſimilitudo morum, quæ hoc loco diuerſa factorum & natorum ciuium affectio & diſpoſitio dicitur; hæc certe inter cæteras maxima cauſa conuerſionis eſt. Nam vt nihil citius corpus humanum inficit quam peſtilentium vaporum cum innatis humoribus copulatio: ita nihil velocius corrumpit ciuitatem quam peregrinorum hominum admiſſio, in qua contagio & venenum latet; hoc probat Philoſophus multis exemplis, de quibus in dubitatione huius capitis plura dicemus. *12. Diſſim litudo morum. Scita ſimilitudo contra peregrinos.*

Poſtrema nunc cauſa ſequitur nempe locus, qui hic non tam pro ſitu quam pro influentia cœli ſumitur. nam ſic in loco murandi mores vis magna ineſt: hinc gentes ſub Marte bellicoſæ, ſub Mercurio leues, ſub Ioue fortunatæ, ſub aliis virtutibus cœli aliis affectæ moribus ac modis dicuntur. Eſt quoq; in ſitu loci motus quidam & fomes, quo ſæpe incitamur ad mutationem, ſic recte Ariſtot. Athen. *13. Locus. Vide Gal 1. an mores animi ſequãtur tẽperaturã corporis,*

magis

magis populares erant qui in Piræeo, quam qui in vrbe habitarunt: vaſtitate ſua confuſa Babyl. interitum ſui & ruinam vidit.

Diſtinctio.

Cauſæ ſeditionis ſunt aut
- Primariæ, vt iniuſtitia & inæqualitas, quæ omnis mutationis fundamenta ponuntur in capite primo huius libri.
- Minus primariæ, & hæ ſunt aut
  - Generales, vt honor cui ignominia; lucrũ cui damnum opponitur.
  - Speciales, quæ in hoc cap. à nobis diſtincte explicantur.

Alia ſeditionis fomenta.

Opp. *Multo plures ſunt cauſæ ſeditionis quam quæ hic enumerantur: ergo minus accurate inſtituitur hæc de cauſis diſputatio. Antecedens patet inductione fraudis, oppreſſionis, licentiæ vitæ, famis, religionis, & his plurimorum ſimilium, quæ videntur non minus animos ciuium vulnerare, quam illa quæ hic à Philoſopho recenſentur.*

Reſp. *Fraus & oppreſſio media ſunt non materia ſeditionis, vt poſtea docet Philoſophus, reliqua vero quæ enumeras ad priora reduci ac reuocari poſſunt, vt licentia vitæ ad oſcitantiam & incuriam magiſtratus, religio ad excellentiam, de qua ſatis iam modo diximus.*

Adiaphora.

Opp. *Multa inter hæc, quæ numerantur vt cauſæ ſeditionis, nullius mali ſaporem habent: ergo tanti mali cauſæ haberi non poſſunt. Antecedens patet de honore, excellentia, libertate & loco, quæ omnia neceſſarium vſum in ciuitate habent. Ratio tenet, quia vt radice exiſtente bona, malus fructus, ita cauſa exiſtente iuſta, monſtroſus affectus (qualis eſt ſeditio) naſci non poteſt.*

Honor, excellentia, libertas bonis bona, malis mala.

Reſp. *Honor, excellentia, libertas & locus ponuntur conuerſionum cauſæ, non quod hæc per ſe ſint mala, ſed quod in illis ſit eſca mali ad quam factioſi ciues contendunt & rapiuntur. Virtutis comes (vt aiunt) inuidia eſt: honoris cuſtos plerumque metus, res optime nonnunquam malas vmbras habent, non quod in rebus ipſis ſit corruptio, ſed quod in hominibus malis ſit pernicioſa affectio, quæ bona fortuna in vſum malum vertit. Vt ergo ſol dulcem odorem expoſa, fœtorem malum ex ſterquilinio elicit: ita honor, virtus, libertas, ſtudioſis & bonis viris rerumpub. conſeruandi, malis vero & factioſis euertendi occaſionem præbent. Reſpondeo ergo nec ex bona radice malum fructum, nec ex bona cauſa malum effectum per ſe & vi ſua generari, fieri tamen poteſt vt fortuito & caſu monſtrum ab ipſa natura ſuum ortum trahat.*

Opp. *Locus eſt principium conſeruandi: ergo cauſa ſeditionis non eſt. Antecedens probatur auctoritate Porphyrij & Ariſt. qui conſeruationem rerum ipſi loco attribuunt.*

Reſp. *Res qualibet in ſuo loco tuta eſt ſecundum Philoſophos, at hic locus*

cauſa

cauſa dicitur ſeditionis, vel quia aliquando malis ſiderum aſpectibus ſubiicitur, vel quia mari terraque cinctus ſeditioſis arma porrigere videatur.

Opp. *Tempus in libris Phyſicis cauſa corruptionis ac viciſſitudinis rerum omnium dicitur: ſed tempus hic inter cauſas conuerſionum non recenſetur: ergo omnes cauſæ non aſſignantur.*

Reſp. *Tempus ad paruas occaſiones referri poteſt, nam in tempore minor quam in loco cauſa ſeditionis latet: quare etſi tempus ſit dimenſio motus, in quo res omnes mortales periodum & terminum exiſtentiæ vident, cauſa tamen non eſt in tempore quod fluit, ſed in ipſa materia, quæ cauſam in ſe corruptionis habet.*

Dubium.

Vtrum periculoſa ſit in rempubl. peregrinorum admiſſio?

PEriculoſum eſt angues in ſinum & peregrinos in vrbem ſumere: nam vt illi calore recreati mordent, ita hij libertate donati ciuitatem perdunt. Hinc illud in textu, Qui inquilinos aut aduenas recipiunt in ciuitatem, hij fere omnes aut certe plurimi ſeditionibus conflictantur. Sed vt hoc ipſum argumentis probem, conſideremus quamlibet gentem, quæ proprios ſuos mores & ceremonias habet, ſi ergo alterius gentis populus in aliam ciuitatem migret, ſedem non animum mutari dicimus. Iuxta illud Horatij: *Hor. lib. 1. Epiſt. 9.*

Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt.

Hoc dato ſequitur (meo quidem iudicio) grande periculum, ne receptis peregrinis antiqui mores ac leges in nouos ac peregrinos commutentur: ſed quid citius parit ſeditionem quam legum morumq; mutatio? Quid ergo periculoſius quam peregrinorum in ciuitatem admiſſio? Præterea quorſum natura pares ſe cum paribus congregare docuit, ſi alienis moribus homines in ciuitatem traheret? Non vult natura, vt oues cum lupis, non vult prudentia, vt ciues cum peregrinis ſocientur: Philoſophia enim hoc ſuadet, quod contraria in eodẽ non poſſint cohabitare loco: at peregrini maxima ex parte infeſti ſunt ciuibus quibuſcum verſantur. Huc adde quod ſicut locuſtæ ſegeti ſunt, ita ſunt aduenæ ciuitati: nam vt illæ vaſtant & conſumunt granum ſegetis: Ita hij fructum ciuitatis vorant: quippe etſi rami ſint eiuſdem plantæ, à radice tamen nõ ſalutarem ſuccum, ſed venenum hauriunt, quo tandem infecta tota planta cadit. Domeſtica exempla taceo, quæ ſunt apud Ariſtotelem pauciſſimis demonſtrabo. Cum Trœzeniis olim Achiui Sybarim auguſtiſſimam ciuitatem coluerũt, qui tandem in numerum immenſum aucti Trœzenios Sybari eiecerunt, vnde (vt inquit Philoſophus) ſcelus Sybariticum natum eſt. Idem Thuriis fecerunt Sybaritæ contra illos, qui ſe humaniter receperunt, aduenæ Biſanrij ciuibus inſidias ſtruxerunt, ſed prælio ſuperati ceciderunt: Antiſſæi exules ex Chio receptos tandem armis eiicere coacti ſunt: Apolloniatæ, qui in ponto

Cic. de amici.

Sic Geneua Perinno duce. Bez. in Calnini vit.

Euxino

Euxino habitant, peregrinorum ſeditione ſunt agitati: Syracuſani in ſuum malum ſeditioſos hoſpites ſuſceperunt. Amphipolitæ receptis Chalcidenſium colonis, à patriis ſedibus pellebantur. Sed quid in iſtis externis hæreo? Nonne populum Dei admiſſi hoſpites vt ſentes & ſpinæ vulnerarunt? certum eſt Salomonem peregrinis feminis in idolo-

.Reg.11.

latriam incidiſſe. Hiſpani meo iudicio non iniuſte ſeditioſos Iudæos à ſuis finibus expulerunt; propius non accedo, ſed Chriſtum oro, ne peregrinorum turba immanis turbo in ciuitate fiat.

Philoxenia laudata.
Deu. 10. 19.
Ro. 12. 13.
Heb. 13. 2.
1. Pet. 4. 9.
Geneſ. 18. & 19.

Opp. *Vox Dei & virtus iubens, vt peregrini in ciuitatem recipiantur: ergo iniquum eſt idipſum prohibere. Antecedens patet ex multis locis vbi expreſſe mandatur vt hoſpitales ſimus, & quis ignorat Abrahamũ fratremq; Loth, angelos in ſua hoſpitia ſub nomine peregrinorum recepiſſe? Quod virtus iubeat manifeſtum quoq; eſt, cum in recipiendis peregrinis liberalitatis & magnificentiæ lumen maxime appareat, vt docent omnes Philoſophi.*

Peregrinus hoſpitio nõ ciuitate donandus.

Reſp. *Abſit hic doceamus hoſpitiorum fores occludendas eſſe, id enim omnium minime debere cenſemus fieri: hoc ergo eſt quod ſuademus, vt peregrini ſenatus, iudicij, imperij, participes non fiant: vt eorum numerus & vires vltra modum non creſcant, ſi tamen aut pietatis aut alterius rei honeſtæ cauſa patriam deſerant, & in ciuitatem alterius gentis coacti veniant, optamus vt honorifice accipiantur, omniq; humanitatis officio tractentur. Nam cœlum cœli domino, terram autem dedit filiis hominum.*

Opp. *Iuſte & politice aliquando ciuitates inire poſſunt affinitatis fœdera, vt ſanguine coniuncta firmiores fiant: ſicut Romani cum Sabinis, Galli cum Francis, nos cum Normandis: ſed abſurdum eſt participationem illis negare: ergo fieri poteſt, vt peregrini ad participationem ciuitatis admittantur.*

Reſp. *Vnio maximorum imperiorum rariſſima eſſe debet, nam eſt admodum periculoſa: at ſi aliquando fiat, negamus tum quidem, qui recipiuntur, peregrinos eſſe: nam coniunctio ſanguinis libertatem ciuitatis dedit. Vt enim ſurculus in plantam alterius generis inſertus, ita populus in alterius gentis ciuitatem aſcitus partis naturam habet.*

CAP. IV.

Vtrum nobilium factio ſit maxima peſtis in ciuitate?

Cap. diuiſio.
Factio nobiliũ, Rebellio ſubditorum.

DOnato viro perdocto placet, quod aliæ tres cauſæ ſeditionis in hoc cap. tradantur ab Ariſto. ſed tanti viri pace exiſtimo vndecimam ſuperius allatam cauſam (in qua paruas occaſiones ponit) fuſius hic demonſtrari, nam ſic ait Philoſophus: Oriuntur ſeditiones non de paruis rebus, ſed ex paruis: diſſident enim & ſeditiones excitant homines de rebus magnis, hoc eſt, quaſi diceret, res paruæ non ſunt cauſæ ſeditionis, donec vires & augmentum quærant. Sed ne longius euage-

rur oratio, hoc caput in duas ſecatur partes, in prima nobilium ſeditionem maxime timendam citiſſimeque curandum eſſe, in ſecunda vim & fraudem veluti dextram & ſiniſtram ſeditionum eſſe oſtēdit: ex prima hâc quæſtionem moueo, vtrum nobilium factio ſit maxima peſtis in ciuitate? Vix dubia res eſt, de qua nunc loquimur, verùm quoniam monſtra noſtrorum temporum paradoxum illud defendunt, factiones inter ſummos principeſque viros nutriendas eſſe, operæpretium me facturum puto, ſi cum Ariſt. paucis oſtendero, diuiſionē procerum eſſe ruinam ciuitatum: & vt à definitione incipiam, quid aliud eſt nobilitatis ſeditio, quam (vt ita loquar) paralyſis & diſſolutio totius ciuitatis? Nam vt principiis neruorum male affectis ſingulæ partes totius corporis tremunt: ita primariis viris inter ſe diuiſis, neceſſe eſt, vt omnes ciues in varias factiones diſtrahantur; ſequuntur enim oues paſtores ſuos, ſuosq; duces & nobiles multitudo; ſi inſaniant capita mirum non eſt, ſi reliquæ partes corporis ſint inſtrumenta furoris. Hoc probat Ariſt. multis & copioſis exemplis, quorum primum eſt de duobus Syracuſanis iuuenibus magiſtratum gerentibus, inter quos de re amatoria orta eſt diſſenſio: Altero enim abſente, alter eiuſdem delicias ad ſe pellexit, ille autem reuerſus contra eius vxorē induxit, vt ad ſe veniret, ambo irati claſſicū canunt, ſeditionem mouent, furit populus, perit ciuitas. Quapropter (inquit Philoſophus) iſtiuſmodi offenſionibus naſcentibus adhibenda cautio eſt, nec non cito potentium diſcordiæ componendæ. Rationem addit in textu, quia nobilium ſeditiones totam ciuitatem contagionibus malorū contaminatam in eandem fraudem trahunt, & quid hoc aliud eſt quod iam docemus? Vult Ariſt. ſeditionem nobilium eſſe ſepulchrum ciuitatis, idipſum volumus, optat vt cito vel minimæ inter illos tollantur diſcordiæ, idipſum peroptamus. Nam vt parua affectio in præcordiis animantis magnam in reliquis membris alterationem facit: ita in ſummis viris (qui ſunt veluti pręcordia ciuitatis) minima contentio, inter ciues maximā ſeditionem parit. Alia permulta exempla in hunc finem à Philoſopho adducuntur, quæ cum ſint luce in textu clariora, breuitati iam ſtudens libenter prætermitto, hortor tamen candidatos eadem perlegere, vt ad noſtrorum temporum vlcera accommodentur medicinæ. Inſinuantur enim in illis, ni fallor, duæ inter nobiles ſeditionum cauſæ; falſum oraculum, & licentia vitæ. O quam multi nobiles fallacibus oraculis decepti, pericula adeunt! quam multi Paridis exemplo faces Helenæ in ciuitatem ferūt! Tarquinij inſanus amor ſeditionē fecit, Antonij voluptas, Cleop. & Ægypt. magna miſeria fuit, nec mirum ſane, nam arma furoris cæca voluptas habet: ex his iam conſtat nobilium inter ſe diſſidia eſſe quaſi Deorum fulmina, quibus ſubito, ſi non extinguas, tota deuaſtetur ciuitas: ſi plures rationes quæras, ſic punctis doceo, Nobiles ſunt columina ciuitatis, ergo ſi ſeditionib. diſtrahantur illi, neceſſe eſt vt totum ædificium ruat. Iterum, Magni & clari viri magnos animos, magnas opes & potentiam habent: ergo ſine magno ciuitatis damno & periculo ſedi-

Antimacchia. comment. 3. theor. 30. Florētini. Macch. de princ. c. 20.

Nobilium ſeditio paralyſis ciuitatis.

Vt Marij & Sylla, Pomp. & Caſaris, Anton. & Auguſti factiones.

Et cap. 8.

Vt inter familias Eboracenſem & Lancaſtriam.

Vt Roma Lentulus: Sal. Liui. 1 dec. 1. Plut. in Anton. Rat. 3.

ſeditioſi non fiunt. Poſtremo, nobilium vnio in virtute eſt conſeruatio ciuitatis: ergo eorum diſtractio eſt eiuſdem interitus & conuulſio. Sed reuertor ad textum Philoſophi, in quo explanationem duarum, quas ſupra attulit, cauſarum video, hæ ſunt excellentia & diſſimilitudo morum; illam in paucorum potentia, democratia, & politia, magnas & crebras efficere alterationes exemplis narrat, hanc in oligarchia tum ſolum cum diuites pauperibus adæquentur: mediumque non ſit quo reconciliari poſſint. Prioris exempla multa ſunt, quæ vrgent mutationes aliquando fieri aut ex parte inuidentium, aut ex parte eorum, qui inſolentem victoriam quærunt: verbi cauſa, Themiſtocli Athenienſium naues lignea ciuitatis mœnia interpretanti fidem ſenatus dedit, hinc ciuitas nauale bellum parat, populus pugnat, victoriam habet, dux Themiſt. creatur, ſeditio ob excellentiam naſcitur. Huc alia exempla de Syracuſanis, de Chalcidonenſibus, de Ambracianis, quæ ſequuntur in textu, reuocari poſſunt. Poſtrema pars huius cap. non de cauſis, ſed de modis mutationis inſtituta eſt: modi vero duo ſunt, vis & dolus, vis per ferrum & flammam, dolus per inſidias, axes & rotas ciuitatum vertit; vis tum eſt cum altera pars alteri plurimum ſuccumbit, dolus vero cum aut ab initio decepti cogimur poſtea tolerare imperium, aut cum ab initio decepti & poſtea perſuaſi idipſum facimus: exemplum prioris modi eſt de quadringentis viris, qui rempubl. olim Athenienſium tenuerunt; iſti (vt ferunt annales) cum Lacedæmonij bellum indixerunt, callide mentiti ſunt, populoque ſuaſerunt regem contra Lacedæmonios pecuniam ad bellum ſuſceptum ſuppeditaturum, rudis multitudo commento credidit, at ſuæ crudelitatis pœnas (vt eſt in hiſtoria) grauiſſimas tulit, nam hac fraude decepta ſub tyrannide iſtorum ſophiſtarum diutiſſime vixit. Iſtæ manus ſeditionis obtruncandæ ſunt, quippe ſimplex eſt veritas, quam leones & vulpes fugiunt. Vis contra naturam eſt, & vi atrocius fraudulentia nocet, ictus leonis in quo vis eſt nos cautos, at morſus aſpidis, in quo fraus latet magis ſecuros reddit; vtrumque malum, ſed prius hoc illo, vtrumque buſtum ciuitatis, nam in vtroque eſt medium ſeditionis.

Excellentia.

...ero. lib. 7 ...uſt. lib. 2.

Mutatio ...ip. fit vel ..., vel do-...

...ſt. de Albiade, ...b. 5.

...ic. de off. ...b. 2.

Diſtinctio.

Duæ ſunt partes huius capitis, quarum
- Prima nobilium ſeditionem maxime periculoſam eſſe oſtendit, quia
  - Nobiles ſunt veluti capita & columina ciuitatis.
  - Maximos animos, opes & potentiam habent.
  - Vt illorum vnio conſeruat, ita illorum ſeditio ciuitatem perdit.
- Secunda duas manus & modos ſeditionis comprehendit, nempe
  - Vim.
  - Fraudem.

Opp.

Opp. *Antea permittitur ſeditio nobilium potius quam ciuitas deuaſtetur: ergo male hoc loco defenditur quod ſeditio nobilium ſit maxima peſtis ciuitatis.*

Reſp. *Facile huic rationi occurritur, nam illic non propriè ſeditio, ſed potius ſceleratorum oppreſſio & ſedatio quadam furoris approbari videtur.*

Opp. *Furor multitudinis eſt maius malum quam ſeditio nobilitatis: ergo ſeditio nobilium non eſt maxima peſtis ciuitatis. Antecedens probatur, quia nobiles citius rationis imperio, quam barbara & inſana multitudo cedunt: quippe clari & eminentes viri maiorem vſum rationis habent, & turba populi non aliter quam fera, & (vt eſt in prouerbio) hydra multorum capitum perpetuo furit.* E malis minus. Plebs bellua multiceps. Plut. in Demoſt. Ariſt. in problem.

Reſp. *Vis diſperſa debilis eſt, vnita fortis: at multitudo vim diſperſam & diſtractam habet, nam ſecum plurimum diſcordat multitudo: maius ergo malum ſeditio nobilium quam populi furor dicitur, non ſolum quia vim magis vnitam, ſed quia opes & potentiam maiorem nec non malitiam armatam habent.*

Opp. contra ſecundam partem capitis.

Opp. *Vis licita eſt ſecundum naturæ legem: ergo ſeditionis, quæ eſt contra naturam, non eſt inſtrumentum. Antecedens probatur: quia ſecundum legem naturæ licet vim vi repellere.* Cic. pro Milone & Seſtio.

Reſp. *Vis licita eſt ſecundum naturæ legem non ſimpliciter & abſolute, ſed tum ſolum cum iniuſtè vis ac impetus infertur: hac ratio ergo non ſequitur, quia vis aliquando infeſta, aliquando amica naturæ dicitur.*

Opp. *Stratagemata & ſophiſmata licita ſunt: ergo fraus licita eſt: quo dato ſequitur fraudem non eſſe ſeditionis comitem ac inſtrumentum. Antecedens patet ante in politicis. Ratio tenet, quia aliter idem inſtrumentum eſſet contrariorum.* Mach. in Liu. lib. 3 cap. 40. Pol. 4. ca. 12.

Reſp. *Vulpina pellis & leonis corium, hoc eſt fraus & furor in nulla bene inſtituta rebus. coniungi debent. Ad rationem igitur reſpondeo negando omnia, quia etſi ſtratagemata & ſophiſmata ſunt licita: fraus tamen non admittitur, nam in illis ſolum deceptio eſt, non dolus malus. Præterea abſurdum non eſt eadem repugnantibus inſtrumenta conuenire, vt conſtat in bonis fortunæ quæ tam bonorum quam malorum inſtrumenta exiſtunt.* In ſtratagem. deceptio eſt, non dolus malus.

Dubium.

Vtrum magici eorumque fautores capitali pœna iniuſte ſint plectendi.

INter hiſtorias de ſeditione in textu vna eſt de nobili quodam cuidam virgini contracto, qui conſultis diuinatoribus (neſcio quo portento præmonitus) ad ſponſam non venit, hoc dedecus affines virginis inquam contumelioſe tractati ægre ferentes, rebus ſacris in locum ſacra facientis occultiſſime coniectis fautorem diuinantis, vt ſacrilegum necuere; hoc factum iſtorum non arguit Philoſophus, vnde *Delphiu geſtares.*

coniecturam facio illum quodammodo approbaſſe. Hinc quæro, ...
magici eorumque fautores capitali pœna iuſtè ſint plectẽdi? Qui ſu...
magici ante in decimoquinto capite quarti libri paucis oſtendim...
ſunt quidem blaſphemi ſacrilegi, qui volantes in ſinum Dei quod p...
prium Deo eſt, nempe omnia præſcire flagitioſiſſime ſibi aſſumunt; ...
natalia fata hominibus, fatalia portenta ciuitatibus, mirabilia ſecr...
omnib. ſe poſſe prædicere vbiq; iactitant, & ſane laribus ſuis inſtru...
multa mira, miracula vero nulla omnino faciunt, oculum ſæpe pr...
giatores, at animum ſæpe diuinatores fallunt. Simon magus (vt feru...
viſus eſt in altum ſuis ipſius viribus volare, ſed Petro orante blaſp...
Rationis contra Magicos. mus cecidit, & ſpectante populo animam efflauit: faxit Deus vt i...
temporibus non cũ ethnicis à veris Chriſti oraculis ad Delphica p...
ſagia, à teſſeris ſalutis ad magicorum ſomnia & cõmenta fugiamus: ...
oblitus mei longior ſum quam oportet, rem igitur in manib ſic p...
bo. Proditores principum digni ſunt capitali pœna, ergo magici ...
rumq; fautores pœna maiore, ſi fieri id potuiſſet, plectẽdi. Ratio te...
quia iſti non in mortalem, ſed in ipſum Deum vi quadam proxim...
piuntur, eiuſdemq; nomine ſe agere falſiſſimè mentiuntur: hinc e...
ieiunant, orant, numen inuocant, characterib. ſalutis ſe muniunt, ...
aſq; ceremonias exercent, ſed quorſum? Certe vt ſimplices & ignor...
tes ſub ſpecie religionis facinoroſe fallant. Alterum argumentum ...
Leuit. 20. teſtimonio ſacræ philoſophiæ, quæ ad iſtos nos conuertere nõ ſo...
prohibuit, ſed etiam capitali pœna ſic facientes condemnauit. Po...
mo à bono ciuitatis hoc ipſum probo. Vtile & ſalutare eſt vt capi...
pœna auctores ſeditionis tollerentur: ſed magici & eorũ fautores ...
auctores ſeditionis: ergo magici & fautores ſeditionis capitali p...
tollẽdi. Aſſumptio huius ſyllogiſmi conſtat, quia magici de con...
ſionibus rerumpublicarum, & de fatis magnorum principum mẽ...
ſtatum adminiſtrationis perturbant, animoſq; ciuium diſtrahun...
deniq; vitales quaſi ſpiritus ciuitatis exhauriunt, vt ſub Irene & C...
ſtantino in Græcia, ſub Henrico ſexto & Eduardo quarto in Angl...

Opp. *Qui vtile praſtant reipublica, pœna capitali non ſunt toll... ſed magici & eorum fautores vtile præſtant reipublicæ: ergo pœna cap... non ſunt tollendi. Minor conſtat, quia multa prædicunt iſti Parcarum... terpretes quæ reipublicæ ſcire plurimum intereſt, hinc Merlini & Ba... vaticinia pro oraculis apud nos olim habebantur.*

Reſp. *Fatendum eſt multa vera & mira iſtos prædicere, ſed ...um ... ra falſa & periculoſa fingant, cumque modus dicendi ſit ex ...rabilis, pr... à diuina prouidentia ſolum dependere quam tam deteſtabilem ſcient... admittere. De Merlino & Bacone nihil dico, quos multi magos non m...*
Merlinus Bacon. *cos appellant: Baconus doctus, Merlinus ſomniator fuit.*

Opp. *Moyſes Propheta Dei hac arte videtur inſtructus fuiſſe: erg... li qui eadem vtuntur capitali pœna non plectendi. Antecedens patet, ... doctus ille in omni Arte Aegyptiorum dicitur. Ratio tenet, quia nih... ...nus capitali pœna in Propheta fuit.*

Reſp. *Moyſes non arte magica inſtructus, mira vt, magici, ſed digito Dei directus miracula vt Dei Propheta fecit: inſtructus fuit omni ſcientia Ægyptiorum, ſed non eodem modo, nam illi à dæmone multa, hic verò omnia à Deo didicit: nihil ergo magicos iuuant exempla Moyſis, Ioſeph, Danielis, quippe hij Dei ſpiritu inflati abditiſſima temporum oracula, rerum futurarum vaticinia ediderunt.* Exo. 7. 10.

CAP. V.

Vtrum democratia ſit maximè obnoxia mutationi?

PArs hæc ſecunda eſt iſtius libri, in qua particulatim de cauſis mutationum in vnaquaque reipublicæ forma agit Philoſophus, & primum à democratia ſeu populari potentia incipit, quæ (vt Plutarchus & Patricius ſcribunt) huc illuc quaſi nauicula ſine clauo omni flatu & fluctu fortunæ pellitur; quid enim vulgo mutabilius? Quid populo leuius & inconſtantius detur? Rectè Virgilius:

Plut. de reip. polit. Patri. de reg. lib. 1. tit. 3. Polyb. lib. 6. Æneid. lib. 2.

Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus.

Quare mirum non eſt, ſi iſta adminiſtrandi forma cum Chamæleonte ſæpiſſimè mutetur, nam in ea præter leuitatem populi vnuſquiſque dignißimum locum vendicat, ſeq; in ampliſſima reipublicæ munera & officia trudit: hinc quæſtio, Vtrum democratia ſit maximè obnoxia mutationi? Affirmamus eſſe: cauſæ ſunt, temeritas plebis, cōtrarietas opinionum, rerum ignorantia, odium inſitū aduerſus nobiles, aſſentatio ductorum, ijſdemq; data poteſtas nimia. Percurram has ſingulas, ſed ſequutus Ariſt. primum à duabus vltimis initium ſumā, nempe ab aſſentatione blandorum populi ductorum, & ab eorum nimia potentia data: verba Philoſophi hæc ſunt, Democratiæ mutantur maximè propter blandorum populi ductorum, leuiumq; concionatorum petulantiam, qui partim locupletes priuatim calumnijs onerantes, eos coire & conſpirare faciunt: partim communiter multitudinem in eos incitantes: hinc impetu vtrinq; facto, ſi ſuperetur populus iure ſæpè à victoribus mutatur ſtatus, vt olim in inſulis Co. & Rhodio. Et etiam Heracleæ, Megaris, & Cumis contigit: nam in quinq; his locis celebrioribus, vt hic docet Philoſophus, democratia (propter cauſas quas diximus) in alias formas tranſlata fuit; ſed iſtos demagogos & aſſentantes populi ductores antea deſcripſimus, ſi ergo populus imperare velit, caueat ab illis: Nam ſapienter Cato:

Quæſtio. Democratiæ mutationis cauſæ 6. Aſſentatio ductorum.

Fiſtula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.

Populus leuis eſt, & Amphionis cithara captus citiſſimè in fraudem pellitur: verbi cauſa, Populus Cæſarem odio habuit, Brutumque & Caſſium vt deos coluit: at cum dulcis Antonius Cæſaris laudes

Plut. in Anton. peroraui, aduerſus homicidas populus inſaniuit. Sed ad alteram cau-
Poteſtas nimia. ſam mutationis venio, quæ eſt cum vni vel alteri iſtorum populi du-
ctorum maior quam par eſt conceditur auctoritas, vt ſic fiat dictator,
Pol.5. c.10. aut dux exercitus, nam tum iſti tæda veluti ambitionis accenſi extin-
Tyranni ex radice utoria. cto populari ſtatu ſibi rapiunt imperium, idemq; in tyrannidem cru-
delem vertunt. ſic Piſiſtratus Athenis, ſic Thraſibulus, Cleon, Diony-
ſius, Hiero, Agathocles, Syracuſis: quid multa? Sic Periander Ambra-
Plat. Pol.8 ciæ, Archilaus in Candia, Polycrates in Samo inſula, Decemuiri Ro-
Axioma tyrannicū. mæ & alij ſexcenti, qui ſe ex ducibus exercitus dominos ciuitatis fe-
cerunt: hinc illud politicum axioma eſt: Cuicunque poteſtas abſo-
luta exercitus, eidem poteſtas ciuitatis datur. Caueat ergo populus
cui ſe committat: nam vetus illud eſt:

Iuuenal. *Aſperius miſero nihil eſt cum ſurgat in altum.*

Ignis in tecto ędificij rato extinguitur, & Sylla potitus regno ſine ſtra-
Plut. in Sylla. ge populi non refrenatur: tutum ergo eſt in populari ſtatu, vt magni
Conſenſus populi regula Democratia. honores dentur, ſed ita vt ad conſenſum populi reuocentur omnia.
Tertia cauſa ruinæ in hac forma eſt mira leuitas temeritasque ple-
bis, quæ cæco affectu & furioſo quaſi impetu in omne obiectum
mutationis rapitur. Sic populus Athenienſis nunc ſuos tribunos,
nunc reges, nunc triginta Ephoros, nunc 400. nobiles & ſenatores
rempublicam ſuam capeſſere & gubernare voluit. Concludo igitur
Democratia Eurip°. hunc ſtatum tamquam Euripum incertis moribus agitari. Contra-
Contrarietas opinionum. Liu. dec.4.l.4. rietatem opinionum (qua populus vacillat) quid hic deſcribam? cer-
tum eſt rariſſime aut in concilijs, aut in iudicijs, aut calculis & ele-
ctionibus ſuis ſibi conſtare: fieri ergo non poteſt quin ſic litiganres
lupus inuadat: hoſtis enim vigil eſt & occaſionem quærit, at oppor-
Ignorãtia. tunior non eſt quam inteſtina populi contentio & ciuilis diſcordia
multitudinis. Quod ignorantia rerum in populo ſit cauſa mutatio-
nis, quis eſt tam imprudens qui non videat? rudis enim & imperita
eſt multitudo, quæ ſæpe ſtultitia prodit ciuitatem. Plebs Corinthia-
Strab. Polyb. Dio. Liui. Cic. pro lege Man. na ſtultiſſimè Romanos legatos ſtercoris iniectu violauit, at Roma
offenſa ob id facti auguſtiſſimam Corinthum penitus deleuit, quod
certe non feciſſet ſi populus in legatos calluiſſet officium. Nihil hic
de Pſillis populo in Africa circa Syrtes dico, qui auſtro ventorum vni
(vt Sabel. ſcribit) bellum intulerunt. Hæc ſcribo vt quanta ſit ruditas
& ignorantia populi quiuis intelligat: non tamen omnem multitu-
dinem hoc ſtilo, ſed agreſtiorem partem populi perſtringo, eſt enim
Pol.3. c.7. (vt ait Philoſophus) politior pars quædam multitudinis, eſt quædam
ſtultior, cui ſi committatur imperium citiſſime in ſcopulos impin-
get. His poſitis id quod eſt huius quæſtionis cardo, tandem conclu-
Politiarum fundamenta. do, nempe democratiam præ cæteris reipublicæ formis eſſe maxime
interitui & mutationi obnoxiam, nam in reliquis (vt poſtea patebit)
firmiora virtutis ſunt fundamenta, nec nō maiora ſapientiæ præſidia,

quippe

quippe in monarchia vnius virtus, in ariſtocratia optimorum auctoritas, in oligarchia diuitum prudentia, in politia totius ciuitatis conſilium imperat. Sed vt cum Ariſtotele breuiter concludam, ſumma omnium hęc eſt, quod præcipua cauſa mutationis in democratia ſit tribunorum petulantia, qua quidem nobiles aut diuites vulnerati, hunc ſtatum nunc in ariſtocratiam, nunc in paucorum potentiam, & nunc in tyrannidem conuertere & transmutare conantur. Altera vero cauſa eſt populi incredulitas, cum maiorem quam par eſt auctoritatem demagogis ſuiq; blandis ductoribus concedit. Poſtrema eſt ambitio multitudinis, cum non in aliam ſpeciem, ſed in crudeliorem imperandi gradum prorumpit furor: verbi cauſa, cum non ex cenſu aliquo, ſed ex arbitrio populus magiſtratus eligit, cuius rei medium eſt, vt hic docet Philoſophus, ſi diuerſæ tribus non vniuerſus populus viros præfectos & magiſtratus creent.

Tres cauſæ cur mutetur democratia. Vide Plat. 8. & 9. pol.

Diſtinctio.

Democratia maxime eſt ſubiecta mutationi propter
- Credulitatem nimiam, quam aſſentatoribus ſuis præbet.
- Poteſtatem nimiam, quam eiſdem demagogis concedit.
- Temeritatem, quam in omni fere actione prodit.
- Ruditatem & craſſam ignorantiam rerum, qua plerumque laborat.
- Contrarietatem opinionum, qua mirifice diſtracta fluctuat.
- Simultatem, quam ſemper cum claris viris & nobilibus gerit.

Opp. *Quo aliquid violentius eſt, eo magis interitui & mutationi eſt obnoxium: ſed ſunt quædam adminiſtrationes ciuitatis violentiores democratia: ergo ſunt quædam adminiſtrationes magis interitui & mutationi obnoxia quam democratia. Maior eſt Philoſophi in Phyſicis, vbi docet quod nullum violentum ſit diuturnum. Minor patet, quia in tyrannide in qua vnus Nero, quam in oligarchia in qua multi Nerones & tyranni præſunt, maior vis & furor ineſt.*

Reſp. *Primum dicimus tyrannidem & oligarchiam in hoc ſenſu eſſe labes non formas ciuitatis, nam inique Nero apud Romanos, iniuſte triginta tyranni apud Athenienſes imperarunt: ſi vero mitius hoc nomen oligarchia ſumatur pro diuitum ſolum potentia, affirmamus minorem in oligarchia vim & furorem quam in democratia exerceri.*

Opp. *In democratia eſt vnio totius multitudinis: ergo eſt omnium minime ſubiecta mutationi. Ratio tenet, primum quia multitudo eſt maxima pars ciuitatis, tum quia vnita hac multitudo ſe fortius poteſt defendere, hoſtiumque impetum propulſare.*

Reſp. *Hac ratio inuerti poteſt, nam etſi ſit maxima pars ciuitatis ipſa multitudo, tamen quia eſt veluti corpus ſine capite, & armentum ſine cuſtode, eiuſdem vnio non ad conſenſum virtutis, ſed ad motum ſeditionis tendit. Quare vt turba inexpertorum militum ſine duce & ordine ſæpe victoriam; ita rudis & indigeſta moles populi ſine conſilio nonnunquam ciuitatem perdit.*

Opp. *Recta reipublicæ forma diuturnior eſt non recta: ſed democratia eſt recta reipublicæ forma, oligarchia autem non recta: ergo democratia eſt diuturnior oligarchia. Maior & Minor ſunt Ariſt. in tertio & quarto libro Politicorum.*

Reſp. *Comparatur democratia hoc loco non cum oligarchia peſſima, ſed cum ea duntum potentia in qua ſecundum leges viuitur: & ſic vtcumque ſumitur democratia ob cauſas antea allatas multo infirmior eſt ſcopuluſque fortunæ ſubiecta magis.*

Opp. *Oligarchia eſt eminentior & illuſtrior ſtatus ciuitatis quam popularis potentia: ergo magis fortunæ ſcopulis & mutationibus eſt obnoxia. Ratio tenet, quia fortuna ſæpius cum magnis non cum paruis ludit.*

Reſp. *Celſiores ſtatus & formæ ciuitatis magis ſubeſſe fortunæ dicuntur, non quod ſæpius cadant, ſed quod eorum occaſus conſpectiores ſint cum emineant, vt ait Philoſophus.*

Dubium.

Vtrum in ductoribus populi eloquentia cauſa ſit quo minus ſeditiones fiant?

ORpheus ſiluas & lapides cythara ſuæ eloquentiæ poſt ſe traxiſſe dicitur, quod ergo olim de omni arte Ouidius, idem nunc de eloquentia dicimus;

Emollit mores nec ſinit eſſe feros.

Veniunt ferrei milites à Mario & Cinna miſſi ad occidendum dulcem illum oratorem Antonium, at feros & crudeles carnifices ita eloquentiæ viribus leniuit, vt arma deiicerent, lachrymas profunderent. Diuina profecto & mira vis eloquentiæ eſt, ſed vt rem tantum agam, hæc quidem in multis at maxime in illis valet, qui mores hominum ferreos & valde agreſtes tractant: hinc eſt quod hoc loco dicat Philoſophus priſcis olim temporibus democratias in tyrannides ſæpe tranſlatas fuiſſe, donec populi ductores eloquentes & deſerti eſſent, „ At inquit arte dicendi propagata qui dicendo valuerunt imperabant populo, eumq; concionando ſapienter moderati ſunt, hoc eſt, quaſi dixiſſet meo iudicio, potentia ſuſq; deq; verſa maxime requirit eloquentes viros, qui vi vocis potius quam Martis, feritatem morum poſſunt lenire: at in democratia propter licentiam populi mores ciuitatis fluxi ſunt, rudes ac diſſoluti, ergo multo melius erit in eo ſtatu ſi viri eloquentes præſint, qui contentionis ac diſcordiæ capita acie ingenij non gladij

valent

valent abſcindere: ſed quod hæc ita fiant, ſi ita ordinetur reſpublic. ſic proio. Eloquentia ducis in bello eſt cauſa quo minus in aſtris ardeat conentio: ergo eloquentia populi ductoris eſt cauſa quo minus in vrbe fiit ſeditio. Antecedens, Cæſar, Themiſtocles & Xenophon fulmina belli & eloquentiæ: rationem vero Cicero & Demoſthenes eiuſdem flumina & fluenta probant: nam illi turbam militum, hij populi furorem nelliti ſſimis linguis mitigarunt. Porro quid aliud eſt eloquentia quam copioſe loquens ſapientia, ad bonum ciuitatis tendens? Ergo ſi moderatores populi ſint eloquentes viri, facile ſeditioſos ſuperabunt, nam maior vis eſt in voce eloquentis quam in pugnantis manu. Poſtremo vt peritus medicus morbos & vulnera periculoſa à putredine: ita eloquens populi moderator mores & vlcera ciuitatis à ſeditione ſeruat. Sicvt morbi diuturni cito contagionem gignunt ſine ope medicinæ: ita mores populi cito ad ſeditionem tendunt ſine ope & ſubſidio eloquentiæ. Concludo igitur in populi ductoribus eloquentiam cauſam eſſe quo minus in ciuitate fiat ſeditio.

Vt Germanici inter milites Pānonios. Tacit annal. 1.

Eloquētia copioſe loquens ſapientia. Cic. de orat. lib. 3.

Opp. *Roma & Athenis maxime eloquentia floruit: at in illis ciuitatibus ariſtocratia non populi potentia fuit: ergo videtur eloquentiam in populari ſtatu maxime non requiri.*

Reſp. *Etſi oratores in illis ciuitatibus oracula reipublicæ extiterunt, non tamen ſequitur quin hic de cauſis quas diximus magis ad popularem quam ad optimatum potentiam requiratur eloquentia. Praeterea in illis quoq; rebuſpublicis eloquentia maxime cauſas populi non ſenatus ſpectabat, vt in hiſtoriis videre licet.*

Opp. *Ariſt. docet in textu blandos ductores populi fuiſſe cauſas, cur democratia in tyrannidem ſæpe mutata fuerit: ergo in illis non eloquentia, vt blande docere: ſed innocentia vitæ, vt iuſte facere poſſint, videtur requiri.*

Reſp. *Oratores viros bonos eſſe debere affirmat Quintilianus, idipſum hoc loco Ariſtot. eloquentes ergo hic ſolum illos appellamus, qui omnem ſermonem ad ſtudium pacis & virtutis flectunt quique populum ad bonum ciuitatis trahunt.*

CAP. VI.

Vtrum cauſæ conuerſionum in oligarchia recte aſſignentur?

DE cauſis conuerſionis in oligarchia ſeu diuitum potentia proxime nunc agere oportet, quæ in genere duæ ſunt, iniuria oblata aliis, & inter ſe diſcordia. Iniuria eſt, cum pauci imperium tenentes premunt, & velati pedibus conculcant populum, qui iugum tyrannidis impatienter ferens cupide ad vindictā ſumendam rapitur. Nam quamuis nobiles & opulenti quaſi in manu theſauros, leges, imperia ciuitatis tenent, fieri tamen non poteſt, vt diu conſpiranti populo furioſo re-

Iniuria definitio.

ſiſtant. Exemplo nobis in hac re plebs Romana, quæ à nobilibus læſa à uito ſenatu ſuos calculos latrantes & tribunos habuit. Diſcordia, quæ eſt ſecunda cauſa conuerſionis, duobus modis, vt hic docet Ariſtoteles, contingit; vel cum deſtituti imperio ſeditionem mouēt, vel cum imperantes ipſi factioſi fiunt. Primum eſt quando perpaucis ad honorem admiſſis alij potentes inuidia flagrant, rebuſque nouis eo vſq; ſtudent, donec ipſi quoque in altis honorum ſedibus collocentur, vt Maſſiliæ, Iſtri, Heracleæ, & in aliis ciuitatibus permultis contigit, in quibus cruentæ per nobiles tragœdiæ agebantur, donec frater fratri, parrique filius contra leges illarum vrbium in poſſeſſione dignitatis ſucceſſerit: hinc Iſtri oligarchia verſa in democratiam fuit, at Heracleæ à pauciotibus potentibus ad ſexcentos venit. Secundum, quod eſt inter ipſos diuites & potentes factio, trifariam euenit, vel ob paucitatem eorum qui admittuntur ad honorem, vel ob contentionem illorum qui plures ſub ſua poteſtate habent, vel per eorum ambitionem qui ſuam exoſi ſortem ad altiſſimum fortunæ gradum ſcandere enituntur. Paucitas enim in hoc ſtatu populum armatum ad ſeditionem reddit, contentio vero nobilium vires penitus eneruat, ambitio denique ad tyrannidem aut monarchiam tendit; quippe ſi pauci ſint magiſtratus debilis eſt hæc potentia, & impetum populi ſuſtinere non poteſt. Si contentioſi ſunt & inter ſe diuiſi, mirum non eſt ſi ruinam videant, ſi ambitioſi, neceſſe vt caſum periculoſum ſentiant, nam fortunæ ſcala lubrica eſt, & via honoris præceps. Exemplum primi eſt de populo, qui Cnidi oligarchiam propter paucitatem magiſtratuum in aliam formam commutauit. Exemplum ſecundi eſt de Charicle vno ex triginta Athenarum ephoris, qui populo aſſentatus ſeditionem fecit, ſic Phrynichus ille vnus ex quadraginta viris, ſic ciuium cuſtodes Lariſſæ (Politophylaces dicti) olim fecerunt. Exemplum tertij eſt quorundam militum qui ab Heracleenſibus electi in ſubſidium ſibi ambitioſe rapuerūt imperium, hoc quoq; euenit cum alter alterum pellere, & alterius commoda impedire conatur maxime in conuiuiis & iudiciis, in quibus affectus ſtatusque hominum potiſſimum vulnerantur. Sequuntur nunc aliæ in hac forma reipubl. conuerſionis cauſæ, nempe profuſio rerum, diſſolutio morum, electio iniuſta, violenta oppreſſio; his addit Philoſophus diffidentiam nobilium qua timent populū & affluentiam fortunæ quæ parit odium: Prodigalitas ſeu profuſio magiſtratuum (vt à prima initium ſermonis ſumam) eſt quaſi gurges ſine fundo, & quaſi lues ſine modo ciuitatis, quippe infinite conſumit bonum & infinite in malum fluit; hinc cuſtodes reipubl. fures, oppreſſores, proditores & tyranni fiunt, nam exhauſtis ſuis in aliena ruunt: ſic Dionyſius tyrannus ille fretus Hippario quodam (qui omnia vendidit) ad ſummum tyrannidis faſtigium venit. Morari in hac re non poſſum, aliter optarem hic vehementius vt nobilibus ſua vendere non liceret. Altera cauſa eſt diſſolutio, quæ in textu luxus & intemperantia magiſtratuum dicitur. O vtinam Sardanapali non viuerent, qui Laides magis quam ciuitates amant:

Diſcordia cauſa una.

Prodigalitas gurges ſine fundo.

Diſſolutio morum.

Electio iniqua.

amant:ſed feſtino. Alia cauſa eſt electio iniqua magiſtratuum, quę tum dicitur cum meliores viri iniuſte à muneribus ciuitatis diſpellũtur, aut cum in perpetuum creantur quidam; vt nonaginta olim Elide, & Lacedæmone triginta, qui paucorum imperium in formam tyrannidis commutarunt. Hinc alia cauſa naſcitur, nempe violẽta oppreſſio, quæ ſemper manu fulmina ſeditionis gerit. Nã vetus eſt illud, vbi oppreſſio ibi (ſi liber ſit populus) ſeditio ſequitur. Quare minus caute & prouidẽter hodie multi reges agunt, qui populũ ſuum in piſtrinum ad molendum tradunt, ſuosq; ciues non aliter quam ſeruos & mancipia premunt. Ex hac etiam altera iam cauſa fluit, nempe diffidentia nobilium, qua timẽt populum, nam exorta tempeſtate belli ſuorum ciuium ſuſpicantur fidem, externos in auxilium vocãt, ſe illis temere committunt, ſuperantur perfidi, pelluntur patria, mutatur forma ciuitatis: hęc omnia Corinthi, Lariſſæ, & in aliis permultis locis, vt eſt in textu Ariſtotelis, euenerũnt. Vltima cauſa conuerſionis eſt affluentia fortunæ, qua forte tota ciuitas beata redditur; hinc rebus proſperis & ad voluntatem ciuium fluentibus omnes & ſinguli moliuntur regere, quibus ſi repulſa detur, vis ſtatim & confuſio ſequitur. Cauſis iam datis formas in quas vertitur diuitum potentia pauciſſimis in calce huius capitis oſtendit Philoſophus: hæ vero ſunt aut homogeneæ cum ſolum gradus, aut heterogeneæ cum mutantur ſpecies. Exempli cauſa, homogeneæ ſunt ſi oligarchia ſecundum leges gubernata in alium modum tranſeat, in quo non leges, ſed diuitum conſulta vigent; heterogeneæ autem cum diuitum potentia in optimatum, aut populi imperium migret: hę cauſæ, hæ formæ ſunt ex quibus, & in quas oligarchia, hæc ſphæra ciuitatis vertitur; ſed ne dum breuis eſſe laboro obſcurus fiam, præcipua eorum quæ diximus capita hic recenſenda puto. Cauſas ergo mutandæ iſtius formæ in proprias & communes diuide: communes ſunt iniuria illata populo, & inter ipſos diuites orta contentio: Propriæ ſunt profuſio rerum, diſſolutio morum, electio iniqua, violenta oppreſſio, diffidẽtia virium, & affluentia fortunæ, quibus addi poteſt aſſentatio populi, & diuitum ſi peccent perculoſa condemnatio. In illa enim ſophiſma, in hac magnum ſtratagema ineſt: quippe cum opulenti & magni viri rempubl. atrociter vulnerarint, ſpecie in patriam charitatis tecti aſſentantur, & blandiuntur populo; ſciunt enim ſe non poſſe ſecurim fugere, ſi hoc modo non conentur reipublic. formam commutare. Marius nobilis Romanus ille commiſit ſcelus, accuſatus capitis ad tribunal venit, reus ſceleris inuentus adulatur populo, ſuccenſent patres, repugnãt ciues, quid ſequitur? Tragœdia & miſerabilis ciuitatis alteratio: caute igitur in hoc ſtatu iudicandum, politice condemnandum erit. Nam vt leones vulnerati crudelius ſæuiunt: ita nobiles quæſtionem capitis ægre ferunt & patiuntur. Si ergo hos tolli aliquando iuſtitia mandet, nubeculis vtendum quidem eſt ne cadentes cometas multitudo videat; quippe populus in illis non ſeditionis ardorem, ſed ſplendorem dignitatis, non pericula futura, ſed præſentia lumina conſiderare ſolet.

Violẽta oppreſſio.

Diffidẽtia nobilium.

Affluentia fortunæ.

Cauſa propria, communes.

Diſtinctio.

Cauſæ conuerſionum in diuitum potentia ſunt, aut
- Communes, vt iniuria & diſcordia.
- Propriæ, quæ ſunt, aut
  - Internæ, vt diſſolutio morum, profuſio rerum, diffidentia animi, aſſentatió populi.
  - Externæ, vt electio iniqua, iniuſta oppreſſio, affluentia fortunæ, &c. quæ dilucide exponuntur.

Opp. *Nulla hic traduntur cauſa conuerſionum qua alijs ciuitatis forma non conueniunt: ergo male vt propria & germana cauſa iſtius à Philoſopho aſſignantur. Antecedens patet ab inductione ſingularum, nam iniuria, diſcordia, diſſolutio morum, profuſio rerum, & catera qua recenſentur non minus monarchiam, ariſtocratiam, aliosq; status reipubl. quam ipſam de qua nunc agimus diuitum potentiam tollunt.*

Reſp. *Proprietas ſtatuum cauſarum non in rebus, ſed in perſonis modisq; agendi cernitur, ſunt enim res ipſa qua hic recenſentur alijs & huic communes peſtes: ſed ſi perſonas & modos agendi conſideres, ex communibus propria & germana fiunt. Verbi gratia, electio iniqua & iniuſta oppreſſio lapſus cauſa ſunt in omni republ. at ſi ad diuites & opulentos referas propria conuerſionis cauſa in hoc ſtatu fiunt: ratio eſt, quia diuites in hac ſolum forma ſunt magiſtratus, qui diſſolutione morum, profuſione rerum, diffidentia animi, aſſentatione populi, aliisq; ſimilibus modis ſapiſſime ſtatum ciuitatis in aliam formam vertunt.*

Opp. *Affluentia fortuna eſt cauſa conſeruationis: ergo male hic inter cauſas conuerſionis ponitur. Antecedens patet, quia requiritur à Philoſopho, vt ciuitas ſit omni affluentia rerum fortunata.*

Reſp. *Affluentia fortuna requiritur ad ſplendorem & neceſſitatem ciuitatis, non ad tumorem & inſolentiam ciuis: cauſa ergo hic dicitur cum eadem diuites abutuntur.*

Opp. *Condemnatio ſeditioſi diuitis conſeruat oligarchiam: ergo recte inter cauſas eiuſdem interitus non numeratur. Antecedens conſtat, quia ſublato ſeditioſo magiſtratu, reſpubl. metu liberatur.*

Reſp. *Condemnatio Craſſi aut opulenti alicuius qui ladit remp. habetur hic cauſa ſeditionis, non quod tum metu non liberetur ciuitas, cũ monſtrum extinguitur: ſed quia plerumq; eminentis viri cauda & ſtimulus multitudo dicitur, quam ſi ante iudicium non lenias, cantharides ex ſepulchro euolantes ſenſeris, nam nobiles aliquando mitius viuunt, & mortui ſape acrius quam viui ſuos hoſtes pungunt.*

Dubium.

Vtrum adulatores populi permittendi ſint in ciuitate viuere?

ANguis in herba latet, cum nobiles populo blandiuntur, ſerena frons malitiam tegit, & aſſentatio nobilium inſidias ſtruit. Recte Athenienſes obiurgat Solón:

Vos cata lingua viri, vos dulcia verba morantur:
Inſidias nemo, quas ſtruit ille, videt.

Plut. in vita Solonis.

Cur rides Cæſar? Cur arrides populo? Eſt certe in hoc riſu magna ſuſpicio. Peſſime Antoni cur deſeris ſenatum? Cauſa in promptu eſt, vt acquiras imperium. Itane Clodi adularis plebi? Dignus ſane es vt cõdemneris cruci, ſed verbis ludo, reipſa tamen hoc ipſum probo. Proditores patriæ non ſunt permittendi in ciuitate viuere, ſed adulatores populi ſunt proditores patriæ: ergo adulatores populi non ſunt permittendi in ciuitate viuere. Maiorem fateor, minorem nego. Non eſt cur neges ſi aſſentationis iſtius finem altius perpendas; nam dic quæſo quo iſtæ blanditiæ tenderent, quorſum proceres populi feces & turbas colerent? quare ſe cuſtodes ciuium & Politophylaces appellarent? Si cauſam non ſapias inſanis nimium, hoc enim modo flammas conceptas in ſinu tegunt, quas quidem tum in mediam ciuitatem ſpargent, cum populum ſibi ſatis deuinctum ſentiunt. Homo inepte hoſtes apertos capi, & occidi iubes, Et adulatores populi qui ſunt occulti & inſidioſi hoſtes viuere, & in ſenatum venire ſinis? Quid aliud hoc eſt quam mœnia armis defendere, & intra muros ciuitatem ſeditionis facibus dauaſtare? Lege ſi placet de Caricle, de Phrynicho, aliiſque populi demagogis, & ſi probes illorum facta, hæc nega, ſi velis, quæ dixi argumenta. Dic ſodes vis eſſe prudens ciuitatis cuſtos? Scito tum diſce nobilium quis aduletur populo, ſi quem inueneris, cito inuentum corrige; nam ſi diutius permittas hoc malum ſerpere, cùm optes non licet remedium adhibere.

Opp. *Tribuni plebis ſunt adulatores populi: ſed tribuni plebis ſunt permittendi in ciuitate viuere: ergo adulatores populi ſunt permittendi in ciuitate viuere. Maior & Minor conſtant ab exemplo tribunorum apud Romanos, qui exiſtentes demagogi & blandi populi ductores diutiſſimè floruerunt.*

Reſp. *Tribuni plebis fautores non adulatores populi dicerentur, fuerunt enim creati ac inſtituti non ad adulationem, ſed fauorem plebis. Quod vero Clodij inter illos vixerint, vi potius quam iure hoc eueniſſe puto.*

Opp. *In democratia neceſſe eſt, vt nobiles viri & magiſtratus blandiantur populo: ſed in eo ſtatu reipubl. ſunt permittendi viuere: ergo adulatores populi ſunt permittendi viuere. Maior probatur, quia in democratia populi libido regit, cui ſi non cedant nobiles contra ius ciuitatis agent.*

Reſp. *Si vltimam ſpeciem popularis potentiæ intelligas, in qua populi libido regnat, negamus illam eſſe formam ciuitatis: at ſi mediocrem adminiſtrationem populi proponas, affirmamus in ea iſtos Clodianos permittendos non eſſe: quippe aſſentando leges violant, & populi ſtatum in tyrannidem conuertunt.*

CAP. VII.

Vtrum cauſa conuerſionum in ariſtocratia & politia recte aſſignentur?

OMnia ſuum tempus habent, quare non ſolum rerumpublicarum labes, ſed etiam optimæ ciuitatum formæ ſua fata vident: in motu ſunt humana omnia, & vt ortum ita caniciem interitumq; ſunt habitura, nihil fixum, nihil permanens in hoc mortali gyro; mirum non eſt ergo ſi infirma cadant, mirandum tamen cum firma & alta imperia ruant: popularis potentia & oligarchia, de quibus nunc diximus, apertas ſui lapſus occaſiones habent, ſunt enim inſtabiles & fluxi ciuitatis ſtatus; verum animo cogitare quomodo magna virtutis lumina ſideraque mundi ita deficerent, vt eorum nulla relinquantur veſtigia, non ſolum admirationem, ſed etiam ſtuporem adfert. At vbi Aſſyriorum matutina ſtella, vbi magna Perſarum pompa, vbi viridis Græcorum palma, vbi aquila Romanorum manet? Conſenuerunt hæc omnia & veluti annoſa planta in puluerem rediguntur. Ariſtocratię igitur & politiæ, de quibus nunc agimus, quaſi in pyramide fortunæ poſitæ aliquando nutant, nec non fatorum motu concuſſæ declinant ſæpe. Cauſæ hic à Philoſopho paucis aſſignantur, quas breuiter percurram, antequam ad argumenta veniam: animaduertendum hic eſt non agi hoc loco de ſimplici, sed de mixta ariſtocratia; mixtam appello illam, quæ ex virtute, libertate ac diuitiarum affluentia conſtat, cuius conuerſionis cauſæ ſunt aut communes, aut proprię; communes, vt paucitas magiſtratuum, ignominia, depriuatio honoris, inopia, ambitio. Propriæ, vt virtutis languor & contemptio, iniuſta & inæqualis temperatura, immoderata rerum fortuitarum acceſſio, minimatum mutationum negligentia. Paucitas magiſtratuum in ariſtocratia & politia magnam ſæpe inuidiam parit; nam cum in illis ſint multi virtute pares, qui dignitate æquales nō ſint, neceſſario ſequitur vel inter optimos quædam æmulatio, ex qua nonnunquam fumus ſeditionis naſcitur; & quamuis boni & ſtudioſi viri raro de honoris vmbra contendant, cum tamen ſit honor præmium virtutis, magnanimi eſt exiſtimare eundem ſibi iuſte pro merito virtutis attribui & concedi debere. Verum ſi præmia, hoc eſt, ſi honoris officia deſint, Parthenij vt eſt in textu moliuntur inſidias, id eſt, carentes dignitate ſtomachantur. Probe factum erit, ſi in his formis reipubl. ſint multa calcaria ſtimulique virtutis, vt apud Romanos, aliquando 300. aliquando 100. ſenatores, apud Lacedæmonios 400. aliaq; munera ad quæ ſtudioſi veluti ad ſigna quædam in theatro ciuitatis contenderent. Huius defectu meo iudicio Venetiana ariſtocratia diu florere non poteſt, in qua multi ſunt ſtirpe nobiles, & ij quidem ex grandi (vt loquuntur) at ſoli decem ex ſummo & intimo conſilio. Secunda cauſa communis eſt ignominia, qua aliqui ab honoratio-

...riſtocra- ... alia ...plex, a- ... mixta.
...uſa cō... ...nes. Pauci... ...s magi... ...at.
...ntaren. Venet. ...ub. & ...mbus. ...netiana ...riſtocra... Commu... ...s igno... ...inia.

ribus quibuſdam viri afficiuntur. Inſolens & impatiens eſt mens huma- *Plut. in A*
na dedecoris; viri magnaniminō poſſunt ferre contumeliam, hinc Ly- *geſ. & Ly,*
ſander male tractatus à regibus inuaſit remp. idem fecit Catilina cum *Diod. Sic.*
petebat conſulatum. Tertia cauſa nempe depriuatio honoris huic per- *lib 14. c. 4*
ſimilis & cognata eſt, quippe cum Aiax petit munus ab eo depulſus fu- *3. depriua*
rit, vt Cinadon ille qui regnante Ageſilao, Spartiatas penitus delère ten- *tio honori*
tauit. Inopia quarta cauſa mutationis traditur; quæ eſt quādo alij cum *Ouid. Me*
extrema miſeria conflictantur, alij rerum abundant copia, nam vt me- *tam. lib. 1*
diocritate ſeruantur reſpublicæ: ita extremis omnino diſſoluūtur. Hoc *Xenoph. d*
olim contigit Lacedæmone in Meſſenienſi bello, hoc Tyrtæus in poe- *rep. Spart.*
ſi (quæ eunomia ſeu lex bona inſcribitur) accurate oſtendit: hoc quoq; *4. Inopia.*
noſtra tempora declarant, in quibus ciues bellis exhauſti, in natali ſolo *Pol. 4. c. 11*
aut mēdicare, aut latrocinari, aut fame & inopia miſere perire compel- *5. ambitio*
luntur. Vltima cauſa inter cōmunes eſt pluſquam Perſica & inſana am- *Iuſti. lib. 2*
bitio magiſtratus, qui cum Alexandro totius mundi imperio non con- *Plu. in Thē*
tentus viuit: ſic apud Lacedæmonios videtur Pauſanias ille fuiſſe, qui *miſt & A-*
dux belli aduerſus Medos fuit, & apud Carthaginēſes Hanno. Sed hæc *riſti. Diod.*
in textu ſunt luce clariora, ad proprias ergo iam cauſas venio, quarum *lib. 11. c. 10.*
prima eſt languor & cōtemptio virtutis. Certum eſt in optimatum po- *Cauſa pro*
tentia & politia, non tam homini quam virtuti ſceptrum deberi, nam *pria.*
omnia ſecundum æquitatem & iuſtitiam in illis facienda: ſi ergo ab ea *1. Languor*
declinent, membrorum conuulſio & tremor ſequitur: nam mens eſt in *virtutis.*
corpore, ita in illis virtus: at ſine motu corpus perit: ergo ſine virtute il- *2. Impar*
la conuulſa cadunt. Secunda inter proprias cauſa eſt impar & inæqua- *miſtio.*
lis in his formis mixtio. Vt hanc cauſam intelligas, perpende tempera- *Libertas,*
tam non ſimplicem ariſtocratiam à Philoſopho deſcribi, quæ ex tribus *Diuitiæ,*
conſtat, videlicet libertate, diuitiis & virtute, quorum ſi æqua non ob- *Virtus, in*
ſeruetur proportio, neceſſe eſt vt contingat ſeditioſa conuerſio. Nam *ariſtocra-*
vt conſenſio humorum in corpore ſanitatem, intemperies morbum *tia.*
parit: ita iſtorum inter ſe conſpiratio ſaluam, diſtractio vero turbulen- *Humorū*
tam ciuitatem reddit. Nam in quamcunq; partem incliner reſpublica, *craſis.*
in eam conuertitur, vt ſi in libertatem tendat democratia, ſi in opulen- *Politia vi-*
tiam oligarchia, ſi in exceſſum & excellentiam tyrannis oritur: ſola er- *tioſa quo*
go æqualitas virtutis & dignitatis manet. Tertia cauſa eſt legum opti- *vergat.*
marum antiquatio & abrogatio, nam vt laxati nerui in corpore huma- *3. Anti-*
no magnam infirmitatem, concisi vero tormenta doloris gignunt: ita *quatio*
leges optimæ (quę ſunt veluti nerui harum adminiſtrationum) ſi negli- *legum.*
gantur diſſolutionem, ſi autem omnino antiquentur ſeditionem faci-
unt. Hoc quidem Thurienſibus euenit, inter quos nobiles contra le- *4. Affluen-*
ges, vt ait Ariſt. agros totos euſque poſſidebant, donec (ſeditione fa- *tia nimia.*
cta) populo omnia cedere cogebantur. Cauſa quarta eſt immoderata
rerum fortuitarum acceſſio, quæ oligarchiæ & tyrannidis plerumque
mater eſt. Nam cum ſenatores aureos montes cogitant, raro excubias
in arce ciuitatis faciunt: exceſſus enim otioſos magiſtratus reddit, &
confidentes ad omne audendum & aggrediendum facinus; quippe

hæ

hoc dæmone poſſeſſi contra leges & inſtituta maiorum ſibi licentiam rapiunt, moliuntur noua, demoliuntur omnia. Hæc cauſa Locrorum ſenatui ac ciuitati perniciem attulit, vt aperte Ariſt. in textu docet. Poſtrema cauſa mutationis in ariſtocratia & politia eſt minimarum transgreſſionum neglectio, cuius finis vulnus & mors eſt ciuitatis: Nam vt rimula in naui neglecta demergit nauem: ita minima mala in ciuitate non obſeruata, totam ſæpiſſime rempub. in diſcrimen trahunt. Lex erat apud Thurios, vt vltra quinquennium nemo exercitus præfecturam gereret: Iuuenes hanc legem violant, factum videbatur paruum, negligitur, duces perpetui fiunt, forma ciuitatis in aliam vertitur & mutatur: ſed de hac re poſtea pluribus dicendum eſt. Præter has cauſas in hoc cap. docet Philoſophus ariſtocratiæ conuerſionem fieri duob. modis, vel interne cum intra mœnia alitur ſeditio, vel externe cum diſſimilis vel potius contraria eſt vicinarum ciuitatum adminiſtratio, qualis inter Lacedæmonios & Athenienſes fuit. Hactenus de cauſis euertentibus illas reſpubl. in quibus plures dominantur diximus, ſequitur vt de cauſis iam conſeruantibus breuiter dicamus.

Neglectio ... an greſ- ... onum. ... *ide c.4.*

... lodi mu- ... inda ari- ... ocratia 2 ... ol.4 c.11. ... iod. Sic. ... b 13 7.

Diſtinctione opus non eſt, cum ſatis diſtincte & articulatim ſingulæ cauſæ enumerentur.

Opp. *Imperium quod virtute regitur, facile non cadit: ſed ariſtocratia eſt forma ciuitatis, quæ virtute regitur: ergo ariſtocratia facile non cadit. Minor conſtat, quia virtus ſtabilis & firma eſt, omniumque contentionis vacua. Minor patet, quia in ariſtocratia ſola virtus regit, his conceſſis ſequitur in hoc ſtatu ſeditionis motus non concitari.*

... ol. 3. c. 5. ... 8.

Reſp. *Ariſtocratia eſt vel ſimplex, quæ ſolum ex ſtudioſis & bonis viris conſtat, at hæc in rerum natura non exiſtit: vel mixta quæ ex liberis, bonis & opulentis coaleſcit, & hæc motu aliquando ſeditionis labefactata concidit. Non hic de ſimplici, ſed de mixta diſputat Philoſophus.*

... tiſtocra ... a Sim- ... ex, Mi- ... a.

Opp. *Politia & ariſtocratia ſunt diſtinctæ rerumpubl. formæ: ergo eædem cauſæ conuerſionis in vtraq; tradi non poſſunt. Ratio conſtat, quoniam quæ ſunt natura diſtincta, diſtincta ſui ortus interitusq; principia habent.*

... ol. 3. c. 5.

Reſp. *Non ſunt natura diſtinctæ rerump. formæ, ſed vt aiunt ſubordinatæ, nam ſub politia ariſtocratia vt ſpecies ſub genere continetur.*

Opp. *Ariſtocratia non eſt niſi in ea maxime virtus dominetur: ergo male hoc loco æqualis virtutum, diuitiarum ac libertatis mixtio requiritur. Antecedens probatur ex defintione ariſtocratiæ. Ratio tenet, quia ibi non eſt æqualis mixtio vbi vnius prædominatio manet.*

... ol 3. c. 7.

Reſp. *Non eſt æqualis mixtio quoad pondus, vt aiunt, vbi vnius manet prædominatio, at eſt æqualis quoad iuſtitiam: & ſic in ariſtocratia virtutis, opulentiæ, liberalitatis eſt temperatura, ita tamen vt cæteris præluceat virtus, à qua hic ſtatus pendet.*

... ixtio ad ... ndus, ... ſtitiam. ... rtus ſe- ... con- ... ıta.

Opp. *Studioſi & boni viri externos honores populiq; applauſus non peterent, ergo priuatio honoris in ariſtocratia ſeditionem non efficeret. Antecedens patet, quia virtus nō in bonis externis, ſed internis cernitur. Ratio probatur, quia in ariſtocratia virtus dominatum tenet.*

Reſp.

Reſp *Duplex reſpectus eſt in petendo honore, vel ſui vel ciuitatis. Boni & ſtudioſi viri honores petunt non ſibi,ſed vt ciuitati proſint: his enim ornati magis lucent,populumq́; qui maxime rebus externis capitur, ad maiorem curam habendam ciuitatis trahunt.*

Boni honores petunt,non ſibi, ſed ciuitati.

Dubium.

Vtrum liceat nobilibus viris quo cum velint affinitatis iure ſe copulare?

APertus eſt de hac re in textu Philoſophus, Lacedæmone inquit o- «
pes ad paucos perueniunt, daturque nobilibus quidlibet faciendi «
poteſtas,vt eis etiā liceat quo cum velint affinitatis iure coniungi: ita- «
que Locrorum ciuitas propter Dionyſij affinitates prorſus euerſa eſt, «
quod in bene mixta & temperata rep. nunquam contigiſſet. Quid? An «
liceat bubulco affinitatem quocum velit contrahere, & patricio viro idipſum agere legibus negatur? Quæ obſecro cauſa eſt cur non liceret? Affinitas nobilium in peregrinis nationibus honores,opes, & vires auget,ciuitatem munit,hoſtes pellit, diſſoluit lites, amicitiam gignit, omnia in repub.auguſtiora,omnia firmiora facit, ſidera conferta magis quam diſperſa lucent, & ita affinitatis iure coniuncta lumina ciuitatis; Surculus in plantam inſitus alterius generis, naturæ vi cum illa creſcit, fructumque vberiorem fundit:ita quidem ſanguinis ſcaturigo in aliam nationem deducta,beatiorem ciuitatem reddit Vt ergo vis vnita fortior;ita ſanguinis coniunctio melior.Roma, Lacedæmon, Athenæ, aliæque gentes affinitatis peregrinæ fœdera non contempſerunt & hodie monſtrum non eſt idipſum fieri;nam quis magna imperia& ciuitates vbiq; gentium affinitatis vinculis coniungi nō videt? Non eſt ergo neganda affinitas, nō eſt nobilibus prohibenda. Hæc omnia (quæ ais) ſpeciem quandam veritatis habent,ſed ſpinæ ſub roſis pungunt, & hami ſub eſcā dulciore latent: nam ſi res ad viuum diſputetur, inuenies multo melius actum iri cum illa ciuitate, in qua iſta affinitatis licentia prohibetur,quā in qua ſine vlla circumſtantiarum conſideratione permittitur:fucatas ergo rationes tuas nego: quippe iſta ſanguinis copulatio honores,opes,vires,non auget, ciuitatem nō munit, non pellit hoſtes,non diſſoluit lites,amicitiam non gignit, omnia auguſtiora & firmiora non facit, ſidera tua conferta non lucent, ſurculus inſitus & inſertus,de quo loqueris non creſcit, exempla quæ adfers non probant, leuiſſima ſunt omnia quæ dicis, idque non verbis, ſed rebus ſic probo. Periculoſius eſt ciuitati permittere, vt principes viri nuptiali fœdere aliis gentibus iungantur, quam peregrinos ad participationem ciuitatis admittere, ſed illud(vt ante probatū eſt)non licet: ergo nedum hoc licebit.Maior cōſtat,quia principes magis nocere poſſunt,& certe retinentes ſerpentinam naturam occultius nocebunt ſi occaſio detur: nam peregrini peregrinos mores non poſſunt deponere, in quibus ſi vene-

Nobilium affinitas, quaſi galaxia.

Quæſtionis veritas. Cōtra affinitatem cum exteris contrahendam.

Ratio 1. Cap.5.

Ratio 2. num lateat, quis aſpidis ictum non timet? maxime cum lumina ciuitatis peregrino ſemine inficiantur. Præterea innouatio morumq; diuerſorum confuſio tolerari in recta reipubl. forma non debet: ergo principibus neganda eſt alterius generis nuptialis aſſociatio. Argumentum tenet, nam hinc legum mutatio, hinc morum confuſio, hinc rerum innouatio naſcitur; quippe gratæ non ſunt tantorum nuptiæ, ſi leges, mores & ritus patriæ aliquantulum non commutentur: at quantum *Ratio 3.* periculum hæc ciuitati ferant, cæcus & infans ſapiunt. Deinceps id non licet in iuſta adminiſtratione ciuitatis, vnde contentio, ira, ſeditio oritur: ſed ex nuptiali principum libertate contentio, ira & ſeditio oritur: ergo nuptialis principum libertas non eſt licita. Aſſumptio probatur, quia fieri non poteſt, quin iſta licentia data populus grunnire & murmurare incipiat, metuatque ne ſub hac ſpecie primarij viri reipublicæ inſidias ſtruant: ex hoc metu contentio, ex hac contentione furor, ex hoc furore ſeditio fumos & flammas petit; tutius ergo eſt hoc ipſum *Ratio 4.* negare quam permittere, quam tolerare. Porro vt monſtrum eſt capiti humano alterius animantis partes & membra annectere: ita malum eſt ciues alterius gentis nobilibus (quæ ſunt ciuitatis capita) nuptiali fœ-*Ratio 5.* dere copulare. Nam vt illud vi naturæ fieri non poteſt, ſed errore: ita hoc ex præſcripto prudentiæ permitti non debet, ſed ignorantia huma-*Ratio 6.* na aut ſaltem incuria, quæ ſæpe portenta in ciuitate parit. Inſuper dic quæſo quo alio modo Hetruſci, Samnitæ eneruati & extincti fuerunt a Romanis olim, nonne peregrini ſanguinis coniunctio illis cauſa tra-*Geneſ. 28.* gœdiæ fuit? Poſtremo quis audet negare Abrahamum & Iſaacum religioſam habuiſſe curam; ne ſui filij cum Cananitis (quamuis iuxta habitarunt) nuptiali fœdere iungerentur? Cum Moabitis & Ammonitis nuptias contrahere Iſraeli non licuit, quantumuis illi ſanguine populo Dei copulati erant. Nihil hic de nuptiis Salomonis dicam, quæ inter ſcelera à Nehemia religioſo illo aulico numerantur. Sed propius accedam, legite annales noſtros de nuptiis Henrici Primi, Secundi, Tertij, Iohannis Primi, Eduardi Secundi, qui omnes non nuptias, ſed potius exequias reipub. celebraſſe dicantur. Si ergo Anglia, Gallia, Germania, aliæq; vicinæ nationes ex hoc ouo baſiliſcos in ſua viſcera prorruſos & proreptantes olim ſenſerunt: nonne longe prudentius reſpublicæ illæ adminiſtrantur, in quibus hoc virus non ſpargitur, quam quæ eodem infectæ periclitantur? Sed nihil hoc loco ſimpliciter & abſolute definite audeo, cum Catones, Scæuolas, Fabritios, hoc eſt, grauiſſimos ſenatores contrarium aliquando approbaſſe videam. Cæterum in eam partem nunc mea propendet opinio, vt exiſtimem multo firmiores illas ciuitates eſſe, in quibus hoc monſtrum non alitur, quam in quibus viget ac toleratur.

Opp. *Sæpe coguntur ciuitates vicinas nationes in ſubſidium ſui vocare, ſed nullo modo melius hoc fieri poteſt, quam ſi principes cum principibus iure affinitatis copulentur: ergo iure affinitatis copulari principes non eſt ab-*

ſurdum

ſurdum: Minor conſtat, quia affinitas natura vinculum eſt, quo ex multis vnus fiat: hinc Euripides, Affinitas præclara res eſt, quia in aduerſis rebus nihil eſt melius.

Reſp. *Hac ratio fallax eſt, magisq; non tenet quam ſi diceres, medicina eſt ſalubris in tempore ægritudinis: ergo ſimpliciter medicina eſt ſalutaris. Nam etſi fateamur affinitatem alienæ & vicinæ gentis non necare tempore neceſſitatis, ſi tamen hinc ſimpliciter prodeſſe reipublica talem affinitatem concludas, non cohærebit ratio. Neque hoc loco concedimus vel tempore neceſſitatis loco primum remedium eſſe, ſi modo aliter in ſuppetias alliei & vocari, noſtri vicini poſſint. Euripidis ſententia non eſt de peregrina, ſed de domeſtica affinitate, vt apud illum videre licet.*

Opp. *Conſuetudo maiorum multaq; exempla nationum in hiſtorijs docent hoc olim licuiſſe: oſtende igitur cauſam cur iam non liceat. Præterea ex tali vnione nobilium imperia diuerſa quaſi in vnum coaluerunt, nec non contra hoſtis impetũ & malitiã diutiſſime in pertu permanſerunt.*

Reſp. *Non quid conſuetudo, ſed quid ratio iubet hoc loco quæritur: exempla ſunt iſtius rei, vt fateor, ſed in illis ſæpius pernicies quam ſalus ciuitatis eminet. Licuiſſe hoc ais, ſed rariſſime: ex præſcripto legis tolerata fuerunt multa, ſed non approbata mala. Quod dicis ex tali vnione nobilium imperia diuerſa quaſi in vnum coaluiſſe, verum eſt in Romano imperio, quod alia multa hoc modo deuorauit. Reliqua quæ adfers verba ſunt, & firma probatione egent.*

CAP. VIII.

Vtrum cauſæ conſeruantes rempublicam ſint corrumpentibus contraria.

Vtrum minimis malis exortis in ciuitate remedium præſens adhiberi debeat.

DE pernicie ſatis, nunc de ſalute ciuitatis agitur; illius cauſæ morbi ſunt, huius vero remedia ac medicina. Vt ergo medicus tam ſanitatem quam ægritudinem corporis conſiderat: ita politicus non ſolum peſtes, ſed etiam cauſas conſeruatrices ciuitatis tradere & aſſignare debet: hinc verba in textu hæc ſunt. Si ea quæ ſunt pernicioſa " & peſtifera reipubl. adminiſtrandæ formis teneamus, perſpicuum eſt " ea quoque nobis eſſe nota quæ ſunt his ſalutaria: contrariorum enim " efficientia ſunt contraria, at interitus ſeu pernicies ſaluti cõtrariatur. *Quæſtionis prima fundamenta.* Ex his verbis colligo principia conſeruationis & interitus inter ſe opponi, & ſibi inuicem repugnare. Ratio prima à contrarietate effectorum petitur, nam contraria effecta contrarias cauſas habent: ſed diſſolutio & conſeruatio reipublicæ ſunt contraria effecta: ergo diſſolutio & conſeruatio reipublicæ contrarias cauſas habent. Propoſitio

huius ſyllogiſmi Topicum axioma eſt. Aſſumptio probatur, quia diſſolutio eſt mors quædam & interitus, conſeruatio autem vita & quaſi ſalus ciuitatis: at inter mortem & vitam, interitum & ſalutem lis eſt & repugnantia. Præterea cauſæ, quæ habent contrarios fines, ſunt inter ſe contrariæ, ſed cauſæ conſeruantes & corrumpentes rempubl. contrarios fines habent: ergo cauſæ conſeruantes & corrumpentes rempublic. ſunt inter ſe contrariæ. Maior conſtat, quia diuerſitas finium repugnantiam cauſarum arguit. Minor probatur, quia finis cauſarum conſeruantium eſt beatitudo, corrumpentium vero eſt ipſa miſeria ciuitatis. Huc adde ſimilia illa ex natura & medicina: nempe quod ſic ſe res habeat in ciuitate, & in natura & medicina: ſed in natura cauſæ interitus ſunt contrariæ cauſis ſalutis, & in medicina cauſa morbi cauſis ſanitatis: ergo in ciuitate principia diſſolutionis & conſeruationis ſunt inter ſe contraria. Poſtremo ab inductione omnium cauſarum earumque comparatione hoc ipſum apertum & perſpicuum erit: nam ſi hæ cum illis, hoc eſt, conſeruatrices cum corrumpentibus conferantur, vtriuſque oppoſitio liquido apparebit. Sed dices eadem medicina aut cibus nonnunquam prodeſt, nonnunquam nocet eidem corpori: cur igitur eadem cauſa idipſum non faciat ciuitati? Præterea bello aliquando corrumpi, aliquando etiam conſeruari ciuitatem videmus: eſt ergo ſæpe vna eademque cauſa vtriuſque effectus. Neq; id verum eſt, quod ſemper contraria effecta contrarias cauſas habeant, nam ſol indurat lutum, diſſoluit ceram. Leuiora hæc ſunt quæ dicis, nam ſi concedantur ſingula, non lædunt cauſam: quippe eadem cauſa poteſt diuerſo reſpectu eidem prodeſſe & obeſſe ſæpe, vnum tamen per ſe, alterum fortuito & caſu agitur. Verum ſi effecta vi ſua cum cauſis ſuis conferantur (vt fit hoc loco) neceſſe eſt vt contrariæ cauſæ contrarios effectus habeant. Quod de ſole adfers, nihil eſt cum non ad idem diſputetur; hic enim quæritur, Vtrum repugnantes cauſæ cõtrarios effectus in eadem ciuitate gignant? Tu vero doces eandem cauſam in diuerſis rebus, vt in luto & cera diuerſos effectus procreare, quod quidem non negamus, hæc enim diuerſitas non in cauſa, ſed in ſubiecta materia ineſt. In textu nũc ſequitur ſecunda propoſitio, vnde etiam ſecũda iam quæſtio naſcitur, quæ eſt, Vtrum minimis malis exortis in ciuitate remedium præſens adhiberi debeat? Latentes & occultæ impetigines ſæpe in lepram totius corporis ſerpunt: ita quidem malorum mica in molem conuerti poteſt. Grana veneni nonnunquam vitam tollunt, ſic minima mala ciuitatem; in malis ergo non pondus, ſed virus: non magnitudo, ſed contagio, non ſpecies, ſed pernicies, quæ ex illis oritur ſpectari debet. Inter cauſas ergo conſeruatrices ciuitatis, quas hic tradit Philoſophus, hæc minima non eſt, quæ nos monet, vt malorum atomi in adminiſtranda ciuitate non negligantur; hoc ipſum probat à ſimilib. Ariſtoteles Quemadmodum inquit parui ſumptus (ſi ſæpe fiant) rei familiaris quantumuis amplæ fontem exhauriunt: ita legum & inſtitutorum

Idem prodeſt & obeſt diuerſo reſpectu.

Quæſtionis ecunda tatus.

Minima aſtiganda unt mala.

atio.

tranſgreſſiunculæ ſi accumulentur neruos concidunt ciuitatis: & quamuis in minimis ſtatim non apparet commutatio, ſerpunt tamen hæc monſtra & veluti è cauernulis ſuis primum in angulos tum in arces ciuitates ſuas flammas ſuaque venena ſpargunt. Si ergo in vlla re cautus ſit magiſtratus, in hac maximè vigilare ac prouidere debet, ne parui nomine deceptus iſtum ſophiſticum & aſtutum paralogiſmũ audiat, nempe, Ignoſce Cæſar nam hoc paruum, ignoſce iterum nam llud paruum, paruum hoc tertium ignoſce quæſo; ſic totum paruum eſt, quia partes paruæ, imo totum prauum eſt, quia partes prauę Nam vt ex multis granis magnus aceruus: ita ex multis paruis offenſionibus immane facinus conſtituitur. Hoc quoque perſpicuum eſt in ſimilitudine errantis & amantis perdite. Nam vt parua in principio itineris digreſſio fit magnus in fine error: ita minima legis tranſgreſſio ſi negligatur fit tandem lues ciuitatis. Caueat ergo Scæuola, qui virgulam cenſoriam tenet, nam aliter vt Pamphili in re amatoria ab hyſtrionica ſalutatione ad oſcula, & deinceps ad alia concepta ſcelera ſenſim & pedetentim veniunt: ita iſti à paruis malorum punctis & vmbris in Oceanum proſiliunt flagitiorum, quorum peſtifero halitu tota infecta ciuitas tandem contabeſcit. Nauis tametſi magna paruis arenis aliquando mergitur, dic ergo cauſam, cur ciuitas minimis malis non quaſſetur? Sit ergo hoc vnum in reliqua de conſeruatione reipublicæ vtile ac ſalutare præceptum, vt minimis malis enaſcentibus in ciuitate præſens remedium adhibeatur. Accedo nunc demum ad ſecundam conſeruandæ ciuitatis cauſam, quæ monet archiſophiſtæ & adulatores à republica penitus relegentur. Iſti enim vulpinis ingeniis & caninis blandimentis populum decipiunt; quippe inſidioſis ſophiſmatis & phaleratis verbis ſæpiſſimè ignari capiuntur. Pulchrum videtur pauperi vt nullam incurrat pœnam, ſi non ad ſenatum veniat, ſed ratio hæc eſt, nam ſub hoc obtentu diues ſibi imperium rapit, remedium ergo hic tradit Philoſophus, vt iſtis fides omnino non detur, nam ſub aureo folio lethale venenum fundunt. Tertium conſeruationis præceptum eſt, vt principes viri rectè ſe gerant tam erga eos, qui ſunt extra rempub. quam erga eos, qui ad gubernacula ciuitatis ſedent. Hoc enim modo debiles & infirmæ reſpublic. ſæpe magnæ & diuturnę fiunt: nam cum in eo ſtatu homines viuunt, in quo nullis iniuriis, nullis damnis, contumeliis nullis afficiuntur, non dubitandum eſt, quin ciuitati vt ſibi ſuiſque faueant: putat ergo Philoſophus conſeruatum iri ſi plures regnant, vt multa popularia inſtituta fiant. Nam vt alimentis in ſingulas partes corporis receptis magis conſeruatur totum: ita beneficiis in omnes ciues collatis, tota reſpublica multo beatior redditur. Huius rei defectione oligarchia ſæpe in popularem potentiam, & monarchia in tyrannidem conuertuntur: obſeruandum tamen hic eſt magnos honores per longum tempus priuatis concedi non debere; quippe tantum mali conari non poſſunt, qui paruo tempore quam qui magno magiſtratum tenent. In quarto axiomate

2. Ratio.

Adulatores arcendi à rep.

Integritas principũ.

Prouida circumſpectio in periculis ſuſpecta. conſeruandæ reipublicæ præſcribit Philoſophus, vt tam magiſtratus, qui in ſpecula ciuitatis vigilant, quam ciues qui in operibus verſantur imminentes procellas ac tempeſtates timeant. Nam vt incuria magiſtratus eſt ciuibus exitio: ita vigilans timor reipublicæ magno præſidio erit. Facile enim hoſtis timentes non inuadit, de repentino vigilantes opprimit & confundit: qui enim timent reipublicæ globum ſemper in oculis ferunt, hoſtium inſidias non ſolum remote, ſed etiam prope inſtructas vident. Quinta conſeruationis cauſa eſt, vt ſeueris legibus nobilium diſſidia coerceantur, vt liberi & immunes à contentionibus ad factionem non incitentur, vt denique naſcitura mala antequam radices agant dextra magiſtratus extirpentur. Sed feſtino ad ſextam cauſam, quia de hac antea ſatis copioſe diximus, in illa Philoſophus cenſus remittendi & augendi rationem & proportionem habet. *Cenſus proportio.* Dictum eſt enim antea ex diuerſitate cenſus mutari quandoque paucorum potentiam & politiam: remedium huius mali eſt, ſi pro auctis & diminutis ciuium facultatibus cenſus proportio fiat, adeoque ſecundum iſtam proportionem factam munera & præmia ciuitatis dentur. *Modica facultates, diuitiæ honores.* Septima cauſa huic cognata eſt, nempe, vt magiſtratus non patiantur vllos vltra modum in ciuitate aut diuitias, aut honores, aut populares amicos ſibi accumulare, hæc enim plerunque homunciones tumere faciunt, nam raro ſedato animo res proſperas & ſecundas ferimus. Cum ergo mandantur honores, tutius eſt paruos diu quam breui ſpatio magnos concedi; ſi vero contigerit in vnum aliquem plurima effundi, aut paulatim hæc tolli debet, aut ipſum ſic excellentem negotiis externis & legationibus impedire oportet: his enim modis vel diminuetur potentia, vel ſi reſiſtat iuſta tollendi dabitur occaſio, melius eſt enim membrum tolli, quam vt totum pereat. *Grauis cenſor.* Octauo requirit Ariſtot. vt grauis cenſor & vigilans inſpector morum in ciuitate qualibet habeatur, qui obſeruet Lynceis oculis potiſſimum eos, qui reipublicæ parum accommodate viuunt: nemo in ciuitate inutile pondus eſſe debet, nemo inſigniter flagitioſus: cogendi ergo ſunt mali ad cenſuram, cogendi ad rationem vitæ. Boues ſine ſtimulo, ſegnes ſine flagello, mali ciues ſine cenſoris virgula rariſſime ſuum munus & officium præſtant; ſi ergo non ſit in adminiſtratione ciuitatis diſciplina, naſcetur ex otio periculoſa ciuium morumque licentia: hoc vero otium maximè tum euenit, cum magnam reipublicæ partem ſecundo afflatu fortunæ exultantem & ferocientem videtis: cuius mali primum remedium eſt particulis ciuitatis contrariis rerum agendarum curam mandare, imperiaque tradere; quod ſi non feceris cicadæ otioſæ exedent fructum & formicæ laborantes ſuſtinebunt eſutiem. *Honores merito, nō quæſtui fiant.* Nona conſeruandæ ciuitatis cauſa eſt inter cæteras maximè vtilis & neceſſaria, nimirum vt ſummopere caueatur, ne honores turpiſſimo quæſtui fiant & exponantur. Meretrices enim ſunt dignitates, quæ ſe ſubſternunt lucro, ignominioſi ſunt honores, qui augmentantur pretio: quippe creantur magiſtratus

in re-

in republica non vt onerent, ſed vt honorent ciuitatem, non vt ciues premant, ſed vt oppreſſis opem clementer ferant. Sed ô Chriſte, vbi hic candor? Vbi eſt hic amor virtutis? Lepram Nahami ſerui quis timet? quis corium corrupti iudicis intuetur? Verum alibi de hac re ſatis dictum eſt. Ad decimum præceptum venio, in quo cautio eſt ne ærarium publicum compiletur: hoc autem ne fiat præſcribit Philoſophus, vt pecuniæ per curias, tribus & centurias corona ciuium ſpectante in gazam deferantur, rationesque publicæ & rerum, & officiorum ſæpius exiganrur; aliter enim vngues vulturum mordicus renebunt prædas, & in priuatos vſus (quod publicum eſt) iniuſte rapietur: conſtituendi ergo ſunt in qualibet ciuitate clauigeri atque æдиles honeſtiſſimi viri, qui potius bono communi quam ſuo ipſorum lucro addicti viuunt. Aliud præceptum ſequitur, quod maxime ad democratiam & paucorum potentiam ſpectat, eiuſdem vis & ſententia hæc eſt, quod in democratia opulentis, in paucorum potentia egenis parcere & fauere oporteat, nam aliter verendum eſt, ne conflata inuidia tandem oriatur ſeditio: ſi vero locupletum copias imminuere ac decurtare velis politici eſt eos cogere ad ludos, choros, aliaque iſtiuſmodi munera exhibenda populo, in quibus laus aliqua acquiritur, & quorum aliquando vſu ciuitas recreatur. Poſtremum axioma eſt, vt patrimonia non donatione, ſed ſucceſſione generis in ſobolem reipublicæ transferantur, hoc enim modo naturæ digitus hæredem, iuſtitiæ habitus poſſeſſorem facit, at naturam omnes, iuſtitiam boni colunt. Illud quoque addit Ariſtotel. quod nemo plures hæreditates vna teneret: ſic enim æquabiliores erunt reipublicæ facultates, pluresque egentes copioſi & locupletes fient. De paucorum potentia hoc dictum eſſe exponit Thomas, quia pauperes non minus quam opulenti Plutum, hoc eſt, diuitiarum Deum poſſint licite ſalutare, æqualitatis ſpecie contenti quieſcent magis, diuitumque imperium placatius ferent.

Ærarij cura.

Fauor.

Hæreditarium ius.

Diſtinctio.

Demonſtrantur in hoc cap. cauſæ conſeruatrices reipublicæ ex quibus eximuntur
- Quæſtiones duæ quarum
  - Prima eſt de contrarietate principiorum.
  - Secunda eſt de præſenti malorum remedio, vt antea diſtincte probatur.
- Præcepta ſeu documenta optima, quibus iuſte adminiſtrari & conſeruari poteſt ciuitas, quæ etiam in ſuis locis, numero ordineque conſtant.

Opp. contra primam Quæſtionem.

In politia cauſæ conſeruatrices corrumpentibus non ſunt contraria: ergo abſolute in omni ſtatu reipub. hac quaſtio non tenet. Antecedens patet, quia politia ipſa conſtat ex contrariis partibus, nempe ex oligarchia & democratia, hinc cauſa quæ vnam conſeruat partem, alteram corrumpit, ſed eadem cauſa ſibi non eſt contraria, eſt ergo ſtatus in quo hæ cauſæ non ſunt contraria, niſi eaſdem ſibi contrarias diceres.

Reſp. *Oligarchia & democratia conſiderari poſſunt duobus modis, aut diuiſim, & ſic ſunt contrariæ formæ ciuitatis: aut coniunctim & mixte in politia, & ſic non ſunt contraria: nam vt elementa in mixto temperiem, ita hæc duo in politia vnam ciuitatis formam efficiunt. Reſpondeo igitur cauſam quæ conſeruat vnam partem, alteram non corrumpere in politia neque ſibi contrariam eſſe.*

Opp. *Timor ciuium eſt cauſa rebellionis: ergo non eſt cauſa conſeruationis, vt hic defenditur. Antecedens patet, quia oderunt quem timent homines. Ratio tenet, quia eadem non eſt cauſa contrariorum, vt in principio huius capitis docetur.*

Timor ſeruilis, venerabilis.

Reſp. *Timor vel eſt ſeruilis, & ſic eſt cauſa ſeditionis: vel venerabilis (qualis eſt filiorum in patrem, ſubditorum in principem) & ſic eſt cauſa amoris & conſeruandæ ciuitatis. Alij reſpondent timorem hoc loco intelligi illum, quo ſolliciti ſumus de malis futuris, quibus vulnerari poteſt reſpublica.*

Opp. contra ſecundam Quæſtionem.

Opp. *Mala ſunt neceſſario toleranda in ciuitate: ergo minimis malis præſens adhibere remedium non eſt res tam neceſſaria, vt hic requiritur. Antecedens conſtat, quia fieri non poteſt, quin mala fiant (eſt enim corrupta natura hominis) at ſi quoties peccent homines ſua fulmina mittat Iupiter, exiguo tempore inermis erit. Præterea in multis leuioribus conniuere debet prudens magiſtratus, multaq; ſunt diſſimulanda mala: ergo de minimis ſollicitari non debet. Poſtremo multa ſunt concedenda infirmitati naturæ: hinc vſura, lupanaria, bigamia: aliaque ſexcenta mala tolerantur: quod ſi aquilæ muſcas, leones, mures, hoc eſt, ſi magiſtratus res minimas curarent, Socratis leges aranearum telæ viderentur, in quibus res minimæ impeditæ penderēt, res vero ponderoſæ laberentur facile.*

Reſp. *Verba hæc ſunt: nam quamuis neceſſario ſunt toleranda mala, non tamē ſequitur quin malorum initia omni conatu ac ſtudio tollerentur: nam hinc cogimur labes reipublicæ ſæpiſſime tolerare, quia non conati ſumus primas cauſas malorum tollere. Fateor ergo conniuendum eſſe ſæpe nec non diſſimulanda mala, hoc etiam addo plurimum infirmitati naturæ concedendum eſſe: verum hæc non probant remedium præſens non adhibendum eſſe: nam quamuis in malis commiſſis prudentia iubeat nonnunquam conniuere, malorum tamen initiis prouidentia (quæ eſt futurorum perſpicax) iubet occurrere, præſensque remedium adhibere, & hoc non eſt muſcas aut mures capere, ſed maximorum facinorum occaſiones & radices euellere.*

Opp.contra cauſas conſeruationis.

Opp. *Politicum non eſt cum potentiam diuitum metuamus, illos cogere ad choros,ludos & ſpectacula edenda populo,vt illorum diminuantur copia: ergo male hoc ipſum praſcribitur. Antecedens patet, primum quia honorificentius eſt vt aliqui abundantes rerum copia ad ſplendorem & ornatum ciuitatis viuant, tum quia ludi chorici & ſpectacula res minime vtiles definiuntur in textu eſſe in quas pecunias profundere eſt ind. corum.*

Reſp. *Animaduertendum hic eſt quod ſit aperta interpretum in hac parte textus contradictio: nam Argyropilus ſic expenit, vt Ariſtot. omnino prohibere ludos, choros aliaque id genus delectabilia videatur. Lambinus vero quam ſequor aperte contrarium ſenſum elicit, vt legentibus videre licet Reſpondeo igitur conſultum & politicum eſſe,vt potentia diuitiaque nobilium quos timemus: aut legationibus vt ſupra, aut ludorum faciendorum curationibus extenuentur: nam quamuis decus ciuitatis requirat, vt ſint qui magna rerum copia abundantes ad ſplendorem ciuitatis viuant: cum tamen eorum potentia in perniciem tendat: hoc ſtratagema (quo languidiores fiant) non eſt negligendum. Praterea etſi res minime vtiles dicantur iſta,ſi habitum iuſtitia: ſunt tamen vtiles, ſi ornatum reipubl. ſpectes, in qua non omnia ad neceſſitatem,ſed multa etiam ad dignitatem & decorum fiunt.*

Opp. *Vnitas religionis ſeu pietas eſt maxima cauſa conſeruanda ciuitatis: ſed hac omittitur ab Ariſtot. ergo recte de cauſis non diſputauit. Maior probatur, quia religio eſt timor Dei, quo ciues maxime in officio continentur.*

Reſp *Quod neceſſario intelligitur non deeſt, at neceſſario hanc cauſam intelligi hinc conſtat: quod Ariſt. ſape de ſacerdotibus ſacraq; facientib ante diſputauerit: certum eſt vel ethnicos habuiſſe quandam formam religionis, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & ſtulti facti ſunt. O vtinam nos Chriſtiani religionis vnitati ſtuderemus, nam miſerabilis experientia docet nihil magis animos ad ſeditiones diſtrahere, quam contradictionis ſpiritus impulſos in religione fluctuare.* Rom.2.

Dubia capitis.

An tutius ſit paruos honores diu quam breui ſpatio magnos concedi?

An ludi & chori in ciuitate permitterentur?

SEptima cauſa reipubl.conſeruandæ eſt,vt nemo vltra commenſum & conuenientem modum augeſcat diuitiis,honoribusq; efferatur; ne vero hoc fiat, præſcribit Philoſophus, vt potius parui honores diu, quam breui ſpatio concederentur magni. Parui honores ſunt munuſcula,magni autẽ auguſta munera & officia ciuitatis; in iſtorum comparatione prima hæc dubitatio ponitur, nam probat Philoſophus multo conſultius in ciuitate paruos honores diu quam breui tempore

Rationes quæſtionis. Prima. magnos concedi. Rationes quinque aſſignari poſſunt, à comparatione, a natura humana, à circumſtantiis, a ſimilibus, & ab exemplo. A cõparatione, quoniam in paruis honoribus (tametſi diuturnis) eſt tumor exiguus, at in magnis (licet breuiſſimis) eſt tumor maximus, qui enim paruis fruuntur officiis, ſi inſoleſcant facile ſedari poſſunt, at qui in ſummis reipublicæ ſubſelliis ſunt conſtituti, ſi intumeſcant non niſi periclitante republ. deuinciuntur. A natura humana hoc ipſum probatur, quia plerumq; naturæ vi incitamur ad ſummum faſtigium rerum, grauiſſimeq; patimur & ſuſtinemus occaſum: cum ergo in alto ſumus timemus lapſum, & ſi videamus hanc gloriam breui manſuram, ſiue iure, ſiue iniuria poſſeſſam, contendimus retinere: ſed in paruis honoribus tantam nominis eclipſim non patimur: melius ergo eſt paruos honores diu quam magnos breui concedi ac demandari. A circumſtantiis, quia magnis honoribus præditi ac breue tempus officia retenturi à loco, à tempore, à diuitiarum & amicorum copia auxilium quærunt, vt viribus ſuperiores facti vno quaſi impetu poſſint in ſui fauorem volentes & nolentes pellere: ſed parui honores etſi ſint diuturni iſtis ſubſidiis & circumſtantiis carent. A ſimilibus, quia vt peracuti morbi & dolores ad breuiſſimum temporis ſpatium durãtes, citius extinguunt vitam quam lenti diutiſſime permanentes: ita honores magni & violenti breui finiri tempore, maius periculum ciuitati creant, quam parui qui diu multumque in reipubl. luce continuantur. Vt enim eſt in acutis morbis impetus quo vita tollitur: ita eſt in magnis honoribus temporis breuitate definitis rabies quædam, qua ciuitas ipſa conquaſſatur. Ab exemplis hoc etiam conſtat, quia nemo negare poteſt breuem Cęſaris dictaturam periculoſius vulneraſſe Romam, quam perpetuum

Quæſtio 2. Catonis conſulatum. Alia nunc dubitatio ſequitur, Vtrum ludi, chorique permittendi ſint in ciuitate? Memini me olim in Ethicis de his rebus obiter diſputaſſe, verum quoniam opportune ſe offert quæſtio, abs re non erit eandem pauciſſimis demonſtrare; cenſeo ergo quibuſdam adhibitis circumſtantiis hæc tolerari ac permitti debere, nõ quod

Ludorũ & chorearũ acceptio. per ſe & vi ſua res vtiles, ſed quod in moderato illorum vſu ſplendor comitatis (quæ virtus minima non eſt) manifeſte apparet. Sunt igitur ludi non inanes & hiſtrionicæ fabulæ, Veneris illecebræ, ſed facetæ comœdiæ magnificæq; tragœdiæ, in quib. expreſſa imago vitæ morumque cernitur Choreæ hoc loco non ſunt ſumendæ pro laſciuis corporis

Cic. pro Muren. motibus in gyro factis, quibus inflammatur Venus, de quibus ſic ait orator, Nemo ſaltat ſobrius: ſed pro numero, ordine & harmonia virtu-

2. Reg. 6. 4. tis decoro corporis motu ad viuum expreſſis, in quibus ipſe Dauid olim delectabatur ſanctus. Spectacula ſunt celebriora quædam theatra

Spectacula. Ratio. ciuitatis, vt coram principibus ſtadium currere, haſtas vibrare, viſu noua, ſumptuoſa & admirabilia oſtendere: quod hæc ſint licita ſic probo. Non ſunt inhoneſta, non ſunt indecora: ergo ſunt licita. Iterum honeſta recreatio eſt licita in ciuitate: ſed in iſtis eſt honeſta recreatio: ergo hæc ſunt licita. Præterea multa ſplendide, magnifice multa in ciuitate

fieri

fieri eſt licitum: ſed hæc ſunt iſtiuſmodi: ergo hæc ſunt licita. Deinceps mortales ſine intermiſſione à ſtudiis, curis, negotiis diu viuere nō poſſunt, ſunt ergo aliqua inuenienda media, quibus ciuitas recreetur: at meliora iſtis arte inuentis, auctoritate approbatis, celebratis ordine excogitari non poſſunt: ergo ſunt permittenda. Porro hæc ſunt virtutum, nempe affabilitatis & comitatis media: ergo ſunt toleranda. Adhuc in his mores hominum depictos diſcere, præclara inuenta doctorum obſeruare, temporum antiquorum caniciem cernere, vocem, vultum, geſtumq; ſplendide componere, varios affectus & paſſiones mouere, famam acquirere & comparare poſſumus. Cum ergo ex iis tot commoda exiſtant, non ſolum toleranda, ſed etiam iuſte approbanda videntur. Inſuper antiquiſſimis olim temporibus in omni præclare inſtituta republ. floruerunt iſta: ergo ſunt licita: deſiderari non poſſunt exempla in hac re. Nam Roma, Athenæ, Lacedæmon, Carthago, aliæque mille ciuitates loquuntur, in quib. ædiles ob hanc cauſam fuerunt inſtituti. Poſtremo his addi poteſt ratio quæ eſt in textu, nempe quod hoc modo potentiores viri quos timet ciuitas (coacti ad iſta edenda populo) elumbentur ſedatioresq; fiant.

Scena trigemina corona.

Feneſtel.: lib. 2. c. 13.

Opp. *Diuturnitas in paruis honoribus non minus nocet reipubl. quam in magnis conceſſis breuitas: ergo tutius non eſt paruos diu quam breui ſpatio magnos concedi. Antecedens probatur, quia contagio ſeditionis tempore longo ſerpit, antequam in peſtem vertitur: ſed in paruis honoribus longum tempus conceditur, in magnis breue. Præterea videmus in monarchiis ſummos honores eſſe perpetuos, mediocres vero breui finitos tempore, quod certe in optimo ſtatu reipubl. non fieret, ſed hæc quæ docet Philoſophus, vera eſſent: nam ſi magnos honores concedere breui temporis ſpacio ſit periculoſum, perpetuos eoſdem fieri erit longe periculoſiſſimum.*

Honores magni breues: parui diuturni.

Reſp. *Contagio ſeditionis aliquando tardius, aliquando velocius ſerpit: tarda quidē eſt in paruis honoribus, quia vires & materia deſunt: at in magnis tametſi breui ſpacio duraturis velox & violenta eſt, quia vires & materia adſunt. Ratio quæ additur de ſummis honoribus in monarchiis facile in contrarium ſenſum retorquetur, nam (non ait Philoſophus) periculum eſſe in perpetuitate maximorum honorum, qua ſummis viris eſt ſatisfactum: ſed breuitate qua homines ambitioſi vulnerentur: non ergo ſequitur hæc ratio, breuis vſura honoris nocet: ergo perpetuitas magis nocet: quia breuitas & perpetuitas non hic vt maius & minus, ſed vt contraria & repugnantia, quorum eſt contraria ratio, ſumuntur: argumentum ergo hoc modo inuertitur, Breues ſi magni honores nocent: ergo perpetui non nocent.*

Seditio ſerpit, volat.

Opp. contra ſecundum dubium.

Opp. *Ludi, choreæ, ſpectacula res minime vtiles in textu dicuntur: ergo non ſunt licita. Præterea ſæpe bonos mores corrumpunt, opes exhauriunt, animos ciuium à rebus neceſſariis ad nugas flectunt: ergo ſunt prohibenda.*

Actio in hiſtriones.

Huc adde quod inſtar monſtri ſit videre viros muliebri veſte hiſtrionice diſſimulantes fœminas & cum iiſdem in gyrum ſaltantes turpiter: non ſunt ergo toleranda iſta. Inſuper in primitiua luce eccleſiæ patres hæc ipſa prohibuerunt, definientes nihil aliud hæc eſſe quam à menſis ad ludos ſurgere : at expreſſo Dei verbo hoc negatur: ergo & illa. Poſtremo ſexcenta ſunt alia meliora nos recreandi media, vt hymnos canere, fabulas morales legere, auiculas cantatrices cum Diuo Ambroſio alere.

Exo. 32.6.
1. Corint. 10.7.
Eph. 5. 19.

Reſp. *Singulis his argumentis ordine reſpondeo, primum ergo affirmo ludos, choreas, ſpectacula, res minime vtiles reſpectu maximarum rerum, quæ in ciuitate ſolent nominari. In ſecundo argumento antecedens nego. nam hæc (modo quo antea definiuimus) mores nõ corrumpunt, ſed corrigũt, animoſque ciuium nõ ad inanes nugas, ſed ad vtiles vitæ ideas trahunt. Ad tertium dico nõ indecorum eſſe, non impium vt viri feminarũ perſonas in ſcenico theatro fingant: nõ enim in veſte, ſed in mente ſceleris contagio ineſt. Altera pars argumenti choreas Veneris non Dianæ & virtutis vrget. De quarto argumento ſic ſentio, quod patres ſolum prophana & ethnica ſpectacula prohibuerunt, quæ nomine Iouis, Phœbi, aliorumque idolorum ſuperſtitioſe celebrata fuerunt: at honeſta & laudabilia hæc, de quibus iam loquimur, agere non eſt à menſis ad ludendum ſurgere. In poſtremo argumento nimis ſeueros Stoicos loquentes, vt opinor, audio, qui virtutem omnis perturbationis vacuitatem eſſe definierunt. Agnoſco quidem hymnos canere ſanctum eſſe & delectabile, ſed dicant iſti mihi, an ſemper hymnos & Pſal. cantant, edunt nunquam? Epulantur nunquam? Imo Corinthum cum Demoſthene nunquam ſalutant? Quid multis? In ludis & choris laudetur nomen Domini, vt ait Rex ille propheticus.*

Scelus in mente, nõ in veſte.

Pſal. 150.

CAP. IX.

An ad munus principis neceſſario reip. dilectio, potentia & iuſtitia requirantur?

An in duce exercitus eligendo potius ſcientia rei militaris, quam amor virtutis aut ciuitatis ſpectari debeat?

QVoniam principes ſummique magiſtratus rerumpubl. ſceptra & ſphæras tenent, neceſſe eſt vt præter cauſas iam allatas conſeruandæ ciuitatis ab illis quædam reipubl. præſidia & ornamenta fluant. Sunt autem ſummi magiſtratus, quorum veluti dextra ac poteſtate cardo ſeu globus totius ciuitatis in bonum aut malum vertitur, quippe penes illos eſt ſumma potentia rerum. De illis nunc diſſerens Philoſophus requirit tria, quæ maxime habere magiſtratus decet, nempe dilectionem ſtatus quem tenent, potentiam, qua aliis præſint, virtutem qua ſuis ciuibus vitæ exempla fiant; in primo amor, in ſecundo honor, in tertio ſplendor honeſtatis lucet: in duobus illis velle & poſſe, in ho-

Tria magiſtratuum ornamenta.

poſtremo bene velle & poſſe inſunt; at non ſolum velle & poſſe in ſummis viris, ſed bene velle & poſſe ad iuſtam reipubl. adminiſtrationem ſpectant: hæc tria igitur in ſummis adminiſtratoribus ciuitatis ſunt neceſſaria; ſed vt ſigillatim tractentur iſta, primum de dilectione, tum de potẽtia; poſtremo de virtute principum dicemus. Dilectio eſt beneuola, conſtans & fidelis affectio animi, ſic tranſiens in rem aut perſonam dilectam, vt eidem non minus bene quam nobiſmetipſis exoptemus: hanc in primariis viris ciuitatis poſtulo, quippe ſi non diligant remp. cui præſunt, proculdubio non dabunt operam, vt in beato ſtatu conſeruetur; tædium enim eſt & moleſtum nobis illud tueri quod non diligimus. Præterea qui fieri poteſt, vt patres non diligant ſuos filios? At gubernatores reipubl. ſunt patres: ergo gubernatores reipubl. ciuitatem diligerent. Illud quoq; notum eſt tyrannos odio ſuo ciuitates perdere: ergo oportet veros principes eaſdem diligere. Huc adde quod ſicut medici morbos corporis: ita principes mala ciuitatis tolerent, quod quidem ſine beneuolo affectu fieri non poteſt. Deinceps ſummi viri ſunt ipſa lumina & præcordia ciuitatis: ab illis ergo & ſplendor & amor in ciuitatem fluerent. Nam vt à præcordiis eſt vita partium ſi ſit cõſenſio, ita à magiſtratibus eſt ſalus ciuium ſi ſit dilectio. Quid? An poteſt aliquis odiſſe ſeipſum? ſed ſi princeps non diligat ciuitatem, ſe ipſum odit: ergo princeps ſemper ciuitatem diliget. Maior conſtat, nam nihil ſibi perniciem quærit. Minor patet, quia princeps nihil aliud eſt quam perſonata ciuitas. Poſtremo hanc charitatem in patriam olim Codrus rex ille Athenienſis, Lycurgus rex ille Spartanus, Scæuola, Curtius, aliique infiniti viri nobiles oſtenderunt, qui omnes & ſinguli mori pro ſua patria non dubitarunt. Nihil hic dicam de Moyſe duce illo & magiſtratu optimo, qui potius quam populus periret ſuum ſanctiſſimum nomen è libro vitæ expungi & obliterari voluit. Alterum quod hic in moderatoribus reipublicæ requirit Philoſophus eſt poteſtas rerum, quæ nihil aliud eſt quam iuſte acquiſitum in ciuitate imperium. Vt ergo per amorem appetitur reipub. conſeruatio: ita per potentiam iuſtitiæ actio & executio quæritur. Optamus enim bene per dilectionem, at opem præſtamus ſolum per imperium; ſed vt parum eſt amare aliquem niſi poſſis prodeſſe: ita paruum eſt rempubl. diligere niſi poſſis adiuuare: dic quales ſunt principes ſine ſceptro, quales ſunt ſummi viri ſine imperio? Eſt ergo potentia in illis neceſſaria, potentia inquam in leges, potentia in ciues, potentia deniq; qua bonos euehere; malos tollere, res magnas tractare & definire poſſunt: ſunt enim principes animatæ leges non Ideæ, ſunt ſummi magiſtratus nõ idola. Tertium quod requiritur in principibus, eſt virtus ſeu iuſtitia (vt textus habet) reipub. (in qua viuitur) accommodata: nam, vt hic ait Philoſophus, ſi nõ idem ius quadrat omnibus reipublicæ adminiſtrandæ formis, inſtita quoq; differat neceſſe eſt; alio enim modo, alij atq; alij idipſum ſumunt quod iuſtum eſt; non quod iuſtitiæ habitus & eſſentia, ſed quod modus & exiſtẽtia mutetur, vt in ethicis docuimus: quod vero hæc ſit neceſſaria

1. Dilectio

Eth. lib. 8 cap. 10.

Pla. in pol

Val. Max lib. 5.

Liu. decad 1. lib. 2. &;

Exod. 32.

2. Poteſtas

Princeps animata lex.

Cic 3. de legib.

3. Virtus.

ſic

ſic probo. Verus honor non eſt ſine virtute: ſed principes viri verum
Pol 3.c.9. haberent honorem: ergo principes viri virtutem colerent. Prætcrea il-
lorum corrupti mores totam ciuitatem inficiunt, neceſſe eſt ergo vt
virtute aliis præluceant Porro qui poſſunt alios iuſte reprehendere &
coercere cum ipſi illud Catonis audiant?

Turpe eſt doctori cum culpa redarguit ipſum.

Poſtremo olim non homines, ſed virtutes maiores noſtri ad ampliſ-
ſima in republ. munera extulerunt, cur igitur nunc temporum inſignis
2. Quæſtio. hic ordo cõſeneſceret? ſequitur in textu obiter iam alia quæſtio, nem-
» pe, An in duce exercitus eligendo potius ſcientia rei militaris, quam a-
» mor virtutis aut ciuitatis ſpectari debeat? Philoſophi ſentẽtia hæc eſt,
» In imperio militari mandando, peritia vſuſq; rei militaris potius quam
virtus ſpectari ſolet; rariores enim exiſtunt boni imperatores quam
boni viri. Quid? an modo tantopere virtutem in ſummis poſtulauit,
& nunc in imperatore eandem negligit? Animaduertendum hic eſt
diſtinctionem virtutis adhibendam eſſe: nam alia moralis, quæ virum
bonum; alia ciuilis, quæ ciuem aut magiſtratum ſtudioſum efficit; illa
animi, hæc officij virtus, vt ſupra dicitur. Cum ergo dicat Philoſophus
potius militaris rei ſcientiam quam virtutem in duce exercitus eligen-
do ſpectari debere, non abſolute poſtponit virtutem ſcientiæ militari,
Vide Cic. ſed comparate loquutus ait magis in bello hoc ipſum requiri; optãdum
pro lege tamen eſt, vt duces Themiſtoclem & Scipionem tam in rei militaris
Manil. diſciplina quam in vitę integritate imitentur, hoc eſt, vt non ſolum ho-
ſtes, ſed etiam ſeipſos vincere & moderari contendant, vt facinora e-
gregia agant, & facinora vitæ fugiant. Verum ſi eo res deducta ſit tan-
dem, vt exorta belli tempeſtate, vel ad rem militarem adminiſtrandam
aptus, ſed improbus; vel erga rempubl. beneuole iuſteq; affectus, ſed
ſcientiæ militaris inſcius ſumeretur, virtutem potius officij in hoc caſu
quam animi ſpectare oportet: quippe Antonius quamuis Cleopatram
diligat, imbelli Catoni qui ſolam iuſtitiam colit eſt præferendus, non
quod Cato non ſit vir melior, ſed quod Antonius rei militaris longe
Ducis vir- peritior habeatur: hæc omnia eo perueniunt, vt potius leo quam lepus
tus & quæ- rebus bellicis præficiatur. Cæterum ſi non dux exercitus, ſed quæſtor
storis di- ciuitatis fieret, maiorem virtutem quã ſcientiam requirit Philoſophus;
verſa. in duce enim militaris ſcientia, in quæſtore probitas & cõſcientia quæ-
rationes. ritur; quid moror ?rem punctis agam. In electione illa maxime requiri-
tur virtus, qua munus ſuſceptum melius præſtatur, ſed munus impera-
toris bellici melius ſcientia rei militaris quam virtute perficitur: ergo in
electione imperatoris bellici potius ſcientia militaris quam virtus re-
quiritur Præterea ſine rei militaris ſcientia victoria acquiri non poteſt:
at ſine vitæ innocentia poteſt: ergo magis illa quã hæc in electione du
Pol.3.c.3. cis deſideratur. Porro poteſt aliquis eſſe bonus ciuis, etſi morales vir-
tutes deſint: ergo poteſt aliquis eſſe dux fortis, etſi vitæ integritate ca-
Plut. in hc reat. Inſuper vt leo fortis, & tamen rapax, ita dux peritus, & tamen vir
um vitiis. malus eſſe poteſt. Poſtremo Sylla dux nobilis, ſed ſuperbus, Coriola-

nus

nus dux nobilis, ſed furioſus, dux nobilis Antonius, ſed intemperans, dux nobiliſſimus Alexander, ſed crudelis fuit: quamuis ergo optandum quidem ſit, vt in bellis ducibus factis reſponderet vita, in electione tamen eorum potius belli ſcientia quam vitæ ratio conſiderari debet. Sed dicet hic aliquis, quod omnino in adminiſtratione reipubl non deſideretur virtus, quippe ſi ſuppetat alicui & reipubl gubernandæ facultas, & erga reip. adminiſtrandæ formam beneuolentia, nihil aliud deſiderari videatur; nam quid vltra poſſe & velle in adminiſtranda ciuitate requiri poteſt? Iſtam obiectionem in textu diluit Ariſt. ait enim quod ſic ſe res habeat in adminiſtratione ciuitatis, ac in gubernatione ſui ipſius, ſed euenit ſæpe vt quis & ſeipſum diligat & poſſit operari, defectu tamē virtutis cupiditates ſequatur, minusq; recte viuat; ita quamuis magiſtratus poſſe & velle, habeat erga remp. ſi tamen virtus deficit facile errabit, minusq; iuſte & ſtudioſe reget. Nam vt parū prodeſt in planta facultas producendi fructum ſi deſit fructus: ita in ſummo magiſtratu parui æſtimatur gubernandi rempubl. potentia ſi deſit virtus. In potentia ſemen & intentio, in habitu vero fructus & perfectio ineſt: non ſatis eſt ergo velle, non ſatis poſſe, niſi ſecundum habitum virtutis opus actioque ſequatur. Vtinam hic principes ſummiq; viri ac magiſtratus animaduerterent ſe ſine virtute nihil aliud eſſe, quam errantes ſtellas ſine luce, florentes plantas ſine fructu. Sed de his hactenus; nunc alia pars capitis ſequitur, in qua documenta quædam conſeruandæ reipu. ab his tribus (de quibus iam diximus) dependentia conſtant. Horum primum inſtar oraculi eſt, nempe vt illa pars ciuitatis ſuperior ſit, quæ reipubl. formæ præſenti faueat, eamque ſaluam eſſe velit, inferior autem ea, quæ rebus nouis ſtudet: ſic enim maior firmiorque potentia magiſtratus, ſic diuturnior ciuitatis adminiſtratio erit. In altero præcepto requirit Philoſophus ſingularem prudentiam magiſtratus, vt in qualibet reipubl. conſtitutione medium obſeruet & perſcrutetur, exceſſus enim pernicioſus eſt: errant igitur qui in populari ſtatu conſeruari remp. ſomniant, ſi omnia decreta fiant popularia. Similiter in oligarchia falluntur, qui ignorantes medium, omnia trahunt in potentiam diuitum, nam certum eſt (licet iſti ſtatus adminiſtrandi rempub. ſint labes, ſi optimam ciuitatis formam ſpectemus) in iiſdem prudentes viros mediocritatem quandam non latere, à qua deflectentes turpiter errant, ſtatumq; reipubl. ignoranter concutiunt: hoc probat Philoſophus ſimilitudine. Nam vt ſimæ nares aliquantulum à recto deflexæ, ſuam pulchritudinem adhuc non perdunt: ita hæ labes reip. nempe popularis diuitumq; potentia (ſi in extrema non tendant) mediocritatem ſeruant; ſed vt illæ nimium aduncæ & aquilinæ deformes: ita hæ nimium (vt ita dicam) dentatæ immanes & intolerabiles fiunt. Tertium documentum eſt, quod legumlatores & politici noſſe debeant, quibus rebus quælibet forma ciuitatis conſeruetur: hinc iuſte reprehendit Philoſophus antiquas conſuetudines magiſtratuum in nonnullis oligarchiis & democratiis, in quibus olim vltro citroque infectis &

Dubium.

Reſp.

Imperium ſui, & reip ſimilia.

Inanis potentia,

Stellæ ſine luce, Plantæ ſine fructu, Princeps ſine virtute.

Corollaria politica 4.

1. Inferior ſit pars quæ nouis ſtudet.

2. In conſtitutionibus medium ſeruandū, Pol. 4. c. 11.

3. Politici iudicium de iis quæ ſtatui proſint.

male-

maleuolis iuramentis ſuſceptis alij aliis vtrimq; perniciem machinati ſunt. Nam cum neutra adminiſtratio conſiſtere quidem poteſt ſine opulentis & plebe, fieri non poteſt quin labefacta ruat, ſi iureiurando accepto nocendi hinc inde occaſio detur, hoc eſt, ſi diuites iurent perniciem plebi, ſi iterum plebs iurata diuitib. exitio fiat, remedium iſtius mali amor eſt, & gratificatio omnium. Poſtremum præceptum eſt, vt ciues ab incunabulis ad diſciplinam reipubl. legumq; obſeruationem informentur, ſic enim inſtructi ſine murmure & difficultate maiorum decretis obtemperabunt: nullius ergo rei maior principibus cura eſſe debet, quam educationis omnium, maxime vero procetum, in quibus lumen ciuitatis ſplendet. Sed de hac re in Ethicis copioſius diximus, & in ſeptimo Politicorum dicturi ſumus, tacitus vero hoc vnum præterite non poſſum, quod carpere videatur Ariſtoteles magiſtratus in oligarchiis, qui diuitum filios mollius & effeminatius educari ſinũt, pauperum vero liberos omni laborum genere opprimi & onerari iubent. Quod olim Philoſophus de oligarchicis magiſtratibus dixit, vtinam de moderatoribus rerumpublicarum in hoc ſeculo dicere non liceret; certum eſt mollem indulgentiam procerum luem ciuitatis eſſe maxime peſtiferam, quippe ſi fontes inficiantur neceſſe eſt, vt riuuli ſordibus coinquinentur.

4. Diſciplina ciuium ſecundum leges.

Diſtinctio.

Diſcutiuntur in hoc cap.
- Duæ quæſtiones, quarum
  - Altera virtutes principis,
  - Altera officium bellici imperatoris docet.
- Quatuor propoſitiones, quæ ſunt de parte ſuperiore ciuitatis, de medio, de prudentia legumlatorum, de educatione procerum.

Opp. contra primam Quæſtionem.

Plut lib. Cum principe philoſophandum.

Opp. *Plura in ſummis magiſtratibus requiruntur quam dilectio, potentia & virtus: ergo accurate de iſtis non diſputauit Philoſophus. Antecedens probatur, quia prudentia in omni magiſtratu maxime requiritur, quippe ſine prudentia nomen magiſtratus meretur nemo.*

Potentia triplex.

Reſp. *Prudentia (vt vult Aquinas) ſub nomine potentia continetur, nam potentia eſt triplex, natura in robore. rationis in prudentia, ciuilis in amicitia multorum conſtans: prima in ſummis viris non requiritur, duo autem poſtrema genera requiruntur.*

Opp. *Dilectio oligarchia eſt mala: ergo vt ſtatum magiſtratus diligat in omni ſtatu reipubl. non requiritur. Antecedens probatur, quia oligarchia eſt labes ciuitatis, ſed labem reipubl. diligere eſt malum: ergo dilectio oligarchia eſt mala.*

Reſp

Reſp. *Primum negatur, quod oligarchia ſit ſimpliciter labes reipub. nam quamuis opponitur ariſtocratiæ ſimplici, reſpectu tamen mixtæ non penitus habetur mala. Aliter etiam reſpondeo, requiri, vt mali principes malas reip. formas diligant, ſi eaſdem diu conſeruare velint.*

Opp. *Potentia res eſt imperioſa & ambitione plena: ergo ſummis viris eandem concedere eſt periculoſum. Antecedens probatur, quia potentia eſt reipub. clauus, in quo ſalus aut pernicies ciuitatis ponitur.*

Potentia clauus reipubl.

Reſp. *Etſi mali potentia abutuntur, non tamen ſequitur quin bonis & ſtudioſis ſit neceſſaria: nam vt illi ad perniciem, ita hij ad ſalutem reipubl. hac data poteſtate tendunt.*

Vid. Plut lib. requiri in principe doctrinam.

Opp. contra ſecundam Quæſtionem.

Opp. *Periculoſum eſt duci nec diligenti patriam, nec colenti virtutem exercitum committere: ſed hoc ponit in textu Philoſophus faciendum: ergo id quod eſt periculoſum hoc loco præſcribit. Maior patet, quia ſi non diligat patriam hac data occaſione, facile poteſt euertere, ſi non virtutem colit, neq; ſe, neq; alios recte moderari queat, vt poſtea in textu etiam probatur.*

Reſp. *Hæc verba Ariſt. multis ſubobſcura videntur, ait enim, Si quis ad ducendum exercitum aptus ſit, ſed improbus, atq; erga reip. adminiſtrandæ formam non beneuolus, eſt tamen bono & beneuolo ad imperium militare præferendus. Notandum hic eſt non ſic intelligi Philoſophum quaſi diceret illum rei militari eſſe præficiendum, qui nec patriã omnino diligat, nec virtutem colat: ſed comparate hic præceptum dare, quod peritus & expertus rei militaris, tametſi præſenti adminiſtrationi ciuitatis non multum faueat, ſit belli ignaris & inexpertis hominibus præferendus.*

Cap. X.

Vtrum regnum & tyrannis recte diſtinguantur?

POſtrema hæc pars libri eſt, in qua cauſæ conſeruandi & corrumpendi reſpub. illas diſſeruntur, in quibus vnus ſolum præeſt ac dominatur. Diſtributa eſt hæc pars in tria capita, quorum primum cauſas euertendæ tyrannidis & monarchiæ, ſecundum cauſas vtriuſq; conſeruandæ, tertium Platonis de cauſis errata continet. In hoc primo capite huius tractatus diſcutiuntur duo, propoſitio & comparatio: propoſitio eſt rerum, de quib. deinceps dicere propoſuit, cõparatio in diſtinctione regni & tyrannidis conſiſtit. Propoſitio hęc eſt Reſtat vt de monarchia diſſeramus, & quibus rebus ſoleat interire, & quibus conſeruari. Huc addit Philoſophus, quod quæcumque ſupra de ariſtocratia, oligarchia & democratia dixerit, eadem de regno & tyrannide nunc quidem dici poſſint. Nam monarchia perſimilis eſt ariſtocratiæ, tyrannis vero ex popularis diuitumque potentiæ vitiis extremis conſtat: eſt ergo (vt

Diuiſio eorum quæ ſequũtur. Cap. diſtrib.

Tyrannis deterrima.

go (vt ſuperius demonſtratum eſt) omnium deterrima, vtpote quæ ex duobus reip. erratis eisq; peſſimis coaleſcat, quorum omnes deflexiones & facinora in ſe veluti in vnum globum congeſta continet. Hanc propoſitionem comparatio ſequitur, quæ diſcrimina regni & tyrannidis comprehendit. Differunt ergo regnum & tyrannis in ſeptem, nimirum ortu, materia, forma, fine, prærogatiua, cuſtodia, actione & modo imperandi. De diſtinctione ortus hunc ſyllogiſmum ex textu colligo Regnum ad bonorum perfugium ac præſidium aduerſus populi iniuriam comparatum eſt, & rex ipſe conſtituitur ex viris bonis propter excellentiam vel virtutis, vel rerum geſtarum vel generis, vel beneficiorum, vel potentiæ, quæ in his cunctis cernitur. Sic olim aliquot reges facti ſunt, quia iugum ſeruitutis in bello à ceruicibus ſociorum depulerint, vt Codrus; alij quia ſuos liberarint, vt Cyrus; alij quia fines ſuos propagarint, vt Lacedæmoniorum, Macedonum, Moloſſorum & Romanorũ reges: ſed tyrannis ex populo & multitudine conſtituitur aduerſus nobiles & illuſtres viros, ne ſcil. populus iniuria ab eis afficeretur: & ſane maxima tyrannorum turba ex leuiſſimis populi cuſtodibus (nobilib. falſo criminandis & calumniandis) orta eſt; ſic Panætius apud Leontinos, Cypſelus Corinthi, Piſiſtratus Athenis, Dionyſius Syracuſis; quid multis? Sic Philon apud Argiuos, Phalaris apud Agrigentinos, Richardus tertius apud Anglos in tyrannides proruperunt: Regnũ ergo & tyrannis in ratione ſui ortus differunt. Differunt quoq; hæc duo in materia, nam obiectũ regis pax eſt & iuſtitia: at tyrannis ſeditionem, libidinem & iniuſtitiam quærit. Tertium in quo differunt eſt forma: nam rex definitur cuſtos ſocietatis, cuius eſt opulentos ab iniuriis plebis, & plebem à contumeliis magnorum tegere: ſed tyrannus nullo communis vtilitatis habito reſpectu non ſuis, ſed ſibi conſulit, omniaque ad ſui ipſius libidinem vertit. Differunt etiam in fine, quia regis ſcopus eſt honeſtas, tyranni voluptas & deuaſtatio ciuitatis. Cuſtodia, nam ſatellitium regis conſtat ex ciuibus, tyranni vero ex peregrinis. Prærogatiua, quia regis imperium heroicis virtutibus, tyranni vero adminiſtratio male quæſitis opibus decoratur. Modo imperandi, quia regnum infinita bona habet, quibus officium honorifice præſtare poteſt: at tyrannis omnia mala democratiæ & oligarchiæ continet, oligarchiæ, quia diuitias tãquam finem ſibi proponit, quia ſui cuſtodiam & ſaginationem quærit, quia populo in nulla re credit, quia ciues armis priuat, oppreſſionibus affligit, ex vrbe eiicit, omnia pro libidine furenter agit. Democratiæ, quoniam primarios odio habet, nobiles inſidioſe tollit, palam aliquando in exilium agit, ſibi infeſtos accuſari, condemnari, occidi iubet, vnde illud Periandri conſilium fuit, quod Thraſybulo de eminentioribus papauerum capitibus decurtandis dedit. Eſt enim proprium (vt aiunt) quarto modo tyrannis nobiliſſimas, antiquiſſimas, optimaſque familias è medio aut vi aut inſidiis tollere. Hac diſtinctione facta inter regnum & tyrannidem ſequitur, vt primum de conuerſione, tum de conſeruatione monarchiæ, cum Ari-

Pol. 4. c. 2. & 11. Thom de reg 1. lib. 13
Tyrãnidis a regno differentia 7.
1. Ortus. Pol. 3. c. 10. & 11. Cic. de off. lib. 2. Iuſtin. l. 2 Herodot. Iuſt. lib. 1 Diod. Sic. lib. 2. Plat. Pol. l. 8. ad fin. Plu. in Sol. Diod. Sic. lib. 13. cap. 29. & 30.
2. Materia.
3 Forma. Cic. de offi. lib 2.
4. Finis.
5. Cuſtodia Pol. 3. c. 10.
6. Prærogatiua.
7. Modus imper.
Tyrannis quid debeat oligarchia. & qd democratia.
Periandri conſilium. Vid. Hero. in Terpſic.
Monar-

ſtotele

totele dicamus. In conuerſione debent conſiderari duo, cauſæ & modi; cauſæ ſunt aut communes aut propriæ; communes quinque, iniuſtitia, metus, contemptus, lucrum, ambitio: propriæ quæ cauſis conſeruantibus (de quibus poſtea diſputatum eſt) opponuntur. Modi duo ſunt, internus vt tyrannis aut ſeditio, externus vt bellū, hoſtiſq; inuaſio. Cauſæ cōmunes dicuntur, quia eadē ſunt principia & regnum & optimatum potentiam euertendi, eadē tyrannidis paucorum & popularis imperij. Nam vt regnum & ariſtocratia ex bonis: ita tyrannis & vltimæ popularis & paucorum potentiæ ſpecies ex peſſimis viris legiuſq; conſtāt. Sed ad quinq; cauſas redeamus, primaīniuſtitia eſt, quæ (vt hic docet Philoſophus) verſatur aut in iniuria aut in rapinis. Iniuria autem vel nomini per contumeliam, aut corpori per ſtuprum aut plagam infertur: quid moror? Impatientes ſumus contumeliæ, nominiſque fama tenera eſt, quæ nec angi nec tangi debet: ſi vero peſtiferum malitioſi dentem aculeumque ſenſerit continuo iracundia ardet, celerique motu ad appetendam vindictam rapitur. Hinc Harmodius Piſiſtratidas illos Athenis tyrannidem exercentes deleuit, quia probro & dedecore ſororem ſuam affecerunt. Merito Periander (monſtrum illud tyrannidis & libidinis) vim & inſidias vitæ ſuſtinuit, quia inter pocula Alexim ſuum interrogauit, vtrum nec ne ex ſe prægnans eſſet. Philippus rex ille Macedonum à Pauſania ſatellite occiſus eſt, quod iniuriam ab Attalo eidem Pauſaniæ illatam non vindicauit. Nihil hic dicam de Amynta, de Euagora, Archelao, aliiſque plurimis, qui pro exemplis in textu à Philoſopho apertiſſime ducuntur, eo vt opinor, quo reges intelligant nihil magis eneruare magna imperia quam iniuriam, nihil citius tollere quam contumeliam. Secunda cauſa regnum euertendi eſt metus: hinc illud, Peſſimus eſt cuſtos diuturnitatis metus. Exemplum in hac re eſt Artabanus, qui criminationem quæ ad Darium pertinebat extimeſcens, Xerxem adortus interemit. Tertia cauſa contemptus eſt vtræque turpitudo, quæ odium perſonæ gignit; ſic Arbactus (Medus ille) Sardanapalum regem eum ſcortis colum telaſque trahentem à regno in rogum impulit; ſic Dionyſio iuniori (quia ſolitus eſt quotidie inebriari) Dion vim & inſidias fecit. Cyrus quoq; Aſtyagem oppreſſit, quia & illum & ſuos milites otio & luxuria corruptos & veluti liquefactos obſeruauit. Quarta cauſa lucrū eſt & ſiticuloſa rerum cupiditas ſeu auaritia, huius ſtudio ac æſtu inflammatus Mithridates in Ariobarzanem vi & armis rapitur. Poſtrema cauſa ambitio eſt, de qua ſæpè diximus, in hac audaces, & præfidētes natura plurimum ciuitatem lædunt. Audent enim omne facinus, vt aliquo modo celebres & noti fiant. Romam accendit Nero vt nomen, Heroſtratus flammis Dianæ templum exuſſit, vt ſibi famam quæreret, ſed peſſima fama eſt quam ignominia ſequitur. Pauciores (inquit Philoſophus) ex numero & natura ſunt, hoc enim definitum & inconcuſſum tenere debent, actum ſcilicet de ſua vita eſſe, ſi improbum conatum non ſequatur effectus. At vereor certe ne nimis

chia euerſionis cauſa communes quinq. Vide Machian. in Liu. l. 3. c. 1. Iniuſtitia, ex iniuria vel rapina. Vide c. 11. Iuſtin. l. 2. Iuſt. l. 9. & Plut. in Alex. 2. Metus. Cic. de offi. li. 2. Iuſt. l. 3. Diod. Sic. l. 11. cap. 15 3. Contemptus. ... gerend. ... Iuſtin. 1. Diod. Sic. lib. 2. Plut. in Dion. Diod. Sic. l 6. Xenoph. Cyripæd. li. 1. 4. Lucrū. 5. Ambitio. Suet. in Neron. ca. 38. Vid. Mach. in Liu. l. 3. c. 6.

multi hodie Bruti & Caſſij viuant, qui nihil de ſalute ſua laborante audent in ſenatu ſuos Cæſares vulnerare, Dionis fortaſſe (vt eſt in textu) perſuaſionem habent, qui parua manu Dionyſium aggreſſus dixiſſe fertur:

Eſt aliquid prodire tenus ſi non datur vltra.

Horat. in Epiſt.
Ex peſſimo genere neq atulus habendus.
Vict. in vita Maxim.
Cauſæ euertentes tyrannidē duæ. 1. Externa.
Heſiod. l. dier. & noct.
2. Interna.
Herod. l. 7
Dubium.
Ira cum dolore. Odiū doloris expers.
Iuſtin. li. 2.

Minax omen mali eſt, cum tales in republ. viuant qui vita ſua poſt habita tanta audent ſcelera, tantaque facinora aggrediuntur. Nimis ergo cauti, nimis prouidentes non poſſunt eſſe Argi Mercuriique ciuitatis, quorum eſt non ſolum vultures, ſed etiam pullos ambitionis in ipſis nidis ſuffocare. His poſitis de cauſis euertentibus regnum, proximè de cauſis tyrannidis corrumpendæ agitur; hæ cauſæ duæ ſunt externa & domeſtica: externa, cum aliqua reſpub. aduerſaria tyrannidi eaque longe potentior impendet: animaduertendum hic eſt tyrannidi popularem ſtatum, paucorum potentiam, ariſtocratiam & regnū aduerſari. Sed dices: quomodo popularis paucorumque potentia contrariari poſſunt, cum ex illis in poſtrema ſpecie tyrrannis conſtet? Dicendum eſt, quod iſtæ huic non per ſe & vi ſua vt bonum malo, ſed caſu & fortuito vt figulus figulo opponuntur: regnum autem & optimatum imperium per ſe tyrannidi repugnant & aduerſantur, quippe ad diuerſos oppoſitoſque fines tendunt. Altera cauſa interna eſt, nempe ſeditio, cum tyranni inter ſe diſſident, vt exempla Gelonis, Thraſybuli, Dionyſij & Dionis in textu manifeſte docent. Sed quæret hic aliquis, quænam ſint cauſæ, vt tyranni inſidiis petantur? Reſpondet Ariſtot. potiſſimum duas eſſe, odium & contemptum, quibus iram addit, ſed ira pars odij eſt, qua furentes affectus in animo concitantur. In ira enim nullus rationi locus eſt, præſertim ſi contumelia aut iniuria prouocetur: hinc Piſiſtratidæ Athenis olim eiecti fuerunt. Cæterum longe violentior animi paſſio habetur odium, quod perpetuo in Phalar des (id eſt) crudeles & truculentos tyrannos ardet. Quod ad contemptum attinet, is inde oritur, quoniam plerumque omnes tyranni libidinoſe ac voluptarie viuant: motu enim præcipiti dilabentes in omne genus libidinis, ſe contemptui exponunt, multaſque inſidiantibus occaſiones præbent. Vt odium & contemptus ſunt proprie cauſæ euertendæ tyrannidis: ita regnum ſuas interitiones & quaſi fata extrema habet. Duobus enim modis interit; vel extrinſecus, cum potentior inuadit hoſtis; vel intrinſecus ac domeſtice, idque bifariam, aut cum regni participes & amici regum inter ſe diſcordant; aut cum ipſi reges tyrannicè & contra leges imperant: ſi vero regnum iure naturæ ac ſucceſſionis alicui obtigerit, tum verendum eſt, ne aliquando nutet, cum homines inepti & contemnendi honore regali decorentur. Nam vt prudentia conſeruat: ita ſtultitia & ignorantia nauem reipublicæ in Syrtes pellunt; atque hæc de cauſis ac modis, quibus regna & tyrannides conuertuntur.

Medi quibus interit regnum.

Regni ruina, diſſidium, legū violatio. Contemptus in hæredtariis.

Diſtin-

Diſtinctio.

Hui⁹ cap. ſunt duæ partes.

- Propoſitio, in qua Philoſophus exponit, de quibus poſtea ſit acturus.
- Comparatio in qua adhibentur
  - Diſtinctio regni & tyrannidis quæ differunt in
    - Ortu.
    - Materia.
    - Forma.
    - Fine.
    - Prærogatiua.
    - Cuſtodia.
    - Modo.
  - Conuerſionis cauſæ, quæ ſunt vel
    - Generales, quæ ſunt aut
      - Iniuſtitia.
      - Metus.
      - Contemptus.
      - Lucrum.
      - Ambitio.
    - Propriæ, vt diſtincte à nobis exponuntur.

Opp. *Tyrannis non eſt omnium adminiſtrationum deterrima: ergo on recte ſic eſſe in textu concluditur. Antecedens patet, quia natura hoinem non flectit & inclinat ad deterrimum: ſed natura hominem flectit pinclinat ad finem tyrannidis, nempe ad proprium & priuatum bonum: go tyrannis non eſt omnium adminiſtrationum deterrima.*

Tyrannorũ meta.

Reſp. *Quamuis vnuſquiſq; bene ſibi potius quam alteri mallet, idq; cundum naturam: eſt tamen monſtrum hominis non homo qui ſocietam fugit, nullamq; communis vtilitatis rationem habet, ortus enim noſtri rtem parentes, partem patria vendicat: qui ergo ſe ſolum diligit, is cona naturam viuit, quæ illum animal ſocietatis & communionis particeps vtero materno finxit: natura ergo tyrannidi non fauet, quæ omnia ad n ens, vacuum & violentum ducit.*

Fera aut Deus. Pol. 1. cap 2. Cic. de offic. lib. 1.

Opp. *Cauſa conuerſionis, quæ hic enumerantur, ante tractata fuent: ergo hoc loco nugatur Philoſophus. Antecedens probatur, quia iniſtitiam, metum, contemptum, &c. cauſas eſſe euertendi alias rerumpub rmas ante demonſtrauit.*

Cap. 3 4. 5 6. 7.

Reſp. *Hæ quas obijcis cauſæ communes non propriæ dicuntur. Prætereo alioq; modo affectæ, poſſunt eſſe cauſæ propriæ diuerſarum mutatiom, vt ambitio populi democratiam, ambitio regis monarchiam perdit.*

Ambitio populi, principiũ

Opp. *Maxima cauſa euertendi regnum eſt aſſentatio regis: ſed iſta uſa inter cæteras non recenſetur: ergo minus accuratè conuerſionis cauſæ monſtrantur. Antecedens conſtat, quia nihil magis principes corrumpit am aſſentatio, nihil periculoſius decipit quam adulator, qui auribus il præter placentia canit.*

Plut. l. Cũ principe philoſophandũ. Vid. Antimac. cõ 1. theo. 2.

Reſp. *De hac cauſa antea ſatis copioſe diſputauit, non opus ergo fuit nunc adhibere. Porro eandem etiam hoc loco non negligit, cum in principio huius cap. dicat ex lenibus blandiſq; populi ductoribus reges ſæpe tyrannos fieri.*

Opp. *Docet Philoſophus popularem paucorumq; potentias opponi tyrannidi: ergo ex eiſdem componi non poteſt, vt hic contendit. Antecedens eſt in textu. Ratio probatur, quia nihil ex contrarijs componitur.*

Reſp. *Democratia & oligarchia illa dua extrema ſpecies dicuntur opponi, non quod ſimpliciter & abſolute tyrannidi repugnent, ſed quia vt figulus figulum eandem impediant.*

Dubia capitis.

Vtrum tyrannis poſſit eſſe diuturna?
Vtrum rex publica fama laborans regno priuari debeat?

Pol. 4. c. 2. Cur tyrannis ſit iniquiſſima, rationes. Vide Tho. de regi. princ. lib. 3.

INter omnes formas labeſque ciuitatis tyrannis eſt vltra quam dici poteſt iniquiſſima: rationes in textu ſunt, de quibus olim copioſe diximus, placet tamen eaſdem (quoniam ad inſtitutum ſpectant) paucis repetere. Tyrannis longiſſime omnium ſtudio communis boni diſcedit, ergo eſt inter omnes iniquiſſima. Antecedens conſtat, quia in democratia bonum multitudinis, in oligarchia bonum diuitum, in tyrannide vero bonum tantummodo vnius quæritur. Præterea tyrannis eſt maxime contra naturam & violenta, cum homines à natura liberos diro ſeruitutis iugo vulnerat: ergo eſt omnium deterrima. Porro tyrannis omnium malorum in republ. ſentinam ad ſe trahit, cum vniuerſa popularis paucorumque potentiæ ſcelera in ſe comprehendat: ergo eſt præ reliquis perniciosiſſima. Poſtremo maxima bona ciuitatis extinguit, vt pacem, virtutem, ordinem, legem, nobilitatem: ergo eſt intolerabilis. Singula iſta nobis argumento eſſe poſſunt, vt probemus tyrannidem diuturnam eſſe non poſſe: nam ſi maxime omnium à ſtudio boni communis deſciuerit, diu conſtare non poteſt, quippe ſalus reipubl in ſtudio virtutis, pernicies in malorum colluuione ponitur. Præterea quod violentum & contra naturam eſt, diu conſtare non poteſt: ſed probatum eſt tyrannidem eſſe violentam & contra naturam; ergo diu florere non poteſt. Porro quo plura ſunt mala eo violentius ruunt, nam vt copioſi halitus ſurſum rapti motuq; violento accenſi in fulmina prorumpunt, quæ cito apparent citoque extinguuntur: ita tyranni in altum vecti animoque tumido elati ſcelerum ſuorum furijs agitantur, quæ diu ardere non poſſunt; verum vt fulmine diſruptæ ac diſſolutæ nubes euaneſcunt: ita tyrannorum furore rerumpublicarum naues concuſſæ pereunt. Deinceps ſublatis pace, virtute, ordine, lege ac nobilitate, qui fieri poteſt, vt diu imperium conſtet? Nam vt columinibus dilapſis declinat ædificium: ita his ſublatis, quæ ſunt veluti præſidia ciuitatis

Cur non ſit diuturna. Ariſt. de cælo & mundo lib. 1. & 2.

Tyranni fulmina.

neceſſe

neceſſe eſt vt totum langueat imperium. Poſtremo huc addi poſſunt alia argumenta à comparatione, ſimilitudine & exemplo. A comparatione, quia tyrannis omnes cauſas ſui interitus habet, quas aliæ omnes & ſingulæ reipubl. formæ furiæque habent: ergo diuturna eſſe non poteſt. A ſimilitudine corporis naturalis, ſicut enim corpus illud diu viuere non poteſt, in quo maxima omnium humorum dyſcraſia & intemperies ineſt: ita tyrannis, in qua omnium malorum ſentina & colluuies manat diuturna eſſe non poteſt. Ab exemplo Dionyſij, Phalaridis, Neronis, aliorumque plurimorum, qui præmatura morte & vitam & ſceptrum amiſerunt. Nam verum eſt illud:

Iuncta nocent.

Tyrannis malorum ſentina.

Ad generum Cereris ſine cæde & vulnere pauci
Deſcendunt reges, & ſicca morte tyranni.

Iuuenal.

Altera dubitatio eſt, an rex publica fama laborans regno priuari debeat? Dionyſius iunior ille propter inſignem ebrietatem, propter mollitiem animi rex ille Sardanapalus, Periander, Ambracianus imperator propter non nominandum ſcelus, alij quoque permulti (vt perſpicuum eſt in textu) propter nominis ingloriam, vitæ, famæ & imperij vniuerſam eclipſim pertulerunt. Multæ (inquit Philoſophus) impreſſiones factæ ſunt in quoſdam principes monarchas, propterea quod pudicitiam alicui eripuiſſent. Et iterum, Nonnulli ex amicis principes adoriuntur propter contemptum vitæ: & alibi, dum (inquit) libidinoſe & voluptarie viuunt, multas iis qui adoriri volunt occaſiones adoriendi præbent. Miror certe, cur iſta à quibuſdam adducantur exempla, quaſi probarēt licitum eſſe principes regali ſceptro iuſte decoratos ob vitæ dedecus regno ſpoliare: eſt ne hoc reipublicæ conſulere? Eſtne hoc ciuium ſaluti prouidere? Siccine nomen regis colitur? Siccine Deus in regis perſona adoratur? Certe quidem hoc non licet, reſpondeo igitur hæc exempla eſſe facti non iuris, eademque tyranni, non regis. Agnoſco tamen plurimum vitę ſpurcitie regiam maieſtatem obſcurari, ſed vt mala fortunæ beatitudinē labefactant illa quidem, non autem tollunt: ita flagitia vitæ regalem ſplendorem obſcurant, officium regis tamen non extinguunt: rex ergo publica fama laborans, regno priuari non debet: hoc vero conciſe ſic probo. In perſona officioque regis conſiſtit ſalus totius ciuitatis: ergo ob turpitudinem vitæ ſceptro ſpoliari non debet. Præterea mutatio legis malæ eſt periculoſa: multo igitur periculoſior eſt mutatio regis. Immo lex ſæpe pernicioſa toleratur: ergo multo magis rex malus permittendus. Huc adde, quod vitia ſint infirmitatis non muneris, viri nō officij: officium ergo intactum manere debet, etſi vir ſæpe pernicioſe viuat. Porro vt planta nō eſt radicitus euellenda, tametſi aliquos ramos putreſcentes ferat, ſemperque fructum non fundat: ita reges penitus extingui non debent, tametſi vitæ ac nominis ſuos næuos habeant. Deinceps pauci ſunt reges, qui male non audiunt, nam illorum comes inuidia, & vmbra contumelia dicitur; at qualis feneſtra ad omnem nequitiam rabiemque patefiet ſi reges ob inuidiam deponantur? Poſtremo nec lex, nec conſuetudo, nec exempla maio-

Dubium 2. *Plut. in Dion.* *Diod. Sic. lib. 6.* *A Crateo in Archelaum.* *Commodum.* *Caligula oburatio.* *Vide Thō. de regim. pri. lib. 1. 6.* *Exempla facti non iuris.* *Contra tyrannicidium.* *Pol. 2. c. 6. & 4. c. 1.* *Vitia viri ſunt, non officij.* *Regum comes inuidia.*

Tyrannicidia, parricidia.

rum iubent, vt reges, propter vitæ labes ſua ſceptra perdant: videtur ergo non licere: nam quamuis legimus de quibuſdam, qui ſub prætextu vindicandi ſcelera, quæ in regibus ſcatere dixerint; hoc facinus perpetrauerint: illos tamen patricidas ac proditores non iuſtos ciues nominamus.

Opp. contra primum dubium.

Tyrannidis columnæ.

Vt à Tarquinio.

Opp. *Multa traduntur à Philoſopho in proximo cap. conſeruandæ tyrannidis præcepta & media: ergo videtur, quod poſſit eſſe diuturna, nam aliter fruſtra conſeruandi media aſſignarentur.* Præterea *antiquitas docet tyrannidem Athenis, Lacedæmone, Romæ diu floruiſſe: conſtat ergo poſſe diuturnam eſſe* Deinceps *quis nunc non videt tyrannidem Turcarum diutiſſime permanſiſſe. Poſtremo vt media aeris regio perpetuo manet frigidiſſima, etſi violenta ſit & contra naturam hæc frigoris impreſſio: ita tyrannica administratio manere poteſt diuturna, etſi cæde & ſanguine ſit acquiſita: ſi enim papauerum capita amputentur, pedes ciuitatis non poſſunt reſiſtere.*

Reſp. *Prima pars argumenti non ſequitur, nam etſi multa conſeruandæ tyrannidis aſſignentur media, ſunt tamen illa mala & imbecilla: Nam vt mortifero accepto vulnere fruſtra propinantur medicinæ, quippe mors ſequetur: ita tyrannidis (quæ eſt maximum reip. vulnus) fruſtra conſeruandæ traduntur præcepta, quippe violento motu orta ſtatim lapſa conuelletur. Altera pars argumēti nihil probat, nam in illis rebuſp. quæ nominantur antehac nullam tyrannis habuit. De Turcarum imperio dicendum eſt, quod reſpectu Barbarorum ſeruorumque natura non ſit tyrannicum. Nam vt domini & ſerui eſt naturalis relatio: ita herilis adminiſtratio Turcarum ſi ſeruilem populum ſub illo imperio ſpectet, non iniuſta nec contra naturam ſerui libenter id ſubeuntis eſſe videtur.*

Pol. 1. c. 3.

Plu. lib. cum prin. philoſophan. d. Saulem, Roboam, Iotam, Ochoziã, &c.

Opp. *Qui regnū perdit dignus eſt priuari regno: ſed rex publica fama laborans regnum perdit: ergo rex publica fama laborans dignus eſt priuari regno. Maior conſtat, quia indignus eſt honore qui vita indignitate honorem ſpernit. Minor probatur, quia rex publica fama laborans ſuo ſceleris exemplo, totam ciuitatem in perniciem ducit, vt Sardanapalus monſtrum libidinis ad mollitiem animi, Nero portentum crudelitatis ad feritatem, Iulianus apoſtata totum populum ad hæreſin & paganiſmum traxit. Præterea ſacra Philoſophia docet multos ob vitæ impietatem regno caruiſſe.*

Reſp. *Fatendum quidem eſt à principe in populū habitum boni vel mali citiſſime transfundi ac deriuari: hoc tamen non arguit regno ſpoliandū eſſe, quippe turpitudo regis (vt ais) regnum non perdit, neq; populum niſi volentem ad vitæ fœditatem trahit: eſt enim peccatum voluntarium, & populus non ad labes principis, ſed ad leges ciuitatis ſuam vitam dirigeret. Sit ergo Sardanapalus, Nero, Iulianus, diſſolutus, tyrannus, hæreticus: populus tamen caſtus, clemens & pius eſſe poteſt, ſi ſe legibus diuinis non moribus humanis ſubiiciat. Quæ addis ex ſacra Philoſophia vim legis nō habent, quippe*

ab ex-

ab exemplis lex vniuerſalis non trahitur, aliter non minus Salomon quam Saul regni iure priuatus fuiſſet.

Legib. viuendum

CAP. XI.

An regibus conueniat academias tollere, artiumque ſcholas prohibere?

ANceps hic ſum, vtrum melius ſit de conſeruatione tyrannidis plura nunc ſcribere quam de re tam vili & periculoſa penitus tacere; ſi Ariſt. ſequar dicendum eſt, at vereor ne Machiauellus ſub ſua larua & pallio rideat: Hinc enim ſuum venenum hauſit, hinc ſua principia & fundamenta petiit, hinc ſuum principem vel potius tyrannum didicit: quid agam igitur? Si ſcribam carpet, ſi non ſcribam triumphabit: at ſcribam Nã vt medici de veneno præcepta tradunt, vt cognitum illud vel omnino euitetur, vel cum aliis alexipharmacis temperatum ad virus peſtilentius expellendum valeat: ita politici de tyrannide philoſophari poſſunt, aut vt tollatur penitus, aut vt cum aliis adminiſtrandi formis admixta ſeditionis vires impetusq; frangat. Si ergo hoc loco quæras, cur tam ample, ſolicite ac copioſe de cauſis conſeruandæ tyrannidis diſputet Philoſophus: Reſpondeo hoc non feciſſe quia fauet, ſed vt tyrannorum ſophiſmatis & arcanis ad viuum reſeratis, nos illorum inſidias citius fugiamus. Non enim optat tyrannidem conſeruari, ſed conſeruandi artes & modos (quibus vtuntur Nerones) docet; ſi iiſdem vtaris ad perniciem ciuitatis, abuteris Philoſopho, qui hoc non ſuaſit, ſi iiſdẽ præmonitus vigilantius ciuitatem cures, Ariſt ſapis, nam id perſuaſit. Sed ad Ariſt. textum me conferam, in quo de cauſis conſeruandi regnum & tyrannidem vberius diſſerit, primum generatim de vtroque, tum ſpeciatim de tyrannide. Generalis regula hæc eſt, quod duo iſta adminiſtrandi genera ex contrariis conſeruentur, cauſæ enim contrariæ producunt contrarios effectus, ſi enim ea, quæ ſuperius demonſtrata ſunt, corrumpãt has formas, neceſſe eſt vt eis contrarię conſeruent & tueantur: Exempli cauſa, odium frangit, amor conſeruat regnum. In ſpecie autem regni conſeruandi cauſa eſt impetandi moderatio, hoc eſt, cum principes inextinguibili honorum ſiti non ardent, ſed ſuis finibus contenti viuunt: quo enim pauciora ſunt, in quibus illis permittitur imperium, eo tutius & diuturnius ipſum imperium manet, reges enim hoc modo inſtructi minus ferociunt, minusque heriles & tyranni ſunt; hinc inde reges apud Moloſſos per multas ætates hominũ floruere. Ferunt Theopompum regem illum Lacedæmoniorum Nicandri filium Ephoros regibus oppoſitos inſtituiſſe, regiamque hoc modo maieſtatem aliquantulum imminuiſſe: hic poſtea à ſua vxore interrogatus, annon puderet minorem poteſtatem liberis ſuis relinquere, quam ipſe à patre accepiſſet, minorem, inquit, mea coniunx forſan

Mach. de principe. Mala vt venena propinanda.

Cauſæ ſpeciales regni conſeruandi. Imperij moderatio. Herod. in Clio. Plut. in Lycurg. Idẽ Theo. Plu. in Lacon.

Cauſæ conſeruandæ tyran.

relinquo,ſed firmiorem ac diuturniorem trado. Sunt enim magna imperia magnis ſubiecta caſibus, & Iouis fulmina ſæpe in alia cadant, melius exiguo viuitur,&rex ſuis contentus diutiſſime conſeruatur.Superest nunc tandem,vt cauſas conſeruandę tyrannidis exponam:inuitus quidem hoc facio,ſed imitatus Philoſopbum hoc animo me facturum dico id, vt pulli ſcorpionis non citius excluſi quam ſuffocari videantur; ſcio equidem non ſine periculo carbunculos vlceraq; peſtis diſſecari poſſe.Nam vt ex illis ſanies peſtifera halitusq; contagioſus fluit, quo ſpiritus vitales inficiuntur: ita hoc patefacto vulnere quo grauius

Altera Perſica,altera ſophiſtica.

non eſt in ciuitate, ſubtimeo ne pernicioſi ſimul cum aere fœtidum vaporem in ſua præcordia hauriant Sed ad rem. Duo ſunt tyrannidis conſeruandæ media; vnum Perſicum& immane,alterum ſophiſticum & diſſimulatione plenum; illud cæde, ſanguine & oppreſſione, hoc fraude, hypocriſi & perfidia conſtat; illud in primo actu & ſcena leones & Hannibales oſtendit, hoc vero ſub toga gladium, ſub nube fulmen habet;in illo ſine modo ſceleris, in hoc ſub ſpecie virtutis conuiuia truculenta fiunt; illud deniq; apud Barbaros ſolum,hoc vero(proh dolor) apud Chriſtianos viuit. Nam regna nunc temporum non habenrut tuta, niſi vulpes quaſi coniugatæ ſegetem meſſemq; populi faculis acceſis vaſtent Phalaris,Nero,Periander, Hercules furens in pri-

Immanitatis 13. furia.

ma tragœdia; Mithridates, Tygranes,Cæſar, aliique innumerabiles in ſecunda ſua fata lugent. Prima tragœdia, quæ Barbarorum eſt tredecim furias eaſdemque feras & feroces habet, quarum voces horribiles & execrandas numero & ordine ſequutus Philoſophum hic recitabo.

Prima nobilium laniena. Theodotus. Plut. in Pomp. Mach. de prin. c. 3. Seba. Fox lib. 3.

Iſtarum prima tota flammigera veluti ab inferis in theatrum prodiens, hanc legem tradit.Nobiles, inquit, & ſapientes viri tanquam eminentiora papauerum capita obtruncentur; mortui enim non mordent, vires ſepultæ non lædunt,potentes oppreſſi non nocent; ſi ergo in altum accreſcant cedri;exſcindantur, nam ſi diutius viuant, nocebunt plurimum. Sed vide quid agas. Nam vt ſublatis columnis ruit ædificium: ita extinctis nobilibus cadit imperium. Secunda inter nigras ſorores paulo lenior eſt, violenta tamen, nam ſic loquitur, Sodalitates & conuiuia in ciuitate funditus prohibeantur, & quid ita? Certe ne concor-

Secunda ſodalidatũ prohibitio.

dia, quæ eſt infeſta tyrannidi, inter ciues hoc modo alatur: ſed caue, nam ſine concordia nec domus nec ciuitas diu conſtare poteſt. Tertia Megera furentior capitali odio in Palladem concepto, fulmina in arces

Tertia ſcholarũ euerſio.

Muſarum mittit. Tollãtur,inquit,ſcholæ, tollantur Muſæ, honeſta inſtitutio,diſciplina ac ſapientia tollantur,tollantur denique Athenæ, in quibus mores iuuentutis effœminantur, franguntur vires futiles quęſtiones mouentur, noua de lana caprina phantaſmata diſcutiuntur, magna excuduntur de Deo, de fide, de ciuitate leuiſſimarum opinio-

Dubium.

num monſtra. Itane peſſima faſcinatrix ais? Vis tolli ſcholas? Vis tolli Muſas? Vis ſacras ædes & artes tolli? Patienter immanitatem hanc tu-

Pro academiis.

am non fero, & quamuis Meduſæ caput geris, in te tuamque funeſtam vocem dicere non ceſſabo: ſit ergo hæc quæſtio. An fas ſit regibus aca-

demias tollere,artiumq; ſcholas prohibere? Licet ais, at non decere di- *Academi*
co, idque punctis ſic tandem probo, Academiæ & artes ſunt lumina *orbes,arti*
& fontes ſapientiæ,à quibus ſplendor & ſapor virtutis in omnes partes *ſidera.*
reipubl.fluunt: ergo eaſdem tollere non licebit. Antecedens conſtat, *Academi*
quia academiæ ſunt veluti Muſarum orbes, & artes ſidera in illis fixa: *vt oculi.*
at niſi orbes ſuum motum, ſidera ſuam lucem habeant,quę vita rerum,
quæ influentia erit? Præterea vt oculi ſunt in corpore, ita academiæ &
artes ſunt in ciuitate, ſed oculos effodere non licet: ergo academias &
artes tollere non licebit. Propoſitio aperta eſt,quia vt oculi omnia
membra corporis, ita academiæ omnes reipubl.partes illuſtrant. Aſ-
ſumptio probatur, quia vt prohibet natura oculos euellere: ita prohi-
bet iuſtitia Athenas & Muſas tollere. Deinceps contra ius naturæ ac
rationis eſt academias tollere: ergo eas tollere non licet. Antecedens
perſpicuum hinc eſt, quia natura confuſionem, ratio ignorantiam fu-
git,quæ tamen duo ſublatis academiis artiumq; ſcholis ſequuntur ne-
ceſſario Quæ enim cognitio rerum ſine arte,quis ordo ſine toga,quæ
adminiſtratio ciuitatis ſine doctrina & ſapientia eſſe poteſt? Inſuper
quæ ſunt honorifica,bona & neceſſaria, in rep. tollere non oporet, ſed
academiæ artiumq; ſcholæ ſunt honorificæ, bonæ & neceſſariæ in rep.
ergo illas tollere non licet. Honorificæ ſunt,quia verum honorem;bo-
næ quia candorem vitæ,neceſſariæ, quia in republica ciuium ordinem
& amorem pariunt. Huc adde quod reges perpetuo ſtudere debeant
bono & conſeruationi ciuitatis, quod certe facere non videntur ſi aca
demias tollant: nam quid magis licentiam morum, perturbationem *Academi*
rerum, barbaritatem plebis,tyrannidem principis gignit, quam bona- *à tyranni*
rum literarum naufragium & caſus? Porro atroces tyranni hoc agunt: *d ſſoluta.*
ergo iuſtis regibus id agere non licebit. Antecedens patet, quia trucu
lenti olim carnifices Athenas (faſtum totius Græciæ, ſidera & lumen)
penitus extinxerunt:ſic Iulianus funeſtus apoſtata Chriſtianorum gy-
mnaſia ſuſtulit,artiumq; profeſſoribus ſilentium iuſſit;ſic in Hungaria,
aliiſq; eximiis mundi partib (quas Mahometes vicit) academiæ,ſcho-
læ & artes immanitate oppreſſæ iacent. Norunt enim crudelitatis mon-
ſtra Palladem & tyrannidem,amorem artis & Martis furorem, ſapien-
tiæ lumen & ignorantiam, ſtudium virtutis & odiū ciuitatis ſimul cō-
habitare non poſſe Multa hic alia ſe offerunt argumenta quibus pro-
betur hæc cauſa, ſed infinitum eſſet omnia, quæ velim de re tanta ſcri-
bere, pauca tamen hæc addam ſi non ſim moleſtus, nempe à tempore,
à teſtimonio,ab exemplo A tempore,quia omnes ætates hominum a-
cademias & artes approbarunt: eas ergo tollere non licet. De antece-
dente dubitari non poteſt, cum conſtet (ſi hiſtoriis fides adhibeatur)
omnes ſcientias poſt diluuiū columnis lapideis inſculptas poſteris ap-
paruiſſe; conſtat Deum ſolem,lunamq; aliaq; cœli lumina dediſſe in ſi-
gna temporum;probabile ergo eſt primam ætatem honoraſſe aſtrono- *Gen. 1. 14*
miam;conſtat Tubalem Adami filium inueniſſe muſicā;conſtat Chal- *Gen. 4. 21*
dæos in omni arte fuiſſe inſtructiſſimos, quod fieri non potuit,ſi à ma- *Dan. 1. 4.*

.Reg.19. Act.9.9. Act.18.

ioribus ſuis artes non didiciſſent. Superfluum eſſet alias ætates ordine percenſere: nihil ergo hic dicã de Moyſe aliiſq; gubernatorib. filiorum Iſrael, qui omni ſcientia Chaldæorum ac Ægyptiorum fuerunt imbuti: nihil hic de Samuele, cæteriſque Prophetis, qui Rama Gilead ſua collegia & academiam habuerunt. Nihil hic de Paulo, qui diſputando ſæpe in ſchola cuiuſdam Philoſophi nomine Tyranni, adeoq; Athenis non contempſiſſe, ſed approbaſſe venerabile nomen academiæ videtur: nihil de Conſtantino, Theodoſio, aliiſq; vere auguſtis imperatoribus, qui ſcholas, collegia, academias magnifice extruendo eccleſiam Chriſti plurimum propagarint: [redacted].

Polyd.li.4. Auctoris pietas.

Rationes à teſtimonio & exemplis tacitus hic nunc prætereo, nam adhuc (eſt Deo gratia) vbi florent academiæ, viuunt doctiſſimorum hominum ingenia, monumenta maiorum palam & aperte hanc rem loquũtur, plenæ hiſtoriæ, annales pleni ſunt illorum laudibus, quas malitia nulla delebit, ætas nulla conticeſcet. Si nominatim teſtimonia & exempla requiras, lege Heldebergium, qui de ſingulis mundi oraculis & academiis ſcribit; ſed breuitati ſtudeoaliter potuiſſem hic quidem vrgere, quod nihil magis barbaritatem, vim, perfidiam, licentiam vitæ, hæreſin, atheiſmum, & confuſionem omnium parit, quam ſcholarum & academiarum defectio. Si ergo iuſti, ſi tuti, ſi pij ac religioſi velint eſſe principes, non tollere, ſed fouere, non euertere, ſed conſeruare debent academias, in quibus ſplendor regis, honor ciuitatis, amor virtutis, omnium bonorum ſapor ac influentia ineſt: pernitioſa ergo vox iſta eſt, & plane tyrannica, tollantur ſcholæ, tollantur academiæ. Imo oraculum hoc ſit, viuant ſcholæ, viuant Athenæ, artes & ſcientiæ, quæ ſunt radij diuinæ ſapientiæ, ad gloriam beatæ triadis in ſempiternum viuant: pius eſt qui aſſentitur, improbus qui Amen non acclamat. iſtam Megæram aliæ Erinnys ſequuntur vmbræ, pergam igitur eo ordine quo incœperam. Quarta furia inuida & malitioſa eſt, quæ ſuadet, vt ciues inter ſe ignoti & ſuſpicioſi arte & fraude fiant; notitia enim & familiaritas fiduciam & beneuolentiam gignunt, in quibus tyrannidis ruina cernitur. Sed attende, firmius imperium illud eſt, quod amicitia, quam quod vi acquiritur. Laruata iam quinta in theatrũ venit, & vt videatur prouida, iubet vt ſatellites pro foribus

Heldeberg. de acade- Seb.Fox.de reg.lib.2. Card. de varietat.

Quarta, ciuium familiaritatũ prohibitio. Quinta Satellitium.

ver-

vereſentur, obſeruentque vt omnes & ſinguli redeuntes à foro portas regis, aut principis viri in quauis ciuitate ſalutent: hoc, inquit, modo ciues perpetuo ſeruire & famulari diſcent; ſed audi, metus & ſeruitus ſunt mali ianitores ciuitatis. Sexta callida & aſtuta eſt, ſed vt habeatur ſapiens, præſcribit, vt vbiq; & paſſim ſuſurrones atq; exploratores conſtituantur, qui in peregrinis nationibus arcana principum, domi ſecreta ciuium perdiſcant, ſuiſq; tyrannis referant & denuncient, ſed quæſo hoc tecum cogita, quam ſit miſerum ſic imperare. Verum de hac cauſa in dubitatione huius capitis plura dicemus. Septima furibunda eſt, quę vult vt calumniæ, lites & diſcordiæ inter ciues diſſeminētur, vtq; plebs cum nobilibus, potentes cum infimis, omnes cum ſingulis digladientur; ſed conſidera qualis ſit futura adminiſtratio ſi ſub cineribus peſtifera nutriatur ſeditio. Octaua intonat in pauperes, iubetq; vt plebs ad extremam fortunam miſeriamq; inſidioſe redigatur, aliter, inquit, otio fluxuq; rerum ad altiora animi cogitata tendet: hinc Pyramides Ægypti, hinc columnæ Cypſelidarum, hinc Olympij ædificatio, hinc Polycratis opera in Samo inuenta fuerunt, quæ omnia ad otij fugam inopiamque plebis faciunt: huc quoque referri poſſunt ſubſidia benignitatis, tributa ſubditorum vltra modum exacta, ſed rectè ille, Theſaurus principum eſt in arca ſubditorum. Reliquæ iſtius ordinis execrabiles vmbræ horribili voce ad hunc modum ſtridênt. Suſcipiantur, inquit, bella ſiue iuſta, ſiue iniqua, ne ciues otio delectentur & inſoleſcat hoſtis. Amicis (inquit decima) confidere non oportet. Vxoribus & ſeruis (inquit vndecima) omnia indulgere conuenit. Adulatores, ſicarij, diſſoluti (inquit duodecima) ad latus tyranni admittantur: iſti enim omnia ad gratiam loquuntur, quoniam ſunt ad omne facinus inſtructi, ad omnem licentiam vitæ educati. Peregrini (inquit vltima) potius quam ciues ad conuiuia & familiaritatem ſumantur. Sed ô miſeram rempub. in qua Mars, diffidentia, libido, ſeruitus, adulatio, morumque diſſolutio regnant! multæ ſunt iſtæ futiæ, quibus in deuaſtandis rerumpubl formis vtuntur tyranni, earum tamen voces ad duo capita arcana tyrannicæ aſtutiæ redigi ac reuocari poſſunt. Tyranni enim id agunt & conantur, vt ciuibus ſuis auferant tum nocendi voluntatem tum poteſtatem conſpirandi, illud fit puſillanimitate & diffidentia, hoc vero opum armorum ac præſidiorum priuatione: puſillanimitas & diffidentia in animis ciuium ingerantur, ſi nugis ac nouis ſpecie magnis, ſed tenera de lana caprina occupentur, ſi prouiſum fuerit ne altioribus cogitationibus incumbant, ſi tragœdiis nobilium ad anguſtū preſſiumq; animum adigantur. Alterū nempe conſpirandi facultatem tollere contingit, ſi arma, opes, aliaq; vitæ neceſſaria auxilia ſub prætextu aliquo virtutis à ciuibus tollantur. hinc enim inermes & elumbes fient, ſed quodnam robur & firmitatem corpus habet cum eiuſdē membra contabeſcant? Quam dignitatem ciuitas in qua ſuis viribus & armis boni ciues carent? Atq; hæc de priori modo, nempe Perſico tyrannidē conſeruandi, ſequitur nunc vt de altero nempe ſophiſtico & ſimulato diſ-

Malus cuſtos metus. *Sexta ſuſurrones.* *Vide Antimach. comment. 1. theo. 2.* *Septima litestiuium.* *Mach. de pr. c. 20. in Liu. lib. 3. c. 27.* *8. Populi inopia.* *Vide Antimach. comment. 3. theo. 32.* *9. Aſſidua bella.* *10. Diffidentia amicorum.* *11. Indulgētia in ſuos.* *12. Familiaritas impura.* *13. Peregrinum hoſpitium.* *Arcana tyrannica.* *Ne velint, Ne poſſint nocere ciues.* *Diffidētia 3. cauſa.*

ſeramus. Hic vero eſt, cùm tyrannus non vt leo, ſed vt vulpes & verſipellis regiam maieſtatem imitatur, ſimulatque ea ſolum facere, quæ Cæſaris perſonam deceant; de hoc nouem præcepta adhibentur, quæ enumerabo tantum, nam vereor ne principes iſtorum nimis capaces fiant. Primum ergo eſt, vt tyrannus videatur pater patriæ, curamque rerum omnium in ſe ſollicite ſuſcipere, hoc autem (vt docet Philoſophus) continget, ſi populi ſudore acquiſita in ſcorta, peregrinos & artifices ſcelerum nõ niſi clam profundat, ſi aliquando rationem acceptorum reddat, ſi de fauore in populum ſtudioque virtutis ſæpe loquatur. Secundum eſt vt tributa, ſubſidia aliasque exactiones ſolum nomine adminiſtrandi neceſſaria, vt puta bellum aut captiuorum redemptionem poſtulet. Tertium vt non ſeuerus, ſed grauis, non formidandus, ſed venerabilis, nõ aſtutus, ſed ſimplex, nõ inops mentis, ſed politicus, non demiſſi animi, ſed magnificus eſſe videatur. Quartũ vt neminem niſi ſub ſpecie deuotionis in Deum aut patriam iniuria lædat. Quintum vt palam vnam vxorem habeat, quamuis clam multas Laides & meretrices alat; ſæpe enim multæ tyrannides (vt ſupra demonſtratum eſt) propter turpitudinem vitæ extinctæ fuerunt, vt Tarquinius, Heliogabalus, Appius Claudius, aliique ſexcenti, qui in fruendis voluptatibus nullum modum tenuerunt. Sextum vt egregie diſſimulet tyrannus ſe ſobrium & vigilantem tutorem eſſe in extirpandis ſeditionis fibris, in augendis reipubl. bonis, in obſeruandis antiquis legibus ac inſtitutis maiorum. Septimum eſt vt ſingularem in Deum pietatem ſummamque religionem fingat, nam hoc modo (vt ait Philoſophus) ſubditi de religione principis perſuaſi, minus ſibi metuent, rariuſq; illi ſtruent inſidias, quem à Deo adiuuari credunt. Octauum eſt vt aliqui bene merentes de repub. præmiis honorificis, ſed ſophiſtice, alij vero ſuppliciis ſeuere afficiantur. Poſtremum eſt vt occiſis nobilibus ſub ſpecie & nomine læſæ maieſtatis concedat eorum reditus poſteris, ne videatur potius ſæuitiam quam iuſtitiæ ſeueritatem propoſuiſſe. Horum omnium ſumma hæc eſt, vt tyrannus, rex, pater patriæ, tutor ciuitatis, patronus iuſtitiæ, vitæ lumen, rationis columen eſſe videatur. Sed Chriſte bone! Quæ hæc præcepta? Quæ tegumenta & nubes ſcelerum? Eſt ne hoc viuere? eſtne hoc imperare? Fidem, religionem, pietatem in Deum & patriam ſimulare? Si hoc liceat, quid tandem non licet? Deum ergo obſecremus, vt Machiauellum aliosque pſeudopoliticos legere, & in oculis, animis, manibusque ponere & geſtare nunquam liceat.

Fraudis miniſtri 9. Vid. Mac de pr. c. 20. Antimac. commen. 3. theor. 26. Macch. de prin. c. 18.

Piſiſtratida.

Macch. de prin. c. 18.

Macch. de prin. c. 19.

Diſtinctio.

- Modi conſeruandæ tyrannidis ſunt duo,
  - Vnus barbarus ſeu Perſicus, huius generis ſunt
    - Potentiores interficere,
    - Sodalitates & conuiuia tollere,
    - Scholas & academias ſubuertere,
    - Ciues inter ſe ignotos reddere,
    - Peregrinos ad forum ineſcandi cauſa admittere,
    - Suſurrones & exploratores clam inſtituere,
    - Inter nobiles, diuites & plebeios calumnias ſerere,
    - Populum ad inopiam, metum & puſillanimitatem cogere,
    - Bella iniuſta ſuſcipere, vt omnia ſint ſalua domi,
    - Amicis non confidere,
    - Vxoribus, meretricibus, ſeruis omnia indulgere,
    - Paraſitos, ganeones, carnifices, aliosque id genus hominum beneficiis afficere.
  - Alter aſtutus ſeu ſophiſticus, huius generis ſunt
    - Diſſimulanter ſummam curam rerum omnium habere,
    - Oeconomiæ prætextu tributa exigere,
    - Grauitatem & venerationem perſonæ fingere,
    - Neminem aperte iniuria vulnerare,
    - Vnam palam vxorem tenere,
    - Sobrietatem, vigilantiam, ſtudiumq; pietatis ac religionis egregie ſimulare,
    - Bene merentes aliquando ſub colore virtutis præmiis afficere, malos autem punire.

Opp. *Machiauellus præcipua capita ſuorum de principe præceptorum ex hoc libro petiit: iuſte igitur vulnerari non poteſt, niſi eodem (vt aiunt) gladio iuguletur Ariſt.*

Reſp. *Aliud Machiauellus, aliud Ariſt. ſibi propoſuit, ille enim ad monarchiam, hic ad tyrannidem has cauſas retulit: quippe Philoſophus admodum ſapienter arcana tyrannorum hoc modo retexit, at Machiauellus iſtas vitæ & adminiſtrationis labes tanquam leges in regno & rege poſuit.* Ariſtot. & Mach. diſcrimen.

Opp. *Quædam hoc loco carpit Philoſophus, quæ antea approbauit: ergo minus caute de iſtis iam cauſis diſſerit. Antecedens patet, quia antea lau-* Pol. 4. c. 13

tum

tum eſſe docuit, vt ſophiſmatis in fallendis ciuibus magiſtratus vtantur, ſ quo præcepto omnes modos ſophiſticos conſeruandæ tyrannidis mihi ponere videtur.

ophiſma ex ſite æſtimanda ſunt. Opp. *Alia eſt intentio boni magiſtratus, alia tyranni: ille enim vtitur ſophiſmatis, fallitq; aliquando ciues, ſed ad bonũ commune tendit: hic vero præſtigiis inſidiisq; vtitur, ſed ſibi non ciuitati conſulit.*

Reſp. *Peregrinos ad forum admittere, populum ad inopiam, metum & cuſtl animitatem cogere, bella cum vicinis nationibus (vt omnia ſint tumultuoſa) ſuſcipere, œconomiæ nomine tributa exigere, aliaque media tyrannica conſeruant monarchiam: ergo iniuſte hoc loco ſunt condemnata. Antecedens probatur, quia ius gentium requirit, vt vbiq; terrarum forum & templum peregrinis pateant: Natura iubet vim vi repellere, prudentia poſtulat, vt populus metu à factione, tributis à ſeditione deterreatur.*

Reſp. *Hæc omnia quæ adfers aliquo reſpectu in recta reipubl. adminiſtratione tolerari poſſunt, non tamen ſi eo animo fiunt, quo in tyrannide exercentur. Licet enim peregrinis forum patefacere, ſed non ineſcandi cauſa, licet populum ad inopiam & metum cogere, non vt opprimatur, ſed vt officio contineatur melius, idque tum ſolum cum ſuperbus, contumax & factioſus exiſtit.*

Opp. contra Quæſtionem.

Aulici Academicis magis politici. *Academiæ inſtitutæ ſunt ſolum ad otioſam contemplationem rerum, quæ non prodeſt reip. ergo illas tollere regibus licebit. Antecedens probatur, quia Academia nihil aliud eſt quã magna ſchola in qua artes ſpeculamur: hinc aulici non academici ſunt ad ciuitatem apti, eſt enim in illis ingeniorum actio, eſt in his vero quædam ſegnis & inutilis ſtudiorum veluti ſepultura: illi enim agendo diſputant, hij verbis ſolum, & quaſi ſomniantes inter ſe de rebus parui momenti certant, quippe quid nomen & verbum, quid genus & ſpecies, quid tropus & ſchema, quid vnitas aut linea, quid gnomon aut cythara, imo vt altiora dicam, quid ſphæra & ſydus, quid materia & forma ciuitati proſint? Ad hæc ſunt myſteria, de quibus Platonici, academici & Ariſtotelis alumni in ſcholis differunt.*

Reſp. *In verbis his tuis motus ineſt, at nullum in reb. pondus: ridiculum enim eſt, quod dicas academias ſolum ad otioſam contemplationem deſtinari, quippe in illis practica reperiuntur ingenia, & ab illis actionis ſydera tanquam à ſuis orbibus germanis lucent. Nomen & verbum, genus & ſpecies* (otio ne otium.) *proſunt reip. nam in illis radices vireſq; artis ac rationis inſunt.*

Opp. *Contingit aliquando hæreſi infectis academicis rerumpublicarum in qua ſunt eiuſdem infectionis tabe laborare: ſi ergo aliter extingui non poteſt contagio, eaſdem tollere & extirpare licebit. Nam melius eſt corruptas* (Reg. c.) *partes amputari, quam totam ciuitatem in diſcrimen trahi. Hoc ni fallor ſacra tabula confirmant, in quibus conſtat collegium ſacerdotum Baal, & mendacium prophetarum iuſſu domini per ſuos vates penitus deleri. Præter ea ciuitates ſæpe radicitus delentur propter conſpirationem in regem: multæ*

ergo

go magis deleri debent propter rebellionem in Deum, cuius venerandi ſum am & ſingularem curã omnes principes ac imperatores habere decet, nam erum illud eſt: Per me reges regnant. Prou. 8.1

Reſp. *Vt ſubmerſio hominis non eſt cauſa cur aqua, vt deuaſtatio do es non eſt cauſa, cur ignis tolleretur: ita academia propter infectionem rores funditus nonextinguenda. Quod vrgeas ex ſuppoſitione, nempe ſi iter extingui non poteſt contagio: reſpondeo ex falſo nil niſi falſum: ſed lſa eſt iſta ſuppoſitio, fieri enim poteſt, vt medicina ſæpe, non ſanguine tol- itur iſta contagio Praterea hac ratio fallaciam habet (vt quidam volunt) ſecundum quid ad ſimpliciter, nam etſi fortaſſe in hoc caſu liceat, non ta- ien ſequitur ſimplicer licere. Quod addas melius eſſe partem infectam uam totum perire, verum eſt ſi pars non ſit primaria, in qua vita totius anima conſiſtit, qualis eſt ipſa de qua nunc agitur academia, qua eſt vi & anima ciuitatis. Deinceps exempla ſacrarum literarum ſemper legem on faciunt. Poſtremo vltima ratio iniquam comparationem inter re- em & Deum habet, nam Deus potius conuerſionem quam confuſionem uarit, verum tamen ſi eo prorepſerit contagio, vt medicina curari non poſ- t, tenent aliqui iuſtiorem non eſſe tollendi cauſam, quam que eſt aduerſu Deum & religionem impia conſpiratio. Cæterum eorum pace dicam homi es, non mœnia, non reditus, non vectigalia peccare: auctores ergo mali po- ius tollendi ſunt quam loca: nam illis ſublatis meliores ſuccedunt, at bu eletis ſpes nulla manet.*

Dubia.

An liceat exploratores & auſcultatores paſſim collocare? An permittenda ſit omnibus de regibus loquendi libertas?

Hiccine viuis Hiero, vt metuas ſermones & rumores ciuium: ſi recte agas non eſt cur timeas, ſi male, iuſtum ſane non eſt ſpeculatores ios in angulis ciuitatis collocare; imo Perſicum, Barbarum & tyran- icum eſt paſſim & vbique ſubauſcultatores & otacuſtas conſtituere, ui omnibus rebus & agendis & dicendis aures admoueant, qui in o- inem cœtum ac congreſſum hominum callide inſinuent, qui vitæ & ortunis ciuium malitioſe inſidientur, quis tutus, ſi in republica nebu- ones viuant? Quis liber ſi tales ſcorpiones magiſtratus alant? Peſſima ars ſeruitutis eſt ſubeſſe ſeruis: at tales carnifices in domo, in menſa, in ſinu alere eſt iugum ſeruitutis intolerabile; ſed rem punctis probo. Et tyrannorum (vt hic docet Philoſophus) exploratores, & (ſi liceat ouum verbum effingere) intelligentiarios habere: ergo regibus (qui unt tyrannis in omnibus contrarij) tales fouere non licebit. Antece- ens perſpicuum eſt in textu, vbi inter cauſas conſeruandæ tyrannidis anc vnam tradit Ariſt. vt ſint iſtiuſmodi auſcultatores, qui dicta facta- ue ciuium notent, ſuiſque tyrannis referant & declarent. Hoc (inquit) atisfactum fuit Syracuſis, hoc Hiero atrox ille tyrannus fecit. Conclu-

Cõtra de- latores, Antimac. ommen. 1. heor. 2.

Rationes.

Aures Mi- da.

ſio huius rationis recte ſequitur, & cohæret à repugnantibus; quæ enim magis inter ſe certant quam rex & tyrannus, quam barbara oppreſſio atque ciuilis & libera gubernatio hominum? Præterea tumultuante Marte iſtos habere licet: ergo florente pace habere non licet. Porro ſeruilem metum in animis ſubditorum hoc parit, adeoque ſæpe flammas ſeditionis mouet: ſed hæc duo, nempe ſeruilem metum & hoſtilem ſeditionis motum reges fugere oportet: ergo regibus hoc facere non licebit. Deinceps rex ſuſpicioſus in ſuos ciues eſſe non debet: ergo iſtiuſmodi vulpes inter eos conſtituere & collocare non licet. Inſuper hoc agere contra libertatem naturæ eſt, contra dignitatem ciuitatis, ſine exemplo bonorum, & contra legem charitatis: ergo non licet. Quippe vt cancri inter roſas, lupi inter oues: ita exploratores inter ciues manent; hoc autem libertas, hoc honor ciuitatis, hoc lex amoris & charitatis negat. Poſtremo ſi melius ſit in republ. apertos habere hoſtes quam diſſimulantes amicos, & ſi ſubauſcultatores iſti ſint blandi diſſimulatores, qui ſub eſca hamum & virus gerunt, nemo eſt quin videat admodum iniuſtum & perículoſum eſſe tales in republ. tolerare.

Delatores cancri, lupi.

Cæterum animaduertendum hic eſt nos vſum veneni aliquando inter ſalutares medicinas admittere; vt ergo ex viperinis carnibus mythridaticum: ita ex ſerpẽtinis iſtis auſcultatoribus aliquando vtile ſubſidium in ciuitate naſcitur. Sed caute hic adhibenda eſt diſtinctio temporum, in quibus iſtæ hyenæ à ſuis latibulis & antris prodeant: Præſcribunt quidam politici noſtræ ætatis duo tempora, nimirum vel quando inteſtinæ ſeditionis eſt vehemens ſuſpicio, vel quādo ab externo hoſte facta eſt inuaſio. Huc quoque addunt vtile eſſe hoc genus ſophiſmatis, ſi in ſuſpectis & vicinis nationibus obſcure & occulte adhibeatur, ſpeculatores & auſcultatores in bello ſacra philoſophia approbat, eoſdemque prudentia Lacedæmoniorum (qui ſæpe iſtiuſmodi vulpeculas Athenas miſerunt) antiquitus approbauit. Nihil hic dicam de praxi noſtrorum temporum, iuſta eſt ſi cauſam honeſtam habeat, iniuſta ſi ſolam ſpeciem & laruam virtutis gerat.

Otacuſtarum vſus.

Quando exploratores ſunt emittendi.

Dubium. Altera dubitatio huic affinis & cognata eſt, nempe, An permittenda ſit omnibus de regibus loquendi libertas (Verba textus hæc ſunt: Nam tum, inquit Philoſophus, hoc eſt, cum exploratores iſti per forum curſitant) minus audent libere loqui, imo ſi libere loquantur, minus occulti erunt. Nimis ſecurus rex fuiſti Antigone qui pulſans ad fores maledicentium tibi, dixiſti, Cauete ne rex vos audiat; In regem male concepta & cogitata non ſunt toleranda, nedum ergo maledicta; ſi enim libertas male ſentiendi de rege ciuibus negetur, multo magis maledicendi prohibetur licentia. Præterea rex ſacra perſona eſt totius ciuitatis, cuius dextra vitam & necem tenet: in regem ergo loquendi libertas non eſſet: nam ſi ſit, confuſio ſequeretur neceſſario. Loquatur ergo agricola, ſed non vltra raſtrum, loquatur miles, ſed non vltra haſtam, loquantur ciues, ſed non vltra fortem: de regibus vero libere non loquentur, nam iſta libertas iram principis, ira autem principis mortem & perniciem gignit. Peſſime Semei

Plut. in apoph. In maledicos. *Exo. 22. 28* *Eccl. 10. 20* *Prou. 16: 15* *Reg. c. 6. 7.* *Prou 8. 15.*

mei cur nomen Dauidis maledica diſcindis lingua? Nonne meminneris regem à Deo conſtitutum eſſe? quicquid ergo in Dauidem loqueris aduerſus diuinam prouidentiam loqueris, nam Deus eſt qui reges fecit, & per quem reges dominantur. Pueri qui maledixerunt Prophetæ à ſæuiſſimis vrſis occiſi ſunt: caue igitur qui in regem loqueris, nam inultam non feres tantam contumeliam. Si enim pœna irrogetur ei qui ciuem, ſocium iniuria afficit: quantum ſupplicium debetur illi qui libertate loquendi ſuum regem vulnerat? Romani, Macedones, Lacedæmonij, aliæque nationes olim hoc vitium linguæ inter ſcelera læſæ maieſtatis annumerarunt, nec minore ſeueritate quam cætera idipſum proſecuti ſunt: petulantia igitur iſta loquendi de regibus tollenda. Murmurarunt ſolum filij Iſrael in Moyſen ducem, Aaronem ſacerdotem ſuum, ſed principes eiuſdem ſeditionis, & complices viui ad inferos (horrendum eſt dictu) deſcenderunt. Dic mihi quæ ſalus eſſet in corpore, ſi partes capiti opponerentur, at rex caput eſt totius ciuitatis, & ciues partes: ciuibus ergo iſta libertas male loquendi de regibus non indulgenda. Poſtremo rex pater eſt, at patri maledicere non licet: ergo nec regi, concludo igitur iſtam de regibus dicendi libertatem in bene inſtituta ciuitate tolerandam non eſſe.

4. Reg. c.2 24.

Num 16.

Exod. 20. 12.

Opp. contra primam dubitationem.

Opp. *Per exploratores & ſubauſcultatores inſidiæ proditorum ſæpe deteguntur, nec non preuiſa propulſantur: ergo in ciuitate tolerandi. Præterea accuſatores malorum ſunt in ciuitate approbandi, ſed exploratores ſunt accuſatores malorum: ergo exploratores etiam ſunt in ciuitate approbandi. Poſtremo Romani in ſingulis locis ſibi ſubiectis ſuos ſpeculatores habuerunt: ſi ergo illis iſtos fouere licuit, cur nobis etiam non licebit.*

Mach. in in Liu. lib.1.c.7.

Reſp. *Detectio & accuſatio malorum fiunt duobus modis, aut palam ſub nomine iuſtitiæ, & ſic approbari debent in republ. aut occulte non ſine aſtutia & malitia accuſatorum, & ſic tolerari non debent. Quamuis ergo per exploratores inſidiæ & mala præuiſa ſæpe propulſantur, non ſunt tamen permittendi iſtiuſmodi, quia animo potius effundendi ſanguinem quam exequendi iuſtitiam ad accuſandum veniunt. Verum id ſolum fieri in ciuitate dicitur, quod ordine & iure fieri dicatur: ſed ita ineſcare ciues, eorumque vitæ ſic inſidiari nec humanum, nec iuſtum, nec decorum eſt. Sint ergo ſi placet in republ. accuſatores, ſed noti: ſint exploratores, ſed iuſti, nam aliter odioſum eſt nomen accuſantis: habuerunt quidem Romani ſuos ſpeculatores, ſed ſolum temporibus belli ac ſeditionis.*

Accuſator notus, Explorator occultus.

Mach. in Liu. l.1.c.8

Delator ſerpens in occulto mordens. Eccl 10.11

Opp. contra ſecundum dubium.

Opp. *Libertas loquendi ciuibus data, reges cautiores & meliores reddit: ergo eſt approbanda. Antecedens probatur, quia cum reges intelligant,*

Parrheſiæ fructus.

*quid tota ciuitas de ſe ſentiat, pudore quodam ſuffundantur, & cum Phi-
lippo Macedonum rege mortalitatis ſuæ meminiſſe incipiunt. Præterea po-*
2.Reg.12. *pulus Romanus hanc libertatem habuit, qui ſæpe imperatores non ſolum*
9. *voce ſed etiam libello vulnerarint. Huc illud quoq; accedit, quod Nathan;*
3.Reg.18. *qui Dauidi adulterium: Elias, qui Achab idololatriam: Ioannes, qui*
Marc.6.18 *Herodi inceſtum obiecit, in ſacris tabulis plurimum laudentur, quod ſane non feciſſent, ſi libera loquendi poteſtas ciuibus tolleretur.*

Reſp. *Vt leones vulnerati ſæuiunt, non miteſcunt: ita reges contumelia labe notati non ſemper meliores, ſed ſæpe deteriores fiunt. Abſolute ergo vera non eſt antecedens propoſitio, neq; eiuſdem confirmatio. Ad alteram partem argumenti reſpondeo, iſtam libertatem apud Romanos nō viguiſſe: nam quamuis legitur multos conſules & imperatores procacitatem & furorem tribunorum perpeſſos, nunquam vero accepimus iſtam libertatem loquendi populo fuiſſe conceſſam. Poſtrema pars rationis nihil probat contra inſtitutum. nam Propheta & ſacerdotes Dei legati ſunt, qui hoc in*
2.Reg.12. *mandato habent, vt ſummis, mediis, infimis ſine omni timore ſcelera denuncient, ſed ita ſine omni timore, vt in denunciando prudentia non deſit; ſicut in præſenti exemplo Nathan luculenter apparet.*

CAP. XII.

Vtrum ſit certa & fatalis regnorum periodus?

Cap.11. OPportune antea, cum de cauſis euertendæ tyrannidis diſputatum erit, oſtendimus tyrannorum ſtatum mutationibus fortunæ maxime ſubiectum eſſe, eundemque diu permanere non poſſe:
Exempla tyrannidū diuturno pereuntium. idipſum nunc in fronte huius capitis quatuor exemplis demonſtrat Ariſtoteles, quæ quidem exempla mea opinione videntur potius cauſas conſeruandi, quam euertendi tyrannidem illuſtrare. Nam in primo docetur, cur centum totos annos tyrannis Ortagoræ & filiorum eius apud Sicyonios durauerit; fuerunt enim illi multis in rebus populares, & ſæpe etiam videbantur iuſti, nam Cliſthenes eorum vnus eum (qui victoriam ab ipſo abiudicarat) & corona vitium donaſſe, & ſtatua mortuum honoraſſe dicitur. Ferunt etiam Piſiſtratum cum ad Areopagum in ius vocatus eſſet ſententiam iudicis haud inuite accepiſſe: his modis illi ſibi diuturnius imperium reddiderunt, leuiora forraſſe vulnera aſtute ferentes, vt ipſi poſtea grauiora truculenter infligerent. Proxime diuturna fuit Cypſelidarum tyrannis Co-
Plat. in Hipparcho. rinthi; quæ firma etiam diu permanſit, nam Cypſelus ipſe an.30. Periander 44. Pſammeticus Gordiæ filius annos 3. & aliquot menſes tyrannice imperauit. Tertium exemplum Piſiſtratidarum eſt, qui Athenis 37. annos populum cum ſuo patre Piſiſtrato crudeliter oppreſſerūt. Vltimum eſt Hieronis, Gelonis & Thraſybuli, qui Syracuſis annos tantum duodecim fremuerunt. diutiſſime ergo tyranni Sicyonij, minus diu Corinthiani, breuius paulo Athenienſes, breuiſſime autem

Syra-

Syracuſani regnauerunt. His poſitis ad alteram partem capitis accedit Philoſophus, in qua more ſuo Platonem carpit, qui certam & fatalem regnorum conuerſionem interitumque numeris aſcripſit, hinc quæſtio quam nunc tractamus eſt, Vtrum ſit definita rerumpubl. periodus? Bodinus vir noſtræ ætatis politiſſimus egregie in libro de methodo philoſophatus, hæc habet verba. Abſurdum ſane mihi videtur, quod Plato rerumpublicarum exitus, & viciſſitudines ſola numerorum poteſtate metitur: tametſi enim Deus immortalis potentia, numeris, ordine ac menſura inimitabili colligauit, non tamen numerorum viribus, multo minus fato tribuendum eſt, ſed maieſtati diuinæ, quæ ipſa (vt Auguſtinus ſcribit) fatum eſt, aut nullum omnino aliud exiſtit. Itaque cum Ariſtoteles cauſis conſequentibus omnia tribueret, Platonis numeros irriſit libro 5. de republica, quo nihil melius eſt in tota diſputatione, aut accuratius ab eo tractatum: hactenus ille, cuius verba eo libentius induxi, quò ardentius velim præſtigiatores, ac magicos noſtrorum temporum intelligere ſe in diuinationibus diriſque præſagiis rerumpubl. nimis altum ſapere, cum eorum alii numeris, alii intelligentiis, alii ſideribus, alii circulorum cæleſtium motibus ac influentiis ciuitatum declinationes conentur aſſignare. Omitto hic Copernicum, qui ſolem immobilem ſtare, & terram motu cieri, & rerumpub. conuerſiones ex hoc motu oriri ſomniauit: nemo tamen (vt vtar iterum verbis Bodini) inſcitiæ tantæ fuit, vt à centris circulorum cæleſtium, multo minus terreſtrium, vim vllam influere putaret. Sed relinquo iſtos, & vt ſoleo cauſam breuibus atque conciſis argumentis probo. Voluit Plato (vt hic nihil diſſimulem) rempubl. mortalem eſſe, eiuſdem interitus cauſam numerum ponit, cuius ſeſquitertia radix quinario coniuncta duos concentus efficit; cũ (inquit) hic numerus fiat ſolidus, natura æs & ferrum, id eſt homines malos, cum aliter aurum & gemmam; id eſt bonos gignit. Obſcure nimis ô Plato loqueris: dic ergo quid velis? Eſt numerus in motu cæli. Quem motum intelligis? Motum ſolis: at cum ille triplex ſit, oſtende quem vrges? Retrogradum intelligo qui numero ſignorum motuque cernitur. Quid de hoc numero? quid de motu? volo duodenarij cubum in mutatione rerum obſeruari. Adhuc apertius quæſo. Volo in hoc motu & numero multiplicationem duodecies duodecim concipi, quæ duodecies multiplicata 1728 definite efficiunt, quem numerum implent magna imperia, vt Aſſyriorum à Nino rege ad Alexandrum. Videris ergo docere numeros ſolarium annorum, quos per duodecim ſigna motu retrogrado & latitudinis ſol ipſe conficit, cauſas conuerſionis eſſe, ſi duodecies duodecim duodecies multiplicati geminentur. Quid niſi hunc annorum, motuum & conuerſionum numerum tam exacte proſequeris, in quo facies cœli conuerſa magnam rerum caniciem adfert, cur de cubo quinarij etiam non loqueris, in quo ad quingenteſimum quemque plus minus annum totius aſpectus cœli numeruſque conuerſionis cernitur? Sed vlterius non vrgeo, ſcio enim de

Plat. Pol 3.
Dubium.
Bodinus de metho hiſt. c. 6.
Politia cõuerſiones cui ſint aſcribendæ.
Bodin. de meth. hiſt. c. 6. Plat. Pol. 8. poſt initium.
Heſiod.
Platonicæ opinionis explicatio. Vide Pec... in: quadripartit.
[redacted]
de periodis imperiorum tom. 2. declam.

vniuerſali non de ſingulari aſpectu ſolis numeroque motus à te diſputatum iri, dabis nunc veniam (inſignis Philoſophe) vt cum Ariſtotele diſcipulo tuo, & præceptore meo hoc dogma refellam. Numerus res mathematica eſt: ergo conuerſionem rerumpubl. non poteſt efficere. Antecedens omnium Philoſophorum calculis verum habetur. Ratio patet, quia res mathematicæ abſtractæ ſunt. Sed res abſtractæ agere in interitum rerum exiſtentium non poſſunt: ergo numerus non poteſt. Si vero dicas numerum numeratum intelligi, qui nihil hic aliud eſt quam numeroſa conuerſio cæli, tum quidem ſic vrgeo, reſp. eſſe ordines ciuitatum, qui à mente humana & voluntate pendent: ſed menti humanæ & voluntati cælum nullam periodum, nullamque neceſſitatem imponit: ergo nec reſpubl quæ ab aliis pendent. De maiore nemo philoſophorum dubitat, cum definitio ſit reipublic. vt ſit ordo ciuitatis procedens à recta ratione, quæ ad mentem, & à iuſtitia, quæ ad voluntatem refertur. Minor conſtat, quia inter cælum & mentem, ſtellam & voluntatem agendi & patiendi medium non eſt. Eſt enim cælum corpus, mens autem & voluntas ſpiritus ſubſtantiam habent. Porro ſi verum ſit, quod vulgo dici ſolet. Sapiens dominabitur aſtris; & iterum, Sidera inclinant, non imponunt neceſſitatem. Non video fatales morbos, dies criticos & ſepulchra rerumpub. tam certe & definite poſſe ipſum Atlantem augurari: nam quos pulſus ciuitates habent, vt eorum motu languidiore dira adeſſe fata diuinemus? Deinceps certam periodum imperiorum numero, motu, fato, aut quouis alio humano & naturali modo ſtatuere eſt meo iudicio diuinæ prouidentiæ plurimum detrahere, Deique verbo fidem abrogare; quippe quid aliud hoc eſt quam Deum fatali quadam neceſſitate ſuis mediis aſtringere? Deique Prophetas de regnorum periodis vaticinantes potius aſtrologos & philoſophos, quã inſpiratæ veritatis nuncios & legatos appellare? Daniel de imperiorum caſu numeroque egit. quid? Danielem Ptolomæi magis volumina quam Dei oracula conſuluiſſe dicemus? At ſunt qui audent numerum illum dierum & hebdomadarum myſterium apud Prophetam cæli motibus ſiderumque influentiis aſſignare. A minore hic alia ratio adduci poteſt, nempe quod certa periodus vitæ humanæ definiri non poſſit: ergo nec ciuitatis. Antecedens probatur, quia ante diluuium conſtat hominem pene milleſimum attigiſſe annum, nunc vero 63 fatalem & climactericum arbitramur. His poſitis quæro quæ cauſa tantæ mutationis erit, cælum eundem motum numerumq; tenet, eandem naturam homo. Imo ſi vitæ humanæ periodus certiſſime à cælo pendeat, cur gemini ſub eodem ſidere nati eandem ſortem, cur innumerabiles in bello aliquando occiſi diuerſam fortunam non paterentur? Moriendum quidem eſt, at quis periodum ſuæ vitæ, quis modum & tempus ſuæ mortis tenet? Si ergo vitæ humanæ conuerſio (quæ quodammodo à cælo pendet) nullo termine certo definiri poteſt, quis audet de periodo ciuitatis (quæ non cælum ſed mentem & voluntatem ſui cauſas habet)

Plato refellitur.

Reipublic. definitio.

Iob. 12.

Daniel. 7.

Gen. 5. 27.

analy

analytice definire? Nihil hic dicam de ſceleribus & flagitiis populi, quę ſunt (vt ſacra teſtantur oracula) cauſæ præcipuæ euertendi imperia, quid enim ſulphur & ignem in Sodomam & Gomorrham à cœlo deuocauit? an maligna ſiderum & planetarum coniunctio? non ſane. quid tum? Immanis vitæ turpitudo. quid diluuium totius mundi fecit? Immanis ſcelerum turpitudo; quid templum? quid Ieruſalem deuaſtauit? Certe populi turpitudo. Niniue triſte & fatale funus minatur Deus, ſed quæ cauſa? ipſius ciuitatis turpitudo. At dices moralis hæc cauſa eſt, non naturalis, quæ hoc loco quæritur. Quid? An cœlum bonos & malos gignit? An cœlum vi ſua in puluerem ſemper imperia vertit? An triſte tum ſidus regnat cum ciuitates ruant? Periculoſa eſt hæc doctrina, & multos in voraginem atheiſmi trahit; vult quidem Deus vti mediis, ſed temporibus & mediis nō alligatur. Poſtremo in loco libenter ſcirem vtrum iſti magici diuinatores temporum poſſint exactam rationem iſtius periodi exemplis illuſtrare, nec non certiſſime ex ſuis Sibyllæ foliis annum, diem, horam ruentium imperiorum præſagire? Gloriantur quidem plurimum 1728 annos impleuiſſe Aſſyriorum monarchiam, totidemque annumerari ab eluuionibus aquarum vſque ad euerſionem templi ac reipublicæ Iudæorum iactitant; quid? Nonne vnus annus defuit, non ſuperabundauit vnus? ſed ridicule, cur idem ſpatium Medorum, idem Perſarum, idē Macedonum imperium compleuiſſe non probant? Cur nunc Romanorum aquilam iiſdem limitibus non circumſcribunt? Operæpretium eſt profecto videre iſtos in vallum quaſi phantaſmatum impingentes, alij enim negant hæc fuiſſe imperia mundi, alij imperia eſſe quidem concedunt, ſed non vniuerſalia, alij de numero annorum certant, alij de influentia cœli dubitant, alij cauſas excudunt nouas, pauci vero aut nulli attingunt veras. De hac re amplius paulo ac vehemētius ſcribo, quia hodie ab inferis reuocantur furiæ, hodie Sibyllæ de mirabili anno recitantur carmina, hodie a Calabria neſcio quam fatalia deferuntur noua, mira hodie de terribili aſpectu ſiderum paſſim diſſipantur opinionum monſtra. Non tamen hic nego (viri politici) formidoloſa nobis minitari cœlum: hoc tamen eſt quod optem, vt in ſenectute mundi non ſtellam, ſed Deum timeamus, eumque rogemus, vt ſol conſtet in medio cœli, donec Iſrael ſuos hoſtes vincat, imo ſi ei viſum fuerit magno cœli ſpacio retro commeet, [redacted] Sed hic filum abrumpam quæſtionis, & ad reliquam textus partem exponendam veniam, in qua primum docet Philoſophus Platonem in hoc non ſenſiſſe male, quod cœlum aureos & ferreos (id eſt, bonos & malos) mores in animos hominum inſtillare putarit; nam alij, inquit, dociles ad virtutem, alij nulla eruditione ſanabiles, hoc eſt, difficulter boni & ſtudioſi fiunt. In illo vero errauit, quod vnam ſolum cauſam cōuerſionis inuenerit, eandemque communem & falſam, vt exemplo rei ſimul ortæ & mutatæ oſtendit. Alterum quod reprehendit apud Platonem eſt, quia poſuerit optimam reipublicæ formam a ſe deſcriptam primum in Laconicam.

Iob.34.30.
Gen.19.
Gen.6.
Ion.2.
Aliqui demunt annos 489. nisi computes ad Alexandrum, & sic adiunt 41.
1588.
Periculoſi ſiderū aſpectus.
Ioſ.10.13.
Secundus Platonis error.
Plat. Pol. 8 & 9.

hoc eſt, optimatum imperium, proxime in paucorum potentiam, hinc in ſtatum popularem, poſtremo in tyrannidem commutari. Hoc (inquit Philoſophus) verum non eſt, cum ſæpius in contrarias
ert. mer- quam in vicinas formas reſpublic. transferantur. Tertiò arguit Pla-
r. tonem, quia omiſit formam, in quam vertitur tyrannis, hoc quidem fecit, vt ait, quoniam tyrannis eſt adeo immutabilis, vt facile non ſit, in quam formam mutetur, certo definire, niſi forte velit eandem in optimam quam finxit euocari. At, inquit, ſæpe tyrannis in tyrannidem tranſlata eſt, vt apud Sicyonios; ſæpe in paucorum potentiam, vt Chalcidica illa quam Antileon obtinuit, nunc in democratiam, vt Syracuſana Gelonis; nunc in Ariſtocratiam, vt Carthaginenſis: reli-
uartus qua exempla in textu aperta ſunt. Quarto Platonem carpit, quod
ror. cauſam mutandi rempublicam in paucorum potentiam, nimium pecuniarum ſtudium & cupiditatem eſſe exiſtimauerit, cum potius huius conuerſionis initium eſt, quod diuites exiſtiment penitus iniquum eſſe, vt qui nihil habent, ſibi in honoris participatione adæ-
uintus quentur. Quinto in illud diſputat Platonis, vbi docet in oligarchia
ror. duas ciuitates comprehendi, quia ex diuitum pauperumque commixtione conſtat: hóc (inquit Philoſophus) fieri non poteſt, quoniam nulla facta diminutione rerum hic ſtatus in alium vtputa in popula-
xtus er- rem ſtatum transferri poteſt. Poſtrema concluſio contra Platonem
ra. eſt, quod vnam ſolum moralem cauſam declinantis reipublicæ conſtituerit, nempe rerum familiarium ac fortunarum profuſionem: quaſi vero (inquit Philoſophus) omnes aut etiam plurimi ab initio diuites & opulenti fuerint. Aliæ ergo cauſæ præter iſtam (vt nos ipſi fecimus) aſſignandæ ſunt. Exempli cauſa, honoris ambitio, iniuria, contumelia, odium, nimia indulgentia, & licentia morum, hiſque
ap.10. ſimiles permultæ, quæ vt ante oſtendimus (tametſi nulla rerum aut patrimoniorum interceſſerit iactura) horribiles mutationes & motus in ciuitate gignunt. Multa vt vides (ſtudioſe lector) in quintum hunc librum ſcripſi, illos ſecutus qui non tam multa quam multum ſcripſerint: operam in eo dedi vt eorum, quæ apud Philoſophum ſunt, prætermitteretur nihil. Pharmaca compoſui vti ſpero ſalutaria, ſi quid
ap.11. veneni in guſtu ſenſeris, fumus eſt non virus: nam eiuſdem vires viribus extinxi & temperaui: hoc dico quia in cauſis tyrannidis conſeruandæ multa fortaſſe aures tuas offendant, ſed illud ſolum velim intelligas me in omnibus omnia ad gloriam Dei & eccleſiæ retuliſſe.

Diſtin-

Diſtinctio.

Duo in hoc cap. tractantur,

- Duratio tyrannidis, cuius quatuor ponuntur gradus & exempla: Sicyoniorum tyrannorum, qui 100 Cypſelidarum, qui 74. Corinthi; Cypſelidarum, qui 37 Athenis; Hieronis & Gelonis, qui 22. annos Syracuſis, populum oppreſſerunt.
- Refutatio Platonis de
  - Fatali periodo rerumpubl. de qua ſatis diſtincte diximus.
  - Morali cauſa conuerſionis, quam etiam ſatis dilucide explicuimus.

Opp. *Eſt naturalis ortus ciuitatis: ergo eſt fatalis eiuſdem periodus. Antecedens probatur in 1. lib. Polit. cap. 2. vbi probat Ariſt. ciuitatem eſſe à natura. Ratio patet à definitione fati, quod nihil aliud eſt quam cauſarum in rebus à natura procreatis neceſſaria connexio, earumq; in ſeneſcentibus certa & ineuitabilis declinatio.* Definitio fati.

Reſp. *Hæc definitio fati vires ſuas habet in rebus ſimpliciter & abſolute naturalibus, qualis ciuitas nõ eſt, quæ non tam à natura quoad materiam, quam à mente & voluntate humana quoad formam pendet. Præterea hoc loco non de fato phyſico, & cauſarum nexu, ſed de Stoico & mathematico agitur, quod numero ſiderumq; motu, reſpectu & influentia definitur.* Fatũ phyſicũ, Stoicum.

Opp. *Res omnes caducæ & mortales ſuam fatalem periodum habent, ſecundum diuinam prouidentiam, ſed reſpublicæ ſunt caducæ & mortales: ergo reſpublicæ ſuam fatalem periodum habent ſecundum diuinam prouidentiam. Maior conſtat, quia Deus omnia numeris, ordine & menſura colligauit, certumque temporis durationis conſtituit. Minor inductione omnium rerumpublicarum quæ olim floruerunt, & nunc in ſepulchro obliuionis iacent, confirmatur.*

Reſp. *Hæc omnia concedi poſſunt, nam non quærimus vtrum ſit periodus rerumpubl. ſecundum prouidentiam Dei, ſed vtrum ſit vltimum & definitum ciuitatis fatum ſecundum influentiam cœli; idemq; hominibus certiſſimo notum, quod negamus.*

Opp. *Cum Deus vult reſpubl. & imperia ſecundum prouidentiam ſuam cadere, vtitur certis ac definitis naturæ cauſis, ſed certæ & definitæ naturæ cauſæ ſunt notæ hominibus: ergo cum Deus vult reſpubl. ſecundum prouidentiam ſuam cadere, eſt notum hominibus: quo conceſſo non video quin certa periodus à mediis cauſis (quibus in prouidentia ſua Deus vtitur) certo demonſtrari queat. Maior huius ſyllogiſmi probatur à minore, quia cum voluerit Deus 15. annos ætati Ezechiæ addere, ſolem 10. gradus à ſuo curſu reuocauit: cum voluit Iſraelem pugnando vincere, ſolem ſtare in medio cœli iuſſit: cum voluit ſui filij mortem omnibus conſpicuam reddere, mira-* Reg. 4. c. 20. Ioſ. c. 10. Luc. 23.

vel potius mirabilis ſit flectendi mores & affectus hominum adeoque rerumpubl formas & ſtatus commutandi. Quanquam igitur inficias eo, certo ac definite per numeros, motus aut vires cœli periodum ciuitatum poſſe demonſtrari, illum tamen indignum magiſtratus nomine exiſtimo, qui omnem cœli influentis rationem negligit, qui planetarum & ſignorum ortum & occaſum ignorat, qui climatum vires in ſingulis nationibus (maxime vero in ea, in qua verſatur) ſerio ac diligenter non conſiderat. Quis enim eſt dignus magiſtratus nomine, qui internas qualitates loci, qui mores populi, qui temperiem aeris, qui anni partes & vices non intelligit? Sed hæc omnia à cœli influentia pendēt, quippe iuxta vim cœli ſingulæ nationes ſuos pulſus, ſuos mores, ſuas vires habēt: hinc Scythæ bellicoſi, ingenioſi Hiſpani, Pœni leues, Græci mendaces, Ægyptij falſi & ſuperſtitioſi dicuntur. Præterea in ſingulos ſub cœlo natos fit influentiæ neceſſaria impreſſio: ergo multo magis in magnas nationes. Antecedens probatur, quia quis negat ſub Ioue magnificos, ſub Marte bellicoſos, ſub Luna molles, ſub Mercurio dociles & inconſtantes naſci? ſi ergo priuati affectus vi cœli infundantur, quanto magis locorum mores à cœlo fluunt? Quorum rationem ſi omnino negligat magiſtratus, recte præeſſe ciuitati non poteſt. Inſuper ſi cœlum vim nullam in moribus fingendis habeat, dic mihi cur ſeptentrionales bellicoſi? Cur ingenioſi auſtrales? Cur inſulares callidi & verſuti fiant? Certum eſt ex ſiderum radiis iſtorum morum radices fluere: ſi ergo bene adminiſtrare velit magiſtratus, climatum ſcientiam illum aſpernari non decet. Poſtremo cum magiſtratus à Philoſopho pater, paſtor & medicus ciuitatis dicatur, debet quidem vt pater mores ciuium, vt paſtor vires temporum & locorum, vt medicus infirmitates corporum & aſpectus ſiderum intueri: ſed hæc recte agere non poteſt, ſi cœli influentis rationem ad bene imperandum non adhibeat: eſt ergo ad bene adminiſtrandam rempublicam cœli influentis ratio adhibenda. *Magiſtratus Pater, Paſtor, Medicus.* Sequitur altera dubitatio mirum, Vtrum facilior ſit in formam vicinam quam in contrariam reipublicæ commutatio? *Dubium ſecundum.* Plato hic in vicinam, Ariſtoteles in contrariam facilius tranſmigrare affirmat, res verbo cōcluditur: nam vt ait Thomas, bipartito reſpublica in aliam vertitur: aut gradatim, & ſic in vicinam; aut raptim ſeu violenter, & ſic in contrariam facilius commutatur. *Mutatio gradaria, rapida.* Si enim ſenſim & gradatim in aliam migret, veriſimile eſt quod per media quoſdam lapſus & labes habeat. Nam vt elementa ſymbolum habentia citius: ita reſpublicæ affinitatis vinculo coniunctę facilius inter ſe transferuntur. Hinc quidam volunt cum Platone, vt eſt in textu, ſimpliciter optimam rempublicam in ariſtocratiam, hanc vero in paucorum potentiam, paucorum vero potentiam in popularem ſtatum, popularem deniq; ſtatum in tyrannidem commigrare; at Ariſtoteles huic repugnat & contrarium docet. Vult enim ille non eſſe inter reſpublicas, vt inter elementa & vitia quædam tranſmutationis media, quippe regnum inquit in tyrannidem, ariſtocratia in diuitum potētiam, populi ſenatus in fu-

rorem multitudinis frequentiſſime ſine medio conuertuntur. Verùm hoc quidem eſt quod ait Philoſophus, nam poteſt rex fieri tyrannus poſſuntque optimates euadere factioſi, idque proxime, vt loquuntur & immediate; ſin vero mixtæ rerumpublicarum formæ cum ſimplicibus comparentur, inter quas etiam eſt quædam contradictio, lapſus non fit ſine modo, occaſus non fit ſine medio. Exempli cauſa. Monarchia Romana quæ fuit regum, per ariſtocratiam quæ fuit conſulum in ſeditioſam populi potentiam, quæ fuit tribunorum cecidit. Hinc aliqui gyrum & orbem rerumpublicarum colligunt, nam olim cum adhuc mundus in crepundiis fuit, vi rationis coacti ſunt homines regulos conſtituere, vnde regnum; at cum iſti ſuperbia elati in ipſos ſe conuerterent, ex regno tyrannis extitit, verum cum aquilæ nobileſque viri tyrannorum vngues & oppreſſiones diutius ſuſtinere non potuerint, tyrannis in ariſtocratiam fluxit: cum vero optimates ſucceſſione vultures facti ſunt, ariſtocratia in paucorum potentiam abiit: ſed hoc iugum non tulit multitudo, quare impetu tandem facto ſibi rapuit imperium, quod democratia dicitur. Cæterum multitudo hydra multorum capitum eſt, quare ne in anarchiam verterentur omnia, coacti ſunt homines reſpicere, & tandem ad regni ſtudium iterum ſe conferre; ſic regna vt vides cadunt, ſic magna imperia cadunt, ſic tranſit gloria mundi, nihil enim ſub ſole firmum, perpetuum nihil. Ver æſtas, æſtatem hyems, hyemem iterum flos veris ſequitur; annus ſuum gyrum, mundus ſuum orbem habet, in cuius ſolum puncto ciuitates manent; at quid punctum ſi cœlum ſpectes? Nihil. quid regnum ſi æternum ſpectes? Profecto nihil.

[orma mixta, implex.]

Opp contra dubium primum.

Opp. *Ordines & mores ciuitatis, vt ante probatum eſt, dependent ab animo non à cœlo, à lege educationis nō ab inclinatione ſideris: ergo climatum ſcientia ad bene adminiſtrandam rempubl non eſt neceſſaria.*

Reſp. *Ordines & mores ciuitatis conſiderantur bifariam, aut primario & ſic ab animo & lege educationis: aut minus primario, ſeu vt loquuntur, ex conſequenti, & ſic à cœlo & inclinatione ſideris pendent. Cæterum cum mortales magis natura pulſum cœlique motum ſequantur quam rationis ductum & imperium: Climatum ſcientia magiſtratus eſt admodum neceſſaria, vt modum educationis per inclinationem multitudinis hinc rectius intelligat.*

Opp. *Si certa ſit climatum ſcientia quoad mores hominum, cur certa non eſt quoad periodum ciuitatum, quarum vita in moribus hominum tota conſiſtit?*

Reſp. *Satisfactum eſt huic quæſtioni modo in ſuperiore diſtinctione, in qua oſtendimus mores hominum non abſolute & primario à motu cœli dependere, eſt tamen iſtius inclinationis certa ſcientia, nam inclinatio naturæ, educatio vim rationis ſequitur.*

Opp. *Fallit nos ſæpe climatum ſcientia: ergo ad adminiſtrandam rempublicam non eſt neceſſaria. Antecedens probatur, quia hoc poſito quod ſit certa, ſequeretur neceſſario auſtrales & ſubſolares nationes natura vi maiorem vim animi, ſeptentrionales vero maiorem vim corporis habere, Sol enim auſtralium humores temperat ſpiritusq́; animales viuaciores reddit: ſed ſæpe contingit quod auſtrales minus ingenio felices & beati exiſtant, vt Sabellicus aliique hiſtorici narrant. Præterea boreales in altiore parte mundi viuunt, & proinde in ſubtiliore aere: probabile ergo eſt maiorem ingenij vim ſibi poſſe vendicare.*

Reſp. *Climatum ſcientia non fallit: quod vrges de auſtralibus & ſeptentrionalibus, verum quidem eſt particulatim in paucis, ſed non generatim in omnibus. Et ſane defectus non eſt in actione cœli, ſed in mala diſpoſitione cerebri. Nam vt omnis terræ pars non eſt apta ad fundendum fructum: ita omnis conſtitutio cerebri non eſt docilis ad capiendum ingenij cultum. Poſtrema pars obiectionis de altiore mundi parte & ſubtiliore aere neceſſario non concludit, præſertim cum deſit benigna influentia ſolis, quæ vires ingenij recreat.*

Opp. contra dubium ſecundum.

Opp. *Negat Ariſtot. eſſe circulum conuerſionum in hoc cap. ergo minus conſiderate ponitur. Iterum negat eſſe media, per quæ vna forma in ſuam contrariam vertitur: ergo male de conuerſione ſucceſſiua & violenta diſtinguitur.*

Reſp. *Non hic abſolute circulum conuerſionum negat, ſed ſemper in optimam reciprocari & reuocari negat. Altera pars argumenti antea diſſoluitur, cum oſtendimus* Platonem *de comparatione mixtarum rerumpubl. cum ſimplicibus ſolum diſceptaſſe, & ſic verum eſt ſenſim & gradatim per media in contrarias formas dilabi. Sed nunc colophonem huic libro addam, obſecrans diuinam maieſtatem, vt reges & regna in centro veritatis ſine motu, in circumferentia virtutis ſine lapſu diutiſſime conſeruet.*

***

LIBER SEXTVS.

CAP. I.

Vtrum officium ſit bonorum principum rerumpublicarum labes vi & armis diſſoluere?

DISPVNGI omnia quæ ſunt in hoc libro præcepta, quidam ſatis deuoti interpretes peroptarunt; ratio eſt, quia in illis axiomata tum inſtituendi tum conſeruandi rerumpublicarum labes ac digreſſiones continentur. Impium, inquiunt, eſt morbos corporis, ſceleratum vero morbos ſordesque ciuitatis fouere & conſeruare; iſtorum pium errorem atque beneuolum in patriam affectum probo; verum quoniam ea ſunt tempora in quibus ex ouis olim conceptis caudatos ſcorpiones paſſim proreptantes videas; potius præmonendi ſunt ciues, vt ictum & aculeum præmuniti fugiant, quam permittendi, vt ignorantia tantorum malorum decepti pereant. Si quis ergo hoc loco ſciſcitetur, cur Ariſt. tam impenſe operam nauet, vt non rectæ rerumpubl. formæ, vel ſi verius dicam, deformitates tot & tam variis coloribus veſtiantur: reſpondeo vt antea, non aliter illum iſtas inſidias & laqueos in hoc libello, quam nauis gubernatorem arenas & ſcopulos depinxiſſe; quippe (vt ait Verſor) ideo à Philoſopho iſtarum tranſgreſſionum idola imagineſq; delineantur, non vt adorentur à principibus, ſed vt erecta per tyrannos à bonis ciuibus diſſoluantur. Verba eius hæc ſunt; Volentes labes diſſoluere, magis quidem hoc poſſunt, ſi illas cognoſcant; quippe hoc modo ſciunt euitare fraudes dominantium, eaſque eneruare. Nam vt in theoricis ſcientiis recitantur errores, non vt homines in eos incidant, ſed potius vt eos ſciant euitare: ita in hac deſcriptione reipubl. proponuntur errata, vt eadem ſcientes fugiamus. Non enim malum eſt ſcire id quod malum eſt, ſed idipſum cognitum perpetrare. Qui ergo candide Philoſophum exponunt: eiuſdemq; ſententiam recte percipiunt, in inſtituendis & conſeruandis malis rerumpublicarum formis oleum & operam non effudiſſe aſſerunt, præſertim cum in animo hoc habeat, vt malas inſtituendo, quæ rectæ ſunt, euidentius appareant, meliusque conſeruentur. Non id dicam quod Verſor hic addit, nempe vnam cauſam eſſe, cur Ariſt. tyrannidem, oligarchiam & popularem inſaniam tam ample inſtituerit, quia aliquando iſti dominandi modi ſunt neceſſarij. Nam licet ſint mali, ea tamen poſſunt eſſe tempora moreſq; hominum, vt ad tempus plurimum expediant, ſicut dictatura Romanorum, & Athenienſium ephoria. Si enim Iouem non colant ciues, cogantur Martem adorare; truncum contempſerunt ranæ, & ideo illis dabatur vultur, ſi pacis oliuam nō ferant homines

Intercedē... is doctrinæ cautio.

...rroris vim, propter veritatis ſemi... m depin... t Gerar. Do. in ſua ...pec. Phil.

mines, digni ſunt vt Martis haſtam acutam & amentatam ſentiant Sed de hac re ſuperius ſatis idipſum inculcatum; nunc tamen volumus, vt Ariſtot. & Machiauellum ex eodem cratere fæces non propinaſſe, & eodem animo has ſordes rerumpubl. non deſcripſiſſe cogitemus: cum ille vt labes, hic vt formas; cum ille in eis dominantes proditores patriæ, hic vero reges bonos & politicos imperatores nominet. Hic, inquit Veiſor, inopportune non mouetur dubium, Vtrum quilibet princeps iuſte poſſit diſſoluere rerumpub labes? In ſolutione ſupponit tria, primum eſt quod princeps ſit quodammodo in ciuitate omnia: ſecundum quod primo enti, id eſt, Deo (cuius perſonam gerit) præ omnibus iure naturæ obligetur: tertium quod omnis tranſgreſſio & labes reipublicæ ſit præter naturam primique entis maieſtatem; hinc concludit officium eſſe cuiusvis boni principis iſtas deformitates rerump. quantum in ſe eſt, diſſoluere ac delere. Verum quoniam principatus ſunt vel ſubalternatim, vt aiunt, poſiti, vt ducatus ſub regno; vel è regione conſtituti, vt duo diſtincta & diuerſa imperia, quæſtio eſt an principes teneantur alios armis cogere, vt iura naturæ primique entis, quæ violarint, complectantur? De ſubalternatim poſitis honoribus in eadem ciuitate anceps non eſt interpretatio; nam licet ſuperioribus ſuos inferiores ferro ad officium cogere. De non ſubalternatim poſitis hæc eſt quorundam interpretum ſententia, nempe quod liceat cuilibet iuſte adminiſtranti rempubl alios penitus iuri naturali, humano & diuino ſe opponentes armis inuadere; rationem addunt, quoniam quilibet rex bonus vicem gerit primi principis & vniuerſæ naturæ. Si ergo inſignes ab illis defectiones fiant, tenetur officio illas pro viribus corrigere & reformare; nã, vt aiunt, omnes principes Deo & naturæ ſubiiciuntur; & vt proditores in regem diſſoluunt vnitatem imperij, digniq; ſunt ob id facinus diro ſupplicio: ita reges qui in Deum & naturam peccant, violant harmoniam & conſenſum, factique ſunt indigni luce indigni ſceptro & imperio. Præterea, inquiunt, ſi in bono vtili liceat ſubuenire ſubditis intolerabili tyrannorum iugo oppreſſis aduerſus principes, quanto magis illorum nomina eradi debent ex catalogo regum, qui in naturam & Deum inſano quodam impetu & affectu ſæuiunt? Catilinariis omnibus & ſingulis iuſte ſua amputantur capita, quia vnionem in caput: iuſte ſuæ dilacerantur partes, quia vnionem in ciues (qui ſunt rerumpubl. membra) perfringunt: ſed omnes principes Deo ſubditi ſunt, à quo ſi ſeditioſe diſceſſerint, tametſi propter ſceptri maieſtatem manerent homines; ſceleris tamen indignitas poſtulat, vt regius ſplendor ferri rubigine hebeſcat & obſcuretur, quis enim exſpectat illum vt alij diligant, cum ipſe contemptui numen diuinum habeat? Hæc olim alij, hæc etiam nunc ſcribo, vt intelligamus non iniuſta eſſe arma, quæ in barbaros & infideles ſumuntur; nam præter oraculum diuinum, quo iubetur Iſrael contra Cananæos præliari; argumenta non deſunt, quæ nos monerent in iſto delirio mundi ferrum & flammas aduerſus Mahometiſtas exercere. Tremunt nunc mœnia

Qui aliis proſpicit & publicis conſulit commodis iuſte adminiſtrat.

In quos principes & quando non iniuſte ſumuntur arma.

Num. 33. Deut. 7. & 31.

Chri-

Agrippa de occulta Phil. in epiſt. Chriſtiana, O Chriſte bone fac non declinent; Acherontis oſtium apertum eſt, & lapides in arces turresque Syon loquitur, ſuum enim Alcoran Turcæ, & Perſæ ſuam Magiam habent, imo multis partibus Europæ tanquam expreſſum verbum fidei protruſerunt, imo venerunt
3. Reg. 19. gentes, & polluerunt templum tuum Domine, imo Prophetas tuos gla-
Hebr. 11. dio, cruci, lapidi condemnarunt; expergiſcere quæſo & tuos Ioſuas
Deut. 31. tuos Sampſones, tuosque Dauides, hoc eſt, omnes Chriſtianos rege
iudic. 13. excita, vt ab impiis diſcordiis quibus ſeipſos lacerant reſilientes, vnani-
4. Reg. 8. mi conſenſu aduerſus hoſtem tuum pugnent. Hęc oro (ſtudioſe lector, quia iuſtiſſimum bellum eſſe exiſtimo, quod pro Chriſto eiuſdemque dulci columba & columna veritatis geritur: tyrannis enim Perſica eſt
Qui aliena clam & vi, priuata & publica vſurpat ſacraque & ſancta polluit, non rex, ſed tyrannus iure dicitur. Plat. labes reipubl. contra naturam, aduerſus Deum: ſed (vt probatum eſt, tenentur reges naturæ Deique hoſtes armis inuadere, labesque rerumpubl. corrigere & coercere; cur ergo otioſi ſtamus? Cur arma non ſumimus? At dices vindicta relinquenda Deo eſt, verum eſt, ſed Deus rariſſime vindicat ſine medio. Periculoſum hoc eſt quod doces. Quid ita? Quia arma non ſunt ſumenda in principes, vt ante docuiſti. Verum id quoque eſt: at tyrannus hoſtisque Dei principis nomen non meretur. Sed ante negaſti tyrannum à ſuis ciuibus iure poſſe ſpoliari. Adhuc idipſum nego, ſi vel ſucceſſione vel electione factus ſit princeps, hic autem de regnis non ſubalternatim poſitis diſputatur, quorum labes contra naturam primique regis maieſtatem inſtitutas licet aliis regibus diſpungere & extirpare. Si iſta aperiatur feneſtra, lupus ouile Chriſti, vt aiunt, ingraſſabitur, omnisque leuicula tragœdiæ bellandi arripietur occaſio. Dic ergo, quæ regna, quos reges intelligis? Barbaros, non Chriſtianos certe: nam illi naturæ, religioni, Deo, Chriſto, Eccleſiæ, omnique iuri diuino & humano ſe penitus opponunt: hi vero vnum idemque caput habentes, & adorantes armis ſe inuicem macta-
Iohan. 15. re non deberent, nouum enim acceperunt mandatum, vt ſe mutuo diligerent, non laniarent: quippe monſtri inſtar eſt, vt membra vnius capitis, vt partes eiuſdẽ corporis, vt incolæ eiuſdem ciuitatis, vt filij eiuſ-
1. Corin. 1. & 6. dem patris, vt in Chriſto fratres vincula pacis diſrumperent, ac non aliter quam carniuoraces & truculenti leones ſe lacerarent. Chriſtianis lites & contentiones prohibuit Apoſtolus: quanto vehementius belli manes & flammas prohiberi voluit? Siccine iam doces? Quid ſi rex Chriſtianus prorſus omnem religionem, fidem, Deique cultum abiiciat? Quid ſi Diagoras infidelis, Barbaricus & Mahometiſta fiat? Quid? Caueat tum ille ne iuſtiſſimum Dei fulmẽ ſentiat, qui fœdus, quo Deo obſtringitur, iniuſtiſſime violauit; caueat, inquam, ne quando numen diuinum facinoroſe oderit, ipſe nomen regis lumenque honoris humani non iniuſte perdat. Hactenus de cauſa, cur in hoc libro non rectæ rerumpublicarum formæ & labes ab Ariſtotele ſunt inſtitutæ, diximus, nunc enucleatius ad ipſum textum exponendum paucis accedere oportet. Primum hoc caput tres habet partes, nempe repetitio-
Summa huius cap. nem præcedentium, futurorum quæ aguntur propoſitionem, & deni-

que

que expoſitionem quandam popularis potentiæ, à qua initium hic liber trahit. Repetitio tam aperta & perſpicua eſt, vt lucem ſoli videatur addere, qui in eadem exponenda velit laborare. In propoſitione oſtendit Philoſophus ſe dicturum de variis formis democratiæ earumque connexionibus, quæ hoc atque illo modo (vt ita loquar) circumflexæ diuerſas reipubl. adminiſtrandæ formulas efficiunt. Exempli cauſa, ſi in populari ſtatu diuites conſultent, oligarchiæ; ſi potentes in iudiciis dominentur, ariſtocratiæ rationem & modum hic ſtatus induit. Hoc poſito declarat duas potiſſimum cauſas, cur multæ ſint ſpecies popularis potentiæ: vna eſt, quam ſuperius dixit, nempe diſſimilitudo multitudinis; nam in populari ſtatu eſt quædam multitudo agricolarum, quædam opificum, quædam mercenariorum; ſi prima cum ſecunda copuletur, vnam; ſi vero tertia cum duabus primis, alteram ſpeciem democratiæ effectam videas. Alia cauſa, cur plures ſint ſpecies iſtius adminiſtrationis, eſt proprietatum diuerſarum diſtinctio, quæ popularis potentię diuerſas ſpecies parit; vt ergo partes, ita proprietates iſtius formæ ſciri & conſiderari oportet; nam vt ex partium, ita ex proprietatum diſtinctione diuerſa genera & modi adminiſtrandi in hoc ſtatu oriuntur. Si quærat hoc loco aliquis, quare primum & tam copioſe in hoc libro de populari imperio egerit Philoſophus: Reſpondent alij, quia ea ętate multitudo nouo imperandi modo per tribunos ſtudere cœpit: alij vero quia oculatius debent magiſtratus in omni repub. inſtituenda reſpicere ac prouidere, vt populus recte gubernetur. Nam cum omnis ciuitas ſit multitudo, omniſque reſpubl. ordo ciuitatis, neceſſe eſt vt populus (ex quo vtrumque maxime conſiſtit) plurimi in vtroque fiat & æſtimetur: verum quoniam eſt difficile hydram multorum capitum demulcere, & imperitam multitudinem lenire, philoſophi fuit primum & copioſe de hac ſpecie diſputare.

Vulgus affectibus & arbitrio, non ratione agitur.

Populus ſine magiſtratu tanquam nauis ſine nauta, in ſcopuloſa ruit.

Diſtinctio.

Quatuor tractantur in hoc cap.:
- Quæſtio de licite armis ſumendis in barbaros & infideles, qui contra naturam & Deum peccant.
- Repetitio eorum quæ præceſſerunt.
- Propoſitio illorum, quæ in hoc lib. ſequuntur.
- Diſtinctio { Partium & Proprietatum } quæ diuerſas ſpecies democratię gignunt & producunt

Opp. *Diſputatum eſt ante copioſe de democratia diuitum q; potentia: ergo ſuperuacaneum eſt de illis hunc totum librum inſtituere.*

Reſp. *Conſiderantur iſta adminiſtrandi genera duob. modis, aut quoad*

diſ-

definitionem & diuiſionem, ſic ſatis antea de illis diſputatum eſt: aut quoad inſtitutionem multiplicem variamque imperandi in illis rationem, quæ duo in hoc libro idcirco pertractantur, vt iſta peſtes rerump. cognita diſſoluantur facilius.

Opp. contra Quæſtionem.

Labes rerumpubl. aliquando ſunt neceſſaria in ciuitate, vt in tempore belli tyrannica dictatura, in ſeditione ciuili vis Perſica & breuis furor: ergo non licet eas diſſoluere.

Reſp. *Dictaturam in tempore belli & ſeditionis (ſi populi conſenſu fiat) tyrannidem aut labem reipubl. eſſe negamus. Nam vt chirurgi crudeles haberi nō debent, qui ferro partes corporis ſi putreſcant ſine omni mora abſcindunt: ita dictatores nō ſunt exiſtimandi tyranni, qui ſeditioſos ciues aut hoſtes capitales vi & armis tollunt.*

Opp. *Aperire feneſtram ad perniciem rerumpubl. non licet, ſed alios contra naturam & aduerſus Deum regnantes armis exagitare eſt feneſtram ad perniciem rerumpubl. aperire: ergo reges contra naturam & Deum imperantes armis inuadere non licet. Minor probatur, quia armis irritati crabrones & non ſuperati furent, ſuaſq; haſtas in ſuos hoſtes vertent. Huc adde quod difficillimum ſit Dei ac natura hoſtes diſcernere & iudicare.*

Reſp. *Diligenter animaduertendum hic eſt, quod res qualibet principes non vrgeret ad præliandū cum aliis, ſed quando Dei cauſa agitur, vel quando intolerabilis iniuria contra ius & æquitatem nobis offertur. Præterea non ſtatim ad arma, ſed primum ad conſilia monitaq; veniendum eſt, nam ſi leniri poſſint verbis, vrgeri non debent armis. Sunt enim arma extrema remedia, & ſane hoc modo Barbaros (qui in naturam & Deum peccant) vrgere non eſt feneſtram ad perniciem rerump. pateſacere. Nam etſi vt irritati leones ſæuiant, debilitati tamen metuunt, ne vt bonorum ita ſuam vitam perdant. Hoc etiam addo, quod non ſit difficillimum Dei ac natura hoſtes diſcernere, cum illos ſolum hoc loco Dei hoſtes appello, qui Chriſtum omnemq; religionem ac pietatem capitali odio perſequuntur.*

Opp. *Barbari & immanes tyranni flagella diuina prouidentia ſunt ad vlciſcenda humana ſcelera: ergo qui arma in illos ſumunt contra diuinam prouidentiam pugnant.*

Reſp. *Excitauit Pharaonem Deus, ſed Moyſem vt ducem miſit & liberauit populum: certum eſt Barbaros, Perſas & Turcas eſſe flagella Dei, ſed quoniam in Deum & Chriſtū pugnant, officium regum eſt ſuum caput defendere, & in hoſtes Dei arma ſuſcipere: Nam etſi diuina prouidentia hoſtes eccleſia aliquando permittit: ab illis tamen abhorret animo, & non præſcribit vt illorum impetum patiamur, imo præcipit, vt omni modo illorum inſidiis reluctemur: non ergo contra diuinam prouidentiam pugnatum eſt, cum aduerſus impios geratur bellum. Nam etſi tyranni reſpectu noſtrorum ſcelerum ſunt flagella Dei, eo tamen reſpectu, quo Deum & naturam oderint, vt flabella turbinis ſupprimi & ſedari debent.*

Opp. *Cogi infideles non debent ad fidē: ergo in eos arma gerere nō oportet*

Ante-

Antecedens probatur, quia Deus volentes non coactos recipit. Ratio patet, quia ideo potiſſimum in eos ſuſcipiuntur arma, vt fidem recipiant.

Reſp. *Aliud eſt arma in illos gerere ne eccleſiam lædant; aliud eſt illos ad fidem cogere, ne ipſi in gehennam ruant: fatemur ad fidem cogi non debere, omnium tamen intereſſe dicimus illos ab ouili Chriſti propulſare. O vtinam ergo velint meminiſſe tandem Chriſtiani principes, vtinam inquam diutius iſtas inter ſe maximarum tragœdiarum tædas non alerent, vtinam amplius illud lugubre carmen non audiamus.*

Eheu quam leuibus pereunt ingentia cauſis.

Milites Iudæorum veſtem inconſutilem Chriſti non diuiſerunt, vt nos diuidimus, & niſi omnipotentis dextra potegat Ieruſalem, Tito, Veſpaſiano, barbariſque Turcis & tyrannis prodimus.

CAP. II.

Vtrum ciues in democratia maiorem quam in regno & optimatum potentia libertatem habeant?

RAriora in hoc libro occurrunt dubia, quia omnia propemodum quæ in eo tractantur, ſunt valde nota & perſpicua, quando autem ſe obtulerint, paucis vt ſupta à nobis præſtringentur. Nunc vero pedetentim (vt aiunt) ſecuti Philoſophum, quo ille traxerit veniemus. Duo igitur in hoc ſecundo capite proponit Philoſophus, nempe poſtulata quædam ſeu axiomata; & meres ſeu inſtituta popularis potentiæ. Poſtulata duo ſunt, libertas & æqualitas, illam parendi & imperandi viciſſitudo, hanc rerum honorumque proportio æqualis arguit. Vult enim populus per vices imperare, vult vnumqueinque vt placet viuere, vult denique æqualitatem rerum numero non dignitate dimetiri, & ſic dimenſam ſibi vendicare, quippe in hoc ſtatu de libertate rerumque æqualitate tota eſt contentio, ſi deſit illa ſæuiunt, ſi hæc deficiat tumultuantur ſinguli, nam illam vt finem, hanc vt modum viuendi populares quærunt. Mores ſeu proprietates, quæ democtatiæ competunt ſunt decem, nimirum omnes ex omnibus ad magiſtratus eligi, omnes vnicuiq; & vnumquemq; omnibus præeſſe, magiſtratus ex ſorte tribuere, magiſtratum inopem aut non ita diuitem creare, bis neminem ad vllum magiſtratum, niſi ad militarem admittere, magiſtratum ad breue tempus ſuſtinere, omnes de omnibus, aut ſaltem maximis iudicium ferre, concionem in omnibus aut maximis, magiſtratum in nullis aut minimis dominari, conſilium magiſtratuum valere in populum, ſed ſine mercede, omnes ſi non mercedem at magiſtratus, iudicia, conciones, conſilium capere, iguobilitatem, inopiam, opificia ſummè popularia conſtituere; oligarchia enim nobilitate, diuitiis & diſciplina circumſcribitur. Huc addunt quidam alia

Decē proprietates democratiæ competentes.

proprietates, nempe magiſtratum non debere eſſe perpetuum, eiuſdemque creationem ab electione ad ſortem deducere, ſed præcedentium duarum potius repetitionem quam demonſtrationem nouarum hanc eſſe puto; quare ad poſtulatum primum reuerſus hanc quæſtionem moueo, ſcilicet, An ciues in democratia maiorem, quam in regno aut optimatum potentia libertatem habeant? Quidni fortaſſe dices habeant, præſertim cum populus libertati, vt fini ſuo que quaſi ſummo bono ſtudeat, cum viuere cuique, vt quiſque velit omnino in hoc ſtatu liceat, cum omnia ad æqualitatem rerum ac dignitatum reduci ac reuocari iubeat: ſed in regno & ariſtocratia ſeueri ſunt magiſtratus ſeueræ leges, viuendi licentia nulla, nulla rerum, dignitatum aut perſonarum adæquatio: tanta ergo non eſt in regno & optimatum potentia, libertas, ac eſt in populari ſtatu, de quo nunc agimus. Videntur hæc omnia vera eſſe quæ affirmas, ſed vera non ſunt; nam ſi libertatem definias, maiorem in regno & optimatum potentia, quam in democratia libertatem inuenies. Diſtinguo igitur hoc nomen libertatis, vel voluntatis affectum & arbitrium, vel habitum & iudicium rationis ſpectare. Vulgo definitur facultas, qua quiſque poteſt, vt velit pro affectu viuere. Rectius autem definitur poteſtas qua quiſque poſſit & velit ex præſcripto mentis & rationis viuere: ſed in regno & optimatum potentia, quæ ad perfectum bonum referuntur, ineſt hæc animi libertas ſecundum mentem & rationem, in democratia autem illa quæ eſt ſecundum affectionem: eſt ergo maior in regno, & optimatum potentia libertas quam in democratia. Illa enim quæ affectu definitur licentia potius quam libertas, hæc vero quæ rationis iudicio definitur vera libertas ſola nominari debet, quippe ſerui ſunt, qui affectibus mancipiantur, at liberi ſolum qui rationi & virtuti ſeruiunt. Nam boni tantum ſunt liberi, tametſi ſeruiunt; hinc præclare in paradoxo quodam Cicero, Libertas eſt poteſtas viuendi vt velis. Is autem viuit vt vult qui recta ſequitur, qui gaudet officio, cui viuendi via conſiderata & prouiſa eſt, qui ne legibus quidem propter metum paret, ſed eas ſequitur atque colit, qui nihil facit, nihil cogitat niſi libenter & libere. Si ergo vera & germana libertas non ſit in viuendo ſecundum ſenſum & appetitum (nam ſic viuunt belluæ) ſed ſecundum mentem & ſapientiam, vt in Ethicis docet Ariſt. quis eſt, qui non videt ciues in regno & optimatum potentia maiorem, quam in populari ſtatu habere libertatem? Iactent igitur populares de ſua libertate, quam diu volunt, ſophiſtice & fraudulenter dicant Marius & Sylla, cauete Quirites, cauete ſocij, nam conſules vos libertate ſpoliant: certum eſt non libertatem hanc eſſe imperandi quam volunt, ſed licentiam, vt luculenter cecinit Horatius:

Quæſtio.

Qui ſeipſum vincit, plus agit quam qui vrbes expugnat. Salomon.

Cic. lib. parad.

Cap. II. lib. 10.

Vera libertas.

Latius regnes auidum domando
Spiritum, quam ſi Libyam remotis
Gadibus iungas & vterque Pœnus
Seruiat vni.

Quippe non immunitatem viuend. ſub hoc nomine libertatis, ſed immanitatem regnandi quærunt. Cum enim nobiles in regno, aut ariſtocratia libertatem populo nundinentur, verendum eſt ne reſp. ſui funeris cometam videat; nam tum eſt libertas cum virtus, tum iugum ſeruitutis cum affectus regnat: ſed in monarchia & ariſtocratia virtutem, in democratia autem affectum imperare cernimus: concludimus ergo maiorem in illis, quam in hac ineſſe populi libertatem.

Libertas eſt cum virtus, ſeruitus cum affectus regnat.

Diſtinctio.

Abſoluunt hoc C. quod inſtituitur de populari ſtatu, nempe
- Poſtulata, quæ ſunt duo;
  - Libertas, & hæc probatur magis regno & optimatum potentiæ quam populari conuenire propter vſum
    - Rectæ rationis,
    - Ordinis,
    - Virtutis,
    - Boni communis ſeu finis:
    - in quib. vera libertas cõſiſtit
  - Æqualitas, quam populus requirit in participatione tum
    - Honorum
    - Rerum,
- Conditiones ſeu mores numero nimirum decem, qui ſuo ordine in ſuppoſitione pauciſſimis enarrantur.

Opp. *Prima conditio, nimirum vt omnes ex omnibus ad magiſtratum eligantur, non eſt popularis: ergo non recte. Antecedens probatur, quia ſi hoc fiat, confuſio non ordo ciuitatis erit: quid enim maiorem confuſionem parit quam vt Gryllus, qui natus eſt ad raſtrum potius quam ſceptrũ, in ſubſellijs dignitatis ſedeat? ſed per hanc conditionem requiritur, vt fæx populi, quæ Gryllo ſtultior eſt, conſulcet, iudicet, dominetur.*

Reſp. *Etſi prima conditio requirat, vt omnes ex omnibus in hoc ſtatu ad magiſtratum eligantur, octaua tamen poſtulat, vt concio in omnibus aut maximis, magiſtratus vero in nullis aut minimis dominetur. Quamuis ergo per primam quædam libertas omnibus conceditur, in octaua tamen ordinis cauſa coercetur.*

Opp. *Tertia conditio quæ poſtulat, vt magiſtratus per ſortes in hoc ſtatu demandentur, non eſt popularis: ergo non recte inſtituitur. Antecedens patet, quia vbi eſt maxima prudentia, ibi eſt minima fortuna: ſed in populari ſtatu eſt maxima prudentia: ergo in populari ſtatu eſt minima fortuna, & ex conſequenti per ſortes in eo claues reipublicæ tradi non deberent. Maior eſt Ariſtot. ſexto Ethicorum & Phyſicorum ſecundo, nam ſors & fortuna ſapientibus non imperant. Minor quoq; eſt Ariſtot. in tertio Politicorum, vbi probat populum vnitum magis ingenio, conſilio, prudentia valer, quam inter omnes vnum.*

Reſp. *Quoniam eſt maxime populare, vt omnes & ſinguli in hoc ſtatu ſpem imperandi, conſultandi, iudicandi habeant, neceſſe eſt ad cõfuſionem*

euitandam, vt magiſtratus per ſortes in eo crearentur. Praeterea negamus maximam in hoc ſtatu eſſe prudentiam, & ad locum ex Politicis ſumptum dicimus Ariſtot. illic vltro citroq; diſputando confuſe non definite hec attuliſſe.

Opp. contra quæſtionem.

Opp. *In democratia viuere licet, vt quiſq; velit: ergo in ea eſt maior populi libertas, quam in regno aut optimatum potentia, in quibus populus ſeueris legibus coercetur. Antecedens eſt Ariſt. in textu. Ratio ſequitur ex definitione libertatis.*

Reſp. *Libertas vera non conſiſtit in viuendo, vt quiſq; velit, ſed in dirigendo vitam, vt ratio & ordo iubent: at in regno & optimatum potentia ciues ex praſcripto ordinis & rationis viuunt: in regno igitur & optimatum potentia ciues maiorem, quam in democratia libertatem habent.*

Opp. *Allegari & obſtringi legibus non eſt liberum: ſed in regno & optimatum potentia ciuis alligatur obſtringiturq; legibus: ergo in regno & optimatum potentia ciuis non eſt liber. Maior conſtat, quia quod eſt debitum & coactum, non eſt liberum. Minor probatur, quia in regno & optimatum potentia leges ſunt ad quarum nutum, vocẽ & imperium cogimur.*

Virtus legibus non eget. ſapiens enim ad normam virtutis actiones omnes dirigit.

Reſp. *Qui viuunt ſecundum rationem & virtutem, legibus ſponte obediunt, iiſq; liberum eſt ſic inſeruire, nam obſequi iuſtitia & aequitati non eſt ſeruitus, ſed libertas: quippe in amplectenda virtute onus non eſt, ſed honor: eſt ergo liberum bonis & honeſtis legibus aſtringi, eſt liberum illarum nutum, vocem & imperium ſequi. Quod vero aliquando in regno, & ariſtocratia multi ad crucem, ad gladium, ad eculeum pertrahantur, hoc euenit, quia mali & ſcelerati ſunt, vitamq; humanam (quæ in rationis triumpho ponitur) deſerunt & relinquunt.*

CAP. III.

Vtrum expediat, ſi ciues pari numero in ſenatu diſſentiant, res magnas per ſortes definire?

PArtes huius capitis apud Philoſophum ſunt duæ, quæſtio & ſolutio: quæſtio eſt, quomodo futurum ſit, vt iuſtum ſeu æquale, tam diuites quam pauperes (ex quibus omnis ciuitas conſtat) in populari ſtatu teneant? Hoc dubium inde oritur, quia paulo ante de iuſto arithmetico in diſtributione rerum honorumq; diſputatum erat. Quidam exiſtimant Philoſophum hoc loco in iſta quæſtione propoſuiſſe duo, videlicet. Vtrum æqualitas in democratia ſit accipienda ex cenſu & quantitate rerum, vel ex numero & multitudine perſonarum? Hoc eſt, Vtrum in diſtribuendis muneribus ciuitatis talis proportio habeatur, vt ſint quingenti diuites, qui tantam rerum & facultatum

copiam

copiam habeant, quantum mille pauperes, indeque tantum hij ac illi in bonorum communium participatione valeant? Hoc dubio poſito quærit, Vtra reſpublic. hoc modo accepta ſecundum ius populare iuſtiſſima ſit, illane quę ad perſonarum numerum, an hęc quæ rerum copiam & potentiam reſpicit? Ad hoc reſpondetur aliter populares, potentes vero aliter id iuſtum adepturos. Dicent enim populares homines, id eſſe iuſtum & æquale, quod ita eſſe pluribus videatur; at hij qui oligarchiæ ſtudent, hoc eſt diuites, id ſolum iuſtum eſſe affirmabunt, quod dignioribus ac potentioribus viris ſit probatum. Vtramque opinionem refellit Ariſtoteles, & oſtendit ex vtraque ſequi magna incommoda: nam ſi ſumatur iuſtum, vt velint diuites, tyrannis & oppreſſio, ſi vero vt optant pauperes, diuitum ruina & contumelia ſequitur. Magni enim & potentes viri plebeculam infimæ conditionis multitudinem, quaſi muſcam pedibus conculcāt, & multitudo pauperum in gregem, quaſi coacta nonnunquam diuites bombientes fucos, quaſi à præſepibus arcent & expellunt. Quid ergo agendum eſt? Quid definiendum? Cum enim contingit omnem ciuitatem ex diuitibus & pauperib. conſtare, videtur dubium ad quos calculos reuocetur hoc iuſtum populare, de quo nunc agitur. In ſecunda parte huius capitis plena & aperta ſequitur ſolutio, nempe illud in democratia ratum ac definitum eſſe debere, quod maiori parti iuſtum & æquale videatur; maiori parti dico, vt ſimul diuites & pauperes coniungantur, ſi partes ambæ de rebus conſul tantes idem omnino ſentiant. Exempli cauſa, ſi ſint triginta diuites & pauperes, qui deliberandi vel iudicandi poteſtatem habent, ſi ex his viginti rem in quæſtionem deductam ac deuolutam concludāt, pro firmo & ſtabili decreto, aut lege iſtorū vnanimis haberi debet ſententia; ſin vero in concione aut ſenatu coacto par & æqualis ſit vocum ſeu ſuffragiorum numerus & diuiſio, facilior & expeditior via non eſt exortæ componendæ litis, quam per ſortes & calculos rem integram & dubitatam controuerſiam terminare. Hinc (quæ à nobis propoſita eſt) quæſtio naſcitur, nimirum Vtrum expediat (ſi ciues pari numero in ſenatu diſſentiant) res magnas per ſortes definire? Verba Philoſophi hæc ſunt: Si in concionis aut iudicum conſenſu ſententiæ ab vtraque parte ſint æquales, aut ſorti res permittenda eſt, aut aliud tale faciendum. In rectis adminiſtrandæ reipubl. formis ante negauimus fortunæ temeritati quicquam committendum eſſe, niſi permagna inciderit rerum neceſſitas & occaſio: aliquando tamen euenit, vt in biuio quaſi hæreat conſultatio humana, adeoque ſit incerta & anceps, vt penitus declinet, ſi vltra ſortem rationis modo aliquo non fulciatur. Ne ergo in tanta quaſi contrariorum ventorum lucta nauis reipub. periclitetur, ne in tanta animorum diſtractione nimium iactentur ciues; ſapientes viri fortunam aliquando in ſenatum vocant, conſiliorumq; participem, & veluti moderatricem faciunt; hoc autem tum ſolum fieret, cum ratio deficit, tum valeret cum conſultatio languet: non ergo inconſulto olim Romani in templo ſuo Pantheon oculatum Ianum

Duplex error de iuſto ſecundum affectus limitando.

Aſſimilātur leges apud Scythas araneārū telis, quibus minima capiuntur.

Quæſtionis ſenſus explicatur.

& cæcam fortunam iuxta collocarunt, vt cum bifrons Deus a tergo non cerneret, aleam ſuam fortuna mitteret. Propone ante oculos de eligendo rege, de bello gerendo, aut re alia quauis magni momenti & ponderis in concione agi, ad calculos & ſuffragia ventum eſt, domus diuiditur, ſumuntur nomina, inueniuntur æqualia, ſit liberum pro arbitrio mutare ſententiam: at variare vult nemo, quid quæſo in hoc caſu reipubl. agendum? Quid definiendum erit? Diuites & potentes viri indignam contumeliam ſibi iniectam eſſe putabant, ſi victi cedant: populus ſibi omnem tolli libertatem exiſtimabit, ſi vi pulſus cedat & conniueat; pertinacia vtrinque eſt, ſalubrior ergo non exiſtit ratio tollendi diſcordiam, quam rem definire per ſortilegium. At dices in tanto diſſidio fiat ad regem deuolutio. Quid ſi rex deſit? Tum ad magiſtratum, qui regis perſonam induit. At ſemper talis non exiſtit. Non refert, ſit vnus, ſint plures, ad illum aut hos referatur contentio. Parum ſapis, nam ſi contra diuites feratur ſententia, euolat ſeditio: ſi contra pauperes, exclamat oppreſſio. Cæterum ſi per ſortes res terminetur, nemo erit tam inuidus qui non cedet, nemo tam imprudens qui non quieſcet: imperitum enim eſt, & ſtultum occultis rerum euentis (quæ vitari non poſſunt) repugnare. Quamuis igitur prouidendum ſit (quoad fieri poteſt) ne iſtiuſmodi res contingant ancipites, quæ præceps conſilium aut nullum reddunt; cum tamen contigerint, tutius alia non poſſunt quam hac definiri via. Præterea cum languente conſilio res ſorte agantur, ſuſpicio fraudis nō eſt, nullius inſidiatum metus, corruptio nulla; quæ omnia in deuolutione ad vnius ſententiam, aut variatione ſuffragiorum, plerumque inſunt.

Diuinitus omnia adminiſtrantur, vt docent Bertinus, fol. 198. & Fernelius.

Multi iidemque non contemnendi exiſtimant ſæpiſſime ſapientum conſilia ad eas anguſtias, non ſine diuina prouidentia, & motu impelli, vt ſicut occultiſſimis rerum multarum cauſis primam cauſam agnoſcere: ita in his arcanis ciuitatis per ignotas ſortes eiuſdem mirabilem potentiam impellantur confiteri. Si ergo humana ingenia in deliberatione capienda vertiginem patiantur, ſi populus & princeps, ſi omnes & ſinguli de rebus magnis & dubiis philoſophantes, veluti in viſco hæreant, ſi vel ad dextrā vel ad ſiniſtram feſtinandum, ſi vnum vel alterum faciendum ſit, neceſſario in ſorte auſpicium boni, in fortuna prouidentiam futuri occultari putemus [redacted]

Quicquid euenit, cenſendum eſt cū Seneca à diuino numine immitti.

[redacted]

Credo equidem ſortes etiam illas, quas milites proiecerunt pro inconſutili Saluatoris veſte, quodam modo motu diuino non caruiſſe: nam quamuis corpus immaculatum agni lancea, flagro, clauo, miſere lacerarunt: veſtem indiuiſam tamen, per quam allegorice fidei vnitatem intelligimus, ſanctæ eccleſiæ reliquerunt. Hoc ſcribo, non vt ſortibus res magnæ in concione committantur, ſi voce & ratione concludi poſſint, ſed vt tum quidem loquatur fortuna, cum cæcutiat omnino

Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 19. De indiuiſa Chriſti inconſutili veſte, do-

humana

humana prudentia. Adduci hic poſſunt multæ multarum gentium ac ciuitatum conſuetudines, multaque de ſortibus maiorum dicta & locorum exempla. Ridiculum fortaſſe videtur, quod Datius potentiſſimus ille Scytharum imperator potirus ſit ſceptro per hinnitum equi, & tamen hoc ſcribit Iuſtinus: nouum & inuſitatum non fuit apud Macedones talorum iactu res magnas concludere: hodiernus dies teſtatur Venetos ſuos duces & magiſtratus ſortibus eligere, grauesque hoc modo lites & controuerſias tollere: non eſt ergo penitus abſurdum, non eſt à ratione omnino alienum, ſi quædam aliquando fortunæ aleis committantur. Eſt enim in verſatili fortunæ ſphæra ſæpe auſpicium, non ſemper ludibrium hominis; eſt quies aliquando & ſtatus, non ſemper lapſus ciuitatis; quippe non ſolum noctuam & cicadam, ſed etiam apem & formicam Athenis dedit. *Horum explicatio.*

Diſtinctio.

Iuſtum populare poſitum eſt in æqualitate
- Rerum, vt eadem ſit proportio poſſeſſionis.
- Honorum, vt eadem ſit diſtributio dignitatis.
- Vocum, vt eadem ſit conſenſio multitudinis, quæ ſi forte diſtrahatur, remedium per ſortes eſſe debet, quod legitimum eſſe in hoc ſtatu argumentis apertis ſupra probatur.

Opp. contra primam partem capitis.

Opp. *Eadem rerum & honorum participatio confuſionem gignit: ergo in nullo ſtatu reipubl. eſt toleranda. Antecedens probatur, quia ſi in bonis fortunæ nulla ſit diſtinctio, nullus futurus eſt ciuitatis ordo, nulla inter Socratem & Gryllum, hoc eſt, inter ſapientem & ſtultum erit diſcriminatio.*

Reſp. *Reſpondent quidam democratiam labem eſſe reip. & in ea confuſionem rerum & perſonarum eſſe: melius tamen reſpondetur, quod rerum & honorũ æqualis ſit participatio, non actu, ſed potentia, quodq; ne Gryllus quidem à ſua ſorte in hoc ſtatu deprivetur: cæterum vt antea demonſtratũ eſt, concio in maximis, magiſtratus vero in minimis principatum tenet.*

Opp. contra Quæſtionem.

Opp. *Superius de vſu ſortis diſceptatum fuit: ergo otioſa eſt iſta eiuſdem repetitio.*

Reſp. *Superius negauimus in recta republica forma eligi debere magiſtratum ſorte, ſi ratione id commode fieri poteſt: hic vero de alio ſtatu adminiſtrationis agimus, in quo ſortes aliquando ſunt neceſſariæ, nõ eſt ergo otioſa de ea nunc diſputatio quia noua iam de ea differendi datur occaſio.*

Opp. *In contradictione populi (ſi res magni momenti ſortibus terminentur) fieri poteſt, vt temeritatis motu ciuitas à Scylla in Charybdim, hoc eſt, à malo in peius cadat: nihil ergo ſortibus committi & mandari debet. Antece-*

dens probatur, quia ſi æqualiter diſtracta votum multitudine ſortes ſeditioſis faueant, neceſſe eſt vt reſpub. ſui ſepulchrum, & quaſi cadauer videat: at frequentius malis quam bonis, factioſis & ſceleratis, quam ſtudioſis virtutis iſta fortunæ pila, & quaſi trica contingunt: ſequitur ergo tutum non eſſe res maximas ciuitatis ſortibus definiri.

Reſp. *Hoc argumentum vrget rariſſime in ciuitate ſortibus vtendum eſſe: illarum tamen vſum ſimpliciter non tollit, nam quod ſortibus hoc loco euenire dicitur, idipſum vocibus euenire poteſt, ſi malorum turba in ſuffragando vincat. Vt ergo non ſunt tollendæ voces, quia aliquando ciuitatem lædunt: ita non ſunt tollendæ ſortes, quia aliquando in facinoroſos cadunt.*

Opp. *Vſum adhibendi ſortes, neque auctoritas maiorum, neque locorum præſens conſuetudo confirmat: ergo admitti non debet. Antecedens probatur, quia vt ſcribit Herodotus, nihil magis ſapienter gubernatæ ciuitates abhorrent, quam fortunæ & ſorti quicquam committere.*

Herod. lib. 7.

Cõſuetudini atq; neceſſitati multa concedi debent.

Reſp. *Idem Herodotus ſcribit Athenienſes tanti Muſæi ſortes æſtimaſſe, vt Onomacritum (qui eaſdem adulteraſſe deprehenſus eſſet) in exilium exterminarint. Præterea quis ignorat Homericas olim ſortes tanto in honore fuiſſe, vt per eaſdem admiſſi poetæ canere potius vaticinari, quam mentiri canentes haberentur? Macedones, Venetos aliasq; antea ciuitates attigimus, quæ ſtatu firma & antiqua ſunt in hac re teſtimonia: ſententia ergo Herodoti intelligenda eſt hoc modo, nimirum ciuitates ſapienter gubernatas, nihil magis abhorrere, quam fortunæ & ſorti quicquam committere, ſi rationis imperio aliter concludi & definiri queat.*

CAP. IV.

Vtrum in democratia agricolæ paſtoribus & mercenariis ſunt præferendi?

CAto & Columella (quorum adhuc nemo auctoritatem, vt exoticam attenuauit) tantis encomiis rei ruſticæ ſtudium, & artem extulerunt, vt plane neſcias (ſi oppido non attenderis) vtrum melius ſit cum Fabritio illo ſenatore raſtris laborare, quam cum Hortenſio in roſtris cauſas ciuiles Attica eloquentia agere. Qui philoſophantur in theatro honorem vendicant, & non inuideo; at qui operantur in agro honorem hunc alunt, quib. aliquid concedendum puto. Gallus gallinaceus, dũ vertit ſtercorarium offendit gemmam; ſi gemmarius (quod eſt pretioſum) capiat, ingratus eſt ſi gallo granum non concedat. Agricola, paſtor, mercator, qui terram, pecus, merces colere, nutrire, augere cupiunt, hic ab Ariſtotel. inter ſe comparantur: ita tamen, vt agricola, ſi popularem imperandi modum & ſtatum ſpectes, paſtori & mercatori longiſſime præferatur. At dices quid hoc ad rempublicam de planta, de oue, de tricis mercatorum agere? Plurimum ſane intereſt reipublicæ iſtarum rerum vſum cognoſcere. Nam ſi aratrum negligat, gra-

Æſopus.

Vtilitates quas parti culatim

num,

num; ſi ouem, lana, ſi mercatorum tricas (vt ais) ornatus & ſplendor ciuitatis deficiet: ex agricultura enim multiplicem terræ fructum, ex arte paſtorali infinitum pecudum pecorumque vſum, ex mercatura externarum gentium, rerum morumque tam ſcientiam, quam vtilitatem percipimus. Hæc tria ergo ſunt in ciuitate quidem neceſſaria, nam ei victum, veſtem & decorum tribuunt: verum quoniam in vita & victu maior neceſſitas, quam in veſte, in veſte autem maior vtilitas, quam in ornatu ineſt: iure optimo agriculturam, quę vitam & victum tribuit paſtorali artique mercenariæ Ariſtot. hic antepoſuit. Ad hiſtorias nunciasque temporum & veritatis, de his tribus actutus me nunc non conferam, quod ſi facerem, effuſus ſermo in volumen creſceret, modumque laudis non inueniret: quippe in quanto honore ac pretio hæc tria olim fuerunt habita, teſtes ſunt Thebæ quas agricolæ; teſtis Roma, quam paſtores; teſtes Athenæ, quas mercatores magnifice extruxerunt. Adam & Patriarchæ coluerunt terram, Moyſes & Dauid aluerunt gregem, arcam & nauem inuenit Deus. Sed comparationis argumenta & rationes aggrediar, nec non oſtendam ad adminiſtrationem populi ſeu democrationem agricolas paſtoribus & mercenariis longe aptiores eſſe. Cum hic ſtatus (popularem intelligo) ex plebeia multitudine maxime coaleſcat, adeoque proxime ad politiam (in qua propter publicum & commune bonum dominatur populus) accedat, quoniamque multitudo hominum vegetior ſenſu quam mente exiſtens ad obiecta magis externa quam interna feratur, neceſſe fuit, vt (mente otioſa nunquam exiſtente) turba ciuium circa illa opera ſollicite occuparetur, in quibus velut expreſſa & viſibilis virtutis ſpecies, formaque cerneretur. Sed in re ruſtica multæ quaſi ſenſibiles virtutes ſunt, vt labor corporis, humilitas, finita diuitiarum appetitio, contemptus honorum, animi ſimplicitas, frugalitas vitæ, mita victus parcimonia & moderatio, quæ omnia ita commendant agricolam, vt ruſticus beatior in ſuo paruo tugurio, quam Alexander in ſuo magno imperio eſſe videatur. Principes enim purpura veſtiti, ſaginati epulis, otio dediti, vitiorum quaſi nidos ſtruunt, & ad Sitenum vocem ſomniantes ſine vllo honoris vexillo pereunt: at agricolæ pannis à frigore ſolum tecti, craſſioribus eſculentis paſti, laboribus exhauſti fucos à præſepibus arcent, Helenam contemnunt, Circes carmina non audiunt, caſti, ſobrij, expertes fraudis & doli viuunt. Obſtupenda eſt ergo Dei prouidentia, quæ ita diſpoſuit ciuitates, vt Corydon & Thyrſis intenti operi à ſtercore & pecore in cœlum aduolent. Grandis eſt agricolarum labor, & onus graue, quo corpus vſque defeſſum, veluti ad animi & pietatis imperium ſubeundum cogitur; hinc illud, Labor improbus & corpus ſanum & mentem ſaluam reddit. Qui ergo minus animo & ingenio vigent, hij cum agricolis deſudent corpore, ne dum ſenſus ſaginentur otio, animi vires corrumpantur vitio. Patres olim in renaſcente eccleſia conſtituerunt, vt fratres & monachi ſtudio fatigati in vineis foderent & laborarent, hoc autem ideo fecerunt, vt non ſolum oblectamentum

producuntur ha artes, e numerantur.

Agricultura, vltra reliquas omnes artes maxime neceſſaria tũ propter neceſſitatẽ tũ propter honeſtã vtilitatem, primas obtinet in Patricio.

Geni. 3.
Exod. 3.
1. Reg. 16.
Gen. 6.

Agricultura homines beatos reddit.

Cato.

Vnde Aglaus Pſophidius agricola felix ab Apolline iudicatus eſt.

Formicas & apes imitãtur agricola, qui dũ vtilia ſimul & honeſta quærũt, vitiorũ inquinamenta fugiunt.

Virg. Geor.

Vt iucũditatẽ præbet ſic & otiũ, agricultura fugat.

caperent, ſed etiam vt otium quod eſt vitiorum fomes & eſca, fugerent. Cæterum ad Ariſt. reuertor, ſunt inquit agricolæ aptiores ad gubernandum democratiam, primum quia exiſtunt pleiumq; honeſti & ſtudioſi virtutis, tum quia ſunt fere omnes & ſinguli inexperti fraudis, deinceps quia ſunt alieni ab auaritia, poſtremo quia minime omnium ambitioni & ſeditioni ſtudent. Quod ſint ſtudioſi virtutis patet, nam vt ſupra oſtendimus, agricolæ onus & Ætnam reipublicæ ſuſtentant, labores & dolores ciuitatis deuorant, corpora exhauriunt, animos à vitiorum tyrannide & iugo liberant, hij enim nec oculos idolis Veneris, nec guſtum Bacchi ferculis, nec tactum ſcortorum menſtruis, nec aures Paridis cantilenis, nec nares ſpumoſæ voluptatis fumulis corrũpunt. Si ceſpitem, focum, ſeruum & bouem habeant, viuunt contenti, vltra ſortem nihil ambiunt, pro foribus cane & anſere vigilante ſecuri dormiunt; ſurgunt mane, laudant Deum, ad opera reuertuntur, ſed quid hoc aliud eſt, quam honeſte & ſtudioſe viuere? Quod vero ſit expers fraudis minimeque aſtutum hoc genus hominum, hinc conſtat, quia otio non torpet, & conſortio caret: aſtutia enim ex otio prauoque conſortio manat, quippe fraus ſtudium, inſidiæ callidum cõſilium poſtulant: at agricolę laborum tędio vulnerati id otij non habent vt dolis, id conſilij non habent, vt inſidiis ſtudeant. Præterea agricolæ ſordide nõ ſunt auari & ſiticuloſi helluones rerum, rationes in textu addit Philoſophus, tum quia ſolum naturalibus diuitijs vtuntur, circa quas nec appetitus multum decipi, nec appetendi modus vltra modum ſuperari poteſt, tum quia minore illorum conditio & exilis ſtatus conſeruatur: vnde ſæpe contingit, quod agricolæ mutata adminiſtrandi forma diuitum potentiam libenter ferant modo proprijs poſſeſſionib. ac bonis (tametſi ſunt illa quidem exigua) gaudere permittãtur, quod ſane non fieret, ſi appetitus acquiſitis neceſſarijs non penitus acquieſceret. Poſtremo ambitionis tædis & flammis ſeditionis agricolæ tariſſime, aut nunquam accenſi eandem quam ſolum fertile non ſolium regale, terræ fœcunditatem, non maieſtatem imperij intuentur. Quamuis ergo omnis homo ſit gloriæ & honoris cupidus, & proinde agricultores dignitatis inſigniis aliquando titillentur, illorum tamen ſitis facilius ſatiari & extingui poteſt, ſi ad conſilia, iudicia & decreta ciuitatis admittantur ſi fruantur ſuis, ſi ſolum mediocrem libertatem habeant. Eſt ergo politicum & etiam neceſſarium tam agriculturam quam agricolas in republica non minimi æſtimare, imo honorificis aliquando præmiis ad hoc ſtudium allicere. Lucio Quinctio Cincinnato in agro aranti nunciatum eſt eum dictatorem eſſe factum, à villa in ſenatum accerſebantur Curius, aliique permulti ſenes, vt ait Cicero; Quid addam? Amœnius nihil, vtilius nihil, nihil delectab[illegible] agricolarum arte, quæ (vt ait Plato) in rerum naturalium varietate, vſu & fœcunditate ponitur. Sed de hac plura apud Ciceronem, Xenophontem & Politianum legite, hæc nunc ſufficiant, ex quibus patet optimam popularis potentiæ ſpeciem eſſe, quæ ex agricolis & agricultura

Agricolæ virtutis ſtudioſi.

Fraus viget in otio, vnde otioſi venenum reſp. nominantur Diod.

Tantũ ab ea abeſt iniuriam inferre, vt eos ciuile agriculturæ intendentes ab omnib. oppreſſionib. defendẽdos eſſe ſtatuat, lib. II. c. de lucris aduo. lib. 12.

con-

conſtar. Nam vt ſummatim dicam, agricolæ non torpent otio, rerum copia non abundant, honores ambitioſe non petunt, non ſtudent inſidiis, ſeditioſi, maleuoli, aſtuti raro, aut nunquam fiunt, corpore ad bellum gerendum valent, aliena non rapiunt, exiguo contenti viuunt, marſupia, gazas, theſauros ciuitatis emulgere, emungere & exhaurire non ſtudent, immenſos denique fructus ex vtero terræ ſuo ipſorum labore partos ciuitati alendæ & conſeruandæ præſtant. Hæc autem paſtores & mercatores ſimiliter non agunt: ſunt ergo agricolæ in politica democratia illis multis gradibus præferendi. Succedunt Romulus & Remus omnium nobiliſſimi paſtores & fundatores Romæ, ſed quid de vita paſtorali dicam? An paſtores cum ſuis fundis ouiumque gregibus in ſenatum veniant? Tityrus & Melibœus Mantuam non Romam colunt, paſtores in valle, monte & ſilua cum ſuis ouibus verſari debent potius, quam in concione cum ſuis ciuibus, ſed verbis ludo, rem ergo in punctum contraham. Paſtores hic non ſolum pro illis, qui oues alunt, ſed etiam pro his qui ex paſcuis viuunt, accipiuntur; ad quorum vitam requiruntur tria, ſolitudo vitæ, animi induſtria, corporis robur ſeu fortitudo: ſolitudo vitæ, vt attendant gregi; animi induſtria, vt paſcua pabulaque ſalutaria inueniant, morboſq; pecoris curent; corporis robur, vt gregem non ſolum à feris defendant, ſed etiam vt ipſi omnem aeris procellam & tempeſtatem ferant: hinc concluditur, quod vita paſtoralis non ſit proprie ac ſimpliciter politica, quippe eſt ſolitaria, ſed ſolitudo quodammodo eſt contraria luci, & celebritati hominum, quæ proprie ciuilis dicitur. Præterea verſari & viuere perpetuo cum beſtiis mores à ciuitate alienos gignit: nam vt nimia familiaritas cum ſcortis meretriciis & effeminatos viros reddit: ita qui cum brutis animantibus in annos viuunt, mirum non eſt, ſi agreſtiores & rudiores fiant; eſt ergo vita paſtoralis admodum periculoſa male educatis viris, quos antea Philoſophus ab omni communione vitæ & virtutis iuſtiſſime excluſit. Nam quemadmodum boni ſæpe vitam hcremiticam agunt, vt in hoc puncto mortalitatis æternam & infinitam numinis circumferentiam oculatius contempleutur: ita mali & diſſoluti ſolitariam ſæpe profitentur vitam, vt ab illa circumferentia in fæces ſuorum ſcelerum & fauces inferni præcipitantius cadant; iſti ſunt qui pro punctulo voluntatis immenſum virtutis premium, & gemmam perdunt pro terra cœlum, pro pluma Chriſtum: pro pluma dico Chriſtum, quia in hac valle ſecuri & ſupini dormiunt, quorum vita mors eſt, & mors vitæ ſepultura. Non tamen hic nego, quin ſint multi paſtores, qui vigilantes media nocte videant angelos, audiant & canant gloriam in excelſis Deo, qui nunquam paſcẽtes oues ter ament Chriſtum, cuius veſtigia ſequuti præclara exempla ſanctimoniæ relinquunt gregi. Sed quorſum hæc? An paſtoralis vita theorica potius quã politica & ciuilis nominetur? imo certe, nã ſolitaria eſt, nec nõ à ſtrepitu ciuitatis remota & aliena. Enoch, Abel, Dauid, cum inter dumeta paſcebant greges, ſinceras Deo effuderunt preces: ſi mens nimis igitur nõ ſit depreſſa, vita paſto-

Ad paſtoralem vitam deſcendit.

In paſtore tria requiruntur.

Luc. 2.
Ioan. 21.

Gen. 5.
Gen. 2.
1. Reg. 16

De merca-tura.

rum non eſt abiecta; ſi vero cum agricolarum opere & arte comparetur, minus ciuilis eſt, minusque in vſum ciuitatis neceſſaria. Supereſt nunc vt mercenarij & mercatores eorumque vita cum agricolarum & paſtorum conditione à nobis conferatur, nam hæc eſt poſtrema pars comparationis noſtræ. Mercatorum mater natura, nutrix ſemper experientia fuit. Cum enim in omni loco, omnique terrarum plaga omnia non abundent, adeoque multa vtilia, multaq; etiam neceſſaria deſint, mercatores creati ſunt, vt quæ domi præſto non habentur, ex illis petantur nationibus, in quibus copioſius fluunt: vehiculum mercatoris nauis eſt, manus dextra, nummus fama, fides, ſcopus rerum commutatio: inſtituuntur ergo mercatores in omni republica, ne indigentia rerum neceſſariarum & vtilium langueant aut labantur ciuitates; hinc mercatoribus libertates & priuilegia multa dederunt patres, vt puta commune forum, portum, templum, iudicium, & vltra in multis locis liberum ſuffragium, non aliter quam ſi eſſent à natura aut electione ciues. Mercator (vt Sepulueda ſtatuit) debet eſſe vir comptus, diues, iuſtus, laborum patiens, linguarum, morum, locorum doctus, in acquirendo diligens, in expendendo ſumptuoſus; ornatus corporis requiritur, vt fiat amabilis; diuitiæ, quia

Quantum quiſque ſua nummorum ſeruat in arca,
Tantum habet & fidei;

Iuſtitia, vt nomen & fidem ſeruet; laborum patientia, vt maris aeriſq; tempeſtates ferat; linguarum, morum & locorum ſcientia, vt ſuas ipſius cauſas & negotia tractet, in acquirendo diligentia, vt copiam ſuarum rerum adaugeat; in expendendo liberalitas, vt fauorem populi ſibi conciliet. Tales mercatores reipublicæ præſidia ſunt, & (vt ita loquar) defectuum in ciuitate medici & medicinæ; quippe quid deficit, quid ſit defuturum ſedulo conſiderant: conſilio capto per mare, per terram, per ignem ad Indos volant, naues onerant, per Syrtes redeunt, nullum vitæ & fortunarum diſcrimen fugiunt, modo rerum deficientium fæcunditate & copia ſuas ciuitates beent. Laudantur in ſacris literis Tyrus & Sidon propter mercatores ſuos; beati fuerūt illi quidem mercatores, qui pretioſa multa in ædificationem templi Salomonis peregre aduexerunt, merces optima, vt ita dicam, fuit Ioſeph, quem emptum olim a fratribus mercatores in Ægyptum & in domum Pharaonis detulerunt: in hoc nō ſunt condemnandi, qui iam Indis, Anthropophagis, & immaniter barbaris hominibus gemmam verbi diuini cum ſuis mercibus obtulerunt; mercedem in cœlo habent, qui tales merces emunt. Hactenus de conditione & nomine mercatorum, nunc de comparatione eorum cum agricolis & paſtoribus in democratia agitur. Diſtinguendum hic eſt, quod vita mercatorum bifariam conſideretur, vel ſtricte ſecundum originem & inſtitutionem, vel fuſe & communiter ſecundum progreſſionem temporum hominumque corruptionem: primo modo eorum vita iuſta omnibus, vtilis ſibi, reipublicæ neceſſaria eſt: iuſta omnibus, quia neminem lædit: vtilis ſibi, quia in quæſtu

Qui victū labore quæ-titant, nec non neceſ-ſaria affe-runt fœnen-taſiit mer-catores. Cato & Cic. lib. 1. offic.

Reg. 5.
Gen. 35.

& lucro ponitur: reipubl. neceſſaria, quia eiuſdem indigentiæ ſubuenit & ſuccurrit. Secundo modo accepta nocet plurimum, eſt enim rapax & capax omnium, adde ſi placet, quod ſit mendax & fraudulenta: rapax, quia plerumque in mercatoribus appetitus pecuniarum eſt inſatiabilis, iuxta illud:

Belgarum: s multi laudari a bet, qui mercatores omnes libidinum irritamēt. apportantes, prohibere ſolebant.

Creſcit amor nummi quantum ipſa pecunia creſcit.

Capax, quia omnium maxime Plutum diuitiarum Deum adorant & venerantur, adeoque aurum non aliter quam vultures & leones quidam mordicus in arca teneant; Mendax, quia omnes fere & ſinguli mercatores in protrudendis mercibus audent peierare, nedum (illorum id pace dicam) mentiri, fingere & diſſimulare. De his locutus Philoſophus ait, quod agricolis & paſtoribus ſint deteriores, tum quia illorum ſtudia & opera nihil habent cum virtute commune, tum quia auari, fraudulenti, ambitioſi exiſtentes facilius ad ſeditionem pertrahantur, quibus malis difficilius in illis occurritur, quia potentes ſunt & opulenti, nec non in foro & theatro quotidie verſantur, cum agricolæ & paſtores ruri in opere quieti viuunt. Animaduertendum hic eſt ſub nomine mercatorum artifices & mercenarios omnes in hoc capite generatim intelligi, proprie tamen (vt ſuperius diximus) mercatores ſunt qui naui, merce, arte, reipublicæ defectibus opitulantur, omnemq; indigentiam tollunt.

Summa totius cap.

Si paucis hic velis accipere, quæ ordine in hoc capite ab Ariſtotele dicuntur, ſumma hæc eſt. primum quidem probat, quod adminiſtratio illa popularis ſit optima, quæ ex agricolis conſtat: rationes addit, quia agricolæ ſolum circa neceſſaria ad victum occupati non moliuntur quicquam aduerſus rempublicam, quia ſuis detenti operibus ſurentius aliena non appetunt, quia delectabilius illi opus conficiunt ruri, quam lucem ciuitatis ferunt, quia magiſtratus non petunt, aut ſi petant, facile illorum ſitis extinguitur & ſatiatur, ſi ſaltem creandi magiſtratus & corrigendi facultas illis tribuatur: ſtatuendum ergo eſt in hac forma reipublicę, vt populus magiſtratus eligat, vt idem certas ac definitas poſſeſſiones habeat, vt hæreditatem non vendat, vt in immenſum non diteſcat, vt ſecundum leges & inſtituta maiorum viuat.

Quæ in magiſtratu eligendo obſeruari debent.

Poſt agricolas, paſtores in hoc genere imperij proximum locum vendicant, magnam enim cum agricolis cognitionem habent, quippe in agris verſantur, & corpore valentes ad bellum apti, vtiles & idonei ſunt: cæterum minus politi eo habentur, quo magis ſolitariam quam agricolæ vitam deſiderant.

Paſtores apud antiquos ſub agricolarũ nomine continantur, vt apud Cat.

Deinceps turbam mercatorum, opificum & mercenariorum deterrimam popularis imperij ſpeciem efficere oſtendit, ratio in textu ſequitur, quia otioſa eſt, auara, & ad omnem motum ſeditionis facillime incitata. Poſtremo tres leges ad conſeruationem huius adminiſtrationis tradit Philoſophus, prima eſt quod nemini liceat poſſidere vectigalia vltra certam ac definitam proportionem, ſecunda quod nemini liceat primas ſortes hæreditatis diuendere, tertia quod nemini liceat ius ſuum hæreditarium oppignorare.

Leges tres.

Diſtin-

Diſtinctio.

Agricolæ ſunt paſtoribus, mercatoribus & mercenariis in democratia præferendi propter

- Antiquitatem agriculturæ, quæ poſt exilium primorum parentum a paradiſo inſtituta fuit.
- Neceſſitatem eiuſdem in { Vita, Victu, Cultu.
- Multiplicem vtilitatem rerumque immenſum fructum, quem ciuitati præſtant, vtputa in grano, in planta, in paſtione, aliisque infinitis rebus.
- Incredibilem voluptatem & delectationem, quam ex ea omnes in omni ætate habent: cum ergo vita paſtoralis & mercenaria neque inſtitutione tam antiqua, neq; in vſu ciuitatis & vitæ humanæ tam neceſſaria, nec delectatione tam amœna ſit, merito agricolarum vita eſt præferenda.

Opp. *Agricolæ ruri ſemper verſati agreſtes & rudes fiunt: ergo non ſunt omnino apti ad rempublicam. Antecedens conſtat, quia ruſticitatis conſuetudo in naturam abiit. Argumentum tenet, quia illi ſolum ſunt ad rempubl. capeſſendam apti, qui morum ornatu, cultu ingenij, rationis imperio valent.*

Reſp. *Agricolæ ſumuntur aut pro mancipiis natura, & ſic non ſunt apti ad capeſſendam rempublicam: aut pro patribus familias ruri ſolicite occupatis, vtriusq; rerum ruſticarum probe expertis, & ſic ſunt paſtoribus & mercenariis longe aptiores ad potentiam popularem gubernandam, de qua hic agitur. Notandum ergo hoc loco eſt, quod prima non dentur agricolis reſpectu omnium, nam ſic meliores eſſent quam conſules, quam ſenatores, quam ſapientes viri: ſed ſolum hic comparatio eſt inter agricolas, paſtores & mercatores, in qua comparatione propter rationes ſuperius allatas hi illis iure præferuntur.*

Diſtinctio agricolarum.

Opp. *Vita theorica ſeu contemplatiua eſt melior politica ſeu actiua: ſed paſtorum vita eſt magis theorica & contemplatiua, quā vita agricolarum: ergo vita paſtorum eſt melior. Maior eſt Ariſtotelis decimo Ethicorum. Minor vero eſt in textu.*

Reſp. *Non hic diſſeritur de perfectione vitæ reſpectu moralis virtutis aut mentis, ſed reſpectu ciuitatis & actionis, plura ab agricolis (qui ſemper in opere) quam à paſtoribus (qui plerumq; in otio viuunt) emolumenta & commoda reipubl. offeruntur: melior eſt quidem theorica vita, ſi hominem: at melior eſt politica, ſi ciuitatem ſpectes.*

Opp. *Mercatores in opere magis honorifico, in periculo magis formidoloſo reipublica cauſa verſantur: ergo agricolis ſunt præferendi. Antecedens patet, quia opus mercatoris eſt cum exteris nationibus pacta inire, illarum mores, ritus & leges diſcere, ciuitatis defectiones ſupplere, inter Syrtes nauigare*

qu-

quæ omnia ſunt multo illuſtriora quam ſterquilinium fodere, terram arare, aut quoduis negotium ruſticorum agere.

Reſp. *Ludis; nam hic non tam dignitatem, quam neceſſitatem operis & actionis cõſiderare oportet. Fatemur fortaſſe in actione & vita mercatorum maiorem eſſe ſplendorẽ & ornatum, at negamus penitus ex illa maiorem vtilitatem & fructum reipublicæ euenire, nam omnia fere, quæ mercatores emunt ſunt ſuperflua, at omnia quæ agricolæ pariunt ſunt neceſſaria: ſi aromata, gemmæ & aureæ veſtes deſint, viuit reſpublica: at ciuitas ſine grano, lana & cibo perit.*

Nauis antiquitus non plus quam trecentas cõtinuit amphoras ad fructus ſolum vectandos neceſſarios, vt ait Liuius.

Opp. *Negari non poteſt, quin mercatores maiorem prudentiam & experientiam imperandi habeant quam agricolæ: ergo in adminiſtratione reipublicæ popularis ſunt magis æſtimandi. Antecedens ex textu patet, in quo docetur, quod mercatores in luce ciuitatis viuant, quod conciones & concilia adeant, quod rerum maximarum ſucceſſionem & viciſſitudinem intelligant, quod mores ciuium viresque legum ad vnguem diſcant: ſed agricolæ ruri in ceſpite & pauperi tigurio iſtorum nihil videntes vel audientes ſedent.*

Reſp. *Hæc omnia plurimum vrgerent, ſi de alio ſtatu & forma reipublicæ hoc loco ageretur, ſed in democratia, in qua populus principatum tenet, hæc omnia tam accurate non requiruntur. Præterea cum mercatores locupletes facti, oligarchiæ potius quam populi libertati ſtudere ſoleant, verendum eſt, ne plus illorum experientia noceat ad mutandum, quam agricolarum mediocris induſtria proſit ad conſeruandum ſtatum ciuitatis. Satis ergo eſt in populari potentia popularem habere ſcientiam & experientiam rerum, aut ſaltem ita politis & expertis viris claues ciuitatis concedere, vt illis frænos pro arbitrio populi ſeu multitudinis liceat inijcere.*

Opp. *Abſurda in hoc capite tradit multa Philoſophus: ergo male hoc loco defenditur. Antecedens probatur, quia ſuadet in hoc ſtatu populare conſultum fore vt quiſque pro arbitrio viuat. Iterum, tutum eſſe in hoc genere ſpurios, pernicioſos & peregrinos ciuitate donare. Adhuc licitum eſſe affirmat ſophiſmatis & dolis eo vſque fallere, donec multitudo nobiles & medios ſuperet. Plura quid addam? Seruorum licentiam, puerorum mollitiem, feminarum communitatem, pluſquam barbaricam diuinorum cum humanis confuſionem, omnia denique tyrannica artificia & commenta hic approbare videtur, quæ ſingula legentibus manifeſte patent.*

Reſp. *Vno verbo dirimatur tota hæc controuerſia, ſi dicamus in ſingulis locis quæ adducuntur, de vltima ſpecie popularis potentiæ diſputari, quæ iſtis artibus opus habet vt conſeruetur: eſt enim ſupra quam dici poteſt deterrima, modisque peſſimis conſeruanda: quippe ex colluuie multitudinis coaleſcit, ſpurios, fœdifragos, barbaros, impuros, omnique genere flagitiorum coopertos carnifices tanquam ciues optimos in ſuum amplexum ſuumque ſenatum rapit. Fatemur ergo Ariſtot. hæc omnia dicere: ita tamen vt ad tyrannicam & furioſam populi inſaniam potius quam ad veram populi potentiam referantur omnia: vt igitur antea de tyrannide agens temporum, locorum, hominum retexit ſcelera, ita nunc de populari furore diſſe-*

rens

rens ſub nomine conſeruationis peſtes contagioſas labis eiuſdem ad viuum reſecat & deſcribit: in altis vero popularis adminiſtrationis formis, vt hic perſpicuum eſt, hæc monſtra malorum fugienda docet.

Dubium.

Vtrum vulgus ad ſtudium agriculturæ incitari debeat?

Prioris diſputationis continuatio.

TRes à Philoſopho in hoc textu ſanciuntur leges ad conſeruandam populi potentiam accommodatæ, quarum prima eſt, vt quiſque certam ac definitam agri menſuram poſſideret, ſecunda vt nemo primam ſortem hæreditatis venderet, tertia vt nemo ius hæreditarium pignori aut vſuræ daret; primam & ſecundam Plato, tertiam Oxylus Thrax ille legumlator Aphytæorum tulit: in prima æqualitas, libertas in ſecunda, in tertia ciuitatis honos & amplitudo quæritur. Pares enim ſint ciues cum quiſque certam menſuram habeat, liberi cum quiſque aliquid iure ſuo proprio teneat, honorifici cum neque fœnore alios neque pignore ſeipſos vulnerant. Sed de prima ſolum hic lege agitur, quæ mihi videtur tantum ad agricolas pertinere, quippe fieri non poteſt vt omnes & ſinguli artifices atque mercenarij agrorum poſſeſſionem quærant, neque hoc conuenit vt omnes in agris viuant, & ſane verba in textu Ariſtotelis huc tendunt, ſic enim ait, Ad populum agri- » culturæ ſtudioſum reddendum leges quædam ex iis, quæ apud popu- » los olim poſitæ ſunt, omnes adiuuent conferantque. Leges vero, quas » modo recenſui, proximis in textu ſequuntur verbis: hinc colligo vulgus incitandum eſſe ad vtile ſtudium agriculturæ, quod partim ex hoc loco, partim ex aliis breuiter ſic probo. Eſt neceſſarium in omni republic. vt hoc fieret: ergo fieri debet. Antecedens cõſtat, quia ſine hoc ſtudio & opere reſpublica conſeruari non poteſt. Deinceps nobiles, mercatores, mercenarij, opifices aliis reipublicæ vſibus & locis inſeruiunt: ergo expedit, vt vulgus ſolum ad hoc ſtudium alliciatur. Præterea vulgus à natura procliue eſt ad hoc opus & ſtudium: ergo ſi præmium & laudem addas, facile alios cunctos in hac arte ſuperabit. Porro nullum ſtudium maiora aut meliora commoda ciuitati ſuggerit quam agricultura: ergo ad eiuſdem ſtudium populum magnis propoſitis præmiis magiſtratus trahere & exhortari debet. Poſtremo omnes olim ciuitates ſapienter inſtitutæ hoc ipſum fecerunt: ergo fieri quidem debet: melius autem fieri non poteſt quam eo quo hic docet Ariſtot. modo, nempe vt vnuſquiſque certam ac definitam agri partem teneret, eandemque poſſeſſam vendere aut oppignorare non liceret. Proprietas enim rerum voluptatem omnibus, perpetuitas hæreditatem poſteris certiorem facit; vt ergo patres certa poſſeſſione: ita ſucceſſores ſpe & expectatione ad laborioſum hoc onus, opus & ſtudium allectantur.

Vt ciuitas bene regatur, agricultura neutiquã negligatur, admonet Tremellius Scropha.

Opp.

Opp. contra primam & ſecundam legem.

Opp. *Si vnuſquiſq; certam agri menſuram teneret, adeoq; teneretur lege eandem non vendere, otioſi poſteri redderentur: hac ergo ratio incitan dæ vulgus ad ſtudium agricultura non eſt ſatis prouida, vtilis & conſulta. Antecedens probatur, quia inopia laborem & induſtriam, copia torporem & ſegnitiem parit, vt ait Seneca: hoc enim poſito quod ſegniores à natura ſimus, illoq; addito quod conſtet de poſſeſſione paterni iuris, non dubitandum eſt quin potius otio & voluptati quam negotio & labori noſmetipſos vacemus.*

Reſp. *Diſputas quaſi nulla eſſet inter agricolas educatio, nullaque rei ruſticæ facienda conſuetudo, aut fortaſſe per agri menſuram magnam rerum abundantiam intelligis, ſed in vtroq; plurimum deceptus erras. nam per certam agri menſuram Philoſophus exiguum prædiolum intelligit, quod ſine cultu & labore facundum non redditur: non ſolum ergo ſtudium patrisfamilias ſed etiam ſucceſſorum labor ad meſſem iſtius ſegetis requiritur, eo enim lex tendit, eoq; præmium conceditur.*

Opp. *Tantus non eſt in agricultura ſudor, quantus eſt honor: ergo vulgo non conuenit. Antecedens probatur, quia antiquitus in omni praclara republ. viri nobiles ſeſe ad hoc opus contulerunt, vt de Catone, Quintio, Curio, alijsque ſexcentis apud Romanos, de Cyro, minore illo apud Perſas, apud Athenienſes de Codro, de Lyſandro apud Lacedæmonios in hiſtorijs legimus. Præterea ex agricolis & viri fortiſſimi & milites ſtrenuiſſimi gignuntur. Poſtremo ſcientia agricolarum non eſt penitus expers aſtrologiæ, & meteorologiæ, vt ex Heſiodi & Virgilij Georgicis conſtat: ſeque militaris diſciplina, neque diuinarum rerum contemplatio vulgo id eſt rudi hominum multitudini & turbæ conuenit: ergo nec ſtudium agricultura ad vulgus ſpectat.*

Reſp. *Fatendum eſt olim honorificos viros hanc agricultura ſcientiam nobilitaſſe, neque hic negamus quin ad eandem cæli, terræ ac temporum contemplatio quodammodo ſpectet: cæterum illos non neceſſitatis ſed voluptatis cauſa araſſe cenſemus, eamque cæli, terræ ac temporum contemplationem naturalem experientiam potius quam ſcientiam, obſeruationem potius quam demonſtrationem olim fuiſſe & nunc eſſe putamus: agricolæ enim non ſunt aſtrologi aut Philoſophi arte ſed vſu, non ſcientia ſed natura & longa rerum experientia.*

CAP. V.

An bona damnatorum potius Deo quam principibus pauperi[...] in repub. conſecrentur?

Quinq; requiruntur precepta ad conſeruationem popularis imperij.

ANalyſis iſtius cap. hæc eſt, agitur de conſeruatione popu[...] imperij, in quem finem quinq; adducuntur præcepta. Pri[...] quod legumlatorum ſit, non ſolum in hac, ſed etiam in omni rei[...] forma, ſancitis legibus conari, non tam vt ciuitas exiſtat, qua[...] diutiſſime conſeruetur. Nam ſicut in corpore humano vita eſt[...] viuere, ſed valere: ita in ciuitate parum prodeſt collecta multitud[...] non ſit eiuſdem ſalutaris ordo & diuturna conſeruatio: non enim[...] cietas tantum, ſed ſocietatis diuturnitas incolumitaſque ciuitate[...] cit. Secundum præceptum eſt, vt damnatorum bona non princip[...] non pauperibus, ſed ſacris vſibus conſecrentur: non principibu[...] ſitis immodica rerum illos tyrannos; non pauperibus, ne ſpes m[...] dis illos homicidas & truculentos accuſatores reddat. Nam au[...] ſacra fames, at Craſſi aurum ſuffocauit dominum. Tertium e[...]

Aurum vtile propter vſum, inutile propter appetitum.

falſi & inſidioſi accuſatores exquiſitis pœnis mulctentur, qua leg[...] blice demum nota rariora iudicia, pauciora periuria & ſupplici[...] rent. O quam miſera eſt ciuitas, in qua innocentium mors & [...] perditorum (cauterio exuſtis) conſcientijs pendent; quam feli[...] beata, quæ ſubornatos teſtes & ſycophantas tollit! nam quis tut[...] uit, ſi cuiuis quemlibet falſo accuſare liceat? Quartum eſt quo[...] ſunt parua aut nulla reipubl. vectigalia, rariores conciones; vbi [...] magna & multa, frequentiores ſenatus fierent; ita tamen vt [...] abundant bona ſtatim populo non diuidantur, ſed in publica r[...] uentur ciuitatis gaza: populus enim in accipienda mercede eſt i[...] dolij aut vaſis perforati. Nam vt dolium pertuſum paulatim ex[...] parte recipit, & ex altera effundit: ita multitudo non citius capit q[...] conſumit omnia. Cæterum cauendum eſt, ne populus cum extr[...] fortuna & miſeria conflictetur, nam hoc naufragium eſt democra[...] hinc quintum eſt præceptum, nempe quod vtile ſit ex affluentia [...] tuum oppreſſis, & inopia laborantibus, aut tantum dare quantu[...] agelli comparationem, vel rerum commutationem & mercatu[...] ſufficit, aut more Carthaginenſium & Tarentinorum illos ad b[...] uolentiam & placabilitatem allicere ſuis ipſorum iumentis & ali[...] bus poſſeſſionum fructibus inter egenos ac pauperes diſtributis, [...] ſic ditatos nunc ſorte, nunc electione ad magiſtratum dignitati[...] locum admiſerunt. Hactenus de expoſitione textus, nunc ad [...]

Quæſtio.

ſtionem venio, quæ eſt, An damnatorum bona magis Deo q[...] principibus aut pauperibus conſecrentur? Neceſſe eſt, vt in omni[...] ſapienter inſtituta putridæ partes (de quarum deſperatur ſalute) à[...] litico corpore reſcindantur, ne earum contagio peſtiferos halitu[...] totius ciuitatis venas & præcordia ſpargat: vt ergo bonis & ſtud[...]

ſceptrum; ita malis & facinoroſis ferrum iure debetur. Ceterum ne membra ſine cauſa pereant, iuſtitia miſericordiam & prouidentiam ſibi comites habere debet, vt ſit tanquam mater propitia, ſi ſpem virtutis: cauta tamen & ſeuera, ſi ſceleris immanitatem videat Hinc omni in ciuitate, comitia, tribunalia, iudicia ſolemniora inſtituuntur, vt nemo ſummæ, mediæ, infimæ conditionis ſine iuris ordine & iudicum religione condemnetur: non ergo licet, imo horrendum eſt adeoque contra iuſtitiam, humanitatem, & naturam miſeros in carcere & vinculis detentos ſuffocare, confodere, aut aliis quibuſcunque modis è medio ante ſententiam damnationis tollere. Sed quæſtio hic oritur, Vtrum Deo & ſacris vſibus damnatorum bona conſecrentur? Affirmat Philoſophus conſecrari debere, argumenta quibus id probem quatuor ſunt, à conſentaneis, ab euentis, à contrariis & fine. À conſentaneis, quia ratio poſtulat, vt Deo (qui eſt iudex & vindex ſcelerum) ſanguinis effuſi pretium tanquam victima offeratur. At dices auro & gemmis non eget Deus; verum eſt nec tuis precibus; minutum tamen ipſius viduæ boni conſuluit, preceſque Cornelij & Cananeæ non contempſit, At quid? vis vt Deo damnatorum facultates dentur? Volo: quis autem accipiet? Deus per manus pauperum in eccleſia. Attende, triginta argenteos, quos Iudas in templum detulit, principes ſacerdotum recuſantes dixerunt, non licet eos mittere in theſaurum templi, quia pretium ſanguinis fuit; quid hinc? Ergo non licet bona damnatorum (quæ ſunt ſanguinis pretium) Deo conſecrare. Erras, idque multifariam, nam primum agni innocentis facinoroſiſſime proditi, accuſati & condemnati pretium hoc fuit, ſed iuſte condemnatorum alia cauſa, aliaque conditio eſt. Præterea conſilio accepto agrum figuli in ſepulturam peregrinorum iiſdem argenteis coemerunt, pretiumque illud non in prophanum, ſed in diuinum & ſacroſanctum vſum, vt ſacræ iam docent literæ, conuerterunt. Secunda ratio ab euentis ducitur, nam cum homines intelligant damnatorum bona Deo conſecrari, tam rei quam accuſatores religione quadam & metu perculſi, & à peccando ſæpius & ab inſidiando magis ſibi præcauebunt: extimeſcent enim ne occultiſſima mentis ſenſa & cogitata perſcrutatus Deus ſanguinis pretium ab illis exigat, ſi aliis iniuſte accuſando inſidientur, ſceleris pœnam requirat, ſi ipſi facinoroſius viuant. Hinc vt opinor conſtitutum eſt, vt bona illorum (qui ſibi violentas intulerunt manus) ſacris vſibus debeantur, quæ coſuetudo iam apud Anglos viget. A Contrariis demonſtrari hoc poteſt, quippe ſi principes aut multitudo hæc bona poſſiderent, non ſalus, ſed oppreſſio, non ciuium quies, ſed contentio & ſeditio erit. Nam ſi Achab Nabothi vineam ardentius appetat, repulſus ſubornatis teſtibus in vitam & ſanguinem innocentius ſæuit, verum ſi Deo non ſibi vuas vineti deberi ſciuerit, placatius aget, lapidemque non quæret quo iuſtum obruat: ſimiliter ſi nihil quæſtus ac lucri inopes ſibi obuenturum ex nece damnatorum

Legum miniſtri: præmium, pœna.

Quatuor modis con probatur quæſtio.

Marc. 12
Act. 10.
Marc. 7.
Matt. 27

3. Reg. 21.

Cupiditatis ſunt pe diſſequa

Indigentia, Desiderium, Iracũdia, Odium.

ſenſerint, lupinam appetentiam ſanguinis deponent; viri que emir tes tutius in portu nauigabunt, tum enim in nobiles multitudo fu cum ex effuſo eorum ſanguine prædam opimam ſperet, ne ergo dique aut oppreſſores pauperum aut accuſatores nobilium per for & theatrum ciuitatis volitent, melius cum illa republ. agitur, in damnatorum bona Deo potius quam principi aut multitudini ce ceduntur. Poſtrema ratio ducitur à fine, eſt autem finis iſtius le duplex, humanus & diuinus: humanus in quiete ciuitatis & in ſal ciuium, diuinus in cultu æterni numinis conſtituitur: ad confirn tionem primi verba ſolum Ariſtotelis in textu adferam, ſic ergo loq tur, Hoc lege ſancito, ne quid eorum qui damnantur populi fiat, » conſecretur; ij qui iniuſta facinora faciunt nihilominus ſibi à pecca » do cauebunt (æque enim multabuntur) & multitudo agroſtis atq » impoſita minus erit ad reos condemnandos facilis & propenſa; vt p » te nihil inde lucri factura. Ex his verbis concludo multo ſalubri eſſe ciuitati (ſi vel Politicum ſpectemus forum) vt ſine accuſatoru odioſa turba & peſtifera colluuie reſpubl. ſit inſtituta: nam quæ pa quæ quies ciuium eſſe poteſt, ſi in omni angulo, menſa, & tecto l titent & inſidientur Zoili, & contecti ouinis pellibus canes & lupi v raciſſimi? Diffidentiam & ſuſpicionem horribilem hoc inter ciues p rit, eorum animos deteſtabili odio accendit, rapit incautos ad cri cem, & ad motum ſeditionis vniuerſos tandem trahit. Hæc vero mnia (bonis damnatorum ſacris vſibus dicatis) euitantur, vt ſi finer politicum conſideres, melius ſit Deo quam hominibus damnatoru bona conſecrare. De fine & vſu diuino, qui ex iſta donatione pend quid dicam? Nemo eſt, vt opinor, qui non intelligit auctis eccleſi militantis hoc modo bonis maiorem reuerentiam religioni adhiber nam tolle omnem in eccleſia honorem, ordinem & maieſtatem, tol leſque ipſam eccleſiam; quippe etſi Chriſtus ſuos Apoſtolos terr dominos non conſtituit, ſanctis & electis tamen terrarum orbis po ſeſſio iure deberur ſolum, imo vt loquitur Apoſtolus, languent ope ra & creaturæ Dei, vt in electorum manus traderentur. Qui ligna lapides, aurum & ornamenta in templum Salomonis attulerunt non ſunt à domino reprehenſi, laudatur vidua, quæ minutum in theſaurum templi miſit, laudatur Magdalena, quæ pretioſum oleum i pedes & caput Chriſti fudit, laudatur Ioſeph de Arimathia, qui ſindone & ſepulchro eius corpus texit, laudantur qui munera altari, qui decimas ſacerdoti, qui Deo primitias ſoluunt; huc mea iam tendunt verba, vt inique comparatum eſſe putemus, ſi ædificia, in quibus nos homunciones viuimus, ſint quaſi palatia; & templa, in quibus Deum colimus, ſint quaſi ſtabula; ſi inquam nos vermes ſaginemur vt porci, & miniſtri Dei ſummâ rerum inopia laborantes viuant vt ſerui; non ſuadeo hic, vt in Eccleſia dominentur ſicut reges; nam hoc prohibuit Chriſtus; illud tamen ex animo peropto, vt ab Eccleſia omne dignitatis præmium & ſplendor non tolla-

Omnis accuſatio, qua lucrũ ſpectat aut dium, implicitr mala.

Rem. 8. Reg. 6. Marc. 12. Matth. 26. Marc. 14. Matt. 27. Exod. 35.

tur

: ; eſt enim eccleſia inſtar lunæ, quæ etſi magnam eclipſin aliquan-
patitur, omnem tamen lucem non amittet et dignitatis ſuæ; hæc e-
n dignitas partim viuentium donis, partim morientium & damna-
rum bonis augeri debet. At dices, male parta (qualia ſunt plerumque
mnatorum bona) grata ſacrificia Deo fieri non poſſunt: verum id
:, attamen cum in ambiguo res exiſtat, cui fieret reſtitutio, conſul-
ſimum eſt hæc bona offerri & conſecrari Deo, is enim in meliorem
um ea commutare in ſua eccleſia poteſt; quippe ex malis Deus glo-
m ſibi & honorem eccleſiæ frequenter elicit, non quod à Deo ap-
obentur mali, ſed quod ille (ſummum exiſtens bonum) cuncta in bo-
um, non aliter quam ignis omnia in ignem ſolet conuertere. Cæte-
m dic mihi, quid de pauperibus futurum eſt, ſi Deo ſoli & Eccleſiæ
mnatorum bona conſecrentur? Melius eſt profectò, vt diuendantur
a & diuidantur pauperibus. Magna hæc ſpecies eſt charitatis, ſed iſte
unnitus Iudæ fuit, qui crumenam tenuit, quaſi vero bona Eccleſiæ
on ſint bona pauperum, certum eſt quod vt Cornelij preces & elee-
oſynæ per angelum: ita bona Eccleſię per manus pauperum Deo of-
runtur; imo potius quam fame grex Chriſti contabeſceret, Lauren-
us presbyter pretioſa templi vaſa diuendet, & tyranni minis contem-
is ante martyrium pauperibus diuidet & largietur.

1. Tim. 3. Eccleſia aſſimilatur Lunæ.

Matt. 26.

Actor. 10.

Diſtinctio.

ona damnatorum Deo potius uam principibus aut pauperibus onſecrari debent, quia ſic
- Frequens tollatur ciuium accuſatio.
- Seditionis & effundendi ſanguinis tollatur occaſio.
- Honoris & rerum in eccleſia maior fiat augmentatio.
- Iſtorum bonorum in meliorem vſum fiat conuerſio.

Opp. contra primam concluſionem capitis.

Opp. *Prohibet Ariſtot. in prima concluſione huius cap. lege maxime opulares in democratia, aut conſulares & ſenatorias in oligarchia ſeu di itum potentia conſtituere: ſed hoc agere eſt iſtos reipublic. ſtatus proſterne e & labefactare: ergo improuide & inconſulto videtur de his formis hic iſputare. Minor probatur, quia populi potentia maxime popularibus decre s, edictis vero conſularibus diuitum auctoritas maxime defenditur: ratio ſt, quia vt corpus humanum ſimilibus: ita ciuile & politicum non contra-iis conſeruatur.*

Reſp. *Conſiderantur hi ſtatus duobus modis, vel inchoate vel abſolute ncboate, & ſic legumlatores in eis conſtituendis non tam ſimilitudinem de reti & legis, quam progreſſionem & conſeruationem ciuitatis ſpectare oper-*

tet. Si enim exempli cauſa fundatores popularis potentia in prima inſtitutione eiuſdem leges maxime populares conderent, propter reliquias prioris ſtatus, periculum ſeditionis emineret. Suadet ergo Ariſtotel. vt potius diuturnitatem conſeruationis, quam ſimilitudinem legis conſiderent, qui vel popularem ſtatum, vel diuitum potentiam conſtituunt, vtq; ſenſim ac lente ab antiquis moribus ciues ad intentam formam pertrahantur.

Opp. contra quæſtionem.

Opp. *Damnatorum bonis Deo conſecratis frigidior & rarior non erit hominum accuſatio: ergo hæc ratio quæſtionis à Philoſopho non recte aſſignatur. Antecedens conſtat, quia malitiam ſuam & inuidiam inſidiatoris vita pallio religionis ac pietatis in Deum hoc modo tegere & diſſimulare ſtudebunt, adeoque vt Deo grati & hominibus ſancti videantur zelo flammigero in iuſtos & innocentes ferocius ſæpiſſime rapientur.*

Reſp. *Fatendum eſt immanem ſæpe malitiam ſub pallio religionis latitare: quis enim caſtius quam adulter, quis ſanctius & religioſius quam diſſimulator, quis iuſtius quam maleuolus inſidiator ſanguinis & vitæ loquitur? Cæterum comparatione facta, ſi bona damnatorum Deo conſecrentur rariores accuſationes fierent, etſi inuidi & malitioſi fortaſſe ſæpius alios ſub hoc prætextu accuſarint, cupidi tamen & inopes omni fruſtrati præmio ab accuſatoriis inſidiis penitus deſiſtent.*

Opp. *Damnatorum bona ſunt prophana, & ſceleratorũ manibus veluti infecta: ergo Deo conſecrari non debent. Antecedens conſtat, quia plerunq; ſunt male parta, & in malos vſus ab illis deſtinata. Ratio tenet, quoniam ſolum ſacra & pura Deo conueniunt.*

Reſp. *Vt medici venena temperata ſaluberrima alexipharmaca faciunt: ita Deus bona damnatorum prophana in pios vſus vertit. Munera enim & dona à templo, ab altari, à Chriſto ſanctificationem (vt ita loquar) habent.*
Matth.25. *Nam vt Deus venditionem Ioſeph, quæ fuit mala, in ſalutem fratrum, quæ*
Gen.45. *fuit bona, commutauit: ita damnatorum bona, quamuis ſunt impiorũ manibus & parta & quaſi infecta, idem Deus in ſacros vſus conuertit.*

Opp. *Religio damnatorum bonis in immenſum aucta inſolens & ſuperbi redditur, nec non his modis ſaginata aut in ignauam obliuionem Dei, aut in truculentam rebellionem vertitur: ſic enim locupletata diuitias parit, quæ*
Luc.9. *filia (vt eſt in prouerbio) facile deuorabit matrem. Præterea voces Chriſti*
Matt.19. *ſunt, Tolle crucem & ſequere me, non ait, tolle aurum & mundum: iterum*
Matth.6. *abi & vende omnia, & da pauperibus. Adhuc, Impoſſibile eſt inſeruire De[o]*
Matt.20. *ſimul & Mammoni. Porro qui voluerit inter vos primus eſſe, erit veſter ſeruus. Huc adde quod Propheta, quod Apoſtoli, quod Chriſtus ipſe, quod Martyres omnesq; ſancti Dei inopiam, nuditatem, mortem, non copiam, amœnitatem, vitam amplexi fuerint: non ergo diuitiæ, non honor, nõ auctoritas i[n] ipſa Eccleſia quæri debent. Chriſtus ſaluator noſter locum in quem caput reclinaret non habuit, an ergo decet nos miſeros ſyndone & plumis inuolutos ſecuriſſime dormire? An decet purpura, auro, gemmis, aliisq; vaniſſimis pigmentis glorioſe ornatos incedere?*

Reſ

Reſp. *Verba & ornamenta hæc ſunt non argumenta, ſic neruos ſacræ Philoſophiæ tendunt, qui vires eccleſiæ velint concutere: quare vt ſingulis reſpondeam, primum dico religionem fulgentibus diuitiarum arenis ſuffocatam non ſuffocari, ſed perniciosos diſpenſatores, qui vellera non oues quærunt: filia quidem deuorauit matrem, ſed hoc facinus hominis eſt, non religionis, quæ bona ſibi deuota in optimos vſus confert: voces Chriſti omnes humilitatem docent, omnem tamen dignitatem & honorem eccleſiæ (cui maximum dedit) non tollunt: Tolle crucem ait, vende omnia, Mammonem fuge, O vtinam ipſe velis. Sed hæc nos inſtruunt, vt fixos oculos in ſpeculis iſtius mundi non habeamus, exempla quæ adduxi vſum creaturarum in eccleſia non negant, fuerunt enim inter prophetas reges, & qui cum regibus verſati ſunt, fuerunt inter Apoſtolos & Martyres, Epiſcopi, Doctores, Diaconi, & qui magnam auctoritatem habuerunt, ad ſuam tamen dignitatem gerendam tantarum opum ſubſidiis, non tum fuerunt muniti, ac nunc ſumus. Ratio eſt, quia tum in perpetua cruce & perſecutione eccleſia fuit, nec adhuc reges conuerſi patroni, & reginæ nutrices eiuſdem extiterunt, nunc vero dic mihi, quis ſplendor in domo Dei, in familia Chriſti eſſet, ſi reges ſtella ductu, thus, aurum & myrrham, hoc eſt, ſi magnifici viri diuina gratia influentia commoti, munera, & (vt ita loquar) ſacra beneficia Deo non offerant, ſi miniſtros Dei nullis ſacerdotiis, nullis honoribus donatos inter mortales (qui non tam ſpiritu quam ſenſu & auctoritate mouentur) viuere patiantur? At qui poſſunt eſſe hoſpitales Epiſcopi, vt beatus requirit Apoſtolus, ſi omni dignitate, ſi omni vel externo honore careant? In hoc illorum laus & commendatio lucet, ſi in oceano & abundantia rerum ſe ſeruos, ſe nudos, ſe caſtos, ſe temperantes faciant.* Luc. 22.

Dubia.

Vtrum falſi accuſatores eaſdem pœnas ſubirent, quas aliis intentenderent?

DIgnus cruce malitioſe Haman; qui in crucem Mardochæum iniuſte tollere ſtuduiſti; luxurioſi presbyteri, quam inique lapidi Suſannam condemnaſtis? Sed quam iuſte eandem ſubiiſtis plagam? Memorabile eſt illud factum tuum auguſtiſſime Darie, qui falſos accuſatores Danielis in ſpeluncam leonum dediſti præcipites; nigra eſt facies accuſatoris, & nomen accuſationis eſt odioſum. Sed ô tempora, quam facile eſt nunc temporum in Naboth, in Stephanum, in Chriſtum falſos accuſatores, & ſubornatos teſtes inuenire? Naturæ vox non mouet, Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. Chriſti vox non vrget, qua menſura aliis dimenſi eſtis, eadem dimetientur & vobis: cur igitur Ariſtotel. ſententiam hic recitarem, quæ docet pauciora iudicia & tribunalia futura eſſe in republ. ſi grauiſſima pœna in eos, qui alios falſo accuſant, conſtituatur? Verba & herbæ, vt eſt in fabula, improbo puero ſenis poma deripienti ab arbore deſcendere non perſuaſerunt, at virtus

Heſt. c. 7.

Dan. c. 6.

3. Reg. c. 21

Freig. in queſtionibus Pol.

depellendi in lapidibus inuenta fuit: ita ſane ſæpiſſime cum natura & gratia malos non vrgent, pœnarum formido ad officium cogit: Sapienter ergo Philoſophus ſuadet, vt grauiſſimæ pœnæ in calumniatores & ſycophantas conſtituantur, vtque eandem incurrant plagam, qua alios affligere contenderunt; quippe ſi liberum ſit cuiuis pro libito alios quoſcunque capitis accerſere & accuſare, in quo tandem ſtatu oues & innocentes erunt? Agnus in fonte non bibet, quin lupus accuſet ſine cauſa, deuoret ſine lege: cæterum ſi patefacta agnorum innocentia lupi ſanguiſugæ prætenſam pœnam luerent; plures agni, pauciores lupi; plures oues, pauciores vulpes; plures innocentes viri, pauciores accuſatores inſidioſi eſſent. In republic. ergo religioſe adminiſtrata fœdifragis teſtibus, falſisque accuſatoribus eadem pœna (quæ accuſatis impendet) infligeretur. Si dracuncula aut alia immanis beſtiola inuadat hominem, capta ſtatim occiditur, & tamen hæc ſuam naturam ſequitur: an ergo conuenit, vt homo ad humanitatem natus tantum facinus, qualis eſt iniuſta ſitis alieni ſanguinis, impune & inultus ferat? At conuenit, vt Cainus effuſo fratris ſanguine in honore viuat? Et non ſub ſegete reprobus & miſer pereat? Vim vi repellere natura docuit, iuſtitia hanc legem confirmauit, cur ergo non licet inſidias vitæ cognitas tentato ſupplicio coercere? Sed dices, natura hanc legem dedit, at gratia eandem reuocauit, illoſque beatos appellat, qui flammas & procellas perſecutionis propter iuſtitiam ferunt. Verũ hoc eſt, non tamen id voluit Chriſtus, vt ciuilis gladius in vindicãdis malis penitus hebeſceret; nam etſi iuſtior eſt homo, qui iniuſtam mortem ſubiit, non eſt tamen iniuſta lex, quæ falſis accuſatoribus idem infligit vulnus Zacharias iniuſte occiſus hoc moriens dicit, Deus videat & requirat; ſanguis innocentium vocem acutam, celerem & penetrantem habet: quamuis ergo Stephanus lapidibus obrutus Chriſti exemplo commotus dixit, Ignoſce Domine, nam neſciunt quid faciunt: illa tamen martyris patientia quæ docetur, falſo accuſantis pœnam, quæ iure incutitur, omnino non tolleret: nam vt illa diuinam ſapientiam, ita hæc diuinam iuſtitiam ſapit, quæ (vt eſt in ſacris) falſos accuſatores Danielis, Mardochæi, Suſannæ (vt ſupra diximus) leoni, cruci, & ſaxo dedit. Si euenta huius rei ſpectes, mirum in modum approbabis, nam metuentes mali ne eandem ſalutent crucem, ad quam alios (quibus inuident) pertrahere conantur, a ſuſceptis inſidiis alienæ vitæ facile ceſſabunt, ſuoſq; conciues lædere ac vulnerare diutius non molientur; nam vt impunitas multos audaces ad omne flagitium: ita ſeueritas pœnæ nonnullos longe cautiores, & in accuſando leniores reddit. Poſtremo vt verbo concludam, tabulæ diuinæ & humanæ hoc probant: ergo res non eſt illicita. Diuinæ nullam iniuriam, & facinus inultum ferunt; id & præſtant humanæ, ſicut apud Romanos, qui olim iuſſerunt, vt ſcilicet accuſator, qui crimen intendit, quod probare non poteſt, pœnam ferat, quam laturus erat reus, ſi conuictus fuiſſet: hinc ciuium vita ſine fraude, libertas ſine metu, honor ſine odio, tribunal ſine damno & malo iniuriæ lucet.

Bene viuere eſt ſe ũ... damnaturã humaniter agere, Plato.

Matth. 23. 35.

Actor. 7.

Dan. 14. Heſter. 7. Dan. 13.

Opp-

Opp. *Accuſatores reſpublic ſunt neceſſarij: ergo nulla ſunt pœna digni. Antecedens probatur, quia vbi deeſt accuſandi ſeueritas, ibi libertas, vel potius immanitas peccandi viget, quippe tum homines ferocius & tetrius viuunt, cum ab accuſatione ſeipſos ſecuros norunt.*

Sunt accuſatores illi neceſſarij, qui ſui quaſi officij religione quadã ducti, publicę vtilitati cõſulũt. Cic. in Ver.

Reſp. *Non hic negamus, quin accuſatores in ciuitate ſint neceſſarij, ſed inſidioſos carnifices & accuſatores falſos eadem afficiendos pœna, quam alijs intenderint, aperte docemus. Nam vt eſt in iuſta accuſatione ciuitatis ſalus, ita in falſa & inſidioſa calumnia lethale virus & vulnus ineſt.*

Opp. *Chriſtus pro ſuis accuſatoribus orauit, iuſſitq; vt patienter omnem contumeliam & iniuriam pateremur: ergo pari pœna accuſatores falſos affligere & vulnerare non licet. Ratio tenet, quia pari relata & inflicta pœna vindicta quæritur, quam vera patientia negat.*

Reſp. *Patientia reſiſtentiam non iuſtitiam negat: ſi ſæuiat carnifex, beatus in iuſta cauſa, qui ſuam crucem patienter tulit: nam præmium in cœlo, & cum Deo habet: etſi ergo vnuſquiſque iubetur priuatim non reſiſtere, iuſtitia tamen & magiſtratui relinquitur inſidiatores vita, & ſanguinis condemnare: pati ergo poteſt, & tamen punire: ignoſcere, & tamen iniurias vindicare.*

CAP. VI.

Vtrum oligarchia in omnibus democratiæ contrarietur? An peſſimæ rerumpublic. formæ firmiora ſemper poſtulent præſidia?

POpularem potentiam deſcriptam oligarchia ſeu diuitum potentia iam deſcribenda ſequitur. Caput hoc breue eſt eiuſdemque analyſis longe breuiſſima; quippe hoc ſolum iſtorum ſtatuum per antitheſin, & oppoſitionem facta eſt comparatio. Meminiſſe ergo oportet olim in quarto libro quatuor ſpecies democratię totidemque oligarchię poſuiſſe Philoſophum, quarum ſingulas inter ſe opponi & contrariari diſertis verbis inſinuat. Vnaquęque inquit oligarchia ad contrariam democratiam ſpectat, & relata eſt: ea quidem, quæ eſt oligarchiarum temperatiſſima & prima, ad optimam democratiam & primam, hęc autem eſt ea, quæ politiæ finitima & cognata exiſtit. Prima nempe ſpecies diuitum potentiæ electionem ſuorum magiſtratuum ſecundum cenſus minores maioresq; facit, hinc non ſolum Crœſis, ſed Fabritiis, id eſt, non ſolum opulentis, ſed etiam pauperibus mediocris fortunæ beatis ad rempubl. aditus reſeratur. Diſtinguuntur enim in hac forma oligarchici imperij magiſtratus in neceſſarios, quos mediocriter opulenti, & in excelſos, quos ſolum magnifici & ſumptuoſi gerũt, qui põpam & maieſtatem ciuitatis ſuſtinere, & decorare poſſunt. Animaduertendum hic eſt, quod reliquæ tres ſpecies oligarchiæ gradatim ab hoc amore & fauore populi declinent, tendantq; magis ac magis ad effrænem tyrannidem diuitum & oppreſſionem multitudinis. Nam vt pri-

Quatuor democratiæ ſpecies oligarchiæ ſpeciebus opponuntur.

ma pro cenſu definito infimæ claſſis ciuibus quoſdam magiſtratus tribuit: ita ſecunda cenſum auget, & pauciores de multitudine ad ſedes magiſtratuum admittit: tertia vero magno propoſito pretio (quod raro aſſequi poſſunt pauperes) maximam partem multitudinis a ſpe & fructu dignitatis arcet: quarta autem tota herilis & tyrannica omnes præter pecunioſos, & potentes omnino excludit: hos gradus & ſpecies oligarchiæ, ſi apte cum illis democratiæ modis & formis compares, vt in oppoſitis contrariam naturam: ita ex comparatione eandem diſciplinam facile elicies: nam contrariorum (vt aiunt Philoſophi) diuerſa natura eſt, ſed eadem ſcientia. At in hac comparatione (vt ad quæſtionem diſcutiendam propius accedam) nomen oppoſitionis paulo latius accipitur, non ſolum pro diſparatorum (vt loquuntur Dialectici) ſed etiam pro relatorum pugna & contentione: popularis ergo diuitumq; potentiæ differunt quidem & opponuntur, ſed non in omnibus. Opponuntur in materia, forma, obiecto, fine. In materia, quia in democratia tota multitudo, in oligarchia diuitum ſolum turba ſeges ciuitatis dicitur: cum ergo in vtroq; ſtatu ſit diuerſa ciuium congregatio, diuerſa materia vtriuſque eſſe recte concluditur. Nam vt in collectione ciuium materia: ita in ordine & vnione forma ciuitatis manet. Quod vero ſit diuerſa forma iſtorũ hinc patet, quia ſunt in illis diuerſi ordines, diuerſæ leges & adminiſtrandi rationes: nam in illa eſt fauor, in hac murmur & dolor populi. Præterea principes ſunt quaſi formæ ciuitatis, ſed in iſtis diſtincti ſunt principes & magiſtratus: ſunt ergo diſtinctæ formæ vtriuſq;. De obiectis quid dicam? Cũ in populari communitatem, in diuitum potentia priuatam commoditatem omnes aucupentur: at commune & priuatum differunt: obiectis ergo hij duo ſtatus differunt. Poſtremo quis ignorat, quod democratiæ finis ſit viuendi libertas, oligarchiæ vero diuitiarum ſitis & accumulatio? Populus enim ad licentiam vitę, diuitum turba ad rerum affluentiam, veluti ad ſummum bonum rapitur, ſed libertas vitæ & auri cupiditas differunt: ergo hij duo ſtatus fine differunt. Non addã hic diſtinctionem legum, varietatem magiſtratuum, ſocietatum diſcrimen, aliaq; multa in quibus etiam plurimum hæ duæ ſpecies diſtinguuntur: nam in democratia multi, in oligarchia pauci regunt. Iterum in illa democratia ex arbitrio: in hac ex malorum præſcripto viuunt. Poſtremo æqualitas in illa, in hac vero nulla tenetur proportio, nulla rerum aut perſonarum ſimilitudo. Diuites enim in hoc ſtatu non aliter quam leo vnam reipub. partem vendicant propter excellentiam, & propter potentiam alteram, tertiam vero propter iuſtitiam; vt aiunt, quia ſcilicet ſunt lumina ciuitatis, vltimam autem ſibi rapiunt, nam ſi neges, actum eſt de amicitia. Pera igitur & baculum relinquitur Iro, at zona (qua ſe concingeret) potentum adunca manu tollitur. Inter iſtas oligarchiæ ſpecies, quæ hic à Philoſopho cum oppoſitis democratię formis conferuntur, vltima eſt omnium longe deterrimæ ſimillimaque (vt ait in textu Ariſtoteles) Dynaſtarum potentatui & tyrannidi; quippe in ea

In quibus differunt popularis diuitumq; potentia.

Diuites potentes, improbi. Plato.

ſun

ſunt pauciſſimi magiſtratus, iidemque Timones & Dracones, qui ciuium ſanguine&carnificina delectantur,qui nō ſpargunt,ſed metunt, qui nihil largiuntur,ſed depopulantur omnia, qui non curant,ſed vulnerant,qui nō ſeruant, ſed perdunt ciues; iſta ſpecies quanto eſt peſſima, tanto maximam(vt vtar verbis Philoſophi)cautionem cuſtodiamque deſiderat & requirit, hinc deſumpta eſt illa (de qua nunc agimus) dubitatio, Vtrum peſſimæ rerumpubl formæ maiora ac firmiora ſemper poſtulent præſidia? Affirmat Ariſtoteles poſtulare, idipſum quoq; affirmamus. Notandum hic eſt, quod Philoſophus non ſuadet, vt viтioſa ac iniuſta imperia (quorum occaſum & eclipſin optat)conſeruentur,ſed hoc in telligit quod iſta (ſi tandem irrepſerint) non poſſunt, niſi magnis armata præſidiis diu conſeruari. Si rationes requiras: hæ ſunt quas hic & alibi ex Ariſt.ſumo. Prima à ſimili,ſecunda à contrario,tertia à definitione violenti, poſtrema ab inductione exemplorum ducitur. A ſimili, nam vt morboſa & infirma corpora; annoſa & detrita nauigia ad vitandum ægritudinis & tempeſtatis diſcrimen maiore quam ſana & firma opus habent induſtria, maiore cura & cautione: ita imperia fraude & inſidiis parta, vi & tyrannide retenta, fulminibus moribusq; fortunæ magis ſubiecta ſunt, ſi potentiore manu & impetu non protegātur. Quid moror? Vt iuuenes mortifero correpti morbo grauiſſime cū morte colluctantur, victi tamen languent,& cedunt denum: ita teтriores labes rerumpubl ex motu ſeditionis ortæ contra naturam & iuſtitiam a l tempus certant,at tandem concuſſæ nutant, & penitus extinguuntur. Sunt enim quaſi flamma lucernæ deficiente oleo, quæ breui lucere & ſubſultare videtur: at exhauſto oleo ſubito euaneſcit, quippe ſi fraus, ſi furor, ſi oppreſſio ceſſent, iſtæ ciuitatum nebulæ ac tempeſtates diſſipantur. A contrario hoc ipſum facile probatur, nam ſi ſapientia,conſilium,iuſtitia in adminiſtratione optimarum ciuitatum ſint cauſæ perpetuæ cōſeruationis; inſania, temeritas,licentiaque motum in malis erunt cauſæ ruinæ: ſed vt qui recte & ſapienter imperant ſedatis vndiq; procellis ſine magna difficultate clauum, veluti in puppi ciuitatis ſedentes tenent: ita qui in ſolio Neronis furunt maiores difficultates,& pericula ſubeant neceſſe eſt,vt ſe & ſua tueantur. Eſt ergo in malis quam in bonis conſeruandis imperiis maior adhibenda cura. Tertia ratio a definitione violenti aperta eſt, nam ſi violentum ſit externus impetus, & veluti tempeſtas contra naturam, quæ ſe mouendo & agendo terit, ſi quoq; verum id ſit, quod Philoſophus docet, nullum violentum eſſe perpetuum, qui fieri poteſt, vt tyrannides& deformitates rerumpubl diu ſine maxima difficultate floreant? Peſſime ergo ciuitatum formæ maiora ac firmiora poſtulant præſidia, maiores curas & munimenta, ſi ſtare diu & conſeruari velint. Vltima ratio nimis fæcunda&moleſta eſſet, ſi ex antiquitatis annalibus ac monumentis plurima exempla peterem, ſatis ergo eſt Romanum ſub perſecutoribus, Scythicum ſub Dynaſtis, Perſicum ſub demagogis & aſſentatoribus populi, iam quoque Turcicum ſub tyrannis ante oculos lectoris ponere

Argumenta.

nere imperium. Deus bone quot ſophiſmata, quot inſidiæ, quot truculentæ tragœdiæ, quot monſtra humanarum actionum in illis latent? Quæ omnia & olim & nunc eo ſunt deſtinata, vt ruinoſa & declinantia imperia ſuffulta ſtarent; at cadere neceſſe eſt, quia arenoſa fundamenta habent. A coniunctis etiam demonſtrari hæc cauſa poteſt: nam dolus, vis, metus ſunt cuſtodes tyrannidum & malarum ciuitatum; ſed quando fraus portas, vis ſedes, timor ipſorum magiſtratuum arces ſeruat, velox ruina & atrox miſeria ſequitur. O quam infortunata eſt illa ciuitas, in qua Dionyſius vxoris fidem, tonſoris cultrum, ſuiipſius vmbram, malefactorum conſcientia percuſſus timere cogitur.

Diſtinctio.

Abſoluuntur in hoc capite, duo,
- Quæſtio, in qua probatur contrarietas inter popularem diuitumque potentiam in
  - Materia, quæ eſt diuerſa multitudo.
  - Forma, quæ eſt diuerſus ordo ac inſtitutio.
  - Obiecto, quod eſt libertas, honor.
  - Fine, qui eſt dominari.
- Dubitatio, in qua probatur ꝙ deterrimæ ciuitates maiora poſtulent prædia à
  - Simili,
  - Contrario,
  - Definitione violenti,
  - Inductione exempli,
  - Coniunctis & circumſtantiis.

Opp. contra Quæſtionem.

Quæ gradu ſolum differunt, natura non differunt: ſed democratia & oligarchia gradu ſolum differunt: ergo natura non differunt. Maior conſtat, quia gradus eſt affectio, & accidens non natura. Minor probatur, quia prima ſpecies vtriuſque ſtatus in hoc ſolum differunt, quod illa plures pauperes, hæc pauciores ad magiſtratus & officia eligat. Similiter ſi reliquos modos oligarchiæ cum reliquis democratiæ formis compares, gradus non naturæ diſtinctionem & diſcrimen inuenies.

Reſp. *Poſitum eſt non in omnibus has duas imperandi formas differre, gradu autem ſolo non differunt, nam licet in vtroque genere adminiſtrationis ſint diuites & pauperes ad rempublicam admiſſi, idem tamen non eſt modus, idem ordo, eademque imperandi vtrimque finis & intentio, in quibus vtriusq; maxima diſtinctio ineſt, vt in analyſi & demonſtratione quæſtionis conſtat.*

Opp. *Iſti ſtatus non exiſtant: ergo de illorum contrarietate inutilis & otioſa eſt diſputatio, nam de vmbra & nõ enti (vt aiunt) non eſſet contentio.*

Reſp.

Reſp. *Primum negatur antecedens, nam iſta imperandi forma in multis locis vigent. Secundo negari poteſt argumentum, quia et ſi nunc non exiſterent, recte tamen & ſapienter de illis inſtituitur diſceptatio, ne illis ignotis in adminiſtranda republ. facile aberremus, imo ne errore commiſſo, aut perſiſtamus in eo, aut à malo (vt aiunt) in peius irruamus.*

Argumenta contra dubium.

Opp. *Deterrima ciuitates omni modo & conatu extinguerentur: ergo de illis conſeruandis tradi & aſſignari debent præcepta. Ratio tenet, quia conſeruandi datis præceptis armantur tyranni, & ad audaciam magis animantur.*

Reſp. *Reſpondendum eſt hic non tradi præcepta conſeruandi, ſed hoc ſolum demonſtrari, quod iſtiuſmodi imperia infirma ſint maioreq; egeant ſubſidio. Si vero vrgeas alibi conſeruandi præcepta Philoſophum tradidiſſe, reſpondeo hoc factum ab illo eſſe, non eo animo vt conſeruentur, ſed vt cognitis tyrannorum inſidiis & ſophiſmatis illorum vires, & impetus frangerentur facilius.*

Opp. *Perſica & Turcica imperia diutiſſime floruerunt: ergo violenta imperia diu conſeruari poſſunt, quod antea negatur.*

Reſp. *Nimis diu quidem floruerunt, ſi ſæuire ac furere in Chriſtum & eccleſiam (contra quem ne portæ infererum diu præualebunt) florere dicatur: hoc tamen contingit meo certe iudicio, vt puſillus grex domini magis probetur, vtque Sion vnita in ſe reddatur fortior: nam Hannibale pulſante portas, ſuaque tela in ciuitatem iactante illuſtrior victoria erit. Præterea ſi conſuetudinem Barbarorum & conſenſum populi abiecti ſpectes, negamus illa imperia eſſe violenta, nam tum violentum dicitur, cum agentis motibus fruſtra reſiſtitur.*

CAP. VII.

Vtrum athletarum palæſtra in ciuitate recte inſtituta ſint permittenda?

An nobiles ex officio templa Deo, palatia vrbi conſecrare debeant?

POlitici eſt docere non ſolum quæ, & quot ſunt ciuitatis genera, ſed etiam quæ loca & climata horum, quæ illorum ſunt capacia diſtincte & accurate explicare. Poſtquam ergo Ariſtoteles, quid democratia, quid oligarchia ſit, & quomodo inter ſe diſtinguantur oſtenderit, diſtinctionem hominum & locorum affert, vt cui populo & loco hæc, cui illa conueniat, à quouis dilucide intelligatur. Sunt, inquit, quatuor multitudinis ciuilis partes, vna agricolarum, ad quam reducitur

SicCic. qui omnes opifices in ſordido quæſtu verſari arbitratur.

paſtoralis; alia artificum; tertia mercatorum; quarta mercenariorum. Agricolæ ſunt, qui opus ſcienter in terra agunt, quæſtumque honeſtum ex ea metunt. Artifices hic appellantur, qui artes ſordidas & illiberales tractant. Mercatores qui mercaturam & rem cauponariam faciunt. Mercenarij qui ad opus faciendum pretio conducuntur. Hæc quatuor genera hominum pacem & tranquillum reipub. ſtatum reſpiciunt; ſunt quoq; alia quatuor genera, quæ Martem ſpectant, quæque verſantur in bello, videlicet equites, pedites grauis armaturæ, pedites leuis armaturæ, militesque claſſici, quibus prælium nauale geritur. Equites ſunt milites equeſtris ordinis, qui in prima acie conſtituti impetum hoſtis frangunt. Pedites grauis armaturæ ſunt experti milites vndiq; & magnifice ornati, qui cominus eminusque non ſine arte militari pugnant. Pedites leuis armaturæ milites expediti, gregarij, aut ferentarij dicuntur, qui ſigno dato in hoſtem ex ducis mandato ruunt. Claſſici ſunt veterani milites, qui ex caſtris ligneis nauibusque per mare cum hoſte certant. In his (ſi turbines ſeditionis æſtuent, ſi ingraſſentur hoſtes) capitolina reipubl. ſpes & fortitudo ponitur: ſuadet ergo Philoſophus patribus in republ. filios ſuos, dum etiamnum ſunt iuuenes viribusque integris, ad leues & expeditas pugnas erudire, vt tandem grandiores ætate facti militarium operum opifices, & athletæ fiant. Ex his verbis quæſtionem, quam nunc ſum tractaturus, duco, nimirum, An athletarum palæſtræ in ciuitate recte inſtituta permittantur? Expreſſa verba Ariſtot. textus hoc non requirunt, ſed verborum ſenſus plane & aperte docet; nam qui poſſunt patres ſuos filios ad pugnas erudire, arteque militari inſtituere, ſi nulli ſint qui artem pugnandi & præliandi doceant? Palæſtræ ergo athleticæ eſſe debent, in quib. rei militaris ſcientia publice exerceri poſſit, adeoque nutriri bellica ſeges ciuitatis: vt cum ad mœnia, ad caſtra, ad claſſes veniat, non ſolum vi, ſed arte, non ſolum armorum & equorum ſubſidio, ſed etiam vſu & ingenio bellicoſos hoſtes valeat ſternere & ſuperare. Inexperti medici, ſæpe aduerſa valetudine laborãtes, perdunt & occidunt, ſed rudes & imperiti milites ſeipſos mactant: eſt ergo neceſſarium, vt in recte inſtitutis ciuitatibus Olympica exercitia habeantur, in quibus militaris ſcientia ſine ſanguine, Martis furor ſine periculo, hoſtis inſidiæ, & fraudes ſine omni timore perdiſcantur. Sapienter Flauius Vegetius Renatus, Qui deſiderat, inquit, pacem, præparet bellum; qui victoriam cupit, militem imbuat diligenter, qui ſecundos optat euentus, dimicet arte, non caſu; quippe nemo eum prouocare, nemo audet offendere, quem intelligit ſuperiorem fore ſi pugnet. Hanc artem olim & antiquitus maiores noſtri in omni ætate, in omni gente ac vrbe honorifice aluerunt: teſtes ſunt Athenienſes, qui caſſidem in capite, haſtam in dextra ſuæ Mineruæ poſuerunt: teſtes ſunt Romani, qui ſuum Capitolium in altiſſimo monte vrbis extruxerunt, ſtatuamque Martis ad terrorem hoſtium in celſiſſima eiuſdem turri graphice æri inſculptam cum omni genere armorum ac tormẽtorum collocarunt. Quantum in præliis Lacedæmoniorum

Athenienſes diu Lacedamoniparuerũt, donec palæſtra exerciti ad [...]ntas viſ perſeuerint, vt victores [...] ſutera [...]rint.

niorum diſciplina profuerit (vt omittam cæteros) teſtis eſt Xantippus, qui Attilium Regulum Romanumq; exercitum, nõ tam virtute quam arte edomuit & contriuit: quot conſules, quot legiones, quot lumina Romanorum vnus Hannibal Carthaginenſis ille iſtius fere artis auxilio & ope extinxit? Quot vrbes deleuit? Quot ſigna & caſtra ſuſtulit? In hac palæſtra & arte olim celebriores fuerunt noſtrates, qui palatia & collegia plena armigeris in Turcam mittendis habuerunt, quorum vires Rhodorum inſulæ, quorum laudes annales noſtri eloquuntur. Dic quæſo, an ſolum lacertis ſuis ac Martis impetu Romani, tot vrbes, tot gentes, tot imperia ſibi ſubiecerunt? Fieri non potuit, vt paſtorum paucitas globum totius mundi, tot ſæculis vi ſola naturæ, ſine arte militari verteret. Vſus huius ſcientiæ ſunt quidem numero infiniti, fama celebres & laudis tuba digni: nam ex deſidioſis alacres ad pugnam, ex ignaris expertos, ex imbecillis fortes, ex incognitis & obſcuris nobiles magnanimoſque duces efficit, naturam locorum, opportunitatem temporum, hoſtium vires, fraudes, ſtratagemata & munimenta hæc ſola ſcientia docet, hæc ſola inſidias prodit, furorem à mœnibus ciuitatis pellit, caſtra figit, tormenta parat, vitã ciuium defendit, omnia deniq; pacis ornamenta ſeruat. Sed de his aliiſq; infinitis bellicæ artis commodis Flauium Vegetium, Sextum Iulium Frontinum, & Ælianum de inſtituendis aciebus legendos eſſe ſuadeo, qui ſane præclara opera ſententioſe conſcripta de re militari in nobis poſteris reliquerunt. Plura hic de iſta quęſtione non dicam, quippe ad eundem fere ſenſum à nobis antea eſt diſputatum. Pergit in textu Ariſt. & oſtendit duo, nimirum rationem ſciendi, quæ ratio oligarchiæ, quæ democratiæ apta ſit, & quoq; modum conſeruandæ diuitum potentiæ: primum his verbis abſoluitur, Equitatus inquit, & grauis peditum armatura diuitum magis eſt quam pauperum (quippe vterq; exercitus eget magna diuitiarum copia) Leuis autem armatura militum, & nautica turba ad popularem ſtatum pertinet: gens ergo illa quæ eſt ad equitatum & grauem armaturam propenſa facile diuitum imperio paret, quæ vero nata eſt ad leuiorem pugnam, populi imperium alit. Alterum quod in textu eſt de conſeruanda diuitum potentia tria politica pręcepta habet. Primum vt etiam populo concedatur aliquid in republ. ſicut olim apud Thebanos & Maſſilios, ſpe enim beneficij allectatus magis rempubl. amplectetur. Secundum vt imponantur principibus viris ciuitatis ſumptuoſæ ſuorum munerum functiones, ſic populus ſua ſponte, ‹‹ & libenti animo adminiſtrationis expers manebit, & iis qui magiſtra- ‹‹ tus gerunt, faciliime ignoſcet tanquam imperij ſui magnam perſoluerent mercedem, quam pauperes nec velint nec poſſint attingere ac ſuſtinere. Poſtremum eſt, vt admiſſi in arcem reipub. ſacra Deo templa, celſa vrbi ędificia, crebra plebi conuiuia ſuis ipſorum ſumptibus ac impenſis parent; quæ omnia aſpiciens populus gaudebit plurimum, nec non talibus præfectis libentiſſime obſequetur. Hinc rectè Cicero, Odit populus priuatam luxuriam, publicam magnificentiam diligit;

Laus huius ſcientiæ.

Sola magnificentia populi fauorẽ auget, & amicos conciliat. Cæſar.

Quæſtio 2. ex his emergit dubium, An nobiles ex officio templa Deo. palatia vrbi conſecrarent? O magnam ruinam rerum, ô miſerabilem caniciem temporum; in qua tandem ætate viuimus? Quid? De templis Deo dicandis, de vrbibus extruendis agimus? O vtinam fruſtra non ageremus. Non opus nunc eſt triginta hominum millibus cædendis arboribus, & *3. Reg. 8.* octoginta lapidicidarum millibus ſaxis quadrandis pro Salomonis templo deſtinatis; pauciores iam artifices & operarij ſeruient: opus potius nunc eſt, vt rex Cyrus per omnia regna proclamari iubeat, Deus *Eſdras 2.* cœli præcepit mihi, vt ædificarem ei domum in Ieruſalem, qui eſt in vobis de vniuerſo populo eius? Si Deus cum ipſo, deſcendat in Ieruſalem Vbi Iuſtiniani, vbi Conſtantini, vbi omnes magnifici eccleſiæ renaſcentis & languentis patroni? Illorum cineres ex ſepulchris, vt olim Memnonis fauillæ volant, laudeſque perennes ex detritis & effoſſis eorum monumentis canunt. Agite pſeudopolitici, vel potius ficti Chriſtiani, templa furore Perſico deiicite, Chriſtum in templis manu factis non habitare altis vocibus exclamate: hoc vnum tamen ſi placet memineritis, Deum olim habuiſſe tabernaculum & archam, Chri-*Matth. 15.* ſtum & Apoſtolos materiale templum non contempſiſſe, nam aliter *Act. 3. & 5.* haud dixiſſet ille, aurum templi ſanctius non eſſe templo, aliter hij ad *Matth. 21.* horam orationis in templum non aſcendiſſent. Ite inquit Chriſtus & *Marc. 15.* ſtantes loquimini in templo plebi. De hoc templo locutus, ait; Do-*Luc. 19.* mus mea domus orationis eſt, ſed vos feciſtis ſpeluncam latronum. Quid? Vendentes columbas flagris ex templo expulit, & nihil facturum eum fuiſſe putemus, ſi demolientes columnas templi inueniſſet?
» Sed ad rem fortaſſe dices, certe ab inſtituto non ſum digreſſus, nam ſic
» argumentor. Deus vult (vt probatum eſt) templa ſibi conſecrari: ſed
» pauperes hoc tantum opus præſtare non poſſunt: ergo ex officio no-
» biles hoc munus ſubire debent. Addam nunc verba Ariſtotel. Conuenit (de nobilibus loquitur) cum ineunt magiſtratus, ſacrificia magnifica facere, & in opus aliquod publicum ædificandum pecuniam inſumere, vt populus vrbem partim ſtatuis ac templis, partim præclaris ædificiis ornatam aſpiciens, reipublicæ adminiſtrandæ formam lubenter ſtantem ac permanentem videat. Ex his verbis tres rationes & argumenta ad dubij confirmationem peto: primum eſt ex parte Dei, ſecũdum ex parte ciuitatis, tertium ex parte populi & multitudinis quorum ſingulis iuſtum & perpetuum à nobilibus debetur officium; ſi ergo nobiles & illuſtres viri templa Deo conſecrent, populus propter opinionem religionis honorificentius illos in primis colet, illorumque imperium multo religioſius feret: ſi vero vrbem ædificiis ex officio donent, idem populus illis ius obedientiæ cedet libentius, tum quia ipſe tam magnificum opus non poteſt præſtare, tum quia eorum magnificentia ac liberalitate magis honorari ciuitatem videt. Tertia ratio ex parte multitudinis eſt, quia infimæ conditionis homines illos maxime diligunt & admirantur, quorum beneficiis ſeipſos accumulari ſenſerint, ſed populus ex iſtis communibus bonis, Deo, vrbi, & ſibi datis ma-

gna emolumenta colligit: vtilius ergo nihil eſt, quam hoc in officio nobilium ponere, vt iſtiuſmodi ornamenta ciuitatis faciant: nam extructionem templorum religio; ædificiorum ſplendorem admiratio, largitionem munerum ac beneficiorum populi dilectio ſequitur; adorabit enim populus cultores Dei, magnificos admirabitur, diliget & amplectetur liberales. Cyrus & Darius apud Perſas. Numa Pompilius & Seruius Tullius apud Romanos hoc ipſum fecerunt, lugendum eſt ſi honorifica hæc charitas apud Chriſtianos frigeat. Ferunt in ciuitate Veneta ſexaginta duo diuorum templa ſpectari auguſtiſſima, virginum veſtalium ſeptem & viginti, totidemque fratrum & monachorum cœnobia. quid longe exempla peto? Anglia iſtiuſmodi ſpectaculis ac monumentis nobilium iam olim floruit, Chriſtum precor, vt paucorum exemplo (qui iam ædificant) plurimi ad ſimile charitatis officium pertrahantur. Annum nunc quadrageſimum ſextum ago, at in hoc ſpatio multa ædificia inſignia ad priuatum vſum, templa vero & collegia pauca in diuini numinis cultum extructa & ædificata vidi [redacted] Hæc ſcribo non vt irritem quoſuis, abſit enim à meis ſcriptis omnis ſatyrica & ſtulta reprehenſio, ſed vt conſopitos animos inſignium virorum ad imitandũ maiorũ præclara opera & veſtigia incitem. Det Deus, vt ſterilitas noſtrorum temporum in Saræ riſum & fœcunditatem commutetur.

Nobilem vult Anglus affabilem hoſpitalem magnificũ eſſe.

[redacted]

Diſtinctio vtriuſque quæſtionis.

Duæ ſunt quæſtiones in hoc cap. vtrum

- Athletarũ palæſtræ permitti debeant? Hæc probatur
  - Ab vſu antiquiſſimarum ciuitatum,
  - Dignitate,
  - Vtilitate,
  - Neceſſitate eiuſdem ſcientiæ,
  - A multiplici exemplo.
- Nobiles ex officio Deo templa & vrbi palatia conſecrarent? Hæc demonſtratur
  - Per exempla diuina & humana,
  - Per decreta gentium,
  - Per præcepta Philoſophorum,
  - Per commoda & emolumenta, quæ rebus publicis ipſiſque nobilibus eueniunt.

Argumenta contra primam quæſtionem.

Opp. *Athletarum palaſtra audaces, temerarios ac ſeditioſos efficiunt: ergo in rectè inſtituta ciuitate tolerari non debent. Antecedens probatur, quia arte bellica inſtructi homines immaniores ac ferociores fiunt: ratio eſt,*

quia vt bellum eſt contra naturam ad interitum rerum ita ars bellica violentos, furioſos & crudeles reddit, omnemque manſuetudinem & clementiam ab animo humano tollit, imo homines in feras pene conuertit.

Reſp. *Vitia hac hominis ſunt non artis, nam quamuis longior belli vſus ferociores reddat: eſt tamen in arte militare frænum, eſt certa moderatio, & licet huius ſcientiæ comites videantur eſſe ira, mors, furor, aliaq; ſexcenta mala ciuitatis, non tamen ita ſunt: ſed eo hæc ars inſtituitur, vt non aliter in bello quam in pace ſecundum leges viueremus, neminemque iniuſte ac furioſe læderemus.*

Opp. *Bellum eſt flagellum Dei, vindicta ſceleris, malum ciuitatis, ruina pacis: ergo eiuſdem ſcientia non eſt exercenda. Ratio tenet, quia quod ſimpliciter malum eſt, admitti in ciuitatem non debet, ſed hæc ſcientia eſt ſimpliciter mala. Probatur hæc minor propoſitio, quia ex mala cauſa, nempe ex bello naſcitur: at quod bellum ſit malum, ex definitione conſtat.*

Reſp. *Omnia illa adiuncta belli in antecedente propoſitione, quæ adfers, demonſtrant bellum eſſe malum pœnæ, ſed non malum culpæ, nam iuſta exiſtente cauſa, bellum iuſtum & honeſtum dicitur. Præterea argumentum negamus, nam etſi vitia ſunt ſimpliciter mala, eorum tamen ſcientia eſt bona, ſemper enim neceſſario non ſequitur, ſi cauſa ſint bonæ aut malæ, effecta quoq; eſſe bona aut mala, niſi in eodem genere boni & mali, hæc cum illis conferantur, vt Philoſophus ſecundo Topicorum docet. Sed hic aliter ſe habet comparatio, nam quia bellum eſt malum contra naturã, ſcientiam belli malam concludis eſſe contra iuſtitiã, quod eſt malũ moris non naturæ.*

Sabelli. lib. 10. c. 8. Opp. *Mœnia non arte, ſed impetu & robore perfoſſa cadunt, vrbes armorum vi cedunt, non oratorum eloquentia, Syracuſas Archimed. caput mathematicum non defendit, cum Marcellus inuaſit ciuitatem, fruſtra ergo militaris ſcientia docetur, cum Hercules furens in bello agitur.*

Reſp. *Palladium ſurreptum fatale exitium Troianæ vrbis erat, at hoc idolum non vi & armis, ſed inſidiis & arte ſublatum fuit. Equus Troianus mira arte fabricatus decepit ciues: quamuis ergo concedimus mœnia non deturbari, vrbes non deiici ac deuaſtari, non expugnari hoſtes ſine vi & armis, artem tamen militarem non reiicimus, ſed Aeneam & Hectorem, artem & martem ſimul in bello conſociari volumus.*

Argumenta contra ſecundam quæſtionem.

Opp. *Nobiles ſunt maximè liberi in omni republ. ergo ex officio cogi non debent ad decorandam ciuitatem ſtatuis ac templo (vt hic ait Ariſt.) Ratio probatur, quia coactio libertatem tollit, onus in officio impoſitum obſcurat ſplendorem dignitatis: imo languidum & ingratum eſt beneficium, quod à coactis & inuitis datur.*

Reſp. *Statuis & templis ex officio ornare ciuitatem, non eſt libertatem tollere, ſed potius augere, neque hoc loco ſuadемus, vt nobiles cogantur ad hæc monumenta virtutis, ſed id volumus (cum fieri hæc debeant in honorem Dei & ciuitatis, cumq; pauperes non poſſint præſtare) quod honorifice vt*

ex of

ex officio hæc debent agere: ex officio dicimus, quoniam hominum gratorum eſt acceptis multis pauca rependere.

Opp. *Deus locis ac lapideis templis non alligatur, ſpatijs aëris non circumſcribitur, ſuperſtitioſum ergo eſt Deo ruinoſa ſacella conſecrari. Antecedens conſtat, quia Deus eſt ſpiritus immenſus ac inuiſibilis, vbiq; totus & tamen nullo circumſcriptus loco. Vnde dicitur, quod in templis manu factis non cohabitet. Ratio probatur, quia vanum eſt maieſtatem Dei angulo ciuitatis alligare, quam cœlum & terra non poſſunt comprehendere.*

Opp. *Recte quidem, quod quem cœlum cepit vterus geſſit: ſi in vtero virginis ad tempus latuit, cur in templis non maneret? ex rubo, ex arca, ex tabernaculo, ex monte loquutus eſt Moyſi, cur ergo in templo cum doctoribus non diſputaret? Opus pecunia non habet Deus, & tamen minutus vidua non contempſit: Fatemur quidem vbiq; eſſe ſecundum eſſentiam non eſt tamen abſurdum in templis manere, ſi ſpectes promiſſum. Qui ergo templum Chriſto dicant, domum ſeu tabernaculum (in quo Deus cum hominibus veluti loqui & cohabitare deſiderat) videntur ædificare. O Deus excita quæſo multos Salomones ac ſapientes viros, qui tibi templa, vrbi palatia, ſibi perennis famæ monumenta extruant.*

CAP. VIII.

Vtrum magiſtratus recte in ſuas ſpecies diuidantur?

QVoniam ciuitas ſine magiſtratu eſt, veluti corpus ſine anima & vita, poſteaquam Philoſophus docuerit, quo modo & ex quibus conſtituantur reſpublicæ, conſiderandum putauit neceſſario, qui, quot & quales magiſtratus eſſe debent: quippe ab illis ciuitas tanquam à fontibus motum, vitam, ſenſum ac intellectum trahit. Materiam hanc ante paucis attigit Ariſtoteles, ſed nunc plenius & accuratius eandem tractat. De bonis magiſtratibus in hoc delirio mundi, annoque climacterico agimus: in quo pene, *Lex, mutus magiſtratus, magiſtratus loquens.*

Nemo animum ſummi memorem genitoris in altum
Excitat, ad cœlum mittit ſuſpiria nemo. In quo regnant *Prudentius.*
Ira, ſuperſtitio, mœror, diſcordia, luxus,
Sanguinis atra ſitis, vini ſitis, & ſitis auri.
Liuor, adulterium, dolus, obtrectatio, furtum: In quo inquam,
Informes horrent facies, habitusq; minaces,
Ambitio ventoſa tumet: doctrina ſuperbit,
Perſonat eloquium: nodos fraus abdita nectit.

Laterem (vt aiunt) & Æthiopem lauamus, nam de iſtis temporibus ſcriptum eſt, nullā carnem, imo ne iuſtos quidem ſaluari poſſe, ſi diu-

tius Chriſti aduentus prorogetur. Cur ergo tu nunc ſcribis, fortaſſ quæris? Cauſam dicam, quia vt cum ægrotant homines opus eſt me dico: ita cum delirat mundus, opus eſt medicina. Conandum ergo eſt, vt oculi ciuitatis ſimplices fiant & perſpicaces, vt lynces in quærenda malorum culpa, nō aquilæ in perſpicienda & aucupanda præd præmioque fiant. Sed paululum digreſſus ad me reuertor. Ariſtoteles, inſtituto ſuo breuiſſime explicato, magiſtratum in duo quaſi ſumma genera diſtinguit, lineamque vt loquuntur dialectici prædicamentalem magiſtratuum deſcribit, genera duo ſunt, officium neceſſarium, ſine quo ciuitas conſiſtere non poteſt, officiumque commune ac minus neceſſarium, ſine quo ſplendida & ornata non manet. Primum hoc genus diuiditur in magiſtratum politicum, qui circa res ciuiles, & in magiſtratum theoricum, qui circa res diuinas verſatur. Politicus iterum eſt aut ſuperior aut inferior, ille claues reipublicæ tenens ad gubernacula ſedet, hic res communes ſed neceſſarias, eaſdemque vel intra vel extra vrbem tractat: hinc magiſtratus multi vrbani, multi ſuburbani à Philoſopho in textu tanquam infimæ ſpecies nominantur. Alterum ſummorum generum nempe officium minus neceſſarium multas quidem ſpecies habet, de quibus expoſitis primum neceſſarijs, breuiter dicem'. Primus inter neceſſarios magiſtratus eſt ædilis ſeu fori magiſter, qui rebus vendendis & emendis tum ad cultum tum ad victum neceſſariis præeſt, cui' eſt omnia ad æqualitatem reducere, & ne quid deſit ad ſufficientiam vitæ ex fide & officio prouidere. Alter magiſter operum appellatur, cuius officium eſt circumſpicere, ne ædificia & itinera ciuitatis ruinoſa aut indecora fiant, hic magiſtratus alios multos ſub ſe in populoſis vrbibus comprehendit, quales ſunt murorum, fontium, portuumque cuſtodes, quos Archadius limenarchas vocat. Alius coactor ſeu quæſtor definitur, cuius eſt reditus publicos & vectigalia exigere, eaq; in publicos ſumptus diſtribuere & erogare. Quartus eſt tabularum & rotularum cuſtos, ad cuius officiū pertinet religioſe publica ciuitatis ſcripta diſtinguere & cuſtodire, vt inde tanquā ex ſacra officina principum decreta ſententiæq; iudicum de rebus controuerſis habeantur. Quintus eſt præfectus carceris, qui in iudiciorum executionibus (ſiue damnatus quis fuerit, ſiue reus factus) verſatur; huius officium, inquit Philoſophus, eſt plenum inuidia magnumq; ſæpe incurrit odium grandeque periculum. Inuidioſum enim eſt mucronem cruentum ex manu iudicis vibrare, periculoſum eundem in nefarios ac condemnatos vertere. Quamobrem vbi non eſt merces magna propoſita, hunc magiſtratum homines recuſant, eſt tamen neceſſarius, quippe fruſtra exercentur iudicia, niſi eorum ſequatur finis & executio. Lites enim de rebus iuſtis ſūnt inutiles, niſi res iudicatę ad exitum perducantur: extorque iuſtitiæ manib' gladium, ciuitatis nerui infirmantur, vt ait Seneca: politicum ergo valdeq; conſultum erit in hoc magiſtratus genere, ſi alij vitæ ac necis ſententiam dicant, alij pœnam atque exemplum a

Officium, neceſſariū, commune.

Magiſtratus, politicus, theoricus.

Ædilis.

Magiſter operum.

Quæſtor.

Cuſtos rotularum.

Carceris præfectus.

reis

reis & condemnatis ſumant. Damnare enim ſimul & mulctam exigere odium duplex habet, homineſque nimium inuiſos & odioſos reddit. Vnde quidem euenit vt boni viri hunc magiſtratum maxime fugiant, vident enim odium, vident periculum: expedit ergo plures ad hoc officium admitti, vt alius ſententiam ferat, alius ſupplicium ſumat. Immo conſiderate factum erit (rebus valde magnis & periculoſis tractatis) vt noui & recentes admiſſi iudicium in reos dicant, ne ſeniores intolerabili inuidia vulnerentur: hoc ipſum exemplo Athenienſium in textu conſtat. Nunc pergam aliosque magiſtratus (in quibus maior apparet ſplendor ac ſpecies dignitatis) breuiter oſtendam. Inter hos primi ſunt clauigeri ciuitatis, ad quos tota vrbis cuſtodia pertinet, horum quidem eſt excubias facere ac inuigilare, vt tam in bello, quam in pace, portæ, gazæ, ac mœnia ciuitatis à vi & fraude hoſtium tam internorum quam externorum muniantur. Sub horum nutu ianitores, murorum præfecti, ciſtarum cuſtodes viuunt. Alij in hac claſſe ciuitatis vocantur duces ſeu imperatores rei militaris, quibus committitur tota rerum bellicarum curatio atque adminiſtratio, his equites, pedites leuis & grauis armaturæ, his ſagittarij, claſſiarij, nautici & gregarij milites ſubiiciuntur, nominatim vocantur hij magiſtratus claſſium præfecturæ, equitum magiſteria, ordinum ſeu legionum imperia, aliaque ſimilia, de quibus Vegetius (vt ſupra diximus) enucleate ſcripſit. Iſtis in hoc genere dignitatis ſuccedunt graues & auſteri Catones cenſores nuncupati, penes quos eſt officiorum rationes exigere, de moribus ciuium inquirere, peccãtes caſtigare, multitudinem in certas claſſes diuidere, & (vt ita loquar) concenturire. Cenſoribus finitimi ſunt ephori & ſenatores, qui ſunt, vt hic docet Philoſophus, ſummi magiſtratus vno ſolum excepto, qui (vt ait) ius cogendi ſenatus & conuocandæ totius ciuitatis habeat. Vide ſtudioſe Lector quo modo gradatim à membris ad caput, à mediis ad ſummum & ſupremum perueniat Ariſtot. Nam vt ſidera non lucent ſine ſole: ita ciuitatis lumina (ſint illa quidem magna) non ſplendent ſine rege, qui conuocare ciues, ſenatum cogere, res controuerſas concludere ac definire poteſt. Hactenus de politicis magiſtratibus, aliud iam genus curationis ſequitur, quod in ceremoniis & Dei cultu verſatur: quid multis? Magiſtratus ſacri ſunt, aut qui ſacris operantur, vt ſacerdotes & pontifices, aut qui ſacra procurant, vt templorum æditui & cuſtodes. Inter illos vt in politicis magiſtratibus vnum ſummum eſſe voluit Ariſtot. quem alij principem, alij prætorem, alij regem ſacrorum, alij prytanem olim appellarunt; hunc Iudæi & Romani pontificem maximum, nos vero vt opinor archiepiſcopum appellamus, penes quem fuit ſacram concionem cogere, & de rebus dubiis cum aliis ſui ordinis conſultare ac definire. in horum pectore lucerent duo, iuſtitia & ſapientia, ex horum ore veritas tanquam riuulus ex fonte flueret & emanaret. Sed Deus bone vbi nunc ſacerdotes, vbi ſacra? amore, metu, pretio corrupti ſumus, placentia loquimur, puluinaris peccantium cubitos ſuſtentamus.

Capitalis animaduerſio periculoſa.

Clauigeri.

Duces.

Cenſores.

Senatores.

Magiſtratus ſacri.

Sed ſapiens (qualem depinxit muſa Maronis)
Impauidus fortiſque bonum, & prædicere verum
Audet, & humani generis trutinare furores:
Quamuis in Siculo crucientur corpora tauro,
Ceruicemque ſuper præceps dependeat enſis:
Nam vere ſapiens non vana pericula mortis
Horret: ita fixo ſtabiliuit limite vitam:
Non iuſtum dominus non verba minantia terrent,
Sed Chriſti leges infracto pectore promit.

Hæc, hæc ſunt officia miniſtrorum Dei, hæc agerent, in his ſtudiis dies noctesque vigilarent, aut cum Nathan allegorice, aut confidenter cum Elia & Iohanne Baptiſta, Dauidi, Achab & Herodi ſua ipſorum ſcelera denunciarent. Nominantur enim tubæ, canes, ſtellæ, ſal terræ, cuſtodes Ieruſalem, angeli, prophetæ, legati, apoſtoli, paſtores, doctores, animarum epiſcopi, & quid non quod ſanctum, quod ſacrum, & quod excelſum eſt? Sed quid eſt tuba, ſi non clangat, quid canis, ſi non latret, quid ſtella, ſi non luceat, quid ſal terræ, ſi non ſapiat? De cæteris non dicam, quippe nemo eſt, qui eorum nominum myſteria non videat. Hoc ſolum dico, ſi Ethnici, ſi Philoſophi, imo ſi Barbari tanti ſuos ſacros vel potius ſuperſtitioſos magiſtratus æſtimarint, quāti nos Chriſtiani veros Dei miniſtros æſtimare ac reuereri debemus? Si illi (vt hic docet Philoſophus) communi ciuitatis foco & lare ſuos ſacerdotes honorifice aluerint, cur nos decimas & ſancta altaris munera pernegamus.

Boetius.

Eheu præcipiti mortalia corda profundo
Merſa, ſalutarem quærite poſco viam.

Leges non proſūt, vbi ſacra præcepta cadunt.

Qui. n. altario deſeruiunt cum altario participant. 1. Cor. 9. Matt. 23.

Meminerint ergo qui magiſtratum ſuſcepiunt, maieſtatē reip. ſe gerere.

Miniſtros Dei, eccleſiam Dei, Dei oracula ac templa Dei bonis, honore, cultu veneremur; via enim ſalutaris eſt, Chriſtum Chriſtique legatos & miniſtros honorare, hoc ſi deſit, prudentia hominum in ſtultitiam, conſilium in temeritatem, politia in anarchiam, ciuitas tota in confuſionem ac perniciem cito ac præcipitanter ruet. Aſia, Africa, maximaque pars mundi luctuoſa huius rei exempla ſunt. O lachrymoſum tantorum imperiorū ſtatum, ſed adhuc alæ Chriſti agitantur, adhuc audiamus vocem illam: O Ieruſalem, Ieruſalem, quoties volui te congregare, ſicut gallina ſuos pullos, fac Chriſte non audiamus illud, ſed noluiſti? Omiſſis nunc iſtis ad alia in textu ſequentia venio, quæ ſunt duo, nempe expoſitio rerum, circa quas iam explicati magiſtratus verſantur, & enumeratio eorum magiſtratuum, qui dicuntur minus neceſſarij: expoſitio hæc eſt. Verſantur, inquit, magiſtratus neceſſarij circa res diuinas, circa res bellicas, circa vectigalia & ſumptus, circa forum, vrbem, portas, circa iudicia, commercia, profeſſiones, exactiones, cuſtodias, ratiocinationes, mores & repoſcendas rationes ab iis qui magiſtratu defuncti ſunt. Enimuero non eſt obſcura, nam minus neceſſarij magiſtratus ſeu communes pauci ſolum recenſentur, quorum id tantum intereſt, vt elegans & ornata habeatur ciuitas. Huc, in

qui

quit Philoſophus, ſpectant mulierum diſciplina, legum cuſtodia, puerorum inſtitutio, gymnaſiorum præfectura, curatio ludorum, & ſi qua alia ſorte huius generis inſtituantur in ciuitate officia. Qui diſciplinam in feminas exercent, patroni ac moderatores matronalis (vt ita loquar) decentiæ & modeſtiæ in victu & cultu vocari poſſunt; hic enim ſexus pauonis caudam amat, & exceſſum in plumis & ornamentis (ſi non ſit habena) quærit. Breuitati ſtudeo, aliter de fictis crinibus in capite, de monſtroſis linteolis in collo, de vanis tabulis in pectore, » de ſericis caligis ac ſyripipiis in pede, de aliis prodigioſis pigmentis » noſtrorum temporum libenter dicerem, ſed digito compeſco labellum, ne animal tam mite ac manſuetum mihi ſuccenſeat. Reliqui magiſtratus ex hoc ordine, cuſtodes legum, inſtructores iuuentutis, gymnaſiorum præſides, ludorum magiſtri nominantur. Sed de his & aliis qui ſint, lectorem ad librum primum Pandectarum Iuris ciuilis, vel potius ad libellum, quem Feneſtella de magiſtratibus Romanis ſcripſit referendum puto. Nunc ad Platonis ideam & Mori Vtopiam, vel ſi placet Europiam delineandam venio, nam in ſeptimo iam ſequuturo libro Ariſtoteles diuinam quandam reipubl. formam confingit, quam adhuc nulla hominum multitudo vnquam ſalutauit.

Qualis n. eſt, qui ciuitati præeſt, talis erit popul9 Eccl. c. 10 verſ. 2.

Diſtinctio.

- Magiſtratuum alij ſunt
  - Neceſſarij, horum alij ſunt
    - Politici vt
      - Ædiles,
      - Magiſtri operum,
      - Quæſtores,
      - Cuſtodes rotularum,
      - Præfecti carcerum,
      - Iudices,
      - Agrorum diuiſores,
      - Clauigeri,
      - Imperatores,
      - Cenſores,
      - Ephori ſeu ſenatores,
      - Reges.
    - Theorici & ſacri, vt
      - Sacerdotes,
      - Æditui ſeu cuſtodes ſacrorum,
      - Pontifices.
  - Communes & minus neceſſarij, vt
    - Patroni muliebris modeſtiæ,
    - Cuſtodes legum,
    - Inſtructores iuuentutis,
    - Gymnaſiorum Præſides,
    - Ludorum & muſicorum magiſtri.

Opp. contra quæſtionem.

Opp. *Plura ſunt magiſtratuum genera, quæ hic à Philoſopho non recenſentur: ergo non eſt accurata iſta diuiſio. Antecedens probatur, quia theſaurarij, cancellarij, ſecretarij, equitum magiſtri, cambellani, aliique id genus multi in hoc catalogo non inſcribuntur, ſicuti in textu patet.*

Reſp. *Generatim omnia, numeroſe autem ſingula non recenſuit Philoſophus, ad hæc tamen iſta quæ adfers reduci ac reuocari poſſunt, vt theſaurarij ad quæſturam, cancellarij ad iudicis officium, & ſic deinceps de cæteris. Præterea non eſt inſtitutum Philoſophi de officiis & magiſtratibus ſingularum nationum ac gentium agere, ſed ea ſolum munera definire, quæ ad communem & mixtum reipublicæ ſtatum requiruntur.*

Opp. *Sunt quædam ciuitates tam paruæ, vt plures magiſtratus vno non permittāt, quemadmodum conſtat de illis, quibus vnus prætor aut Regulus ſolum præeſt: ergo non neceſſario plures in qualibet ciuitate magiſtratus (vt hic docet Philoſophus) requiruntur.*

Reſp. *Roma plures, Mantua vnum magiſtratum poſtulat: notandum tamen eſt, quod hic fuſe nomen ciuitatis pro tota republ. & imperio ſumatur, nō ſtricte pro vna vrbe: at in republ. neceſſario requiruntur plures magiſtratus iidemq; diſtincti ſpecie: plures ne fiat confuſio, diſtincti, ne in ciuili adminiſtratione natura tollatur ordo ac imitatio. Nam vt in rerum natura eſt vnus primus motor, multæq; ſub illo motrices cauſæ: ita in ciuitate eſt vnus ſummus moderator omnium, ſub quo alij magiſtratus viuunt. Et vt in corpore naturali partes ſunt ſecundum motum & officium diſtinctæ ſpeciis. ita in ciuili imperio ſecundum naturam magiſtratus differunt: at ſicut illæ omnes ac ſingulæ ad vnum bonum nempe conſeruationem corporis; ita hij quoq; omnes & ſinguli ad bonum commune ciuitatis tendunt.*

Dubium primum.

Vtrum ludorum magiſtri in recte inſtituta ciuitate ſint permittendi?

Opp. *Quoniam in hoc cap. circa magiſtratus ciuiles multa aguntur, quæ cognitione digna tacite à me prætermitti non debent, vnam vel alteram dubitatiunculam mouebo, quam argumentis vltro citroq; habitis breuiſſime abſoluam. Prima eſt vtrum ludorum magiſtri vt magiſtratus ſint in recte adminiſtrata ciuitate permittendi? Videtur (vt loquuntur veteres) quod non, nam illi non ſunt habendi magiſtratus, qui ad otium ciues trahunt: ſed et crapeli & ludorum magiſtri ad otium ciues trahunt: ergo magiſtratus non ſunt habendi. Maiorem ratio probat, quia otium perdit ciuitatem. Minorem Ariſtoteles probat, in quarto Ethicorum, vbi docet tempus in ludis poſitum eſſe inane & otioſum. In fine etiam huius cap. diſertis verbis ait, quod hæc ſpectacula ſint otioſarum ciuitatum. Præterea non eſt virtus in illis: ergo non ſunt magiſtratus habendi. Antecedens probatur, quia virtus vt eſt*

in ſe

in ſecundo Ethicorum eſt circa difficile: at ludere quod eſt obiectum iſterum magiſtratuum non eſt difficile: ergo in illis non eſt virtus. Poſtremo hoc poſito, quod tales permitterentur magiſtratus, hiſtriones quoque ſunt permittendi, nam fruſtra inſtituuntur ſpectaculorum præfecti, ſi non ſunt luſores, ac hiſtriones, qui ſcenam & theatrum ornent: ſed qui hiſtrionibus largiuntur pecunias peccant: ergo tales magiſtratus in recte adminiſtrata ciuitate non ſunt creandi.

Reſp. *Vt reſpondeam ordine iſtis argumẽtis, animaduertendum eſt, quod duplex ſit genus hominum, vnum theoricum ſoli rerum diuinarum contemplationi deuotum, aliud politicum & ſociabile, quod amœnitate rerum humanarum delectatur. Diſtinguendum etiam eſt, quod ludi fiant quatuor modis, aut ſui ipſorum cauſa, aut gratia lucri, aut vt mens humana recreetur, aut vt remoueantur quædam impedimenta, & veluti tricæ fragilis humanæ vitæ, quales ſunt dolores, curæ, ſtudia, negotiorum ac laborum tædia, quibus animi hominum non aliter quam humeri magnis oneribus depreſſi fatigantur. Generatim ergo nunc dico ad omnia, quod primũ genus hominum ad iſta mortalia oblectamenta & theatra non accederet, quia à cœtu hominum, à celebritate ſe quaſi voto ac profeſſione ſepararint: aliud vero genus poteſt, modo duab. poſtremis cauſis impulſum aut perſuaſum veniat: hoc vero vt fiat decore circa ludos tales conſtituuntur magiſtratus, qui non ad otium, ſed ad honeſtam animi recreationem feſſos labore ciues admitterent, & hoc quidem vt ſecundo reſpondeam argumento eſt quiddam difficile, in quo virtus ponitur. Ad vltimum dico, quod omnes ſcenici actores non hiſtriones dicantur, ſed illi ſolum, qui ſua ſpectacula & inſipidas comœdias vendunt ac nundinantur.*

Dubium ſecundum.

Vtrum expediat eundem dare & exequi ſententiam mortis?

Opp. *Nemo debet exequi ſententiam mortis: ergo inanis eſt quæſtio. Antecedens probatur, quia hoc modo odium incenditur, pax ciuitatis perturbatur, homicidium committitur, accenditur odium: nam vt ait in textu Philoſophus damnare, & exequi ſententiam mortis homines inuiſos & odioſos reddit. Pax ciuitatis perturbatur, quia metus inde ſeditionis euenit: homicidium committitur, quia homo ſua vita & fama vi quadam depriuatur. Præterea ſi ſit neceſſe, vt aliquis exequeretur ſententiam mortis, nemo melius poteſt quam ille qui eam tulerit, quippe vt is optime cauſam nouit: ita iuſtiſſime pro quantitate culpæ pœnam infligeret.*

Reſp. *Tutius eſt vt pars corrupta tollatur à corpore, quam vt totum pereat, negamus ergo antecedẽs, & ad probationem dicimus, quod exequi ſententiam mortis inuiſos reddat, ſed ſolum inuiſis & malis hominibus: neque hoc modo pax perturbatur, ſed conſeruatur potius. Poſtremo homicidium*

non eſt ſceleratum & iuſte condemnatum hominem membratim decerpere, quia in ſcelere perpetrando ſuorum membrorum vſum & poteſtatem iu iure prodiderit, qui eandem ad debitum ſuum finem & bonum ciuitatis non retulerit. Ad poſtremam partem argumenti reſpondeo, duplicem conſiderandam eſſe ſententiam aut in cauſa ciuili, in qua idem poteſt condemnari & exequi, aut in cauſa, vt aiunt, criminali, in qua vtrumque, propter duplex odium quod ſequitur, ad eundem non pertinebit.

Vtrum ad diſciplinam intemperantium feminarum creandi ſint magiſtratus in ciuitate?

Opp. *Satis eſt ſeuerus legibus morum veſtiumq; effœminationem ac deformitatem corrigere, idque per vnum magiſtratum ciuitatis: non eſt ergo opus plures ad hanc rem vocare, cum vnus nõ ſolum hoc, ſed etiam alia per multa reipubl onera muneraq; poſſit ſuſtinere.*

Reſp. *Antecedens propoſitio infirma eſt, & penitus neganda, nam in hoc ſexu veſtium & morum tanta ſemper fuit immodeſtia, vt mirum non ſit, ſi hoc loco Philoſophus ad mulierum diſciplinam particularem & diſtinctum requirat magiſtratum, qui, ſi hoc ſeculo iam viueret, non vnum, ſed centum meo quidem iudicio poſtularet. Nam vt omittam Laides & earum ſpumantia vbique lupanaria (quæ huius diſciplinæ ac magiſtratuum defectu turpiſſime accreuerunt) in veſte, vultu, voce picarum vanitatem tacere non poſſum: nam quid ſibi velint iam crines more Sycambri in nodos contorti, quid ſerta & torques in collo, quid fulgentia auro & gemmata cadauerum tegumenta?*

Lege Pauli Epiſt. 1. ad Tim. c. 2. v. 9. & 1. Pet. 3. 3.

O mores hominum! corrupta ô tempora & atra!
Nemo nefas cenſet veſtes geſtare plicatas.

Sed adeſte belliſſima tenerrimaque nympha, quid profuit Cleopatra pretioſa viſtu? Quid Ieſabellæ aureum ornamentum corporis? Nonne illius mammas infecit vipera, nonne huius viſcera canes nigri deuorarunt? Attendite, quid aliud eſtis quam bella vermium ſterquilinia? Moriendum vobis eſt, & in ſepulchro hæc forma, fœtor & putredo contagioſa erit. Fallax eſt hæc ſpecies veſtra & tanquam vmbra fugax, virtutis ſolum forma in ſempiternum viuet.

LIBER SEPTIMVS.

CAP. I.

Vtrum ciuilis beatitudo magis in internis quam in externis conſiſtat bonis?

Dignisſimus eſt hic liber miro Ariſtotel. ingenio, in quo Eutopiam, & (vt ita loquar) diuinam reipubl. ideam ac formam ſapienter delineaſſe videtur: quam etſi in hoc ſtadio & olympo mortalis vitæ non attingimus, eiuſdem tamen globum & ſphæram tamquam optimum exemplar in adminiſtratione reipub. ad quod tenderemus, haud temere ac inconſiderate intuemur. Nam vt cœlum oculo & animo videndum & optandum à Deo proponitur, quod tamen in hac vita digito non tractamus: ita hæc Venus ac radioſa diuinæ reipubl. ſtella nobis obiicitur contemplanda, tametſi eiuſdem lumen ſolum in hoc centro poſiti ſine magno motu & influentia ſentiamus. Hæc antea ſpecies ciuitatis (ſit illa quocunq; nomine appellata) eſt abſolute bona, & veluti omnium virtutum tam humanarum quam diuinarum cœleſtis hierarchia. Ab hac omnes recte adminiſtrandi formæ deductæ ſunt, ad hanc reuocatæ conquieſcunt, nam hæc, inquit Philoſophus, non viribus naturæ, non fortunæ dotibus, ſed ſolum virtutum præſidiis munita & circumſepta eſt: quæ ergo ciuitates ab hac longius declinant, inquietæ & turbulentæ ſunt. Nam vt columba illa emiſſa ex arca (diluuio cooperta terra) quietē pedi (antequam reuerſa eſt) non inuenit: ita reſpubl. à portu virtutis in oceanum veluti humanæ vertiginis præcipitatæ vacillāt ſemper & periclitantur, donec ad eundem portum reuocatæ fuerint, eſt enim ſolum virtutum nauis à tempeſtate ſeditionis tuta. Sed quorſum hæc omnia fortaſſe ais? Certe vt intelligas inſtitutū Philoſophi, qui de ſimpliciter optima reipubl. adminiſtrandæ forma acturus, talem omnino ciuitatem (quam à nobis delineatam vides) in hoc libro deſcribit ac proponit; verum vt plenius quæ ſunt apud illum percipias, ſummam totius libri breuiſſime collectam vide. Tractantur in hoc libro quatuor, finis, materia, partes & modus, quo ciuitatis forma diuina fiat. Finis eſt ſola contemplatio actioque virtutis. Materia eſt duplex, proxima, vt multitudo; remota, vt regionis ſitus & loci conſtitutio. Partes ſunt propriæ, vt ciues, communes, vt ædificia & ornamenta ciuitatis. Modus denique eſt ſtudioſa iuuentutis diſciplina & educatio. In primo tractatu libri de fine, in ſecundo de materia, in tertio de partibus, in poſtremo de modis (quibus vndique ciuitas beata fiat) agitur. Primus iterū tractatus in duo diuiditur capita, in quorum priori oſtendit Philoſophus, quod optima vita cum hominis tum ciuitatis

Eutopia i[n] hoc lib. de[...] lineatur, vt ad ea[m] tenderemus.

Ciuitati[s] ſpecies ab[...] ſolute bona.

Philoſoph[i] inſtitutu[m] in hoc lib[ro].

Summa totius libri conſiſtit quatuor [...]ſcil. fine, materia partib[us] modo ci[ui]tatis opti[ma].

non

Optima vita hominis & ciuitatis in virtute conſtat.
Eadē vnius hominis et ciuitatis felicitas.
Vita optima hominis in cognita optima adminiſtrandi forma ignoratur.
Vita vel pro principio vel pro actu eiuſdem ſumitur.
Optima operatio illa, quæ fit ſecundum optimam potentiam animæ.
Optime adminiſtratur ciuitatis quā mens & ſapientia gubernant.
Eſſentia felicitatis in ſolis animi bonis.
Virtutes ſola beatum faciunt.
Quæſtio.
Refutatio

non in mentita naturæ aut fortunæ potentia, ſed in ſola virtutis influentia ac perfectione conſtet; in ſecundo eandem vnius hominis & totius ciuitatis felicitatem eſſe pauciſſimis demonſtrat. Hoc ptimum caput ſuas quoque partes habet, nempe expoſitionem inſtituti, vitæ beatæ deſcriptionem, refutationem errati, concluſionem propoſiti. Expoſitio inſtituti eſt, vt quæ ſit optima mortalium vita inueſtigari debeat, nam illa obſcura & incognita neceſſe eſt etiam, vt optima adminiſtrandi forma ignoretur, quippe hæc ab illa vt fructus à planta pendet: at quæ ſit optima vita nemo perfecte ſcire poteſt, niſi quæ ſit optima vitæ actio idem intelligat; nam vt calor ignem, ſplendor ſolem: ita actio vitæ dignitatem prodit. Animaduertendum tamen eſt, quod vita aliquando à Philoſophis pro principio ſumatur, & ſic anima vita dicitur; aliquando autem pro ſecundo actu eiuſdem principij, & ſic quæuis naturalis (vt ita loquar) actio & operatio hominis vita dicitur, ſiue ille quidem vigeat, ſiue ſentiat, ſiue ſe loco moueat, ſiue intelligat; Harum vero operationem (vt ait Donatus) optima eſt illa, quæ eſt ſecundum optimam potentiam animæ, id eſt, ſecundum rationem: is enim proprie vitam humanam viuit; qui ſecundum mentem & ſapientiam viuit; ex quibus concludo illam ciuitatem optime adminiſtrari; quæ mentem in puppi & ſapientiam gubernatricem habet, vt in libris ethicorum magnorumque moralium (quos hic exotericos & quaſi externos appellat) præclare docuit Ariſtot. Deſcriptio vitæ beatæ (quæ eſt ſecunda pars huius capit.) breuis hic traditur, & certe non alia quam quæ in Eth. tradebatur: nam etſi Philoſophus requirit ille quidem tria bonorum genera, nempe naturæ, fortunæ, animi ad vere beatum hominem efficiendum, eſſentiam tamen felicitatis in internis animi bonis & ornamentis ſolum lucere docet, quod quidem exemplo fortitudinis, temperantiæ, iuſtitiæ ac ſapientiæ quatuor nobiliſſimarum virtutum in textu probat. Quis enim eum beatum dixerit, qui muſcas circumuolitantes metuit defectu fortitudinis? Qui cum eſuriat aut ſitiat à nulla re appetitum ſuum frænat defectu temperantiæ? Qui vt locupletior fiat chariſſimos amicos, & intimos ob quadrantem interimit defectu iuſtitiæ? Qui deniquè non aliter ac puer & inſanus in omnem errorem incidit defectu ſapientiæ? Virtutes ergo ſolum vere beatum faciunt; naturæ autem & fortunæ bona ſæpe miſerum ac infelicem: illę enim ſunt abſque omni fuco & colore bonæ, hæc vero bonorum ſolum nomen & ſpeciem habent. Sequitur iam refutatio, in qua hæc quęſtio latet, Vtrum ciuilis beatitudo in internis magis, quam in externis conſiſtat bonis? Fuerunt quidam pſeudophiloſophi, qui fallacibus mundi vmbris decepti, naturæ ac fortunæ tamquam dominis rerum humanarum ſacrificia adolerunt, quiq; omnem humanam beatitudinem illis referre acceptam conati ſunt. Aduerſus iſtos hoc loco diſſerit, adeoque confirmat in bonis illis, quaſi paleam ſine grano, florem ſine fructu, ſcoriam ſine auro, ſomnium & ideam rerum maximarum ſine omni ſubiecto & fundamento eſſe. Nam vt echo non eſt vox ipſa, ſed

vocis

vocis reuerberatio; vt color in iride non eſt verus color, ſed coloris (vt ita loquar) imaginatio: ita externa corporis, & fortunæ bona non ſunt ſolida, ſed bonorum ſpecioſa quædam ſpecula & idola, quæ in ſui admirationem pellectos heu nimis miſeros quidem faciunt. Quid enim infelicius eſſe poteſt quam contempta virtute de virib. cum Goliath aut Milone, de forma cum Abſolon aut Narciſſo, de honore, potentia, diuitiis cum Nabuchodonoſor, aut Craſſo immaniter gloriari? Goliath lapillo percuſſus, Milo robore compreſſus, Abſolon quercu ſuſpenſus, Nabuchodonoſor in monſtrum verſus, Craſſus auro ſuffocatus fuit: & tamen vt Pantheri humana ſtercora; ita mortales in hoc ludo temporum vaniſſimas has vmbras terræque viſcera perſequuntur, quæ vt flumina à labris Tantali cito diffugiunt, tametſi vt aureum vellus Iaſonis periculoſiſſime comparentur. Sed vt rationes Philoſophi ſine vlla digreſſione in vnum quaſi punctum conferam & contrudam, ex illo probabo, quod in bonis fortunæ (qualia ſunt opes pecuniæ, honor, potentia, gloria) vera non ſit ciuitatis beatitudo. Primum quia in talis appetendis nullus eſt finis, nulla ſatietas, nulla quies. Secundo quia ſuis ipſorum viribus, & per ſe non conſeruantur, ſed ad ſui firmitudinem virtutes poſtulant. Tertio quia vi ſæpe auferri poſſunt, ſenioque conficiuntur, quod in animi bonis non contingit. Quarto quia æque malis ac bonis conueniunt, immo aliquando magis pernicioſos natura ac fortuna beant. Quinto quia iſtorum affluentia & copia habentibus plus nocet quam prodeſt, vera autem bona non ſimiliter. Sexto quia ſitim appetitus non extinguunt, ſed inflammant, non terminos circumſcribunt, ſed vrgent ad infinitum malum & cupiditatem rerum. Septimo quia expetuntur hæc bona propter aliud, & non per ſe. Octauo quia Deus, qui neque naturæ, neque fortunæ ſubiicitur, horumque nihil habet, omnium in eſſentia beatiſſimus eſt & habetur. Poſtremo quia miſeros ſæpius quam beatos bona iſta mortales reddunt. Verum ergo eſt illud Horatij:

pſeudophi loſophorũ. Bona externa bo rũ ſpecio idola.

Externa bona faci amittun tur cũ dif ficultate acquirun tur.

Rationes quaprobã ciuitatu beatitudi nem in fo tuna boni non locar.

Non, poſſidentem multa, vocaueris
Recte beatum: rectius occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus ſapienter uti,
Duramque callet pauperiem pati,
Peiusque leto flagitium timet.

Hor. lib.4 Od. 9.

Hæc omnia quidem de bonis corporis dici poſſunt, quibus addit Philoſophus (ſi animus & bonorum partorũ poſſeſſione & corpore charius ac præſtabilius quiddam ſit, tum ſimpliciter tum nobis) conſequens & neceſſarium eſſe, vt quanto animus eſt diuinior corpore, tanto eiuſdem bona huius bonis ſint præferenda. Nam vt ait in textu Ariſt. animi cauſa hæc ſunt optabilia & expetenda, & omnes bene ſanæ mentis homines ea expetere animi gratia debent, & non animum illorum cauſa, quippe quæ extra animum ſunt caſus & fortuna, ſeu cauſæ ſunt efficientes: iuſtus vero ac temperans nemo à fortuna aut natura dicitur: non

Quãto animus eſt cor pore præſtã tior, tanto eiuſdẽ bo na huius bonis ſunt præferẽda, &c.

Nulla præclara actio ſine virtute.

concludo ergo verbis Philoſophi nullam eſſe præclaram actionem aut viri ſeparatim, aut communiter totius ciuitaris ſine virtute. Sed hactenus inquit hæc inſtar procemij ei diſputationi, quam habituri ſumus, præpoſita ſunt, id eſt, quaſi diceret: hoc fundamentum optimæ ciuitatis ponimus, quod ſola & perpetua ſit illa ciuiras, in qua animi bona non fortunæ, non corporis principatum tenent; flores naturæ cadunt, fortunæ riſus fallit, vtriuſque via periculoſa eſt: relinquitur ergo quod ſolum vittutum ſidera in optima ciuitate luceant, radioſq; non in ſenatum ſolum, ſed etiam in omnes angulos & partes efficaciter effundant ſuos.

Vtrum ciuilis beatitudo magis in internis quam externis bonis conſiſtat?

Diſtinctio.

Ciuitas dicitur vel

- Communis, quæ eſt ad viram humanam accommodata adeoq; permixta bonis & malis; iſtius beatitudo plurimum à bonis fortunæ & naturæ pendet, vnde facta eſt diſtinctio inter bonum virum & bonum ciuem.
- Abſoluta ſeu optima, quæ exemplaris dicitur; & huius fœlicitas magis in internis, quam externis bonis conſiſtit, vt dilucide decem rationibus ex Ariſto. in ſuppoſitione probauimus.

Opp. *Fabuloſum eſt ciuitates in aere cum Lucano, & ideas in animo cum Platone, Vtopias cum Moro, aliaq; iſtiuſmodi commenta fingere: ergo otioſum eſt iſtam (vt loquuntur) exemplarem reipubl. formam deſcribere. Antecedens conſtat, quia res tales non ſunt, nec eſſe poſſunt omnino. Ratio ſequitur, quia hac exemplaris forma nihil aliud eſt, quam mera Philoſophi imaginatio: nam res nulla tali deſcriptioni ineſt.*

Cauſa cur optimæ ciuitates nō appareāt, non eſt in defectu virtutis, ſed in appetitu hominis. Impoſſibile eſt duplex.

Reſp. *Lucanum (qui ad coticulā ſuam linguam acuit) hic penitus reiicio: Platonem, Morum, Ariſtot. de optima republ. philoſophantes audio: quamuis eas deſcribant ciuitates, quæ non apparent, inanis tamen non eorum diſputatio: nam ſi attentius rem conſideres, cauſa cur nō appareant nō eſt in defectu virtutis, ſed in appetitu hominis, qui magis affectum, quam mentem & rationem ſequitur. Impoſſibile ergo dicitur duobus modis, aut abſolute quod fieri non poteſt, exempli cauſa, vt Deus ſeipſum neget: aut comparate, quod fieri quidem poteſt, actu tamen non fit, verbi gratia, vt homines ſolum ad nutum virtutis viuerent, ſumq; ciuitates ſecundum normam rectæ rationis gubernarent: hæc inquam non fiunt, non quod fieri non poſſint, ſed quod mortales appetitus magis quā intellectus, affectus magis quam virtutis motu & imperio capti naturam ſuam, quæ eſt ratio: natura lucida quæ eſt ſapientia, deſerunt.*

Opp. *Docuit antea Ariſtot. ad beatitudinem ciuitatis neceſſaria requiſita*

abundantiam bonorum omnium. Præterea ad bonum ciuem efficiendum non virtutem moris, sed muneris & officij postulat: videtur ergo probabile ciuitatis felicitatem magis in bonis externis, quam in internis consistere: nam si virtus ad ciuem bonum efficiendum non requiratur, & si qualis est ciuis, talis futura ciuitas, negandum non est, quin existente ciue sine virtute ciuitas quoque constet absq; virtutis possessione, cum ciuis & ciuitas sint coniugata, quæ eodem afficiuntur.

Resp. *Hæc omnia vera sunt de ciuitate communiter nō absolute sumpta, nam in illa hæc bona externa sunt necessaria, in illa inter bonos viros, & bonos ciues facta est distinctio: at in hac absoluta & exemplari reipubl. forma non tam muneris, quam virtutis ratio spectatur, in hac inquam sola virtus virum & officium facit.*

An virtus splendorem ab animo, vel animus à virtute habeat?

Opp. *Virtutes vt hic docet Philosophus, animi causa sunt expetendæ, non animus propter illas: ergo non virtus ab animo, sed animus à virtute splendorem ac dignitatem habet: huic tamen contrarium paulo ante in hoc capite insinuare videtur, vbi probat Aristot. virtutem esse optimam, quia animus (in quo est) existit diuinior.*

Resp. *Vtrumq; verum esse potest, nam vt sol maiestatem splendoris sui à luce, & lux à sole: ita virtus ab animo, & animus à virtute dignitatem habet. Sed vt gemma est pretiosior auro: ita virtus animo illustrior ornatu non habitu naturæ dicitur: ornatu dico, quia virtus affectio, animus substantia definitur.*

Virtus an
mo est i
lustrior
ornatu,
nō habit
naturæ.

An beatitudo in Deo sit accidens?

Opp. *Nihil de Deo apud Philosophum certo disputatur: ergo inanis est ista ex Arist. dubitatio. Antecedens constat, quia sæpe numerum deorum facit, sæpe Deum animal appellat, aliquando Deum mundo, & mundum Deo ex fatali necessitate astringit, nonnunquam Deum nihil aliud quam naturam esse definit, nonnunquam intelligentiarum primum primumque motorem extra cœlum, nusquam & vbique positum.*

2. Topic
7. Physic
11. Meta-
phys.
12. Meta-
phys.

Resp. *Erras, nam certissima est de Deo apud Arist. disputatio: numerum deorum facit, vt dicis, quam inaniter & otiose hoc obiicis vide, quasi vero non sit loquendum cum multis, sentiendum cum paucis. Lege septimum lib. physicorum, secundum de cœlo, lib. de mundo,* 10 11. *& reliquos metaphysicorum libros, vbi ex instituto de Deo agit, & dic si pessis an deos nomines, vno illic quodammodo definitum Deum inuenies esse motorem primum, vnum, infinitum, simplicem, bonum, incommutabiliter subsistētem, sine tempore & loco, qui mutare potest omnia, ipse tamen mutari non potest. Quod vrgeas Deum vocari animal video, nam tu nosti illic animal, aut pro animante & mouente sui omniumque sumi, aut verbum illud ex Platone Philosophum mutuari. Tertium quod obtrudis mendacium est, nam Arist. nō aliter primum motorem, & primum mobile simul esse aut colligari voluit, quin semper Deus simplicissimus actus liberrimumque agens appelletur, vt in eo-*

Loquen-
dum cu
multis,
sentiend
cū pauci
Deus vi
& qualis
Animal,
animant
&mouē
sui sumi
tur.

*dem libro & loco patet. Reliqua quæ adfert ſine omni abſurdo admitti po-
ſunt, nam extra cœlum, in cœlo, nuſquam & vbique ſubſiſtit Deus: & v
reſpondeam dubio tam agitato, ſubſiſtit quidem eſſentialiter beatus. Verb
„ Philoſophi in hoc textu aperta ſunt. Dei, inquit, teſtimonio vtendum eſt
„ qui quamuis beatus ſit, non tamen propter vllum bonum externum beatu
eſt, ſed ipſe propter ſe, & quia ſit talis ſuapte natura: non eſt ergo in Deo bea
titudo accidens, ſed Deus eſt ipſa beatitudo: accidens enim omne imperfectio
nem arguit: at Deus nihil imperfectum habet. Inſignis hæc ſententia Ariſ
de Deo nunc temporum memoratu digniſſima videtur, vt perſuaſi Deun
eſſe animumq; hominis beatiſſimum (quo proxime ad Deum diuina vita &
virtute venit) illam ſolummodo felicem ciuitatem eſſe putemus, in qua ra
tio & virtus regnant.*

Beatitudo nō accidens in Deo.

CAP. II.

Vtrum ſit eadem beatitudo ciuium cuiuſque & totius ciuitatis?

Vtrum legitimum ac iuſtum ſit bellum inferre finitimis quo augeatur imperium?

IN prooemio huius libri nobis ſtudioſis optimæ reipubl. ac vitæ præmanſum, quaſi cibum in os dedit Philoſophus, quē ſi (vt ſolent docti) probe ruminemus, haud erit eorum quæ ſequuntur difficilis, aut amara concoctio. Virtus manna mentis eſt, & nectar animi ſapientia, at in his ſolum viuere & vigere ciuitatem docuit Nam vt corpus cibo & potu: ita animus, qui eſt hominis forma, vitaque ciuitatis, virtutum ambroſia & influentia paſcitur. Verum ne quo diuinior, eo obſcurior hæc eius ſcientia videatur, in vtramque partem diſſerendo pergit, & in hoc capite quatuor quæſtiones mouet, duas quas in fronte vides, alias duas quas in tertio capite abſoluit; priores illas (quia ſunt hic diſcuſſæ) paucis demonſtrabo, poſteriores vero opportune in ſuis locis oſtendam. In præfatione Ethicorum hanc primam quæſtionem attingit Philoſophus, idemque bonum eſſe cuiuſque ciuis, ac eſt totius ciuitatis ait. Rationes Ariſt hic duæ ſunt, vna ab auctoritate, altera ab inductione. Ab auctoritate, nam in promptu, inquit, hoc eſt, quod omnes (Philoſophos intelligit) eandem eſſe beatitudinem vniuſcuiuſque, ac eſt totius ciuitatis vno ore conceſſerint; ſenſerunt enim ſapientes viri ciuem & ciuitatem in communi bono ita conſentire, vt ſi idem non ſtuderent omnes & ſinguli, tota ciuitas veluti contrariis motibus diſtracta citiſſime contabeſceret. Ab inductione hoc ipſum probat, quia ſi ſtudeant ciues opibus, in oligarchia, ſi libertati, vt in populari potentia, ſi oppreſſioni, vt in tyrannide, aut ex aduerſo ſi virtuti, vt in rectis imperandi formis, neceſſe eſt, vt putemus, ideo hoc ab illis fieri, quia

Virtus eſt manna mentis.

Quaſtio. 1. ratio duplex.

diuitias,libertatem,latum imperium, aut virtutem ciuitatis beatitudinem eſſe atbitrentur: aliter enim ſinguli ad iſta obiecta non tam cupide aduolarent, ſi in illis aut iudicio confirmati, aut opinione decepti felicitatem totius ineſſe non iudicarent: cum ergo ita de ciuitatis felicitate loquuntur homines, vt de felicitate ſingulorum, argumento eſt, quod eadem ſit tam ciuitatis, quam ſingulorum ciuium beatitudo, idem bonum ac finis. Præter has duas rationes aliæ adijci & adhiberi poſſunt à toto & partibus, à coniugatis, à ſimili. A toto & partibus, quia partes vnitæ ſunt nihil aliud quam totum: ſed ciues ſunt partes ciuitatis: ergo ciues collecti ſunt ipſa ciuitas; quo poſito ſequitur, quod idem ſit commune bonum vtriuſque, eadem beatitudo; nam aliter idem ſecum diſſideret, hoc eſt totum à partibus & partes à toto, quod eſt inſtar monſtri, in principio ſuæ conſeruationis, id eſt, in bono communi diſſentirent. A coniugatis, quia quicquid boni vel mali vni coniugatorum conuenit, omnibus idem conuenit: ſed ciuis & ciuitas ſunt coniugata; ergo quicquid boni vel mali ciuitati conuenit, idem ciui etiam conueniet, quo dato nemo eſt, qui non videret idem eſſe tam ciuis, quam ciuitatis bonum. A ſimili, quia vt eſt in corpore phyſico & naturali, ita eſt in politico & ciuili: ſed in corpore phyſico & naturali ſi vel partes inter ſe vel partes cum toto in bono conſeruationis diſcordent, pernicies ſequitur; ita in corpore politico, ſi ciues, vel inter ſe, vel à tota ciuitate in ſummo bono diſſentiant, (inquam ad idem bonum hæc, & illi non tendant, neceſſe eſt, vt vtrumque in ſummum malum incidat. Sed diſtinguendum hic eſt quod bonum duobus conſideretur modis: vel ſecundum eſſentiam, (vt aiunt) in ſuis principijs, vel ſecundum exiſtentiam in circumſtantijs: priore modo idem eſt vtriuſque bonum, poſteriore vero non eſt: nam contractius bonum ciuis, quam ciuitatis dicitur. Si alia tradatur diſtinctio rem totam ad vnguem tenes, nempe quod bonum ſit aliud ſpecie, aliud numero, in illo, non in hoc ciuitas & ciuis conueniunt; abſurdum enim eſt, vt idem numero in omnibus & ſingulis ineſſet bonum, vt ergo eſt eadem virtus non numero, ſed ſpecie in cunctis ciuibus, quæ eſt in tota ciuitate: ita eadem eſt horum vtriuſque beatitudo ſpecie, non numero, quæ ex virtute naſcitur. Hactenus de quæſtione in prima fronte capitis iſtius poſita; mouentur nunc aliæ duæ, vna, An vita theorica & ſolitaria ſit magis expetenda, quam quæ in luce ciuitatis agitur? Altera, An ciuibus varijs modis affectis eadem eſſet forma, & (vt loquitur Philoſophus in textu) eadem diſpoſitio ciuitatis? In primam vltro citroque diſſerit, at hic neutram certo definit, illud autem vt firmum & fixum omnium fundamentum ponit, nimirum beatiſſimam eſſe ciuitatem eam, ex cuius inſtitutione vnuſquiſque optime agere, beateque viuere conetur. Verum quoniam virtus ſit duplex, moris & mentis, vtrum vita ex illius vel huius præſcripto melior ſit, quæſtio magna eſt: nam etſi vita hæc, quæ eſt ab omnibus externis rebus ſegregata & ſoluta, eademq; ſolo Philoſopho,

Ratio *alia an nexa.*

Bonum duplex. *1. Secundum eſſ. n...* *2. Secundũ exiſtentiã.*

Bonum idem ſpecie in ciue & ciuitate, & numero. Vide plura cap. 3. *Beatiſſima ciuitas, ex cuius inſtitutione vnuſquiſque optime...*

gere, beateq; viuere conatur. Virtus, Moris, Mentis.

& ſapiente digna, videatur quidem à ciuitate aliena, eſt tamen ea ciuitati valde neceſſaria, nam quæ ciuitas recte ſine ſapientis conſilio dirigi aut gubernari poteſt? Præterea cum vita actiua ſit negotiis ſollicita, milleque caſibus fortunæ ſubiecta, inimica quidem eſt mentis quieti, qua proxime ſapientes ad Deum veniunt. At dices aduerſus nos, quod vita actiua ſit quaſi ſpiritibus plena, optimarum virtutum fructibus fœcunda; lux contemplationis, & veluti ipſa, per quam viuit anima; nam quid eſt contemplatio ſine actione, niſi quaſi lucerna ſine lumine; & flamma ſuppreſſa ſine calore? Vmbram perſequeris, nam contemplatio eſt diuiniſſima actio ſapientis, eſt inquam contemplatio actio ſapientis eademque, vt in proximo audies capite, ad adminiſtrationem ciuitatis apprime neceſſaria. In ſecunda parte huius capitis (quod nunc ſequitur) vulgaris opinio vitæ beatæ ponitur & refutatur, fuerunt enim, & nunc ſunt multi, qui ſummum bonum ciuile in amplificando imperio ac dominatu poſuerunt; hoc probat Philoſophus exemplis Lacedæmoniorum, Cretenſium, Scytharum, Perſarum, Thracum, aliarumque nationum, quæ ad bellum ſuos ciues ideo inſtruxerint ac compoſuerint, vt cum Nino finitimos inuaderent, ſuaque confinia aliarum gentium damnis ſpoliiſque augerent & onerarent. Hinc apud quaſdam nationes leges quædam inſtitutæ fuerunt, quæ ad hanc bellicam virtutem populum excitarent, quẽadmodum ferunt Carthagine anulorum ornatum ita quemque capere, vt plurimas militias tolerarit. Lex etiam erat apud Macedones, vt qui nullum hoſtem occidiſſet in foro ignominioſe cingeretur capiſtro. Apud Scythas autem ei, qui hoſtium neminem interfeciſſet, ex aureo ſcypho, qui circumferebatur in ſolennibus illorum feſtis bibere non licebat. Apud Hiſpanos (gentem bellicoſam, vt in textu ait Philoſophus) mos erat tot numero verucula, ſeu haſtas figere circa ſepulcrum, quot quiſque hoſtes interemerit. Simillima his plurima olim Britanni (populus teſte Cæſare ad Martem natus) feciſſe dicuntur, vt Alexandri multi Achillis clypeo, haſta, ſepulcro conſpectis fierent; eſt enim in mortuorum ſepulcris, ac imaginibus quædam (vt ita loquar) vitæ hiſtoria. His poſitis exemplis quærit Ariſtot. iuſtum an iniuſtum ſit bellum finitimis inferre, vt imperia & dominatus dilatentur? Iuſtum quidem & legitimum eſſe negat, quippe in amplificandis imperiis, & mactandis finitimis non lucet beatitudo ciuitatis: in illos ergo impetum facere, ab illis imperium & dominatum rapere, non ſolum iniuſtum, ſed etiam ignominioſum haberi debet, niſi quidem ſint illi barbari & ſerui à natura, quibus vtile & iuſtum eſt alieno imperio ſubeſſe ac inſeruire. Licet enim homines ad iuſtitiam cogere, vt natura & euangelica conuiuij parabola videntur confirmare: at liberos volentes iuxta ac inuitos armis cogere, illorum ciuitates deuaſtare, depopulari agros, omnia denique eo ſolum animo inuadere, vt longe lateque dominemur, iniquum eſt & ab intentione naturæ, iuſtitiæ, rationis, ac legis penitus alienum: quod ſic ex

Qui ſummum bonum ciuile in amplificando imperio poſuerunt.

Leges incitantes ad bellicam virtutem.

Quæſtio 2.

Licet homines ad iuſtitiam cogere. Luc 14.

Ariſtot. paucis confirmo. Quæuis ciuitas in ſe ſatis beata eſſe debet: ergo ſine iuſta cauſa alienum non inuaderet imperium: nam eo animo inuadere, vt ſolum auctior fiat dominatio, eſt publicum quaſi latrocinium & homicidium profiteri; non eſt ergo iuſtum, non eſt legitimum in finitimos vi & armis ſuſceptum imperium. Alia ratio in textu hoc modo ſe habet. Quemadmodum eſt in aliis artibus & ſcientiis, ita eſt in ciuili facultate: ſed in aliis ita ſe res habet, vt neque medicus vi cogat ægrum ad ſanitatem, neque Philoſophus ignorantem ad ſapientiæ ſtudium, neque nauis gubernator liberos ad ſuam artem: ergo nec iuſti imperatores finitimos, & vicinos impellerent ad ſuum ipſorum amplificandum imperium; vis enim iſta longe lateque dominatrix nimis imperioſa eſt, & vltra quam dici poteſt iniuſta. Præterea in eo non conſiſtit ciuilis beatitudo, aut optima adminiſtrandæ reipubl. ratio, quod eſt vel prætet, vel contra naturam: ſed vi & armis finitimos inuadere, eoſq; herili ac tyrannico imperio ſubigere eſt quiddam violentum, & contra naturam: non eſt ergo iuſtum, non eſt decorum vt fiat. Hoc tamen ſemper excipio, niſi ſint ſerui à natura, au immaniter barbari & inſidioſi machinantes ſemper malum, & perturbantes quietum & tranquillum ſtatum ciuitatis; tales vero ſi ſint, co nandum quidem eſt, vt ars arte deludatur, & clauus clauum pellat, ſtultum enim eſt ab armis abſtinere cum hoſtis in tergo hæreat: ſi minus, hoc eſt, ſi non ſint hoſtes, ſed in ſuis ipſorum ſedibus quieti, ciues illos ſpoliare eſt ius naturæ violare, illorum fortunas imminuere eſt latrocinari, illos occidere eſt innocentium ſanguinem effundere nec non atrox homicidium perpetrare. Sic ergo in imperando facerent, quod venatores in venando, venamur enim non omnem feram, ſed quæ eſt apta eſui: ita illos finitimos ſolum inuadere debemus, qu ſunt à natura ſerui. Porro in eo non ponitur felicitas ciuilis, aut modus gubernandi, ſine quo ipſa ciuitas beata eſſe poteſt: ſed ſine imperio in finitimos ciuitas beata eſſe poteſt, (cum multæ ſint ciuitates, quæ finitimos non habent) ſequitur ergo hunc modum aliis dominandi non eſſe laudabilem. Poſtremo ſi bellum gerere non ſit per ſe bonum ciuitatis, nam (vt ait Cicero) ſuſcipitur tantum, vt ſine iniuria in pace viuatur, ſi inquam aut pro ſe defendendo, aut pro iniuria propulſanda admitti hoc malum in ciuitatem debeat, quam iniqui ſunt æſtimatores rerum, qui in finitimis ſubigendis, & in acquirendis nouis imperiis beatam vitam ſtatumque ciuitatis ponunt? Legumlatores ergo non debent ad bellandum legibus prouocare ciues, vt aliis dominentur, ſed in hoc potius eorum officium ſitum eſt, ſcilicet mores hominum locorumque conditiones conſiderare, vt ſtudioſi pacis & virtutis ſolum in ciuitate viuant. His rationibus hoc vnum argumentum addo, ab euentis nimirum, quia periculoſum eſt magnam multitudinem ad furorem & inuidiam irritare, quod ſane faciunt illi, qui haſtis & flammis vicinas ciuitates vaſtant: nam etſi homines forſan ſubactos ſuo iure reneant,

Iuſtum legitim. non eſt alienum imperiu inuader

[S]eruos à natura & immaniter barbaros vi ſubigere licet

angues tamen dentatos & caudatos in ſinu ſe tenere putent: verum ſi non vincant, ſed ſuperati ſunt, quod fieri quidem poteſt (quis enim exitum bellorum nouit?) actum eſt de iis illico, & ſuis ipſorum gladijs transfoſſi & iugulati pereunt. Miſerandum eſt exemplum Turcici imperij, quod hoc modo ortum in immenſum, vt vides permiſſione diuina creuit, teneant ergo ſua omnes, nam iuſtum non eſt, nec ergo tutũ aliena poſſidere, ad tempus fortaſſe inſidioſa, aut violenta valere poſſunt inuenta hominum, ſed abſque iuſtitia & æquitate prævalere non poſſunt diu, quippe vana & infima ſunt ſtratagemata ciuitatis, quæ columna virtutis non fulciuntur.

Exitum bellorum nemo nouit.

Vana ſunt ſtratagemata ciuitatis ſine virtute.

Diſtinctio.

Quæſtiones duæ ſunt in hoc Cap.

- Prima, An idem ſit bonum cuiuſque ac totius ciuitatis? quod affirmat Philoſophus verum eſſe,
  - Si bonum ſecundum eſſentia in principiis ac ſpecie, non ſecundum exiſtẽtiam in circumſtanſtijs & numero cõſideretur, vt liquido ex argumentis conſtat.
- Secunda, An liceat inferre bellum finitimis, vt amplificiat imperium? hic diſtinguit Philoſophus de
  - Finitimis, qui ſunt ſerui à natura, quos vi & armis coercere licet.
  - Finitimis, qui ſunt liberi, quos percutere non licet, vt à nobis quinque rationibus in ſuppoſitione ꝓbatur.

Opp. *Docuit Ariſtot. in primo Polit. aggregatam felicitatem eſſe ſummum bonum ciuitatis: ſed in homine omnium bonorum accumulatio & affluentia eſſe non poteſt, vt in primo Ethic. demonſtrat: ergo eadem non eſt cuiuſque ac totius ciuitatis beatitudo.*

Reſp. *In primo Politic. de communi ac mixta ciuitatus forma, hic vero de optima diſputauit Philoſophus: in illa natura ac fortuna requiruntur opes ac vires, ſed in hac ſatis eſt, ſi virtus ſola viuat. Reſpondeo igitur eandem eſſe felicitatem vtriuſq; ſi eſſentiam ſpectes: nam quamuis nemo mortaliũ omnium bonorum fortuna, animi, corporis perpetuam affluentiam habeat, ſi tamen ancheram virtutis teneat, non minus beatus (quam qui beatiſſimus) haberi debet.*

Opp. *Bonum cuiuſq; & totius ciuitatis eſt idem eſſentia & definitione, ergo eſt idem numero. Ratio probatur, quia idem numero diſtinguitur ſolum in idem definitione, nomine, proprietate & accidente, vt eſt in primo libro Topicorum: ſi ergo bonum cuiuſq; hominis & totius ciuitatis ſit idem eſſentia ac definitione, erit quoq; idem numero, quod eſt abſurdum, vt idem numero accidens ſit in multis ſubiectis.*

Reſp.

Reſp. *Eadem numero definitione dicuntur ſolum definitum ac definitio, qua idcirco numero eadem dicuntur, vt vnitas eſſentia ſpecifica non indiuidua ad viuum explicetur, ſunt enim definitio ac definitum res eadem & vna. Cum ergo dicimus hoc loco idem eſſe bonum vnius & omnium, intelligimus idem definitione ac eſſentia ſpecifica, non indiuidua, vt aiunt.*

Opp. contra ſecundam quæſtionem.

Ninus rex ipſe finitimis deuictis ſuum auxit imperium, Cyrus idipſum fecit: id quoque fecit magnus Alexander. Imo Romani, Lacedæmonij, adeoque etiam Iudæi numinis oraculo ſæpe conſulto idipſum fecerunt: licet ergo bellum inferre finitimis ſolum, vt augeatur imperium. Ratio ab inductione tenet.

Reſp. *Pauca exempla ambitionis vim legis ac veritatis non habent. De Iſraelitis vero (qui iuſſu domini terram promiſſionis inuaſerunt) dico, quod iuſte quidem hoc fecerint, primum quia Domini eſt terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuerſi qui habitant in eo, at is hanc terram patribus promiſit, eandemque promiſſam poſteritati dedit. Præterea ſi Philoſophum conſulas, hoc bellum non fuit iniuſtum, quia incolæ & poſſeſſores eiuſdem terræ fuerunt hoſtes Dei, immaniterque barbari, ſeruique à natura, quos, inquit Philoſophus, non aliter ac feras perſequi debemus.* Pſalm. 14.

Opp. *Augere & amplificare imperium eſt patriam illuſtriorem ac fortiorem reddere: hoc autem deuictis finitimis efficitur: ergo finitimos inuadere ac ſuperare licet. Maior conſtat, quia amplificare imperium victoriis eſt ſignum fortitudinis, quæ robur & gloriam habet. Minor probatur, quia deuictis finitimis ciuium numerus augetur, & ipſa ciuitas armis & viris aucta formidoloſior hoſti externo redditur.*

Reſp. *Augere imperium vi & armis eſt ſignum fortitudinis, quam gloria ſequitur, ſi iuſta ſit belli cauſa: ſed finitimos inuadere, & in alienas poſſeſſiones irruere vim quidem habet, at non iuſtam quam leges belli poſtulant.*

CAP. III.

Vtrum optima vita ciuium magis theorica eſſet quam practica, magisque in virtutibus mentis quam moris poneretur.

NE quæſtiones ſuperius motæ, & adhuc omnino indiſcuſſæ ſcrupulos in animis lectorum parerent, hic quaſi poſtliminio Ariſtot. eaſdem reſumit, reſumptasque acute & ſapienter ſoluit. Vides ſtudioſe Lector hæc omnia apud Ariſtot. optime cohærere, nam primum de fine quærens optimæ ciuitatis, illam potius in internis quam in externis bonis elucere docuit; in ſecundo eandem in ſingulis quæ eſt in tota ciuitate vitam ac felicitatem poſtulat; nunc vero qualis debeat eſſe hæc vita, theoricane aut practica, in virtutibus mentis vel moris

Ciuitatis optima Medium, Finis, Fructus.

Imperium duplex: ciuile, tyrannicam.

Melius eſt aliis virtute præluce re, quàm imperium in alios obtinere.

Quæſtio. Actio vitæ beatæ duplex eſt, vel abſoluta in ſe, vel cõparata ad alios.

Contẽplatio eſt actio reſpectu

ponenda, directe oſtendit. Sic medium, finem & fructum cernis; medium virtus, finis beatitudo, fructus vitæ pietas & ſanctimonia dicitur: O ter beatam ciuitatem, in qua hæc tria vigent! De optima ciuium vita diſſerens Philoſophus duas Philoſophorum opiniones adfert, in altera vita actiua contemplatrici; in altera contemplatiua actiuæ præfertur. Qui primas partes contemplatrici deferunt, eam diuinam, ſanctam, & ſolum liberi hominis propriam eſſe aiunt, actiuam vero tantum ſeruorum eſſe nec non curis, doloribus & negotiis plenam. Qui autem verſa vice practicam & actiuam defendunt, hij contemplatiuam vitam otioſam appellant, eumque beatum eſſe non poſſe aſſerunt qui nihil agit. Sed error vtrinque eſt, vt hic docet Ariſtot. nam illi iniuſte vitam actiuam accuſant, quaſi in ea omnes, vt ſerui ac mancipia ſub iugo herili viuerent, hij quoque inconſiderate vitam contemplatiuam, vt otioſam & ceſſatione torpentem condemnant, cum in ipſa virtutum contemplatione diuiniſſima mentis actio inſit, eſt enim imperium in liberos, quod vere ciuile eſt; eſt etiam imperium in ſeruos, quod tyrannicum & herile dicitur: in illo eſt beatitudo, ſi habeant in eo principes virtutem, vt recte agant, & iuſtam poteutiam, vt acta iuſtitiæ & decreta abſoluant: in hoc vero eſt miſeriarum quaſi ſtyx & lacuna, in qua omnia ſcelerum tormenta, at nulla virtutis ornamenta viuunt. Quid enim eſt in herili imperio ac dominatu bonum? quid ſanctum? quid ab immanitate tutum? rex pater ſuos ſubditos, vt filios diligit, at tyrannus opprestot ſuos, vt ſeruos & mancipia tractat: in regno eſt libertatis quædam æqualitas, eſt certus honoris ordo, at in herili imperio triumphat iniquitas & confuſio omnium. Non eſt ergo optimum putandum poteſtatem habere, & tibi imperium attripere, niſi id quoque habeas, quod maxime optandum eſt, nempe cæteris virtute præcellere ac prælucere. Non enim qui regunt bonis actionibus præſtare dicuntur, niſi tantum aliis antecellant, vt ait Ariſtot quantum vir feminis, pater filiis, dominusque ſeruis: qui enim aliter agunt: non tantum regendo proſunt, quantum recedendo á virtute nocent Ad vltimam iam partem huius cap. accedo, in qua Philoſophus ex hac comparatione vtriuſque vitæ, eam longiſſime in optima ciuitate præfert, quæ in contemplatione animi ſecundum virtutes mentis agitur, hinc quæſtionem præfixam in fronte iſtius tractatus moueo, quam vt accuratius tractem à diſtinctione actionis, quæ eſt in textu, incipiendum puto: eſt ergo actio vitæ beatæ duplex, vel comparata ad alios, vel abſoluta, quæ in ſe finem, id eſt, contemplationem habet: non in illa, ſed in hac Philoſophus ſupremam felicitatem hominis, & ciuitatis ponit. Si dicas hanc actionem ignauam & otioſam eſſe, reſpondet Ariſtoteles, quod virtutis actio non ſit ignaua. nam vt mens eſt forma hominis, ita virtus mentis vita ciuitatis; reſpectu ergo ceſſationis contemplatio actio eſt, quaſi diceret Philoſophus, contemplatio non eſt otioſa animi agitatio, aut ſomniculoſa ab agendo ceſſatio, vt quidam ſtulte volunt, ſed eſt diuina quædam mentis operatio, quæ ſuum quaſi genium & influen-

ceſſationis quia nō eſt otioſa ceſſatio, ſed diuina mētis operatio.

fluentiam habet;ita tamen habet, vt primario, neque reſpectu materiæ in quam tranſit neq; reſpectu operis, quod producit, fluens actio dicatur, ſed immanens & perpetua intellectus in ſeipſum verſio, excellentem & diuinam in ſe finem habēs. Sine hac, inquit, mentis actione nullũ opus hominis, nulla ciuitatis actio feliciter ſuccedit. Hoc ergo poſito, quod optimus finis hominis & ciuitatis ſit bona actio, cumq; bonæ actiones ſint diuerſæ & diſtinctæ ſpecie, illa nobiliſſima iure dicetur, per quam optime operari dicimur: operari autē optime dicimur, cum ſecundum mentem & virtutem intellectricem, id eſt, ſapientiam viuimus: quippe propria hæc vita hominis eſt, & cum in omnibus requiritur, propria quoque eſt totius ciuitatis. Sed vt hæc præclare ab Ariſt. diſcuſſa in puncta contraham, ſequuturas rationes ad confirmationem quæſtionis ſumam, prima a ſigno, ſecunda à potētia, tertia ab obiecto, quarta ab auctoritate, quinta à comparatione ducetur. A ſigno, quia probabile eſt vitam optimam in illis virtutib. maxime collocari, à quibus omnia dicta operaque recta cuiuslibet hominis ac ciuitatis ſummum lumen & laudem habent: ſed à virtutibus mentis omnia præclara dicta operaque hominis, & ciuitatis ſummum lumen & laudem habent: ergo in virtutibus mentis vita optima collocatur. Maior conſtat. Minor probatur, quia in omni opere, vt in architectura, aliisque operibus infimarum artium, illi optime agere dicuntur, qui maxime intelligentia & ſapientia vigent. Qui ergo in æterna contemplatione virtutum rerumq; diuinarum ſunt verſati, optimam vitam agunt, & quamuis res mortales in hac vita & ciuitate tractantur, tamen ſi tractentur vt media, non vt fines; ſi vt inſtrumenta, non vt extrema actionum propoſita, nihil refert, ſic enim animus in ſuo circulo à puncto in punctum per media caduca vertitur. Secunda ratio à potentia deducta eſt, nempe quod illa vita ſit optima, quæ bonis optimæ potentiæ animi ornatur: ſed intellectus eſt optima potentia animi: ergo vita, quæ mentis virtutibus ac bonis ornatur, eſt quidem optima. Minor cōſtat: quia intellectus veluti in puppi rationis ſedet, & vt gubernator nauis reliquis præſcribit potentiis animi. Tertia ratio verum obiectum intellectus docet, quod eſt ipſe Deus (vt hic ait Philoſophus) argumētum formatur hoc modo: Vita optima in cōtemplatione nobiliſſimi & primi entis ponitur: ſed ens primũ & nobiliſſimum, id eſt Deum virtutibus mentis non moris intuemur: ergo vita optima potius in virtutibus mentis quam moris ponitur. Maior hoc loco & etiam decimo libro Ethic. patet, quib. locis ſi teſtimonium illud ſacrum addas, res Philoſophorum calculis non indigebit, nempe quod hæc ſit vita æterna, vt te cognoſcant: cui veritati Auguſtinus aſſentitur, cum ait quod viſio Dei ſit tota merces vitæ: ſed mentis virtute tantum cognoſcere Deum & videre dicimur; ergo in illis vita optima manet, nam quæ vita ſine Deo? Quæ ciuitas ſine Deo manet? Sapienter ille,

Confirmatur quæſtio quatuor rationibus

Ioannis 17. De ciuit. Dei.

Si deſit pietas, eſt vana ſcientia rerum,
Si deſit pietas, omnia cæca manent.

...os & vi ... sq; ... optima ... ate ad ... ũ refer ... ecet.

Notemus obſecro hoc vnum ex Philoſopho ethnico & gentili, quod mentem & vitam cuiuſque in optima ciuitate ad Deum, ad Deum inquam voluerit referri. Nam vt in Ethicis ait & hic inſinuat, is ſolum vitam humanam viuere dicitur, qui ſecundum mentem & ſapientiam viuens diuinum numen & lumen ſapit. Heu Chriſte bone tantane in ethnicis fuit religio, & iam cælitus inſpirati atheiſmum patimur? Ratio ab auctoritate Platonis eſt, qui olim dixit beatas fore reſpubl. quas mente ſapientes regerent: mente ſapientes ait, quaſi diceret in mentis ſapientia tota vitæ beatæ lux & contemplatio ponitur, tota quies ciuitatis; melius ergo eſt ſecundum Platonem mentis quam voluntatis præſcripto inſtitui vitam & adminiſtrari ciuitatem. Vltima ratio comparationem habet, nimirum quod illa vita (qua facti ſumus Deo ſimillimi) ſit quidem nobiliſſima: ſed vita ſecundũ virtutes mentis inſtituta facti ſumus Deo ſimillimi: ergo vita ſecundum virtutes mentis inſtituta eſt quidem optima. Minor probatur, quia propius non accedimus ad Deum re vlla quam ſapientia mentis, quæ nihil aliud eſt quam veluti radius diuini numinis humanæ menti communicatus; hinc traditur præceptum, vt in hac vita theorica non deſides, non otioſi ſimus, ſed vt virtutibus mentis prælucentes alios conſilio & ſapientia, alios arte, ſcientia & intelligentia iuuemus. Sic inquit pulchre, Deus ipſe agit, cui non ſunt externæ actiones; ſic multo magis nos agere debemus, qui non nobis ſolum, ſed aliis nati & creati ſumus.

...ulla re ...opius ac-...dimus ...d Deum, ...m ſa-...ientia.

Diſtinctio.

Vita contemplatiua duplex,
- Abſoluta, quæ eſt in ſolo Deo, qui ſeipſum eſſentialiter intelligendo Deum filium ab æterno genuit.
- Reſpectiua, quæ eſt aut
  - In ſe reflexa, qualis debet eſſe miniſtrorum Dei.
  - In alios transfuſa, & hæc probatur eſſe in optima ciuitate, vt in quinque diſcuſſis argumentis conſtat.

Opp. *Vita theorica eſt ſolitaria ergo non eſt ciuilis. Antecedens & concluſio ſunt Ariſt. primo Politicorum.*

Reſp. *De vita contemplatiua in ſe reflexa non de transfuſa in alios eo in loco agitur, illa quidem eſt ſolitaria, hæc vero per virtutes mentis aliis communicatur. Nam vt quies ſedentis ad puppim eſt ſalus nauigãtium: ita contemplatio ſapientis eſt conſeruatio ciuium.*

Opp. *Vita contemplatiua otioſa eſt, vt in textu dicitur: ergo non eſt ciuilis, quæ opus poſtulat.*

Reſp. *Otioſa eſt reſpectu corporis nõ mentis, quæ perpetuo in ſeipſam vertitur. Nam vt qui impenſe ſtudet, laborat ille quidem, tametſi videatur otiari: ita contemplator rerum diuinarum non ludit, tametſi corpus ab onere & labore vacat.*

Opp.

Opp. *Vita ciuilis potius in illis virtutibus conſiſtit, à quibus boni quam in his à quibus ſolum veri nominamur: ſed à virtutibus moris non mentis boni dicimur: ergo in illis potius quam in his vita ciuilis conſtat.*

Reſp. *Quamuis obiectum virtutum moris ſit bonum, obiectum autem virtutum mentis ſit verum, hæ tamen ſcilicet virtutes mentis ſi ad primam veritatem, id eſt Deum (vt hic poſtulat Philoſophus) referantur, non ſolum nos veros & ſapientes, ſed etiam bonos & ſtudioſos faciunt: nã vt pediſſequæ ſuis dominis: ita virtutis moris virtutibus mentis ancillantur, vere enim ſapiens non eſt, qui inhoneſte viuit.*

Opp. *Scire Deum in vita ciuili non eſt ſatis niſi illum diligas: ſed dilectio Dei magis in virtutibus moris quam mentis ponenda eſt: ergo vita ciuilis magis in virtutibus moris quam mentis conſiſtit. Minor probatur, quia dilectio* Dei *eſt opus voluntatis, in qua virtutes moris, non intellectus, in qua virtutes mentis ſedent.*

Reſp. *Dilectio Dei, Dei veram cognitionem vt effectus ſuam cauſam ſequitur, qui ergo vere Deum per contemplationem nouit, is Deum propter ſeipſum diligit. Nam vt dominus ſeruo: ita intellectus voluntati, quid agendum, quid fugiendum ſit, præſcribit.*

Opp. *Odiſſe Deum eſt longe deteſtabilius quam ignorare Deum: ergo diligere Deum, quod eſt opus voluntatis, eſt longe melius, quam Deum ſcire, quod eſt opus mentis. Ratio tenet à loco repugnantium.*

Reſp. *Vera hæc ſunt, & tamẽ hinc nihil abſurdi ſequitur, præſertim hoc poſito, quod voluntas præſcripto mentis obſequatur. Præterea hoc argumentum ab oppoſitis vere non trahitur, quia odiſſe & ignorare, diligere & ſcire non ſunt oppoſita: nam idem Iudas poteſt odiſſe, & ignorare Deum, idem Petrus poteſt Deum ſcire & diligere: quod non fieret, ſi hæc inter ſe vt vera oppoſita repugnarent.*

Opp. *Vita in virtutibus moris poſita vtilior eſt ciuitati quam ea, quæ virtutibus mentis perficitur: ergo eſt magis ciuilis. Antecedens probatur, quia vita illa eſt communius bonum: at quo communius bonum eo diuinius eſt. vt docet Ariſt.* Lib. Top. 3.

Reſp Negamus *maiorem, nam vita illa non eſt vtilior, ſi maieſtatem ciuitatis ſpectes. Quippe vt gubernatoris opera in dirigenda naue non cedit illorum operi qui laborant: ita hæc vita diuina, quæ ciuitatem dirigit, nõ minus vtilis eſt reipublicæ quam illa, quæ tota in opere & negotio ponitur. Ad probationem ergo reſpondeo, quod vita hæc ſit communior, non tamen quoad boni eſſentiam.*

CAP. IV.

Vtrum magnitudo ciuitatis ſit hominum numero vel potentia definienda?

SAtis de fine quo allicimur, nunc de materia optimæ ciuitatis agitur. Qui vrbem condunt inprimis finem proponere, tum materiam

Methodus philoſophi.

& inſtrumentum parare, hinc de ſitu, de aere, & denique de modo conſeruandi agere ac conſiderare debent. Videſne hunc ordinem? Methodum quam hic tenet Philoſophus didiciſti; nam finem propoſuit, & materiam nunc tractat: de cæteris in ſuis locis diſſerit. Qui ciuitatem ex voto conſtitui velit, eum de ſupellectile ac materia eiuſdem diligenter ſecum conſiderare oportet: nam vt textori & fabricatori nauis, ita fundatori ciuitatis materiam appoſitam & opportunam adeſſe conuenit. Eſt autem materia ciuitatis duplex, hominum multitudo & ipſa regio, de prima in hoc, de ſecunda in altero diſputatur capite. De prima hæc quæſtio eſt inſtituta, An magnitudo ciuitatis ſit hominum numero vel potentia ciuium definienda? Quidam numero ac multitudine habitantium, non facultate ac potentia ciuium metiendam eſſe hanc ciuitatis magnitudinem voluerunt, contra quos hoc loco Ariſto. tribus aut quatuor argumentis certat. Primum à notatione magni, ſecundo à comparatione aliarum rerum, tertio à diſtinctione magnitudinis, poſtremo ab incommodis, quæ illorum opinionem ſequuntur. A notatione magni; quia id proprie magnum dicitur, quod opus (ad quod deſtinatur) expedite poteſt perficere; hoc autem in ciuitate non immenſa turba numeroque hominum, ſed certa & excellenti facultate ciuium definitur: non ergo à vaſtitate loci, non à ciuium numeroſa turba, non à multitudine rerum, ſed ab egregia potentia & (vt ita loquar) ſufficientia, feliciter ac fortunate agendi magnitudo ciuitatis pendet. Nam quemadmodum in re militari nō militum confertiſſima multitudo, ſed vis & ordo magnam victoriam præſtat: ita in re ciuili non ſilua hominum, ſed optima diſpoſitio & potentia ciuium magnam vrbem aut ciuitatem facit. Altera ratio à comparatione ducta ſuas vires in natura habet, nam ſic inquit: Ciuitas magna dicitur, vt medicus ille Hippocrates magnus fuit: at Hippocrates non magnus vaſtitate corporis, ſed artis excellentia fuit: ergo ciuitas magna non numero, ſed potentia habenda erit. Deeſſe in hac re exempla non poſſunt, ſic magnus Alexander, magnus Pompeius, ſic magnus Cæſar fuit. Tertia à diſtinctione ratio ſic ſe habet, quod ſi velint magnitudinem ciuitatis multitudine definire, oportet primum quænam ſit iſta multitudo quam velint, oſtendere. Nam multitudo eſt in ciuitate duplex, ciuium nimirum & eorum qui ſerui, inquilini & peregrini dicuntur: ſi illos ſolum intelligant, pauca numero non populoſa erit ciuitas, ſin verò hos, periculoſa eſt eorum opinio; quid enim funeſtiorem peſtem ciuitati adfert quam ſeruorum & peregrinorum in catalogum ciuium inconſiderata admiſſio? Quarta ratio abſurditates & incommoda iſtius opinionis declarat: ſi enim turba ac multitudine ciuitatis materia aut magnitudo definiatur, magna futura eſt confuſio; quod liquido hinc cōſtat, quia ciuitas ordine, ratione, lege regeretur: at conferta & (vt ita loquar) infinita hominum caterua nec facile in ordinem cogi, nec ratione coerceri, nec legibus ſapienter dirigi & gubernari poteſt. Impedit enim rectam imperandi formam numeroſa multitudo hominum, niſi

Materia ciuitatis duplex.

Quæſtio.

Argumenta Ariſtot. omnibus refellit erroneum quorundam.

Magnitudo ciuitatis non à vaſtitate loci aut numero ciuium, ſed à ſufficientia agendi pendet.

Multitudo ciuitatis duplex, ciuium & ſeruorum. Nihil ciuitati funeſtius quā ſeruorum & peregrinorum admiſſio.

diuina mens ac potentia eſſet, quæ ciuitatem & vrbem, vt Deus vbique ſubſiſtens terrarum orbem regeret: nimia ergo & exuperans multitudo ciuitatis materiam non definit, imo leges violat, ordinem peruertit, dignitatē obſcurat, contemnit magiſtratum, omnem perniciem āc confuſionem parit. Verum quoniam multitudo ad complendam ciuitatis magnitudinem requiritur, quanta & qualis eſſe debeat hæc magnitudo nunc docet Philoſophus. Quandam, inquit, requiri magnitudinem numero completam, ſed hoc addo vt neque excedat modum, neq; deficiat nimium; iuſtam autem proportionem noueris, ſi egregie præſtare poſſit ciuitas id operis ad quod deſtinatur. Nam vt ſatis tum ſanum corpus humanum dicitur, cum nulla vel totius vel partis actio impeditur: ita ciuitas ſatis tum magna habetur, cum facile ſuis officiis muneribuſque fungitur. Sic enim fit in ciuitate, vt in naturæ artis ve opere: nam vt animal, homo, planta, reſpectu naturæ (ad proportionem perducentis omnia) ſi partes abundent aut deficiant dicuntur monſtra; & vt nauigium palmi vnius longitudinis aut ad duorum ſtadiorum longitudinem porrectum omnino inutile & ineptum eſt nauigationi, aut quia nimis paruum, aut quia nimis magnum exiſtit: ita ciuitas, quę nullam ſymmetriam & proportionem ſuæ magnitudinis & paruitatis habet, habetur illa quidem aut vana aut nulla. Nam ſi ſit nimis exigua omni euentu fortunæ deficit & labaſcit, ſi vero ſit inſtar Babylonis immenſa, præco (vt inquit Ariſtoteles) ſonoram vocem Stentoris habere debet: nam aliter in publicandis edictis percipi & audiri non poteſt; quaſi diceret, ſi ciuitas ſit nimis magna, confuſa quoque erit. Concludit ergo ciuitatem tum eſſe ſatis magnam, cum tanta ex familiis & pagis in vnum locum affluxerit multitudo, quanta ad bene beateque viuendum ſufficit, quæque ſuis bonis contenta eſt. At dices, ſi augeatur hic numerus maior aut maxima, ſi diminuatur minor aut minima dicetur ciuitas. Non ita eſt (vt hic docet Philoſophus) nam magnitudo ſemper ex factis & operibus eorum qui imperant, & qui imperio parent perpendi & conſiderari debet: ratio eſt, quia in vaſta & nimis magna ciuitate ciuium claſſes non ſunt probe diſtinctæ, illorum ordines non ſunt ſatis noti, imo quod eſt maximum, ciues ciuibus & illorum ordines magiſtratibus ignoti ſunt: ſed vbi ciues ciuibus ignoti ſunt, ibi neceſſe eſt munera ciuitatis minus conſiderate diſtribui, iudiciaq; minus iuſte & ſapienter fieri, circa quę duo aut negligenter agere, aut turpiter errare valde periculoſum eſt ciuitati: non ergo in populoſa multitudine hominum, ſed in iuſta proportione ac potentia ciuium materia ciuitatis aut magnitudo cernitur.

Iuſta magnitudo ciuitatis cognoſcitur, ſi præſtare id poſſit ad quod deſtinatur.

Ciuitas nimis magna confuſa eſt.

Ciuitas quādo ſatis magna.

Diſtinctio.

Magnitudo ciuitatis cõſideratur bifariam,
- Primario, & ſic à ſufficienti potentia ciuium pendet, vt probauimus argumentis à
  - Notatione,
  - Comparatione,
  - Diſtinctione,
  - Inductione abſurditatũ.
- Minus primario, & ſic à multitudine pendet, in qua vitari debent duo,
  - Exceſſus, ne nimis cõfuſa.
  - Defectus, ne nimis infirma ciuitas fiat.

Opp. *Potentia agendi id omne ad quod ciuitas deſtinatur eſt forma ciuitatis: ergo non eſt materia. Antecedens eſt Ariſtot. vbi docet Philoſophus, copiam ac ſufficientiam rerum omnium eſſe finem & formam ciuitatis.*

Potentia ciuiũ non eſt materia ciuitatis, ſed in potentia potius quã multitudine conſiſtit.

Reſp. *Non hic docet Philoſophus potentiam ciuium eſſe materiam ciuitatis, ſed potius in potentia quam multitudine eandem contineri, cum ciuitas magna ea ſola dicatur, quæ ad beate viuendum ſufficit: non quæ ex infinita aut exili multitudine coaleſcit.*

Opp. *Potentia eſt quædam ciuitatis qualitas: ergo in ea illius menſura aut quantitas ineſſe non poteſt: magnitudo ergo ciuitatis, quæ eſt illius menſura, à numero potius quam à potentia pendet.*

Reſp. *Eſt quidem potentia quædam qualitas ciuitatis, magnitudinem tamen & menſuram hic declarare dicitur, quia in illa vis tota ciuium (qui ſunt partes ciuitatis) cernitur. Materia enim à ſua potentia ſuum motum & nomen habet.*

Opp. *Materia ciuitatis ſunt domus & pagi, vt docet Philoſophus primo Politicorum: ergo non eſt magnitudo, vt hic definit.*

Reſp. *Ratio non ſequitur, quia ex domibus & pagis hæc magnitudo, de qua hic diſputat Philoſophus, conſtituitur.*

Mœnia & ædificia ſunt materia loci, non ciuitatis.

Opp. *Mœnia & ædificia ſunt materia ciuitatis: ergo magnitudo ciuium non eſt materia.*

Reſp. *Hæc ratio infirma eſt, nã mœnia & ædificia metaphorice, at ciuium magnitudo vera ciuitatis materia dicitur. Sunt enim mœnia & ædificia materia loci, non ciuitatis, quæ à ciuibus non à mœnibus & ædificiis pendet.*

Dubium.

An ciues à magiſtratu cognoſci & diſtingui debeant?

Opp. *Fieri nõ poteſt vt infinitior numerus ciuium ab vno cognoſci poſſit: ergo hoc requiri non debet à magiſtratu, vt omnes ciues noſcat.*

Reſp. *Duæ rationes ſunt in textu, cur ciues à magiſtratu cognoſci debeant, prima, quia hoc modo rectius iudicare poteſt, muneraque & honores melius diſtribuere. Secunda, ne ſerui & peregrini maxima hominum corona*

& tur-

& turba tanquam ciues lateant, & veluti flammas ſeditionis in præcordiis ciuitatis ſpargant. Reſpondeo igitur ad argumentum, quod licet à magiſtratu vno omnes & ſinguli ciues cognoſci non poſſint numero, ſpecie tamen & ordine cognoſci poſſunt, quod eſt ad hoc munus perficiendum ſatis.

CAP. V.

An vna vrbs magna ſeu metropolis debeat eſſe in quauis regione eiuſdemque ſitus prope mare?

REmora materia ciuitatis eſt regio, propinqua (vt aiunt) ciues, qui non à multitudine, ſed à potentia (vt eſt iam ſatis demonſtratum) pendent. Regionis nomen nunc latius, nunc ſtrictius ſumitur: latius pro ſtadio & circuitu totius imperij ſuis cancellis & limitibus circumſepti, & ſic Ptolomæus Germaniam regionem nominat; ſtrictius pro definitis partibus ſedibusque regni, & ſic Camdenus noſtras accipit, vbi id ait quod docte & laborioſe tandem perfecerit. In ſingulis inquit Angliæ regionibus qui ſint limites, quæ terræ dotes, quæ antiquioris memoriæ loca, qui duces, qui comites fuerint, paucis perſtrinxi. Vtroque modo hoc nomen apud Philoſophum mihi capi videtur, vt poſtea (cum de eiuſdem amœnitate, copia, ſitu, influentia, magnitudine, aliiſque rebus in ea neceſſariis agitur) manifeſte patebit. Breue eſt hoc de regione caput apud Ariſtotelem, ſed longior paulo tractatio ſequitur; omnium ſumma hæc eſt, quod in regione ſint ſpectanda tria, nimirum quantitas, qualitas & ſitus, ſeu loci diſpoſitio. In quantitate materiam & menſuram, in qualitate copiam & affluentiam rerum, in ſitu, influentiam cœli aliaq; tum ad amœnitatem, tum ad vtilitatem ciuium neceſſaria conſiderare oportet. Quantitatem non aliter quam vrbis magnitudinem definit; eamque totam ad feracitatem & abundantiam omnium (quibus efficitur ciuitas beata) refert. Regio enim optima ea eſt, conſenſu omnium, quæ maxime copioſa & rerum omnium fœcunda ſit, eaque magnitudine & bonitate, vt ciues poſſint ex ea liberaliter & ſimul temperanter viuere: liberaliter inquam reſpectu aliorum, temperanter autem reſpectu ſui. Qualitas regionis aut eſt aliunde recepta, aut à natura inſita & infixa; recepta à Deo per influentiam cœli, de qua in proximo; inſita vi ſua per diſpoſitionem loci, de qua in hoc ipſo capite diſputatur, hæc montium, fluminum, ſyluarum, paſtionum, aliarumque rerum omnium ad victum & cultum ſpectantium vbertate maxime commendatur: ſi enim vterus terræ ſit horum fertilis, ſi ſit ad benignam vim cœli concipiendam docilis, ſi ſæpius fructus conceptos non aliter quam mater ſuos filios pariat, regio quidem grata, regio amœna, regio qualitate beata & fortunata dicitur; quippe quæ qualitas loci eſt optabilior, quam quæ fœcunditatem rerum omnium (quibus ciues conſeruantur) gignit? Situs de quo hic agit Phi-

Regionis nomen ſumitur latius pro circuitu imperij, ſtrict. pro definitis partib. regni.

Camden. noſtras laudatur.

In ep. ſtol.

In regione ſpectanda ſunt tria: quantitas, qualitas, ſitus.

Quãtitas ſicut magnitudo.

Qualitas regionis duplex.

Situs regionis optimus.

Philoſophus, eſt aut regionis aut vrbis; regionis ſitus commodiſſimus habetur, ſi ad bellum gerendum ſit accommodatus, ſi hoſtibus aditu ſit difficilis, ſi ipſis ciuibus ad educendum exercitum ſit facilis & expeditus, ſi denique ſit oculis ita expoſitus, vt neque hoſtis in illo lateat, neque ſubſidium naturæ aut artis deſit. Primariꝫ vrbis (quam Freigius metropolim appellat) ſitus prope mare eſſe debet, ſed primum vtrum talis vrbs eſſe debeat in regione, tum de eiuſdem ſitu & loco dicemus. Si fuſe nomen regionis ſumatur, neceſſe eſt vt in ea vrbs vna cęteris illuſtrior & excellentior ſit, ad quam tanquam ad vnum euportorium & theatrum honoris cauſa tota regio fluat. Hęc vrbs (ſi fieri id poteſt commode) totius regionis veluti cor & centrum eſſe debet, à quo reliquæ partes ac membra vitam & lumen habeant; ſi huius ornatum ſpectes auguſtiſſima, ſi mœnia fortiſſima, ſi vtilitatem rerum omnium varietate refertiſſima, ſi ciuium numerum, ordinem, ſplendorem omnium populoſiſſima, iuſtiſſima, magnificentiſſimaque eſſe debet. Sed vt ſuccinctis hoc argumentis probem, à ſimili, à neceſſario, à contrariis & ab antiquitatis exemplis breuiter ſic diſputo. Politica ſcientia (vt ait Ariſt.) imitatur naturam: ſed natura in omni regione locum vnum eminentem fixit, eundemque maxime ornauit: ergo politica ſcientia vnam vrbem in quauis regione conſtitueret, eandemque ornamentis quam queat maximis perpoliret. Minor huius ſyllogiſmi conſtat, quia in regione elementari ignem, in regione ætherea cœlum ſideribus ornatiſſimum tanquam vrbem diuorum fabricauit. De minore mundo, nempe homine, quid dicam? Cuius corporis regiones omnes ac partes ad vnam capitis ſphæram referuntur, in qua tanquam in metropoli animus vt princeps, vires animi vt vigilantes magiſtratus, ſenſus vt diligentes ſerui ac miniſtri ſedent. Habet quidem natura vt ſuos carceres & ſentinas, ita ſuos ordines & quaſi claſſes ciuitatis, quæ quidem omnia ad vnum ſummum reducuntur. Vt natura ita neceſſitas metropolis inſtitutionem probat. Nam vt inter ciues eſt vnus princeps: ita inter ciuitates vrbs vna eſſe debet principis maieſtate & honore digna, ſed ad principis maieſtatem & honorem excelſa palatia, honorifica tribunalia, altiſſimæ turres, munitiſſima caſtella, populi magna frequentia, aliaque pene infinita Corinthia opera requiruntur. Non caput Auguſtum Mantua, Roma capit. Imo abſurdum eſt & penitus indecorum, vt nobiles ſub ceſpite & fumoſo tugurio viuerent: locus enim vt homo ſuam maieſtatem habet: vrbs ergo neceſſario requiritur in qua principes, proceres, iudices, hisque obedientes ciues vna viuant, & ad quam tanquam ad aſylum iuſtitiæ reliquæ omnes regionis partes vrgente neceſſitate veniant, quæ ſi deſit (vt argumentum à contrariis inferam) nemo eſt qui confuſionem & luem ciuitatis non videat, nam ſi vrbs talis ſit lux, eiuſdem ruina pernicies regionis erit. Poſtremo antiquitatis exempla in hac re non deſunt, ſi Romam in Italia, ſi Lutetiam in Gallia, ſi in Anglia Londinũ Troianum illud inſigne palladium ſpectes, quid multis? In omni regione ac gente vnam primariam vrbem inuenies, in

Quæſtionis pars prima.

Argumenta.

In homine animus eſt quaſi princeps, vires animi tãquam magiſtratus, ſenſus velut ſerui.

qua regia ſolis (vt ita loquar) ſplendet. Ieruſalem (metropolim Iudææ) Chriſtus ipſe ſalutauit, intrauit templum, elegit Syon, reges, pontifices, prophetas in illa approbauit. O vtinam Moyſes & Aaron, Dauid & Samuel, Ioſua & Sacerdos, in omni non ſolum metropoli, ſed etiam in omni vrbe & ciuitate viuerent; hoc eſt, vt ciuilis adminiſtratio & religio vna in omni loco & ſenatu diſcernerent cauſas & conſultarent, vana enim & inanis eſt omnis humana de rebus cõſultatio, ſi cum ea non ſit coniuncta religio. Accedo nunc demum ad ſitum vrbis, qui (vt verbo explicem) prope mare eſſe debet: infinitus hic eſſet ſermo, ſi de immenſis commodis ac beneficiis dicere, quæ vrbs prope mare ſita Æolo & Neptuno accepta refert, eas ſolum vtilitates hic recenſebo, quas Ariſtot. in calce huius & in fronte alterius capitis breuiter perſtringit. Eæ vero ſunt duæ, nempe opportunitas expugnandi hoſtes, & facilitas exportandi & importandi merces, quib. addi poſſunt delectabilis viuendi ratio prope mare, & perennis fructuum veluti ſcaturigo, quæ à mari in vrbem fluit. Hic enim ſitus lignea mœnia in portu aduerſus hoſtem habet, hic ſitus commune quaſi forum orbis terrarum habet, hic ſitus amœnitatem maris & fertilitatem telluris adfert, hic deniq; ſitus infinita bona ab exteris nationibus in vrbem vehit: eſt ergo vrbs hoc ſitu fortior, & excellentior, amœnior eſt, eſt locupletior. Sed vetus eſt illud,

Omnis commoditas ſua fert incommoda ſecum

Iſta maris propinquitas in vrbem ſuas peſtes fundit, hinc enim ciuium externi mores, mercatorum fraudes, peregrinorum lues in vrbem fluit, hinc magnæ inſidiæ hoſtis, vanæ pompæ & deliciæ ciuis, hinc ſæpe cõtagio peſtis in vrbis viſcera & præcordia manat, nam quid aerem ſuffocat velocius quam ſpuma, fæx & contagio maris? Hæc fere omnia in principio alterius capitis obiicit Philoſophus, ſed reſpondet aut prudentia legumlatorum, aut cura magiſtratuum hæc omnia præueniri poſſe & euitari mala.

Conſultatio eſt inanis ſine religione.

Quæſtion[is] pars ſecunda.

Vtilitates dua[e] vrbis prope mar[e] ſita.

Incommoda quadã cauenda, de quibus vide plura c. ſequenti

Diſtinctio.

In regione conſideranda ſunt:
- Magnitudo, quæ potius à potentia inhabitantium quam à locorum vaſtitate pendet.
- &
- Maieſtas:
  - Vrbis, quæ debet eſſe celebris in qua uis regione.
  - Situs, qui prope mare eſſe debet, vt aperte docuimus.

Opp. *Ingens turba ac multitudo hominum in vnum collecta locum legum & magiſtratuum contemptum, magnamque rerum confuſionem gignit: ſed in vrbe eſt ingens turba ac multitudo hominum in vnum collecta locum: ergo in vrbe eſt legum & magiſtratuum contemptus magnaque rerum confuſio. Quo dato melius eſt nullam metropolim aut vrbem in qualibet regione omnino ædificare, quam ſtatum imperij confuſa multi-*

Ingẽs turba collecta contemptum parit & cõfuſionem.

tudinis

itudinis temeritati committere. Maior eſt Ariſtot. in quarto capite, vbi docet populoſam multitudinem regioni plus nocere quam prodeſſe: nedum vrbi, in quam veluti in globum ingens multitudo cogitur. Minor eſt Ariſtotel. in hoc cap. vbi probat vrbem non ſolum ſuis ciuibus, ſed etiam finitimis ſubſidio iri, quod ſane fieri non poteſt, ſi ingens turba in vrbe non viueret.

Reſp. *Vrbs magna eſt quadam imago orbis: ſed vt in orbe Deus & natura: ita in vrbe magiſtratus & prudentia omnem confuſionem tollit. Reſpondeo igitur non eſſe in vrbe maiorem multitudinem quã quæ ſponte regi aut ſeueris legibus coerceri poteſt: vbi dicit Philoſophus ingentem turbam hominum electionem magiſtratuum iudiciaq; ciuitatis confundere, intelligit immanem & barbaram multitudinem, in qua libere non ſolum liberi, ſed etiam ſerui & peregrini viuunt.*

Opp. *Vrbs magna nunquam fuit, quæ præcipiti multitudinis furore ac ſcelere conuulſa non tandem periit: ergo non eſt tutum vrbes magnas conſtituere. Antecedens probatur, quia gloria Romæ, Corinthi ſplendor, Carthaginis maieſtas, Ieruſalem magna & ſancta ciuitas multitudinis inſania, ſuperbia, ſeditione, impietate periit: cadauera & ſepulchra altarũ vrbium, nobis hodie multitudinis flagitia & temeritatem loquuntur.*

Reſp. *Hæc exempla optime probant iuſtam vindictam ſceleris, non malam inſtitutionem vrbis. Nam quamuis Deus à fundamentis aliquando deleat multas ciuitates propter facinora quæ in illis fiunt, illarum tamen fundationem, & rectam adminiſtrandi rationem vehementer probat, Etſi ergo fatear in exercitu ac legione hominum frequentius mala euenire, tamen (cum iſte non ſit finis condendæ vrbis vt in illa nequitia, ſed vt iuſtitia viuat) cauſam hanc vrbis tollendæ ſatis efficacem eſſe non fateor.*

Opp. *Acuit hoſtes vrbs magna, pulchra & referta opibus: ergo condi & ædificari non debet, ne ſit quaſi ſignum ac vexillum, quod hoſtem ad bellum & ſeditionem moueat.*

Reſp. *Contrarium diceres, nam cum hoſtis vrbis potentiam ſenſerit, mouere bellum penitus formidabit.*

Opp. de ſitu vrbis.

Mala vrbis prope mare ſitæ.

Situs vrbis prope mare tria maxima mala in vrbem vehit, ſcilicet nauticam potentiam, peregrinos mores, morbos contagioſos, quales ſunt peſtis, lepra, quæ ſæpe incolis circa mare contingunt: ergo ſitus iſtiuſmodi vrbis non eſt probandus. Antecedens probatur, primum de nautica potentia, quia probabile eſt illos arrepturos imperium, quorum maxima multitudo & facultas eſt: ſed maxima vis & multitudo in vrbe prope mare ſita eſt eorum, qui in mari negotiantur: ergo probabile eſt illos arrepturos imperium. De ſecundo quis dubitat, cum ad commune forum & ædes vrbis ſic ſita peregrinorum greges quotidie permittantur? Tertium probo, quia ex facibus marinis putrefactis aer ſæpe inficitur, & ex frequenti

eſu piſcium lepra contrahitur : huc adde ſterilitatem terra quam ſalſedo maris efficit.

Reſp. *Iſta omnia incommoda facile bonis legibus pracaueri poſſunt, ſi enim in ſeditioſos & peregrinis moribus ſtudentes ſeuerius animaduertatur, factionis & corruptionis cancer in pracordia ciuium facile non irrepet. Praterea ſi littora verrantur ſapius, ſi canales & ſentina vrbis purgentur, ſi faces diutius in continenti harere non permittantur, ſi ſtruantur rogi, ſi pulſentur campana, rariſſima quidem continget infectio : at eſus piſcium (vt ais) generabit lepram, verum eſt ſi caninus ſit appetitus & perpetua eorum ingurgitatio, ſed in vrbe copia ciborum & delicia viuunt. Quod dicas de ſterilitate, nihil eſt, nam dulcis vapor maris refuſus in terram eandem vberiorem reddit : nam quamuis eiuſdem ſalſedo ſterilitatem gignit, vbi eſt inundatio, tenuis tamen vapor, qui ſolus à mari euocatur, & in terram relabitur, potius grauidam quam effœtam tellurem efficit.*

Legibus bonis facile præcauentur incommoda vrbis prope mare ſitæ

CAP. VI.

Vtrũ claſſis bellica & nauales copiæ ſint in omni Metropoli neceſſaria? Vtrum peregrinatio ſit vtilis?

IN veſtibulo huius Cap. obiectionibus quorundam de ſitu vrbis occurrit Philoſophus. Dixerunt enim quidam communionem maris & nauigationis vſum magis nocere, quam prodeſſe vrbi. Cauſas duas huius rei tradunt, nempe mutationem morum, quam peregrinorum confluxus; ſitimque immoderatam rerum, quam inanis hominum appetitus efficit : nam loquẽte experientia vrbes & villæ mari propinquæ ex commercio cum peregrinis facillime nouos mores diſcunt, eædemque ex multiplici commutatione rerum incredibilem cupiditatem diuitiarum hauriunt: ſed quæ maior infectio ciuitatis eſſe poteſt, quam vt ſepulta virtute Pluti & Mammonis à ciuibus adorentur idola? Iſtis ſtatim reſpondet Philoſophus, ſed primum ſitus prope mare commoda (qualia ſunt repulſa hoſtis, protectio vrbis, rerũ commutatio, importandi neceſſatia & exportandi vſus) docet. Verum quoniam hæc & alia argumenta in prioti Cap. (vt conſentanea rei de qua tum egimus attexuntur) ſatis nunc erit ſi à nobis diſſoluantur paucis, ait ergo Ariſtoteles ſi iſta incommoda (nimirum innouationem morum, rerũque immoderatam appetitionem) vrbi ex iſtiuſmodi ſitu euentura magiſtratus timeant, poſſunt illi quidem hoc omen auertere, ſi aut ſeueris legibus aduenarum licentiam comprimant, aut (quod multo melius eſt) ſi vrbem non longe, aliquantulum tamen à mari & portu diſtantem extruant. Si enim ex voto (inquit) vrbs ſit condita, naualia & portus ita diſponi & ſitu locari debent, vt neque idem oppidum occupent, neque admodum longe ac remote diſtent : ſic ſi quid forte emolumenti eueniat; continuo & facile in vrbem vehi, ſi quid mali ac detrimenti mœnibus & propugnaculis intetpoſitis clauſiſq; portis facile euitari & repelli poteſt. Hactenus de obiectionibus contra vrbis ſitum

De his incommodis vide c. præcedenti.

Naui mores ex commercio cum peregrinis facile diſcuntur.

Ciuitas non longe, aliquantulum tamẽ à mari diſtare debet.

tum in textu habitis, nunc quęſtionem de vſu huius ſitus ac diſpoſitionis breuiter tractabo: quæſtio hæc eſt, Vtrum claſſis & nauales copiæ ſint in omni metropoli neceſſariæ? Vrbs non ſolum ad mercaturam & commutationem rerum: ſed etiam ad artem bellicam & expugnationem hoſtium ſtructa & conſtituta eſt: hinc Carthago præter portum excel[illegible]a mœnia habuit, hinc Athenæ vrbs illa præter naues altiſſimis [illegible]s aggeribusque ſuperba fuit, Roma non caruit ſuo Capitolio, [illegible]que vrbs vlla careret ſubſidio Vetum cum hoſtes terraque marique ſæpe obſideant & oppugnent vrbem, cum dies noctesq; excubias faciant, vt in vrbis quaſi coſtis & lateribus ſuas haſtas figant, cum nunc incontinenti hæreant, nunc per mare irruant & ingraſſentur, prouidētius nihil eſt conſtitutum, ſapientius nihil prouiſum, quam vt claſſes & nauales copiæ adſint, quę inſtar nemorum contra vim hoſtis vrbē protegant & defendant. Nobiles iſti muri, ita Mineruæ vrbē aduerſus Lacedæmonios bellicoſam gentē tutatæ ſunt, vt donec exarſerit inteſtina ſeditio, frequens tentantem fruſtra hoſtem ſecuta ſit confuſio. Gratulor hic tibi patria dulciſſima, quæ portus ampliſſimos, quæ fortiſſimas claſſes, quæ munitiſſimas arces & caſtra prope mare habes; parua es & tamen firma, parua es & tamen tuta inſula; parua es & tamen inuicta, ſi Ionam ex naui, ſi Ionam ex ventre cæti prædicantem audias, hoc eſt, ſi verbo Dei de cælo tonante cum Niniuitis plangas, cum Paulo ſurgas, cum Petro lugeas, cum filio prodigo à porcinis quiſquiliis luxus, & otii ad pœnitentiam te totam vertas. Dextra Dei te præ cæteris nationibus diu ſeruauit, ſis ergo grata; ala texit, ſis ergo iuſta; clypeus defendit, ſis ergo pia; Chriſtum oro & obſecro, vt pereant omnes in te Catilinæ, qui tibi male optant; confundantur, qui tui interitum & naufragium quærunt. Sed pene extra me poſitus limites elapſus eram, reuertar igitur ad claſſem, & naualem potentiam vrbis; Philoſophus ſic loquitur, Claſſem & copias nauales vtiliſſimum eſt habere (certo nautarū numero & definito) non ſolum vt auxilium præſtetur vicinis ſed etiā vt hoſtibus terra marique incutiatur metus: cito enim pede ad finitimos feruntur naues, quibus cito etiam ab vrbe depelluntur hoſtes. Cæterum nauiculariorum numerus, neq; in immenſum augeri, neq; frequentius in vrbem venire debet, vt hic docet Philoſophus: nam illud toti imperio periculoſum, hoc moribus ſedatis infeſtum erit. Sunt enim nautici animoſi homines, raro bonis legibus, raro emollitis morib. obſequentes; Neptunus.n. ferox eſt, & feros facit milites; quamuis ergo vrbi ſint neceſſarii (in eo tamen quod aliquantulū à virtute & humanitate diſcedant) pro partibus Europicę ciuitatis, quā nunc deſcribimus, haberi non debent; hos vero alere & fouere oportet ciuitatē, iisq; quaſi ſceptrum Neptuni marisque imperiū polliceri: imperandi enim titulis & inſignibus mirifice capiuntur milites, modo quoad victum & cultū nihil deſit neceſſarium, id vero ſi deſit, furunt, & ſane nō ſine cauſa. Nā quid magis deplorandum eſt, quā vt miles pro ciuitate pugnans inedia & frigore exhauſtus pereat? philoſophus probat hunc vſum claſſicæ, &

Quæſtio.

Vſus naualium copiarum.

Athenæ dicebātur vrbs Mineruæ.

Gratulatio Angliæ

Ionas c. 3.

Act. c. 9.

Matth. 26

Luc. 15.

Numerus nauicularioru non debet eſſe nimēſus, nec frequētius in vrbē venire.

Nautici non ſunt partes Europicæ ciuitatis.

Nautici cularii im-

naualis potentiæ inductione multarum ciuitatum, nominatim vero Heracleotarum, qui multas triremes inſtructas, & claſſes armatas in ſuis portubus habuerunt. Sequitur nunc alia quæſtio, An peregrinatio ſit vtilis reipublicæ. Tametſi Philoſophus hoc loco videtur quidem omnem peregrinationis vſum ciuibus negare, cum ait, Inutile omnino eſſe aliquos in aliis legib. educatos, ác peregrinos in vrbe verſari. Quoniam vero (ſi penitius examinentur verba) in illis potius obiectio, quã vera opinio & ſententia ineſt, opportune quidem contrarium inferimus, anſaq; hac data & accepta, è re ciuitatis hic eſſe defendimus, vt ciues peregrinentur, patriisq; ſedibus aliquando euolent, aliasq; gentes, terras ac nationes luſtrent. Quod autem hoc ipſum ſuaſerit Philoſophus, ipſius verba alibi declarant, vbi ſic loquitur: Itaq; perſpicuum eſt ad legum ferendarum ſcientiam plurimum conducere terrarum peragrationem, in qua multarum gentium inſtituta, legesq; licet agnoſcere: at vero in conſiliis publicis hiſtoriarum, & antiquitatis cognitio mirifice vtilis eſt. Infer ſi placet, ergo vtilis eſt peregrinatio: ſine qua hæc bona non recte ſciri, nec facile acquiri, nec probe & feliciter tractari poſſunt. Verum antequam longius abeam, hoc nomen diſtinguo, quod peregrinatio ſit, aut publica aut priuata: illa eſt legibus inſtituta & reſtricta, hæc libera priuatę vel vtilitatis, vel delectationis cauſa ſuſcepta: illa publicam perſonam, publicum negotium, inſtitutum ac mandatũ publicum, publicum & vtilem ciuitati finem ſeu bonum reſpicit: hæc vero qualibet de cauſa impetrata venia in libera, & immuni ciuitate fiat. Illa eſt peragratio, publica auctoritate viro alicui ſpectato & ſoletti demandata, qua reipubl. nomine, ſed ſine imperio in alias nationes ac gẽtes vehitur, idq; aut mores & leges diſcendi, aut negotia publica tractãdi cauſa: hæc deniq; eſt voluntaria multorum locorũ, ac gentium fructuoſa, & delectabilis luſtratio, in qua priuati ciues proprium ſuum vtile, iucũdum, aut honeſtum, id eſt, opes, amœnitates, mores, & artes quærunt. Siue hanc, ſiue illam intelligas non refert: nã vtramq; apprime vtilẽ eſſe in ciuitate probamus. De illa prima nemo ſanæ mentis dubitabit, cũ ſine legatione, quę eſt prima peregrinationis ſpecies, nulla omnino ciuitas, nulla reſpubl. nullum imperium cõſtet. Sed de illa præclare & docte Albericus Gentilis, ciuilis ſcientiæ doctor ſcripſit, ád quẽ, lectorem ſtudioſum (qui plura de legationib. ſcire deſiderat) referendum puto: ſolum hoc loco argumenta, quibus probatur eſſe vtilis & neceſſaria peregrinatio, cudere & recenſere oportet, nec non eiuſdẽ leges præſcribere ac demonſtrare. Sunt ergo quidam limites huius quæſtionis, & conditiones peregrinãtium: prima. vt nemo ſine venia publica aut priuata ſolum natiuũ deſerat, aliaſq; inuiſat nationes: ſecunda, vt nemo iuuenili ſolo impetu aut affectu peregrinetur: tertia vt patria, bonumq; ciuitatis ante peregrinãtium oculos ponatur: Quarta, vt qui peregrinantur ſint ætate integri, ingenio maturi, viribus robuſti, vſu rerum experti: Quinta, vt ſibi proſpectum habeant, ne quid neceſſarium in toto itineris circuitu deficiat: Sexta, vt mores, leges, conſuetu-

perium & concedendum.

Lib. 7. c.

Lib. 1. Rh. cap. 4.

Albe. Gen. de legationibus.

dines,ædificia,& arcana aliatum ciuitatum diligenter obſeruẽt: Septi-
ma, vt redeuntes in patriam rationem peregrinationis ſuæ publice red-
dant, inde pro merito virruris palmam & præmiũ ſuæ peregrinationis-
acceprnri Hæc omnia Plato (vt noſtras Mulcaſterus celebris ille opti-
inorum ingeniorum culror, & formator doctiſſime collegir) in libris
de legibus ſapiẽrer docer: nam peregrinationem. aur ad commutatio-
nem rerum,aut ad religionem, aur ad ciuilem adminiſtrationem ciui-
raris,aut ad iuuenturis inſtirurionem, tamquã ad ſcopos præcipue re-
ferendam voluit.In prima claſſe mercatores, in ſecũda Philoſophos,in
rerria legaros,in quarra morum ac legum ocularos obſeruatores collo-
car.Si hę leges & fiues peregrinandi ſedulo ac ſerio obſeruentur, nõ eſt
dubirandũ, quin multum ſir è re ciuiratis, vr ciues aliquando peregri-
nentur.His vero neglectis dici poreſt illud;Cui peregrinatio dulcis eſt,
amara patria;cui dulcis parria,amara peregrinario; & irerum. Quibus
domi nihil boui vſui eſt,dulcis eſt peregrinario. Hactenus de legibus
& finibus peregrinãrium, nunc quod ſir vrilis ipſa peregrinario cõciſi
argumentis demonſtremus.Nemo morralium negat reipub. felicitatẽ
in eo ſiram eſſe,vt ciues ſint à periculis tuti,moribus ſancti, artibus ex-
culri, prudentia ciuili vſuq; rerum inſtructi,copia denique rerum ex-
rernarum (quibus neceſſitati ſuæ medenrur) abundantes & referti;ſed
ſine peregrinarione nullũ horum omnium cõmode & feliciter poreſt
præſtari: eſt ergo peregrinatio ciuirari vrilis & fructuoſa. Hæc ſingula
vr probem ſi vigeas, ſic à ſingulis argumenta pero.Ideo à periculis ru-
tos,& viribus potẽres,cines eſſe oprauit hoc loco Philoſophus, vr diffi-
culter inuadi & oppugnari ab aliis, alios vero facile poſſint inuadere:
eſt ergo peregrinatio neceſſaria, qua ciues exterorum conſilia inueſti-
gent,mores diſcanr, & (ſi iure belli ſunr adoriendi) vires explorent. Sic
olim peregrinari ſunt permulri,ijdemq; aut ſponte, vr nobiles Campa-
ni Romani; aut iuſſu, vr Ariſto Carthaginem imperanre Hannibale,
duoq; illi Hebræi in terram promiſſionis imperante Ioſua: ſi ergo tam
prophana quam ſacra exempla peregrinationem probent, abſurdũ eſt
eandem ſi recuſemus,Sed ad ſecundã rationem venio, quam ſic formo:
Morib. ſancti debent eſſe ciues: ergo neceſſariũ eſt, vt graues aliquãdo
viri morumque cenſores, & magiſtri alias nationes peragrent. Si enim
Lycurgus ear peregre, vt de moribus emendandis ſui populi oraculum
conſulat, redeunri Lycurgo Sparrani credeut: hoc eſt, ſi ſapientes alias
vrbes & terras inuiſanr, facilius mulro in parriam reuerſi, contagionem
morũ (nouis adductis oprimorũ exemplis) tollenr, ſuosq; ciues me-
liores reddent; hoc modo, ſuorũ popularium mores Anacharſis corre-
xiſſet in multas gentes peregrinando: hoc modo rex Scyrharũ peregri-
nando in Græciam ſuos barbaros expoliiſſet, niſi vrerq; ob illuſtrẽ co-
narum à Scythis fuiſſer occiſus Tertia rario vrilis peregrinarionis à cul-
tu ingenii, à multiplici rerũ ſcientia pender: incredibile enim eſt,quan-
ram gloriam quantoſq; fructus bonarum lirerarum peregrinatio Phi
loſophorum ac ſapienrum hominum anriquis rebuſpublicis attuleiir.

Lib.12, de leg. lib. de poſitionib.

Aug. in Pſal. Plutarch. de trip. Polit. Generalis ſyllogiſm⁹ cauſa.

Leg. Liuiũ dec. 3. lib. 6. Liu. dec. 4. l. 4. Ioſua cap. 2.

Herod. l. 4.

Diog. Laert. in Plat

Vnde

Vnde quæſo Romani ſuum Ciceronem lumen eloquentiæ, vnde Athenienſes ſuum Platonem ſapientiæ ſidus habuerunt? Nonne à Græcia, quam ille, nonne ab Ægypto quam hic diuinus diu ſalutauit? Addo nunc quartum argumentum, quo iuſte laudetur peregrinatio, quia experientiam vſumq; rerum parit: quippe hoc modo ſolum ingenia, mores, conſilia, leges, conſuetudines, ornamenta pacis, belli inſtrumenta, arcana rerumpubl. aliaq; mille nota fiunt, quibus patria tutior, prudẽtior, beatior redditur. Ad hunc finem juſſit Plato, vt ciues peregrinentur, in hunc finem etiam Lycurgus teſte Ariſt. in Cretam profectus eſt. Quid multis? in hunc finem permulti hodie terras & gentes obeunt. Nam aliter dic mihi qui poſſunt in pace, in bello, in foro, in portu cum exteris præclare ad patriæ ſalutem agere, ſi cum exteris ad tempus verſati, exterorum mores ac ritus, oculatiores quaſi teſtes, non cernant, ſi eorum (quæ multis itineribus didicerunt) vſu & experientia prudẽtiores ciues non fiant? Poſtrema ratio à mercatorũ portu peregrinationis laudem in forum ciuitatis vexit, nam vbi mercatores ſi non ſit peregrinatio, vbi rerum neceſſariarũ commutatio, ſi non ſit hinc inde mercatorum libera, & iuſta nauigatio, vbi deniq; ſplendor, vbi celſitudo, vbi lumen ciuitatis, ſi ceſſet cũ exteris gentib. negotiatio? Dic quæſo, cur fuerit inuenta nauis ſi nulla nauigatio, ſi peregrinatio nulla approbetur? Iſtis argumentis quinq; alia poſſum (ſi verbis moleſtior non eſſem) pro vtilitate peregrinationis adiicere, nempe quod peregrinatio ſit oppreſſionis remedium, miſerorum hoſpitium, conſcientiæ aſylum, fœderatarum ciuitatum vinculum, & veluti ſpeculum mortalium, qui nihil aliud quam peregrinantiũ iter in hac vita agunt. Quod ſit oppreſſionis remediũ, hinc liquido cõſtat, quia ſub tyrannis oppreſſi ciues medicinam ſalubriorem non habent quam fugam: nam vt ab angue, cane, & peſte, ita à tyrãnide, & oppreſſore fugere oportet. Quemadmodũ ergo medicus ſuadet ſæuiente peſte vt cito, procul, tarde; ita politicus monet, vt graſſante Cæſare, furente Clodio, Marcellus, Ligarius, Cicero ad tempus cedant, rebuſque deſperatis ſine vllo in patriam aut principem rebellandi animo trans mare volent. Quod ſit miſerorũ hoſpitium quis negat, cum vbiq; gentium tot peregrinantibus recipiendis hoſpitia liberaliter extructa, dotata, dicata videat? Aduenam (inquit dominus) non contriſtabis, neque affliges eũ, aduenæ enim, & ipſi fuiſtis in terra Ægypti. De aſylo conſcientiæ quid agã? Credo equidẽ piis Chriſtianis ſub Perſa miſerrime viuentib. licere, ſi poſſint, peregrinandi nomine & prætextu ſubterfugere, Deumq; verũ in terra ſancta adorare. Hoc licuit Iudæis ſub Pharaone oppreſſis, cur Chriſtianis igitur nõ liceret? Saba peregrinata eſt, vt audiret Salomonẽ, tres reges ſtella ducti, vt viderent Chriſtũ: Sequitur, quod peregrinatio ſit fœderatarũ ciuitatũ vnio, & quaſi vinculum; hoc vero inde liquet, quia hæc ciuitatum conſpiratio eſſe non poteſt ſine honorificis legatis vltro citroq; miſſis: at in legatis maxime vſus peregrinationis ciuilis cernitur. Poſtremo ſpeculum eſt mortaliũ in hac vita, quæ vita nihil aliud eſt quã

Plat. in ſua reput. De legat. dial. 12. Pol. 2. c.

Peregrinationis quintuplex vſus.

Exod. 22.

ipſa peregrinatio & tranſitus ad futuram, in qua bene peregrinantibus gloria, ignauis vero & tardis ignominia datur. Concludo igitur peregrinationem vtilem, imo neceſſariam eſſe ciuitati, & propter ingeniorum cultum, & propter experientiam rerum, & deniq; propter neceſſitatem mercatorum: quibus cauſis addo illas quinq; quas modo breuiter & dilucide addidi & adumbraui.

Diſtinctio primæ Quæſtionis.

Vtrũ claſſis bellica & nauales copiæ ſint omni Metropoli neceſſaria?

Vſus claſſicæ & naualis pugnæ probabatur neceſſarius propter

- Perpetuam defenſionem vrbis,
- Facilem expugnationem hoſtis,
- Conſeruationem vicinæ gentis,
- Augmentationẽ honoris, qui à re nulla magis quam à claſſe probe inſtructa pendet.

Opp. *Nautica potentia audaciam, audacia temeritatem, temeritas ſeditionem, ſeditio deniq; triſtia bella & euenta gignit: ergo nautica potentia triſtia bella & euenta gignit. Prima partes huius ſoritis in textu probantur, quia nautici (vt docet Philoſophus) vſu maris feroces facti omne legum morumq; iugum ceruicib ſuis facile excutiunt. Quo dato ſequitur nõ eſſet vtile, vt ab vrbe naualis exercitus aleretur.*

Reſp. *Etſi nautici plerq; ſint quidem conſuetudine vita ferociores, vt Martis agnoſcas filios, cum tamen illorum ferocitas ſit neceſſaria, potius legib & prudentia magiſtratuum eſt emollienda, quam illius defectu extinguenda ciuitas. Præterea negamus nauticam potentiam ordine & ratione inſtitutam audaciam, temeritatem aut ſeditionem gignere, imo affirmamus potius illam hac mala ac monſtra à ciuitate pellere & arcere.*

Ferocitas nauticorum neceſſaria.

Opp. *Nautica potentia non eſt neceſſaria vrbi: ergo male hoc loco eiuſdem neceſſitas ponitur. Antecedens eſt expreſſe in textu: nam hæc ſunt Ariſt. verba: Ingens hominum multitudo quæ verſatur in negotio, & inſtrumento nautico ciuitatibus neceſſaria non eſt.*

Reſp. *Intelligit per ingentem illam hominum multitudinem, quæ in mari verſatur, nauticam turbam, quam à catalogo numeroq; ciuium excludi voluit: non ergo ſequitur hoc argumentum, nam quamuis non eſt neceſſarium, vt nautici ſint ciues, illorum tamen potentia & copia poſſunt exiſtere neceſſaria.*

Opp. *Præfecti nauium ante ab Ariſt. inter primarias partes annumerantur: ergo videtur contradicentia dicere, cum iam id ipſum neget.*

Reſp. *Quidam reſpondent hoc loco non excludi à libertate ciuitatis præfectos claſſis, ſed immanem turbam ac multitudinem nauticorum. Alii vero reſpondent illos non excludi à communi & mixta politia, ſed ab optima ciuitatis forma, de qua hoc loco agitur. Vtrumuis reſponſum probabiliter adhiberi poteſt.*

Opp. *Nauicularii maximis periculis ſe reipublicæ cauſa obiiciunt: ergo indignum videtur illos à libertate ciuitatis nomineq; ciuis penitus excludere.*

Reſp.

Reſp. *Fatendum quidem eſt eos, qui in tumultuoſo mari verſantur grauiſſima vita, & fortunarum diſcrimina ſubire, ratio tamen non inde ſequitur, quod ea de cauſa maximis ciuitatis honoribus ac beneficiis fruerentur: nam ſic iuxta probari poteſt ſeruis à natura maximas vrbis dignitates deberi, quia illi quidem maxime laborant. Sed reſpondemus nauticis multa beneficia, multas immunitates ac priuilegia multa concedi debere, hoc tamen non permittit Philoſophus, ut in ſenatum tanquam conſules, ac patricij viri permittantur.* Nauticis priuilegi dādaſunt ſed non ſunt admittendi in ſenatū

Diſtinctio.

An peregrinatio ſit vtilis?

Vtilem eſſe peregrinationem probāt:

- Salus ciuitatis, nam hoc modo tutior redditur.
- Sanctitas morum, nam alienis moribus legibusq; perſpectis, & meliores & cautiores efficiuntur ciues.
- Cultus artium, nam hoc modo augentur magisq; ſplendeſcunt ſcientię.
- Vſus rerum, qui peregrinatione maxime acquiritur.
- Neceſſitas mercatorum, quorum opera & peregrinatione ſuis defectibus medetur ciuitas.
- Oppreſſorum ſubſidium, quo euitatur furor.
- Miſerorum hoſpitium, quo lenitur calamitas.
- Conſcientiæ aſylum, quo animus Deo conſecratur.
- Confœderatarum ciuitatum vinculum, fœdus & fides, quæ legatorum opera ſeruantur.
- Speculum mortalium, in quo qualis ſit hæc vita in via ad aliam cernitur.

Opp. *Tria magna incommoda peregrinatio in ciuitatem vehit, nempe corruptionem morum, mutationem legum, cōtentionem ciuium propter nimiam peregrinantium multitudinem: nō eſt ergo peregrinatio vtilis reipub. Antecedens à Philoſopho in fronte huius cap. innuitur. Ratio conſtat, quia his monſtris in ciuitate conceptis & creatis, neceſſe eſt vt ciuitas lethale vulnus ferat, quippe corruptio morum perniciem, grande periculum legum mutatio, diſcordia ciuium interitum ciuitatis ſecum apportat.*

Reſp. *Non ex peregrinatione ciuium, ſed ex admiſſione, mora & confuſione peregrinorum hæc mala enaſci & procudi docet Philoſophus: non ergo peregrinationem vtilem eſſe negat: ſed nimiam moram & multitudinem peregrinantium, qui in vrbibus diu morati, & veluti in ſinum admiſſi ciuitatis mores ſæpe inficiunt, nec non viribus auctis res magnas audacius tentant: cæterum hæc nunquam, aut ſaltem raro ciues nati, & germani agere nitentur.*

Opp. *Vix toleranter inſaniunt meo iudicio, qui fertiles agros iure proprio poſſeſſos ſpinis ac vepribus tabeſcere & ſuffocari ſinunt; vt alienos eoſ-*

temq; ſteriles & effœtos colant. videntur ergo peregrinantes oleum ac operam perdere, qui patriam quæ eſt gratiſſimum ſolum deſerunt, vt alienas terras illas quidem non matres, ſed nouercas erratice atq; ſpecioſe peregrinando admirentur.

Reſp. *Similitudo non tenet: nam peregrinantes à nobis deſcripti patriam ciuitatem non deſerunt, alienas gentes ac ciuitates non ideo ſalutant, vt eaſdem colant & admirentur, ſed idcirco inſtituta eſt peregrinatio, vt multis & magnis rerump. arcanis ſapienter notatis iiſdemq; peregrinantium opera veluti in tabula conſcriptis reſpubl. beatior & fortunatior fiat.*

Opp. *Fragilis & flexibilis eſt natura hominis, verendum ergo eſt, ne peregrinãtes præmiis aliarum nationum allecti, capitale odium in patriam conciuiant, eandemq; reuerſi, aut peregrinis moribus contagioſe inficiant, aut cum hoſte diutius morati armis nefariis ſeditioſe inuadant. Horum vtrumque (ſi diuinis & ſacris credamus) Ieroboam ex peregrinatione in Ægyptum*
3.Reg.12 *contigit, nam tandem reuerſus patriam ſuam tyrannide oppreſſit, populumque ad vitulos Ægyptiorum Deos adorandos traxit.*

Reſp. *Fatendum eſt flexibilem, & quaſi ceream eſſe naturam humanam, eandemq; ſolis radiis verbiſq; & minis cito principum liqueſcere, rariſſime vero iſta affectuum procella in graues & prudentes viros (quos hic ſolum admittimus) cadit, ſi autem ſemel bis terve cadat, vnius & alterius ſcelus, tam nobile bonum ciuitatis non perderet.*

Opp. *Alexander dum Perſas non inuaſit modo, ſed vicit, lingua, cultu, mollitie, Perſa non natus, ſed factus eſt. Hannibal dum Capuam cepit, à Capuana captus in amore languet. Antonius pro Cleopatra oblitus eſt patriam, ſuamq; ipſius animam miſere effudit. Circes veneficia peregrinantes Vlyſſis ſocios in porcos transformarunt: auſcultantes ſibi Sirenes impulerunt in Syrtes. quid multis? Et ſe & ſuos obliviſcuntur, qui peregrinam Loton, vt*
Homer.in Odyſ. *eſt apud Homerum, guſtant: peregrinatio ergo plus mali quam boni ciuitati adfert. Congreſſus enim ſapientum confert prudentiam nõ montes aut maria, vt Eraſmus ex Laertio probat.*

Reſp. *Vmbra hæc eſt argumenti, & pondus idem cũ ſuperiore habet, nam quamuis aliqui in flore ætatis peregrinantes dulci veneno capiuntur, graues tamen & prudentes viri, vt modo diximus, vt Circes poculis, Sirenum cantilenis ab aureo vellere quod quærunt, rariſſime poſſunt auocari. Ratio eſt, quia vt in illis affectuum faces ardent propter ætatem: ita in his edomitis cupiditatibus ſenilis prudentia, & prudens ſenectus viuit.*

Opp. *Fama celebres & excellentes olim reſpub ſeueris legibus omnem pe-*
Plutarchus. *regrinationis vſum ſuſtulerunt: eſt ergo veriſimile non eſſe neceſſariam reipubl. vt hic prætenditur. Antecedens conſtat, quia Lacones & Cretenſes tam ad ſe omnem aditum legatis, quam à ſe omnem portum peregrinari volentibus iuſſerunt occludi ac prohiberi.*

Reſp. *Inſignes illæ reſpub. non funditus peregrinationis vſum ſuſtulerunt, (vt hic tu ais) ſed tumultuante hoſte ſapienter quidem portus ac portas ſuas occluſerunt, ne ab iiſdem tanquam ab equis Troianis hoſtiles inſidiæ & proditiones in vrbes reperent, motumq; ſeditionis excitarent. Alij reſpondent*

hiſtoricam

hiſtoricam ſolum no Philoſophicum peregrinationem in illis ciuitatibus prohiberi. Hiſtorica peregrinatio eſt eorum, qui varias vrbes perluſtrant, vt aliquid ſe vidiſſe præ cæteris gloriari poſſint, atq; hi cœlum non animum mutant, hi ſolum in itinere artem, ac priuilegium portentoſe mentiendi acquirunt. Philoſophica peregrinatio eſt eorum, qui ſapientiam aut experientiam ſibi proponunt, hoc vero nulli negatur.

Opp. *Marcus Tullius ſenator pene ſexagenarius preconſul Siciliæ dehortatur Cælium Rufum à peregrinatione hoc modo. Vrbem mi Rufe cole, & in iſta luce viue, omnis enim peregrinatio (quod ego ab adoleſcentia iudicaui) obſcura & ſordida eſt ijs, quorum induſtria Romæ poteſt illuſtris eſſe, quod cum probe ſcirem, vtinam in ſententia permanſiſſem: videtur igitur* M. Tullius *ab adoleſcentia ad ſenectutem vſq; omnem peregrinationem obſcuram & ſordidam iudicaſſe.*

Reſp. *Suadet Cælio Ædili tum Curuli, vt vrbanos magiſtratus honorib. prouincialibus longe præponat, atque ita quidem multo vtilius eſſe puto, (quia in republ. multæ ſunt prouinciæ) in ea prudentiam pleno de flumine haurire, quam in prouincia paruos quaſi riuulos peregre deguſtare. Comparate igitur non ſimpliciter de peregrinatione hic loquitur orator: quod hinc conſtat, quia antequam munera publice ſuſcepiſſet, vel ob ætatem capere potuiſſet, peregrinatus eſt ipſe in Græciam, vt augeret eloquentiam & prudentiam, quod quidem præclare ſub ea peregrinatione perfecit: nam Atticam facundiam ipſumque quaſi Palladium Græcæ ſapientiæ in forum & Capitolium Romanum duxit, ſtatuamque æternam eloquentiæ diuinæ Palladi in ſenatu fixit & conſecrauit.*

CAP. VII.

Vtrum in temperatis regionibus ac climatibus mundi habitantes ſint ad praxim politicæ ſcientiæ omnium docillimi?

DE vrbis fine, materia, ſitu & menſura ſatis iam diſputatum eſt, nunc agendum eſt de qualitate, quam hic Philoſophus, partim in moribus ciuium, partim in viribus cœleſtium corporum collocandam putat. Memini me antea pauca de officio magiſtratuum quoad climatum ſiderumq; rationem, motum ac influentiam diſputaſſe, ibique docuiſſe ad eos pertinere plurimum, vt ſciant ſub quibus cœli partibus & aſpectibus verſentur. In hoc enim principes viri cuiuſque nationis philoſophari debent; vt (mediocri ſcientia in deſcriptione mundi, in contemplatione cœli comparata) accuratius demum intelligant, quibus rebus ſuos ſubditos & ciues accommodent: nam plerumque mores animi non ſolum corporis temperaturam & affectum, ſed etiam influentiam & aſpectum cœli impreſſum ſentiunt. Hinc qui ſub altis & frigidis climatibus mundi naſcuntur, homines cordati ſatis, ſed minus ingenioſi, qui vero ſub imis & torridis partibus degunt, ingenioſi

Qualitas ciuitatis, vel in morib. ciuiũ, vel in virib. cœleſtium corporum collocatur.

Mores animi cœli influentiam ſequũtur.

ſatis, ſed minus cordati & audaces fiunt. Sequitur ergo illud quod maxime in quæſt. vrget Ariſtot. nimirum (eos qui in temperatis ac mediis regionibus mundi verſantur) eſſe quidem ad politiam natos, quippe vtriuſque temperaturæ participes facti, & ferocem inquit, atque animoſam & ſolertem atq; ingenioſam naturam habent; pro exemplis in textu ſunt Europa, quam frigidam & animoſam; Aſia, quam calidam & ſolertem; Græcorum politia; quam mediam & vtriuſque compotem eſſe definit Ariſtot. Grçcos ergo ad praxin politicæ ſcientiæ, hoc eſt, ad prudentiam & animoſitatem docillimos eſſe hic confidenter affirmat Sed hæc meo iudicio generatim de climatibus & qualitatibus cœli ab Ariſtot. dicuntur, nam ſtatim hæc verba addit: " Eodem etiam modo inter ſe differunt Græcorum nationes, aliæ enim ingenio præditæ ſunt " mero ac ſimplici: aliæ ad vtramque vim bene temperatæ. Quaſi diceret, non ſunt tantum totius mundi climata ac ſpacia, ſed variæ ſingularum nationum plagæ ac loca conſideranda, nam ſæpe euenit, vt in vnius eiuſdemq; imperij ac nationis circulo multifariam populus tam in corporis quam in mentis dotibus afficiatur, exempli cauſa; Borealis plaga noſtræ regionis robuſtiores corpore, auſtralis vero infirmiores gignit; qui autem in centro ipſius regni viuunt, medium quaſi inter hæc duo extrema tenent. Sed dices quare boreas fortes & armatos, quare auſter molles & togatos facit? Reſpondeo, quia boreas impenſe frigidus intus corporis calorem pellit, & quia auſter impenſe calidus internum calorem plurimum diſſoluit: conceptus enim calor animoſitatem, euocatus debilitatem parit: hinc boreales ſtrenui & bellicoſi, hinc auſtrales infirmi, ſed ingenioſi habentur Quippe qualis eſt humorum in corpore partiumq; proportio, talis eſt in ipſo animo vis, motus & affectio: nam animus in hoc trunco corporis multum ab externo aere, multum à cœlo, multum ab ipſa materia pendet: ratio eſt, quia omnia, vt docet Philoſophus, per ſenſuum, quaſi media inſtrumenta ſapit. Videt, ſed per oculum, audit, ſed per aurem, tangit etiam, ſed per manum, imo quod maius eſt, intelligit & ratiocinatur, ſed per phantaſma & phantaſiam: magnam ergo vim habet loci, aeris, corporis cœlique actio ſeu diſpoſitio, ſi mores populi & affectiones ſpectes. Quare qui recte hæc à nobis diſputata animaduerterint, intelligent illi quidem praxim & opus politicæ ſcientiæ non inepte ad Græcos, eoſque qui mediam totius mundi, aut regionis alicuius plagam inhabitant referri. Nam attende, tria ſunt quç hoc efficiunt optima conſtitutio corporis, ſaluberrima diſpoſitio aeris, benigniſſima influentia ſideris: in mediis enim climatibus ac regionibus mundi complexio hominum maxima ex parte ſanguinem, aeris diſpoſitio proportionem ſanguinis, cœli aſpectus ſanguinis augmentum & conſeruationem reſpicit, ſed ſanguis eſt pabulum cordis, quo viuere: eſt vehiculum mentis, quo ſapere & ſentire dicimus. Nam dum animus eſt actus corporis, tam diu ſanguinis motu & pulſu agitatur, quo ergo purior eſt ſanguis, eo ſubtilior eſt ſpiritus, quo ſpiritus ſubtilior, eo mens ipſa diuinior, & excel-

Quæſtio. Qui in tẽperatis regionib. nati ad politiam apti ſunt.

Non tantũ climata totius mũdi, ſed varia ſingularũ nationum plaga cõſideranda.

Boreas calorẽ intus pellẽdo fortes, Auſter vero calorem diſſoluendo debiles reddit.

Animus in hoc corpore per ſenſuum media & inſtrumenta ſapit.

Tria ſunt quæ efficiunt eos, qui mediã plagã incolunt aptos ad politiã.

lentio

lentior dicitur, non quod animus non ſit immortalis, ſi abſolute conſideretur, vt eſt ſpiritus, ſed quod ab organis & humoribus dependeat, ſi comparetur ad corpus, cuius forma & actus primus definitur. Huc tendunt hæc omnia, quod frigidæ zonæ & climata mundi homines magnanimos, ſed rigidos, quod torridæ ingenioſos, ſed timidos & meticuloſos efficiant, qui vero medias partes & temperatas colunt, & Martis & artis periti ad praxin politicæ docilliimi aptiſſimique habeantur. Nam complexione corporis, diſpoſitione aeris, cœli conſtellatione ad prudentiam & magnanimitatem ſunt propenſiores, at hæ duæ virtutes homines inſigniter politicos reddunt, nam prudentia proſpicit futura, apprehendit media, dubia quæ occurrunt facile diſſoluit, magnanimitate autem quæ ſunt prudenter incepta feliciter perficiuntur omnia. Sed dices quomodo tum Græci & Romani, qui ſub hoc aſpectu & zona viuunt ſua glorioſa amiſerunt imperia? Reſpondeo figuram & aſpectum cœli ſolum inclinare ad hoc opus, voluntatem autem perficere: ſed Græci & Romani naturæ inclinatione fortes & ingenioſi, ſponte ignaui & otioſi euaſerunt, ſuisque deliciis mancipati perdiderunt imperia. Suadet ergo Ariſtot, vt legumlatores & magiſtratus potius virtutis formam, quam figuram cœli contemplentur, vtq; ad eius nutum ciuium mores confingant & inſtituant. Nam etſi Græcos climatis temperies fortes & politicos, Aſianos autem eadem ſolertes timidosque fecit; conſuetudo tamen naturæ hunc curſum alterauit: plurimum ergo viuendi & adminiſtrandi ratio à prudentia magiſtratus pendet. Qui vero magiſtratus eſſe contendunt in ciuitate, & acri ad cogitandum ingenio, & feroci ad audendum animo eſſe debent, non tamen ſicut Plato docuit, nempe vt ſint notis mites & agni, ignotis canes ac infeſti; ſi enim vllus ardor animi in illis ſæuiret, potius in notos ſi ſint iniuſti, quam in ignotos ſi non ſint iniurioſi, accendi & inflammari debet. Quippe notos vi quadā animi diligimus, ab illis ergo lædi, ab illis vulnerari vulnus immedicabile haberi ſolet: hinc Archilochus poeta ille Lacedæmonius de amicis quæreus, ſic animum ſuum alloquitur,

Nonne appetebant iugulum amici ipſi tuum?

Præterea natura & experientia hoc docent eſſe veriſſimum, quod non totum imo fratrum odia ſint quidem maxime intoleranda. Quamuis ergo magnanimi, feri & aſperi in neminem eſſe debeant, (ſiquidem in illis nihil eſt laudabilius placabilitate atq; clementia) ſi tamen à nobis & amicis in eos contumelia fluat, in illos ſeuerius quam in ignotos & peregrinos feruntur,

Nam bella fratrum ſæua, pugnaq; aſpera
Qui valde amarunt, odia gerunt acerrima.

Et hæc quidē apparent in Abelo & Caino, in Iacobo & Eſau, in Romulo & Remo, in Eteocle & Polynice fratribus & filiis Oedypi, (nam ex ſua ipſius matre viperas iſtas genuit) qui vt ferunt, ſic viui ſe mutuo oderunt, vt mortui & in ignem poſiti ſeipſos flammis diuiſerint. Notos

Anim° abſolute conſideratus, vt ſpiritus eſt immortalis, vt ad corpus comparatur ab organis & humorib. dependet.

Prudentia & magnanimitas politicos reddunt.

Formam virtutis potius quam figurā cœli contēplari oportet.

Magiſtratus eſſe debent acri ingenio ad cogitandū.

Ab amicis lædi & vulnerari graue.

igitur & amicos, maxime vero nobiles & primarios viros cauere oportet, ne ex amicis inimici facti ſe capitali odio proſequantur, nā Aſtyages Harpago, Athreus Thyeſti ſine cęde & ſanguine conciliari nolunt.

Diſtinctio.

In temperatis climatibus ac regionibus mundi habitantes probantur eſſe optimi politici; quia in illis eſt

- Optima conſtitutio corporis,
- Saluberrima diſpoſitio aeris,
- Benigniſſima influentia ſideris,
- Maxime æqualis participatio vtriuſque extremitatis, quæ omnia aciem animi plurimum acuunt, & ad prudentiam atq; magnanimitatem propenſiorem reddunt.

Quamuis Ariſt. ſingula loca nō nouerit: eorum tamē qualitates ex generali contēplatione climatū deſcripſit.

Opp. *Errauit Ariſt. de climatibus & regionibus mundi: ergo de illis recte quoad ciuitatis vſum diſputare non potuit. Antecedēs probatur, quia illi neq; ſub duobus arcticis circulis propter immanitatem frigoris, neq; ſub torrida zona propter immanitatem caloris vllum populum habitare poſſe ſomniauit: ſed Oceano iam perluſtrato hoc falſum eſſe experientia docet.*

Reſp. *Error hic non ſolum Ariſt. ſed Ptolomaei & omnium fere aſtrologorum fuit, argumentum tamen hoc negatur: nam etſi loca ſingula non nouerit, eorum tamen qualitates ex generali contemplatione climatum optime deſcripſerit.*

Opp. *Generalis iſta cognitio de moribus hominum eſt nimis confuſa: ergo non recte traditur. Antecedens patet, quia ex hac generali regula certa in ſingulis regionibus morum non naſcitur ſcientia*

Reſp. *Non requiritur certa ſcientia, ſatis eſt ſi ſit probabilis coniectura: at talis ex hac generali cognitione iam aſſignata facile colligitur, ſi partes ſingularum regionum ſecundum plagas mundi diſtribuantur.*

Opp. *In praxi politica ſcientia fortitudo requiritur: ſed in frigidis nationibus magis fortes & animoſi reperiuntur homines quam in temperatis: ergo potius in frigidis quam in temperatis regionibus naſcuntur politici.*

Reſp. *Ad praxim politica ſcientia nō ſolum fortitudo, ſed etiam prudentia requiritur: ſed in temperatis regionibus habitantes vtriuſque virtutis compotes magis fiunt. Praeterea negamus in frigidis nationibus magis fortes reperiri, nam in illis potius robur quam fortitudo dicitur.*

Opp. *In calidis regionibus viuaciores, ſubtiliores, & prudentiores reperiuntur homines, vt hic fatetur Ariſt. ergo aptiores ad munera ciuitatis.*

Reſp. *Quamuis prudentiores & ſubtiliores in calidis locis reperiantur, ſunt tamen plerumq; imbecilles & meticuloſi: minus ergo apti ad ciuitatem quam qui in medijs habitant.*

Opp. *Virtutes mentis ſunt, non regionis, non cœli influentis: ergo inconſiderate contrarium in hoc loco inſinuatur.*

Reſp. *Virtutes mētis ſunt perfectæ, regionis & cœli inchoatæ: in illa enim*

ſplen

ſplendens, ab his tamẽ quodammodo fluunt. Nam vt imbres terram aptam fœcunditatem: ita benigna cœli & regionis vires hominem propenſum & docilem ad virtutem capeſſendam reddunt.

Dubium.

An iure ſeuerius in notos ſi peccent, quam in ignotos animaduertere liceat?

Opp. *Natura (vt hic docet Ariſt.) amorem quendam erga notos genuit: ergo ſeueritas illa in notos non eſt iuſta.*

Reſp. *Amare notos natura docuit ſi nullam iniuriam agant, cæterum iniuria ab illis illata duplicem meretur pœnam, vnam quia amicos fallunt, alteram quia lædunt: fallunt, quia aliud ab illorum amicis expectatur: lædunt, quia loco amicitiæ damnum infertur.*

Iniuria a amicis illata duplicẽ pœnā meretur.

CAP. VIII.

Vtrum omnia (ſine quibus conſtare non poteſt ciuitas) ſint veræ partes ciuitatis?

ALia pars & ſectio huius libri (in qua de proxima materia & inſtrumentis ciuitatis agitur) ab hoc cap. octauo initium habet; remota materia regio eſt, proxima autem ipſorum ciuium varia multitudo. Hæc pars ſeu tractatio quatuor habet capita, in primo rerum neceſſariarum enumeratio, in ſecundo verarum partium vſus & diſtinctio, in tertio ipſi cultores & poſſeſſio, in poſtremo mœnium, fontium, aliorumq; operum (quæ ad conſeruationem ciuitatis ſpectant) deſcriptio explicatur. Primum in hoc cap. mouetur quæſtio, Vtrum omnia (ſine quibus conſtare non poteſt ciuitas) ſint veræ partes ciuitatis? Negantem partem quæſtionis hic tenet Philoſophus, eamq; tribus argumentis probat, nimirum à comparatione ciuitatis cum operibus naturæ, à notatione partium, & ab ipſarum inter ſe diſtinctione reſpectu finis: primum argumentum ſic ſe habet. Quemadmodum fit in effectis naturæ, ita in hiis, ex quibus conſiſtit ciuitas: ſed multa in illis neceſſaria, quæ non ſunt partes, vt cibus, potus, ſomnus animali: ergo multa ſunt in ciuitate neceſſaria, quę non ſunt partes ciuitatis, vt artificum inſtrumenta, ſerui, agri, pecuniæ, & his multa ſimilia: at ſine his conſtare non poteſt ciuitas: ergo omnia (ſine quibus ciuitas cõſtare non poteſt) non ſunt partes ciuitatis. Secundum argumentum à notatione partium ſic eſt: Omnes partes aliquid commune habent cum toto, in quo communicant: ſed omnia, quæ ſunt neceſſaria, in ciuitate non habent aliquid commune, in quo communicant: ergo omnia neceſſaria ciuitati non ſunt partes ciuitatis. Maior conſtat, quia omnes partes rei naturalis ha-

Vide c. 4. Hæc pars quatuor tractatus in ſe continet.

bent totius formam communem, exempli cauſa; partes animalis ani mam à qua ſuas vires, motum, & officia petunt: ſed multa ſunt neceſſaria ciuitati, quæ in anima & forma (vt ita loquar) ciuitatis nihil commune habent, vt ſerui, opes, & inſtrumenta, quę non ſui, ſed gratia ſiſi vtentium in ciuitate adhibentur. Poſttema ratio hoc modo formatur Quæcunque in fine ciuitatis communicare non poſſunt, non ſunt per ſe partes ciuitatis: ſed multa ſunt neceſſaria ciuitati, quę in fine eiuſdem communicare non poſſunt: ergo multa ſunt neceſſaria ciuitati, qua non ſunt partes ciuitatis. Maior conſtat, quia omnes partes ad formam totius à qua motionem, & ad finem à quo perfectionem habent reducuntur. Minor probatur, quia ſerui aliaque multa, de quibus modo diximus, ſunt quidem ciuitati neceſſaria, & tamen non communicant in ciuitatis fine. Sed finis (inquit Philoſophus) ciuitatis eſt multiplex: nam alij ſibi proponunt optimum virtutis vſum, vnde ariſtocratia & regnum, alij opes, vnde diuitum potentia; alij libertatem, vnde democratia ſeu ſtatus popularis naſcitur. His iam deciſis ac definitis ſex valde neceſſaria ad omnem ciuitatem paucis demonſtrat, quæ nominatim ſunt alimonia, artificia, arma, pecuniæ, ſacra, iudicatio. Vnde colligitur quod in vrbe neceſſario requirantur agricolæ, artifices, milites, opulenti, ſacerdotes & iudices, vt Seſoſtris rex Ægypti primusque auctor huius partitionis olim præclare docuit. Cibi comparatio ad agricolas & paſtores, inſtrumentorum confectio ad artifices, armorum vſus ad milites, diuitiarum ſuppeditatio ad locupletes, ſacrorum procuratio ad ſacerdotes ſolum, iudicatio & ad tribunales iudices, & ad curiales ſenatores conſultoresque pertinet; nam conſultare eſt de rebus honeſtis & vtilibus iudicare: hæc inquam omnia ſunt adeo neceſſaria, vt ſine illis ciuitas nullo modo conſtare aut florere poſſit. Nam ſine victu & alimento ciues non viuunt, ſine inſtrumentis artes non exercentur, ſine armis nec contumaces & ſeditioſi in ordinem coguntur, nec hoſtium impetus & iniuria propulſatur; ſine vi pecuniæ nec ſplendor domeſticus, nec decus vrbis, nec ſubſidium rei militaris quæritur; ſine ſacerdotio (quod in primo loco, vt hic docet Philoſophus ponendum eſt) nulla religio, ſine religione nullus Dei timor, ſine timore Dei nulla iuſta actio, nullus probe viuendi ordo in ciuitate manet: quid multis? Sine iudicio & iudice tribunalia, leges, nec non ipſa iuſtitia ſilent, omniaque male ſuccedunt & peruertuntur omnia.

Sex neceſſaria ad omnem ciuitatem.

Sepulue. in hoc cap. Conſultare eſt de rebus honeſtis & vtilibus iudicare.

Diſtinctio.

In hoc capite abſol-uũtur duo, ſcilicet –

- Quæſtio, in qua prrobatur quod omnia neceſſaria ciuitati non ſint partes ciuitatis, vt patet argumentis à
  - Compatione animalis ac ciuitatis.
  - Notatione partium communicantium in totius forma.
  - Cõſideratione finis ad quem partes reducuntur.
- Enumeratio eorũ quæ ſunt ad omnẽ ciuitatem neceſſaria, hæc autẽ ſunt,
  - Alimonia, Artificia, Arma, Opes, Sacra, Iudicia, quæ ad Agricolas, Artifices, Milites, Opulentos, Sacerdot. Iudices & Senatores. ſpectãt.

Opp *Quacunq; ſunt ita neceſſaria, vt ſine iis res eſſe non poſſit, ſunt partes rei: ergo falſum eſt quod hic docet Philoſophus, nempe eſſe quadam neceſſaria, ſine quibus ciuitas eſſe non poteſt, cum tamen neutiquam ſint partes ciuitatis. Antedecens probatur, quoniam quacunq; ſunt ad eſſentiam rei neceſſaria, ſunt ſolum principia, vt alibi docet Ariſtoteles, ſed principia rei ſunt partes: ergo omnia qua ſunt neceſſaria ad eſſentiam ciuitatis, ſunt quoque partes ciuitatis.*

Reſp. *Non ſolùm eſſe eſſentia vt loquuntur, ſed eſſe exiſtentia hic intelligit Philoſophus, quacunq; ergo ſunt neceſſaria ad eſſentiam ciuitatis, ſunt ipſa principia & partes, vt ciuium multitudo & ordo: ſed quacunq; ſunt neceſſaria ad bene eſſe, hoc eſt, ad exiſtentiam completa ciuitatis non ſunt ſemper principia ac partes, vt ſerui, poſſeſſio, leges, aliaq; permulta qua ab Ariſt. recenſentur.*

Sola principia & partes neceſſaria ad eſſe, alia vero ad bene eſſe

Opp. *Inſtrumenta rei ſunt partes: ergo male ſerui, pecunia & ædificia (qua ſunt inſtrumenta ciuitatis) partes eiuſdem eſſe negantur. Antecedens patet, quia vt manus & ſenſus dicuntur inſtrumenta & partes corporis: ita pecunia & ſerui ſunt inſtrumenta & partes ciuitatis.*

Reſp. *Non eſt ſimilis ratio & proportio vtriuſq;, cum organa corporis in eiuſdem forma communicent, inſtrumẽta vero vrbis in forma ciuitatis non communicent. Praterea affirmo inſtrumenta partes per accidens, vt aiunt, & metaphorice, non autem per ſe & vi ſua dici.*

Pol. 2. c. 7. Poly. hiſt lib. 6.

Opp. *Pecunia non ſunt neceſſaria ciuitati: ergo ſex illa, qua recenſuit Ariſtoteles, non ſunt neceſſaria. Antecedens probatur ratione & exemplo: ratione, quia pecuniarum nulla eſt ſatietas, exemplo, quia à Lycurgo omnis pecuniarum tollebatur vſus.*

Pecunia ꝑ medio rerũ commutandarum.

Reſp. *Pecunia non hic ſumitur ſolum pro impreſſo auro & argento, ſed pro qualicunq; menſura & medio rerum commutandarum, at ſine pecunia ſic accepta ciuitas omnino eſſe non poteſt.*

Plat. 5. de leg. Pol.1.c.6. Pl.l.3.c.3. Pol.4.c.4. & 14.

Opp. *Principes ſunt præferendi ſacerdotibus: ergo male in textu ſacerdotium cæteris omnibus prafertur. Antecedens conſtat, quia principes ſunt ipſa anima & oculi ciuitatis, imo (vt alibi docet Philoſophus) ſunt tota ciuitas.*

Principes ſunt præferēdi rerum ciuiliũ iuriſdictione, ſacerdotes rerum diuinarum ordine.

Reſp. *Preferendi ſunt principes rerum ciuilium iuriſdictione, præferendi autem ſacerdotes rerum diuinarum ordine: ſunt enim principes ſummi magiſtratus ciuitatis, ſunt ſacerdotes legati Dei & primæ interpretes veritatis. Theodoſius enim res vrbanas, at Ambroſius res ſacras & Deo conſecratas tractat.*

CAP. IX.

An ſordidi artifices creari poſſint ſacerdotes? Quaque ætate ſacerdotes ſunt initiandi.

Cap. 8. Vid. Pol. 4 c. 4.

QVoniam nihil in hac mea interpretatione Ariſt. aut otioſe prætermittere, aut temere præcipitare apud me propoſui, ea quæ ſunt in hoc cap. vel minus neceſſaria, vel ſatis demum per ſe perſpicua non ſunt negligentius omittenda; ſuccinctius tamen & preſſius hoc loco ſunt negligentius omittenda; ſuccinctius tamen & preſſius hoc loco ſunt negligentius omittenda; ſuccinctius tamen & preſſius hoc loco ſed ſimpliciter ne ex mure leonem, ex colle montem fingam. Egit (vt vides) Philoſophus de ſex operibus neceſſariis ciuitati: omnia quæ ſunt neceſſaria non ideo partes eſſe, quia ſunt neceſſaria oſtendit; nunc ſex iſta accuratius diſcutit, quædam ex illis partes eſſe, quædam partes non eſſe concludit, & vt verbo exponam ſingula, hæc ſumma eſt eorum quæ dicuntur. Primum quærit Ariſt. vtrum ſex iſta ſint omnibus & ſingulis communia? hoc eſt, an idem poſſit eſſe agricola, artifex, miles, diues, ſacerdos, conſul? In populari potentia ſeu democratia poteſt (inquit) ſed in oligarchia optimoque ſtatu reipubl. non poteſt; nam in illis diſtincta ſunt munera ciuitatis, diſtincti ordines & claſſes ciuium. Hinc ſequitur in textu quædam expoſitio partium, nempe quòd in optima ciuitate (de qua hic ſolum agitur) ſint tantùm boni & iuſti viri ciues, (nam in hoc ſtatu idem eſt bonus vir ac bonus ciuis) agricolæ ergo, artifices, mercatores proprie & per ſe huius adminiſtrandæ formæ non ſunt partes: milites vero grauis armaturæ, iudices, ſacerdotes vere partes dicuntur. Excluduntur tres illi, quia operi, arti, lucro intenti raris virtutem colunt, hij vero tres admittuntur, quia fortes, iuſti & religioſi virtutem maxime intuentur. At dices oblitus eſt ſui Ariſto. nam pauſo ſuperius milites etiam à ciuium catalogo penitus expunxit. Etras, non omnes milites, ſed militum fæcem & turbam nauticam, quæ ferox eſt, à ſenatu & concilio vrbis excluſit His poſitis tria illa poſtrema munera (quæ maxime ad ciues pertinent) nempe militum, iudicum & ſacerdotum eiſdem hominibus mandari poſſe affirmat, hoc tamen fieri debet diuerſis ætatibus, prout hominum natura conditioque poſcit. Iuuenibus enim officia militaria propter vires, ſenioribus tribunalia

Idē poteſt eſſe agricola, artifex, miles, diues, ſacerdos, conſul in democratia, non in oligarchia & ariſtocratia. Agricolæ, artifices, mercatores propriè non ſunt partes optimæ ciuitatis: milites, iudices, ſacerdotes ſunt. Pol.3.c.3. Cap. 6. lib. 7. Idē poteſt

propter virtutes, maximis natu & quaſi emeritis ſacerdotia propter egregias animi dotes aſcribi & concedi debent: ſic ex milite aut iudice fieri poteſt ſacerdos, ſed ex artifice, agricola aut mercatore nullo modo; hinc quæſtio eſt quam propoſui, Vtrum ſordidi artifices creari poſſint ſacerdotes, quaq; ætate ſacerdotes ſint inaugurandi? Verba Ariſt. hæc ſunt: Reliquum eſt ex eis, quos ſupra enumerauimus ſacerdotum genus atq; horum quidem deſcriptio & ordinatio non obſcura eſt Nã neq; agricola, neque liberalis & ſordidus artifex ſacerdos inſtituendus eſt A ciuibus enim Deum coli decet: & paulo poſt, Decet (inquit) Deo immortali cultum tribuere, & ætate grandibusque ſpatio defeſſis requieſcendi licentiam dari, his videntur ſacerdotia deferenda. Hinc colligo, quod in conſecratione ſacerdotis ſecundum Philoſophum conſideranda ſunt tria, nimirum, ordo, vita, ætas: ordo venerabilis, vita cæleſtis, ætas grandis & ſenilis eſſe debet; per ordinem omnes ſutores, cauponarios, tabernarios, omneſque illiberalium ac ſordidarum artium profeſſores; per vitam omnes ſicarios & ſceleratos homines; per ætatem omnes pueros & perturbationum ſeruos a nomine ſacerdotum excludi volumus; ſed in hac re primum rationem Ariſto. in textu examinemus. Sordidus (inquit) artifex ſacerdos inſtituendus non eſt rationem addit, à ciuibus enim Deum coli & adorari decet: ſed quid ſibi velit hoc ipſum (enim)? Si formetur ratio, quomodo tandem ſequitur? A ciuibus Deum religioſe coli & adorari decet: ergo ſutor nõ debet ſacerdos fieri. Recte quidem ſequitur, nam ſi a ciuibus Deum religioſe coli & adorari velis, ſutores & cauponarios (qui religionem in contemptum trahunt) ab ordine ſacro arcere debes, ſi ratiocinari ergo placet, ſic ſyllogiſmum confice. Vbi religio in contemptum trahitur illic Deus non rite colitur: ſed vbi ſutores, ſordidique artifices fiunt ſacerdotes, ibi religio in contemptum trahitur: ergo vbi ſutores ſordidique artifices fiunt ſacerdotes, ibi Deus non rite colitur: ſi ergo Deum rite coli & adorari velis; ſutores & artifices ab ordinibus ſacris exterminare debes. Præterea ſacerdotis officium eſt munda Deo ſacrificia offerre, ſapienter Dei oracula & myſteria reſerare, populum ipſam veritatem docere, ciuium animos virtutum præceptis & exemplis imbuere, ſed quam præclare rudes & imperiti (vt ne quid grauius dicam) ſutores hæc faciant, nemo eſt tam imprudens, qui non viderit: nemo eſt tam impius, qui tali commiſſo ſcelere non lugeret. Porro quorſum Athenæ, academiæ, collegia, gymnaſia, loca ſacra vbique condita & fundata fuerunt? Quorſum artes ſtudiaque ſapiẽtiæ in tanto honore ſemper extiterunt, ſi ſapientibus viris relictis otioſi carnifices & fæces populi in vineam Domini admittantur, qui aut tanquam idola nihil loquuntur, aut tanquam monſtra deprædantur in gregem? Deinceps quomodo res ſacras honorifice vt decet, religioſe vt debent, poſſunt carbonarij aut bubulci tractare, qui nigris & illotis manibus res viles & ſordidas modo tetigerunt? Iſti potius ad piſtrinum & haram quam ad ſacerdotium & aram nati ſunt & conſtituti. Sed Deus bone,

eſſe miles, iudex, ſacerdos, ſed diuerſis ætatibus.

Quæſtio

In conſecratione ſacerdotis conſiderandæ ſunt tria.

Ratio Ariſtot. qua probat artifices non debere eſſe ſacerdotem.

Sacerdos ſacra dans Deo.

Sacerdotis officium.

Plat. de rep. lib. 3. tit. 4.

Ordo ſacerdotum fatuo turbatur ab omni,
Labitur & paſſim religionis honos.
Non Numa presbyteros tales in templa ſacrauit
Priſca, ſed in cunctis integra vita fuit.

Abſit à meis dictis acerbitas, abſit omnis contumelia, venia tamen data, quæ auctor addit, addam:

Quis furor ô miſeri ad vos myſtica ſacra prophanos
Compellit? procul hinc tollite quæſo manus.

Sacerdotes indocti quid ſunt

Quid addam? Neceſſe eſt languere ciuitatem in qua tales ſacerdotes viuunt: viuunt dixi? Imo viuunt, ſi viuere dicantur illi, qui nomen mortis gerunt. Sunt enim plantæ, ſed ſine vita, fontes, ſed ſine aqua, ſtellæ, ſed ſine luce, bullæ & vndæ maris, quæ omni flatu in ſyrtes rapiuntur, gregem enim paſcere non poſſunt nam carent cibo: docere non poſſunt, nam carent arte: tales ergo (etſi ambitioſe petant) ad ſacerdotium in Europia & beata ciuitate admitti non debent. Quid multis? Obeamus terras & gentes, nulla profecto inueniemus exempla, nulla inſtituta maiorum, nulla ſacræ aut humanæ Philoſophiæ edicta, quibus innixi iſtam abſurditatem Gryllos ad ſacros ordines admittendi defendamus. Romani & omnes apud ſæculum prius gentes, ſuos augures, aruſpices, flamines, coniectores, ſacerdotes, viros graues, pios, doctos, ſapientes habuerunt. Quid? An ethnici in ſuperſtitione tam cauti, nos Chriſtiani in vera religione tam incauti & negligentes ſumus? Res leuis non eſt, non eſt lana caprina, de qua nunc agimus: neceſſe eſt vt oues pereant, ſi paſtores in lupos, mulos, aut aſinos transformentur, hoc eſt, ſi ſordidi artifices Simone olim Mago, iam magno patrono per feneſtram & non per oſtium in ouile Chriſti irruant & ingraſſentur. Remedium huius rei eſt perceptu facile (ô vtinam factu non eſſet difficilimum) ſi vocatio, probatio, inſtitutio & conſecratio obſeruentur: à Deo enim vocari debent, probari debent vocati, probati vero pie inſtitui & conſecrari debent ſacerdotes. Sed qua ætate fortaſſe ais? Reſpondeo ex Ariſtot, cum ſint ætate grandiores, hoc eſt, cum affectuum turbine ſedato iuſtitia, prudentia, pietate & ſibi & aliis viuere ac lucere poſſint: nam ſi Philoſophus iuuenes non eſſe idoneos auditores moralis Philoſophiæ docuerit, quanto melius nos pueros non eſſe aptos profeſſores diuinæ Philoſophiæ tandem opinemur? Sed

F neſtel. l. 1. Simonia Remedium huius mali in ſacerdotio. Sacerdotes vocati, probati, inſtituti, cõſecrati. Pars ſecũda quaſtionis. Ætate grandes tantũ debent eſſe ſacerdotes Eth. l 1. c. 3 [illegible]

En ſtatum multi modo ſpiritalem
Appetunt primis iuuenes ab annis:
Pœnitet tandem fatuos relicto
Viuere mundo.

Nam

Nam cruda hæc ætas pene nullam aut ſaltem languidam concoctionem virtutum habet; quippe tametſi in ea ebulleſcit ſanguis, efferueſcunt ſpiritus, tota natura in ea viget: prudentia tamen, conſilium, deuotio, iuſtitia, pietas, ſapientia, omneſque pene virtutes frigent: Iuuenes ergo non ſunt (præſertim ſi in illis fomites affectuum ardeant) ad tam ſacrum officium admittendi.

Diſtinctio.

Exponūtur hic duo,

- Partes optimæ ciuitatis quæ ſunt aut
  - Per ſe, vt milites, iudices & ſacerdotes, quia fortes, iuſti, pij habentur.
  - Per accidens, vt agricolæ, artifices, mercatores, quia operi, arti, lucro magis quam virtutis ſtudio ſunt intenti.
- Queſtio, An artifices poſſunt eſſe ſacerdotes? negat Ariſtotel. rationes ſunt, quia
  - Ciues offendunt,
  - Deum & religionem in contemptum trahunt,
  - Docere non poſſunt,
  - Meliores ſeipſis à locis dignitatis impediunt.
  - Ipſi carentes cibo, & vellus & ouem deuorant.

Opp. *Agricola, artifices & mercatores ſæpe in aliis libris probantur eſſe partes ciuitatis: ergo male hic negantur.* Pol.4.c.4

Reſp. *Verum eſt in eo ſtatu ac conſtitutione reip. in qua vir bonus à bono ciue differt, veruntamen in hac forma illi ſolum habentur ciues, qui præ virtute res omnes alias aſpernantur: at maxima ex parte tales non ſunt agricolæ, artifices & mercatores, qui bouem, malleum, & argentum quærunt.* Illi ſoli ciues, qui præ virtute res alias omnes aſpernantur.

Opp. *Paſtores qui hic ſub nomine agricolarum continentur, aptiores ſunt ad contemplatiuam quam actiuam vitam, vt ante docuit ipſe Philoſophus: ergo non minus quam milites partes huius ciuitatis dicerentur, in qua ſpeculatio virtutis rebus omnibus præfertur.* Pol.1.c.5.

Reſp. *Et ſi paſtoralis vita aptior ſit ad contemplationem quam actionē, ſi recte conſtituatur: rariſſime tamen reperiuntur in agris Tityri, qui inter vellera Mineruam colunt, imo audaces Corydones ſæpiſſime (vt olim Pan cum ipſo Apolline) decertabunt. Ratio eſt, quia otium corporis cum ſtudio mentis non coniungunt. Reſpondeo ergo illos minus eſſe partes beatæ ciuitatis quam milites; quia hi actu fortes, illi corpore & animo otioſi exiſtunt. Præterea abiectum eſt ſeruare opes, at honorificum ſeruare ciues.*

Opp. contra Quæſtionem.

Opp. *Sapientes viri poſſunt creari ſacerdotes: ſed quidam artifices poſ-*

ſunt, eſſe ſapientes viri, ergo quidam artifices creari poſſunt ſacerdotes. Maior
conſtat, cum ſapientia ſit prima omnium virtutum, quæ ad theoricam vi-
Eth.6.c.6. *tam requiruntur. Minor patet exemplo Apellis & Polycleti & aliorum, qui*
licet eſſent artifices, ſapientes à Philoſopho dicebantur.

Sapientia dupliciter ſumitur.

Reſp. *Sapientia ſumitur duobus modis, aut pro excellentia hominis in*
quauis arte, & ſic Apelles, Polycletus, aliiq; inſignes artifices ſapientes viri
nominantur: aut pro excellentia vitæ ſecundum mentem & rationem ad
ſummum verum & bonum deſtinata, & ſic artifices indigni ſunt ſacerdo-
tum nomine, indigni ordine & officio.

Matth.4. Opp. *Chriſtus piſcatores alioſq; artifices homines penitus illiteratos in*
hunc ordinem & officium elegit: ergo licitum eſt ſutores, cauponarios, tonſo-
res, & alios id genus homines (ſi Chriſtum imitemur) ſacerdotes ac mini-
ſtros conſtituere.

Actor.2. Reſp. *Chriſtus Deus & homo egena elementa huius mundi quidem ele-*
git, ſed attende miraculoſe eiſdem diuerſas linguas omnemq; ſcientiam ac
ſapientiam dedit: inſpirata tum fuit diuinitus ſcientia, vt miraculis adhuc
infans eccleſia creſceret: at nunc qui ſe à cœlo inſpiratos ſomniant, quiq; in
vallum ſuorum phantaſmatum impulſi vias & media ſciendi ſpernunt, hi
(inquam) & ſe & alios plurimum decipiunt.

CAP. X.

Vtrum agricultores in beata ciuitate debeant eſſe barbari & ſerui à natura?

Plat. in Tim. Diod. Sic. libr. 1. cap. 8. Herod. lib. 2. Pol. 2. cap. 8.

DIſtributionem illam modo allatam ciuitatis per ſua genera Ægy-
ptiorum, Cretenſium & Italorum exemplis atque teſtimonijs
copioſius hic enucleare contendit Ariſt. Seſoſtris (inquit) rex ille Æ-
gypti (omnium antiquiſsimæ nationis) primus omnium multitudi-
nem ciuilem in hæc genera diuiſit. Minos rex Cretæ, & ante hunc Ita-
lus (à qua Italia ſuum nomen traxit) concænationes & ſodalitia inſti-
tuerunt, ſed Italorum ſyſsitia & publica conuiuia longe antiquiora
fuerunt. Ferunt enim Italum regem fuiſſe Oenotriæ, à quo poſtea Itali
„ dicti ſunt, prius Oenotrij appellati: ab hoc Italo littus illud totum
„ Europæ, quod intra Scyllaticum & Lameticum ſinum eſt, nomen Ita-
„ liæ cepit. Idem hic Italus Oenotrios, qui antea paſtores & Nomades
erant, agricolas fecit, interque multas præclaras leges hanc vnam
ſanxit, vt ad ſubleuandam pauperum inopiam, ad honorem ciuitatis
amplificandum, ad conciliandam amicitiam inter ciues, conuiuia ſta-
tis anni temporibus ſolemniter ac publice haberentur. Hanc legem
Auſonij & Chaones (quorum illi Tyrrheniam, hij Iapygium verſus ha-
bitarunt) religioſe obſeruaſſe dicuntur. Sed de hac re plura apud Ptolo-
mæum, Plinium & Strabonem lege; feſtinemus nunc ergo ad ea quæ ſe-
quuntur.

quuntur. Poſt hiſtoricam iſtam diuiſionis probationem quatuor hypotheſes infert Ariſtot. quarum prima eſt, quod neceſsitas res vtiles, abundantia autem & fœcunditas res ſplendidas & ornatas in ciuitate in vexerit; ſecunda quod in republ. probe conſtituta omnia non debeant eſſe communia, vt cenſuit Plato; eorum tamen vſus ſic eſſet vi amicitiæ & liberalitatis communis, vt nemo in ciuitate mendicaret; tertia quod ad conuiuia muneraque publica tam pauperes quam diuites accederent, illis tamen in ſumptibus parceretur: vltima eſt ſed maxima, quod ad omnes & ſingulos ſacrarum rerum procuratio ſpectet, ſummi enim, medij ac infimi Deo primitias conſecrarent. In prima ipſa ſubſiſtentia ciuitatis, in ſecunda rerum ciuilium vſus, in tertia ornatus, in poſtrema finis ciuitatis cernitur: quippe duæ illæ primæ ipſum eſſe (vt aiunt) duæ vltimæ bene eſſe nobis proponunt. Res enim neceſſarias habere debet ciuitas vt illis vtatur, vti debet vt recreetur aliquando, ſed ita recreari debet, vt in perpetuum Deus & religio ante ciuium oculos in omni actione & opere ponantur; Deus & religio (inquam) quia ſi hæc deſint, ſeges erit vbi Troia fuit, hoc eſt Babel & confuſio nimis ſuperba & excelſa cadet. Verum vt hæc quatuor fiant commodius, facienda eſt (inquit Philoſophus) regionis diuiſio: diuiditur autem regio in duas partes, nempe in publicam & priuatam: publica rurſus diſtribuenda eſt, nempe vt vna pars eademque præcipua diuino cultui, altera conuiuiorum & commeſſationum vſui & ſplendori ad confirmandam amicitiam inter ciues ſit deſtinata. Similiter priuatorum & ſingulorum agri ſic per ſortes diuidi quidem debent, vt binæ partes cuique tribuantur, altera prope vrbem, altera in extremis finibus regionis: ſic inquit Philoſophus par erit omnium conditio, æqua ſecuritas, & æqua ſollicitudo, ſiue domi ad mœnia, ſiue foris ad extrema regionis cum finitimis ſit concertandum: hoc enim modo magis ſolliciti erunt ciues in propulſando hoſte, cum hic & illic (ſi hoſtis vincat) ipſi vulnerentur. Verum quoniam fruſtra ſic ager diuiditur, ſi quales ſint cultores agri hic non oſtenditur; in hac poſtrema parte capitis pauciſſimis verbis, quales hij eſſe debent, oſtendit Philoſophus: hinc quæſtionem moueo, Vtrum agri cultores in beata ciuitate debeant eſſe ſerui aut barbari à natura? Ariſt. verba hæc ſunt. Eos, inquit, qui agrum colent, maxime quidem optandum eſt (ſi optare fas eſt) vt ſerui ſint, neque omnes vnius gentis, neque animoſi. Parum cohærentia loqueris Philoſophe, nam olim voluiſti agricolas & paſtores eſſe optimos ciues, iam autem hoc ipſum negas; ſtatuiſti cultores terræ neceſſarias eſſe partes ciuitatis, nunc vero ſeruos & barbaros ad hoc opus requiris. Parum tu quidem attendis; nam illic de communi, hic de optima ciuitatis forma diſſerui. At nec in optima ciuitatis forma expedit barbaros eſſe cultores agri. Quid ita? Quoniam metus eſt ne barbaris ſuis moribus ipſum ſtatum turbent. His ergo vt in ſterquilinijs ipſi ciues ſudent? Non. Quid tum? certe vt ſerui ad hoc opus conducantur. Id ipſum non nego, verū magis in voto eſt vt ſerui natura non pecunia facti hoc onus ferant: rationes ergo

Hypotheſes quatuor.

Vide Pol. c. 5.
Pol. 2. c. 8.

Religionis neceſſitas.

Diuiſio regionis in duas partes.

Quæſtio.

Rationes quæ probãt agricolas eſſe debere ſeruos. Melius eſt ſeruos & barbaros à natura ad opus ruſticum deſtinari quam ciues & liberos. Polit. 2. c. 7. & 8. Ioan. 9.

expone quare hoc ipſum optas. Hæ ſunt, primum quia ipſa natura eos ad terram non ad cœlum intuendum finxit, tum quia vaſti corpore vaſtique animo hoc opus melius præſtant, hinc quia ingenio puſillanimi nihil noui, nihil mali machinari poſſunt, poſtremo quia cibo, potu, ipſeque libertatis ſolum contenti viuunt: at ciues ad cœlum, ad mentem, ad conſilium, ad grauiora ciuitatis negotia in hac beatâ forma virtus & ordo vocant: melius ergo eſt ſeruos & barbaros à natura quam ciues mente, conſilio, virtute liberos ad opus ruſticum deſtinare. Huc adde, quod antiqua conſuetudo multarum gentium hoc probet, nam Athenienſes, Cretenſes, Lacedæmonij ſuos Periœcos ſeruoſq; finitimos, Romani ſuos Samnitas, Iſraelitæ ſuos Gabaonitas ad cædenda ligna & comportandas aquas habuerunt.

Diſtinctio.

Conſiſtit hoc cap. in
- Hiſtorica expoſitione diuiſæ ciuitatis per ſua genera, ad quam illuſtrandam antiquiſſima exempla Ægyptiorum, Cretenſium & Italorum adducuntur.
- Analytica demonſtratione propoſitæ quæſtionis à
  - Natura ſerui.
  - Figura corporis.
  - Defectu mentis.
  - Vſu ciuitatis.
  - Conſuetudine antiquitatis.

Opp. *Ægyptios omnium mortalium antiquiſſimos, ac primos vocat in textu Philoſophus: ergo videtur initium mundi contra ſeipſum poſuiſſe, nam ſi ſint antiquiſſimi, illis priores non extitere.*

Reſp. *Non ſimpliciter de antiquiſſimis in natura, ſed de primis & antiquiſſimis in politia hoc loco agitur, ſed de antiquitate Ægyptiorum ſecundum naturam contentionem illam pulcherrimam inter Scythiam & Ægyptum apud Iuſtinum lege.*

Opp. *De conuiuiis ſatis ſuperius dixit Philoſophus: ergo otioſe hic de eorum auctoribus & vſu iterum diſputauit.*

Reſp. *Hic obiter ex occaſione diuiſionis, illic vero ex propoſito & inſtituto agit.*

Opp. *Longa itinera tædium gignunt: ergo videtur abſurdum, vt priuatorum agri in extremis partibus regionis conſtituantur.*

Reſp. *Hoc agitur vt maius periculum euitetur, nam hoc modo (vt ait Philoſophus) æquitas iuſtitiaque magis ſeruatur, & maior eſt ciuium ad bellum cum finitimis ſuſcepta concordia, paratiorque via ad reſiſtendum, ſi hoſtis inſidias ſtruat.*

Oppo-

Oppoſitio contra Quæſtionem.

Opp. *Ciues fideliores ſunt ciuitati quam ſerui & barbari alterius gentis: ergo tutius eſt ciues quam ſeruos & barbaros cultores terræ conſtituere.*

Reſp. *Tales barbari & ſerui, de quibus hoc loco agimus, ſciunt probe tractare raſtrum, ignorant improbe violare fidem: nam ſi cibum dederis, ſi ſpe libertatis allectaueris, opus ſtrenue agunt, vt à ſaginando ſterquilinio terræ nunquam deſiſtent.*

Opp. *Experientia docet, quod ſerui citiſſime fiant contumaces, inſolenti vſque in dominus ferantur: verendum ergo eſt, ne iſti cultores barbari moliantur ciuitati inſidias, eamque ſubuertant, vt olim Samnitæ & Hetrury Romam.*

Reſp. *Circumcidi debet ſeruorum potentia frenique ſunt illorum faucibus iniiciendi: requirit ergo hic Ariſtot. vt ſint puſillanimi, ne quicquam mali audeant: vt ſint inertes & ſine ingenio, ne rebus nouis ſtudeant.*

CAP. XI.

Vtrum vrbes orientem & ſeptentrionem verſus ſint ſalubrius ſitæ quam quæ meridiem ſolisque occaſum ſpectant?

An vrbes mœnibus, caſtris, turribusque circumcingi & muniri debeant?

VRbis ſitus quoad totam regionem ſatis antea, nunc vero quoad ſeipſam graphice depingitur. Eſt enim vrbs vel ad alios transfuſa, vel in ſe reflexa & reciprocata. In hoc ſitu (vt hic docet Philoſophus) ſpectanrur quatuor, ſalubritas aeris, belli opportunitas, ciuilium actionum expeditio, aquarum ſtantium & manantium copia: primum & vltimum ciuem, ſecundum hoſtem, tertium totius ciuitatis bonum commune ſpectat. De primo & vltimo prima mouetur quæſtio, An vrbes orientem & ſeptentrionem verſus ſint ſalubrius ſitæ, quam quæ auſtrum ſolisque occaſum ſpectant? Salubritas hæc, de qua nunc agimus, à duobus præcipue elementis pendet, aere & aqua; ille enim in præcordia, hæc in viſcera quotidie miſſa vitam & ſpiritum humanum ſeruant: nam quis mortalium non ſpirans, quis nihil edens aut bibens viuat? Si aer ſit purus & ſubtilis, ſpiritus reficiuntur; at ſi ſit craſſus, cor ipſum fons vitæ ſuffocatur. Maxima ergo cura aeris & aquæ in ſitu vrbis ad prudentem magiſtratum pertinet, aeris & aquæ dixi, quia vt aer ſpiritus viuaciores: ita aqua cibos ſalubriores & faciliores concoctu reddit; ſed Philoſophum interpretemur. Vrbes inquit ad orientem verſus, & ad ventos ab ortu flantes poſitæ ſaluberrimæ ſunt, hiis vero proximæ ad aquilonem ſpectant. Agedum non ſatis eſt iſta ſimplex, & nuda aſſertio, rationes igitur & argumenta audiamus. Vrbes illæ ſunt longe ſaluberrimæ, cuius ſitum Iupiter, Iuno, Æolus, Ne-

In ſitu v… bis reſpe… ſunt conſi… rãtur qu… uor.

Quæſt. 1. Salubrit… à duob. el… mentis, … qua & ae… præcipue pendet.

Aeris & … quæ maxi… ma cura … habenda.

«
«

[redacted]

prunus, hoc eſt, cœlum, aer, ventus & mare beant: ſed orientalium vrbium ſitus ab illis omnium benigniſſimam influentiam habet: vrbes ergo orientales ſunt longe ſaluberrimæ. Sed altius hunc ſyllogiſmum per ſuas partes examinemus, & primum ex parte cœli. Illa loca ſunt ſaluberrima, quæ primam lucem cœli, primos radios ſolis, optimorumque ſiderum primos influxus & impreſſiones habent: ſed hæc omnia vrbibus in oriente ſitis contingunt: ergo vrbes in oriente ſitę ſunt quidem ſaluberrimæ. De propoſitione nemo dubitat. Aſſumptio autem probatur, quia tota reuolutio cœli, prima ſolis illuminatio, primaque influentia ſiderum ab ortu ortum trahunt, ſuaſque primum vires in vrbes ſibi proxime ſubiectas fundunt. Sed quam amica & benigna in ea parte cœli ſint ſidera & ſigna; quam æquabiles ſint eorum motus & itinera, quam mira & amœna ſint in ſubiectis locis eorum effecta, non ſolum coſmographi & aſtrologi, ſed etiam ſacrarum literarum tabulæ loquuntur; ex quibus Paradiſum, & terram promiſſionis mellæ & lacte fluentem orientem verſus eſſe didicimus. Secunda ratio ab aeris vſu ducitur, eſt enim in illis mundi partibus aer puriſſimus, quippe iter ſtadiumq; ſolis ſequitur, eiuſdem radiis optime temperatur, craſſis & fæculentis purgatur vaporibus, diſſipantur nebulæ, dulceque manna in illo inſtar roris vbique naſcitur; huc adde quod cum ſpiritibus vitalibus (in quorū ſedes & receſſus inſpirando ſumitur) hic aer proportionem habeat, quo fit vt eodem inſpirato iuuetur concoctio, vitaque diutiſſime conſeruetur. Sunt ergo illæ vrbes ſaluberrimæ, quæ orientem verſus ſunt conſtitutæ. Tertia ratio ventorum ad vrbes comparationem ſpectat, nam Zephyrus omneſque collaterales venti ſpirantes ab ortu ſolis ventillant aerem, vapores diſſipant, temperant æſtum, pręcordiorum ſpiritus vitales fouent quibus aſſimulantur, calorem impellunt, concoctionem iuuant: ſequitur ergo vrbes Zephyro ſubiectas multo ſalubrius ſitas eſſe, quam quæ in aliis climatibus mundi collocantur. Partes antecedentis propoſitionis hic perſequi infinitum eſſet, ſed qui Ariſtotel. hoc loco & in libris Meteoron, qui Plinium, Ptolomæum, alioſque auctores de hac re legerint, omnium ac ſingulorum veritatem perſpectam ante ſuos oculos ſunt habituri. Poſtremo à fluminum atque aquarum natura & ſalubritate hic ſitus vrbis plurimum commendatur; aquæ enim quæ viam ſolis radioſque ſequuntur puriores factæ vrbes, per quas fluunt, ſalubriores efficiunt. De vſu aquæ pauciſſima hoc loco dicam, dicendum autem eſt aliquid, quia locus poſtulat. In vſu aquarum ſalubrium (vt hic inquit Philoſophus) diligentia præcipue eſt adhibenda, eſt enim aqua elementum omnium maxime tum ad vitam, tum etiam ad victum neceſſarium; nam etſi aer magis præcordia ſpirituſque vitales & animales fouet, naturales tamen partes ac regiones corporis aquarum fontes magis deſiderant, earumque vſum maiorem in omni cibo ac potu ſentiunt: reſpectu ergo vitalium partium ſubtilem aerem, reſpectu partium naturalium aquam ſalutarem præferendam puto; nam aerius calor quaſi formam,

Orientales vrbes ſaluberrimæ.

Aquæ vſus.

Vitalium ... ...

humor

humor vero aqueus, ſed non aquoſus materiam oleumque vitę humanæ tribuit. Vt calor enim natiuus non eſt flamma, ſed conceptus tepor: ita humidum natiuum non eſt aqua, ſed innatus vapor, in quo vita hominis, vt lux lampadis in oleo conſtat. Sed quid ago? Aquæ (vt hic & in libris Meteoron docet Philoſophus) quæ ab ortu manant, ſunt ſaluberrimæ, illarum cura ſumma eſſe debet, verum vt aquas ſalubriores ſcias, has notas aquæ ſalutatis diſce. Aqua quæ eſt motu velociſſima, limpidiſſima aſpectu, leuiſſima pondere, facillima cōcoctu; ab ortu ſolis ad occaſum incitata habetur omnium ſaluberrima: quæ ſi deſit prouidendum eſt ſedulo magiſtratibus, vt arte per canales & fontes puriſſima in vrbes deriuetur, ſtagnaque aquæ pluuialis fiant, quippe per fiſtulas arenoſas terræ aqua, quaſi decolata multo purior & ſubtilior redditur; pluuiales quoque aquæ in ſaxeis plumbeiſque ciſternis dulciſſimę diu conſeruantur. His omnibus modis conſulendum eſt vrbibus, ne (ſi Titus mœnia obſideat) Iudæi aquarum defectu aut contagione pereant. His poſitis & deciſis nunc conſtat vrbes orientem verſus propter cœli, ſolis, aeris, ventorum & aquarum amicas vires & qualitates in ſe transfuſas reſpectu aliarum mundi partium fieri longe ſaluberrimas. His ſecundæ & proximæ ſunt vrbes, quæ ſeptentrionem ſpectant, à qua plaga mundi boreas ſpirat; ratio eſt, quia boreales venti aerem puriſſimum reddunt, intusque pulſo naturali calore concoctionem faciliorem ac celeriorem efficiunt. Auſtrales vero & occidentales venti alia his contraria effecta pariunt: concludo igitur inſtitutum, quod vrbes orientem & ſeptentrionem verſus ſint ſalubrius ſitæ, quam quæ meridiem aut ſolis occaſum ſpectant. Sed hic iam tacitus præterire non poſſum incuriam noſtrorum temporum ac ciuitatum, in quibus neque aquarum, neque aeris ſeria ac diligens habetur cura, cum latrinis, ſtagnis, ſentinis, ſterquiliniis, aliiſque fecibus contagioſis aer & aqua ſæpiſſime inficiantur, quibus receptis ciues non aliter quam veneno infecti peſtem concipiunt & exhalant. ſeueris ergo legibus hoc præcaueri debet, vt ſordes ciuitatis longiſſime ab ædibus, mœnibus & portis in arua, & agros exportentur; nam nihil citius aut periculoſius ſuffocat ciuitatem, quam magna cadauerum & ſterquiliniorum præ foribus & portis vrbium accumulatio. Sequitur nunc alia quæſtio, nimirum, An vrbs mœnibus, caſtris ac turribus circumcingi & muniri debeat? De locis munitis inquit Philoſophus, "Non omnibus peræque ciuitatibus eadem expediunt, exempli cauſa, arx edita & excelſa oligarchiæ & monarchiæ proprie conuenit, loci æquabilitas vero democratiæ, ariſtocratiæ neutrum, ſed potius loca firma & munita complurima." Quaſi diceret Ariſtot. omnes vrbes ac ſtatus rerumpubl. contra vim & inſidias belli mœnibus armari debent, non tamen pari modo; nam populare imperium minus, regale maius, optimatum potentia maximum ſubſidium petit In populari enim ſtatu non eſt prǫda, quam ambitio rapit, in regali autem ſceptrum, in optimatum principatu honor & virtus ambitioſos vrgent. Sed quæ & quot ſunt cauſæ, cur omnes

ſpectu aer eſt præferēdus, reſpectu naturaliū aqua eſt antepo nenda.

Orientalibus, in bonitate proxima accedunt ſeptentrionales.

Sordes ciuitatu ab vrbe longiſſime ſunt exportanda.

Quæſtio. 2.

Rationes quib. probat Ariſt. ciuitates muris circumcingendas.

muris circumcingi ciuitates velit Ariſtoteles? Tres ſunt, decus vrbi ſalus ciuis, terror hoſtis. Decus vrbis, quia quid honorificentius adonat vrbem quam mœnia celſiſſima pulcherrimarum turrium propugnaculis ſpecioſe conſtructa? ſi enim in re vlla maxime in muris, caſtris, & ſumptuoſis ædificiis magnificentia ciuitatis cernitur: indecorum fuit Romæ & Romulo opprobrium, cum Remus murum vrbis tranſiliret. Salus quoque à mœnibus & caſtris plurimum dependet: ergo vrbs mœnibus circumcingi debet. Probatur antecedens, quia ſi adoriantur hoſtes, tantumque impetum faciant, cui humana virtus non poteſt obſiſtere, murorum præſidio ac munimento ſæpiſſime ciues protecti ſunt, tales autem impetus frequenter fiunt: tutiſſimum ergo erit, ſi vrbes firmiſſimis mœnibus roborentur, eſt enim melius, vt telis & tormentis bellicis mœnia & lapides, quam latera & præcordia ciuiũ perfodiantur: ſi muros tollas, vnam tantummodo viam ciues pugnandi habent: ſi vero muros concedas, vnam in viribus, in mœnibus alteram hoſtibus reſiſtendi viam eſſe intelliges. Almacidas dux Lacedæmoniorum rogatus, cur ipſorum vrbs mœnibus non eſſet cincta, oſtenſa iuuentute ciuitatis reſpondet, quid opus eſt muris? Muri hii ſunt, hi ſunt caſtra & mœnia ciuitatis, at paulo poſt Thebani ducibus Pelopida & Epaminonda Lacedæmonem obſeſſam expugnarunt, ipſum hunc Almacidam ceperunt, muroſque iſtos nobiles defectu murorum nudos facile ſuperarunt. Salus profecto fuiſſet Lacedæmoniis, ſi muris circumſcripti hoſtibus reſtitiſſent. At in his non ſolum eſt ſalus ciuis, ſed terror hoſtis. Hoc olim Pyrrhus rex Epirotarum ſenſit, qui tegula percuſſus ex equo decidit: hoc ſenſit Abimelech, quem mola ab alto deiecta preſſit: terribile quidem eſt, & formidoloſum ignem (vt aiunt) gladiis ſub muro ciuitatis obſeſſæ fodere, nam quamuis Troia deleta ſit, Græcorum tamen legio ſub manibus eiuſdem ſepulchrum habet. Pulſauit olim Hannibal portas inſignes Romæ, ſed clauſis iuuentis cito à muris hoſtis diſceſſit: eſt ergo murus vrbi decus, mons ciui, hoſti grandis & immanis terror. Quid multis? Antiquiſſima conſuetudo gentium, vetus forma ædificandi domum, nouæ machinæ & artes expugnandi vrbem mœnibus opus eſſe liquido, & manifeſte docent: hæc breuiſſime ſic probo. Maiores omnes, & vniuerſi ſuas vrbes mœnibus cinxerunt: ergo idipſum fieri oportet. Deinceps domus tuta non eſt ſine muro: ergo nec ciuitas quam hoſtis demoliri cupit. Poſtremo difficilimum eſt nouas inſidias, & machinamenta bellica ſine muris repellere: ergo tutiſſimum erit vrbem muris defendere & circumuallare. Ex his conſtat iuſtam eſſe in textu illorum reprehenſionem, qui vrbem inepte muris carere velint. Poſtremum, quod hoc in loco agitur, eſt priuatorum ædificiorum diſpoſitio, quam Hippodamus comptus ille Philoſophus ad ornatum & ſplendorem ſolum, antiquitas vero ad robur & defenſionem retulit, vtrumque complectitur Ariſtot. In priuatis ergo ædibus ſpectari debent hæc duo, ſplendor & robur, ſplendor vt ſint vniformes ad amœnitatem, robur vt ſint in illis viæ hoſti inextricabiles

Exemplũ Almacidæ ducis Lacedæmoniorũ.

Plut. in vita Pyrrhi. Iud. 9

Aliæ rationes prioribus adiecta.

In priuatis ædibus ſpectanda

cabiles ad ſecuritatem ciuis; quippe anfractuoſæ vtiliores ſunt, ne peregrini facile exitum inueniant, neve inſidiantes earum latebras perſcrutari poſſint, tales deſcribit Virgilius:

duo, Splendor, Robur.

Æneid. lib 3.

Limen erat, cæcaque fores & peruius vſus
Tectorum inter ſe Priami, poſtesque relicti
A tergo. Aut
Vt quondam Creta fertur labyrinthus in alta
Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque
Mille viis habuiſſe dolum, qua ſigna ſequendi
Frangere indeprenſus & irreuocabilis error.

Tales olim in noſtra bellicoſa gente fuiſſe hinc conſtat, cum adhuc multis in locis ſubterraneis, veluti latebræ & labyrinthi artificioſe extructa, ſed iam ruinoſa maneant.

Diſtinctio.

Quæſtiones huius cap. ſunt, vtrum
- Vrbes orientales & boreales ſint ſaluberrimæ? Hæc probatur à
  - Benigna influentia cœli,
  - Curſu ſolis,
  - Subtilitate aeris,
  - Salubritate ventorum,
  - Ab optimo vſu aquarum.
- Vrbes muris circumuallati debeant? Hæc confirmatur
  - A decore vrbis,
  - A ſalute ciuis,
  - A terrore hoſtis,
  - Ab exemplo antiquitatis,
  - A comparatione domus,
  - A nouis machinis quotidie inuentis.

Opp. contra primam quæſtionem.

Medici eſt de ſanitate vrbis ſolum diſputare: ergo ad magiſtratum omnino non pertinet. Ratio ſequitur, quia medicus & magiſtratus diſtincta officia habent.

Reſp. *Medicorum eſt docere quæ loca ſunt ſalubria, & quomodo ſic fiant, ſed magiſtratuum eſt imperare ac prouidere, vt hæc ipſa ordine & lege fiant: ad medicum ergo diſputare de ſalubritate pertinet, vt arte præſcribat: ad magiſtratum vero, vt lege & edicto mandet.*

Medicus docet quę loca ſalubria: magiſtratus ꝓuidet vt talia fiant.

Opp. *Boreales venti intus calorem natiuum vehementius pollunt, celerioremque concoctionem faciunt: ergo ſalubrius vrbes ſeptentrionem verſus ſunt conſtituta. Antecedens probatur, quia venti boreales ſunt à natura & motu ſubtiliores. Ratio tenet, quia ſanitas in natiuo calore aucto & concoctione facili maxime conſiſtit.*

Reſp. *Boreales venti ſunt quidem & natura ſubtiliores & celeriores me-*

Boreales

vēti nimis rigidi calorem natiuum lædūt, quia aeris cum natura nō eſt proportio.

u: veruntamen ab altiore mundi plaga delapſi plus iuſto rigidi & auſte unt: quippe non ſolum intus vehementius calorem pellunt, ſed eundem pulſum acrius inuadunt, nec non penetrando ſæpe extinguunt, non ergo melior fit concoctio, quia aeris cum natura non eſt proportio.

Opp. *Aqua ſemper ſequentes ſolem magis turbida & contagioſa fiu ergo illa cauſa ſanitatis male à Philoſopho aſſignatur. Antecedens pa quia vi ſolis dulciores partes aquæ ſolum euocantur, relinquuntur au craſſa, quæ intus ſumpta contagionem gignunt.*

Reſp *Dulciores partes aquæ vi ſolis euocantur, vbi immenſus ardo in meridie, nō vbi moderatus calor, vt in oriente manet, flamma enim e rit, ſed calor benignus fouet.*

Opp. *Venti orientales (vt ait Plinius) ſunt tempeſtuoſi & vaſtant mnia: ergo ſunt cauſa potius interitus quam ſalutis illis vrbibus quæ o ſolis ſubiiciuntur.*

Procellæ à Plinio vocantur vēti, quia nō fiunt ſine flatu.

Reſp. *Non de ventis illic, ſed de procellis, quales ſunt turbo, Typho Præſter loquitur hiſtoricus, venti autem ab illo dicuntur, quia tempeſt iſtiuſmodi ſine flatu non fiunt.*

Opp. contra ſecundam quæſtionem.

Mœnia nimis ſecuros & otioſos ciues efficiunt: ergo vrbes mœnib. non gerentur. Antecedens probatur, quia mœnibus circumuallati ciues mini ad artem militarem accommodant, maioremq; in mœnibus quam in m bus & lacertis virium confidentiam ponunt.

Solonis dictum non in mœnibus ciuitatis, ſed in viribus hominis vis belli conſtat.

Reſp. *Si hoc contingat, magna eſt incuria magiſtratus, qui ciues in a & bellica diſciplina quotidie exerceret, qui hic ſæpe cum Solone diceret, in mœnibus ciuitatis, ſed in viribus hominis, non in munimentis, ſed in certis vis belli & fortuna conſtat.*

Opp. *Caſtra in vrbe ſunt nonnunquam cauſa tyrannidis: ergo pern non debent. Antecedens probatur, quia illorum ſubſidio vſi pernicioſi & lerati principes poſſint ciues opprimere, totamque ex illis vrbem ſcorpio glandibus, veluti à cœlo terram fulminibus deuaſtare.*

Reſp. *Vitium hoc hominis eſt non arcis, quæ ad virtutem non ad ty nidem extructa fuit: non eſt ergo rationi conſentaneum, vt caſtra & a tollantur, quia illis abutuntur mali: ſed potius vt honorificentius mun tur, vt in illis conſeruentur boni.*

Opp. *Domus caſtra pacis & ſecuritatis eſſent: ergo in illis poſtica & fractuoſa latibula fieri non deberent. Ratio ſequitur, quia hæc metum eſt paci & ſecuritati infeſtus, arguunt.*

Reſp. *Tale caſtrum pacis Hannibal dux ille nobilis obtinuit, cum ſu veneno Romanos metu liberauit. Sunt quidem ædes ciuium veluti c pacis, eoque magis ita dicantur, quo in eas hoſti aditus difficilior pa Neque id verum eſt, quod metum arguant, nam quo plures labyrinthos bent, eo ſecuriores ab hoſte ipſi ciues in illis viuunt.*

Opp. *Mœnia, arces, caſtra, ædesq; inſtar labyrinthorum extructæ a*

pul.

pularem ſtatum non requiruntur: ergo hic male defenditur ad omnem vrbem requiri. Antecedens eſt Ariſt. in textu.

Reſp. *Popularis ſtatus conſiderari poteſt, vel abſolute in ſe, & ſic iſtis non opus habet, vel comparate ad hoſtem, & ſic hæc omnia requiruntur, ne per vim & impetum hoſtis victoriam cedere impellantur.*

Popularis ſtatus nō reſpectu ſui, ſed hoſtis opus habet mœnibus, caſtris, ædibusq; anfractuoſis.

CAP. XII.

An prope ſacras ædes forumque liberum artificibus ſordidis habitare liceat?

An eſſent in omni vrbe loca celebriora, in quibus cuiusq; facultatis ciues diſtincte epulentur?

QVid ſibi vult tandem Ariſt. iſta tua tam frequens de Deo, de templis, de ſacerdotibus, de ſacris ædibus diſputatio? An tantopere ad hominem politicum à te requiritur ſacra religio? Perſuadere nobis fortaſſe velis vnum (vt in Phyſicis ais) Deum eſſe, vnumque motorem primum, at non credimus, vrgere nos velis confiteri Deum (vt in lib. de Mundo ais) omnium quæcunque ſunt in hoc mundo ſeruatorem eſſe, nullamque naturam ſatis inſtructam ad ſalutem eſſe poſſe (nam ſic loquetis) quæ citra Dei præſidium ſibi relinquitur: ſed laterem lauas, nam nō credimus: probares hinc forſan, quod ſi velimus proxime ad Deum accedere, deberemus ſecundum mentem, virtutem ac ſapientiam viuere, vt in Ethicis doces. Sed hic ſiſte veſtigia Philoſophe, nam tam religioſe non viuemus. Poſtremo vt ad rem propius accedam, peroptas vt ſacræ ædes magnifice idq; in excelſo vrbis loco Deo conſecrentur, vtque longe ab eis artificum ſtrepitus remoueatur, ſicut hic contendis. Stulte quid agis? Templa non extruemus, imo (ſi qua iam ſint ſuperſtitioſe extructa) ſutores, aurigas, ſicarios, omniſque generis mortales in illis ambulare, garrire, nundinari te inuito permittemus. Illud enim tuum, Ens entium miſerere mei, vanum elogium eſt, nos quidem terræ filij & naturæ ſumus, cuius vi ac numine nunc omnia (vt olim) ſtare & cohærere credimus:

Ariſt. multa diuina dicta de Deo. Phyſic. 7. De mundo.

Lib. 10. Eth. c. 11.

O male prudentes, quorum ſi corda tenebris
Obfuſcata iacent, nequeant vt credere recte,
Et curare Deum: quo ſunt elementa creata,
A quo proceſſit nitidus ſol, lucida Phœbe,
Qui ſtatuit lucem, & noctes, & tempora cuncta.

[redacted]

Sed pergam & non obſtante atheiſmo noſtrorum temporum probabo ex Ariſt. ſacras ædes magnificentiſſime extruendas, omnemque artificum ſtrepitum & clamorem ab eis longiſſime remouendum eſſe, vera Philoſophi hæc ſunt: Sed ea quæ rebus diuinis conſecrata ſunt domicilia, conuenit locum idoneum habere. Qualis autem ſit hic locus

Quaſt. 1. pars 1.

» idoneus ſequentibus verbis interpretatur, cum ait: Talis fuerit locu
» & ad efficiendam ſitus præſtantiam ſatis illuſtris atque eminens,& p
» vicinis partibus ciuitatis tutus ac munitus. Hæc de præſtantia loci,
» reuerentia ſic loquitur. Decet autem huic loco talis fori ſtructuram e
» ſubiectam, quale in Theſſalia vſu repertum eſt, quod liberum vocan
» hoc porro ſignificat ab omnibus rebus vænalibus purum & ſinceru
» eſſe oportere, neque quenquam ſordidum atque illiberalem artificen
» neq; agricolam, neque alium quenquam talem huc irruere, aut omn
» no aſpirare, niſi à magiſtratibus arceſſatur. Huc tendunt hæc omni
quaſi dixiſſet Philoſophus, ædes ſacræ honorificentiſſime extrui, m
nenbusq; ciuium ſplendidiſſime ornari, illuſtri foro quaſi clauſtro &
ſylo fortiſſime muniri, nullis deniq; artificum manibus aut inſtrumer
tis turpiſſime prophanari debent. Verum quoniam hanc rem antea a
tigerim, Laconice nunc agam. Palatia principum ſplendida & excel
eſſe debent; ergo templa Salomonis multo magis: quippe maior in h
maieſtas ſedet. Iterum loci Deo conſecrati maieſtas animis hominu
maiorem deuotionem incutit: ergo ædes ſacras magnifice ædifica
decet. Porro valde indecorum eſt, veſtes & calcaria noſtra auro ſple
dere, Deiq; altaria & templa luto ſordeſcere. Adhuc haud meliora ſig
externa noſtræ internæ voluntatis Deo exhibere poterimus, quam ſ
cras ædes, in quibus adoretur: illas ergo non tanquam ſtabula & fum
ſa latibula fabricari conuenit. Præterea ſi Deus ipſe (qui eſt vbiqu
cœlum cœlorum omnium corporũ ſplendidiſſimum & ornatiſſimun
veluti ſibi templum fabricauit, nonne abſurdum erit, ſi eccleſiam (qu
eſſet imago cœli) deformitate ſordidam & incultam eſſe patiamur? D
inceps creator primas & optimas omnium creaturarum ſibi offerri i
bet: ſi ergo ſacræ ædes ei dicandę ſint eaſdem præ cæteris locis terræ a
guſtiſſimas eſſe ex iure conuenit. Poſtremo exempla inſignia huius re
quæ tam Ethici quam Chriſtiani mirabili deuotione perculſi nobis r
liquerant, nos ſi non ad nouas extruendas, ad veteres tamen, veluti n
tantes reficiendas allicerent ac permouerent. Nihil hic de Heroſtra
& Iulianis noſtrorum temporum dicam, hoc vnum tamen dicam,
Deus Xerxis milites miſſos ad ſpoliandum Apollinis templum op
inſigniter ſuperſtitioſum, propter ſolam intentionem mali, tonitru
fulmine extinxit in via; quam Deus bone pœnam ſunt illi ſuſtentu
qui non Apollinis, ſed diuini numinis templa deuaſtari & conculcari
nunt? Altera pars huius quæſtionis, de vſu ſacrarum ædium facile
tebit, ſi has rationes perpendamus. Muſarum collegia à ſtrepitu & c
more artificum longe remoueri debent, vt candidati bonarũ literaru
quietius operam ſuis ſtudiis nauent: ergo multo magis ædes ſacræ,
ſacerdotes Dei rebus diuinis attendãt melius. Præterea ædes ſacræ D
conſecrantur: ergo ſordidis artificum fumis coinquinari non debe
Præterea rebus venalibus prope ædes ſacras expoſitis, animi conte
plantium diſtrahuntur: ergo prope illas artificibus habitare non li
ret Poſtremo quorſum iuſſus eſt Moyſes calceos exuere, quoi ſum

...æſtio. ...prima ...rs ſe- ...nda.

temp

templo Salomonis nullus inſtrumentorum ſtrepitus, ex edicto regis auditus erat, quorſum Chriſtus nummularios, eoſque qui ſuam domum (vt ait) ſpeluncam latronum fecerunt, flagris è templo expulit, ſi ædes ſacras illiberalium artificum vicinitate, ac ſtrepitu contaminare liceat? At nunc quod dolendum eſt, in eis

Tractantur cauſæ, rerum commercia, quæſtus,
Contractus omnes, officiumq; fori

Altera quæſtio eſt de conuiuijs & celebrioribus locis, in quibus ciues diuiſim ſecundum ordines & claſſes epulentur. Hic antiquum morem & conſuetudinem gentium ſequi videtur Ariſtoteles, qui primum numinis, tum ventris curam habuerunt, vt pulchre Ouidius oſtendit, vbi ſic de Anio Phœbi antiſtite, & Anchiſe illo ſene Troiano loquitur. *Ouid. 13. li. Metamor.*

Thure dato flammis, vinoq; in thura profuſo,
Cæſarumq; boum fibris de more crematis
Regia tecta petunt: poſitisq; tapetibus altis,
Munera cum liquido capiunt Cerealia Baccho.

Diui iſti inter Ethnicos primum ſacras ædes & oraculum, tum regia tecta epulumq; petunt: ita hoc loco Philoſophus primum de ſacris ædibus, tum de honorificis epulandi locis præclare diſſerit: quod ſint habenda publica cõuiuia ante ſatis probatum eſt, nunc ergo reſtat de modo dicere. Vult ergo Ariſtoteles, vt in celebrioribus ciuitatis locis à ciuibus cuiuſque ordinis ac facultatis ſolemniores concænationes apparentur, id eſt, vt ſacerdotes in magnificis domicilijs prope ſacras ædes conſtructis, milites in turribus prope muros ciuitatis, mercatores in triclinijs prope commune forum, nobiles in palatijs prope aulam regiam, iudices ac magiſtratus in gymnaſijs prope templum pacis, omnes deniq; & ſinguli ciues in tectis illuſtrioribus eo deſtinatis & ornatis ſplendide vna epulentur; quod hoc expediat ſic probo. Fieri non poteſt nec decet, vt omnes & ſinguli ciues cuiuſque ordinis ac facultatis in vno auguſtiore loco ſimul conuiuentur: ergo neceſſe eſt, vt in diuerſa ſodalitia, ac claſſes ſecundum ordinem & facultates diſtinguantur. Præterea in hoc tam reſpectu locorum magnifice extructorum, quam epularum, quæ ſplendide, publice & exquiſite apparantur, inſignis honor ciuitatis fulget. Quæ enim res magis honorant Carthaginem, quam ampla & inſignia ædificia? Quæ res magis recreant & conſolantur ciues, quam certis anni temporibus, & feſtis optime inſtituta conuiuia? Porro iſtorum inſtitutio, duo potiſſimum reſpicit bona ciuitatis, nimirum reconciliationem ciuium, & illorum recreationem, illa odium, hæc tædium curarum ab illis tollit; cum ergo in vno loco (vt diximus) hæc fieri non poſſint, in diuerſis iiſdemq; nobilioribus locis celebrari debent. Poſtremo, quandoquidem antiquitas (vt tum in prophanis, tum in ſacris hiſtorijs conſtat) hunc ordinem conuiuandi nobis commendat, quandoquidem Abraham & Patriarchæ, Dauid & reges cõuiuati ſunt, imo quandoquidem nuptiale conuiuium Chriſtus ipſe magno miraculo approbauit, abſurdum aut impium non erit magnifice ad hono-

Concanationes à ciuibus habenda publicis locis.

rem ciuitatis, iuſte ad amorem ciuium, temperate ad animorum recreationem conuiuiis & epulis aliquando indulgere: habeant ergo ciues cuiuſque ordinis ſuas aulas, ſuaque triclinia, in quibus à curis liberati epulentur lautius: hoc tamen opto, vt cum Perſarum regibus ante cibum de modeſtia, poſt cibum de iuſtitia diſputare meminerint. Quid moror? Si ordinem & ſummam huius capitis requiras, hæc eſt, primum ſacras ædes & prytanea (in quibus ſacerdotum officia & conuiuia magiſtratuum celebrentur) ædificari poſtulat Philoſophus: in his locis tria requiri ait, ſplendorem operis, vſum virtutis, ſecuritatem vrbis. Hinc forum duplex diſtinguit, vnum liberum à commerciis ſtrepituque artificum, quod prope ædes ſacras locaretur; alterum neceſſarium & rerum venalium commutationi deſtinatum, in quo publica negotia ciuitatis tractarētur. In agris quoq; templa ſparſim, & loca epulandi fabricari optat, vt in illis ſyluarum præfecti & nauiculatores Deo inſeruite, & genio aliquando indulgere queant. His poſitis ſic concludit, Superuacaneum eſt longos eſſe in harum rerum explicatione, talia enim intelligere difficile non eſt, ſed facere potius: nam de his verba facere optantis eſt, ea autem euenire fortunæ.

Alexander ab Alex. Lib. 5. c. 21.

Ordo huius capitis.

In ædibus ſacris & prytaneis tria requiruntur.

Forum duplex.

Templa & loca epulādi agris ædificari debent.

» Duæ quæſt. ſunt huius cap. quarum
- Prima probatur dialectic. more à
  - Minore ad maius,
  - Fine & vſu ſacrarum ædium,
  - Decoro,
  - Signo,
  - Probabili,
  - Conſentaneo,
  - Ab exemplo maiorum.
- Secunda probatur
  - Ab impoſſibili,
  - A comparatione,
  - A duplici vſu conuiuiorum,
  - Ab exemplis antiquitatis.

Opp. contra primam Quæſtionem.

Plerunq; vitiorum voragines à palatiis tectisq; procerum in vulgus fluunt: ergo non eſt tutum illa prope ædes ſacras conſtituere. Antecedens patet, quia in palatiis principum molliter, otioſe & delicate viuunt. Ratio tenet, quia hoc modo magis contemplantium animi, quam artificum ſtrepitu à Deo, à religione, à pietate diſtrahuntur.

Reſp. *Qui mollioribus flagitiis palatia ſtruunt, eo melioribus locis iungerentur, nam bonorum conſortia peccatum non aliter quam alexipharmaca venenum expellunt. Quod vrgeas magnam vim eſſe ſceleris, quæ ab illis manat, reſpondeo maiorem eſſe vim numinis quæ in templis manet.*

Bonorum conſortia peccatum non aliter quam alexipharmaca venenū expellunt.

Opp. *Ædes ſacræ paterent omnibus: ergo etiam artificibus. Antecedens patet: quia omnes in illis numen adorarent.*

Reſp. *Licet artificibus ad ſacras ædes accedere, ſed prope illas propter ſt. e- pitum habitare non liceret, quippe in illo eſt religio, in hoc autem religionis prophanatio.*

Opp. *Aurea templa nimiſque ornata ſuperſtitionem & idololatriam gignunt: ergo tam magnifice (vt hic requirit Ariſtotel.) non extruentur.*

Reſp. Si *Deo (qui nullo loco circumſcribitur) placuerit cum hominibus in templis habitare, ſi voluerit, imo ſi iuſſerit templa in terra ſibi conſecrari, hoc vnum peto, an ſit aliquid tam pretioſum, tam excellens, tam diuinum, quod eius maieſtati non inſeruiret? Nam quamuis cum Catone agnoſcam Deum ſpiritum & mente pura colendum eſſe, externa tamen hæc ornamenta ſunt ſigna, quæ puritate & ſynceritate illum veneremur. Neque id verum eſt, quod aurum aut ornatus templi idololatriam pariat, eſt enim vitium hoc corrupti hominis non ſplendoris, qui in alium finem deſtinatur.*

Externa ornamenta ſigna ſunt quia puritate & ſinceritate Deum veneramur: Aurum & ornatus templi idololatriam parit.

Opp. contra ſecundam Quæſtionem.

Conuiuia licentiam vitæ, loca excelſa ſuperbiam & inſolentiam gignunt: ergo non eſt in vrbe vtile iſtiuſmodi loca in eum finem erigere. Antecedens patet, quia hæc eſt conditio mortalium: à Baccho ad Venerem, à ſolio dignitatis ad vanitatis eſcam aduolare.

Reſp. *Iſta eis contingunt, qui ſolius voluptatis cauſa idq; quotidie epulis ſaginantur, veruntamen hæc conuiuia & loca alium finem, aliumq; ordinem habent: nam ad recreationem & reconciliationem ciuium, idq; certis temporibus anni referuntur.*

Opp. *Sunt quædam claſſes ordineſque ciuium tam exili facultate & copia rerum vt neque loca tam inſignia, neque conuiuia tam exquiſita poſſint honorifice comparare: male igitur ab omni ordine hoc ipſum requirit Philoſophus.*

Reſp. *Per ciues cuiuſq; facultatis & ordinis Ariſt. hoc loco intelligit primarios, qui rebus non ſordidiſſimis maximeq; illiberalibus addicti ſunt. Aliter reſponderi poteſt, quod vis vnita multorum, tametſi pauperum magnam vim diuitiarum pariat, vt patet in infimo ordine ciuium Londinenſium, qui ſuas aulas epulaſque honorifice extructas & apparatas habent.*

CAP. XIII.

Vtrum conſideratio medii & finis omnem actionem vitæ præcederet?

An ad beatos ciues efficiendos plus ratio quam natura aut diſciplina valeat?

Ciuitatis fine, materia, ſubſiſtentia, cohærentia partium & inſtrumentorum iam ſatis explicatis, vltima tractatio, & quaſi cataſtro-

Cataſtrophe huius

phe huius libri ſequitur, in qua oſtendit Ariſtot. ex quibus & qualib optima (de qua nunc agimus) conſtaret ciuitas. Diuiſa eſt hæc pa in quinq; capita, in quorum primo proponitur finis mediumq; tripl quo acquiritur, in 2. & 3. inſtitutio vitæ traditur, in 4. leges de conu giis, in poſtremo leges de puerorum moribus ac diſciplina ſanciuntu Si hoc loco vigeas Ariſtot. antea de fine ciuitatis egiſſe. Reſpondeo eſſe verum, ſed illic mente contemplandum ſolum, hic vero quaſi ma nu tenendum proponit; illic enim abſolute in ſeipſo, hic autem con parate quoad ſua media tractatur. Vnde illud eſt quod habet Philoſo phus in principio huius capitis, nempe duo eſſe, in quibus ponitur om nium hominum perfectio & præſtantia nimirum, vitæ finem & recta ad illum viam. Per vitæ finem hic ſolum beatitudinem, per viam triple medium, ſcilicet naturam, inſtitutionem & rationem intelligit. De fin inquit ſatis in libris de moribus, vbi beatitudo actus & vſus virtuti definitur, diximus; de medijs quoque in illis nonnulla diſputata ſun nam illic in virtutibus morum rectiſſimum vitæ humanæ iter ad arcen beatitudinis ex præſcripto prudentiæ apparere oſtendimus. Quod hæ duo ſint diligenter cuiuis conſideranda, nempe finis & ad eum media artes, natura & ratio ſuadent. Artes quia omnes & ſingulæ ſcientia inanes & otioſæ ſunt; in quibus certus ac definitus finis non proponitur, adeoque etiam in quibus ad eundem finem aſſequendum optima non inueniuntur media: exempli cauſa, in arte medica fruſtra de ſanitate corporis diſputatur, ſi herbæ, ſi potiones, ſi ſalutaria pharmaca, quæ ſunt inſtrumenta ſanitatis deſint ac deſiderentur. Natura quoque hoc probat, quæ finem ſemper per media appetit & acquirit. Ratio denique, quia vt vaga eſt manus ſagittarij ſine ſcopo & telo; ita otioſa eſt vitæ inſtitutio ſine fine & medio, quo finis ille vt fructus acquiri, vt ſcopus attingi poteſt. Veruntamen hic teſte Philoſopho fieri poteſt, vt hæc duo concinnent & concordent, fieri quoque poteſt, vt diſcrepent & diſſideant; conuenient autem ſi bono propoſito fine bona etiam eligantur media; diſcrepabunt ſi eorum vnum ſit bonum puta finis, alterum malum puta modus, aut ſi in vtroque error committatur; vt ſi imperitus medicus nec finem morbi, nec recta curandi media conſideret. Hæc omnia ad inſtitutum refert Philoſophus, vt demonſtret periculoſum eſſe errorem de fine vel medio humanæ vitæ, at ſunt permulti cæcutientes & oculis perſtricti homines, qui neglecta vera beatitudine ex bonis fortunæ, naturæ aut corporis aureum felicitatis Nilum fluere & manare ſomniant: ſed hæc inquit Philoſophus, non ſunt per ſe & vi ſua eligenda bona. At dices fortaſſe ſunt hæc ad vitam ciuilem neceſſaria: ergo ſunt bona per ſe eligenda Ratio hæc non tenet, nam vt in medicina ad ſanitatem acquirendam aliquādo potiones & inciſiones ſunt neceſſariæ, non tamen per ſe, ſed reſpectu ſanitatis; & vt ad conſeruandam ciuitatem aliquando ſupplicia ſunt neceſſaria, non tamen vi ſua ſunt eligenda, ſed reſpectu iuſtitiæ & ſecuritatis: ita hæc bona ſcilicet fortunæ & corporis non ſunt per ſe bona, ſed in comparatione

Libri in quinque capita diuiſa eſt.

Perfectio omnium hominum in duobus conſiſtit, fine vita, & via ad finem.

Via dicitur triplex medium: natura, inſtitutio, ratio.

Rectiſſimū iter ad felicitatem.

Quæſtio 1.

Argumenta quod finis & via ad finem conſideranda ſunt.

Finis & medium aliquando concordāt, aliquando diſſident.

Error de fine vel medio humanæ vitæ periculoſus.

Bona fortunæ, naturæ, corporis, quamuis ad vitā ciuilē ſint

felicitatis ad quam referuntur. Falluntur ergo iſti, turpiterque errant ponentes inſtrumentum eſſe cauſam operis potius quam artem, vt illi ſolent qui abſurde opinantur lyram eſſe magis pulſandi cauſam quam muſicam ſcientiam Sunt enim iſta bona inſtrumenta in exiſtentia virtutis, non principia in natura & ſubſiſtentia felicitatis, quæ (vt hic docet Aquinas) ex ſolis virtutibus moris ac mentis conſtat. Neceſſarium ergo eſſe concludit Ariſtoteles, vt legumlatores ad ſolius virtutis ſtudium animos ciuium exemplo, lege ac diſciplina moueant, quippe tum vere felix & beata futura eſt ciuitas, cum omnes & ſinguli ciues virtuti ſtudent; atqui boni quidem & ſtudioſi tribus medijs fiunt ciues, nempe per naturam, conſuetudinem, & rationem; hinc quæſtio eſt, de qua nunc agimus, ſcilicet, An ad ſtudioſos & beatos efficiendos ciues plus ratio quam aut natura aut diſciplina valeat? Omnibus relictis ambagibus & verborum circuitu per naturam hoc loco non principia hominis, ſed propenſionem docilem ad ſtudium & amorem virtutis: per diſciplinam non ſeueritatem legis, ſed conſuetudinem vitæ & vim educationis; per rationem non ſolum mentis conceptum, ſed etiam imperium intellectus & ſapientiæ in contemplatione virtutis intelligo. Senſus ergo quæſtionis hic eſt, vtrum ratio, id eſt, intellectus formatus plus valeat ad ſtudioſos & beatos efficiendos ciues quam aut natura, id eſt, propenſio ad virtutem, vel diſciplina, id eſt, inſtitutio vitæ, quæ generatim à lege & magiſtratu, ſpeciatim à parentibus & præceptoribus dependet. Rationem hic cæteris duobus ad hoc præclarum opus perficiendum valentiorem eſſe defendimus. At dices, in Ethicis tenetur à Philoſopho, quod plus valeat educatio, quam aut doctrina aut mentis ratio: verum eſt, ſi rationem inchoatam non perfectam, ſi ſimplicē non formatam, intelligas; at doctrina eſt ratio formata ais, verum eſt, ſed illa docentis eſt & externa, hæc vero ratio, de qua nunc agimus, diſcentis & interna eſt. Verum enimuero diſcentis ratio non eſt adhuc formata, vt hic defendis. Eſt, quamuis adhuc fortaſſe omni ex parte non ſit perfecta. Vt enim aurum in flammis poſitum concepto calore non ſtatim ſcoriam deponit, tendit tamen ad ſplendorem & puritatem ſuam: ita mens ſeu ratio ſtudio virtutis inflammata, tametſi ſtatim ignorantiæ nebulas non excutiat, flectitur tamen magis magiſq; ad perfectionem felicitatis ſuæ, qua tandem prædita & ornata alia media & inſtrumenta ſuperat. Quaſi vero ratio felicitate prædita ſit medium: quid ni? nam vt virtus in beato manet non vt finis, ſed vt medium quo apprehenditur: ita ratio licet ſit in ſe perfectiſſima, inſtrumentū tamen & mediū felicitatis acquirēdæ dicitur. Hęc ratio ſiue ardēs virtutis ſtudio ſiue lucēs in excelſa felicitatis arce eſt quidem ad beatos ciues efficiēdos tam natura quā diſciplina longe efficacior Quemadmodū ſe res habet in operibus naturæ, ita in ciuib. efficiendis beatis: ſed in operibus naturæ perficiendis tametſi multum ipſa principia, multum quoque proprietates iuuent, forma tamen & finis ea ſolum perficiunt: ita licet plurimum natura, quæ eſt propenſa, plurimum quoque diſciplina & inſti-

neceſſaria, non tamen ſunt per ſe bona.

Felicitatis ſubſiſtentia in ſolis virtutibus mentis & moris conſtat.

Quæſtio ſecunda.

Sēſus quæſtionis.

Ratio plus valet quā natura vel diſciplina

Obiectio

Inter morales virtutes prudentia, inter virtutes mentis ſapientia habetur regina.

tutio vitæ ad hoc opus virtutis conferant: ſola tamen ratio, quæ modum formæ habet, ipſum opus complet & conſummat Hinc inter morales virtutes poſita eſt prudentia, hinc inter virtutes mentis veluti imperatrix & regina habetur ſapientia, quæ nihil aliud eſt hoc loco (ſi interpretari velis) quam diuina & formata ratio. Præterea vt ſenſus, appetitus, voluntas intellectui: ita natura & inſtitutio vitæ recte imperanti rationi ſubſunt; & vt illa per intellectum, ita hæc per rationem perficiuntur omnia. Quippe ratio formata primum veriſſimum finem proponit, tum viam rectiſſimam præſcribit, his vero conceptis ipſa cæteris exemplum præbet; hinc alias facultates mentis ad eundem finem & viam aut vt orator trahit, aut vt dominus ſe ſequi præeuntem iubet: ſi ſequantur conſilio, iudicio, ſapientia iuuat, & tandem veluti dominus ſuos ſeruos, eos felices & beatos efficit: ſed hæc præſtare non poſſunt natura & diſciplina, ergo eis ratio eſt præferenda. Inſuper quorſum contemplatio à Philoſopho tot gradibus præfertur, ſi ratio quæ eſt ſpeculatio mentis in beatis efficiendis naturæ & diſciplinæ (quæ tota in actione ſola verſantur) non ſit longe præferenda? Eſt ergo natura proclinis ad virtutem quaſi terra fertilis; eſt diſciplina & inſtitutio vitæ quaſi cultura terræ; eſt vero ratio, quaſi agricola qui terram colit, & culturam ipſius terræ perficit: natura enim humana vepres & ſpinas patit, ſi eam non colit ratio; cultura ipſius terræ rudis eſt, ſi eam formata non ornet & perficiat ratio. Quippe quid mortales à ferinis moribus ad cultum ingenij perpulit? nonne ratio? quid nunc in ordine & officio nos continet? ſola ratio, quid ergo magis ciues beatos reddit quam felix & beata ratio? Poſtremo re nulla propius ad Deum accedimus quam mente & ratione: ergo naturam & diſciplinam omniaque alia media in beatis efficiendis formata ratio & ſapientia vincit. quid moror? in naturæ procliuitate flos veris, in inſtitutione vitæ ſpes meſſis, in formata denique ratione palma virtutis & felicitatis ineſt; à natura enim radices & potentias, ab inſtitutione incrementa & progreſſus, à ratione vero & ſapientia ornamenta & fructus vitæ beatæ ſuximus.

In hoc ca. quæſtion. ſunt duæ, in quarum

- Prima probatur, quod mediorum & finis conſideratio omnem actionem vitæ humanæ præcederet, hoc confirmat Philoſophus
  - A vi naturæ,
  - Ab exemplo artis,
  - A loco ſimilis,
  - Ab inductione abſurditatis, quæ ſequitur, ſi iſta conſideratio deſit.
- Secunda probatur, quod ad beatos ciues efficiendos plus ratio quam natura aut diſciplina valeat. argumenta, quæ hanc quæſtionem concludunt, ſunt
  - Ab interpretatione,
  - A comparatione,
  - A ſimilitudine,
  - A proportione naturæ,
  - Ab excellentia intellectus & contemplationis.

Opp.

Opp. *Nulla eſt conſultatio de fine, vt docet Philoſophus in Ethicis: ergo inconſiderate hoc loco requiritur, vt de medio & fine conſultemus.*

Ethic. 3.

Reſp. *Non dicit hoc loco finem ſub conſultationem, ſed ſub conſiderationem cadere debere: conſultatio enim eſt mediorum tantum, at conſideratio de medio & fine eſſe poteſt.*

Finis non ſub conſultationem, ſed ſub conſideratione cadit.

Opp. *Præter hæc duo ſcilicet medium & finem principia agendi vt natura, appetitus & intellectus conſiderari debent (vt placet Ariſt. in Ethicis) vbi tria agendi principia tradit: ergo inepte hæc duo ſolum conſideranda proponit.*

Reſp. *Principium vere agendi in re qualibet eſt ipſemet finis, ſi agentis intentionem, non opus ſpectes. Quod vero protrudas exempla apud Philoſophū natura, appetitus & mentis: dico quod etſi neceſſario intelliguntur iſta, eorum tamen ratio non eſt quærenda, quia ſunt prima agendi elementa, primaq; moralium & intellectualium actionum principia.*

Opp. contra ſecundam Quæſtionem.

Opp. *Sunt plura media & meliora acquirenda felicitatis quam hæc tria quæ hic recenſentur: ergo non recte hæc ſolum tria à Philoſopho aſſignantur. Antecedens probatur, quia virtutes & earum actiones ſunt media, quibus ciues efficiuntur beati: ſed virtutes & earum actiones hoc loco non enumerantur: ergo ſunt plura & meliora media, quam hic aſſignantur.*

Reſp. *Virtutes & earum actiones ſunt interna principia potius quam media felicitatis, vt non ſolum in hoc capite, ſed etiam in primo Ethicorum conſtat.*

Virtutes ſunt interna principia potius quam media felicitatis.

Opp. *Virtutes definiuntur in Ethicis media: ergo inconſiderate hoc loco media eſſe negantur.*

Reſp. *Virtutes ſunt & media & principia: media reſpectu vtriuſq; extremitatis, principia autem felicitatis.*

Opp. *Natura eſt principium omnium: ergo non recte hoc loco dicitur medium. Antecedens eſt Ariſt. ſecundo Phyſicorum.*

Reſp. *Natura non hic vt in Phyſicis ſumitur, nam hic pro inclinatione ad ſtudium virtutis, & ſic eſt medium quo apprehenditur beatitudo: illic vero pro prima cauſa, quæ in materiam & formam diuiditur.*

Opp. *Inſtitutio vitæ plus ad efficiendos ciues beatos quam natura aut ratio valere dicitur primo Ethicorum, ergo otioſe hoc loco contrarium docetur.*

Reſp. *Loquitur illic Ariſtot. de inſtitutione vitæ reſpectu inchoatæ non perfectæ, reſpectu ſimplicis non formatæ rationis, de qua ſolum hoc loco diſſerit.*

Opp. *Formata ratio ſolum nos probe ſcire docet: ſed recta inſtitutio docet nos probe viuere: plus ergo valet ad efficiendos ciues beatos recta inſtitutio vitæ quam formata ratio. Argumentum tenet, quia in efficiendis ciuibus beatis non tam ſcientia quam vitæ integritas & iuſtitia requiritur.*

Reſp. *Formata ratio non ſolum (vt au)nes probe ſcire docet, ſed etiam re-*

reliquas facultates ammi ſuo ipſius imperio ſubiectas ad ſtudium virtutis trahit. Tum enim vere beati ſumus, cum ſecundum mentem & ſapientiam viuimus, vt in decimo Ethicor. & hoc probauit Philoſophus.

CAP. XIV.

Vtrum ſit è re ciuitatis vt iuuenes in ea magiſtratus gerant? An felicitas moris ad felicitatem mentis tanquam ad bonum perfectius & nobilius referatur?

Omnis diſciplina ciuilis in imperantium & parentium officio comprehenditur.

Dubium.

NAtura (vt modo diximus) virtutis ſtudium inchoat, auget diſciplina, ratio formata perficit. De natura ſatis, nunc de diſciplina & ratione agitur, idque ordine vt vides, nam prima quæſtio diſciplinæ vſum, ſecunda rationis imperium & maieſtatem continet & exponit. Vt directius hæc demonſtret Philoſophus primum hoc fundamentum ponit, omnem ſcilicet diſciplinam ciuilem in imperantium & parentium officio comprehendi, ſic enim ait: Perſpicuum eſt ex hac diuiſione (parendi & imperandi intelligit) diſciplinæ rationem pendere, vt qualis huius quæſtionis diſtinctio fuerit, talem ciuium diſciplinam eſſe oporteat. Hoc iacto fundamento reſoluit dubium, quod eſt, An expediat eoſdem ſemper imperare, eoſdemque ſemper parere imperio? Si inquit inter mortales alii aliis tanto animo & corpore antecellerent, quanto diuos & heroas hominibus præſtare virtute exiſtimamus, tum quidem è re ciuitatis eſſet, vt iidem ſemper præeſſent, iidemque perpetuo ſubeſſent imperio. Verum quoniam hoc eſt inuentu difficile, vt Scylax Cariadenſis auctor ille vetuſtus de regibus Indorum eligendis ſcripſit, viciſſim ordines ac munera ciuitatis ius æquum poſtulantibus attribui & aſſignari debent. Nam vt ciues definiuntur participes conſilii, iudicii, magiſtratus: ita in libera ciuitate aditus cuilibet ciuium ad hæc tria pateret, quod quidem fieri non poteſt, ſi iidem ſemper imperent, iidemque perpetuo ſeruire cogerentur. Inter ſimiles ergo & pares iuſtior eſt ac tutior imperandi & parendi alterna viciſſitudo, ſed ita tamen vt ſeniores præeſſe, iuniores ſubeſſe, & obtemperare diſcant. Hinc prima emergit quæſtio, An ſit è re ciuitatis, vt iuuenes in ea magiſtratus gerant? Quid hic agam, quid ſcribam neſcio, nam ſi iuuenes excludam, Scipionis virgulam, ſi vero admittam, Catonis cenſuram timeo: at cauſa non eſt vt mihi ſuccenſeant iuuenes, ſi Philoſophum & Philoſophiam ſequar. Dico igitur puerilem & iuuenilem ætatem ſenili grauitati ſubiiciendam eſſe: nam illam parere, hanc regere & imperare decet. Sed proh dolor, ſunt omnia iam verſa & tranſuerſa, ſuſque deque acta & träsacta omnia: Appii & Catones vt cæci & delirantes ſenes exploſi ſilent, noui oratores & ſenatores fiunt Paris ante Neſtorem iudicium dicit: ſed attende, is pomum Veneri, non Iunoni, non Mineruæ dedit: magis ergo è re Troia

Imperandi & parendi alterna viciſſitudo eſſe debet. Quæſtio 1.

Iuuenilis ætas ſenili grauitati ſubiicienda.

anæ ciuitatis fuiſſet, ſi pueri atque iuuenes ſenili imperio obtemperaſſent, & vt in illa, ita in omni recte adminiſtrata republica fieri quidem debe, quod ſic paucis & compreſſis argumentis probo. Naturæ ordo (vt ait Philoſophus) flagitat vt iuuenes ſub diſciplina ſenili viuant, quippe natura à minus perfecto ad perfectum progreſſa iuuentutis vtile obſequium & ſenectutis illuſtre imperium docet, & ſane hoc verum eſt: nam iuuenes ſunt quaſi teneriores plantæ, quæ ne in curuum creſcant, ſenectutis baculo fulciri ac ſuſtentari debent. Sapienter Poeta:

Flexilis eſt truncus: ſalices flectuntur amara,
Robora dura minus. Ouid. de remedio amoris.

Expedit ergo, vt iuuenes ad tempus magiſtratu careant, ferulamq; diſciplinæ prius ferant quam magiſtratum gerant, ſed feſtinat oratio. Iuuenes negantur eſſe apti auditores moralis Philoſophiæ: ergo minus apti & idonei ſunt, vt magiſtratum gerant. Præterea vt ſæpe nauis aut fluctibus immerſa aut ſcopulis alliſa perit, in qua gubernatores nauigandi imperiti ſunt: ita ciuitas illa cadat neceſſe eſt, in qua inexperti iuuenes ad puppim ſedent: è re ergo ciuitatis erit, ſi iuuenes ambitioſi magiſtratu careant. Porro quorſum Romani auguſtiſſimum ſuum regimen ſenatum, id eſt, quaſi ex ſenibus conflatum concilium appellarunt, ſi imberbis iuuentus ad magiſtratus ciuiles admitteretur, cuius ratio affectio, cuius experientia cæcitas atque ignorantia & propter æſtum caloris, & propter defectum ætatis ducitur. Deinceps non permittitur in iuſte ordinata republ vt iuuenes creentur ſacerdotes: ergo à pari non crearentur magiſtratus. *Pol. l. 7. c. 9* Inſuper natura hoc omnes docuit, ſcilicet iuuenes eſſe quaſi filios, quorum eſt obedire, & ſenes eſſe patres quos imperare decet: non eſt ergo decorum, vt iuuenes magiſtratuum officio defungerentur in ſenes. Poſtremo omnia teſtimonia tam humana quam diuina hanc rationem imperandi ac parendi laudant, damnantque contrariam: concludam ergo illud, quod ſacræ me literæ docuerunt, Væ regno cuius rex puer eſt, væ ciuitati, in qua iuuenes magiſtratum gerũt. *3. Reg. 12.* Roboam imperium concuſſum tum fuit, cum abdicatis ſenibus adoleſcentes conſules & ſenatores ſui regni fecit. Quoniam ergo hæc ætas ſit vicina lapſibus, affectibus ſubiecta, implicata erroribus, raro conſtans, raro prudens, raro experta rerum, expedit vt potius filiorum more ſenili diſciplinæ ad tempus obſequantur, audiantque illud Ciceronis, *Offic. 1.* Eſt adoleſcentis maiores natu reuereri, exque eis deligere optimos & probatiſſimos, quorum conſilio & auctoritate nitatur, ineuntis enim ætatis inſcientia ſenum conſtituenda & regenda eſt prudentia. Hinc ſapienter Plutarchus dixit: iuuentus imperata faciat, ſenectus imperare debet. Sed vbi eſt (Deus bone) hæc venerabilis canicies ſenum? Vbi grauitas? Vbi conſtantia? Vbi iuſta ſeueritas & ſeuera iuſtitia morum? Indulgentia profecto noſtrorum temporum, defectioque diſciplinæ eſt falſis lachrymis deploran-

da, nam repueraſcunt iam ſenes, qui etſi mortem hoſpitem & ſepulchrum quaſi diuerſorium ante oculos videant, delirantes tamen nulla iuuenibus præcepta, nulla conſilia diſciplinæ tradunt, obliti ſunt certe id quod ſapiens dixit, Qui parcit virgæ, odit filium, qui autem diligit illum, inſtanter erudit. Noli, (inquit ille) ſubtrahere à puero diſciplinã, ſi enim percuſſeris eum virga, non morietur: tu virga percutis eum, & animam eius ab inferno liberabis, & dic mihi

Prov. 13. & 23.

Quid moderata nocet pueris correctio blandis?

Hanc ipſam diſciplinam ſenum in iuuenes hoc loco requirit Philoſophus, vt textus manifeſte docet, vult enim ſenes præeſſe iuuenibus, non vt domini ſuis ſeruis, ſed vt patres ſuis filiis imperare ſolent. Hoc autem (vt ait) multo facilius fecerint, ſi animos iuuenum ab amœnis & vtilibus bonis naturæ atque fortunæ ad felicitatem moris, & à felicitate moris ad felicitatem mentis ſenſim & gradatim erigant: hinc naſcitur ſecunda quæſtio, Vtrum felicitas moris ad felicitatem mentis tanquam ad perfectius & nobilius bonum referatur? Prima ratio in confirmatione huius quæſtionis a diuiſione, ſecunda à ſubiecto, tertia à comparatione, quarta ab excellentia obiecti, quinta à ſimilitudine, poſtrema à contrario & exemplo dicitur. Diuiſio hæc eſt, quod potentiarum in animo aliæ ſint expertes rationis, vt vires vegetandi & ſentiendi, aliæ rationis compotes, vt intellectus & memoria. Ruſus partium ratione præditarum aliæ per influentiam & participationem, vt appetitus & ſenſus, aliæ per eſſentiam & conſtitutionem, vt mens & intellectus rationis vſum habere dicuntur: appetitus enim lumen rationis, vt aer in ſe ſplendorem ſolis recipit. Poſtremo mens ipſa quæ eſt nobiliſſima facultas, & (vt ita loquar) ipſa vita animæ diuiſa eſt in practicam, quæ actiua, & in theoricam, quæ ſpeculatiua dicitur. His vbertime in Ethicis & ſatis hoc loco explicatis, ſic ratiocinatur Philoſophus. Felicitas, quæ eſt in inferiore potentia animi refertur ad eam (tanquam ad perfectius & nobilius bonum) quæ eſt in nobiliore parte & potentia animæ: ſed felicitas moris eſt in inferiore parte & potentia animæ, nempe voluntate. Felicitas autem mentis eſt in nobiliore nempe intellectu: ergo felicitas moris ad felicitatem mentis, vt ad perfectius & nobilius bonum refertur. Secunda ratio à ſubiecto ſic ſe habet. Mens, quę eſt pars diuiniſſima animi, ſecundum eſſentiã ſuam eſt ſubiectum theoricæ beatitudinis: ergo ad eiuſdem felicitatem, alia omnia bona tanquam media ad ſuum finem bonumque perfectius referuntur & applicantur. Tertio hoc ipſum à comparatione rerum ſic probo. Felicitas ea, cuius dextra eſt prudentia, refertur ad illam, vt ad perfectius nobiliuſque bonum, cuius ſplendor in ſapientia ponitur: ſed felicitas moris in prudentia, felicitas autem mentis in ſapientia verſatur: ergo felicitas moris ad felicitatem mentis, tanquam ad perfectius nobiliuſque bonum refertur. Nam vt ſapientia diuinior eſt vir-

Quæſtio 2. Rationes confirmantes.

tus

tus quam prudentia: ita felicitas mentis excellentior eſt ea, quæ ſolum prudentes facit. Quarto obiectum theoricæ felicitatis eſt ipſe Deus, qui eſt prima veritas: ergo felicitas moris, cuius obiectum eſt virtus moralis ad eam, vt ad perfectius & diuinius bonum refertur. Quinto vt bona vtilia & neceſſaria ſunt propter bonum honeſtum, vt negotia propter otium, bella propter pacem: ita actio illa in virtutibus moris poſita propter æternam contemplationem ſapientiæ in virtutib. mentis cōſtitutam acquiri & comparari dicitur. Poſtremo errarunt reſpub. illæ, quæ ſic præcepta ac inſtituta diſciplinæ tradiderunt, vt ſpem, florem ac ſegetem ciuitatis ad alium finem ac bonum quam ad felicitatem & quietē mentis allicerem: ergo omnia bona (ſint illa naturæ, corporis aut moris) ad hoc diuiniſſimum bonum mentis, vt ad vſum perfectiſſimum finem traherentur Antecedens in textu probatur ab exemplo Lacedæmoniorum, qui ſuam iuuentutem ad Martem ac rem militarem tanquam ad ſummum bonum ciuitatis educarunt. Sed iſtum errorem in textu hoc modo refellit Philoſophus, iſta inquit Laconicæ inſtitutio vitę non eſt recta, primum quia finem potius vtilem quam honeſtum proponit, ſecundo, quia bene eſſe ciuitatis non reſpicit, tertio, quia vim potius in ſeruos quam in liberos imperium arguit, poſtremo, quia bellum omnia iura diuina & humana peruertit, nec non ſæpe perniciem ciuitatibus (in quibus exercetur) adfert, vt ipſis Lacedęmoniis, (qui dicuntur in exemplum) & poſtea Romanis contigit. arma enim, quæ non habent hoſtem, ſæpiſſime in ciuem conuertuntur, præſertim quidem in illis ciuitatibus, in quibus Mars deuotius quam mentis beatitudo colitur.

Error Lacedæmoniorum quatuor rationibus refellitur.

Diſtinctio.

Quæſtiones huius cap ſunt, an

- Iuuenes gererent magiſtratus? Probatur (ſi attendas) quod non gererent,
  - A Comparatis,
  - A natura ipſa,
  - A minore,
  - A ſimili,
  - Ab exemplo,
  - A pari,
  - Ab officio ſenum,
  - A teſtimonio.
- Moris felicitas ad felicitatem mentis referatur? Hæc autem eluceſcit in argumentis à
  - Diuiſione,
  - Subiecto,
  - Comparatione,
  - Ab excellentia obiecti,
  - Similitudine,
  - Ab exemplo.

Opp. *Præfectura belli eſt magiſtratus: ſed ad hoc officium Ariſtot. antea iuuenes eligendos eſſe putauit: ergo iuuenes poſſunt magiſtratum gerere.*

Digitized by Google

Reſp. *Iuuenem ætate non moribus illic intelligit. Aliter etiam reſpondec illic de communi ciuitatis forma, hic de Europia & exemplari optima (vt ita dicam) ciuitatis idea Ariſt. diſputare, in illa iuuenes cum ſenibus, in hac tantummodo ſenes munera reipubl. tenent.*

Opp. *E re magis eſt ciuitatis, vt illi tenerent magiſtratus, qui & ingenio poſſunt adminiſtrare rectè, & natura ſubſidio viribusq; corporis res arduas perficere: ſed tales ſunt iuuenes: ergo è re ciuitatis eſſet vt magiſtratus fierent. Maior conſtat, quia vnitum bonum melius ſimplici. Minor probatur exemplis Cæſaris, Hannibalis, Scipionis, aliorumq; ſexcentorum, qui mille Catones & Appios ſuperarunt.*

Reſp. *Cum iuuenes à magiſtratibus excludit Philoſophus, non omnes vt quidam volunt, ſed ſolum inexpertos rudesq; rerum excludit. Alij vero dicunt non tam acre ingenium (quod iuuenibus facile concedunt) quam graue conſilium (quod tantum ſenibus tribuunt) ad gubernandam nauem ciuitatis requiri. Poſtremo exempla iſta non vrgent, quia in campo ſolum furioſi Martis in ſtatu optanda pacis iſtorum ætas probata fuit.*

Opp. contra ſecundam quæſtionem.

Opp. *Duæ primæ rationes, quibus probatur quod felicitas moris ſit ad felicitatem mentis referenda, omnino concludunt: ergo inepte diſtinguuntur. Antecedens patet, quia ſi attendas, vtraq; ratio à nobilitate ſubiecti, nempe mentis humanæ trahitur.*

Reſp. *Erras, nam prima ratio à diuiſione ducta exiſtentiam, ſecunda à ſubiecto diuinam eſſentiam mentis reſpicit & proponit: exiſtentia enim ad alias potentias relationem, eſſentia vero ipſam mentis conſtitutionem abſolute continet.*

Opp. *Felicitas moris ad felicitatem mentis, vel ad bonum perfectius & diuinius refertur: ergo felicitas moris non eſt ſummũ bonum, quod eſt contra Ariſt. in 1. Ethic. Argumentum conſtat, quia ſi vlterius bonum habeat idque in eſſentia boni, vt hic defenditur, neceſſe eſt vt fateamur illud non eſſe ſupremum vltimumq; bonum.*

Reſp. *Ratio iſta non tenet, quia reſpectu tantum moralium actionum felicitas illa actiua, reſpectu autem intellectualium felicitas hac contemplatiua ſummum bonum dicitur. Poteſt ergo recte & ſapienter illa dici vltimus finis ac ſummum bonum in comparatione earum actionum quas claudit, quales ſunt moris: ſed non comparatione actionum quas incipit, quales ſunt mentis, quæ ſola vi ſapientiæ perficiuntur.*

* *
*

CAP. XV.

Vtrum in bello fortitudo & conſtantia, in pace Philoſophia, in vtroque temperantia & iuſtitia virtutes ſint neceſſaria? An in diſciplina ac inſtitutione vitæ, prior corporis & appetitus quam mentis & rationis cura haberi debeat?

DEmonſtratum iam ſatis eſt bellum ad pacem, negotium ad otium & quietem animi, neceſſaria & vtilia ad honeſta, partem animi rationis expertem ad partem rationis compotem, mentemque actiuam & practicam ad theoricam & ſpeculatiuam, hæc omnia & ſingula ad Deum referenda eſſe. Pulcherrimus eſt hic ordo rerum optimique gradus actionum: nunc reſtat vt propius ad diſciplinam ac inſtitutionem vitæ explicandam veniamus, vtque dicamus quæ virtutes in bello, quæ in pace, quæ in negotio, quæ in otio & placato ſtatu ciuitatis requirantur. Tota enim vita (vt hic docet Philoſophus) diuiſa eſt in otium & negotium, in bellum & pacem, ad quas partes omnis inſtitutio ciuilis vitæ legumlatorum iudicio ac prudẽtia magiſtratuum accommoda erit. Belli (vt alibi diximus) triplex finis eſt, ne aliis ſeruiamus, vt imperemus aliis ad ipſorum bonum; vt cogamus eos ſeruire quos ſeruire lex æqua naturæ iubet. In ſumma, bellum propter pacem, & acris medicina propter ſanitatem ſuſcipi & adhiberi debet. Belli virtutes duæ ſunt, fortitudo & conſtantia: fortitudo vt animoſe & prudenter, conſtantia vt ſtudioſe & perſeueranter res arduas & periculoſas ſuſcipere, ſuſceptas peragere & ſuſtinere queas, ſi deſit fortitudo temeritas, ſi deſit conſtantia leuitas & fuga in re militari confundent omnia. Quocirca (inquit Philoſophus) ciuitatem conuenit eſſe „ fortem & patientem laborum, iuxta id quod eſt in prouerbio, (Non eſt „ otium ſeruis.) Rationem reddit, quippe qui fortiter periculum adire „ non audent, eorum qui inuadunt & ſuperant iuſtiſſime ſerui eſſe debebunt. Virtus pacis hoc loco vna ſola à Philoſopho nominatur, nimirum philoſophia, ſed vna hæc talis eſt, ſub qua omnia arcana naturæ & oracula ſapientiæ continentur. Quid enim aliud eſt Philoſophia, quam rerum tam humanarum quam diuinarum auguſtiſſima ſcientia? dic ſodes, an velis omnes & ſingulos ciues in pace Philoſophos eſſe? ridicule: hoc tamen in votis eſt, vt omnes & ſinguli philoſophentur ciues. Atqui fieri id poteſt, ſi non ſint Philoſophi? Facile, ſi vita & moribus philoſophiæ præcepta diſcant, atque præſcripta ſapientiæ ſeruient. Aliud eſt ſtudere philoſophiæ, vt eam doceas, aliud eandem diſcere, vt iuſte & ſapienter viuas; viuere enim eſt probe philoſophari; at quoniam hoc ipſum, id eſt, iuſte viuere in pace & rebus ſecũdis eſt difficillimum, vt hic ait Philoſophus, philoſophiam hic pacis ſolam virtutem nominat. Quid, an pax tum philoſophiæ nutrix eſt? O vtinam eſſet, nam ſi eſſet, ignorantiam, ſuperbiam, licentiam vitæ, aliaque por-

Quæſt. 1.

Vita tota in otiũ & negotium in bellũ & pacem diuiſa eſt.

Belli finis triplex eſt

Belli virtutes duæ ſunt.

Pacis virtus vna.

Pax ſaginata philoſophiã mẽdicantem reddit.

tenta ac monſtra temporum non peperiſſet: mirum hoc eſt, ſed verum paradoxon, pax ſaginata philoſophiam mendicantem reddit. Attamen vt ſole ſublato tenebræ, ita philoſophiæ ſtudio extincto rerum publicarum ſequuntur ruinæ; quippe in hoc ſtudio eſt aſylum pacis, ſapientiæ lumen, ordo vitæ, inſtitutio morum, legum anima, ſcientia rerum, ſplendor hominis, gloria & honor ciuitatis. Quamuis ergo pax diuturna filia ingrata eſt, philoſophia tamen paci mater benigna eſt, eamque conſeruat diutiſſime. Aliæ duæ virtutes, quæ in vtroque, id eſt, in pace & bello requiruntur, ſunt temperantia & iuſtitia; virtutes dixi? Virtutum gemmas dicerem, in quibus candor vitæ cernitur, & in quibus cardo ciuitatis voluitur. Eſt enim temperantia caſta Diana morum, eſt vero iuſtitia ſapiens Minerua legum. At dices in bello violantur leges, mactantur ciues: virgines, matronæ, coniuges vitiantur: quæ ergo in bello temperantia, quæ æquitas & iuſtitia ineſt? Non de facto, ſed de iure nunc quæſtio eſt: fatemur quidem Marcũ Antonium fuiſſe incaſtum, fuiſſe iniuſtum; ſed Scipio & Hannibal ſeueras leges belli caſtiſſime obſeruarunt. Quæ enim vis Martis eſſe poteſt, ſi Veneris turpitudine elumbetur homo? Quæ fortitudo militis, ſi iuſtitiæ regulis non dirigatur actio? Verum etſi hæ duæ virtutes ſint, & ad bellum & ad pacem neceſſariæ, magis tamen cum ſtudio philoſophiæ coniunctæ in pace & otio requiruntur. Nam bellum, (vt hic ait Philoſophus) iuſtos & temperantes eſſe cogit, rerum vero ſecundarum tranquillitas ac iucunditas ociumque cum pace coniunctum petulantes & contumelioſos reddit. Primum igitur opus eſt philoſophia, iuſtitia, ac temperantia iis qui in inſulis (vt aiunt) fortunatis viuunt, quique omnibus potius fruuntur, quam vtuntur bonis, quæ nos beatos videntur efficere. Nam cum ridet fortuna ſæpe in præcordiis venenum gerit, vitrea enim eſt, & cum ſplendet frangitur, cum inquam omnia proſpere ac feliciter nobis ſuccedere & euenire videntur, ſi philoſophia, ſi temperantia, ſi æquitas & iuſtitia deſint, neceſſe eſt vt declinent omnia. Bellum flagrum eſt, quo pellimur ad officium, & ipſe Manaſſes in vinculis exclamat, miſerere; cæterum in rebus proſperis, in pace, in plenitudine panis, cũ Iobi filiis ſupini & incauti, ſed periculoſe ludimus. Ægrotis ſæpe ante mortem contingit leuamen ſine ratione, ægrotus iam mundus eſt, & ſenio prope confectus, nutat capite, delirat animo, & non aliter quam lux lucernæ oleo deficiente languet, terræ motibus, ſignis, prodigiis, præmonſtranſtibus futurũ malum credere noluit Ieruſalem, donec circumcincta ab hoſte, & percuſſa periit. Quid? Nonne terra contremuit? Nonne apparuerunt portenta? Nonne cometæ prædixerunt mala? Fac Chriſte bone, vt non ægroti leuamen ſine ratione, vt non ſecuri hoſtem ſine cautione ſentiamus, fac vt in pace philoſophia & amor ſapientiæ, fac vt iuſtitia & temperantia in ciuitate viuant. Has, vt ratione ab exemplo in textu proba Ariſtot. neglexerunt Lacedæmonij, ſolum Martis virtutes amplexi & admirati, ſed ob hanc ſolus cauſam præmatura velut morte, impe-

Philoſophia encomium.

Virtutes bello & pace neceſſariæ.

Fortuna cum ridet in præcordiis venenum gerit.

Bellum flagrũ eſt quo pellimur ad officiũ.

Paral.33.

Iob.1.

rium illud extinctum & deletum fuit. Supereſt nunc, vt de modo & ratione acquirendi iſtas virtutes diſputem, nec non exponam, An in inſtitutione ciuium à corpore vel animo colendo primum incipere debeamus? Nam (vt hic docet Philoſophus) duplex eſt ciuium habenda cura, vna circa corpus, altera circa animum: in cura corporis ſunt conſideranda duo, generatio & naturalis educatio. Magiſtratuum inquit intereſt à principio præuidere, vt ciuium corpora bene generentur. & generata parētum & nutricum induſtria aptiſſime ad virtutem, veluti ad diuinam hoſpitem recipiendam confingantur. Secunda hinc quæſtio eſt, an in diſciplina ac inſtitutione vitæ prior corporis & appetitus, quam mentis & rationis cura haberi debeat? Vt verbo concludam omnia, cura magiſtratus in diſciplina ciuium duplicem reſpectum habet, vel intentionis, & ſic primum mentem & rationem: vel actionis, & ſic primum corpus & appetitum fingere & formare debemus. Eſt enim mens, forma & finis corporis, eſt corpus vera materia, & quaſi ſphæra mentis: ſed finis eſt primum in intentione, materia autem eſt primum in actione naturæ: prior ergo corporis & appetitus, quam mentis & rationis in practica inſtitutione vitę ratio haberi debet. Nam vt artifex primum materiam operis comparat, tum formam, tametſi hanc prius quam illam in intentione habuit: ita magiſtratum primum corporis, & appetitus curam gerere oportet, quamuis illa, nempe corpus & appetitum, ad rationem & mentem referat. Videtur quidem hoc ipſum naturæ ordo poſtulare, nam quoniam in vtero matris prius interne formatur corpus, quam anima accedit: ita ex imitatione naturæ externa inſtitutio fieri debet, vt prior corporis quam mentis cura habeatur. Abſurdum enim eſt, ſi vſum rationis & mentis in crepundiis faſciiſque vagientium infantulorum quæras: apprime ergo vtile erit, ſi vt ceram ad ſigillum, ita corpus ad animum fingere & efformare contendas; & ſane plurimum prodeſt ad acquirendam virtutem talis corporis præparatio. Nam virtutes animi ſequuntur temperaturam corporis: hinc illud, Digna eſt ſpecies quæ imperet; & hoc ſi placet, cauere ab illis, quos ſignauit natura: lac malum, & ſæpe atros mores, lac etiam dulce, & bonos mores ex mamillis maternis & nutricum ſugimus. Nega ſi potes, nonne melancholici ſolertes, nonne phlegmatici otioſi & ſocordes, nonne iracundi cholerici, nonne ſanguinei Veneris alumni fiunt? ſed complexio in ipſa infantia arte, vſu, diæta mutari, corrigi & temperari poteſt: corporis ergo cura, & diligens præparatio inprimis adhiberi debet, vt anima ſedes illuſtrior virtutis & ſapientiæ fiat. Poſtremo quoniam corpus origine prius anima eſt, & appetitus mente; quoniamque affectus (vt ira, ardor animi, dolor & cupiditas) in pueris ſtatim in lucem editis inſunt; neceſſe eſt vt illorum, id eſt corporis & appetitus prima cura habeatur, ne illorum malis affectionibus mens & ratio, vt ſol & luna nubibus, obſcurentur. Nihil hic dicam de vſu & exemplis maiorum, qui vt paſſim narrant hiſtoriæ omne ſtudium & cogitationem eo contulerunt, vt corpora infantium

Ciuiū cura duplex eſt habenda.

Quæſt. 2.

Cura habēda prior vel intentione, vel actione.

aptiſſima animorum organa & domicilia fierent: hinc grauem pœnam apud Cretenſes, & Romanos illi parentes, & nutrices ſubierunt, quorum liberi per incuriam educationis inſignem aliquam deformitatem corporis habuerunt.

Diſtinctio.

Quæſtiones duæ ſunt, quarum

- Prima docet quod requirantur in
  - Bello, fortitudo & conſtantia propter honorem ciuitatis.
  - Pace, Philoſophia propter inſtitutionem ciuis.
  - In vtroq; temperantia & iuſtitia propter cultum virtutis & obſeruationem legis.
- Secunda docet, quod prior corporis & appetitus quam mentis & rationis cura ſit adhibenda, huius theſis argumenta dicuntur à
  - Fine,
  - Simili,
  - Vſu naturæ,
  - Tempore,
  - Probabili,
  - Ortu priore corporis,
  - Exemplis maiorum.

Opp. *Bellum (vt ait Seneca) eſt inimicum virtuti: ergo in bello non requiruntur virtutes. Preterea in bello cogimur omni hora mutare ſententiam: ergo ad bellum gerendum potius ſolertia quam conſtantia eſt neceſſaria.*

Reſp. *Primum argumentum nego, nam quoniam bellum eſt infeſtum virtuti, ideo magis non minus requiruntur virtutes, ne atrox, crudele, & iniuſtum fiat. Ad ſecundum reſpondeo, quod et ſi occaſione in bello ſæpiſſime mutetur ſententia, cōſtantia tamen, vt in bono propoſito perſeueremus magis quam ſolertia requiritur: nam illa facti, hæc virtus ingenij dicitur, ſolers enim eſt, qui cito optimum medium inuenit, & conſtās qui animoſe medium inuentum agit.*

Opp. *Ridiculum eſt omnes ciues Philoſophos optare, nam tum quis terram coleret, oneraq; reipubl. ſuſtineret: ergo inepte hic videtur Ariſt. conſtituere, vt philoſophia ſola in pace ciuili viueret.*

Reſp. *Philoſophiam naturalem aut moralem omnes ciues in pace & otio diſcerent, vt vel naturæ arcana ſciant, vel morum præcepta teneant: & ſane hoc modo omnes ciues Philoſophos optare non eſt abſurdum.*

Opp. *Leges ſilent in bello: ergo in bello non requiritur iuſtitia, quæ eſt legum domina & interpres.*

Reſp. *Eſt iuſtitia legalis, quæ ſilet: eſt ergo ius gentium, & iuſtitia naturalis, quæ in bello loquitur.*

Opp

Opp. contra ſecundam quæſtionem.

Opp. *Mens eſt digniſſima pars hominis: ergo eiuſdem prima adhiberi debet cura.*

Reſp. *Verum eſt ſi ordinem dignitatis non natura, ſi intentionem non actionem ſpectes.*

Opp. *Mens corpus & appetitum regit: ergo eiuſdem in inſtitutione vitæ prima habenda eſt ratio. Antecedens eſt Ariſtot. hoc loco, & in decimo Ethicorum. Argumentum probatur, quia imperantis prior quam parentis habenda eſt cura.*

Reſp. *Hæc quoque vera ſunt, ſi dignitatis, non ſi naturæ & temporis rationem ſpectes.*

Opp. *Mente Deum colimus: ergo eiuſdem primam curam habere oportet. Ratio probatur, quia Dei cultus, eumque colendi modus omnibus rebus natura, tempore, & dignitate præferendus eſt.*

Reſp. *Non hic negamus, quin mentis & rationis prima ſit adhibenda cura, quoad intentionem, non tamen quoad opus & actionem: mentis enim inſtitutio Deique cultus primum intenditur, at corporis prima cura adhuc non lucente ratione ac mente adhibetur, hoc ideo fit, ne cum animus luceret, obrutus in male formato corpore, vt in ſepulchro, iaceat.*

CAP. XVI.

Vtrum liceat in bene adminiſtrata republ. pueris & adoleſcentibus vxores ducere?

Vtrum ad vitandam nimiam multitudinem ciuium liceat abortum facere?

SEx in hoc capite demonſtrantur, nempe ætas contrahendi matrimonij, qualitas contrahentium, prægnantium cura, expoſitio infantium, tempus generandi, adulterij pœna. Vt ordine hæc ſingula percurram, animaduertendum id eſt, quod modo dixerim, nimirum optimam diſpoſitionem corporis (cuius partes ſunt inſtrumenta animæ) plurimum ad honeſtos, & candidatos mores efficiendos valere; nam quanto organa ſunt aptiora, eo animus (dum eſt actus corporis) liberius & ſplendidius agit. Vt enim citharœdus qui lyram bene ſonantem habet, ſuauius aſtantium aures demulcet, qui vero diſcordem & male ſonantem habet, abſurdius videtur agere: ita animus, qui harmonice, quaſi diſpoſitis membris, partibus corporis vtitur, magis ſplendeſcit, quam qui in trunco & ſimulachro corporis ſepelitur. Vtriq; igitur legumlatoribus corporis eo vſq; dum cura habenda eſt; donec per eiuſdem figuram ac diſpoſitionē futura Platonis indoles à Zopiro in ipſis crepundiis indicetur. Verum cum hoc fieri non poſſit commode, niſi generan-

Summa capitis in ſex conſiſtit.

Quo organa ſunt aptiora, eo animus liberius agit

Coniugii quid ſit. Quæſtio 1. Tempus & actus matrimonii.

nerantium ac genitorum diligens, & accurata habeatur ratio, proxime de coniugio (quod eſt ſacra & indiuidua viri cum fœmina conſociatio, ad generationem prolis, ad conſeruationem domus, ad ſolatium vitæ) agitur. Hinc orta eſt quæſtio, an liceat adoleſcẽtibus vxores ducere? In hac theſi ſpectantur duo, tempus & actus matrimonii, de tẽpore primum generatim, tum ſpeciatim & diſtincte diſſerit Philoſophus, generatim quod fieri debeat opportune & accommodate ad naturam, ſpeciatim, quod ante certam ac definitam ætatem coniugium non fieret. Generatim ſic agit, coniugium ea ætate iniri debet, qua vir generare, & vxor concipere quidem poteſt: ſed non in quacunque ætate hoc fit: ergo in ætate certa & definita coniugium fieri oportebit. Si enim ætatum magna ſit diſſimilitudo, veriſimile eſt, quod magna etiam futura ſit inter virum & vxorem diſſenſio, quæ ne fiat, magiſtratus ſedulo ac diligenter præcauere debet: veruntamen hoc malum vitari non poteſt, ſi oportunum tempus celebrandi nuptias non aſſignetur. Præterea cum liberorum futuræque ſobolis maxima habenda ſit cura, non liceret cuiuis quauis ætate ad libitum vxorem ſumere: ſi enim ſit inter genitos & genitores nimia ætatum diſtantia, ceſſabit officium, ſi vero ſit nimia propinquitas, omnis reuerentia in parentes tolletur: quippe liberi prope æquales cum parentibus ætate inſoleſcere & intumeſcere ſolent, proque cenſoribus ſuorum parentum haberi volunt: eſt ergo ſtatuenda ætas, in qua coniugium inire liceat. Inſuper prouidere oportet, vt corpora genitorum animæ potentiis, vel in ipſa infantia coaptentur: at vt hoc fiat, expedit quidem tempus præſcribere, in quo vir & fœmina coniungantur: haud parum enim proficit ætas congrua ad producenda corpora temperata, aptaque ad liberam ſeruitutem, & obſequium, animæ. Sed quæ tandem eſt iſta ætas? Quod tempus ducendi vxorem? Legiſlatorem agit Philoſophus, aitque virum ad ſeptuageſimum, fœminam ad quinquageſimum annum ætatis ſuæ à generatione declinare, ac proinde à nuptiis, niſi conſolationis cauſa vtrumque abſtinere iubet. Sed Deus bone, quot hodie curuos & decrepitos ſenes in amplexibus, & vlnis Laidum inuolutos vbique videas? Natura illos ſpadones fecit, & tamen (vt loquitur propheta) viſa puella hinniunt, & quamuis in cymba Charontis vnum pedem habeant, de Helena cogitant & loquuntur. O quam indecora res eſt & impia, delirantes ſenes cum oculis cæcutiant, cum careant dentibus, cum ex naribus & ore pus & ſpumam ætatis mittant, cum manibus tremant, cum vacillent pedibus, cum totis naturæ viribus deficiant, de ſponſa & libidinoſa Venere ſomniare? Natura hoc in belluis ſemper abhorruit, ſapientia maiorum hoc ſemper prohibuit. Quid ergo, an adoleſcentulis liceat vxores ducere? Ne illud quidem licet. Dic cauſas Dicã. Si placet, argumenta conſice. Conficiã, ſunt ergo argumenta quatuor, quæ hanc cauſam probant, primum à comparatione, ſecundum ab effectu, tertium à teſtimonio & exemplo, poſtremum à tempore & opportuno ducitur. A comparatione, quia ſic eſt in hominibus,

Tempus generationis in viris ad ſeptuageſimum. in fœminis ad quinquageſimum annum perdurat.

Adoleſcẽtulis non licet vxores ducere

quo

quoad appetitum coniunctionis, vt eſt in belluis: ſed ſi in teneriore ætate belluæ congrediantur, imperfecti naſcuntur fœtus, ſæpiusque fœminæ quam mares: ergo idem contingeret in ciuitate, ſi adoleſcentuli vxores ducerent. Ab effectu, quia hoc poſito, quod adoleſcentibus liceat vxores ducere, neceſſe eſt, vt quanto virtus generandi ſit imbecillior, tanto dolor pariundi ſit acrior & laborioſior, imo hinc nani & perpuſilli homunciones naſcuntur, hinc (quod modo diximus) genitores ac geniti prope æquales fiunt, hinc circa adminiſtrationem familiæ oriuntur querelæ, hinc accretio & augmentatio corporum iuuenilium, hinc fœminis crebrius quam maribus procreatis ſpes belli & ſuperandi hoſtis penitus deletur, hinc abortus, hinc mutilati, hinc monſtra, hinc alia ſexcenta mala euenta fluunt. Argumentum à teſtimonio oraculi diuini narrationem habet, nempe quod Trœzenij (cum multæ mulieres apud eos partubus interirent) oraculo conſulto intellexerint Dei iram in Trœzenios ante non poſſe placari, quam fructus ſerius Deus ipſe perciperet: quod oraculum de immaturis nuptiis & nimis feſtinata filiorum procreatione magi expoſuerunt, legeq; hinc facta (qua adoleſcētes à connubiis pellebantur) tabes ſeu cōtagio penitus euanuit. Humana teſtimonia infinita ſunt, Ægyptiorum, qui non ante triginta; Lacedæmoniorum, qui non ante triginta quinque, Romanorum, qui non ante triginta ſeptem ſuos adoſcentes ducere permiſerunt Poſtremo à tempore opportuno ratio ſic ſe habet, non conuenit mares aut fœminas alligare nuptiis, niſi in ea ætate, in qua vtriuſque vires corroborantur: ſed ætas ea in fœminis, viceſimoſecundo; in maribus, triceſimoſeptimo ſecundum Philoſophum definitur: ergo ante id temporis ducere nō liceret. Cæterum pace Philoſophi dicam, quod cenſeo, nempe quantumuis eo ſæculo, in quo ipſe vixerit, adoleſcentia firmior & diuturnior fuerit, nunc tamen in occaſu mundi, cum omnia velocius conſeneſcant, citius ducendum eſſe puto: viris ergo circiter trigeſimū, fœminis circiter viceſimum ætatis annum matrimonium contrahere liberum licitumque eſto: ſic erit æqualitas quodammodo temporis, cum ſi attendas, fœmina citius per quoddam ſpatium à conceptione, quam vir à generatione ceſſet & deficiat. Huc addi poteſt, quod lex iſta plurimum conferat ad temperantiam & experientiam; ad temperantiam, quia adoleſcentiores vſu Veneris præmaturo fiunt libidinoſi; ad experientiam; quia ſedatis affectibus ratio magis & prudentia in hac ætate viget Ex parte liberorum aliud argumentum addit Ariſtot. ſcilicet quod (ſi non ante hoc tempus animos ad nuptias homines appellant) futurum ſit, vt ciues longe robuſtiores corpore, & animo vegetiores naſcantur, maxime ſi parentes tempus & modum Veneris, ſi victus rationem & religionem obſeruent parentes: tempus huic rei aptum hyemem potius quam æſtatem, ver potius quam autumnum noctem potius quam diem, mane potius quam ſero, poſt concoctionem potius quam ſtatim à cibo, ſpirante borea potius quam auſtro, hic & alibi præſcribit Ariſtotel. Modus eſt, vt rariſſime congrediamur,

Viris circ. er 30. fœminis vicesimũ annum ætatis nubere licebit.

Tempus Veneris.

Modus eiusdem.

uam exceſſus vires eneruat, eneruat ſemen, accendit renes, conſumit ſpiritus, ingenium tollit, peſtē, rabem, morbumq; Gallicum (vt aiunt) gignit. Quid multis? Ipſum ſepulchrum, mortemq; præmaturam adfert.

Victus ratio in grauidis.

Victus ratio neque athletica, neq; nimium tenuis, & parca eſſe debet: illa enim violenta eſt, & laborioſum efficit partum, hæc nimis infirma, & valetudinaria periculoſum ſæpe minitatur abortum: præſcribit ergo Ariſt. vt mulieres grauidæ & prægnantes curam ſuorum corporum habeant, vt ſe deſidiæ non dedant, vt ſe mediocriter moueant, vt denique alimentum, non nimis tenue & ſubtile edant.

Religio parentum.

Religio quam hic requirit Philoſophus, ſuperſtitio eſt, nimirum vt ad quotidianum cultum venerationemque deorum eorum ſe conferant, quibus forte obtigit gignendis animantibus imperare, quales olim fuerunt Caſtor, Pollux, Iuno & Lucina. Loquitur Philoſophus cum poetis, ſed intelligit vnius Dei numen inuocandum eſſe, vt pater in omni loco, vbi de Deo ex inſtituto agit. Sequitur altera pars capitis, in qua alia mouetur

Quæſt. 2.

quæſtio, nempe, an liceat ad vitandam nimiam multitudinem ciuium abortum facere? Præmonendus eſt hic lector diligens, quod Philoſophus hoc loco de exponendis mutilatis, & de abortu faciendo, non ſecundum ſuam ipſius ſententiam loquatur (vt diuus Thomas ait) ſed ſecundum morem & inſtitutionem quarundam gentium; quę ne multitudo ciuium in infinitum creſceret, barbare & inclementer membris orbatos eiicere, abortionesq; crebriores facere ſolebant: ſi enim ſecundum ſuam opinionem locutus fuiſſet, quorſum alia remedia longe iſtis humaniora addidiſſet? Exempli cauſa, in ſubſidium aliorum principum, vt minuatur numerus, ciues mittere; ſenesque atque alios permultos à nuptiis celebrandis cohibere.

Neq; membris orbati ſunt exponendi, neque abortiones faciendæ.

Vt ergo rem breuiter perſtringam, dicendum eſt mancos, & orbatos membris non exponendos, neque abortiones vllo modo faciendas eſſe: primum negat parentum affectio, quæ ſæpiſſime in imperfectos ardentius tranſit: alterum natura, ratio, religio negant, quia abortum facere, eſt homicidium committere. Quid enim aliud eſt abortio quam embryonis, aut infantis in vtero matris truculenta occiſio? hæc autem ſic probo.

Argumenta quibus probatur non licere.

Contra naturam eſt abortionem facere: ergo facere non licet. Antecedens probatur, quia vitam ſine lege per vim extinguere, eſt cōtra naturam: ſed infantulum in vtero matris dormientem colocynthide occidere, eſt vitam ſine lege per vim extinguere: ergo abortionem facere, eſt contra naturam. Præterea hoc facere, eſt contra rationem: ergo facere non licet. Antecedens conſtat, quia ex iure mulier, quæ viſceribus ſuis vim intulerit, quo partum abigat, morte punitur: quam quidem ſeueram pœnam lex non præſcripſiſſet, ſi ratio horrendum hoc facinus eſſe non perſuaſiſſet.

Leg. ſi muliere 8. ad leg. Corn. de ſicariis, & l. Cicero. 39 de pœnis.

Eſt quoq; hoc ſcelus contra humanitatem: ergo non eſt inter homines tolerandum. Antecedens patet, quia nihil eſt immanius, quam infanti naturæ caſtris obuallato vitam tollere; ſi enim peccatum ſit virum, qui poteſt obſiſtere, vi & armis inuadere; quanto atrocius flagitium eſt innocentem in vtero matris adhuc palpitantem obtruncare?

Poſtremo eſt contra religionem: ergo non licet. Antecedens probatur in textu, his verbis: Quid pium ac religioſum ſit? Quid non ſenſu vitaque circumſcriptum ac definitum erit? Quaſi dixiſſet Philoſophus, impium ac contra religionem eſt, vita ac ſenſu præditum infantem tollere; ſatis ſi addam illud (non occides.) Sed eheu qualia ſunt tempora, in quibus viuimus! Quot virgines ſtupratæ, quot coniuges adulteræ, quot vbiq; meretriculæ mercedi expoſitæ ſabinam & colocynthidem bibere didicerunt? Paucæ admodum partem mandragoræ cum Rachel, vt fiant fœcundiores, petunt; ſed nimis profecto multæ pilulas fœtidas ſumunt, vt grauidæ factæ abortionem faciant: ſed quid nunc queror, præſertim cum Gen. c. 30.

Multis digna quidem res & laudanda videtur
Alterius lectum concutere atque thorum? Iuuenal ſatyr. 6.

Vbi, vbi lex tua Cæſar, cum vbiq; Ægiſthus adulter, vbiq; Tarquinius Superbus, vbique iudices & ſacerdotes luxurioſi viuant?

Ah Venus ad nutum trahis omnia, ſeu magis vrges,
Tu fera, tu cæca, tu cæci ianua lethi,
Corpora tu maculas, animas in tartara mergis.

Concludam iam tandem cum Ariſt. quoniam inquit ætas conciliandi nuptias, & tempus operam dandi liberis definitum eſt, ſuademus vt ſenio & morbis confecti à coniunctione nuptiali deſiſtant, vtq; adulteri, omneſque qui Veneris inſidiis ſtudent, pro ſceleratis ciuibus habeantur; audite Philoſophum ipſum loquentem. De concubitu inquit viri cum alia fœmina, aut fœminæ cum alio viro, eſto abſolute turpe & flagitioſum alium, aut aliam vlla ratione, vlloque pacto tangere videri, cum & eſt & appellatur coniunx. Cùm hoc doceas, ſapiens Philoſophe: non credo te Phrynen meretricem vnquam iniuſte tetigiſſe, eamque ſuem in vlnis & amplexibus volutaſſe.

Diſtinctio.

Probatur in hoc capite quod non liceat
- Adoleſcentulis vxores ducere à
  - Comparatione aliorum animantium,
  - Ab effectu doloris & periculi in partu,
  - Teſtimonio oraculi,
  - Tempore opportuno ducendi,
  - Commodis & incommodis quæ iuueniles nuptias ſequuntur.
- Abortionem facere, quia hoc eſt contra
  - Naturam, quæ abhorret.
  - Rationem, } quæ prohibet.
  - Religionem, } quæ prohibet.
  - Humanitatem, } quæ prohibet.
  - Iuſtitiam, quæ hoc facinus ſeuere caſtigat.

Opp. *Matrimonium eſt de iure naturali: ergo nulli ætati negaretur. Antecedens patet in 1. Polit. vbi docet Ariſtot. hominem eſſe animal ciuile appetens naturaliter ſocietatis coniugalis. Ratio probatur, quia quod inſitum eſt à natura, cuilibet ætati conuenit, & per conſequens adoleſcentiæ.*

liquid onuenit aturali- er vel inhoate vel omplete.

Reſp. *Aliquid conuenit naturaliter duobus modis, aut inchoate vt virtus, aut complete vt ſenſus homini: primo modo matrimonium eſt de iure naturali, quare non eſt neceſſe, vt omni ætati competat, nam id ſolum omni tempore conuenire dicitur, quod abſolute & complete conuenit.*

Opp. *In adoleſcentia eſt maxima vis caloris & robur naturæ: ergo connubium licitum eſſet adoleſcentiæ. Antecedens probatur, quia in adoleſcentia eſt duplex calor, & ad nutritionem, & ad augmentationem corporis.*

Reſp. *Maxima vis & robur naturæ potius in iuuentute eſt quam in adoleſcentia: nam etſi duplex calor ineſſe videatur adoleſcentulis, duplicem tamen habet finem, nempe nutritionem & augmentum, quæ duo præmatura Venere & nuptiis plurimum impediuntur.*

Opp. *Multi caſte & temperanter viuere non poſſunt in ardore adoleſcentiæ: ergo illis ſaltem tædas nuptiales accendere permitteretur, zonamque virginalem, vt aiunt ſoluere. Antecedens conſtat, quia donum caſtitatis non omnibus datur, nam omnes non capiunt verbum hoc, vt ait Chriſtus. Ratio tenet, quia melius eſt nubere quam vri.*

Matt. 19.

Reſp. *Omnes non capiunt verbum hoc, non dicit ſaluator, inquit diuus Chryſoſtomus, nõ poſſunt capere, ſed nõ capiunt, hoc eſt, non quod nõ poſſint, ſed quod non velint. petentibus enim gratiam non denegatur gratia: ſi remedia huius ardoris ab Ariſtotele petas 1. Ethic. abſtinentiam à cibo, caſtigationem corporis, leges ſeueras ciuitatis tradit. quibus ſi addas orationem ad Chriſtum, Atreus & Ægiſthus à ſcelere abſtinere poſſunt.*

Opp. *Matrimonium eſt medium caſte viuendi: ergo ab eo nulla ætas cohiberi debet.*

Reſp. *Eſt matrimonium res quidem honorabilis, iuſta & pia, eſt quoque medium caſte verſandi cum gratia & fideli ſocia vitæ, ſed hoc adde ſi ſecundum ordinem & præſcriptum iuſtitiæ ſuſcipiatur.*

Opp. contra ſecundam quæſtionem.

Non eſt contra naturam excrementum naturæ expellere: ſed fœtus vitæ, motus, & ſenſus expers eſt excrementum naturæ: ergo fœtum expellere non eſt contra naturam. Minor conſtat, quia fœtus adhuc motus, vita & ſenſus expers eſt nihil aliud quam menſtruorum ſaccus, vt medici definiunt.

Reſp. *Primum nego conceptum ſemen eſſe ſine motu, vita & ſenſu: tum dico tametſi actu hæc non ineſſent, quoniam tamen natura ad ea tendit, contra naturam eſſe tam excellens naturæ opus deſtruere ac impedire; neque eſt fœtus ſolum menſtruorum ſaccus cum ſemine concepto formalis & actiua potentia inſit.*

Opp. *Minus malum eſt eligendum, ne ſequatur maius: ſed minus eſt malum abortionem facere, quam ciuitatem nimia turba & multitudine opprimere: ergo licet abortionem aliquando facere.*

Reſp *Minus malum eſt eligendum, ſi maius, quod inde ſequitur, honeſtis modis euitari non poteſt: ſed nimiam turbam ciuium alijs honeſtis modis diminuere licebit, exempli cauſa, ſi adoleſcentes, pauperes, ſenes, infirmi, ſerui à connubiis arceantur, ſi matres ſuos ipſarum infantulos enutrire cogantur, ſi in ſubſidium aliarum nationum ac principum ciues cōfercim tranſmittantur, aut denique ſi Theophili in exemplum caſtitatis, non vt olim Eunuchi, ſed vt ſancti propter regnum cœlorum in hac vita decaſtrentur.*

Dubium.

An adulterium ſit per ſe malum? Et an in eo plus vir quam mulier peccet?

Opp. *Naturalis appetitus non eſt peccatum: ſed naturalis appetitus vſu vnius fœminæ aut viri non ſatiatur: ergo ſi plures adhibeat, non eſt peccatū. Maior eſt Ariſt. in Ethicis, vbi probat nos neq; ſecundum appetitum, neq; ſecundum affectum iuſtos aut iniuſtos, bonos vel malos appellari. Minor conſtat, quia appetitus eſt vi ſua infinitus. His poſitis & conceſſis ſequitur adulterium (quod eſt actus naturalis appetitus) non eſſe peccatum.*

Reſp. *Appetitus conſideratur bifariam, aut vt eſt ſolum ſenſibilis, qui eſt communis hominibus cum belluis: aut vt rationis imperio eſt ſubiectus, & ſic vnius viri aut vxoris vſu ſatiari poteſt. Nam lex rationis iubet, vt homo ſe vni ſolum aſtringat, nexumque indiuiſum nuptialis ſocietatis obſeruet, quam legem violare eſt peccatum: eſt ergo adulterium, ſi naturam ſpectes per ſe malum: huc adde ſi placet, quod in adulterio iniuria immanis fiat alteri, quod ſit contrarium diuinæ legi, quod perniciosum ſit ciuitati, quod prolis incertitudinem gignat, quod negligentiam parentum & filiorum contemptum pariat, quod contentiones, inſidias, homicidia, aliaque infinita mala in ciuitate creet: eſto igitur abſolute turpe & flagitioſum (vt rurſus vtar verbis Philoſophi) alium aut aliam adulterium quouis colore aut prætextu committere.* Appetitus rationi ſubiectus vna fœmina contentus eſſe poteſt.

Opp. *Ariſtot. in quinto Ethicorum adulterum eſſe aliquem poſſe affirmauit, qui tamen non ſit iniuſtus: ergo adulterium omni modo non eſt per ſe malum.*

Reſp. *Dixit ex parte affectus adulterium iniuſtum non nominari, ſed ex parte habitus, & intemperantia, adulterium omnium flagitioſiſſimum eſſe, & hic & in 7. lib. Ethic. concludit.*

Opp. *Mulier eſt frigidior complexione omni viro: ergo ſi ſit adultera magis peccat quam vir. Antecedens eſt Ariſt. Ratio tenet, quia frigus complexionis eſt medium, quo fortius inſidiis venereis obluctetur, quod ſi non fecerit, præſertim natura duce, magis quam vir peccatum habet.* Lib. Prob.

Opp. *Frigus in fœminis non extinguit, ſed potius per antiperiſtaſin accendit faces libidinis: nam hoc modo quærit natura defectio in illis frigoris metum penitus arcere: hinc illud eſt Ariſt. quod mulier non aliter virum quam materia ſuam formam appetat: ſed vt verum verbo attingam, vir in hoc* Vir magis peccat in

adulterio quam fœmina.

ſcelere m-gu quam mulier peccat. primum, quia natura viro principatum in mulierem dedit; hinc quia vir perfectio, mulier imperfectio naturæ dicitur. Porro vir conſtantius ingenium vſumq; rationis nobiliorem habet, vnde probabile eſt, quod magis ex malitia, quam infirmitate peccet. Poſtremo mandatum eſt, vt recte vir præſit fœminæ: ſi ergo cum illa peccet, non ſolum vim naturæ, ſed etiam legi diuinæ facit.

CAP. XVII.

Vtrum lacte ſolum eodemque potius matris quam nutricis alentur infantes?

In educatione liberorum ſpectanda ſunt tria. Victus infantium. Lac pueris conuenientiſſimum, quod ſit. In nutrice quæ ſpectanda. Motus. Cultus.

CONiugium & procreationem liberorum ſequitur inſtitutio, de qua in hoc capite breuiſſima, ſed efficaciſſima traduntur præcepta. Singula ordine percurram, antequam ad quæſtionem diſcutiendam veniam. Sunt in educatione liberorum iam natorũ præcipue conſideranda tria, victus, motus & cultus. Victus infantium copioſus eſſe debet, facilis concoctu, & ad ipſam naturam atq; teneram ætatem accommodatus; copioſus, vt infans tum alatur, tum augmentetur; facilis concoctu, vt ingurgitatione nõ ſuffocetur; accommodatus ad ætatem, vt conſideretur complexio, & certa edendi tempora obſeruentur. Genus alimenti infantibus accommodatiſſimum lac eſt præcipue maternum, quod nihil aliud eſt quam ſanguis in colorem album vi naturæ ad ſuſtẽtationem infantium commutatus: ſi adhibeatur nutrix, prouidendum eſt, vt ſit moribus honeſta, lacte abundans, conſtitutione corporis bona, à morbis libera, victu delicata: ratio eſt. quia infans ab vberibus tam matris quam nutricis mores & morbos ſugit. Secundum præceptum eſt de motu infantium, qui talis ſemper eſſe debet, vt eorum corpora ac membra à diſtortione atq; curuitate faſciis quibuſdam, & inſtrumentis adhibitis conſeruentur, agitenturque huc atque illuc ſæpe per manus nutricis, ne cõſopiti humores paralyſim, aut epilepſiam ſeu comitialem morbum generent. Tertium præceptum eſt de cultu, qui partim ad corpus, maxime ad mentem ſpectat; cultus corporis in infantia tenuis, & frigore penetrabilis eſſe debet, aſſueſcere enim oportet liberos ad tolerandum frigus, quippe illud, & ad valetudinem, & ad rem militarem eſt vtiliſſimum; immanis tamen, & barbara fuit illa Celtarum conſuetudo, qui ſuos infantulos frequenter in fluuios immerſerunt. De cultu animæ multa & inſignia hic adhibentur præcepta, hic cultus cura quædam & diſciplina (quam habent parentes ſuorum liberorum) definiri poteſt. Diuiditur autem hæc diſciplina in domeſticam & publicam; illa ante annum quintum, hæc ad quintum incipit; illa nempe domeſtica diſciplina in hoc potiſſimum ſollicita eſſe debet, vt ætas adhuc tenera, & nondum ad ſtudia laboresq; idonea inertiam fugiat, quod fieri poteſt tribus mediis, luſu, ſermone, fabula: luſus liberales.

Cultus animæ quid ſit. Diſciplina duplex. Domeſtica diſciplina. Media fu-

rales atque honeſtos, eoſdemque nec laborioſos nimium, nec nimium remiſſos eſſe oportet; ſermones viriles eſſe debent, & ad vitam futuram accommodatæ; fabulæ iucundæ, ſed morales illis narrandæ ſunt (quales ſunt apologi Æſopi & Heſiodi:) ſic futurum eſt, vt ludicra hæc initia vitæ, nempe luſus, ſermones, fabulæ, præcurſiones quædam, & imitationes conſuetudinis futuræ habeantur, tum vero vel maxime cum hæc omnia imagines quaſdam virtutum gerant. Stoicus non eſt in hac re Ariſtoteles, nam ad fabulas & poetarum commenta audienda pueros admittit, ſed ea lege ac omine, ne eorum mores deprauentur. De iſtiuſmodi loquitur orator, conficta ſunt multa à Poetis, vt effictos noſtros mores in alienis perſonis, expreſſamq; imaginē vitæ quotidianæ videremus. Præter luſus, ſermones, & fabulas alia educationis media ſpectanda ſunt: primum eſt, vt pueri non ſemper ludant & rideant, ſed aliquando vocem contendant & plorent; vocis enim contentio & ploratus membra diſtendunt, ſpiritus vitales attonitos & depreſſos excitant, humores à capite (qua re maxime opus eſt in pueritia) diſcutiunt & expellunt. Compreſſio enim animæ & ſpiritus iis, qui in aliquo labore verſantur vires ſuppeditat atq; amplificat, quod quidem pueris vocem contendentibus & plorantibus contingit. Aliud præceptum eſt, vt pueris moderandis præfecti impenſe curent, ne cum ſeruis & mancipiis verſentur: quippe id genus hominū exhalat neſcio, quam peſtem & virus in tenera & quaſi cerea præcordia puerorum, qui ſunt adhuc quaſi arundines leuiſſimo quouis flatu in omnem partem ac viam flexæ. Tertium eſt, vt parentes ſuos liberos diligenter cuſtodiant, & arceant ab audiendis, videndis, ſpectandis malis ſermonibus, obſcænis idolis Veneris, vanis ſpectaculis leuiſſimorū hiſtrionum, qui pluſquam ridiculas, ne dicam impias fabellas huc illuc vagabundi agunt. Hic opportune monēdi ſunt illi, qui ſuos infantulos iurare & cōuitiari docent, qui ſimulachra Veneris intuenda, artemq; amandi perdiſcendam ſuis filiolis proponunt, qui deniq; ad theatra plena Veneris, plena vanitatis illos non ſolum ire permittunt, ſed etiam alliciunt. Non hic omnes ludos omneſque hiſtriones præſertim hiſtoricos, tragicos, & ſi placet comicos (modo ſint vere faceti) condemno: quippe ARISTOTELES hoc loco THEODORVM quendam peritum tragœdiarum actorē laudat, CICERO ſuum laudauit ROSCIVM, nos ANGLI TARLETONVM, in cuius voce & vultu omnes iocoſi affectus, in cuius cerebroſo capite lepidæ facetiæ habitant. Curſim in præſentia de his rebus mentionem fecit Philoſophus, de quibus poſtea vberius diſputabit: verū quoniam modo diſciplinam puerorum in domeſticam & publicam diuiſerit, illa iam ſatis expoſita, terminum huius à quo & ad quem (vt aiunt) breuiter demonſtrat. Publica enim diſciplina a quinquennio incipere quidem debet, duobus vero ſequentibus annis ad ſeptimum vſq; prouidendum eſt, vt pueri ſint earum diſciplinarum (quas eos diſcere oportebit) ſolum ſpectatores, à ſeptennio autem duplex incipit diſciplina, vna vſque ad pubertatem, altera ad vigeſimumprimum

[Margin:] giendi inertiam tria, Luſus, Sermones, Fabulæ.

Pro Roſcio Amerino.

Pueri debent aliquando plorare.

Pueri cum ſeruis & mancipiis verſari nō debent.

Pueri arcendi ſunt ab audiendis, videndis, ſpectandis ſermonibus malis, idolis obſcænis, ſpectaculis vanis.

Hiſtriones omnes non ſunt condemnandi.

Diſciplina publica eiuſque diſtributio.

ætatis annum, hic non per hebdomas, in quibus eſt error, ſed per annos naturæ diuiſionem ſecuti, quid ſit optimum in quauis parte ætatis, quid peſſimum facile inueniemus. Hæc ſumma eſt omnium, quæ in hoc capite dicuntur: ſupereſt vt vnam quæſtiunculam è toto quaſi cumulo decerptam paucisſimis enarremus. Quæſtio hæc eſt, An lacte ſolum eodemque potius matris quam nutricis ſint alendi infantes? Natura prouida & ſagax perpetuo fuit in conſeruandis iis, quæ in lucem edit, vt conſtat in plantis, in beluis, atque in rebus minoris pretii, in quibus ſollicita non ſolum eſt vt gignātur bene, ſed vt genita veluti nutricis manu foueantur: Si ergo ſit tam benigna mater & quaſi propitia belluis, quanto magis hominibus, in quibus totius naturæ globus, ſpeculum & artificium cernitur? Aui plumam, leoni pellem, piſci ſquāmam tanquam arma natura dedit, iſtorum matres tamen lege deuinxit, vt ſuos pullos, catulos atque fœtus ad tempus alerent. Quid ergo? An hominem nudum, inermem, vagientem, & impotentem pepe-rit, vt mattes lacte, oculis & vlnis non foueant? Nimis profectò ſunt delicatulæ matres noſtrorum temporum, aut ſi magis placet, ſunt nimis fetæ & crudeles, quæ mamillis ſuis exhauſtis & exſiccatis ſuos infantulos otioſis nutricibus paſſim & vbique tradunt: vt tandem huic malo pro viribus occurram, primum infantes lacte, tum potius lacte materno quam nutricis fouendos eſſe probabo. Quod lac ſit alimentum omnium infantulis maxime accommodatum, multis rationibus probari poteſt, quas hic ſolum digito attingam, vt ad alteram partem quæſtionis accedam: Lac eſt alimentum, à quo natura ipſa in vtero matris infantem per vmbilicum nutrit: ergo eſt huic ætati maxime accommodatum. Quod enim genus cibi magis placet quam illud quod natura parat? Præterea lac maximam proportionem & ſimilitudinem ſanguinis (quo infans & alitur & augetur) habet: ergo lac infantibus alimentum maxime naturale dicitur. Porro lac eſt nutrimentum concoctu facillimum, vt omnium medicorum conſenſu cōſtat: ergo lac præcipue huic ætati conuenit. Inſuper lac velociſſime in omnes regiones corporis tranſuehitur: ergo lac corporibus infantum aptiſſime accommodatur. Poſtremo aliud genus cibi, vtputa carnes, aut piſces non poſſunt infantes naturæ vi conficere: ergo lacte ſolum ad tempus alerentur. Altera pars quæſtionis (nempe quod matres potius quam nutrices ſuos fœtus alerent) multa argumenta habet, quæ ſic breuiter Philoſophorum more conficio. Natura matribus lacte diſtenta vbera ideo dedit, vt ipſæ ſuos infantes alerent: ergo ſi naturæ legem & imperium ſequantur, ipſæ ſuos fœtus enutrirent. Præterea matres idipſum lac habent, quo infantes in vtero alebantur: res ergo ſalubrior erit infantibus ſi eodem nutriantur. Porro ardentior affectio & amor in matre quàm in vlla nutrice ineſt, quippe infans vere os de oſſe, caro de carne matris: ergo mater potius quam nutrix infantes aleret. Inſuper periculoſa eſt mutatio lactis [cum eadem non ſit fortaſ-

Quæſtionis pars prima

Lac alimentum maxime accōmodatū infantulis.

Quæſtionis pars ſecunda.

ſenu

ſe nutricis ac fuit matris complexio) ergo optandum magis eſt, vt matres quam vt nutrices ſuos fouerent infantes. Deinceps quoniam mores boni vel mali ſæpe ex vberibus hauriuntur, rationi conſentaneum eſt, vt potius matres quam vt nutrices hanc curam ſuſciperent. Poſtremo reginæ caſtiſſimæ olim hoc ipſum fecerunt, leges ac inſtituta maiorum hoc ipſum fieri iuſſerunt, quid ergo in malum obſtat, quo minus noſtræ iam pictæ fæminæ hoc ipſum præſtent? Nimis ſunt profecto molles, nimis vanæ & delicatæ, perdunt ſobolem vt fugiant in in fronte rugam, imo perdunt ſobolem, vt ſtatim à partu amplexentur Venerem: generatione capiuntur plurimum, ſed nutritionem genitorum ac inſtitutionem abiicere videntur. Vrſæ, leænæ, tigres hoc non faciunt, puderet ergo matres ſi idipſum faciunt.

Diſtinctio.

Probantur hoc loco duo nempe

- Quod infantes lacte nutrirêtur, idq; propter
  - Conſuetudinem vitæ,
  - Facilitatem concoctionis,
  - Velocitatem motus, quo cito in omnes partes hoc alimentum rapitur,
  - Similitudinem ac proportionem quā habet cum ſanguine.
- Quod infantes lacte potius materno quam nutricis alerentur, cauſæ ſunt, quia
  - Natura ideo vbera lacte diſtenta dedit, vt eodem ſuos infantes alant,
  - Matres lac idem habent quo in vtero alebantur,
  - Affectio maior eſt erga prolem in matre quam in nutrice,
  - Periculoſa eſt lactis mutatio,
  - Cum lacte ſæpe boni vel mali mores ex vberibus hauriuntur,
  - Leges ac inſtituta maiorum hoc fieri imperarunt.

Opp. *Ex lacte obſtructiones generantur: ergo lac non eſt alimentum infantulis accommodatum. Antecedens eſt Hippocratis, qui febricitantibus capiteq; dolentibus ob hanc cauſam lac dare prohibet.*

Reſp. *Lac muliebre, quod hic à Philoſopho intelligitur, tenue eſt & aquoſum, obſtructioneſque non facile gignit: lac vero caprinum aut vaccinum craſſiorem materiam habet, & ne inflammatio maior obſtructioque fiat, febricitantibus & capite dolentibus id ſumere interdixit Hippocrates.*

Opp. *Lac (vt placet medicis) facile in malos humores vertitur: ſed pueri craſſis & malis humoribus abundant: ergo vtile alimentum illis non eſt, ne in tales humores commutetur.*

Reſp. *Vt in malis ita in bonos humores lac facile commutatur: ſed in pueris duo remedia ſunt, natura qua propter ſimilitudinem id alimenti appetit, & lauor alui qua omnia ſuperflua quotidie in ſentinam mittit.*

Opp. *Vinum maiorem ſimilitudinem cum ſanguine quam lac aquoſum habet: ergo vinum infantes biberent.*

Reſp. *Vinum maiorem ſimilitudinem non habet, quia plus iuſto calidum eſt, & non aliter quam flamma flammis adiecta ſtramineum corpus infantis vrit & accendit.*

Opp. *Mulieres puerperæ partus laboribus ſunt admodum debiles & infirmæ factæ: ergo opus eſt nutricibus.*

Reſp. *Raro factæ ſunt tam debiles & infirmæ quin lactis habeant ſatis, quo vnum infantem nutriant: verum ſi partu laborioſo valde elumbes fiant, neceſſitati cedendum puto, modo nutrix ſimillima complexionu comparetur.*

Opp. *Indecora res eſt & plane indigna, vt reginæ ſuos infantes lactare cogantur: ergo non ſemper requiri debet, vt materno lacte infantuli nutriantur.*

Reſp. *Res indecora non eſt: nec omnino indigna, vt fiant reginæ matres: ſi ergo placeret illis, multo melius eſſet, ſi ipſæ etiam in hac re naturæ nutum ſequerentur. Galenus olim perſuaſurus nobiliſſimæ fœminæ, vt ſuam filiam proprio ipſius lacte nutriret, hanc rationem dixit, ſi inquit agniculus lacte nutriatur caprino, lanam contrahit aſperam & hirſutam, verſa autem vice ſi capreolus lacte bidentis ſuſtentetur, pilos leniores habet: ita quidem infans, qui lacte nutricis alitur, ſæpe deteriores: qui vero lacte materno alitur, ſæpe mores amœniores habet.*

Dubium.

An infantes frigori ſint aſſuefaciendi?

Opp. *Frigus teneriora infantum corpora facile penetrat, eorumq; ſpiritus & humores obtundit: ergo non ſunt infantes frigori aſſueſcendi.*

Frigus mediocre pueris vtiliſſimum.

Reſp. *Hic neq; laudo Celtarum morem, qui infantes nudos in flumen mergunt: neq; illorum conſuetudinem approbare poſſum, qui omnem flatum & aeris motum timent: mediocre frigus membra firmius conſtringit, calorem ad præcordia pellit, ſpiritus vitales auget, valentiores reddit, ad rem militarem aptiores efficit, nimia vero indulgentia contraria effecta gignit.*

Dubium.

An permittendum ſit vt ſæpe plorent pueri?

Opp. *Fletus ex dolore naſcitur: at dolor eſt contractio præcordiorum & diminutio ſpirituum: ergo fletus puerorum non eſt vtilis.*

Reſp. *Fletus immoderatus nocet, mediocris vero plurimum infantibus*

at pueris aliquando prodeſt: nam eorum membra dilatat, ſpiritus vitales excitat, vocem conſeruat, craſſos humores per lachrymas à capite deducit.

Fletus moderatus pueris prodeſt.

Dubium.

An liceat pueris cum ſeruis verſari, picturas videre, fabulas audire?

Opp. *Sunt multi ſerui iuſti & honeſti: ergo cum illis verſari licet. In templis quaſdam laſciuas imagines erigi in hoc textu permittit Ariſt. ergo picturas licet intueri. Poſtremo commendat alibi ludos & ludorum præfectos: ergo licet quoque fabulas audire.*

Reſp. *Philoſophus cum ſeruis à natura hic pueros verſari prohibet, tabulas pictas vaniſſimorum Deorum in textu ridet, non laudat, & quod animaduertendum eſt, ad eas contemplandas ſolum ætate prouectiores admittit. Poſtremo fabulas obſcœnas & irriſione dignas non liberales audire vetat: ſi enim ſerui malitiam aut ignorantiam, ſi idola Venerem & turpitudinem, ſi fabulæ vanitatem morum ſapiant, inſipiunt magiſtratus qui pueros ab illis longiſſime non arcent: nam per illa virtutum facula extinguuntur, ſparguntur ſemina vitiorum, corrumpuntur mores, multa alia incommoda gignuntur ciuitatis, exempli cauſa, otium, libido, temporis iactura, naufragium rerum, & quod eſt omnium deterrimum, vehemens ad flagitioſos mores induendos motus ac incitatio.*

LIBER OCTAVVS.

CAP. I.

Vtrum diſciplina ſeu inſtitutio adoleſcentum publica eſſe debeat?

VETVS illud eſt intellectum adoleſcentis eſſe tanquam raſam tabulam & liquefactam ceram, in qua nihil depictum, impreſſum nihil ineſt; verum vt in hac re & illa imprimi & depingi poſſunt multa atque varia ſimulachra rerum: ita in mente adhuc tenera & flexibili multiplices ſpecies virtutum aut vitiorum formæ veluti inſculpi ac delineari poſſunt. Ne ergo in animis adoleſcentulorum tanquam in agris incultis virtutum loco vitiorum ſpinæ ac vepres creſcant, operæ pretium duxit Philoſophus culturam huius ætatis ac diſciplinam publicis magiſtratibus commendare. Hoc tamen non idcirco voluit, vt parentes & præceptores inſtituendi curam ac prouinciam excuterent, ſed vt à ſeptimo anno ad prouectam ætatem ſeges reipublic. à peſſimorum morum contagione tanquam à typhone aut deuaſtante procella tutius conſeruetur. Optandum

Intellectus tanquam raſa tabula.

Vide Quintil.

quidem

quidem eſt, vt omnes patres vnum illud ab Ænea apud Poetã his verbis Aſcanium filiolum alloquente diſcereut:

Virg. Æneid. 12.

Diſce puer virtutem ex me, verumque laborem,
Fortunam ex aliis.

Sic enim Lothus ſuos liberos, ſic Iobus ſuos, ſic Tobias pater Tobiam filium, ſic Dauid iam moriturus Salomonem, ſic omnes deniq; ſancti & religioſi patres ſuos obſequentiſſimos filios inſtruxerunt. Sed de priuata inſtitutione ſatis paulo ſuperius diximus, nunc de publica & communi diſciplina loquimur, cuius maximam curam ad totam ciuitatem pertinere duobus hic argumentis probat Philoſophus, idq; hoc modo: intereſt ciuitatis eius rei curam ſuſcipere, cuius neglectio magna diſpendia & damna ciuitati infert: ſed neglecta inſtitutio adoleſcentum magna diſpendia & damna ciuitati infert: ergo ciuitatis intereſt adoleſcentię inſtituendæ curam in ſe ſuſcipere. Minor conſtat, quia qualem optamus ciuitatis formam, talem oportet eſſe iuuentutis curã, vt in omni reipublicæ ſtatu ac conditione patet, exempli cauſa, ſi in democratia viuas, adoleſcentum mores ad libertatem, ſi in oligarchia, mores ad potentiam; ſi in optima politia, mores ad ſapientiam & virtutem debes confingere. Alter ſyllogiſmus hic eſt. Quemadmodum fit in aliis artibus ac ſcientiis, ita fieri debet in ciuilibus actionib. & ſcientia adminiſtrandi rempublicam: ſed in aliis artib. quædam diſpoſitio ac inſtructio ipſum præcedit opus: ergo in ciuilibus actionibus & ſcientia adminiſtrandi rempublicã quędam morum inſtitutio præcedere debet. Hæc vero inſtitutio an publica vel priuata eſſe debeat, rationes quatuor ſequentes docent, quarum prima à ratione finis, ſecunda à conſideratione paris, tertia à ratione totius & partis. quarta ab exemplo ducitur. A ratione finis hoc modo, quorum eſt idem finis, eorum debet eſſe eadem diſciplina: ſed adoleſcentum ac totius ciuitatis idem eſt finis: ergo eadem diſciplina eſſe debet. Veruntamen quis ciuitatis diſciplinam publicã eſſe negat? A conſideratione paris hoc ipſum probatur, quia rerum communium in ciuitate communis debet eſſe exercitatio: ſed liberi ſeu adoleſcentes in republ. vſu ſunt communes (nati enim ſunt ad ciuitatem) ergo eorum publica & commuis haberi debet diſciplina. A partibus ad totum ſic diſputat Philoſophus, cura partis debet reſpicere curam totius: ſed pueri & adoleſcentes ſunt partes reipub. ergo qualis eſt huius, talis illorum debet eſſe inſtitutio. Poſtrema ratio in textu ab exemplo Lacedæmoniorum ducta hanc formam habet. Quod præſtantiſſimæ reipubl. & ſenatui Lacedæmoniorum placuit, id vt rectum eſſe videtur: ſed Lacedæmoniis publica liberorum inſtitutio placuit: publica ergo liberorum inſtitutio recta eſt, & ſane non ſolum Lacedæmoniis, ſed etiam Athenienſibus, Perſis, Romanis, omnique fere populo ſapienter ciuitatem adminiſtranti hic ordo educationis placuit. Fuerunt enim in omni republica optime adminiſtrata

3. Reg. 2. Lib. 7. c. 17

Diſciplina publica ad totam ciuitatem ſpectat.

Plat. Pol. 2

Morum conformatio ad ſtatum.

Quæſtio.

Ration. 4.

Vide Xenoph. de rep. Spart. Plut. in Lycurg. Polyb. l. 6. Iuſtin. l. 3. Xenoph. Cyrip. l. 1.

graues & ſeueri Catones cenſoreſque creati, qui publicam morum curam ſumma cum fide ſuſceperunt. Quintilianus vberius de hac cauſa diſputat, ex quo & aliis multæ præter has iam traditas decerpi poſſunt rationes: verbi cauſa, in educatione priuata tum parentum tum præceptorum error aliquando ex ignorantia, aliquando ex affectione euenit: eſt ergo communis & publica inſtituenda diſciplina, ne aliquãdo priuata noceat, quod vero priuati tutores & parentes frequentius errent, Timotheus peritus ille muſicus luculentius videtur oſtendere, qui ſæpe vnam mercedem ad dedocenda errata, alteram ad edocenda ſua præcepta à ſuis diſcipulis exegiſſe dicitur. Porro excellentior forma educationis ea eſt, quæ in ſapientia & conſenſu totius ciuitatis fundata, firmiorem anchorã & conſtãtiam habet, quam quæ ab vnius hominis iudicio pendet: ſed publica diſciplina in ſapiẽtia & conſenſu totius ciuitatis fundata firmiorem anchoram & conſtantiam habet: ergo publica diſciplina melior eſt quam priuata. Aſſumptio conſtat, quia rarius inſtitutio, quæ ſenatum auctorem & legem moderatricem habet, mutatur, quam quæ ad arbitrium vnius vel alterius vertitur. Poſtremo inſtitutio publica ſemper publicum bonum & finem ciuitatis reſpicit: ergo melior eſt quam priuata, quæ aliquando vſum & affectum priuatorum hominum intuetur. Quid hic adderem approbationem huius rei ex ſacris oraculis, in quibus paſſim conſtat Deum præſcripſiſſe multos ordines ſeniorum, qui publicam diſciplinam in ſuum electum populũ exercerent? virgam ſuam habuit Aaron, & ſceptrum ſuum Moyſes, malos gladio percuſſit Ioſua, & flagro ex templo ſceleratos exterminauit Chriſtus, filii prophetarum habuerunt præfectos ſuos, & nunquam in eccleſia defuerunt vigiles, cuſtodes & cenſores morum, qui ſi nunc deſint, ſi inquam nunc deſint, ecce miſeriam, ſi deſint, ecce ruinam & confuſionem omnium, ſi enim vera diſciplina, ſi recta inſtitutio deſit, non ordo ſed horror, non adminiſtratio, ſed miſerabilis confuſio ciuitatis ſequitur. Quippe vt nauis ſine clauo, ita eſt ciuitas ſine diſciplina, qua mali impelli, boni moueri ad officia poſſunt.

Feneſt. l. 2. c. 17.
Bruſon. l. 2 cap. 23.
Pol. 4. c. 1.
Ioſ. 19.
Matth. 21.

Diſtinctio.

Adoleſcentulorum inſtitutio duplex eſt.
- Priuata per
  - Parentes &
  - Præceptores, } vt ſupra.
- Publica, quæ magis requiritur in ciuitate, vt probatur argumẽtis ductis
  - A periculo ſi negligatur,
  - A ſimilitudine in aliis artibus,
  - A fine cuiuſque & totius ciuitatis,
  - A conſideratione paris,
  - A conſideratione totius & partis,
  - Ab exemplo Lacedæmoniorum,
  - A comparatione vtriuſque,
  - A mediis vtriuſque,
  - A fine vtriusque,
  - A teſtimonio ſacrarum literarum.

Opp

Pol. 2. c. 2.

Opp. *Commune bonum (vt eſt in prouerbio) negligitur, ergo & publica inſtitutio adoleſcentum (quæ eſt commune bonum ciuitatis) minus eſt approbanda.*

Commune bonum negligitur, cum deſint præfecti.

Reſp. *Commune tum bonum negligitur cum præfecti, qui eidem conſulant, non inſtituuntur: ſed ad inſtitutionem iuuentutis magiſtratus ſeu cenſores in qualibet rectè adminiſtrata ciuitate deſtinantur. Præterea neglecta communis diſciplina ciuitatis non arguit eandem minus bonum eſſe quam domeſticam, ſed potius probat diſſolutos eſſe magiſtratus, qui ſuum in hac re officium negligunt.*

Opp. *Incredibilis natura affectio in parentibus erga liberos: ergo eorum priuata cura in filios erit vigilantior attentiorque quam eſt magiſtratuum in alienos, quos ſibi in fidem & tutelam ſuſceperunt. Ratio tenet, quia ab illis natura in filios, ab his induſtria ſolum veluti in ſeruos fluit.*

Reſp. *Non minor eſt affectio boni magiſtratus in patriam quam patris in filium, cenſores ergo morum non minus ciues quam patres ſuos liberos diligunt: nam vt in his eſt ſpes ſobolis, ita in illis eſt flos & fructus ciuitatis. viuit enim pater in poſteris, & floret ciuitas in liberè natis & educatis ciuibus.*

Opp. *Ciuium liberi (vt ait Philoſophus in hoc capite) non ſunt priuati, ſed communes: ergo eorum non eſt omnino priuata ſed publica diſciplina. Ratio tenet à pari, quia communium ſolum communis eſt diſciplina, quo conceſſo, nulla eſt iſta communis cum priuata comparatio.*

Reſp. *Re priuati, vſu communes ciuium liberi dicuntur: hinc illud, partem patria, partem amici, partem parentes noſtri ortus vendicant: quippe nobis ſolum nati non ſumus. Vt ergo patria communem: ita pater priuatam noſtri poſſeſſionem adeoque inſtitutionis rationem & curam habere dicitur*

Opp. *Magiſtratus naturam ac mores ciuium minus certo ac definite norunt quam parentes à quibus nati, ſuſcepti & nutriti ſunt: ergo publica illorum inſtitutio minus accommodata videtur. Ratio tenet, quia priuatim inſtituti qua via dociles ſint pueri, & ad quos mores ſint flexibiles propter longam conſuetudinem melius quam publici magiſtratus ſciunt.*

Reſp. *Quamuis parentes & præceptores melius forſan priuatos mores & actiones ſuorum liberorum norunt, quibus tamen modis ſint omnes & ſinguli ad vſum & bonum ciuitatis efformandi accuratius quam magiſtratus, (ea ſolum de cauſa inſtituti) non norunt: cum ergo in publica diſciplina adoleſcentum bonum publicum ſpectetur, longe melior hæc quam illa iure optimo haberi debet, iuxta id quod dici ſolet, bonum quo communius, eo melius.*

CAP. II.

Vtrum adoleſcentes ad honores ciuiles admittendi liberales ſcientias abſolute & accurate perdiſcerent.

INſtituendam eſſe idque publice adoleſcentiam ciuitatis conſtat; ſed de rebus, de quibus eſt erudienda, aperte ac definite adhuc non conſtat: vt ergo veluti authentica inſtitutio ac diſciplina ciuilis, res quaſdam hoc loco proponit & diſcutit Philoſophus, in quibus vita humana verſa & verſata eſt, dum veluti in Olympico ſtadio poſita ad ſcopum & laurum felicitatis tendit. Res iſtæ ſunt vtiles, neceſſariæ, iucundæ. vtiles vt incerta fortunæ dona, bonaq; naturæ, quibus in hoc curſu vtimur: neceſſariæ vt virtutes mentis & moris, quibus quodammodo in hac vita perficimur: iucundæ, vt enatæ ex his voluptates, quibus (ſi vberius fluant) deprauamur. Fuerunt ergo (vt hic docet Ariſtoteles) alij, qui ſummum bonum pro affectu definientes nunc ad hæc, nunc ad illa adoleſcentum mores efformandos eſſe cenſuerunt: hinc quæſtio eſt, Vtrum ad mentem vel animi motes diſciplina ciuilis ſit magis referenda? Mouet quidem hanc quæſtionem Philoſophus, ſed non ſoluit, quia in ſeptimo libro copioſe demonſtrauit virtutes mentis multis gradibus præferendas eſſe, eamq; vitam eſſe diuiniſſimam, quæ ſecundum mentẽ & ſapientiam agitur. Si ergo ſtudioſus lector plura de hac re ſcire deſideret, ad illum iam locum eum referendum puto. Pergam in textu, opiniones inquit Philoſophus mortalium de his rebus, nempe vtilibus, neceſſarijs, & iucundis variæ ſunt: qui enim in terram oculos defixos habent, aureis retibus venantur vmbras mundi, capiuntq; res minutulas veluti aranearum telis, quibus tamen eorum mentes non aliter quam pedes tricis ſic impediuntur, vt dum fugaces & inanes nugas ſedulo atque impenſe colligant, in cymbam Charontis & in ſepulchrum (nõ audeo dicere in tartarum) incidunt & rapiuntur; ab his obiectis (vt ait Philoſophus) quæ dulcem odorẽ habent, quæque ipſos ſenſus nimium demulcent, natura tardius dimouemur. Mallemus enim in ſalis ſtatuas cum Loth vxore transmutari, quam cum Maria relictis mundi nugamentis ad pedes Chriſti conquieſcere, Ambroſiamque cœli deguſtare. Cæterum vtilia hæc bona ſuum vſum ſuumque ſplendorem in ciuitate habent, ſuntque adoleſcentes ad eas artes modo non ſordidas educandi, quibus ornati & ad libertatem & ad temperantiam munifice aliis & ſibi honeſte viuant. Liberales artes ſunt vel mentis (vt ita loquar) vel manus: illæ theoricæ, hæ vero mechanicæ dicuntur; illæ omnes & ſingulæ probandæ ſunt, hæ quoque vt ancillæ ſunt etiam admittendæ, modo ciuem ſordidum & illiberalem non efficiant. Sed attende, illæ hoc loco ſolum artes definiuntur ſordidæ, quæ ciuium corpora ad virtutis vſum inepta reddunt, quales ſunt rapaces illæ & mercenariæ, in quibus turpe lucrum vt ſummum bonum quæritur; aut ſaltem illæ, quæ homines ſeruos & mancipia naturæ reddũt, quales ſunt carnificum,

Vita verſatur in rebus vtilibus, neceſſariis, iucundis.

Quæſtio ſoluta in 7. l. c. 14.

Primum genus hominum, qui in rebus vtilibus vita ſummum bonum collocarunt.

Adoleſcentes ad arte modo non ſordidas educandi ſunt.

Liberales artes duplices: mentis, manus.

Artes ſordida qua ſunt.

ſicum, cæmentariorum, fullonum, aliorumque qui ſentinas nauium hauriunt, ſordes ciuitatis purgant, aliaq; inquinatiſſima opera reipubl. non vi legis vt capti in bello, ſed lege naturę vt ſerui faciant; ad iſtas inquam artes adoleſcentes libere nati educari non debent, niſi ipſos natura digito ad ſterquilinia deſignarit. Alterum genus hominum, qui voluptuoſa Veneris ludibria atque latibula quærunt, quiq; aſpidis cauda icti, in vtramq; aurem ſecure dormiunt, donec Dalila pilos abſcindat capitis, ſuis inſomniis relinquo, vnum tamen hic cum Ariſt. Parentes, præceptores, præfectos moneo, ne filios, alumnos, ciues ad lethalem hanc eſcam & hamum trahant, quibus ſi capiantur raro ſane aut nunquam vlla diſciplina à profundo hoc ſomno excitatur. Hunc enim ſomnum lethargus, lethargum apoplexia, apoplexiam mors, mortem gehenna ſequitur: eſt tamen vel in hoc vitæ genere quædam diſciplina, vt adoleſcentes neque abhorreant voluptates, ſicut olim Stoici: neque in iiſdem ſemper hæreant, ſicut Epicurei, qui pecudum vitam profitentur. Tertium ergo iam reſtat amplectendum vitæ genus nempe neceſſarium, quod in virtutibus mentis ac moris ponitur, nam hæ ſolum in ethicis res agendæ, hæ ſolum hoc loco res neceſſariæ dicuntur. Quid igitur? An hæ ſolum ſine modo per diſciplinam ciuitatis adoleſcentibus ſunt perdiſcendæ? Non ſane, quippe in his etiam eſt modus & diſtinctio: nam vt omittam virtutes moris, in quibus amplectendis eſt modus non habere modum, quæſtio ſolum hic eſt de virtutibus mentis. Vtrum adoleſcentes ad honores ciuiles eligendi liberales ſcientias, abſolute & accurate perdiſcerent? Verba Philoſophi hæc ſunt: Non eſt illiberale nonnullis ſcientiis liberalibus vſque ad aliquem finem inſtructum atque ornatum eſſe, ſed in eas incumbere iisq; affixum eſſe vſq; eo donec ad perfectionem peruentum ſit, id ad ea incommoda, quæ à nobis commemorata ſunt, obiectum eſt. Hæc verba Ariſtot. Thomas, Verſor, Sepulueda, & alij de artibus vere ingenuis & liberalibus intelligunt, non opus ergo hic habeo eas in liberales, abſolutas & comparatas diſtribuere. Abſolutę liberales ſunt, quę omnino intellectum à ſeruitute ſenſuum, phantaſiæ & appetitus liberant, vt philoſophia & mathematica ſcientia; comparatæ vero quæ partim mentem ratione dirigunt, partim eandē in materiam rerum ſenſibilium immergunt, quales ſunt facultates quædam mechanicæ, inter quas multi abſurde medicinam nominant; abſurde dico, quia etſi medicina ad ſanitatem corporis deſtinetur, animum tamen à ſua mente ad corpus nō diſtrahit, ſed potius corpus ad mentis imperium & liberas actiones dirigit. Cęterum ad rem veniamus, animaduertendum eſt expedire in ciuitate, vt intellectus primatiorum ciuium ſenſibus & potentiis corporeis præſint ac dominentur: ſed hoc commode fieri nō poteſt, ſi artibus liberalibus non imbuantur: ergo oportet liberales artes ab illis percipi. Cum iam hoc conſtet perdiſci debere, quæritur an abſolute & accurate perdiſci debeant? Verbis modo citatis negat Philoſophus. Quid? An tam cito Ariſt. oblitus eſt ſui? Nonne in ſeptimo lib. primam ciuium felicitatem in virtu-

Secundum genus eorū, qui in voluptate ſummum bonum col locarunt.

Voluptatis thalis eſca.

Voluptatū comites.

Tertiū genus vitæ in rebus neceſſariis col locatum.

Quæſtio.

Liberales artes abſoluta, Cōparata.

Medicina non eſt ars mechanica.

tibus

tibus potius mentis quam moris ponendã eſſe exiſtimauit?Nonne etiam vehementius illic perſuaſit, vt omnes ad ſapientiam perfectã mentiſq; abſolutas virtutes contenderent? Vera ſunt hæc omnia quæ ais. Cur ergo hoc loco contrarium docet?Non docet. Animos ciuiũ iſtarũ ſtudio impediri affirmat,non eſt hoc contrarium?Non ſtudio illarum ſed exceſſu animos ciuium obrui & impediri inſinuat. Quaſi vero in diuinis virtutib. mentis ſit vllus exceſſus? Virtutes ipſæ ſunt media,ſed vtrinq; extremis oppugnata. Quid ab ipſis extremis ergo non à virtutibus deterret ciues?Attende,virtutum intellectualium aliæ ſunt abſolutæ,vt ſcientia & ſapiẽtia,aliæ ſunt ad has relatæ, vt ad ſcientiam grãmatica,rhetorica,dialectica,aliæq; artes.Quorſum eſt hæc diſtinctio? Vt intelligas ſtudẽdũ eſſe aliis virtutib.tanquã mediis,aliis vero tãquã finibus boniſq; (vt ita loquar) ſummis. Quid hinc infers?Id certe quod opto, nimirum animos primariorum ciuiũ ſtudio longiore mediarum virtutũ & artium à ſummis diuinis fruendis bonis diſtrahi non debere: nam qui in mediis ſemper hærent,ipſum optatum finẽ non acquirent. Eſtne ergo hic ſenſus Philoſophi, vt in mediis & ſubalternatis ſcientiis ne quid (vt aiunt) nimis? Idipſum docet,nam quam periculoſum erit ciuitati,ſi primarii adoleſcẽtes perpetuo in dialecticæ,geometriæ,muſicæ, aut aliarum mediarum artium ſtudiis habitarent? Qui ergo ſunt ad honores ciuitatis eligendi, artib. liberalib. vt mediis vti, nõ vt ſummis bonis frui & gaudere debent, nam illud ſapientis eſt, hoc curioſi. Iure mihi videtur Cicero in C.Sulpicio & in Sex.Pompeio hoc vitium damnaſſe,quod alter in aſtrologia, alter in geometria magnũ ſtudium multamque operam in res obſcuras atque difficiles contuliſſent. Studere ergo licet dialecticæ, ſed non cum Scoto, qui Scotonia celebri in ea arte laborauit,ſtudere licet geometriæ,ſed non cum Archimede,qui ducens lineas à milite percuſſus periit,ſtudere licet Aſtrologiæ, ſed nõ cum Protagora,qui aliis diuinans mala in profundum terræ hiatum incidit,ſtudere licet arcanis philoſophiæ, ſed nõ cum Homero & Plinio, quorum alter in Euripo demerſus, alter Ætna ſepultus iacet. Vana eſt in re omni curioſitas,peſſima in via progrediendi tarditas: morari igitur in ſcientiis,quæ ſunt veluti ſemitæ ad vlteriorem finem eſt dormire cum lepore, dum lente repens teſtudo ſcopum acquirat. Stramineas ergo hodie,in dialectica & philoſophia quæſtiones, quales ſunt an embryo ſit ens vel nõ ens, an Socrates mortuus ſit homo vel aſinus aliaſque his ſimiles penitus condẽno:triuialia n. hęc ſunt & ſuperflua, veluti excremẽta artis. Idẽ de curioſo aliarũ artiũ,maxime vero de aſtrologiæ ſtudio,quo plurimi hodie plus iuſto capiũtur,dico: nã rectè ille,

Virtutum intellectualium alia abſoluta, alia cõparata.

Liberalibus artib. vtendum vt mediis, non fruendum vt ſummis bonis.

Curioſitas vana eſt, tarditas peſſima. Superflua quæſtiones non mouenda.

Quicquid Ephemerides fingunt, per inane laborant,
Nil Geneſis ſortes, nil quoq; fata valent.

Hic non in artes declamo, nam adoro muſas, ſed vel exceſſum in earũ ſtudio, vel minus accommodatum vſum iure reprehẽdo. Exceſſus eſt, ſi adoleſcentes ſint nimis in earum contemplatione curioſi, minus accommodatus vſus eſt, ſi labores in eis poſiti non ſint ad bonum publi-

Exceſſus in ſtudio artium & minus ac-

mmoda- n vſus prehen- mtur.

cum ciuitatis deſtinati. Multi enim artes liberales diſcunt, vt illas ſciant tantum, & hoc eſt vanitatis; multi autem iiſdem incumbunt, vt earum ſtudio, & ipſi caſtius viuant, & reip. in qua verſantur melius conſulāt, & hoc eſt ſapientiæ. Qui vero his artibus ingenuis ſtudent, merentur ſubſellia ſenatorū, quippe beatiſſima eſt futura illa ciuitas, cuius nauis philoſophantium chartis dirigitur & gubernatur, hoc eſt, cuius adminiſtratio eſt penes illos, qui virtutibus mentis inſtructi conantur, non tam ſcire verum quam bonum agere, & ad reipubl. vſum accommodare. Summa omnium hæc eſt, abdere ſe in ſtudiis artiū eſt ingenia adoleſcentulorum defatigare: ergo qui ſunt ad rempubl acceſſuri non debent abſolute & accurate artes perdiſcere. Præterea vehemens artium contemplatio ab actionibus & negotiis reipubl. externis & neceſſariis animos adoleſcentum diſtrahit: ergo non eſt approbanda. Porro curioſitas eſt in ſtudio artium, ſi ad vſum vitæ & reipubl. non deſtinentur: ergo vt ſciamus ſolum artib. ſtudere non licet. Deinceps virtutes mentis ſunt inſtrumenta, & media ad vlteriorem finem deſtinata: ergo illis potius vti quam frui oportet. Poſtremo vita beata in actione ponitur: ergo in contemplatione artium modus requiritur. Qui igitur ad ampliſſima faſtigia ciuitatis contendunt, hij artium ſtudiis ſic debent inuigilare, vt cum Catone in ſenatu ſapienter diſputent, & cum eodem (ſi opus ſit) in campum Martium confidenter prodeant.

ationes r ſtudiis nmergi' on debea ius.

Diſtinctio.

Virtutes mentis ſunt, aut
- Abſolutæ, quæ finis rationem habent, vt
  - Sapientia,
  - Scientia.
- Reſpectiuæ, quæ mediorum loco ponuntur, in quibus ſtudendi modus adhiberi debet, ne
  - Adoleſcentum ingenia nimium confundantur.
  - Externa negotia ciuitatis omnino negligantur.
  - Virtutes morum & actiones vitæ penitus tollantur.
  - Artes vt fines vitæ humanæ ſuperſtitioſe adorentur.

Opp. *Diſciplina in ciuitate adhibetur, vt ciues boni & ſtudioſi fiant: ſed boni efficiuntur ſolum per virtutes morum: ergo diſciplina ciuilis magis ad virtutes moru quam mentis eſt referenda, quod eſt contra Ariſtotelem in principio huius capitis.*

Reſp. *Negamus per virtutes moris ciues tantummodo bonos & ſtudioſos effici: eſt enim in ſapientia aliisq; virtutibus mentis non ſolum vis quadam cognoſcendi verum, ſed etiam conſequendi bonum, vt ante pluribus demonſtrauimus.*

Opp. *Adoleſcentes non tam mente quam appetitu & ſenſibus mouentur: ergo eorum diſciplina potius à virtutibus moris quam mentis debet incipere.*

cipere. Ratio tenet, quia virtutes moris appetitum & ſenſum optime moderantur.

Reſp. *Et ſi appetitus & ſenſus adoleſcentulorum ſint primum moderandi, via tamen & ratio idipſum efficiendi à virtutibus mentis fluit: prudentia enim (quæ eſt virtus intellectus) præſcribit quid ſit agendum in qualibet virtute moris, ſapientia autem omne opus & actionem perficit.*

Opp. contra quæſtionem propoſitam.

Opp. *Non eſt nimium in ipſa virtute: ergo inconſiderate docet Philoſophus, eſſe in ſtudio virtutum intellectualium vllum exceſſum. Antecedens probatur ab inductione, quia nemo poteſt eſſe nimis peritus in grammatica, rhetorica, philoſophia, aut cæteris liberalibus ſcientiis: quod quidem contingeret, ſi in illis hoc ipſum nimium & exceſſus eſſet.*

Reſp. *Hoc nimium non eſt in exceſſu virtutis, ſed in affectu hominis: qui ardentius quam par eſt in contemplationem huius vel illius artis incitatur, cuiusque ſtudium in debitum finem, id eſt, in bonum ciuitatis non dirigetur.*

Opp. *Perfecte & abſolute ſapientibus ſolum debetur honor: ergo adoleſcentes acceſſuri ad honores ciuitatis debent perfecte ſapere, quod fieri non poteſt, ſi accurate in artium ſtudiis non verſentur: Antecedens conſtat, quia honor eſt præmium perfectæ virtutis.*

Reſp. *Studium artium ac ſcientiarum duobus contingit modis, vel vt rerum abditarum vires & cauſas intelligamus ſolum, & hoc genus ſtudij à Philoſopho tanquam impedimentum ciuitatis hic condemnatur: vel vt ſcientiarum vſum ad reipub. bonum referamus, & ſic optandum eſt, vt omnes primarij adoleſcentes liberales artes perdiſcerent, adeoque per eas honores & dignitates in ciuitate ordine vendicarent.*

Opp. *Artes & ſcientiæ ſunt regulæ rectæ rationis: ergo earum ſtudia potius dirigunt quam impediunt animos ciuium, qui iiſdem præditi & ornati ſunt.*

Reſp. *Fatendum eſt artes & ſcientias eſſe quidem normas rectæ rationis: non tamen ſequitur, quin vel curioſitas in earum ſtudiis, vel minus accommodata intentio finis adoleſcentum animos & ingenia ab amplioribus ciuitatis negotiis impediat, non ergo hic aut artes, aut artium ſtudia, ſed extrema vtriuſque vitia condemnamus.*

CAP. III.

Vtrum muſica in omni humanæ vitæ ſtatu ſit vtilis?

DIſtinctius adhuc de reb⁹, quib. ſunt inſtituendi adoleſcẽtes, Ariſt. hoc loco diſſerit. Quatuor (inquit) ſunt, quæ olim maiores in recte *Quatuor ſunt quæ*

olim maiores pueros ſuos docuerunt. adminiſtrata republ. pueros docuerunt, nimirum literas, artem gymnaſticam, muſicam, & pingendi facultatem. Per literas grammaticam, hiſtoriam, poeſim; & recte tam loquendi quam ſcribendi vſum, per gymnaſticam militaris ſcientiæ praxim & exercitationem, per muſicam illam nobiliſſimam cantandi ſcientiam, per facultatem pingendi, non ſolū Apellis penecillum, ſed etiam artem figurandi & coſmographiam intelligo. Grammatica ad reliquarū artium ſtudia & præcepta facilius intelligenda, ars pictoria ad climata ſtadiaq; mundi tabulis delinean pa, praxis gymnaſtica ad robur & fortitudinem, muſica ad otium animi mentisq; quietem in omni vitæ ſtatu hic pluimum conferre dicitur. *Eunuch. act. 3 ſcena 2.* Hinc Terentius, Fac periculum in literis, fac in palęſtra, in muſicis, quę liberum ſcire ęquum eſt adoleſcentem. His poſitis accedit Philoſophus ad iſtorum vltimum, nempe ad muſicam, eamq; in omni cauſa ac conditione iſtius vitæ, non ſolum vtilem, ſed etiam neceſſariam eſſe oſtendit. *Quæſtio. Muſica nō ſolū vtilis, ſed etiam neceſſaria.* At dices textum ipſius Ariſtotelis, nō videris legere, in quo hæc inſunt verba. Quocirca muſicam maiores noſtri inter diſciplinas numerarunt, non quod ſit neceſſaria, nihil enim tale habet, neq, quod ſit vtilis. Quid tu ex hoc textu colligis? Hoc ſcilicet, quod muſica ſit neq; neceſſaria neq; vtilis. Lege iterū Philoſophum, & adde verba quę ſequuntur, nempe quod nō ſit vtilis aut neceſſaria, vt aliæ literæ ad lucrandam pecuniam, aut rem familiarem tuendam deſtinatæ; quaſi diceret, muſica eſt vtilis & neceſſaria, nō tamen vt aliæ artes, quæ ſuum opus & quæſtum habent. *Laus muſicæ.* Tempus me deficeret, ſi de antiquitate, dignitate, vſu, ac neceſſitate muſicæ, quæ velim, hoc loco ſcriberem: nō ergo oratorum, ſed Philoſophorum more omnia (quæ ſum ſcripturus) ad puncta reuocabo; & vt à definitione initium ſumā, Muſica eſt ſcientia cōcentuum, vi naturæ, vocis, aut inſtrumenti inter ſe ſuauiter conſpirantium, quæ ad Dei cultum hominisq; vitam deſtinatur. Eſt ſcientia, quia definitam materiam, proprietatē & demonſtrationem habet; eſt ſcientia concentuum, quia in numero, proportione, harmonia rerū, vocum, ac inſtrumentorū conſtat; eſt ſcientia vi naturæ, vocis & inſtrumenti, quia omnis muſica eſt aut naturalis, vocalis, aut inſtrmentalis, vt loquitur Boetius; quę ad Dei cultum, qui illam dedit, vitamq; hominis, qui illa nonnihil eget, deſtinatur. *Muſica naturalis.* Naturalis muſica (vulgo mūdana nominata) partes mundi omnes & ſingulas reſpicit, in quibus eſt admirabilis quędam concordia & harmonia, vnde Pythagoras & Plato in motu cœleſtium corporum muſicam poſuerunt, & ſane non ſolum in diuiniis illis ſphęris ad numeros & proportiones perpetuo rotatis, ſed etiam in elementis, maxime autē in partib. humanis, adeoq; in animi potentiis canentium, veluti chorus visq; tota muſices ineſſe videtur. Eſt enim anima (definiente Boetio) veluti dulciſſima naturę cithara potentiis ſuis tanquā neruis ac fidibus compacta. Quid hic dicam de Philomelis? de alaudis? de aliis ſexcentis auium generibus, quas nō induſtria, ſed ipſa naturā muſicam edocuit? Qui ergo muſicam contemnit, lapis eſt non homo, degener & ſpurius nō naturę filius, vt olim Æneas ille fuit, qui magis equos

hinnientes, aut balantes oues audire quam homines canentes peroptauit. Muſica vocalis eſt, quæ vocum concentu perficitur, cuius origo à Ioue, vt Diodorus Siculus; à Mercurio, vt Polidorus Virgilius ſcribit, deducta fuit; non multum refert, ad quem iſtorum referas, nam

Deus eſt in vtroque parente.

Sed quid poetice loquor, cũ vere Deus omnipotens (in quo præter concentum nihil ineſt) hanc quoq; ſpeciem harmoniæ dedit, qui linguam & vocẽ finxit, qui matres infantulos canendo placare docuit, qui angelos gloriam in excelſis canãtes miſit, qui cãtatores in ſuo templo collocari iuſſit: Amphionẽ, Orpheum, Orionem, Timotheum, aliosq; infinitos laudatiſſimos viros hic non inducã, qui Deos mouiſſe, infernos ſpiritus leniſſe, lapides & ſiluas traxiſſe vi muſices dicuntur. Cantauit Dauid, an hoc te mouet? Eliſeus à Pſalte corã ſe canente ad prophetandum excitatur, non hoc te vrget? Deus Pſalmis & hymnis ſe coli & honorari iuſſit, non hoc te vincit? Sed de vſu ſtatim plurib. Muſica inſtrumentalis eſt, quæ organis ac inſtrumentis ſonantib. ſuauiter conſtituitur; hæc ſuam originem (vt ſacræ nos literæ docent) à Tubala, Lamech & Adæ filio traxit: hic enim pater eorum omnium extitit, qui citharam & muſica inſtrumẽta tractant. Quanta vis huius generis ſit, Orphei lyra, Hectoris tuba, cithara Dauidis mirifice & aperte docẽt. Eſt alia ſpecies muſices, quæ mixta dicitur, hæc vel ex omnibus, vel ex pluribus (exempli cauſa) vocibus ac inſtrumentis inter ſe coniunctis conſtat; in hoc eſt tam incredibile mouendi ſenſus, mentisq; artificium, vt plane mẽtiar, ſi non affirmem, hoc genus artis omnem ſcientiam ſui delectatione ſuperare. Perſpecto iam & demonſtrato, quid muſica, & quotuplex; reſtat vſum ab Ariſtot. in hoc cap. inſinuatum breuiſſime explicemus. Tota vita humana diuiditur (vt ſupra oſtendimus) in otium & negotium, in pacem & bellum. Otium (vt hic diſtinguit Philoſophus) eſt vel ceſſatio laborum, qualis eſt in vita practica & actiua; vel intermiſſio ſtudiorum & meditationum, qualis eſt in vita theorica & ſpeculatiua. Opus enim eſt non ſolũ, vt qui laborant, ab opere & negotio aliquando ceſſent; ſed etiam vt, qui ſtudent & orant, à contemplatione nonnunquam quieſcant & ferientur; nam dum ſumus mortales, nõ ſolum laboribus vires corporis, ſed etiam perpetuis meditationib. vires mentis fractæ & exhauſtæ ſunt, ſi honeſto otio non recreentur. Sed muſica, de qua nunc agimus, feſſa corporis membra reficit, ſpiritus attonitos viuaciores reddit, vires ſepultas excitat, ipſum animũ deiectum mirifice erigit & confirmat: eſt ergo muſica ad otium ſiue illud ſit ceſſatio laboris, ſiue ſit intermiſſio mentis, admodum vtilis & neceſſaria. Quid multis? Negotiotũ tædium muſica lenitur, muſica in pace Dei numen colitur: muſica in bello hoſtis furor frangitur: nulla ergo eſt pars vitæ, ſiue in otio, ſiue in negotio, ſiue in pace, ſiue in bello, quæ muſicæ vſu nõ reficitur. Nihil hic dicam de morali (vt ita loquar) muſica, qua in animis hominum inſignes pietatis affectus, effectusq; mirabiles virtutis efficiuntur; hoc vnum tamẽ dico, muſicam magis ad vitam theoricam

Muſica vocalis.

4. Reg. 3.

Muſica inſtrumentalis.

Muſica mixta.

Muſica omnes ſcientias ſui delectatione ſuperat.

Vita humana diuiſio.

Otiũ quid ſit & quotuplex,

Otiũ & ab opere & à contemplatione neceſſarium.

Muſica & ad otium, & ad negotium vtilis.

quam practicam hominum pertinere. nam quamuis eſt negotiantiu[m]
prima medicina, qua accepta alacrius ad opus reuertantur, eſt tam[en]
contemplantium quodammodo anchora & finis, per quam in prima[m]
concentus vnitatem ac maieſtatem neſcio, qua extaſi ac deſiderio an[i-]
mi rapiuntur. Leuiora ſunt quæ ex Homero hic addit Philoſophus, n[on]
tamen omittenda, nempe quod muſica ſit in menſis, triumphis, &
conuiuiis adhibenda. Poeta ſic canit:

Homer.

At decet ad lautas cantorem accerſere menſas.

Et iterum,

Homer. Odyſ.

Cantorem accerſunt qui carmine mulceat omnes,
Auditurq; ampla conuiuiis cantor in aula
Ordine diſpoſitis longo.

Muſica neceſſaria. Aug. l. 2. de doct. Chriſt. c. 16. Muſica pueris diſcenda. Vide Pla. Pol. 3. & 7. De leg.

Si preſſius hæc demonſtrari optes, ſic accipe. Natura hanc attẽ docuit:
ergo eſt neceſſaria. Maiorum auctoritas vbiq; approbauit: ergo eſt ne-
ceſſaria. Eſt optima laborantium & contemplantium medicina: erg[o]
eſt neceſſaria. Affectus pietatis mouet, virtutis mirificos affectus g[i-]
gnit; ergo eſt neceſſaria. In pace ciuem recreat, in bello hoſtem fuga[t:]
ergo eſt neceſſaria. Deus eandem in templum ſuum admiſit: ergo e[ſt]
neceſſaria. Huius ignoratio ſcripturarũ intellectum impedit, vt Augu-
ſtinus docet: eſt ergo neceſſaria. Quid opus eſt verbis? Muſica ſanita[tem]
conſeruat, morbos pellit, malos dæmones fugat, amicitias gignit, ſe[n-]
ſus ad obedientiam mentis, mentem ad Deum trahit, dic cauſam igit[ur]
cur non ſit neceſſaria, dic (inquam) cauſam, cur pueris & adoleſcen[ti-]
bus (vt hic Philoſophus vehementer ſuadet) in primis omnium non [ſit]

Ars nulla excellentior muſica. Muſica mollis, grauis. Boetius de Muſica, l. 1. c. 1.

perdiſcenda: Mihi credite patres, ars nulla excellentior aut diuinior e[ſt]
quam muſica, qua liberi veſtri in teneris annis inſtructi ad Deũ & pi[e-]
tatem pertrahantur. Non intelligo mollem & effœminatam illã ſym-
phoniam, qua vagabundi tibicines ad illecebras vtuntur; ſed graue[m]
& diuinam eam, quæ cum anima humana proportionem habet, qu[æ]
nos noſtrosq; ſenſus & affectus a terra ad cælum, a vanitate ad virtut[em]
ab inani ſtrepitu mortalium ad glorioſum chorum cæleſtium ſpirit[u-]
um, ab hoc indiuiſibili puncto temporis ad infinitam circumferen[ti-]
am numinis poſſit allicere, poſſit auocare. O ter beatam ciuitatem
qua pueri & adoleſcentes ſic diſcunt canere. Qui plura de hac re veli[nt]
diſcere, legant Boetium, ſi vero ſint Angli, legant doctum libellum n[u-]
per Oxonii natum & impreſſum, in quo de antiqua dignitate muſic[æ]

Litera, facultas pingendi. Ars gymnaſtica ad vitam ciuilem plurimũ pertinet. Vide Pla. ibi.

vſuq; politico & eccleſiaſtico eiuſdem agitur. Quæ ſequuntur in h[oc]
capite, illud oſtendunt, quod in fronte eiuſdem traditur, nimirum l[ite-]
ras, pingendi facultatem & gymnaſticam plurimum ad vitam ciuile[m]
pertinere. Grammatica enim eſt ſeges & fundamentum artium, pict[o-]
ria facultas affabre rerum vmbras delineat, ſuiſq; moralib. figuris a[ni-]
mos mortalium mirifice delectat, Gymnaſtica ſcientia magnopere
robur & fortitudinem valet: ſunt ergo adoleſcentes his artibus ac v[ir-]
tutibus ornandi, ſed ita, vt neque illis ſolam voluptatem, neque turp[iſ-]
ſimum lucrum & quæſtum aucupentur. Artes enim tum vere artes

cunt

cuntur, cum liberales nomine ingenuos & liberos ſuos cultores & poſſeſſores faciant.

Diſtinctio.

Vtilis eſt muſica in omni ſtatu vitæ, quod probatur, quia eſt vtilis ad

- Negotium, vt ciues defatigati laboribus recreentur.
- Otium, vt ſtudiis & meditationibus attenuati ad tempus reficiantur. *Muſica quotuplex vtilitas.*
- Pacem, vt ad virtutis amorem ſtudiumque pietatis incitentur.
- Bellum, vt vires pugnantium magis excitentur.
- Rationes quibus demonſtrantur hæc omnia, apertæ ſunt, & repetitione non egent.

Opp. *Ægyptij muſica vſum omnino iunioribus tanquam noxium & periculoſum prohibebant: idem fecit ſapiens ille legumlator Lycurgus: idem Alcibiades, qui cytharam reiecit: idem Alexander, qui lyra Paridis contempta cytharam Achillis, id eſt, clipeum & haſtam poſtulauit: videtur ergo muſica non eſſe omnibus approbanda.* Diod. Sic. lib. 2. c. 2. de re antiq. Plu. in Alcib. Ælia. lib. 9.

Reſp. *Non omnem, ſed ſolum effœminatam muſicam à ſuis ciuitatibus exterminarunt iſti, vt conſtat in vita Lycurgi, qui omnem muſicam præter fiſtularem in rempubl. ſuam admiſit, fiſtularem autem reiecit, ne ciues inflando ſuis pulmonibus præcordiisq; nocerent.* Plut. in Lycurg.

Opp. *Pueri & adoleſcentes natura ſunt aucupes voluptatis, non opus eſt ergo muſica ne eiuſdem illecebris effaſcinentur. Ratio tenet, quia muſica tadas voluptati addit, præſertim in illa ætate in qua affectus regnant.* Pueri voluptatis aucupes.

Reſp. *Eſt quædam ſpecies muſicæ, quæ animum ad virtutem flectit, vt poſtea docet Philoſophus, quam Doricam harmoniam appellat: ea quidem à multis moralis nominatur, quia affectus adoleſcentulorum à vanis mundi nugamentis ad vera pietatis ſtudia vrget, hanc pueris & adoleſcentibus proponendam eſſe ſuadet.* Dorica harmonia probanda.

Opp. *Muſica à laboribus & negotiis reip. magis neceſſariis adoleſcentes ad otium auocat: ergo non eſt vtilis. Antecedens probatur, quia in muſica maxime (vt hic docet Philoſophus) otium agentis & ſpeculantis quæritur.* Otium Muſicæ.

Reſp. *Muſica à laboribus & negotiis reip. quidem nos auocat, ſed ita vt ad eadem alacriores reuertamur: neque otium quod eſt ſegnities, ſed otium, quod eſt animi requies, ex muſica vſu quæritur.*

Opp. *Vehementius aliis cantantibus recreamur, quam ſi ipſi cantores ſimus, imo accuratius de aliis concinentibus iudicium ferimus, quam ſi ipſi laborioſe cum aliis vocem extendere contendamus: nõ eſt ergo muſica, vt vtilis & neceſſaria nobis perdiſcenda. Antecedens conſtat, quia aliis cantantibus maiore voluptate demulcemur, nulloq; omnino labore defatigamur. Ratio tenet, quia illud voluptatis cauſa à nobis neceſſario non eſt addiſcendum, cuius maiorem delectationem ex aliis (quam ſi in nobis eſſet) capiamus.*

Reſp. *Negamus antecedens, & ad probationem dicimus, quod maior recreatio non ex alijs, quam ex nobismet cantantibus percipiatur, ſi recreationis cauſa ad cantandum laboribus aut ſtudijs defeſſi veniamus, imo non eſt labor cantare, ſed ſæpe non cantare dolor, præſertim ſi alijs cantantibus non ſciamus canere.*

Dubium.

An ars pingendi ſit pueris & adoleſcentibus perdiſcenda?

Pingendi incommoda. Exod. 20. 4.

Opp. *Ars pingendi eſt illiberalis: ergo non eſt primarijs adoleſcentibus perdiſcenda: Ad vanas vmbras & phantaſmata animos puerorum trahit: ergo non eſt vtilis. Periculum eſt ne illius vſus rempubl. in idololatriam ducat; ergo non eſt toleranda. Poſtremo imaginem facere eſt lege diuina prohibitum: ergo non eſt omnino toleranda.*

Pictoria facultas duplex.

Pingendi vtilitas.

Reſp. *Vt ſatisfaciam his quatuor in vno cōcluſis argumentis, diſtinguendum eſt de pictoria facultate, quæ vel ſtricte pro mechanica ſolum, vel fuſe pro omni arte, quæ figuram tractat, accipitur: primo modo accepta communis & vulgaris, altero vero modo ſumpta ingenua & liberalis dicitur. Sub pictoria ergo ſcientia calamum ſcribentis, Apellis penicillum, ſtatuam Polycleti, Euclidis lineam, Ptolomæi tabulam, mundiq; deſcriptionem comprehendimus. Si ergo vlla ſit literas ſcribēdi neceſſitas, ſi vlla vtilitas morales imagines delineandi, ſi vlla ſit dignitas in ſtatuaria, in geometrica vt coſmographica ſcientia, quis eſt tam ignarus, qui artem pictoriam vt inutilem & abiectam audeat contemnere? Sed vt nunc ordine ſingulis rationibus reſpondeam, ad primam dico, quod ars pingendi non eſt illiberalis & ſordida, ſi modo ſecundo accipiatur. Ad alteram dico, vanas non eſſe vmbras & figmenta, quæ ab Apelle, Polycleto, Euclide, Ptolomæo, alijsq; egregijs viris depinguntur, ſed quæ ab illis fiunt mores hominum artiumq; myſteria, & arcana ad viuum oculis præſentare. Quod in tertia ratione metuas, ne pingendi licentia idola & idololatræ fiant, reſpondeo dementem fuiſſe Narciſſum, qui ſuam ipſius formam in fonte adorans periit: ſi enim miſer admiretur aurum, ſi lapis ex imagine idolum faciat, vitium hominis eſt, qui rebus abutitur, non artis tam excellentis, cuius vt rerum morumq; hiſtoria in tabulis quaſi perpetuis conſeruatur. Vltima ratio vana & obtuſa eſt, nam Deus in decalogo non imaginem fabricari, ſed idolum prohibet. imago figura rei eſt, idolum nihil: ab imagine ad rem ipſam mens cito auolat, ſed idolum eſt, ſi mens in imagine & trunco ceſſet & conquieſcat.*

Ouid. Meta 3.

Imago, Idolum diuerſa.

CAP. IV.

An vtile ſit pueros gymnaſticæ arti aſſuefieri?

Vide Plat. de legib. lib. 7.

IVxta prouerbium labor eſt vtilis corpori, maxime autem in pueritia: quæ ætas humorum copia abundantius diffluit: hinc eſt quod

Ariſt

Ars gymnaſtica quid ſit. *Plat. in Tim.* *Vide Plat. Pol. 3.* *Exercitii immanioris incommoda tria.* *Deformitas corporis.* *Augmentationis impedimentum.* *Morum Barbaries.*

Ariſt. reſumat hoc loco illam partem prioris diuiſionis,in qua pueros arti corporum exercendorum tradendos eſſe exiſtimauit. Eſt ergo ars gymnaſtica ea facultas in bene inſtituta ciuitate, qua puerorum corpora ad rem militarem, & defenſionem patriæ, veluti apta inſtrumenta & arma efficiuntur: ſic enim debet eſſe inſtitutio ciuium, vt non ſolum animo & conſilio, ſed etiam corpore & lacerto reipub. poſſint auxilium ferre. Cæterum hic Lacedæmonios reprehendit Philoſophus, qui grandioribus & immanioribus exercitiis ſuos pueros & adoleſcentes vulnerarunt, nam tria hinc mala eueniunt, (vt ait) deformitas corporis, impedimentum augmentationis, morumq; barbaries & immanitas. Deformitas corporis, quia vt oneribus grandiuſculis diutius humero portatis, ita Olympicis exerercitiis maioribus, quam par eſt impoſitis corpora declinant, languent & deformantur. Impedimentum augmentationis hinc etiam contingit, quia ſpiritibus labore nimio exhauſtis, franguntur vires, extenuantur partes, truncus totius corporis exareſcit. Morum denique barbaries & immanitas hinc apparet, quia diuturno vſu belli homines immaniſſimi & efferatiſſimi, veluti lupi efficiuntur, hoc ipſum oſtendit exemplis Achæorum & Heniocorum, qui ad necandos homines faciles & procliues ſunt, ipſique Anthropophagi dicuntur, id eſt, tales qui humanis carnibus ſaginantur: non ſunt ergo in hoc Lacones comprobandi, qui pueros laboribus immenſis feros & crudeles reddere contendunt, quaſi id ad fortitudinem & magnanimitatem perutile eſſet, quippe non in feris & lupinis moribus (quales fuerunt Syllæ, Marii, Neronis, & omnium tyrannorum) ſed inmanſuetis & leoninis (quales fuerunt Cæſaris) vera fortitudo conſiſtit: vnde poeta:

Ouid.

Corpora magnanimo ſatis eſt proſtraſſe leoni,
Pugna ſuum finem cum iacet hoſtis habet.
At lupus & turpes inſtant morientibus vrſi,
Et quæcunque minor nobilitate fera eſt.

Pol. 3. c. 10. & lib. 5. c. 11. *In gymnaſtica exercitatione ſpectanda quinque.* *Ætas.* *Ordo.*

Sed hic aliquis poteſt dicere, cur tantopere, reprehēdis diſciplinam Lacedæmoniorum, quos ante pluribus in locis propter adminiſtrationem reipubl. ſuæ laudibus extuleris. Reſpondet Philoſophus fuiſſe olim ciuitatem illam nobiliſſimam, quamdiu in ſtudio laborum aſſidue verſabatur, nunc autem extremis certaminibus, quaſi anhelantem deficere & declinare affirmat. In priore ſtatu florentem laudauit, in poſteriore nutantem reprehendit. His poſitis concludit in gymnaſtica exercitatione præpoſitos eſſe conſtituendos, quorum eſſet prouidere, ne pueri & adoleſcentes ad certamina nimis effuſe & diſſolute ferantur, vtq; hoc fiat commodius, conſideranda ſunt ætas, ordo, modus, victus ratio & finis. Ætas pueritia & pubertate definitur, in illa (inquit) lenior, in hac paulo acrior fieri debet exercitatio. Ordo in tempore exercitationis cernitur, nempe vt mane & veſperi iſtiuſmodi cer-

Modus. Victus ratio. Finis.

tamina ſuſcipiantur. Modus eſt, vt vires corporis in palæſtra laboric decertando non conſumantur. Victus ratio tenuis non athletica, n diocriter tamen plena non miſera, ſalutaris non craſſa & contagioſa ſe debet. Finis denique eſt militaris rei ſcientia cum ſalute patriæ cop lata: ſi hęc obſeruentur, quam vtile ſit pueros & adoleſcentes gymnaſ cæ diſciplinæ aſſueſcere, nemo eſt, vt opinor, qui non videat. Verum men ſi vlla adhuc ſit hæſitatio, argumenta hæc punctim collecta me tanda propono. Gymnaſtica exercitatio ſuperfluos humores corpor quibus abundant pueri conficit & conſumit: ergo pueris eiuſdem ſciplina vtilis & fructuoſa eſt. Prærerea exercitatio iſta ſpiritus conſ pitos excitat, vires reficit, robur inducit, veram fortitudinem gignit: ergo vtilis. Deinceps in hac ſcientia eſt veluti palæſtra ciuitatis, in q arma & præſidia belli aducrſus hoſtem inſunt: quis ergo eſt qui ad ha arcem & artem pueris & adoleſcentibus (in quibus ſpes ciuitatis late aditum intercludendum & obſeruandum putet? Inſuper ſi Lacedæm nij, ſi Athenienſes, ſi Romani, ſi omnes gentes ac nationes adoleſce tiam in hac arte exercuerunt, rationem non video, cur vt inutilis à n bis ſit reijcienda. Olympus in Græcia, theatra palæſtrica in Italia, lo celebriora vbique terrarum bellicis rebus deſtinata hanc artem vtile & honorificam, adeoque pueris & adoleſcentibus neceſſariam eſſe el quantur. Poſtremo huius artis neglectio pueris & adoleſcentibus, n non toti reipublicæ eſt pernicioſa, vtpote quæ ſegnitiem corporis, a daciam hoſtis, interitum ciuitatis adfert: eiuſdem ergo exercitat propter contrarios effectus vtilis & fructuoſa haberi debet. Sed qu niam ſæpius de hac re antea diximus, nunc paucis contenti cum Phil ſopho huic capiti finem imponemus; illud tamen addo, quod ille in ne ſuadet, nempe vt ad pubertatem vſque leuiores exercitationes a hibeantur, ne violento motu corporis vires imminuantur; accretioq debilitetur plurimum, quæ quidem euenire ex hoc ſigno probat, qu rariſſime violentis motibus, exercitiis, & oneribus in pueritia & a oleſcentia depreſſi palmam in Olympo attigiſſe, victoriamque repo taſſe in hiſtorijs feruntur: ſunt ergo leues pueris exercitationes corp ris adhibendæ: at poſt pubertatem, cum triennium in aliis diſciplin conſumpſerunt, maiores labores ſunt eis iniungendi, cum trienniu (dico) in aliis diſciplinis conſumpſerint, in quo ſpatio aliis ſtudiis a dicti corpore effuſius laborare non debent. Ratio in textu eſt, nam vi tempore & mente & corpore laborem ſufferre non oportet; quippe co poris quidem labor menti, mentis etiam labor corpori impedimen eſt. Corpus enim eſt arca mentis, mens autem lux & vita corpo- ris; ſi arca ſalua ſit, mens lucet magis; ſi mens declinet, protinus & omnino ipſum corpus perit.

Gymnaſtica probatio quintuplex.

Puerorum exercitia ſint moderata.

Corpus arca mentis, Mens vita corporis.

Diſtinctio.

Gymnaſtica diſciplina pueri & adoleſcentes ſunt inſtituendi, vt *Vſus gymnaſtice*

- Illorum artus & membra dilatentur,
- Humores in illis craſſi (quibus abundant) moderato exercitio conſumantur,
- Ab ipſis res bellicæ probe intelligantur,
- Cum opus ſit aduerſus hoſtem animoſe pugnent & prælientur,
- Maiorum exempla & veſtigia in hac re & diſciplina ſequantur.

Opp. *Satis de hac quæſtione diſputatum fuit ante, cum probauit Philoſophus rem militarem pacis tempore eſſe exercendam: ergo otioſe hoc loco iterum inculcatur.* *Pol.7.c.1*

Reſp. *Illic generatim de re militari, hic ſpeciatim de arte gymnaſtica ſolum: illic confuſe de praxi omnium, hic vero diſtincte de inſtitutione puerorum & adoleſcentum agitur.*

Opp. *Gymnaſtica diſciplina & muſica contraria ſunt: ergo ſi muſica ſit pueris & adoleſcentibus perdiſcenda, vt eſt: gymnaſtica perdiſci non debet. Antecedens patet, quia gymnaſtica eſt ars corporis, muſica ſcientia mentis: gymnaſtica laborem, muſica leporem habet. Ratio ſequitur à loco contrariorum.*

Reſp. *Non ſunt contraria hæc duo, ſi ad diuerſa ſubiecta, in quibus inſunt, referantur. Contraria enim ad idem ſubiectum viciſſim pertinent, ſed hæc diſtincta ſubiecta, nempe corpus & animum, diuerſaq; obiecta (in quibus verſantur) habent: diuerſo ergo reſpectu ab iiſdem perdiſci & acquiri poſſunt.*

Opp. *Immanes & efferatos adoleſcentes ſcientia hæc militaris efficit: ergo non eſt vtilis. Antecedens probatur exemplo Lacedæmoniorum in textu, qui ideo ſuos pueros hanc artem docuerunt, vt eoſdem ferociores & truculentiores efficerent.*

Reſp. *In hoc error Lacedæmoniorum fuit, qui potius ad hanc artem exercendam manſuetis & leoninis moribus ſuos adoleſcentes pertraxiſſent. At dices manſueti, & leonini mores contrarij ſunt, & ſimul in vno ehærere non poſſunt. Reſpondeo non eſſe contrarios, nam per leonines mores hoc loco, generoſos & iuſtos intelligit Philoſophus: leo enim eſt genꝛroſum & iuſtum animal, quod hoſtem contumacem vngue, dente, cauda inuadit, at in hoſtem mortuam & iacentem deſæuire non contendit: hinc reges leonibus, tyranni lupis, tigribus aſſimulantur.* *Leonini mores generoſi & iuſti.*

Opp. *Immodicæ & violentæ exercitationes vires corporis extinguunt: ſed in arte gymnaſtica immodicæ & violentæ ſunt exercitationes: ergo ars gymnaſtica pueris & adoleſcentibus non eſt perdiſcenda. Minor probatur, quia hæc ars corporibus habitum athleticum conciliat, qui habitus (vt Hippocr docet) propter victus motusque rationem ſæpe infirmus & elumbis habet.*

Reſp. *Iſtum violentum motum in principio huius capitis Ariſt. prohibet, eaſq; ciuitates iure reprehendit, quæ athletarum habitudinem corporibus adoleſcentum hoc modo conciliant, cauſas duas addit: prima eſt, quia ſi corporum formas corrumpunt, ſecunda eſt, quia eorum incremento & augmentationi nocent.*

An corporis labor ingenii vires frangat?

Libr. 3. de Anim. c. 5.

Opp. *Mens eſt incorporea potentia animi: ergo corporis labor eiuſdem vires non poteſt obtundere. Ratio tenet, quia mens eſt omnis paſſionis & corruptionis expers, vt Philoſophus docet.*

Reſp. *Mens eſt incorporea quidem potentia animi, omniſq; paſſionis ac corruptionis expers; ſi abſolute in animo ſeparato, non autem ſi reſpectiue in animo coniuncto corpori conſideretur: nam dum eſt in ergaſtulo corporis, tam diu vtitur eiuſdem organis & inſtrumentis, tantus ergo eſt vtriuſq; conſenſus, vt alter alterius vulnera & paſſiones ſentiat. Quemadmodum igitur in inſtrumentis muſicis, ſi vnum neruum tangas, alter eiuſdem concentus in alio iuxta poſito inſtrumento mouetur: ita in animo & corpore contingit, ſi motus & effectus vtriuſq; ſpectes. Corporis ergo labor menti, & mentis labor corpori impedimento eſt: vt in calce huius capitis concluſit Philoſophus.*

CAP. V.

Vtrum muſica ſolatii potius quam virtutis cauſa ſit perdiſcenda:

An vita contemplatiua magis quam actiua muſica indigeat?

Muſica laus.

Dubiatria quæ mouentur.

PHilomelam omnium Muſarum & artium quaſi volantem ad ſuam manum reſumit Philoſophus, muſicam intelligo, cuius hic vocem vt medicinam doloris, motricem affectus, effectricem virtutis pluribus commendat. hæc enim tria in primis mouet, an quietis ſolum cauſa ſit perdiſcenda muſica? An etiam ad mores & virtutes trahat? An denique magis ad vitam contemplatiuam quam actiuam valeat? De his tribus vltro citroque diſſerendo primum progreditur, ſed tandem reſoluit & concludit omnia. Dubitatio prima hunc ſenſum habet, an muſica ſolatij & quietis cauſa vt ſomnus & potus comparetur? Quod ſane non fit, quia Morpheus, Bacchus, & Ceres, id eſt, ſomnus, vinum, & panis non mentem, ſed corpus recreare videntur: ſed in muſica nerui intellectus perculſi ſonant, morumque virtutis & affectus ſentiunt. Cæterum pergit Ariſtot. & diſputationis cauſa probat muſicam ludi & quietis cauſa non eſſe perdiſcendam: ratio ſic eſt, Pueri non ludunt cum diſcunt (nam omnis diſciplina cum dolore & labore coniuncta eſt:) ergo muſica ludi & quietis cauſa non diſcitur. Si dicas quamuis

in diſcendo pueris non adſit quies, illis tamen iam viris factis poſt artem acquiſitam aderit: ad hoc videtur reſpondere, quod tantopere ſoliciti non eſſe deberent futuræ recreationis ſuæ, ſed potius vt Medorum & Perſarum more alios peritos muſicos in hunc finem alerent. Ludis Philoſophe, ſed perge: quid contra ſecundam quæſtionem adfers? Quæ illa? Hæc nimirum, an muſica ad mores & virtutes nos trahat? Sic argumentor cum Lacedæmoniis: Boni & ſtudioſi eſſe poterimus tametſi muſicam ignoremus: ergo muſica non tantopere ad mores & virtutes confert. Nos fallis profecto, ſed age, quid contra tertiam adfers? Quæ tertia? Hæc nempe, an magis ad quietem contemplationis quam actionis muſica requiratur? Iſtas tres rationes accipe. Pueri perfecte contemplari non poſſunt: ergo contemplationis cauſa muſicam non diſcerent. Adde etiam quod viri perfecti ex alijs melius quam à ſeipſis hanc muſicam quietem petant: ergo nec viris nec pueris muſica ad contemplationis quietem prodeſt. Poſtremo Iupiter ſecundum poetas non canit: ergo ad contemplationem non valet. Video nunc ſane (vt diutius non diſſimulem) te nugas agere, nam iſta argumenta leuiora ſunt, & pene nullius ponderis, refutabo igitur. Si id agas optatum habeo. Attende ergo. Attendam diligenter. Sed dic mihi vnum quæſo, an ordine de ſingulis his tribus dices? Dicam, ſed eorum duo ad vnam quæſtionem contraham. Quæ illa duo? Prima illa, nempe quies & virtus. Moue ſi placet illam quæſtionem, in qua hæc duo continentur. Hæc eſt, an muſica ſolatij & quietis potius quam virtutis cauſa ſit perdiſcenda? Defendis (vt opinor) ad vtrumque muſicam conferre. Quid ni? Audiamus ergo. Tria à nobis propoſita, ad quæ valet muſica, ſunt quies, virtus, contemplatio; per quietem relaxationem animi & corporis; per virtutem perfectionem mentis; per contemplationem animi in primum bonum, primumque veram defixam intentionem intelligo. Quod valeat ad quietem hinc conſtat, quia eſt maxime liberalis & iucunda recreatio animi & corporis, quia eſt dulciſſima medicina doloris, fur temporis, laboris fuga, omniſque moleſti affectus & ipſius miſeriæ cura: hinc Muſæus inſignis ille muſicus à Muſis (vt opinor) nominatus ſolitus eſt dicere (vt hic docet Ariſtotel.)

Quæſtio 1. Muſica & ad ſolatiũ & ad virtutem confert.

Dulcius eſſe nihil cantu mortalibus agris.

Per cantum muſicam, per ægros non ſolum morbis laborantes, ſed nos omnes mortales fortunæ telis confoſſos intelligit, qui ſane ex modulatione tantum leuamen percipimus, vt omni mortis malique cura depoſita cum cygnis libenter veluti canentes moriamur. Eſt enim tanta inter animam humanam & muſicam proportio, vt non inepte anima hominis naturalis muſica & harmonia dicatur. Verum vt ad quæſtionem acutius diſcutiendam veniam, probandum eſt non tantum ſolatij & quietis, ſed potius virtutis cauſa hanc nobilem ſcientiam

Muſica nõ tantum ſolatij, ſed

etiam virtutu cauſa perdiſcenda.

tiam perdiſcendam eſſe. Quoniam ergo ludus, quies & iocus non ſint bona per ſe, ſed in relatione ad aliud, muſica non horum ſolum cauſa eſt perdiſcenda; nam vt ait Cicero, Non ita generati à natura ſumus, vt ad ludum & iocum facti eſſe videamur, ſed ad ſeueritatem potius & ad quædam ſtudia grauiora atque maiora, virtutis ſcilicet idipſum hoc loco probat Philoſophus, qui muſicam non ſolatij tantummodo, ſed potius virtutis cauſa perdiſcendam ſuadet. Concentu enim vocum naturaliter (vt aiunt) mouemur ac delectamur omnes, ſed quiddam maius ac diuinius in muſica expeti & deſiderari debet, nempe conformatio animi ad virtutem & ad perfectam contemplationem diſpoſitio: non ergo ſolum quies, ſed quies propter virrutem, virtus autem per ſe & vi ſua in muſica diſcenda quæritur. Nam vt ex aliis obiectis ſenſus exteriores pulſantibus phantaſmata quædam in occultis potentiis animi imprimuntur, quibus tanquam formis ac imaginibus mens ipſa depingitur efficiturque ſciens: ita chordæ muſicæ & concentus ab auribus ad intellectum, ab intellectu ad voluntatem tranſfuſi in animo mirificos affectus fructuſque mirabiles virtutis pariunt, quibus homo iuſtus, ſapiens, & beatus redditur. Homo enim non audit muſicam vt leo, ſed de ea iudicat & diſtinguit, eiuſdemque nutu & quaſi inſtinctu ad virtutis ſtudium & amorē ducitur. Quid negas? An magneti vim attrahendi ferrum, an linguæ canis ſanandi modum, an eloquentiæ mouendi artem concedis, & muſicæ (quæ eſt affectuum domina) hominem ad mores & virtutem flectendi viam & habenam negas? Erras profecto, ſi ſic animum inducas tuum: ſed plura argumenta cape, nimirum à cauſa, ab exemplo, à comparatione & fine A cauſa, quoniam illud eſt quodammodo cauſa virtutis, quod nos lætari bonis & dolere contrariis docet: ſed muſica hoc efficit: ergo muſica eſt quodammodo cauſa virtutis. Ab exemplo, quia Olympica illa muſica animos hominum diuino quodam afflatu permouet concitatque, vt experientia docet: ergo Dorica harmonia ad pietatem morum ſapienter inuenta, minorem in bonis efficiendis potentiam non habet. A comparatione, quia morales imagines & ſtatuæ hominum ſæpe nos ad virtutem flectere & mouere poſſunt: multo ergo vehementius muſica nos ad virtutis amplexum trahit, in qua non ſolum virtutis imago, ſed etiam ipſiſſima virtus ineſt. Eſt enim muſica quædam virtus mentis. Si hæc vera ſint, cur non emolleſcit mens tua? ridiculum eſt mihi crede fateri ſpecies & ideas rerum animum afficere, & realem virtutis vocem animo loqui non poſſe credere. Obiectum viſus mera idea eſt, antequam animum pulſat, & tamen ſæpe ad virtutem mouet; ſed vox muſices realis per aurem ad mentem in trat, cur ergo magis ad virtutis amplexum nos non moueret? Poſtremo à fine ſic diſputatur. Muſica eſt medium ad vlterius bonum, non autem ad quietem corporis: ergo ad virtutem mentis, in qua veriſſima quies & perfectio ineſt. Quoniam iam accurate conſtat muſicam ad ſolatium & quietem, ſed magis ad mores & virtutem ſpectare, ſupereſt vt alteram quæſtionem nunc ver-

bo ex-

bo exponam, quæ eſt, an vita contemplatiua magis quam actiua muſica ſcientia egeat? Nemini iam dubium eſt, quin muſica plus ad virtutem quam pingendi facultas animos puerorum allectet, vt exempla Pauſonis & Polygnoti in textu docent, quorum ille ſolum figuras, hic vero mores hominum luculenter expreſſit. Veruntamen vt viſus ad capeſſendam doctrinam minus valet quam auditus: ita minus ars pictoria quæ per viſum, quam muſica, quæ per aurem percipitur, mentem ad virtutem amplectendam incitat. Sed quorſum hæc fortaſſe dices? Eo certe quo melius intelligas omnem muſicam non eſſe ad contemplationem virtutis neceſſariam. Nam vt pueri non Pauſonis, ſed Polygnoti imagines, hoc eſt, non manes vmbras, ſed morales & excellentes intueri debent: ita in contemplatiua vita non Panos fiſtulam, ſed Apollinis lyram audire conuenit; Eſt enim muſica varia & multiplex, alia enim eſt humilis & remiſſa, quæ Lydia; alia vehemens & incitata, quæ Phrygia; alia mediocris & media, quæ Dorica nominatur Boetius in hac re eſt conſulendus, qui ſeptem harmoniæ ſpecies ponit, nempe hypodoriam, hypophrygiam, hypolydiam, Phrygiam, Lydiam, mixolydiam & Doriam, quæ omnes & ſingulæ diuerſas vires ac proprietates in affectibus mouendis habent. Sed ad propoſitum noſtrum, grauis & diuina illa muſica oraculis plena Doria nominata pertinet, illa enim potiſſimum animum ad ſtudium ſapiẽtiæ ac veræ pietatis trahit, hac olim in ſynagogis Ethnici, hac nunc in Eccleſiis Chriſtiani vtuntur: eſt enim in ea quædam cæleſtis harmoniæ imitatio, qua veluti dulci & ſalutari medicina animi morbi curantur, diſſipantur vitia, minuuntur curæ, ros gratiæ diuinæ ſenſim ac pedetẽtim inſtillatur, vt Auguſtinus aſſerit, qui Auguſtinus ad lachrymas & fletum voce & harmonia dulciter cantantis eccleſiæ, ſe ſæpe motum fuiſſe confitetur. Sed ad rem. Hac muſica vita contemplatiua magis quã actiua eget, quod paucis ſic argumentis probo. Vita contemplatiua eſt vel perfecta vel imperfecta, illa magis eget, quia muſica eſt quodammodo eiuſdem forma & perfectio, quippe tota in concentu & harmonia animi illa vita conſtat: ne ergo vlla ſit mentis defectio, ne vlla declinatio virtutis, neceſſe eſt vt muſica confirmetur: ſi vero ſit imperfecta, eo magis eget, ne Dæmas tædio contemplationis ictus, ſe à Chriſto ac religione ad mundi nugas vertat Labor enim virtutis modo ſuſceptæ magnus, ſed perfectæ nullus: dum ergo hæc vita eſt veluti herbeſcens & inchoata, opus eſt Dorica harmonia, qua magis magiſque in dies ſingulos augeſcat & roboretur. Nam ſi obiecta mundi, quæ ſunt grauia quaſi mẽtis pondera, ſi oblectamenta appetitus, quæ ſunt quaſi toxica venena animi, inſtinctu muſico non tollantur, facilis relapſus erit, quem deſcenſus auerni heu nimis lubricus & periculoſus ſequitur. Prætere a quoniam homo eſt ex humo natus, & ad Deum veramq; contemplationem ſine medio excitari non poteſt, neceſſe eſt, vt theoricæ vitæ deuoti melodia à terra ad cælum, ab hac abyſſo rerum ad Deum omnium bonorum fontem & finem eleuentur. Expedit hic etiam perpendere & con-

Muſicæ ſpecies variæ.
Lib. 4. de Muſica.
Muſica Dorica encomiũ.
In Præfat. in Pſalmos.
Lib. 9. c. 6 confeſſ.
Vita contemplatiuã magis eget muſica, quam actiua.

conſiderare, quod inter muſicam & contemplatiuam vitam ſit maxima ſimilitudo & conſpiratio, quæ ſemper in actiua vita non cernuntur; nam in actiua vita mille ſunt illecebræ, quibus mobiles voluntates hominum in deuia rapiantur. Si igitur hic vrgeas magis opus habere muſica qua reuocentur, reſpondeo id verum eſſe, ſi muſicam ad mores accommodatam intelligas. Sed hic de Dorica & Phrygia harmonia agimus, quæ (vt loquitur Philoſophus in textu) ad mentem inſtinctu diuino concitandam valet. Huc addi poteſt, quod olim Ethnici in ſuis oraculis, quod Prophetæ in ſuis augurijs, quod maiores noſtri in ſuis exequiis celebrandis hac ſpecie muſices vſi fuerint; quod ſane non feciſſent, ſi plurimum momenti ad vitam contemplatiuam muſica non contuliſſet; quippe in oraculis, auguriis, exequiis contemplatio maxime exercetur. Concludam ergo theoricam vitam magis quam practicam muſica egere, quia eſt vita difficilior, quia eſt ipſi harmoniæ in ſua ipſius natura ſimilior, eaque de cauſa illam magis expetit, quia eſt hoc modo conſtantior, quia eiuſdem diuino motu & inſtinctu Deo facta eſt coniunctior, quia ſacerdotibus, prophetis, omnibuſque deuotis atque ſanctis & nunc eſt & ſemper fuit habita cæteris artibus longe diuinior. Tali enim numerorum diſtinctione, tali proportione vocum conſtat, vt mens extra ſe quaſi poſita de cælo, de Deo, de immortalitate & gloria ſolum cogitet ac meditetur. Verum quoniam de numeris hic agimus, animaduertendum eſt Ariſtotel. in fine huius capit. de rhythmis agere, in quibus non ſolum harmonicus ſonus, ſed etiam ſenſus diuinus ineſt; quaſi nobis ſuaderet ſapiens Philoſophus, vt in contemplatione non ſicut aues, ſed ſicut homines alternatis vocibus concertemus. Nam quamuis fatear paſtores angelorum cantu, & Iohannem 24. ſeniorum coram agno cantantium Alleluia plurimum delectari, necnon in Deum ſic extra ſe poſitos deuotiſſime raptari poſſe, ſenſu tamen percepto rhythmorum, id eſt, ſi placet pſalmorum & hymnorum, qui cantantur, multo deuotior ſpiritus & contemplatio redditur: excipio tamen duo, videlicet niſi ſcientia inflati nouo ſenſu abundemus, & niſi contradicendi ſtudio hæretice delectemur: tum quidem melius eſt ſono, & concentu ſolum ad ſimplicem pietatem moueri animum, quam malo ſenſu non aliter quam monſtrum parturiens laborare.

Muſica ad mores accommodata vita actiua, Dorica vero contemplatiuæ aptior

Reuel. 5.8. *Reuel.* 14. 23.

Canendi cautiones 2.

Diſtinctio.

- Muſica confert
  - Magis ad virtutem quam ſolatium, quia
    - Virtus eſt bonum per ſe, ſolatium vero propter virtutem.
    - Muſica comparatur non ad ſenſum tantum, ſed ad mentem, in qua virtus ſedet.
    - Muſica magis animum quam ars pictoria ornat.
    - Muſica eſt via & quaſi vox virtutis.
  - Magis ad vitam cõtemplatiuam; quam actiuam, quia
    - Vita contemplariua eſt difficilior.
    - Muſica eſt ei vitæ ſimilior.
    - Muſicæ vſu vita illa eſt conſtantior.
    - Hoc modo facta eſt Deo coniunctior.
    - Sanctis patribus muſica cæteris artibus habita eſt diuinior.

Muſi a fructus.

Opp. contra primam quæſtionem.

Muſica eſt cauſa affectus: ergo non eſt cauſa virtutis. Antecedens patet, quia muſica proxime demulcet ſenſum, vnde affectus naſcitur. Ratio tenet, quia affectus eſt (definiente Philoſopho) animi motus à recta ratione, qui eſt virtuti plane contrarius: ergo ſi muſica ſit cauſa affectus, non erit cauſa virtutis. Eth. 1. c. 5

Reſp. *Affectus ſunt vel acres, qui definiuntur motus animi à recta ratione, vel mediocres, qui ſunt voluntatis ſtimuli ad virtutem: hos non illos muſica moderata gignit: moderata dico, quia eſt quoddam genus muſices, quod ad ſcelerum immanitatem, ac voluptatum illecebras animos hominum periculoſe incitat, quali hodie vagabundi tibicines ad inflammandum Venerem & libidinem vtuntur.* Muſica mediocres affectus, non acres gignit.

Opp. *Muſica Dorica & Phrygia ad virtutem nos magis non mouet quam ad ſolatium: ergo nulla. Antecedens conſtat, quia muſica Dorica & Phrygia ſolatium tantum ante & poſt acquiſitam virtutem ſpectat: docet enim nos lætari mediis, quibus oportet in acquirenda virtute, & docet nos gaudere virtutibus acquiſitis: videtur ergo magis ad ſolatium quam ad virtutem deſtinari.*

Reſp. *Quamuis ante & poſt acquiſitam virtutem animi ſolatium muſices hoc genus ſpectet, non tamen illud propter ſe, ſed propter virtutem ſpectat: recte ergo non concluditur, quod muſica magis ad ſolatium quam ad virtutem nos moueat, quoniam ad illud ſolum per accidens (vt aiunt) ad hanc vero per ſe vi muſices allectamur.*

Opp. *Muſica recreationis cauſa inuenta fuit: ergo potius ad ſolatium quam ad virtutem refertur. Antecedens eſt Ariſt. 3. c. huius libri. Ratio conſtat, quia res qualibet ad id maxime refertur, cuius cauſa conſtituitur.* Muſica a recreatio nem, vi turem.

Reſp. *Muſica recreationis cauſa inuenta quidem fuit, hac ratio tamen non ſequitur, quia recreatio finis muſices per accidens, virtus vero & contemplatio per ſe dicitur. Vt enim artis medica vnus finis eſt comparare medicinas, alius vero iiſdem comparatis ſanitatem efficere: ita muſices medius finis eſt recreare, vltimus vero homines gratis & amœnis affectibus perculſos ad ſtudium virtutis magis allicere.*

Opp. contra ſecundam Quæſtionem.

Vita contemplatiua eſt per ſe ſatis delectabilis & iucunda: ergo opus non habet muſica. Antecedens conſtat, quia nihil eſt ſuauius aut iucundius virtute, qua ſola vita contemplatiua capitur, vt in 10. Eth. & in principio ſeptimi lib. Politicorum Ariſt. probauit. Ratio tenet, quia muſica ea de cauſa huic vita attribuitur, vt in otio & contemplatione degentibus vita ſuauior amœniorque fiat.

Reſp. *Vita contemplatiua abſolute perfecta in hoc mortali Olympo non eſt: comparatione tamen actiua vita perfecta & abſoluta dicitur, quippe multo minores curas & moleſtias habet, eaſq; quas habet, facilius deuorat: ne autem praualente infirmitate natura aut irruente fortuna procella obruatur, muſica vt conſolatrix adhibetur, cuius ope vita integritas perpetuo conſeruatur.*

Muſica dolorum medicina

Opp. *Videris fateri actiuam vitam maioribus moleſtiis curiſq; diuexari: magis ergo videtur muſica indigere. Ratio tenet, quia muſica eſt (vt docet Philoſophus ſæpe in textu) nihil aliud quam moleſtiarum ac dolorum veluti cura & medicina.*

Muſica Dorica. 1. Reg. 16. 23.

Reſp. *Satisfecimus huic argumento in expoſitione textus, vbi conceſſimus actiuam vitam magis indigere, ſi muſicam ad virtutes morum accommodatam intelligas: non autem ſi muſicam Doricam, qua ſolum ad virtutes mentis & diuinum afflatum ſpectat, hac enim homines in extaſin animi & obliuionem mundi rapit, hac damenes vt lyra Dauidis à Saule furente fugat, hac in oraculis vim quandam cœleſtem habet, hac denique contemplantium pracordia ad religionem & Deum inſtinctu quodam diuino flectit. Veneranda ergo hac eſt, & ſupra quam dici poteſt honoranda, vt quotidiano vſu à ſomno ſecuritatis (in quo iam mundus ſtertit) excitemur.*

CAP. VI.

Vtrum vocalis & inſtrumentalis muſica omni ætati conueniat? Vtrum muſica fiſtularis à republ. exterminari debeat?

Prætextus eorum, qui omnem

Eſt quoddam genus hominum in hac ætate nimis proteruum, & (vt ita loquar) Stoice ſuperſtitioſum, quod omnem muſices vſum in tribunali ſuo vaniſſime condemnat: prætexunt hi neſcio quam cau-

ſam

ſam ſummæ pietatis, nempe vt Deus ab hominibus diſtincte cum intellectu, & non confuſe graculorum more adoretur, quod ſane fieri (vt aiunt) non poteſt, ſi in templo vt in theatro cantibus ac inſtrumentis concertemus. Deus inquiunt fiſtuloſis organis, & lyris neruoſis non placatur: delirant ergo qui iis vtuntur, hinc ſæpe vigent illud, quod antiquitas dedit:

Muſices vſum condemnant.

Non vox ſed votum, non cordula muſica ſed cor,
Non clamans ſed amans cantat in aure Dei.

Vtinam votum, cor, amorem Deo iſti perſoluerent, tum quidē vox, cordula, & clamor omnino non deficerent, fateor equidem id verum eſſe, quod Caſſiodorus habet, Non ſolum cantantes, ſed intelligentes pſallere debemus, id quoque optandum eſt, quod patres in conſilio 4. Carthaginenſi præceperunt: vide inquiunt, vt quod ore cantas, corde credas, & quod corde credis opere & vita comprobes. Rationem Auguſtinus addit, bene inquit pſallere & male viuere eſt Deo odioſum. Sed quid? An hic concludis muſicam omnino templis exterminandem eſſe? Hoc eſt arma militibus tollere, quia artificioſe non pugnant. Sed vult Philoſophus hic Doricam ſolum muſicam in templis & oraculis adhiberi, quæ certe ſiue ſit plana, ſiue ſit variata, grauis & diſtincta eſt, mentibuſq; hominum veluti aperte loquitur: ſi ſub hac ſpecie pſalmi, hymni, carmina diuino numini in tēplis decantentur, ſiq; ad maiorē deuotionem concitandā cum inſtrumentis muſicis voces humanæ coniungantur, abſurdum aut impium haberi non debet. Nam quamuis inſtrumenta ſyllabice non loquantur, muſice tamen ferentes ſonū pios affectus mouent. Quid ſæpius hic de muſica in templo Salomonis, de Dauidis cithara & cymbalis bene ſonantibus dicerem? Qui de hac re dubitant, legant Auguſtinum in præfatione, quam in Pſalmos ſcripſit, Chryſoſtomum in Pſalmum 148. Tertullianum ad vxorem libro ſecundo. Athanaſium de interpretatione Pſalmorum ad Marcellū, Euſebium lib. 4. de vita Conſtantini, & decretum totius eccleſiæ contra Paulum Samoſatenum hæreticum, quod pſalmos & cantus, qui ad honorem Chriſti decantari ſolebant, tanquam à viris recentioris memoriæ editos exploſerit. Sed reuertamur ad Ariſtotelem, & videamus an muſica vocalis & inſtrumentalis omni ætati conueniat? Pueritiæ & adoleſcentiæ conuenire affirmat, idq; duobus argumentis hoc modo ſuadet. Quicquid plurimum valet ad recte iudicandum de moribus eſt pueris & adoleſcentibus perdiſcendum: ſed muſica tam vocalis quam inſtrumentalis plurimum ad recte iudicandum de moribus, etiamque confert ad ipſam bonam diſpoſitionem morum, vt ante probatum eſt: ergo muſica tam vocalis quam inſtrumentalis eſt pueris & adoleſcentibus perdiſcenda. Maior conſtat quia puerorum & adoleſcentum plurimum intereſt eas artes diſcere, quæ ad mores pertinent. Minor etiam conſtat, quia in muſica eſt expreſſa morum ſimilitudo, miraque affe-

Caſſiodori ſententia.

Decretū concilij Carthaginenſis. in Pſ. 40.

Euſeb. l. 7. cap. 24.

Quæſtio. Muſica vocalis & inſtrumētalis pueritiæ & adoleſcētiæ conuenit.

ctuum ad ſtudium virtutis inflammatio. Secundum argumentum hoc eſt: Quicquid eſt accommodatum delectabili & liberali puerorum & adoleſcentum exercitationi, ab eis eſt perdiſcendum: ſed muſica tam vocalis quam inſtrumentalis eſt accommodata delectabili puerorum atque adoleſcentum exercitationi: ergo ab eis eſt perdiſcenda. Ratio hæc patet, quia hæ duæ ætates ſine exercitatione languent, quieſcere enim omnino neſciunt. Vt ergo infantulis Archytæ crepitaculum datum eſt, quo ſe delectent & exerceāt: ita pueris & adoleſcentibus muſica illa crepitacula & organica eſt perdiſcenda, qua liberaliter & honeſte mente capiant, moueant corpus, tempus fallant. Sed dices, nonne prouectioribus etiam ætate praxis huius artis conuenit? huic dubitatiunculæ reſpondet Ariſt. in textu, cum Democritos quoſdam ſuorum temporum, hoc eſt Momos quoſdam & irriſores refellerit: fuerunt enim quidam Ariſtarchi ætate Ariſtot. vt nunc ſunt, qui actum & opus muſices homines ſordidos & illiberales efficere ineptiſſime dicebant, qui Sardanapalum mollem, Neronem tyrannum, Alexandrum inſolētem, Homerum inſanum, furioſum Herculem, Paridem adulterum ex opere praxique muſices factos eſſe cenſuerunt. Habuerunt quidem hii omnes ſuas lyras, multaq; & varia inſtrumenta muſices, ſed negamus lyram, ad quam cantabat Nero, cauſam fuiſſe cur Romam incenderit, negamus citharam, quam Paris tractabat, cauſam fuiſſe cur Helenam ſuſtulerit, negamus inquam vocem aut inſtrumentum cauſas omnino eſſe, cur iſti aut alii quicūq; inſani, furioſi, adulteri, aut quouis alio modo flagitioſi fiant ineptum ſane eſt mentis labem in artis vſum vertere, vel propter ſcelus hominis ſplendorem artis tollere. Fateamur enim quod iſti (vt hodie nimis multi) fuerint abuſi ad morum licentiam hac diuina ſcientia, eſt ne igitur venerabilis eiuſdem vſus tollendus? an inde concludes omnes ſordidos & illiberales effici, qui fides & neruos pulſant, aut conſorti vocum concentu ad numeros & modos cantant? hoc eſt gladium Dauidi negare, quia gladio Saulus ſeipſum transfixit, vſumq; rei eximiæ tollere, quia peſſimi homines eadē abutūtur. Quid ergo? An ſenibus decorū eſſe putas, ſi muſicis inſtrumentis digitos admoueant, ſi in choro contendant? ſi vociferentur? vide quid tibi reſpondeat Ariſtot. qui pueris & adoleſcentibus tractationem, viris & ſeniorib. iudicium huius artis conuenire aſſerit. Recte igitur non vult ſenes ludere, non vult cantare, temere & inconſiderate hoc infers, nam iudicium artis non tollit artis praxim, poſſunt enim ſenes aut recreationis cauſa ad ſolatium vitæ, aut contemplationis ad cultum Dei hanc artem exercere, non tamen vt pueri & adoleſcentes in foro, theatro, ludo, ſed vt decet grandiores in domo, muſæo, in templo, in quibus hymnos Deo canere, & dulciſſima pietatis inſtrumenta tractare ſenili ætati conuenit. Hinc vt opinor, Socrates in ſua ſenectute hanc artem didicit, vt Patricius ſcribit, hinc Epaminondas ſenex lyram pulſare non recuſauit, vana enim non ſunt, quæ ſunt honeſta, indecora non ſunt, quæ ad diuinos vſus deſtinantur. Sed de ſecunda quæſtione diſputemus,

Muſica inſtrumēta non fuerūt cauſa flagitiorum ſceleratis.

Senes muſicam exercere delent in muſæo, domo, templo. Exempla eorū qui muſicam exercuerunt.

Quæſtio 2.

mus, ſcilicet. An muſica fiſtularis à republ. ſit exterminanda? Plato (vt ait Patricius) muſicam tripartitam fecit, vnam voce ſolum conſtare ait, vt in cantu humano cernimus; alteram voce ſimul & manu, vt cum neruorum pulſibus oris modulatione conciuimus; tertia ſolis manibus perfici ait, vt cum ſilente organo vocis cytharam percutimus.

Muſica triplex.

De hac vltima ſpecie harmoniæ hoc loco agimus, quam Ariſtot. organicam, artificioſam, aut inſtrumentalem in textu appellat.

Inſtrumentorum muſicorum diuiſio.

Inſtrumentorum vero alia ſunt bellica, vt membrana, tuba, & ſonoræ fiſtulæ; alia ſunt ethica & moralia, vt organa, citharæ, barbitona; alia theorica & diuinis vſibus inſeruientia, vt pſalteria, trigona, ſambucæ, omniaque ea quæ mentem ſurſum in meditationem rerum diuinarum rapiunt; alia denique theatrica & Bacchanalia, vt lyræ, plectra, omnes tibiæ maxime ad voluptatem mouendam arte & vſu deſtinatæ. Hæ omnes muſicæ formæ (vt docent Philoſophi) ſi opportune adhibeantur, ſingularem in republ. vſum & dignitatem habent, imo Socrates apud Platonem tanti æſtimat, vt auderet dicere mutationem muſices aut defectionem reipubl. maxime periculoſam eſſe, perinde ac ſi diceret ciuium fortunam, bellum, pacem, virtutem totamque vitæ rationem quodammodo à fidibus dependere.

Cicero Tuſ. 1. Socrates totam vitæ rationē à fidibus dependere cenſet.

Hinc Timotheus muſicus ille egregius patria exploſus fuit, quia vnum neruum muſico inſtrumento addidit; hinc Themiſtocles cum in epulis recuſarit lyram, habitus eſt indoctior: quid multis? Tanti fecerunt maiores noſtri hanc praxim artis vt indignos vita luce, ciuitate putarent, qui lyram aut contemnere vt Æetas; aut mutare vt Timotheus; aut ignorare vt Themiſtocles videbantur. Sed dices ſi omnis inſtrumentalis muſica approbetur, cur fiſtularis non admittitur.

Fiſtularis muſica ſolum in pacato ſtatu ciuitatis reijcitur.

Attende omni ex parte fiſtularum muſicam non reiecit hoc loco Philoſophus, ſed in placato ſtatu ciuitatis tantum: vult enim in bello proculdubio adhiberi, vt homines acrius ferociuſque extra ſe quaſi poſiti in hoſtem rapiantur. Quod vero in florente & beato ſtatu ciuitatis talis admitti non debeat, ſic argumentis probat. Fiſtularis muſica ad mores mitiores non confert: ergo in placato reip. ſtatu admitti non debet. Ratio conſtat, quia fiſtularis muſica hic intellecta eſt ſonora illa vehementi flatu edita, qua milites ad pugnam potius quam ciues ad pacem concitantur: ſed in placato reipubl. ſtatu non acres ſed mediocres affectus, idque non ad impetum animi, ſed ad quietem & virtutem ſunt leniter commouendi. Alterum argumentum hoc eſt, Muſica fiſtularis ſpiritus vitales conſumit, pulmones nimium diſtendit, anhelitum difficilem efficit, corpus defatigat tabem generat, mortem ſæpe repentinam infert: ergo non eſt approbanda. Tertium ſic ſe habet, Lacedæmonij & Athenienſes tibiis olim vſi, vt ex tabulis Thraſippi apparet, hoc genus muſices tanquam inutile ad mores & virtutem abiecerunt; idem fecit Lycurgus in ſua ciuitate; idem Romani: ergo non eſt toleranda; nam quamuis Græci in primis ſuos buccinatores, tibicineſque inflantes & inflatos habuerunt, incommodis tamen experientia demum perceptis, hoc genus muſices à templo

pacis in campum Martis abegerunt. Quarto ſic diſſerit Ariſtot. Opus fiſtularis muſices eſt ſeruile & illiberale: ergo non id genus muſices eſt permittendum. Antecedens conſtat, quia fiſtularis muſica ſuſcepta eſt lucri & mercedis cauſa. Ratio tenet, quia ea ſola muſica eſt perdiſcenda in placato ſtatu reipublicæ, quæ eſt tantum hominibus liberis & ingenuis digna. Poſtremo à Philoſopho hoc modo concluditur. Minerua fiſtulas à ſe repertas abieciſſe dicitur, idque ob duas cauſas: primum quia oris deformitate offenſa erat; tum vel maxime quia hoc genus harmoniæ nihil vſus ad intelligentiam & mentem adfert: talis ergo muſica in ſtatu florente ciuitatis non eſt exercenda. Sed attendendum hic eſt, non ſolum laborioſam muſicam & fiſtularem hoc loco, ſed etiam voluptuoſam & nimis exquiſitam (quam mirabilem appellat Ariſt.) reijciendam eſſe, maxime vero ſi vel ad turpe lucrum, vt illa; vel ad luxum & voluptatem, vt hæc nimis delicatula referatur. eo igitur accedunt omnia, eo inquam omnia Ariſt. præcepta tendunt, vt in muſica (ſiue illa ſit vocalis ſiue organica) ſolam virtutis vocem audiamus, eiuſque harmonica præcepta non tam voce canere, quam mente ſapere perdiſcamus.

Diſtinctio.

Probãtur in hoc c. duo,
- Primum, quod muſica vocalis & organica omni ætati conueniat, quia
  - Pueritiæ & adoleſcentiæ conuenit exercitationis & virtutis cauſa.
  - Virili ætati & ſenectuti conuenit iudicij, recreationis, pietatis, & contemplationis cauſa, vt aperte in textu docetur.
- Secundo, quod muſica fiſtularis non ſit in placato reipublicæ ſtatu adhibenda, quia
  - Non eſt ethica & moralis,
  - Eſt nimis violenta & naturæ inimica,
  - Maioribus non fuit approbata,
  - Eſt ſeruilis & illiberalis,
  - Mineruæ & muſarum ſtudiis eſt infeſta.

Opp. contra primam Quæſtionem.

Opp. *Senes non debent vocalem & instrumentalem muſicam exercere: ergo omni ætati non conuenit. Antecedens eſt Ariſt. in textu, cuius verba hæc ſunt. Idcirco oportet eos dum pueri ſunt opera muſices tractare, vbi vero adoleuerint, grandioreſque facti ſunt, opera quidem miſſa facere, recteq; iudicare debent.*

Reſp. *Satisfactum eſt huic argumento in expoſitione noſtra, vbi docuimus iudicium muſices ad ſenes, opus ad adoleſcentes pertinere: ita tamen vt*

docta

Socrates, Epaminondas, Neſtor & Hom rus aliquando & cantent & ludant, non autem vt iuuenes in foro, ſed vt ſenes in templo, idq; pietatis & contemplationis cauſa.

Opp. *Muſica vocalis & inſtrumentalis omnem ædificationem tollit: ergo in eccleſia non eſt adhibenda. Antecedens probatur, quia vocum & inſtrumentorum confuſione diuinus ſenſus eorum, quæ cantantur percipi non poteſt.*

Reſp. *Verum hoc eſt, ſi diſtincte & ſyllabice (vt aiunt) à muſicis non cantetur: at ſi voces & inſtrumenta ſuauiter & diſtincte conſonent & concordent, non videtur, quin & melius ſenſus percipiatur, & etiam interno ſenſu mens ipſa magis ad Deum & pietatem incitetur. Quantum fleui in canticis tuis, inquit Auguſtinus, audiendo hymnos & Pſalmos, & quam interne vocibus dulciter cantantis eccleſiæ tuæ mouebar?* August. lib.conf. 9.cap.6.

Opp. *Deus eſt ſpiritus. ergo mente non cantu & voce coleretur.*

Reſp. *Ratio non cohæret, quia vt Deus mentem, ita corpus creauit: & vt illius facultatibus præcipue: ita huius partibus & potentiis ſe adorari iuſſit, ſi ſigna ſignatis [vt aiunt] facile reſpondebunt. quare cum externam muſicam extollimus, internum animi concentum non negamus, imo potius illius impetu huius aciem acuimus & excitamus.*

Opp. *Muſica vocalis & inſtrumentalis expreſſo verbo non mandatur: ergo approbari non debet.*

Reſp. *Sic potes probare aurum, thus, & myrrham, quæ reges obtulerunt Chriſto, vnguentum pretioſum, quo Maria Magdalena pedes Chriſti inunxit: aliaq; infinita veneranda non approbari: quippe expreſſum verbi chirographum, & mandatum non habent. Reſpondeo igitur muſicam deuote inferri poſſe, modo in honorem Dei adhibeatur.* Matth. 2. Ioan.12.

Opp. contra ſecundam quæſtionem.

Opp. *Tibiæ ſunt permittendæ in placato ſtatu reipubl. ergo muſica fiſtularis. Ratio tenet, quia muſica fiſtularis ex tibiis conſtat.*

Reſp. *Tibiarum aliæ ſunt ſonoræ, bellicis vſibus accommodæ: & tales in pacato reipublicæ ſtatu prohibentur: aliæ vero ſunt, in quibus eſt expreſſa humanæ vocis imitatio, & tales propter delectabilem ſuauitatem ac ſimilitudinem permittantur.*

Opp. *Ariſt. nominatim in textu reiecit citharam: ergo præter fiſtularem muſicam, alia eſt reÿcienda.*

Reſp. *Per citharam Ariſtot. hoc loco [vt quidam exponunt] magnum, perforatum, & ſonorum inſtrumentum intellexit, in quo pulſando plus laboris quam leporis fuit: ne ergo ſeruile ac illiberale eſſet tale propter ingentem molem c ircumferre, eiuſdem vſum non inepte nobis pernegauit.*

CAP. VII.

An muſica condu‑at ad tria?

Muſices ſubiectū, Partes, Species, Media, Fines.

SVbiectum muſices circa quod verſatur melos eſt ſeu harmonia; partes natura, vox, inſtrumentum: ſpecies, Dorica, quæ ad mores, Lydia quæ ad actiones, Phrygia quæ ad diuinos animi motus concitandos pertinet: media ſunt modi, claues, numeri; fines feſtorum recreatio, inſtitutio morum, rerum diuinarum contemplatio, ſub qua hoc loco animi expiatio (vt vtar verbo Ariſt.) continetur. Hinc poſtrema politicorum quæſtio eſt, An muſica conducat ad tria? Antequam ad hanc quæſtionem diſcutiendam veniam, breuiter & ſuccincte partes ipſius textus, veluti digito attingam & demonſtrabo. Poſtquam in priore capite, quibus inſtrumētis & quouſq; vtendum ſit, docuerit Philoſophus; nunc de cantibus, harmoniis, rhythmis generatim & rudi (vt aiunt) Minerua diſſerit. Partes huius capitis tres ſunt, ſcilicet triplex de muſica dubitatio, de tribus eiuſdem finibus & terminis reſolutio, horum omnium denique ad mores & ætates hominum applicatio Triplex dubitatio hæc eſt, vtrum ad diſciplinam morum omnibus harmoniis numeris & rhythmis vtendum ſit? deinde, vtrū eis qui in inſtitutione puerorum elaborant, aliam ipſis pueris muſicam accommodemus? poſtremo, vtrum muſica ſit optabilior ea quæ in cantu conſiſtit, an quæ in numeris? triplicem hanc dubitationem Ariſt. in textu non ſoluit, cuius rei duas cauſas tradit, primam, quia nonnulli eius ætatis muſici & Philoſophi accurate de illis diſputarunt, ſecundam, quia ad inſtitutionem morum ſufficit ſolum vmbras rudiores delineare, ac generalia præcepta muſices tradere & adhibere. Altera pars capitis eſt de tribus finibus muſices reſolutio, in qua ad tres terminos, ac veluti ſcopos muſica refertur: hij vero ſunt recreatio, doctrina, morum contemplatio: ad hanc vltimā partem, luſtratio animi ſiue expiatio ab Ariſt. reuocatur. Eſt vero expiatio animi quædam veluti ſedatio affectuum, quæ ſacris cantibus (vt hic loquitur Philoſophus) perfici ſolet, de qua pluribus in expoſitione quæſtionis ſtatum dicemus. Vltima pars capitis eſt applicatio horum ad mores & ætates hominum, diſtinguit ergo Philoſophus, quod duplex ſit genus hominum, aliud politum, aliud rude & ignarum: illi exquiſitum remiſſum, huic magis leue, detortum ac deprauatum muſices genus conuenit. Vt enim quidam cæci & lippientes magis indecoris quam pulchris coloribus: ita quidam natura ab harmonia declinantes magis Panos, ſtridente fiſtula quam Arionis dulciſſime ſonante cithara capiuntur. Vtendum ergo eſt, vt docet Philoſophus, omni muſica, ſed non eodem modo omnibus; Hercules enim tuba, Tyterus inflata fiſtula, Orpheus lyra, Dauid organis & pſalteriis delectatur. Adfert (vt in textu ait) vnicuiq; voluptatem id quod cuiuſq; naturæ accommodatum eſt; ad diſciplinam morum autem vtendum eſt ſolum moratis cā-

Capitis huius partes tres. Dubitatio triplex

Reſolutio de tribus finibus muſices. Applicatio ad mores & ætates hominum. Politis muſica exquiſita conuenit, ignaris vero deprauata. Omni muſica vti conuenit,

tibus

ſed non omnibus eodem modo.

Platonis refutatio.

tibus & harmoniis, qualis eſt Dorica: nam medium inter duo extrema tenendum eſt : at Dorica harmonia media eſt inter Lydiam, quæ ad humana opera, & Phrygiam, quæ ad philoſophiæ ſtudium & diuinum animi motum concitandum ſpectat. His poſitis Platonem refellit, qui Phrygiam cõcitatricem affectuum cum Dorica moderatrice virtutum coniunxit, tibiamq; reiecit, quæ tamen (vt hic ait Philoſophus) eſt aptiſſimum inſtrumentum concitandi affectus, vt in organis, pſalteriis, aliiſque id genus muſicis inſtrumentis conſtat. Quod vero ſit Phrygia harmonia concitatrix affectuum, teſtimonio poetarum, & nominatim exemplo Philoxeni (ne hoc negaret Plato) confirmat. Hic Philoxenus (vt ait) carmina pathetica quidem fecit affectibusque plena, quæ, cum ad Doricam concinnare enixus erat, non potuit, ad Phrygiam vero reuocauit, & tum excellunt, ſed hæc quoad mores.

In ætate duo conſideranda. Potentia. Decorum.

In ætate conſideranda duo ſunt, potentia & decorum: defeſſis ergo & ſenibus natura cantus non acres & vehementes, ſed remiſſos ſuggerit: deſunt enim eis vires, deſunt ſpiritus. In hoc ergo iure Socrates culpandus erat, quod omnes remiſſas harmonias, quaſi Bachiorum laſciuas & temulentas reſpuerit, cum tamen ſenes ægri & defeſſi (maxime egentes ſolatio) hoc ſolo genere harmoniæ reficiantur: nam Lydia muſica pueris & adoleſcentibus accommodata, illis propter imbecillitatem eſt valde periculoſa.

Locus. Modus. Genus Harmoniæ.

Decorum tria ſpectant, locus, modus, & genus harmoniæ: locus ætati & perſonis accommodatus: modus ne vltra modeſtiam (quod vitium cantoribus commune eſt) decantetur. Genus harmoniæ, vt auditorum animi cantantium opera & contentione, aut ad diſciplinam morum, aut ad feſſorum quietem, aut ad contemplationem diuinarum rerum alacriores fiant: nam hæc tria ſunt, ad quæ muſica conferre dicitur, vnde quæſtio eſt, an muſica conducat ad tria?

Quæſtio. Muſica conducit ad tria.

De his tribus ante in tertio capite huius libri diſputatum eſt, hoc vero loco fit ſolum iſtorum omnium repetitio: ne ergo ſim verbis moleſtior rem actam non agam, breuis ero. Quoniam in vita humana nihil certius eſt incerta vita, eademque infinitis malis ac morbis obnoxia, quis non videt afflictos ſolatio in malis, languidos medicina in morbis indigere? Sed quod ſolatium in miſeriis maius? quod pharmacum in morbis melius eſt harmonia, qua omnium malorum tædium aut omnino tollitur, aut lenitum toleratur facile?

Ad ſolatium. Harmonia optimum ſolatium in miſeriis.

Exemplum huius rei dedit Empedocles, qui dementatum ad ſobrium ingenium hoc ſolum modo reuocauit. Iſmenias quoque Thebanus ille muſica ſolum quamplurimos febribus æſtuantes liberaſſe dicitur. De morum diſciplina iterum quid dicam, cum ſatis iam ſatis conſtet muſicam (quam Doricam appellamus) neruos animi ad virtutis concentum tendere, & velut ab affectibus male ſonantibus ad morum concinnitatem & harmoniam flectere?

Ad inſtitutionem morum. Lib. 2. c. 1.

Exemplum huius rei dedit Pythagoras, qui concitatos iuuenes ad vim pudicæ familiæ afferendam, mutatis in ſpondeum lyræ modulis compreſſiſſe fertur, ſimile de Caio Graccho ſcribit Patricius, qui dulciſſima hac muſa vſus populum Romanum ſæpiſſi-

Ad contemplationem. me ad ſuam voluntatem flexit. Poſtremo quod ad contemplationem rerum diuinarum muſica conducat, frequens eiuſdem olim vſus in oraculis, in templis, in vaticiniis manifeſte quidem docet & conuincit, motus enim diuinos & admirabiles animis hominum incutit, eoſdem ad ſtudium pietatis ac deuotionis accendit, curis rerum mortalium & caducarum omnino liberat, in obliuionem mundi pellit, ad contemplationem cæli Deique rapit: ſed vt hæc omnia concludam, non male ſcripſit ille, quicunque muſicam ſic de ſeipſa verſibus loquentem finxit.

Vinco, flecto, rego, cantu, dulcedine, plectro,
Dira, cruenta, feros, tartara, monſtra, viros:
Languentes releuo, morituros excito, mæſtos
Erigo, pallentes munio vinco Deos.

Muſica præ cæteris triumphat. Vincis quidem, & amplius paulo addam, præ cæteris muſis vere triumphas: diuina enim es, & non ſolum ad ſolatium, ad mores, ad ſtudium ſapientiæ, ſed etiam ad expiationem animi cælitus demiſſa. Verum quoniam de expiatione iam mentionem fecimus, abs re non erit verbo quærere, quid ſibi per id nominis Ariſt. in textu voluit. Sic enim loquitur, *Expiatio quid ſit Ariſt.* Dicimus autem non vnius vtilitatis cauſa vti nos muſica oportere, ſed plurium (inſtitutionis enim ſiue diſciplinæ & luſtrationis, ſiue expiationis gratia ea vtendum eſt) & paulo poſt addit. Quid expiationem appellemus, nunc quidem ſimpliciter, alias autem in libris de arte poetica planius exponemus. Defatigant ſe hic multi, & excruciant nimis, vt huius verbi intetpretationem inueniant, ſed toto illo non extante libro de poeſi conſcripto, confitentur ſe quidem quid ſibi velit Philoſophus penitus neſcire: veruntamen ne lectorem ſtudioſum ab optato fine huius operis diutius temoremur, certum eſt per expiationem affectuum, ſcelerumque purgationem intelligi, quod ſane ex verbis in textu ſubſequentibus liquide & apette conſtat, verba hæc ſunt: *Expiatio eſt ſedatio affectuũ.* Etenim ex hac agitatione & permotione nonnulli concitati (quaſi extaſi) feruntur: ſed hos videmus ſacris cantibus tranquillari ac ſedari, cum vtuntur muſici cantibus animum furore leuantibus ac purgantibus, perinde quaſi curationem & purgationem ſint conſecuti. Per agitationem hoc loco Aquinas incredibilem illum animi motum ad rerum diuinarum ſtudium, per ſacros cantus Phrygiam illam & prauam concitatricem muſicam per hoc ipſum, nempe animum à furore leuari & purgari, mentem ſæuis affectibus ſcelerumque ſtimulis liberari, docte & ſapienter intelligit. Eſt ne ergo tanta vis tantaque diuinitus data influentia muſicæ vt vel philoſophi, vel ethnici & pagani eiuſdem impetum, idq; in ſacris, in ſacris inquam cantibus ſeipſos ſenſiſſe dixeantibuid?an fatemur hoc verum eſſe? *Muſices cõmoda.* Deus bone cur muſicam hoc tempore nos Chriſtiani ſpernimus imo cur non probamus? cur non amplectimur? dat quietẽ, ſi ſimus feſſi, mores, ſi ſimus mali, ſapientiam, ſi ſimus ignari, libertatem ab affectib. ſi ſimus ſceleribus mancipati: defeſſos enim recreat, flagitioſos corri-

git,

git, ignaros docet, otioſos & ſegnes ad ſtudium pietatis trahit. Huius auctor Deus eſt, materia melos eſt; cuſtos homo eſt, gloria Chriſti finis eſt. Hęc nos ſtudioſe lector mouerent plurimum ad ſtudium & amplexum muſices, ſi natura in cœli orbibus, ſi ordo in elementis, ſi in aurib. concentus, ſi conſenſus in partibus humanis, ſi tota mundi machina (quæ nihil aliud eſt quam quędam naturæ muſica) mouere non poteſt. Quid moror? ſi Tubal Adami filius, ſi Miriam Aaronis ſoror, aliæque mulieres cum tympanis, ſi Anna mater Samuelis, ſi Debora, ſi Dauid, ſi alij infiniti (vt ſacræ teſtantur literę) Deum muſice laudarint, cur muſicam, vt canonicam artem honorifice non recipimus? Patriarchæ, Prophetæ, Angeli ipſi (vt in Euangelio cōſtat) patres, & doctores renaſcentis eccleſiæ cecinerunt, artemq; diuinam hanc exemplo, voce, atq; pręcepto commendarunt? Stoici autem ſumus, ſi recuſemus, Epicurei ſi condemnemus. Sed vt vnde ſuſcepta eſt ibi terminetur oratio, accede frater qui meas de republ. lucubrationes legeris, aſcendamus quæſo in templum Domini, laudemus Deum in ſono tubæ, laudemus in Pſalterio & cithara, laudemus eum in tympano & choro, laudemus eum in cordis & organo, laudemus eum in cymbalis bene ſonantibus, laudemus eum in cymbalis iubilationis: omnis ſpiritus laudet Dominum.

Incitatio ad ſtudiū muſices.

Exod. 15.

Pſal. 150.

Diſtinctio.

Muſica conducit ad tria, nimirum ad
- Recreationem, quæ eſt feſſorum à laboribus & curis iucunda ceſſatio, ſeu negotiorum intermiſſio.
- Inſtitutionem vitæ, quæ eſt morum diſciplina, & affectuum moderatio.
- Contemplationem, cuius partes duæ ſunt,
  - Veritatis inquiſitio.
  - Affectuum ſceletumque expiatio.

Opp. *Plures ſunt fines muſices quam recreatio, diſciplina morum ac contemplatio: ergo ad hæc tria ſolum non conducit. Antecedens probatur, quia honor Dei, & vnio animi ad Deum per conſenſum ſunt alij fines, vt Boetius docet.*

Reſp. *Vt Dialectica ad ſermonem, congreſſum & Philoſophiam: ita muſica ad hæc tria confert: & vt illa tria ſunt fines communes: ita & hæc, ſub quibus alij continentur, exempli cauſa, honor Dei, vnioq; animi ſub rerum diuinarum intuitu & contemplatione.* 1. Topic.

Opp. *Morum diſciplinam impedit Muſica: ergo ad eam nō conducit. Antecedens probatur auctoritate Gregorii pontificis, qui ait, dum blanda vox quæritur, congrua vita negligitur: & cantor miniſter Deum moribus ſtimulat, cum populum vocibus delectat.* Diſtin. 9

Reſp. *Loquitur Gregorius de abuſu hominis, non de vitio artis: ſi enim vita cantantis voci non reſpondeat, homini, non arti vitio vertendum erit.*

Confeſſ. 6.c. 12. Opp. *Muſica impedimentum eſt contemplantibus: ergo ad contemplationem non confert. Antecedens ab Auguſtino probatur, qui confitetur ſe mortali peccato ſæpe condemnandum fuiſſe, quod mag s ſono vocum quam rerum ſenſu moueretur.*

Reſp. *D. Auguſtinus hic non condemnat artem, ſed ſuam ipſius, ſi attendas infirmitatem, quæ occaſionem mali ex bonis per ſe accepit. Vt ergo dulcedo vini non eſt cauſa ebrietatis, ſed intemperantia bibentis: ita muſica non eſt cauſa diſtractionis, ſed nimia audientis incuria, qui ſenſum cum ſono non coniungit.*

Opp. *Expiatio ſcelerum & affectuum moderatio ſolius Dei eſt: ergo impium eſt hoc ipſum muſicæ aſcribere.*

Reſp. *Vt medicina eſt medium non principium ſanitatis: ita muſica eſt inſtrumentum, non cauſa expiandi ſceleris. Deus enim ſolus noſtras iniquitates delet, muſica tamen ſæpe perculſi à furore ſcelerum ad Deum flectimur: eſt enim in concentu muſico vis quædam diuina, qua anima humana propter ſimilitudinem monetur officij, moueturque ad harmoniam naturæ & principij ſui: at harmonia animæ (vt definiunt Philoſophi) eſt ipſa virtus,* Apoc. 14. *natura ſpiritus, principium Deus, cui gloriam & Oſanna in excelſis nunc decantemus, vt empti de terra cum illis centum quadragintaquatuor millibus nouum illud canticum in cœlis beatiſſime canere perdiſcamus. Vides ſtudioſe Lector tui ſolius cauſa hoc à me opus ſuſceptum & perfectum nunc eſſe, mercedis loco hoc ſolum vehementer rogo, vt tuis precibus adiutus in choro illo cœleſti per Chriſti miſericordiam vnus cantorum fiam. Obſecro dic ſæpe, ſis illi propitius (ô Deus) qui hunc librum fecit, ſis illi quæſo ſalus: ſiue viuam, ſiue moriar, vt tu ſis ſaluus reprecabor. Vale.*

PERORATIO OPERIS.

THEORICVM ciuitatis globum (candide & Chriſtiane Lector) tibi nunc demum in manus minus fortaſſe Attice, laborioſe tamen deſcriptum trado; in cuius centro (quod eſt immota & perpetua iuſtitia) quæſo fixis & firmatis (vt aiunt) pedibus immoti ſtemus, nec non Planetas, qui ſunt politicæ virtutes, ſtellatum cœlum in quo lucent heroes, primum mobile cuius axes voluunt & reuoluunt principes, adeoq; vltra hunc globum primam cauſam, id eſt, Deum (à quo virtutes, proceres, reges, omniaq; pendent) contemplemur. Phaetontis, id eſt, Machiauelli, omniumq; pſeudopoliticorum & atheorum currus indomitos & furentes equos (ne in malorum Oceanum præcipitemur) cito & cul & fugiamus. Nam vt Eliæ currus in altum raptus triumphum Chriſti: ita Machiauelli quadriga velocibus incitata rotis occaſum mundi & aduentum Antichriſti probat. Quippe ſicut in illius curru exarſit diuina charitas, quæ pallium inuocanti Eliſeo dedit: ita in huius plauſtro horribiles inferorum manes & furiæ vehuntur, qui mundo iam declinanti diras & lethales peſtes minitantur. Cum enim a ciuitate exulet

(Ouid. Metamorph.; Reg. 2.)

virtus, ablegetur fides, exterminetur Chriſtus, neceſſe eſt vt in templo Dei Antichriſtus ſedeat, at Machiauellus patriarcha in Chriſtianis imperiis Mahometicæ politiæ omnem virtutem, omnem fidem, omnem religionem, adeoq; ipſum Chriſtum Chriſtiq; metum & cultum tollit. Nam aliter quorſum in cap. de fide principi ſeruanda iſta amuleta, vel potius iſta venena in principum imperia ac ciuitates ſpargit? Verba ipſius legam: *Cum itaq; principis magni referat belluinum ingenium ſcite induere, et tum vulpis tum leonis mores aſſumendi erunt.* Fidelis es Machiauelle, qui principem in cap. de fide vim & fraudem doces: ſed plura legam, ſequuntur hæc verba: *Princeps, qui ſapientia eſt praditus, debet ea promiſſa vitare, qua ſuis commodis fore contraria videt.* Perfidia hæc eſt, non fides, quam doces peſſime, cæterum legamus plura. *Ad omnẽ ventorum & fortuna conuerſionem verſatile ingenium princeps habeat neceſſe eſt.* Quid? An hæc eſt fides? An hæc religio qua Deum colis? Horreo ea quæ addis addere homo omnium ſceleſtiſſime: ſed addam, vt omnes te vulpem eſſe ex cauda, leonem ex vngue ſciant; ſic ais: *Vitam igitur princeps tueatur, curet q; imperium conſeruare: quibus autem id fiat rationibus, ea modo honeſti ſpeciem pra ſe ferant, nunquam nõ honore digna laudibusq; exiſtimentur.* O Chriſte bone! an regna, au ſceptra à te data hominibus ſolum virtutum vmbris, religionis ſolum formis tenenda & cõſeruanda putemus? Peſſima eſt fides tua Machiauelle, quæ perfidiam gignit, blaſphema & periculoſa doctrina, quę ſui cultores in gehennam trahit Sed hic ſiſtam veſtigia mea, & vnde incepi ibi concludam opus. Hortor te igitur (Chriſtiane Lector (vt iſti Merlino & pręſtigiatori hominum (ex incubo neſcio quo dæmone nato) diutius ne credas, nigra eiuſdem volumina Vulcani faucibus & flammis quęſo committas, poma Sodomitica tametſi pulchra, quæ tibi offert, caue ne guſtes Mundus iam vt probe noſti vultum quaſi Hippocraticum habet, idemque pene exhauſtus ſpirituum vitalium & animalium, veluti defectu nutat; canum temporis caput eſt, & alæ eiuſdem ſenio confectæ, motuq; defeſſæ languent. Diu ergo valere non poteſt mundus, diu volare non poteſt tempus Moriendum tibi & mihi eſt, nam *cuncta, in quibus eſt ſpiraculum vita morientur.* At Cæſar ſum fortaſſe dicis: morieris tamen, & *vbi erit currus gloria tua.* Quid ſi pontifex? Tu etiam morieris, *& epiſcopatum tuum accipiet alter.* Mors mihi parcet, nam rex ſum. *Cras quoque tu morieris; nemo enim ex regibus aliud habuit.* Vim mortis contemno, ſum enim Hercules Sed audi, *gladius tuus non te defendet. Quis enim eſt homo qui viuit, & non videbis mortem? Quis eruet animam ſuam de manu inferi?* Non eſt quod mortẽ mihi intermineris, nam Lucullus ſum, quem loculus à cymba Charontis teget. *Stulte, hac nocte repetent tibi animam, & qua paraſti cuius erunt?* Parce mihi ô mors bona, nam Eua & mulier infirma ſum. Sum filia tua, & tamen non parcam. At matri ô filia parce. Nihil agis, quippe deuoraſti pomum, & duxiſti in bonis dies tuos; nunc igitur in puncto ad inferna mecum deſcendes, & quoniam *Puluis es in puluerem reuerteris.* Quid moror? *Moriemur omnes, & ſiſtemur*

Lib. de princ. c. 18

mur ad tribunal Dei. Quarum rerum meditatio nos quidem plurimum moueret, vt à Deo, à fide, à pietate morum, à religione nullis perditorum inſidiis, nullis ſophiſmatis diſtrahamur: moueret inquam, vt tam in priuata vita ſcelerum portenta, quam in politica luce noua Atheorum paradoxa, non aliter quam procellas & ſcopulos fugiamus. *Reddite rationem villicationis veſtræ* Cæſares, nam tractaſtis regnum, *via* ſum, cur deuia? *vita* ſum, cur venena? *lux* ſum, cur tenebras? *veritas* ſum, cur ergo mendaces veritatis vmbras, latebras & fucos quæritis? Audite. Tantum nunc ergo ſentietis tormenti, quantum in vita perpetraſtis peccati. Quid daretis nunc puluis & cinis, ſi à morte ad vitam, ſi à ſepulchro ad lucem redire vobis permittatur? Heus quid daremus petis? Imo dicite mihi, quid daretis? Mundum. At reuerſi quid tandem agetis? Pœnitentiam. Sero ſapitis, tum hæc egiſſe oportuit, cum in epulis & deliciis volutaſtis. Nam penes vos fuit labes rerumpubl. expungere, leges iuſtas ſancire, mores ciuium ad vocem & nutum virtutis fingere, maledicta in Liuium gloſſemata & commentarios de principe extirpare. Accepiſti ſtudioſe Lector nunc globum ciuitatis, in fronte nomen Dei, in fine nomen mortis inſcriptum vides. Si Deus ſit (vt eſt) ad quem omnia referri debent, ſatis probauimus, nec domum, nec ciuitatem, nec vllam vitæ humanæ partem ſine virtute, ſine fide, ſine religione recte adminiſtrari poſſe. Si certa mors ſit, vt eſt, monemur etiam vt viuendo iuſte diſcamus artem moriendi bene. Valeant ergo & hinc longe faceſſant ſophiſtæ noſtrorum temporum, qui non ſolum priuatos mores hominum inſidioſe inficere, ſed etiam vrbes, ciuitates, gentes ſuis veluti carminibus pernicioſe faſcinare ſtudent. Intelligo Doletos, Argentinos, Machiauellianos, omneſque Diagoriſtas & Atheos qui aduerſus naturam, philoſophiam, iuſtitiam, Deum belligerantes, nullum centrum æquitatis, nullas lineas virtutis, nullos circulos rationis, nullos axes & veluti terminos coercendæ cupiditatis, nullos motores & rectores adminiſtrandæ ciuitatis niſi pro libidine & arbitrio volunt. Hoc voluit magnus Philoſophus quem iam expoſui: ethnicus fuit, & tamen noluit, imo quidem hoc voluit, hoc etiam ſuaſit (quod ſepe inculco) non poſſe ſtare ciuitatem ſine virtute: non poſſe florere ſine pietate: hoc ſuaſit Philoſophus, hoc iuſſit Chriſtus: ſit ergo vltimum hoc meum.

Vale (Chriſtiane Lector) quod ciuitas ea ſolum ſit vera, in qua virtus: is ſolum ciuis, in quo Chriſtus viuit. *Vale, A meis ædibus Oxonij, anno* 1588. *Maij* 11.

RERVM

RERVM, IN HIS OCTO LIBRIS DE REPVBLICA, SEV Sphæra ciuitatis contentarum, INDEX copioſiſſimus.

A.

Abrogatio legum. 117
Academia quo loco habenda. 377.378
Accuſatores neceſſarij. 225
Actio & effectio quomodo differant. 7
Actus internus, externus. 169
Adulter multis nominibus flagitioſus. 265
Ædes robuſtæ ſint & ſplendidæ. 491
Æquatio bonorum Platonica quæ ſit. 102
Aeris & aquæ comparatio. 487
Affabilis & aſſentator differunt. 247
Affectu regere tyranni eſt. ibid.
Agricolæ an debeant eſſe ſerui. 484
Agricultura nutrix ciuitatis. 44
Agricultura laus. 273
Amaſis AEgyptius. 69
Ambitio parit oppreſſionem. 295
Amicitia bifariam ſumpta. 82. *qualis inter dominum & ſeruum.* 40
Amor diffuſus minuitur. 86. *eius duo vincula.* 87
Anglia rerum neceſſariarum diues. 157
Animus corporis herus. 32
Apum imperium. 302
Ariſtocratia & politia mutādarum plures cauſæ. 348. *& deinceps. eiusq; ſpecies.* 271
Ariſtotelis multa de Deo præclare dicta. 492
Arma in quos ſumenda. 397. *nerui ſunt ciuitatis,* 291. *quib. non ſint gerenda.* 300. *ſunt poſſidenda ciui.* 298
Artibus ingenuis inſtituendi etiam pauperum filij. 279
Artibus quomodo ſit vtendum. 529. *& de exceſſu in earum ſtudiis.* ibid. & 530
Aſſentatio & aſſentatores quam nocentes ſint. 257
Aſſentationis effecta. 257
Aſſentatores aliquando triſtia loquuntur. 485
Auarorum eſt vitium, quod iis deſunt multa. 56

B.

Beatitudo in actione, in intentione. 305
Bellum ne vacet religione. 219
Bono cuiq; præmia cur ſint tribuenda. 208
Bonorum conſortia multum iuuant ad bonitatem. 496
Bonorum tria genera. 207
Bonum in eſſentia, in exiſtentia. 168
Bonum publicum, priuatum. 181
Bonus vir lux, lex, & norma ciuitatis. 214
Bonus vir & bonus ciuis in optima reip. forma idem ſunt. 268

C.

Cauſa conſtitutionis, cognitionis. 273 (262
Cenſus paruus, abſolute, comparate
Ciuile imperium à nuptiali in quo differat. 68
Ciuili ſeu politico in homine duo conſideranda. 70

Ciuilis

Ciuilis iuſtitia ſequitur naturalem. 278
Ciuis bifariam dicitur. 152.158. *definitur.* ibid.
Ciuis boni virtus. 300
Ciuis vere & iuſte. 291
Ciuis vtroq; parente an ſolummodo ſit ciuis. 154
Ciuitas bifariam conſiderata. 18. 293. & 294. *cum familia comparatur.* 68. *eſt à natura.* 16. *eſt natura prior domo.* 17. *quid ſit.* 7. 137. *quæ ſit beatiſſima.* 448. *quæ ſit ſatis magna.* 460. *in quibus conſiſtat.* 161. *ſex res omnis habere debet.* 447. *recta, non recta.* 453. *eius bona quatuor.* 207. *partes decem.* 253. *partes naturales.* 8. *quæ pars melior.* 294. *cauſa materialis, formalis, finalis, conſeruans.* 273. *forma mutari quomodo poſſit.* 154
Ciuitatis intentio, actio. 168. *eius decretum lex eſt.* 178. *eius finis.* 174. *forma communis, proxima.* 176. *vltimus finis Deus, quomodo ſit.* 178. *imago triplex.* 71. *vnitas vnde.* 160. *mali cuſtodes, fraus, timor, & furor.* 2. *qualitas in quibus conſiſtat.* 473. *tria ſymbola, atque inde politia tres modi.* 378. *medium, finis, & fructus.* 454
Ciuitatem viri iuſti & ornant & ſuſtinent. 207
Ciuitate donati ciues. 156. *in ea duplex ordo connexionis, & perfectionis.* 19. *in ea id ſolum fit quod iure fit.* 155. *in ea loci, hominum, forma mutatio.* 160. *in ea quæ ſpectentur.* 10
Ciuium numerus & conſimilia ab Ariſtotele reprehenſa. 101
Commune duplex. 89
Communia negliguntur. 84
Communio dulce malum. 82. *de eadem Platonis inſtituta.* ibid. *eiuſdem incommoda.* 76.83 89
Commutatio à natura inchoatur. 52. *probatur eſſe neceſſaria.* 53. *duplex eſt.* ibid. *eius effectus.* ibid.
Concionationes in locis publicis. 495
Conſilia Ariſtocratica & Politica. 308
Concilij Democratici quatuor modi. 302. *oligarchici tres.* ibid.
Concordia, Ethica, Politica. 290
Coniugium quid. 512. *& in ſequentibus de rebus coniugalibus fuſius.* 513
Coniunctio maris & feminæ duplex, & vtraq; à natura. 86
Conſanguinitas, ſtirps, linea, gradus. 84
Conſilium & fortitudo iungantur. 306
Conſilium, Iudicium, Magiſtratus. 153
Conſuetudo altera natura. 240
Conſultatio inanis eſt quæ religione deſtituitur. 463
Contemplatio quodammodo eſt actio. 454
Conuiuia publica non vituperata. 134
Corpus arca eſt mentis. 538
Creatura malis aduerſatur. 49
Criminum tripartita diuiſio. 118
Cura liberorum à natura. 8

D.

Definitio generalis competere poteſt pluribus. 153
Democratia ſpecies. 264.285. *eius mutandæ ſex cauſæ.* 339. *& deinceps. eius proprietates decem.* 267.268
Deuaſtatio reſpectu materiæ, reſpectu formæ. 60

Diſci

ſciplina publica. 532. & dein-
ceps.
ſciplina ciuilis in imperantium
& parentium officio conſiſtit.
ſtrina parui penditur. 65 (503
mus partes, inſtrumenta, ſinis.
16

E.

Brius pœna grauiori mulcte-
tur. 149. 150. tripliciter pec-
cat. ibid.
ucatio priuata, publica. 91. pri-
uatorum & nobilium in politia
varia. 276
Educatione puerorum quatuor
ſpectanda. 278
Electione quid ſpectandum. 173
gere ſorte, ſuffragio. 302
morum alendorum conditiones.
128
rcitij vehementioris incommo-
da. 537
rcitia puerorum leuiora ſint.
538
terna ſunt tantum bonorum ido-
la. 445. in iis non eſt beatitudo.
ibid.

F.

Emina non eſt monſtrum. 14.
30
mina celebres. 25
minis non negatur imperium. 12.
108. eas decet ſilentium. 73. 74. iis
cum Marte nihil. 106
milia pars eſt res poſſeſſa. 22. eius
partes. ibid. primaria, minus pri-
maria. 28. comparatur cum ciui-
tate. 68
ri & eſſe differunt. 22
lij pauperum & diuitum ad qua
cohortandi. 281
agitium, vide Crimen.
agitia diuiduntur. 222
ederatas ciuitates qua faciant.
77

Fœneratores quales. 53
Fœnus mercatura turpis. ibid. an ſit
licitum. 61. an ſit tolerandum. 60
cur illicitum. 66. deſcribitur 65.
eſt peſtis reipubl. 59. etſi Iudæis
aliquo modo permiſſum, nobis
tamen omnino negatum & pro-
hibitum. 51. pecunia naturalem
vſum peruertit. ibid.
in Fœnore fraus. 66
Forum in homine duplex. 120
Forum iuſtitia, conſcientiæ. 193
Fortunæ riſus Sardonicus. 508
Fraudis præcepta. 406
Fraus bona. 297
Fundorum poſſeſſio propria, fructu
communis. 94. 95

G.

GEneri virtus honorem parit. 69
Gruum vigilantia. 419
Gubernandi nexus. 245
Gubernationis ſiue imperij partes
200
Gymnaſtica in exercitatione ſpe-
ctanda ſunt quinque. 538. ea cum
exercen*i* ſint pueri. 539

H.

HAEreditas minime venden-
da. 109. 117. 118
Hippodami leges. 115. eadem refuta-
ta. 116
Homo ad malum natura procliuis
271. animal eſt ciuile. 17. 18. idq;
dupliciter. 19. animal optimum
& peſſimum. 18. api compara-
tur. ibid. eius ad vſum ſunt à
Deo omnia. 46. & 51. idque vt
is Deo ſubſit. 46. eius natura a-
nimalis, intellectualis. 21. in ho-
mine animus princeps eſt, vires
animi magiſtratus, ſenſus veluti
ſerui. 489
Honor verus. 35. naturalis. ibid.
& 37
Honor eſt onus. 180

I.

Actura dignitatis, ciuitatis. 215
Immanitatis furia. 11. 374. & ſeq.
Imperandi & parendi viciſſitudo. 502.
Imperare ſemper ex arte ſtultum eſt. 224
in Imperantibus & parentibus duo conſiderantur. 40
Imperia populi & diuitum in quibus differant. 426
Imperij popularis conſeruandi præcepta quinque. 419
Imperium ciuile quomodo differat à nuptiali. 65
Imperium priuatum triplex. 175
Impotentiæ naturales. 29
indefinitus, infinitus, vide Multitudo.
Iniuriarum cauſa & remedia. 108
Inſtrumentum varie ſumptum. 23
Intellectus quaſi raſa tabula. 193
Iudex cur eſſe nemo debeat in ſua cauſa. 147
Iudicis infirmitas, maieſtas. 194
Iudicia non ſunt interturbanda. 139.140
in Iudiciis quæ requirantur. 169
de Iudicio & Iudicibus. 313. & deinceps per totum caput 16. libri quarti.
Iuſtitia natura. 28
Iuſtum varie. 34. eius limites quatuor. 188

L.

Labes deſcriptæ ſunt malorum cauſæ acceptæ non datæ. 248
Labes reipubl. cur deſcribenda. 346
Lac alimentum infantibus accommodat ſſimum. 520
Lex ciuitatis lingua. 210. diuina, humana, naturalis. 114. q
debeat reſpicere.
Leges bonæ, aut malæ, abſolu
parate.
Leges Hippodami.
Leges magiſtratus muti qu
vitam habeant.
Leges in vniuerſis, decreta po
rebus ſingulis verſantur.
Legum cuſtodes & miniſtri
228
Legum dignitas earumque ob
tio.
Legum abrogatio.
Legumlatores varii.
Liberorum in educatione tri
ctanda.
Libertas dupliciter conſiderata
Libertas verà quæ ſit.
Ludi quomodo tolerandi. 36

M.

Machiauellus improbe vir
reiicit. I. non legendus.
comparatur cum Paracelſo. 2
pernicioſa paradoxa.
Magici cur plectendi capite.
Magiſtratus quid. 304.
305. eius cura quadruplex. 3
Eſt ciuitatis oculus. 165.
auctoritas. 233. eum regat
tio.
Magiſtratus mutus, loquens. 1
munus exequatur, non accip
267. 268. eſt ſecundum ciuit
lumen.
Magiſtratus triplex. 49
Magiſtratus mali taxantur. 2
Magiſtratus qui non debeant
304
Magiſtratus Politicus, Theori
436. &c. eius varia nom
& munera. 393. virum in
cat. 209. eius participatio
plex. 156. eum reuſantes

niti. 228. ab eo gerendo qui prohibeantur. 263 264
[M]agiſtratuum diſtinctio. 305. qualitates. 306. materia circa quam verſantur. ibid. tempus. ibid. in iis conſtituendis tria conſideranda. ibid. & 198. eorum nundinationes illicitæ. 144. 145. eorum tria ornamenta. 362. & ſeq.
[M]agnificentia populum conciliat. 431
[M]agnifici quidam noſtra memoria viri. 433 434
[M]agnitudo ciuitatis vnde ſit æſtimanda. 458
[M]ala cognita vitantur. 245. cur aliquando permittantur. 60. Vicina ſunt bonis. 292
[M]ali toleratio. 159
[M]alus ne minimis quidem conniuendum. 353
[M]alus aliquando bonum agit, at bene nunquam. 59
[M]edicina non eſt ars mechanica. 529
[M]ens vita eſt corporis. 539
[M]edia ciuitas cur optima. 287
[M]edii ciues quatuor modis. 286
[Pe]r Media peruenitur ad extrema. 260
[M]edium ad extrema comparatur. 277
[M]edicina naturalis, artificialis. 61. 65
[M]endicos Plato abigit. 105
[M]ercator mendax. 53. Eum quæ deceant. 412
[M]ercatura tres partes. 63
[M]ethodus Ariſtot. in libris Politic. 45
[M]ida votum. 54
[M]ilitaris diſciplina in pace exercenda. 110.111
[M]ilites mœnia ciuitatum. 80
[M]onarchia adminiſtratio auguſtiſſima. 242. cum tyrannide comparatur. ibid. eius euertendæ cauſæ communes quinque. 370. 371. Propriæ duæ, in fine eius capitis.
Mora trahit periculum. 300
Mores quomodo ſequantur temperaturam. 31
Muſica & vtilis eſt & neceſſaria. 532. de ea præclare & fuſius, libri octaui capitibus 2.3.4
Multitudo indefinita, infinita. 294
Muris cur cingenda ciuitas. 490
Mutationes periculoſæ 116. 121. fine, in iis quæ res requirantur. 124

N.

Natura animantis duplex. 88
Natura & mater & nutrix. 44. & neceſſitati conſulit & voluptati. 49
Natura hominis, ſenſibilis, ratiocinatrix. 90
Natura humana quibus conſtet. 110
Naturaliter aliquid duobus modis conuenit. 516
Naualium copiarum neceſſitas. 492
Neceſſarium duplex. 57.230
Necis poteſtas dupliciter conſiderata. 221.222
Nimium sui licet, plus vult quam licet. 294
Nimium diuitibus non eſt tribuendum. ibid.
Nobiles bene educandi. 225. quibus rebus populum decipiant 297. iis nō eſt affinitas contrahenda cum exteris. 352.353
Nobilitas naturalis, ciuilis. 38. quomodo ſit à natura. ibid. de non ente diſputatio. 238.239
Non rectum, contradictoris, priuatiue. 190

Numiſmatis conditiones ſeptem. 54
Nuptiæ ſecundæ. 91.92
Nuptialis coniunctio, & cura liberorum. 90
Nutrix qualis eſſe debeat. 518

O.

Obtemperandi diſciplina duplex. 167
Occidere cui, & quem liceat. 222
Odium ciuile quam pernicioſum. 141
Oligarchia ſimplex, mixta. 263. eius 4 ſpecies 259. 264. eius mutandæ cauſæ plures 343. fine, & deinceps fuſius.
Omnia non poſſumus omnes. 303
Opes ne in immenſum accumulentur. 105.106.109
Opifices ſunt ciues. 114
Optima reſpub. abſolute, comparate. 286
Ordo bifariam dictus 161. eius neceſſitas 174 in quibus rebus cernatur. 177
Organis in aptioribus liberius agit animus. 511
Otium etiam à contemplatione neceſſarium eſt. 533

P.

Pacis tempore de bello cogitandum. 110
in Paſtore quæ requirantur. 411
Pater in filio viuit. 9
Patria communis parens. 281
Patrimonij vſus, poſſeſſio. 113
Peccata in Deum, naturam, ciuitatem 137. vide Crimen, Flagitium, Scelus.
Pecunia bifariam ſumpta 57. cur neceſſaria 53. in ea quærenda ſit modus 59. eius magna vis. 294
Pecuniæ non ſunt veræ diuitiæ. 53 59
Peregrinationis vſus quintuplex 468. eius vtilitas fuſius. 471
Perfectio conſiſtit in duobus. 497
Philoſophia laudatur.
Platonis errores aliquot per paginas 5. 12. libri quinti, eius da politia.
Plebiſcita quando valeant.
Plorare infantibus non inutil ſum eſt.
in Pœnis par ſit omnium ratio
Politia quid 270. ei præſit Chr eius bene conſtitutæ ſignum eius & ariſtocratiæ mut ina cauſæ.
Politica corollaria quatuor. 36
Politicæ auctor Ariſtoteles quo ſit 4. duplex conſideratio 23 affluentia bonorum 5. genus xus ibid. Nomen, obiectum ctus.
Politicorum obſcuritas min 235
Popularis potentiæ partes, ſeu ſp 254
Populi libertas cauſa litigandi. ei quomodo negetur imperium
Populus caute tractandus.
Poſſeſſæ rei duplex vſus.
Poſſeſſæ res duplices ſunt 21. in ijs conſiderentur.
Poſſeſſionum natura, vſus.
Poſterior dies docet priorem.
Præmia bonis tribuenda.
Præmium excitat.
Princeps quibus ſubijciatur 170. obedientia quomodo voluntar quomodo neceſſaria.
Principes quando, & à quibus niendi.
Proditores occidendi.
Proditorum filij iuſte puniuntur.
Prudentia in bonis, aſtutia in ma 261. bifariam conſideratur.
de Pueris & eorum educatione var præcepta 518. & verum exercit leuia eſſe debent 538. eos maie noſtri quatuor res docebant.

Pu

Puniri priuatiue, poſitiue. 267

Q.

Quæſtionibus ſuperfluis ſuperſedendum eſt. 530

R.

Rectum, & non Rectum quomodo ſint ſpecies reipubl. 179
Reges fuiſſe ab initio. 9
Regi non eſt reſiſtendum. 182
Regio bifariam accepta 463. diuiditur 464. in ea quæ ſint ſpectanda. 460
Regnum turri comparatur perpetuo oppugnatæ. 229
Reipub. ſtatus varii. 101.112
Religionem matrem ſuam diuitiæ deuorarunt. 117
Religionis in ciuitate neceſſitas. 485
de Rerum communione fuſius. 94. &c.
Rerumpubl. differentiæ communes, propriæ 247. propriæ, generales, ſpeciales. ibid. & 250
Reſpectus in quibus mutet eſſentiam. 13
Reſpub. Anglorum, Gallorum, Venetorum 184. Lacedæmoniorum 127 & 277. Cretenſium 130. & 131. Carthaginenſis 140.141. Spartana reprehenditur. 127
Reſpub. mixta. 248
Reſpub. recta non recta, & vtriuſque ſubdiuiſiones. ibid.
Rex bonus dextra, malus eſt ſiniſtra Dei. 245
Rex imago Dei, iuſtitiæ, ciuitatis. 283. quibus comparetur. 176
Rex ſimpliciter, comparate. 231
Rex vnus quodammodo magiſtratus omnes. 145

S.

Sacerdotes indocti quibus rebus ſimiles ſint. 466
Sacerdotes ne gerant magiſtratus 445. ne implicentur mundanis occupationibus. 117
Sacerdotis conſecratio 427. eius officium. 474
Sacris contemptis corruit reſpub. 437
Sanitas quibus rebus conſeruetur. 60
Sapiens aſtris dominatur. 45
Sapientia dupliciter ſumpta. 484
Satellitum virtutes. 230
Scelera tripl:cia. 118
Seditio in bonam partem accepta. 324
in Seditione conſiderantur tria. 325. eius cauſa 321.323. fuſius. definitio 324. exempla ibid. & de eadem plura. ibid.
Senatus, magiſtratus, & iudicium quam neceſſariæ res reipubl. 309
Senatus quid. 233
Senes muſicam exerceant. 548
Senex bis puer. 156
Seruitus legalis, & eius rationes. 34. 37
Seruus ad vſum datus 70. à natura eſt ſix de cauſis 29. confertur cum artifice 71. an in eo alia virtus præter inſtrumentalem 70. eſt inſtrumentum animatum 23. eſt res poſſeſſa & inſtrumentum 29. quid ſit 23. eius imago 24. neceſſitas ib. propria ibid. quomodo ſit defectus 29. eius perfectio quæ. ibid.
Serui armorum vſus non permittitur. 99
Silentium decet fœminas. 73.74
Similia non probant. 41.42
Simoniæ remedium. 468
Societas ſimplex, mixta. 13
Solitaria vita cauſæ plures. 18
Solitarius non eſt pars ciuitatis. 17
Solitarius triplex. 17
Sophiſmatum vſus in politia. 297
Sortes longe exoptandæ. 490
Sortitio triplex. 297.298

Succeſ-

Succeſſio dupliciter conſiderata. 226

T.

THales ditatus. 63
Turba offenſa, turbo eſt. 288
Turcicum imperium vnde creuerit. 3
Tyrannis deterrima labes reip. & cur ita 242. 245. 368. 371 *totius à regno differentiæ ſeptem* 373. *eius euertendæ rationes* 371. *eius imago* 284. *effecta.* 242
Tyrannus Græcorum, barbarorum. 282
Tyrannorum & tyrannidum durationes. 388

V.

VEnus eneruat Martem. 128
Victus duplex. 44
Virtus conſiderata abſolute, reſpectiue. 168
Virtus boni ciuis 164. & 169. *duplex eſt, officij & viri* 5. & 132. *eſt ad felicitatem via* 4. *conſeruat naturam* 3. *eſt in politia neceſſaria* 1. *eſt politiæ regula* 3. *eſt iuridicorum veterum ſcopus* 4. *eſt naturæ medicina* 40. *eſt in ſeruo imbecilla ibid. eſt præferenda ſanguini* 404. *eſt præſidiũ ciuitatis* 163. *non eget legibus* 181. *ſitne alia in ſeruo præter inſtrumentalem* 69. *ſitne eadem in viro & fœmina* 70. *eius cultus eſt eſſentia ciuitatis* 270. *eius actio communis menſura, comparatu facilis, & perpetua cur dicatur* 91. *ei debent omnes incumbere* 73. *ea præcellere quam imperio melius.* 453
Virtutes aliter inſunt fœminis ac viris. 15
Virtutes intellectuales, abſoluta, comparata. 529
Vita contemplatiua magis eget muſica quam actiua. 544
Vita diuiditur in otium & negotium. 507
Vita eſt bene viuere 177. *in quibus rebus verſetur.* 529
Vitium eſt ciuitatis monſtrum. 3
Vna quomodo fiat ciuitas. 25
Vnio ciuium, externa, interna. 21
Vnitas ciuilis. 80
Vnitas & vnio differunt. 251
Vnitas in politia refutatur. 76
Vnitas ordinis. 80. 81
Vnum omnia. ibid.
Voluntatis actus nobilior actu intellectus. 439
Vox populi, vox Dei. 142
Vrbis ſitus quatuor res requirit. 487
Vſura, vide *Fœnus.*
Vulgus quale. 140
Vulgus inconſtans eſt. 254. 255
Vxore quomodo vtendum. 14
Vxoris bonæ quinque virtutes. 70. 71

Ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει.

FINIS.

Digitized by Google